Originalia

N. Inv. 534.

534

K.F.

[illegible]

[illegible] veniet [illegible] Et [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] refluent [illegible]

[illegible] refluent [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] blada [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] et ipe [illegible]

Dictum [illegible] et sunt [illegible]

[illegible] motum [illegible] sic [illegible]

[illegible] motum [illegible] corpore [illegible]

[illegible] et luna [illegible]

[illegible] In montibus

[illegible] illa [illegible]

[illegible] alias montes [illegible]

[illegible]

Hec continet originalia Senece primo Epistole ad Lucilium / 2° liber de septem artibus liberalibus
3° liber declamacionum 4° de clemencia ad Neronem 5° de beneficiis / 6° de naturalibus questionibus
7mo de providencia [illegible] dei / 8° de contumelia ad Serenum / 9° liber de vita beata
10° de tranquillitate animi / 11° de brevitate vite ad Paulinum 12° de consolacione fratris ad
Pollibium 13° de consolacione filii ad Marciam / 14° de consolacione patris ad Helbiam matrem
15° liber de ira ad Novatum 16° Satira de Claudio Cesare 17° liber ad Paulum
apostolum / 18° de moribus liber 19° de 4or virtutibus / ultimo de remediis fortuitorum

Liber Michaelis de Florencia comparatus et intelligatus per eundem

Lucij Anei Senece opera

504

Sequitur registrum notans epistolas Senece ad ~~[illegible]~~ libros ad Lucilium capitula et incipiunt rubrice singule

lib. primus

Ita fac 1 De colligenda et sistenda fuga temporis et non esse pauperem cui est modicum satis est vel
Ex hys 2 De mutatione locorum et multiplicium voluminum lectione vitanda et quod honesta res est leta paupertas
Epistolas ad 3 De modo eligendi et colendi amicum et quod tam vicium est nulli credere quam omnibus sicut vicium est semper inquietum esse vel semper quiescere
Persevera 4 De contempnenda morte et quod magne divicie sunt secundum nature composita paupertas
Quod pertinaciter 5 De vitanda iniuria vite dissimilitudine
Proficio 6 De malo spei et timoris et de efficacia exemplaris doctrine
Queris 7 De fugiendo turbe consorcio
Tu me 8 Visitatis bucciam fortune repellat et frugalitatem commendat et quod philosophie servire libertas est
Ep. an merito 9 Qualiter sapiens se ipso contentus amicum non querat et quis quibus amicus sibi faciat
Sic est 10 De solitudine vitanda in potentibus et de sinceritate orandi deum
11 De immutabilibus verecundie gloriate et de ymaginaria boni viri presencia

lib. 2us Quocumque 12 De bonis senectutis et quod necessitate vivere nulla necessitas est
Multum 13 De utilitate certaminis quod adversa et de remedys contra mala fortuita et quod stulticia semper incipit vivere
Fateor 14 Ut non serviat corpori et qualiter sit vitanda noticia potencia et quod maxime divicys serviunt qui non indigent divicys
Mos antiquis 15 De non pugnando vel impinguando corpore et de ipsius exercitatione et vocis moderatione et qualiter stulti vita ingrata sit
Liquere 16 Ut ad bonam vitam venies in philosophie robore solidetur et quod nemo quam ad naturam vivit numquam pauper quam ad opiniones numquam dives erit
Proice 17 Quod ad philosophiam tendenti paupertas expediat
Dec. 18 Ut sine luxuria dies festus agatur et de paupertate ultro petenda et qualiter immodica ira gignit insaniam
Exulto 19 De secessu in otium et de prelacione

gratuitarum et cupiditatum vitanda et de tenua tamen amicis habenda

liber tercius 20 Si vales De concordia doctrine cum vita et de inequalitate vite timenda et de paupertate suscipienda et quod magnus est qui in diviciis pauper est set securior qui caret diviciis

21 Tunc istis Ut tendentem ad philosophiam impedire mundane felicitatis falsa estimatio et quod solo studiosum ingenium facit aliquem clarum et quod in omnibus est quod sive cupimus cupiditatibus dedicatis

22 Intelligo Ut occupationes consilio reliquamus sive non preparator fugiende et de vana querela occupatorum qui peiores moriuntur quam nascuntur

23 Putas De solido et vano gaudio et de malo vite principio

24 Sollicitum De prescriptione futurorum periculorum et de non timenda morte in qua tamen non insultare animus neque ... reliquendus

25 Quod ad nos De corrigendo et invitandis viciis et de ymaginaria boni viri presencia

26 Modo Et non accusando defectum vite et quod leviter bonum viri minima mors est commat et quod eligium sit mortis discere

27 Tu me De voluptatum nocumento et virtutum gaudio ad quod per ex unum admittitur virum non venit et quod tamen magnus numquam dicitur quod non satis est

28 Hoc tibi Ut non loci sed animi mutacio tollat et de non provocando discriminem et quod initium sit salutis noticia peccati

liber quartus 29 De marcellino Quod licet non omnes moneri sunt quod tamen etiam detinentes vel illudentes docendi sunt et quod non sapiens malit placere quam populo

30 Bassum Ut inter tempus vite que se necesse dicit ad mortem vanere eciam subitum cause quare mors timenda non sit

31 Agnosco De absentacione cautela et corpori tum laboris vel excellenda virtutis et animi

32 Inquiro Laudat secessum a vita et cursuum huius vite amorem pervenendum
33 Desideras Quod etiam philosophie vita per se vitam sit et quod tempus sit sed cognitio in tempore

Lib' 2
6 6 Minime Negat eos qui tres g(ra)d(us) bonoru(m)
faciu(n)t dicentes p(ri)mu(m) t(ame)n absolutu(m)
bonu(m) s(cilicet) v(ir)tute(m) incapace(m) augmenti
vel detrimenti ex qua ceteraq(ue)
bona sint paria sunt
6 1 Extimabis Quod bonu(m) esse sit optabile
6 8 Consilio Quod tolerari id sit ociu(m) et q(uod) ve(r)o tantu(m)
Durate 6 4 De varia loci mutatione vitanda et re
liber 5 Immensa t(em)p(or)is brevitate
Quod i(n) matura mortis stulta que(re)
Persequi 1 0 la sit Et sera mors q(uando) p(ro)curanda
sit quando differenda
Talia 1 1 De co(n)silio ex fi(n)ma vite capiendo
quo mors honesta res sit De for
titudine animi et de p(ro)fectu p(hilosoph)ico
Quid fac 1 2 Si ex cu(n)ctis occupationibus co(n)tinua(n)
do studio philosophandu(m) sit Et
q(uod) solumo(do) sapientis sit p(er)metuolte
Liber 11 Quod n(ost)ri maiores 4 gaudiu(m)
Fruere 1 3 debent esse principibus et p(hilosoph)ie
studentes Et de excellentissima
boni viri potentia
Epla 1 4 De mani metu ex quib(us) caus(is)
oriat(ur) et quibus purget remediis
Et q(uod) ea que volgus h(abe)t p(ro) co(m)modis
bona no(n) sunt Contra cu(m) disputacione
cu(m) plutone
Annus 1 7 Si verba p(hilosoph)i nec accurata debet
esse nec arida Et de tribus gradibus
in philosophia proficientiu(m)
Annumerare 1 6 Si sit etia(m) i(n) senectute discendu(m)
et q(uod) p(ro)prie veru(m) ho(m)i(ni)s bonu(m) ratio
t(ame)n vel virtus est
Rubito 1 1 Exemplis et rationibus docet
no(n) curandu(m) d(e) morte
Pareat 1 5 Si multu(m) ad bona valitudine(m) auto
pudia(m) mollis oscitacio p(ro)ficit De
tribus incomodis infirmitatis et eoru(m)
Invito 1 4 De silla et caribdi et ethna et remediis
Equale i(n) omnibus esse quod beatu(m)
facit Et quod gl(ori)a sit umbra v(ir)tut(is)
Lib' 2 0 De discendo in p(hilosoph)ia miseriis Et
Laboris 2 0 q(uod) vera libertas excusso metu
mortis et paupertatis acquirat
Gener 5 1 Si p(ro)pter ingratitudine(m) no(n) est a bene
ficiis cessandu(m) De co(m)pensatione iniurie
et beneficii Et nemo scit referre
gratiam nisi sapiens De bono grati
tudinis et ingratitudinis malo
Resp(ond)eo 5 2 De morti quiete vel ocio Inducit
de morte disputacione(m) q(uod) licet sp(eci)em
habeat mali no(n) t(ame)n e(st) bonu(m) vel
malu(m) quia decenta et reprobatis
Lib' 14 infert q(uod) morte no(n) obliti s(unt) rebus
Singulis 5 2 De statu senectutis et pugna dum
sue De eius frugali conversatione sua
et de sanctitate s(ecundu)m alioru(m) De
inde suam ponit sententiam

De alternitate lectionis et stili et quod § 2 Temera
alioru(m) dicta p(er) transformatione(m) in vi
De affectibus animi quos facere debem(us) § 7 pepercisti
s(ecundu)m p(er)ipateticos dicit sapiente(m) te
perare posse no(n) putare s(ecundu)m eos stoicos
scia(m) vitare et de b(ea)te vite p(er)fectione Liber 17
Exemplo scypionis vtens balneoru(m) § 0 Ingredere
notat luxuria(m) subiciens de sacerdotibus
et i(n) sacrorumbus queda(m) delectabilia
Exemplo sui et patris i(n) senectute § 1 Naufragiu(m)
ad frugalitate(m) hortat(ur) Immensitas tot
p(er)ipateticos disputacione(m) de fortunis
hoc bona no(n) sunt
De utilitate diminsio de dia(lectic)a m(en)te § 8 De utile
sapere et p(hilosoph)iam et esse fatere virtutis De
p(hilosoph)ie p(ro)fectibus
Scia(m) invictos p(ro)ib(e)t arguendos de § 4 Et hoc lucili
quant(um) luxuria et gula
De p(hilosoph)ia q(uod) no(n) sit res beneficiata de 4 0 q(uo)s dubit(are)
viros p(ri)mo seculo et(iam) h(ab)uc inv(e)ntis(?)
q(uod) possidonii disputat artes mecha
nicas a p(hilosoph)ia minime inventas et q(uod)
illius viris seculi homines no(n) sapie(n)
tes sed sapientibus siles erant
Quod ad o(mn)ne quod evenire p(o)t(est) fir 4 1 liberalis
mandus est animus et q(uod) cu(m) mortalium
mortalitate disparanda s(un)t ut no(n) mortif(ica)re
sed e(ter)nitate o(mn)ib(us) est d(e) fatu(m)
Disputatio co(n)tra eos qui dicunt sola 4 2 Pinto
virtute no(n) facere beatu(m) s(ecundu)m o(mn)ibus
comodis vel facere quidem beatu(m) sed
no(n) beatissimu(m) ubi tradit q(uod) fortuna
nec bona est nec mala et ideo no(n) beatu(m)
facere nec miseru(m) et de vere lege animi Liber 11 4
De brevioris vita no(n) curandu(m) 4 3 In epla
et q(uod) aptissimu(m) vite spaciu(m) e(st) usq(ue)
ad sapientia(m) venire
Verum p(ro)pter p(hilosoph)ie p(ro)ptima superfluat 4 2 Et pre
disputacio et plures Et de ad notarie
cont(ra) malu(m) popularis opinionis
Non esse petendu(m) q(uod) impetrare no(n) 4 7 petis
liceat De dia(lectic)a me(n)te decretam precepta
et q(uod) ad co(n)firmanda(m) sapientia(m) neutra
valent s(ecundu)m aristonis et s(ecundu)m possidoniu(m)
alia quedam ad id esse necia Lib' 18
Inveniendum esse fateor decretis 4 6 Tamen
vita bonu(m) no(n) esse t(em)p(or)is Et q(uod) p(ro)lixa 1 1 Erras
co(n)suetudo lecta inquietudinem indulsit
omnibus que s(ecundu)m nu(m) co(n)suetudine(m) vita
esse non p(o)t(est) a dictis co(n)templa(n)do activu(m)
Equalis adversus fortune di 4 lib' 1 4 8 Nequam
verte co(n)parandus est animus
Consolatio amici vel filii mortui 4 3 Filium
Et q(uod) luctus no(n) voluptate sed ratio(n)e
sanandus est 4 refluerunt
Si p(hilosoph)i oratio magis debet esse simplex 4 0 0 sibi ani
et plana q(uam) composita in sollicita liber 14
De ingeniosis fati timidi nisi videt
eos qui longiora vita sive elocio vel 1 0 1 Dimis
turpitudine(m) patiuntur

Explicit

Mentis tolon. Ita culcor in ore suo suas
Annei Senece Lucii Inbensis
ad Lucilium hunc litteras morales
fecit epistolas in libros distinguens
numia colectatem. Morale primum
continens. Incipit liber primus de colli
genda et sustinenda fuga temporis et non
esse pauperem cui etiam modicum satis est.

Ita fac mi Lucili. Vin
dica te tibi et tempus quod
adhuc aut subripiebatur
aut auferebatur aut ex
cidebat collige et serva.
Persuade tibi hoc sic
esse ut scribo. Quedam
tempora eripiuntur nobis quedam subducuntur
quedam effluunt. Turpissima tamen
est iactura que per negligentiam fit.
Et si volueris attendere maxima pars
vite elabitur male agentibus magna
nichil agentibus tota aliud age
ntibus. Quem michi dabis qui aliquod
pretium tempori ponat qui diem estimet
qui intelligat se quottidie mori.
In hoc enim fallimur quod mortem non pro
spicimus. Magna pars eius iam preterit quidquid etatis
retro est mors tenet. Fac
ergo mi Lucili quod facere te scribis omnes
horas complectere. Sic fiet ut minus
ex crastino pendeas si hodierno manum
iniceris. Dum differtur vita transcurrit.
Omnia Lucili aliena sunt tempus tan
tum nostrum est. In huius rei fugacis ac lu
brice possessionem natura nos misit
ex qua nos expellit quicumque vult. Et
tanta stultitia mortalium est ut que
minima et vilissima sunt certe reparabilia
imputari sibi cum impetravere patiantur.
Nemo se iudicet quicquam debere qui
tempus accepit cum interim hoc unum est
quod ne gratus quidem potest reddere. Inter
rogabis fortasse quid ego faciam qui

tibi Lucilio fatebor ingenue quod evenit luxurioso sed diligenti, ratio mihi constat impense. Non possum dicere nihil perdere, sed quid perdam et quare et quemadmodum dicam, causas paupertatis mee reddam. Sed evenit michi quod pluribus non suo vitio ad inopiam redactis: omnes ignoscunt, nemo succurrit. Quid ergo? Non puto pauperem cui quantulumcumque superest sat est. Tu tamen malo serves tua, et bono tempore incipies. Nam sicut visum est maioribus nostris, sera parsimonia in fundo est. Non enim tantum minimum in imo sed pessimum remanet.

De mutatione locorum et multiplicitate voluminum lectione vitanda. Et quod honorabilis res est leta paupertas. II

c. 2

Ex his que michi scribis et ex his que audio bonam spem de te concipio. Non discurris nec locorum mutationibus inquietaris. Egri animi ista iactatio est. Primum argumentum composite mentis existimo posse consistere et secum morari. Illud autem vide ne ista lectio multorum auctorum et omnis generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile. (margin: habeat) Certis ingeniis immorari et innutriri oportet si velis aliquid trahere quod in animo fideliter sedeat. Nusquam est qui ubique est. Vitam in peregrinatione exigentibus hoc evenit ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est qui nullius se ingenio familiariter applicant sed omnia cursim properantes transmittunt. Non prodest cibus nec corpori accedit qui statim sumptus emittitur. Nichil eque sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem in quo medicamenta temptantur. Non convalescit planta que sepe transfertur. Nichil tam utile est ut in transitu prosit. Distringit librorum multitudo. (margin: distringit) Itaque cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Sed modo inquis hunc librum evolvere volo, modo illum. Fastidientis stomachi est multa degustare, que ubi varia sunt et diversa inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege, et si quando ad alios diverti libuerit, ad priores redi. Aliquid cotidie adversus paupertatem, aliquid adversus mortem auxilii compara, nec minus adversus ceteras pestes. Et cum multa percurreris, unum excerpe quod illo die concoquas. Hoc ipse quoque facio. Ex pluribus que lego aliquid apprehendo. Hodiernum hoc est quod apud Epycurum nactus sum. Soleo enim et in aliena castra transire, non tamquam transfuga sed tamquam explorator. Honesta inquit res est leta paupertas. Nulla vero paupertas honesta est si leta non est. Non qui parum habet,

sed qui plus cupit pauper est. Quid enim refert quantum illi in archa, quantum in horreis iaceat, quantum pascat aut feneret, si alieno imminet, si non acquisita sed acquirenda computet? Quis sit divitiarum modus queris? Primus habere quod necesse est, proximus quod sat est.

De modo eligendi et colendi amicum. Et quod tam vitium est omnibus credere quam nulli, sicut vitium est ut semper quiescere. III

c. 3

Epistolas ad me perferendas tradidisti, ut scribis, amico tuo. Deinde admones me ne omnia cum eo ad te pertinentia communicem, quia non soleas ne ipse quidem id facere. Ita eadem epistola illum et dixisti amicum et negasti. Itaque si proprio illo verbo quasi publico usus es et sic illum amicum vocasti quomodo omnes candidatos viros bonos dicimus, quomodo obvios si nomen non succurrit dominos salutamus, hoc abierit. Sed si aliquem amicum existimas cui non tantundem credis quantum tibi, vehementer erras et non satis nosti vim vere amicitie. Tu vero omnia cum amico delibera, sed de ipso prius. Post amicitiam credendum est, ante amicitiam iudicandum. Isti vero preposteri officia permiscent qui contra precepta Theofrasti cum amaverint iudicant et non amant cum iudicaverint. Diu cogita an tibi in amicitiam aliquis recipiendus sit. Cum placuerit fieri, toto illum pectore admitte, tam audacter cum illo loquere quam tecum. Tu quidem ita vive ut nichil tibi committas nisi quod committere etiam inimico tuo possis. Sed quia interveniunt quedam que consuetudo facit archana, cum amico omnes curas, omnes cogitationes tuas misce. Fidelem si putaveris facies. Nam quidam fallere docuerunt dum timent falli, et illi ius peccandi suspicando fecerunt. Quid ergo est quare ulla verba coram amico meo retraham? Quid est quare me coram illo non putem solum? Quidam que tantum amicis committenda sunt obviis narrant, et in quaslibet aures quicquid illos urit exonerant. Quidam rursus etiam carissimorum conscientiam formidant et si possent ne sibi quidem credituri interius premunt omne secretum. Neutrum faciendum est. Utrumque enim vitium est, et omnibus credere et nulli. Sed alterum honestius dixerim vitium, alterum tutius. Sic utrosque reprehendas, et eos qui semper inquieti sunt et eos qui semper quiescunt. Nam illa tumultu gaudens non est industria sed exagitate mentis concursatio, et hec non est quies que motum omnem molestiam iudicat sed dissolutio et languor. Ideo hoc quod apud

xii Pomponii legi animo mandabo: quidam adeo in latebras refugerunt ut putent in turbido esse quicquid in luce est. Inter se ista miscenda sunt et quiescenti agendum et agenti quiescendum est. Cum rerum natura delibera: illa dicet tibi et diem fecisse se et noctem.

De contempnendo morte et quod magne divitie sunt secundum naturam composita paupertas. iiii

Persevera ut cepisti et quantum potes propera, quo diutius frui emendato animo et composito possis. Frueris quidem etiam dum emendas, et dum componis: alia tamen illa voluptas est que percipitur ex contemplatione mentis ab omni labe pure et splendide. Tenes utique memoria quantum senseris gaudium cum pretexta posita sumpsisti virilem togam et in forum deductus es: maius expecta cum puerilem animum deposueris et te inter viros philosophia transcripserit. Adhuc enim non pueritia sed, quod est gravius, puerilitas remanet. Et hoc quidem peius est quod auctoritatem habemus senum, vitia non puerorum tantum sed infantium: illi levia, isti falsa formidant, nos utraque. Profice modo: intelligas quedam ideo minus timenda quia multum afferunt metus. Nullum malum magnum quod extremum est. Mors ad te venit: timenda erat si tecum esse posset; necesse est aut non perveniat aut transeat. Difficile est, inquis, animum perducere ad contemptionem vite. Non vides quam ex frivolis causis contemnatur? Alius ante amice fores laqueo pependit; alius se precipitavit e tecto ne dominum stomachantem diutius audiret; alius ne reduceretur e fuga ferrum adegit in viscera. Non putas virtutem hoc effecturam quod efficit nimia formido? Nulli potest secura vita contingere qui de producenda nimis cogitat, qui inter magna bona multos consules numerat. Hoc cottidie meditare ut possis equo animo vitam relinquere, quam multi sic complectuntur et tenent quomodo qui aqua torrente rapiuntur spinas et aspera. Plerique inter mortis metum et vite tormenta miseri fluctuant et vivere nolunt, mori nesciunt. Fac itaque tibi iocundam vitam omnem pro illa sollicitudinem deponendo. Nullum bonum iuvat habentem nisi ad cuius amissionem preparatus est animus; nullius autem rei facilior amissio est quam que desiderari amissa non potest. Ergo adversus hec que incidere possunt etiam potentissimis adhortare te et indura. De Pompeii capite pupillus et spado tulere sententiam, de Crasso crudelis et insolens Parthus; Gaius Cesar iussit Lepidum Dextro tribuno prebere cervicem, ipse Cherree prestitit. Neminem eo fortuna provexit ut non tantum illi minaretur quantum permiserit.

Noli huic tranquillitati confidere: momento mare evertitur; eodem die ubi luserunt navigia sorbentur. Cogita posse et latronem et hostem admovere iugulo tuo gladium. Ut maior potestas desit, nemo non servus habet in te vite necisque arbitrium. Ita dico: quisquis vitam suam contempsit tue dominus est. Recognosce exempla eorum qui domesticis insidiis perierunt, aut aperta vi aut dolo: intelliges non pauciores servorum ira cecidisse quam regum. Quid ad te itaque quam potens sit quem timeas, cum id propter quod times nemo non possit? At si forte in manus hostium incideris, victor te duci iubebit eo nempe quo duceris. Quid te ipse decipis et hoc nunc primum quod olim patiebaris intelligis? Ita dico: ex quo natus es duceris. Hec et huiusmodi versanda in animo sunt si volumus ultimam illam horam placidi expectare cuius metus omnes alias inquietas facit. Sed ut finem epistole imponam, accipe quod mihi hodierno die placuit et hoc quoque ex alienis hortulis sumptum est: magne divitie sunt lege nature composita paupertas. Lex autem illa nature scis quos nobis terminos statuat? Non esurire, non sitire, non algere. Ut famem sitimque depellas, non est necesse superbis assidere liminibus nec supercilium grave et contumeliosam etiam humanitatem pati, non est necesse maria temptare nec sequi castra. Parabile est quod natura desiderat et appositum. Ad supervacua sudatur; illa sunt que togam conterunt, que nos senescere sub tentorio cogunt, que in aliena litora impingunt. Ad manum est quod sat est, et qui cum paupertate convenit dives est.

De vitanda nimia vite distructione v

Quod pertinaciter studes et omnibus omissis hoc unum agis ut te meliorem cottidie facias, et probo et gaudeo, nec tantum hortor ut perseveres sed etiam rogo. Illud autem te admoneo, ne eorum more qui non proficere sed conspici cupiunt facias aliqua que in habitu tuo aut genere vite notabilia sint; asperum cultum et intonsum caput et negligentiorem barbam et indictum argento odium et cubile humi positum et quicquid aliud ambitionem perversa via sequitur evita. Satis ipsum nomen philosophie, etiam si modeste tractetur, invidiosum est: quid si nos hominum consuetudini ceperimus excerpere? Intus omnia dissimilia sint, frons nostra conveniat populo. Non splendeat toga, ne sordeat quidem. Non habeamus argentum

in quod solidi auri celatura descenderit sed non per putemus frugalitatis indicium auro argentoque caruisse. Id agamus ut meliorem vitam sequamur quam vulgus, non ut contrariam. Alioquin quos emendare volumus fugamus a nobis et avertimus. Illud quoque efficimus, ut nichil imitari velint nostri, dum timent ne imitanda sint omnia. Hoc primum philosophia promittit: sensum communem, humanitatem et congregationem, a qua professione dissimilitudo nos separabit. Videamus ne ista per que admirationem parare volumus ridicula et odiosa sint. Nempe propositum nostrum est secundum naturam vivere: hoc contra naturam est, torquere corpus suum et faciles odisse munditias et squalorem appetere et cibis non tantum vilibus uti sed tetris et horridis. Quemadmodum desiderare delicatas res luxurie est, ita usitatas et non magno parabiles fugere dementie. Frugalitatem exigit philosophia, non penam; potest autem esse non incompta frugalitas. Hic michi modus placet: temperetur vita inter bonos mores et publicos; suspiciant omnes vitam nostram sed agnoscant. Quid ergo? eadem faciemus que ceteri? nichil inter nos et illos intererit? Plurimum. Dissimiles esse nos vulgo sciat qui inspexerit propius. Qui domum intraverit nos potius miretur quam supellectilem nostram. Magnus ille est qui fictilibus utitur quemadmodum argento, nec minor ille est qui sic argento utitur quemadmodum fictilibus. Infirmi animi est pati non posse divitias.

Sed ut huius quoque diei lucellum tecum communicem, apud Hecatonem nostrum inveni cupiditatum finem etiam ad timoris remedia proficere. Desines inquit timere, si sperare desieris. Dices: quomodo ista tam diversa pariter sunt? Ita est, mi Lucili: cum videantur dissidere, coniuncta sunt. Quemadmodum eadem catena et custodiam et militem copulat, sic ista que tam dissimilia sunt pariter incedunt: spem metus sequitur. Nec miror ista sic ire; utrumque pendentis animi est, utrumque futuri expectatione sollicitum. Maxima autem utriusque causa est quod non ad presentia aptamur, sed cogitationes in longinqua premittimus. Itaque providentia, maximum bonum conditionis humane, in malum versa est. Fere pericula que vident fugiunt, cum effugere, secure sunt. Nos et venturo torquemur et preterito. Multa bona nostra nobis nocent; timoris enim tormentum memoria reducit, providentia anticipat. Nemo tantum presentibus miser est.

De malis futuri et timoris. Et de efficacia ad [illegible] doctrine. c. 6

Intelligo Lucili non emendari me tantum sed transfigurari. Nec hoc promitto iam aut spero, nichil in me superesse quod mutandum sit. Quidni multa habeam que debeant colligi, que extenuari, que attolli? Et hoc ipsum argumentum est in melius translati animi, quod vitia sua que adhuc ignorabat videt. Quibusdam egris gratulatio fit cum ipsi egros se esse senserunt. Cuperem itaque tecum communicare tam subitam mutationem mei. Tunc amicitie nostre certiorem fiduciam habere cepissem, illius vere quam non spes, non timor, non utilitatis sue cura divellit, illius cum qua homines moriuntur, pro qua moriuntur. Multos tibi dabo qui non amico sed amicitia caruerunt. Hoc non potest accidere cum animos in societatem honesta cupiendi par voluntas trahit. Quidni non possit? Sciunt enim ipsos omnia habere communia, et quidem magis adversa. Concipere animo non potes quantum momenti afferre michi singulos dies videam. Mitte inquis et nobis ista que tam efficacia expertus es. Ego vero omnia in te cupio transfundere, et in hoc aliquid gaudeo discere ut doceam. Nec me ulla res delectabit, licet sit eximia et salutaris, quam michi uni sciturus sim. Si cum hac exceptione detur sapientia, ut illam inclusam teneam nec enuntiem, reiciam. Nullius boni sine socio iocunda possessio est. Mittam itaque ipsos tibi libros, et ne multum opere impendas dum passim profutura sectaris, imponam notas, ut ad ipsa protinus que probo et miror accedas. Plus tamen tibi et viva vox et convictus quam oratio proderit. In rem presentem venias oportet, primum quia homines amplius oculis quam auribus credunt, deinde quia longum iter est per precepta, breve et efficax per exempla. Zenonem Cleantes non expressisset si tantummodo audisset: vite eius interfuit, secreta perspexit, observavit illum an ex formula sua viveret. Plato et Aristotiles et omnis in diversum itura sapientium turba plus ex moribus quam ex verbis Socratis traxit. Metrodorum et Hermachum et Polienum magnos viros non scola Epicuri sed contubernium fecit. Nec in hoc te accerso tantum ut proficias, sed ut prosis; plurimum enim alter alteri conferemus. Interim quoniam diurnam mercedulam tibi debeo, quid me hodie apud Hecatonem delectaverit dicam. Queris inquit quid profecerim? amicus esse michi cepi. Multum profecit: numquam erit solus. Scito esse hunc amicum omnibus.

De fugiendo turbe consortio et [illegible] hominibus esse. c. 7

Quid tibi vitandum precipue existimes queris? turbam. Nondum illi tuto

committitur. Ego certe confitebor imbecillitatem
meam. numquam mihi eosdem mores quos extuli refero;
aliquid ex eo quod composui turbatur, aliquid ex his
que fugaui redit. Quod egris euenit quos longa
imbecillitas usque eo affecerit ut nusquam sine
offensa proferantur, hoc accidit nobis quorum
animi ex longo morbo reficiuntur. Inimica
est multorum conuersatio. nemo non aliquod nobis
uitium aut commendat aut imprimit aut nescientibus
allinit. Utique quo maior est populus
cui miscemur, hoc periculi plus est. Nichil
uero tam damnosum bonis moribus quam in aliquo
spectaculo residere. Tunc enim per uoluptatem
facilius uicia subrepunt. Quid me existimas
dicere? auarior redeo, ambiciosior, luxuriosior,
immo uero crudelior et inhumanior, quia inter
homines fui. Casu in meridianum spectaculum
incidi, lusus expectans et sales et aliquid laxamenti
quo hominum oculi ab humano cruore
acquiescant. Contra est. Quicquid ante pugnatum
est misericordia fuit. Nunc omissis nugis mera
homicidia sunt. Nichil habent quo tegantur;
ad ictum totis corporibus expositi numquam
frustra manum mittunt. Hoc plerique ordi
nariis paribus et postulatis preferunt. quid
ni preferant? non galea, non scuto repellitur
ferrum. quo munimenta? quo artes? omnia
ista mortis more sunt. Mane leonibus
et ursis homines, meridie spectatoribus obi
ciuntur. interfectores interfecturis iubent
obici et uictorem in alia detinent cede. Exitus
pugnantium mors est. ferro et igne res geritur.
Hec fiunt dum uacat arena. Sed latrocinium
fecit aliquis. Quid ergo? quia occidit hominem. Quia
occidit, ille meruit ut hoc pateretur. tu
quid meruisti miser ut hoc spectes? Occi
de, uerbera, ure. Quare tam timide incurrit
in ferrum? quare parum audacter occidit? quare
parum libenter moritur? Plagis agatur in uulnera;
mutuos ictus nudis et obuiis pectoribus
excipiant. Intermissum est spectaculum: interim
iugulentur homines, ne nichil agatur. Age,
ne hoc quidem intelligitis mala exempla
in eos redundare qui faciunt? Agite diis
immortalibus gratias quod eum docetis esse
crudelem qui non potest discere. Subducendus
populo est tener animus et parum tenax
recti; facile transit ad plures. Socrati
et Catoni et Lelio excutere morem suum dissi
milis multitudo potuisset. adeo nemo nostrum est
qui cum maxime concinnamus ingenium
ferre impetum uiciorum tam magno comitatu
uenientium possit. Unum exemplum luxurie
aut auaricie multum mali facit. Conuictor
delicatus paulatim eneruat et mollit;
uicinus diues cupiditatem irritat. Ma
lignus comes quamuis candido et simplici

rubiginem suam affert affricuit. Quid tu
accidere his moribus credis in quos publice
factus est impetus? necesse est aut oderis
aut imiteris. Utrumque autem deuitandum
est. Ne similis malis fias quia multi sunt, neue
inimicus multis quia dissimiles sunt. Recede
in te quantum potes. cum his uersare qui
te meliorem facturi sunt; illos admitte
quos tu potes facere meliores. Mutuo
ista fiunt, et homines dum docent discunt.
Non est quod te gloria publicandi ingenii
producat in medium, ut recitare ista uelis
aut disputare. quod facere te uellem si haberes
isti populo ydoneam mercedem. nemo est
qui te intelligere possit. aliquis fortasse,
unus aut alter incidet. Et hic ipse
formandus instituendusque est ad intellectum
tui. Cui ergo inquis ista didici? [illegible]
Non est quod timeas ne operam perdideris
si tibi didicisti. Sed ne soli mihi hodie
didicerim, communicabo tecum que occurrunt
mihi egregie dicta circa eundem fere sensum
tria, ex quibus unum hec epistola in debitum
soluet; duo in antecessum accipe. Demo — Demo
critus ait: Unus mihi pro populo est et
populus pro uno. Bene et ille quisquis
fuit, ambigitur enim de auctore, cum quereretur
ab illo quo tanta diligentia artis spectaret
ad paucissimos peruenture: Satis sunt mihi
inquit pauci, satis est unus, satis est nullus.
Egregie hoc tertium Epicurus, cum uni
ex consortibus studiorum suorum scriberet:
Hec inquit ego non multis sed tibi; satis enim
magnum alter alteri theatrum sumus.
Ista mi Lucili condenda in animum sunt,
ut contempnas uoluptatem ex plurium assen
tione uenientem. Multi te laudant: et quid
habes cur placeas tibi, si is es quem
intelligant multi? introrsus bona tua spectent.

[illegible] beneficium forum reprobat
et frugalitatem commendat ostendit quod ipse simplex
uera libertas est. Ro

Tu me inquis uitare turbam iubes,
secedere et conscientia esse contentum? Ubi
illa precepta uestra que imperant in actu mori?
Quid? tibi ego uideor inertiam suadere? In me
recondidi et fores clusi ut prodesse pluribus
possem. Nullus mihi per ocium dies exit;
partem noctium studiis uendico. non uaco
sompno sed succumbo, et oculos in uigilia
fatigatos cadentesque in opere detineo. Se
cessi non tantum ab hominibus sed a rebus, et
in primis a rebus meis. posterorum negocium
ago. illis aliqua que prodesse possint con
scribo. Salutares admonitiones, uelut
medicamentorum utilium compositiones, litteris

mando esse illas efficaces in meis vlce-
ribus sine expertus que etiam si persanata
non sunt serpere desierunt. Rectum iter
quod sero cognovi et lapsus errando aliis
demonstro. Clamo vitate quecumque vulgo
placent que casus attribuit. Ad omne
fortuitum bonum suspiciosi pavidique sub-
sistite. Et fera et piscis spe aliqua oblec-
tante decipitur. Munera ista fortune
putatis insidie sunt. Quisque vestrum tutam
vitam agere volunt volet, quantum plurimum
potest ista viscata beneficia devitet
in quibus hoc quoque miserrimi fallimur quod
habere nos putamus heremus. In precipitia
cursus iste deducit. Huius eminentis vite
exitus cadere est. Deinde ne resistere quidem
licet cum cepit transversos agere felicitas.
Aut saltem rectis aut semel ruere. Non
vertit se fortuna sed cernulat et allidit.
Hanc ergo sanam ac salubrem formam vite
tenete ut corpori tantum indulgeatis quantum
bone valitudini satis est. Durius tractandum
est ne animo male pareat. Cibus famem
sedet potus sitim extinguat vestis ar-
ceat frigus domus munimentum sit
adversus infesta corporis. Hanc utrum cespes
erexerit an varius lapis gentis aliene
nichil interest. Scitote tam bene hominem
culmo quam auro tegi. Contempnite omnia
que supervacuus labor velud ornamentum
ac decus ponit. Cogitate nichil preter
animum esse mirabile cui magno nichil
magnum est. Si hec mecum si hec cum
posteris loquor non videor tibi plus
prodesse quam cum ad vadimonium advocatus
descenderem aut tabulis testamenti a-
nulum imprimerem aut in senatu candidato
vocem manum commodarem. Mihi crede qui
nichil videntur agere maiora agunt humana
divinaque simul tractant.
Sed iam finis faciendus est et aliquid
ut institui pro hac epistola dependendum.
Id non de meo. Adhuc Epicurum compilamus
cuius hanc vocem hodierno die legi philosophie
servias oportet ut tibi contingat vera
libertas. Non differtur in diem qui se illi
subiecit et tradidit statim circumagitur. Hoc
enim ipsum philosophie servire libertas est. Potest fieri
ut me interroges quare ab Epicuro tam
multa bene dicta referam potius quam nostrorum.
Quid est tamen quare tu istas Epicuri
voces putas esse non publicas. Quam multi
poete dicunt que a philosophis aut dicta
sunt aut dicenda. Non attingam tragicos

nec togatas nostras habent enim hec quoque aliquid severitatis
et sunt inter comedias ac tragedias medie. Quanto
disertissimorum versuum inter mimos iacet. Quam
multa Publii non excalceatis sed cotur-
natis dicenda sunt. Unum versum eius qui
ad philosophiam pertinet et ad hanc partem que modo
fuit in manibus referam. Quo negat fortuita
in nostris habenda. Alienum est omne quicquid optando
provenit. Hunc versum a te dici non paulo
melius et astrictius memini. Non est tuum
fortuna quod fecit tuum. Illud etiam ne melius
dictum a te non imputo in solutum de tuo tibi. Vale.

Qualiter sapiens se ipso contentus amico e 9
non egeat et quomodo quis sibi amicum faciat. Ep. c 9

An merito reprehendat in quadam
epistola Epicurus eos qui dicunt
sapientem se ipso contentum esse et propter hoc amico
non indigere desideras scire. Hoc obicitur
Stilboni ab Epicuro et hiis quibus summum
bonum visum est animo impatiens in ambi-
guitatem incidendum est si exprimere apathiam
uno verbo cito voluerimus intelligi. Nos e-
volumus illum dicere qui respuat omnis mali
sensum. Accipietur is qui nullum ferre possit
malum. Vide ergo num satius sit aut invulnerabilem
animum dicere aut animum extra omnem patientiam
positum. Hoc inter nos et illos interest noster sa-
piens vincit quidem incommodum sed sentit
illorum ne sentit quidem. Illud nobis et illis
commune est sapientem se ipso esse contentum. Sed tamen ille
vult et amicum et vicinum et contubernalem quamvis
sibi ipse sufficiat. Vide quam sit se contentus
aliquando sui parte contentus est. Si illi manum
aut morbus aut hostis exciderit si quis
oculum vel oculos casus excussissent reliquie
illi sue satisfacient et erit inminuto corpore
et amputato tam letus quam integro fuit. Sed
que sibi desunt non desiderat non deesse
mavult. Ita sapiens se contentus est non
ut velit esse sine amico sed ut possit
sed hoc quod dico possit tale est amissum
equo animo fert. Sine amico quidem numquam
erit in sua potestate habet quam cito reparet. Quomodo si
perdiderit Phidias statuam protinus ~~alteram~~
alteram faciat sic hic faciendarum amicitiarum
artifex substituet alium in locum amissi.
Queris quomodo amicum cito facturus sit.
Dicam si illud mihi tecum convenerit ut statim
tibi solvam quod debeo et quantum ad hanc
epistolam paria faciamus. Hecaton ait Ego
tibi monstrabo amatorium sine medicamento
sine herba sine ullius veneficie carmine
si vis amari ama. Habet autem non tantum usus
amicitie veteris et certe magnam voluptatem

Sed etiam victum et comparationem nove artis magis nitet metente agricola conferente. Hic inter eum qui amicum paravit et qui parat. Attalus philosophus dicere solebat iocundius esse pingere quam pinxisse. Illa in opere suo occupata sollicitudo ingens oblectamentum habet ipsa occupatione. Non eque delectatur qui ab opere perfecto removet manum. Iam fructu artis sue fruitur. Ipsa fruebatur arte cum pingebat. Fructuosior est adolescentia liberorum, sed infantia dulcior. Nunc ad propositum revertamur. Sapiens etiam si contentus est se, tamen amicum habere vult, si nihil aliud ut exerceat amicitiam ne tam magna virtus iaceat. Non ad hoc quod dicebat Epicurus in hac ipsa epistola, ut habeat qui sibi egro assideat, succurrat in vincula coniecto vel inopi, sed ut habeat aliquem cui egro ipse assideat, quem ipse circumventum hostili custodia liberet. Qui se spectat et propter hoc ad amicitiam venit male cogitat. Quemadmodum cepit sic desinit. Paravit amicum adversus vincula laturum opem, cum primum crepuerit cathena discedet. Hee sunt amicitie quas temporarias populus appellat. Qui utilitatis causa assumptus est tamdiu placebit quamdiu utilis fuerit. Hac re florentes amicorum turba circumsedet. Circa eversos solitudo est, et inde amici fugiunt ubi probantur. Hac re ista tot nefaria exempla sunt aliorum metu relinquentium, aliorum metu prodentium. Necesse est ut initia et exitus inter se congruant. Qui amicus esse cepit quia expedit, et placebit aliquod pretium contra amicitiam si ullum in illa placet preter ipsam. In quid amicum paras? ut habeam pro quo mori possim, ut habeam quem in exilium sequar, cuius me morti et opponam et impendam. Ista quam tu describis negotiatio est, non amicitia, que ad commodum accedit, que quid consecutura sit spectat. Non dubie habet aliquid simile amicitie affectus amantium. Possis dicere illam esse insanam amicitiam. Numquid ergo quisquam amat lucri causa, numquid ambitionis aut glorie? Ipse per se amor omnium aliarum rerum negligens animos in cupiditatem forme non sine spe mutue caritatis accendit. Quid ergo? ex honestiori causa coit turpis affectus? Non agis inquis nunc de hoc, sed de amicitia, utrum si propter hoc ipsum expetenda est. Re ad illam accedere cum se ipso contentus est. Quid

ergo accedit ad illam? quod ad rem pulcherrimam, non lucro captus nec varietate fortune perterritus. Detrahit amicitie maiestatem suam qui illam parat ad bonos casus. Contentus se est sapiens. Hoc in lucem plerique perperam interpretantur: sapientem undique submovent et intra cutem suam cogunt. Distinguendum autem est quid et quatenus vox ista promittat. Se contentus est sapiens ad beate vivendum, non ad vivendum. Ad hoc enim multis illi rebus opus est, ad illud tantum animo sano et erecto et despiciente fortunam. Volo tibi Chrysippi quoque distinctionem indicare. Ait sapientem nulla re egere, et tamen multis illi rebus opus esse. Contra stulto non est opus rebus, nec re aliqua ulla, nulla re enim uti scit, sed omnibus eget. Sapienti et manibus et oculis et multis ad quotidianum usum necessariis est opus, eget nulla re. Egere enim necessitatis est, nichil necesse sapienti est. Ergo quamvis se ipso contentus sit, amicis illi opus est. Hos cupit habere quam plurimos, non ut beate vivat; vivit etiam sine amicis beate. Summum bonum extrinsecus instrumenta non querit. Domi colitur, ex se totum est. Incipit fortune esse subiectum si quam partem sui foris querit. Qualis tamen futura est vita sapientis si sine amicis relinquatur in custodiam coniectus, vel in aliqua gente aliena destitutus, vel in navigatione longa retentus aut in desertum litus eiectus? Qualis est Iovis cum resoluto mundo et diis in unum confusis paulisper cessante natura acquiescit sibi cogitationibus suis traditus. Tale quiddam sapiens facit: in se reconditur, secum est. Quamdiu quidem illi licet suo arbitrio res suas ordinare, se contentus est et ducit uxorem se contentus, et liberos tollit se contentus est, et tamen non vivet si sine homine victurus est. Ad amicitiam fert illum nulla utilitas sua, sed naturalis irritatio. Nam ut aliarum nobis rerum innata est sic dulcedo amicitie. Quomodo solitudinis odium est et appetitio societatis, quomodo hominem homini natura conciliat, sic inest huic quoque stimulus qui nos amicitiarum appetentes faciat. Nichilominus tamen sic amicorum amantissimus, cum illos sibi comparet, sepe preferet, omne intra se bonum terminabit et dicet quod Stilbon ille dixit, Stilbon quem Epicuri epistola

inquit. Hic enim capta patria amissis
liberis amissa uxore cum ex incendio publico
solus et tamen beatus exiret interroganti Deme
trio cui cognomen ab exitio urbium Polior
cetes fuit numquid perdidisset omnia inquit
bona mea mecum sunt. Ecce vir fortis
ac strenuus ipsam hostis sui victoriam
vicit. Nihil inquit perdidi. Dubitare illum co
egit an vicisset. Omnia mea mecum sunt
iustitia virtus prudentia hoc ipsum nihil
bonum putare quod eripi possit. Miramur
animalia quedam que per medios ignes sine
noxa corporum transeunt: quanto hic mirabi
lior vir qui per ferrum et ruinas et ignes
illesus et indemnis evasit. Vides quanto
facilius sit totam gentem quam unum virum
vincere. Hec vox illi communis est cum stoyco
eque et hic intacta bona per concrematas
urbes fert. Se enim et ipse contentus est hoc
felicitatem suam fine designat. Ne existimes
nos solos generosa verba iactare et ipse
Stilbonis obiurgator Epicurus similem
Epy. vocem illi emisit quam tu boni consule
etiam si hunc diem iam expunxi. Si cui inquit
sua non videntur amplissima licet totius
mundi dominus sit tamen miser est. Vel si hoc
modo tibi melius enuntiari videtur id
enim agendum est ut non verbis serviamus
sensibus. Miser est qui non se beatissimum
iudicat licet imperet mundo. Ut scias
hos sensus esse communes natura scilicet dictante apud
poetam comicum invenies: Non est beatus esse
se qui non putat. Quid enim refert qualis
status tuus sit si tibi videtur malus?
Quid ergo inquis si beatum se dixerit ille
turpiter dives et ille multorum dominus sed
plurium servus beatus sua sententia fiet? Non
quid dicat sed quid sentiat refert nec
quod uno die sentiat sed quod assidue.
Non autem est quod verearis ne ad indignum
res tanta perveniat. Nisi sapienti sua non
placent. Omnis stultitia laborat fastidio sui.

De solitudine vitanda imprudentibus
Et de sinceritate animi. X. E°

10 e c. 10 Sic est non muto sententiam: fuge
multitudinem fuge paucitatem fuge
etiam unum. Non habeo cum quo te
communicatum velim. Et vide quod consilium meum
habeas: audeo te tibi credere. Crates ut
Sra. aiunt huius ipsius Stilbonis auditor cuius
mentionem priore epistola feci cum vidisset
adolescentem secreto ambulantem interro
gavit quid ille solus faceret. Mecum inquit
loquor. Cui Crates: Cave inquit et diligenter
attende ne cum homine malo loquaris. Lugentem
timentemque custodire solemus ne solitudine
male utatur. Nemo est ex imprudentibus
qui relinqui sibi debeat. Tunc mala con
silia agitant tunc aut ipsis aut aliis futura
pericula struunt tunc cupiditates improbas
ordinant tunc quicquid aut metu aut pudore
celabat animus exponit tunc acuit audaciam
libidinem irritat iracundiam instigat. Denique
quod unum solitudo habet commodum nichil ulli
committere non timere indicem perit stulto: ipse
se prodit. Vide itaque quid de te sperem immo
quid spondeam mihi. Spes enim incerti boni nomen est:
non invenio cum quo te malim esse quam tecum.
Repeto memoria quam magno animo quedam verba
proieceris quanti roboris plena. Gratulatus
sum protinus mihi et dixi: Non a summis labris
ista venerunt habent hec voces fundamentum.
Iste homo non est unus e populo ad salutem spectat.
Sic loquere sic vive. Vide ne te ulla res
deprimat. Votorum tuorum veterum licet diis
gratias facias alia de integro suscipe. Roga
bonam mentem bonam valitudinem animi deinde
corporis. Quidni tu ista vota sepe facias?
Audacter deum roga nichil illum de alieno
rogaturus es. Sed ut more meo cum aliquo
munusculo epistolam mittam verum est quod apud Athenod.
Athenodorum inveni: Tunc scito te esse omnibus
cupiditatibus solutum cum eo perveneris ut
nichil deum roges nisi quod rogare possis
palam. Nunc enim quanta dementia est hominum
qui turpissima vota diis insusurrant. Si
quis admoverit aurem conticescent et quod scire
hominem nolunt deos narrant. Vide ergo ne hoc
precipi salubriter possit: Sic vive cum hominibus
tamquam deus videat sic loquere cum deo tamquam
homines audiant. Vale. De immutabili 11 e
verecundie qualitate Et de ymagi c. 11
naria boni viri presencia

Locutus est mecum amicus tuus
bone indolis in quo quantum esset
animi quantum ingenii quantum etiam
iam profectus sermo ostendit. Dedit nobis
gustum ad quem respondebit. Non enim ex preparato
locutus est sed subito deprehensus. Ubi se
colligebat verecundiam rem bonum in adolescente
signum vix potuit excutere adeo illi ex alto
suffusus est rubor. Hic illum quantum
suspicor etiam cum se confirmaverit et omnibus
vitiis exuerit sapientem quoque sequetur. Nulla enim
sapientia naturalia corporis aut animi vitia ponit
quicquid infixum et ingenitum est lenitur arte nã
non vincitur. Quibusdam etiam constantissimis

in conspectu populi sudor erumpit non aliter quam fatigatis et estuantibus solet. Quibusdam tremunt genua dicturis, quorundam dentes colliduntur, lingua titubat, labra concurrunt. Hec nec disciplina nec usus umquam excutit, sed natura vim suam exercet et illo vitio sui etiam robustissimos admonet. Inter hec esse et ruborem scio, qui gravissimis quoque viris subitus affunditur. Magis quidem in iuvenibus apparet, quibus et plus caloris est et tenera frons; nichilominus et veteranos et senes tangit. Quidam numquam magis quam cum erubuerint timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus cum faciem eius sanguis invaserat. Nichil erat mollius ore Pompeii; numquam non coram pluribus erubuit. Fabianum, cum in senatum testis esset inductus, erubuisse memini, et illum hic mire pudor decuit. Non accidit hoc ab infirmitate mentis sed a novitate rei, que inexercitatos etiam si non concutit, movet naturali in hoc facilitate corporis pronos. Nam ut quidam boni sanguinis sunt, ita quidam incitati et mobilis et cito in os prodeuntis. Hec, ut dixi, nulla sapientia abigit; alioquin haberet rerum naturam sub imperio, si omnia eraderet vitia. Quecumque attribuit conditio nascendi et corporis temperatura, cum multum se diu animus composuerit, herebunt; nichil horum vetari potest, non magis quam accersiri. Artifices scenici, qui imitantur affectus, qui metum et trepidationem exprimunt, qui tristitiam representant, hoc indicio imitantur verecundiam: deiciunt enim vultum, verba summittunt, figunt in terram oculos et deprimunt; ruborem sibi exprimere non possunt: nec prohibetur hic nec adducitur. Nichil adversus hec sapientia promittit, nichil proficit: sui iuris sunt, iniussa veniunt, iniussa discedunt. Iam clausulam epistola poscit. Accipe, et quidem utilem ac salutarem, quam te affigere animo volo: Aliquis vir bonus nobis diligendus est ac semper ante oculos habendus, ut sic tamquam illo spectante vivamus et omnia tamquam illo vidente faciamus. Hoc, mi Lucili, Epicurus precepit; custodem nobis et pedagogum dedit, nec immerito: magna pars peccatorum tollitur si peccaturis testis assistit. Aliquem habeat animus quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius faciat. O felicem illum qui non presens tantum sed etiam cogitatus emendat! O felicem qui sic aliquem vereri potest ut ad memoriam quoque eius se componat atque ordinet! Qui sic aliquem vereri potest, cito erit verendus. Elige itaque Catonem; si hic tibi videtur nimis rigidus, elige remissioris animi virum Lelium. Elige eum cuius tibi placuit vita et oratio et ipse animum ante se ferens vultus; illum semper tibi ostende vel custodem vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo ad quem mores nostri se ipsi exigant; nisi ad regulam prava non corriges. Vale.

Liber II de bono senectutis et quam necessitate unde nulla necessitas est. e. 12. ep. 12.

Quocumque me verto, argumenta senectutis mee video. Veneram in suburbanum meum et querebar de impensis edificii dilabentis. Ait villicus mihi non esse neglegentie sue vitium, omnia se facere, sed villam veterem esse. Hec villa inter manus meas crevit. Quid mihi futurum est, si tam putrida sunt etatis mee saxa? Iratus illi proximam occasionem stomachandi arripio. Apparet, inquam, has platanos neglegi: nullas habent frondes. Quam nodosi sunt et retorridi rami, quam tristes et squalidi trunci! Hoc non accideret si quis has circumfoderet, si irrigaret. Iurat per genium meum se omnia facere, in nulla re cessare curam suam, sed illas vetulas esse. Quod inter nos sit, ego illas posueram, ego illarum primum videram folium. Conversus ad ianuam: Quis est iste? inquam, iste decrepitus et merito ad hostium admotus? Foras enim spectat. Unde istunc nactus es? Quid te delectavit alienum mortuum tollere? At ille: Non cognoscis me? inquit. Ego sum Felicio, cui solebas sigillaria afferre; ego sum Philositi villici filius, deliciolum tuum. Perfecte, inquam, iste delirat: pupulus etiam deliciolum meum factus est? Prorsus potest fieri: dentes illi cum maxime cadunt. Debeo hoc suburbano meo, quod senectus mea quocumque adverteram apparuit. Complectamur illam et amemus; plena est voluptatis, si illa scias uti. Gratissima sunt poma cum fugiunt; pueritie maximus in exitu decor est; deditos vino potio extrema delectat, illa que mergit, que ebrietati summam manum imponit. Quod in se iocundissimum omnis voluptas habet in finem sui differt. Iocundissima est etas devexa iam, non tamen preceps, et illam quoque in extrema tegula stantem iudico habere suas voluptates; aut hoc ipsum succedit in locum voluptatum, nullis egere. Quam dulce est cupiditates fatigasse ac reliquisse! Molestum est, inquis, mortem ante oculos habere. Primum ista tam seni ante oculos debet esse quam iuveni; non enim citatum nos ex censu. Deinde nemo tam senex est ut non improbe unum diem speret. Unus autem dies gradus vite est. Tota etas partibus constat et habet orbes

circuli ductus maiores minoribus. Est aliquis
qui omnes complectitur et cingit. Hic pertinet
a natali usque ad diem extremum. Est alter
qui annos adolescentie excludit. Est qui
totam puericiam ambitu suo astringit. Est
deinde per se annus in se omnia continens tempora
quorum multitudine vel multiplicatione vita
componitur. Mensis artiore precingitur circulo.
Angustissimum habet dies gyrum. Sed et hic ab
initio ad exitum venit, ab ortu ad occasum.
Ideo Heraclitus cui cognomen fecit orationis
obscuritas "unus" inquit "dies par omni est." Hoc
alius aliter ~~exponit~~ excepit. Dixit enim
diem parem esse horis, nec mentitur. Nam si
dies est tempus viginti quatuor horarum, necesse est
omnes inter se dies pares esse, quia nox habet
quod dies perdidit. Alius ait parem esse unum
diem omnibus similitudine. Nichil enim
habet longissimi temporis spacium quod non et in uno
die invenias: lucem et noctem et in alterna
mundi vice plura ista facit, non alias contractior,
alias productior. Itaque sic ordinandus est dies omnis tamquam cogat agmen
et consummet atque expleat vitam. Pacuvius
qui Syriam usu suam fecit, cum vino et illis
funebribus epulis sibi parentaverat, sic in
cubiculum ferebatur a cena ut inter plausus
exoletorum hoc ad symphoniam caneret:
bebiotai, nullo se non die extulit. Hoc quod
ille ex mala conscientia faciebat nos ex bona
faciamus, et in somnum ituri leti hilaresque
dicamus: vixi et quem dederat cursum
fortuna peregi. Crastinum si adiecerit deus
leti recipiamus. Ille beatissimus est et securus
sui possessor qui crastinum sine sollicitudine
expectat. Quicumque dixit "vixi", et
cottidie ad lucrum surgit. Sed iam debeo
epistulam includere. "Sic" inquis "sine ullo
ad me peculio veniet?" Noli timere, aliquid
secum fert. Quare dixi aliquid? multum. Quid
enim hac voce preclarius quam illi trado
ad te perferendam? Malum est in necessitate vivere,
sed in necessitate vivere necessitas nulla est. Quidni
nulla sit? Patent undique ad libertatem
vie multe breves faciles. Agamus deo gratias
quod nemo in vita teneri potest. Calcare ipsas
necessitates licet. "Epicurus" inquis "dixit.
Quid tibi cum alieno?" Quod verum est meum
est. Perseverabo Epicurum tibi ingerere, ut
isti qui in verba iurant nec quid dicatur
estimant sed a quo, sciant que optima
sunt esse communia. Vale. De utilitate
exhortationis [illegible]
et remedium contra mala fortunata et quod stul-
titia semper incipit vivere. Xo

ep 13
c. 2
Multum tibi tu esse scio nam et antequam
instruere te preceptis saluta-
ribus et dura vincentibus

satis adversus fortunam placebas tibi et multo
magis postquam cum illa manum conseruisti viresque
expertus es tuas, que numquam certam dare fiduciam
sui possunt nisi cum multe difficultates
hinc et illinc apparuerint. Aliquando vero et propius
accesserint. Sic verus ille animus et in alienum
non venturus arbitrium probatur. Hec eius probatio
est. Non potest athleta magnos spiritus ad certamen
afferre qui numquam sugillatus est. Ille qui sanguinem
suum vidit, cuius dentes crepuerunt sub pugno,
ille qui supplantatus adversarium toto tulit corpore
nec proiecit animum proiectus, qui quotiens
cecidit contumacior resurrexit, cum magna
spe descendit ad pugnam. Ergo ut similitudinem
istam prosequar, sepe iam fortuna super te fuit,
nec tu tradidisti te sed subsiluisti et acrior
restitisti. Multum enim sibi adicit virtus lacessita.
Tamen si tibi videtur accipe a me auxilia quibus
munire te possis. Plura sunt, Lucili, que nos
terrent quam que premunt, et sepius opinione
quam re laboramus. Non loquor tecum stoyca lingua
sed hac submissiore. Nos enim dicimus omnia ista
que gemitus mugitusque exprimunt levia esse
et contempnenda. Omittamus hec magna verba,
sed, dii boni, vera. Illud tibi precipio ne sis
miser ante tempus, cum illa que velut imminentia
expavisti fortasse numquam ventura sint, certe non
venerunt. Quedam ergo nos magis torquent
quam debeant; quedam torquent cum omnino non
debeant; quedam ante torquent quam debeant.
Aut augemus dolorem aut fingimus aut precipimus.
Primum illud quia in controversia est res et litem
contestatam habemus in presentia differatur. Quod
ego leve dixero tu gravissimum esse contendes.
Scio alios inter flagella ridere, alios gemere
sub colapho. Postea videbimus utrum ista suis
viribus valeant an imbecillitate nostra. Illud
presta mihi, quotiens te circumsteterint qui te tibi miserum
esse persuadeant, non quid audias sed
quid sentias cogites et cum patientia tua deliberes
ac te ipse interroges qui tua optime nosti: Quid
est quare isti mei me plorent? quid est quod trepident,
quod contagium quoque mei timeant, quasi transilire calamitas
possit? Est aliquid istic mali an res
ista magis infamis est quam mala? Ipse te interroga
Numquid sine causa crucior et meoreo et quod non est
malum facio? Quomodo inquis intelligam vana sint
an vera quibus angor? Accipe huius rei regulam:
aut presentibus torquemur aut futuris aut utrisque.
De presentibus facile est iudicium: si corpus tuum
liberum et sanum est nec ullus ex iniuria dolor est,
videbimus quid futurum sit: hodie nichil
negocii habet. At enim futurum est. Primum despice
an certa argumenta sint futuri mali.
Plerumque enim suspicionibus laboramus
et alludit nobis illa que conficere bellum fama

solet. Multa, ait, magis singulos conficit. Ita est mi Lucili: cito accedimus opinioni, non coarguimus illa que nos in metum adducunt nec excutimus, sed trepidamus et sic vertimus terga quemadmodum illi quos pulvis motus fuga pecorum exuit castris, aut quos aliqua fabula sine auctore sparsa conterruit. Nescio quomodo magis vana perturbant; vera enim modum suum habent. Quicquid ex incerto venit, coniecture et paventis animi licentie traditur. Nulli itaque tam perniciosi, tam irrevocabiles quam lymphatici metus sunt. Ceteri enim sine ratione, hii sine mente sunt. Inquiramus itaque rem diligenter. Verisimile est aliquid futurum mali: non statim verum est. Quam multa non expectata venerunt, quam multa expectata nusquam comparuerunt. Etiam si futurum est, quid iuvat dolori suo occurrere? Satis cito dolebis cum venerit; interim tibi meliora promitte. Quid facies lucri? tempus. Multa intervenient quibus vicinum periculum aut prope admotum aut subsistat aut desinat aut in alienum caput transeat. Incendium ad fugam patuit; quosdam mollis ruina deposuit; aliquando gladius ab ipsa cervice revocatus est; aliquis carnifici suo superstes fuit. Habet etiam mala fortuna levitatem. Fortasse erit, fortasse non erit; interim non est. Meliora propone. Nonnumquam nullis apparentibus signis que mali aliquid pronuntient animus sibi falsas imagines fingit, aut verbum aliquod dubie significationis detorquet in peius, aut maiorem sibi offensam proponit alicuius quam est, et cogitat non quam iratus ille sit, sed quantum liceat irato. Nulla autem causa vite est, nullus miseriarum modus, si timetur quantum potest. Hic prudentia prosit, hic robore animi evidentem quoque metum respue. Si minus, vitio vitium repelle, spe metum tempera. Nichil tam certum est ex his que timentur ut non certius sit et formidata subsidere et sperata decipere. Ergo spem ac metum examina, et quotiens incerta erunt omnia, tibi fave. Crede quod mavis est. Si plures habebis sententias metus, nichilominus in hanc partem potius inclina et perturbare te desine, ac subinde hoc in animo volve, maiorem partem mortalium, cum illi nec sit quicquam mali nec pro certo sit futurum, estuare ac discurrere. Nemo enim resistit sibi cum cepit impelli, nec timorem suum redigit ad verum. Nemo dicit: vanus auctor est, vanus est; aut finxit aut credidit. Damus nos refluentibus; expavescimus dubia pro certis; non servamus modum rerum; statim in timorem venit scrupulus. Pudet me ibi sic tecum loqui et tam levibus remediis focillare. Alius dicat: fortasse non veniet; et tu dic: quid porro si veniet?

Videbimus utrum vincat; fortasse pro me venit, et mors ista vitam honestabit. Cicuta magnum Socratem fecit. Catoni gladium assertorem libertatis victor abstulerit: magnam partem detraxerit glorie. Nimium diu te cohortor, cum tibi admonitione magis quam exhortatione opus sit. Non in diversum te a tua [illegible] natura; natus es ad ista que dicimus. Eo magis bonum tuum auge et exorna. Sed iam finem epistule faciam, si illi signum suum impressero, id est aliquam vocem magnificam perferendam ad te mandavero. Inter cetera mala hoc quoque habet stultitia: semper incipit vivere. Considera quid vox ista significet, Lucili virorum optime, et intelliges quam feda sit hominum levitas cotidie nova vite fundamenta ponentium, novas spes etiam in exitu inchoantium. Circumspice tecum singulos: occurrent tibi senes qui se cum maxime ad ambitionem, ad peregrinationes, ad negotiandum parent. Quid est autem turpius quam senex vivere incipiens? Non adicerem auctorem huic voci nisi esset secretior nec inter vulgata Epicuri dicta, que mihi et laudare et adoptare permisi. Vale.

Ut non simus corpori servi, et quid sit vitandum vel vitanda potentia, et quod maxime divitiis fruitur qui non indiget divitiis. 14. le·e ·o·3

Fateor insitam esse nobis corporis nostri caritatem; fateor nos huius gerere tutelam. Non nego indulgendum illi, serviendum nego. Multis enim serviet qui corpori servit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert. Sic gerere nos debemus non tamquam propter corpus vivere debeamus, sed tamquam non possimus sine corpore. Huius nos nimius amor timoribus inquietat, sollicitudinibus onerat, contumeliis obicit. Honestum ei vile est cui corpus nimis carum est. Agatur eius diligentissime cura, ita tamen ut cum exiget ratio, cum dignitas, cum fides, mittendum in ignes sit. Nichilominus quantum possumus evitemus incommoda quoque, non tantum pericula, et in tutum reducamus nos, excogitantes subinde quibus possint timenda depelli. Quorum tria, nisi fallor, genera sunt: timetur inopia, timentur morbi, timentur que per vim potentioris eveniunt. Ex his omnibus nichil nos magis concutit quam quod ex aliena potentia impendet; magno enim strepitu et tumultu venit. Naturalia mala que rettuli, inopia atque morbus, silentio subeunt nec oculis nec auribus quicquam terroris incutiunt. Ingens alterius mali pompa est; ferrum circa

sit et ignem habet cathenas et turbam ferarum
quam in viscera immittat humana. Cogita hoc
loco carcerem et cruces et eculeos et uncum et
adactum per medium hominem stipitem qui per
os emergeret et artus vel distracta
in diversum actis curribus membra, illam
tunicam alimentis ignium et illitam et textam
et quicquid aliud preter hoc commenta sevicia
est. Non est itaque mirum si maximus huius
rei timor est cuius et varietas magna et
apparatus terribilis est. Nam quemadmodum
plus agit tortor quo plura instrumenta
doloris exposuit, specie enim [illegible]
vincuntur qui patientie restitissent, ita ex hiis
que animos nostros subigunt et domant plus
plus proficiunt que habent quod ostendant. Ille
pestes non minus graves sunt, famem dico
et sitim et precordiorum suppurationes et febrem
viscera ipsa torrentem, sed latent, nichil
habent quod intentent, quod preferant; hec ut magna
bella aspectu paratuque vicerunt. Demus
itaque operam abstineamus offensis. Interdum
populus est quem timere debeamus, interdum
si ea civitatis disciplina est ut plurima
per senatum transigantur, gratiosi nobis sunt
in eo viri, interdum singuli quibus potestas
populi et in populum data est. Hos omnes
amicos habere operosum est, satis est inimicos
non habere. Itaque sapiens nunquam potentium
iras provocabit, immo declinabit non aliter
quam in navigando procellam. Cum peteres Si-
ciliam traiecisti fretum. Temerarius gu-
bernator contempsit austri minas. Ille est
enim qui siculum pelagus in medium etiam
plus quam timere dedecaus exasperet et verti-
ces cogat. Non sinistrum petit littus sed
illud a quo propior Caribdis maria con-
volvit. At ille cautior peritos locorum
rogat quis estus sit, que signa dent nubes;
longe ab illa regione verticibus infami
cursum tenet. Idem facit sapiens: no-
cituram potentiam vitat, hoc primum cavens
ne vitare videatur. Pars securitatis et in hoc
est non ex professo eam petere. Dampna que quis
fugat dampnavit. Circumspiciendum ergo nobis
est quomodo a vulgo tuti esse possimus. Primum
nichil idem concupiscamus: rixa est inter compe-
titores. Deinde nichil habeamus quod cum
magno emolumento insidiantis eripi possit;
quam minimum sit in corpore tuo spoliorum. Nemo
ad humanum sanguinem propter ipsum venit, aut
admodum pauci; plures computant quam oderunt.
Nudum latro transmittit; etiam in obsessa via
pauperi pax est. Tria deinde ex precepto
veteri prestanda sunt ut vitentur: odium, in-
vidia, contemptus. Quomodo hoc fiat sapientia
sola monstrabit. Difficile temperamentum

est verendumque ne in contemptum nos invidie
timor transferat, ne dum calcare nolumus
videamur posse calcari. Multis timendi attu-
lit causas timeri posse. Undique nos redu-
camus: non minus contemni quam suspici nocet.
Ad philosophiam ergo confugiendum est. Hee littere, non dico
apud bonos sed apud mediocriter malos,
infularum loco sunt. Nam forensis eloquentia
et quecumque populum movet adversarium habet;
hec quieta et sui negocii contemni non potest,
cui ab omnibus artibus etiam apud pessimos
honor est. Nunquam in tantum convalescet nequitia,
nunquam sic contra virtutes coniurabitur, ut non
philosophie nomen venerabile et sacrum maneat.
Ceterum philosophia illa tranquille modesteque trac-
tanda est. Quid ergo, inquis, videtur tibi M.
Catho modeste philosophari qui bellum civile
sententia reprimit, qui furentium principum ar-
mis medius intervenit, qui aliis Pompeium
offendentibus aliis Cesarem simul lacessit
duos? Potest aliquis disputare an illo tempore
capessenda fuerit sapienti res publica. Quid tibi
vis, M. Catho? Iam non agitur de libertate;
olim pessum data est. Queritur utrum Cesar an
Pompeius possideat rem publicam: quid tibi cum ista
contentione? nulle partes tue sunt. Dominus
eligitur: quid tua uter vincat? Potest melior
vincere, non potest non peior esse qui vicerit. Ultimas
partes attigi Cathonis; sed ne priores anni
fuerunt qui sapientem in illam rapinam rei
publice admitterent. Quid aliud quam vociferatus
Catho et misit irritas voces, cum modo per
populi levatus manus et obrutus sputis
exportandus extra forum traheretur, et modo e se-
natu in carcerem duceretur? Sed postea videbimus
an sapienti opera impendenda sit. Interim
ad hos te stoicos voco qui a re publica exclusi
secesserunt ad colendam vitam et humano generi
iura condenda sine ulla potentioris offensa.
Non conturbabit sapiens publicos mores
nec populum in se vite novitate convertet. Quid
ergo utique erit tutus qui hoc propositum sequetur?
Promittere tibi hoc non magis possum quam in homine
temperanti bonam valitudinem, et tamen facit bonam
temperantia bonam valitudinem. Perit aliqua
navis in portu: sed quid tu accidere in medio
mari credis? Quanto huic periculum paratius
foret multa agenti molientique, cui ne otium
quidem tutum est? Pereunt aliquando innocentes,
quis negat? nocentes tamen sepius. Ars enim
constat ei qui per ornamenta percussus est. Denique
consilium rerum omnium sapiens, non exitum spectat;
initia in potestate nostra sunt, de eventu for-
tuna iudicat. Cui de me sententiam non do.

ac aliquid peracturus affert aliquis accusatorem non damnat. latro eum occidit. Sed ut ad quottidianam stipem manum porriges aurea te stipe implebo. Et epistula facta est aut merito. accipe quemadmodum ipsum fortuna quod eius tibi esse gratior possit. Ille maxime divitiis fruitur qui minime divitiis indiget. Ede inquis auctorem ut scias quam benignum sumus propositum est aliena laudare. Epicurus est aut alicuius ex illis officium. Et quod in te quis dixit omnibus dixit. Sed quem egere divitiis timet pro illius. Nemo autem sollicito bono fruitur adicit illis aliud studium suum de incremento cogitat. oblitus est usus rationes accipit forum conterit kalendarium versat fit ex domino procurator. vale.

De non saginando corpore vel impinguando et de ipsius exercitatione et vocis moderatione. Et quare stulta vita ingrata sit Ep

c.vi Mos antiquis fuit usque ad
t.c meam servatus etatem primis epistule verbis addere si vales bene est ego valeo. Recte nos dicimus si philosopharis bene est vale enim hoc demum est. Sine hoc eger est animus corpus quoque etiam si magnas habet vires non aliter quam furiosi aut frenetici validum. Ergo hanc valitudinem precipue cura deinde et illam secundam que non magno tibi constabit si volueris bene vale. Stulta est enim litterali et minime conveniens litterato viro occupacio exercendi lacertos et dilatandi cervicem ac latera firmandi. Cum tibi feliciter sagina cesserit et tori creverint nec vires unquam optimi bovis nec pondus equabis. Adde nunc quod maiore corporis sarcina animus eliditur et minus agilis est. Itaque quantum potes circumscribe corpus tuum et animo locum laxa. Multa sequuntur incommoda deditos huic cure primum exercitationes quarum labor spiritum exhaurit et inhabilem intentioni ac studiis acrioribus reddit. Deinde copia ciborum subtilitatem impedit. accedunt pessime note mancipia in magisterium recepta homines inter oleum et vinum occupati quibus ad votum dies actus est si bene desudaverunt et in locum eius quod effluxit multum potionis est altius in ieiuno gutture recessurum. Bibere et sudare vita cardiaci est. Sunt exercitationes et faciles et breves que corpus et sine mora laxant et tempori parcunt cuius precipua ratio habenda est. Cursus et cum aliquo pondere manus et motus et saltus vel ille qui corpus in altum levat vel ille qui in longum mittit vel ille ut ita dicam saltuarius aut ut contumeliosius dicam fullonius quolibet ex hiis elige usum facile redde. Quicquid facies cito redi a corpore ad animum. Illum noctibus ac diebus exerce labore modico alitur. Hanc exercitationem non frigus non estus impedit nec senectus quidem. Id bonum cura quod vetustate fit melius. Non ergo te iubeo semper imminere libro aut pugillaribus. Dandum est aliquod intervallum animo ita tamen ut non resolvatur sed remittatur. Gestatio et corpus concutit et studio non officit. ut possis legere possis dictare possis loqui possis audire quorum nichil ne ambulatio quidem vetat fieri. Nec tu intentionem vocis contempseris quam vero te per gradus et certos modos extollere deinde rursus deprimere. Quid si velis deinde quemadmodum ambules discere admittes istos quos ad nova artificia docuit fames. Erit 16 c
qui gradus tuos temperet et buccas edentis c.vi
observet et in tantum procedat in quantum audaciam eius patientia credulitate produxeris. Quid ergo non a clamore protinus et a summa contentione vox tua incipiet. usque adeo naturale est paulatim incitari ut litigantes quoque a sermone incipiant et ad vociferationem transeant. nemo statim quiritium fidem implorat. Ergo ut cuique tibi impetus animi suaserit modo vehementius fac vitiis convicium modo lentius prout vox tua quoque te ad hoc valebit modeste cum receperis illam revocaris quoque descendat non decidat mediatoris sui modum habeat et hoc indocto et rustico more desinat. Non enim id agimus ut exerceatur vox sed ut exerceat. Detraxi tibi non pusillum negotium una mercedula et unum grecum ad hec beneficia accedet. Ecce insigne preceptum. Stulta vita ingrata est trepida tota in futurum fertur. Quis hoc dicit inquis. idem qui supra. Quam tu nunc vitam dici existimas stultam. Babe et Isionis. non ita est. nostra dicitur quos ceca cupiditas in nocitura mittit certe nunquam satiatura precipitat quibus si quid satis esse posset fuisset qui non cogitat quam iocundum sit

Nichil posse quod magnificum sit plenum
esse nec ad fortunam pendere. Concludam itaque
Lucili quam multa sit consecutus recordare
Dum aspexeris quot te antecedant cogita
quot sequantur. Si vis gratus esse adversus
deos et ad vitam. Cogita quam multos ante
cesseris. quid tibi cum ceteris? teipsum ante
cessisti. Finem constitue quem transire non
possis quidem si velis. Discedant aliquando
ista insidiosa bona et sperantibus meliora
quam assecutis. Si quid in illis esset solidi
aliquando et implerent. Nunc haurientium
sitim concitant. Mutantur speciosi apparatus
et quidquid futuri temporis incerta sors volvit
Quare potius a fortuna impetrem ut det
quam a me ne petam. Quare autem petam
oblitus fragilitatis humane congeram. In quid
laborem. Ecce hic ultimus dies. ut non
sit prope ab ultimo est. Ut ad bonam
vitam veniamus in philosophie robore solidando.
Et quod qui ad naturam vivit numquam
erit pauper qui ad opinionem numquam
dives erit. Ep.

16 e. c. 7 Liquere hoc tibi Lucili scio neque
posse beate vivere nec tollerabiliter
quidem sine sapientie studio, et beatam vitam
perfecta sapientia effici. Ceterum tollerabilem
et inchoata. Sed hoc quod liquet fir
mandum et altius cotidiana meditatione
figendum est. Plus operis est in eo ut pro
posita custodias quam ut honesta proponas.
Perseverandum est et assiduo studio robur
addendum. donec bona mens sit quod bona
voluntas est. Itaque tibi apud me pluribus
verbis aut affirmatione nec tam longis
intelligo te multum profecisse. Unde scribis
intelligo; non sunt ficta nec colorata
Dicam tamen quid sentiam: iam de te spem habeo
nondum fiduciam. Tu quoque idem facias volo. non
est quod tibi cito et facile credas. Excute
te et varie scrutare et observa. Illud ante
omnia vide utrum in philosophia an in ipsa vita
profeceris. Non est philosophia populare artifi
cium nec ostentationi paratum. non in verbis
sed in rebus est. nec in hoc adhibetur
ut cum aliqua oblectatione consumatur dies
et dematur otio nausia. Animum format et fabricat.
vitam disponit. Actiones regit agenda
et omittenda demonstrat. sedet ad gubernaculum
et per anticipitia fluctuantium dirigit
cursum. Sine hac nemo securus est. Innumerabilia

accidunt singulis horis que consilium exigant. quod
ab hac petendum est. Dicet aliquis quid mihi prodest
philosophia si fatum est. Quid prodest si deus
rector est. Quid prodest si casus imperat. quod
prodest. Nam et certa mutari non possunt et nichil
preparari potest adversus incerta. Sed aut consilium meum
deus occupavit. Decrevitque quid facerem. aut
consilio meo nichil fortuna permittit. Quidquid
est ex his Lucili vel si hec omnia sunt philosophandum
est. Sive nos inexorabili lege fata constrin
gunt. sive arbiter deus universi cuncta disposuit.
sive casus res humanas sine ordine impellit
et iactat. philosophia nos tueri debet. Hec
adhortabitur ut deo libenter pareamus. ut
fortune contumaciter resistamus. Hec docebit
ut deum sequaris feras casum. Sed non est nunc
ad hoc disputationem transeundum. quid sit iuris
nostri si providentia imperio est aut si fatorum
series illigatos trahit aut si repentina
ac subita dominantur. Illo nunc revertor ut
te moneam et exhortor ne patiaris impetum
animi tui delabi et refrigescere. Contine illum
et constitue ut animi habitus fiat quod est
impetus. Iam ab initio si te bene novi
circumspicies quid hec epistula munusculi attulerit
scrutare illam et invenies. Non est quod mireris
animum meum. Adhuc de alieno liberalis sum.
Quare autem alienum dixi. quidquid bene dictum
est ab ullo meum est. Sicut et illud ab Epycuro
dictum est. Si ad naturam vives. numquam pauper
eris. Si ad opiniones numquam eris dives. Exi
guum natura desiderat. opinio immensum.
Congeratur in te quidquid multi locupletes possi
derant. Ultra privatum pecunie modum fortuna
te provehat auro tegat purpura vestiat
ad delicias opumque magnitudinem perducat
ut terram marmoribus abscondas. non tantum
habere tibi liceat sed calcare divitias. Accedant
statue et picture et quidquid ars ulla luxurie
elaboravit maiora cupere ab his disces.
Naturalia desideria finita sunt. ex falsa opinione
nascentia ubi desinant non habent. Nullus enim
terminus falso est. Via eunti aliquid extremum est.
Error immensus. Retrahe ergo animum te a vanis. et cum
voles scire quod petis utrum naturalem habeat
an cecam cupiditatem considera an possit alicubi
consistere. Si longe progresso semper aliquid
longius restat scito id naturale non esse. Vale.
Ep. ad proximum tendunt paupertas

Ep. E 17 c. 6 Proice omnia ista si sapis. immo ut sapias et ad mentem
bonam magno cursu ac totis viribus
tende. Si quid est quo teneris aut
expedi aut incide. Differat inquis me

tibi familiaris sit illa. Respondeo volo ut sufficere
nichil agere possit ne aut paupertas nimis
oneri sit aut ego aliena. Cum hoc dicis
non videris vim ac potentiam eius de quo cogi-
tas boni nosse et summam quidem rei non per-
vides quantum plura prosit. potes autem non
satis subtiliter respondis nec dum satis quantum
ubique nos adiuvet quemadmodum et in maximis
ut dicitur verborum oportet et dum
ma descendat in corde admota illa tibi
aliud suadebit tibi ne ad tabulos sedeas
Vide hoc quid et hoc ista dilatatio nisi te
sequitur ne tibi paupertas timenda sit. Vnde
si appetenda est. Divitiis ad perandum ob
stitere. Divitie paupertas expedita est secura
est. Cum classicum cecinit scit se non peti
cum aqua conclamatum est quid portet non que
efferat querit. Aut si navigandum est non
strepunt portus nec unius comitatu inquieta
sunt litora non circumstat illum turba servorum
ad quos pascendos transmarinarum regionum
optanda est fertilitas. Facile est pascere pau-
cos ventres et bene institutos ac nichil aliud
desiderantes quam impleri. Parvo fames constat
magno fastidium. paupertas contenta est
desideriis instantibus satisfacere. Quid est
ergo quare hanc recuses contubernalem cuius
mores sanus dives imitatur. Si vis va-
care animo aut pauper sis oportet aut
pauperi similis. Non potest studium salutare fieri
sine frugalitatis cura. Frugalitas autem
paupertas voluntaria est. Tolle itaque istas
excusationes. Nondum habeo quantum sat est
si ad illam summam pervenero tunc me totum philoso-
phie dabo. Atqui nichil prius quam hoc parandum est
quod tu differs et post cetera paras. ab hoc
incipiendum est. Parare inquis unde vivam
volo. Simul et parare disce si quid te vetat
bene vivere bene mori non vetat. Non est quod
paupertas a philosophia nos revocet ne egestas
quidem. Tolleranda est enim ad hoc properantibus
et fames quam tollerant quidam in obsidionibus
et quid aliud erat illius patientie premium quam
in arbitrium non cadere victoris. Quanto hoc maius
quod promittitur perpetua libertas nullius nec hominis
timor nec dei et quod ne esuriendum ad ista ve-
niendum est pertulerunt inopiam
omnium rerum vixerunt herbarum radicibus et
dictu fedius tulerunt. Fame hec omnia passi
sunt pro regno quo magis mirere alieno.
Dubitat aliquis ferre paupertatem ut animum suum
liberet. non est quo prius acquirendum licet ad
philosophiam etiam sine viatico perveniendum et
tu omnia habueris tunc velis et sapientiam nolles
hoc erit ultimum vite instrumentum et ita
dicam additamentum. tu vero sive nondum es aliquid
habes iam philosophare. unde enim scis an iam nimis
habeas. sine nichil hoc prius quere quam cetera
necessaria deerunt. Primum deesse non potuit quod
nimis modicum petit. Natura autem se supplere
accomodat. Quod si necessitates ultime inci-
derint iam dudum exiet e vita et molestus
sibi esse desinat. si vero exiguum erit
et angustum quo possit vita produci
id boni consulet nec ultra necessaria solli-
citus aut anxius ventri et scapulis
sunt reddet et occupationes divitum
ac divitias cursum suum securus leteque vide-
bit ac dicet. Quid in longum ipse te differs?
expectabis ne fenoris questum aut ex merce
tede compendium aut tabulas loculis summo
tum fieri possit statum divites reputat opes
sapientia quas cuilibet fecit supervacuas
dedit. Hec ad alios pertinent tu locuple-
tibus prior es. Seculo tuo mutata nisi hec
desse ad omni seculo quod satis est. Poteram
hic in loco epistulam claudere nisi te male
instituisse. Reges parthos non potest quisquam
salutare sine munere. tibi valedicere non licet
gratis. Quid istic mutuabor ab Epicuro. inu-
tuum sumam. Multis parasse divitias non
finis miseriarum fuit sed mutatio. Nec
hoc miror. non est enim in rebus vitium
sed in ipso animo. Illud quod paupertatem nobis
gravem fecerat et divitias graves facit. Quem
admodum nichil refert utrum egrum in ligneo lecto
an in aurato collocetis. quocumque illum transtu-
leris morbum suum secum transferet. Sic nichil
refert utrum eger animus in divitiis an
in paupertate ponatur. malum illum suum sequitur.

Ut sine luxuria dies festus agatur
et de paupertate ultro pretenda per
tenda et quare in modica ira gignit

December est mensis cum maxima civitas sudat. c.18
ius luxurie publice datum est. Ingenti c.1.
apparatu sonant omnia tamquam quicquam inter sa-
turnalia intersit et dies rerum agendarum
adeo nichil est ut videatur in crasse
qui dixit olim mensem decembrem
fuisse nunc annum. Si te hic haberem libenter
tecum conferrem quid existimares esse faciendum

Utrum nichil ex cottidiana consuetudine movendum
an ne dissidere videremur cum publicis moribus
et hylarius cenandum et exuendam togam. Nam
quod fieri nisi in tumultu et tristi tempore civitatis
non solebat, voluptatis causa ac festorum
dierum vestem mutavimus. Si te bene novi
arbitri partibus functus hec per omnia nos
similes esse pilleate turbe noluisses nec
per omnia dissimiles nisi forte hiis maxime
diebus animo imperandum est ut tunc volup-
tatibus solus abstineat cum in illas omnis
turba procubuit. Certissimum argumentum
firmitatis sue capit si ad blanda et
in luxuriam trahentia nec it nec abducitur.
Hoc multo fortius est ebrio vomitante populo
siccum ac sobrium esse. Illud temperatius non
excerpere se nec insigniri nec misceri
se omnibus et eadem sed non eodem modo facere.
Licet enim sine luxuria agere festum diem.
Ceterum adeo michi placet temptare animi tui
firmitatem ut ex precepto magnorum virorum
tibi quoque precipiam. Interponas aliquot dies quibus
contentus minimo ac vilissimo cibo,
dura atque horrida veste, dicas tibi: hoc
est quod timebatur? In ipsa securitate animus
ad difficilia se preparet et contra iniurias
fortune inter beneficia firmetur. Miles in
media pace decurrit sine ullo hoste val-
lum iacit et supervacuo labore lassatur
ut sufficere necessario possit. Si quem in ipsa re
trepidare nolueris, ante rem exerceas. Hoc secuti
sunt qui omnibus mensibus paupertatem imi-
tati prope ad inopiam accesserunt ne umquam
expavescerent quod sepe didicissent. Non est
quod existimes me dicere Timoneas cenas
et pauperum cellas et quicquid aliud est per quod luxuria
divitiarum tedio ludit. Grabatus ille
verus sit et sagum et panis durus ac
sordidus. Hoc triduo et quatriduo fer, interdum
pluribus diebus, non ut lusus sit sed experimentum.
18 Tunc michi crede Lucili exultabis dipondio
1. satur et intelliges ad securitatem non opus
esse fortuna. Hoc enim quod satis est necessitati dat et
irata. Non est tamen quare tumultum tibi facere
videaris. Facies enim quod multa milia servorum
multa milia pauperum faciunt. Illo te
nomine suspice quod facies non coactus, quod
tam facile erit tibi illud pati semper quam
aliquando experiri. Exerceamur ad palum
et ne imparatos fortuna deprehendat, fiat nobis
paupertas familiaris. Securius divites erimus
si scierimus quam non sit grave esse pauperes.

Certos habebat dies ille magister voluptatis ep̃a
Epicurus quibus maligne famem extingueret
visurus an aliquid deesset et an dignum quod quis
magno labore pensaret. Hoc certe in hiis
epistolis ait quas scripsit Charino magistratu
ad Polienum, et gloriatur non toto asse pasci,
Metrodorum, qui nondum tantum profecerit, toto.
In hoc tu victu saturitatem putas esse? et
voluptas est. Et voluptas autem non illa levis
et fugax et subinde reficienda sed stabilis
et certa. Non enim iocunda res est aqua
et polenta aut frustum ordeacei panis sed
summa voluptas est posse capere etiam ex hiis
voluptatem et ad id se deduxisse quod eripere
nulla fortune iniquitas possit. Liberiora
alimenta sunt carceris sepositos ad capitale
supplicium. Non tam anguste qui occisurus
est pascit. Quanta est animi magnitudo ad id
sua sponte descendere quod ne ad extrema
quidem decretis timendum sit. Hoc est preoccupare
tela fortune. Incipe ergo mi Lucili sequi
horum consuetudinem et aliquos dies destina
quibus secedas a tuis rebus minimoque te
facias familiarem. Incipe cum paupertate
habere commercium. Aude hospes contempnere
opes et te quoque dignum finge deo. Nemo
alius deo dignus est quam qui opes contempsit.
Quarum possessionem tibi non interdico sed efficere
volo ut illas intrepide possideas. Quod uno
consequeris modo, si te etiam sine illis beate victurum
persuaseris tibi, si illas tamquam exituras semper
aspexeris. Sed iam incipiamus epistolam com-
plicare. Prius inquis redde quod debes. Delegabo
te ad Epicurum, ab illo fiet numeratio. ep̃a
Ira immodica gignit insaniam. Hoc quam verum sit
necesse est scias, cum habueris et servum et in-
imicum. In omnes personas hic exardescit
affectus, tam ex amore nascitur quam ex odio,
non minus inter seria quam inter lusus et iocos.
Nec interest ex quam magna causa nascatur sed
in qualem perveniat animum. Sic ignis non refert
Sic ignis non refert quam magnus sed quo
incidat. Nam etiam maxima solida non re-
ceperunt, rursus arida et corripi facilia
scintillam quoque fovent usque in incendium. Ita est
mi Lucili, exitus ingentis ire furor est
et ideo ira vitanda est non moderationis
causa sed sanitatis. Vale. De secessu in
ocium et de perplexitate conscientia cum
se cupiditatum vitanda et de cena cum amicis

Exulto quotiens epistolas // habenda
tuas accipio. Implent enim me
bona spe. Iam non promittunt de te

sed spondent sua sibi ore ceteris obsecro quid
enim habes melius quam amici viri quem
parare regnaturus sed sibi potes subduc te
istis occupationibus simul crede Salutis
multo tempore sparsus sumpsi iam usa in
senectute colligere unum quod in mediosa est
in freto virorum moriam in portu neque
suasori tibi non ex otio parte quod nec
iactare debes nec abscondere numquam enim
usque eo te adiuro ut quis hominum furore
pampinato iaceres tibi eque pace et
oblivione velit Quod age ut sedeat tamen non
eminear sed appareat deinde videbunt
de isto quibus integra sunt et prima consilia
an velint vitam per obscurum transmittere
Tibi liberum non est in medium te protulit
ingenii vigor scriptorum eloquentia clare
et nobiles amicitie tanta notitia te in
vasit ut licet in extrema mergaris ac pe[n]itus
recondaris tu priora te monstrabunt tene-
bras habere non potes sequitur quotidie fugere
multum postmodum sue quiete potes vendi-
care sine ullius odio sine desiderio aut
morsu animi tui Quid enim relinques quod
invitus relictum a te possis cogitare cli-
entes quorum nemo te propter se sequitur sed aliud
ex te olim amicitia petebat ut preda
mutabunt sectam venabit ad limen sal
nator aliud non petit sequi res magna est
stare Potius invitum te relinquere an cum
ostium malis optima quidem sicut seneca
[illegible] inter natalium tuorum dominum et
te in altum fortuna misisset Tulit te longe
ab aspectu vite salubris rapida felicitas
provincia et procuratio et quecumque ab istis
promittit maiora deinde officia te excipient
et ex aliis alia quis exitus erit quod eo
petas donec desinas habere quod cupias
numquam erit tempus Qualis dum te ferrem
[illegible] eo quibus necesse fatum tale est turpi
dictatio Ultra eo sine altius nascitur in
eo demersus est vita que inde est tum
miserrima at servitus ipsa factum sit
sub duce cum ego tantum per illa incide
quod ipse primum satis est Quia te ad pirata tales
pondera contra ora si affatim implebunt Ut
ne plenitudine et undique ingesta non faciat
[illegible] ante malis omnis pia saturitate an
in copia fame et avida felicitas est alicui
a mendicante exquisita quod in satis tibi melius
sunt ipse aliis non erit Tamen nemo vitis quod
[illegible] exigitur quam nulla tenere proprie omnia

quam multa laboriose prolongare tempora aliquid
pro otio audendum est a in ista solicitudine
procurationis et deinde vilibus officiis
[illegible] in tumultu ac semper nobis
fluctibus quos effugere nulla modestia nisi
vite quiete contingit Primo enim ad te
pertinet an tu quiescere velis fortuna
tua non vult quod si illi dedit ne pervenisse
crescere quantum ad successum accesserit acce-
det ad metus Volo tibi hoc loco referre
dictum Mecenatis vel in ipso eculeo di
cunt ipsa enim altitudo attonat summa
De qua libro dixerit in eo
quam pro metu misera hoc voluit dicere
attonita hec summa est igitur tanti nulla
potentia ut sit tam ebrius sermo nuge
mosus fuit ille vir magnum exemplum
romane eloquentie daturus nisi illum
enervasset felicitas ymo illum castrasset
hic te exitus manet nisi iam contrahes
vela nisi quod ille sero noluit terram
leges Poteram tamen hic Mecenatis
sententia parem facere rationem Quod moneo
in contrahenda si te novi ut volens quod
debeo iam exactis et improbis accipere
ut se res habet Ubi semper istud vi[illegible]
facienda est Ante quod sit cum quo edendum est
tecum quibus das et bibas quam quod edas et
bibas Vita sine amico misera res leo
ac vita lupi est hoc non contingit tibi
nisi secesseris alioquin habebis convivas
quos ex turba salutantium nomen
clator ingesserit Errat autem qui
amicum in atrio querit in convivio probat
Nullum habet maius malum occupatus
homo et in bonis suis obsessus quam quod
amicos sibi putat quibus ipse non est
et beneficia sua efficacia iudicat
ad conciliandos amicos cum quidam
quo plus debent magis oderunt
leve es alienum debitorem facit grave
inimicum Quid ergo beneficia non parant
amicitias parant si accipiendos licuit
eligere si collocata non sparsa sunt Itaque
dum incipis esse mentis tue interdum hoc
consilio sapientum utere ut magis ad rem
existimes per tempus quis quid accipiat Vale

Liber tertius de contemptu dictione
tum vita De inequalitate vite
carenda et de paupertatis beneficio
et quam magna est cum in divitiis paupertas
est sed peior quam caret divitiis

xi e.20 e.1 Si vales et te dignum putas qui aliquando fias tuus gaudeo mea enim gloria erit si te istinc ubi sine spe exeundi fluctuas extraxero. Illud autem Lucili rogo atque hortor ut philosophiam in praecordia ima demittas et experimentum profectus tui capias non oratione non scripto sed animi firmitate cupiditatum deminutione verba rebus proba. Aliud propositum est declamantibus et assentionem coronae captantibus aliud his qui iuvenum et otiosorum aures disputatione varia aut volubili detinent. Facere docet philosophia non dicere. Et hoc exigit ut ad legem suam quisque vivat ne orationi vita dissentiat ut ipse intra se vita unius sit omnium actionum et dissensionum color. Hoc maximum hoc est et officium sapientiae et indicium ut verbis opera concordent ut ipse ubique par sibi idemque sit. Quis hoc praestabit? Pauci aliqui tamen. Est difficile hoc. Nec hoc dico sapientem uno semper iturum gradu sed una via. Observa itaque numquid vestis tua domusque dissentiant numquid in te liberalis sis in tuos sordidus numquid cenes frugaliter aedifices luxuriose. Unam semper ad quam vivas regulam prende et ad hanc omnem vitam tuam exaequa. Quidam se domi contrahunt dilatant foris et extendunt. Vitium est haec diversitas et signum vacillantis animi ac nondum habentis tenorem suum. Etiam nunc dicam unde sit ista inconstantia et dissimilitudo rerum consiliorum: quia nemo proponit sibi quid velit nec si proposuit perseverat in eo sed transilit nec tantum mutat sed redit et in ea quae deseruit ac damnavit revolvitur. Itaque ut relinquam definitiones sapientiae veteres et totum complectar humanae vitae modum hoc possum contentus esse. Quid est sapientia? Semper

sapiens idem nolle ac velle. Licet illam exceptiunculam non addicias ut rectum sit quod velis. Non potest enim cuiquam idem semper placere nisi rectum. Nesciunt ergo homines quid velint nisi illo momento quo volunt in totum nulli velle aut nolle decretum est. Variatur cotidie iudicium et in contrarium vertitur ac plerisque agitur vita per lusum. Preme ergo quod coepisti et fortasse perduceris aut ad summum aut eo quod summum nondum esse solus intellegas. Quid fiet inquis huic turbae familiarium sine re familiari? Turba ista cum a te pasci desierit ipsa se pascet aut quod tu beneficio tuo non potes scire paupertate

scies. Illa veros certosque amicos retinebit. Quisquis discedet non te sed aliud sequebatur. Non est autem vel ob hoc unum amanda paupertas quod a quibus ameris ostendet? O quando ille veniet dies quo nemo in honorem tuum mentiatur. Huc ergo cogitationes tuae tendant hoc cura hoc opta omnia alia vota deo remissurus ut contentus sis temet ipso et ex te nascentibus bonis. Quae potest esse felicitas propior? Redige te ad parva ex quibus cadere non possis. Quod ut libentius facias ad hoc pertinebit tributum huius epistulae quod statim conferam. Invideas licet etiam nunc libenter pro me dependet xii Epicurus. Magnificentior mihi crede sermo tuus in grabato videbitur et in panno. Non enim dicentur tantum illa sed probabuntur. Ego certe aliter audio quae dicat Demetrius noster cum illum vidi nudum quanto minus quam stramentis incubantem. Non praeceptor veri sed testis est. Quid ergo non licet divitias in sinu positas contemnere? Quidni liceat? Et ille ingentis animi est qui illas circumfusas sibi multum diuque miratus quod venerint ad se ridet suasque audit magis esse quam sentit. Multum est non corrumpi divitiarum contubernio. Magnus ille est qui in divitiis pauper est. Sed nescio quomodo ille qui in paupertate sit laturus si illa inciderit. Itaque in utroque Epicuri existimanda est ... quam ille paupertati indulgeat. Alioquin leve argumentum est bonae voluntatis grabatus aut pannus si apparuit aliquem illa non pati sed malle. Ceterum magni ingenii est ad ista non properare tamquam meliora sed tamquam ad facilia praeparari. Et sunt Lucili facilia. Cum vero multo ante meditatus accesseris iucunda quoque. Insunt enim illis sine quibus nihil est iucundum securitas. Necessarium ergo iudico id quod tibi scripsi magnos viros saepe fecisse aliquos dies interponere quibus nos imaginaria paupertate exerceamus ad veram. Quod eo magis faciendum est quod deliciis permaduimus et omnia dura ac difficilia iudicamus. Potius excitandus e somno et vellicandus est animus admonendusque naturam nobis minimum constituisse. Nemo nascitur dives. Quisquis exit in lucem iussus est lacte et panno esse contentus. Ab his initiis nos regna non capiunt. Vale.

Ad... tendente ad philosophiam impedit hunc felicitatis falsa estimatio et quod soli studiosorum ingenium facit aliquid clarum. Et quod de eo quod hic cupis cupiditatibus...

Cum istis tibi esse [illegible] negotium iudicas de quibus scripseras

maximum negotium tecum habes. Tu tibi mo-
lestus es. Quid velis nescis. Melius pro-
bas honesta quam sequeris. Vides ubi posita
sit felicitas, sed ad illam pervenire non audes.
Quid sit autem quod te impediat quia ipse parum
despicis dicam. Magna esse hec existimas
que relicturus es. Et cum proposuisti tibi
illam securitatem ad quam transiturus es, retinet
te huius vite a qua recessurus es fulgor
tamquam in sordidam et obscuram casurum. Erras
Lucili. Ex hac vita ad illam ascenditur. Quod
interest inter splendorem et lucem cum hec certam
habeat originem ac suam, ille nitet alieno, hoc
inter hanc vitam et illam. Hec fulgore extrinsecus
veniente percussa est, crassam illi statim umbram
faciet quicumque obstiterit; illa suo lumine
Studio fit nobilis — illustris est. Studia te tua clarum et nobilem
efficient. Exemplum Epicuri referam. Cum
Ydomeneo scriberet et illum a vita speciosa
ad fidelem stabilemque gloriam revocaret, regie
tunc potentie ministrum et magna tractantem,
Si gloria inquit tangeris, notiorem te epistole mee
facient quam omnia ista que colis et propter que co-
leris. Numquid ergo mentitus est? Quis
Ydomenea nosset nisi Epicurus illum suis
litteris incidisset? Omnes illos megistanas
et satrapas et regem ipsum ex quo Ydomenei
titulus petebatur oblivio alta suppressit.
Attic. — Nomen Attici perire Ciceronis epistole non
sinunt. Nichil illi profuisset gener
Agrippa et Tyberius progener et Drusus
Cesar pronepos. Inter tam magna nomina
taceretur nisi Cicero illum applicuisset. Profunda
super nos altitudo temporis veniet, pauca ingenia
caput exerent et in idem quandoque silen-
tium abitura oblivioni resistent ac se diu
vindicabunt. Quod Epicurus amico suo potuit pro-
mittere, hoc tibi promitto Lucili:
habeo apud posteros gratiam, possum mecum
Vir. — duratura nomina educere. Virgilius noster
duobus memoriam eternam promisit et prestat: For-
tunati ambo, si quid mea carmina possunt,
Nulla dies umquam memori vos eximet
evo, Dum domus Enee capitoli immobile
saxum accolet imperiumque pater Romanus habebit.
Quoscumque in medium fortuna protulit, quicumque
membra ac partes aliene potentie fuerunt,
horum gratia viguit, domus frequentata est dum
ipsi steterunt; post ipsos cito memoria defecit.
Ingeniorum crescit dignatio, nec ipsis tantum
honor habetur, sed quicquid illorum memorie adhesit
excipitur. Ne gratis Ydomeneus
in epistolam meam venerit, ipse eam de suo redimet.

Ad hunc ergo Epicurus illam nobilem sententiam
scripsit qua hortatur ut Pythoclea locu-
pletem non publica nec ambigua via faciat.
Si vis inquit Pythoclea divitem facere,
non pecunie adiciendum sed cupiditati de-
trahendum est. Et apertior ista sententia est quam ut
interpretanda sit, et disertior quam ut adiuvanda.
Hoc unum te admoneo ne istud tantum de di-
vitiis dictum putes; quocumque transtuleris
idem poterit. Si vis Pythoclea honestum
facere, non honoribus adiciendum sed cupidi-
tatibus detrahendum. Has voces non est quod
Epicuri esse iudices. Si vis Pythoclea
esse in perpetua voluptate, non voluptatibus
adiciendum est sed cupiditatibus detrahendum.
Si vis Pythoclea senem facere et implere
vitam, non annis adiciendum est sed cupi-
ditatibus detrahendum. Has voces non est
quod Epicuri esse iudices: publice sunt.
Quod fieri in senatu solet faciendum ego
in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis quod ex
parte mihi placeat, iubeo illum dividere sententiam
et sequor quod probo. Eo libentius Epicuri egregia
dicta commemoro ut istis qui ad illa con-
fugiunt spe mala inducti, qui velamentum
ipsos vitiorum suorum habituros existimant,
probem quocumque ierint honeste esse
vivendum. Cum adieris eius ortulos et in-
scriptum ortulis: Hospes hic bene manebis,
hic summum bonum voluptas est, paratus erit
istius domicilii custos hospitalis, humanus,
et te polenta excipiet et aquam quoque large
ministrabit et dicet: Ecquid bene acceptus
es? Non irritant inquit hii ortuli famem sed
extinguunt, nec maiorem ipsis potionibus
sitim faciunt sed naturali et gratuito reme-
dio sedant. In hac voluptate consenui.
De his tecum desideriis loquor que con-
solationem non recipiunt, quibus dandum est
aliquid ut desinant. Nam de illis extraordi-
nariis que licet differre, licet castigare
et opprimere, hoc unum commonefaciam: ista vo-
luptas naturalis est non necessaria. Huic nichil
debes; si quid impendis voluntarium est.
Venter precepta non audit: poscit, appellat.
Non est tamen molestus creditor: parvo di-
mittitur, si modo das illi quod debes, non
quod potes.

Quod occupationes consilio
relinquende sunt non precipitanter
fugiende et de vana querela occu-
patorum quia peiores moriuntur quam nascantur.

Iam intelligis educendum esse te ex istis occupacionibus speciosis et malis, sed quomodo id consequi possis queris. Quedam non nisi a presente monstrantur. Non potest medicus per epistolas cibi aut balinei tempus eligere, vena tangenda est. Vetus proverbium est gladiatorem in arena capere consilium, aliquid adversarii vultus, aliquid manus mota, aliquid ipsa inclinacio corporis intuentem monet. Quid fieri soleat, quid oporteat, in universum et mandari potest et scribi. Tale consilium non tantum absentibus sed eciam posteris datur. Illud alterum, quando fieri debeat aut quemadmodum, ex longinquo nemo suadebit. Cum rebus ipsis deliberandum est. Non tantum presentis sed vigilantis est occasionem observare properantem. Itaque hanc circumspice, hanc si videris apprehende et toto impetu, totis viribus id age ut te istis officiis exuas. Et quidem quam sententiam feram attende: censeo aut ex ista vita tibi aut e vita exeundum. Sed idem illud existimo leni eundum via, ut quod male implicuisti solvas potius quam abrumpas, dummodo si alia solvendi racio non erit, vel abrumpas. Nemo tam timidus est ut malit semper pendere quam semel cadere. Interim quod primum est, impedire te noli. Contentus ergo negotiis in que descendisti vel quod videri mavis incidisti, non est quod ad ulteriora nitaris, aut perdes excusacionem et apparebit te non incidisse. Ista enim que dici solent falsa sunt: non potui aliter. Quid si nollem? necesse erat. Nulli necesse est felicitatem cursu sequi. Est aliquid eciam si non repugnare, subsistere nec instare fortune ferenti. Numquid offenderis si in consilium non venio tantum sed advoco, et quidem prudenciores quam ipse sum, ad quos soleo deferre si quid delibero? Epicuri epistolam ad hanc rem pertinentem lege, que Idomeneo inscribitur, quem rogat ut quantum potest fugiat et properet antequam aliqua vis maior interveniat et auferat libertatem recedendi. Idem tamen subicit nichil esse temptandum nisi cum apte poterit tempestiveque temptari. Sed cum illud tempus captatum diu venerit, exiliendum ait. Dormitare de fuga cogitantem vetat et sperat salutarem eciam ex difficillimis exitum, si nec properemus ante tempus nec cessemus in tempore. Puto nunc et Stoicam sententiam queris. Non est quod quisquam illos apud te temeritatis infamet. Cauciores quam forciores sunt. Expectas

forsitan ut hec tibi dicant: Turpe est cedere oneri, luctari cum officiis quod semel recepisti. Non est vir fortis ac strenuus qui laborem fugit, nisi crescit illi animus ipsa rerum difficultate. Dicentur tibi ista, si opere precium habebit perseverancia, si nichil indignum bono viro faciendum patiendumve erit. Alioquin sordido se et contumelioso labore non conteret nec in negotiis erit negotii causa. Ne illud quidem quod existimas facturum eum faciet, ut ambiciosis rebus implicatus semper estus earum ferat, sed cum viderit gravia in quibus volutatur, incerta, ancipitia, referet pedem, non vertet terga, sed sensim recedet in tutum. Facile est autem, mi Lucili, occupaciones evadere si occupacionum precia contempseris. Illa sunt que nos morantur et detinent. Quid ergo? tam magnas spes relinquam? ab ipsa messe discedam? nudum erit latus, incomitata lectica, atrium vacuum? Ab hiis ergo inviti homines recedunt et mercedem miseriarum amant, ipsas execrantur. Sic de ambicione quomodo de amica queruntur, id est si verum affectum eorum inspicias, non oderunt sed litigant. Excute istos qui que cupiere deplorant et de earum rerum loquuntur fuga quibus carere non possunt. Ita est, Lucili, paucos servitus, plures servitutem tenent. Sed si deponere illam in animo est et libertas bona fide placuit, in hoc autem unum advocacionem petis, ut sine perpetua sollicitudine id tibi facere contingat, quidni tota te cohors Stoicorum probatura sit? omnes Zenones et Crisippi moderata et honesta via suadebunt. Sed si propter hoc tergiversaris ut circumspicias quantum feras tecum et quam magna pecunia instruas ocium, numquam exitum invenies. Nemo cum sarcinis enatat. Emerge ad meliorem vitam propitiis diis, sed non sic quomodo istis propicii sunt quibus bono ac benigno vultu mala magnifica tribuerunt, ad hoc unum excusati, quod ista que urunt, que excruciant, optantibus data sunt. Iam imprimebam epistole signum, resolvenda est ut cum sollempni ad te munusculo veniat et aliquam magnificam vocem ferat, et occurrit mihi ecce nescio utrum verior an eloquencior. Cuius? inquis. Epicuri. Adhuc enim alienas sarcinas adoro. Nemo non ita exit e vita tamquam modo intraverit. Quemcumque vis occupa adolescentem, senem, medium, invenies eque timidum mortis, eque inscium vite. Nemo quicquam habet facti. In futurum enim nostra distulimus. Nichil me magis

i. ista voce delectatus quae ab Epicuro scribitur. Nemo inquit aliter quam quo natus est exit e vita. Falsum est: peiores morimur quam nascimur. Nostrum istud non nature vitium est. Illa nobiscum conqueri debet et dicere: quid hoc est? Sine cupiditatibus vos genui, sine timoribus, sine superstitionibus, sine perfidia ceterisque pestibus: quales intrastis, tales exite. Percepit sapientiam si quis tam securus moritur quam nascitur. Nunc vero trepidamus cum periculum accessit; non animus nobis, non color constat; lacrime nihil profuture cadunt. Quid est turpius quam in ipso limine securitatis esse sollicitum? Causa autem hec est quod inanes omnium bonorum sumus, vite laboramus. Non enim apud nos pars eius ulla subsedit: transmissa est et effluxit. Nemo quam bene vivat sed quamdiu curat, cum omnibus possit contingere ut bene vivant, ut diu nulli. Vale.

De solida animi gaudio et de malo

c. 23 Putas me tibi scripturum *vite principio* quam humane nobiscum hiems egerit, que et remissa fuit et brevis, quam maligne ver sit, quam preposterum frigus, et alias ineptias verba querentium? Ego vero aliquid quod et mihi et tibi prodesse possit scribam. Quid autem id erit nisi ut te exhorter ad bonam mentem? Huius fundamentum quod sit queris? Ne gaudeas vanis. Fundamentum hoc esse dixi: culmen est. Ad summam pervenit qui scit quo gaudeat, qui felicitatem suam in aliena potestate non posuit. Sollicitus est et incertus sui quem spes aliqua proritat, licet ad manum sit, licet non ex difficili petatur, licet numquam illum sperata deceperint. Hoc ante omnia fac, mi Lucili: disce gaudere. Existimas nunc me detrahere tibi multas voluptates qui fortuita submoveo, qui spem et dulcissima oblectamenta devitandas existimo? Immo contra nolo tibi umquam deesse leticiam. Volo illam tibi domi nasci: nascitur si modo intra te ipsum fit. Cetere hilaritates non implent pectus; frontem remittunt, leves sunt, nisi forte tu iudicas eum gaudere qui ridet. Animus debet esse alacer et fidens et supra omnia erectus. Michi crede, verum gaudium res severa est. An tu existimas quemquam soluto vultu et, ut isti delicati loquuntur, hilariculo mortem contempnere, paupertati domum aperire, voluptates tenere sub freno, meditari dolorum patientiam? Hec qui apud se versat in magno gaudio est, sed parum blando. In huius gaudii possessione esse te volo: numquam deficiet cum semel unde petatur inveneris. Levium metallorum fructus in summo est; illa opulentissima sunt quorum in alto latet vena, assidue plenius responsura fodienti. Hec quibus delectatur vulgus tenuem habent ac perfusoriam voluptatem, et quodcumque invecticium gaudium est fundamento caret. Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, solidum est et quod plus pateat introrsus. Fac, oro te, Lucili karissime, quod unum te potest prestare felicem: dissice et conculca ista que extrinsecus splendent, que tibi promittuntur ab alio vel ex alio; ad verum bonum specta et de tuo gaude. Quid est autem hoc de tuo? Te ipso et tui optima parte. Corpusculum quoque, etiamsi nichil fieri sine illo potest, magis necessariam rem crede quam magnam: vanas suggerit voluptates, breves, penitendas, ac nisi magna moderatione temperentur in contrarium abituras. Ita dico: in precipiti voluptas ad dolorem vergit nisi modum teneat. Modum autem tenere in eo difficile est quod bonum esse credideris. Veri boni aviditas tuta est. Quod sit istud interrogas aut unde subeat? Dicam: ex bona conscientia, ex honestis consiliis, ex rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vite et continuo tenore unam prementis viam. Nam illi qui ex aliis propositis in alia transiliunt aut ne transiliunt quidem sed casu quodam transmittuntur, quomodo habere quicquam certum mansurumve possunt suspensi et vagi? Pauci sunt qui consilio se suaque disponant. Ceteri eorum more que fluminibus innatant non eunt sed feruntur; ex quibus alia lenior unda detinuit ac mollius vexit, alia vehementior rapuit, alia proximam ripe cursu languescente deposuit, alia torrens impetus in mare eiecit. Ideo constituendum est quid velimus et in eo perseverandum. Hic est locus solvendi eris alieni. Possum enim tibi vocem Epicuri tui reddere et hanc epistulam liberare: Molestum est semper vitam inchoare. Aut si hoc modo magis sensus potest exprimi: male vivunt qui semper vivere incipiunt. Quare, inquis? Desiderat enim explanationem ista vox. Quia semper imperfecta vita est. Non potest autem stare paratus ad mortem qui non incipit vivere. Id agendum est ut satis vixerimus. Nemo hoc putat qui orditur cum maxime vitam. Non est quod existimes paucos esse hos

[illegible] modo [illegible]

Prope modum omnes sunt. Quidam vero tunc vivere incipiunt cum desinendum est. Si hoc iudicas mirum, addiciam quod magis admireris: quidam ante vivere desierunt quam inciperent. Vale.

De premeditatione futurorum periculorum et de non timenda morte in qua tamen non inconsulte animus est inclinandus. R.

Sollicitum te esse scribis de iudicii eventu quod tibi furor inimici denunciat, et existimas me suasurum ut meliora tibi ipse proponas et acquiescas spei blande. Quid enim necesse est mala accersere et satis cito patienda cum venerint presumere ac presens tempus futuri metu perdere? Est sine dubio stultum quia quandoque sis futurus miser esse iam miserum. Sed ego alia te ad securitatem via deducam. Si vis omnem sollicitudinem exuere, quicquid vereris ne eveniat eventurum utique propone. Et quodcumque est illud malum tecum ipse metire ac timorem tuum taxa. Intelliges profecto aut non magnum aut non longum esse quod metuis. Nec diu exempla quibus confirmeris colligenda sunt. Omnis illa etas tulit. In quamcumque partem rerum vel civilium vel externarum memoriam miseris, occurrent tibi ingenia aut profectus aut impetus magni. Numquid accidere tibi si damnaris potest durius quam ut mittaris in exilium, ut ducaris in carcerem? Numquid ultra quicquam ulli timendum est quam ut uratur quam ut pereat? Singula ista constitue et contemptores eorum cita, qui non querendi sed eligendi sunt. Dampnationem suam Rutilius sic tulit tamquam nichil illi molestum aliud esset quam quod male iudicaretur. Exilium Metellus fortiter tulit, Rutilius etiam libenter. Alter ut rediret rei publice prestitit, alter reditum suum Sille negavit, cui nichil tunc negabatur. In carcere Socrates disputavit et exire, cum essent qui promitterent fugam, noluit remansitque ut duarum rerum gravissimarum hominibus demeret metum, mortis et carceris. Mutius ignibus manum imposuit. Acerbum est uri: quanto acerbius si id te faciente patiaris. Vides hominem non eruditum nec ullis preceptis contra mortem aut dolorem subornatum, militari tantum robore instructum, penas a se irriti conatus exigentem. Spectator distillantis in hostili foculo dextere stetit nec ante removit nudis ossibus fluentem manum quam ignis illi ab hoste subductus est. Facere aliquid in illis castris felicius potuit, nichil fortius. Vide quanto acrior sit ad occupanda pericula virtus quam crudelitas ad irroganda. Facilius Porsenna Mutio ignovit quod voluerat occidere quam sibi Mutius quod non occiderat. Decantate in omnibus scolis fabule iste sunt. Iam mihi cum ad contempnendam mortem ventum fuerit Cathonem narrabis. Quid ni narrem ultima illa nocte Platonis librum legentem posito ad caput gladio? Hec duo in rebus extremis instrumenta prospexerat: alterum ut vellet mori, alterum ut posset. Compositis ergo rebus, ut utcumque componi fracte atque ultime poterant, id agendum existimavit ne cui Cathonem aut occidere liceret aut servare contingeret. Et stricto gladio quem usque in illum diem ab omni cede purum servaverat: Nichil inquit egisti fortuna omnibus conatibus meis obstando. Non pro mea adhuc sed pro patrie libertate pugnavi, nec agebam tanta pertinacia ut liber sed ut inter liberos viverem. Nunc quoniam deplorate sunt res humani generis Catho deducatur in tutum. Impressit deinde mortiferum corpori vulnus, quo obligato a medicis cum minus sanguinis haberet minus virium, animi idem, iam non tantum Cesari sed sibi iratus nudas in vulnus manus egit et generosum illum contemptoremque omnis potentie spiritum non emisit sed eiecit. Non in hoc exempla nunc congero ut ingenium exerceam, sed ut te adversus id quod maxime terribile videtur exhorter. Facilius autem exhortabor si ostendero non fortes tantum viros hoc momentum efflande anime contempsisse, sed quosdam ad alia ignavos in hac re equasse animum fortissimorum. Sicut illum Cn. Pompeii socerum Scipionem, qui contrario in Affricam vento relatus cum teneri navem suam vidisset ab hostibus ferro se transverberavit, et querentibus ubi imperator esset: Imperator inquit se bene habet. Vox hec illum parem maioribus fecit et fatalem Scipionibus in Affrica gloriam non est interrumpi passa. Multum fuit Carthaginem vincere sed amplius mortem. Imperator inquit se bene habet. An aliter debebat imperator et quidem Cathonis mori? Non revoco te ad historias nec ex omnibus seculis contemptores mortis qui sunt plurimi colligo. Respice ad hec nostra tempora de quorum languore ac deliciis querimur. Omnis ordinis homines fuerunt, omnis ordinis, omnis etatis, qui mala sua preciderunt. Crede Lucili adeo mors timenda non est ut beneficio eius

nichil ante ferendum est timendum ne sit decur-
surus itaque inimicitias summe audi et
quibus constat tibi tua fiducia placet tu quod
multa quod tam valet et quod extremum est expecta
et ad id te quod est iniquissimum compara
Illud ante omnia memento demere rebus
tumultum ac vide quid in quaque re sit scies
nichil esse in istis terribile nisi ipsum timorem
Quod vides accidere pueris hoc nobis quoque
maiusculis pueris evenit. illi
quos amant quibus assueverunt cum quibus
ludunt si personatos vident expavescunt
Non hominibus tantum sed rebus persona demenda
est et reddenda facies sua. Quid mihi gla-
dios et ignes ostendis et turbam carnificum
circa te frementem. tolle istam pompam sub
qua lates et stultos territas. Mors es
quam nuper servus meus quam ancilla
contempsit. Quid tu rursus mihi flagella
et eculeos magno apparatu explicas
Quid singulis articulis singula ma-
chinamenta quibus extorqueantur aptata
et mille alia instrumenta excarnificandi
particulatim hominis. pone ista que nos obstu-
pefaciunt. iube conticescant gemitus et
exclamationes et vocum lacerationes
expressa acerbitate. Nempe dolor es quem
podagricus ille contempnit quem stomachicus
ipse in ipsis deliciis perfert. quem in puerperio
puella perpetitur. levis es si ferre possum
brevis es si ferre non possum. Hec in animo
voluta que sepe audisti sepe dixisti. sed
an vere audieris an vere dixeris effectu
proba. hoc enim turpissimum est quod nobis
obici solet. verba nos philosophie non opera
tractare. Quid tu nunc dolore in hac
natus es. Quid quod fieri potest quasi futurum
cogitemus. Quod facere te moneo scio certe
fecisse. nunc amoneo ut animum tuum non
mergas in istam sollicitudinem
hebetabitur enim et minus habebit vigoris
Cum exsurgendum erit. abduc illum a privata
causa ad publicam. dic mortale tibi et fragile
corpusculum esse. Cui non ex iniuria tantum
aut potentioribus viribus denunciabitur
dolor ipse voluptates in tormenta vertuntur
cruditatem afferunt. ebrietates nervorum
torporem tremoremque libidines pedum ma-
nuum articulorum omnium depravationes.
pauper fiam. inter plures ero. Exul fiam.
ibi me natum putabo quo mittar. Alligabor

quid enim nunc solutus sum. Ad hoc me natura
grave corporis mei pondus astrinxit.
Moriar hoc dicis. desinam egrotare posse
desinam alligari posse desinam mori posse.
non sum tam ineptus ut epicuream cantilenam
hoc loco persequar et dicam vanos esse infe-
rorum metus nec Ixionem rota volvi nec
saxum humeris Sisyphi trudi contra clivum
nec ullius viscera et renasci quotidie
posse et carpi. Nemo tam puer est ut cer-
berum timeat et tenebras et larvarum ha-
bitum nudis ossibus coherentium. Mors nos
aut consumit aut exuit. emissis meliora
restant onere detracto. consumptis nichil
restat pariter mala quoque summota sunt. Per-
mitte mihi hoc loco referre versum tuum si
prius admonuero ut tu iudices non aliis
scripsisse ista sed etiam tibi. Turpe est
loqui aliud sentire. quanto turpius
scribere aliud sentire. Memini te illum
locum aliquando tractasse non repente nos
in mortem incidere sed minutatim procedere.
Quotidie morimur. Quotidie demitur
aliqua pars vite et tunc quoque cum crescimus
vita decrescit. Infantiam amisimus deinde
pueritiam deinde adolescentiam.
usque ad hesternum quicquid transiit temporis
periit hunc ipsum quem agimus diem cum morte
dividimus quemadmodum de pscidra
non extremum stillicidium exhaurit sed
quicquid ante defluxit. sic ultima hora qua
esse desinimus non sola mortem facit sed
sola consummat. tunc ad illam pervenimus sed
diu venimus. Hec cum descripsisses quo
soles ore semper quidem magnus. numquam
tamen acrior quam ubi veritati commodas verba
dixisti. Mors non una venit sed que
rapit ultima mors est. Malo te legas
ista quam epistolam meam. Apparebit enim tibi
hanc quam timemus mortem extremam esse
non solam. Video quo spectes queris quid
huic epistole infulserim quod dictum alicuius
animosum quod preceptum utile. ex hac ipsa
materia que in manibus fuit mittetur aliquid.
Obiurgat Epycurus non minus eos qui
mortem tedio vite cum genere vite ut cur-
rendum esset ad mortem effeceris. Item
alio loco dicit Quid tam ridiculum quam
appetere mortem cum vitam inquietam tibi feceris

[illegible]

Mentum mortis huius adiciat et illud eiusdem note licet. Tanta hominum imprudentia est, immo dementia, ut quosdam timor mortis cogat ad mortem. Quicquid horum tractaveris, confirmabis animum vel ad mortis vel ad vite patientiam. In utrumque enim monendi ac firmandi sumus, et ne nimis amemus vitam et ne nimis oderimus. Etiam cum ratio suadet finire se, non temere nec cum procursu capiendus est impetus. Vir fortis ac sapiens non fugere debet e vita sed exire. Et ante omnia ille quoque vitetur affectus qui multos occupavit, libido moriendi. Est enim, mi Lucili, ut ad alia, sic etiam ad moriendum inconsulta animi inclinatio, que sepe generosos atque acerrime indolis viros corripit, sepe ignavos iacentesque; illi contempnunt vitam, hi gravantur. Quosdam subit eadem faciendi videndique satietas et vite non odium sed fastidium, in quod prolabimur ipsa impellente philosophia, dum dicimus: quousque eadem? Nempe expergiscar, dormiam, esuriam, algebo, estuabo. Nullius rei finis est, sed in orbem nexa sunt omnia, fugiunt ac sequuntur. Diem nox premit, dies noctem, estas in autumpnum desinit, autumpno hiemps instat, que vere compescitur. Omnia sic transeunt ut revertantur. Nichil novi facio, nichil novi video; fit aliquando et huius rei nausea. Multi sunt qui non acerbum iudicent vivere sed supervacuum. Vale.

De corrigendis etiam inveteratis vitiis. Et de ymaginaria boni viri presentia.

c 27 · c 6 Quod ad duos amicos nostros pertinet, diversa via eundum est; alterius enim vicia emendanda, alterius frangenda sunt. Utar libertate tota: non amo illum nisi offendo. Quid ergo, inquis, quadragenarium pupillum cogitas sub tutela tua continere? Respice etatem eius iam duram et intractabilem; non potest reformari; tenera finguntur. An profecturus sim nescio; malo successum michi quam fidem deesse. Nec desperaveris etiam diutinos egros posse sanari, si contra intemperantiam steteris, si multa invitos et facere coegeris et pati. Ne de altero quidem satis fiducie habeo, excepto eo quod adhuc peccare erubescat. Nutriendus est hic pudor, qui quamdiu in animo eius duraverit, aliquis erit bone spei locus. Cum hoc veterano parcius agendum puto, ne in desperationem sui veniat. Nec ullum tempus aggrediendi fuit melius quam hoc, dum interquiescit, dum emendato similis est. Aliis hec intermissio eius imposuit, michi verba non dat. Expecto cum magno fenore vicia reditura, que nunc scio cessare, non deesse. Impendam huic rei diem, et utrum possit aliquid agi an non possit experiar. Tu nobis te, ut facis, fortem presta et sarcinas contrahe. Nichil ex hiis que habemus necessarium est. Ad legem nature revertamur; divicie parate sunt. Aut gratuitum est quod egemus aut vile; panem et aquam natura desiderat. Nemo ad hec pauper est, intra que quisquis desiderium suum clausit, cum ipso Iove de felicitate contendit, ut ait Epicurus, cuius aliquam vocem huic epistole inmiscebo. Sic fac, inquit, omnia tamquam spectet Epicurus. Prodest sine dubio custodem sibi imposuisse et habere quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis iudices. Hoc quidem longe magnificentius est, sic vivere tamquam sub alicuius boni viri ac semper presentis oculis. Sed ego etiam hoc contentus sum, ut sic facias quecumque facies tamquam spectet aliquis. Omnia nobis mala solitudo persuadet. Cum iam profeceris tantum ut sit tibi etiam tui reverentia, licebit dimittas pedagogum; interim aliquorum te auctoritate custodi: aut Cato ille sit aut Scipio aut Lelius aut cuius interventu perditi quoque homines vicia supprimerent, dum te efficis eum cum quo peccare non audeas. Cum hoc effeceris et aliqua ceperit apud te tui esse dignatio, incipiam tibi permittere quod idem suadet Epicurus: tunc precipue in te ipse secede cum esse cogeris in turba. Dissimilem te fieri multis oportet, dum tibi tutum non sit ad te recedere. Circumspice singulos: nemo est cui non satius sit cum quolibet esse quam secum. Tunc precipue in te ipse secede cum esse cogeris in turba, si bonus vir, si quietus, si temperans. Alioquin tibi in turbam a te recedendum est; istic malo viro propius es. Vale.

De non accusando defectu nature. Et qualiter boni viri meritum mors examinat. Et quod egregium sit mortem discere etc. Decimus. c 28

Modo dicebam tibi in conspectu c 1
esse me senectutis; iam vereor ne

senectutem post me reliquerim. Aliud iam his annis certe et huic corpori vocabulum convenit. Quoniam quidem senectus lasse etatis non fracte nomen est: inter decrepitos me numera et extrema tangentes. Gratias tamen apud te ago: non sentio in animo etatis iniuriam, cum sentiam in corpore. Tantum vitia et vitiorum ministeria senuerunt: viget animus et gaudet non multum sibi esse cum corpore: magnam partem oneris sui posuit. Exultat et mihi facit controversiam de senectute: hunc ait esse florem suum. Credamus illi: bono suo utatur. Ire in cogitationem iubet et despicere quid ex hac tranquillitate ac modestia morum sapientie debeam, quid etati, et diligenter excutere que non possim facere et que nolim. Prodesse aliquid si nolim quicquid non posse me gaudeo. Que enim querela est, quod incommodum, si quicquid debebat desinere defecit? Incommodum summum est inquis minui et deperire et ut proprie dicam liquescere. Non enim subito impulsi ac prostrati sumus: carpimur. Singuli dies aliquid subtrahunt viribus. Et quis exitus est melior quam in finem suum natura solvente dilabi? Non quod aliquid mali ictus et e vita repentinus excessus, sed quia lenis est hec via subduci. Ego certe velud appropinquet experimentum et ille laturus sententiam de omnibus annis meis dies venerit, ita me observo et alloquor: nichil est inquam adhuc quod aut rebus aut verbis exhibuimus. Levia sunt ista et fallacia pignora animi multisque involuta lenociniis: quid profecerim morti crediturus sum. Non timide itaque componor ad illum diem quo remotis strophis ac fucis de me iudicaturus sum, utrum loquar fortia an sentiam, numquid simulatio fuerit et mimus quicquid contra fortunam iactavi verborum contumacium. Remove existimationem hominum: dubia semper est et in utramque partem dividitur. Remove studia tota vita tractata: de te mors pronuntiatura est. Ita dico: disputationes et litterata colloquia et ex preceptis sapientum verba collecta et eruditus sermo non ostendunt verum robur animi. Est enim oratio etiam timidissimis audax. Quid egeris tunc apparebit cum animam ages. Accipio conditionem, non reformido iudicium. Hec mecum loquor, sed tecum quoque me locutum puta. Iuvenior es: quid refert? Non dinumerantur anni. Incertum est quo loco te mors expectet: tu itaque illam omni loco expecta. Desinere iam volebam et manus spectabat ad clausulam, sed conficienda sunt sacra et huic epistole viaticum dandum est. Puta me non dicere unde sumpturus sim mutuum: scis cuius archa utar. Expecta me pusillum et de domo fiet numeratio. Interim commodabit Epicurus, qui ait: Meditare mortem, vel si commodius sic transire ad nos hic potest sensus: egregia res est mortem discere. Supervacuum forte putas id discere quod semel utendum est. Hoc est ipsum quare meditari debeamus: semper discendum est quod an sciamus experiri non possumus. Meditare mortem: qui hoc dicit meditari libertatem iubet. Qui mori didicit servire dedidicit: supra omnem potentiam est, certe extra omnem. Quid ad illum carcer et custodia et claustra? Liberum est ostium. Una est cathena que nos alligatos tenet: amor vite, qui ut non est abiciendus, ita minuendus est, ut si quando res exiget nichil nos detineat nec impediat quominus parati simus quod quandoque faciendum est statim facere. Vale. xi

De voluptatum nocumento et virtutis gaudio ad quod potissimum admittendum non venit. Et quod indiget nimis

Tu me inquis mones quod non satis est? c xi
Iam te enim ipse monuisti, iam correxisti? Ideo aliorum emendationi vacas? c 5
Non sum tam improbus ut curationes eger obeam, sed tamquam in eodem valitudinario iaceam de communi tecum malo colloquor et remedia communico. Sic itaque me audi tamquam mecum loquar: in secretum te meum admitto et te adhibito mecum exigo. Clamo mihi ipse: numera annos tuos et pudebit eadem velle que volueras puer, eadem parare. Hoc denique tibi circa mortis diem presta: moriantur ante te vitia. Dimitte istas voluptates turbidas, magno luendas: non venture tantum sed preterite nocent. Quemadmodum scelera etiam si non sunt deprehensa cum fierent, sollicitudo non cum ipsis abit, ita improbarum voluptatum etiam post ipsas penitentia est. Non sunt solide, non sunt fideles: etiam si non nocent, fugiunt. Aliquod potius bonum mansurum circumspice.

nulli ante est nisi quod animus ex se sibi invenit. Sola virtus prestat gaudium perpetuum securum etiam si quid obstat, nubium modo intervenit que infra feruntur nec umquam diem vincunt. Quando ad hoc gaudium pervenire continget? non quidem cessetur adhuc, sed festinetur. Multum restat operis in quod ipse necesse est vigiliam, ipse laborem tuum impendas, si effici cupis. Delegationem res ista non recipit. Aliud litterarum genus adiutorium admittit. Calvisius Sabinus memoria nostra fuit dives, et patrimonium habebat libertini et ingenium; numquam vidi hominem beatum indecentius. Huic memoria tam mala erat ut illi nomen modo Ulixis excideret, modo Achillis, modo Priami, quos tam bene noverat quam pedagogos nostros novimus. Nec ullus nomenclator qui nomina non reddit sed imponit tam perperam tribubus quam ille Troianos et Achivos persalutabat. Nihilominus eruditus volebat videri. Hanc itaque compendiariam excogitavit: magna summa emit servos, unum qui Homerum teneret, alterum qui Hesiodum; novem preterea liricis singulos assignavit. Magno emisse illum non est quod mireris: non invenerat, faciendos locavit. Postquam hec familia illi comparata est, cepit convivas suos inquietare. Habebat ad pedes hos, a quibus subinde cum peteret versus quos referret, sepe in medio verbo excidebat. Suasit illi Satellius Quadratus, stultorum divitum arrosor et, quod sequitur, arrisor, et, quod duobus his adiunctum est, derisor, ut grammaticos haberet analectas. Cum dixisset Sabinus centenis milibus sibi constare singulos servos, minoris inquit totidem scrinia emisses. Ille tamen in ea opinione erat ut putaret se scire quod quisquam in domo sua sciret. Idem Satellius illum hortari cepit ut luctaretur, hominem egrum, pallidum, gracilem. Cum Sabinus respondisset: Et quomodo possum? vix vivo. Noli, obsecro te, inquit, istud dicere: non vides quam multos servos valentissimos habeas? Bona mens nec commodatur nec emitur, et puto si venalis esset non haberet emptorem. At mala cotidie emitur. Sed accipe quod iam debeo et vale. Divitie sunt ad legem nature composita paupertas. Hoc sepe dicit Epicurus aliter atque aliter, sed numquam nimis dicitur quod numquam satis discitur. Quibusdam remedia monstranda, quibusdam inculcanda sunt.

Quod non loci sed animi mutatione tristitia tollitur. Et de non peregrinando distinctione. Et quod initium sit salutis nosse peccatum.

Hoc tibi soli putas accidisse et admiraris quasi rem novam quod peregrinatione tam longa et tot locorum varietatibus non discussisti tristitiam gravitatemque mentis? Animum debes mutare non celum. Licet vastum traieceris mare, licet ut ait Virgilius noster terreque urbesque recedant, sequentur te quocumque perveneris vitia. Hoc idem querenti cuidam Socrates ait: Quid miraris nichil tibi peregrinationes prodesse, cum te circumferas? premit te eadem causa que expulit. Quid terrarum iuvare novitas potest, quid cognitio urbium aut locorum? In irritum cedit ista iactatio. Queris quare te fuga ista non adiuvet? tecum fugis. Onus animi deponendum est: non ante tibi ullus placebit locus. Talem nunc esse habitum tuum cogita qualem Virgilius noster vatis inducit iam concitate et instigate multumque habentis in se spiritus non sui: Bachatur vates si pectore possit excussisse deum. Vadis huc illuc ut excutias insidens pondus quod ipsa iactatione incommodius fit, sicut in navi onera inmota minus urgent, inequaliter convoluta citius eam partem in quam incubuere demergunt. Quicquid facis contra te facis et motu ipso noces tibi; egrum enim concutis. At cum istud exemeris malum, omnis mutatio loci iocunda fiet. In ultimas expellaris terras licebit, in quolibet barbarie angulo colloceris, hospitalis tibi illa qualiscumque sedes erit. Magis quis venias quam quo interest, et ideo nulli loco addicere debemus animum. Cum hac persuasione vivendum est: Non sum uni angulo natus, patria mea totus hic mundus est. Quod si liqueret tibi, non admirareris nichil adiuvari te regionum varietatibus in quas subinde priorum tedio migras. Prima enim quoque placuisset si omnem tuam crederes. Non peregrinaris sed erras et ageris ac locum ex loco mutas, cum illud quod queris, bene vivere, omni loco positum sit. Numquid tam turbidum fieri potest quam forum? ibi quoque licebit quiete vivere si necesse sit. Sed si liceat disponere se, conspectum quoque et viciniam fori procul fugiam. Nam ut loca gravia etiam firmissimam valitudinem temptant, ita bone quoque menti nec dum adhuc perfecte et convalescenti sunt aliqua parum salubria. Dissentio ab his qui in fluctus medios eunt et tumultuosam probantes vitam cotidie cum difficultatibus rerum magno animo colluctantur. Sapiens feret ista, non eliget, et malet in pace

esse est in pugna; non multum prodest vitia
sua proiecisse, si cum alienis rixandum
est. Triginta inquit tyranni Socratem
circumsteterunt nec potuerunt animum eius infrin-
gere. Quid interest quot domini sint? Servitus
una est. Hanc qui contempsit, in quantalibet
turba dominantium liber est. Tempus est
desinere, sed si prius portorium solvero. Initium
est salutis notitia peccati. Egregie mihi hoc
ep̄ videtur dixisse Epicurus. Nam qui peccare
se nescit corrigi non vult. Deprehendas
te oportet antequam emendes. Quidam vitiis
gloriantur; tu existimas eos aliquid de re-
medio cogitare qui mala sua virtutum
loco numerant? Ideo quantum potes te ipsum
coargue, inquire in te; accusatoris primum
partibus fungere, deinde iudicis, novissime
deprecatoris; aliquando te offende. Vale.

Liber IIII. Ep. 29. Licet non omnes
monendi sint, quidam tamen etiam contra-
dicentes vel illudentes corripiendi sunt;
et quod sapiens malit sibi placere.

e.24 De Marcellino nostro queris et vis
c.1 scire quid agat. Raro
ad nos venit, non ulla alia ex causa nisi
quod audire verum timet, a quo periculo
iam abest; nulli enim nisi audituro dicendum
est. Ideo de Diogene nec minus de aliis
Cinicis qui libertate promiscua usi
sunt et obvios monuerunt dubitari solet
an hoc facere debuerint. Quid enim si quis
surdos obiurget aut natura morbove
mutos? Quare inquis verbis parcam?
gratuita sunt. Non possum scire an ei
profuturus sim quem admoneo; istud scio,
alicui me profuturum si multos admonuero.
Spargenda est manus; non potest fieri ut non
aliquando succedat multa temptanti. Hoc, mi
Lucili, non existimo magno viro faciendum;
diluitur eius auctoritas nec habet
apud eos satis ponderis quos posset minus
obsolefacta corrigere. Sagittarius non
aliquando ferire debet sed aliquando deerrare;
non est ars que ad effectum casu venit.
Sapientia ars est: certum petat, eligat
profecturos, ab hiis quos desperavit
recedat, non tamen cito relinquat et in ipsa
desperatione extrema remedia temptet. Mar-
cellinum ego nostrum nondum despero;
etiam nunc servari potest, sed si cito illi manus
porrigitur. Est quidem periculum ne porrigentem trahat.

Magna in illo ingenii vis est, sed iam ten-
dentis in pravum. Nichilominus adibo peri-
culum et audebo illi mala sua ostendere.
Faciet quod solet: advocabit illas face-
tias que risum evocare lugentibus possunt
et in se primum, deinde in nos iocabitur. Omnia
que dicturus sum occupabit. Scrutabi-
tur scolas nostras et obiciet philosophis congiaria,
amicas, gulam. Ostendet mihi alium in
adulterio, alium in popina, alium in aula.
Ostendet mihi lepidum philosophum Aristonem
qui in gestatione disserebat; hoc enim
ad edendum opus tempus acceperat. De
cuius secta cum quereret Scaurus ait utique
peripateticus non est. De eodem cum con-
suleretur Iulius Grecinus vir egregius
quid sentiret, non possum inquit tibi dicere;
nescio enim quid de gradu faciat, tamquam
de essedario interrogaretur. Hos mihi circu-
latores qui philosophiam honestius neglexissent
quam venderent in faciem ingeret. Constitui
tamen contumelias perpeti. Moveat ille mihi
risum, ego fortasse illi lacrimas move-
bo; aut si ridere perseverabit, gaudebo tamquam
in malis quod illi genus insanie hilare
contigerit. Sed non est ista hilaritas longa.
Observa, videbis eosdem intra exiguum
tempus acerrime ridere et acerrime rabere.
Propositum est aggredi illum et ostendere quanto
pluris fuerit quod multis minoris videretur.
Vitia eius etiam si non excidero, inhibebo;
non desinent, sed intermittent; fortasse autem
et desinent si intermittendi consuetudinem
fecerint. Non est hoc ipsum fastidiendum, quoniam
quidem graviter affectis sanitatis loco est bona
remissio. Dum me illi paro, tu interim
qui potes, qui intelligis unde et quo
evaseris et ex eo suspicaris quousque sis
evasurus, compone mores tuos, attolle
animum, adversus formidata consiste. Numerare
eos noli qui tibi metum faciunt. Nonne
videatur stultus si quis multitudinem eo loco
timeat per quem transitus singulis est? Eque
ad tuam mortem aditus multis non est, licet
illam multi minentur. Sic istud natura disposuit:
spiritum tibi tam unus eripiet quam unus dedit. Si
pudorem haberes, ultimam mihi pensionem re-
misisses. Sed nec ego quidem me sordide
geram in fine aeris alieni; tibi quod debeo
impingam. Numquam volui populo placere; nam
que ego scio non probat populus, que probat

Multus ego nescio Omnes hoc inquis tamquam nesciam enim imperare Epycurus Sed idem hoc omnes tibi domus conclamabunt peryatetici Archadici Stoyci cinici Quis enim placere potest populo cui placet virtus Malis artibus popularis queritur favor Similem te illis facias oportet non probabunt nisi agnoverint multo ante magis ad te pertinet qualis tibi videaris quam qualis aliis Conciliari nisi turpi ratione amor turpium non potest Quid ergo illa laudata et omnibus preferenda artibus rebusque philosophia prestabit scilicet ut malis tibi placere quam populo ut estimes iudicia non numeres ut sine metu deorum hominumque vivas ut aut vincas mala aut finias Ceterum si te video celebrem secundis vocibus vulgi si intrante te clamor et plausus et pantomimica ornamenta obstrepuerunt si tota te civitate femine puerique laudaverint quid ni ego tui miserear cum sciam que via te ad istum favorem ferat Vale.

Q nichil habet de spe vite quem senectus ducit ad mortem varie etiam subiciuntur cause quare mors timenda non sit Ep.

e 30 c 2 Bassum aufidium virum optimum vidi quassum etati obluctantem sed iam plus illum degravat quam quod possit attolli Magno senectus et universo pondere incubuit Scis illum semper infirmum corporis et exucti fuisse diu illud continuit et ut verius dicam concinnavit et subito defecit Quemadmodum in nave que sentinam trahit uni rime aut alteri obsistitur sed ubi se plurimis locis laxari cepit et cedere succurri non potest navigio dehiscenti Ita in senili corpore aliquatenus imbecillitas sustineri et fulciri potest Ubi tamquam in putri edificio omnis iunctura diducitur et dum alia excipitur alia discinditur circumspiciendum est quomodo exeas Bassus tamen noster alacer animo est Hoc philosophia prestat in conspectu mortis hilarem et in quocumque corporis habitu fortem letum quam nec deficiente quamvis deficiat Magnus gubernator et scisso navigat velo et si exarmavit tamen reliquias navigii aptat ad cursum Hoc facit Bassus noster et eo animo vultuque finem suum spectat quo alienum spectare nimis securum putares Magna res est lucili et hec diu discenda cum adventat hora illa inevitabilis equo animo abire Alia genera mortis spe mixta sunt Desinit morbus incendium extinguitur ruina quos videbatur oppressura deposuit mare quos hauserat eadem vi qua sorbebat eiecit militis gladium miles ab ipsa perituri cervice revocavit Nil habet quod speret quem senectus ducit ad mortem huic uni intercedi non potest Nullo genere homines mollius moriuntur sed nec diutius Bassus noster videbatur mihi prosequi se et componere et vivere tamquam superstes sibi et sapienter ferre desiderium sui Nam de morte multa loquitur et id agit sedulo ut nobis persuadeat si quid incommodi aut metus in hoc negotio est morientis vitium esse non mortis non magis in ipsa quicquam esse molestie quam post ipsam Tam demens autem est qui timet quod non est passurus quam qui timet quod non est sensurus An quisquam hoc futurum credit ut per quam nichil sentiatur ea sentiatur Ergo inquit mors adeo extra omne malum est ut sit extra omnem malorum metum Hec scio ego et sepe dicta et sepe dicenda Sed neque cum legerem eque mihi profuerunt neque cum audirem his dicentibus qui negabant timenda a quorum metu aberant his dicentibus non profuerunt sed isto dicta hic vero plurimum apud me auctoritatis habuit cum loqueretur de morte vicina Dicam enim quid sentiam Puto enim fortiorem esse qui in ipsa morte est quam qui circa mortem Mors enim admota etiam imperitis animum dedit non vitandi inevitabilia Sic gladiator tota pugna timidissimus iugulum adversario prestat et errantem gladium sibi adtemperat At illa que in propinquo est utique ventura desiderat lentam animi firmitatem que est rarior nec potest nisi a sapiente prestari Libentissime itaque illum audiebam quasi ferentem de morte sententiam et qualis esset eius velud propius inspecte indicantem Plus ut puto fidei haberet apud te plus ponderis si quis revixisset et in morte nichil mali esse narraret expertus accessus mortis quam perturbationem afferat optime tibi hii dicent qui secus illam steterunt qui venientem et viderunt et receperunt Inter hos Bassum licet numeres qui nos decipi noluit Lucil. Is ait tam stultum esse qui mortem timeat quam qui senectutem Nam quemadmodum

senectus adolescentiam sequitur ita mors
senectutem. Vivere noluit qui mori non vult.
vitam enim cum exceptione mortis datam. Ad
hanc itur quam ideo timere dementis est
quia certa expectantur, dubia metuuntur.
Mors necessitatem habet equam et invictam. Quis
queri potest in ea conditione se esse in qua nemo
non est. Prima autem pars est equitatis equalitas
sed nunc supervacuum est nature causam agere
que non aliam voluit legem nostram esse quam
suam. Quidquid composuit resolvit et quidquid
resolvit componit iterum. Iam vero si cui
contingit ut illum senectus leniter emittat
non repente avulsum vite sed minutatim
subductum. O debet ille agere gratias diis
omnibus diebus quod satiatus ad requiem
homini necessariam lasso gratam perductus est.
Vides quosdam optantes mortem et quidem
magis quam rogari solet vita. Nescio utrum
animum maiorem nobis eum dare an
qui deposcit mortem an qui hylares
eam quieteque operiuntur. Quoniam illud ex ra-
bie interdum ac repentina indignatione
fit, hoc ex iudicio certo tranquillitas est.
Venit aliquis ad mortem iratus: mortem
venientem nemo hylaris excepit nisi qui
se ad illam diu composuerat. Fateor ergo
ad hominem mihi carum ex pluribus me
causis frequentius venisse ut scirem an
illum totiens eundem invenirem. Numquid
cum corporis viribus minueretur animi vigor.
Qui sic crescebat illi quomodo manifestior
notari solet agitatorum leticia cum septimo
spatio palme appropinquant. Dicebat ille
quidem Epicuri preceptis obsequens primum
sperare se nullum dolorem esse in illo extremo
anhelitu; si tamen esset, habere aliquantulum
in ipsa brevitate solacii. Nullum enim do-
lorem esse longum qui magnus est. Ceterum
succursurum sibi etiam in ipsa distractione
anime corporisque etiam si cum cruciatu
id fieret. Post illum dolorem se dolere non
posse. Non dubitare autem se quin senilis
anima in primis labris esset nec magna vi
distrahitur a corpore. Ignis qui valentem materiam
occupavit aqua et interdum ruina ex-
tinguendus est; ille qui alimentis deficit
sua sponte subsidet. Libenter mi Lucili
hec audio non tamquam nova sed tamquam in rem
presentem perductus. Quid ergo? Non multos spectavi
abrumpentes vitam? Ego vero vidi sed plus
momenti apud me habent qui ad mortem
veniunt sine odio vite et admittunt illam
non attrahunt. Illud quidem aiebat tormentum
nostra nos sentire opera quod tunc trepidamus
cum prope a nobis esse mortem credimus.
A quo enim prope non est, parata omnibus
locis omnibusque momentis. Sed consideremus
inquit tunc cum aliqua causa moriendi
videtur accedere quanto alie propiores sunt
que non timentur. Hostis alicui mortem
minabatur: hanc cruditas occupavit.
Si distinguere voluerimus causas metus nostri
inveniemus alias esse, alias videri. Non mortem
timemus sed cogitationem mortis; ab ipsa enim semper
tantundem absumus. Ita si timenda mors est
semper timenda est; quod enim tempus morti
exemptum? Sed vereri debeo ne tam
longas epistolas peius quam mortem oderis.
Itaque finem faciam. Tu tamen mortem ut
numquam timeas semper cogita. Vale.

De absentatione cavenda et de contemptu laboris et excellentia virtutis tractat.

Agnosco lucilium meum inci- e 31
pit quem promiserat exhibere. c. 3
Sequere illum impetum animi quo ad optima
queque calcatis popularibus bonis ibas.
Non desidero maiorem melioremque te fieri
quam moliebaris. Fundamenta tua multum
loci occupaverunt. Tantum effice quantum
conatus es et illa que tecum in animo
tulisti tracta. Ad summam sapiens eris
si cluseris aures quibus ceram parum
est obdere: firmiore spissamento opus est
quam in sociis usum Ulixem ferunt. Illa vox
que timebatur erat blanda non tamen
publica. At hec que timenda est non
ex uno scopulo sed ex omni terrarum parte
circumsonat. Pretervehere itaque non unum
locum insidiosa voluptate suspectum
sed omnes urbes. Surdum te amantissimis
tuis presta. Bono animo mala precantur
et si esse vis felix deos ora ne quid tibi
ex his que optantur eveniat. Non sunt
ista bona que in te isti volunt congeri.
Unum bonum est quod beate vite causa et firma-
mentum est: sibi fidere. Hoc autem contingere
non potest nisi contemptus est labor et in eorum
numero habitus que neque bona neque mala
sunt. Fieri enim non potest ut una ulla res
modo mala sit modo bona modo levis et perferenda

modo conquiescenda. Labor bonum non
est. Quid ergo est bonum? Laboris contemptio.
Itaque in vanum operosos culpaverim. Rursus
ad honesta nitentes quanto magis incu-
buerint minusque se vinci ac strigare per-
miserint admirabor et clamabo: Tanto
melior, surge et inspira et clivum istum
uno si potes spiritu exsupera. Generosos
animos labor nutrit. Non est ergo quod ex
illo vetere parentum voto eligas quid
contingere tibi velis, quid optes; et in totum
iam per maxima acto viro turpe est etiam-
nunc deos fatigare. Quid votis opus
est? Fac te ipse felicem. Facies autem si
intellexeris bona esse quibus virtus
admixta est, turpia quibus malitia
iuncta est. Quemadmodum si non mixtu-
ra lucis nihil splendidum est, nihil atrum
nisi quod tenebras habet aut aliquid in se traxit
obscuri, quemadmodum sine adiutorio
ignis nihil calidum est, nihil sine aere
id est terra frigidum est, ita honesta et
turpia virtutis et malitie societas efficit.
Quid ergo est bonum? Rerum scientia. Quid
malum est? Rerum imperitia. Ille prudens
atque artifex pro tempore quaeque repellet
aut eliget, sed quae timet nec repellit
nec miratur quae eligit, si modo magnus
ille et invictus animus est. Summitti
ac deprimi veto. Laborem si non recuses,
parum est: posce. Quid ergo? inquis, labor
frivolus et supervacuus est quem humiles
cause vocaverunt. Non est malus. Non magis
quam ille qui pulchris rebus impenditur,
quoniam animi est ipsa tolerantia que se
ad dura et aspera hortatur ac dicit: Quid
cessas? Non est viri timere sudorem. Huc
et illud accedat, ut perfecta virtus sit equa-
litas ac tenor vite per omnia consonans sibi,
quod non potest esse nisi rerum scientia contingat
et ars per quam divina et humana noscantur. Hoc
est summum bonum. Quod si occupas, incipis
deorum socius esse, non supplex. Quomodo
iste pervenitur? Non per Apenninum Graium-
ve montem nec per deserta Candavie, nec
Sirtes tibi nec Scilla aut Caribdis adeunde
sunt. Hec tu omnia transisti procuratiuncule
pretio. Tutum iter est, iocundum est, ad quod
natura te instruxit. Dedit tibi illa que si
non deserueris, par deo surges. Parem autem

deo te pecunia non faciet: deus nihil habet.
Pretexta non faciet: deus nudus est. Fama
non faciet nec ostentatio tui et in populos
nominis dimissa notitia. Nemo novit
deum, multi de eo male existimant et impu-
ne. Nec turba servorum lecticam tuam per
itinera urbana et peregrina portantium: deus
ille maximus potentissimusque ipse vehit
omnia. Ne forma quidem et vires beatum
te facere possunt: nihil horum patitur vetustatem.
Querendum est quod non fiat in dies eius
non quod possit obstari. Quid hoc est? Animus,
sed hic rectus, bonus, magnus. Quid
aliud voces hunc quam deum in corpore
humano hospitantem? Hic animus tam in equitem
romanum quam in libertinum quam in servum po-
test cadere. Quid enim est eques romanus aut libertinus
aut servus? Nomina ex ambitione aut iniuria
nata. Subsilire in celum ex angulo licet.
Exurge modo et te quoque dignum finge deo.
Finges autem non auro aut argento:
non potest ex hac materia imago deo exprimi
similis. Cogita illos cum propitii fuissent
fictiles fuisse. Vale. Laudat secessu
a turba Et turpis vite hominum amorem

Inquiro de te et ab omnibus perquirendo
omnibus sciscitor qui ex ista ep. 32
regione veniunt quid agas, ubi c. e.
et cum quibus moreris. Verba dare
non potes: tecum sum. Sic vive tamquam quid
facias auditurus sim, immo tamquam visurus.
Queris quid me maxime ex his que
de te audio delectat? Quod nihil audio, quod
plerique ex his quos interrogo nesciunt
quid agas. Hoc est salutare, non conversari
dissimilibus et diversa cupientibus. Habeo quidem
fiduciam non posse te detorqueri mansurumque
in proposito, etiam si sollicitantium turba
circueat. Quid ergo est? Non timeo ne mu-
tent te, timeo ne impediant. Multum
autem nocet etiam qui moratur, utique in
tanta brevitate vite, quam breviorem in-
constantia facimus, aliud eius subinde
atque aliud facientes initium. Diducimus
illam in particulas ac laceramus. Propera
ergo, Lucili carissime, et cogita quantum additurus
celeritati fueris, si a tergo hostis instaret,
si equitem adventare suspicareris ac fu-
gientium premere vestigia. Fit hoc, premeris.

attollas et evade per hoc ipsum. Et iterum considera quam pulcra res sit consummare vitam ante mortem, deinde expectare securum reliquam partem temporis sui, sibi in possessione beate vite positum, qui beatior non fit si longior. O quando illud videbis tempus quo scies tempus ad te non pertinere, quo tranquillus placidusque eris et crastini negligens et in summa tui satietate. Vis scire quid sit quod faciat homines avidos futuri? Nemo sibi contigit. Optaverunt itaque tibi parentes tui alia; ego contra omnium tibi eorum contemptum opto quorum illi copiam. Vota illorum multos compilant ut te locupletent; quicquid ad te transferunt alicui detrahendum est. Opto tibi tui facultatem, ut vagis cogitationibus agitata mens tandem resistat et certa sit, ut placeat sibi et intellectis veris bonis, que simul intellecta sunt possidentur, etatis adiectione non egeat. Ille demum necessitates supergressus est et exauctoratus ac liber qui vivit vita peracta. Vale.

Quod omnia philosophie verba ponderis sint. Et quod turpe sit semper commentario sapere

Desideras his quoque epistulis sicut prioribus ascribi aliquas voces nostrorum procerum. Non fuerunt circa flosculos occupati; totus contextus eorum virilis est. Inequalitatem scias esse ubi que eminent notabilia sunt. Non est admirationi una arbor ubi in eandem altitudinem tota silva surrexit. Eiusmodi vocibus referta sunt carmina, referte historie. Itaque nolo illas Epicuri existimes esse: publice sunt et maxime nostre, sed ille magis adnotantur quia rare interim interveniunt, quia inexpectate, quia mirum est aliquid fortiter dici ab homine mollitiam professo. Ita enim plerique iudicant: apud me Epicurus est et fortis, licet manuleatus sit. Fortitudo et industria et ad bellum prompta mens tam in Persis quam in alte cinctis cadit. Non est ergo quod exigas excerpta et repetita; continuum est apud nostros quicquid apud alios excerpitur. Non habemus itaque ista oclifera, nec emptorem decipimus nichil inventurum cum intraverit preter illa que in fronte suspensa sunt. Ipsis permittimus unde velint sumere exemplaria. Puta nos velle singulares sententias ex turba separare: cui illas assignabimus? Zenoni an Cleanti an Crisippo an Panetio an Possidonio? Non sumus sub rege: sibi quisque se vindicat. Apud istos quicquid Metrodorus, quicquid Hermarchus dixit, ad unum refertur; omnia que quisquam in illo contubernio locutus est unius ductu et auspiciis dicta sunt. Non possumus, inquam, licet temptemus, educere aliquid ex tanta rerum equalium multitudine. Pauperis est numerare pecus. Quocunque miseris oculos, id tibi occurret quod eminere posset nisi inter paria legeretur. Quare depone istam spem posse te summatim degustare ingenia maximorum virorum: tota tibi inspicienda sunt, tota tractanda. Res geritur et per lineamenta sua ingenii opus nectitur, ex quo nichil subduci sine ruina potest. Nec recuso quominus singula membra, dummodo in ipso homine, consideres. Non est formosa cuius crus laudatur aut brachium, sed illa cuius universa facies admirationem singulis partibus abstulit. Si tamen exegeris, non tam mendice tecum agam, sed plena manu fiet; ingens eorum turba est passim iacentium; sumenda erunt, non colligenda. Non enim excidunt sed fluunt; perpetua et inter se contexta sunt. Nec dubito quin multum conferant rudibus adhuc et extrinsecus auscultantibus; facilius enim singula insidunt circumscripta et carminis modo inculcata. Ideo pueris et sententias ediscendas damus et has quas Greci chrias vocant, quia complecti illas puerilis animus potest, qui plus adhuc non capit. Certi profectus viro captare flosculos turpe est et fulcire se notissimis ac paucissimis vocibus et memoria stare: sibi iam innitatur. Dicat ista, non teneat; turpe est enim seni aut prospicienti senectutem ex commentario sapere. Hoc Zenon dixit: tu quid? Hoc Cleantes: tu quid? Quousque sub alio moveris? Impera et dic quod memorie

tamquam aliquid et de tuo profer. Omnes itaque istos numquam auctores semper interpretes sub aliena umbra latentes nichil existimo habere generosi numquam ausos aliquando facere quod diu didicerunt. Memoriam in alienis exercuerunt. Aliud autem est meminisse aliud scire. Meminisse est rem commissam memorie custodire. At contra scire est et sua facere queque nec ad exemplar pendere et totiens respicere ad magistrum. Hoc dixit Zenon hoc Cleantes. Aliquid inter te intersit et librum. Quousque disces? iam et precipe. Quid est quare audiam quod legere possum? Multum inquit viva vox facit. Non quidem hec que alienis verbis accommodatur et actuarii vice fungitur. Adice quod isti qui numquam tutele sue fuerunt primum in ea re sequuntur priores in qua nemo non a priore descivit. Deinde in ea re sequuntur que adhuc queritur. Numquam autem invenietur si contenti fuerimus inventis. Preterea qui alium sequitur nichil invenit immo nec querit. Quid ergo? non ibo per priorum vestigia? Ego vero utar via veteri, sed si propiorem planioremque invenero hanc muniam. Qui ante nos ista moverunt non domini nostri sed duces sunt. Patet omnibus veritas, nondum est occupata. Multum ex illa etiam futuris relictum est. Vale.

Quomodo delectat magistrum profectus discipuli et quod magna pars bonitatis est velle fieri bonum. R[ubrica]

e.32 c.6 Cresco et exulto et discussa senectute recalesco quotiens ex hiis que agis ac scribis intelligo quantum te ipse, nam turbam olim reliqueras, superieceris. Si agricolam arbor ad fructum perducta delectat, si pastor ex fetu gregis sui capit voluptatem, si alumnum suum nemo aliter intuetur quam ut adolescentiam illius suam iudicet, quid evenire credis hiis qui ingenia educaverunt et que tenera formaverunt adulta subito vident? Assero te michi, meum opus es. Ego cum vidissem indolem tuam, inieci manum, exhortatus sum, addidi stimulos nec lente ire passus sum sed subinde incitavi. Et nunc idem facio, sed iam currentem hortor et invicem hortantem. Quid aliud inquis? adhuc volo. In hoc plurimum est, non sic quomodo principia totius operis dimidium occupare dicuntur. Ista res animo constat. Itaque pars magna bonitatis est velle fieri bonum. Scis quem bonum dicam? perfectum, absolutum, quem malum facere nulla vis nulla necessitas possit. Hunc te prospicio si perseveraveris et incubueris et id egeris ut omnia facta dictaque tua inter se congruant ac respondeant sibi et una forma percussa sint. Non est huius animus in recto cuius acta discordant. Vale.

De differencia amicitie et amoris et de vero gaudio et de constantia animi. R[ubrica]

Cum te tam valde rogo ut studeas, meum negotium ago. Habere amicum volo, quod contingere michi nisi pergis ut cepisti excolere te non potest. Nunc enim amas me, amicus non es. Quid ergo? hec inter se diversa sunt? Immo dissimilia. Qui amicus est amat; qui amat non utique amicus est. Itaque amicitia semper prodest, amor etiam aliquando nocet. Si nichil aliud, ob hoc profice ut amare discas. Festina ergo dum michi proficis, ne istud alteri didiceris. Ego quidem percipio iam fructum, cum michi fingo uno nos animo futuros et quicquid etati mee vigoris abscessit, id ad me ex tua, quamquam non multum abest, rediturum. Sed tamen re quoque ipsa esse letus volo. Venit ad nos ex hiis quos amamus etiam absentibus gaudium, sed id leve et evanidum. Conspectus et presentia et conversatio habet aliquid vive voluptatis, utique si non tantum quem velis sed qualem velis videas. Affer itaque te michi, ingens munus, et quo magis instes, cogita te mortalem esse, me senem. Propera ad me, sed ad te prius. Profice et ante omnia hoc cura, ut constes tibi. Quotiens experiri voles an aliquid actum sit, observa an eadem velis hodie que heri. Mutatio voluntatis indicat animum natare, alibi atque alibi apparere, prout tulit ventus. Non vagatur quod fixum atque fundatum est. Istud sapienti perfecto contingit, aliquatenus et proficienti provectoque. Quid ergo interest? Hic commovetur quidem, non tamen transit, sed suo loco nutat; ille ne commovetur quidem. Vale. e.33 c.1

Seneca Lucilio suo de modeste felicitate et bona voluntate et quod propria boni animi meditatio sit contemptus mortis. R[ubric]a

c 36
c 1

Amicum tuum hortare ut istos magno animo contempnat qui illi obiurgant de hoc quod umbram et otium petierit quod dignitatem suam deseruerit et cum plus consequi posset pretulerit quietem omnibus. Quam utiliter suum negotium gesserit cotidie illis ostendat. Hii quibus invidetur non desinet transire. Alii eludent alii cadent. Res est inquieta felicitas. Ipsa se agitat. Movet cerebrum non uno genere: alios in aliud irritat, hos in potentiam, illos in luxuriam; hos inflat, illos mollit et totos resolvit. Sed bene illam aliquis fert. Sic quomodo vinum. Itaque non est quod tibi isti persuadeant eum esse felicem qui a multis obsidetur: sic ad illum quemadmodum ad lacum concurritur quem exhauriunt et turbant. Nugatorium et inertem vocant. Scis quosdam perverse loqui et significare contraria. Felicem talem vocabant. Quid ergo erat? Ne illud quidem curo quod quibusdam nimis horridi animi videtur et tetrici. Ariston aiebat malle se adolescentem tristem quam hilarem et amabilem turbe. Vinum enim bonum fieri quod recens durum et asperum visum est; non pati etatem quod in dolio placuit. Sine eum tristem appellent et inimicum processibus suis. Bene se dabit in vetustate ipsa tristicia. Perseveret modo colere virtutem, perbibere liberalia studia, non illa quibus perfundi satis est, sed hiis quibus tingendus est animus. Hoc est discendi tempus. Quid ergo? Aliquid est quo non sit discendum? Minime. Sed quemadmodum omnibus annis studere honestum est, ita non omnibus institui. Turpis et ridicula res est elementarius senex. Iuveni parandum, seni utendum est. Facies ergo rem utilissimam tibi si illum quam optimum feceris. Hec aiunt beneficia esse expetenda tribuendaque, non dubie prime sortis, que tam dare prodest quam accipere. Denique nichil illi iam liberi est; spopondit. Minus autem turpe creditori quam spei bone decoquere. Ad illud es alienum solvendum opus est negotianti navigatione prospera, agricole ubertate eius quam colit terre, celi favore: ille quod debet sola potest voluntate persolvere. Fortuna in mores ius non habet. Hos disponat ut quam tranquillissimus ille animus ad perfectum veniat, qui nec ablatum sibi quicquam sentit nec adiectum, sed in eodem habitu est quomodocumque res cedunt; cui sive aggeruntur vulgaria bona, supra res suas eminet, sive aliquid ex istis vel omnia casus excussit, minor non fit. Si in Parthia natus esset, arcum infans statim tenderet; si in Germania, protinus puer tenerum hastile vibraret; si avorum nostrorum temporibus fuisset, equitare et hostem comminus percutere didicisset. Hec singulis disciplina gentis sue suadet atque imperat. Quid ergo huic meditandum est? Quod adversus omnia tela, quod adversus omne hostium genus bene facit, mortem contempnere, que quin habeat aliquid in se terribile, ut et animos nostros quos in amorem sui natura formavit offendat, nemo dubitat. Nec enim opus esset in id comparari et acui in quod instinctu quodam voluntario iremus, sicut feruntur omnes ad conservationem sui. Nemo discit ut si necesse fuerit equo animo in rosa iaceat, sed in hoc duratur ut tormentis non summittat fidem, ut si necesse fuerit stans etiam aliquando saucius pro vallo pervigilet et ne pilo quidem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculum reclinatis. Mors nullum habet incommodum; esse enim debet aliquis cuius sit incommodum. Quod si tanta cupiditas te longioris evi tenet, cogita nichil eorum que ab oculis abeunt et in rerum naturam ex qua prodierunt ac mox processura sunt reconduntur consumi. Desinunt ista, non pereunt. Et mors quam pertimescimus ac recusamus intermittit vitam, non eripit. Veniet iterum qui nos in lucem reponat dies, quem multi recusarent nisi oblitos reduceret. Sed postea diligentius docebo omnia que videntur perire mutari. Equo animo debet rediturus exire. Observa orbem rerum in se remeantium: videbis nichil in hoc mundo extingui, sed vicibus descendere ac surgere. Estas abiit, sed alter illam annus adducit; hiems cecidit, referent illam sui menses; solem nox obruit, sed ipsam statim dies abiget. Stellarum iste discursus quicquid preteriit repetit; pars celi levatur assidue, pars mergitur. Denique finem faciam si hoc unum adiecero: nec infantes nec pueros nec mente lapsos timere mortem, et esse turpissimum si eam securitatem nobis ratio non prestat ad quam stultitia perducit. Vale.

De implicita magnanimitate Et quod
ad veram libertatem philosophia perducit

37 Quod maximum vinculum est
ad bonam mentem promisisti
virum bonum sacramento rogatus es.
Deridebit te si quis tibi dixerit mollem
esse militiam et facilem. nolo te decipi
eadem honestissimi huius et illius turpissimi
auctoramenti verba sunt vreri vinciri
ferroque necari ab illis qui manus
arene locant et edunt ac bibunt que
per sanguinem reddant. cavetur ut ista vel inviti
patiantur a te ut volens libensque patiaris
Illis licet arma submittere misericordiam
populi temptare tu neque submittes
nec vitam rogabis. recto tibi invictoque
moriendum est. Quid porro Quid
prodest paucos dies aut annos lucri-
facere. sine missione nascimur. Quomodo ergo
inquis me expediam. effugere non potes
necessitates potes vincere. Fit via vi. et hanc
tibi viam dabit philosophia. ad hanc te confer
si vis salvus esse. si securus si beatus.
denique si vis esse quod est maximum
liber. hoc contingere aliter non potest. Humilis
res est stultitia. abiecta. sordida
servilis multis affectibus et saevissimis
subiecta. hos tam graves dominos interdum
alternis vicibus imperantes. interdum
pariter dimittit a te sapientia. que sola
libertas est. una ad hanc fert via
et quidem recta. non aberrabis. vade certo
gradu. Si vis tibi omnia subicere te subice
rationi. multos reges si ratio te rexerit
ab illa disces quid et quemadmodum ag-
gredi debeas. non incides rebus. neminem
michi dabis qui sciat quomodo quod vult ceperit
velle. non consilio adductus illo sed impetu
impactus est. Non minus sepe fortuna in
nos incurrit quam nos in illam. turpe est non ire
sed ferri et subito in medio turbine
rerum stupentem querere huc ego
quemadmodum veni. vale. De utilitate
brevis familiaris familiaribus et
inter se elaborati sermonis

38 Merito exigis ut hoc inter nos
epistolarum commercium frequentemus
plurimum proficit sermo quia minutatim
irrepit animo. disputationes preparate

et effuse audiente populo plus habent strepitus
minus familiaritatis. philosophia bonum consilium est.
Consilium nemo clare dat. aliquando utendum est
et illis ut ita dicam contionibus ubi qui dubitat
impellendus est. ubi vero hoc non est agendum
ut velit discere sed ut discat. ad hec
submissiora verba veniendum est. facilius
intrant et herent. Nec enim opus est multis
sed efficacibus. Seminis modo spargenda sunt
quod quamvis sit exiguum cum occupavit idoneum
locum vires suas explicat et ex minimo in maximos
auctus diffunditur. Idem facit ratio non late
patet si aspicias in opere crescit. pauca sunt
que dicuntur sed si illa animus bene excepit
convalescunt et exsurgunt. Eadem est inquam preceptorum
condicio que seminum. multum efficiunt et an-
gusta sunt. tantum ut dixi idonea mens
rapiat illa et in se trahat. multa invicem
et ipsa generabit et plus reddet quam acceperit. vale.
De differentia ordinarie rationis et bre-
viarii. Et quod sit proprium generosi animi
ad excelsa citari. Et quibus superfluitas

Commentarios quos desideras [illegible] 39
et diligenter ordinatos et in angustum
coactos ego vero componam. sed vide ne plus
profutura sit ratio ordinaria quam hec que
nunc vulgo breviarium dicitur. olim cum
latine loqueremur summarium vocabatur.
illa res discenti magis necessaria est. hec scienti.
illa enim docet. hec admonet. sed utriusque
rei tibi copiam faciam. Tu a me non est quod
illum aut illum exigas. qui notorem dat ignotus est.
Scribam ergo quod vis. sed meo more. interim
multos habes quorum scripta nescio an
satis ordinent. Sume in manus indicem philosophorum.
hec ipsa res expergisci te coget
si videris quam multi tibi laboraverint. con-
cupisces et ipse ex illis unus esse. Habet
enim hoc optimum in se generosus animus quod con-
citatur ad honesta. neminem excelsi ingenii
virum humilia delectant et sordida. magnarum
rerum species ad se vocat et tollit. Quemadmodum
flamma surgit in rectum iacere ac deprimi
non potest non magis quam quiescere. ita noster animus
in motu est eo mobilior et actuosior quo
vehementior fuerit. sed felix qui ad meliora
hunc impetum dedit. ponet se extra ius dicionemque
fortune. secunda temperabit adversa
comminuet et aliis admiranda despiciet

Magni animi est magna contempnere ac mediocria malle quam nimia. Illa enim utilia vitaliaque sunt, at hec eo quod superfluunt nocent. Sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Idem animis quoque evenit quos inmoderata felicitas rumpit, quia non tantum in aliorum iniuriam sed etiam in suam utuntur. Quis hostis in quemquam tam contumeliosus fuit quam in quosdam voluptates sue sunt? quorum impotentie atque insanie libidini ob hoc unum possis ignoscere, quod que fecere patiuntur. Nec immerito hic illos furor vexat. Necesse est enim in immensum exeat cupiditas que naturalem modum transilit. Ille enim habet suum finem; inania et ex libidine orta sine termino sunt. Necessaria metitur utilitas; supervacua fuerant facta sunt necessaria. Serviunt itaque voluptatibus, non fruuntur, et mala sua, quod malorum ultimum est, amant. Tunc autem est consummata infelicitas, ubi turpia non solum delectant sed etiam placent, et desinit esse remedio locus ubi que fuerant vitia mores sunt. Vale.

Moderandam pronunciacionem docet et exemplo maxime Cyceronis iubet esse tardiloquum

c. 40
c. 7

laudat qui expressim et tarde loquitur

Quod frequenter michi scribis gratias ago. Nam quo uno modo potes te michi ostendis. Numquam epistolam tuam accipio ut non protinus una simus. Si ymagines nobis amicorum absentium iocunde sunt, que memoriam renovant et desiderium absentium falso atque inani solacio levant, quanto iocundiores sunt littere que vera amici absentis vestigia, veras notas afferunt. Nam quod in conspectu dulcissimum est, id amici manus epistole impressa prestat, agnoscere. Audisse te scribis Serapionem philosophum, cum istuc applicuisset; solet magno cursu verba convellere, que non effundit una, sed premit et urget. Plura enim veniunt quam quibus vox una sufficiat. Hoc non probo in philosopho, cuius pronunciacio quoque sicut vita debet esse composita. Nichil autem ordinatum est quod precipitatur et properat. Ita quoque oratio illa apud Homerum concitata et sine intermissione in morem nivis superveniens oratori data est; lenis et melle dulcior seni profluit. Sic itaque habe: istam vim dicendi rapidam atque habundantem aptiorem esse circulatori quam agenti rem magnam ac seriam docenti. Eque stillare illum nolo quam currere. Nec extendat aures nec obruat. Nam illa quoque inopia et exilitas minus intentum auditorem habet tedio interrupte tarditatis; facilius tamen insidet quod expectatur quam quod pretervolat. Denique tradere homines discipulis precepta dicuntur; non traditur quod fugit. Adice nunc quod que veritati operam dat oratio incomposita esse debet et simplex. Hec popularis nichil habet veri. Movere vult turbam et inconsultas aures impetu rapere, tractandam se non prebet, aufertur. Quomodo autem regere potest que regi non potest? Quid quod hec oratio que sanandis mentibus adhibetur descendere in nos debet? Remedia non prosunt nisi immorantur. Multum preterea habet inanitatis et vani, plus sonat quam valet. Lenienda sunt que me exterrent, compescenda que irritant, discutienda que fallunt, inhibenda luxuria, corripienda avaricia. Quid horum raptim potest fieri? Quis medicus egros in transitu curat? Quid quod ne voluptatem quidem ullam habet talis verborum sine dilectu ruentium strepitus? Sed ut pleraque que fieri posse non crederes cognovisse satis est, ita istos qui verba exercuerunt habunde est semel audisse. Quid enim quis discat aut quid imitari velit? Quid de eorum animo iudicet quorum oratio perturbata et immissa est nec potest reprimi? Quemadmodum per proclive currentium non ubi visum est gradus sistitur, sed incitato corporis pondere serpit ac longius quam voluit effertur, sic ista dicendi celeritas nec in sua potestate est nec satis decora philosophie, que ponere debet verba, non proicere, et pedetemptim procedere. Quid ergo? non aliquando et insurget? Quidni? sed salva dignitate morum, quam violenta ista et nimia vis exuit. Habeat vires magnas, moderatas tamen; perennis sit unda, non torrens. Vix oratori permiserim talem dicendi velocitatem irrevocabilem ac sine lege vadentem; quemadmodum enim iudex subsequi poterit aliquando etiam imperitus et rudis? Tunc quoque cum illum aut ostentatio abstulerit

aut effectus impetus sine tanto spatio mittet
atque ingerat quantum aures pati possint
Recte ergo facies si non audieris istos qui
quantum dicant non quemadmodum quaerunt
Et ipse malueris si necesse est vel P. Vinicium
dicere qui itaque? cum quaereretur quomodo Vinicius
diceret Asellius ait tracti. Nam Geminus Varius
ait quomodo istum disertum dicatis nescio tria
verba non potest iungere. Quidni malis tu
sic dicere quomodo Vinicius. Aliquis tam insulsus
inveniet quam qui illi singula verba vellenti
tamquam dictaret non diceret ait dic numquam
dicas. Nam Q. Haterii cursum suis temporibus
oratoris celeberrimi longe abesse ab homine
sano volo. numquam dubitavit numquam intermisit
semel incipiebat semel desinebat. Quaedam
tamen et nationibus puto magis aut minus
convenire. In Graecis hanc licentiam tuleris
nos etiam cum scribimus interpungere assuevimus
Cicero quoque noster a quo Romana eloquentia
exsiluit gradarius fuit. Romanus sermo
magis se circumspicit et aestimat praebetque
aestimandum. Fabianus vir egregius et vita
et scientia et quod post ista est eloquentia quoque
disputabat expedite magis quam concitate ut
posses dicere facilitatem esse illam non celeritatem
Hanc ego in viro sapiente non exigo recipio
ut oratio eius sine impedimento exeat
proferatur tamen malo quam profluat. Eo autem
magis deterreo ab isto morbo quod non potest
tibi ista res contingere aliter quam te pudere de-
sierit perfrices frontem oportet et te ipsum non
audias. Multa enim inobservatus ille
cursus feret quae reprehendere velis non potes
nequam tibi contingere res ista salva verecundia
Praeterea exercitatione opus est quottidiana
et a rebus studium transferendum est ad verba
Haec autem si etiam aderunt et poterunt ut si-
ne ullo labore decurrere tamen temperanda est
Nam quemadmodum sapienti viro incessus
modestior convenit ita oratio pressa non audax
Summa ergo summarum haec erit tardiloquum
te esse iubeo. Vale. Sermo in unoquoque
bonorum virorum deus habitat et
quod homo ex sola rationis bonitate lau-
XI Facies rem optimam. Sabilis est
6 et tibi salutarem si ut scribis
perseveras ut ad bonam mentem venire
quam stultum est optare cum possis a te impe-
trare. Non sunt ad caelum elevandae manus
nec exorandus aedituus ut nos ad
aurem simulacri quasi magis exaudiri possimus
admittat. Prope est a te deus tecum est
intus est. Ita dico Lucili sacer intra
nos spiritus sedet malorum bonorumque nostrorum
observator et custos. Hic prout a nobis tractatus
est ita nos et ipse tractat. Bonus vero sine
deo nemo est. An potest aliquis supra fortunam
nisi ab illo adiutus exsurgere. Ille dat con-
silia magnifica et erecta. In unoquoque virorum
bonorum quis deus incertum est habitat. Si
tibi occurrerit vetustis arboribus et solitam
altitudinem egressis frequens lucus et in
conspectu caeli ramorum aliorum alios
protegentium summitate illa proceritas
silvae et secretum loci et admiratio umbrae
in aperto tam densae atque continuae fidem tibi
numinis facit. Et si quis specus saxis
penitus exesis montem suspenderit non
manu factus sed naturalibus causis in tantam
laxitatem excavatus animum tuum quadam
religionis suspicione percutiet. Magnorum
fluminum capita veneramur subita ex
abdito vasti amnis eruptio aras habet
Coluntur aquarum calentium fontes et stagna
quaedam quae vel opacitas vel immensa
altitudo sacravit. Si hominem videris interritum
periculis intactum cupiditatibus inter
adversa felicem in mediis tempestatibus
placidum ex superiore loco homines videntem
et ex aequo deos non subibit te veneratio
eius. Non dices ista res maior est altior-
que quam ut credi similis huic in quo est cor-
pusculo possit. Vis istuc divina descendit
Animum excellentem moderatum omnia tamquam
minora transeuntem quidquid timemus optamusque
ridentem caelestis potentia agitat. Non
potest res tanta sine adminiculo numinis
stare. itaque maiore sui parte illic est
unde descendit. Quemadmodum radii solis
contingunt quidem terram sed ibi sunt unde
mittuntur sic animus magnus ac sacer
et in hoc demissus ut propius quidem
divina nosceremus conversatur quidem nobiscum
sed haeret origini suae. illic pendet illuc
spectat ac nititur. nostris tamquam melior
interest. Quis est ergo hic animus qui nullo bono
nisi suo nitet. Quid est stultius quam in homine
aliena laudare. Quid eo dementius qui
ea miratur quae in alium transferri protinus
possunt. Non faciunt meliorem equum
aurei freni. Aliter leo aurata iuba mittitur

dum contractam et in principem tempiendi ornamenti cogit fatigatus. Illic incultus integri spiritus hic super impetu acer qualem illum natura esse voluit. hic speciosis ac horride tunc hic decor est non sine timore aspicitur. Profert ille longuidum et bracteatum. Nemo gloriari nisi de suo debet. vitem laudamus si fructu palmites honerat. si ipsius pondere cornua que tulit ad terram cum amminiculo deducit. Nunquid hinc illa preferet vitem cui auree vue aurea folia dependent. propria virtutis in vite est fertilitas. Sin homine quod ad laudandum est. quod uxorem et familiam formosam habet. et domum pulchram multum pavit. multum fenerat. nichil horum in ipso est sed circa ipsum. lauda in illo quod nec eripi potest nec dari. quod proprium hominis est. queris quid sit animus et ratio in animo perfecta. Rationale enim animal esse hominem diffiniunt. itaque homini omnis finis impletur cum nascitur. Quid autem est quod ab illo ratio hec exigat. Rem facillimam secundum suam naturam suam vivere. Sed hanc difficilem facit communis insania. invicem alter alterum trudimus. Quis autem revocari ad salutem possit quos nemo retinet populus impellit. Nota contra

qui de potentibus male existimant et de remedio contra dampna

Iam tibi iste persuasit. bonorum fortuitorum virum bonum esse. at qui vir bonus tam cito nec fieri potest nec intelligi. Sentis que ne virum bonum dicta hominum facile nocte. Ita ille alter fortasse tanquam fenix semel anno quingentesimo nascitur. non est mirum magno intervallo magna generari. mediocria et turba nascentia sepe fortuna producit. Eximia vero raritas commendat. Sed ipse adhuc multum abest ab eo quod profitetur. et si sciret quid esset vir bonus. nondum se esse crederet. fortasse etiam fieri posse desperet. Ut male existimat de malis. hoc etiam mali faciunt nec ulla maior pena nequitie est quam quod sibi ac suis displicet ac odit eos. qui subita et magna potentia impotenter utitur. Hoc facit tu id potuerit. Indicatorem quod imbecilla sunt latet vicia nunc inimicitia cum illis vires suas fortuna dederit quod illa que felicitas iam aperuit. mistura duplicande neque alius desinunt. Sic tutus serpens etiam pestifer tractatur dum riget frigore. non desinit tunc illi nocendi sed decipit. Multorum crudelitas et ambitio et luxuria ut prius audax fortune favore desinit. Unde nolle eos subaudias cogites dum posse quidem nolint. Memineris eum quendam affirmantem esse in tua potestate durasse nec voluntatem se ac leve et te non perdere omnes tecum se permansurum esse. mentitus fuit. plurima tenebat quam remisit et fugit. Dies quos postea tibi cohibuerit ludos quod multa in caput suum casum temptaverit. non intellexit se per aliorum pericula dominium vivere. non cogitabat quod honerosa essent que poterant etiam si supervacua non essent. Hec itaque in hiis que affectamus ac que labore magno contendimus inspicere debemus. Nichil in illis commodi esse. aut plus incommodi. Et nedum supervacua sunt quedam tamen non sunt. sed hec non perpendimus et ista nobis videntur que rarissime extant. Ideo licet stupor ut appareat quod ea sola putamus emi pro quibus precium solvimus. ea gratuita vocamus pro quibus nos ipsos impendimus que emere nollemus si domus nobis nostra pro illis esset danda. Ad aliquid amemus fructuosum ne prendimus ad ea. paratissimi sumus provenire cum sollicitudine. cum periculo cum iactura pudoris et libertatis et temporis adeo nichil est cuique viliter. Id itaque in omnibus consiliis rebus quod faciamus quod solemus facere quotiens ad institorem alicuius mercis accessimus videamus hoc quod concupiscimus quanti differatur sepe maius precium est pro quo illius datur. Multa tibi possum ostendere que acquisita acceptaque libertatem nobis extorserunt. tua essemus si ista nostra non essent. Hec ergo tecum ipse versa non solum ubi de incremento agetur. sed etiam ubi de iactura. Hoc perituri est. nempe adimetur sive tamen facile sive isto minus quod mansura. Sed dum illud habuisti perdis prius quam sciatur esse. si non dum perdis ante quod assuescas

Pecuniam minorem habebis in ipsa et molestiam graviorem. Nosce et in vicina circumspice ista que nos cogunt agunt in insaniam que cum plurimis lacrimis admittimus. Scies non dampnum in hys esse molestiam sed opinionem dampni. Nemo illa perisse sentit sed cogitat. Qui se habet nichil perdidit. Quod totum unquam habere se contigit. Vale.

Sine operationis modus fere omnia magna facit. Et quod pura vita a probro sensu

43 Quomodo hoc ad me **querit absconditi** pervenerit queris, quis mihi id te cogitare narravit quod tu nulli narraveras. Is qui scit plurimum rumor. Quid ergo inquis tantus sum ut possim excitare rumorem? Non est quod ad hunc locum te respiciens metiaris. Ad istum respice in quo moraris. Quicquid inter vicina eminet magnum est illic ubi eminet. Nam magnitudo habet certum modum; comparatio illam aut tollit aut deprimit. Navis que in flumine magna est, in mari parva est. Gubernaculum quod alteri navi magnum, alteri exiguum est. Tu nunc in provincia licet contempnas ipse te magnus es. Quid agas, quemadmodum dormias queritur, scitur. Eo diligentius vivendum est. Tunc te felicem iudica cum poteris in publico vivere, cum te parietes tui tegent non abscondent, quos plerumque circumdatos nobis iudicamus non ut tutius vivamus sed ut peccemus occultius. Rem dicam qua inter mores estimes nostros. Vix quemquam invenies qui possit aperto ostio vivere. Ianitores conscientia nostra non superbia opposuit. Sic vivimus ut deprehendi sit subito non aspici. Quid autem prodest recondere se et oculos hominum auresque vitare? Bona conscientia turbam advocat, mala etiam in solitudine anxia atque sollicita est. Si honesta sunt que facis, omnes sciant. Si turpia, quid refert neminem scire cum tu scias? O te miserum si contempnis hunc testem. Vale.

De vera nobilitate et de errore beatam vitam optantium. Epistola

c xx Iterum tu mihi te pusillum facis et dicis malignius tecum egisse naturam prius deinde fortunam, cum possis te eximere vulgo et ad felicitatem hominum maximam emergere. Si quid est aliud in philosophia boni, hoc est quod stemma non inspicit. Omnes si ad originem primam revocantur a diis sunt. Eques romanus es, et ad hunc ordinem te tua perduxit industria. At mehercules multis quatuordecim clausa sunt; non omnes curia admittit. Castra quoque quos ad laborem et periculum recipiant fastidiose legunt. Bona mens omnibus patet. Omnes ad hoc sumus nobiles. Nec reicit quemquam philosophia nec eligit. Omnibus patet. Patricius non fuit Socrates. Cleantes aquam traxit et rigando orto locavit manus. Platonem non accepit nobilem philosophia sed fecit. Quid est quare desperes hys te posse fieri parem? Omnes hii maiores tui sunt si te illis geris dignum. Geres autem si hoc protinus tibi ipse persuaseris a nullo te nobilitate superari. Omnibus nobis totidem ante nos sunt. Nullius non origo ultra memoriam iacet. Plato ait neminem regem non ex servis esse oriundum, neminem non servum ex regibus. Omnia ista longa varietas miscuit et sursum deorsum fortuna versavit. Quis est generosus? Ad virtutem bene a natura compositus. Hoc unum intuendum est; alioquin si ad vetera revocas, nemo non inde est ante quod nichil est. A primo mundi ortu usque ad hoc tempus perduxit nos ex splendidis sordidisque alterna series. Non facit nobilem atrium plenum fumosis imaginibus. Nemo in nostram gloriam vixit nec quod ante nos fuit nostrum est. Animus facit nobilem, cui ex quacumque condicione supra fortunam licet surgere. Puta itaque te non equitem romanum esse sed libertinum; potes hoc consequi ut solus sis liber inter ingenuos. Quomodo inquis? Si mala bona non populo auctore distinxeris. Intuendum est non unde veniant sed quo eant. Si quid est quod vitam beatam facere potest, id bonum est suo iure. Depravari autem in malum non potest. Quid est ergo in quo erratur, cum omnes beatam vitam optent? Quod instrumenta eius pro ipsa habent et illam dum petunt fugiunt. Nam cum summa vite beate sit solida securitas et eius inconcussa fiducia, sollicitudinis colligunt

ad [illegible] quid est nobilitate nobilitas que moribus procedit armata

et [illegible] bonorum appetunt

Vera nobilitas

curas et pericula vite non tam faciunt securitatem sed tollunt. Sed illa longius abest cuius quod petit semper abscondunt, et quo plus opere impendit hoc se magis impedit et fertur retro. Quod evenit in labyrintho properantibus, ipsa illos velocitas implicat. Vale. Liber VI. De modo legendi commentarios. De claritate non in verbis sed rebus querenda. Et quis sit vere beatus etc.

c xlv
c i

Librorum istic inopiam quereris. Non refert quam multos sed quam bonos habeas. Lectio certa prodest, varia delectat. Qui quo destinavit pervenire vult unam sequatur viam, non per multas vagetur. Non ire istud sed errare est. Vellem inquis magis consilium mihi quam libros dares. Ego vero quoscumque habeo mittere paratus sum et totum horreum excutere. Me quoque si possem transferrem, et nisi mature te finem officii sperarem impetraturum, hanc senilem expeditionem indixissem mihi, nec me Charybdis et Scylla et fabulosum istud fretum deterrere potuissent. Non tranassem ista sed saluissem, dummodo te complecti possem et presens estimare quantum animo crevisses. Ceterum quod libros meos mitti tibi desideras non magis ideo me disertum puto quam formosum putarem si imaginem meam peteres. Indulgentie scio istud esse non iudicii, et si est indulgentia tibi imposuit. Sed qualescumque sunt tu illos sic lege tamquam at querentem verum queram adhuc, non sciam, et contumaciter queram. Non enim me cuiquam mancipavi, nullius nomen fero. Multum magnorum virorum iudicio credo, aliquid et meo vindico. Nam illi quoque non inventa sed querenda nobis reliquerunt, et invenissent forsitan necessaria nisi et supervacua quesissent. Multum illis temporis verborum cavillatio eripuit et captiose disputationes que acumen irritum exercent. Nectimus nodos et ambiguam significationem verbis illigamus ac deinde dissolvimus. Tantum nobis vacat? Iam vivere, iam mori scimus? Tota illo mente pergendum est ubi providere debet ne res nos, non verba decipiant. Quid mihi vocum similitudine

distinguis quibus nemo umquam nisi dum disputat captus est? Res fallunt: illas discerne. Pro bonis mala amplectimur; optamus contra id quod optavimus; pugnant vota nostra cum votis, consilia cum consiliis. Adulatio quam similis est amicitie! Non imitatur tantum illam sed vincit et preterit; apertis ac propitiis auribus recipitur et in precordia ima descendit, eo ipso gratiosa quo ledit. Doce quemadmodum hanc similitudinem possim dinoscere. Venit ad me pro amico blandus inimicus; vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt; temeritas sub titulo fortitudinis latet; moderatio vocatur ignavia; pro cauto timidus accipitur. In his magno periculo erratur: ergo his certas notas imprime. Ceterum qui interrogatur an cornua habeat non est tam stultus ut frontem suam temptet, nec rursus tam ineptus aut hebes ut nesciat, tu tibi illa subtilissima collectione persuaseris. Sic ista sine noxa decipiunt quomodo prestigiatorum acetabula et calculi, in quibus me fallacia ipsa delectat. Effice ut quomodo fiat intelligam: perdidi usum. Idem de istis captionibus dico: quo enim nomine potius sophismata appellem? Nec ignoranti nocent nec scientem iuvant. Si utique vis verborum ambiguitates diducere, hoc nos doce, beatum non esse eum quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit, sed illum cui omne bonum in animo est, erectum et excelsum et mirabilia calcantem, qui neminem videt cum quo se commutatum velit, qui hominem ea sola parte estimat qua homo est, qui natura magistra utitur, ad illius leges componitur, sic vivit quomodo illa prescripsit, cui bona sua nulla vis excutit, qui mala in bonum vertit, certus iudicii, inconcussus, intrepidus, quem aliqua vis movet, nulla perturbat, quem fortuna cum quod habuit telum nocentissimum vi maxima intorsit pungit, non vulnerat, et hoc raro. Nam cetera eius tela quibus genus humanum debellatur grandinis more dissiliunt, que tectis sine ullo habitatoris incommodo crepitat ac solvitur. Quid me detines in eo quem tu ipse pseudomenon appellas de quo

tam librorum compositum est. Etiam tota vita in mendacio est. Hec corrige que ad ipsa si astutus es reduce. Vitia imitantur magna pars fidei natura est. Imitari enim se monendi habet in hoc ut possit faciendi habitus et pastura. Non enim scitis bonum est si aliquid vicinum aut proximum bono quod vicinum sit hoc nomine. Parum et potente dampnum et ceteris sine quibus vita non ducitur quod bonum est utique utilium est. Non utique bonum est utilium. Quemadmodum vitia sunt quedam eadem lassissima nec usque eo diminutate bonum ignoravit ut aliud ad hoc in die utilia dimittat. Quemadmodum ergo non eo potius tuum tibi ferres ut ostendas omnibus magno tempore impedis qui supinatus et multos tristes vitam dum vite instrumenta conquerit recogita singulos considera universos. Nullus non vita spectat in crastinum. Quemadmodum in hoc sit mali quereris infinitum. Non enim vivunt sed victuri sunt. Omnia differunt etiam si attenderis tum mors vita pervenit. Nunc vero cunctatores qui aliena tristurit et multum die sunt non tibi omnino operit. Sed ne epistole modum excedam que non debet sinistram manum legentis implere in aliud diem hanc litem cum dyaleticis differam nimium subtilibus et hoc solum curantibus non hoc et hoc. Vale.

Laudat volumine sibi missi dulcedinem ubi docet quod in dictando fertilis est eligenda materia. Rubrica

c 90
c 2
Librum tuum quem mihi promiseras accepi et lecturus tamquam ex commodo aperui et tantum degustare volui. Deinde blanditus est ipse ut procederem. Quam autem disertus fuerit ex hoc intelliges: levis mihi visus est, non tum ut esset mei nec tui sed operis tempore aptum aut Titi Livii aut Epycuri posset videri. Tanta autem dulcedine me tenuit et traxit ut illum sine ulla dilatione perlegerim. Sol me invitabat, fames admonebat, nubes minabantur; tamen exhausi totum. Non tantum delectatus sed gavisus sum. Sed ingenium iste habuit. Quid animi dicam? Quid impetus, si intermisisset, si ex intervallo surrexisset; nec non fuit impetus sed tenor, compositio virilis et sancta. Nichilominus interveniebat dulce et loco lene. Grandis erectus es. Hoc te volo tenere, sic ire. Fecit aliquid et materia. Ideo eligenda est fertilis que capiat ingenium, que incitet. Librorum plura scribam cum illud retractavero. Nunc parum mihi sedet iudicium, tamquam audierim illa non legerim. Sine me inquirere. Non est quod non legeres. Omne me inquire. Non est quod verearis. Verum audies. O te hominem felicem quod nichil habes propter quod quisquam tibi tam mentiatur. Nisi quod etiam iam ubi causa sublata est mentimur consuetudinis causa. Vale.

De familiaritate habenda cum servis. Rubrica c 91
c 3
Libenter ex hiis qui a te veniunt cognovi familiariter te cum servis tuis vivere. Hoc prudentiam tuam, hoc eruditionem decet. Servi sunt, immo homines. Servi sunt, immo contubernales. Servi sunt, immo humiles amici. Servi sunt, immo conservi, si cogitaveris tantundem in utrosque licere fortune. Itaque rideo istos qui turpe existimant cum servo suo cenare. Quare nisi quia superbissima consuetudo cenanti domino stare turbam circumdedit. Est ille plus quam capit et ingenti aviditate honerat distentum ventrem ac desuetum iam ventris officio ut maiore opera omnia egerat quam ingessit. At infelicibus servis movere labia ne in hoc quidem ut loquantur licet. Virga murmur omne compescitur, et ne fortuita quidem verberibus excepta sunt, tussis, sternutamenta, singultus. Magno malo ulla voce interpellatum silentium luitur. Nocte tota ieiuni muti quod perstant. Sic fit ut isti de domino loquantur quibus coram domino loqui non licet. At illi quibus non tantum coram dominis non licet sed cum ipsis erat sermo, quorum os non consuebatur, parati erant pro domino porrigere cervicem et periculum imminens in caput suum avertere. In conviviis loquebantur, sed in tormentis tacebant. Deinde eiusdem arrogantie proverbium iactatur, totidem esse hostes quot servos. Non habemus illos hostes sed facimus. Alia interim crudelia inhumana pretereo, quod ne tamquam hominibus quidem sed tamquam iumentis abutimur. Quod cum ad cenandum discubuimus, alius sputa detergit, alius reliquias temulentorum subditus colligit. Alius pretiosas aves scindit per pectus et clunes certis ductibus circumferens eruditam manum frusta excutit. Infelix qui huic uni rei vivit ut altilia decenter secet

ipse quam inferior est. Qui voce voluptate tam dicat(?) quam necessitate discat. Alius vini minister in muliebrem modum ornatus cum etate luctatur; non potest effugere pueritiam, retrahitur. Iamque militari habitu glaber retritis pilis aut penitus evulsis tota nocte pervigilat, quam inter ebrietatem domini ac libidinem dividit, et in cubiculo vir, in convivio puer est. Alius, cui convivarum censura commissa est, perstat infelix et expectat quos adulatio et intemperantia aut gule aut lingue revocet in crastinum. Adice obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciunt cuius illum sapor excitet, cuius delectet aspectus, cuius novitate nauseabundus erigi possit, quid iam ipsa satietate fastidiat, quid illo die esuriat. Cum hiis cenare non sustinet et maiestatis sue deminutionem putat ad eandem mensam cum servo suo accedere. Di melius! quot ex istis dominos habet! Stare ante ad limen Calisti dominum suum vidi et eum qui illi impegerat titulum, qui inter reicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. Retulit illi gratiam servus ille in primam decuriam coniectus, in qua voce preco experitur; et ipse illum invicem apologavit et ipse non iudicavit domo sua dignum. Dominum Calistus vendidit: sed domino quam multa Calistus! Vis tu cogitare istum quem servum tuum vocas ex hiisdem seminibus ortum, eodem frui celo, eque spirare, eque vivere, eque mori? Tam tu illum videre ingenuum potes quam ille te servum. Variana clade multos splendidissime natos, senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit: alium ex illis pastorem, alium custodem case fecit. Contempne nunc eius fortune hominem, in quam transire dum contempnis potes. Nolo me in ingentem locum inmittere et de usu servorum disputare, in quos superbissimi, crudelissimi, contumeliosissimi sumus. Hec tamen precepti mei summa est: sic cum inferiore vivas quemadmodum tecum superiorem velis vivere. Quotiens in mentem venerit quantum tibi in servum liceat, veniat in mentem tantundem in te domino tuo licere.

At ego inquis nullum habeo dominum. Bona etas est; forsitan habebis. Nescis qua etate Hecuba servire ceperit, qua Cresus, qua Darei mater, qua Plato, qua Diogenes? Vive cum servo clementer, comiter quoque, et in sermonem illum admitte et in consilium et in convictum. Hoc loco acclamabit mihi tota manus delicatorum: Nichil hac re humilius, nichil turpius. Hos ego eosdem deprehendam alienorum servorum osculantes manum. Ne illud quidem videtis quam omnem invidiam maiores nostri dominis, omnem contumeliam servis detraxerint? Dominum patrem familie appellaverunt, servos, quod etiam in mimis adhuc durat, familiares. Instituerunt diem festum, non quo solo cum servis domini vescerentur, sed quo utique; honores illis in domo gerere, ius dicere permiserunt et domum pusillam rem publicam esse iudicaverunt. Quid ergo? omnes servos admovebo mense mee? Non magis quam omnes liberos. Erras si existimas me quosdam quasi sordidioris opere reiecturum, ut puta illum mulionem et illum bubulcum; non ministeriis illos estimabo sed moribus: sibi quisque dat mores, ministeria casus assignat. Quidam cenent tecum quia digni sunt, quidam ut sint; si quid enim in illis ex sordida conversatione servile est, honestiorum convictus excutiet. Non est, mi Lucili, quod amicum tantum in foro et in curia queras: si diligenter attenderis, et domi invenies. Sepe bona materia cessat sine artifice: tempta et experire. Quemadmodum stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit sed stratum eius ac frenos, sic stultissimus est qui hominem aut ex veste aut ex conditione, que vestis modo nobis circumdata est, estimat. Servus est. Sed fortasse liber animo. Servus est. Hoc illi nocebit? Ostende quis non sit: alius libidini servit, alius avaricie, alius ambitioni, omnes timori. Dabo consularem anicule servientem, dabo ancille divitem, ostendam nobilissimos iuvenes mancipia pantomimorum. Nulla servitus turpior est quam voluntaria. Quare non est quod fastidiosi isti te deterreant quominus servis tuis hilarem te prestes et non superbe superiorem: colant te potius quam timeant. Dicet aliquis nunc me vocare

ad pilleum servos et dominos de fastigio suo
deicere. Sed me dixi potius colant dominum
quam timeant. tamquam clientes tamquam salutatores.
Hoc qui dixerit obliviscetur id dominis
parum non esse quod deo sat est. qui colitur
et amatur. non potest amor cum timore misceri.
Rectissime ergo facere te iudico quod timeri
non vis a servis tuis. quod verborum castigatione
uteris. verberibus muta admonentur.
non quicquid nos offendit et ledit. sed ad ra
biem cogunt pervenire delicie ut quicquid non
ex voluntate respondit iram evocet. Regum
nobis induimus animos. Nam illi quoque
obliti et suarum virium et imbecillitatis
aliene sic excandescunt sic seviunt quasi
iniuriam acceperint. A cuius rei periculo
illos fortune sue magnitudo tutissimos
prestat. nec hoc ignorant sed occasionem
nocendi captant querendo. acceperunt in
iuriam ut facerent. Diutius te nolo morari
non est enim tibi opus exhortatione. Hoc
habent inter cetera boni mores. placent
sibi permanent. levis est malicia. Sepe
mutatur non in melius sed in aliud. Vale.

Longiori mora opus esse in solutione
quam in propositione questionis. Et quod amicum
omnia mutuo teneat. Et de hiis qui
in tanta temporum egestate [illegible]
problematibus intendunt. Epistola

Ad epistolam quam mihi ex itinere
misisti tam longam quam ipsum
iter fuit postea rescribam. Se
ducere me debeo et quid suadeam circumspicere.
Nam tu quoque qui consulis diu an consu
leres cogitasti. quanto magis hoc fa
ciendum est cum longiore mora opus sit
ut solvas questionem quam ut proponas.
utique cum aliud tibi expediat aliud mihi.
Iterum ego tamquam epicureus loquor. Michi
vero expedit quod tibi. aut non sum amicus
nisi quicquid agitur ad te pertinet meum est.
Consortium rerum omnium inter nos amicicia
facit nec secundi quicquam singulis est
nec adversi. In commune vivitur. nec potest
quisquam beate degere qui se tantum intuetur
qui omnia ad utilitates suas convertit.
Alteri vivas oportet si vis tibi vivere.
Hec societas diligenter et sancte observata
que nos homines hominibus miscet et iudicat
aliquod esse commune ius generis humani
plurimum ad illam quoque de qua loquebar

interiorem societatem amicicie colendam proficit.
Omnia enim cum amico communia habebit qui
multa cum homine. Hoc lucili virorum optime mihi
ab istis dyaleticis subtilibus precipi malo.
quid amico prestare debeam quid homini. quam quot modis
amicus dicatur et homo quam multa significet.
In diversum ecce sapientia et sapiens et stulticia
discedunt. Cui accedo. In utram partem ire
iubes. Illi homo pro amico est. huic autem
non est homo amicus. Ille amicum sibi parat.
hic se amico. Tu mihi verba distorques
et sillabas digeris. Scilicet nisi interrogaciones
vaferrimas struxero et conclu
sione falsa a vero nascens mendacium a
struxero. non potero a fugiendis petenda
secernere. pudet me in re tam seria senes
ludimus. Mus sillaba est. mus autem
caseum rodit. sillaba ergo caseum rodit. Puta nunc
me non istud posse solvere. michi ex ista
sciencia quod periculum imminet. quod incommodum.
Sine dubio verendum est ne quando in musci
pula sillabas capiam. Aut ne quando si ne
gligencior fuero caseum liber comedat.
Nisi forte acucior est hec collectio. Mus
sillaba est. sillaba autem caseum non rodit. mus
ergo caseum non rodit. O pueriles ineptias.
in hoc supercilia subduximus. in hoc bar
bam dimisimus. Hoc est quod tristes docemus
et pallidi. Vis scire quid philosophia promittat
generi humano. consilium. Alium mors vocat
alium paupertas urit. alium divicie vel
aliene torquent vel sue. ille malam
fortunam horret. hic se felicitati sue
subducere cupit. hunc homines male habent
illum dii. Quid mihi lusoria ista componis.
non est iocandi locus. ad miseros advo
catus es. opem laturum te naufragis
captis egris egentibus intente securi
subiectum prestantibus caput pollicitus
es. Quo diverteris. quid agis. hic cum
quo ludis timet. succurre laqueo. Vide
tui penes. Omnes undique ad te manus
tendunt perdite vite perditure auxilium
aliquod implorant. In te spes opesque
sunt. Rogant ut ex tanta illos vo
lutatione extrahas. ut disiectis et erran
tibus clarum veritatis lumen ostendas.
Dic quid natura necessarium fecerit. quid
supervacuum. quam faciles posuerit leges quam iu
cunda sit vita quam expedita illas sequentibus.
quam acerba et implicita vita eorum qui
opinioni plus quam nature crediderunt

Ut primis docuerit quod pretereo ista eo
prosperitate levatura sunt. Primum istorum
cupiditates demunt quod terreant ut
tantum non prodessent nocerent. Hoc tibi
ille noscet manifestissimum faciam. Se
minuunt et debilitant generosam indo
lem in istis angustiis coniectam. Pudet
dicere tanti fortuna militaturis que
porrigat tela quemadmodum illos sub
ruat. Hac ad summum bonum itur. Ad
istum perhibere sibi nunc et turpes infamesque
etiam ad aliud seductibus deceptiones.
Primum enim aliud agentes eum cum intro
gantes scientes in fraude inducit, quod
ut formula cecidisse videatur. Sed quando
numquam preter sic hos plena in integrum
restituit. Cum descendentes ab ingentibus
promissis et grandia locuti effecturos
nos ut non magis aurum fulgor quam
gladii perstringat oculos meos, ut
ingenti constantia et que omnes optant
et quod omnes timent calcare ad gra
maticorum clamosa descendit. Primum
dicitur sic itur ad astra. Hoc enim est quod
philosophia michi promittit ut me parem deo
faciat. Ad hoc invitatus sum ...
fide prestita expedire potes. Ergo qui
reduc te ab istis deceptionibus et
presumptionibus philosophorum apta decent
et simplicitas veritate. Etiam si multum
superest etatis parte dispensandum
erit ut sufficiat necessariis. Nunc quere de
medicina est supervacua consistere in tanta
temporis egestate. Vale. De velocitate temporis non in questionibus
puerilibus expetenda sed in exhortatione virtutum redimenda

c. 44 Est quidem in luctu stupendus
et negligens quem in animum me
c. 1. memoria ab aliqua regione ad
monitus reducit. Tuo reparatio in animo
meo desiderium loca interdum familiaria
renovat nec obstructa memoria red
dit sed quiescente irritat. Sicut do
lore lugentium etiam si mitigatus est
tempore aut simili familiaris amissio an
vestis aut domus renovat. Sic tam
prima et maxime. Et apolis ad pro
pyorum tuorum conspectum incredibile
est quam recens desiderium tui fecerint.
Rectus michi in oculis es tu ante maiorum

al complevit
discedo video te lacrimas cohibentem et
assistentibus tuis in ipsam correptionem quo
tidianis nobis satis resistentem. Adeo a
misisse te videor. Quid enim non est a
eius si recederem modo apud sanctionem
plenam puer sed. Modo talis ante cepi
modo desii velle agere modo desii posse.
Infinita est velocitas temporis. Nunc magis
apparet respicientibus. Vita ad puericiam inter
fallit adeo precipitis fuge transitus
levis est. Causa leviusque in te queris quantum
tempus transit eodem loco parit inspicitur
una iacet et omnia tu pro suo modo
cadunt aliorum non potest longa intervalla
esse in ea re que tota brevis est. Punctum
est quod vivimus et ad hunc puncto unum est
sed hoc minimum spacium quadam longiorum
spacii natura descripsit. Aliud ex hoc infan
tia aliud inclinatior quadam ab adolescentia
in senectute. Aliud ipsum senectute. Ingens
in augusto quadam quosdam gradus posuit
modo te parte prosecutus sim. Et tu hoc
modo etatis me porcius bona est cum bonitate
aliquam futuram cogitamus. Non solebat michi tam
velox tempus videri. Nec incredibiles esse
apparet. Cum meque amovere lineas sentio
sine quam attende tempus et computare. Ad primum
meum, tu magis itaque indiguerit aliquos
colligere quod sufficere ne ad necessaria
quidem. Sed etiam si custoditum diligentissime
sint. Supervacua maiorem partem erogare
loquitur. Istos si duplicet sibi etas ha
bituram sit tempus quis loquitur. Lividos eodem
loco dyalecticos. Consistunt inepti sunt
illi ex professo lascivunt. Sed agere
ipsos atque consultant, nec ego. Nego prospiciendi
ista sed prospicienda tua et alumne sa
lutanda. Nunc hoc unum ne vita nobis decurrit
et aliquid est in illis magni ac secreta boni
inditem. Quid te torqueres et macerabis
in ea questione quam subtilibus est solutionis
quam solus. Securi est et quomodo migrat
inimica conquerere cum hostibus instat a
tergo et movere se usus est miles necesse.
Occurrit quamquam prius ociosa colligerat.
Non vacat in verba dubie caducia
consectari et nam scientiam in illis inanem
operire. Aspice qui tocant populi que
ruina clypeis ferrum acuant portis.
Magno in animo strepitus iste belli
circumdant. Ex audiendis est. Demens

omnibus nimio videor. Si cum scale iam muris immineant, si cum iam immineret senes femine qui congererent saxa, iuventus intra portas armata signum eruptionis expectaret aut posceret, et cum hostilia in portis tela vibrarent, et ipsum solum suffossionibus et cuniculis tremeret, sedere otiosus et huiusmodi ipsa interrogationes ponere: Quod non perdidisti cornua, quod habes, alia quoque in exemplum huius acuitate delibationis contexenda. Sic nove tibi demens videar, si istis impendere operam etiam nunc cum obsidetur? Atque tunc in periculo obsessi essem tamen me murus ab hoste secerneret, nunc mortifera sunt, non vacat ad istas ineptias, ingens negotium in manibus est. Quid agam? Mors me sequitur, fugit vita. Adversus hoc doce aliquid. Effice ut ego mortem non fugiam, vita me non effugiat. Exhortare adversus difficilia, de equanimitate adversus inevitabilia, angustias in quibus tenea. Doce non esse positum bonum vite in spacio eius sed in usu, posse fieri immo sepissime fieri ut qui diu vixerit diu non vixerit. Dic mihi moriturum: potes necesse. Dic captivo: potes eripi. Dic exuli: potes redire. Dic ereuti ... potes ... Ostendas si sublimatione tua doceamus ... esse in morte vita dedicit ... in omni loco eque terminum ... est non ubique mors se tam prope ostendit, ut tam prope est. Has te tenebras discute et facilius ea trades ad que paratus sum. Docilem natura nos edidit imperfecta, sed que perfici possit. De iusticia, de pietate, de iusticia, de frugalitate, de pudicitia utraque, et illa cui alieni corporis abstinentia est, et hac cui sua cura. Si me nolueris per devia ducere, facilius ad id quo tendo perveniam. Nam ut ait ille tragicus: veritatis simplex oratio est. Ideo quoque illam implicari non oportet, nec enim quicquam minus convenit quam subdola ista calliditas animis magna conantibus. Vale.

De falsa coniunctione peccati tuum et qualiter possit indurata etiam pravitas corrigi, quia virtutes sunt quasi bona

naturalia et vicia nature inimica, et quod carum initium animi sed tutela.

Epistolam tuam accepi post multos menses quam miseras. Supervacuum itaque putavi ab eo qui afferebat quid ageres querere. Valde enim bone memorie est si meminit, et tamen spero te sic iam vivere ut ubicumque eris sciam quid agas. Quid enim aliud agis quam ut meliorem te ipsum cotidie facias, ut aliquid ex erroribus ponas, ut intelligas tua vicia esse que putas rerum? Quedam enim locis et temporibus ascribimus. At illa quocumque transierimus secutura sunt. Harpasten uxoris mee fatuam scis hereditarium onus in domo mea remansisse. Ipse enim aversissimus ab istis prodigiis sum. Si quando fatuo delectari volo, non est mihi longe querendus: me rideo. Hec fatua subito desiit videre. Incredibilem rem tibi narro, sed veram: nescit esse se cecam. Subinde pedagogum suum rogat ut migret, ait domum tenebricosam esse. Hoc quod in illa ridemus omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se avarum esse intelligit, nemo cupidum. Ceci tamen ducem querunt, nos sine duce erramus et dicimus: Non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter Rome potest vivere. Non ego sumptuosus sum, sed urbs ipsa magnas impensas exigit. Non est meum vitium quod iracundus sum, quod nondum constitui certum genus vite: adolescentia facit. Quid nos decipimus? Non est extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus ipsis sedet. Et ideo difficulter ad sanitatem pervenimus, quia nos egrotare nescimus. Si curare cepimus, quando tot morbos tantas vires discutiemus? Nunc vero nec querimus quidem medicum, qui minus negotii haberet si adhiberetur ad recentia vitia. Sequerentur teneri et rudes animi recta monstrantem. Nemo difficulter ad naturam reducitur nisi qui ab illa defecit. Erubescimus discere bonam mentem. At mehercule turpe est magistrum huius rei querere. Illud desperandum non est posse nobis tantum tantum bonum influere. Laborandum est et ut

Verum dicam: nec labor quidem magnus est
si modo ut diximus ante animum nostrum for-
mare incipimus et corrigere quam indurescat
pravitas eius. Sed nec induratam
despero. Nihil est quod non expugnet
pertinax opera intenta ac diligens
cura. Robora a recto quamvis inflexa
revocabis. Curvatas trabes calor
explicat et aliter nate in id finguntur
quod usus noster exigit. Quanto facilius
animus accipit formam flexibilis et
omni humore obsequentior. Quid enim
est aliud animus quam quodammodo habens
spiritus? Vides autem tanto spiritum esse
faciliorem omni alia materia quanto tenuior
est. Illud mi Lucili non est quod te impe-
diat quominus de nobis bene speres
quod malitia nos iam tenet quod diu in possessione
nostri est valde. Sed neminem autem bona
mens venit quam mala. Omnes preoccupati
sumus. Virtutes discere vitia dediscere.
Sed eo maiore animo ad emendationem
nostri debemus accedere quo semel tra-
dita nobis boni perpetua possessio est.
Non dediscitur virtus. Contraria enim
mala in alieno herent. Ideo depelli
et exturbari possunt. Fideliter sedent
que in locum suum veniunt. Virtus secundum
naturam est, vitia inimica et infesta sunt.
Sed quemadmodum virtutes recepte exire
non possunt facilisque earum tutela est,
ita initium ad illas eundi arduum, quia
hoc proprium imbecille mentis est atque egre
formidare inexperta. Itaque cogenda est
ut incipiat. Deinde non est acerba
medicina. Protinus enim delectat dum
sanat. Aliorum remediorum post sanitatem
voluptas est. Philosophia pariter salutaris
et dulcis est. Vale. Liber VII. Ame-
nas regiones vitandas vitiorumque
et exemplis probat

e li c l Quomodo quisque potest mi Lucili
tu istic habes Ethnam
et illum nobilissimum Sicilie montem
quem quare dixerit Messalla unicum
sive Valgius apud utrumque enim legi
non reperio cum plurima loca evomant
ignem non tantum edita quod crebrius evenit

Videlicet quia ignis in altissimum effertur
sed etiam iacentia nos utcumque possumus
contenti sumus Baiis quas postero die
quam attigeram reliqui locum ob hoc
devitandum cum habeat quasdam naturales
dotes quibus illum sibi celebrandum
luxuria desumpsit. Quid ergo ulli loco
indicendum odium? Minime. Sed quemadmodum
aliqua vestis sapienti ac probo viro
magis convenit quam alia nec ullum
colorem ille odit sed aliquem parum putat
aptum esse frugalitatem professo sic re-
gio est quam sapiens vir aut ad sapien-
tiam tendens declinat tamquam alienam
bonis moribus. Itaque de secessu cogitans
numquam Canopum eliget quamvis neminem
Canopus esse frugi vetet. Hec Baias
quidem diversorium vitiorum esse cepta illa
tempore illic sibi plurimum luxuria per-
mittit. Illic tamquam aliqua licentia debeatur
loco magis solvitur. Non tantum corpori sed
etiam moribus salubrem locum eligere
debemus. Quemadmodum inter tortores
habitare nolim sic nec inter popinas
nec popinas quidem. Videre ebrios per
litora errantes et comessationes na-
vigantium et symphoniarum cantibus stre-
pentes lacus et alia que velud soluta
legibus luxuria non tantum peccat sed
publicat quid necesse est. Id agere
debemus ut irritamenta vitiorum
quam longissime profugiamus. Indurandus
est animus et a blandimentis voluptatum
procul abstrahendus est. Una Hanni-
balem hiberna solverunt et indomitum
illum nivibus atque Alpibus virum ener-
vaverunt fomenta Campanie. Armis
vicit vitiis victus est. Nobis militandum
est et quidem genere militie quo numquam
quies numquam otium datur. Debellande
sunt in primis voluptates que ut vi-
des seva vel fera quoque ingenia rapue-
runt. Si quis sibi proposuerit quantum
operis aggressus sit sciet nichil deli-
cate nichil molliter esse faciendum.
Quid mihi cum istis calentibus stagnis?
Quid cum sudatoriis in que siccus vapor
corpora exhausturus includitur? Omnis

sudor per laborem occat. Hoc faciamus quod fecit Hanibal: ut interrupto cursu rerum omissoque bello fovendis corporibus operam daret. Merito non intempestivam desidiam victoris, nec dico incauti, periculosam merito reprehendet. Minus nobis quam illis Punica signa sequentibus licet: plus periculi restat cedentibus, plus operis laborantibus. Fortuna mecum bellum gerit. Non sum imperata facturus, iugum non recipio, immo quod maiore virtute faciendum est, excutio. Non est emolliendus animus. Si voluptati cessero, cedendum est dolori, cedendum labori, cedendum paupertati. Idem est sibi in me iuris esse volet et ambitio et inter tot affectus distrahar, immo discerpar. Libertas proposita est; ad hoc premium laboratur. Que sit libertas queris? Nulli rei servire, nulli necessitati, nullis casibus, fortunam in equum deducere. Quo die illam intellexero plus posse nil poterit. Ergo illam feram cum in manu mors sit? His cogitationibus intentum loca seria sancta quoque eligere oportet. Effeminat animos amenitas nimia nec dubie aliquid ad corrumpendum vigorem potest regio. Quamlibet viam iumenta patiuntur quorum durata in aspero ungula est; in molli palustrique pastu saginata cito subteruntur. Et fortior miles ex confragoso venit; segnis est urbanus et verna. Nullum recusant laborem manus que ad arma ab aratro transferuntur; in primo deficit pulvere ille unctus et nitidus. Severior loci disciplina firmat ingenium aptumque magnis conatibus reddit. Literni honestius Scipio quam Baiis exulabat; ruina cuius non est tam molliter collocanda. Illi quoque ad quos primos fortuna populi Romani publicas opes transtulit, C. Marius et Gn. Pompeius et Cesar, construxerunt quidem villas in regione Baiana, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari late longe subiecta. Aspice quam positionem elegerint, quibus edificia excitaverint locis et qualia: scies non villas esse sed castra. Habitaturum tu putas umquam fuisse in mica Catonem, ut prenavigantes adulteras dinumeraret et tot genera cimbarum variis coloribus picta et fluitantem toto lacu rosam, ut audiret canentium nocturna convicia? Nonne ille manere intra vallum maluisset, quod in unam noctem manu sua ipse duxisset? Quidni malit? Quisquis vir est, somnum suum classico quam symphonia rumpi. Sed satis diu cum Baiis litigavimus, numquam satis cum vitiis. Que oro te, Lucili, persequere sine modo, sine fine. Nam illis quoque nec finis est nec modus. Proice quecumque cor tuum laniant. Que si aliter extrahi nequirent, cor ipsum cum illis revellendum erat. Voluptates precipue exturba et invisissimas habe: latronum more, quos philistas Egyptii vocant, in hoc nos amplectuntur ut strangulent. Vale.

De tribus generibus hominum ad philosophiam venientium. Et quibus in hac via sit indigendum adiutore. Et de illicita et licita laudatione.

Quid est hoc, Lucili, quod nos alio tendentes alio trahit et eo unde recedere cupimus impellit? Quid colluctatur cum animo nostro nec permittit nobis quicquam semel velle? Fluctuamus inter varia consilia. Nihil libere volumus, nihil absolute, nihil semper. Stultitia est, inquis, cui nihil constat, nihil diu placet. Sed quemadmodum nos aut quando ab illa revellemus? Nemo per se satis valet ut emergat: oportet manum aliquis porrigat, aliquis educat. Quosdam ait Epicurus ad veritatem sine ullius adiutorio contendisse, fecisse sibi ipsos viam. Hos maxime laudat quibus ex se impetus fuit, qui se ipsi protulerunt. Quosdam indigere ope aliena, non ituros si nemo precesserit, sed bene secuturos. Ex his Metrodorum ait esse; egregium hoc quoque, sed secunde sortis ingenium. Nos ex illa prima nota non sumus; bene nobiscum agitur si in secundam recipimur. Ne hunc quidem contempseris hominem qui alieno beneficio salvus esse potest; et hoc multum est, velle servari. Preter hec adhuc invenies aliud genus hominum, ne ipsum quidem fastidiendum, eorum qui cogi ad rectum compellique possunt, quibus non duce opus sit sed adiutore et ut ita dicam coactore. Hic tertius color est. Si queris huius

Scipion

exemplar. Hermachum ait Epicurus
talem fuisse. Itaque alteri bene cogniti
magis gratulatur, alterum compositum magis
suspicit. Quamvis enim ad eundem finem uterque
pervenerit, tamen maior est laus idem effe-
cisse in difficiliore materia. Puta duo
edificia excitata esse ambo paria eque
excelsa atque magnifica. Alterum funda-
menta lassa habet. Alterum puram aream
accepit et illic protinus crevit opus. In
molle et fluvidam humum missa multum
laboris exhaustum est dum pervenit ad
solidum. In utroque quicquid fecit alterius
magna pars et difficilior latet. Quedam
ingenia facilia et expedita, quedam manu
quod aiunt facienda sunt et in fundamentis
suis occupata. Itaque illum ego feliciorem
dixerim qui nichil negocii secum habuit,
hunc quidem melius de se meruisse qui
malignitatem nature sue vicit et ad sa-
pientiam se non perduxit sed extraxit. Hoc
durum ac laboriosum ingenium nobis
datum scias licet. Imus per obstantia. Itaque
pugnemus. Aliquorum invocemus auxilium.
Quem inquis invocabo? hunc aut illum?
Tu vero ad priores revertere qui vacant.
Adiuvare nos possunt non tantum qui sunt
sed qui fuerunt. Ex hiis autem qui sunt
eligamus non eos qui verba magna celeritate
precipitant et communes locos volunt et in privato
circulantur, sed eos qui vitam docent, qui
cum dixerint quid faciendum sit probant
faciendo, qui docent quid vitandum sit
nec umquam in eo quod fugiendum dixerint
deprehenduntur. Eum elige adiutorem quem
magis admireris cum videris quam cum au-
dieris. Nec ideo te prohibuerim hos
audire quibus admittere populum ac
disserere consuetudo est, si modo hoc proposito
in turbam prodeunt ut meliores fiant
faciantque meliores, si non ambitionis
hoc causa exercent. Quid enim turpius
philosophia captante clamores? numquid eger
laudat medicum secantem? Tacete, favete
et prebete vos curationi. Etiam si excla-
maveritis, non aliter audiam quam si ad tactum
viciorum vestrorum ingemiscatis. Testari vultis
attendere vos moverique rerum magnitudine?
sane liceat. Ut quidem iudicetis et feratis
de meliore suffragium, quidni non per-
mittam? Apud Pythagoram discipulis quin-
que annis tacendum erat. Numquid ergo existimas
statim illis et loqui et laudare licuisse?
Quanta autem dementia eius est quem clamores
imperitorum hilarem ex auditorio dimittunt?
Quid letaris quod ab hominibus hiis laudatus
es quos non potes ipse laudare? Disserebat
populo Fabianus, sed audiebatur mo- Fabiano
deste. Erumpebat interdum magnus cla-
mor laudantium, sed quem rerum magnitudo
evocaverat, non sonus inoffense ac
molliter orationis elapse. Intersit aliquid
inter clamorem theatri et scole. Est aliqua
et laudandi licentia. Omnia omnium si obser-
ventur indicia sunt, et argumentum morum
ex minimis quoque licet capere. Impudicum
et incessus ostendit et manus mota et
unum interdum responsum et relatus ad caput
digitus et flexus oculorum. Improbum risus,
insanum vultus habitusque demonstrat.
Illa enim in apertum per notas exeunt. Qualis
quisque sit scies si quemadmodum laudet
et quemadmodum laudetur aspexeris. Hinc
atque illinc philosopho manus auditor intentat
et super ipsum caput mirantium et in turba
constantium non laudatur ille nunc si intelli-
gis, sed conclamatur. Relinquantur iste voces
illis artibus que propositum habent populo
placere; philosophia adoretur. Permittendum erit
aliquando iuvenibus sequi impetum animi,
tunc autem cum hoc ex impetu facient,
cum silentium sibi imperare non poterunt.
Talis laudatio aliquid exhortationis affert
ipsis audientibus et animos adolescentium
extimulat. Ad rem commoveantur, non ad ver-
ba composita. Alioquin nocet illis eloquentia
si non rerum cupiditatem facit sed sui. Differam
hoc in presentia. Desiderat enim propriam
et longam executionem, quemadmodum populo
disserendum, quid sibi apud populum
permittendum sit, quid populo apud se.
Dampnum quidem fecisse philosophiam non erit
dubium postquam prostituta est, sed potest in pe-
netralibus suis ostendi, si modo non
institorem sed antistitem nacta est. Vale.

De tempestate et nausea quam passus est in mari proponens dicit inter corporalia et spiritualia vitia docet. Distinguens de auctore magnificencia et fortitudine philosophie.

Quid non potest mihi persuaderi cum persuasum sit ut navigarem? Solvi in mari languido. Erat sine dubio celum grave sordidis nubibus que fere aut in aquam aut in ventum resolvuntur. Sed putavi tam pauca milia a Parthenope tua usque Puteolos posse subripi quamvis dubio et impendente celo. Itaque quo celerius evaderem protinus per altum ad Nesida direxi precisurus omnes sinus. Cum iam eo processissem ut mea nichil interesset utrum irem an redirem, primum equalitas illa que me corruperat periit. Nondum erat tempestas sed iam inclinatio maris ac subinde crebrior fluctus. Cepi gubernatorem rogare ut me in aliquo litore exponeret. Aiebat ille aspera esse et importuosa nec quicquam se eque in tempestate timere quam terram. Peius autem vexabar quam ut michi periculum succurreret. Nausea enim me segnis hec et sine exitu torquebat que bilem movet nec effundit. Institi autem gubernatori et illum vellet nollet coegi petere litus. Cuius ut viciniam attigimus non expecto ut quicquam ex precepto Virgilii fiat: obvertunt pelago proras aut anchora de prora iacitur. Memor artificii mei vetus frigidi cultor mitto me in mare quomodo psicroluta decet gausapatus. Que putas me passum dum per aspera erepo dum viam quero dum facio? Intellexi non immerito nautis terram timeri. Incredibilia sunt que tulerim cum me ferre non possem. Illud scito Ulixem non fuisse tam irato mari natum ut ubique naufragia faceret: nauseator erat. Et ego quocumque navigare debuero vicesimo anno perveniam. Ut primum stomachum quem scis non cum mari nauseam effugere collegi, ut corpus unctione recreavi, hoc michi cogitare cepi quanta nos vitiorum nostrorum sequeretur oblivio etiam corporalium que subinde admonent, nedum illorum que eo magis latent quo maiora sunt. Levis aliquem motiuncula decipit. Sed cum crevit et vera

febris exarsit etiam duro et perpesso sine confessionem exprimit. Pedes dolent, articuli punctiunculas sentiunt: adhuc dissimulamus et aut talum extorsisse dicimus nos aut in exercitatione aliqua laborasse. Dubio et incipiente morbo queritur nomen; quem ubi et talaria cepit intendere et utrosque dextros fecit pedes, necesse est podagram fateri. Contra evenit in his morbis quibus afficiuntur animi: quo quis peius se habet, minus sentit. Non est quod mireris, Lucili carissime. Nam qui leviter dormit et species secundum quietem capit, aliquando dormire se dormiens cogitat; gravis etiam sopor somnia extinguit animumque altius mergit quam ut in ullo intellectu sui sit. Quare vitia sua nemo confitetur? Quia etiam nunc in illis est; somnium narrare vigilantis est, et vitia sua confiteri sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo ut errores nostros coarguere possimus. Sola autem philosophia excitabit, sola somnum excutiet gravem. Illi te totum dedica. Dignus es illa, illa digna te; ite in complexum alter alterius. Omnibus aliis rebus te nega fortiter, aperte; non est quod precario philosopheris. Si eger esses, curam intermisisses rei familiaris et forensia tibi negotia excidissent nec quemquam tanti putares cui advocatus in remissione descenderes; toto animo id ageres ut quam primum morbo liberareris. Quid ergo? Non et nunc idem facies? Omnia impedimenta dimitte et vaca bone menti: nemo ad illam venit occupatus. Exercet philosophia regnum suum; dat tempus, non accipit. Non est res subsiciva; ordinaria est, domina est, adest et iubet. Alexander cuidam civitati partem agrorum et dimidium rerum omnium promittenti: Eo, inquit, proposito veni in Asiam ut non id acciperem quod dedissetis, sed ut haberetis quod reliquissem. Idem philosophia rebus omnibus: Non sum hoc tempus acceptura quod vobis superfuerit, sed id vos habebitis quod ego a me reiecero. Totam huc converte mentem, huic asside, hanc cole; ingens intervallum inter te et ceteros fiet. Omnes mortales multo antecedes, non multo te dii antecedent. Queris quod inter te et illos futurum sit discrimen? Diutius erunt. At mehercules magni artificis est clusisse totum in exiguo. Tantum sapienti

Vita sua gratia deo cui auctor patet. Aliquid est quo sapiens antecedit deum. Ille nature beneficio non timet, suo sapiens. Ecce res magna habere imbecillitatem hominis, securitatem dei. Incredibilis philosophie vis est ad omnem fortuitam vim retundendam. Nullum telum in corpore eius sedet. Munita est, solida. quedam defatigat et velut levia tela laxo sinu eludit. Quedam discutit et in eum usque qui miserat respuit. Vale.

De morbo suspirii vel anhelitus cui se dicit assignatum, ubi mirabile documentum de morte subiungit et quod sapientibus de vita exire non erit.

e.lii. c.4. Longum mihi commeatum dederat mala valitudo. repente me invasit. Quo genere? inquis. Prorsus merito interrogas, adeo nullum mihi ignotum est. Uni tamen morbo quasi assignatus sum, quem quare greco nomine appellem nescio. Satis enim apte suspirium dici potest. Brevis autem valde et procelle similis est impetus. Intra horam fere desinit. Quis enim diu expirat? Omnia corporis aut incommoda aut pericula per me transierunt. nullum mihi videtur molestius. Quid ni? aliquid enim quodcumque est egrotare est, hoc animam agere. Itaque me medici hanc meditationem mortis vocant. Faciet enim spiritus ille aliquando quod sepe conatus est. Hilarem me putas hoc scribere quia effugi? Tam ridicule facio si hoc fine quasi bona valitudine delector quam ille quisquis vicisse se putat cum vadimonium distulit. Ego vero et in ipsa suffocatione non desii cogitationibus letis ac fortibus acquiescere. Quid hoc est? inquam tam sepe mors experitur me? Faciat. At ego illam diu expertus sum. Quando? inquis. Antequam nascerer. Mors est non esse. Id quod ante fuit. Sed quale sit iam scio: hoc erit post me quod ante me fuit. Si quid in hac re tormenti est, necesse est et fuisse antequam prodiremus in lucem. atqui nullam sensimus tunc vexationem. Rogo non stultissimum dicas si quis existimet lucerne peius esse cum extincta est quam antequam accenditur? Nos quoque et extinguimur et accendimur. medio illo tempore aliquid patimur. Utrimque vero alta securitas est. In hoc enim, mi Lucili, nisi fallor, erramus quod mortem iudicamus sequi, cum illa et precesserit et secutura sit. quicquid ante nos fuit mors est. Quid enim refert utrum incipias an desinas, cum utriusque rei hic sit effectus non esse. His et huiusmodi adhortationibus tacitis scilicet, nam verbis locus non erat, alloqui me non desii. Deinde paulatim suspirium illud quod esse anhelitus ceperat intervalla maiora fecerat et retardatum est et remansit. Nec adhuc quamvis desierit ex natura fluit spiritus. Sentio hesitationem quandam eius et moram. Quomodo volet, dummodo non ex animo suspirem. Hoc tibi de me recipe: non trepidabo ad extrema, iam preparatus sum, nihil cogito de die toto. Illum tu lauda et imitare quem non piget mori cum iuvat vivere. Que enim virtus est cum eiciaris exire? Tamen est et hic virtus. Eicior quidem, sed tanquam exeam. Et ideo numquam eicitur sapiens, quia eici est inde expelli unde invitus recedas. Vale. Invitus facit sapiens nichil. Effugit necessitatem quia vult quod coactura est.

De villa Vatie et dispositione eius et quod sapiens solus sibi vivere sciat et quod animus faciat auctores sibi etc.

A gestatione cum maxime venio, non minus fatigatus sum quam si tantum ambulassem quantum sedi. e.liii c.i. Labor est enim diu ferri, ac nescio an eo maior. Quia contra naturam est, que pedes dedit ut per nos ambularemus, oculos ut per nos videremus. Debilitatem nobis indixere delicie, et quod diu noluimus posse desivimus. Mihi tamen necessarium erat concutere corpus, ut sive bilis insederat faucibus discuteretur, sive ipse ex aliqua causa spiritus densior erat, extenuaret illum iactatio quam profuisse mihi sensi. Ideo diutius vehi perseveravi invitante ipso littore quod inter Cumas et Servili Vatie villam curvatur, et hinc mari illinc lacu velud angustum iter clauditur. Erat enim mare a recenti tempestate spissum. fluctus autem illud ut scis frequens et concitatus exequat, longior tranquillitas solvit, cum arenis que humore alligantur sucus abscessit. Ex consuetudine tamen mea circumspicere cepi an aliquid illic invenirem quod mihi posset bonum esse, et direxi oculos in villam que aliquando Vatie fuit. In hac ille pretorius dives

nulla alia re quam otio notus consenuit
et ob hoc unum felix habebatur. Nam
quotiens aliquos amicitie Asinii Galli
quotiens Seiani odium deinde amor e
merserat, eque enim illum offendisse quam
amasse periculosum fuit, exclamabant
homines: O Vatia solus scis vivere. At
ille latere sciebat non vivere. Multum autem
interest utrum vita tua otiosa sit an
ignava. Numquam aliter hanc villam Vatia
vivo preteribam quam ut dicerem Vatia hic
situs est. Sed adeo mi Lucili philosophia
sacrum quiddam est et venerabile ut etiam
si quid illi simile est mendacio placeat.
Otiosum enim hominem seductum existimat
vulgus et securum et se contentum sibi viventem
quorum nichil ulli contingere nisi sapienti
potest. Ille quidem nulla re sollicitus sibi
vivere scit. Ille enim quod est primum scit
vivere. Nam qui res et homines fugit
quem cupiditatum suarum infelicitas re
legavit qui alios feliciores videre
non potuit qui velud timidum atque iners
animal metu obligavit ille sibi non
vivit sed quod est turpissimum ventri
somno libidini. Non continuo sibi vivit
qui nemini. Adeo tamen magna res est con
stantia et in proposito suo perseverantia
ut habeat auctoritatem inertia quoque obstinata.
De villa ipsa nichil possum certum tibi
scribere. frontem enim tantum novi et exposita
que ostendit etiam transeuntibus. Spe
lunce sunt due magni operis cuilibet laxo
atrio pares manu facte quarum altera
solem non recipit altera usque in occidentem
solem tenet. Platana medius rivus
et amara et a cherusio lacu receptus
euripi modo dividit alendis piscibus
si assidue exhauriatur sufficiens. Sed
illi cum mare patet parcitur. cum tempestas
piscatoribus dedit ferias manus
ad parata porrigitur. Hoc tamen est commo
dissimum in villa quod Baias trans parietem
habet incommodis illarum caret volup
tatibus fruitur. Has laudes eius ipse novi
illam esse totius anni credo. Occurrit
enim Favonio et illum adeo excipit ut
neget Baiis. Non stulte videtur elegisse
hunc locum Vatia in quem otium suum pigrum
iam et senile conferret. Sed non multum ad tran
quillitatem locus confert. animus est
qui commendat omnia. Vides ego in villa
hilari et amoena mestos. Vidi in media

solitudine occupatis similes. Quare non
est quod existimes ideo bene parum com
positum esse te quod in Campania non es. Quare
autem non es. Huc usque cogitationes tuas
mitte. Conversari cum amicis absentibus licet
et quidem quotiens velis quamdiu velis. Magis
hac voluptate que maxima est fruimur
dum absumus. Presentia enim nos delicatos
facit et quia aliquando una loquimur ambulamus
considimus cum diducti sumus nichil de his
quos modo vidimus cogitamus. Et ideo equo
animo ferre debemus absentiam. Quia nemo
non multum presentibus abest. Primum hic pone
noctes separatas. deinde occupationes
utrique diversas. deinde studia diversa secreta sub
urbanas profectiones. videbis non multum
esse quod nobis peregrinatio eripiat. Amicus
animo possidendus est. Hic autem numquam
abest. quemcumque vult cotidie videt. Itaque
mecum stude. mecum cena. mecum ambula.
In augusto vivimus si quicquam esset cogi
tationibus clausum. Video te mi Lucili. cum
maxime audio. adeo tecum sum ut dubitem
an incipiam non epistulas sed codicellos tibi scribere.

Notat tumultuosam luxuriam bal
neorum et quod omnia inepta tibi in apto
tempora sunt et de magnitudine sapientis

Peream si est tam necessarium quam videtur
silentium in studia seposito. Ecce
undique me varius clamor circumsonat
supra ipsum balneum habito.
Propone tibi nunc omnia genera vocum
que in odium possunt aures adducere. Cum fortiores
exercentur et manus plumbo graves iactant
Cum autem laborant aut laborantem imi
tantur gemitus audio. quotiens retentum
spiritum remiserunt sibilos et acerbissimas
respirationes. cum in aliquem inertem et hac
plebeia unctione contentum incidi audio
crepitum illise manus umeris que prout
plana pervenit aut concava ita sonum
mutat. Si vero pilicrepus supervenit
et numerare cepit pilas actum est. Adice
nunc scordalum et furem deprehensum
et illum cui vox sua in balneo placet.
Adice nunc eos qui in piscinam cum ingenti
impulse aque sono saliunt. Preter istos
quorum si nichil aliud recte voces sunt
alipilum cogita tenuem et stridulam vocem
quo sit notabilior subinde exprimentem
nec umquam tacentem nisi dum vellit alas
et alium pro se clamare cogit. iam libarii

Alias exclamationes et botularium et crustu-
lariorum et omnes popinarum institores mer-
cem sua quasi insignita modulatione ven-
dentes. O te minime ferreum aut surdum
cui mens inter tot clamores tam varios
tam dissonos constat cum Crisippum nostrum
assidua salutatio perducat ad mortem.
At me hercules istum fremitum non magis
curo quam fluctum aut deiectum aque quamvis
audiam cuidam genti hanc fuisse causam
urbem suam transferendi quod fra-
gorem nili cadentis ferre non potuit.
Magis mihi vox avocare videtur quam
crepitus. Illa enim animum abducit, hic
tantum aures implet ac verberat. In his
que me sine avocatione circumstrepunt
essedas transcurrentes pono et fabrum inquili-
num et serrarium vicinum aut hunc qui
ad metam sudantem tabulas experitur
et tybias nec cantat sed exclamat.
Etiam nunc molestior est mihi sonus qui
intermittitur subinde quam qui continuatur.
Sed iam me sic ad omnia ista duravi
ut audire vel pausarium possim voce
acerbissima remigibus modos dantem.
Animum enim cogo sibi intentum esse nec
ad externa avocari. Omnia licet foris
resonent dum intus nihil tumultus sit
dum inter se non rixantur cupiditas et timor
dum avaritia luxuria quam non dissideant
nec altera alteram vexet. Nam quid
prodest totius regionis silentium si affectus
fremunt. Omnia noctis erant placida
composita quiete. Falsum est. Nulla placida
est quies nisi quam ratio composuit.
Nox exhibet molestiam non tollit et sol-
licitudines mutat. Nam dormientium quam
insompnia tam turbulenta sunt quam dies.
Illa tranquillitas vera est in qua bona
mens explicatur. Aspice illum cui somnus
laxe domus silentio queritur, cuius aures
ne quis agitet sonus omnis servorum
turba conticuit et suspensum accedentium
propius vestigium ponit. Hic nempe
versatur atque illuc somnum inter egritu-
dines leve captans que non audit audi-
visse se queritur. Quid in causa putas esse? Animus
illi obstrepit. Hic placandus est. Huius
compescenda seditio est. Quem non est
ut existimes placidum si iacet corpus.
Interdum quies inquieta est. Et ideo ad

rerum actus excitandi ac tractatione bonarum
artium occupandi sumus, quotiens nos
male habet inertia sui impatiens. Magni
imperatores cum male parere militem vi-
dent aliquo labore compescunt et expedi-
tionibus detinent. Numquam vacat lasci-
vire districtis, nihilque tam certum est
quam otii vitia negocio discuti. Sepe videmur
tedio rerum civilium et infelicis atque in-
grate stationis penitentia secessisse
tamen in illa latebra in quam nos timor
et lassitudo coniecit interdum recrudescit
ambitio. Non enim excisa sed fatigata
desiit aut etiam abiecta rebus parum
sibi cedentibus. Idem de luxuria dico
que videtur aliquando cessisse deinde fruga-
litatem professos sollicitat atque in media
voluptates non dampnatas sed relictas
petit et quidem eo vehementius quo occul-
tius. Omnia enim vitia in aperto leniora
sunt. Morbi quoque tunc ad sanitatem inclinant
cum ex abdito erumpunt ac vim suam
proferunt. Et avaritiam itaque et ambitionem
et cetera mala mentis humane tunc perni-
ciosissima esse scias cum sanitate simulata
subsidunt. Ociosi videmur et non sumus.
Nam si bona fide sumus si receptui ce-
cinimus si speciosa contempsimus ut paulo
ante dicebam nulla res nos avocabit
nullus hominum concentus interrumpet
cogitationes bonas solidasque iam et
certas. Leve illud ingenium est nec
sese adhuc reduxit introrsus quod
ad vocem accidentem erigitur. Habet intus
aliquid sollicitudinis et habet aliquid
concepti pavoris quod illum curiosum
facit ut ait Virgilius noster, et me quem vir
dudum non ulla iniecta movebant tela
neque adverso glomerati ex agmine grai
suspensum et pariter comitique onerique
timentem. Prior ille sapiens est quem
non vibrantia tela non arietata inter
arma agminis densi non urbis impulse
fragor territat. Hic alter imperitus
rebus suis timet ad omnem crepitum
expavescens quem una quelibet vox
pro fremitu accepta deicit quem
motus levissimi exanimant. Timidum
illum sarcine faciunt. Quemcumque ex
istis felicibus elegeris multa tra-
hentibus multa portantibus videbis illum

tormenta omnia que timentur. Que ergo te
fato esse compositum cum ad te nullus
clamor pertinebit cum te nullus vox tibi
excutiet. non si blandietur. non si mi
nabitur. non si inanem sonis vanitatem cir
cumstrepet. Quid ergo non aliquando commo
dius est et carere convitio. fateor itaque
ego hoc loco migrabo. experiri et exercere
me volui. Quid diutius necesse
est torqueri. cum tam facile remedium
ulixes sociis et adversus syrenes
invenerit. De cripta nea
politana et quod non timor sed hor
ror cadit in sapientem et quod animus
hominis corporis angustiis cohiberi non potest

2 l. c. 1 Cum a baiis deberem neapolim
repetere. facile credidi tempestatem
esse. ne iterum navem experirer
et tantum luti tota via fuit. ut possim
videri nichilominus navigasse. Totum
athletarum fatum mihi illo die perpetiendum
fuit. ut ceromate nos aphe excepit
in cripta neapolitana. nichil illo car
cere longius. nil illis facibus ob
scurius que nobis prestant non ut
per tenebras videamus. sed ut ipsas. Ce
terum etiam si locus haberet lucem pulvis
auferret. In aperto quoque res gravis et mo
lesta quid illic ubi in se volutatur et cum
sine ullo spiramento sit inclusus in ipsos
a quibus excitatus est recidit. Duo
incommoda inter se contraria simul pertulimus
eadem via eodem die et luto et pulvere la
boravimus. Aliquid tamen mihi illa obscuritas
quod cogitarem dedit. Sensi quendam
ictum animi et sine metu mutationem
quam insolite rei novitas simul ac fe
ditas fecit. Non de me tecum nunc loquor
qui multum ab homine tollerabili nedum
a perfecto absum. sed de illo in quem
fortuna ius perdidit. Huius quoque ferietur
animus mutabitur color. Quedam enim
mi lucili nulla effugere virtus potest
admonet illam natura mortalitatis sue.
Itaque et vultum adducet ad tristitiam et
inhorrescet ad subita et caligabit si
vastam altitudinem in crepidine eius
constitutus despexerit. non est hic timor
sed naturalis affectio inexpugnabilis
rationi. Itaque fortes quidam et paratissimi
fundere suum sanguinem alienum videre
non possunt. Quidam ad vulneris novi

quidam ad veteris et purulenti tractationem
inspectionemque succidunt ac linquuntur
animo. Alii gladium facilius recipiunt quam
vident. Sensi ergo ut dixi quandam
non quidem perturbationem sed mutationem.
Rursus ad primum conspectum reddite lucis
alacritas rediit incogitata et iniussa.
Illud deinde mecum loqui cepi. quam inepte
quedam magis aut minus timeremus cum omnium
idem finis esset. Quid enim interest utrum
supra aliquem vigilarium ruat an mons.
nichil invenies. Erunt tamen qui hanc
ruinam magis timeant. quamvis utraque mor
tifera eque sit. Adeo non effectus sed
efficientia timor spectat. Nunc me putas
de stoicis dicere. qui existimant animam
hominis magno pondere contriti permanere
non posse et statim spargi. quia non fuerit ei exitus
liber. Ego vero non facio qui hoc dicunt
videntur mihi errare. quemadmodum flamma
non potest opprimi. nam circa id diffugit quo
urgetur. quemadmodum aer verbere atque
ictu non leditur sed scinditur sed circa id cui
cessit refunditur. sic animus qui ex tenuissimo
constat deprehendi non potest nec intra corpus
effligi. sed beneficio subtilitatis sue per
ipsa quibus premitur erumpit. Quomodo fulmini
etiam cum latissime percussit ac fulsit
per exiguum foramen est reditus. sic animo
qui adhuc tenuior est igne per omne corpus
fuga est. Itaque de illo querendum est
an possit immortalis esse. Hoc quidem certum
habe. si superstes est corpori. non posse illum
ullo genere posse propter quod non perit. quoniam
nulla immortalitas cum exceptione est. nec
quicquam noxium eterno est. Liber
viij. de multiplici rerum divisione
et dicta ubi exemplo platonis ostendit
qualiter parsimonia ducat ad senectutem
et quod senectus hominum nec concupiscenda
nec recusanda.

Quanta verborum
nobis paupertas immo egestas sit 2 l8 c. 8
numquam magis quam hodierno die
intellexi. Mille res inciderunt cum forte
de platone loqueremur que nomina desidera
rent nec haberent. Quedam vero cum
habuissent fastidio nostro perdidissent. Quis
autem ferat in egestate fastidium. Hunc
quem greci oestrum vocant pecora concitantem
corpora et totis saltibus dissipantem

Asylum nominabat. Hoc Virgilio licet
credas est lucum silvestrem inter vallibus et
virentem pluribus alvinum nolitavis
cum nomine asilo romanum est gestrum
Enea litem notantes aspersa crebra
sonoris que tota concita stabulis diffugiunt
armenta puto intelligi verbum istud in te
ipse vere longe differt. quedam simplicia
in usu erant. sic cernere ferro inter
se decertare. Sic virgilius hoc probabit
tibi. Ingentes genitor divisis partibus orbes
Inter se coiisse viros et cernere ferro. Nam
ut decernere dictum simpliciter illius olim
usus admissus est. Dicebat antiqui si missi
in sinistro. hoc modo in credas si fide
virgilio. Cetera et missa metu recanis
inferat arma. non id ago ut hac di-
ligentia ut ostendam quantum operis apud
grammaticum ponderum. Sed ut dolose
intelligas quantum apud eum contractum
verborum sicut occupaverit cum aput
hunc est cum quottidie occurrit aliqua
aliquid nobis subducta sint. Quid
in illis sibi inquirit ista preparatio vult
Hinc spectat non celabo te. Cupio si
fieri potest propitius auribus tuis quem
sentis dare si unum dicam et virtus. Ci-
ceronem aut auctorem huius verbi habeo
puto locupletem sed retentiorem quam
Fabianum disertum et elegantem oratorem
etiam ad iniuriam fastidium intende. Quid
cum fiat in lucilii. Quo dicere ipsa
res initia natura continens fundamentum
omnium. Rogo itaque permittas in hoc
verbo uti. michi oraculo dabo operam
ut vix attendat potissime decreto
fortasse eius gentilis in dicto licere
Quid prodest facilitas tua ... te
id nullo modo latine exprimere possem
propter quod lugere me quidem feci
Magis dampnabis angustias ro-
manas si scieris unam sillabam de qua
mutare non possum que sit hec que
Tecum dum tibi videor ingenium in
medio positam passa sic transferre ut dicam
quod est ... intelligere video. Cogor
verbis pronotabulo ponere sed ita
necesse est ponam quod est. Hoc modis
hoc dicam a platone. Amicus noster

hic eruditissimus hodierno die dicebat
omnes tibi exponam si autem indicavero
esse aliquid genus et species. Nunc autem
primum illud genus querimus a quo cetere
species suspense sunt. a quo nascitur
omnis divisio quo universa comprehendenda
sunt. Inveniet autem si ceperimus sin-
gula retro legere sic enim perducemur
ad primum. homo species est ut aristoteles
ait. Equus species est. Canis species est.
Ergo cum est aliquid quoddam commune hiis
omnibus vinculum quod illa complectitur
et sub se habeat. Hoc quidem est animal. ergo
genus esse cepit. horum omnium quem modo
retuli hominis equi canis animal. Sed quedam
habent animam nec sunt animalia. Placet
enim satis et arbustis animam inesse ita
que et moriri et vivere illa dicimus. Ergo
animantia superiorem tenebunt locum. quia
et animalia in hac forma sunt et sata
Sed quedam anima carent ut saxa. Itaque
erit aliquid animantibus antiquius corpus
hoc si dividam ut dicam corpora omnia
aut animalia esse aut inanimalia. etiam nec
est aliquid superius quam corpus. Dicimus enim
quedam corporalia quedam incorporalia. Quid
ergo erit ex quo hec deducantur. Illud
ergo cum nomine parum proprie imposuimus
quid est. Sic enim species secabitur ut
dicamus. Quod est aut corporale est aut
incorporale. hoc ergo genus est antiquissimum
et primum et ut dicam generale. Est cetera genera
quidem sunt sed specialia. tamquam homo genus
est. habet enim nationum species et sic
Grecos Romanos Parthos. Colorum
albos nigros flavos. habet singulos
Catilinam Lucretium Ciceronem. Itaque
quia multa continet et in genus cadit quia
sub alio est in speciem. illud genus quod
est generale supra se nichil habet. Initium
rerum est omnia sub illo sunt. Stoyci
volunt superponere huic etiam ut aliud
genus magis principale. De quo statim
dicam. si prius illud genus de quo sumus
merito locutus primum poni docuero
cum sit rerum omnium capax. Quod est sic
has species divido ut sint corporalia
aut incorporalia. Nichil tertium est.
Corpus quid divido ut dicam aut
animantia sunt aut inanimata. Rursus animantium

LVIII

Quemadmodum animalia ut dicam quedam
animam habent tantum, quedam animam et corpus. Quedam
impetum habent, incedunt, serpunt. Quedam
solo affixa radicibus aluntur et crescunt.
Rursus animalia in quas species seco? ut mortalia
sint aut inmortalia. Primum genus stoycis
quibusdam videtur quid, quare videatur subiciam.
In rerum inquiunt natura quedam sunt, quedam
non sunt, et hec autem que non sunt rerum
natura complectitur, que animo succurrunt, tamquam
centauri, gigantes. Et quicquid aliud falsa
cogitatione formatum habere aliquam ymaginem
cepit, quamvis non habeat substantiam. Nunc ad quod
tibi promisi revertor, quomodo quecumque sunt
in sex modos Plato partiatur. Primum illud
quod est nec visu nec tactu nec ullo
sensu comprehenditur; cogitabile est. Quod
generaliter est, tamquam homo, sub oculos non
venit, sed specialis venit, ut Cicero et
Cato. Animal non videtur, cogitatur. Videtur
autem species eius, equus et canis. Secundum
ex his que sunt ponit Plato quod eminet
et exsuperat omnia. Hoc ait per excellentiam esse. Poeta
communiter dicitur. Omnibus enim versus facientibus
hoc nomen est. Sed iam apud Grecos in
unius notam cessit. Homerum intelligas
cum audieris poetam. Quod ergo hoc est? Deus
scilicet maior ac potentior cunctis. Tertium
genus est eorum que proprie sunt. Innumera
bilia sunt hec, sed extra nostrum posita conspectum.
Que sunt interrogas? Propria Platonis sup
pellex est. Ydeas vocat, ex quibus omnia
quecumque videmus fiunt ~~exemplar eternum~~
et ad quas cuncta formantur. Hec inmortales
et inviolabiles sunt. Quid sit ydea
id est quid Platoni videatur esse, audi: ydea
est eorum que natura fiunt exemplar eternum.
Adiciam diffinicioni interpretacionem, quo
tibi res apercior fiat. Volo ymaginem tuam
facere. Exemplar picture te habeo, ex quo
capit aliquem mens nostra aliquem habitum
quem operi suo imponat. Itaque illa que
me docet et instruit facies, a qua petitur
imitacio, ydea est. Talia ergo exemplaria
infinita habet rerum natura, hominum, piscium,
arborum, ad que quodcumque ab illa fieri
debet exprimitur. Quartum locum habet ydos.
Quid sit hoc ydos attendas oportet, et Platoni
imputes, non mihi, hanc rerum difficultatem.
Nulla est sine difficultate subtilitas.

Paulo ante pictoris ymagine utebar. Ille
cum reddere Virgilium coloribus vellet, ipsum in
tuebatur. Ydea erat Virgilii facies, futuri operis
exemplar. Et quod artifex trahit et operi suo
imponit, ydos est. Quid intersit queris?
alterum exemplar est, alterum forma ab exemplari
facta et operi imposita. Alteram artifex
imitatur, alteram facit. Habet aliquam faciem
statua: hec est ydos. Habet aliquam faciem ex
emplar ipsum, quod intuens opifex sta
tuam figuravit: hec ydea est. Etiam si nunc
aliam desideras distinctionem, ydos in opere
est, ydea extra opus est. Non tamen extra
opus est sed ante opus. Quintum genus est
eorum que communiter sunt. Hec incipiunt
ad nos pertinere. Hec sunt omnia, homines, pecora,
res. Sextum genus est eorum que ~~quasi~~ quasi
sunt, tamquam inane, tempus. Quecumque videmus
aut tangimus Plato in illis non numerat que esse
proprie putat. Fluunt enim et in assidua
diminucione atque adiectione sunt. Nemo
nostrum idem in senectute est qui fuit iuvenis.
Nemo nostrum idem est mane qui fuit pridie.
Corpora nostra rapiuntur fluminum more.
Quicquid vides currit cum tempore. Nichil ex
hiis que videmus manet. Ego ipse dum
loquor ista mutari mutatus sum.
Hoc est quod ait Eraclitus: in idem flumen bis eracli
descendimus. Manet idem fluminis nomen,
aqua transmissa est. Hoc in amne ma
nifestius est quam in homine. Sed nos quoque non
minus velox cursus pervehit, et ideo ad
miror dementiam nostram quod tanto tempore
amamus rem fugacissimam corpus, timemus
que ne quando moriamur, cum omne momentum
mors prioris habitus sit. Vis tu non timere
ne semel fiat quod cotidie fit? De homine
dixi, fluida materia et caduca et omnibus ob
noxia causis. Mundus quoque eternus res
et invicta mutatur nec idem manet. Quamvis
enim omnia in se habeat que habuerit,
aliter habet quam habuit. Ordinem mutat.
Quid ista inquis mihi proderit subtilitas?
Si me interrogas, nichil. Sed quemadmodum
ille celator oculos diu intentos ac fa
tigatos remittit atque avocat et ut dici
solet pascit, sic nos animum aliquando debemus
relaxare et quibusdam oblectamentis reficere.
Sed ipsa oblectamenta opera sint. Ex hiis quoque

si obstrepunt habeat quod possit facere sa-
lutare. Hoc ergo Lucili facere soleo. ex
omni natione etiam si a philosophia longissime
aversa est eruere aliquid conor et utile
efficere. Quid istis capitulis que modo tracta-
vimus remotius a reformacione morum
Quomodo meliorem me facere ydee platonice
possunt. Quid ex istis traham quod cupiditates
meas comprimat. vel hoc ipsum quod omnia
ista que sensibus serviunt que nos accen-
dunt et irritant negat plato esse ex hiis
que vere sunt. Ergo ista ymaginaria
sunt et ad tempus aliquam faciem ferunt
nichil horum stabile nichil solidum
et nos tamen cupimus aut tamquam semper
futura aut semper habituri. Imbecilles
fluidique per intervalla consistimus. Ad illa
mittamus animum que eterna sunt. Mi-
remur in sublimi volitantes rerum omnium
formas deumque inter illa versantem et hoc
providentem quemadmodum que immortalia
facere non potuit quia materia prohibebat
defendat a morte ac racione vitium
corporis vincat. Manent enim cuncta
non quia eterna sunt sed quia defenduntur
cura regentis. immortalia tutore non
egent. Hec conservat artifex fragilitatem
materie vi sua vincens. Contempnamus
omnia que adeo preciosa non sunt ut
an sint omnino dubium sit. Illud simul
cogitemus si mundum ipsum non minus mortalem
quam nos sumus providentia periculis ex-
imit. Potest tamen aliquatenus providentia
nostra longiorem prorogare huic corpusculo
moram si voluptates quibus maior
pars perit potuerimus regere et coercere.
Ex pla. Plato enim ipse ad senectutem se diligencia
protulit. Erat quidem corpus validum
ac forte sortitus. et illi nomen latitudo
pectoris fecerat. Sed navigaciones et
pericula multum detraxerant viribus.
Parsimonia tamen et eorum que aviditatem
evocant modus et diligens sui tutela
perduxit illum ad senectutem multis pro-
hibentibus causis. Nam hoc scis puto
platoni diligencie sue beneficio con-
tigisse quod natali suo decessit et annum
unum atque octogesimum implevit sine
ulla deductione. Ideo magi qui forte
athenis erant ymolaverunt defuncto

amplioris fuisse sortis quam humane rati
quia consummasset perfectissimum numerum quem no-
vem novies multiplicata componunt. Non
dubito quin paratus esset paucos dies ex
ista summa et sacrificium remittere. Potest
frugalitas senectutem producere quam non
ut puto concupiscendam ita nec recusandam
quidem. Iocundum est secum esse quam diutissime
et cum quis se dignum quo frueretur effecit.
Itaque de isto feremus sententiam an oporteat
fastidire senectutis extrema et finem non
operiri sed manum facere. Prope est
a timente qui fatum segnis expectat sicut
ille ultra modum deditus vino est qui
exiccat amphoram et fecem quoque exorbet.
De hoc tamen queremus pars summa vite
utrum fex sit an liquidissimum ac
purissimum quiddam. Si modo mens sine
iniuria est et integri sensus animum iu-
vant nec defectum et premortuum plurimum
enim refert vitam aliquis extendat an
mortem. At si inutile est sine ministeriis
corpus quidni oporteat educere animum la-
borantem. Et fortasse antequam debet paulo
ante faciendum est ne cum fieri debebit
facere non possis. Et cum maius periculum
sit male vivendi quam cito moriendi
stultus est qui non exigua temporis mer-
cede magne rei aleam redimit. Paucos
longissima senectus ad mortem sine
iniuria pertulit. multos iners sine vita
usu iacuit. Quanto deinde crudelius
iudicas aliquid ex vita perdidisse quam ius
finiendi. Noli me invitus audire tamquam
ad te iam pertineat ista sententia et quid
dicam estima. non relinquam senectutem
si me totum mihi reservabit totum autem
ab illa parte meliore. At si ceperit concutere
mentem si partes eius convellere si mihi vitam
non reliquerit sed animam prosiliam
ex edificio putrido ac ruenti. Morbum
morte non fugiam dumtaxat sanabilem
nec officientem animo. Non afferam mihi
manus propter dolorem. sic mori vinci
est. Hunc tamen si sciero perpetuo mihi esse patiendum
exibo non propter ipsum sed quia impedimento
mihi futurus est ad omne propter quod vivitur. Im-
becillus est et ignavus qui propter dolorem

Morietur stultus qui doloris causa
moritur sed in longum opus. Et peracta in
qua dicere diu possem. Et quid finem
vite imponere poterit qui epistole non
poterit? Vale ergo quod libentius quam
mortes meas locuturus es ut lectur.

De vero et inani gaudio. Et quod
sapientem in periculosis incedendum
illuc oportet virtutibus semper esse
munitum. Et eos notat qui semper
adulationibus suis indulgent. ℞

274 Magnam epistola tua percepi vo-
c.2. luptatem permitte michi uti
verbis publicis nec illa ad significationem stoicam
revoca. Vicium esse voluptatem credimus.
Sit sane. Ponere tamen illam solemus ad de-
monstrandam animi hylarem affectionem.
Scio inquam et voluptatem si ad nostrum
album verba dirigimus rem infamem esse
et gaudium nisi sapienti non contingere.
Est enim animi elatio suis bonis ve-
risque fidentis. Vulgo tamen sic loquimur
ut dicamus magnum gaudium nos ex
illius consulatu aut coniugiis aut
ex partu uxoris percepisse, que adeo non
sunt gaudia ut sepe initia future
future tristitie sint. Gaudio autem iunctum
est non desinere nec in contrarium verti. Itaque
cum dicit Virgilius et mala mentis vir
gaudia diserte quidem dicit sed parum
proprie. Nullum enim malum est gaudium.
Voluptatibus hoc nomen imposuit et quod
voluit expressit. Significavit homines
malo suo letos. Tamen ego non immerito dixeram
cepisse me magnam epistola tua voluptatem.
Quamvis enim ex honesta causa imperitus
homo gaudeat, tamen affectum eius impotentem
et in diversum statim inclinaturum voluptatem
voco opinione falsi boni motam immoderatam
et inmodicam. Sed ut ad propositum revertar,
audi quid me in epistola tua delectaverit.
Habes verba in potestate non effert te oratio
nec longius quam destinasti trahit. Multi
sunt qui ad id quod non proposuerant
scribere alicuius verbi placentis decore
vocantur, quod tibi non evenit. Pressa sunt
omnia et rei aptata. Loqueris quantum
vis et plus significas quam loqueris. Hoc
maioris rei indicium est. Apparet animum quoque
nil habere supervacui nil tumidi. Invenio
translationes verborum ut non temerarias
neque periculum sui fecerint. Invenio ymagines
quibus si quis nos uti vetet et poetis
illas solis indicat esse concessas neminem
michi videtur ex antiquis legisse apud quos
nondum captabatur plausibilis oratio. Illi
qui simpliciter et demonstrande rei causa elo-
quebantur parabolis referti sunt, quas
existimo necessarias non ex eadem causa qua
poetis, sed ut inbecillitatis nostre adminicula
sint et ut dicentem et audientem in rem presentem
adducant. Sextium ecce cum maxime virum
acrem verbis grecis romanis moribus
philosophantem lego. Movet me ymago
ab illo posita ire quadrato agmine exercitum
ubi hostis ab omni parte suspectus est pugne
paratum. Idem inquit sapiens facere debet
omnes virtutes suas undique expandat ut
ubicumque aliquid infesti orietur illic parata
presidia sint et ad nutum regentis sine tu-
multu respondeant. Quod in exercitibus
hiis quos imperatores magni ordinant
fieri videmus ut imperium ducis simul omnes
copie sentiant sic disposite ut signum ab
uno datum peditem simul et equitem percurrat,
hoc aliquanto magis necessarium esse nobis ait.
Illi enim sepe hostem timuere sine causa tu-
tissimumque illud iter quod suspectissimum
fuit. Nil stultitia pacatum habet. Tam
superne illi metus est quam infra utrumque trepidat
latus. Sapiens autem ad omnem incursum
munitus intentus non si paupertas si non luctus
si non ignominia non si dolor impetum
faciat pedem referet interritus vel
intentus et contra illa ibit et inter illa.
Nos multa alligant multa debilitant.
Diu in istis vitiis iacuimus. Elui difficile
est. Non enim inquinati sumus sed infecti.
Ne ab alia ymagine ad aliam transeamus
hoc queram quod sepe mecum dispicio. Quid
ita nos stultitia tam pertinaciter tenet?
Primo quia non fortiter illam repellimus nec
toto ad salutem impetu nitimur. Deinde
quia illa que a sapientibus viris reperta
sunt non satis credimus nec apertis pectoribus
haurimus leviterque tam magne rei
insistimus. Quemadmodum autem potest aliquis
quantum vacat a vitiis non discessit. Nemo
nostrum in altum descendit, summa tantum de-
cerpsimus. Et exiguum temporis impendisse

philosophie satis habunde quod sit occupatus. Illud precipue impedit quod cito nobis placemus. Sed invenimus qui nos bonos viros dicat qui prudentes et sanctos cognoscimus. Non sumus modica laudatione contenti. Quicquid in nos adulatio sine pudore congessit tamquam debitum prendimus. Optimos nos esse sapientissimos affirmantibus assentimur cum sciamus illos sepe mentiri. Adeo quod indulgemus nobis ut laudari velimus in id cui contraria cum maxime facimus. Mitissimum ille se in ipsis suppliciis audit, in rapinis liberalissimum et in ebrietatibus ac libidinibus temperatissimum. Sequitur itaque ut ideo mutari nolimus quia nos optimos esse credimus. Alexander cum iam in India vagaretur et gentes ne finitimis quidem satis notas bello vastaret in obsidione cuiusdam civitatis circuit muros et dum imbecillia menium quereret sagitta ictus diu persedere et incepta agere perseveravit. Deinde cum represso sanguine sicci vulneris dolor cresceret crus suspensum equo paulatim obtorpuisset coactus assistere omnes inquit iurant esse me Iovis filium sed vulnus hoc hominem me esse clamat. Idem nos faciamus. Cum pro sua quemque portione adulatio infatuat. Dicamus: vos quidem dicitis me esse prudentem, ego autem video quam multa inutilia concupiscam, nocitura optem. Nichil quidem intelligo quod animalibus sacietas monstrat, quis debeat esse cibo quis potioni modus, quantum capiam adhuc nescio. Sic docebo quemadmodum intelligas te non esse sapientem. Sapiens ille plenus est gaudio, hilaris et placidus, inconcussus. Cum diis ex pari vivit. Nunc ipse te consule, si numquam es mestus. Si nulla spes animum tuum futuri expectatione sollicitat. Si per dies noctesque par et equalis tenor animi erecti et placentis sibi est pervenisti ad humani boni summam. Sed si appetis voluptates et undique et omnes scito tantum tibi ex sapientia quantum ex gaudio deesse. Ad hoc cupis pervenire sed erras qui inter divitias illuc venturum esse te speras, inter honores, id est gaudium inter sollicitudines queris. Ista que sic petis tamquam datura leticiam et voluptatem cause dolorum sunt. Omnes inquam illuc tendunt ad gaudium sed unde stabile magnumque consequantur ignorant. Ille ex conviviis et luxuria, ille ex ambitione et circumfusa clientium turba, ille ex amica, alius ex studiorum liberalium vana ostentatione et nichil sanantibus litteris. Omnes istos oblectamenta fallacia et brevia decipiunt, sicut ebrietas que unius hore hilarem insaniam longi temporis tedio pensat. Sicut plausus et acclamationis secunde favor qui magna sollicitudine et partus est et expiandus. Hoc ergo cogita, hunc esse sapientie effectum gaudii equalitatem. Talis est sapientis animus qualis mundus super lunam. Semper illic serenum est. Habes ergo quare velis sapiens esse quia numquam sine gaudio est. Gaudium autem hoc non nascitur nisi ex virtutum conscientia. Non potest gaudere nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans. Quid ergo inquis stulti ac mali non gaudent? Non magis quam predam nacti leones. Cum fatigaverunt se vino ac libidinibus, cum illos nox inter vitia defecit, cum voluptates angusto corpori ultra quam capiebat ingeste suppurare ceperunt, tunc exclamant miseri Virgilianum illud versum: Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem egerimus nosti. Omnem luxuriosi noctem inter falsa gaudia et quidem tamquam supremam agunt. Illud gaudium quod deos deorumque emulos sequitur non rumpitur, non desinit. Desineret si sumptum esset aliunde. Sicut quod non est alieni muneris nec arbitrii quidem alieni esse. Quod non dedit fortuna non eripit.

Ambitione et superfluitate dampnabis parsimoniam

Queror litigo irascor. predicat Ep[istola] 60
Etiam nunc optas quod optavit
nutrix tua vel pedagogus aut c. 3
mater. Nondum intelligis quanti mali optaverint. O quam inimica sunt nobis vota nostrorum. Et quidem inimiciora quo cessere felicius. Iam non admiror si omnia nos a prima pueritia mala sequuntur. Inter execrationes parentum crevimus. Exaudiant et dii gratuitam pro nobis vocem. Quousque poscemus aliquid deos, quasi ita nondum ipsi alere nos possimus. Quamdiu sationibus implebimus magnarum urbium campos? Quamdiu nobis populus

metet? Uni viro mensa frumentum
necessaria. Multa et quidem non uno mari
subvehentur. Taurus paucissimorum in-
gerum pascuo impletur. Una silva ele-
phantis pluribus sufficit. Homo et terra
pascitur et mari. Quid ergo? Tam insatiabilem
nobis natura alvum dedit, cum tam modica
corpora dedisset, ut vastissimorum edacissimorum
animalium aviditatem vinceremus? Minime. Quan-
tulum enim est quod nature datur? Parvo
illa dimittitur. Non fames nobis ventris
magno constat sed ambitio. Hos itaque,
ut ait Salustius, ventri obedientes
animalium loco numeremus, non hominum, quosdam
vero nec animalium quidem sed mortuorum.
Vivit is qui multis usui est, vivit
qui se utitur. Qui vero latitant et torpent
sic in domo sunt quomodo in conditivo. Horum
licet in limine ipso nomen marmori in-
scribas: mortem suam antecesserunt. Quod
sapiens ad mortem semper paratum
habet et ultroneum animum. R.

61 Desinamus quod voluimus velle.
Ego certe id ago senex, ne eadem
velle que puer volui. In hoc
unum eunt dies, in hoc noctes. Hoc opus
meum est, hec cogitatio: imponere veteribus
malis finem. Id ago ut mihi instar totius
vite dies sit. Nec me hercules tamquam
ultimum rapio, sed sic illum aspicio tamquam
esse vel ultimus possit. Hoc animo tibi hanc
epistulam scribo, tamquam me cum maxime scri-
bentem mors evocatura sit. Paratus exire
sum, et ideo fruar vita, quia quamdiu
hoc futurum sit non nimis pendeo. Ante
senectutem curavi ut bene viverem, in se-
nectute ut bene moriar. Bene autem
mori est libenter mori. Da operam
ne quid unquam invitus facias. Quidquid
futurum est necesse venturum et repugnanti,
volenti necessitas non est. Ita dico:
qui imperia libens excipit partem acer-
bissimam servitutis effugit, facere quod nolit.
Non qui iussus aliquid facit miser est,
sed qui invitus facit. Itaque sic animum
componamus ut quidquid res exiget id velimus,
et in primis ut finem nostrum sine tristitia
cogitemus. Ante ad mortem quam ad vitam
preparandi sumus. Satis instructa vita est,
sed nos in instrumenta eius avidi sumus. Deesse
aliquid nobis videtur et semper videbitur.
Ut satis vixerimus, nec anni nec dies

sed animus. Vixi, Lucili carissime, quantum satis
erat; mortem plenus expecto. De simulata
et affectata occupatione. Et quod
brevissima ad divitias per contemptum
divitiarum via est. c. 62

Mentiuntur qui sibi obstare c. 61
ad studia liberalia turbam
negotiorum volunt videri. Simulant occu-
pationes et augent et ipsi se occupant. Vaco,
Lucili, et ubicumque sum, ibi meus sum. Rebus
enim me non trado sed commodo. Nec co-
sector perdendi temporis causas, et quocumque constiti
loco, ibi cogitationes meas tracto et
aliquid in animo salutare converso. Cum me amicis
dedi, non tamen mihi abduco, nec cum illis
moror quibus me tempus aliquod congregavit
aut causa ex officio nata civili, sed cum
optimo quoque sum; ad illos, in quocumque loco,
in quocumque seculo fuerint, animum meum mitto.
Demetrium, virorum optimum, mecum
circumfero et relictis conchyliatis cum illo
seminudo loquor, illum admiror. Quidni
admirer? Vidi nichil ei deesse. Con-
temnere aliquis omnia potest, omnia habere non
potest. Brevissima ad divitias per contemptum
divitiarum via est. Demetrius autem
noster sic vivit non tamquam contempserit omnia,
sed tamquam aliis habenda permiserit. Con-
solatio de amico defuncto. R. c. 63

Graviter fero decessisse Flaccum c. 6
amicum tuum, plus tamen equo do-
lere te nolo. Illud ut non doleas
vix audebo exigere, et esse melius scio.
Sed cui ista firmitas animi continget nisi
iam multum supra fortunam elato? Illum quoque
ista res vellicabit, sed tantum vellicabit.
Nobis autem ignosci potest prolapsis ad lacri-
mas, si non nimie decurrerint, si ipsi illas
repressimus. Nec sicci sint oculi amisso amico
nec fluant; lacrimandum est, non plorandum.
Duram tibi legem ponere videor, cum poe-
tarum Grecorum maximus ius flendi dederit
in unum dumtaxat diem, cum dixerit etiam Niobem
de cibo cogitasse? Queris unde sint lamen-
tationes, unde immodici fletus? Per lacrimas
argumenta desiderii querimus et dolorem non
sequimur sed ostendimus. Nemo tristis sibi est.
O infelicem stultitiam! Est aliqua et doloris
ambitio. Quid ergo, inquis, obliviscar
amici? Brevem illi apud te memoriam pro-
mittis, si cum dolore mansura est. Ista istam frontem

ad usum quodlibet fortuna sufficit non differo in longius tempus quod desiderium esse molestum quo cum acerrimum fluctus residet. Cum primum te desinere deprehendis imago ista tristicie discedat. Nunc ipse custodis dolorem tuum sed custodienti quoque elabitur eoque citius quo est acrior desinit. Id agamus ut iocunda nobis amissorum fiat recordatio. Nemo libenter ad id redit quod non sine tormento cogitaturus est. Sic illud fieri necesse est ut cum aliquo nobis morsu amissorum quos amavimus nomen occurrat. Sed hic quoque morsus habet suam voluptatem. Nam ut dicere solebat Attalus noster: Sic amicorum

atta

defunctorum memoria iocunda est quomodo poma quedam sunt suaviter aspera quomodo in vino nimis vetere ipsa nos amaritudo delectat. Cum vero intervenit spatium omne quod angebat extinguitur et pura ad nos voluptas venit. Si illi credimus amicos incolumes cogitare melle ac placenta frui est. Eorum qui fuerunt retractatio non sine acerbitate quadam iuvat. Quis autem negavit hec vina esse vina et acredina habentia austeritatis aliquid stomachum excitare. Ego vero idem sentio. Michi amicorum defunctorum cogitatio dulcis ac blanda est. Habui enim illos tamquam amissurus amisi tamquam habeo. Fac ergo mi Lucili quod equitatem decet: desine beneficium fortune male interpretari. Abstulit sed dedit. Ideo amicis avide fruamur quia quamdiu contingere hoc possit incertum est. Cogitemus quam sepe illos reliquerimus in aliqua peregrinatione longinqua exituri quam sepe eodem morantes loco non viderimus. Intelligemus plus nos temporis in vivis perdidisse. Feras autem hos qui negligentissime amicos habuerunt miserrime lugent nec amant quemquam nisi perdiderunt. Ideoque tunc effusius merent quia verentur ne sit dubium an amaverint. Sera indicia affectus sui querunt. Si habemus alios amicos male de eis et meremur et existimamus qui parum valent in unius elati solacium. Si non habemus maiorem iniuriam ipsi nobis fecimus quam a fortuna accepimus. Illa unum abstulit nos quemque non fecimus. Deinde ne unum quidem nimis amavit qui plus quam unum amare non potuit. Si quis despoliatus amissa unica tunica complorare se malit quam circumspicere quomodo frigus effugiat et aliquid inveniat quo tegat scapulas, nonne tibi videatur stultissimus? Quem amabas extulisti, quere quem ames. Satius est amicum reparare quam flere. Scio iam esse hoc pertritum quod adiecturus sum non ideo pretermittam quia ab omnibus dictum est: finem dolendi etiam qui consilio fecerat tempore invenit. Turpissimum autem est in homine prudente remedium meroris lassitudo merendi. Malo relinquas dolorem quam ab illo relinquaris et quam primum id facere desiste quod etiam si voles diu facere non poteris. Annum feminis ad lugendum constituere maiores non ut tam diu lugerent sed ne diutius. Viris nullum legitimum tempus est quia nullum honestum. Quam tamen michi ex istis mulierculis dabis vix retractis a rogo vix a cadavere revulsis cuius lacrime in totum mensem duraverint? Nulla res citius in odium venit quam dolor. Qui recens consolatorem invenit et aliquos ad se adducit inveteratus vero deridetur nec immerito. Aut enim simulatus aut stultus est. Hoc tibi scribo is qui Anneum Serenum karissimum mihi tam immodice flevi ut quod minime velim inter exempla sim eorum quos dolor vicit. Hodie tamen factum meum damno et intelligo maximam michi causam sic lugendi fuisse quod numquam cogitaveram eum mori ante me posse. Hoc unum michi occurrebat minorem esse et tamquam ordine multo minorem fata servarent. Itaque assidue cogitemus tam de nostra quam omnium quos diligimus mortalitate. Tunc ergo debui dicere: minor est Serenus meus, quid ad rem pertinet? Post me mori debet sed ante me potest. Quia non feci imparatum subito fortuna percussit. Nunc cogito omnia et mortalia esse et incerta lege mortalia esse. Cogitemus ergo Lucili karissime cito nos eo perventuros quo illum pervenisse meremus et fortasse si modo vera sapientum fama est recipitque nos locus aliquis quem putamus perisse premissus est.

De efficacia sermonis viri boni et de augenda doctrina priorum et eorum veneratione

Fuisti heri nobiscum. Potes Rubrica queri si heri tantum ideo adieci

nobiscum. Mecum enim semper es. Intervenerant quidam amici propter quos maior fumus fieret, non hic qui erumpere ex lautorum culinis et terrere vigiles solet. Sed hic modicus qui hospites venisse significet. Varius nobis fuit sermo ut in convivio nullam rem usque ad exitum adducens, sed aliunde alio transiliens. Lectus est deinde liber Quinti Sextii patris magni, si quid credis, viri, et licet neget, Stoyci. Quantus in illo, di boni, vigor est, quantum animi. Hoc non in omnibus philosophis invenies quorum scripta clarum habent tantum nomen. Cetera exanguia sunt, instituunt, disputant, cavillantur, non faciunt animum quia non habent. Cum legeris Sextium, dices: vivit, viget, liber est, supra hominem est, dimittit me plenum ingentis fiducie. In qua positione mentis sim cum hunc lego fatebor tibi: libet omnes casus provocare, libet exclamare: quid cessas fortuna? Congredere, paratum vides. Animum illius induo qui querit ubi se experiatur, ubi virtutem suam ~~ostendat~~ ostendat: spumantemque dari pecora inter inertia votis optat aprum aut fulvum descendere monte leonem. Libet aliquid habere quod vincam, cuius patientia exercear. Nam hoc quoque egregium Sextius habet, quod ostendet tibi beate vite magnitudinem et desperationem eius non faciet. Scies esse illam in excelso, sed volenti penetrabilem. Hoc idem virtus tibi ipsa prestabit, ut illam admireris et tamen speres. Mihi certe multum auferre temporis solet contemplatio ipsa sapientie. Non aliter illam intueor obstupefactus quam ipsum interim mundum, quem sepe tamquam spectator novus video. Veneror itaque inventa sapientie inventoresque. Adire tamquam hereditatem iuvat. Mihi ista acquisita, mihi laborata sunt. Sed agamus bonum patrem familie, faciamus ampliora que accepimus. Maior ista hereditas a me ad posteros transeat. Multum adhuc restat operis multumque restabit, nec ulli nato post mille secula precludetur occasio aliquid adhuc adiciendi. Sed etiam si omnia a veteribus inventa sunt, hoc semper novum erit, usus et inventorum ab aliis scientia ac dispositio. Puta relicta nobis medicamenta quibus sanarentur oculi; non opus est mihi alia querere. Hec tamen morbis et temporibus aptanda sunt. Hoc asperitatem oculorum colligit, hoc palpebrarum crassitudinem attenuat, hoc vim subitam et humorem avertit, hoc acuit visus. Teras ista oportet et eligas tempus, adhibeas singulis modum. Animi remedia inventa sunt ab antiquis. Quomodo autem admoveantur aut quando nostri operis est querere. Multum egerunt qui ante nos fuerunt, sed non peregerunt. Suspiciendi tamen sunt et ritu deorum colendi. Quidni ego magnorum virorum et imagines habeam incitamenta animi et natales celebrem? Quidni ego illos honoris causa semper appellem? Quam venerationem preceptoribus meis debeo, eandem illis preceptoribus generis humani, a quibus tanti boni initia fluxerunt. Si consulem videro aut pretorem, omnibus quibus honor haberi solet faciam: equo desiliam, caput aperiam, semita cedam. Quid ergo? Marcum Catonem utrumque et Lelium sapientem et Socratem cum Platone et Zenonem Cleantemque in animum meum sine dignatione summa recipiam? Ego vero illos veneror et tantis nominibus semper assurgo. Vale.

De innumeris causis rerum mundi secundum varias sectas. [illegible] contentus est quod animus humanus non hec sed humana semper spectat et

Hesternum diem divisi cum mala e. 65
valitudine. Antemeridianum illa sibi vindicavit, postmeridianum ~~illa sibi vindicavit~~ mihi cessit. Itaque lectione primum temptavi animum. Deinde cum hanc recepisset, plus illi imperare ausus sum, immo permittere. Aliquid scripsi et quidem intentius quam soleo, dum cum materia difficili contendo et vinci nolo, donec intervenerunt amici qui mihi vim afferrent et tamquam egrum intemperantem coercerent. In locum stili sermo successit ~~[illegible]~~, ex quo eam partem ad te perferam que in lite est. Te arbitrum addiximus. Plus negotii habes quam existimas. Triplex causa est. Dicunt, ut scis, Stoyci nostri duo esse in rerum natura ex quibus omnia fiant, causam et materiam. Materia iacet iners, res ad omnia parata, cessatura si nemo moveat. Causa autem Stoyci

varios materiam format et quotiens vult
versat ex illa varia opera producit.
Esse igitur debet unde fiat aliquid, deinde
a quo fiat. hec causa est, illud materia. Omnis
ars nature imitatio est. Ita quod de
universo dicebam, ad hec transfer que ab
homine facienda sunt. Statua et materiam
habuit que pateretur artificem, et artificem
qui materie daret faciem. Ergo in statua
materia fuit es, causa fuit opifex. Eadem
conditio rerum omnium est. Est ex eo constat
quod fit, et ab eo quod facit. Stoicis placet
ar'to unam causam esse, id quod facit. Aristoteles
putat causam tribus modis dici. Prima
inquit causa est ipsa materia, sine qua nichil
potest effici. Secunda est opifex. Tertia est
forma que unicuique operi imponitur
tamquam statue. Nam hanc Aristoteles ydos
vocat. Quarta quoque est inquit his accedit
propositum totius operis. Quid sit hoc
aperiam. Es prima statue causa est. Numquam
enim facta esset nisi fuisset id ex quo fun-
deretur duceretur. Secunda causa artifex est.
Non potuisset illud in habitum statue
figurari nisi accessissent perite manus.
Tertia causa est forma. Neque enim statua
ista doriphoros aut diadumenos
vocaretur nisi hec illi impressa esset
facies. Quarta causa faciendi propositum.
Nam nisi hoc fuisset facta non esset. Quid
est propositum? quod invitavit artificem,
quod ille secutus fecit. Vel pecunia est
hec si venditurus fabricavit, vel gloria
si laboravit ad nomen, vel religio si
donum templo paravit. Ergo et hec causa
est propter quam fit. An non putas inter
causas facti operis esse numerandum
quo remoto factum non esset? His quintam
pl'o Plato adicit exemplar quam ipse vocat
ideam. Hoc est enim quod respiciens artifex
fecit id quod destinabat efficere. Nichil
autem ad rem pertinet utrum foris habeat
exemplar ad quod referat oculos an
intus quod ipse sibi concepit et posuit.
Hec exemplaria rerum omnium deus intra
se habet numerosque universorum que agenda
sunt animo complexus est. Plenus
his figuris est quas Plato ydeas vocat
immortales immutabiles infatigabiles.

Itaque homines quidem pereunt, ipsa autem huma-
nitas ad quam homo fingitur permanet, et hominibus
laborantibus et intereuntibus illa nichil
patitur. Quinque ergo cause sunt ut Plato
dicit: id ex quo, id a quo, id in quo, id
ad quod, id propter quod. Novissime
id quod ex his est. Tamquam in statua,
quia de hac loqui cepimus: id ex quo es est,
id a quo artifex est, id in quo forma est
que aptatur illi, id ad quod exemplar
est quod imitatur is qui facit, id propter
quod novissime facientis propositum
est, id quod ex istis est ipsa statua. Hec
omnia mundus quoque ut ait Plato habet.
Faciens hic deus est, ex quo fit hec materia
est, forma hec est habitus et ordo quem videmus,
exemplar scilicet ad quod deus hanc magnitu-
dinem operis pulcherrimi fecit, propositum propter
quod fecit. Queris quod propositum sit
deo? bonitas. Ita certe Plato ait: que deo
faciendi mundum fuit causa? Bonus est.
Bono nulla cuiusquam boni invidia est. Fecit
itaque quam optimum potuit. Fer ergo iudex
sententiam et pronuntia quis tibi videatur
verisimillimum dicere, non quis verisimillimum
dicat. Id enim tam supra nos est quam ipsa
veritas. Hec que ab Aristotile et Platone
ponitur turba causarum aut nimium multa
aut nimium pauca comprehendit. Nam
si quodcumque remoto quid effici non potest
id causam iudicant esse faciendi
dixerunt. Ponant inter causas tempus:
nichil sine tempore potest effici. Ponant locum:
si non fuerit ubi fiat, ne fiet quidem.
Ponant motum: sine hoc nec quicquam nec fit
nec perit. Nulla sine motu ars, nulla
mutatio est. Sed nos nunc primam et generalem
querimus causam. Hec simplex debet
esse, nam et materia simplex est. Querimus
quid sit causa, ratio scilicet faciens, id est deus.
Ista enim quecumque rettulisti non sunt multe
et singule cause, sed ex una pendent,
ex ea que facit. Formam dicis causam esse?
hanc imponit artifex operi: pars causa est, non
causa. Exemplar quoque non est causa sed instrumentum
cause necessarium. Sic necessarium est exemplar
artifici quomodo scalprum, quomodo lima: sine
his procedere ars non potest. Non tamen hec
partes artis aut cause sunt. Propositum
inquit artificis propter quod ad faciendum accedit

accedit causa est ut sit tamen non est efficiens
causa sed superveniens. Hec autem inextrica
biles sunt nobis de causa generali disserenti
Illud vero non pro soluta ipsi subtilitate
dixerim totum mundum et consummatum opus
causam esse. Multum enim interest inter
opus et causam operis. Aut fer sententiam aut
quod facilius in eiusmodi rebus est Re
gat tibi loqui et nos reverti iube. Quid
te inquis delectat quibus inter ista conterere
que tibi nullum affectum eripiunt nullam
cupiditatem abigunt. Ego quidem potius
illa ago ac tracto quibus pacatur animus
et me prius scrutor. Deinde hunc mundum
ne hoc quidem tempus ut existimas perdo. Ista
enim omnia si non concidantur nec in hanc
subtilitatem inutilem distrahantur attollunt
et levant animum qui gravi sarcina
pressus explicari cupit et reverti ad
illa quorum fuit. Nam corpus hoc animi
pondus ac pena est. Premente urgetur
in vinculis est nisi accessit philosophia
et illum respirare respirare rerum nature
spectaculo iussit et a terrenis ad divina
dimisit. Hec libertas eius est hec eva
gatio subducit interim se custodie
qua tenetur et celo reficitur. Quemadmodum
artifices ex aliqua re subtiliore inten
tione que oculos defatigat si malignum
habent et precarium lumen in publicum prodeunt
et in aliqua regione ad populi ocium
dedicata oculos libera luce delectant
sic animus in hoc tristi et obscuro domi
cilio clausus quotiens potest apertum petit
et rerum nature contemplatione requi
escit. Sapiens ac sectator sapientie adheret
quidem corpori suo sed optima sui parte
abest et cogitationes suas ad sublimia
intendit velut sacramento rogatus hoc
quod vivit stipendium putat et ita for
matus est ut illi nec amor vite
nec odium sit patiturque mortalia quamvis sciat
ampliora superesse. Interdicis michi inspectione
rerum nature a toto abductum redigis
in partem. Ego autem querens que sint initia
universorum quis rerum formator quis
omnia in uno mersa et in materia inerti convo
luta discreverit. Non queram quis sit
istius artifex mundi qua ratione tanta
magnitudo in legem et in ordinem venerit
quis sparsa collegerit confusa distinxerit

in una deformitate iacentibus faciem diviserit
unde lux tanta fundatur ignis sit an aliquid
sit igne lucidius. Ego ista non queram
unde descenderim semel hec michi videnda sint
an sepe nascendum quo hinc iturus sim
que sedes exspectet animam solutam legibus
servitutis humane. Vetas me celo interesse
id est iubes me vivere capite demisso. Maior
sum et ad maiora genitus quam ut man
cipium sim mei corporis. Quod equidem
non aliter aspicio quam vinculum aliquod libertati
mee circumdatum. Hoc itaque oppono fortune
in quo resistat nec per illud ad me ullum
transire vulnus sino. Quicquid in me iniuriam
pati potest hoc est in hoc obnoxio domicilio
animus liber habitat. Numquam me caro
ista compellet ad metum numquam ad indignam
bono simulationem numquam in honorem huius
corpusculi mentiar. Cum visum erit distra
ham cum illo societatem. Et nunc tamen dum heremus
non erimus equis partibus socii. Animus
ad se omne ius ducet. Contemptus corporis sui
certa libertas est. Ut ad propositum revertar
huic libertati multum confert et illa de qua
modo loquebamur inspectio. Nempe universa
ex materia et deo constant. Deus ista temperat
que circumfusa rectorem sequuntur et ducem.
Potentius autem est ac pretiosius quod facit
quod est deus quam materia patiens dei.
Quem in hoc mundo locum deus obtinet
hunc in homine animus. Quod est illic materia
id nobis est corpus. Serviant ergo deteriora
melioribus. Fortes simus adversus fortuita
non contremiscamus iniurias non vulnera non
vincula non egestatem. Mors quidem aut
finis aut transitus. Nec desinere timeo
idem est enim quod non cepisse nec transire quia nusquam
tam anguste ero. Vale. Liber ix Redarguit
eos qui tres gradus bonorum posuerunt
dicens unum tantum absolutum bonum scilicet virtutem
incapacem augmenti vel detrimenti. Et quecumque
bona sunt paria sunt. Ro

Claranum condiscipulum meum c. 66
vidi post multos annos non puto c. 1
exspectas ut adiciam senem sed me
hercule viridem animo ac vigentem et cum
corpusculo suo colluctantem. Inique enim
se natura gessit et talem animum male collocavit
aut fortasse voluit hoc ipsum nobis ostendere
posse ingenium fortissimum ac beatissimum

sub qualibet cute latere vicit omnia tamen
impedimenta ad cetera contempnenda a
contempnendo se pervenit. Errare mihi visus est
qui dixit Gratior et pulchro veniens
de corpore virtus. Non enim ullo honesta-
mento eget ipsa magnum sui decus est
et corpus suum consecrat. Certe Claranum
nostrum cepi intueri formosus mihi videtur
et tam rectus corpore quam est animo. Potest
ex casa vir magnus exire potest ex deformi
et humili corpusculo formosus animus et
magnus. Quosdam ita mihi videtur in hoc
tales generare natura ut approbet virtutem
omni loco nasci. Si posset per se nudos ede-
re animos fecisset nunc quod amplius est
facit. Quosdam enim edit corporibus impe-
ditos sed nichilominus perrumpentes ob-
stancia. Claranus mihi videtur in exemplar
editus ut scire possemus non deformitate
corporis fedari animum sed pulcritudine
animi corpus ornari. Quamvis autem pau-
cissimos una fecerimus dies tamen multi
nobis sermones fuerunt quos subinde
egeram et ad te permittam. Hoc primo die
quesitum est quomodo possint paria bona esse
si triplex condicio eorum est. Quedam
ut nostris videtur prima bona sunt tamquam
gaudium pax salus patrie. quedam secunda
in materia infelici expressa tormentorum
paciencia et in morbo gravi temperancia. Illa
bona directo optamus nobis hec si necesse
erit. Sunt adhuc tercia tamquam modestus
incessus et compositus vultus et conveni-
ens prudenti viro gestus. Quomodo ista
inter se paria esse possunt cum alia optanda
sint alia aversanda. Si volumus ista
distinguere ad primum bonum revertamur
et consideremus id quale sit animus intuens
vera peritus fugiendorum ac petendorum
non ex opinione sed ex natura precia rebus impo-
nens toti se inserens mundo et in omnes
eius actus contemplationem suam mittens
cogitationibus actionibusque intentus
ex equo magnus ac vehemens asperis
blandisque pariter invictus neutri se for-
tune submittens supra omnia que con-
tingunt acciduntque eminens pulcherrimus
tum decore tum viribus sanus ac siccus
imperturbatus intrepidus quem nulla
vis frangat quem nec tollit fortuita
nec deprimat. Talis animus virtus est.

Hec est eius facies sub unum veniat
aspectum et semel se tota ostendat. Ceterum
multe eius species sunt que pro vite varietate
et pro actionibus explicantur nec minor
fit nec maior ipsa. Decrescere enim summum
bonum non potest nec virtuti ire retro licet
sed in alias atque alias qualitates convertitur
ad rerum quas actura est habitum figurata.
Quicquid attingit in similitudinem sui adducit
et tingit actiones amicicias interdum
domos totas quas intravit disposuitque
condecorat quicquid tractavit id ama-
bile conspicuum mirabile facit. Itaque
vis eius et magnitudo ultra non potest
surgere quando incrementum maximo non est.
Nichil invenies rectius recto non magis quam
verius vero quam temperato temperatius.
Omnis in modo est virtus in modo certa
mensura. Constancia non habet quo procedat
non magis quam fiducia aut veritas aut
fides. Quid accedere perfecto potest? Nichil
aut perfectum non erat cui accessit. Ergo
nec virtuti quidem cui si quid adici potest
defuit. Honestum quoque nullam accessionem recipit
honestum est enim propter ista que rettuli.
Quid porro decorum iustum et legitimum
non eiusdem esse forme putas certis ter-
minis comprehensum. Crescere posse imperfecte
rei signum est. Bonum omne in easdem cadit
leges iuncta est privata et publica utili-
tas tam mehercle quam inseparabile est
laudandum petendumque. Ergo virtutes
inter se pares sunt et opera virtutis et omnes
homines quibus ille contigere. Satorum vero aliud
quia virtutes cum mortales sint fragiles quoque
caduce sunt et incerte exiliunt residentque
et ideo non eodem precio estimantur. Una inducitur
humanis virtutibus regula una enim est
racio recta simplexque. Nichil est divinius
divino celesti celestius. Mortalia
minuuntur cadunt deteruntur crescunt
exhauriuntur implentur. Itaque illis in tam
incerta esse sorte inequalitas est. divinorum
una natura est. Racio autem nichil aliud
est quam in corpus humanum pars divini spiritus
mersa. Si racio divina est nullum autem
bonum sine racione est bonum omne divinum est.
Nullum porro inter divina discrimen est ergo nec
inter bona. Paria itaque sunt et gaudium
et fortis atque obstinata tormentorum perpessio

In utroque eadem est animi magnitudo. In altero
remissa et leta, in altero pugnax et intenta.
Quid? tu non putas parem esse virtutem eius
qui fortiter hostium menia pugnat et eius
qui obsidionem patientissime substinet?
Et magnus est Scipio qui Numantiam
cludit et comprimit cogitque invictas manus
in exitium ipsas suum verti; magnus ille ob-
sessorum animus qui scit non esse clusum cui
mors aperta est et in complexu libertatis ex-
spirat. Atque reliqua quoque inter se paria sunt,
tranquillitas, simplicitas, liberalitas,
constantia, equanimitas, tollerantia. Omnibus
enim istis una virtus subest, que animum
rectum et indeclinabilem prestat. Quid
ergo? nichil interest inter gaudium et dolorem
et inflexibilem patientiam tormentorum?
Ad ipsas virtutes plurimum. Circa illa in
quibus virtus utraque ostenditur, in altero
enim naturalis est animi remissio ac laxi-
tas, in altero contra naturam dolor. Itaque
media sunt hec que plurimum inter-
valli recipiunt; virtus in utraque par est.
Virtutem materia non mutat, nec peiorem
facit dura ac difficilis nec meliorem
hilaris et leta. Necesse ergo equalia sint
bona; nec hic potest se melius
in hoc gaudio gerere nec ille melius
in illis cruciatibus. Duo autem quibus
nichil fieri melius potest paria sunt. Nam
si que extra virtutem posita aut minuere
illam aut augere possunt, desinit unum
bonum esse quod honestum. Si hoc concesseris,
omne honestum perit. Quare? dicam: quia
nichil honestum est quod ab invito, quod a
coacto fit. Omne honestum voluntarium est.
Admisce illi pigritiam, querelam, tergiversationem,
metum, quod habet in se optimum perdidit.
Sibi placere non potest esse honestum quod non
est liberum; nam quod timet servit. Ho-
nestum est esse securum, tranquillum: si re-
cusat aliquid, si comploratur, si malum iudicat,
perturbationem recepit et in magna discor-
dia volutatur. Hic enim species recti vocat,
illinc suspicio mali retrahit. Itaque qui
honeste aliquid facturus est, quicquid ei oppo-
nitur, id etiam si incommodum putat, malum non
putat, velit libens faciat. Omne honestum
iniussum incoactumque est, sincerum et nulli
malo mixtum. Scio quid mihi responderi
hoc loco possit: hoc nobis persuadere conaris,
nichil interesse utrum aliquis in gaudio
sit an in eculeo iaceat tortoremque lasset.

Poteram respondere Epicurus quoque ait sapien-
tem si in Phalaridis tauro peruratur exclama-
turum: dulce est et ad me nil pertinet. Quid
miraris si ego paria bona dico alterius inter
tormenta fortissime stantis, quod tu incre-
dibilius est dicat Epicurus dulce esse
torreri. Hoc respondeo plurimum interesse
inter gaudium et dolorem; si queratur electio,
alterum petam, alterum vitabo. Illud naturale est,
hoc contra naturam. Quamdiu sic estimantur magno inter
se dissident spatio; cum ad virtutem ventum
est, utraque par est, et que per leta procedit et
que per districta. Nullum habet momentum
vexatio et dolor et quicquid aliud incommodi est:
virtute enim obruitur. Quemadmodum minuta
lumina claritas solis obscurat, sic dolores,
molestias, iniurias virtus magnitudine
sua elidit atque opprimit; et quocumque affulsit
ibi quicquid sine illa apparet extinguitur,
nec magis ullam portionem habent incommoda
cum in virtutem inciderint quam in mari nimbus.
Hoc ut scias, sic ad omne pulcrum vir bonus
sine ulla cunctatione procurret: stet illic
licet carnifex, stet tortor atque ignis, perse-
verabit, nec quid passurus sed quid
facturus sit aspiciet, et se honeste rei tamquam
bono viro credet; utile illam sibi iudicabit,
tutam, prosperam. Eundem locum habebit apud
illum honesta res sed tristis atque aspera,
quem vir bonus pauper aut exul ac pallidus.
Agedum pone ex illa parte virum bonum divitiis
habundantem, ex altera nichil habentem sed
in se omnia: uterque eque vir bonus erit, etiam si
fortuna dispari utetur. Idem ut dixi in rebus
iudicium est quod in hominibus: eque lau-
dabilis est virtus in corpore valido et libero
quam in morbido ac vincto. Ergo tuam quoque virtutem
non magis laudabilem esse si corpus illi integrum
integrum fortuna prestiterit quam si ex aliqua
parte mutilatum. mutilatum. alioquin hoc
erit ex servorum habitu dominum estimare. Omnia
enim ista in que dominium casus exercet serva
sunt, pecunia et corpus et honores, imbecillia,
fluida, mortalia, possessionis incerte. Illa
rursus libera et invicta opera virtutis, que
non magis appetenda sunt si benignius
a fortuna tractantur nec minus si aliqua
iniquitate rerum premuntur. Quod in hominibus
amicitia est, hoc in rebus appetitio. Non,
puto, magis amares virum bonum locupletem
quam pauperem, nec lacertosum et robustum
quam gracilem et languidi corporis. Ergo ne rem quidem
magis appetes aut amabis hilarem ac pacatam

quam districta et operosa est. Et si hoc non est magis
diligeret eos de nobis eque bonis viris incolumem
et invictum quam percutientem et horrentem? Deinde
iste quoque parentes ut magis diligant inte-
grum omnibus membris et illesum quam debilem et
luscum? Paulatim fastidium tamen illos istius pro-
ficiet sit ab eo nobis eque iste ac perditis
coronatum crispulum malis. Non parit utrosque
virtus et non comparet aliarum rerum inequalitas.
Omnia enim alia non partes sed accessiones
sunt. Iudicis iniqui censura inter suos agit
ut filium sanum magis quam egrum diligit
proterum ne et excelsum quam brevem et medium.
Fetus suos non distinguunt fere et se in ali-
mentum pariter omnibus sternunt. Aves ex equo
partiuntur cibos. Ulixes ad Ithace sue
saxa sic properat quemadmodum Agamenon
ad Micenarum nobiles muros. Nemo
enim patriam quia magna est amat sed quia sua.
Quorsus ista pertinent? Ut scias virtutem omnia
opera velud fetus suos hisdem oculis in-
tueri eque indulgere omnibus et quidem
impensius laborantibus, quoniam quidem etiam
parentum amor magis in ea quorum miseretur
inclinatur. Virtus quoque opera sua que videt
afflicta et pressa non magis amat sed parentum
bonorum more magis complectitur ac fo-
vet. Quare non est ullum bonum altero maius?
Quia non est quicquam apto aptius, quia plano
non est planius. Non poteris dicere hoc magis
esse par alicui quam illud illi. Ergo nec honesto
honestius quicquam est. Quod si par omnium natura
est virtutum, tria genera bonorum in equo sunt.
Ita dico: in equo est moderate gaudere et
moderate dolere. Leticia illa non vincit
hanc animi firmitatem sub tortore gemitus
devorantem. Illa bona optabilia, hec mira-
bilia sunt; utraque vero paria, quia quicquid
incommodi est in ea maioris boni tegitur.
Quisquis hec imparia iudicat, ab ipsis
virtutibus avertit oculos et exteriora circumspicit.
Bona vera ad idem pendent, ad idem patent.
Illa falsa multum habent vani: itaque speciosa
et magna visentibus, cum ad pondus re-
vocata sunt, fallunt. Ita est mi Lucili:
quicquid vera ratio commendat solidum et
eternum est; firmat animum attollitque semper
futurum in excelso. Illa que temere laudantur
et vulgi sententia bona sunt inflant inanibus
letos; rursus ea que timentur tamquam mala
incutiunt formidinem mentibus et illa non
aliter quam animalia species periculi agitant.

Utraque ergo sine causa animum et diffundunt et mordent.
Nec illa gaudio nec hec metu digna est.
Sola ratio immutabilis et iudicii tenax est;
non enim servit sed imperat sensibus. Ratio rationi
par sicud rectum recto. Ergo et virtus non
aliud quam recta ratio. Omnes virtutes rationes
sunt. Rationes sunt si recte sunt. Si recte sunt, et pares sunt.
Qualis ratio, tales actiones; ergo omnes pares
sunt. Nam cum similes sint rationi, similes
et inter se sunt. Pares autem actiones inter
se esse dico quia honeste recteque sunt. Ceterum
magnas habebunt differentias variante materia,
que modo latior est, modo angustior, modo
illustris, modo ignobilis, modo ad multos
pertinens, modo ad paucos. In omnibus tamen istis
id quod optimum est par est: honeste sunt.
Tamquam viri boni omnes pares sunt quia boni
sunt; sed habent differentias etatis: alius senior
est, alius iunior; habent corporis: alius for-
mosus, alius deformis; habent fortune: ille
dives, hic pauper est; ille gratiosus potens
urbibus notus et populis, ignotus hic
plerisque et obscurus. Sed per illud quo boni
pares sunt. De bonis ac malis sensus
non iudicat; quid utile sit ignorat; non potest
ferre sententiam nisi in rem presentem perductus est;
nec futuri providus est nec preteriti memor.
Quid sit consequens nescit. Ex hoc autem
rerum ordo seriesque contexitur et unitas
vite in perfectum itura. Ratio ergo est arbitra
bonorum ac malorum: aliena et externa pro vilibus
habet, et ea que neque bona sunt neque mala
accessiones minimas ac levissimas iudicat.
Omne illi bonum in animo est. Ceterum bona
quedam prima existimat que ex proposito veniunt,
tamquam victoriam bonos liberos salutem patrie;
quedam secunda que non apparent nisi in rebus
adversis, tamquam equo animo pati morbum
magnum exilium; quedam media que nichilo
magis secundum naturam sunt quam contra naturam, tamquam
prudenter ambulare. Illa duo bona superiora
diversa sunt; prima enim secundum naturam sunt: gau-
dere liberorum pietate, patrie incolumitate;
secunda contra naturam sunt: fortiter obstare tormentis
et sitim perpeti, morbo urente precordia. Illud
ergo aliquid contra naturam bonum est? Minime; sed
aliquid contra naturam est in quo bonum illud existit.
Vulnerari enim et subiecto igne tabescere
et adversa valitudine affligi contra naturam est,
sed inter ista servare animum infatigabilem secundum
naturam est. Et ut quod volo exprimam breviter,
materia boni aliquando contra naturam est, bonum numquam

qui bonum sine ratione nullum est, sed ad ratio naturam. Quid quod est summum bonum hominis? Ex naturae voluntate se gerere. Non est inquit dubium quin felicior sit pax numquam lacessita quam multo reparata sanguine. Non est dubium quin felicior sit inconcussa valitudo quam ex gravibus morbis et extrema minitantibus in tutum vi quadam et patientia ducta. Eodem modo non erit dubium quin maius bonum sit gaudium quam obnoxius animus ad perpetiendos cruciatus vulnerum aut ignium. Minime. Illa enim quae fortuita sunt plurimum discriminis recipiunt. Extimantur enim utilitate sumentium. Bonorum unum propositum est naturae consentire. Hoc contingere par est. Cum alicuius in senatu sententiam sequimur non potest dici ille magis assentitur quam ille: ab omnibus in eandem sententiam itur. Idem de virtutibus dico: omnes assentiuntur naturae. Idem de bonis dico: omnia naturae assentiuntur. Alter adolescens decessit, alter senex, aliquis praeter hos infans cui nichil amplius contigit quam prospicere vitam. Omnes hii aeque fuerunt mortales, etiam si mors aliorum longius vitam passa est procedere, aliorum in medio flore precidit, aliorum interrupit ipsa principia. Alius inter cenandum est solutus. Alterius continuata mors somno est. Aliquem concubitus extinxit. His oppone ferro transfossos aut exanimatos serpentum morsu aut fractos ruina aut per longam nervorum contractionem extortos minutatim. Aliquorum melior dici, aliquorum peior potest exitus. Mors quidem omnium par est. Per quae veniunt diversa sunt; id in quod desinunt unum est. Mors nulla maior aut minor est; habet enim eundem in omnibus modum, finisse vitam. Idem tibi de bonis dico. Hoc bonum inter meras voluptates est, hoc inter tristia et acerba. Illud fortunae indulgentiam rexit, hoc violentiam domuit. Utrumque aeque bonum est quamvis illud plana et molli via ierit, hoc aspera. Idem enim finis omnium est: bona sunt, laudanda sunt, virtutem rationemque comitantur. Virtus aequat inter se quicquid agnoscit. Nec est quare hoc inter nostra placita mireris. Apud Epicurum duo sunt bona ex quibus summum illud beatumque componitur, ut corpus sine dolore sit, animus sine perturbatione. Haec bona non crescunt si plena sunt. Quo enim crescet quod plenum est? Dolore corpus caret. Quid ad hanc accedere indolentiam potest? Animus constat sibi placidus est. Quid accedere ad hanc tranquillitatem potest? Quemadmodum serenitas celi non recipit adhuc maiorem claritatem in sincerissimum adhuc nitorem repurgata, sic hominis corpus animumque curantis et bonum suum ex utroque nectentis perfectus est status et summam voti sui invenit si nec aestus animo est nec dolor corpori. Si qua extra blandimenta contingunt non augent summum bonum sed ita dicam condiunt et oblectant [ab extra … oblect]. Absolutum enim illud humanae naturae bonum corporis animique pace contentum est. Dabo apud Epicurum tibi etiam simillimam huic nostrae divisionem bonorum. [Nota] Alia enim sunt apud illum quae malit contingere sibi, ut corporis quietem ab omni incommodo liberam et animi remissionem bonorum suorum contemplatione gaudentis. Alia sunt quae quamvis nolit accidere, nichilominus laudat et comprobat, tamquam illam quam paulo ante dicebam male valitudinis et dolorum gravissimorum perpessionem in qua Epicurus fuit illo summo ac fortissimo die suo. Ait enim se vesice et exulcerati ventris tormenta tollerare ulteriorem doloris accessionem non recipientia, esse nichilominus sibi illum beatum diem. Beatum autem diem agere nisi qui est in summo bono non potest. Ergo apud Epicurum sunt haec bona quae malles non experiri, sed quia ita res tulit et amplexanda et laudanda et exequenda summis sunt. Non potest dici hoc non esse par maximis bonum quod beate vite clausulam imposuit cui Epicurus extrema voce gratias egit. [Nota] Permitte mihi Lucili virorum optime aliquid audacius dicere. Si ulla bona maiora aliis esse possent, haec ego quae tristia videntur mollibus illis et delicatis praetulissem, haec maiora dixissem. Maius est enim difficilia perfringere quam laeta moderari. Eadem ratione fit scio ut aliquis bene felicitatem et ut calamitatem fortiter ferat. Aeque esse fortis potest qui pro vallo securus excubuit nullis hostibus castra temptantibus et qui succisis poplitibus in genua se excepit nec arma dimisit. Macte virtute esto sanguinolentis et ex acie redeuntibus dicitur. Itaque haec magis laudaverim bona exercitata et fortia et cum fortuna rixata. Ego non dubitem quin magis laudem truncam illam et retorridam manum Mucii quam cuiuslibet fortissimi salvam? [De Mutio et Porsenna] Stetit hostium flammarumque contemptor et manum suam in hostili foculo destillantem perspectavit donec Porsenna cuius pene favebat gloriae invidit et ignem invito eripi iussit. Hoc bonum quidni inter

Anima miere tanto quam manus. Unde quam illa
secura et intentata fortuna quanto rarius est
hoste amissa manum incisse quam armata.
Quid ergo inquis hoc bonum tibi optabis
quidni hoc enim nisi qui potest et optare
non potest facere. An potius optem ut malaxandos
articulos exoletis meis porrigam
ut muliercula aut aliquis in mulierculam
ex viro versus digitulos meos ducat. Quidni
mallem ego felicissimum putem Mutium quod sic
tractavit ignem quasi illam manum tradidisset
praestitisset. In integrum restituit quicquid
corruerat. Confecit bellum inermis
ac mancus et manu trunca reges duos.

Quod omne bonum sit optabile. vincit valde

Ut a communibus initium faciam
ver aperire se coepit sed iam
inclinatum in aestatem quo tempore calere
debuit intepuit nec adhuc illi fides
est. Saepe enim in hiemem revolvitur. Vis scire
quam dubium adhuc sit? Nondum me committo
frigidae veri adhuc rigorem eius infringo.
Hoc est inquis nec calidum nec frigidum
pati. Ita est mi Lucili iam aetas mea contenta
est suo frigore; vix media regelatur aestate.
Itaque maior pars in vestimentis degitur. Ago gratias
senectuti quod me lectulo affixit. Quidni
gratias illi hoc nomine agam? Quicquid debebam
nolle non possum. Cum libellis mihi plurimus
sermo est. Si quando intervenerunt epistolae tuae
tecum esse mihi videor et sic afficior animo
tamquam tibi non scribam sed respondeam. Itaque
et de hoc quod quaeris quasi colloquar
tecum quale sit una scrutabimur. Quaeris
an omne bonum optabile sit. Si bonum
est inquis fortiter torqueri et magno animo
uri et patienter aegrotare sequitur ut ista optabilia
sint. Nihil autem video quod sit voto
dignum. Neminem certe scio adhuc eo nomine
votum solvisse quod flagellis caesus
aut podagra distortus aut eculeo longior
factus. Distingue mi Lucili ista
et intelliges esse in his aliquid optandum.
Tormenta abesse a me velim sed si sustinenda
fuerint ut me in illis fortiter
honeste animo geram optabo. Quidni
ego malim non incidere bellum sed si in
ciderit ut vulnera ut famem et omnia quae
bellorum necessitas affert generose feram
optabo. Ista non incommoda optabilia sunt
sed virtus qua perferuntur incommoda. Quidam

ex nostris existimant omnium tormentorum fortem
tolerantiam non esse optabilem sed nec abominandam
quidem quia voto purum bonum petendum
est et tranquillum et extra molestiam positum.
Ego dissentio quare primum quia fieri non potest
ut aliqua res bona quidem sit sed optabilis
non sit. Deinde si virtus optabilis est
nullum autem sine virtute bonum et omne
bonum optabile est. Deinde etiam si tormentorum
fortis patientia optabilis est atqui
pericula et contemnit et provocat pulcherrima
pars eius maximeque mirabilis est
illa non cedere ignibus obviam ire vulneribus
interdum tela ne vitare quidem sed pectore
excipere debes. Si fortitudo optabilis
est et tormenta patienter ferre optabile
est. Hoc enim fortitudinis pars est. Sed separa
ista ut dixi nihil erit quod tibi faciat errorem.
Non enim pati tormenta optabile est
sed pati fortiter. Illud opto fortiter quod
est virtus. Quis tamen unquam hoc sibi optavit
quaedam vota aperta et professa sunt quaedam
[illegible] sunt quaedam latent cum
multa voto inclusa sunt. Tamquam
opto mihi vitam honestam vita autem honesta
actionibus variis constat. In hac est
Reguli arca Catonis scissum manu sua
vulnus Rutilii exilium, calix venenatus
qui Socratem transtulit e carcere in caelum.
Ita cum optavi mihi vitam honestam et haec
optavi sine quibus interdum honesta non potest
esse. O terque quaterque beati quis ante
ora patrum Troiae sub moenibus altis contigit
oppetere. Quid interest optes hoc alicui
an optabile fuisse fatearis? Decius se pro
re publica devovit et in medios hostes concitato
equo mortem petens irruit. Alter post hunc
paternae virtutis aemulus conceptis sollemnibus
verbis ac iam familiaribus in aciem
confertissimam incurrit de hoc sollicitus
tantum ut litaret optabilem rem putans
bonam mortem. Dubitas ergo an optimum
sit memorabilem mori et in aliquo opere
virtutis. Cum aliquis tormenta fortiter
patitur omnibus virtutibus utitur.
Fortasse una in promptu sit et maxime
appareat patientia et perpessio et tolerantia
ceterum sunt illic. Illic est prudentia sine
qua nullum initur consilium quae suadet quae
effugere non possis quam fortissime ferre. Illic
est constantia quae deici loco non potest et propositum

illa in pectusque dimittit. Hic est ille comitatus virtutum. Quamquam honesta sit una virtus facit tamen ex consilii sententia quod ante ab omnibus virtutibus comprobatur. Etiam si ab una fieri videtur optabile est. Quid tu existimas ea tantum optabilia esse que per voluptatem et otium veniunt. que excipiuntur foribus ornatis. Sunt quedam tristia voluptatis bona. Sunt quedam vota que non gratulantium cetu sed adorantium venerantiumque celebrantur. Ita tu non putas Regulum optasse ut ad penos perveniret. Indue magni viri animum et ab opinionibus vulgi secede paulisper. Cape quantam debes virtutis pulcherrime ac magnificentissime speciem que nobis nec thure nec sertis sed sudore et sanguine colenda est. Aspice Cathonem sacro illi pectori purissimas manus admoventem et vulnera parum demissa laxantem. Utrum tandem illi dicturus es vellem que velles et moleste fero an feliciter quod agis. Hoc loco Demetrius noster occurrit qui vitam securam et sine ullis fortune incursionibus mare mortuum vocat. Nichil habere ad quod exciteris ad quod te concites cuius denuntiatione et incursu firmitatem animi tui temptes. sed in otio inconcusso iacere non est tranquillitas malacia est. Attalus stoycus dicere solebat malo me fortuna in castris suis quam in deliciis habeat. Torqueor sed fortiter [illegible] Audi Epycurum dicet et dulce [illegible] tam honeste rei et severe numquam molle nomen imponam. Uror sed invictus quid in hoc optabile sit non quod urit me ignis sed quod non vincat. Nichil est virtute prestancius nichil pulcrius et bonum et optabile est quicquid ex huius geritur imperio. Quomodo colendum sit ocium. Et quid in eo tractandum etc.

Consilio tuo accedo. absconde te in otio. sed et ipsum ocium absconde. Hoc te facturum stoycorum etiam sine precepto tamen exemplo licet scias sed ex precepto quoque facias et tibi et cui voles approbabis. Nec ad omnem rem publicam mittimus nec semper nec sine ullo fine. Preterea cum sapienti rem publicam ipso dignam dedimus idem mundum non est extra rem publicam etiam si recesserit immo fortasse relicto uno angulo in maiora atque ampliora transit et celo impositus intelligit cum sellam aut tribunal ascenderit quam humili loco sederit. Depono hoc apud te numquam plus agere sapientem quam cum in conspectum eius divina atque humana venerunt. Nunc ad illud revertor quod suadere tibi ceperam ut ocium tuum ignotum sit. Non est quod inscribas tibi philosophiam atque ocium. aliud proposito tuo nomen impone valitudinem imbecillitatem vocato et desidiam. Gloriari ocio iners ambitio est. Animalia quedam ne inveniri possint vestigia sua circa ipsum cubile confundunt. Idem tibi faciendum est. Alioquin non deerunt qui persequantur. Multi aperta transeunt abscondita et abstrusa rimantur. furem signata sollicitant. Vile videtur quicquid patet. aperta effractarius preterit. Hos mores habet populus. hos imperitissimus quisque in secreta irrumpere cupit. Optimum itaque est non iactare ocium suum. Iactandi autem genus est nimis latere et a conspectu hominum secedere. Ille Tarentum se abdidit. ille Neapoli inclusus est. ille multis annis non transit domus sue limen. Convocat turbam quisquis ocio suo aliquam fabulam imposuit. Cum secesseris non est agendum hoc ut de te homines loquantur sed ut ipse tecum loquaris. Quid autem loqueris quod homines de aliis libentissime faciunt de te apud te male existima. assuesces et dicere verum et audire. Id autem maxime tracta quod in te esse infirmissimum senties. Nota habet sua quisque corporis vitia. Itaque alius vomitu levat stomachum. alius frequenti cibo fulcit. alius interposito ieiunio corpus exhaurit et purgat. Hi quorum pedes dolor repetit aut vino aut balneo abstinent in cetera negligentes huic a quo sepe infestantur occurrunt. Sic in animo nostro sunt quedam quasi causarie partes quibus adhibenda curatio est. Quid in ocio facio. ulcus meum curo. Si ostenderem tibi pedem turgidum lividam manum aut contracti cruris aridos nervos permitteres michi uno loco iacere et fovere morbum meum. Maius malum est hoc quod non possum tibi ostendere in pectore tuo collectio vomica est. Non laudes. Nolo dicas. O magnum virum contempsit omnia et dampnatis humane vite furoribus fugit. Nichil dampnavi nisi me. Non est quod proficiendi causa venire ad me velis. Erras qui hinc auxilii aliquid speras non medicus sed eger hic habitat

Nullo illa tibi desperes dicas Ego istud bonum
hominem putabam et eruditum exceperam
aura destitutus sum nichil inde michi
audivi quod concupiscerem ad quod reverterer
De hoc sentias si hoc loqueris aliquid effectum
est. Malo ignoscas ocio meo quam invideas
q' se vert(at) [illegible]
Ocium inquis Seneca comendas m' ad epy
cureas voces delaberis. Ocium t' comendo
in quo maiora agas et pulcriora quam que
reliquisti pulsare superborum superbas po
tenciorum fores deligere in litteram senes
orbos plurimum in foro posse invidiosa
potencia ac brevis est ac si verum esti
mes sordida. Ille me gracia forensi longe
antecedet ille stipendiis militaribus et
quesita per hoc dignitate. Ille clientum
turba c(ui) tanti ab omnibus via dum ame
fortuna mutat(ur) cum turbe par esse
non possum. plus habet gracie. Utinam quidem
hoc propositum sequi olim fuisset animus
tibi. utinam de vita beata non in conspectu
ageremus sed nunc quoque non moremur. multa
enim que supervacua esse et inimica cre
ditum fuimus racioni nunc experiencie
credimus. Quod facere solet qui serius ex
eunt et volunt tempus celeritate reparare
calcar addamus. Hec etas optime facit
ad hec studia iam despumavit. Iam vicia
primo fervore adolescencie indomita lassavit
non multum superest ut extinguat. Et qu
ando inquis tibi proderit istud quod in exitu
discis aut in quam rem. In hanc ut exeam
melior. Non est tamen quod existimes ullam
etatem aptiorem esse ad bonam mentem
quam que se multis experimentis longa ac frequenti
rerum penitencia domuit. que ad salu
taria mitigatis affectibus venit. Hoc
est huius boni tempus. quisquis senex ad
sapienciam pervenit annis pervenit. Vale.

Seneca Lucilio salutem. De varia
loci mutacione vitanda. Et retinenda temporis brevitate. Epistola

c 69
c 4

Mutare de loco et in aliud de alio
transilire nolo primum quia
tam frequens migracio insta
bilis animi est. Coalescere meus ocio non
potest nisi desiit circumspicere et errare. ut animum
possis continere primum corporis tui fugam
siste. Deinde plurimum remedia conti
nuata proficiunt. Interrumpenda non est
quies et vite prioris oblivio. Sine dediscere

oculos tuos sine aures assuescere sanioribus
verbis. Quociens processeris in ipso
transitu aliqua que renovent cupiditates
tuas tibi occurrent. Quemadmodum et qui
amorem exuere conatur evitanda est
omnis admonicio dilecti corporis nichil enim
facilius quam amor recrudescit ita qui
volet abicere desideria omnium rerum quarum
cupiditate flagravit et oculos et aures
ab hiis que reliquit avertat. Cito rebellat
affectus. Occupaciones suas aspiciet.
Nullum sine auctore lucro malum est
avaricia pecuniam promittit luxuria
multas ac varias voluptates ambicio
purpuram et plausum et ad hoc potenciam
et quicquid potencia facit. Mercede te vicia
sollicitant. Hic tibi ergo vivendum est
quam vix effici toto seculo potest ut vicia tam
longa licencia tumida subiugantur et in
gum accipiant nedum si tam breve tempus
intervallis discidimus. Unamquamlibet rem
vix ad perfectum perducit assidua vigilia
et intencio. Si me quidem velis audire
hoc meditare exerce te ut mortem
excipias et si ita res suadebit accersas.
Interesse nichil illa ad nos veniat an
ad illam nos. Illud imperitissimi cuiuslibet
verbum falsum esse tibi ipse persuade. bella
res est mori sua morte. Illud preterea
licet cogites nemo nisi suo die moritur.
Nichil [illegible] ex tuo tempore. Nam quod re
linquis alienum est. Liber decimus
Seneca immature mortis stulta querela
sit et sera mors quibus potissimum [illegible]

Post longum [illegible]
intervallum Pompeios tuos
vidi in conspectum adolescencie
mee reductus sum. Quicquid illic iu
venis feceram videbar mi facere adhuc
posse et paulo ante fecisse. Prenavigavimus
Lucili vitam et quemadmodum in mari
ut ait Virgilius noster terreque urbes
recedunt. Sic in hoc cursu rapidissimi
temporis primum pueriam abscondimus
deinde adolescenciam. deinde quicquid est
illud inter iuvenem et senem medium
in utriusque confiniis positum. Deinde ipsius
senectutis optimos annos. novissime incipit
ostendi publicus finis generis humani.
Scopulum illum esse putamus nos de
mentissimi portus est aliquando petendus

iniquitas recusando. Vim quid si quis sit homines
alios delatus est non magis queri debet
quam qui cito navigavit. Alium enim ut scis
venti segnes ludunt ac detinent et tranquillitatis
lentissime tedio lassant. Alium pertinax flatus
celerrime perfert. Idem evenire nobis puta.
Alios vita velocissime adduxit quo veni-
endum erat etiam cunctantibus. Alios maceravit
vita et coxit que ut scis non semper retinenda
est. Non enim vivere bonum est sed bene vivere.
Itaque sapiens vivit quantum debet et non
quantum potest. Videbit ubi victurus sit cum
quibus quid quomodo acturus sit. Cogitat
semper qualis vita non quanta sit. Si multa
occurrunt et molesta et tranquillitatem tur-
bantia emittit se. Nec hoc tantum in necessitate
ultima facit sed cum primum illi cepit suspecta
esse fortuna diligenter circumspicit numquid
illo desinendum sit. Nichil existimat
sua referre faciat finem an accipiat tar-
dius fiat an citius. Non tamquam de magno
detrimento timet. Nemo multum ex stillicidio
potest perdere. Citius mori aut tardius ad rem
non pertinet. Bene mori aut male ad
rem pertinet. Bene autem mori est effugere
male vivendi periculum. Itaque effeminatissimam
Rodi — vocem illius Rhodii existimo qui cum
in caveam coniectus esset a tyranno et tamquam
ferum aliquod animal aleretur suadenti
cuidam ut abstineret cibo. Omnia inquit
homini dum vivit speranda sunt vel sperenda
ut sit verum hoc. Non omni pretio vita e-
menda est. Quedam licet magna licet
certa sint tamen ad illa turpi infirmitatis
confessione non veniam. Ego cogitem in eo
qui vivit omnia posse fortunam potius quam
cogitem in eo qui scit mori nichil posse
fortunam. Aliquando tamen etiam si certa mors
instabit et destinatum sibi supplicium sciet
non commodabit pene sue manum. Stultitia
est timore mortis mori. Venit qui occidat.
Expecta. Quid occupas? Cur suscipis
aliene procurationem crudelitatis. Invidum
est utrum invides carnifici tuo an parcis.
Socrates potuit abstinentia finire vitam
et inedia potius quam veneno mori. xxx
tamen dies in carcere et in expectatione mortis
exegit. Hoc non eo animo tamquam omnia fieri
possent tamquam multas spes tam longum tempus
reciperet sed ut preberet se legibus ut fru-
endum amicis extremum Socratem daret.

Quid erat stultius quam mortem contempnere
venenum timere. Scribonia gravis femina — De scribonia et filio eius
amita Drusi Libonis fuit adolescen-
tis tam stolidi quam nobilis maiora spe-
rantis quam illo seculo quisquam sperare
poterat aut ipse ullo. Cum eger a senatu
in lectica relatus esset non sane frequentibus
exequiis. Omnes enim necessarii deseruerant
impie iam non reum sed funus. Habere cepit
consilium utrum consisceret mortem an expectaret.
Cui Scribonia quid te inquit delectat
alienum negotium agere. Non persuasit illi. Plus
ille manus sibi attulit nec sine causa.
Nam post diem tertium aut quartum inimici
moriturus arbitrio si vivit alienum
negotium agit. Non possis itaque de hac
re in universum pronuntiare cum mortem
vis externa denuntiat occupanda sit
an expectanda. Multa enim sunt que
in utramque partem trahere possunt. Si altera
mors cum tormento altera simplex et
facilis est. Quidni huic inicienda
sit manus. Quemadmodum navem eligam
navigaturus et domum habitaturus ita mortem exiturus
e vita. Quemadmodum non utique melior lon-
gior est vita sic peior est mors utique
longior. In nulla re magis quam in morte
morem animo gerere debemus. Exeat qua
impetum cepit sive ferrum appetit sive
laqueum sive aliquam potionem venas
occupantem pergat et vincula servitutis
abrumpat. Vitam et aliis approbare quisque
debet mortem sibi. Optima que placet.
Stulte hec cogitantur. Aliquis dicit me
parum fortiter fecisse. Aliquis nimis teme-
re. Aliquis fuisse aliquod genus mortis animosius.
Vis tu cogitare id in manibus esse consilium
ad quod fama non pertinet. Hoc unum in-
tuere ut te fortune quam celerrime e-
ripias. Alioquin aderunt qui de facto tuo
male existiment. Invenies etiam professos
sapientiam qui vim afferendam vite sue
negent et nefas iudicent ipsum interemptorem
sui fieri. Expectandum esse exitum quem
natura decrevit. Hoc qui dicit non videt se
libertatis viam cludere. Nichil melius
eterna lex fecit quam quod unum introitum
nobis ad vitam dedit exitus multos. Ego
expectem vel morbi crudelitatem vel hominis
cum possim per media exire tormenta et
adversa discutere. Hoc est unum cur de vita

Non possumus queri nec utique tenet. Bono loco res humane sunt quod nemo nisi suo vicio miser est. Placet vive. non placet licet eo reverti unde venisti. Ut dolorem capitis levares sanguinem sepe minuisti. ad extenuandum corpus vena percutitur. Non opus est vasto vulnere dividere precordia. scalpello aperitur ad illam magnam libertatem via et puncto securitas constat. Quid ergo est quod nos facit pigros inertesque. Nemo nostrum cogitat quandoque sibi ex hoc domicilio exeundum. Sic veteres inquilinos indulgentia loci et consuetudo etiam inter iniurias detinet. Vis adversus hoc corpus liber esse tamquam migraturus habita. Propone tibi quandoque hoc contubernio carendum fortior eris ad necessitatem exeundi. Sed quemadmodum suus finis veniet in mentem omnia sine fine concupiscentibus. Nullius rei meditatio tam necessaria est. Alia enim fortasse exercentur in supervacuum. adversus paupertatem preparati sumus. permansere divitie. ad contemptum nos doloris armavimus. numquam a nobis exegit huius virtutis experimentum integri ac sani felicitas corporis. Ut fortiter amissorum desideria pateremur precepimus nobis. omnes quos amabamus superstites fortuna servavit. Huius unius rei usum qui exigat dies veniet. Non est quod existimes magnis tantum viris hoc robur fuisse quo servitutis humane claustra perrumperent. Non est quod iudices hoc fieri nisi a Catone non posse qui quam ferro non emiserat animam manu extraxit. Vilissime sortis homines ingenti impetu in tutum evaserunt. cumque e commodo mori non licuisset nec ad arbitrium suum instrumenta mortis eligere obvia queque rapuerunt et que natura non erant noxia vi sua tela fecerunt. Nuper in ludo bestiariorum unus e Germanis cum ad matutina spectacula pararetur secessit ad exonerandum corpus. nullum aliud ei dabatur sine custode secretum. Ibi lignum quod ad emundanda obscena adherente spongia positum est totum in gulam farsit et interclusis faucibus spiritum elisit. Hoc fuit morti contumeliam facere. ita prorsus parum munde et parum decenter.

Cato

Quid est stultius quam fastidiose mori. O virum fortem. O cui fati daretur electio. quam fortiter ille gladio usus esset quam animose in profunda se altitudine maris aut abscise rupis immisisset. Undique destitutus invenit quemadmodum et mortem sibi deberet et telum ut scias ad moriendum nichil aliud in mora esse quam velle. Existimetur de facto hominis acerrimi ut cuique visum erit dum hoc constat preferendam esse spurcissimam mortem servituti mundissime. Quoniam cepi sordidis exemplis uti perseverabo. plus enim a se quisque exiget si viderit hanc rem etiam a contemptissimis posse contempni. Catones Scipionesque et alios quos audire cum admiratione consuevimus supra imitationem positos putamus. Iam ego istam virtutem habere tam multa exempla in ludo bestiario quam in ducibus belli civilis ostendam. Cum adveheretur nuper inter custodias quidam ad matutinum spectaculum missus et tamquam somno premente nutaret caput usque eo demisit donec radiis insereret et tamdiu se in sedili suo tenuit donec cervicem circumactu rote frangeret. eodem vehiculo quo ad penam ferebatur effugit. Nichil obstat erumpere et exire cupienti. in aperto nos natura custodit. Cui permittit necessitas sua circumspiciat exitum mollem. cui ad manum plura sunt per que se asserat hic delectum agat et quo potissimum liberetur consideret. cui difficilis occasio est proximam quamque pro optima arripiat. Sit licet inaudita sit nova non deerit ad mortem ingenium cui non defuit animus. Vides quemadmodum extrema quoque mancipia ubi illis stimulos adegit dolor excitentur et intentissimas custodias fallant. Ille vir magnus est qui mortem sibi non tantum imperavit sed invenit. Ex eodem tibi munere plura exempla promisi. Secundo naumachie spectaculo unus e barbaris lanceam quam in adversarios acceperat totam iugulo suo mersit. Quare inquit quare non omne tormentum omne ludibrium iam dudum effugio. Quare ego mortem armatus expecto. Tanto hoc spectaculum fuit honestius quanto honestius mori discunt homines quam occidere. Quid ergo quod animi perditi noxiosique habent non habebunt

illi quos admisit hos casus instruxit. Longa
meditacio et iniuria rerum omnium que nos
docet satis varios esse accessus sine eiusdem
Nichil ante mortem inde incipiat quod
venit. Eadem illa ratio monet ut si licet
moriaris quemadmodum potes et quicquid ob-
venerit ad interimendum tibi vim invadas.
Iniuriosum est rapto vivere aut contra
pulcherrimum mori rapto. Vale. De con-
silio ex summa vite capiendo. Quomodo
mors honesta res sit. De fortitudine
animi et profectu philozophie. Epistola

Subinde me de rebus singulis consulis
oblitus vasto nos mari diuidi.
Cum magna pars consilii sit in tempore necesse
est evenire ut de quibusdam rebus tunc
ad te perferatur sententia mea cum iam contraria
potior est. Consilia enim rebus aptantur,
res nostre feruntur, immo volvuntur. Ergo consilium
nasci sub diem debet et hoc quoque tardum est
nimis: sub manu quod aiunt nascatur.
Quemadmodum inveniatur ostendam. Quotiens
quid fugiendum sit aut quid petendum voles
scire ad summum bonum et propositum tocius
vite tue respice. Illi consentire debet quicquid
agimus. Non disponet singula nisi cui
iam vite sue summa proposita est. Nemo
quamvis paratos colores habeat similitudinem reddet
nisi iam constat quid velit pingere. Ideo
peccamus quia de partibus vite omnes deliberamus,
de tota nemo deliberat. Scire debet quid
petat ille qui sagittam vult mittere et tunc
dirigere ac moderari manu telum. Errant
consilia nostra quia non habent quo dirigantur.
Ignoranti quem portum petat nullus suus
ventus est. Necesse est multum in vita nostra
casus possit quia vivimus casu. Quibusdam
evenit ut quedam scire se nesciant. Quem-
admodum querimus sepe eos cum quibus stamus,
ita plerumque finem summi boni ignoramus
appositum. Nec multis verbis nec circuitu
longo quod sit summum bonum colliges: digito
ut ita dicam demonstrandum est nec in multa
spargendum. Quid enim ad rem pertinet in
particulas illud diducere cum possis dicere
summum bonum est quod honestum est. Cetera
falsa et adulterina sunt bona. Hoc si
persuaseris tibi et virtutem adamaveris, amare
enim parum est, quicquid tibi contigerit id tibi
qualecumque aliis videbitur faustum felixque
erit, et torqueri si iacueris sub tor-
quente securior, egrotare si non male
dixeris fortune, si non cesseris morbo.
Omnia denique que ceteris videntur mala

et mansuescent et in bonum abibunt si super
illa eminueris. Hoc liqueat nichil esse
bonum nisi honestum et omnia incommoda suo iure
bona vocabuntur, que modo virtus honestaverit.
Multis videmur maiora promittere quam
recipit humana condicio. Et non immerito, ad corpus
enim respiciunt. Revertantur ad animum iam hominem
deo metientur. Erige te Lucili virorum optime
et relinque istum ludum litterarum philosophorum qui
rem magnificentissimam ad sillabas vocant,
qui animum minuta docendo demittunt
et conterunt. Fies similis illis qui invenerunt
ista, non qui docent et id agunt ut philosophia potius
difficilis quam magna videatur. Socrates qui
totam philosophiam revocavit ad mores et hanc
summam dixit sapientiam bona malaque distin-
guere. Sequere, inquit, illos si quid apud te
habeo auctoritatis ut sis beatus, et te alicui stultum
videri sine. Quisquis volet tibi contumeliam
faciat et iniuriam, tu tamen nichil patieris
si modo tecum erit virtus. Si vis, inquit, beatus
esse, si fide bona vir bonus, sine contempnat
te aliquis. Hoc nemo prestabit nisi qui
omnia bona exequaverit, quia nec bonum sine
honesto est et honestum in omnibus par est. Quid
ergo nichil interest inter preturam Catonis et re-
pulsam? nichil interest utrum Pharsalica
acie Cato vincatur aut vincat? Hoc eius
est bonum quo victis partibus non potest vinci,
par erat illi bono quo victor rediret
in patriam et componeret pacem. Quidni par
sit? eadem enim virtute et mala fortuna vincitur
et ordinatur bona. Virtus autem non potest maior
aut minor fieri, unius stature est. Sed Gn.
Pompeius amittet exercitum, sed illud
pulcherrimum rei publice pretextum optimates
et prima acies Pompeianarum partium et
senatus ferens arma uno prelio pro-
fligabuntur, et tam magni ruina imperii
in totum dissiliet orbem: aliqua pars eius in
Egypto, aliqua in Affrica, aliqua in Hispa-
nia cadet. Ne hoc quidem misere rei publice
contingit semel ruere. Omnia licet fiant: in
regno suo non locorum notitia adiuvet,
non popularium pro rege suo virtus obstina-
tissima Iubam, Uticensium quoque fides malis fracta
deficiat et Scipionem in Affrica nominis sui fortuna
destituat. Olim provisum est ne quid Cato
detrimenti caperet. Victus est tamen. Et hoc
numeres inter repulsas Catonis. Tam magno
animo feret sibi ad victoriam aliquid quam ad
obstitisse. Quo die repulsus est lusit, qua
nocte periturus fuit legit. Eodem loco habuit

Socr[ates]
Pretura

Pretium et vita et morte. Omnia que acciderant
ferenda esse persuaserat sibi. Quemadmodum in ille
mutatione rei publice forti et equo pateretur animo?
Quid enim mutationis periculo exceptum est?
Non terra non celum non totus hic rerum omnium
contextus quamvis deo agente ducatur non semper
tenebit hunc ordinem sed illum ex hoc cursu
aliquis dies deiciet. Certis eunt cuncta
temporibus nasci debent crescere extingui quecumque
videntur supra nos et quibus innixi et impositi
sumus veluti solidissimis carpentur ac
desinent. Nulli non senectus sua est in equa-
libus ista spatiis eadem natura dimittit. Quidquid
est non erit nec peribit sed resolvetur.
Nobis solvi perire est proxima enim intuemur
ad ulteriora non prospicit mens hebes et que
se corpori addixerit. Alioqui fortius finem
sui suorumque pateretur si speraret omnia illa
sic vitam mortemque per vices ire et composita
dissolvi et dissoluta componi in hoc opere
eterno arte cuncta temperantis dei verti. Itaque
Cato cum evum animo percurrerit dicit: omne
humanum genus quodque est erit morte damp-
natum est. Omnes que usquam rerum
potiuntur urbes quoque aliorum imperiorum
magna sunt et decora ubi fuerint aliquando queretur
et vario exitii genere tollentur. Alias destruent
bella alias desidia paxque ad inertiam versa
consumet et magnis opibus exitiosa res
luxus. Omnes hos fertiles campos repentina
maris inundatio abscondet aut in subitam
cavernam considentis soli lapsus abducet.
Quid est ergo quare indigner aut doleam
si exiguo momento publica fata precedo?
Magnus animus deo pareat et quidquid lex
universi iubet sine cunctatione patiatur aut
in meliorem emittitur vitam lucidius tran-
quillius quam inter divina mansurus aut certe
sine ullo futurus incommodo si nature re-
miscebitur et revertetur in totum. Non est ergo Ca-
tonis maius bonum honesta vita
quam mors honesta quoniam non intenditur virtus.
Ca Idem esse dicebat Socrates veritatem et virtutem.
Quomodo illa non crescit sic virtus quidem
habet numeros suos plena est. Non est itaque quod
mireris paria esse bona et que ex proposito
sumenda sunt et que ita res tulit. Nam
si hanc inequalitatem receperis ut fortiter
torqueri in minoribus bonis numeres numerabis
etiam in malis et infelicem Socratem dices
in carcere infelicem Catonem vulnera sua
animosius quam fecerat retractantem calami-
tosissimum omnium Regulum fidei penas
etiam hostibus servate pendentem. Atqui
nemo hoc dicere ne ex mollissimis quidem

ausus est. Negant enim illum esse beatum sed tamen
negant miserum. Academici veteres beatum actu
quidem esse etiam inter hos cruciatus fatentur
omnes sed ad perfectum nec ad plenum quod nullo
modo potest recipi. Nisi beatus est in summo bono non est.
Quod summum bonum est supra se gradum non habet
si modo illi virtus est et si illam adversa non
minuunt sed manet etiam cum comminuto
corpore incolumis. Manet autem virtutem
enim intelligo animosam et excelsam quam in-
citat quidquid infestat. Hunc animum quem sepe
induunt generose indolis iuvenes quos
alicuius honeste rei pulchritudo percussit
ut omnia fortuita contemnant profecto
sapientia non infundet et tradet? Persuadebit
unum bonum esse quod honestum. Hoc nec
remitti nec intendi posse non magis quam
regulam qua rectum probari solet flectes.
Quidquid ex illa mutaveris iniuria
recti. Idem ergo de virtute dicemus et hec recta
est flexuram non recipit rigidari quidem
potest amplius intendi non potest. Hec de
omnibus rebus iudicat de hac nulla.
Si rectior ipsa non potest fieri nec que ab
illa quidem fiunt alia aliis rectiora sunt.
Huic enim necesse est respondeant ita paria
sunt. Quid ergo inquit iacere in convivio
et torqueri paria sunt? Hoc mirum videtur
tibi? Illud licet magis admireris iacere in convivio
malum est iacere in eculeo bonum est si illud
turpiter hoc honeste fit. Bona ista aut
mala non efficit materia sed virtus. Hec ubi-
cumque apparuit omnia eiusdem mensure
ac pretii sunt. In oculos nunc mihi manus
intendat ille qui omnium animos estimat
ex suo quod dicam paria bona esse eius
qui triumphat et eius qui ante currum vehi-
tur invictus animo et eius qui honeste iudicat
quod dicam paria esse bona. Non putant
enim fieri quidquid facere non possunt. Ex infirmitate
sua de virtute ferunt sententias. Quid miraris
si uri vulnerari occidi alligari iuvat
aliquid etiam libet? Luxurioso frugalitas
pena est pigro supplicii loco labor est
delicatus miseretur industrii desidioso
studere torqueri est. Eodem modo hec ad que
omnes imbecilles sumus ardua atque
intolleranda credimus obliti quam mul-
tis tormentum sit vino carere aut prima luce
excitari. Non ista difficilia sunt nature
sed nos fluidi et enerves sumus. Magno
animo de rebus magnis iudicandum est

Alioquin videbitur illarum minus esse quam in re est. Sic quedam rectissima tamen in aquam demissa speciem curvi prefractique visentibus reddunt. Non tantum quid videas sed quemadmodum refert. Animus noster ad perspicienda vera caligat. Da michi adolescentem incorruptum et ingenio vegetum: dicet fortunatiorem sibi videri qui omnia rerum adversarum onera rigida cervice sustollat, qui supra fortunam exstat. Non est mirum in tranquillitate non concuti. Illud mirare ibi extolli aliquem ubi omnes deprimuntur, ibi stare ubi omnes iacent. Quid est in tormentis, quid est in aliis que adversa appellamus mali? Nisi hoc ut opinor succidere mentem et incurvari et succumbere. Quorum nichil sapienti viro potest evenire. Stat rectus sub quolibet pondere. Nulla illum res minorem facit, nichil illi eorum que ferenda sunt displicet; nam quicquid cadere potest in hominem in se cecidisse non queritur. Vires suas novit, scit se esse oneri ferendo. Non educo sapientem ex hominum numero nec dolores ab illo sicut ab aliqua rupe nullum sensum admittente summoveo. Memini ex duabus illum partibus esse compositum. Altera est irrationabilis: hec mordetur, uritur, dolet; altera rationalis: hec inconcussas opiniones habet, intrepida est et indomita. In hac positum est illud summum hominis bonum. Antequam impleatur, incerta volutatio mentis est; cum vero perfectum est, inmota illa stabilitas est. Itaque inchoatus et ad summa procedens cultorque virtutis, etiam si appropinquat perfecto bono, sed ei nondum summam manum imposuit, ibi interim cedit et remittet aliquid ex intentione mentis. Nondum enim incerta transgressus est, etiamnunc versatur in lubrico. Beatus vero et virtutis exacte tunc se maxime amat cum fortissime expertus est, et metuenda ceteris, si alicuius honesti officii pretia sunt, non tantum fert sed amplexatur, multoque audire mavult tanto melior quam tanto felicior. Venio nunc illo quo me vocat expectatio tua. Ne extra rerum naturam vagari virtus nostra videatur, et tremebit sapiens et dolebit et expallescet; hi enim omnes corporis sensus sunt. Ubi ergo calamitas, ubi illud malum verum est? Illic scilicet si ista animum detrahunt, si ad confessionem servitutis adducunt, si illi penitentiam sui faciunt. Sapiens quidem vincit virtute fortunam, at multi professi sapientiam levissimis nonnumquam minis exterriti sunt. Hoc loco nostrum vitium est quod a sapiente exigimus et a proficiente. Suadeo adhuc michi ista que laudo, nondum persuadeo; et si persuasissem, nondum tam parata haberem aut tam exercitata ut omnes casus percurrerent. Quemadmodum lana quosdam colores semel ducit, quosdam nisi sepius macerata et recocta non perbibit, sic alias disciplinas ingenia cum accepere protinus prestant; hec nisi alte descendit et diu sedit et animum non coloravit sed infecit, nichil ex his que promiserat prestat. Cito hoc potest tradi et paucissimis verbis: unum bonum esse virtutem, nullum certe sine virtute, et ipsam virtutem in parte nostri meliore, id est rationali, positam. Quid erit hec virtus? Iudicium verum et inmotum. Ab hoc enim impetus venient mentis, ab hoc omnis species que impetum movet redigetur ad liquidum. Huic iudicio consentaneum erit omnia que virtute contacta sunt et bona iudicare et inter se paria. Corporis autem bona sunt quidem corporibus bona, sed in totum non sunt bona. His pretium quidem erit aliquod, ceterum dignitas non erit. Magnis inter se intervallis distabunt: alia minora, alia maiora erunt. Et ipsos sapientiam sectantes magnum discrimen esse fateamur necesse est. Alius iam in tantum profecit ut contra fortunam audeat attollere oculos, sed non pertinaciter; cadunt enim nimio splendore prestricti. Alius in tantum ut possit cum illa conferre vultum, nisi si iam pervenit ad summum et fiducie plenus est. Imperfecta necesse est labent et modo prodeant, modo sublabantur aut succidant. Sublabentur autem nisi ire et niti perseveraverint; si quicquam ex studio et fidei intentione laxaverint, retro eundum est. Nemo profectum ibi invenit ubi reliquerat. Instemus itaque et perseveremus; plus quam profligavimus restat, sed magna pars est profectus velle proficere. Huius rei conscius michi sum: volo et mente tota volo. Te quoque instinctum esse et magno ad pulcherrima properare impetu video. Properemus; ita demum vita beneficium erit. Alioquin mora est, et quidem turpis inter feda versantibus. Id agamus ut nostrum omne tempus sit. Non erit autem nisi prius nos nostri esse ceperimus. Quando continget contempnere utramque fortunam? Quando continget omnibus oppressis affectibus et sub arbitrium suum adductis hanc vocem emittere: vici? Quem vicerim queris? Non Persas nec extrema Medorum nec si quid ultra Dacas bellicosum iacet, sed avaritiam, sed ambitionem, sed metum mortis, qui victores gentium vicit. Vale.

Epistola incipit

occupationibus tollendis studio philoso-
phandum sit. Et quod solum sapientis
2.1.2 Quod querit a me sit perfectum gaudium
liquebat mihi sic rem edideram ipse
sed diu non retentavi memoriam
meam itaque non facile me sequitur. Quod
evenit libris situ coherentibus hoc eve-
nisse mihi sentio. Explicandus est animus
et quecumque apud illum sunt deposita
subinde excuti debent ut parata sint
quotiens usus exegerit. Ergo hoc in presentia
differamus. Multum enim opere multum di-
ligentie poscit. Quam primum longiorem
eodem loco speravero moram tunc istud
in manus sumam. Quedam enim sunt
que possis et in cisio scribere. quedam lectum
et ocium et secretum desiderant. Nichilominus
his quoque occupatis diebus agatur aliquid
et quidem totis. Numquam enim non succedent oc-
cupationes nove. serimus illas itaque ex una
exeunt plures. Deinde ipsi nobis dilationem
damus. Cum hoc peregero toto animo incum-
bam. et si hanc rem molestam composuero studio
me dabo. Non cum vacaveris philosophandum
est. omnia alia negligenda ut huic assi-
deamus cui nullum tempus satis magnum est
etiam si a pueritia usque ad longissimos humani
evi terminos vita producatur. Non multum re-
fert utrum omittas philosophiam an inter-
mittas. Non enim ubi interrupta manet
sed eorum more que intenta desiliunt
usque ad initia sua recurrit quod a
continuatione discessit. Resistendum
est occupationibus nec explicande sed
submovende sunt. Tempus quidem nullum
parum est idoneum studio salutari
atqui multi inter illa non student propter
que studendum est. Incidet aliquid quod
impediat. Non quidem eum cuius animus
in omni negotio letus atque alacer est.
Imperfectis adhuc interscinditur leticia
sapientis vero contexitur gaudium. nulla
causa rumpitur nulla fortuna. semper
et ubique tranquillus est. non enim ex alieno
pendet nec favore fortune aut hominis
expectat. Domestica illi felicitas est
exiret ex animo si intraret. ubi nascitur
aliquid extrinsecus quo admoneatur mor-
talitatis intervenit sed id leve et quod
summam cutem stringat. Aliquo inquam
incommodo afflatur maximum quidem est illud
bonum est fixum. Ita dico extrinsecus aliqua
sunt incommoda velud in corpore interdum

robusto solidoque eruptiones quedam pusularum
et ulcuscula. nullum in alto malum est. Hoc
inquam interest inter consummate sapientie virum
et alium procedentis quod inter sanum et ex morbo
gravi ac diutino emergentem cui sanitatis
loco est levior accessio. Hic nisi attendit
subinde gravatur et in eadem revolvitur. sapiens
recidere non potest ne incidere quidem amplius.
Corpori ad tempus bona valitudo est quam
medicus etiam si reddidit non prestat.
sepe ad eundem qui advocaverat excitatur
animus semel in totum sanatur. Dicam quomodo intelle-
gas sanum si se ipse contentus est si con-
fidit sibi si scit omnia vota mortalium omnia
beneficia que dantur petunturque nullum in
beata vita habere momentum. Nam cui aliquid
accedere potest id imperfectum est cui aliquid abscedere
id perpetuum non est. Cuius perpetua futura
leticia est is suo gaudeat. Omnia quibus vulgus inhiat ultro
citroque fluunt. nichil dat fortuna
mancipio. Sed hec quoque fortuita tunc de-
lectant cum illa ratio temperavit ac mis-
cuit. Hec est que etiam externa commendat
quorum avidis usus ingratus est. So-
lebat Attalus hac ymagine uti. Vi-
disti aliquando canem missa a domino frusta panis
aut carnis aperto ore captantem. Quicquid ex-
cepit protinus integrum devorat et semper
ad spem venturi hiat. Idem evenit nobis
quicquid expectantibus fortuna proiecit
id sine ulla voluptate dimittimus statim
ad rapinam alterius erecti et attoniti. Hoc
sapienti non evenit. plenus est etiam si
quid obvenerit secure excipit ac reponit.
Leticia fruitur maxima continua sua. Habet
aliquis bonam voluntatem habet profectum
sed cui multum desit a summo. hic deprimitur
alternis et extollitur. ac modo ad celum elevatur
modo defertur ad terram. Imperitis ac rudibus
nullus finis precipitationis est. In epicureum
illud chaos decidunt inane sine termino est.
Est et tertium genus eorum qui sapientie alludunt
quam non quidem contigerunt. in conspectu
tamen et ut ita dicam sub ictu habent. hii non con-
cutiuntur ne defluunt quidem. nondum in sicco
iam in portu sunt. Ergo cum tam magna
sint inter summos imosque discrimina cum
medios quoque sequatur fluctus suus sequatur
quoque ingens periculum ad deteriora redeundi
non debemus occupationibus indulgere.
Excludende sunt. si semel intraverint in locum
suum alias substituent. Principiis illarum
obstemus melius non incipiunt quam desinant. vale

Liber undecimus quod nulli debet esse
gratiores principibus quam philosophie studentes
Et de excellentissima boni viri potentia

c. 13
Errare mihi videntur qui existimant
philosophie fideliter deditos contumaces
esse ac refractarios et contemptores
magistratuum aut regum eorumve per quos publica
administrantur. E contrario enim nulli adversus
illos gratiores sunt. Nec immerito. nullis
enim plus prestant quam quibus frui tranquillo
otio licet. Itaque hi quibus aliorum ad
propositum bene vivendi confert securi-
tas publica necesse est auctorem huius boni
ut parentem colant. Multo quidem
magis quam illi inquieti et in medio positi
qui multa principibus debent sed multa
et imputant. Quibus numquam tam plene oc-
currere ulla liberalitas potest ut cupidi-
tates eorum que crescunt dum implentur
exsatiet. Quisquis autem de accipiendo
cogitat oblitus accepti sunt. nec ullum
habet malum cupiditas maius quam quod in-
grata est. Adice nunc quod nemo eorum
qui in re publica versantur quod vincat sed a
quibus vincatur aspicit et illis non tam
iocundum est multos post se videre quam grave
aliquem ante se. Habet hoc vitium omnis
ambitio non respicit. Nec ambitio tantum
instabilis est verum omnis cupiditas quia
incipit semper a fine. At ille videtur
sincerus et purus qui reliquit et curiam
et forum et omnem administrationem rei publice ut
ad ampliora se recedet. diligit eos per quos
hoc ei facere tuto licet. solusque illis gratui-
tum testimonium reddit et magnam rem nesci-
entibus debet. quemadmodum preceptores
suos veneratur ac suscipit quorum beneficio
illis inviis exiit. sic et hos sub quorum tutela
positus exercet artes bonas. Verum quoque
alios rex viribus suis protegit. Quis
negat. Sed quemadmodum Neptuno plus
se debere iudicat ex hiis qui eadem tranquillitate
usi sunt qui plura et pretiosiora illo
mari vexit. Animosius a mercatore
quam a vectore solvitur votum. et ex ipsis
mercatoribus effusius gratus est qui
odores ac purpuras et auro pensanda
portabat quam qui vilissima queque et saburre
loco futura congesserat. sic huius pacis
beneficium ad omnes pertinens altius ad
eos pervenit qui ea bene utuntur. Multi
sunt ex hiis togatis quibus pax operosior
bello est. An idem existimas pro pace debere
eos qui eam ebrietati aut libidini impen-
dunt aut aliis vitiis que vel bello rumpenda
sunt. Nisi forte tam iniquum putas esse
sapientem ut nihil viritim se debere pro
quibus bonis iudicet. Soli lunaeque plu-
rimum debeo et non uni mihi oriuntur. anno
temperanti anno deo privatim obligatus sum
quamvis nihil in meum honorem descripta
sint. Sed stulta avaritia mortalium
possessionem proprietatemque discernit. nec
quicquam suum credit esse quod publicum est. At
ille sapiens nihil iudicat suum magis
quam cuius illi cum humano genere consortium est
Nec enim essent ista communia nisi pars illorum
pertineret ad singulos. Socium efficit etiam
quod ex minima portione commune est.
Adice nunc quod vera et magna bona non
sic dividuntur ut in singulos exiguum
cadat. ad unumquemque tota perveniunt.
Ex congiario tantum ferunt homines quantum
in capita promissum est. Epulum et visceratio
et quicquid aliud manu capitur
discedit in partes. At hec individua bona
pax et libertas ac tam omnium tota quam singulorum
sunt. Cogitat itaque per quem sibi horum usus
fructusque contingat. per quem non ad ar-
ma illum nec ad servandas vigilias
nec ad menia tuenda et multiplex belli tri-
butum publica necessitas vocet. agitque
gubernatori suo gratias. Hoc docet philosophia
precipue bene debere beneficia bene solvere.
Interdum autem solutio est ipsa confessio. Con-
fitebitur ergo multum se debere ei cuius administra-
tione ac providentia contingit illi pingue
otium et arbitrium sui temporis et imperturbata
publicis occupationibus quies. O Meliboee
deus nobis hec otia fecit. Namque erit
ille mihi semper deus. Si illa quoque otia multum
auctori suo debent quorum munus hoc maximum
est. ille meas errare boves ut cernis et
ipsum ludere que vellem calamo permisit
agresti. Quanti estimamus hoc otium quod
inter deos agitur quod deos facit. Ita dico
Lucili et te in celum compendiario voco. So-
lebat Sextius dicere Iovem non plus posse
quam bonum virum. Plura Iupiter habet que prestet
hominibus. sed inter duos bonos non est
melior qui locupletior. non magis quam
inter duos quibus par scientia regendi guber-
naculum est meliorem dixeris cui maius
speciosiusque navigium est. Iupiter quo antecedit

virum bonum diutius bonus est · sapiens
nichilo se minoris estimat quod virtutes
eius spacio breviore clauduntur. Quemadmodum
ex duobus sapientibus qui senior decessit
non est beatior eo cuius intra pauciores
annos terminata virtus est sic deus non vincit
sapientem felicitate, etiam si vincit etate.
Non est virtus maior que longior. Iupiter
omnia habet sed nempe aliis tradidit ha-
benda. ad ipsum hic unus usus pertinet
quod utendi omnibus causa est. Sapiens
tam equo animo omnia apud alios videt con-
tempnitque quam Iupiter, et hoc se magis suspicit
quod Iupiter uti illis non potest · sapiens non
Sext — vult. Credamus itaque sextio monstranti
pulcherrimum iter et clamanti hac itur
ad astra · hac secundum frugalitatem hac
secundum temperantiam · hac secundum fortitudinem
non sunt dii fastidiosi non invidi ad-
mittunt et ascendentibus manum porrigunt.
Miraris hominem ad deos ire · deus ad
homines venit · immo quod est propius in homines
venit · nulla sine deo mens est bona. Se-
mina divina corporibus humanis dispersa
sunt. Que si bonus cultor excipit
similia origini pariunt et paria hiis ex
quibus orta sunt surgunt. si malus
non aliter quam humus sterilis ac palustris
necat ac deinde creat purgamenta
pro frugibus. Vale. De inani metu
ex quibus oriatur causis et quibus
purgatur remediis. Et quod ea que vulgus
habet pro optimis bona non sunt contra
quod opinione habent tu solucione
e. lxx. c 2. Epistola tua delectavit me et mar-
centem excitavit memoriam quoque
meam que iam mihi segnis ac lenta
est evocavit. Quid ni tu mi Lucili maxi-
mum putes instrumentum beate vite hanc persua-
sionem unum bonum esse quod honestum est.
Nam qui alia bona iudicat in fortune
venit potestatem. alieni arbitrii fit. qui
omne bonum honesto circumscripsit intus se
felix est. Hic amissis liberis mestus
hic sollicitus egris hic turpibus et
aliqua passis infamia tristis et illum
videbis alienae uxoris amore cruciari
illum sue. non deerit quem repulsa distorqueat
erunt quos ipse honor vexet. Illa vero
maxima est ex omni mortalium populo
turba miserorum quam expectatio mortis

exagitat undique impendentis. Nichil enim
est unde non subeat. Itaque ut in hostili
regione versantibus huc et illuc circumspi-
ciendum est et ad omnem strepitum circumagen-
da cervix. Nisi hic timor e pectore eiectus
est palpitantibus precordiis vivitur. Occurrent
acti in exilium et evoluti bonis. occurrent
quod genus egestatis gravissimum est in
diviciis inopes. occurrent similiter naufragium
passi quosque aut popularis ira aut invidia
perniciosum optimis telum inopinatos se-
curosque disiecit procelle more que in ipsa
sereni fiducia solet emergere aut fulminis
subiti ad cuius ictum etiam vicina tremue-
runt. Nam ut illic quisquis ab igne propior
steterit percusso similiter obstupuit sic in
his per aliquam vim accidentibus cala-
mitas unum opprimit ceteros metus
paremque passis tristiciam facit pati posse.
Omnium animos mala aliena ac repentina
sollicitant. Quemadmodum aves etiam
inanis funde sonus territat ita nos
non ad ictum tantum exagitamur sed ad crepitum.
Non potest ergo quisquam beatus esse qui huic se
opinioni crediderit. Non enim beatum est nisi
quod intrepidum nec suspecta mala
vivit. Quisquis se multum fortuitis
dedit ingentem sibi materiam perturbationis
et inexplicabilem facit. Una huc via est
ad tuta vadenti et externa despicere
et honestate contentum esse. Nam qui aliquid
melius putat aut ullum esse illi bonum
ad hec que a fortuna sparguntur sinus ex-
pandit et sollicitus missilia eius expectat.
Hanc enim imaginem animo tuo propone
ludos facere fortunam et in hunc mortalium
cetum honores divicias gratiam excutere
quorum alia inter diripientium manus
scissa sunt alia infida societate divisa
alia magno detrimento eorum in quos de-
venerant prensa. Ex quibus quedam
aliud agentibus inciderunt. quedam
quia nimis captabantur amissa et dum avide
rapiuntur expulsa sunt. Nulli vero etiam
cui rapina feliciter cessit gaudium rapti
duravit in posterum. Itaque prudentissimus
quisque cum primum induci videt munuscula
a theatro fugit et scit magno parva
constare. Nemo manum conserit cum
recedente nemo exeuntem ferit. Circa
premium rixa est. Idem in his evenit
que fortuna desuper iactat. Estuamus miseri

distringimur. nullius rei cupimus manus et illa respicimus; nimis tarde mitti videtur que cupiditatem multorum irritat ad paucos perventura. occupata omnibusque obviam cadentibus cupimus. Gaudemus si nacti sumus invidentes quod aliquos spes vana delusit vel preda magno aliquo incommodo luimus aut fallimur. Secedamus itaque ab istis ludis et demus raptoribus locum; illi spectent bona ista pendentia et ipsi magis pendeant. Quicumque beatus esse constituet unum esse bonum putet quod honestum est. Nam si ullum aliud existimat, primum male de providentia iudicat, quia multa incommoda iustis viris accidunt, et quia quicquid nobis dedit breve est et exiguum si compares mundi tempori suo. Ex hac deploratione nascitur ut ingrati divinorum interpretes simus. Querimur quod non semper, quod et pauca nobis et incerta et habitura contingant. Inde est quod nec vivere nec mori volumus; vite nos odium tenet, timor mortis. Natat omne consilium, nec implere ulla felicitas potest. Causa autem est quod non pervenimus ad illud bonum immensum et insuperabile ubi necesse est resistat voluntas nostra, quia ultra summum non est locus. Queris quare virtus nullo egeat? presentibus gaudet, non concupiscit absentia. Nichil non illi magnum est quod satis. Ab hoc discede iudicio, non pietas constabit, non fides. Multa enim utramque prestare cupienti patienda sunt ex his quibus indulgemus tamquam bonis. Perit fortitudo, que periculum facere debet sui; perit magnanimitas, que non potest eminere nisi omnia velut minuta contempserit que pro maximis vulgus optat; perit gratia et relatio gratie si timemus laborem, si quicquam pretiosius fide novimus, si non optima spectamus. Preterea aut ista bona non sunt que vocantur, aut homo felicior est deo, quoniam quidem que parata nobis sunt non habet in usu deus; nec enim libido ad illum nec epularum lautitia nec opes nec quicquam ex his hominem inescantibus et vili voluptate ducentibus pertinet. Ergo aut incredibile est deo bona deesse, aut hoc ipsum argumentum bona non esse que deo desunt. Adice quod multa que bona videri volunt animalibus quam homini pleniora contingunt. Illa cibo avidius utuntur, venere non eque fatigantur, virium illis maior est et equabilior firmitas. Sequitur ut multo feliciora sint homine. Illa sine nequitia, sine fraudibus degunt; fruuntur voluptatibus quas et magis capiunt sine ullo pudore aut penitentie metu. Vide tu itaque an bonum iudicandum sit quo deus ab homine vincatur. Summum bonum in animo contineamus. Obsolescit si ab optima nostri parte ad pessima transit et transfertur ad sensus qui agiliores sunt animalibus mutis. Non est summa felicitatis nostre in carne ponenda. Illa bona vera sunt que ratio dat, solida ac sempiterna, que cadere non possunt, non decrescere quidem ac minui. Cetera opinione bona sunt et nomen habent commune cum veris, proprietas quidem in illis boni non est. Itaque commoda vocentur et, ut nostra lingua loquar, producta. Ceterum sciamus mancipia nostra esse, non partes, et si sint apud nos, sed meminerimus extra nos esse. Etiam si apud nos sint, inter subiecta et humilia numerentur, propter que nemo se attollere debeat. Quid enim stultius quam aliquem eo sibi placere quod ipse non fecit? Omnia ista nobis accedant, non hereant, ut si abducentur sine ulla nostri laceratione discedant. Utamur illis, non gloriemur, et utamur parce tamquam depositis apud nos et abituris. Quisquis illa sine ratione possedit non diu tenuit; ipsa enim se felicitas, nisi temperatur, premit. Si fugacissimis bonis credidit, cito deseritur, et ut deserat, affligitur. Paucis deponere felicitatem molliter licuit; ceteri cum his inter que eminuere labuntur, et illos degravant que ante extulerant. Ideo adhibebitur prudentia que modum illis ac parsimoniam imponat, quoniam quidem licentia opes suas precipitat atque urget, nec umquam immodica duraverunt nisi illa moderatrix ratio compescuit. Hoc multarum tibi urbium ostendet eventus, quarum in ipso flore luxuriosa imperia ceciderunt. Adversus hos casus muniendi sumus. Nullus autem contra fortunam inexpugnabilis murus est; intus instruamur: si illa pars tuta est, pulsari homo potest, capi non potest. Quod sit hoc instrumentum scire desideras? Nichil indignetur sibi accidere, sciatque illa ipsa quibus ledi videtur ad conservationem universi pertinere et ex his esse que cursum mundi officiumque consummant. Placeat homini quicquid deo placuit; ob hoc ipsum se suaque miretur quod non potest vinci, quod mala ipsa sub se tenet, quod ratione, qua valentius nichil est, casum dolorem et iniuriam subigit. Ama rationem: huius te amor contra durissima armabit.

carorum amor innumerabilia impinget
securitas est et inconsultus impetus prestat
indomitos. Somnolentia non inquit ingenia
cupido glorie in contemptum tam ferri quam ignium
misit. Species quosdam et umbra etiam
in mortem voluntariam trudit. Quanto hiis
omnibus fortior ratio est quanto constantior
tanto vehementius per metus ipsos et pericula
exibit. Nichil agitis inquit sed negatis
unum esse aliud bonum quam honestum. Hoc vos non fa-
ciet nos hec munitos tutos a fortuna
et immunes. Dicitis enim bona esse liberos
pios et bene moratam patriam et parentes
bonos horum pericula non potestis spectare
securi; perturbabit vos obsidio patrie
liberorum mors parentum captivitas. Quid adversus
hec pro nobis responderi soleat ponam.
Deinde tunc adiciam quid preterea videam
putem. Alia condicio est in hiis que ablata
in locum suum aliquid incommodi substitu-
unt tamquam bona valitudo viciata in
malam transfertur acies oculorum extincta
cecitate nos afficit non tantum velocitas
perit poplitibus incisis sed debilitas
pro illa subit. Hoc non est periculum in
hiis que paulo ante retulimus. Quare?
Si amicum bonum amisi non est mihi pro illo
perfidia patienda nec si bonos liberos ex-
tuli in illorum locum impietas succedit.
Deinde non amicorum illic aut liberorum
interitus sed corporum est. Bonum autem uno
modo perit si in malum transit quod natura
non patitur quia omnis virtus incorrupta est.
Deinde etiam si amici perierint etiam si
probati respondentes ex voto patris liberi
est quod illorum expleat locum. Quid sit queris?
Quod illos bonos fecerat virtus. Hec
nichil vacare patitur loci totum animum tenet
desiderium omnium tollit. Sola satis est omnium
bonorum vis et origo in ipsa est. Quid re-
fert an aqua decurrens intercipiatur
atque abeat si fons ex quo fluxerat
salvus est. Non dices vitam iustiorem sa-
lvis liberis quam amissis nec ordinatiorem
nec prudentiorem nec honestiorem. Ergo
ne meliorem quidem. Non facit adiectio amicorum
sapientiorem non facit stultiorem detractio.
Ergo nec miseriorem aut beatiorem. Quamdiu
virtus salva fuerit non senties quicquid abscesserit.
Quid ergo non est beatior et amicorum et
liberorum turba succinctus. Quidni sit. Summum enim

bonum nec infringitur nec augetur in suo modo
permanet. Utrumque fortuna se gessit sive illi
senectus longa contingit sive citra honestate
senectute finitus est eadem mensura summi
boni est quamvis etatis diversa sit. Utrum maiorem
an minorem circulum scribas ad spatium eius
pertinet non ad formam. Licet alter diu manserit
alterum autem statim obduxeris et in eum in quo
scriptus est pulverem solveris in eadem uterque
forma fuit. Quod rectum est nec magnitudine
estimatur nec numero nec tempore non magis
produci quam contrahi potest. Honestam vitam ex centum
annorum numero in quantum voles corripe et
in unum diem coge eque honesta est. Modo latius
virtus funditur regna urbes provincias
temperat fert leges colit amicitias inter
propinquos liberosque dispensat officia
modo arto fine circumdatur paupertatis exilii
orbitatis. Non tamen minor est si ex altiore
fastigio in privatum ex regio vel humilem
statum subducitur ex publico et spacioso iure
in angustias domus vel anguli coit. Eque
magna est etiam si in se recessit undique
exclusa. Nichilominus enim magni spiritus
est et erecti exacte prudentie indeclina-
bilis iusticie. Ergo eque beata est. Beatum
enim illud uno loco positum est in ipsa mente
stabile grande tranquillum quod sine
scientia divinorum humanorumque non potest effici.
Sequitur illud quod me responsurum dixe-
ram esse. Non affligitur sapiens liberorum
amissione non amicorum. Eodem enim animo
fert illorum mortem quo suam expectat. Non
magis hanc timet quam illam dolet. Virtus enim
convenientia constat. Omnia opera eius cum ipsa
concordant et congruunt. Hec concordia perit
si animus quem excelsum esse oportet luctu
aut desiderio summittitur. Inhonesta est
omnis trepidatio et sollicitudo et in ullo
actu pigritia. Honestum enim securum
expeditum est intrepidum est in procinctu stat.
Quid ergo non aliquid perturbationi simile
patietur. Non et color eius mutabitur
et vultus agitabitur et artus refrigescent
et quicquid aliud non ex imperio animi sed
ex consulto quodam nature impetu geritur.
Fateor. Sed manebit illi persuasio eadem
nichil illorum malum esse nec dignum ad
quod mens sana deficiat. Omnia que faci-
enda erunt audacter faciet et prompte. Hoc
enim stultitie proprium quis dixerit ignave

et contrariat facere quae faciat, et alio corpus impellit, alio animum distrahit, ita inter diversissimos motus. Sic igitur illa ipsa quibus extollit se mutat et contempta est. Et ne illa quidem quibus gloriatur libenter facit. Sed vos aliquid timet malum, ex praetimendo concutitur, quod nondum urget, et quamvis ne patiatur timet, iam metu patitur. Quemadmodum in corporibus insignia languoris signa praecedunt, quaedam enim segnitia nervis est et sine labore ullo lassitudo et oscitatio et horror membra percurrens, sic infirmus animus multo antequam opprimatur malis quatitur, praesumit illa et ante tempus cadit. Quid autem dementius quam angi futuris, nec se tormento reservare sed accersere sibi miserias et admovere, quas optimum est differre si discutere non possis? Vis scire futuro neminem debere torqueri? Quicumque audierit post quinquagesimum annum supplicia non perturbatur, nisi si medium spatium transsilierit et se in illam saeculo post futuram sollicitudinem immiserit. Eodem modo fit ut animos libenter aegros et captantes causas doloris vetera atque oblitterata contristent, et quae futura sunt absunt, neutra sentimus. Non est autem nisi ex eo quod sentias dolor. Vale.

Quod verba philosophi nec accurata debent esse nisi arida. Et de tribus generibus hominum in philozophia proficientium.

2 17
3

Minus tibi accuratas a me epistolas mitti quereris. Quis enim accurate loquitur, nisi qui vult putide loqui? Qualis sermo meus esset si una sederemus aut ambularemus, illaboratus et facilis, tales esse epistolas meas volo, quae nihil habent accersitum nec fictum. Si fieri posset, quid sentiam ostendere quam loqui mallem. Etiam si disputarem, nec supploderem pedem nec manum iactarem nec attollerem vocem, sed ista oratoribus reliquisse contentus sensus meos ad te pertulisse, quos nec exornasse nec abiecisse. Hoc unum plane tibi approbare vellem, omnia me illa sentire quae dicerem, et non tantum sentire sed amare. Aliter homines amicam, aliter liberos osculantur; tamen in hoc quoque amplexu tam sancto et moderato satis apparet affectus. Non mehercule ieiuna esse et arida volo quae de rebus tam magnis dicentur. Neque enim philosophia ingenio renuntiat; multum tamen operae impendi verbis non oportet. Haec sit propositi nostri summa: quod sentimus loquamur, quod loquimur sentiamus; concordet sermo cum vita. Ille promissum suum implevit qui, et cum videas illum et cum audias, idem est. Videbimus qualis sit, quantus sit, unus sit. Non delectent verba nostra sed prosint. Si tamen contingere eloquentia non sollicito potest, si autem parvo constat, assit et res pulcherrimas prosequatur. Sit talis ut res potius quam se ostendat. Aliae artes ad ingenium totae pertinent, hic animi negotium agitur. Non quaerit aeger medicum eloquentem, sed si ita competit ut idem ille qui sanare potest compte de hiis quae facienda sunt disserat, boni consulet. Non tamen erit quare gratuletur sibi quod inciderit in medicum et disertum. Hoc enim tale est quale si peritus gubernator etiam formosus est. Quid ad aures meas? ad lenitus es. Curare debes morbum veterem, gravem, publicum. Tantum negotii habes quantum in pestilentia medicus. Circa verba occupatus es? Iam dudum gaude si sufficis rebus. Quando multa disces? Quando quae didiceris affiges tibi ita ut excidere non possint? Quando illa experieris? Non enim ut cetera memoriae tradidisse satis est, in opere temptanda sunt. Non est beatus qui scit illa sed qui facit. Quid ergo? Infra illum nulli gradus sunt? Statim a sapientia praeceps est? Non, ut existimo. Nam qui proficit in numero quidem stultorum est, sed magno intervallo ab illis diducitur. Inter ipsos quoque proficientes sunt magna discrimina. In tres classes, ut quibusdam placet, dividuntur. Primi sunt qui sapientiam nondum habent, sed iam in vicinia eius constiterunt; tamen etiam quod prope est extra est. Qui sint hi quaeris? Qui omnes iam affectus ac vitia posuerunt, quae erant complectenda didicerunt, sed illis adhuc inexperta fiducia est. Bonum suum nondum in usu habent, iam tamen in illa quae fugerunt decidere non possunt. Iam ibi sunt unde non est retro lapsus, sed hoc illis de se nondum liquet. Quod in quadam epistola scripsisse me memini, scire se nesciunt. Iam contigit illis bono suo frui, nondum confidere. Quidam hoc proficientium genus de quo locutus sum ita complectuntur ut illos dicant iam effugisse morbos animi, affectus nondum, et adhuc in lubrico stare, quia nemo sit extra periculum malitiae nisi qui totam excussit; nemo autem illam excussit nisi qui pro illa sapientiam assumpsit.

Primū int morbos a. interpū 2 affect'
sepe iā dixi nūc q te amoneo. Morbi
sunt inveterata vicia et dura ut avaricia
ut ambitio. Que actus tuus animi
implicuerit perpetua eius mala ee ce-
perunt. Et ut breviter finiam morbus ē
iudiciū ī pravo ptinax. tamq valde
appetenda sint que leviter appetenda sūt
vel si mavis ita finiamus nimis imminē
leviter petendis aut ī magno precio habē
ī aliquo habenda vel ī nullo. Affectus sūt
motus animi improbabiles subiti 2
concitati qui frequentes neglectiq
fecē morbū sicut distillacio una nec
adhuc ī morē adducta tussim facit
assidua 2 vetus tisim. Itaq qui plu-
rimū profecere extra morbos sunt affect'
adhuc sentiunt perfecto proximi. Secū-
dum genus est eorū q 2 maxima animi mala
et affectus deposuerūt. sed ita ut nō sit
illis securitatis sue certa possessio. possūt
enim ī eadē relabi. Tercium genus illud
est ēo multa 2 magna vicia esse. sed
nō extra omnia. effugit avariciam
sed irā adhuc sentit. Iā nō sollicitat'
libidine. sed eciā nō ambitiōe. Iam
nō concupiscat sed adhuc timet. Et ī ipso
metu ad quedā satis firmus ē. qui-
busdā cedit. mortē contēpnit dolorē
reformidat. De hoc aliquid cogitemus.
Bene nobiscum agetur sed ī hunc admittimur
numerū. Magna felicitate nature magnaq
et assidua intencione studiis secundus
occupat' gradus. sed ne hic quidē con-
temnendus color tercius. Cogita quātū
circa te videas malorū. aspice q̄ nullum
sit nefas sine exemplo quātū cotidie
nequicia proficiat quātū publice privatī
q peccat'. Intelliges satis nos consequi
si int pessimos. Ego vero inquis spero
me posse 2 amplioris ordinis fieri. Opta-
verī hoc nobis magis q̄ promiserī. Pre-
occupati sumus ad virtutē contēpnimus
int vicia districti. pudet dicere honesta
colimus quātū vacat. At q̄ grande pre-
miū expectat nos si occupaciones
nras 2 mala tenacissima abrūpimus
nō cupiditas nos nō timor pellet. In-
agitati terroribus incorrupti volupta-
tibus nec mortē horrebimus nec deos.
Sciemus mortē malū nō esse deos ma-
los nō esse. Tam imbecillū ē quod nocet q̄

cui nocet' optima vi noxia carent. Expectant
nos si ex hac aliquādo fece ī illud evadim'
sublime et excelsū tranquillitas animi et
expulsis erroribus absoluta libertas.
Queris que sit ista. Nō homines timere nō
deos. nō turpia velle nec nimia. ī se ipso
habē maximā potestatē. Inestimabile bonū
ē suū fieri. Vale. Qd sit eciā ī senec-
tute discendū. Et q primū 2 verū
[illegible]

Inimicitias mī denūcias si qcq ex
his que cotidie facio ignorav-
eris. Vide q̄ simplr tecū vi-
vā hoc q tibi cōmittā. philosophū
audio et quidē quintū iā diē habeo ex q
in scolā eo 2 ab octava disputantē
audio. Bona inquis etate. Quidni bona.
Quid autē stultius q̄ quia diu nō
didiceris nō discere. Quid ergo idē faciā
qd trossuli 2 iuvenes. Bene mecū
agit' si hoc unū senectutē meā dedecet.
Omnis etatis iuvenes hec scola admittit.
In hoc senescamus ut iuvenes sequamur.
In theatrū senex ibo 2 ī circū deferar et
nullū par sine me depugnabit. Ad
philosophū ire erubescā. Tādiu discendū ē
q̄ diu nescias et si proverbio credimus
q̄ diu vivas. Nec ulli hoc rei magis
convenit q̄ huic tādiu discendū quemad-
modū vivas q̄ diu vivas. Ego tū illic
aliquid 2 doceo. Queris quid doceā.
Eciā senē esse discendū. Pudet me at
generis humani quociens scolā intravi.
Preter ipsū theatrū neapolitanorū ut
scis transeundū ē Metronactis petentis
domū. Illud quidē fartū 2 2 ingenti
studio q̄nt sit pythaules bonus iudicat'.
habet tubicen q grecus 2 preco concursū.
At ī illo loco ī quo vir bonus querit' ī quo
vir bonus discit' paucissimi sedent et
hi plerisq videntur nichil boni negocii
habē quod agant inepti 2 inertes vocant'.
Michi contingat iste derisus equo animo
audienda sunt imperitorū convicia et ad
honesta vadenti contempnendus ē ipse
contemptus. Perge lucili 2 propera tibi ne
tibi accidat quod mī ut senex discas.
Immo ideo magis propera quoniā id nūc
aggressus es quod perdiscē vix senex
possis. Quantū inquis proficiā. quātū
temptaveris. Quid expectas. nulli sapere casu

contigit. pecunia nemini ultro honor officiumque
que ac dignitas fortasse ingerentur tibi
virtus vero non incidet. nec ea quidem le-
vi aut parvo labore cognoscitur. Sed est tanti
laborare, omnia bona semel occupaturo. Unum
est enim bonum quod honestum. In illis nichil
invenies veri, nichil certi, quecumque fame
placent. Quare hoc unum sit bonum quod
honestum dicam, quoniam parum me exacte priore
epistola iudicas, magis quam hanc rem tibi laudatam
quam probatam putas, et in artum que dicta
sunt contraham. Omnia suo bono constant.
Vitem fertilitas commendat et sapor vinum, ve-
locitas cervum. Quam fortia dorsa iumentis
sint queris, quorum hic unus est usus,
sarcinam ferre. In cane sagacitas prima
est, si investigare debet feras, cursus
si consequi, audacia si mordere et invadere.
Id in quoque optimum esse debet cui nascitur,
quo censetur. In homine optimum quid
est? ratio. hac antecedit animalia, deos sequitur.
Ratio ergo perfecta proprium bonum est hominis;
cetera illi cum animalibus satisque communia sunt.
Valet: et leones. Formosus est: et pavones.
Velox est: et equi. Non dico in his omnibus
vincitur. Non quero quod in se maximum habeat,
sed quod suum. Corpus habet: et arbores
habent. Impetum ac motum voluntarium
et bestie et vermes habent. Vocem: sed quanto
clariorem canes, acutiorem aquile, gra-
viorem tauri, dulciorem molliorem quam lu-
scinie. Quid in homine proprium? ratio. Hec
recta et consummata felicitatem hominis implet.
Ergo si omnis res cum bonum perfecit lau-
dabilis est et ad finem nature sue pervenit,
homini autem suum bonum ratio est, si hanc
perfecit laudabilis est et finem nature sue
tetigit. Hec ratio perfecta virtus vocatur, eadem-
que honestum est. Id itaque unum bonum in
homine quod unum hominis. Nunc enim non
querimus quid sit bonum. si nullum aliud
est hominis quam ratio, hec erit unum eius bonum,
sed pensandum cum omnibus. Si sit aliquis
malus, puto improbabitur; si bonus, puto
probabitur. Id ergo in homine primum solumque
est quo et probatur et improbatur. Non dubitas
an hoc sit bonum: dubitas an solum bonum
sit. Si quis omnia alia habeat, valetudinem,
divitias, imagines multas, frequens atrium,
sed malus ex confesso sit, improbabilis illum.
Item si quis nichil eorum quidem que radi-
cat, deficiat pecunia, clientum turba, nobilitate

et avorum proavorumque serie, sed ex confesso bonus sit,
probabilis illum. Ergo hoc unum est bonum
hominis, quod qui habet etiam si aliis destituitur
laudandus est; quod qui non habet in omnium aliorum
copia damnatur ac reicitur. Que condicio
rerum eadem et hominum. Navis bona dicitur
non que pretiosis coloribus picta est, nec
cui argenteum aut aureum rostrum est, nec
cuius ebore tutela est, nec que fiscis atque
opibus regiis pressa est, sed stabilis et firma
et iuncturis aquam excludentibus spissa, ad
ferendum incursum maris solida, gubernaculo
parens, velox et non sentiens ventum. Gladium
bonum dices non cui auratus est balteus nec
cuius vagina gemmis distinguitur, sed cui
ad secandum subtilis acies est et mucro
munimentum omne rupturus. Regula non
quam formosa sed quam recta sit queritur. Eo
quidque laudatur quo comparatur, quod illi proprium
est. Ergo in homine quoque nichil ad rem pertinet
quantum aret, quantum feneret, a quam multis
salutetur, quam pretioso incumbat lecto, quam per-
lucido bibat poculo, sed quam bonus sit.
Bonus autem est si ratio explicata et
recta est et ad nature sue voluntatem accom-
modata. Hec vocatur virtus, hec vocatur
virtus. hoc est honestum et unicum hominis
bonum. Nam cum sola ratio perficit hominem, sola
ratio perfecta beatum facit. hoc autem unum
bonum est quo uno beatus efficitur. Dicimus
et illa bona esse que a virtute profecta contractaque
sunt, id est opera eius omnia; sed ideo unum ipsa
bonum est, quia sine illa non est. Si omne bonum
in animo est, quicquid illum confirmat, extollit,
amplificat, bonum est. Validiorem autem animum
et excelsiorem et ampliorem facit virtus. Nam
cetera que cupiditates nostras irritant deprimunt
quoque animum et labefaciunt, et cum videntur attollere
inflant ac multa vanitate deludunt. Ergo
unum id bonum est quo melior animus
efficitur. Omnes actiones totius vite honesti
ac turpis respectu operantur. Ad hec faciendi
et non faciendi ratio dirigitur. Quid sit
hoc dicam. Vir bonus quod honeste se facturum
putaverit faciet et sine pecunia si labo-
riosum erit faciet etiam si periculosum erit.
Rursus quod turpe erit non faciet, etiam
si pecuniam afferat, etiam si voluptatem, etiam
si potentiam. Ab eo quod honestum nulla re
deterrebitur, ad turpia nulla invitabitur.
Ergo si honestum utique secuturus, in omni
actu vite spectaturus est hec duo, nec
aliud malum quam turpe. Si una et indepravata

Virtus et sola permanet tenor eius unum
est bonum virtus tamen id attende si bonum est
mutationis periculum effugit. Stultitia
ad sapientiam erepit sapientia in stultitiam non
revolvitur. Dixi si forte meministi et a
vulgo et formidata inconsulto impetu
plerosque calcasse. Inventus est qui flammis
imponeret manum cuius risum non interrum-
peret tortor, qui in funere liberorum lacrimam
non mitteret, qui morti non trepidus occurreret;
amore ira cupiditas pericula depo-
poscebat. Quod potest brevis obstinatio animi
aliquo stimulo excitata, quanto magis virtus
que non ex impetu nec subito sed equaliter
valet cui perpetuum robur est. Sequitur ut que ab
inconsultis sepe contempnuntur a sapientibus
semper ea nec bona nec mala sint. Unum
ergo bonum ipsa virtus est que inter hanc fortunam
et illam superba incedit cum magno utriusque
contemptu. Si hanc opinionem receperis aliquid
bonum esse preter honestum nulla non
virtus laborabit. Nulla enim poterit
obtineri quicquam si extra se respexerit. Quod si
est rationi repugnat ex qua virtutes sunt et
veritati que sine ratione non est. Quecumque
autem opinio veritati repugnat falsa est.
Verum autem concedas necesse est summe pietatis
erga deos esse. Itaque quicquid illi accidit
equo animo sustinebit. Sciet enim accidisse
ea divina lege qua universa procedunt.
Quod si est unum illi bonum erit quod ho-
nestum. In hoc enim positum est parere diis
nec excandescere debet ad subita nec
deplorare sortem suam sed patienter excipere
fatum et facere imperata. Si ullum aliud
est bonum quam honestum sequetur aviditas
vite. Aviditas rerum vitam instruentium quod
intolerabile est infinitum vagum. Solum
ergo bonum est honestum cui modus est.
Diximus futuram hominum feliciorem vitam
quam deorum si ea bona sunt quorum nullus
diis usus est tamquam pecunia honores. Adice
nunc quod si modo solute corporibus anime ma-
nent felicior illis status restat quam
est dum versantur in corpore. Atqui si ista bona
sunt quibus per corpora utimur emissis erit
peius quod contra fidem est. Certum est
feliciores esse liberas universis datas clausas
et obsessas. Illud quoque dixeram si bona
sunt ea que tam homini contingunt quam mutis
animalibus et muta animalia habent

beatam vitam acturam quod fieri nullo modo potest.
Omnia pro honesto patienda sunt quod
non erat faciendum si esset ullum aliud
bonum quam honestum. Hec quamvis latius exe-
cutus essem priore epistula constringere et
breviter percurri. Numquam autem opinio
talis tibi videbitur nisi animum allevaveris
et teipsum interrogaveris si res exegerit ut pro
patria moriaris et salutem omnium civium tua
redimas an porrecturus sis cervicem
non tantum patienter sed etiam libenter. Si hoc
facturus es nullum aliud bonum est. Omnia
enim relinquis ut hoc habeas. Vide quanta
vis honesti sit: pro republica morieris etiam
si statim hoc facturus eris cum scieris tibi
esse faciendum. Interdum ex re pulcherrima
magnum gaudium exiguo tempore ac brevi
capitur et quamvis fructus operis nullus ad
defunctum exemptumque humanis rebus pertineat
ipsa tamen contemplatio futuri operis iuvat
et vir fortis ac iustus cum mortis sue precia
ante se posuit libertatem patrie salutem omnium
pro quibus dependit animam in summa voluptate
est et periculo suo fruitur. Sed ille quoque cui
etiam hoc gaudium eripitur quod tractatio operis
maximi et ultimi non prestat nichil cunctatus
desiliet in mortem facere recte pieque contentus.
Oppone etiam nunc illi multa que dehortentur:
dic factum tuum matura sequetur oblivio et
parum grata existimatio civium. Respondebit
Ista omnia extra opus meum sunt ergo
contemplor hoc esse honestum. Itaque
quocumque ducit ac vocat venio. Hoc ergo
bonum est quod non tantum perfectus animus sed
generosus quoque et indolis bone sentit. Cetera
levia sunt mutabilia. Itaque que sollicite
possidentur etiam si favente fortuna in unum
congesta sunt dominis suis incubant
gravia et illos semper premunt aliquando et
illidunt. Nemo ex istis quos purpuratos vides
felix est non magis quam ex illis quibus
sceptrum et clamidem in scena fabule assignant.
Cum presenti populo lati incesserunt et
coturnati simul exierunt excalceantur
et ad staturam suam redeunt. Nemo
istorum quos divicie honoresque in altiore
fastigio ponunt magnus est. Quare
ergo magnus videtur? Cum basi illum sua
metiris. Magnus pumilio licet in
monte constiterit. Colosus magnitudinem
suam servabit et si steterit in puteo. Hoc

laborando errore sic nos imponit quod nemo
modo existimamus eo quod est sed adiacentibus
illi et ea quibus adornatus est. Itaque
si velis veram hominis estimationem inire
et scire qualis sit nudum inspice. Ponat
patrimonium ponat honores et alia fortune
mendacia corpus ipsum ponat.
Animum intuere qualis quantusque sit et
non alieno sed suo magnus est. Si rectis
oculis gladios micantes videt, si scit
sua nichil interesse utrum anima per os an per iugulum
exeat beatum se notat. Si cum illi de-
nunciata sunt corporis tormenta et que
casu veniunt et que potentioris iniuria
si vincula et exilia et vanas humanarum
fortitudines mentium securus audit et
dicit ulla laborum o virgo nova mi
facies inopinave surgit omnia percepi
atque animo mecum ante peregi. Tu hodie
ista denunciasti ego vero semper denunciavi
mihi et hominem paravi ad humana. Precogi-
tati mali mollis ictus venit. At stultis
et fortune credentibus omnis videtur nova
rerum et inopinata facies. Magna autem
pars est apud imperitos mali novitas.
Hoc ut scias ea que putaverant aspera
fortius cum assuevere patiuntur. Ideo sapiens
assuescit futuris malis et que alii diu
cogitando. Audimus aliquando voces impe-
ritorum dicentium sciebam hoc restare. Sa-
piens scit omnia sibi restare. Quicquid
factum est dicit sciebam. Vale. Liber xiii
Exemplis et rationibus docet non timendam
ii Subito nobis hodie videndum de morte.
Alexandrine naves appa-
ruerunt que premitti solent
et nunciare secuture classis ad-
ventum quas thabellarias vocant. Gra-
tus illarum Campanie aspectus est. Omnis
in pilis Puteolorum turba consistit
et ex ipso genere velorum Alexandrinas
quamvis in magna turba navium intelligit.
Solis enim licet sipparum intendere
que in alto omnes habent naves. Nulla enim
res eque adiuvat cursum quam summa
pars veli. Illic maxime navis urgetur.
Itaque quotiens ventus increvit maior-
que est quam expedit antenna summittur.
Minus habet virium flatus ex humili. Cum
intravere Capreas et promunctorium ex quo

alta procelloso speculatur vertice Pallas
cetere velo iubentur esse contente.
Sipparum Alexandrinarum insigne est. In hoc omnium discursu
properantium ad litus magnam ex pigritia
mea sensi voluptatem quod epistolas
meorum accepturus non properavi scire
quis illic esset rerum mearum status
quid afferrent. Olim iam nec perit quicquam
mihi nec acquiritur. Hoc etiam si senex
non essem fuerat sentiendum nunc vero
multo magis quantulumcumque haberem
tamen plus iam mihi superesset viatici quam vie
presertim cum eam viam simus ingressi quam
peragere non est necesse. Iter imperfectum erit
si in media parte aut citra petitum locum steteris.
Vita non est imperfecta si honesta est. Ubi-
cumque desines si bene desines tota est.
Sepe autem et fortiter desinendum est et non
ex maximis causis. Nam nec maxime
sunt que nos tenent. Tullius Marcellinus quem
optime noveras adolescens
quietus et cito senex morbo et non insana-
bili correptus sed longo et molesto et
multa imperante cepit deliberare de morte
et vocavit complures amicos. Unusquisque
aut quia timidus erat id illi suade-
bat quod sibi suasisset aut quia adu-
lator et blandus id consilium dabat quod
deliberanti gratius fore suspicabatur.
Amicus noster Stoicus homo egregius et
ut verbis illum quibus laudari dignus
est laudem vir fortis ac strenuus vi-
detur mihi optime illum cohortatus. Sic
enim cepit. Noli mi Marcelline torqueri
tamquam de re magna deliberes. Non est
res magna vivere omnes servi tui
vivunt omnia animalia. Magnum est
honeste mori prudenter fortiter. Cogita
quamdiu iam idem facias cibus somnus
libido per hunc circulum curritur. Mori velle
non tantum prudens aut fortis aut mi-
ser etiam fastidiosus potest. Non opus est
suasore illi sed adiutore. Servi parere
nolebant. Primum detraxit illis metum
et indicavit tunc familiam periculum adire
cum incertum esset an mors
domini voluntaria esset. Alioquin tam mali
exempli esse occidere dominum quam prohibere.
Deinde ipsum Marcellinum admonuit
non esse inhumanum quemadmodum cena
peracta reliquie circumstantibus totius

vite iniuriam finissent. Erat Marcellinus
facilis animi et liberalis etiam ut de suo
fieret communitas. Itaque summulas distri-
buit flentibus servis. Illos ultro con-
solatus est. Non fuit illi opus ferro,
non sanguine. Biduo abstinuit et in ipso
cubiculo poni tabernaculum ius-
sit. Solium deinde illatum est in quo diu
iacuit et calida subinde suffusa pau-
latim defecit, ut aiebat non sine quadam
voluptate quam afferre solet lenis dissolu-
tio non experta nobis. In fabellam excessi non
ingratam tibi. Exitum enim amici tui
cognosces non difficilem nec miserum.
Quamvis enim mortem sibi consciverit tam
mollissime excessit et vita elapsus est.
Sed ne inutilis quidem hec fabella fuit.
Sepe enim talia exempla necessitas exigit.
Sepe debemus mori nec volumus. Nemo
tam imperitus est ut nesciat quandoque mo-
riendum. Tamen cum prope accessit tergi-
versatur, tremit, plorat. Nonne tibi videbi-
tur stultissimus omnium qui flevit quod ante annos
mille non vixerat? Eque stultus
qui flet quod post annos mille non vivet. Hec
paria sunt: non eris nec fuisti; utrumque
tempus alienum est. In hoc punctum coniectus
es, ut extendas: quousque extenderis? Quid
fles? Quid optas? Perdis operam. Desine
fata deum flecti sperare precando. Rata
et fixa sunt et magna atque eterna necessitate
ducuntur. Eo ibis quo omnia eunt. Quid
tibi novum est? Ad hanc legem natus es.
Hoc patri tuo accidit, hoc matri, hoc
maioribus, hoc omnibus ante te, hoc omnibus
post te. Series invicta et nulla muta-
bilis ope illigavit ac trahit cuncta.
Quantus te populus moriturorum
sequetur, quantus comitabitur! Fortior ut
opinor esses si multa milia tibi com-
morerentur. Atque multa milia hominum et
animalium hoc ipso momento quo tu mori
dubitas animam variis generibus emittunt.
Tu autem non putabas te aliquando ad id
perventurum ad quod semper ibas? Nullum
sine exitu iter est. Exempla nunc
magnorum virorum me tibi iudicas
relaturum? Puerorum referam. Lacon
ille memorie traditur impubis adhuc qui
captus clamabat: non serviam, sua
illa dorica lingua, et verbis fidem imposuit.

Ut primum iussus est fungi servili et con-
tumelioso ministerio, afferre enim vas
obscenum iubebatur, illisum parieti caput
rupit. Tam prope libertas est, et servit
aliquis? Ita non sic perire filium tuum malles
quam per inertiam senem fieri? Quid ergo est cur
perturberis si mori fortiter etiam puerile
est? Puta nolle te sequi: duceris.
Fac tui iuris quod alieni est. Non su-
mes pueri spiritum ut dicas: non servio?
Infelix, servis hominibus, servis rebus,
servis vite. Nam vita moriendi si virtus
abest servitus est. Ecquid habes propter quod expectes? Vo-
luptates ipsas que te morantur ac retinent
consumpsisti. Nulla tibi nova est, nulla
iam odiosa ipsa satietate. Quis sit vini
ipsius mulsi sapor scis. Nichil interest
centum per vesicam tuam an mille amphore
transierint: saccus es. Quid sapiat ostrea,
quid mullus optime nosti. Nichil
tibi luxuria tua in futuros annos intactum
reservavit. Atqui hec sunt a quibus
invitus divelleris. Quid est aliud
quod tibi eripi doleas? Amicos an patriam?
Tanti enim illam putas ut tardius cenes?
Solem quem si posses extingueres? Quid
enim umquam fecisti luce dignum? Confitere
non curie te, non fori, non ipsius rerum
nature desiderio tardiorem ad moriendum
fieri. Invitus relinquis macellum
in quo nichil reliquisti. Mortem times,
aut quomodo illam mediis [illegible] ratione con-
temnis? Vivere vis: scis. Scis enim mori? Times
quid? Precor ista vita mors est. Cesar
cum illum transeunte per Latinam viam unus
ex custodiarum agmine demissa usque
in pectus vetere barba rogaret mortem,
Nunc inquit vivis? Sed ego inquit vi-
vere nolo qui multa honeste facis.
Invitus relinquo officia vite quibus
fideliter et industrie fungor. Quid?
Tu nescis unum esse ex vite officiis
et mori? Nullum officium relinquis: non
enim certus numerus quem debeas explere
finitur. Nulla vita est non brevis. Nam si
ad naturam rerum respexeris etiam
Nestoris et Statilie brevis est, que inscribi
monumento suo iussit annis se no-
naginta novem vixisse. Vides aliquem
gloriari senectute longa. Quis illam ferre

Vixisset si totus isset etatem. Quomodo fabula sic vita non quam diu sed quam bene acta sit refert. Nichil ad rem pertinet quo loco desinas. Quocumque voles desine tantum bonam clausulam impone. Vale.

Quod multum ad bonam valitudinem animorum presentia et mollis adiutatio prosint. De tribus incomodis infirmitatis et eorum remediis.

Vexari te destillationibus crebris ac febriculis que longas destillationes et in consuetudinem adductas sequuntur eo molestius michi est quia expertus sum hoc genus valitudinis quod inter initia contempsi. Poterat adhuc adolescentia iniurias ferre et se adversus morbos contumaciter gerere. Deinde succubui et eo perductus sum ut ipse destillarem ad summam maciem deductus. Sepe impetum cepi abrumpende vite patris me indulgentissimi senectus retinuit. Cogitavi enim non quam ego fortiter mori possem sed quam ille fortiter desiderare non posset. Itaque imperavi michi ut viverem. Aliquando enim et vivere fortiter facere est. Que michi tunc fuerint solacio dicam si prius hoc dixero hec ipsa quibus adquiescebam medicine vim habuisse. In remedium cedunt honesta solacia et quicquid animum erexit etiam corpori prodest. Studia michi nostra saluti fuerunt. Philosophie acceptum fero quod surrexi quod convalui. Illi vitam debeo et nichil illi minus debeo. Multum autem michi contulerunt ad bonam valitudinem et amici quorum adhortationibus vigiliis sermonibus allevabar. Nichil eque Lucili virorum optime egrum reficit atque adiuvat quam amicorum affectus. Nichil eque expectationem mortis ac metum subripit. Non iudicabam me cum illos superstites relinquerem mori. Putabam inquam me victurum non cum illis sed per illos. Non effundere michi spiritum videbar sed tradere. Hec michi dederunt voluntatem adiuvandi me et patiendi omne tormentum. Alioquin miserrimum est cum animum moriendi proieceris non habere vivendi. Ad hec ergo remedia te confer. Medicus tibi quantum ambules quantum exercearis monstrabit. Non indulgeas ocio ad quod vergit iners valitudo. Ut legas clarius et spiritum cuius iter ac receptaculum laborat exerceas. Ut naviges et viscera molli iactatione concucias. Quibus cibis utaris vinum quando virium causa arcessas quando intermittas ne irritet et exasperet tussim. Ego tibi illud precipio quod non tantum huius morbi sed tocius vite remedium est. Contempne mortem. Nichil triste est cum huius metum effugimus. Tria hec in omni morbo gravia sunt metus mortis dolor corporis intermissio voluptatum. De morte satis dictum est. Hoc unum dicam non morbi hunc esse sed nature metum. Multorum mortem distulit morbus et saluti illis fuit videri perire. Morieris non quia egrotas sed quia vivis. Ista te res et sanatum manet. Cum convalueris non mortem sed valitudinem effugies. Ad illud nunc proprium incomodum revertamur. Magnos cruciatus habet morbus sed hos tollerabiles intervalla faciunt. Nam summi doloris intentio invenit finem. Nemo potest valde dolere et diu. Sic nos amantissima nostri natura disposuit ut dolorem aut tollerabilem aut brevem faceret. Maximi dolores consistunt in macerrimis corporis partibus. Nervi articulique et quicquid aliud exile est acerrime sevit cum in arto vicia concepit. Sed cito he partes obstupescunt et ipso dolore sensum doloris amittunt. Sive quia spiritus naturali prohibitus cursu et mutatus in peius vim suam qua viget admonetque nos perdit sive quia corruptus humor cum desiit habere quo confluat ipse se elidit et hiis que nimis implevit excutit sensum. Sic podagra et chiragra et omnis vertebrarum dolor nervorumque interquiescit cum illa que torquebat hebetavit. Omnium istorum prima verminatio vexat. Impetus mora extinguitur et finis dolendi est obtorpuisse. Dentium oculorum aurium dolor ob hoc ipsum acutissimus est quod inter angusta corporis nascitur non minus me hercule quam capitis ipsius. Sed si incitatior est in alienationem soporemque convertitur. Hoc itaque solacium vasti doloris est quod necesse est desinas illum sentire si nimis senseris. Illud est autem quod imperitos in vexatione corporis male habet. Non assueverunt animo esse contenti. Multum illis cum corpore fuit. Ideo vir magnus ac prudens animum diducit a corpore et multum cum meliore ac divina

Ite videatur tibi hac inedia et frugali quidem
natura est. Sed molestum est inquis carere
assuetis voluptatibus, abstinere cibo, sitire,
esurire. Hec prima abstinentie molesta sunt,
deinde cupiditates languescunt ipsis per
que cupimus fatigatis ac deficientibus. Inde
morbosus est stomachus, inde quibus fuit
aviditas cibi odium. Desideria ipsa mo
riuntur. Non est autem acerbum carere eo quod
cupere desieris. Adice quod licet cavere
venturum, obsistere imminenti remediis.
Adice quod nullus non intermittitur dolor
aut certe remittitur. Nullus enim non
signa premittit, utique qui ex solito re
vertitur. Tollerabilis est morbi pa
tientia si contempseris id quod extremum
minatur. Noli mala tua facere tibi ipse
graviora et te querelis honerare. Le
vis est dolor si nichil illi opinio ad
iecerit. Contra si te exortari ceperis
ac dicere nichil est aut certe exiguum
est, duremus, iam desinet. Levem illum dum
putas facias. Omnia ex opinione suspensa
sunt. Non ambitio tantum ad illam respicit
et luxuria et avaritia: ad opinionem dolemus.
Tam miser est quisque quam credidit. Detra
hendas preteritorum dolorum conquestiones puto
et illa verba: nulli unquam fuit peius.
Quos cruciatus, quanta pertuli mala.
Nemo me surrecturum putavit. Quotiens
deploratus sum a meis, quotiens a medicis
relictus. In eculeo positi non sic distra
huntur. Sed si sunt vera ista, transierunt.
Quid iuvat preteritos dolores retractare
et miserum esse quia fueris? Quid quod
nemo non multum malis suis addidit
et sibi ipse mentitur? Deinde quod acer
bum fuit tulisse iocundum est. Naturale
est mali sui fine gaudere. Circumcidenda
ergo duo sunt, et futuri timor et veteris
incommodi memoria. Hoc ad me iam non
pertinet, illud nondum. In ipsis positus
difficultatibus dicat: forsan et hec olim
meminisse iuvabit. Toto contra ille pugnet
animo: vincetur si cesserit, vincet si se
contra dolorem suum intenderit. Nunc hoc
plerique faciunt: attrahunt in se ruinam
cui obstandum est. Istud quod premit, quod
impendet, quod urget, si subducere te
ceperis sequetur et gravius incumbet. Si contra
steteris et obniti volueris, repelletur. Athle
te quantum plagarum ore, quantum toto corpore
excipiunt. Ferunt tamen omne tormentum glorie
cupiditate. Nec tantum quia pugnant ista patiuntur,
sed ut pugnent: exercitatio ipsa tormentum est.
Nos vero evincamus omnia quorum premium
non corona nec palma est nec tubicen
predicationi nominis nostri silentium faciens,
sed virtus et firmitas animi et pax in ceterum
parta, si semel in aliquo certamine debellata
fortuna est. Dolorem gravem sentio. Quid
ergo, non sentis si illum muliebriter tuleris?
Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus,
sic omne fortuitum incommodum magis instat
cedenti et averso. Sed grave est. Quid,
nos ad hoc fortes sumus ut levia portemus?
Utrum vis longum esse morbum an concitatum
et brevem? Si longus est, habet intercapedinem,
dat refectioni locum, multum temporis donat;
necesse est ut exurgat et desinat. Brevis
morbus ac preceps alterutrum faciet: aut
extinguetur aut extinguet. Quid autem
interest, non sit an non sim? In utroque finis
dolendi est. Illud quoque proderit ad
alias cogitationes avertere animum et a dolore
discedere. Cogita quid forte, quid honeste,
quid fortiter feceris. Bonas res tecum
ipse tracta, memoriam in ea que maxime
miratus es sparge. Tunc tibi quisque
fortissimus et victor doloris occurrat: ille
qui dum varices exsecandas preberet
legere librum perseveraverit; ille qui
non desiit ridere dum hoc ipsum irati
tortores per omnia instrumenta crudelitatis
experiuntur. Non vincetur dolor ratione
qui victus est risu? Quidlibet nunc
licet dicas distillationes et vim continue
tussis egerentem viscerum partes et febrem precor
dia ipsa torrentem et sitim et artus in
diversum articulis exeuntibus tortos: plus
est flamma et eculeus et lamina et
vulneribus ipsis intumescentibus quod
illa renovaret et altius urgeret impressa.
Inter hec tamen aliquis non gemuit. Parum
est: risit, et quidem ex animo. Vis tu post
hoc dolorem deridere? Sed nichil inquis
agere sinit morbus, qui me omnibus
abduxit officiis. Corpus tuum valitudo tenet,
non et animum. Itaque cursoris moratur pedes,
sutoris aut fabri manus impedit.
Si animus tibi in usu esse solet, suadebis

Dicebis audies duces querentes recordaberis
Quid ergo nichil te putas agere si temperans aeger
es. Ostendes morbum posse superari
vel certe sustineri. Est mihi crede virtuti
etiam in lectulo locus. Non tantum arma et
acies dant argumenta alacris animi
indomitique terroribus et in vestimentis vir
fortis habes quod agas. bene luctare cum mor-
bo si nichil te coegerit si nichil te ex-
oraverit insigne prodis exemplum
O quam magna erat gloriae materia si spectaremur
aegri. ipse te specta ipse te lauda. Praeterea
duo sunt genera voluptatum. Corporales mor-
bus inhibet. non tamen tollit immo si verum
aestimes incitat. magis iuvat bibere sitientem
gratior est esurienti cibus. Quidquid ex absti-
nentia contingit avidius excipitur. Illas
vero animi voluptates quae maiores cer-
tioresque sunt nemo medicus aegro
negat. Has quisquis sequitur et bene intelligit
omnia sensuum blandimenta contempnit
O infelicem aegrum. Quare quia non vino nivem
diluit. quia non rigorem potionis suae quam
capaci scypho miscuit renovat fracta
insuper glacie. quia non ostrea illi Lucrina
in ipsa mensa aperiuntur. quia non circa cenationem
eius tumultus coquorum est ipsos cum obsoniis focos
ferentium. Hoc enim iam luxuria
commenta est ne quis intepescat cibus
ne quid iam palato iam calloso parum
ferveat cenam culina prosequitur. O infelicem
aegrum edet quantum concoquat. non iacebit in
conspectu aper ut vilis caro a mensa re-
legatus. Nec in repositorio eius pectora
avium totas enim videre fastidium est con-
gesta ponentur. Quid tibi mali factum est
cenabis tamquam aeger. immo aliquando tamquam
sanus. Sed omnia ista facile perferemus sor-
bitionem aquam calidam et quidquid intolerabile
videtur delicatis et luxu fluentibus magisque
animo quam corpore morbidis tantum mortem
desinamus horrere. Desinemus autem si
fines bonorum ac malorum cognoverimus.
Ita demum nec vita taedio erit nec
mors timori. Vitam enim occupare satietas
sui non potest tot res varias magnas divinas
percensentem. In odium illam sui adducere
solet iners otium. Rerum naturam peragranti
numquam in fastidium veritas veniet falsa
satiabunt. Rursus si mors accedit et vo-
cat licet inmatura sit licet mediam
praecidat aetatem perceptus longissimae fructus
est. cognita est illi ex magna parte natura scit

tempore honesta non crescere. His necesse est videri
omnem vitam brevem qui illam voluptatibus
vanis et ideo infinitis metiuntur.
His te cogitationibus recrea et interim epistulis
nostris vaca. veniet aliquod tempus quod iterum
nos iungat ac misceat. quantulumlibet
sit illud longum faciet scientia utendi. Nam
ut Possidonius ait unus dies hominum Possido
eruditorum plus patet quam imperitis lon-
gissima aetas. Interim hoc tene hoc morde
adversis non succumbere laetis non credere omnem
fortunae licentiam in oculis habere tamquam quidquid
potest facere factura sit. Quidquid expectatum
est diu levius accedit. Vale. De silla
Caribdi et Ethna Sicilie de virtute
quae quod brevis est et quam gloria sit
Expecto epistolas tuas quibus mihi indices circui- e.19.
tus Siciliae totius. quid tibi novi c.3
ostenderit. et omnia de ipsa Caribdi
certiora. Nam scillam saxum esse et quidem
non terribile navigantibus optime
scio. Caribdis an respondeat fabulis
perscribi mihi desidero et si forte observaveris
dignum est autem quod observes fac nos
certiores utrum uno tantum vento agatur in vertices
an omnis tempestas aeque mare illud contor-
queat et an verum sit quidquid illo freti et pari
turbine arreptum est per multa milia
trahi conditum et circa Tauromenitanum
litus emergere. Si haec mihi perscripseris
tunc audebo tibi mandare ut in honorem
meum Ethnam quoque ascendas. quam
consumi et sensim subsidere ex hoc colligunt
quidam quod aliquanto longius navigantibus sole-
bat ostendi. Potest hoc accidere non quia montis
altitudo descendit sed quia ignis evanuit
et minus vehemens ac largus effertur ob eandem
causam fumo quoque per diem segnior. Neutrum
autem incredibile est. nec montem qui de-
voretur cotidie minui nec manere
eundem quia non ipse deesse est sed in aliqua in-
ferna valle conceptus exaestuat et aliis
pascitur in ipso monte non alimentum habet
sed viam. In Licia regio notissima est
Ephestion incolae vocant foratum pluribus
locis solum quod sine ullo nascentium damno
ignis innoxius circumit. Laeta itaque regio
et herbida nichil flammis adurentibus
sed tantum vi remissa ac languida refulgen-
tibus. Sed reservemus ista tunc quaesituri
cum tu mihi scripseris quantum ab ipso ore montis

nimes assint quas ne esset quidem solent
a deo tute sint aliquo vitio. Non est
autem quod ipsa arceat impetus in morbo
tuo daturus eras et hunc quidem man-
daret donec Ethnam describas in tuo
carmine. Nec hunc sollempnem omnibus
poetis locum attingas quem quominus O-
vidio tractare nichil obstitit quod iam
Virgilius impleverat. Ne Severum
quidem Cornelium uterque deterruit. Omnibus
preterea feliciter hic locus se dederat et
qui precesserant non preripuisse mihi videntur
que dici poterant sed aperuisse. Sed
multum interest ad consumptam materiam an ad
subactam accedas. Crescit in dies et in-
venturis inventa non obstant. Condicio
optima est ultimi: parata verba invenit
que aliter instructa novam faciem habent.
Nec illis manus inicit tamquam alienis
sunt enim publica. Iurisconsulti negant
quicquam publicum usucapi. Aut te non
novi aut Ethna tibi salivam movet.
Iam cupis grande aliquid et prioribus
scribere. Plus enim sperare modestia tibi
tua non permittit que tanta est in te ut
videaris retracturus ingenii
tui vires si vincendi periculum sit. Tanta
tibi priorum reverentia est. Inter cetera
hoc habet boni sapientia: nemo ab altero
potest vinci nisi dum ascenditur. Cum ad su-
mmum perveneris paria sunt. Non est in-
cremento locus statur. Numquid sol magni-
tudini sue adicit? Numquid ultra quam
solet luna procedit? Maria non crescunt.
Mundus eundem habitum ac modum ser-
vat. Extollere se que iustam magnitudinem
implevere non possunt. Quicumque sapientes
fuerint pares erunt et equales. Habebit
unusquisque ex his proprias dotes. Alius
erit affabilior, alius expeditior, alius
promptior in eloquendo, alius facun-
dior. Illud de quo agitur quod facit
beatum equale in omnibus. An Ethna tua
possit sublabi et in se ruere, an hoc excelsum
cacumen et conspicuum per vasti maris
spatia detrahat assidua vis ignium
nescio. Virtutem non flamma non ruina
inferius adducet. Hec una maiestas de-
poni nescit, nec proferri ultra nec
referri potest. Sic huius ut celestium stata
magnitudo est. Ad hanc nos conemur

educere. Iam multum operis effecti est. Immo si
verum fateri volo non multum. Nec enim
bonitas est pessimis esse meliorem. Quis
oculis glorietur qui suspicit diem?
Cui sol per caliginem splendet licet contentus
interim sit effugisse tenebras, adhuc non
fruitur bono lucis. Tunc animus noster habebit
quod gratuletur sibi cum emissus his
tenebris in quibus volutatur non tenui
visu clara prospexerit sed totum diem admiserit
et redditus celo suo fuerit, cum receperit locum
quem occupavit sorte nascendi. Sursum
illum vocant initia sua. Erit autem illic
etiam antequam hac custodia exsolvatur, cum
vitia disiecerit purusque ac levis in
cogitationes divinas emicuerit. Hoc
nos agere, Lucili karissime, hoc ire impetu
toto, licet pauci sciant, licet nemo, iuvat.
Gloria umbra virtutis est, etiam invitam comitabitur.
Sed quemadmodum umbra aliquando antecedit,
aliquando sequitur vel a tergo est, ita gloria aliquando
est visenda et se prebet, aliquando in averso
est maior quo serior, ubi invidia secessit.
Quamdiu videbatur furere Democritus.
Vix recepit Socratem fama. Quamdiu Ca-
tonem civitas ignoravit, respuit nec
intellexit nisi cum perdidit. Rutilii in-
nocentia ac virtus lateret nisi accepisset
iniuriam, dum violatur effulsit. Numquid non
sorti sue gratias egit et exilium suum com-
plexus est? De his loquor quos illustravit
fortuna dum vexat. Quam multorum profectus
in notitiam evasere post ipsos, quam multos
fama non excepit sed eruit. Vides Epy-
curum quantopere non tantum eruditiores
sed hec quoque imperitorum turba miretur. Hic
ignotus ipsis Athenis fuit circa quas
delituerat. Multis itaque iam annis Me-
trodoro suo superstes in quadam epistula sua
cum amicitiam suam et Metrodori grata
commemoratione cecinisset, hoc novissime
adiecit, nichil sibi et Metrodoro inter
bona tanta nocuisse quod ipsos illa nobilis
Grecia non ignotos solum habuisset sed pe-
ne inauditos. Numquid ergo non postea quam
esse desierat inventus est? Numquid non opinio eius
emicuit? Hoc Metrodorus quoque in quadam
epistula fatetur, se et Epycurum non satis
enituisse, sed post se et Epycurum magnum
paratumque nomen habituros qui voluissent

ire per eadem vestigia. Nulla virtus latet et
latuisse non ipsius dampnum est. Veniet qui con-
ditam et seculi sui malignitate compressam dies publi-
cet. Paucis natus est qui populum etatis
sue cogitat. Multa annorum milia, multa popu-
lorum supervenient: ad illa respice. Etiam si
omnibus tecum viventibus silentium livor
indixerit, venient qui sine offensa sine
gratia iudicent. Si quod est pretium virtutis ex fa-
ma, nec hoc interierit. Ad nos quidem perti-
nebit posterorum sermo; sed etiam non sentientes
colet ac frequentabit. Nulli non virtus
et vivo et mortuo retulit gratiam, si modo
illam consecutus est fide, si se non exornavit
et pinxit, sed idem fuit sive ex denuntiato
videbatur sive imparatus ac subito. Nichil
simulatio proficit. Paucis imponit leviter
extrinsecus inducta facies. Veritas in omnem
partem sui eadem est. Que decipiunt nichil
habent solidi. Tenue est mendacium; perlucet
si diligenter inspexeris. Vale. Liber xiiii

Deserviendo in propria ingenio et quod
vera libertas consistit in contemptu metu mortis
et paupertatis exprimitur

Hodierno die non tantum meo beneficio
mihi vacat sed spectaculi, quod
omnes molestos ad sphero-
machiam avocavit. Nemo ir-
rumpet, nemo cogitationem meam impediet, que hac
ipsa fiducia procedit audacius. Non cre-
puit subinde hostium, non allevabitur
velum; licebit uno vadere, quod magis necessarium
est per se eunti et suam sequenti viam. Non ergo
sequor priores? Facio, sed permitto michi
et invenire aliquid et mutare et relinquere.
Non servio illis sed assentior. Magnum tamen
verbum dixit qui mihi silentium promittebat
et sine interpellatore secretum: ecce ingens
clamor ex stadio perfertur et me non excutit
mihi sed in huius ipsius rei contentionem transfert.
Cogito mecum quam multi corpora
exerceant, ingenia quam pauci; quantus ad
spectaculum non fidele et lusorium fiat con-
cursus, quanta sit circa artes bonas solli-
tudo; quam imbecilli animi sint quorum lacertos
humerosque miramur. Illud maxime revolvo
mecum: si corpus perduci exercitatione ad hanc
patientiam potest qua et pugnos pariter et calces
non unius hominis ferat, qua solem ardentissimum
in ferventissimo pulvere sustinens aliquis
et sanguine suo madens diem ducat, quanto
facilius animus corroborari possit ut for-
tune ictus invictus excipiat, ut proiectus,

ut conculcatus exurgat. Corpus enim
multis eget rebus ut valeat; animus ex se
crescit, se ipse alit, se exercet. Illis multo cibo,
multa potione opus est, multo oleo, longa
denique opera: tibi continget virtus sine appa-
ratu, sine impensa. Quicquid facere te potest
bonum tecum est. Quid tibi opus est ut sis
bonus? Velle. Quid autem melius potes velle
quam eripere te huic servituti que omnes
premit, quam mancipia quoque condicionis extreme
et in his sordibus nata omni modo exuere co-
nantur? Peculium suum, quod comparaverunt
ventre fraudato, pro capite numerant:
tu non concupisces quanticumque ad libertatem
pervenire, qui te in illa putas natum?
Quid ad archam tuam respicis? Emi non potest.
Itaque in tabellas vanum coicitur nomen libertatis,
quam nec qui emerunt habent nec qui ven-
diderunt. Tibi des oportet istud bonum, a
te petas. Libera te primum metu mortis;
illa nobis iugum imponit; deinde metu
paupertatis. Si vis scire quam nichil mali
in illa sit, compara inter se pauperum et divitum
vultus: sepius pauper et fidelius ridet;
nulla sollicitudo in alto est; etiam si qua
incidit cura, velut nubes levis transit.
Horum qui felices vocantur hilaritas ficta est
aut gravis et suppurata tristitia, eo
quidem gravior quia interdum non licet pala-
m esse miseros, sed inter erumpnas cor ipsum
exedentes necesse est agere felicem. Sepius
hoc exemplo mihi utendum est, nec enim ullo
efficacius exprimitur hic humane vite mi-
mus, qui nobis partes quas male agamus
assignat. Ille qui in scena latus incedit
et hec resupinus dicit, en impero Argis; regna
mihi liquit Pelops, qua ponto ab Helles
atque Ionio mari urgetur Isthmos,
servus est, quinque modios accipit et quinque
denarios. Ille qui superbus atque impo-
tens et fiducia virium tumidus ait: quod
nisi quieris, Menelae, hac dextra occides,
diurnum accipit, in centunculo dormit. Idem
est de istis licet omnibus dicas quos supra
capita hominum supraque turbam delicatos
lectica suspendit. Omnium istorum persona fe-
licitatis est; contempnes illos si despoliaveris.
Equum empturus solvi iubes stratum,
detrahis vestimenta venalibus ne qua
vitia corporis lateant: hominem involutum
estimas? Mangones quicquid est quod displi-
ceat aliquo lenocinio abscondunt.
Itaque ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt.
Hunc tu alligatum sive bracchium aspi-
ceres nudari iuberes et ipsum tibi corpus

ostendi. Vides illum Scitharum Sarmatarumve regem insignem capitis decore? si vis illum estimare totumque scire qualis sit, fasciam solve: multum mali sub illa latet. Quid de aliis loquar? si te perpendere voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus te ipse considera; non qualis sis aliis credas quale

Quod propter ingratitudinem non est a beneficiis cessandum. De compensatione iniurie et beneficii. Et quod nemo scit referre gratiam nisi sapiens. De bonorum gratitudinibus et ingratitudine malorum.

e 5
c 2 Quereris incidisse te in hominem ingratum. Sed hoc nunc primum? age aut fortune aut diligentie tue gratias; sed nichil facere hoc loco dispendiosius potes nisi te malignum. Nam si hoc periculum vitare nolueris, non dabis beneficia; ita ne apud illum pereant, apud te peribunt. Non respondeant potius quam non; et post malam segetem serendum est. Sepe quicquid perierat assidua infelicis soli sterilitate unius anni restituit ubertas. Non est tanti ut gratum invenias et ingratos experiri. Nemo habet tam certam in beneficiis manum ut non sepe fallatur. Aberret ut aliquando hereat. Post naufragium maria temptant; feneratorem non fugat a foro coctor; cito inerti ocio vita torpebit. Sed relinquendum est quicquid offendit? Te vero benigniorem hec ipsa res faciat. Nam cuius rei eventus incertus est, id ut aliquando procedat sepe temptandum est. Sed de istis satis multa in hiis libris locuti sumus qui de beneficiis inscribuntur. Illud magis querendum videtur, quod non satis ut existimo explicatum est: an is qui profuit nobis, si postea nocuit, paria fecerit et nos debito solverit. Adice si vis et illud: multo plus postea nocuit quam ante profuerat. Si rectam illam rigidi iudicis sententiam queris, alterum ab altero absolvet et dicet: Licet iniuria preponderet, tamen beneficiis donetur quod ad iniuriam superest. Plus nocuit, sed prius profuit. Itaque habeatur et temporis ratio. Iam illa manifestiora sunt quam ut admoneri debeas querendum esse quam libenter profuerit, quam invitus nocuerit, quoniam animo et beneficia et iniurie constant. Nolui beneficium dare, victus sum aut verecundia aut instantis pertinacia aut spe. Eo animo quodcumque debetur quo datur; nec quantum sit, nec a quali profectum voluntate perpendit. Nunc coniectura tollatur: et illud beneficium fuit, et hoc quod modum prioris beneficii excessit iniuria est. Vir bonus utrosque calculos sic ponit ut se ipse circumscribat: beneficio adicit, iniurie detrahit. Alter ille remissior iudex, quem esse malo, iniurie oblivisci iubebit, officii meminisse. Hoc certe inquit iustitie convenit, suum cuique reddere: beneficio gratiam, iniurie talionem aut certe malam gratiam. Verum istud erit cum alius iniuriam fecerit, alius beneficium dederit. Nam si idem est, beneficio vis iniurie extinguitur. Nam cui etiam si merita non antecessissent oportebat ignosci, post beneficia ledenti plus quam venia debetur. Non pono utrique par pretium: pluris estimo beneficium quam iniuriam. Non omnes grati sciunt debere beneficium. Potest etiam imprudens et rudis et unus e turba, utique dum prope est ab accepto; ignorat autem quantum pro eo debeat. Uni sapienti notum est quanti res queque taxanda sit. Nam ille de quo loquebar modo stultus, etiam si bone voluntatis sit, aut minus quam debet aut tempore aut quo non debet loco reddit; id quod referendum est effundit atque abicit. Mira in quibusdam rebus verborum proprietas est, et consuetudo sermonis antiqui quedam efficacissimis et officia docentibus notis signat. Sic certe solemus loqui: ille illi gratiam retulit. Referre est ultro quod debeas afferre. Non dicimus gratiam reddidit; reddunt enim et qui reposcuntur et qui inviti et qui ubilibet et qui per alium. Non dicimus reposuit beneficium aut solvit; nullum nobis placuit quod eri alieno convenit. Referre est ad eum a quo acceperis referre. Hec vox significat voluntariam relationem: qui retulit, ipse se appellavit. Sapiens omnia examinabit secum: quantum acceperit, a quo, quando, ubi, quemadmodum. Itaque negamus quemquam gratiam scire referre nisi sapientem, non magis quam beneficium dare quisquam scit nisi sapiens, hic scilicet qui magis dato gaudet quam alius accepto. Hoc aliquis inter illa numerat que videmur inopinata omnibus dicere. Paradoxa greci vocant. Et ait: nemo ergo scit preter sapientem referre gratiam? quod ergo debet creditori

[ius] reponere quisque scit alius nec cuiquam aliqua re prodit debitori persolvere nolens fiat. Invidiam facito idem dicere Epicurum inter paradoxa certe ait solus sapiens referre gratiam scire. Deinde idem admiratur quod dicimus solus sapiens scit amare, solus sapiens amicus est. Atqui amoris et amicitiae pars est referre gratiam, immo magis hoc vulgare est et in plures cadit quam vera amicitia. Deinde idem admiratur quod dicimus fidem nisi in sapiente non esse, tamquam non ipse idem dicat. An tibi videtur fidem habere qui referre gratiam nesciat? Desinant itaque infamare nos tamquam incredibilia iactantes et sciant apud sapientem esse ipsa honesta, apud vulgum simulacra rerum honestarum et effigies. Nemo referre gratiam scit nisi sapiens. Stultus quoque utcumque scit et quemadmodum potest referat; scientia illi potius quam voluntas desit. Velle non discitur. Sapiens inter se omnia comparabit; maius enim aut minus fit quamvis idem sit pro loco, pro tempore, pro causa. Saepe enim potuere divitiae in domum infusae quod opportune dati mille denarii. Multum enim interest donaveris an succurreris, servaverit illum tua liberalitas an instruxerit. Saepe quod datur exiguum est, quod sequitur ex eo magnum. Quantum autem existimas interesse utrum aliquis quod deerat a se dederit an quod praestabat sensisset an beneficium acceperit ut daret. Sed ne in eadem quae satis scrutati sumus revolvamur, in hac comparatione beneficii et iniuriae vir bonus iudicabit quidem quod erit aequissimum, sed beneficio favebit, in hac erit pronior parte. Plurimum autem momenti persona solet afferre in rebus eiusmodi. Dedisti mihi beneficium in servo, iniuriam fecisti in patre; servasti mihi filium, sed patrem abstulisti. Alia deinceps per quae procedit omnis collatio prosequetur; et si pusillum erit quod intersit, dissimulabit; etiam si multum fuerit, sed si id donari salva pietate ac fide poterit, remittet, id est si ad ipsum tota pertinebit iniuria. Summa rei haec est: facilis erit in commutando, patietur plus imputari sibi. Invitus beneficium per compensationem iniuriae solvet. In hanc partem inclinabit, huc verget, ut cupiat debere gratiam, cupiat referre. Errat enim si quis beneficium accipit libentius quam reddit. Quanto hylarior est qui solvit quam qui mutuatur, tanto debet letior esse qui se maximo aere alieno accepti beneficii exonerat quam qui cum maiori obligatur. Nam in hoc quoque falluntur ingrati quod creditori quidem preter sortem extra ordinem numerant, beneficiorum autem usum esse gratuitum putant; et illa crescunt mora, tanto plus solvendum est quanto tardius. Ingratus est qui beneficium reddit sine usura. Itaque hoc quoque in ratione habebitur cum conferentur accepta et expensa. Omnia facienda sunt ut quam gratissimi simus. Nostrum enim hoc bonum est, quemadmodum iustitia non est, ut vulgo creditur, ad alios pertinens. Magna pars eius in se redit. Nemo non cum alteri prodest sibi profuit. Non eo nomine dico quo volet iuvare adiutus, protegere defensus, quod bonum exemplum circuitu ad facientem revertitur, sicut mala exempla recidunt in auctores, nec ulla miseratio contingit his qui patiuntur iniurias quas posse fieri faciendo docuerunt, sed quod virtutum omnium pretium in ipsis est. Non enim exercentur ad premium. Recti facti fecisse merces est. Gratus sum non ut alius mihi libentius prestet priori irritatus exemplo, sed ut rem iocundissimam ac pulcherrimam faciam. Gratus sum non quia expedit sed quia iuvat. Hoc ut scias ita esse, si gratum esse non licebit nisi ut videar ingratus, si reddere beneficium non aliter quam per speciem iniurie potero, equissimo animo ad honestum consilium per mediam infamiam tendam. Nemo mihi videtur pluris estimare virtutem, nemo illi magis esse devotus quam qui boni viri famam perdidit ne conscientiam perderet. Itaque ut dixi maiore tuo quam alterius bono gratus es. Illi enim vulgaris et cotidiana res contigit, recipere quod dederat; tibi magna et ex beatissimo animi statu profecta, gratum fuisse. Nam si malitia miseros facit, virtus beatos, gratum autem esse virtus est, rem usitatam reddidisti, inestimabilem consecutus es, conscientiam grati, que nisi in animum divinum fortunatumque non pervenit. Contrarium autem huic affectum summa infelicitas urget. Nemo sibi gratus est, miser erit. Non differo illum, statim miser est. Itaque ingrati esse vitemus non aliena causa sed nostra. Minimum ex nequitia levissimumque ad alios redundat; quod pessimum ex illa est et ut ita dicam spississimum domi remanet et premit

habere te dicebam. Attalus noster dicere solebat
maliciam ipsam maximam partem
veneni sui bibit. Illud venenum quod
serpentes in alienam perniciem proferunt
sine sua continent. Non est huic simile
hoc habentibus pessimum est. Torquet
ingratus se et macerat, odit que accepit
quia redditurus est, extenuat. Iniurias
vero dilatat atque auget. Quid autem
eo miserius cui beneficia excidunt
herent iniurie. At contra sapientia exornat
omne beneficium ac sibi ipsa commendat
et se assidua eius commemoratione delectat.
Malis una voluptas est et hec brevis
dum accipiunt beneficia, ex quibus sapienti
longum gaudium manet ac perenne. Non
enim illud accipere sed accepisse delectat
quod inmortale est et assiduum. Illa contempnit
quibus lesus est nec obliviscitur per negligentiam sed volens. Non
vertit omnia in peius nec querit cui
imputet casum, peccata hominum ad fortunam
potius refert. Non calumpniatur verba
nec vultus; quicquid accidit benigne interpretando
levat. Non offense potius quam officii meminit;
quantum potest in priore ac meliore se
memoria detinet. Nec mutat animum
adversus bene meritos nisi multum male-
facta precedunt et manifestum etiam conivente
discrimen est. Tunc quoque in hoc dum-
taxat ut talis sit post maiorem iniuriam
qualis ante beneficium. Nam cum beneficio
par est iniuria, aliquid in animo benivolentie
remanet. Quemadmodum reus sententiis
paribus absolvitur et semper quicquid dubium
est humanitas inclinat in melius, sic
animus sapientis ubi paria maleficiis
merita sunt desinit quidem debere
sed non desinit velle debere, et hoc facit
quod qui post tabulas novas solvunt.
Nemo autem gratus esse potest nisi con-
tempsit propter que vulgus insanit. Si vis
referre gratiam, et in exilium eundum est
et effundendus sanguis et suscipienda
egestas et ipsa innocentia sepe maculanda
indignisque obicienda rumoribus.
Non parvo sibi constat homo gratus. Nichil
carius estimamus quam beneficium quamdiu
petimus, nichil vilius cum accepimus.
Queris quid sit quod oblivisci nos
acceptorum faciat? Cupiditas accipiendorum.
Cogitamus non impetratum sed quid petendum
sit. Abstrahunt a recto divicie honores

potencia et cetera que opinione nostra cara
sunt, precio suo vilia. Nescimus estimare
res de quibus non cum fama sed cum rerum
natura deliberandum est. Nichil habent
ista magnificum quo mentes nostras in se
trahant preter hoc quod mirari illa con-
suevimus. Non enim quia concupiscenda sunt
laudantur, sed concupiscuntur quia laudata
sunt, et cum singulorum error publicum
fecerit, singulorum errorem facit publicus.
Sed quemadmodum illa credimus, sic et hoc
eidem populo credamus, nichil esse grato
animo honestius. Omnes hoc urbes, omnes
etiam ex barbaris regionibus gentes con-
clamabunt. In hoc malis bonisque conveniet.
Erunt qui voluptates laudent, erunt qui
labores malint, erunt qui maximum
dolorem malum dicant, erunt qui ne malum
quidem appellent. Divitias aliquis ad summum
bonum admittet, alius illas dicet malo
vite humane repertas, nichil esse eo lo-
cupletius cui quod donet fortuna non
invenit. In tanta iudiciorum diversitate
referendam bene merentibus graciam omnes
tibi uno quod aiunt ore affirmabunt.
In hoc tota dissors turba consentiet, cum
interim iniurias pro beneficiis reddimus,
et prima causa est cur quis ingratus esse
non potuit. Eo perductus est furor ut
periculosissima res sit beneficia in aliquem
magna conferre; nam quia putat turpe
non reddere, non vult esse cui reddat. Tibi
habe quod accepisti, non repeto, non
exigo; profuisse tutum sit. Nullum est
odium perniciosius quam e beneficii violati
pudore. Vale. De morti contemptu vel
... inducit de morte disputacionem
que licet speciem habeat mali non tamen
est bonum vel malum quam contentione
reprobat, insistit contra mortem non
verbis sed rebus pugnandum. Epistola

Desii iam de te esse sollicitus. Quem
inquis deorum sponsorem accepisti?
Eum scilicet qui neminem fallit, ani-
mum recti amatorem. In tuto pars tui melior
est. Potest fortuna tibi iniuriam facere; quod
ad rem magis pertinet, non timeo ne
tu facias tibi. I qua ire cepisti et in isto
te vite habitu compone placide, non
molliter. Male mihi esse malo quam molliter.
Nunc sic accipe quemadmodum a populo
solet dici: dure, aspere, laboriose audie

solemus sic quorundam vitam laudando quibus
invidere: molliter vivit. hoc dicitur mollis
est. paulatim enim effeminatur animus atque
in similitudinem mortis sue et pigritie in qua
iacet solvitur. Quid ergo viro obrigescendum
satius est? Deinde idem delicati timent
mori, cum vitam suam similem fecere non
timent. Multum interest inter otium et
conditivum. Quid ergo inquis non satius
est vel sic iacere quam in istis officiorum verticibus
volutari? Utraque res detestabilis est,
et contractio et torpor. Puto eque qui in odoribus
rebus iacet mortuus est quam qui rapitur
unco. Otium sine litteris mors et hominis
vivi sepultura. Quid deinde prodest
secessisse tamquam in transmarina et nos solli-
citudinum cause prosequantur? Que latebra
est in qua non intrat metus mortis?
Que tam emunita et in altum subducta
vita quies quam non dolor territet?
Quocumque te abdideris mala humana circum-
strepunt. Multa extra sunt que circueunt
nos, que aut fallant aut urgeant,
multa intus que in media solitudine
exestuant. Philosophia circumdata est, inexpugnabilis
murus quem fortuna multis machinis
lacessitum non transit. In insuperabili loco stat
animus qui externa deserit et arte sua vin-
dicat; infra illum omne telum cadit. Non
habet ut putamus fortuna longas manus;
neminem occupat nisi herentem sibi. Itaque
quantum possumus ab illa resiliamus. Quod
sola prestabit sui nature cognitio. Sciat
quo iturus sit, unde ortus, quod illi
bonum, quod illi malum sit, quid petat,
quid evitet, que sit illa ratio que appe-
tenda ac fugienda discernat, qua cu-
piditatum mansuescit insania, timorum
sevitia compescitur. Hec quidem putant
ipsos etiam sine philosophia repressisse; sed cum se-
curos aliquis casus expertus est, exprimitur
sera confessio. Magna verba excidunt cum
tortor poposcit manum, cum mors pro-
pius accessit. Possis illi dicere: facile pro-
vocabas mala absentia; ecce dolor quem
tollerabilem esse dicebas; ecce quam contra multa
audacter locutus es. Sonant flagella, gla-
dius micat. Nunc animis opus est, Enea,
nunc pectore firmo. Faciet autem illud
firmum assidua meditatio, si non verba
exercueris sed animum, si contra mortem
te preparaveris, adversus quam non exhortabitur

nec attollet qui cavillationibus tibi
temptaverint persuadere mortem malum non esse.
Libet enim, Lucili virorum optime, ridere inep-
tias Grecas, quas nondum quamvis mirer
excussi. Zenon noster hac collectione utitur: zen
Nullum malum gloriosum est; mors autem
est gloriosa; mors ergo malum non est. Profecisti:
liberatus sum metu; post hoc non dubitabo
porrigere cervicem. Non vis severius loqui
nec morituro risum movere? Non me-
hercules facile tibi dixerim utrum ineptior
fuerit qui se hac interrogatione iudicavit
metum mortis extinguere, an qui hoc tamquam
ad rem pertineret conatus est solvere. Nam
et ipse interrogationem contrariam opposuit, ex eo
natam quod mortem inter indifferentia ponimus, que
adiafora Greci vocant. Nichil inquit
indifferens gloriosum est. Credo tibi, credo tibi,
ita ut dicam nichil gloriosum esse nisi inter in-
differentia; tamquam indifferentia esse dico, id est
nec bona nec mala, morbum, dolorem,
paupertatem, exilium, mortem. Nichil horum per se
gloriosum est, nichil tamen sine his. Laudatur
enim non paupertas sed ille quem non summittit; non dolor
sed ille quem nichil coegit dolor. Nemo mortem
laudat, sed eum cui mors ante abstulit
animum quam conturbavit. Omnia ista per se non
sunt honesta nec gloriosa, sed quicquid ex
illis virtus adiit tractavitque honestum
et gloriosum facit. Illa in medio posita
sunt; interest utrum malitia illis an virtus
manum admoverit. Mors enim illa que in
Catone gloriosa est, in Bruto statim turpis c. bru
est et erubescenda. Hic est enim Brutus
qui cum periturus mortis moras quereret,
ad exonerandum ventrem secessit, et evocatus
ad mortem iussusque prebere cervicem, prebeo
inquit, ita vivam. Que dementia est fugere
cum retroire non possis! Prebeo inquit,
ita vivam. Pene adiecit vel sub Antonio.
O hominem dignum qui vite dederetur! Sed ut
ceperam dicere, vides ipsam mortem nec ma-
lum esse nec bonum esse. Cato illa honestissime
usus est, turpissime Brutus. Omnis res quod non
habuit decus virtute addita sumit. Cubiculum
lucidum dicimus; hoc idem obscurissimum nocte;
dies illi lucem infundit, nox eripit. Sic
istis que a nobis indifferentia ac media dicuntur,
divitiis, viribus, forme, honoribus, regno,
et contra morti, exilio, male valitudini,
doloribus, queque alia aut minus aut magis
pertimuimus, aut malitia aut virtus dat boni

Vel mali non dicitur. Ipsa pars nec calida nec frigida est; in fornacem coniecta concaluit, in aquam mersa refrixit. Mors honesta est per illud quod honestum est, id est virtus et animus externa contempnens. Est et horum, Lucili, que appellamus media grande discrimen. Non enim sic mors indifferens est quomodo utrum capillos pares habeas. Mors inter illa est que mala quidem non sunt, tamen habent mali speciem: sui amor est et permanendi conservandique se insita voluntas atque aspernatio dissolutionis, quia videtur multa nobis bona eripere et nos ex hac cui assuevimus rerum copia educere. Illa quoque res morti nos alienat: hec iam novimus, illa ad que transituri sumus nescimus qualia sint, et horremus ignota. Naturalis preterea tenebrarum metus est, in quas adductura mors creditur. Itaque etiam si mors indifferens est, non tamen ea est que facile negligi possit. Magna exercitatione durandus est animus ut conspectum eius accessumque patiatur. Mors contempni debet magis quam solet. Multa enim de illa credimus; multorum ingeniis certatum est ad augendam eius infamiam; descriptus est carcer infernus et perpetua nocte oppressa regio, in qua ingens ianitor Orci ossa super recubans antro semesa cruento eternum latrans exsangues terreat umbras. Etiam cum persuaseris istas fabulas esse nec quicquam defunctis superesse quod timeant, subit alius metus. Eque enim timent ne apud inferos sint quam ne nusquam. His adversantibus que nobis offundit longa persuasio, fortiter pati mortem quomodo non gloriosum sit et inter maxima opera mentis humane? que numquam ad virtutem exurget si mortem malum esse crediderit; exurget si putabit indifferens esse. Non recipit rerum natura ut aliquis magno animo accedat ad id quod malum iudicat; pigre veniet et cunctanter. Non est autem gloriosum quod ab invito et tergiversante fit. Nichil facit virtus quia necesse est. Adice nunc quod nichil honeste fit nisi cui totus animus incubuit atque affuit, cui nulla parte sui repugnavit. Ubi autem ad malum acceditur aut peiorum metu aut spe bonorum ad que pervenire tanti sit devorata unius mali patientia, dissident inter se iudicia facientis: hinc est quod iubeat proposita perficere, illinc quod retrahat et ab re suspecta ac periculosa fugiat; igitur in diversa distrahitur. Si hoc est, perit gloria.

Virtus enim concordi animo decreta peragit, non timet quod facit. Tu ne cede malis, sed contra audentior, si mala illa esse credideris. Eximendum est enim hoc e pectore; alioquin hesitabit impetum moratura suspicio; trudetur in id quod invadendum est. Stoici quidem videri volunt Zenonis interrogationem veram esse, fallacem autem alteram et falsam que illi opponitur. Ego non redigo ista ad legem dyalecticam et ad illos veternosissimi nodos. Totum genus istud exturbandum iudico quo circumscribi se qui interrogatur existimat et ad confessionem perductus aliud respondet, aliud putat. Pro veritate simplicius agendum est, contra metum fortius. Hec ipsa que volvuntur ab illis solvere malim et expendere ut persuadeam, non ut imponam. In aciem educturus exercitum pro coniugibus ac liberis mortem obiturum quomodo exhortabitur? Do tibi Fabios totum rei publice bellum in unam transferentes domum. Laconas tibi ostendo in ipsis Termopolarum angustiis positos: nec victoriam sperant nec reditum; ille locus illis sepulchrum futurus est. Quemadmodum exhortaris ut totius gentis ruinam obiectis corporibus excipiant et vita potius quam loco cedant? Dices: quod malum est non est gloriosum; mors gloriosa est; mors ergo non malum? O efficacem contionem! Quis post hanc dubitet se infestis ingerere mucronibus et stans mori? At ille Leonidas quam fortiter illos allocutus est: Sic, inquit, commilitones, prandete tamquam apud inferos cenaturi. Non in ore crevit cibus, non hesit in faucibus, nec elapsus est manibus: alacres illi et ad prandium promiserunt et ad cenam. Quid? dux ille Romanus qui ad occupandum locum milites missos, cum per ingentem hostium exercitum eundum esset, sic allocutus est: Ire, commilitones, illuc necesse est, unde redire non est necesse. Vides quam simplex et imperiosa virtus sit. Quem mortalium circumscriptiones vestre fortiorem facere, erectiorem possunt? Frangunt animos, qui numquam minus contrahendi sunt et in minuta ac spinosa cogendi quam cum aliquid grande componitur. Non trecentis sed omnibus mortalibus mortis timor detrahi debet. Quomodo illos doces malum non esse? Quomodo opiniones totius evi, quibus protinus infantia imbuitur, evincis? Quod auxilium invenis? Quid dicis imbecillitati humane?

quod dicis quod inflammat in media prelia veniat
Enarrare hec timendum adversus quedam
ingentem viribus conixa contra te persuaseris
quam quibus acutis verbis in captiosa et
pungentes interrogatiunculas vexit. Magnus
telis magna portenta ferunt. Serpentem
illum in Africa saevum et romanis legionibus
bello ipso terribiliorem frustra sagittis fun-
dis(que) petierunt. Ne Pythio quidem vulnerabilis
erat. Cum ingens magnitudo pro vastitate
corporis solida ferrum et quecumque humane tor-
serant manus reiceret, molaribus demum
fracta saxis est. Et adversus mortem tam
minuta iacularis? Subula leonem exci-
pis? Acuta sunt ista que dicis. Nichil
est acutius arista. Quedam inutilia et
inefficacia ipsa subtilitas reddit. Vale.

Liber xiiii^us de statu senectutis sue
de eius frugali conversatione sua et de ebri-
etate primum aliorum deinde sua [illegible]

83
1 Singulos dies tibi meos et
quidem totos indicari iubes.
Bene de me iudicas si nichil
in illis esse putas quod abscondam.
Sic certe vivendum est tamquam in con-
spectu vivamus. Sic cogitandum tamquam ali-
quis in pectus intimum prospicere possit. Quid enim
prodest ab homine aliquid esse secretum?
nichil deo clusum est. Interest ani-
mis et cogitationibus mediis intervenit.
Sic intervenit dico tamquam aliquando discedat.
Faciam ergo quod iubes et quid agam et quo
ordine libenter tibi scribam. Observabo
me protinus et quod utilissimum diem meum
recognoscam. Pessimos facit quod nemo vitam
suam respicit. Quid facturi simus cogitamus
et consilium futuri ex preterito venit. Hodiernus
dies solidus est et nemo ex illo quicquam mihi
eripuit. Totus inter stratum lectionemque di-
visus est. Minimum exercitationi corporis
datum, et hoc nomine ago gratias senectuti.
Non magno mihi constat; cum me movi lapsus
sum. Hic autem est exercitationis etiam fortissimis
finis. Progymnastas meos queris? Unus mihi
arius — sufficit Ganinius puer ut scis
amabilis, sed mutabitur; iam aliquem tene-
riorem quero. Hic quidem ait nos eandem
crisim habere quia utrique dentes cadunt.
Sed iam vix illum assequor currentem et intra
paucissimos dies non potero. Vides quid
exercitatio cotidiana proficiat. Cito
magnum intervallum fit inter duos in diver-
sum euntes. Eodem tempore ascendit, ego
descendo, nec ignoras quanto ex hiis
velocius alterum fiat. Mentitus sum; iam

etas nostra non descendit sed cadit. Quomodo tamen
hodiernum certamen nobis cesserit queris?
quod raro cursoribus evenit. Hieram fecimus
ab hac fatigatione magis quam exercitatione in
frigidam descendi. Hoc apud me vocatur parum
calida. Ille tantus psychrolutes qui kal-
endis ianuariis euripum salutabam, qui anno
novo quemadmodum legere scribere dicere ali-
quid sic auspicabar in virginem desilire. Primum
ad Tyberim transtuli castra, deinde ad hoc
solium quod cum fortissimus sum et omnia bona fide
fiunt sol temperat. Non multum mihi ad balneum
superest. Panis deinde siccus et sine mensa
prandium post quod non sunt lavande manus.
Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti:
brevissimo somno utor et quasi interiungo.
Satis est mihi vigilare desisse. Aliquando dormisse me
scio, aliquando suspicor. Ecce circensium ob-
strepit clamor. Subita aliqua et universa
voce feriuntur aures mee; nec cogitationem
meam excutiunt, ne interrumpunt quidem. Fre-
mitum patientissime fero. Multe voces et in
unum confuse pro fluctu mihi sunt aut vento
silvam verberanti aut ceteris sine intellectu
sonantibus. Quid nunc ergo est cui animum
adiecerim dicam. Superest ex hesterno mihi cogitatio
quid sibi voluerint prudentissimi viri qui
rerum maximarum probationes levissimas
et perplexas fecerint, que ut sint vere tamen
mendacio similes sunt. Vult nos ab ebrie-
tate deterrere Zenon vir maximus huius secte
fortissime ac sanctissime conditor. Audi ergo
quemadmodum colligat virum bonum non
futurum ebrium. Ebrio sermonem secretum committit,
ergo vir bonus ebrius non erit. Quemadmodum
opposita interrogatione simili derideatur attende.
Satis enim est unam ponere ex multis. Dormienti
nemo sermonem committit. Viro autem bono
committit. Vir ergo bonus non dormit. Quo
modo uno potest Possidonius Zenonis nostri causam
agere, sed ne sic quidem ut ego existimo agi potest.
Ait enim ebrium duobus modis dici. Altero
cum aliquis vino gravis et impos sui est,
altero si solet ebrius fieri et huic ob-
noxius vitio est. Hunc a Zenone dici
qui soleat fieri ebrius, non qui sit. Huic
autem neminem commissurum archana que
vinum eloqui possit. Quod est falsum.
Primum enim illa interrogatio complectitur eum qui
est ebrius, tunc primum esse nec habere hoc
vitium, et qui ebriosus est sepe extra ebrietatem
esse. Itaque id intelligo quod significari
verbo isto solet, presertim cum ab homine dili-
gentiam professo ponatur et verba examinante.
Adice nunc quod si hoc intellexit Zenon

nos intelligere voluit ambiguitate ui-
(rborum) quesivit locum fraudi. quod faciendum
non est ubi veritas queritur. Sed sane
hoc sensit quod sequitur fieri esse ei qui
solet ebrius fieri non committi sermonis
secretum. Cogita quam multi militibus
non semper sobriis et imperator et tribunus
et centurio tacenda mandaverint. De
illa C. cesaris cede illius dico qui superato
pompeio r. p. tenuit tam creditum tullio
cimbro quam C. cassio. Cassius tota vita
aquam bibit. Tullius cimber et nimius
erat in vino et scandalosus. In hanc rem
locutus et ipse. Ego inquit quemquam
feram qui vinum ferre non possum. Sibi
quisque nunc nominet eos quibus scit
et vinum male credi et sermonem bene.
Unum tamen exemplum quod occurrit mihi referam
ne intercidat. Instruenda est enim vita
exemplis illustribus. non semper confugiamus
ad vetera. L. piso urbis custos ebrius
ex quo semel factus fuit maiorem partem
noctis in convivio exigebat usque in horam
sextam fere dormiebat. hoc erat eius
matutinum. Officium tamen suum quo tutela
urbis continebatur diligentissime administra-
vit. Huic et divus Augustus dedit secreta
mandata cum illum preponeret tracie quam
perdomuit. Et tiberius proficiscens
in Campaniam cum multa in urbe et suspecta
relinqueret et invisa. Puto quia illi bene
cesserat pisonis ebrietas. Postea Cossum
fecit urbis prefectum virum gravem mo-
deratum sed mersum vino et madentem
adeo ut ex senatu aliquando in quem e convivio
venerat oppressus inexcitabili sompno
tolleretur. Huic tamen tiberius multa sua
manu scripsit que committenda ne
ministris quidem videbantur. Nullum Cosso
privatum secretum aut publicum elapsum est.
Itaque declamationes istas de medio
removeamus. Non est animus in sua potestate
ebrietate devinctus. Quemadmodum musta
dolia ipsa rumpunt et omne quod in imo
iacet in summa parte vis caloris eiectat
sic vino exestuante quicquid in imo iacet
abditum effertur et prodit in medium. Onerati
mero quemadmodum non continent
cibum vino redundante ita ne secretum
quidem quod suum alienumque est effundunt.
Sed quamvis soleat accidere illud solet ut
cum his cum quibus sciamus liberius bibere
de rebus necessariis deliberare. Falsum
hoc quod patrocinium loco ponitur quia soleat
ebrius fieri non dari tacitum. Quanto satius

aperte accusare ebrietatem et vitia eius exponere
que etiam tollerabilis homo vitaverit
nedum perfectus ac sapiens cui satis est
siti extinguere. Qui etiam si sat l. orta e
hilaritatis aliena tamen producta longius
tamen citra ebrietatem resistit. Nam de illo
videbimus an sapientis animus nimio vino
turbetur et faciat ebriis solita. Interim
si hoc colligere vis virum bonum non debere
ebrium fieri cur syllogismis agis? Dic
quam turpe sit plus sibi ingerere quam capiat
et stomachi sui non nosse mensuram. quam
multa ebrii faciunt quibus sobrii erubescant.
Nihil aliud ebrietatem esse quam voluntariam
insaniam. extende in plures dies illum
ebrietatem habitum. numquid de furore
dubitabis? Nunc quoque non est minor sed
brevior. Refer Alexandri Macedonis
exemplum. qui clitum carissimum sibi ac fide-
lissimum inter epulas transfodit et intellecto
facinore mori voluit. Certe debuit.
Omne vitium ebrietas et incendit et detegit.
Obstantem malis conatibus verecundiam
removet. Plures enim pudore peccandi
quam bona voluntate prohibita abstinent.
Ubi possedit animum nimia vis vini
quicquid mali latebat emergit. Non fa-
cit ebrietas vitia sed protrahit. Tunc
libidinosus ne cubiculum quidem expectat
sed cupiditatibus suis quantum petierunt
sine dilatione permittit. Tunc impudicus
morbum profitetur ac publicat. Tunc
petulans non linguam non manum continet.
Crescit insolenti superbia crudelitas
sevo malignitas livido. Omne vitium
laxatur et prodit. Adice illam ignorantiam
sui dubia et parum explanata verba in-
certos oculos gradum errantem. vertiginem
capitis. tecta ipsa mobilia velut
aliquo turbine circumagente totam domum
stomachi tormenta cum effervescit mero
ac viscera ipsa distendit. Tunc tamen
utcumque tolerabile dum illi vis sua
est. Quid cum sompno vitiatur et quod ebrietas
fuit cruditas facta est. Cogita quas
clades ediderit publica ebrietas. Hec
acerrimas gentes bellicosasque hostibus
tradidit. Hec multorum annorum pertinaci bello
defensa menia patefecit. Hec contumacissimos
et iugum recusantes in alienum egit arbi-
trium. Hec invictos acie mero domuit.
Alexandrum cuius modo feci mentionem tot
itinera tot prelia tot hiemes per quas victa
temporum locorumque difficultate transierat. Tot

illum quotquot tarentia tot maria tutum
dimiserunt intemperantia bibendi et ille her-
culaneus ac fatalis sciphus condidit.
Que gloria est capere multum. Cum penes
te palma fuerit et propinationes tuas strati
sompno ac vomitantes recusaverint
cum superstes toti convivio fueris cum omnes
viceris virtute magnifica et nemo vini
tam capax fuerit vinceris a dolio. Marcum
Antonium magnum virum et ingenii no-
bilis que alia res perdidit et in externos
mores ac vitia non romana traiecit
quam ebrietas. Nec minor vino Cleopatre
amor. Hec illum res hostem rei publice, hec hostibus
suis imparem reddidit. Hec crudelem fecit
cum capita principum civitatis cenanti referrentur. Cum
inter apparatissimas epulas luxusque
regales ora ac manus proscriptorum re-
cognosceret cum vino gravis sitiret
tamen sanguinem. Intollerabile erat quod ebrius
fiebat cum hec faceret. quanto intollerabilius
quod hec in ipsa ebrietate faciebat. Fere vino-
lentiam crudelitas sequitur. Violatur enim ac
exasperatur sanitas mentis. Quemadmodum difficiles
faciunt oculos diutini morbi et ad minimam ra-
diorum offensionem, ita ebrietates continue
efferant animos. Nam cum sepe apud se non sint
consuetudine insanie durata vitia vino con-
cepta etiam sine illo valent. Dic ergo quare
sapiens non debeat ebrius fieri. Defor-
mitatem rei et importunitatem ostende rebus
non verbis. Quod facillimum est proba istas
que voluptates vocantur ubi transcen-
derunt modum penas esse. Nam si illud
argumentaberis sapientem multo vino non
inebriari et retinere rectum tenorem etiam si
temulentus sit. licet colligas nec veneno
poto moriturum nec sopore sumpto dor-
miturum nec elleboro accepto quicquid
in visceribus herebit deiecturum deiecturumque.
Sed si temptantur pedes lingua non constat
quid est quare illum existimes in parte sobrium
esse in parte ebrium. Vale.

De alternitate lectionis et stili et quomodo aliorum dicta per transformationem nostra facere.

Itinera ista que segnitiem michi excutiunt et valitudini mee prosunt
et studiis. Quare valitudinem adiuvent
vides. Cum pigrum me et negligentem
corporis litterarum amor faciat aliena opera
exerceor. Studio quare prosint indicabo.
a lectionibus nichil recessi. Sunt autem ut existimo
necessarie primum ne sim me uno contentus.
Deinde ut cum ab aliis quesita cognovero
tum et de inventis iudicem et cogitem de inve-
niendis. Alit lectio ingenium et studio fatigatum

non sine studio tamen reficit. Nec scribere nec
tantum legere debemus. altera res contristabit
vires et exhauriet (de stilo dico) altera solvet
ac diluet. Invicem hoc et illo commeandum est et alterum
altero temperandum ut quicquid lectione collectum
est stilus redigat in corpus. Apes ut aiunt
debemus imitari que vagantur et flores ad
mel faciendum idoneos carpunt. Deinde
quicquid attulere disponunt ac per favos di-
gerunt. et ut Virgilius noster ait liquentia
mella stipant et dulci distendunt nectare
cellas. De illis non satis constat utrum
sucum ex floribus ducant qui protinus mel sit
an que collegerunt in hunc saporem mixtura
quadam et proprietate spiritus sui mutent. Qui-
busdam enim placet non faciendi mellis
scientiam esse illis sed colligendi. Aiunt inve-
niri apud Indos mel in arundinum foliis
quod aut ros illius celi aut ipsius arundinis
humor dulcis et pinguior gignat. In nostris quoque
herbis vim eandem sed minus manifestam
et notabilem poni quam persequatur et contrahat animal huic
rei genitum. Quidam existimant conditura
et dispositione in hanc qualitatem verti que ex
tenerrimis virentium florentiumque decerpserint
non sine quodam ut ita dicam fermento quo in
unum diversa coalescunt. Sed ne ad aliud
quam de quo agitur abducar, nos quoque has
apes debemus imitari et quecumque ex diversa
lectione congessimus separare. Melius enim distincta
servantur. Deinde adhibita ingenii nostri
cura et facultate in unum saporem varia illa
libamenta confundere ut etiam si apparuerit
unde sumptum sit aliud tamen esse quam unde sumptum
est appareat. Quod in corpore nostro videmus
sine ulla opera facere naturam. alimenta que
accepimus quamdiu in sua qualitate perdurant
et solida innatant stomacho onera sunt. At
cum ex eo quod erant mutata sunt tunc demum
in vires et in sanguinem transeunt. Idem in his
quibus aluntur ingenia prestemus ut quecumque
hausimus non patiamur integra esse ne aliena
sint. Concoquamus illa alioquin in memoriam ibunt
non in ingenium. Assentiamur illis fideliter
et nostra faciamus ut unum quiddam fiat ex multis
sicut unus numerus fit ex singulis cum minores
summas et dissidentes computatio una con-
prehendit. Hoc faciat animus noster. omnia quibus
est adiutus abscondat. ipsum tantum ostendat
quod effecit. Etiam si cuius in te comparebit
similitudo quem admiratio tibi altius fixerit
similem esse te volo quomodo filium non quomodo ymaginem.
Imago res mortua est. Quid ergo. non
intelligetur cuius imiteris orationem, cuius argumentationem
Puto aliquando ne intelligi quidem posse, si magni
viri nec omnibus que sumpsit ex quo velut ex-
emplari traxit formam suam impressit ut in
unitatem illa competant. Non vides quam multorum

Vocibus chorus constat, unus tamen ex omnibus redditur. Aliqua illic acuta est, aliqua gravis, aliqua media; accedunt viris femine, interponuntur tibie; singulorum illic latent voces, omnium apparent. De choro dico quem veteres philosophi noverunt. In commissionibus nostris plus cantorum est quam in theatris olim spectatorum fuit. Cum omnes vias ordo canentium implevit et cavea eneatoribus cincta est et ex pulpito omne tybiarum genus organorumque consonuit, fit concentus ex dissonis. Talem animum nostrum esse volo: multe in illo artes, multa precepta sint, multarum etatum exempla, sed in unum conspirata. Quomodo inquis hoc effici poterit? Assidua intentione, si nichil egerimus nisi ratione suadente. Hanc si audire volueris, dicet tibi: Relinque ista iam dudum ad que discurritur; relinque divitias, aut periculum possidentium aut onus; relinque corporis aut animi voluptates, molliunt et enervant; relinque ambitum, tumida res est, vana, ventosa, nullum habet terminum; tam sollicita est ne quem ante se videat quam ne se alter; laborat invidia et quidem duplici. Vides autem quam miser sit, si is cui invidetur et invidet. Intueris illas potentium domos, illa rixa tumultuosa salutantium limina? multum habent contumeliarum ut intres, plus cum intraveris. Preteri istos gradus divitum et magno adgestu suspensa vestibula; non in prerupto tantum istic stabis sed in lubrico. Huc potius ad sapientiam te dirige tranquillitatesque res eius et simul amplissimas pete. Quecumque videntur eminere in rebus humanis, quamvis pusilla sint et comparatione humillimorum extent, per difficiles tamen et arduos tramites adeuntur. Confragosa in fastigium dignitatis via est; at si conscendere hunc verticem libet, cui se fortuna submisit, omnia quidem sub te que pro excelsissimis habentur aspicies, sed tamen venies ad summa per planum. Vale.

De affectibus animi quos secundum peripateticos dicit sapientem temperare posse non vitare, secundum vero stoycos omnia vitare. Et de beate vite perfectione &c.

Peperceram tibi et quicquid nodosi adhuc supererat preterieram contentus quasi gustum tibi dare eorum que a nostris dicuntur ut probetur virtus ad explendam beatam vitam sola satis efficax. Iubes me quicquid est aut interrogationum nostrarum aut traditionum nostrarum excogitatum comprehendere. Quod si facere voluero non erit epistola sed liber. Illud totiens testor hoc me argumentorum genere non delectari; pudet in aciem descendere pro diis hominibusque susceptam subula armatum. Qui prudens est et temperans est; qui temperans est et constans; qui constans est imperturbatus est; qui sine tristitia et beatus est. Ergo prudens beatus est et prudentia ad beatam vitam satis est. Huic collectioni hoc modo peripatetici quidam respondent ut imperturbatum et constantem et sine tristitia sic interpretentur tamquam imperturbatus dicatur qui raro perturbatur et modice, non qui numquam. Item sine tristitia eum dici aiunt qui non est noxius tristitie nec frequens nimiusve in hoc vitio. Illud enim humana natura non est negare, alicuius animum immunem esse tristitia; sed sapientem non vinci merore, ceterum tangi, et cetera in hunc modum secte sue respondentia. Non his sapientibus in his tollunt affectus sed temperant. Quantulum autem sapienti damus si imbecillissimis fortior est et mestissimis letior et humillimis maior. Quid si miretur velocitatem suam Ladas ad claudos debilesque respiciens? Illa vel intacte segetis per summa volaret gramina nec cursu teneras lesisset aristas, vel mare per medium fluctu suspensa tumenti ferret iter celeres nec tingueret equore plantas. Hec est pernicitas per se estimata, non que tardissimorum collatione laudatur. Quid si sanum vocas leviter febricitantem? non est bona valitudo mediocritas morbi. Sic peripateticus inquit sapiens imperturbatus dicitur quomodo apirena dicuntur non quibus nulla inest duritia granorum sed quibus minor. Falsum est. Non enim deminutionem malorum in bono viro intelligo sed vacationem. Nulla debent esse, non parva; nam si ulla sunt crescent et interim impedient. Quomodo oculos maior et perfecta suffusio excecat, sic modica turbat. Si das aliquos affectus sapienti, impar illis erit ratio et velud torrente quodam auferetur, presertim cum illi non unum affectum des sed cum quo colluctetur. Sed omnes plus potest quamvis mediocrium turba quam posset unius magni violentia. Habet pecunie cupiditatem sed modicam; habet ambitionem sed non concitatam; habet iracundiam sed placabilem; habet inconstantiam sed minus vagam ac mobilem

habet libidinem non sanat. Melius cum illo
ageretur qui vicium unum integrum habet
quam cum eo qui leniora quidem sed omnia.
Deinde nichil interest quam magnus sit affectus
quantuscumque est parere nescit consilium
non accipit. Quemadmodum rationi nullum
animal obtemperat non ferarum non domesticum
et mitium. Natura enim illorum est surda
suadenti. Sic non sequuntur non audiunt affectus
quantulicumque sunt. Tigres leonesque
numquam feritatem exuunt aliquando submittunt
et cum minime expectaveris exasperatur
torvitas mitigata. Numquam bona fide vitia
mansuescunt. Deinde si ratio proficiat
ne incipient quidem affectus si invita
ratione ceperint invita perseverabunt. Facilius
enim est initia illorum prohibere
quam impetum regere. Falsa est itaque ista me-
diocritas et inutilis eodem loco habenda quo
si quis diceret modice insaniendum mo-
dice egrotandum. Sola virtus habet. Non
recipiunt animi mala temperamentum. Facilius
sustuleris illa quam rexeris. Numquid dubium
est quin vitia mentis humane inveterata
sint ut avaricia ut crudelitas ut in-
potentia impietas. ergo inveterati sunt
et affectus. ab his enim ad illa
transitur. Deinde si das aliquid iuris tristicie
timori cupiditati ceterisque motibus pravis
non erunt in nostra potestate. Quare quia ex-
tra nos sunt quibus irritantur. Itaque cres-
cent ut magnas habuerint minoresve
causas quibus concitentur. Maior erit timor
si plus quo exterreatur aut propius aspexerit
acrior cupiditas quo illam amplioris
rei spes evocaverit. Si in nostra potestate
non est an sint affectus nec illud quidem
est quanti sint. Si ipsis permisisti incipe-
re cum causis suis crescent tantique erunt
quanto fient. Adice nunc quod ista quamvis exi-
gua sint in maius excedunt. Numquam perni-
ciosa servant modum. quamvis levia initia
morborum serpunt et egra corpora minima
interdum mergit accessio. Illud vero cuius
dementie est credere quarum rerum extra nostrum
arbitrium posita principia sunt earum
nostri esse arbitrii terminos. quomodo ad fini-
endum satis valeo ad quod prohibendum
parum valui cum facilius sit excludere
quam admissa comprimere. Quidam ista distinxerunt
ut dicerent. Temperans ac prudens positione
quidem mentis et habitu tranquillus est

eventu non est. Nam quantum ad habitum mentis
sue non perturbatur nec contristatur nec timet
sed multe extrinsecus cause incidunt que illi
perturbationem afferunt. Tale est quod volunt
dicere iracundum quidem illum non esse irasci
tamen aliquando et timidum quidem non esse time-
re tamen aliquando id est vicio timoris carere affectu
non carere. Quod si recipitur usu frequenti timor
transibit in vicium et ira in animum admissa
habitum illum ire carentis animi dedocebit.
Preterea si non contempnit venientes extrinsecus
causas et aliquid timet cum fortiter eundum
sit adversus tela ignes pro patria legibus
libertate cunctanter exibit et animo recedente.
Non cadit autem in sapientem hec diversitas
mentis. Illud preterea iudicio observandum
ne duo que separatim probanda sunt misceamus.
Per se enim colligitur unum bonum esse quod
honestum. per se rursus ad beatam vitam satis
esse virtutem. Si unum bonum quod honestum
omnes concedunt ad beate vivendum sufficere
virtutem. e contrario non remittetur si beatum sola
virtus facit unum bonum esse quod honestum
est. Xenocrates et Speusippus putant Xeno
beatum vel sola virtute fieri posse non tamen
unum bonum esse quod honestum est. Epicurus Epi
quoque iudicat cum virtutem habeat beatum esse
sed ipsam non satis esse ad beatam vitam quia
beatum efficiat voluptas que ex virtute est non
ipsa virtus. Inepta distinctio. idem enim negat
umquam virtutem esse sine voluptate. Ita si ei
iuncta est semper atque inseparabilis et sola
satis est. habet enim secum voluptatem sine
qua non est etiam cum sola est. Illud absur-
dum est quod dicitur beatum quidem futurum
vel sola virtute non futurum autem perfecte beatum.
Quod quemadmodum fieri possit non reperio.
Beata enim vita bonum in se perfectum habet inexupera-
bile. Quod si est perfecte beata est. Si deorum
vita nichil habet maius aut melius. Beata
autem vita divina est. nichil habet in quod amplius
possit attolli. Preterea si beata vita nullius
est indigens omnis beata vita perfecta eademque est
et beata et beatissima. Numquid dubitas quin beata vita
summum bonum sit. ergo si summum habet summe
beata est. Quemadmodum summum bonum ad-
iectionem non recipit. quid enim supra summum
erit. ita ne beata quidem vita que sine summo
bono non est. Quod si aliquem magis beatum in-
duxeris induces et multo magis innumerabilia
discrimina summi boni faciat. Cum summum
bonum intelligam quod supra se gradum non
habet. Si est aliquis minus beatus quam alius sequitur
ut hic alterius vite beatioris magis concupiscat.

quam sua. Beatus autem nichil sine praefert utrumlibet eligere. Incredibile est aliquid beato restare quod esse quam quod est malit, aut id illum non male quam illa melius est. Utique enim quo prudentior est hoc magis ad id quod est optimum contendet et id omnibus consequi cupiet. Beatus autem beatus est qui cupere etiam nunc potest immo qui debet. Dicam quid sit ex quo veniat hic error. Nescit beatam vitam esse unam. In optimo illam statu ponit qualitas sua, non magnitudo. Itaque in aequo est longa, brevis, diffusa et angustior, in multa loca multasque partes distributa et in unum coacta. Qui illam numero estimat et mensura et partibus, id illi quod habet eximium quod plena est. Finis ut puto edendi bibendique satietas est. Hic plus edit, ille minus: quid refert? Uterque iam satur est. Hic plus bibit, ille minus: quid refert? Uterque non sitit. Hic pluribus annis vixit, hic paucioribus: nichil interest si tam illum multi anni fecerunt quam hunc pauci. Ille quem tu minus beatum vocas non est beatus. Non enim potest nomen minui. Qui fortis est sine timore est. Qui sine timore est sine tristitia est. Qui sine tristitia est beatus est. Nostrorum haec interrogatio est. Adversus hanc sic respondere conantur: falsam nos rem et controversiam professos iudicare eum qui fortis est sine timore esse. Quid ergo, inquit, fortis imminentia mala non timebit? Istuc dementis alienatique, non fortis est. Ille non inquit moderatissime timet sed in totum extra metum non est. Qui hoc dicunt rursus in idem revolvuntur, ut illis virtutum loco sint minora vitia. Nam qui timent quidem sed rarius et minus non caret malitia sed leviore vexatur. At enim dementem puto qui mala imminentia non extimescit. Verum est quod dicis si mala sunt. Sed si scit mala illa non esse et unam tantum turpitudinem malum iudicat, debebit secure pericula aspicere et aliis timenda contempnere, aut si stulti aut amentis est mala non timere, quo quis prudentior est hoc timebit magis. Ut vobis inquit videtur, praebebit se periculis fortis. Minime, non timebit illa sed vitabit. Cautio illum decet, timor non decet. Quid ergo inquit mortem, vincula, ignes, alia tela fortunae non timebit? Non. Scit enim illa non esse mala sed videri. Omnia ista humanae vitae formidines putat. Describe captivitatem, verbera, cathenas, egestatem et membrorum lacerationes vel per morbum vel per iniuriam et quicquid aliud attuleris, inter lymphatos metus numerat. Ista timidis timenda sunt. An id existimas malum ad quod aliquando nobis nostra sponte veniendum est? Quaeris quid sit malum? Cedere hiis quae mala vocantur et illis libertatem suam dedere pro qua quaelibet patienda sunt. Perit libertas nisi illa contempnimus quae nobis iugum imponunt. Non dubitarent quid conveniret forti viro si scirent quid esset fortitudo. Non est enim inconsulta temeritas nec periculorum amor nec formidabilium appetitio. Scientia est distinguendi quid sit malum et quid non sit. Diligentissima in tutela sui fortitudo est et eadem patientissima eorum quibus falsa species malorum est. Quid ergo si ferrum intentatur cervicibus viri fortis? Si pars alia subinde atque alia suffoditur, si viscera sua in sinu suo vidit, si ex intervallo quo magis tormenta sentiat repetitur et per siccata viscera recens demittitur sanguis, non timet? Tu indices istum non dolere esse. Iste dolet. Sensum hominis nulla exuit virtus, sed non timet. Invictus ex alto dolores suos spectat. Quaeris quis tunc animus illi sit? Qui aegrum amicum adhortantibus. Quod malum est nocet. Quod nocet deteriorem facit. Dolor et paupertas deteriorem non faciunt: ergo mala non sunt. Falsum est inquit quod proponitis. Non enim si quid nocet etiam deteriorem facit. Tempestas et procella nocet gubernatori, non illum tamen deteriorem facit. Quidam Stoicus ita adversus hoc respondent deteriorem fieri gubernatorem tempestate ac procella quia non possit id quod proposuit efficere nec tenere cursum suum; deteriorem illum in arte sua non fieri, in opere fieri. Quibus Peripateticus ergo inquit et sapientem deteriorem faciet paupertas, dolor et quicquid aliud tale fuerit. Virtutem enim illi non eripiet sed opera eius impediet. Hoc recte diceretur nisi dissimilis esset gubernatoris condicio et sapientis. Huic enim propositum est in vita agendi non utique quod temptat efficere sed omnia recte facere. Gubernatori

Propositum est utique navem in portum ducere. Due artes ministre sunt, prestare debent quod promittunt; sapientia domina rectrixque est. Artes serviunt vite, sapientia imperat. Ego aliter respondendum iudico: nec artem gubernatoris ulla tempestate fieri deteriorem nec amministrationem artis. Gubernator tibi non felicitatem promisit, sed utilem operam et navis regende scientiam. Hec eo magis apparet quo illi magis aliqua fortuita vis obstitit. Qui hoc potuit dicere "Neptune, numquam hanc navem nisi rectam", arti satisfecit. Tempestas non opus gubernatoris impedit, sed successum. Quid ergo? non nocet gubernatori ea res que illum tenere portum vetat, que conatus eius irritos facit, que aut refert illum aut detinet et exarmat? Non tamquam gubernatori, sed tamquam naviganti nocet; alioquin gubernatoris artem adeo non impedit ut ostendat; tranquillo enim, ut aiunt, quilibet gubernator est. Navigio ista obsunt, non rectori eius qua rector est. Duas personas habet gubernator, alteram communem cum omnibus quos eandem conscendit navem: ipse quoque vector est; alteram propriam, qua gubernator est. Tempestas tamquam vectori nocet, non tamquam gubernatori. Deinde gubernatoris ars alienum bonum est, et ad eos quos vehit pertinet, quomodo medici ad eos quos curat; sapientis commune bonum est, et eorum cum quibus vivit et proprium ipsius. Itaque gubernatori fortasse nocetur, cuius ministerium aliis promissum tempestate impeditur; sapienti non nocetur a paupertate, non a dolore, non ab aliis tempestatibus vite. Non enim prohibentur opera eius omnia, sed tantum ad alios pertinentia; ipse semper in actu est, in effectu tunc maximus cum illi fortuna se opposuit; tunc enim ipsius sapientie negotium agit, quod diximus et alienum bonum esse et suum. Preterea ne aliis quidem tunc prodesse prohibetur, cum illum aliquae necessitates premunt. Propter paupertatem prohibetur docere quemadmodum sit tractanda paupertas? Per totam vitam operis eius extenditur. Ita nulla fortuna, nulla res actus sapientis excludit; id enim ipsum agit quo alia agere prohibetur. Ad utrosque casus aptus est: bonorum rector est, malorum victor. Sic, inquam, se exercuit ut virtutem tam in secundis quam in adversis exhiberet, nec materiam eius sed ipsam intueretur. Itaque nec paupertas illum nec dolor nec quicquid aliud imperitos avertit et precipites agit prohibet. Tu illum premi putas malis? Utitur. Non ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulacra; faciebat ex ere. Si marmor illi, si adhuc viliorem materiam obtulisses, fecisset quale ex illa fieri optimum posset. Sic sapiens virtutem, si licebit, in divitiis explicabit, si minus, in paupertate; si poterit, in patria, si minus, in exilio; si poterit, imperator, si minus, miles; si poterit, integer, si minus, debilis. Quamcumque fortunam acceperit, aliquid ex illa memorabile efficiet. Certi sunt domitores ferarum qui sevissima animalia et ad occursum expavescenda hominem pati subigunt, nec asperitatem excussisse contenti usque in contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat, osculatur tigrim suus custos, elephantum minimus Ethiops iubet subsidere in genua et ambulare per funem. Sic sapiens artifex est domandi mala: dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium, ubique horrenda, cum ad hunc pervenere, mansueta sunt.

Liber XV. Exemplo Scipionis utens notat luxuriam [illegible] Subiciens de sationibus et insitionibus quedam oblectamenta senectuti

In ipsa Scipionis Africani villa iacens hec tibi scribo, adoratis manibus eius et ara quam sepulcrum esse tanti viri suspicor. Animum quidem eius in celum ex quo erat redisse persuadeo mihi, non quia magnos exercitus duxit — hos enim et Cambises furiosus ac furore feliciter usus habuit — sed ob egregiam moderationem pietatemque, quam magis in illo admirabilem iudico cum reliquit patriam quam cum defendit. Aut Scipio Rome esse debebat aut Roma in libertate. "Nichil," inquit, "volo derogare legibus, nichil institutis; equum inter omnes cives ius sit. Utere sine me beneficio meo, patria. Causa tibi libertatis fui, ero et argumentum: exeo, si plus quam tibi expedit crevi." Quidni ego admirer hanc magnitudinem animi, qua in exilium voluntarium secessit et civitatem exoneravit? Eo perducta res erat ut aut libertas Scipioni aut Scipio libertati faceret iniuriam. Neutrum fas erat. Itaque locum dedit legibus et se Liternum recepit tam suum exilium rei publice imputaturus quam Hanibalis. Vidi villam structam lapide quadrato, murum circumdatum silve, turres quoque in propugnaculum ville utrimque subrectas, cisternam edificiis ac viridibus subditam, que sufficere in usum vel exercitus posset. Balneolum

86 c. 1

angustum tenebricosumque ex consuetudine
antiqua non videbatur maioribus caldum
nisi obscurum. Magna ergo me voluptas
subiit contemplantem mores Scipionis
ac nostros. In hoc angulo ille Cartaginis
horror cui Roma debet quod tantum semel capta
est abluebat corpus laboribus rusticis
fessum. Exercebat enim opere se terramque ut mos
fuit priscis ipse subigebat. Sub hoc ille
tecto tam sordido stetit hoc illum pavimentum
tam vile sustinuit. At nunc quis est
qui sic lavari sustineat? Pauper
sibi videtur ac sordidus nisi parietes
magnis et preciosis orbibus refulserint
nisi Alexandrina marmora Numi-
dicis crustis distincta sunt, nisi illis
undique operosa et in picture modum variata
circumlitio pretexitur, nisi vitro absconditur
camera, nisi Thasius lapis quondam rarum
in aliquo spectaculum templo piscinas
nostras circumdedit in quas multa suda-
tione corpora exinanita demittimus
nisi aquam argentea epitimia fuderint.
Et adhuc plebeias fistulas loquor.
Quid cum ad balnea libertinorum per-
venero? Quantum columnarum est nichil
sustinentium sed in ornamentum positarum
impense causa, quantum aquarum per gradus
cum fragore labentium. Eo deliciarum per-
venimus ut nisi gemmas calcare no-
limus. In hoc balneo Scipionis minime
sunt rime magis quam fenestre muro
lapideo exsecte ut sine iniuria muni-
menti lumen admitterent. At nunc blattaria
vocant balnea si qua non ita apta
sunt ut totius diei solem fenestris
amplissimis recipiant nisi et lavantur
simul et colorantur nisi ex solio agros
ac maria prospiciunt. Itaque que con-
cursum et admirationem habuerant cum
dedicarentur in antiquorum numerum reiciuntur
cum aliquid novi luxuria commenta est quo ipsa
se obrueret. At olim et pauca erant
balnea nec ullo cultu exornata. Cur
enim exornaretur res quadrantaria
et in usum non oblectamentum reperta? Non
suffundebatur aqua nec recens semper
velud ex calido fonte currebat nec
referre credebant in quam perlucidas sordes
deponerent. Sed dii boni quam iuvat
illa balnea intrare obscura et gregali tecto
inducta que scires Catonem tibi edilem
aut Fabium Maximum aut ex Cor-
neliis aliquem manu sua temperasse.
Nam hoc quoque nobilissimi ediles fun-
gebantur officio intrandi ea loca que
populum receptabant exigendique
munditias et utilem ac salubrem temperatu-
ram, non hanc que nuper inventa est similis
incendio adeo quidem ut convictum in aliquo
scelere servum vivum lavari oporteat.
Nichil michi videtur iam interesse ardeat bal-
neum aut caleat. Quante nunc aliquis
rusticitatis dampnat Scipionem quod
non in caldarium suum latis specularibus
diem admiserat, quod non in multa luce
decoquebatur et expectabat ut in balneo
concoqueret. O hominem calamitosum! Nescivit
vivere. Non saccata aqua lavabatur
sed sepe turbida et cum plueret vehementius
pene lutulenta. Nec multum enim
intererat an sic lavaret. Veniebat enim
ut sudorem illic ablueret non ut unguen-
tum. Quas nunc quorundam voces futuras
credis? Non invideo Scipioni vere
in exilio vixit qui sic lavabatur. Nam ut
aiunt qui priscos mores urbis tradiderunt
brachia et crura cotidie abluebant
que scilicet sordes opere collegerant ceterum
toti nundinis lavabantur. Hoc loco
dicet aliquis: liquet michi immundissimos
fuisse. Quid putas illos oluisse? militiam
laborem virum. Postquam munda bal-
nea inventa sunt spurciores sunt.
Descripturus infamem et nimiis nota-
bilem deliciis Oracius Flaccus quid
ait? Pastillos Bucillus olet. Dares
nunc Bucillum, proinde esset ac si hircum
oleret. Gorgonii loco esset quem ille
Oracius Bucillo opposuit. Parum est
sumere unguentum nisi bis die terque
renovatur ne evanescat in corpore. Quid
quod hoc odore tamquam suo gloriantur? Hec
si tibi nimium tristia videbuntur
ville imputabis in qua didici ab Egialo
diligentissimo patre familie is enim nunc
huius agri possessor est quamvis vetus
arbustum posse transferri. Hoc nobis senibus
discere necessarium est quorum nemo non
olivetum alteri ponit. Quod vidi illud
arborum trimum et quadrimum fastidiendi

fructum aut deponunt. Illa quoque protegit illa que tarde venit et seris factura nepotibus umbram, ut ait Virgilius noster, qui non quid verissime diceretur aspexit, nec agricolas docere voluit sed legentes delectare. Nam ut alia omnia transeam hoc quod mihi hodie necesse fuit deprehendere ascribam: vere fabis satio est; tunc te quoque medica putres accipiunt sulci et milio venit annua cura. An uno tempore ista ponenda sint et an utriusque verna sit satio. Hinc estimes licet: Iunius mensis est quo tibi scribo iam proclivius in Iulium; eodem die vidi fabam metentes, milium serentes. Ad olivetum revertar, quod vidi duobus modis dispositum. Magnarum arborum truncos circumcisis ramis et ad unum redactis pedem cum rapo suo transtulit, amputatis radicibus, relicto tantum capite ex quo ille pependerant. Hoc fimo tinctum in scrobem demisit. Deinde terram aggessit, tum se calcavit et pressit. Negat quicquam esse hac, ut ait, pisatione efficacius, videlicet frigus excludit et ventum; minus preterea movetur et ob hoc radices nascentes prodire patitur ac solum apprehendere, quas necesse est teneras adhuc et precario herentes levis quoque revellat agitatio. Rapum autem arboris antequam obruat radit; ex omni enim materia que nudata est, ut aiebat, radices exeunt nove. Non plures autem super terram eminere debet truncus quam tres aut quattuor pedes; statim enim ab imo vestietur, nec magna pars eius quemadmodum in olivetis veteribus arida et retorrida erit. Alter ponendi modus hic fuit: ramos fortes nec corticis duri, quales solent esse novellarum arborum, eodem genere deposuit. Hii paulo tardius surgunt, sed cum tamquam a planta processerunt, nichil habent in se abhorridum aut triste. Illud etiam nunc vidi, vitem ex arbusto suo annosam transferri; huius capillamenta quoque si fieri potest colligenda sunt. Deinde liberalius sternenda vitis ut etiam ex corpore radices exeant. Et vidi non tantum mense Februario positas sed iam Martio exacto; tenent et complexe sunt non suas ulmos. Omnes autem istas arbores que, ut ita dicam, grandiscapie sunt, aiebat aqua adiuvandas cisternina; que si prodest, habemus pluviam in nostra potestate. Plura te docere non cogito, ne quemadmodum

ille me sibi adversarium paravit, sic ego te parem mihi. Vale.

Exemplo sui et Catonis et frugalitate hortatur continentes contra peripateticos disputatione de fortuitis que bona non sunt.

Naufragium antequam navem ascenderem feci; quid acciderit non adicio, ne et hoc putes inter stoica paradoxa ponendum, quorum nullum esse falsum nec tam mirabile quam prima facie videtur, cum volueris approbabo, immo etiam si nolueris. Interim hoc me iter docuit quam multa haberemus supervacua et quam facile iudicio possemus deponere que, si quando necessitas abstulit, non sentimus ablata. Cum paucissimis servis quos unum capere vehiculum potuit, sine ullis rebus nisi que corpore nostro continebantur, ego et Maximus meus biduum iam beatissimum agimus. Culcita in terra iacet, ego in culcita. Ex duabus penulis altera stragulum, altera opertorium facta est. De prandio nichil detrahi potuit; paratum fuit non magis hora, nusquam sine caricis, nunquam sine pugillaribus; ille si panem habeo pro pulmentario sunt, si non habeo pro pane. Cotidie mihi annum novum faciunt, quem ego faustum et felicem reddo bonis cogitationibus et animi magnitudine, qui nunquam maior est quam ubi aliena seposuit et fecit sibi pacem nichil timendo, fecit sibi divitias nichil concupiscendo. Vehiculum in quo positus sum rusticum est; mule vivere se ambulando testantur; mulio excalceatus non propter estatem. Vix a me obtineo ut hoc vehiculum velim videri meum; durat adhuc perversa recti verecundia, et quotiens in aliquem comitatum lautiorem incidimus invitus erubesco, quod argumentum est ista que probo, que laudo, nondum habere certam sedem et immobilem. Qui sordido vehiculo erubescit pretioso gloriabitur. Parum adhuc profeci. Nondum audeo frugalitatem palam ferre; etiam nunc curo opiniones viatorum. Contra totius generis humani opiniones mittenda vox erat: Insanitis, erratis, stupetis ad supervacua, neminem estimatis suo. Cum ad patrimonium ventum est, diligentissimi computatores sic rationem ponitis singulorum quibus aut pecuniam credituri estis aut beneficia. Ita hoc quod in dispensa. Late possidet, sed multum debet. Habet domum formosam, sed alienis nummis paratam. Familiam nemo cito speciosiorem producet, sed nominibus non respondet.

si creditoribus solvit nichil illi supersit
fere vel reliquis que facere debet. Crede
quantum proprii quisque habeat deducto alieno.
Putes quem aurea suppellex et unica sese
qui in omnibus provinciis arat, cuius magnus
sibi kalendarii liber volvitur, qui tantum sub
urbani agri possidet quantum invidiose
in desertis apulie possideret. Cum omnia
dixeris, pauper est. Quare? Quia debet.
Quantum? inquis. Omnia. Nisi forte iudicas
interesse utrum aliquis ab homine an a
fortuna sumpserit mutuum. Quid ad rem
pertinent mule saginate unius omnes co
loris? Quid ista vesticula celata? Instrati
ostro alipedes pictis quam tapetis aurea
pectoribus demissa monilia pendent
tecti auro fulvum mandunt sub dentibus
aurum. Ista nec dominum meliorem possunt
facere nec mulam. M. Cato censorius
quem tam e re publica fuit nasci quam Scipionem,
alter enim cum hostibus nostris bellum, alter cum
moribus gessit, cantherio vehebatur
hippoperis quidem impositis ut secum utilia
portaret. O quam cuperem illi nunc occurrere
aliquem ex his trossulis in via divitibus
cursores et numidas et multum ante se
agentem. Hic sine dubio cultior comitatiorque
quam M. Cato videretur. Hic qui inter illos
apparatus delicatus cum maxime dubitat
utrum se ad gladium locet an ad cultrum.
O quantum erat seculi decus imperatorem
triumphalem censorium et quod super omnia hec
Catonem uno caballo esse contentum et ne
toto quidem: partem enim sarcine ab utroque
latere dependentes occupabant. Ita non
omnibus obesis mannis et asturconibus
et tolutariis preferres unicum illum equum
ab ipso Catone defrictum? Video non
futurum finem in ista materia ullum nisi quem
ipse fecero. Hic itaque conticescam quantum ad
ista que sine dubio divinavit futura
talia nunc sunt qui primus appellavit
impedimenta. Nunc volo paucissimas
interrogationes nostrorum ad virtutem
pertinentes quam sat esse ad vite beate contendimus.
Quod bonum est facit musicum. Fortuita
bonum non faciunt, ergo non bona. Adversus
hoc sic respondent peripathetici ut quod
primum proponimus falsum esse dicant. Ab eo
inquiunt quod est bonum non utique fiunt
boni. In musica est aliquid bonum tamquam
tybia aut corda aut organum aptum
aptatum ad usus canendi. Nichil tamen horum

facit musicum. Hic respondebimus: non intelligi
tis quomodo posuerimus quod bonum est in musica.
Non enim id dicimus quod instruit musicum
quod facit; tu ad suppellectilem artis, non
ad artem venis. Si quid autem in ipsa arte
musica bonum est, id utique faciet musicum.
Etiam nunc facere id planius volo. Bonum in arte
musica duobus modis dicitur: alterum quo
effectus musici adiuvatur, alterum quo ars.
Ad effectum pertinent instrumenta tibie, organa
et corde, ad artem ipsam non pertinet. Est enim
artifex etiam sine istis; uti forsitan non
potest arte. Hoc non est eque duplex in
homine; idem enim bonum et hominis et vite. Quod
contemptissimo cuique contingere ac turpissimo
potest bonum non est. Opes autem et lenoni et
laniste contingunt; ergo non sunt bona. Falsum
est inquiunt quod proponitis; nam et in gra
matica et arte medendi aut gubernandi
videmus bona humillimis quibusque con
tingere. Sed iste artes magnitudinem animi
professe non consurgunt in altum nec for
tuita fastidiunt. Virtus extollit homi
nem et super cara mortalibus collocat; nec ea
que bona nec ea que mala vocantur
aut cupit nimis aut expavescit. Che
lidon ex Cleopatre mollibus est
patrimonium grande possedit; nuper natalis
tam improbe lingue quam impure in cuius ore
femine purgabantur et multorum heres fuit
et multos habuit heredes. Quid ergo? utrum
illum pecunia impurum effecit
an ipse pecuniam inspurcavit? Que sic
in quosdam homines quomodo denarius in
cloacam cadit. Virtus super ista consistit;
suo ere censetur; nichil ex istis quolibet
incurrentibus bonum iudicat. Medicina
et gubernatio non interdicit sibi ac suis
admiratione talium rerum. Qui non est vir
bonus potest nichilominus medicus esse,
potest gubernator, potest grammaticus tam mehercules
quam cocus. Cui contingit habere rem
non qualibet, hunc non quemlibet dixeris:
qualia quisque habet talis est. Fiscus tanti
est quantum habet, immo in accessionem eius
venit quod habet. Quis pleno sacculo ullum
pretium ponit nisi quod pecunie in eo condite
numerus efficit? Idem evenit magnorum
dominis patrimoniorum: accessiones illorum
et appendices sunt. Quare ergo sapiens
magnus est? Quia magnum animum habet.
Verum est ergo quod contemptissimo cuique contingit

bonum non esse. Itaque si solercia in quaqua bonum dicam. Habet illud aricia. Habet pulcro ne quiete quidem et molestia vacare bonum dicam. quid scrofinis nervine. Querere que res sapientem faciat quia deum dee oportet illi divinum aliquid celeste magnificum. Non in omne bonum cadit nec quolibet possessorem patitur. vide quid quaeque ferat regio et quid quaeque recuset. hic segetes illic veniunt felicius uve. arborei fetus alibi atque iniussa virescunt gramina. Nonne vides croceos ut tmolus odores india mittit ebur. molles sua thura sabei. calibes nudi ferrum. Ista regionibus descripta sunt ut necessarium mortalibus esset inter ipsos commercium. si invicem alius aliquid ab alio peteret. Summum illud bonum habet et ipsum suam sedem. non nascitur ut ebur nec ubi ebur. nec ubi ferrum. Quis sit summi boni locus queris. Animus. hic nisi purus ac sanctus est deum non capit. bonum ex malo non fit. divicie fiunt autem ex avaricia. divicie ergo non sunt bonum. Non est inquit verum bonum ex malo non nasci. ex sacrilegio enim et furto pecunia nascitur. Itaque malum quidem est sacrilegium et furtum. sed ideo quia plura mala facit quam bona. Dat enim lucrum sed cum metu sollicitudine tormentis animi et corporis. Quisquis hoc dicit necesse est recipiat sacrilegium sicut malum sit quia multa mala facit. ita bonum quoque ex aliqua parte esse quia aliquid boni facit. quo quid fieri portentosius potest. quamquam sacrilegium furtum adulterium inter bona haberi prorsus persuasimus. quam multi furto non erubescunt. quam multi adulterio gloriantur. Nam sacrilegia minuta puniuntur. magna in triumphis feruntur. Adice nunc quod sacrilegium si omnino ex aliqua parte bonum est. etiam honestum erit et recte factum vocabitur. Nostra enim actio est. quod nullius mortalium cogitatio recipit. Ergo bona nasci ex malo non possunt. Nam si ut dicitis ob hoc unum sacrilegium malum est quia multum mali affert. si remiseris illi supplicia. si securitatem spoponderis. ex toto bonum erit. Atqui maximum scelerum supplicium in ipsis est. Erras inquam si illa ad carnificem aut carcerem differs. statim puniuntur cum facta sunt. immo dum fiunt. non nascitur itaque ex malo quidem bonum neque ex bono malum non magis quam ficus ex olea. Ad semen nata respondent. Bona degenerare non possunt. quemadmodum ex turpi honestum non nascitur. ita nec ex malo quidem bonum. Idem enim est honestum et bonum. Quidam ex nostris adversus hoc sic respondent. Putemus pecuniam bonum esse undecumque sumptam. non tamen ideo ex sacrilegio pecunia est. etiam si ex sacrilegio sumitur. Hoc sic intellige. In eadem urna et aurum est et vipera. Si aurum ex urna sustuleris quia illic vipera est. non ideo mihi urna aurum dat quia viperam habet. sed aurum dat cum et viperam habeat. Eodem modo ex sacrilegio lucrum fit. non quia turpe et sceleratum sacrilegium est. sed quia et lucrum habet. quemadmodum in illa urna vipera malum est. non aurum quod cum vipera iacet. sic in sacrilegio malum est scelus non lucrum. A quibus dissentio. dissimillima enim utriusque rei condicio. Illic aurum possum sine vipera tollere. hic lucrum sine sacrilegio facere non possum. Lucrum istud non est appositum sceleri sed immixtum. Quod dum consequi volumus in multa mala incidimus. id bonum non est. dum divicias autem consequi volumus in multa mala incidimus. ergo divicie bonum non sunt. Duas inquit significationes habet propositio vestra. Una dum divicias consequi volumus in multa mala incidimus. In multa autem mala incidimus etiam dum virtutem consequi volumus. Aliquis dum navigat studii causa naufragium fecit. aliquis captus est. Altera significatio talis est. per quod in mala incidimus bonum non est. Huic proposito non est consequens per divicias nos aut per voluptates incidere in mala. aut si per divicias in multa mala incidimus. non tantum bonum divicie non sunt sed malum sunt. vos autem illas dicitis tantum bonum non esse. Preterea inquit conceditis divicias habere aliquid usus. inter commoda illas numeratis. atqui eadem ratione nec commodum quidem erunt. per illas enim multa nobis incommoda eveniunt. His quidam hoc respondent. Erratis qui incommoda diviciis imputatis. Ille neminem ledunt. aut sua nocet cuique stulticia aut aliena nequicia. sic quemadmodum gladius neminem occidit. occidentis telum est. Non ideo divicie tibi nocent si propter divicias tibi nocetur. Posidonius ut ego existimo melius qui ait divicias esse causam malorum. non quia ipse faciunt aliquid. sed quia facturos irritant. Alia est enim causa efficiens que protinus necesse est noceat.

Alia precedentis. Sicut divitie precedentem
sunt. inflant animos et superbiam pariunt
invidiam contrahunt et usque eo alienant
mentem ut fama pecunie nos etiam nocitura
delectet. Bona autem omnia carere culpa
decet. pura sunt non corrumpunt animos
non sollicitant extollunt quidem et dilatant
sed sine timore que bona sunt fiduciam
faciunt. divitie audaciam. que bona sunt
magnitudinem animi dant divitie in-
solentiam. Nichil autem aliud est insolentia
quam species magnitudinis falsa. Isto modo
inquit etiam malum sunt divitie non
tantum bonum non sunt. Essent malum si
ipse nocerent. Sed ut dixi habent
efficientem causam non precedentem. habent
quidem non irritantem tamen animos sed
attrahentem. Speciem enim boni ostendunt
verisimilem ac plerisque credibilem. Habet
virtus quoque precedentem causam ad invidiam.
Multis enim propter sapientiam multis propter
iustitiam invidetur sed nec veram hanc
causam habet nec verisimilem. Contra enim
verisimilior illa species hominum animis obicitur
a virtute que illos in amorem et admirationem
vocet. Posidonius sic interrogandum ait.
que neque magnitudinem animo dant nec
fiduciam nec securitatem non sunt bona.
Divitie autem et bona valitudo et similia
his nichil horum faciunt ergo non sunt
bona. Hanc interrogationem magis etiam
hoc modo intendit. que neque magnitu-
dinem animo dant nec fiduciam nec se-
curitatem. Contra autem que insolentiam
timorem arrogantiam creant mala sunt.
A fortuitis autem in hoc impellimur
ergo non sunt bona. Hac inquit ratione
nec commoda quidem ista erunt. Alia
commodorum conditio. alia bonorum. Commodum
est quod plus usus habet quam molestie.
Bonum sincerum esse debet et ab omni parte
innoxium. Non est id bonum quod plus
prodest sed quod tantum prodest. Preterea
commodum et ad animalia pertinet et ad imperfectos
homines et ad stultos. Itaque potest ei esse
commodum inmixtum sed commodum dicitur a ma-
iore sui parte estimatum. bonum ad unum
sapientem pertinet. Inviolatum oportet esse.
Bonum animum habe. Unus tibi nodus sed
herculaneus restat. Ex malis bonum non
fit. ex multis paupertatibus divitie fiunt

ergo divitie bonum non sunt. Hanc interro-
gationem nostri non agnoscunt. peripatetici
et fingunt illam et solvunt. Ait autem Posidonius
hoc sophisma per omnes dyalecticorum
scolas iactatum sic ab Antipatro re-
felli. paupertas non per possessionem dicitur
sed per detractionem velut antiqui
dixerunt orbationem. greci kata ...
... dicunt. non quod habet dicit
sed quod non habet. Itaque ex multis inanibus
nichil impleri potest. divitias multarum
rerum faciunt non inopie. Aliter quam
debes paupertatem intelligis. paupertas
enim est non que pauca possidet
sed que multa non possidet. Ita non dicitur
quod habet sed quod ei deest. Facilius
quod volo exprimerem si latinum
verbum esset quo [illegible] id
significat. paupertati hanc Antipater
assignat. Ego non video quid aliud sit
paupertas quam parvi possessio. De isto videbimus
si quando valde vacabit. que sit divitiarum
que paupertatis substantia. Sed tunc quoque con-
siderabimus. numquid satius sit paupertatem
permulcere divitiis demere supercilium
quam litigare de verbis quasi iam de rebus iudi-
catum sit. Putemus nos ad contionem
vocatos. Lex de abolendis divitiis
fertur. his interrogationibus suasuri
aut dissuasuri sumus. his efficiemus ut populus
Romanus paupertatem fundamentum et causam imperii
sui requirat ac laudet. Divitias
autem suas timeat. ut cogitet has
se apud victos repperisse. hinc ambitum
et largitiones et tumultus in urbem sanctissimam
temperatissimamque irrupisse. nimis luxu-
riose ostentari gentium spolia. quod
unus populus eripuerit omnibus facilius
ab omnibus uni eripi posse. Satius est
suadere et expugnare affectus non circum-
scribere. Si possumus fortius loquamur. sed
minus apertius. Vale. Liber xvij de utili-
tate divisionis. De differentia inter
sapientiam et physicam et constitutione
virtutis de philosophie partibus. Epistola
Rem utilem desideras et ad sa-
pientiam properanti necessariam
dividi philosophiam et ingens
corpus eius in membra disponi. Faci-
lius enim per partes in cognitionem totius
adducimur. Utinam quidem ut si universi

mudi facies i cospectu veit · ita phia
tota nobis posset occurrere simillimu
mudo spectaculu. Profecto eni omes
mortales i ammiratione sui rapergt
relictis hijs que no i magnoz egtra
credimus · sed et quonq̄ hec no pt 2tie
anobis aspicienda · quemadmodum mudi
secreta cernunt · et prenit · quide aut
tata mole eius comp̄hendi nec mun
illa nelociter dū · et celu aucis uisu
Nobis aute quibus perrumpenda ca
ligo est · 2 visus in sui · i proximo de
ficit · singula quecq3 ostendi facilius
pt vniu fa · nobis capatiby ssacia
eo quod exigit 2 phiaz i ptes · no i frusta
diuida · Diuidi eni illa no totam utile
est · Na comp̄hende quemadmodum maxima
ita minima difficile est · Describit ēqby
populus · i tribus cituriat · exercitus Quicq3 i
maius crevit facilius agnoscit si est
cessit i ptes · quas ut dixi innumerabiles e paruas
les esse 2 pmilat · nō oppetet · Hoc enī
uicij habet nimia q̄d nulla diuisio sile
confusione quicq3 nisi i puluē sectu
est · Primu itaq3 sicut videt dica tibi
int sapietia 2 phiaz quid intersit · Sapia
pfectu bonu est mēt · humane · phia
sapie amor est et affectatio · hec ostendit
quo illa puenit phiā · Cur dicta sit ap
paret · ipso eni noie fatet · Quida eni
sapia ita finierunt · ut dicerēt diuinoz
2 humanoz scientia · Quida ita · sapiētia
esse nosse diuina 2 huā · 2 hoz causas
supuacua · m hec uidet adiectio quia
cause diuinoz humanoz q3 ptes sunt
phiaz quoq3 fuerunt q aliter atq3 aliter
diffinierunt · Alij studium illā virtutis
esse dixerunt · alij studium corrigende
ment · A quibusda dicta est appetitio
recte rationis · Illud quasi constat · aliud
int phiaz 2 sapietiā interesse · Neq3 eni
fieri pt ut idē sit qd affectat 2 quod
affectat · Quod inter auaritia
2 pecunia · utest cū illa cupiat hec
cupiscat · sic int phiaz 2 sapiaz · hec
enī illius effectus ac pmiu est · Illa
uenit · ad hanc itur · Sapia est quā gre
ci sophiā vocant · hoc uerbo romani ut
tebantur · sicut phia nc q3 utitur
Quod togatę tibi antique probabunt
2 inscriptus dosseni monimento titulus
Hospes resiste 2 sophiam dossenni
lege · Quida ex nris q̄uis phia studiu

virtutis esset 2 hec peteret illa peteret · ani
non putauerunt illas distrahi posse · Nam
nec phia sine virtute est · nec sine phia
virtus · phia studium virtutis est sed pro ipsa
virtute · Nec virtus hec sine studio sui
esse pt · nec virtutis studiu sine ipsa · No
eni quemadmodum i hijs quid aliud ex
distanti loco ferire conatur · alibi est qui
petit · alibi quod petit · Nec quemadmodum
itinera que ad urbes perducunt extra ipsas
sunt · sed ad virtutē uenit p phiaz · Siquidem
ergo int se phia virtus est · Philozophie
tres ptes esse dixerunt 2 maxime
plurimi auctores · Moralē · Naturalē
Rationalē · pma coponit aium · Secunda
rerū naturas scrutatur · Tertia proprietates verborum
exigit 2 structuram 2 argumentationes ne
pro veris falsa subrepant · Ceterum alij
sunt 2 qui i pauciora phiaz · 2 qui i
plura diduxerunt · Quida ex peripateticis
quartā ptē adiecerunt · Ciuile · quia quada
propria exercitatione desiderat · 2 circa alia ma
teria occupata sit · Quida adiecerunt q̄ omi
economicā uocant · administrande fa
miliaris rei scientia · Quida 2 de generibus
uite locum separauerunt · Nichil aute horum i
illa pte morali reperietur · Epicurei
duas ptes phie putauerunt esse · Natu
ralem atq3 moralem · rationalem remouerunt
Deinde cum ipsis rebus cogeretur am
bigua secernere · falsa sub spē veri latitia
coarguere · ipsi quoq3 locum quē de iudicio
2 regula appellant · alio noie rōnale
induxerunt · sed eum accessionem esse naturalis
ptis existimant · Cyrenaici naturalia cum
rationalibus sustulerunt · 2 contenti sunt
moralibus · sed hij quoq3 que remouent
aliter inducunt · In quinq3 eni ptes moralia
diuidunt · ut vna sit de fugiendis et
expetendis · altera de affectibus · tertia
de actionibus · quarta de causis · quinta de
argumentis · Cause rerum ex naturali pte sunt
argumenta ex rationali · Aristo chius
non tantum supuacuas esse dixit naturalē
2 rationalē · sed etiam contrarias · Moralē q̄
quā sola reliquerat circumcidit · Nam eū
locum qui monitiones continet · sustulit
2 pedagogi esse dixit · non philosophi · tamq3
quicquam aliud sit sapiens q̄ generis
humani pedagogus · Ergo cum tripertita
sit phia · Moralē eius ptem primum inci
piamus disponere · quam in tres rursus diui

i. eius partes

diuidi. Placuit ut prima esset inspectio
sui cuique distribuens et estimans quanto quidque
dignum sit maxime utilis. Quid enim est
tam necessarium quam pretia rebus imponere. Secunda
de actionibus. Tertia de impetu. Primum enim
est ut quanto quidque sit iudices. Secundum ut
impetum ad illa capias ordinatum temperatumque.
Tertium ut inter impetum tuum et actionem conveniat
ut in omnibus istis tibi ipse consentias. Quid enim
prodest inter se estimata habere omnia si sis impe-
tu nimius. Quid prodest impetus re-
pressisse et habere cupiditates in sua potestate
si in ipsa rerum actione tempora ignores nec
scias quid quando et ubi et quemadmodum
agi debeat. Aliud est enim dignitates
et pretia rerum nosse. Aliud articulos.
Aliud impetus refrenare et ad agenda
ire non ruere. Est ergo vita concors sibi
ubi actio non destituit impetum. Impetus
ex dignitate rei cuiusque concipitur. Pro-
inde remissus aut acrior est prout illa
digna peti. Naturalis pars philosophie in duo
scinditur: corporalia et incorporalia. Utraque
dividuntur in suos ut ita dicam gradus. Corporum
locus in hos primum in ea que faciunt et
que ex his gignuntur. Gignuntur autem
elementa. Ipse elementorum locus ut quidam
putant simplex est, ut quidam in materiam
et causam omnia moventem et elementa dividi.
Superest ut rationalem partem philosophie dividam. Omnis
enim oratio aut continua est aut inter respon-
dentem et interrogantem discissa. Hanc dialecticam
[illegible] topikam placuit vocari
[illegible] verba curat et sensus et ordinem
dialecticam in duas partes dividit in verba
et significationes id est in res que et voca-
bula quibus dicuntur. Ingens deinde sequitur
utriusque divisio. Itaque hoc loco finem faciam
et summa sequar vestigia rerum. Alioquin
si voluero facere partium partes questionum liber fiet.

Etiam invitos publice arguendos
de avaritia luxuria et gula. Epistola

e 89
c 2
Hec Lucili virorum optime quominus
legas non deterreo dummodo quicquid
legeris ad mores statim referas.
Illos compesce, marcentia in te excita,
soluta constringe, contumacia doma, cupi-
ditates tuas publicasque quantum potes vexa

et istis dicentibus quousque eadem respondeto:
Ego debeo dicere quousque eadem peccabitis.
Remedia ante vultis quam vitia desinere.
Ego vero magis dicam et quia recusatis
perseverabo. Tunc incipit medicina proficere
ubi in corpore alienato dolorem tactus ex-
pressit. Dicam etiam invitis profutura. Aliquando
aliqua ad vos non blanda vox veniat,
et quia verum singuli audire non vultis
publice audite. Quousque fines possessi-
onum propagabitis. Ager uni domino
qui populum cepit angustus est. Quousque
arationibus vestris porrigetis, ne provinciarum
quidem spatione contenti circumscribere pre-
diorum modum. Illustrium fluminum per
privatum decursus est et amnes magni
magnarumque gentium termini usque ad hostium
a fonte vestri sunt. Hoc quoque parum est
nisi latis fundis vestris maria cinxistis,
nisi trans Adriam et Ionium Egeumque
vester vilicus regnat, nisi insule
ducum domicilia magnorum inter vilissima
censentur. Quam vultis late possidete, sit
fundus quod aliquando imperium vocabatur.
Facite vestrum quicquid potestis dum plus
sit alieni. Nunc vobiscum loquor, quorum
eque spatiose quam illorum avaritia diffun-
ditur. Vobis dico quousque nullus erit
lacus cui non villarum vestrarum fastigia
immineant, nullum flumen cuius non
ripas edificia vestra pretexant. Ubicumque
scatebunt aquarum calentium vene, ibi
nova diversoria luxurie excitabuntur.
Ubicumque in aliquem sinum litus curva-
bitur, vos protinus fundamenta facietis
nec contenti solo nisi quod manu feceritis
mare agetis introrsus. Omnibus licet
locis tecta vestra resplendeant, alibi
inposita montibus in vastum maris
et prospectum, alibi ex plano in
altitudinem montium educta, cum multa
edificaveritis, cum ingentia, tamen et sin-
gula estis corpora et parvula. Quid pro-
sunt multa cubicula? In uno iacetis.
Non est vestrum ubicumque non estis. Ad
vos deinde transeo quorum profunda
et insatiabilis gula hinc maria scru-
tatur, hinc terras. Alia hamis, alia

sapientis alia vetera variis generibus
cum magno labore prosequuntur. Nullis
animalibus nisi ex fastidio pax est. Quantulum
est ex istis epulis que per tot comparatis
manus fesso voluptatibus ore libatis.
Quantulum ex ista fera periculose capta
dominus crudus ac nauseans gustat.
Quantulum ex tot conchiliis tam longe advectis
per istum stomachum inexplebilem labitur.
Infelices estis quod intelligitis maiorem
vos famem habere quam ventrem. Hec alias
dic ut dum dicis audias ipse. Scribe
ut dum scribis legas omnia ad mores et
ad sedandam rabiem affectuum referens.
Stude non ut plus aliquid scias sed ut melius. Vale.

De philosophia quod non sit ars beneficiaria
De ducibus primo seculo et [illegible]
contra Possidonium disputat artes
mechanicas a philosophia minime inventas
et quod illius rudis seculi homines non
sapientes sed sapientibus similes erant.

Quis dubitare mi Lucili potest
quin deorum immortalium munus
sit quod vivimus, philosophie quod
bene vivimus. Itaque tanto plus huic nos
debere quam diis quanto maius beneficium est
bona vita quam vita. Pro certo haberetur
nisi ipsam philosophiam dii tribuissent. Cuius
scientiam nulli dederunt, facultatem omnibus. Nam
si hanc quoque bonum vulgare fecissent et prudentes
nasceremur, sapientia quod in se optimum habet
perdidisset, quod inter fortuita non esset. Nunc
enim hoc in illa preciosum atque magnificum est
quod obvenit, quod illam sibi quisque debet, quod
non ab alio petitur. Quid haberes quod in philosophia
suspiceres si beneficiaria res esset. Huius opus
unum est de divinis humanisque verum invenire.
Ab hac numquam recedit iusticia,
pietas, religio et omnis alius comitatus virtutum
consertarum et inter se coherentium. Hec do-
cuit colere divina, humana diligere, et penes
deos imperium esse, inter homines consortium. Quod
aliquamdiu inviolatum mansit antequam so-
cietatem avaritia distraxit et paupertatis
causa etiam hiis quos fecit locupletissimos
fuit. Desierunt enim omnia possidere dum volunt
propria. Sed primi mortalium quique
ex hiis geniti naturam incorrupti se-
quebantur. Eundem habebant et ducem et legem, commissi

melioris arbitrio. Nature est enim potioribus
deteriora summittere. Mutis quidem gregibus
aut maxima corpora preesse aut vehe-
mentissima. Non precedit armenta degener
taurus sed qui magnitudine ac thoris
ceteros mares vicit. Elephantorum gregem
excelsissimus ducit. Inter homines pro maximo
est optimum. Animo itaque rector eligebatur.
Ideoque summa felicitas erat gentium in
quibus non poterat potentior esse nisi quod
debet non putat esse. Illo igitur seculo quod aureum
perhibent penes sapientes fuisse regnum
Possidonius iudicat. Hii continebant manus
et infirmiores a validioribus tuebantur.
Suadebant dissuadebantque et utilia atque
inutilia monstrabant. Horum prudentia
ne quid deesset suis providebat. Fortitudo
arcebat pericula. Beneficentia augebat
ornabatque subiectos. Officium erat imperare
non regnum. Nemo quantum posset adversus
eos experiebatur per quos ceperat posse. Nec
erat cuique aut causa in iniuriam aut causa
cum bene imperanti bene pareretur. Nihil quoque
rex maius minari male parentibus
posset quam ut abiret e regno. Sed postquam
subrepentibus viciis in tyrannidem regna
conversa sunt, opus esse cepit legibus
quas et ipsas inter initia tulere sapientes.
Solon qui Athenas equo iure fundavit
inter septem fuit sapientia notos. Ligurgum
si eadem etas tulisset, sacro illi numero accessisset
octavus. Zaleuci leges Carondeque laudantur.
Hii non in foro nec in consultorum atrio sed
in Pythagore tacito illo sanctoque secessu didi-
cerunt iura que florenti tunc Sicilie
et per Italiam Grecie ponerent. Hactenus Possi-
donio assentior. Artes quidem a philosophia in-
ventas quibus in cotidiano usu vita
utitur non concessero, nec illi fabrice
gloriam. Illa inquit sparsos et casis tectos
aut aliqua rupe suffossa aut exese
arboris trunco docuit tecta moliri. Ego
vero philosophiam iudico non magis excogitasse
has machinationes tectorum supra tecta
surgentium et urbium urbes prementium
quam vivaria piscium in hoc clausa ut
tempestatum periculum non adiret gula et quamvis
acerrime pelago seviente haberet luxuria
portus suos in quibus distinctos piscium greges

saginaret. Quid agis? philosophia homines
docuit habere clavem et seram? quid aliud
erat avaritie signum dare? philosophia hec
cum tanto habitantium periculo inminentia
tecta suspendit? Parum enim erat for-
tuitis tegi et sine arte et sine difficultate
naturale invenire sibi aliquod receptaculum.
Mihi crede felix illud seculum ante architectos
fuit, ante tectores. Ista nata sunt
iam nascente luxuria: in quadratum tigna
decidere et serra per designata currente certa
manu trabem scindere. Nam primi cuneis
scindebant fissile lignum. Non enim tecta
cenationi epulas recepture parabantur,
nec in hunc usum pinus aut abies deferebatur
longo vehiculorum ordine vicis intremantibus,
ut ex illa lacunaria auro gravia pen-
derent. Furce utrimque suspense fulcie-
bant casam; spissatis ramalibus ac fronde
congesta et in proclive disposita decursus
imbribus quamvis magnis erat. Sub his tectis
habitavere sed securi. Culmus liberos texit,
sub marmore atque auro servitus habitat.
In illo etiam dissentio a Possidonio, qui fer-
ramenta fabrilia excogitata a sapientibus
viris iudicat. Isto enim modo dicat licet
sapientes fuisse per quos tunc laqueis
captare feras et fallere visco inventum — virg.
et magnos canibus circumdare saltus.
Omnia enim ista sagacitas hominum, non sapientia
invenit. In hoc quoque dissentio, sapientes
fuisse qui ferri metalla et eris inve-
nerint, cum incendio silvarum adusta
tellus in summo venas iacentes lique-
facta fudisset. Ista tales inveniunt quales
colunt. Nec illa quidem tam subtilis michi
videtur quam Possidonio, utrum malleus
in usu esset prius an forcipes ceperint.
Utraque invenit aliquis excitati ingenii,
acuti, non magni nec elati, et quicquid aliud
corpore incurvato et animo humum spectante
querendum est. Sapiens facilis victu fuit.
Quid ni? cum in hoc quoque seculo esse quam
expeditissimus cupiat. Quomodo oro te con-
venit ut et Diogenem mireris et De-
dalum? Uter ex his sapiens tibi videtur?
qui serram commentus est, an ille qui cum
vidisset puerum cava manu bibentem
aquam, fregit protinus exemptum e perula
calicem, cum hac obiurgatione sui: quamdiu homo
stultus supervacuas sarcinulas habui?
Quem se complicuit in dolio et in eo cubitavit.
Hodie utrum tandem sapientiorem putas
qui invenit quemadmodum in immensam
altitudinem crocum latentibus fistulis
exprimat, qui euripos subito aquarum
implet impetu aut siccat et versatilia
cenationum laquearia ita coagmentat
ut subinde alia facies atque alia suc-
cedat et totiens tecta quotiens fercula
mutentur, an eum qui et aliis et sibi hoc
monstrat, quam nichil nobis natura durum
ac difficile imposuerit, posse nos habitare
sine marmorario ac fabro, posse nos
vestitos esse sine commercio sericorum, posse
nos habere usibus nostris necessaria si con-
tenti fuerimus hiis que terra posuit in
summo. Quem si audire humanum genus
voluerit, tam supervacuum sciet sibi cocum
esse quam militem. Illi sapientes fuerunt
aut certe sapientibus similes quibus
expedita erat tutela corporis. Simplici
cura constant necessaria, in delicias laboratur.
Non desiderabis artifices si sequere
naturam. Illa noluit esse districtos;
ad quecumque nos cogebat instruxit.
Frigus intollerabile est corpori nudo.
Quid ergo? non pelles ferarum et aliorum
animalium a frigore satis habundeque de-
fendere queunt? Non corticibus arborum
pleraque gentes tegunt corpora? Non avium
plume in usum vestis conseruntur? Non hodie-
que magna Scitharum pars tergis vulpium
induitur ac murium, que tactu mollia et
impenetrabilia ventis sunt? Opus
est tamen calorem solis estivi umbra crassiore
propellere. Quid ergo? non vetustas multa
abdidit loca que vel iniuria temporis vel
alio quolibet casu excavata in specum re-
cesserunt? Quid ergo? non quilibet virgeam
cratem texuerunt manu et vili obliverunt
luto? Deinde stipula aliisque
silvestribus operuere fastigium et plu-
viis per devexa labentibus hiemem tran-
siere securi? Quid ergo? non in defosso
latent Syrtice gentes quibusque propter nimios
solis ardores nullum tegimentum satis
repellendis caloribus solidum est nisi

ipsa adest sapiens. Non fuit tam inimica natura ut cum omnibus aliis animalibus facilem actum vite daret, homo solus non posset sine tot artibus vivere. Nichil horum ab illa imperatum nobis est, nichil egre querendum ut possit vita produci. Ad parata nati sumus. Nos omnia nobis difficilia facilium fastidio fecimus. Tecta tegumentaque et fomenta corporum et cibi et que nunc ingens negotium facta sunt obvia erant et gratuita et opera levi parabilia. Modus enim omnium prout postulabat necessitas erat. Nos ista preciosa, nos mira, nos magna multis que conquirenda artibus fecimus. Sufficit ad id natura. Luxuria destruit que cottidie se ipsa incitat et tot seculis crescit et ingenio adiuvat vitia. Primo supervacua cepit concupiscere, inde contraria, novissime corpori animum addixit et illius deservire libidini iussit. Omnes iste artes quibus aut excitatur civitas aut strepit corporis negotium gerit. Tunc omnia illi tamquam servo prestabantur, nunc tamquam domino parantur. Itaque hinc textorum, hinc fabrorum officine sunt, hinc odores coquentium, hinc molles corporis motus docentium mollesque cantus et infractos. Recessit enim ille naturalis modus desideria ope necessaria finiens. Iam rusticitatis et miserie est velle quantum sat est. Incredibile est, Lucili, quam facile etiam magnos viros dulcedo orationis abducat a vero. Ecce Posidonius, ut mea fert opinio ex eis qui plurimum philosophie contulerunt, dum vult describere quemadmodum alia torqueantur fila, alia ex molli soluto que ducantur, deinde quemadmodum tela suspensis ponderibus rectum stamen extendat, quemadmodum subtemen insertum, quod duriciam utrimque comprimentis trame remolliat, spatha coire cogatur et iungi, textrini quoque artem a sapientibus dixit inventam. Oblitus postea repertum hoc subtilius genus in quo tela iugo vincta est. Stantem derecto arundo inserit mediosque radius subtemen acutis, quod lata pavimit(?) pectine dentes. Quid si contigisset illi adire has nostri temporis telas, quibus vestis nichil celatura conficitur, in qua non dico nullum corpori auxilium sed nullum pudori est. Transit deinde ad agricolas nec minus facunde describit proscissum aratro solum et iteratum, quo solutior terra facilius

pateat radicibus. Tunc sparsa semina et collectas manu herbas ne quid fortuitum et agreste succrescat quod necet segetem. Hoc quoque opus ait esse sapientum, tamquam non nunc quoque plurima cultores nova inveniunt per que fertilitatem augeant. Deinde non est contentus hiis artibus, sed in pistrinum sapientem submittit. Narrat enim quemadmodum rerum nature imitatus panem cepit facere. Receptas inquit in os fruges concurrens inter se duricia dentium frangit, et quicquid excidit ad eosdem dentes lingua refertur; tunc umore miscetur ut facilius per fauces lubricas transeat; cum pervenit in ventrem equali eius fervore concoquitur; tunc demum corpori accedit. Hoc aliquis secutus exemplar lapidem asperum aspero imposuit ad similitudinem dentium, quorum pars immobilis motum alterius expectat. Deinde utriusque attritu grana franguntur et sepius regeruntur donec ad minutias frequenter trita redigantur. Tunc farinam aqua sparsit et assidua tractatione perdomuit finxitque panem, quem primo cinis calidus et fervens testa percoxit. Deinde furni paulatim reperti et alia genera quorum fervor serviret arbitrio. Non multum afuit quin sutrinum quoque inventum a sapientibus diceret. Omnia ista ratio quidem sed non recta ratio commenta est. Hominis enim non sapientis inventa sunt, tam mehercules quam navigia quibus amnes quibusque maria transimus aptatis ad excipiendum ventorum impetum velis et additis a tergo gubernaculis que huc atque illuc cursum navigii torqueant. Exemplum a piscibus tractum est, qui cauda reguntur et levi eius in utroque momento velocitatem suam flectunt. Omnia inquit hec sapiens quidem invenit, sed minora quam ut ipse tractaret sordidioribus ministris dedit. Immo non aliis excogitata ista sunt quam quibus hodie curantur. Quedam nostra demum prodisse memoria scimus, ut speculariorum usum perlucente testa clarum transmittentium lumen, ut suspensuras balneorum et impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor qui ima simul ac summa foveret equaliter. Quid loquar marmora quibus templa, quibus domus fulgent? Quid lapideas moles in rotundum ac leve formatas quibus porticus et capacia populorum

rerum sustinemus? Quid verborum notas quibus quamvis citata excipitur oratio et celeritatem linguae manus sequitur? Vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt. Sapientia altius sedet, nec manus edocet, animorum magistra est. Vis scire quid illa eruerit, quid effecerit? Non decoros corporis motus, nec varios per tubam ac tibiam cantus, quibus exceptus spiritus aut in exitu aut in transitu formatur in vocem. Non arma nec muros nec bella civilia molitur, paci favet et genus humanum ad concordiam vocat. Non est, inquam, instrumentorum ad usus necessarios opifex. Quid illi tam parvula assignas? Artificem vides vitae. Alias quidem artes sub dicione habet; nam cui vita, illi vitae quoque ornantia serviunt. Ceterum ad beatum statum tendit, illo ducit, illo vias aperit. Quae sint mala, quae videantur, ostendit; vanitatem exuit mentibus; dat magnitudinem solidam, inflatam vero et ex inani speciosam reprimit, nec ignorari sinit inter magnam quid intersit et tumidam; totius naturae ac suae notitiam tradit. Quid sint dii qualesque declarat; quid inferi, quid lares et genii, quid in secundam numinum formam animae perpetuatae, ubi consistant, quid agant, quid possint, quid velint. Haec eius initiamenta sunt, per quae non municipale sacrum sed ingens deorum omnium templum, mundus ipse, reseratur, cuius vera simulacra verasque facies cernendas mentibus protulit; nam ad spectacula tam magna hebes visus est. Ad initia deinde rerum redit aeternamque rationem toti inditam et vim omnium seminum singula proprie figurantem. Tunc de animo coepit inquirere, unde esset, ubi, quamdiu, in quot membra divisus. Deinde a corporibus se ad incorporalia transtulit veritatemque et argumenta eius excussit. Post haec quemadmodum discernerentur vitae aut vocis ambigua; in utraque enim falsa veris immixta sunt.

Non abduxit, inquam, se, ut Posidonio videtur, ab istis artibus sapiens, sed ad illas omnino non venit. Nihil enim dignum inventu iudicasset quod non erat dignum perpetuo usu iudicaturus; ponenda non sumeret. Anacharsis, inquit, invenit rotam figuli, cuius circuitu vasa formantur. Deinde quia apud Homerum invenitur figuli rota, maluit videri versus falsos esse quam fabulam. Ego nec Anacharsim auctorem huius rei fuisse contendo, et si fuit, sapiens quidem hoc invenit, sed non tamquam sapiens, sicut multa sapientes faciunt qua homines sunt, non qua sapientes sunt. Puta velocissimum esse sapientem: cursu omnes anteibit qua velox est, non qua sapiens. Cuperem Posidonio aliquem vitrearium ostendere qui spiritu vitrum in habitus plurimos format, qui vix diligenti manu effingerentur. Haec inventa sunt postquam sapientem invenire desivimus.

Democritus, inquit, invenisse dicitur fornicem, ut lapidum curvatura paulatim inclinatorum medio saxo alligaretur. Hoc dicam falsum esse; necesse est enim ante Democritum et pontes et portas fuisse, quorum fere summa curvantur. Excidit porro vobis eundem Democritum invenisse quemadmodum ebur molliretur, quemadmodum decoctus calculus in smaragdum converteretur, qua hodieque coctura inventi lapides coctiles colorantur. Ista sapiens licet invenerit, non qua sapiens erat invenit; multa enim facit quae ab imprudentissimis aut aeque fieri videmus aut peritius aut exercitatius. Quid sapiens investigaverit, quid in lucem protraxerit quaeris? Primum non naturam, quam ut cetera animalia oculis secutus est tardis ad divina. Deinde vitae legem, quam ad universa direxit, nec nosse tantum sed sequi deos docuit, et accidentia non aliter excipere quam imperata. Vetuit parere opinionibus falsis, et quanti quidque esset vera aestimatione perpendit. Damnavit mixtas paenitentia voluptates et bona semper placitura laudavit et palam fecit felicissimum esse cui felicitate non opus est, potentissimum esse qui se habet in potestate. Non de ea philosophia loquor quae civem extra patriam posuit, extra mundum deos, quae virtutem donavit voluptati, sed de illa quae nullum bonum putat nisi quod honestum est, quae nec hominis nec fortunae muneribus deleniri potest, cuius hoc pretium est non posse pretio capi. Hanc philosophiam fuisse illo rudi saeculo quo adhuc artificia deerant et ipso usu discebantur utilia non credo, sicut aut fortunata tempora cum in medio

iacere velut beneficia non promiscue vivida autem avaricia atque luxuria dissociavere mortales et ad rapinam ex consortio discurrere. Non erant illi sapientes viri etiam si faciebant facienda sapientibus. Statum quidem generis humani non alium quisquam suspexerit magis nec si cui permittat deus terrena formare et dare gentibus mores aliud probaverit quam quod apud illos fuisse memoratur apud quos nulli subigebant arva coloni ne signare quidem aut partiri limite campum fas erat. In medium querebant ipsaque tellus omnia liberius nullo poscente ferebat. Quid omni illo genere felicius in commune rerum natura fruebantur sufficiebat illa ut parens in tutelam omnium. Hec erat publicarum opum secura possessio. Quidni ego illud locupletissimum mortalium genus dixerim in quo pauperem invenire non posses. Irrupit in res optime positas avaricia et dum seducere aliquid cupit atque in suum vertere omnia fecit aliena et in angustum se ex inmenso redegit. Paupertatem intulit et multa concupiscendo omnia amisit. Licet itaque nunc conetur reparare quod perdidit licet agros agris adiciat vicinum vel precio pellens vel iniuria licet in provinciarum spatium rura dilatet et possessiones vocet per sua longam peregrinationem nulla nos finium propagatio eo reducet unde discessimus. Cum omnia fecerimus multum habebimus universum habebamus. Terra ipsa fertilior erat illaborata et in usus populorum non diripientium larga. Quicquid natura protulerat id non minus invenisse quam inventum monstrare alteri voluptas erat nec ulli aut superesse poterat aut deesse inter concordes dividebatur. Nondum valentior imposuerat infirmiori manum nondum avarus abscondendo quod sibi iaceret alium necessariis quoque excluserat par erat alterius ac sui cura. Arma cessabant incruentoque humano sanguine manus odium omne in feras verterant. Illi quos aliquod nemus densum a sole protexerat qui adversus sevitiam hiemis aut imbris vili receptaculo tuti sub fronde vivebant placidas transigebant sine suspirio noctes. Sollicitudo nos in nostra purpura versat et acerrimis excitat stimulis. At quam mollem somnum illis dura tellus dabat non impendebant celata laquearia sed in aperto iacentes

sidera superlabebantur et insigne spectaculum noctium mundus in preceps agebatur silentio tantum opus ducens. Tam interdiu illis quam nocte patebant prospectus huius pulcherrime domus. Libebat intueri signa ex media celi parte vergentia rursus ex occulto alia surgentia. Quidni iuvaret vagari inter tam late sparsa miracula. At vos ad omnem tectorum pavetis sonum et inter picturas vestras si quid increpuit fugitis attoniti. Non habebant domos instar urbium spiritus ac liber inter aperta perflatus et levis umbra rupis aut arboris et perlucidi fontes rivique non opere nec fistula nec ullo coacto itinere obsolefacti sed sponte currentes et prata sine arte formosa inter hec agreste domicilium rustica politum manu. Hec erat secundum naturam domus in qua libebat habitare nec ipsam nec pro ipsa timentem. Nunc magna pars nostri metus tecta sunt. Sed quamvis egregia illis vita fuerit et carens fraude non fuere sapientes quando hoc iam in opere maximo nomen est. Non tamen negaverim fuisse alti spiritus viros et ut ita dicam a diis recentes. Neque enim dubium est quin meliora mundus nondum effetus ediderit. Quemadmodum autem omnibus indoles fortior fuit et ad labores paratior ita non erant ingenia omnibus consummata. Non enim dat natura virtutem ars est bonum fieri. Illi quidem non aurum nec argentum nec perlucidos lapides in ima terrarum fece querebant. Parcebant adhuc etiam mutis animalibus tantum aberat ut homo hominem non iratus non timens tantum spectaturus occideret. Nondum vestis illis erat picta nondum texebatur aurum adhuc nec eruebatur. Quid ergo ignorantia rerum innocentes erant. Multum autem interest utrum peccare aliquis nolit aut nesciat. Deerat illis iusticia deerat prudentia deerat temperancia ac fortitudo. Omnibus his virtutibus habebat similia quedam rudis vita. Virtus non contingit animo nisi instituto et edocto et ad summum assidua exercitatione perducto. Ad hoc quidem sed sine hoc nascimur et in optimis quoque antequam erudias virtutis materia non virtus est. Vale.

Quod ad omne quod evenire potest firmandus est animus et quod omnia mortalium mortaliter dampnata sunt ut non indigne feras sed equanimiter. ep'a 91

Liberalis nunc tristis est nunciato incendio quo lugdunensis colonia

consumpta est occasione hic tristi quolibet posset nec dubitare, patrie sue amantissimum. que res effecit ut firmitatem animi sui quaerat quam videlicet adversus ea que timeri posse putabat exercuit. Hoc vero tam inopinatum malum et pene inauditum non miror si sine metu fuit cum et sine exemplo. Multas enim civitates incendium vexavit, nullam abstulit. Nam etiam ubi hostili manu in tecta ignis immissus est multis locis deficit, et quamvis subinde excitetur raro tamen sic cuncta depascitur ut nihil ferro relinquat. Terrarum quoque vix umquam tam gravis et perniciosus fuit motus ut tota oppida everteret. Denique numquam tam infestum ulli exarsit incendium ut nihil alteri superesset incendio. Tot pulcherrima opera que singula illustrare urbes singulas possent una nox stravit. Et in tanta pace quantum ne bello quidem timeri potest accidit. Quis hoc credat? ubique armis quiescentibus et toto orbe terrarum diffusa securitate Lugdunum quod ostendebatur in Gallia querimur. Omnibus fortuna quos publice afflixit quod passuri erant timere permisit. Nulla res magna non aliquod habuit ruine sue spatium; in hac una nox interfuit inter urbem maximam et nullam. Denique diutius illam tibi perisse quam perisse narro. Hec omnia liberalis viri affectum inclinatum adversus sua firmum et erectum nec sine causa concussit est. Inexpectata plus aggravant; novitas adicit calamitatibus pondus, nec quisquam mortalium non magis quod etiam miratus est doluit. Ideo nihil nobis improvisum esse debet. In omnia premittendus animus cogitandumque non quicquid solet sed quicquid potest fieri. Quid enim est quod non fortuna cum voluit ex florentissimo detrahat? quod non eo magis aggrediatur et quatiat quo speciosius fulget? Quid illi arduum, quid difficile est? Non una via semper, ne tota quidem incurrit. Modo nostras in nos manus advocat, modo suis contenta viribus invenit pericula sine auctore. Nullum tempus exceptum est; in ipsis voluptatibus causae doloris oriuntur. Bellum in media pace consurgit et auxilia securitatis in metum transeunt et amico inimicus hostis ex socio.

In subitas tempestates hiberno maior cessit estiva tranquillitas. Sine hoste patimur hostilia, et cladis causas si alia deficiunt nimia sibi felicitas invenit. Invadit temperatissimos morbus, validissimos phthisis, innocentissimos pena, secretissimos tumultus. Eligit aliquid novi casus per quod velut oblitis vires suas ingerat. Quicquid longa series multis laboribus multa deo indulgentia struxerat id unus dies spargit ac dissipat. Longam moram dedit malis properantibus qui diem dixit: hora momentumque temporis evertendis imperiis sufficit. Esset aliquod imbecillitatis nostre solacium rerumque nostrarum si tam tarde perirent cuncta quam fiunt; nunc incrementa lente exeunt, festinatur in dampnum. Nihil privatim, nihil publice stabile est; tam hominum quam urbium fata volvuntur. Inter placidissima terror existit, nihilque extra tumultuantibus causis mala unde minime expectabantur erumpunt. Que domesticis bellis steterant regna, que externis, impellente nullo ruunt. Quota quaeque felicitatem civitas pertulit? Cogitanda ergo sunt omnia et animus adversus ea que possunt evenire firmandus. Exilia tormenta morbi bella naufragia meditare. Potest te patrie, potest tibi patriam casus eripere, potest te in solitudinem abicere, potest hoc ipsum in quo turba suffocatur fieri solitudo. Tota ante oculos sortis humane condicio ponatur, nec quantum frequenter evenit sed quantum plurimum potest evenire presumamus animo, si nolumus opprimi nec illis inusitatis velut novis obstupefieri; in plenum cogitanda fortuna est. Quotiens Asie, quotiens Achaie urbes uno tremore ceciderunt! Quot oppida in Syria, quot in Macedonia devorata sunt! Cyprum quotiens vastavit hec clades! quotiens in se Paphus corruit! Frequenter nobis nuntiati sunt totarum urbium interitus, et nos inter quos ista frequenter nuntiantur quota pars omnium sumus? Consurgamus itaque adversus fortuita et quicquid inciderit sciamus non esse tam magnum quam rumore iactetur. Civitas arsit opulenta ornamentumque provinciarum

quibus et inserta erant et excepta. Urbem quidem impositam et hanc non altissimo monti. Omnium ciuitatum quas nunc magnificentias ac nobiles audis uestigia quoque tempus eradet. Non uides quemadmodum in Achaia clarissimarum urbium iam fundamenta consumpta sint nec quicquam extet ex quo appareat illas saltem fuisse? Non tantum manu facta labuntur, nec tantum humana arte atque industria posita uertit dies: iuga montium diffluunt, totae desedere regiones, operta sunt fluctibus que procul a conspectu maris stabant. Vasta uis ignium colles per quos relucebat erasit et quondam altissimos uertices, solacia nauigantium ac speculas, ad humile deduxit. Ipsius nature opera uexantur et ideo equo animo ferre debemus urbium excidia. Casura stant; omnibus exitus manet, siue interna uis flatusque preclusa uiolenti pondere sub quo tenentur excusserint, siue torrentium impetus in abdito uastior obstantia effregerit, siue flammarum uiolentia compagem soli ruperit, siue uetustas, a qua nichil tutum est, expugnauerit minutatim, siue grauitas celi egessit populos et situs deserta corruperit. Enumerare omnes fatorum uias longum est. Hoc unum scio: omnia mortalium opera mortalitate dampnata sunt, inter peritura uiuimus. Hec ergo atque eiusmodi solacia admoueo Liberali nostro incredibili quodam patrie sue amore flagranti, que fortasse consumpta est ut in melius excitaretur. Sepe maiori fortune locum fecit iniuria; multa ceciderunt ut altius resurgerent. Et in malis et magnis felicitati urbis inimicus aiebat Rome sibi incendia ob hoc unum dolori esse, quod sciret meliora resurrectura quam arsissent. In hac quoque urbe uerisimile est certaturos omnes ut meliora certioraque quam amiserunt restituantur. Sint utinam diuturna et melioribus auspiciis in euum longius condita.

Hec non deficit sed melancolia dimisit

Nam huic colonie ab origine sua centesimus annus est, etas ne homini quidem extrema. A Planco deducta in hanc frequentiam loci opportunitate conualuit. Quot tamen grauissimos casus intra spatium humane senectutis tulit! Itaque formetur animus ad intellectum patientiamque sortis sue, et sciat nichil inausum esse fortune, aduersus imperia illam idem habere iuris quod aduersus imperantes, aduersus urbes idem quod aduersus homines. Nichil horum indignandum est: in eum intrauimus mundum in quo his legibus uiuitur. Placet, pare; non placet, quacumque uis exi. Indignare si quid in te iniqui proprie constitutum est. Sed si hec summos imosque necessitas alligat, in gratiam cum fato reuertere, a quo omnia resoluuntur. Non est quod nos tumulis metiaris et his monumentis que uiam disparia pretexunt: equat omnes cinis. Impares nascimur, pares morimur. Idem dico de urbibus quod de urbium incolis: tam Ardea capta quam Roma est. Conditor ille iuris humani non natalibus nos nec nominum claritate distinxit, nisi dum sumus. Ubi uero ad finem mortalium uentum est, discede inquit ambitio; omni quod terram premit eadem lex esto. Ad omnia patienda pares sumus; nemo altero fragilior est, nemo in crastinum sui certior. Alexander Macedonum rex discere geometriam cepit, infelix, sciturus quam pusilla terra esset ex qua minimum occupauerat. Ita dico: infelix ob hoc quod intelligere debebat falsum se gerere cognomen. Quis enim esse tam magnus in pusillo potest? Erant illa que tradebantur subtilia et diligenti intentione discenda, non que perciperet uesanus homo et trans oceanum cogitationes suas mittens. Facilia inquit me doce. Cui preceptor: ista inquit omnibus eadem sunt, eque difficilia. Hoc puta rerum naturam dicere: ista de quibus quereris omnibus eadem sunt; nulli dare faciliora possum, sed quisquis uolet sibi ipse illa reddet faciliora. Quomodo? equanimitate. Et doleas oportet et sitias et esurias et senescas, et si tibi longior contigerit inter homines mora, et egrotes et perdas aliquid et pereas. Non est tamen quod istis qui te circumstrepunt credas: nichil horum malum est, nichil intollerabile aut durum. Ex consensu istis metus est. Sic mortem times quomodo famam. Quid autem stultius homine uerba metuente?

Eleganter Demetrius noster solet dicere eodem loco sibi esse voces imperitorum quo ventre redditos crepitus. Quid enim inquit mea refert sursum isti an deorsum sonent? Quanta dementia est vereri ne infameris ab infamantibus. Quemadmodum extimuistis sine causa famam, sic et illa que numquam timeretis nisi fama iussisset. Numquid detrimentum faceret vir bonus iniquis rumoribus sparsus? Ne morti quidem hoc apud nos noceat; et hec mala opinionem habet. Nemo illorum qui illam accusat expertus est. Interim temeritas est damnare quod nescias. At illud scis quam multis utilis sit, quam multos liberet tormentis, egestate, querelis, suppliciis, tedio. Non sumus in ullius potestate cum mors in nostra potestate sit.

Disputatio contra eos qui dicunt solam virtutem non facere beatum sine extrinsecis commodis vel facere quidem beatum sed non beatissimum. Ubi tradit hec fortuita nec bona esse nec mala et ideo nec beatum facere nec miserum et de excellentia animi et c.

Puto inter me et te conveniet externa corpori acquiri, corpus in honorem animi coli, in animo esse partes ministras per quas movemur alimurque propter ipsum principale nobis datas. In hoc principali est aliquid irrationale, est et rationale; illud huic servit. Hoc unum est quod alio non refertur sed omnia ad se refert. Nam illa quoque divina ratio omnibus preposita est, ipsa sub nullo est. Et hec autem nostra eadem est que ex illa est. Si de hoc inter nos convenit, sequitur ut de illo quoque conveniat, in hoc uno positam esse beatam vitam ut in nobis ratio perfecta sit. Hec enim sola non submittit animum, stat contra fortunam; in quolibet rerum habitu securos servat. Id autem unum bonum est quod numquam defringitur. Ille est, inquam, beatus quem nulla res minorem facit; tenet summa et ne ulli quidem nisi sibi innixus. Nam qui alieno auxilio sustinetur potest cadere. Si aliter est, incipient multum in nobis valere non nostra. Quis autem vult constare fortuna aut quis se prudens ob aliena miratur? Quid est beata vita? Securitas et perpetua tranquillitas. Hanc dabit animi magnitudo, dabit constantia bene iudicata tenens. Ad hec quomodo pervenitur?

Si veritas tota perspecta est; si servatus est in rebus agendis ordo, modus, decor, innoxia voluntas ac benigna, intenta rationi nec umquam ab illa recedens, amabilis simul mirabilisque. Denique ut breviter tibi formulam scribam, talis animus esse sapientis viri debet qualis deum deceat. Quid potest desiderare cui omnia honesta contigerunt? Nam si possunt aliquid non honesta conferre ad optimum statum, in his erit beata vita sine quibus non est. Et quid turpius stultiusque quam bonum rationalis animi ex irrationalibus nectere? Quidam tamen augeri summum bonum iudicant, quia parum plenum sit fortuitis repugnantibus. Antipater quoque inter magnos secte huius auctores aliquid se tribuere dicit externis, sed exiguum admodum. Vides autem quale sit die non esse contentum nisi aliquis igniculus alluxerit. Quod potest in hac claritate solis habere scintilla momentum? Si non es sola honestate contentus, necesse est aut quietem addicias, quam Greci aochlesian vocant, aut voluptatem. Horum alterum utcumque recipi potest. Vacat enim animus molestia liber ad inspectionem universi, nihilque illum avocat a contemplatione nature. Alterum illud, voluptas, bonum pecoris est. Addicimus rationali irrationale, honesto inhonestum. Magnum ad hanc vitam facit titillatio corporis? Quid ergo dubitatis dicere bene esse homini si palato bene est? Et hunc tu, non dico inter viros, sed inter homines numeras, cuius summum bonum saporibus ac coloribus ac sonis constat? Excedat ex hoc animalium numero pulcherrimo ac diis secundo; mutis aggregetur animal pabulo letum. Irrationalis pars animi duas habet partes, alteram animosam, ambitiosam, impotentem, positam in affectionibus, alteram humilem, languidam, voluptatibus deditam. Illam effrenatam, meliorem tamen, certe fortiorem ac digniorem viro, reliquerunt, hanc necessariam beate vite putaverunt, enervem et abiectam. Huic rationem servire iusserunt et fecere animalis generosissimi bonum demissum et ignobile, preterea mixtum portentosumque et ex diversis ac male congruentibus membris. Nam ut ait Virgilius in Scilla, prima hominis facies et pulchre

LXVI

et pulchro pectore virgo pube tenus, postrema inmani corpore pistrix delphinum caudas utero commissa luporum. Huic tamen Scille fera animalia iuncta sunt horrenda velocia. At isti sapientiam ex quibus composuere? Prima hominis pars est ipsa virtus; huic committitur inutilis caro et fluida, receptandis tantum cibis habilis, ut ait Posidonius. Virtus illa divina in lubricum desinit, et superioribus eius partibus venerandis atque celestibus animal iners ac marcidum attexitur. Illa utcumque altera quies nichil quidem ipsa animo prestabat, sed impedimenta removebat. Voluptas virtutis dissolvit et omne robur emollit. Que invenietur tam discors inter se iunctura corporis? Fortissime rei inertissime astruitur, severissime parum seria, sanctissime intemperans usque ad incesta. Quid ergo, inquit, si virtuti nichil impedimento sit bona valitudo et quies et dolorum vacatio, non petes illas? Quidni petam? non quia bona sunt, sed quia secundum naturam sunt, et quia bono a me iudicio sumentur. Quid erit tunc in illis boni? hoc unum, bene eligi. Nam cum vestem qualem decet sumo, cum ambulo ut oportet, cum ceno quemadmodum debeo, non cena aut ambulatio aut vestis bona sunt, sed meum in hiis propositum servantis in quaque re rationis convenientem modum. Etiam nunc addiciam: munde vestis electio appetenda est homini; natura enim homo mundum et elegans animal est. Itaque non est bonum per se munda vestis, sed munde vestis electio, quia non in re bonum est, sed in electione quali; actiones nostre honeste sunt, non ipsa que aguntur. Quod de veste dixi, id de corpore me existima dicere. Nam hoc quoque natura ut quandam vestem animo circumdedit; velamentum eius est. Quis autem umquam vestimenta estimavit arcula? nec bonum nec malum vagina gladium facit. Ergo de corpore quoque idem tibi respondeo: sumpturum quidem me, si detur electio, et sanitatem et vires; bonum autem futurum iudicium de illis meum, non ipsa. Est quidem inquit sapiens beatus; summum tamen illud bonum non consequitur, nisi illi et naturalia instrumenta respondeant. Ita miser quidem esse qui virtutem habet non potest, beatissimus autem non est qui naturalibus bonis destituitur, ut valitudine, ut membrorum integritate. Quod incredibilius videtur, id concedis, aliquem in maximis et continuis doloribus non esse miserum, esse etiam beatum; quod levius est negas, ~~[illegible]~~ beatissimum esse. Atqui si potest virtus efficere ne miser aliquis sit, facilius efficiet ut beatissimus sit. Minus enim intervalli a beato ad beatissimum restat quam a misero ad beatum. An quod tantum valet ut ereptum calamitatibus inter beatos locet, non potest adicere quod superest, ut beatissimum faciat? In summo deficit clivo? Commoda sunt in vita et incommoda, utraque extra nos. Si non est miser vir bonus, quamvis omnibus prematur incommodis, quomodo non est beatissimus si aliquibus commodis deficit? Nam quemadmodum incommodorum onere usque ad miserum non deprimitur, sic commodorum inopia non deducitur a beatissimo, sed tam sine commodis beatissimus est quam non est sub incommodis miser; aut potest illi eripi bonum suum, si potest minui. Paulo ante dicebam igniculum nichil conferre lumini solis; claritate enim eius quicquid sine illo luceret absconditur. Sed quedam inquit soli quoque obstant. At sol integer est etiam inter opposita, et quamvis aliquid interiacet quod nos prohibeat eius aspectu, in opere est, cursu suo fertur. Quotiens inter nubila luxit, non est sereno minor, nec tardior quidem, quoniam multum interest utrum aliquid obstet tantum an impediat. Eodem modo virtuti opposita nichil detrahunt; non est minor, sed minus fulget. Nobis forsitan non eque apparet ac nitet; sibi eadem est et more solis obscuri in occulto vim suam exercet. Hoc itaque adversus virtutem possunt calamitates et damna et iniurie quod adversus solem potest nebula. Invenitur qui dicat sapientem corpore parum prospero usum nec miserum esse nec beatum. Hic quoque fallitur; exequat enim fortuita virtutibus et tantundem tribuit virtutibus quantum honestate carentibus. Quid autem fedius, quid indignius quam comparari veneranda contemptis? Veneranda enim sunt fides, iustitia, pietas, fortitudo, prudentia. E contrario vilia sunt que sepe contingunt pleniora vilissimis, crus solidum et lacertus et dentes et horum sanitas firmitasque. Deinde si sapiens cui corpus molestum est nec miser habebitur nec beatus, sed in medio relinquetur, vita quoque

eius nec appetenda erit nec fugienda. Quid autem tam absurdum quam sapientis vitam appetendam non esse. Aut quid tam incredibile quam dicere aliquam vitam nec appetendam nec fugiendam. Deinde si dampna corporis miserum non faciunt, beatum esse patiuntur. Nam quibus potentia non est in peiorem transducendi statum, nec interpellandi quidem optimum. Frigidum inquit aliquid et calidum novimus inter utrumque tepidum. Sic aliquis beatus est, aliquis miser, aliquis nec beatus nec miser. Volo hanc contra nos positam ymaginem excutere. Si tepido illi plus frigidi ingessero fiat frigidum. Si plus calidi affudero fiat novissime calidum. At huic nec misero nec beato quantumcumque ad miserias adiecero miser non erit quemadmodum dicitis. Ergo ymago ista dissimilis est. Deinde trado tibi hominem nec miserum nec beatum. Huic adicio cecitatem, non fit miser. Adicio debilitatem, non fit miser. Adicio dolores continuos et graves, miser non fit. Quem tot mala in miseram vitam non transferunt, nec beata quidem educunt. Si non potest ut dicit sapiens ex beato in miserum decidere, non potest in non beatum. Quare enim qui labi cepit alicubi subsistat. Que res illum non patitur ad ymum devolvi, retinet in summo. Quid ni non possit beata vita rescindi. Ne remitti quidem potest. Et ideo virtus ad illam per se ipsa satis est. Quid ergo inquit sapiens non est beatior qui diutius vixit, quem nullus avocavit dolor, quam ille qui cum mala fortuna semper luctatus est. Responde mihi numquid melior et honestior. Si hec non sunt, nec beatior quidem est. Rectius vivat oportet ut beatius vivat. Si rectius non potest, nec beatius quidem. Non intenditur virtus, ergo nec beata quidem vita que ex virtute est. Virtus enim tantum bonum est ut istas accessiones minimas non sentiat, brevitatem evi et dolorem et corporum varias offensiones. Nam voluptas non est digna ad quam respiciat. Quid est in virtute precipuum. Futuro non indigere nec dies suos computare. In quantulolibet tempore bona eterna consummat.

Incredibilia nobis hec videntur et supra naturam egredientia. Maiestatem eius ex nostra imbecillitate metimur et vitiis nostris nomen virtutis imponimus. Quid porro non eque incredibile videtur aliquem in summis cruciatibus positum dicere beatus sum. Atqui hec vox in ipsa officina voluptatis audita est. Beatissimum inquit hunc et ultimum diem ago Epicurus, cum illum hinc urine difficultas torqueret, hinc insanabilis exulcerati dolor ventris. Quare ergo incredibilia sint ista apud eos qui virtutem colunt, cum apud eos quoque reperiantur apud quos voluptas imperavit. Hii quoque degeneres et humillime mentis aiunt in summis doloribus, in summis calamitatibus sapientem nec miserum futurum nec beatum. Hoc quoque incredibile est, immo incredibilius. Non video enim quomodo in infimum agatur deiecta fastigio suo virtus. Aut beatum prestare debet, aut si ab hoc depulsa est non prohibebit fieri miserum. Stans non potest mitti. Aut vincatur oportet aut vincat. Diis inquit immortalibus solis et virtus et beata vita contigit, nobis umbra quedam illorum bonorum et similitudo. Accedimus ad illa, non pervenimus. Ratio vero diis hominibusque communis est. Hec in illis consummata est, in nobis consummabilis. Sed ad desperationem nos vitia nostra perducunt. Nam ille alter secundus est ut aliquis parum constans ad custodienda optima, cuius iudicium labat etiam nunc et incertum est. Desideret oculorum atque aurium sensum, bonam valitudinem et non fedum aspectum corporis et habitum manente suo, etatis preterea longioris spatium. Per hanc non penitenda agere potest vita in hoc imperfecto viro. Quia malitie nostre quedam mens est adhuc mobilis ad prava. Illa agitata malitia et abscedens. Nondum bonus est, sed in bonum fingitur. Cuicumque autem deest aliquid ad bonum malus est. Sed si cui virtus animusque in corpore presens, hic deos equat, illo tendit originis sue memor. Nemo improbe eo conatur ascendere unde descenderat. Quid est autem cur

non possit cum diis. Quid est autem cur non existimes in eo divini aliquid existere qui dei pars est? Totum hoc quo continemur et unum est et deus; et socii sumus eius et membra. Capax est noster animus, perfertur illo si vitia non deprimant. Quemadmodum corporum nostrorum habitus erigitur et spectat in celum, ita animus, cui in quantum vult licet porrigi, in hoc a natura rerum formatus est ut paria diis vellet; et sic utatur suis viribus ac se in spatium suum extendat. Non aliena via ad summa vincitur. Magnus erat labor ire in celum: redit. Cum hoc iter nactus est, vadit audacter contemptor omnium, nec ad pecuniam respicit aurumque et argentum, illis in quibus iacuere tenebris dignissima, non ab hoc estimat splendore quo imperitorum verberant oculos, sed a vetere ceno, ex quo illa secrevit cupiditas nostra et effodit. Scit, inquam, alicubi positas esse divitias quam quo congeruntur, animum impleri debere, non archam. Hunc imponere dominio rerum omnium licet, hunc in possessionem rerum nature inducere, ut sua orientis occidentisque terminis finiat deorumque ritu cuncta possideat, cum opibus suis divites superne despiciat, quorum nemo tam suo letus est quam tristis alieno. Cum se in hanc sublimitatem tulit, corporis quoque ut oneris necessarii non amator sed procurator est, nec se illi cui impositus est subicit. Nemo liber est qui corpori servit. Nam ut alios dominos quos nimia pro illo sollicitudo invenit transeas, ipsius morosum imperium delicatumque est. Ab hoc modo equo animo exit, modo magno prosilit, nec quis deinde relicti eius futurus sit exitus querit. Sed ut ex barba capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem, quo receptaculum suum conferatur, ignis illud excludat an terra contegat an fere distrahant, non magis ad se iudicat pertinere quam secundas ad editum infantem. Utrum proiectum aves differant an consumatur canibus data preda marinis, quid ad illum qui nullus est? Sed tunc quoque cum inter homines est, nullas post mortem minas timet eorum quibus usque ad mortem timeri parum est. Non conterret, inquit, me nec unctus nec fero laceratio foeda visu membra. Neminem de supremo officio rogo, nulli reliquias meas commendo.

Ne quis insepultus esset rerum natura prospexit: quem seva fata proiecerint tegit. Diserte Mecenas ait: Nec tumulum curo; sepelit natura relictos. Alte cinctum putes dixisse; habuit enim ingenium et grande et virile, nisi illud secunda discinxissent. Vale.

De brevi vita non curandum. Et quod amplissimum vite spatium est usque ad sapientiam vivere. Epistola libri xvii

In epistula qua de morte Metronactis philosophi querebaris, tamquam et potuisset diutius vivere et debuisset, equitatem tuam desideravi, que tibi in omni persona, in omni negotio superest, in una re deest, in qua omnibus. Multos inveni equos adversus homines, adversus deos neminem. Obiurgamus cotidie fatum: quare ille in medio cursu raptus est? quare ille non rapitur? quare senectutem et sibi et aliis gravem extendit? Utrum, obsecro te, equius iudicas te nature an tibi parere naturam? Quid autem interest quam cito exeas unde utique exeundum est? Non ut diu vivamus curandum est, sed ut satis; nam ut diu vivas fato opus est, ut satis, animo. Longa est vita si plena est; impletur autem cum animus sibi bonum suum reddidit et ad se potestatem sui transtulit. Quid illum octoginta anni iuvant per inertiam exacti? Non vixit iste, sed in vita moratus est; nec sero mortuus est, sed diu. Octoginta annis vixit. Interest mortem eius ex quo die numeres. At ille obiit viridis. Sed officia boni civis, boni amici, boni filii executus est; in nulla parte cessavit; licet etas eius imperfecta sit, vita perfecta est. Octoginta annis vixit. Immo octoginta annis fuit, nisi forte sic vixisse eum dicis quomodo dicuntur arbores vivere. Obsecro te, Lucili, hoc agamus ut quemadmodum pretiosa rerum sic vita nostra non multum pateat sed multum pendeat; actu illam metiamur, non tempore. Vis scire quid inter hunc intersit vegetum contemptoremque fortune functum omnibus vite humane stipendiis atque in summum bonum eius evectum, et illum cui multi anni transmissi sunt? Alter post mortem quoque est, alter ante mortem perit. Laudemus itaque et in numero felicium reponamus eum cui quantulumcumque

quibus contigit beate collocata est. Videt
enim veram lucem. Non sunt pauci et multi
et invenit et ingruit. aliquid philosophus usus
est. aliquid ut solet nasci sideris fulgor
per nubila emicuit. Quid queris quam
diu vixerit? ad posteros vivit. usque
ut sublime et se in memoriam dedit. Nec ideo
in plures annos accedere recusaverim
nichil tamen mihi ad beatam vitam defuisse
dicam si spatium eius inciditur. Non enim
ad eum diem me aptavi quem ultimum mihi
spes avida promiserat. sed nullum non
tamquam ultimum aspexi. Quid me
interrogas quando natus sim, an inter
iuniores adhuc censear? habeo meum.
Quemadmodum in minore corporis habitu
potest homo esse perfectus sic et in minore temporis
modo potest vita esse perfecta. Etas inter
externa est. Quamdiu sim alienum est.
quamdiu ita ut sim meum est. Hoc a me
exige ne velud per tenebras evum ignobile
emetiar ut agam vitam ut non
pretervehar. Queris quod sit amplissimum
vite spatium. usque ad sapientiam vivere.
Qui ad illam pervenit attigit non
longissimum finem sed maximum. Ille
vero glorietur audacter et diis agat gratias
interque eos sibi et rerum nature imputet
quod fuit. Merito enim imputavit. meliorem
illis vitam reddidit quam accepit.
Exemplar boni viri posuit qualis
quantusque esset ostendit. Si quid adi-
iecisset fuisset simile preterito. Et tamen quousque
vivimus? omnium rerum cognitione fruiti sumus.
Scimus a quibus principiis natura se attol-
lat quemadmodum ordinet mundum per
quas annum vices revocet quemadmodum
omnia que usquam erant incluserit et se ipsam
sui finem fecerit. Scimus sidera impetu
suo vadere preter terram nichil stare. cetera
continua velocitate decurrere. Scimus
quemadmodum solem luna pretereat
quare tardior velociorem post se relinquat
quomodo lumen accipiat aut perdat. que causa
inducat noctem que reducat diem. Illuc
eundum est ubi ista propius aspicias.
Nec hac spe inquit sapiens ille fortius
exeo quod patere mihi ad deos iter iudico.
Merui quidem admitti et iam inter
illos fui animumque illo meum misi

et ad me illi suum miserunt. Sed tolle
me de medio et puta nichil post mortem mei
superesse. eque magnum animum habeo
etiam si nusquam transiturus excedo. Non
tam multis vixit annis quam potuit. Et
paucorum versuum liber est et quidem
laudandus atque utilis. annales Ta-
nusii scis quam ponderosi sint et
quid vocentur. Hoc est vita quorundam
longa. et quod Tanusii sequitur annales. Numquid
feliciorem iudicas eum qui summo die
muneris quam eum qui medio occiditur?
Numquid aliquem tam cupidum esse vite putas
ut iugulari in spoliario quam in harena
malit? Non maiore spatio alter alterum
precedimus. Mors per omnes it. qui occidit
consequitur occisum. Minimum est de
quo sollicitissime agitur. Quid autem
ad rem pertinet quamdiu vites quod evi-
tare non possis. Vale. Utrum pars philosophie
preceptiva sufficiat disputatio et
plura etc de admonitione quam malum

Eam partem philosophie
que dat proprie cuique e q.
persone precepta nec in universum c.
componit hominem sed marito suadet
quomodo se gerat adversus uxorem. patri
quomodo educet liberos domino quomodo servos
regat. quidam solam receperunt. ceteras
tamquam posset de parte suadere nisi qui
summam prius totius vite complexus esset.
Sed Ariston Stoycus e contrario hanc partem
levem existimat et que non descendat
in pectus usque. at illam habentem precepta
plurimum ait proficere ipsa decreta philosophie
et constitutionem summi boni quam qui
bene intellexit et didicit quid in
quaque re faciendum sit sibi ipse precipit.
Quemadmodum qui iaculari discit
destinatum locum captat et manum format
ad dirigenda que mittit. Cum hanc
vim ex disciplina et exercitatione percepit
quocumque vult illa utitur. Didicit enim
non hoc aut illud ferire sed quodcumque
voluit. Sic qui se ad totam vitam
instruxit non desiderat particulatim
moneri doctus in totum. Scit enim quomodo
cum uxore aut cum filio vivat sed quomodo
bene vivat. In hoc est et quomodo cum uxore
ac liberis vivat. Cleanthes utile

quid indicat et haec precepta sunt inbecilla
nisi ab universis fluunt nisi decreta ipsa
philosophie et capita cognoverint. Induas hoc quoque
licet. ipse dividit utrum utilis an
et utilis sit et an solus virum bonum
possit efficere id est utrum supervacua
sit an omnes faciat supervacuos.
Qui hanc partem videri volunt supervacuam
hoc aiunt. si quid oculis oppositum moratur
aciem removendum est. illo quidem
obiecto operam perdit qui precipit. Sic
ambulabis, illo manum porriges.
Eodem modo ubi aliquid animum obcecat aut
et ad officiorum dispiciendum ordinem
impedit nil agit qui precipit. sic vives
cum patre, sic cum uxore. Nichil enim proficient
precepta quamdiu menti error
offusus est. Si ille discutitur apparebit
quid cuique debeatur officio. Alioquin doces
illum quid sano faciendum sit, non efficis
sanum. pauperi ut agat divitem monstras
hoc quomodo manente paupertate fieri potest.
Ostendis esurienti quid tamquam satur
faciat. fixam potius medullis famem
detrahe. Idem tibi de omnibus viciis dico
Ipsa removenda sunt. non precipiendum quod
fieri illis manentibus non potest. Nisi opiniones
falsas quibus laboramus expuleris, nec
avarus quomodo pecunia utendum sit ex
audiet. nec timidus quomodo periculosa
contempnet. Efficias oportet ut sciat pe
cuniam nec bonum nec malum esse. Ostendas
illi miserrimos divites. Efficias ut
quicquid publice expavimus, sciat non
esse tam timendum quam fama circumfert. nec
dolere quemquam nec mori. Sepe in morte
quam pati lex est magnum esse solacium
quod ad neminem redit. in dolore pro
remedio futuram obstinationem animi
qui levius sibi facit quicquid contumaciter
passus est. Optimam doloris esse naturam
quod non potest, nec qui extenditur magnus
esse nec qui est magnus extendi. Omnia
fortiter excipienda que nobis mundi
necessitas imperat. His decretis cum illum
in conspectum sue condicionis adduxeris et
cognoverit beatam vitam esse non que secundum
voluptatem est, sed secundum naturam, cum virtutem
unicum hominis bonum adamaverit, turpitudinem
unicum solum malum fugerit, reliqua omnia
divitias honores bonam valitudinem
vires imperia scierit esse mediam partem

nec bonis adnumerandam nec malis, moni
torem non desiderabit ad singula qui dicat
sic incedit, sic cena, hoc viro hoc femine
hoc marito hoc celibi. quia ista enim qui
ea diligentissime monent ipsi facere non
possunt. hec pedagogus puero, hec avia
nepoti precipit. et irascendum non esse magister
iracundissimus disputat. Si ludum litterarum
intraveris, scies ista que ingenti supercilio
philosophi iactant in puerili esse prescripto. Utrum
manifesta deinde an dubia precipies?
non desiderant manifesta monitorem, precipienti
dubia non creditur. supervacuum est ergo precipere.
Id adeo sic disce. si id mones quod ob
scurum est et ambiguum, probationibus
adiuvandum erit. si probaturus es, illa
per que probas plus valent satis que per se
sunt. Sic amico utere, sic cive, sic socio.
Quare? quia iustum est. omnia ista mihi de
iusticia locus tradit. Illic invenio
equitatem per se expetendam. nec metu
nos ad illam cogi nec mercede conduci.
non esse iustum cui quicquam in hac virtute
placet preter ipsam. Hoc cum persuasi mihi et
perbibi. Quid ista precepta proficiunt
que eruditum docent? precepta dare scienti
supervacuum est, nescienti parum. Audire
enim debet non tantum quid sibi precipiatur
sed etiam quare. Utrum inquam veras opiniones
habenti de bonis malisque sunt necessaria
an non habenti? Qui non habet nichil a te
adiuvabitur. aures eius contraria monitionibus
tuis fama possedit. Qui habet exactum
iudicium de fugiendis petendisque scit
sibi faciendum etiam te tacente.
Tota ergo pars ista philosophie submoveri potest.
Duo sunt propter que delinquimus. aut inest
animo pravis opinionibus malicia contracta
aut etiam si non est falsis occupatus ad
falsa proclivis est et cito specie quod
non oportet trahente corrumpitur. Itaque
debemus aut percurare mentem egram
et vitiis liberare aut vacantem quidem
sed ad peiora pronam preoccupare. Utrumque
decreta philosophie faciunt. Ergo tale pre
cipiendi genus nil agit. Preterea si precepta
singulis damus incomprehensibile opus
est. alia enim dare debemus feneranti,
alia colenti agrum, alia negotianti,
alia regum amicitias sequenti, alia pares,
alia inferiores amaturo. In matrimonio
precipias quomodo vivat cum uxore aliquis
quam virginem duxit, quomodo cum ea que alicuius

ante virorum opera est. Quemadmodum
ad completam. Quemadmodum ad indota-
tam. Non putas aliquid esse discriminis
inter sterilem et fecundam, inter provectiorem
et puellam, inter matrem et novercam?
Omnes species complecti non possumus,
at qui singulis propria assignat. Leges
autem plerumque breves sunt et omnia alligant.
Adice nunc quod sapientium precepta finita
debent esse et certa; si qua finiri non
possunt, extra sapientiam sunt. Sapientia
rerum terminos novit. Ergo ista pre-
ceptiva pars summovenda est, quia quod
paucis promittit prestare omnibus
non potest; sapientia autem omnes tenet. Inter
insaniam publicam et hanc que medicis
traditur nichil interest nisi quod hec morbo
laborat, illa opinionibus falsis. Altera
causas furoris traxit ex valitudine,
altera animi mala valitudo est. Si quis
furioso precepta det quomodo loqui
debeat, quomodo procedere, quomodo in publico se
gerere, quomodo in privato, erit ipso quem mo-
nebit insanior. Huic bilis nigra cura-
da est et ipsa furoris causa remo-
venda. Idem in hoc alio animi furore
faciendum est; ipse discuti debet; alioquin
abibunt in vanum monentium verba. Hec ab
Arist. Aristone dicuntur, cui respondebimus
ad singula. Primum adversus quod ait
si quid obstat oculo et impedit visum
debere removeri: fateor huic non precep-
tis opus ad videndum sed remedio
quo purgetur acies et officientem sibi
moram effugiat. Natura enim videmus,
cui usum sui reddit qui removit
obstantia. Quid autem cuique debeatur
officio natura non docet. Deinde cuius
curata suffusio est, is non protinus
cum visum recepit aliis quoque potest
reddere; malitia liberatus et liberat.
Non opus est exhortatione, ne consilio
quidem, ut colorum proprietates oculus
intelligat; a nigro album etiam nullo
monente distinguet. Multis contra
preceptis eget animus ut videat quid
agendum sit in vita; quamquam oculos
quoque egros medicus non tantum curat

sed etiam monet. Non est quod protinus
imbecillam aciem committas improbo
lumini; a tenebris primum ad umbrosa
procede, deinde plus aude et paulatim
claram lucem pati assuesce. Non est quod
post cibum studeas, non est quod plenis oculis
ac tumentibus imperes; afflatum
et vim frigoris in os occurrentis
evita. Alia eiusmodi que non
minus quam medicamenta proficiunt.
Adicit remediis medicina consilium.
Error inquit est causa peccandi.
Hunc nobis precepta non detrahunt, nec
expugnant ~~opinionibus~~ opiniones
de bonis ac malis falsas. Concedo
per se efficacia precepta non esse ad evertendam
pravam animi persuasionem; sed non
ideo aliis quidem adiecta proficiunt.
Primum memoriam renovant; deinde que
in universo confusius videbantur, in partes divisa
diligentius considerantur. Aut isto
modo licet et consolationes dicas super-
vacuas et exhortationes; atqui non
sunt supervacue. Ergo ne monitiones
quidem. Stultum est inquit facere precipere e-
gro quid tamquam sano debeat, cum resti-
tuenda sanitas sit, sine qua irrita
sunt precepta. Quid quod habent egri
quedam sanique communia, de quibus admo-
nendi sunt, tamquam ne avide cibos
appetant, ut lassitudinem vitent. Habent
quedam precepta communia pauper et dives.
Sana inquit avariciam et nichil
habebis quod admoneas aut pauperem
aut divitem, si cupiditas utriusque consedit.
Quid quod aliud est non concupiscere
pecuniam, aliud uti pecunia scire? Cuius
avari modum ignorant, etiam non avari
usum. Tolle inquit errores: supervacua
precepta sunt. Falsum est; puta avaritiam
relaxatam, puta astrictam
esse luxuriam, temeritati frenos in-
iectos, ignavie subditum calcar; etiam
remotis viciis quid et quemadmodum debeamus
facere discendum est. Nichil inquit efficient
monitiones admote gravibus
viciis. Ne medicina quidem morbos

insatiabiles uidet tantum ad libertatem
aliis est remedium aliis declamatio
ne ipsam quidem insaniam philosophiae mihi licet
totum in hoc vires suas advocet
durum est vivere aiunt sed hoc pellem
sed non ideo mihi sanat etc. non omnia
quid prodest mihi aperte monstrare
plurimum. Intendam enim saepius nec
attendimus. Non docet admonitio sed
advertit sed excitat sed memoriam con-
tinet nec patitur elabi. Pleraque
ante oculos posita transimus. Admonere
genus adhortandi est. Saepe animus
etiam aperta dissimulat. Ingerenda est
itaque illi notitia notissimarum rerum.
Illa hoc loco in Vatinium Calvi re-
petenda sententia est: factum esse ambitum
scitis, et hoc vos scire omnes sciunt.
Scis amicitias sancte colendas esse,
sed non facis. Scis improbum esse qui ab
uxore pudicitiam exigit ipse alienarum
corruptor uxorum. Scis ut illi nil
cum adultero sic tibi nil esse debere
cum paelice, et non facis. Itaque subinde
reducendus es ad memoriam. Non enim
reposita esse oportet sed in promptu.
Quaecumque salutaria sunt saepe agitari
oportet, saepe versari, ut non tantum sint
nota nobis sed etiam parata. Adice
nunc quod aperta quoque apertiora fieri solent.
Si dubia sunt inquit quae praecipis
probationes adicere debebis; ergo illae
praecepta proficient. Quid quod etiam sine probationibus
ipsa monentis auctoritas prodest, sic quo-
modo iurisconsultorum valent responsa etiam
si ratio non redditur. Praeterea ipsa quae
praecipiuntur per se multum habent ponderis,
utique si aut carmini intexta sunt aut
prosa oratione in sententiam coartata, sicut illa
Catoniana: Emas non quod opus est
sed quod necesse est; quod non opus est asse
carum est. Qualia sunt illa aut reddita
oraculo aut similia: Tempori parce; Te nosse.
Numquid rationem exiges cum tibi aliquis
hos dixerit versus? Iniuriarum remedium
est oblivio. Audentes fortuna
iuvat. Piger sibi ipse obstat. Ad-
vocatum ista non quaerunt; affectus ipsos
tangunt et natura vim suam exercente
proficiunt. Omnium honestarum rerum

semina animi gerunt, quae admonitione
excitantur, non aliter quam scintilla flatu
levi adiuta ignem suum explicat. Erigitur
virtus cum tacta est et impulsa. Praeterea
quaedam sunt quidem in animo sed parum prompta,
quae incipiunt in expedito esse cum dicta
sunt. Quaedam diversis locis iacent sparsa,
quae contrahere inexercitata mens non potest.
Itaque in unum conferenda sunt et iungenda,
ut plus valeant magisque alle-
vent. Aut si praecepta nihil adiuvant
omnis institutio tollenda est. Ipsa natura
contenti esse debemus. Hoc qui dicunt
non vident alium ingenium habere mo-
bilis et erecti, alium tardi et hebetis,
utique alium alio ingeniosiorem. Ingenii
vis praeceptis alitur et crescit novasque
persuasiones adicit innatis et depravata
corrigit. Si quis inquit non habeo
recta decreta, quid illum admonitiones
iuvabunt vitiis obligatum? Hoc scilicet
ut liberetur. Non enim extincta est
in illo indoles naturalis est sed obscurata
et oppressa. Sic quoque temptat resurgere
contra prava nititur. Nacta vero praesidium
et adiuta praeceptis convalescit, si tamen
illam diutina pestis non infecit nec enecuit.
Hanc enim ne disciplina quidem
philosophiae toto impetu suo conisa restituet.
Quid enim interest inter decreta philosophiae
et praecepta, nisi quod illa generalia praecepta sunt,
haec specialia? Utraque res praecipit, sed altera
in totum, particulatim altera. Si quis inquit
recta habet et honesta decreta, hic ex supervacuo
monetur. Minime. Nam hic quoque doctus
quidem est facere quae debet, sed haec non
satis perspicit. Non enim tantum affectibus
impedimur quominus probanda faciamus,
sed imperitia inveniendi quid quaeque res
exigat. Habemus interdum compositum
animum, sed residem et inexercitatum ad
inveniendam officiorum viam quam admo-
nitio demonstrat. Expelle inquit
falsas opiniones de bonis et malis, in
locum autem earum veras repone, et nihil
habebit admonitio quod agat. Ordinatur
ista sine dubio ratione animus, sed non
ista tantum. Nam quamvis argumentis collectum
sit quae bona malaque sint, nihilominus
habent praecepta partes suas. Et prudentia
et iustitia officiis constat, officia praeceptis

Respondit Ariston ipsum de malis bonisque
iudicium confirmatur officiorum executione
ad quam precepta perducunt. Utraque enim inter se
consentiunt nec illa possunt precedere ut
non hec sequantur et hec ordinem sequuntur
suum. unde apparet illa precedere. Infinita
inquit precepta sunt. falsum est. Nam de
maximis ac necessariis non sunt infinita
tenues autem differentias habent quas exigunt
tempora loca persone. sed his quoque dantur
precepta generalia. Nemo inquit preceptis
curat insaniam. Ergo ne maliciam
quidem. dissimile est. Nam si insaniam sub
stuleris sanitas reddita est. si falsas
opiniones exclusimus non statim sequitur
dispectus rerum agendarum. ut sequatur
tamen admonitio corroborabit rectam
de bonis malisque sententiam. Illud quoque
falsum est nichil apud insanos proficere
precepta. Nam quemadmodum sola non pro
sunt sic curationes adiuvant. et
denuntiatio et castigatio insanos coher
cuit. De illis nunc insanis loquor
quibus mens mota est non erepta. Le
ges inquit ut faciamus quod oportet non
efficiunt. et quid aliud sunt quam minis
mixta precepta? Primum omnium ob hoc ille
non persuaderent quia minantur. at hec non
cogunt sed exorant. Deinde leges
a scelere deterrent precepta in officium ad
hortantur. His adice quod leges quoque
proficiunt ad bonos mores utique si
non tantum imperant sed docent. In hac
re dissentio a Posidonio qui ego quod
Platonis legibus adiecta principia
sunt. legem enim brevem velud emissa
divinitus vox sit. iubeat non disputet.
Nichil videtur michi frigidius nichil in
eptius quam lex cum prologo. mone dic
quid me velis fecisse non disco sed
pareo. Proficiunt itaque malis mo
ribus uti videbis civitates usas malis
legibus. At non apud omnes proficiunt
nec philosophia quidem nec ideo inutilis et
formandis animis inefficax est. Quid
autem philosophia non vite lex est? Sed putemus
non proficere leges. non ideo sequitur
ut ne monitiones quidem proficiant
aut sic et consolationes et laudationes

Prima ista monitionum genera sunt quibus
ad perfectum animi statum pervenitur. Nulla
res magis animis honesta induit du
biosque et in pravum inclinabiles revo
cat ad rectum quam bonorum conspectus. Pau
latim enim descendit in pectora et vim
preceptorum obtinet frequenter aspici fre
quenter audiri. Occursus mehercules
ipse sapientium iuvat et est aliquid
quod ex magno viro vel tacente pro
ficias. Nec tibi facile dixerim quemadmodum
prosit. sicut illud intellego profuisse.
Minuta quedam ut ait Fedon animalia
cum mordent non sentiuntur adeo tenuis
illis et fallens in periculum vis est. tu
mor indicat morsum et in ipso tumore
nullum vulnus apparet. Idem in conversatione
virorum sapientium eveniet non depre
hendes quemadmodum aut quando tibi prosit
profuisse deprehendes. Quorsus inquit
hoc pertinet? eque precepta bona si se
pe tecum sint profutura quam bona exempla.
Pythagoras ait aliud animum fieri
intrantibus templum deorumque simulacra
cominus cernentibus et alicuius oraculi
opperientibus vocem. Quis autem negat
feriri quibusdam preceptis efficaciter
etiam imperitissimos? velud his brevissimis
vocibus sed multum habentibus ponderis:
Nichil nimis. avarus animus nullo satiatur
lucro. Ab alio expectes alteri quod
feceris. Hec cum ictu quodam audimus
nec ulli licet dubitare aut interrogare
quare. adeo ipsa veritas etiam sine ratione
ducit. Et si reverentia frenat animos
ac vitia compescit cur non admonitio
idem possit. si imponit pudorem casti
gatio cur admonitio non faciat etiam
si nudis preceptis utitur. Illa admonitio
vero efficacior est et altius penetrat
que adiuvat ratione quod precipit que
adicit quare quidque sit faciendum
et quis facientem obedientemque preceptis
fructus expectet. Si imperio proficitur et admonitione
proficitur. atqui proficitur imperio. ergo etiam
admonitione. In duas partes virtus
dividitur in contemplationem veri et actionem.
Contemplationem institutio tradit actionem
admonitio. Virtutem et exercet et ostendit

recta actio coniecturus ante si prodest qui suadet et qui monet proderit. Ergo si recta actio virtuti recta est rectas adiuvet admonitio. Deinde et admonitio nata est. Due res plurimum roboris animo dant fides veri et fiducia. Utramque admonitio facit. Nam et creditur illi et cum creditum est magnos animus spiritus concipit ac fiducia impletur. Ergo admonitio non est supervacua. Marcus Agrippa vir ingentis animi qui solus ex his quos civilia bella claros potentesque fecerunt felix in publicum fuit dicere solebat multum se huic debere sententie. Nam concordia parve res crescunt discordia maxime dilabuntur. Hac se aiebat et fratrem et amicum optimum factum. Si eiusmodi sententie familiariter in animum recepte formant eum, cur non hec pars philosophie que talibus sententiis constat idem possit? Pars virtutis disciplina constat pars exercitatione. Et discas oportet et quod didicisti agendo confirmes. Quod si est, non tantum scita sapientie prosunt sed etiam precepta que affectus nostros velud edicto coercent et ablegant. Philosophia inquit dividitur in hec: scientiam et habitum animi. Nam qui didicit et facienda ac vitanda percepit nondum sapiens est nisi in ea que didicit animus eius transfiguratus est. Tertia pars ista precipiendi ex utroque est et ex decretis et ex habitu. Itaque supervacua est ad implendam virtutem cui duo illa sufficiunt. Isto ergo modo et consolatio supervacua est. Nam hec quoque ex utroque est et adhortatio et suasio et ipsa argumentatio. Nam et hec ab habitu compositi validique proficiscitur. Sed quamvis ista ex habitu animi veniant optimus animi habitus ex his est et facit illa et ex illis ipse. Deinde istud quod dicis iam perfecti viri est ac summam consecutus felicitatis humane. Ad hec autem tarde pervenitur. Interim etiam imperfecto sed proficienti demonstranda est etiam in rebus agendis via. Hanc forsitan etiam sine admonitione dabit ipsa sibi sapientia que iam eo perduxit animum ut moveri nequeat nisi in rectum. Imbecillioribus quidem ingeniis necessarium est aliquem preire: hoc vitabis hoc facies. Preterea si expectat tempus quo per se sciat quid

optimum factu sit, interim errabit et errando impedietur quominus ad illud perveniat quo possit se esse contentus. Regi ergo debet dum incipit posse se regere. Pueri ad preceptum discunt. Digiti illorum tenentur et aliena manu per litterarum simulacra ducuntur. Deinde imitari iubentur proposita et ad illa reformare chirographum. Sic animus noster dum eruditur ad preceptum iuvatur. Hec sunt per que probatur hanc philosophie partem supervacuam non esse. Queritur deinde an ad faciendum sapientem sola sufficiat. Huic questioni suum diem dabimus. Interim omissis argumentis nonne apparet opus esse nobis aliquo advocato qui contra populi precepta precipiat? Nulla ad aures nostras vox impune perfertur. Nocent qui optant, nocent qui execrantur. Nam et horum imprecatio falsos nobis metus inserit et illorum amor male docet bene optando. Mittit enim nos ad longinqua bona et incerta et erratica cum possimus felicitatem domo promere. Non licet inquam ire recta via. Trahunt in pravum parentes, trahunt servi. Nemo errat sibi uni sed dementiam spargit in proximos accipitque invicem. Et ideo in singulis vitia populorum sunt quia illa populus dedit. Dum facit quisque peiorem factus est. Didicit deteriora, deinde docuit, effectaque est illa ingens nequitia congesto in unum quod cuique pessimum scitur. Sit ergo aliquis custos et aurem subinde pervellat abigatque rumores et reclamet populis laudantibus. Erras enim si existimas nobiscum vitia nata. Supervenerunt, ingesta sunt. Itaque monitionibus crebris opiniones que nos circumsonant compescamus. Nulla nos natura vitio conciliat. Illa integros ac liberos genuit. Nichil quod avaritiam nostram irritaret posuit in aperto. Pedibus aurum et argentum subiecit calcandumque ac premendum dedit quicquid est propter quod calcamur et premimur. Illa vultus nostros erexit ad celum et quicquid magnificum mirumque fecerat videri a suspicientibus voluit: ortus occasusque et properantis mundi volubilem cursum interdiu terrena aperientem, noctu celestia, tardos siderum incessus si compares toti, citatissimos si cogites

quia spatia numquam intermissa velocitate circuit. Defectus solis ac lune invicem obstantium, alia deinceps digna miratu, sive per ordinem subeunt sive subitis causis mota prosiliunt, ut nocturnos ignium tractus et sine ullo ictu sonituque fulgores celi patescentis columnasque ac trabes et varia simulacra flammarum. Hec supra nos natura disposuit; aurum quidem et argentum et propter ista numquam pacem agens ferrum, quasi male nobis committerentur, abscondit. Nos in lucem propter que pugnaremus extulimus; nos et causas periculorum nostrorum et instrumenta disiectis terrarum ponderibus eruimus; nos fortune mala nostra tradidimus nec erubescimus summa apud nos haberi que fuerant ima terrarum. Vis scire quam falsus oculos tuos deceperit fulgor? Nichil est istis, quamdiu mersa et involuta ceno suo iacent, fedius, nichil obscurius. Quidni, que per longissimorum cuniculorum tenebras extrahuntur? Nichil est illis, dum fiunt et a fece sua separantur, informius. Denique ipsos opifices intuere, per quorum manus sterile terre genus et infernum perpurgatur: videbis quanta fuligine oblinantur. Atqui ista magis inquinant animos quam corpora, et in possessore eorum quam in artifice plus sordium est. Necessarium itaque admoneri est, habere aliquem advocatum bone mentis et in tanto fremitu tumultuque falsorum unam denique audire vocem. Que erit illa vox? Ea scilicet que tibi tantum clamorem ambitionis exsurdato salubria insusurret verba, que dicat: Non est quod invideas istis quos magnos felicesque populus vocat, non est quod tibi composite mentis habitum et sanitatem plausus excutiat, non est quod tibi tranquillitatis tue fastidium faciat ille sub illis fascibus purpura cultus, non est quod feliciorem eum iudices cui summovetur quam te quem lictor semita deicit. Si vis exercere tibi utile, nulli autem grave imperium, summove vitia. Multi inveniuntur qui ignem inferant urbibus, qui inexpugnabilia seculis et per aliquot etates tuta prosternant, qui equum arcibus aggerem attollant et muros in miram altitudinem eductos arietibus ac machinis quassent. Multi sunt qui ante se agant agmina et tergis hostium graves instent et ad mare magnum perfusi cede gentium veniant, sed hi quoque ut vincerent hostem cupiditate victi sunt. Nemo illis venientibus restitit, sed nec ipsi ambitioni crudelitatique restiterant; tunc cum agere alios visi sunt, agebantur. Agebat infelicem Alexandrum furor aliena vastandi et ad ignota mittebat. An tu putas sanum qui a Grecie primum cladibus, in qua eruditus est, incipit? qui quod cuique optimum est eripit, Lacedemoniam servire iubet, Athenas tacere? Non contentus tot civitatum strage, quas aut vicerat Philippus aut emerat, alias alio loco proicit et toto orbe arma circumfert; nec subsistit usquam lassa crudelitas immanium ferarum modo, que plus quam exigit fames mordent. Iam in unum regnum multa regna coniecit, iam Greci Perseque eundem timent, iam etiam a Dario libere nationes iugum accipiunt: it tamen ultra occeanum solemque, indignatur ab Herculis Liberique vestigiis victoriam flectere, ipsi nature vim parat. Non ille ire vult, sed non potest stare, non aliter quam in preceps deiecta pondera, quibus eundi finis est iacuisse. Nec Gneo quidem Pompeio externa bella ac domestica virtus aut ratio suadebat, sed insanus amor magnitudinis false. Modo in Hispaniam et Sertoriana arma, modo ad colligandos piratas ac maria pacanda vadebat: hec pretexebantur cause ad continuandam potentiam. Quid illum in Affricam, quid in septentrionem, quid in Mitridatem et Armeniam et omnes Asie angulos traxit? Infinita scilicet cupido crescendi, cum sibi uni parum magnus videretur. Quid Gaium Cesarem in sua fata pariter ac publica inmisit? Gloria et ambitio et nullus supra ceteros eminendi modus. Unum ante se ferre non potuit, cum res publica supra se duos ferret.

Quid tu hoc marium semel consulem
unum enim consulatum accepit ceteros ra
puit. Cum theutonicos cimbrosque co
nderet. Cum iugurtam per affrice deserta
sequeretur. tot pericula putas appetisse
virtutis instinctu. Marium exercitum
marium ambitio ducebat. Ista cum omnia
concuterent concutiebantur turbinum more
qui rapta convolvunt. Sed ob hoc maiore
impetu incurrunt quia nullum illis sui
regimen est. Ideoque cum multis fuerunt
malo pestiferam illam inde vim qua plerisque
nocuerunt ipsi quoque sentiunt. Non est quod
credas quemquam fieri aliena infelicitate
felicem. Omnia ista exempla que oculis
atque auribus nostris ingeruntur retexenda
sunt et plenum malis sermonibus
pectus exhauriendum. Inducenda in
occupatum locum virtus que mendacia
et contra verum placentia extirpet que
nos a populo cui nimis credimus
separet ac sinceris opinionibus reddat.
Hoc est enim sapientia in naturam converti
et restitui unde publicus error expulerit.
Magna pars sanitatis est hortatores
insanie reliquisse et ex isto coitu
invicem noxio procul abegisse. Hoc
ut esse verum scias aspice quanto aliter
unusquisque populo vivat aliter sibi. Non
est per se magistra innocentie solitudo nec
frugalitatem docent rura. sed ubi testis
ac spectator abcessit vitia subsidunt
quorum monstrari et conspici fructus est.
Quis eam quam nulli ostenderet induit
purpuram. Quis posuit secretam in auro
dapem. Quis sub alicuius arboris rustice
proiectus umbra luxurie sue pompam
solus explicuit. Nemo oculis suis
lautus est. ne paucorum quidem aut
familiarium sed apparatum vitiorum suorum
pro modo turbe spectantis expandit.
Itaque irritamentum est omnium in que insa
nimus admirator et conscius. Ne concupiscamus
efficies si ne ostendamus effeceris. Ambi
tio et luxuria et impotentia scenam desi
derant. sanabis ista si absconderis.
Itaque si in medio urbium fremitu collo
cati sumus stet ad latus monitor et contra
laudatores ingentium patrimoniorum laudet
parvo divitem et usu opes metientem. Contra

illos qui gratiam ac potentiam attollunt otium
ipse suspiciat traditum litteris et animum ab
externis ad sua reversum. Ostendat ex consti
tutione vulgi beatos in illo invidioso fastigio
suo trementes et attonitos longeque aliam
de se opinionem habentes quam ab aliis habetur.
Nam que aliis videntur excelsa ipsis pre
rupta sunt. Itaque exanimantur et trepidant
quotiens despexerunt in illud magnitudinis
sue preceps. Cogitant enim varios casus
et in sublimi maxime lubricos. Tunc
appetita formidant et que illos graves
aliis reddit gravior ipsis felicitas incubat.
Tunc laudant otium lene et sui iuris
odio est fulgur et fuga a rebus
adhuc stantibus queritur. Tunc demum
videas philosophantes metus et egre
fortune sana consilia. Nam quasi ista contra
sint ut se bona fortuna et mens bona
ita melius in malis sapimus. secunda rectum
auferunt. Vale. Non esse petendum
quod impetrare nolueris. De gra[illegible]
mus decreta et precepta et quod ad consumandam
sapientiam neutra valent sine altero et
secundum possidonium alia quedam ut id ee

Petis a me ut id quod
in diem suum dixeram debere differri
representem et scribam tibi an hec pe
philosophie quam greci paraeneticen vocant
nos preceptivam dicimus satis sit ad co
summandam sapientiam. Scio te in bonam partem
accepturum si negavero. eo magis pro
mitto et verbum publicum perire non patior
postea noli rogare quod impetrare no
lueris. Interdum enim obnixe petimus
id quod recusaremus si quis offerret.
Hec sive levitas est sive vernilitas
punienda est promittendi facilitate
Multa videri volumus velle sed nolumus.
Recitator historiam ingentem attulit mi
nutissime scriptam et magna parte perlecta
desinam inquit si vultis. acclamatur
recita recita ab hiis qui illum ob
mutescere illic cuperent. Sepe aliud volumus
aliud optamus et verum ne diis quidem dici
mus sed dii aut miserentur aut non exaudiunt.
Ergo me omissa misericordia vindica
bo et tibi ingentem epistulam impingam
quam tu si invitus leges dicito ego mihi

hoc contrarium · tertium inter illos nuncia que uxor magna ducta ambitu ducta torquet quos divitie possessione acquisite sudore male habent inter illos quos honores nulla non arte atque opera petiti discruciant et ceteros maiorum suorum repetentes sed ut omissis principiis tuum quoque dicam. Deinde beata inquit vita constat ex actionibus rectis. ad actiones rectas precepta perducunt. Ergo ad beatam vitam precepta sufficiunt. Non semper ad actiones rectas precepta perducunt sed cum obsequens ingenium est. Aliquando frustra admonentur si animum opiniones obsident prave. deinde etiam si recte fecerunt nesciunt facere se recte. Non potest enim quisquam nisi ab initio formatus et tota ratione compositus omnes exequi numeros ut sciat quando oporteat et in quantum et cum quo · et quemadmodum et quare. Non potest toto animo ad honesta conari ne constanter quidem aut libenter sed respiciet sed hesitabit. Si honesta inquit actio ex preceptis venit ad beatam vitam precepta habunde sunt atqui illud ergo et hoc. His respondemus actiones honestas et preceptis fieri non tantum preceptis. Si alie inquit artes contente sunt preceptis contenta erit et sapientia. Nam et hec ars vite est. Atqui gubernatorem facit ille qui precipit. Sic move gubernaculum sic vela summitte sic secundo vento utere sic adverso resiste · sic dubium communemque tibi vindica. Alios quoque artifices precepta conformant ergo in hoc idem poterunt artificem vivendi. Omnes iste artes circa instrumenta vite occupate sunt non circa totam vitam. Itaque multa illas inhibent extrinsecus et impediunt · spes cupiditas timor. At hec que artem vite professa est nulla re quominus se exerceat vetari potest. Discutit enim impedimenta et iactat obstancia. Vis scire quam dissimilis sit aliarum artium condicio et huius? In illis excusatius est voluntate peccare quam casu. hac maxima culpa est sponte delinquere. Quod dico tale est. Grammaticus non erubescet soloecismo si sciens facit. Medicus si deficere egrum non intelligit · quantum ad artem magis peccat quam si se intelligere dissimulat. At in hac arte vivendi

turpior volentium culpa est. Adice nunc quod artes quoque pleraque immo ex omnibus liberalissime · habent decreta sua non tantum precepta sicut medicina. Itaque alia est ipocratis secta alia asclepiadis alia themisonis. Preterea nulla ars contemplativa sine decretis suis est que greci vocant dogmata nobis vel decreta licet appellare vel scita vel placita. Que et in geometria et in astronomia invenies. Philosophia autem contemplativa est et activa · spectat simul et agit. Erras enim si tibi illam putas tantum terrestres operas promittere · altius spirat. Totum inquit mundum scrutor nec me intra contubernium mortale contineo suadere vobis ac dissuadere contenta. Magna me vocant supraque nos posita. Nam tibi de summa celi ratione deumque disserere incipiam et rerum primordia pandam · unde omnis natura creat res auctet et alat quoque eadem rursus natura perempta resolvat ut ait Lucretius. Sequitur ergo ut cum contemplativa sit habeat decreta sua. Quid quod facienda quoque nemo rite obibit · nisi is cui ratio erit tradita qua in quaque re omnes officiorum numeros exequi possit. Quos non servabit qui in rem precepta accepit · non in omne. Imbecilla sunt per se · et ut ita dicam sine radice que partibus dantur. Decreta sunt que muniant que securitatem nostram tranquillitatemque tueantur que totam vitam · totamque rerum naturam simul contineant. Hoc interest inter decreta philosophie et precepta quod inter elementa et membra · hec ex illis dependent · illa et horum cause sunt et omnium. Antiqua inquit sapientia nichil aliud quam facienda ac vitanda precepit. Et tunc longe meliores erant viri. postquam docti prodierunt boni desunt · simplex enim illa et aperta virtus in obscuram et sollertem scientiam versa est · docemurque disputare non vivere. Sine dubio ut dicitis vetus illa sapientia cum maxime nascens rudis · non minus quam cetere artes quarum in processu subtilitas crevit. Sed ne opus quidem adhuc erat remediis diligentibus nondum in tantum nequitia

surrexerat nec tam late se sparserat.
poterat vitiis simplicibus obstare tam
media simplicia. Nunc quanto operosiora
sunt munimenta, quanto valentiora
sunt quibus petimur. Medicina quondam
paucarum fuit scientia herbarum quibus sisteret
fluens sanguis, vulnera coirent. Pau-
latim deinde in hanc pervenit tam multiplicem
varietatem. Nec est mirum tunc illam
minus negotii habuisse firmis adhuc
validisque corporibus et facili cibo nec per
artem voluptatemque corrupto. Qui postquam
coepit non ad tollendam sed ad irritandam
famem quaeri, et inventae sunt mille con-
diturae quibus aviditas excitaretur, quae
desiderantibus alimenta erant onera sunt
plenis. Inde pallor et nervorum vino
madentium tremor et miserabilior ex
cruditatibus quam ex fame macies. Inde
incerti labantium pedes et semper qualis in ipsa
ebrietate titubatio. Inde in totam cutem
umor admissus distentusque venter dum
male assuescit plus capere quam poterat.
Inde suffusio luridae bilis et decolor
vultus tabesque in se putrescentium et retorti
digiti articulis obrigescentibus nervorum-
que sine sensu iacentium torpor aut
palpitatio corporum sine intermissione vi-
brantium. Quid capitis vertigines dicam?
quid oculorum auriumque tormenta et cerebri
exaestuantis verminationes et omnia per quae
exoneramur internis ulceribus affecta?
Innumerabilia febrium genera, aliarum im-
petu saevientium, aliarum tenui peste
repentium, aliarum cum horrore et multa
membrorum quassatione venientium. Quid
alios referam innumerabiles morbos,
supplicia luxuriae? Immunes erant ab
istis malis qui nondum se deliciis sol-
verant, qui sibi imperabant, sibi mi-
nistrabant. Corpora opere ac vero labore
durabant, aut cursu defatigati aut
venatu aut tellure versanda. Excipiebat
illos cibus quem nisi esurientibus placere
non posset. Itaque nihil opus erat tam
ferramentis atque pyxidibus. Simplex
erat ex causa simplici valitudo. Multos
morbos multa fercula fecerunt. Vide
quantum rerum per unam gulam transiturarum

permiscet luxuria terrarum marisque vastatrix.
Necesse est itaque inter se tam diversa
dissideant et hausta male digerantur,
aliis alio nitentibus. Nec mirum quod in-
constans variusque ex discordi cibo morbus
est et illa ex contrariis naturae partibus in
eundem compulsa redundant. Inde tam
nullo aegrotamus genere quam vivimus. Maximus
ille medicorum et huius scientiae conditor feminis
nec capillos defluere dixit nec pe-
des laborare. Atqui et capillis
destituuntur et pedibus aegrae sunt. Non
mutata feminarum natura sed victa est.
Nam cum virorum licentiam aequaverint, non
minus potant et oleo et mero viros pro-
vocant. Aeque invitis ingesta visceribus
reddunt et vinum omne vomitu remetiuntur.
Aeque nivem rodunt, solatium stomachi
aestuantis. Libidine vero ne maribus
quidem cedunt, pati natae, di illas deaeque
male perdant! adeo perversum commentae genus
impudicitiae viros ineunt. Quid ergo
mirandum est maximum medicorum
ac naturae peritissimum in mendacio
prendi, cum tot feminae podagricae calvaeque
sint? Beneficium sexus sui vitiis
perdiderunt et, quia feminam exuerunt,
damnatae sunt morbis virilibus.
Antiqui medici nesciebant dare cibum
saepius et vino fulcire venas
cadentes, nesciebant sanguinem emittere
et diutinam aegrotationem balneo sudoribusque
laxare, nesciebant crurum vinculo
brachiorumque latentem vim et in medio
sedentem ad extrema revocare. Non erat necesse
circumspicere multa auxiliorum genera, cum essent
periculorum paucissima.
Nunc vero quam longe processerunt mala
valitudinis! Has usuras voluptatum
pendimus ultra modum fasque concupitarum.
Innumerabiles esse morbos miraris?
cocos numera. Cessat omne studium et
liberalia professi sine ulla frequentia
desertis angulis praesident. In rhetorum
ac philosophorum scholis solitudo est.
At quam celebres culinae sunt, quanta circa
nepotum focos iuventus premitur! Transeo
puerorum infelicium greges quos post
transacta convivia aliae cubiculi contumeliae exspectant.
Transeo agmina exoletorum per nationes
coloresque descripta, ut eadem omnibus

lenitas sit · eadem prima mensura lauatur/
inter eadem spes capillos. Non quibus cin-
cinnor est coma crispandus inscitaret. Ipso
pistor · turba cursorum ministrorum per quos
signo dato ad inferenda cena discurritur.
Ex hoc quantum hominum unus venter exercet.
Quid tu illos boletos voluptarium
venenum · nichil occulti operis iudicas
facere et si presentanei non fuerant. Quid
tu illam ~~[illegible]~~ in estiva nive · non
putas callum iecoribus obducere. Quid
illa ostrea inertissimam carnem ceno sa-
ginatam nichil existimas limose gravitatis
inferre. Quid illud sociorum garum pretiosam
malorum piscium saniem. Non credis urere
salsa tabe precordia. Quid illa purulenta
et que tantum non ab ipso igne in os transferuntur
iudicas sine noxa in ipsis visceribus
extingui. Quam fede itaque pestilentesque
ructus sunt. quantum fastidium sui ex-
halantibus crapulam veterem. Scias putre-
scere sumpta non concoqui. Memini fuisse quondam
in sermone nobile pulmentarium in quod quicquid
apud lautos solet diem ducere properans in damnum
suum popina congesserat. venerie spondilique
et ostrea eatenus circumcisa que eduntur. in-
tervenientibus distinguebantur echinis. totam
destructi sine ullis ossibus mulli
constraverant. Piget esse iam singula coguntur
in unum sapores. In cena fit quod fieri debebat
in ventre. Expecto iam ut manducata
ponantur. Quantulo autem hoc minus est
testas excerpere atque ossa dentium opera
cocum fungi. Grave est luxuriari per
singula. omnia semel et in eundem saporem
versa ponantur. Quare ego ad unam rem manum
porrigam. plura veniant simul. Multorum
ferculorum ornamenta coeant et coherent.
Sciant protinus hii qui iactationem ex
illis peti et gloriam aiebant non ostendi
ista sed conscientie dari. pariter sint sicut
que disponi solent uno iure perfusa.
nichil intersit. Ostrea echinus spondila
et mulli perturbati cocti que ponantur.
Non est sed confusior vomentium cibus.
Quomodo ista perplexa sunt sic ex istis
non singulares morbi nascuntur sed in-
explicabiles diversi multiformes adversus
quos et medicina armare se cepit multis
generibus multis observationibus. Idem tibi
de philosophia dico. Fuit aliquando simplicior inter

minora peccantes et levi quoque cura re-
mediabiles. Adversus tam magnam morum ever-
sionem omnia conanda sunt. et utinam
sic demum lues ista vincatur. Non privatim
solum sed publice furimus. Homicidia
compescimus et singulas cedes. Quid bella
et occisarum gentium gloriosum scelus. Non avaritia
non crudelitas modum novit. et ista quamdiu
furtim et a singulis fiunt minus noxia
minusque monstruosa sunt. Ex senatus
consultis plebiscitisque seva exercentur et
publice iubentur vetita privatim. Que clam
commissa capite luerent tum quia paludati
fecere laudamus. Non pudet homines mitissimum
genus gaudere sanguine alterius et bella gerere
gerendaque liberis tradere cum inter se
etiam mutis ac feris pax sit. Adversus
tam potentem explicitumque late furorem
operosior philosophia facta est et tantum sibi
virium sumpsit quantum hiis adversus que parabatur
accesserat. Expeditum erat obiurgare indul-
gentes mero et petentes delicatiorem
cibum. Non erat animus ad frugalitatem
magna vi reducendus a qua paulu-
lum discesserat. nunc manibus rapidis
opus est nunc arte magistra. Voluptas
ex omni queritur. nullum intra se manet
vitium. in avaritia luxuria preceps
est. Honestatis oblivio invasit. nichil
turpe est cuius placet pretium. Homo sacra
res homini iam per lusum ac iocum occiditur
et quem erudiri ad inferenda accipienda-
que vulnera nefas erat. is iam nudus
inermisque producitur. satisque spectaculi
ex homine mors est. In hac ergo morum
perversitate desideratur solito vehementius
aliquid quod mala inveterata discutiat.
Decretis agendum est ut revellatur penitus
falsorum recepta persuasio. His si ad-
iunxerimus precepta consolationes ad-
hortationes poterunt valere per se in-
efficaces sunt. Si volumus habere ob-
ligatos et malis quibus iam tenentur
avellere. discant quid malum quid bonum
sit. Sciant omnia preter virtutem mutare
nomen modo mala fieri modo bona. Quem-
admodum primum militie vinculum est
religio et signorum amor et deserendi
nefas. tunc deinde facile cetera exigun-

mandatur quam instituendum ad artes. Ita
in his quoque velis ad beatam pervenire vitam
prima fundamenta iacienda sunt et in-
sinuanda virtus. Huic quaedam superstitione
teneantur. Hanc ament, cum hac vivere
velint, sine hac nolint. Quid ergo? Non quidam
sine institutione subtili evaserunt probi magnosque
profectus assecuti sunt dum nudis
tantum praeceptis obsequuntur? Fateor, sed felix
illis ingenium fuit et salutaria in transitu
rapuit. Nam ut dii immortales nullam
didicere virtutem cum omni editi et pars naturae
eorum est, ita quidam ex hominibus egregiam
sortiti indolem in ea quae tradi solent
pervenerunt sine longo magisterio et honesta
complexi sunt cum primum audiere. Unde
ista tam rapacia virtutis ingenia vel ex se
fertilia. At illis aut hebetibus et obtusis
aut mala consuetudine obsessis diu
rubigo animorum effricanda est. Ceterum
ut illos in bonum pronos citius educit
ad summa et hos imbecilliores adiuvat
malisque opinionibus extrahat qui illis
philosophiae placita tradiderit. Quae quam sint
necessaria sic licet videas. Quaedam insident
nobis quae nos ad alia pigros, ad alia
temerarios faciunt. Nec haec audacia
reprimi potest nec illa inertia suscitari
nisi causae earum eximantur: falsa admiratio,
falsa formido. Haec nos quamdiu possidet
dicas licet: hoc patri praestare debes, hoc
liberis, hoc amicis, hoc hospitibus: temptantem
avaritia retinebit. Sciet pro patria
pugnandum esse: dissuadebit timor. Sciet
pro amicis desudandum esse ad extremum
usque sudorem, sed deliciae vetabunt. Sciet
in uxore gravissimum genus esse iniuriae paelicem,
sed illum libido in contraria impinget. Nihil
ergo proderit dare praecepta nisi prius amo-
veris obstatura praeceptis, non magis quam
proderit arma in conspectu [illegible] po-
suisse propiusque admovisse nisi usure
manus expediuntur. Ut ad praecepta quae
damus possit animus ire, solvendus est. Puta
aliquem facere quod oportet: non faciet
aequaliter. Nesciet enim quare faciat.
Aliqua vel casu vel exercitatione exibunt
recta, sed non erit in manu regula
ad quam exigantur, cui credat recta
esse quae fecit. Non promittet se talem
in perpetuum qui bonus casus est. Deinde

praestabunt tibi fortasse praecepta ut quod o-
portet faciat. Et si hoc non praestat ad vir-
tutem non perducunt. Faciet quod oportet monitus.
Concedo, sed id parum est, quoniam quidem non
in facto laus est sed in eo quemadmodum fiat. Quid
est cena flagitiosius et equestrem censum con-
sumente? Quid tam dignum censoria nota
si quis, ut isti ganeones loquuntur, sibi
hoc et genio suo praestet? Et totiens tamen
sestertio aditiales cenae frugalissimis
viris constiterunt. Eadem res si gulae datur
turpis est, si honori reprehensionem effugit.
Non enim luxuria sed impensa sollemnis
est. Mullum ingentis formae quare autem
non pondus adicio et aliquorum gulam
irrito? Quattuor pondo et selibram fuisse
aiebant. Tiberius Caesar missum sibi
cum in macellum deferri et venire iussisset,
Amici, inquit, omnia me fallunt nisi istum
mullum aut Apicius emerit aut P.
Octavius. Ultra spem illi coniectura
processit. Liciti sunt, vicit Octavius
et ingentem consecutus est inter suos gloriam
cum quinque sestertiis emisset piscem quem
Caesar vendiderat, non Apicius quidem
emerat. Numerare tantum Octavio fuit
turpe, illi qui emerat ut Tiberio
mitteret, quamquam illum quoque reprehenderim, admi-
ratus est rem qua putavit Caesarem
dignum. Amico aliquis aegro assidet:
comprobamus. At hoc hereditatis causa
facit: vultur est, cadaver exspectat.
Eadem aut turpia sunt aut honesta:
refert quare aut quemadmodum fiant.
Omnia autem honeste fient si honesto
nos addixerimus idque unum in rebus
humanis bonum iudicaverimus quaeque ex eo
sunt; cetera in diem bona sunt. Ergo in-
figi debet persuasio ad omnia [illegible]
honestius in servitute [illegible]
[illegible] in illo vigor ac [illegible] in
publica trepidatione fiducia est sciat
se unum esse cuius statu non agatur.
Non enim quaeritur an liber Cato sed an
inter liberos sit. Inde periculorum gladiorum-
que contemptus [illegible] admirantem invictam
constantiam viri inter publicas rui-
nas non labentis [illegible]
[illegible] potius prodent non [illegible]
quales esse soleant boni viri [illegible]
formamque [illegible] et humanitatem [illegible]

sed quales fuerint narrare et a populo
Cathonis illud ultimum ac fortissimum
vulnus per quod libertas emisit animam
Lelii sapientiam et cum suo Scipione con-
cordiam. alterius Catonis domi forisque
egregia facta Tuberonis ligneos lectos
cum in publicum sterneret. edulisque pro
stragulis pelles et ante ipsius Iovis
cellam proposita conviviis vasa fictilia
Quid aliud paupertatem in capitolio con-
secrare ut nullum aliud factum eius ha-
beam quo illum Cathonibus inseram. hoc
parum credimus censura fuit illa non
cena. O quam ignorant homines cupidi
glorie quid illa sit aut quemadmodum
petenda. Illo die populus Romanus multorum
supellectilem spectavit unius miratus
est. omnium illorum aurum argentumque fractum
est et milies conflatum. At omnibus
seculis Tuberonis fictilia durabunt

Liber xiiii^us Assentiendum esse fatorum

96 Quam tamen tu indignaris **decretis**
aliquid aut quereris et non intelligis
nichil esse in istis mali nisi hoc
unum quod indignaris et quereris. Si me
interrogas nichil puto viro miserum
nisi aliquid esse in rerum natura quod putet
miserum. Non feram me quo die aliquid
ferre non potero. Male valeo pars fati est.
Familia decubuit fenus offendit domus
crepuit. dampna vulnera labores metus
incucurrerunt. solet fieri. hoc parum est
debuit fieri. Decernuntur ista non accidunt.
Si quid credis michi intimos affectus
meos tibi cum maxime detego. In
omnibus que adversa videntur et dura
sic formatus sum. Non pareo deo sed
assentior. ex animo illum non quia
necesse est sequor. Nichil umquam
michi incidet quod tristis excipiam. quod
malo vultu. Nullum tributum invitus
conferam. Omnia autem ad que gemimus
que expavescimus tributa vite sunt.
Horum mi Lucili nec speraveris immunitatem
nec petieris. Vesice te dolor inquietavit
epistole venerunt parum dulces de-
trimenta continua propius accedam
de capite timuisti. Quid tu nesciebas
hec te optare cum optares senectutem

Omnia ista in longa vita sunt quomodo
in longa via et pulvis et lutum et plu-
via. sed volebam vivere carere tamen
incommodis omnibus. tam effeminata vox
virum dedecet. Videris quemadmodum
hoc votum meum excipias. Ego illud
magno animo non tantum bono facio. neque
dii neque dee faciant ut te fortuna in
deliciis habeat. Ipse te interroga si quis
potestatem tibi deus faciat utrum velles
vivere in macello an in castris. Atqui
vivere Lucili militare est. Itaque hii
qui iactantur et per operosa atque ardua
sursum atque deorsum eunt et expeditiones
periculosissimas obeunt fortes viri
sunt primoresque castrorum. isti quos putrida
quies aliis laborantibus molliter
habet turtures sunt tuti contumelie. Vale

Vicia hominum esse non temporum. Et quod
prava consuetudo lecta in iuventute
indulsit omnibus etatibus natura
[illegible] tuta esse non potest. Rubrica

Erras mi Lucili si existimas
nostri seculi esse vitium luxuriam
et negligentiam boni moris
et alia que obiecit suis quisque temporibus
hominum sunt ista non temporum. Nulla etas
vacavit a culpa. et si estimare licentiam
cuiusque seculi incipias pudet dicere
numquam apertius quam coram Catone peccatum
est. Credat aliquis pecuniam esse versatam
in eo iudicio quo reus erat Clodius
ob id adulterium quod cum Cesaris uxore
in aperto commiserat violatis religionibus
eius sacrificii quod pro populo fieri
dicitur sic summotis extra conseptum omnibus
viris ut picture quoque masculorum anima-
lium contegantur atqui dati iudicibus nummi
sunt et quod hac etiam mercede turpius
est stupra insuper matronarum et adolescen-
tulorum nobilium stillarii loco exacta
sunt. Minus crimine quam absolutione
peccatum est. Adulterii reus adulteria
divisit. nec ante fuit de salute securus
quam similes sui iudices suos reddidit.
Hec in eo iudicio facta sunt in quo si
nichil aliud Cato testimonium dixerat.
Ipsa ponam verba Ciceronis quia res
fidem excedit. Accersivit ad se promisit

intercessit dedit iam nec ulla bonitate
pretio noctes virorum mulierum atque adolescentulorum nobilium introductiones
non ullis iudicibus promercedis cumulo
fuerunt. Non vacat de pretio queri
plus in accessionibus fuit. Vis severi
illius uxorem dabo illam. Vis divitis
huius quoque tibi praestabo concubitum. Adulterium
nisi facias damna. Illa formosa quam
desideras veniat. Illius tibi noctem
promitto nec differo. Intra comperendinationem
fides promissi mei stabit.
Plus est distribuere adulteria quam facere
hoc vero matribus familie denuntiare
est. Hii iudices clodiani a senatu petierant
praesidium quod non erat nisi
damnaturis necessarium et impetraverunt.
Ita quoque eleganter illis catulus absoluto
reo. Quid nos inquit praesidium a
nobis petebatis an ne nummi nobis
eriperentur. Inter hos tamen iocos impune
tulit ante iudicium adulter in iudicio
leno qui damnationem peius effugit
quam meruit. Quicquam fuisse corruptius
illis moribus credis quibus libido non
sacris inhiberi non iudiciis poterat quibus
in ea ipsa questione quae contra ordinem
senatus consulto exercebatur plus quam quaerebatur
admissum est. Quaerebatur an post adulterium
aliquis posset tutus esse. Apparuit
sine adulterio tutum esse non posse. Hoc
inter pompeium et cesarem inter ciceronem et
catonem commissum est catone inquam illo quo sedente
populus negatur permisisse sibi postulare
floralis iocos nudandarum meretricum.
Credis spectasse tunc severius homines
quam iudicasse. Et fient et facta sunt et
licentia urbium aliquando disciplina metuque
numquam sponte considet. Non est itaque
quod credas nos plurimum libidini permisisse
legibus minimum. Longe enim frugalior
hec iuventus est quam illa cum reus adulterium
apud iudices negaret iudices
apud eum confiterentur cum stuprum committeretur
rei iudicande causa ~~[illegible]~~ cum clodius
hiis de vitiis gratiosus quibus nocens
conciliaturas exerceret in ipsa causae dictione
credat. Hoc quisquam qui damnabat
uno adulterio absolutus est multis.

Omne tempus clodios esse catones feret
ad deteriora faciles sumus quia nec dux
potest nec comes deesse et res ipsa etiam sine
duce sine comite procedit. Non pronum
tantum ad vitia sed praeceps et quod plerosque inemendabiles
facit. Omnium aliarum artium
peccata artificibus pudori sunt offenduntque
errantem. Vite peccata delectant. Non gaudet
namque navigio gubernator everso
non gaudet egro medicus elato non
gaudet orator si patroni culpa reus
cecidit. At contra omnibus crimen suum voluptati
sunt. Letatur ille adulterio in quod
irritatus est ipsa difficultate. Letatur
ille circumscriptione furtoque nec ante
illi culpa quam culpe fortuna displicuit.
Id prava consuetudine evenit. Alioquin
ut scias subesse animo etiam in pessima abductis
boni sensum nec ignorari turpe
sed negligi. Omnes peccata dissimulant
et quamvis feliciter cesserint fructu illorum
utuntur ipsa subducunt. At bona conscientia
prodire vult et conspici ipsas nequitia
tenebras timet. Eleganter itaque ab
Epicuro dictum puto. Potest nocenti contingere
ut lateat latenti fides non potest aut
si hoc modo melius hunc explicari posse
iudicas sensum. Ideo non prodest latere peccantibus
quia latendi etiam si felicitatem habent
fiduciam non habent. Ita est tuta scelera
esse non possunt. Hoc ergo repugnare secte nostre
si sic expediatur non iudico. Quia
primo illa et maxima peccantium est pena
peccasse. Nec ullum scelus licet id fortuna
exornet muneribus suis licet tueatur
ac vindicet impunitum est quoniam sceleris
in scelere supplicium est. Sed nichilominus
hec et illa secunde pene premunt ac sequuntur
timere semper et expavescere et securitati
diffidere. Quare ego hoc supplicio nequitiam
liberem quare non semper illam in suspenso
relinquam. Illic dissentiamus cum Epycuro
ubi dicit nichil iustum esse natura et crimina
vitanda esse quia vitari metus non
possit. Hic consentiamus mala facinora
conscientia flagellari et plurimum illi
tormentorum esse eo quod perpetuo illam sollicitudo
urget ac verberet quod sponsoribus securitatis
sue non potest credere. Hoc enim ipsum

argum Epycure natã nos a scelere ab
horre· q illi nõ eciã inť tuta tior est
Multos fortuna liberat pena· metu ne
minẽ Quare enĩ qr insita nobis omis
rei aduersa est q̃ natura dapnauit·
ideo nunq̃ fides latendi fit etiã latentibus
qr coarguit illos sciã ⁊ ipos sibi osten
dit Proprium aute est nocentũ trepi
dare· male de nobis actu erat q̃ multa
scelera lege et vindicẽ effugiũt· ⁊ pũpta
supplicia· nisi illa naturalia ⁊ grauia de
presentibus soluerent et i locũ pene tior
[illegible]·· Vale· Qualiter aduersus
fortune duritiã cõponendus animus

&
2 98
c 3

Nunquã crederis felicẽ quẽq̃
qui felicitate suspensũ· ffugi
libus amitti· qui aduenticios
letus est· corbit gaudium qd intrauit
ad illũ· qd se ortũ fidele firmũ q̃·
et crescit ⁊ ad extremũ prosequi̇ Ceterã
quorũ admiratio est vulgo in die bona
sunt Quid ergo nõ usui ac voluptati
esse possunt· quis negat et ita si illa
ex nobis pendet nõ ex illis· nos sepma
que fortuna intuet̃· ita fructifera ac
iocunda sunt· sequũt sz illa sed sz sunt
nec i rerũ suarũ parte est· Errant
enĩ mi Lucili qui bonũ aliqd nobis
aut mali inditũ tribuũt fortuna
materia dat bonorũ ac malorũ et
initia rerũ apud nos · ĩ malũ bonũ
ue ventura· Valentior enĩ omni fortuna
animus est· et utramq̃ partẽ ipse res suas
ducit· beate qr ac misere uite sibi cã
est· Malus oĩa ĩ malũ vertit· ⁊ que
cũ spẽ optimi venerat· rectus atq̃
integer corrigit praua fortune ⁊ dura
atq̃ aspera ferendi scientia mollit· idemq̃
⁊ secunda grate excipit modesteq̃ et ad-
uersa constant ac fortit̃ qui licet p̃
dens sit· licet exacto faciat cuncta
iudicio· licet nichil supra uires suas
temptet nõ continget illi bonũ illud
integrũ ⁊ extra minas positũ nisi certus
aduersus incerta est· siue aliorũ respicere
volueris· liberius enĩ inť aliena
iudiciũ est· siue te ipm̃ fauore seposito

et senties hoc ⁊ confiteberis· nichil
ex hijs optabiliũ ⁊ caris utile· nisi
te contra leuitatem casus rerũq̃ casum
sequentiũ instruxeris· nisi illud fre
quenter ⁊ sine querela inter singula dampna
dixeris Dijs aliter visũ est· ymo me
hercules· ut carmẽ fortius iustiusq̃ facias
quo aiũ tuũ magis sustineas· hoc
dicito quotiens aliquid aliter q̃ cogita
bas euenerit dij melius· sic composito
nichil accidet· sic autẽ cõponet̃
si quid humanarũ rerũ varietas possit
cogitauerit an q̃ senserit ⁊ si liberos
⁊ coniugẽ et patrimoniũ sic habuerit
tanq̃ nõ utiq̃ semper habiturus tanq̃
nõ futurus· ob hoc miserior si habere
desierit calamitosus est animus futuri
anxius· et ante miserias miser q̃
sollicitatus est· ut ea quibus delectat̃
ad extremũ usq̃ permaneant nullo enĩ
tpe conquiescet ⁊ expectatione ventura
pma queritur quibus frui poterit amittet
In equo est aute amisse rei ⁊ timor
amittende Nec ideo precipio tibi ne
gligentiam in nõ metuenda decliat
Quicquid consilio prospici pt̃ prospice
quodcunq̃ lesurũ est· multo ante q̃
accidat speculare· et auerte ĩ hoc ipm
tibi plurimũ conferet fiducia ⁊ ad tol
lerandum omne obfirmata mens· pt̃
fortunã cauere q̃ pt̃ ferre· etc ĩ tranquillo
nõ tumultuat̃· Nichil est nec miseri
nec stultius q̃ pretimere· quis ista
dementia est malũ suum antecedere
Deniq̃ ut breuit̃ includam qd sentio
et istos satagios ac sibi molestos
describam tibi tam intemperantes i ipsis
miserijs q̃ sunt aũ illas· plus dolet
q̃ necesse est· eadẽ enĩ infirmitate
dolorẽ nõ estimat q̃ nõ expectat
intemperancia fingit sibi perpetuã felicitatẽ
suã fingit· crescere debere quecumq̃
contigerũt· nõ tm̃ durare oblitus
hunc petaurum q̃ humana iactantur sibi
uni fortuitorũ constantiã spondet
Egregie itaq̃ videt̃ mi Metrodorus
dixisse in ea epl̃a qua sororẽ amisso
optime indolis filio alloquit̃ mortale

est omnium mortalium bonorum. De hiis loqui-
tur ad que concurritur. Est aliud verum
bonum non moritur certum est sempiternumque
que sapiencia et virtus. Hoc unum contingit
in mortalibus ceterum tam ingrati sunt tamque
soliti que eadem quos alloquuntur singuli dies
turbet ut miretur aliquis ipsos ad mitte(?)
amissionem unius die cum quantum est quod
inscribet apud te est tuum non est. Nichil
firmum infirmo nichil fragili eternum
et invictum est. Tam necesse est perire quam perire
prudens est. Unum ergo adversus has
amissiones auxilium invenimus est ut memoria
teneamus amissa. Nec cum his fructum
quem percipimus quos perceperimus
eripitur habuisse. Ingratus primum
est qui cum amisit pro accepto nichil
habet. Rem nobis eripit casus. usum
fructum que apud nos relinquit quem nos
iniquitate desiderii perdidimus. Dic
tibi ex istis que terribilia videntur nichil
est invictum singula vicere iam multi
ignem Mucius crucem Regulus venenum
Socrates exilium Rutilius mortem ferro
adactam Cato et nos vincamus aliquid
rursus ista que ut speciosa et felicia tra-
hunt vulgum a multis et sepe contempta sunt.
Fabricius divitias imperator reiecit
censor notavit. Tubero paupertatem
et se dignam et capitolio iudicavit. Cum
fictilibus in publica cena usus ostendit
debere hominem esse contentum quibus dii etiam
nunc uterentur. Honores reppulit pater Sextius
qui ita natus ut rempublicam deberet
capessere latum clavum divo Iulio dante
non recepit. Intelligebat enim quod dari
posset et eripi posse. Nos quoque aliquid et
ipsi faciamus animose simus inter exempla.
Quare defecimus quare desperamus quicquid
fieri potuit potest. Nos modo purgemus animum
sequamur naturam a qua aberrandum
cupiendum timendumque est et fortuitis
serviendum. Licet reverti in viam licet in inte-
grum restitui. Restituamur ut possimus
dolores quocumque modo corpus invaserint
perferre et fortune dicere cum viro tibi ne-
gocium est. Quere quem vincas. Hiis sermo-
nibus et hiis similibus leniri illa vis
ulceris quam opto hercules mitigari
et aut sanari aut stare et cum ipso senescere.

Sed securus de illo sum, de nostro damno agi-
tur quibus senex egregius eripitur. Nam ipse
vite plenus est cui adici nichil desiderat
sua causa sed eorum quibus utilis est. Liberaliter
facit quod vivit. Alius iam cum cruciatus
hos finisset. Hic tamen putat turpe mortem
fugere quam ad mortem confugere. Quid ergo non
si suadebit res exibit. Quidni exeat si
nemo iam uti eo poterit. Sic multis aliud
quam dolori operam dabit. Hoc est enim utile
perspicere et ipse discere et adnisus ad necem videre
quid hic prudens animi habeat contra mortem
contra dolorem cum illa accedit. Hec primat
quid faciendum sit a faciente discendum est.
Adhuc argumentatus est an posset
aliquis dolori resistere an mors magnos
quoque animos admota submitteret. Quid
opus est verbis. Dic presente. Nam neque
mors illum contra dolorem facit fortiorem
nec dolor contra mortem quia utrumque sibi fidit
nec spe mortis patienter dolet nec tedio
doloris libenter moritur. Hic fert illam expectat. Vale.

Consolacio amici in filii morte et quod luctus non voluptate sed racione

Epistolam quam scripsi [illegible] est
Marullo cum filium parvulum ami- c. 99
sisset et diceretur molliter ferre c. 4
misi tibi in qua non sum usus solito more
fecitus nec putavi leniter illum debere
tractari cum obiurgacione esset quam consolacione
dignior. Afflicto enim et magnum vulnus
male ferenti paulisper cedendum est et
~~[struck through]~~ expleat
se aut certe primum impetum effundat.
Hii qui sibi lugere susceperunt protinus casti-
gentur et discant quasdam etiam lacrimarum
ineptias esse. Solacia expectas? Convicia
accipe. Molliter tu fers mortem filii? quid
faceres si amicum perdidisses? Decessit filius
incerte spei parvulus pusillum tempo-
ris perit. Causas doloris querimus et de fortuna
etiam inique queri volumus quasi non sit iustas
querendi causas prebitura. At mehercules
satis mihi iam videbaris animi habere etiam
adversus solida mala nedum ad istas um-
bras malorum quibus ingemiscunt homines
amorem tuum. Quod damnorum omnium maximum
est si amicum perdidisses danda opera
erat ut magis gauderes quod habueras
quam mereres quod amiseras. Sed plerique

non computat quanta perceperit quantumque gavisus sit. hoc habet inter reliqua mali dolor iste non supervacuus tantum sed ingratus est. Ergo quod habuisti talem amicum periit opera? tot annis tanta coniunctione vite tam familiari studiorum societate nichil actum est? cum amico effers amicitiam? et quid doles amisisse si habuisse non prodest? michi crede magna pars ex hiis quos amavimus licet ipsos casus abstulerit apud nos manet. nostrum est quod preteriit tempus nec quicquam est loco tutiore quam quod fuit. ingrati adversus percepta spe futuri sumus. non quod futurum est si modo successit nobis cito in preterita transiturum sit. Anguste fructus rerum determinat qui tantum presentibus letus est. et futura et preterita delectant. hec expectatione illa memoria sed alterum pendet et non fieri potest alterum non potest non fuisse. Quis ergo furor est certissimo excidere? adquiescamus hiis que iam hausimus si modo non perforato animo hauriebamus et transmittente quicquid acceperat. Innumerabilia sunt exempla eorum qui liberos iuvenes sine lacrimis extulerint qui in senatum aut in aliquod publicum officium a rogo redierint et statim aliud egerint. nec immerito nam primum supervacuum est dolere si nichil dolendo proficias. Deinde iniquum est queri de eo quod uni accidit omnibus restat. Deinde desideriorum stulta conquestio est ubi minimum interest inter amissum et desiderantem. Eo itaque equiore animo esse debemus quod quos amisimus sequimur. Respice celeritatem rapidissimi temporis cogita brevitatem huius spatii per quod citatissimi currimus. observa hunc comitatum generis humani eodem tendentis minimis intervallis distinctum etiam ubi maxima videntur. quem putas perisse premissus est. Quid autem dementius quam cum idem tibi iter emetiendum sit flere eum qui antecessit? flet aliquis factum quod non ignoravit futurum? aut mortem in homine non cogitavit sibi imposuit. flet aliquis factum quod aiebat non posse non fieri? quisquis aliquem queritur hominem fuisse. Omnes eadem condicio devinxit. cui nasci contigit mori

restat. intervallis distinguimur exitu equamur. hoc quod inter primum diem et ultimum iacet varium incertumque est. si molestias estimes etiam puero longum si velocitatem etiam seni angustum. nichil non lubricum et fallax et omni tempestate mobilibus iactantur cuncta et in contrarium transeunt iubente fortuna et in tanta volutatione rerum humanarum nichil nisi mors certum est. tamen de eo queruntur omnes in quo uno nemo decipitur. sed puer decessit. nondum dico melius agi cum eo qui vita defungitur ad eum transeamus qui consenuit quantulo vincit infantem. Propone temporis profundi vastitatem et universum complectere. Deinde hoc quod etatem vocamus humanam compara immenso videbis quam exiguum sit quod optamus quod extendimus. Ex hoc quantum lacrime quantum sollicitudines occupant. quantum mors antequam veniat optata. quantum valitudo quantum timor. quantum tenent aut rudes aut inutiles anni. dimidium ex hoc edormitur. Adice labores luctus pericula et intelliges etiam in longissima vita minimum esse quod vivitur. sed quis tibi concedit non melius se habere eum cui cito reverti licet cui ante lassitudinem peractum est iter. vita nec bonum nec malum est ~~bonum~~ boni ac mali locus est. ita nichil perdidit ille nisi aleam in dampnum certiorem. potuit evadere modestus et prudens. potuit sub cura tua in meliora formari. sed quod iustius timetur potuit fieri pluribus similis. Aspice illos iuvenes quos ex nobilissimis domibus in arenam luxuria proiecit. Aspice illos qui suam alienamque libidinem exercent mutuo impudici quorum nullus sine ebrietate nullus sine aliquo insigni flagitio dies exit. plus timeri quam sperare potuisse manifestum erit. Non debes itaque causas doloris accersere nec levia incommoda indignando cumulare. non hortor ut nitaris et surgas. non tam male de te iudico ut tibi adversus hoc totam putem virtutem advocandam. non est dolor iste sed morsus. tu illum dolorem facis. sine dubio multum philosophia profecit si puerum nutricis adhuc

quam patri notiorem annos fecit? Desiderium. Deinde non ego duritiam suadeo et in funere ipso rigere vultum volo et animum ne perstringi quidem patior. Nunc inhumanitas est ista non virtus funera suorum hisdem oculis quibus ipsos videre, nec commoveri ad primam familiarium divulsionem. Puta autem me vetare: quaedam sunt sui iuris. Excidunt etiam retinentibus lacrimae et animum profusae levant. Quid ergo est? Permittamus illis cadere, non imperemus; fluat quantum affectus eiecerit, non quantum poscet imitatio. Nihil vero maerori adiciamus nec illum ad alienum augeamus exemplum. Plus ostentatio doloris exigit quam dolor: quotus quisque sibi tristis est? Clarius cum audiuntur gemunt, et taciti quietique dum secretum est, cum aliquos videre, in fletus novos excitantur; tunc capiti suo manus ingerunt, quod potuerant facere nullo prohibente liberius; tunc mortem comprecantur sibi, tunc lectulo devolvuntur: sine spectatore cessat dolor. Sequitur nos ut in aliis rebus ita in hac quoque hoc vitium, ad plurium exempla componi nec quid oporteat sed quid soleat aspicere. A natura discedimus, populo nos damus nullius rei bono auctori et in hac re sicut in aliis omnibus inconstantissimo. Videt aliquem fortem in luctu suo: impium vocat et efferatum; videt aliquem collabentem et corpori affusum: effeminatum ait et enervem. Omnia itaque ad rationem revocanda sunt. Stultius vero nihil est quam famam captare tristitiae et lacrimas approbare, quas iudico sapienti viro alias permissas cadere, alias vi sua lapsas. Dicam quid intersit. Cum primus nos nuntius acerbi funeris perculit, cum tenemus corpus e complexu nostro in ignem transiturum, lacrimas naturalis necessitas exprimit et spiritus ictu doloris impulsus quemadmodum totum corpus quatit, ita oculos quibus adiacentem umorem premit et expellit. Hae lacrimae per elisionem cadunt nolentibus nobis; aliae sunt quibus exitum damus, cum memoria eorum quos amisimus retractatur, et inest quiddam dulce tristitiae, cum occurrunt sermones eorum iucundi, conversatio hilaris, officiosa pietas; tunc oculi velut in gaudio relaxantur. His

indulgemus, illis vincimur. Est itaque quod lacrimas propter circumstantem assidentemque turbam aut contineas aut exprimas: nec cessent nec fluant umquam tam turpiter quam finguntur; eant sua sponte. Ire autem possunt placidis atque compositis: saepe salva sapientis auctoritate fluxerunt tanto temperamento ut illis nec humanitas nec dignitas deesset. Licet, inquam, naturae obsequi gravitate servata. Vidi ego in funere verendos, in quorum ore amor eminebat remota omni lugentium scaena; nihil erat nisi quod veris dabatur affectibus. Est aliquis et dolendi decor; hic sapienti servandus est, et quemadmodum in ceteris rebus, ita et in lacrimis aliquid sat est: imprudentium ut gaudia sic dolores exundavere. Aequo animo excipe necessaria. Quid incredibile, quid novum evenit? Quam multis cum maxime funus locatur, quam multis vitalia emuntur, quam multi post luctum tuum lugent! Quotiens cogitaveris puerum fuisse, cogita et hominem, cui nihil certi promittitur, quem fortuna non utique perducit ad senectutem: unde visum est dimittit. Ceterum de illo frequenter loquere et memoriam eius quantum potes celebra, quae ad te saepius revertetur, si erit sine acerbitate ventura; nemo enim libenter tristi conversatur, nedum tristitiae. Si quos sermones eius, si quos quamvis parvuli iocos cum voluptate audieras, saepius repete; potuisse illum implere spes tuas, quas paterna mente conceperas, audacter affirma. Oblivisci quidem suorum ac memoriam cum corporibus efferre et effusissime flere, meminisse parcissime, inhumani animi est. Sic aves, sic ferae suos diligunt, quarum concitatus est amor et paene rabidus, sed cum amissis totus exstinguitur. Hoc prudentem virum non decet; meminisse perseveret, lugere desinat. Illud nullo modo probo quod ait Metrodorus, esse aliquam ·yet°
cognatam tristitiae voluptatem, hanc esse captandam in eiusmodi tempore. Ipsa Metrodori verba subscripsi. Uupologo ye ttu
toaa wtt pott tt ttaa de tt tte
c t i u faptio c ttao tt tt tyet
vt katatoyton kat pott. De quibus non dubito quid sis sensurus. Quid enim

est turpius quam captare in ipso luctu vo-
luptatem, immo per luctum, et inter lacrimas
quoque quod iuvet querere. Hi sunt qui nos
obiurgant nimium rigorem et infamant
precepta nostra duritia, quod dicamus dolorem
aut admittendum in animum non esse aut cito
expellendum. Utrum tandem est aut incredi-
bilius aut inhumanius non sentire a-
missi amici dolorem an aucupari? Nos
quod precipimus honestum est: cum aliquid
lacrimarum affectus effuderit et, ut ita
dicam, despumaverit, non esse tradendum
animum dolori. Quid tu dicis? miscendum
ipsi dolori voluptatem? Sic consolamur
crustulo pueros, sic infantium fletum in-
fuso lacte compescimus. Ne illo quidem tempore
quo filius ardet aut amicus expirat
cessare pateris voluptatem, sed ipsum vis
titillare merorem? Utrum honestius
dolor ab animo submovetur an voluptas
ad dolorem quoque admittitur? Admittitur dico?
captatur, et quidem ex ipso. Est aliqua inquit
voluptas cognata tristitie. Istud nobis
licet dicere, vobis quidem non licet. Unum
bonum nostis, voluptatem, unum malum,
dolorem: que potest inter bonum et malum esse
cognatio? Sed puta esse: nunc potissimum
eruitur? et ipsum dolorem scrutamur an
aliquid iocundum circa se et voluptarium?
Quedam remedia aliis partibus corpori
salutaria velud feda et indecora ad-
hiberi aliis nequeunt, et quod alibi prodesset
sine dampno verecundie, id fit inhonestum
loco vulneris. Non te pudet luctum voluptate
sanare? Severius ista plaga curanda est.
Illud potius admone, nullum mali
sensum ad eum qui periit pervenire. Nam
si pervenit, non periit. Nulla inquam res eum
ledit qui nullus est: vivit si leditur.
Utrum putas illi male esse quod nullus est
an quod est adhuc aliquis? Atqui nec ex
eo potest ei tormentum esse quod non est (quis
enim nullius sensus est?) nec ex eo quod
est: effugit enim maximum mortis in-
commodum, non esse. Illud quoque dicas ei qui
deflectat ac desiderat in etate prima raptum:
omnes quantum ad brevitatem evi, si
universo compares, et iuvenes et senes in
equo sumus. Minus enim ad nos ex etate omni

venit quam quod minimum esse quis dixerit,
quoniam quidem minimum aliqua pars est; hoc
quod vivimus proximum nichil est,
et tamen, o dementiam nostram, late disponitur.
Hec tibi scripsi non tamquam expectaturus
esse remedium tam serum — liquet enim mihi
te locutum tecum quicquid lecturus es — sed
ut castigarem exiguam illam moram qua
te recessisti a te, et in reliquum adhortarer contra
fortunam tollere animos et omnia eius non
tamquam possibilia venire, sed tamquam utique esset
ventura prospicere. Vale. Quod
oratio magis debet esse simplex
et plana quam sollicita vel composita.

Fabianum Papirium libros qui
inscribuntur Civilium legisse
te cupidissime scribis, et non respo-
disse expectationi tue; deinde oblitus
de philosopho agi compositionem accusas. Puto esse
quod dicis, et effundi verba, non figi. Primum
habet ista res suam gratiam et est decor pro-
prius orationis leniter lapse. Multum enim inter-
esse existimo utrum exciderit an fluxerit.
Adice nunc quod in hoc quoque quod dicturus sum
ingens differentia est. Fabianus mihi
non effundere videtur orationem sed fundere;
adeo larga est et sine perturbatione, non
sine cursu tamen veniens. Illud plane
fatetur et profert, non esse tractatam nec
diu tortam; sed ita, ut vis, esse credamus:
mores ille, non verba composuit, et animis
scripsit ista, non auribus. Preterea ipso
dicente non vacasset tibi partes intueri,
adeo te summa rapuisset; et fere que impetu
placent minus prestant ad manum relata.
Sed illud quoque multum est, primo aspectu oculos
occupasse, etiam si contemplatio diligens
inventura est quod arguat. Si me interro-
gas, maior ille est qui iudicium
abstulit quam qui meruit; et scio hunc
tutiorem esse, scio audacius sibi de futuro
promittere. Oratio sollicita philosophum
non decet: ubi tandem erit fortis et con-
stans, ubi periculum sui faciet qui timet
verbis? Fabianus non erat negligens
in oratione sed securus. Itaque nihil invenies
sordidum: electa verba sunt, non captata,
nec huius seculi more contra naturam suam
posita et inversa, splendida tamen quamvis
sumantur a medio. Sensus honestos et magnificos

sensus non contortos in sententias sed tamen ductos
invenimus. Quid parum recisum sit, quid
parum structum, quid huius recentis poli
turae? Cum circumspexeris omnia, nullas videbis
angustias in quibus desit. Desit sane varietas
marmorum et concisura aquarum cubiculis
interfluentium et pauperis cella et quicquid aliud
luxuria non contenta decore simplici mi
scet: quod dici solet, domus recta est. Adice
nunc quod de compositione non constat: quidam
illam volunt esse horridam, quidam
usque eo aspera gaudent ut etiam quae mollius
casus explicuit ex industria dissipent
et clausulas abrumpant ne ad expectatum
respondeant. Lege Ciceronem: compositio eius
una est, pedem curvat lenta et sine
infamia mollis. At contra Pollionis
Asinii salebrosa et exiliens et ubi
minime expectes relictura. Denique
omnia apud Ciceronem desinunt, apud
Pollionem cadunt, exceptis paucissimis
quae ad certum modum et ad unum exemplar
astricta sunt. Humilia tibi praeterea videri
dicis ea et parum erecta, quo vitio
carere eum iudico. Non sunt enim tenore
quietum compositumque formata, nec
depressa sed plana. Deest illis oratorius
vigor stimulique quos quaeris et
subiti ictus sententiarum, sed totum corpus
videris quam sit comptum, honestum est. Non
habet oratio eius sed dabit dignitatem. Affer
Affer quem Fabiano possis praeponere. Dic Ci
ceronem, cuius libri ad philosophiam pertinentes
paene totidem sunt quot Fabiani: cedam,
sed non statim pusillum est si quid maximo
minus. Dic Asinium Pollionem: cedam, et videamus
in re tanta eminere est post duos esse.
Nomina adhuc Livium: scripsit enim et
dialogos, quos non magis philosophiae annumerare
possis quam historiae, et ex professo philosophiam continentes
libros: huic quoque dabo locum. Vide tamen
quam multos antecedat qui a tribus vincitur
et tribus eloquentissimis. Sed non praestat
omnia: non est fortis oratio eius, quamvis elata
sit; non est violenta nec torrens, quamvis
effusa sit; non est perspicua sed pura.
Desiderabis, inquis, contra vitia aliquid
aspere dici, contra pericula animose, contra fortunam
superbe, contra auditorem contumeliose. Volo
luxuriam obiurgari, libidinem tra
duci, impotentiam frangi. Sit aliquid oratorie
acre, tragice grande, comice exile. Vis

illum assidere pusillae rei. Verbis ille rerum
se magnitudini addixit, eloquentiam velut
umbram non hoc agens trahit. Non
erunt sine dubio singula circumspecta
nec in se collecta, nec omne verbum excitabit
ac punget, fateor; exibunt multa nec
ferient et interdum otiosa praeterlabetur
oratio, sed multum erit in omnibus lucis,
sed ingens sine taedio spatium. Denique
illud praestabit, ut liqueat tibi illum
sensisse quae scripsit. Intelliges hoc actum
ut tu scires quid illi placeret tibi. Ad
profectum omnia tendunt, ad bonam mentem; non
quaeritur plausus. Talia esse scripta eius
non dubito, etiam si magis reminiscor quam
teneo, haeretque mihi color eorum non ex
recenti conversatione familiariter sed summatim,
ut solet ex vetere notitia; cum audirem certe
illum, talia mihi videbantur, non solida sed
plena, quae adolescentem indolis bonae
attollerent et ad imitationem sui evocarent
sine desperatione vincendi; quae mihi
adhortatio videtur efficacissima. Deterret
enim qui imitandi cupiditatem fecit,
spem abstulit. Ceterum verbis habun
dabat, sine commendatione partium singularum
in universum magnificus. Vale.

Liber xiiii. De inopinato fati termino, ubi notat eos qui languore vitam supplicio vel turpitudine paciscuntur.

Omnis dies, omnis hora quam e 101
nihil simus ostendit et aliquo c 1
argumento recenti admonet fra
gilitatis oblitos; tum aeterna meditatos
respicere cogit ad mortem. Quid sibi istud
principium velit quaeris? Senecionem Cor
nelium, equitem Romanum splendidum et offi
ciosum noveras: ex tenui principio se ipse
promoverat et iam illi declivis erat
cursus ad cetera; facilius enim crescit digni
tas quam incipit. Pecunia quoque circa paupertatem
plurimum morae habet; dum ex illa erepat
haeret. Iam Senecio divitiis imminebat, ad quas
illum duae res ducebant efficacissimae,
et quaerendi et custodiendi scientia, quarum
vel altera locupletem facere potuisset.
Hic homo summae frugalitatis, non minus
patrimonii quam corporis diligens, cum
me ex consuetudine mane vidisset,
cum per totum diem amico graviter affecto et sine

amicum usque in noctem assedisset, cum hilaris cenasset, genere valitudinis precipiti arreptus angustia vix compressum artatis faucibus spiritum traxit in lucem. Intra paucissimas ergo horas quam omnibus erat sani ac valentis officiis functus decessit. Ille qui et mari et terra pecuniam agitabat, qui ad publica quoque nullum relinquens inexpertum genus questus accesserat, in ipso actu bene cedentium rerum, in ipso procurrentis pecunie impetu raptus est. Insere nunc Melibee piros, pone ordine vites. Quam stultum est etatem disponere ne crastini quidem dominum. O quanta dementia est spes longas inchoantium: emam, edificabo, credam, exigam, honores geram, tum deinde lassam et plenam senectutem in otium referam. Omnia, mihi crede, etiam felicibus dubia sunt. Nichil sibi quisquam de futuro debet promittere. Id quoque quod tenetur per manus exit, et ipsam quam premimus horam casus incidit. Volvitur tempus rata quidem lege sed per obscurum. Quid autem ad me an nature certum sit quod mihi incertum est? Navigationes longas et pererratis litoribus alienis seros in patriam reditus proponimus, miliciam et castrensium laborum tarda manu precia, procurationes officiorumque per officia processus, cum interim ad latus mors est; que quoniam numquam cogitatur nisi aliena, subinde nobis ingeruntur mortalitatis exempla non diutius quam dum miramur hesura. Quid autem stultius quam mirari id ullo die factum quod omni potest fieri? Stat quidem terminus nobis ubi illum inexorabilis fatorum necessitas fixit, sed nemo scit nostrum quam prope versetur a termino. Sic itaque formemus animum tamquam ad extrema ventum sit. Nichil differamus; cotidie cum vita paria faciamus. Maximum vite vitium est quod imperfecta semper est, quod in aliquid ex illa differtur. Qui cotidie vite sue summam manum imposuit non indiget tempore; ex hac autem indigentia timor nascitur et cupiditas futuri exedens animum. Nichil est miserius dubitatione venientium quorsus evadant;

quantum sit illud quod restat aut quale collecta mens inexplicabili formidine agitatur. Quomodo effugiemus hanc volutationem? Uno: si vita nostra non prominebit, si in se colligitur. Ille enim ex futuro suspenditur cui irritum est presens. Ubi vero quicquid mihi debui redditum est, ubi stabilita mens scit nichil interesse inter diem et seculum, quicquid deinceps dierum rerumque venturum est ex alto prospicit et cum multo risu seriem temporum cogitat. Quid enim varietas ac mobilitas casuum perturbabit si certus sis adversus incerta? Ideo, Lucili mi, propera vivere et singulos dies singulas vitas puta. Qui hoc modo se aptavit, cui vita sua cotidie fuit tota, securus est; in spe viventibus proximum quodque tempus elabitur subitque aviditas et miserrimus ac miserrima omnia efficiens metus mortis. Inde illud Mecenatis turpissimum votum quo et debilitatem non recusat et deformitatem et novissime acutam crucem, dummodo inter hec mala spiritus prorogetur: Debilem facito manu, debilem pede coxo, tuber adstrue gibberum, lubricos quate dentes: vita dum superest bene est; hanc mihi vel acuta si sedeam cruce sustine. Quod miserrimum erat si incidisset optatur, et tamquam vita petitur supplicii mora. Contemptissimum putarem si vivere vellet usque ad crucem: tu vero me debilites licet, dum spiritus in corpore fracto et inutili maneat; depraves licet, dum monstroso et distorto temporis aliquid accedat; suffigas licet et acutam sessuro crucem subdas: est tanti vulnus suum premere et patibulo pendere districtum, ut differat id quod est in malis optimum, supplicii finem? est tanti habere animam ut agam? Quid huic optes nisi deos faciles? Quid sibi vult ista carminis effeminati turpitudo? quid timoris dementissimi pactio? quid tam feda vite mendicatio? Huic putes umquam recitasse Virgilium: usque adeo ne mori miserum est? Optat ultima malorum et que pati gravissimum est extendi ac sustineri cupit: qua mercede?

se vita Congr

sed vite longior. Est tanti autem [illegible] minime esse
dum mori. Invenitur aliquis qui velit
inter supplicia tabescere et perire membratim
et totiens per stillicidia emittere animam quam semel
exhalare? Invenitur qui velit adactus ad
illud infelix lignum, iam debilis, iam pravus
et in fedum scapularum ac pectoris tubere
elisus, cui multe moriendi cause etiam
citra crucem fuerant, trahere animam tot tor-
menta tracturam? Nega nunc magnum be-
neficium esse nature quod necesse est mori. Multi
peiora adhuc pacisci parati sunt, etiam ami-
cum prodere ut diutius vivant, et liberos
ad stuprum manu sua tradere ut contingat
lucem videre tot conscia scelerum. Excutienda
vite cupido est discendumque nichil interesse
quando patiaris quod quandoque patiendum est.
Quam bene vivas refert, non quam diu; sepe
autem in hoc est bene, ne diu. Camilla
storia ponit de claritate post mortem
disputatione philosophorum. Deinde philoso-
phice de eadem disserit claritate. Epistola

Quomodo molestus est iocundum somnium
videnti qui excitat, aufert enim vo-
luptatem etiam si falsam, effectum tamen vere
habentem, sic epistola tua mihi fecit iniuriam.
Revocavit enim me cogitationi apte tra-
ditum et iturum si licuisset ultra. Iuva-
bat de eternitate animarum querere, immo mehercu-
les credere. Credebam enim me facile opinionibus
magnorum virorum rem gratissimam promittentium magis quam
probantium. Dabam me spei tante. Iam enim
fastidio mihi eram, reliquias etatis infracte
contempnebam in immensum illud tempus et in
possessionem omnis evi transiturus, cum subito
experrectus sum epistola tua accepta et bellum
somnium perdidi. Quod repetam si te dimisero
et redimam. Negat me epistola prima totam
questionem explicuisse in qua probare conabar
quod nostris placet, claritatem que post mortem con-
tingit bonum esse. Id enim me non solvisse
quod opponitur nobis: nullum, inquiunt, bonum
ex distantibus constat. Quod interrogas, mi
Lucili, eiusdem questionis est, loci alterius,
et ideo non hoc tantum sed alia quoque eodem
pertinentia distuleram. Quedam enim, ut scis,
moralibus rationalia immixta sunt. Itaque
illam partem rectam et ad mores pertinentem

tractavi: numquid stultum sit ac supervacuum
ultra extremum diem curas transmittere, an
cadant nostra bona nobiscum nichilque sit eius
qui nullus est, an ex eo quod cum erit sensuri
sumus, antequam sit aliquis fructus percipi aut peti
possit. Hec omnia ad mores spectant; itaque
suo loco posita sunt. At que a dialecticis contra
hanc opinionem dicuntur segreganda fuerunt
et ideo seposita sunt. Nunc quia omnia exigis,
omnia que dicunt persequar, deinde singulis
occurram. Nisi aliquid prodixero intelligi non
poterunt que refellentur. Quid est quod
prodicere velim? Quedam continua corpora esse
ut hominem, quedam esse composita ut navem,
domum, omnia denique quorum diverse partes
iunctura in unum coacte sunt; quedam ex
distantibus quorum adhuc membra separata
sunt, tanquam exercitus, populus, senatus.
Illi enim per quos ista corpora efficiuntur iure
aut officio coherent, natura diducti et singuli
sunt. Quid est quod etiamnunc prodicere velim?
Nullum bonum putamus esse quod ex distantibus
constat; uno enim spiritu unum bonum boni
principale. Hoc si quando desideraveris per se
probatur. Interim ponendum fuit, quia in nostra
tela mittuntur. Dicitis, inquit, nullum bonum
ex distantibus esse; claritas autem ista bonorum
virorum secunda opinio est. Nam quomodo fama
non est unius sermo nec infamia unius
mala existimatio, sic nec claritas uni
bono placuisse. Consentire in hoc plures
insignes et spectabiles viri debent ut claritas
sit. Hec autem ex iudiciis plurium efficitur,
ideo distantium. Ergo non est bonum. Claritas,
inquit, laus est a bonis bono reddita; laus
oratio est, vox est aliquid significans; vox autem licet
virorum sit bonum, non est bonum. Nec enim quicquid vir
bonus facit bonum est. Nam et plaudit
et sibilat, sed nec plausum quidem nec
sibilum, licet omnia eius admiretur et lau-
det, bonum dicit, non magis quam sternumentum
aut tussim. Ergo claritas bonum non est.
Ad summam dicite nobis utrum laudantis
an laudati bonum sit. Si laudati bonum
esse dicitis, tam ridiculam rem facitis quam si
affirmetis meum esse quod alius bene valeat.
Sed laudare dignos honesta actio est; ita laudantis
bonum est cuius actio est, non nostrum qui lau-
damur. Atqui hoc querebatur. Respondebo

ne fingis cur sit bonum an sit aliquod coniunctum ex distantibus bonum et id nec tenent et partes utique suas habet. Deinde claritas desiderat multa suffragia, potest et unius boni viri iudicio esse contenta. Unus nos bonus bonos iudicabit. Quid ergo inquit et fama erit unius hominis existimatio et infamia unius malignus sermo? Gloriam quoque inquit latius fusam intellego: consensum enim multorum exigit. Diversa horum condicio est et illius. Quare? Quia si de me vir bonus bene sentit, eodem loco sum quo si omnes boni idem sentirent. Omnes enim si me cognoverint idem sentient. Par illis idemque iudicium est, aeque vero inficitur. Dissidere non possunt. Ita pro eo est ac si omnes idem sentiant, quia aliud sentire non possunt. Ad gloriam et famam non est satis unius opinio. Illic idem potest una sententia quod omnium, quia omnium si perrogetur una erit. Hic diversa dissimilium iudicia sunt. Difficiles adsensus, dubia omnia invenies, levia, suspecta. Putas tu posse unam omnium esse sententiam? Non est unius una sententia. Illi placet verum, veritatis una vis, una facies est. Apud hos falsa sunt quibus adsentiuntur. Numquam autem falsis constantia est: variantur et dissident. Sed laus inquit nichil aliud quam vox est, vox autem bonum non est. Cum dicunt claritatem esse laudem bonorum a bonis redditam, non ad vocem referunt sed ad sententiam. Licet enim vir bonus taceat, sed aliquem iudicet dignum laude, laudatus est. Preterea aliud est laus, aliud laudatio: hec et vocem exigit. Itaque nemo dicit laudem funebrem, sed laudationem, cuius officium oratione constat. Cum dicimus aliquem laude dignum, non verba illi benigna hominum sed iudicia promittimus. Ergo laus etiam taciti est bene sentientis ac bonum virum apud se laudantis. Deinde ut dixi ad animum refertur laus, non ad verba, que conceptam laudem egerunt et in notitiam plurium emittunt. Laudat qui laudandum esse iudicat. Cum tragicus ille apud nos ait magnificum esse laudari a laudato viro, laude digno ait. Et cum eque antiquus poeta ait: Laus alit artes, non laudationem dicit, que corrumpit artes. Nichil enim eque et eloquentiam et omne aliud studium auribus deditum viciavit quam popularis adsensio. Fama vocem utique desiderat, claritas potest etiam citra vocem contingere contenta iudicio. Plena est non tantum inter tacentes sed etiam inter reclamantes. Quid intersit inter claritatem et gloriam dicam: gloria multorum iudiciis constat, claritas bonorum. Cui inquit bonum est claritas, id est a bono bonis reddita laudatio: an laudati an laudantis? Utriusque. Meum qui laudor: est enim natura amatorem omnium genuit, et bene fecisse gaudeo et gratos invenisse virtutum interpretes letor. Hoc plurium bonum est quod grati sunt, sed et meum. Ita enim animo compositus sum ut aliorum bonum meum iudicem, utique eorum quibus ipse sum boni causa. Est istud laudantium bonum: virtute enim geritur; omnis autem virtutis actio bonum est. Hoc contingere illis non potuisset nisi ego talis essem. Itaque utriusque bonum est merito laudari, tam mehercules quam bene iudicasse iudicantis bonum est et eius secundum quem iudicatum est. Numquid dubitas quin iustitia et habentis bonum sit et eius cui debitum solvit? Merentem laudare iustitia est; ergo utriusque bonum est. Cavillatoribus istis abunde responderimus. Sed non debet hoc nobis esse propositum, arguta disserere et philosophiam in has angustias ex sua maiestate detrahere. Quanto satius est ire aperta via et recta quam sibi ipsi flexus disponere quos cum magna molestia debeas relegere? Neque enim quicquam aliud iste disputationes sunt quam inter se perite captantium lusus. Dic potius quam naturale sit in immensum mentem suam extendere. Magna et generosa res est humanus animus: nullos sibi poni nisi communes et cum deo terminos patitur. Primum humilem non accipit patriam, Ephesum aut Alexandriam aut si quod est etiam nunc frequentius accolis letiusve tectis solum. Patria est illi quodcumque suprema et universa circuitu suo cingit, hoc omne convexum intra quod iacent maria, intra quod aer humanis divina secernens etiam coniungit, in quo disposita tot numina in actus suos excubant. Deinde artam etatem sibi dari non sinit: omnes inquit anni mei sunt. Nullum seculum magnis ingeniis clusum est, nullum non cogitationi pervium tempus. Cum venerit dies ille qui mixtum hoc divini humanique secernat, corpus hic ubi inveni relinquam, ipse me diis reddam.

sine aliis fiet. Sed quamdiu tenemur et detinemur per has mortalis vite moras, illi meliori vite longiorique proluditur. Quemadmodum novem mensibus tenet nos maternus uterus et preparat non sibi sed illi loco in quem videmur emitti iam idonei spiritum trahere et in aperto durare, sic per hoc spatium quod ab infantia patet in senectutem in alium nature sumimur partum. Alia origo nos expectat, alius rerum status. Nondum celum nisi ex intervallo pati possumus. Proinde intrepidus horam illam decretoriam prospice: non est animo suprema sed corpori. Quicquid circa te iacet rerum tamquam hospitalis loci sarcinas spectat: transeundum est. Excutit redeuntem natura sicut intrantem. Non licet plus efferre quam intuleris. Immo etiam ex eo quod ad vitam attulisti pars magna ponenda est. Detrahetur tibi hec circumiecta, novissimum velamentum tui, cutis; detrahetur caro et suffusus sanguis discurrens per totum; detrahentur ossa nervique, firmamenta fluidorum ac labentium. Dies iste quem tamquam extremum reformidas eterni natalis est. Depone onus: quid cunctaris tamquam non prius quoque relicto in quo latebas corpore exieris? Hic [?] compulsus es. Gemis, ploras, et hoc ipsum flere nascentis est. Sed tunc debebat ignosci: rudis et imperitus omnium veneras. Ex maternorum viscerum calido mollique fomento emissum afflavit aura liberior. Deinde offendit dure manus tactus, tenerque adhuc et nullius rei gnarus obstupuisti inter ignota. Nunc tibi non est novum separari ab eo cuius ante pars fueris. Equo animo membra iam supervacua dimitte et istud corpus inhabitatum diu pone. Scindetur, obruetur, abolebitur. Quid contristaris? Ita solet fieri: pereunt semper velamenta nascentium. Quid ista sic diligis quasi tua? Istis opertus es. Veniet qui te revellet dies et ex contubernio fedi atque olidi ventris educat. Hinc nunc quoque tu quantum potes subvolare. Voluptatique nisi que necessariis coherebit alienus iam hinc altius aliquid sublimiusque meditare. Aliquando nature tibi archana retegentur, discutietur ista caligo et lux undique clara percutiet. Imaginare tecum quantus ille sit fulgor tot siderum inter se lumen miscentium. Nulla serenum umbra turbabit. Equaliter splendebit omne celi latus. Dies et nox aeris infimi vices sunt. Tunc in tenebris vixisse te dices cum totam lucem totus aspexeris, quam nunc per angustissimas oculorum vias obscure intueris, et tamen admiraris illam iam procul. Quid tibi videbitur divina lux cum illam suo loco videris? Hec cogitatio nichil sordidum animo subsidere sinit, nichil humile, nichil crudele. Deos rerum omnium esse testes ait; illis nos approbari, illis in futurum parari iubet et eternitatem proponere. Quam qui mente concepit nullos horret exercitus, non terretur tuba, nullis ad timorem minis agitur. Quidni non timeat qui mori sperat? Is quoque qui animum tamdiu iudicat manere quamdiu retinetur corporis vinculo, solutum statim spargit, id agit ut etiam post mortem utilis esse possit. Quamvis enim ipse ereptus sit oculis, tamen multa viri virtus animo multaque recursat gentis honos. Cogita quantum nobis exempla bona prosint: scies magnorum virorum non minus putandum esse utilem quam memoriam. Vale.

De pueritie insidiarum que sunt ab homine omnis officio. Et quomodo pueritia vitandum.

Quid ista circumspicis que tibi possunt fortasse evenire, sed possunt et non evenire? Incendium dico, ruinam, aliqua nobis incidunt, non insidiantur. Illa potius vide, illa vita que nos observant, que captant. Rari sunt casus, etiam si graves: naufragium facere, vehiculo everti. Ab homine homini cotidianum periculum. Adversus hoc te expedi, hoc intentis oculis intuere. Nullum est malum frequentius, nullum pertinacius, nullum blandius. Tempestas minatur antequam surgat, crepant edificia antequam corruant, prenuntiat fumus incendium; subita est ex homine pernicies, et eo diligentius tegitur quo propius accedit. Erras si istorum tibi qui occurrunt vultibus credis: hominum effigies habent, animos ferarum, nisi quod illarum perniciosior est primus incursus; quos transiere non querunt. Numquam enim illas ad nocendum nisi necessitas incitat: hec aut fame aut timore coguntur ad pugnam; homini perdere hominem libet. Tu tamen ita cogita quod ab homine periculum sit ut cogites quod sit hominis officium. Alterum intuere

ne ledaris, alterum ne ledas. Commodis omnium leteris, movearis incommodis, et memineris que prestare debeas, que cavere. Sic vivendo quid consequaris? Non te ne noceant sed ne fallant. Quantum potes autem in philosophiam secede: illa te sinu suo proteget, in huius sacrario eris aut tutus aut tutior. Non arietant inter se nisi in eadem ambulantes. Ipsam autem philosophiam non debebis iactare: multis fuit periculi causa insolenter tractata et contumaciter. Tibi vitia detrahat, non aliis exprobret; non abhorreat a publicis moribus, nec hoc agat ut quicquid non facit dampnare videatur. Licet sapere sine pompa, sine invidia. Vale.

Qualiter secessio in otium vel peregrinatio non prosit sed noceat sine emendatione animi. De magnitudine et excellentia humani spiritus. Et quod non debere laborem vel mortem timere exemplo Socratis et Catonis.

[illegible] c. x

In Nomentanum meum fugi. Ego insinuat quid putas? urbem? immo febrem, et quidem subrepentem; iam manum michi iniecerat. Protinus itaque parari vehiculum iussi Paulina mea retinente. Medicus initia esse dicebat motis venis et incertis et naturalem turbantibus modum. Exire perseveravi. Illud michi in ore erat domini mei Gallionis, qui cum in Achaia febrem habere cepisset, protinus navem ascendit clamitans non corporis esse sed loci morbum. Hoc ego Pauline mee dixi, que michi valitudinem meam commendat. Nam cum sciam spiritum illius in meo verti, incipio, ut illi consulam, michi consulere. Et cum me fortiorem senectus ad multa reddiderit, hoc beneficium etatis amitto. Venit enim michi in mentem in hoc sene et adolescentem esse cui parcitur. Itaque quoniam ego ab illa non impetro ut me fortius amet, impetrat illa a me ut me diligentius amem. Indulgendum est enim honestis affectibus. Et interdum etiam si premunt cause, spiritus in honorem suorum vel cum tormento revocandus et in ipso ore retinendus est, cum bono viro vivendum sit non quamdiu iuvat sed quamdiu oportet. Ille qui non uxorem, non amicum tanti putat ut diutius in vita commoretur, qui perseverat mori, delicatus est. Hoc quoque imperet sibi animus, ubi utilitas suorum exigit, nec tantum si vult mori, sed si cepit, intermittat et suis commodet. Ingentis animi est aliena causa ad vitam reverti, quod magni viri sepe fecerunt. Sed hoc quoque summe humanitatis existimo, senectutem suam, cuius maximus fructus est securior sui tutela et vite usus animosior, attentius tueri, si scias alicui tuorum esse dulce, utile, optabile. Habet preterea in se non mediocre ista res gaudium et mercedem. Quid enim iocundius quam uxori tam carum esse ut propter hoc tibi carior fias? Potest itaque Paulina mea non tantum suum michi timorem imputare sed etiam meum. Queris ergo quomodo michi consilium profectionis cesserit? Ut primum gravitatem urbis excessi et illum odorem culinarum fumantium que mote quicquid pestiferi vaporis obruunt cum pulvere effundunt, protinus mutatam valitudinem sensi. Quantum deinde adiectum putas viribus postquam vineas attigi? In pascuum emissus cibum meum invasi. Repetivi ergo iam me; non permansit marcor ille corporis dubii et male cogitantis. Incipio toto animo studere. Non multum ad hoc locus confert nisi se sibi prestat animus, qui secretum in occupationibus mediis si volet habebit. At ille qui regiones eligit et otium captat, ubique quo se distringat inveniet. Nam Socratem querenti cuidam quod nichil sibi peregrinationes profuissent respondisse ferunt: non immerito hoc tibi evenit, tecum enim peregrinabaris. O quam bene cum quibusdam ageretur si a se aberrarent! Nunc primum se ipsos sollicitant, terrent, territant. Quid prodest mare traicere et urbes mutare? Si vis ista quibus urgeris effugere, non alibi sis oportet sed alius. Puta venisse te Athenas, puta Rodon; elige arbitrio tuo civitatem: quid ad rem pertinet quos illa mores habeat? Tuos afferes. Divitias iudicabis bonum: torquebit te paupertas, id quod est miserrimum, falsa. Quamvis enim multum possideas, quia tamen aliquis plus habet, tanto tibi videris defici quanto vinceris. Honores iudicabis bonum: male te habebit ille consul factus, ille etiam refectus; invidebis quotiens aliquem in fastis sepius legeris. Tantus erit ambitionis furor ut nemo tibi post te videatur si aliquis ante te fuerit. Maximum malum

meditabis mortem cum nichil sit mali nisi
quod ante ipsam est timor. Cogitabis te
non tua pericula sed suspicatores [illegible]
agitabis. Quid tibi prodest evasisse
tot urbes Argolicas mediosque fugam
tenuisse per hostes. Ipsa pax timores sum-
ministrabit. Ne tutis quidem habebis fidem
consternata semel mente que ubi consuetu-
dinem pavoris improvidi fecit etiam ad
tutelam salutis sue inhabilis est. Non
enim vitat sed fugit magis autem periculis
latemus aversi. Gravissimum iudicabis malum
aliquem ex hiis quos amabis amittere
cum interim hoc tam ineptum erit quam flere
quod arboribus amenis et domum tuam or-
nantibus decidant folia. Quicquid te de-
lectat eque vide ut videris dum in-
venerit utrum aliud alio die casus excutiet
sed quemadmodum frondium iactura facilis
est quia renascuntur sic istorum quos amas
quosque oblectamenta vite putas esse dampnum
quia reparantur etiam si non renascuntur. Sed
non erunt eadem. Nec tu quidem idem eris.
Omnis dies omnis hora te mutat sed
in aliis rapina facilius apparet. Hic
latet quia non ex aperto fiat. Alios auferunt
at ipsi nobis furto subducimur. Horum
nichil cogitabis ab hiis nec remedia
vulneribus oppones sed ipse tibi seres
sollicitudinum causas alia sperando
alia desperando. Si sapis alterum alteri
misce nec speraveris sine spe. Quid
per se peregrinatio prodesse cuiquam potuit.
Non voluptates illa temperavit non cupi-
ditates refrenavit non iras repressit
non indomitos amoris impetus fregit
nulla denique animo mala eduxit. Non
iudicium dedit non discussit errorem sed
ut puerum ignota mirantem ad breve
tempus rerum aliqua novitate detinuit.
Ceterum inconstantiam mentis que maxime
egra est lacessit mobiliorem levioremque
reddit ipsa iactatio. Itaque que petierant
cupidissime loca cupidius deserunt
et avium modo transvolant citiusque quam
venerant abeunt. Peregrinatio notitiam
dabit gentium novas tibi montium formas
ostendet invisitata spatia camporum
et inriguas perennibus aquis valles

alicuius fluminis sub observatione naturam sive ut Ni-
lus estivo incremento tumet sive ut
Tigris eripitur ex oculis et acto per occulta
cursu integre magnitudini redditur
sive ut Meander poetarum omnium exercitatio
et ludus implicatur crebris anfractibus
et sepe vicinum alveo suo admotus antequam
sibi influat flectitur. Ceterum neque meliorem
faciet neque saniorem. Inter studia versandum
est et inter auctores sapientie ut que sit
discamus nondum inventa queramus. Sic [illegible]
[illegible] animus ex miserrima servitute in
libertatem asserit. Quamdiu quidem nescieris
quid fugiendum quid petendum quid necessarium
quid supervacuum quid iustum quid honestum sit
non erit peregrinari sed errare. Nullam tibi
opem feret iste discursus. Peregrinaris enim cum
affectibus tuis et mala tua te sequuntur.
Utinam quidem sequerentur longius abessent. Nunc
fers illa non ducis. Itaque ubique te premunt
et paribus incommodis urunt. Medicina
egro non regio querenda est. Fregit aliquis
crus aut extorsit articulum non vehiculum
navemque conscendit sed advocat medicum ut
fracta pars iungatur ut luxata in locum reponatur.
Quid ergo animum tot locis fractum et extortum
credis locorum mutatione posse sanari. Maius
est istud malum quam ut gestatione curetur.
Peregrinatio non facit medicum non oratorem.
Nulla ars loco discitur. Quid ergo sapientia
res omnium maxima in itinere colligitur.
Nullum enim crede iter quod te extra cu-
piditates extra iras extra metus sistat. Aut
si quod agmine facto genus illuc humanum
pergeret. Tamdiu ista urgebunt mala ma-
cerabuntque per terras ac ~~maria~~ maria vagan-
tem quamdiu malorum gestaveris causas. Fugam
tibi non prodesse miraris. Tecum sunt que fugis.
Te igitur emenda onera tibi detrahe et
emenda desideria intra salutarem modum contine
omnemque ex animo erade nequitiam. Si vis pe-
regrinationes habere iocundas comitem tuum sana.
Herebit tibi avaritia quamdiu avaro sor-
didoque convixeris. Herebit tumor quamdiu
superbo conversaberis. Numquam ~~feritatem~~ sevitiam
tortoris contubernio pones. Incendent libidines
tuas adulterorum sodalicia. Si velis vitiis
exui longe a vitiorum exemplis recedendum est.

Avarus corruptor saevus fraudulentus multum nocituri si prope a te fuissent intra te sunt. Ad meliores transi cum Catonibus vive cum Lelio cum Tuberone. Quod si convivere etiam Graecis iuvat cum Socrate cum Zenone versare. Alter te docebit mori si necesse erit alter antequam necesse erit. Vive cum Crisippo cum Posidonio. Hii tibi tradent humanorum divinorumque notitiam. Hii iubebunt in opere esse nec tantum scite loqui et in oblectationem audientium verba iactare sed animum indurare et adversus minas erigere. Unus est enim huius vitae fluctuantis et turbidae portus eventura contempnere stare fidenter ac paratum tela fortunae adverso pectore excipere non latitantem nec tergiversantem. Magnanimos nos natura produxit et ut quibusdam animalibus ferum dedit quibusdam subdolum quibusdam pavidum ita nobis gloriosum et excelsum spiritum querentem ubi honestissime non ubi tutissime vivat simillimum mundo quem quantum mortalium passibus licet sequitur emulaturque profert se laudari et aspici credit. Dominus omnium est supra omnia est. Itaque nulli se rei summittat nichil illi videatur grave nichil virum incurvet. Terribiles visu formae letumque laborque minime quidem si quis rectis oculis intueri illa possit et tenebras perrumpere. Multa per noctem habita terrori dies vertit ad risum. Terribiles visu formae letumque labor. Egregie

Virg. Virgilius noster non re dixit terribiles esse sed visu id est videri non esse. Quid inquam in istis tam formidabile quam fama vulgavit? Quid est obsecro te Lucili cur timeat laborem vir mortem homo? Totiens mihi occurrunt isti qui non putant fieri posse quicquid facere non possunt et aiunt nos loqui maiora quam quae humana natura sustineat. At quanto ego melius de illis existimo. Ipsi quoque haec possunt facere sed nolunt. Denique quem umquam ista destituere temptantem? Cui non faciliora apparuere in actu? Non quia difficilia sunt non audemus sed quia non audemus difficilia sunt. Si tamen exemplum desideratis accipe Socratem perpessicium senem per omnia aspera iactatum invictum tamen et paupertate quam graviorem illi domestica onera faciebant et labores quos militares quoque

pertulit. Quibus ille domi exercitus sive uxorem eius moribus feram lingua petulantem sive liberos indociles et matri quam patri similiores. Sive aut in bello fuit aut in tyrannide aut in libertate bellis ac tyrannis saeviore. Viginti et septem annis pugnatum est. Post finita arma xxx tyrannis noxae dedita est civitas ex quibus plerique inimici erant. Novissima dampnatio est sub gravissimis nominibus impleta. Obiecta et religionum violatio et iuventutis corruptela quam inmittere in deos in patres in rem publicam dictus est. Post haec carcer et venenum. Haec usque eo animum Socratis non moverunt ut ne vultum quidem moverint. Illam mirabilem laudem et singularem usque ad extremum servavit. Nec hylariorem quisquam nec tristiorem Socratem vidit. Equalis fuit in tanta inequalitate fortunae. Vis alterum exemplum? Accipe hunc M. Catonem recentiorem cum quo et infestius fortuna egit et pertinacius. Cui cum omnibus locis obstitisset novissime et in morte ostendit tamen virum fortem posse invita fortuna vivere invita mori. Tota illi aetas aut in armis est exacta civilibus aut intacta concipiente iam civile bellum. Et hunc licet dicas non minus quam Socratem in servitute vixisse nisi forte Cn. Pompeium et Caesarem et Crassum putas libertatis socios fuisse. Nemo mutatum Catonem totiens mutata re publica vidit. Eundem se in omni statu praestitit in pretura in repulsa in accusatione in provincia in contione in exercitu in morte. Denique in illa rei publicae trepidatione cum illinc Caesar esset decem legionibus pugnacissimis subnixus totis exterarum gentium praesidiis hinc Cn. Pompeius satis unus adversus omnia cum alii ad Caesarem inclinarent alii ad Pompeium solus Cato fecit aliquas et rei publicae partes. Si animo complecti volueris illius imaginem temporis videbis illinc plebem et omnem erectum ad res novas vulgum hinc optimates et equestrem ordinem quicquid erat in civitate sancti et electi duos in medio relictos rem publicam et Catonem. Miraberis inquam cum animadverteris Atriden Priamumque et saevum ambobus Achillen. Utrumque enim improbat utrumque exarmat. Hanc fert de utroque

Scit se si Cesar vicerit moriturum si pe-
ius animaturum. Quid habebit quod timeat. quod sibi et victo et victori constituerat. que constituta esse ab hostibus iratissimus poterat. Petit itaque ad decretum suum. Vides posse homines labores pati. Per medias Affrice solitudines pedes exercitum. Vides posse tollerare sitim. et in collibus arentibus sine ullis impedimentis victi exercitus reliquias trahens inopia humoris loricatus tulit. et quotiens aque fuerat occasio novissimus bibit. Vides honorem et notam posse contempni. eodem quo repulsus est die in comitio pila lusit. Vides posse non timeri potentiam superiorum et Pompeium et Cesarem. quorum nemo alterum offendere audebat nisi ut alterum demereretur simul provocavit. Vides tam mortem posse contempni quam exilium. et exilium sibi indixit et mortem et interim bellum. Possumus itaque adversus ista tam libere animum. libeat modo subducere iugo collum. In primis autem respuende voluptates. enervant et effeminant et multum petunt. multum autem a fortuna petendum est. Deinde spernende opes. auctoramenta sunt servitutum. Aurum et argentum et quicquid aliud felices domos honerat relinquatur. Non potest gratis constare libertas. Hanc si magno estimas omnia parvo estimanda sunt. Vale.

Quatuor esse que homines in perniciem hominis instigant. et quomodo singulorum vitari incommodum. Et quod maxima securitas est nichil inique facere.

Que observanda tibi sint ut tutior vivas dicam. tu tamen sic audias censeo ista precepta quomodo si tibi preciperem qua ratione bona valitudo in Ardeat. motu erroris considera que sint que homines in perniciem hominis instigant. invenies spem invidiam odium metum contemptum. Ex omnibus istis adeo levissimum est contemptus. ut multi in illo remedii causa delituerint. Quem quis contempnit calcat sine dubio sed transit. Nemo homini contempto pertinaciter nemo diligenter nocet. etiam in acie iacens preteritur. cum stante pugnatur. Spem improborum vitabis si nichil habueris quod cupiditatem alienam et improbam irritet. si nichil insigne possederis. Concupiscuntur enim etiam si parva ingusta sunt. Sic invidiam effugies si te non ingesseris oculis. si bona tua non iactaveris. si scies in sinu gaudere. Odium autem ex offensa hoc vitabis neminem lacessendo. aut gratuitum a quo te sensus communis tuebitur. Fuit hoc multis periculosum. quidam odium habuerunt nec inimicum. Illud ne timearis prestabit tibi et fortune mediocritas et ingenii lenitas. Eum esse te homines sciant quem offendere sine periculo possint. reconciliatio tua et facilis et certa. Timeri autem tam domi molestum est quam foris. tam a servis quam a liberis. Nulli non ad nocendum satis virium est. Adice nunc quod qui timetur timet. nemo potuit terribilis esse secure. Contemptus superest. cuius modum in sua potestate habet qui illum sibi adiunxit. qui contempnitur quia voluit non quia debuit. Huius incommodum et artes bone discutiunt et amicitie eorum qui apud aliquem potentem potentes sunt. quibus applicari expediet non implicari ne pluris remedium quam periculum constet. Nichil tamen eque proderit quam quiescere et minimum cum aliis loqui. plurimum secum. est quedam dulcedo sermonis que irrepit et blanditur. et non aliter quam ebrietas aut amor secreta producit. Nemo quod audierit tacebit. Nemo quantum audierit loquetur. qui rem non tacuerit non tacebit auctorem. Habet unusquisque aliquem cui tantum credit quantum ipsi creditum est. ut garrulitatem suam custodiat. et contentus sit unius auribus. populum faciet. Sic quod modo secretum erat rumor est. Magna pars securitatis in eo est nichil inique facere. Confusam vitam et perturbatam impotentes agunt. Tantum metuunt quantum nocent. nec ullo tempore vacant. trepidant enim cum fecerunt et herent. conscientia aliud agere non sinit ac subinde respondere ad se cogit. Dat penas quisquis expectat. quisquis autem meruit expectat. Tutum aliqua res in mala conscientia prestat. nulla securum. putat enim se etiam si non deprehenditur posse deprehendi.

-unt somnos movet, et quotiens aliud scelus loquitur de suo cogitat. non satis illi obliteratio videtur, non satis tectum. nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam. Vale.

Quod affectus animi sunt corpora capacesque disputat quid disputatorum curiositatem damnat

e 106
c 5

Tardius rescribo ad epistolas tuas, non quia desertus occupationibus sum. hanc excusationem cave audias. vaco et omnes vacant qui volunt. Neminem res sequuntur: ipsi illas amplexantur et argumentum esse felicitatis occupationem putant. Quid ergo fuit quare non protinus rescriberem? id de quo quaerebas veniebat in contextum operis mei. scis enim me moralem philosophiam velle complecti et omnes ad eam pertinentes quaestiones explicare. itaque dubitavi utrum differrem te an donec suus isti rei veniret locus, ius tibi extra ordinem dicerem. humanius visum est tam longe venientem non detinere. itaque et hoc ex illa serie rerum cohaerentium excerpam et si qua erunt eiusmodi non quaerenti tibi ultro mittam. Quae sint haec interrogas? quae scire magis iuvat quam prodesse. sicut hoc de quo quaeris: bonum an corpus sit. bonum prodest; facit enim; quod facit corpus est. bonum agitat animum et quodammodo format et continet. Quae ergo propria sunt corporis, quae corporis bona sunt, corpora sunt; ergo et quae animi sunt. Nam et hoc corpus. Bonum hominis necesse est corpus sit, cum ipse sit corporalis. mentior nisi et quae alunt illum et quae valitudinem eius vel custodiunt vel restituunt corpora sunt. ergo et bonum eius corpus est. Non puto te dubitaturum an affectus corpora sint, ut aliud quoque de quo non quaeris infulciam: tamquam ira amor tristitia, si dubitas an mutent nobis vultum, an frontem astringant, an faciem diffundant, an ruborem evocent, an fugent sanguinem. Quid ergo tam manifestas notas corporis credis imprimi nisi a corpore? si affectus corpora sunt et morbi animorum et avaritia crudelitas indurata vitia et in statum iam inemendabilem adducta, ergo et malitia et species eius omnes malignitas invidia superbia. Ergo et bona, primum quia contraria istis sunt, deinde quia eadem tibi indicia praestabunt. an non vides quantum oculis det vigorem fortitudo? quantam intentionem prudentia? quantam modestiam et quietem reverentia? quantam serenitatem laetitia? quantum rigorem severitas? quantam remissionem lenitas? Corpora ergo sunt quae colorem habitumque corporum mutant, quae in illis regnum suum exercent. Omnes autem quas rettuli virtutes bona sunt, et quicquid ex illis. Numquid est dubium an id quo quid tangi potest corpus sit? Tangere enim et tangi nisi corpus nulla potest res, ut ait Lucretius. Omnia autem ista quae dixi non mutarent corpus nisi tangerent; ergo corpora sunt. Etiam nunc cui tanta vis est ut impellat et cogat et retineat et iubeat, corpus est. Quid ergo? non timor retinet? non audacia impellit? non fortitudo immittit et impetum dat? non moderatio refrenat ac revocat? non gaudium extollit? non tristitia adducit? Denique quicquid facimus aut malitiae aut virtutis gerimus imperio. quod imperat corpori corpus est, quod vim corpori affert corpus. bonum corporis corporale est, bonum hominis et corporis bonum est; itaque corporale est. Quia non voluisti morem gessi tibi; nunc ipse dicam mihi quod dicturum esse te video: latrunculis ludimus. in supervacuis subtilitas teritur. non faciunt bonos ista sed doctos. apertior res est sapere, immo simplicior. paucis est ad mentem bonam uti litteris; sed nos ut cetera in supervacuum diffundimus ita philosophiam ipsam. quemadmodum omnium rerum sic litterarum quoque intemperantia laboramus: non vitae sed scolae discimus. Vale.

Quare patienter ambulanti per lineam vite vivendum est et quod premeditatio longissima facit ea quam mora. Et qualiter anxietas mortalitatis a fato exprimitur. Seneca

Ubi illa prudentia Liber xvi tua? ubi in dispiciendis rebus subtilitas? ubi magnitudo ia-

Pusilla tangit. servi occupationes tuas oc-
casionem fuge putaverunt. si amici decipe-
rent. habeant enim sane nomen quod illis
videt Epicurus imposuit et vocentur
quo turpius non sint omnibus rebus tuis
desunt illi qui et operam tuam conterebant
et te aliis molestum esse credebant. Nichil
horum insolitum nichil inexspectatum est.
Offendi rebus istis tam ridiculum est quam queri
quod spargaris in publico aut inquineris in
luto. Eadem vite condicio est que balnei
turbe itineris quedam in te mittentur quedam
incident. Non est delicata res vivere
longam viam ingressus es et labaris oportet
et arietes et cadas et lasseris et exclames
o mors id est mentiaris. Alio loco comitem
relinques alio efferes alio timebis per eiusmodi
offensas emetiendum est confragosum hoc
iter. Mori vult preparetur animus contra
omnia. sciat se venisse ubi tonat fulmen
sciat se venisse ubi luctus
et ultrices posuere cubilia cure. palles-
tesque habitant morbi tristisque senectus.
In hoc contubernio vita degenda est. effu-
gere ista non potes potes. contempnere potes.
contempnes autem si sepe cogitaveris
et futura presumpseris. Nemo non fortius
ad id cui se diu composuerat accessit
et duris quoque si premeditata erant obstitit
at contra imparatus etiam levissima ex-
pavit. Id agendum est ne quid nobis ino-
pinatum sit. Et quia omnia novitate graviora
sunt. hoc cogitatio assidua prestabit
ut nulli sis malo tiro. servi me re-
liquerunt. alii compilaverunt. alium accu-
saverunt alium occiderunt alium prodi-
derunt alium calcaverunt alium veneno
alium ~~criminatione~~ criminatione petierunt.
Quicquid dixeris multis accidit. Deinceps
que multa et varia sunt in nos diriguntur
quedam in nos fixa sunt. quedam vibrant
et cum maxime veniunt. quedam in alios
perventura nos stringunt. Nichil miremur
eorum ad que nati sumus. que ideo nulli
querenda quia paria sunt. Ita dico
paria sunt nam etiam quod effugit aliquis
pati potuit. Equum autem ius est non
quo omnes usi sunt sed quod omnibus latum
est. Imperetur equitas animo et sine querela
mortalitatis tributa pendamus. Yemps
frigora adducit algendum est. Estas ca-
lores refert estuandum est. Intemperies
celi valitudinem temptat egrotandum est
et fera nobis aliquo loco occurret et homo
perniciosior feris omnibus. aliud aqua
aliud ignis eripiet. Hanc rerum condicionem
mutare non possumus. id possumus magnum
sumere animum et ut bono dignum quo
fortiter fortuita patiamur et nature con-
sentiamus. Natura autem hoc quod vides regnum
mutationibus temperat. Nubilo serena
succedunt. turbantur maria cum quieverunt
flant invicem venti. noctem dies sequitur
pars celi consurgit. pars mergitur. Contra-
riis rerum eternitas constat. Ad hanc
legem animus noster aptandus est. hanc sequatur
huic pareat. et quecumque fiunt debuisse
fieri putet. nec velit obiurgare naturam.
Optimum est pati quod emendare non
possis et deum quo auctore cuncta proveniunt
sine murmuratione comitari. Malus
miles est qui imperatorem gemens sequitur.
Quare impigri atque alacres excipiamus
imperia nec deseramus hunc operis pulcherrimi
cursum cui quicquid patiamur intextum
est. et sic alloquamur Iovem cuius gubernaculo
moles ista dirigitur quemadmodum Cleantes noster
versibus disertissimis alloquitur quos
mihi in nostrum sermonem mutare permittitur
Ciceronis disertissimi viri exemplo.
placuerint scies me in hoc secutum Ci-
ceronis exemplum. Duc o parens celsique
dominator poli quocumque placuit nulla pa-
rendi mora est. assum impiger. Fac
nolle comitabor gemens malusque
patiar quod licuit bono. Ducunt vo-
lentem fata nolentem trahunt. sic vivamus
sic loquamur. paratos nos inveniat atque
impigros fatum. Hic est magnus
animus qui se ei tradidit. At contra ille
pusillus et degener qui obluctatur
et de ordine mundi male existimat
et emendare mavult deos quam se. Vale

De moderata cupiditate discendi
et quanti profectus sit sapientem
adire et quod maiori impetu ad
philosophiam iuvenes quam senes
accedunt. ubi notat eos qui potius
docent disputare non vivere. Epistola

e 108
c 2

Id de quo queris ex hiis est que scire tantum
eo ut scias pertinet. sed nichilominus quia pertinet
properas nec vis expectare libros quos
cum maxime ordino continentes totam moralis
philosophie partem. statim expediam illud tamen prius
scribam quemadmodum tibi ista cupiditas discendi
qua flagrare te video digerenda sit. ne
ipsa se impediat. nec passim carpenda sunt
nec avide invadenda universa. per partes
pervenietur ad totum. aptari onus viribus
debet nec plus occupari quam cui sufficere
possimus. non quantum vis sed quantum capis
hauriendum est. bonum tamen habe animum
capies quantum voles. Quo plus recipit
animus hoc se magis laxat. Hec nobis
precipere Attalum memini cum scolam eius
obsideremus et primi veniremus et novissimi
exiremus. Ambulantem quoque illum ad aliquas
disputationes evocaremus non tantum paratum
discentibus sed obvium. Idem et docenti
et discenti debet esse propositum ut ille
prodesse velit. hic proficere. Qui ad
philosophum quotidie venit secum aliquid boni
ferat. aut sanior domum redeat. aut
sanabilior redibit. Ita autem philosophie vis
est ut non studentes sed etiam conversantes
iuvet. Qui in sole venit licet non in
hoc venerit colorabitur. qui in unguentaria
taberna resederit et paulo diutius commo-
ratus fuerit odorem secum loci feret. Et qui
ad philosophum fuerint traxerint aliquid utile
est quod prodesset et negligentibus. Attende
quid dicam negligentibus non repugnantibus.
Quid ergo non novimus quosdam qui multis
apud philosophum annis persederint et ne colorem
quidem duxerint. Quidni noverim pertina-
cissimos quidem et assiduos quos ego non
discipulos philosophorum sed inquilinos voco.
Quidam veniunt ut audiant non ut discant
sicut ad theatrum voluptatis causa ad de-
lectandas aures oratione vel voce vel fa-
bulis ducimur. Magnam hanc auditorum
partem videbis cui philosophi scola diversorium
sit. Non id agunt ut aliqua illo vitia
deponant ut aliquam legem vite accipiant
qua mores suos exigant sed ut oblecta-
mento aurium perfruantur. Aliqui tamen et cum
pugillaribus veniunt non ut res excipiant
sed ut verba que tam sine profectu alieno dicant
quam sine suo audiant. Quidam ad magnificas
voces excitantur et transeunt in affectum dicentium
alacres vultu et animo nec aliter concitantur
quam solent phrigii tibicinis sono semiviri
et ex imperio furentes. Rapit illos instiga-
tque rerum pulcritudo non verborum inanium
sonitus. si quid acriter contra mortem dictum
est si quid contra fortunam contumaciter. Iuvat
protinus que audias facere. afficiuntur illis
et sunt quales iubentur si illa animo forma per-
maneat si non impetum insignem protinus
populus honesti dissuasor excipiat. pauci
illam quam conceperant mentem domum perferre
potuerunt. Facile est auditorem concitare
ad cupiditatem recti. Omnibus enim natura fun-
damenta dedit semenque virtutum. Omnes
ad omnia ista nati sumus. Cum irritator ac-
cessit tunc illa animi bona veluti sopita
excitantur. Non vides quemadmodum theatra
consonent quotiens aliqua dicta sunt que publice
agnoscimus et consensu vera esse testamur. Desunt
inopie multa avaritie omnia. In nullum avarus
bonus est in se pessimus. Ad hos versus
ille sordidissimus plaudit et vitiis suis
fieri convitium gaudet. Quanto magis hoc iu-
dicas evenire cum a philosopho ista dicuntur cum
salutaribus preceptis versus inseruntur
efficaciusque eadem illa demittunt in animum im-
peritorum. Nam ut dicebat Cleanthes quem-
admodum spiritus noster clariorem sonum reddit
cum illum tuba per longi canalis angustias
tractum patentiore novissime exitu effudit
sic sensus nostros clariores carminis arta
necessitas efficit. Eadem negligentius au-
diuntur minusque percutiunt quamdiu soluta
oratione dicuntur. Ubi accessere numeri et egre-
gium sensum astrinxere certi pedes eadem
illa sententia velut lacerto excussiore torquetur.
De contemptu pecunie multa dicuntur et lon-
gissimis orationibus hoc precipitur ut homines
in animo non in patrimonio putent esse di-
vitias. eum esse locupletem cui paupertati
sue aptatus est et parvo se divitem fecit.
Magis tamen feriuntur animi cum carmina eius-
modi dicta sunt. Is minimum eget mortalis qui
minimum cupit. Quod vult habet qui velle

quod satis est scit. Ita hec atque eiusmodi
audimus ad confessionem veritatis adducturi.
Illi enim quibus nil satis est admirantur
ac clamant, odium pecunie indicunt. Sic
illorum affectum inveneris urge; hoc preme,
hoc honera relictis ambiguitatibus et
sillogismis et cavillacionibus et ceteris acu-
minis irriti ludicris. Dic in avariciam,
dic in luxuriam. Cum profecisse te videris
et animos audiencium affeceris, insta vehe-
mencius. Verisimile non est quantum proficiat
talis oracio remedio intenta et tota in bonum
audiencium versa. Facillime enim tenera con-
ciliantur ingenia ad honesti rectique
amorem adhuc debilia leviterque corrupta.
Inicit manum veritas si advocatum idoneum
nacta est. Ego certe cum Attalum audirem
in vicia in errores in mala vite perorantem,
sepe misertus sum generis humani et illum sub-
limem altioremque humano fastigio credidi.
Ipse regem se esse dicebat, sed plus quam regere
mihi videbatur, cui liceret censuram agere
regnancium. Cum vero commendare paupertatem
cepisset et ostendere quam quicquid usum excederet
pondus esset supervacuum et grave ferenti,
sepe exire ex scola pauper libuit. Cum
cepisset voluptates nostras traducere, laudare
castum corpus, sobriam mensam, puram mentem
non tantum ab illicitis voluptatibus sed eciam
supervacuis, libebat circumscribere gulam ac
ventrem. Inde mihi quedam permansere, Lucili;
magno enim in omnia inceptu veneram.
Deinde ad civitatis vitam reductus ex bonis
ceptis pauca servavi. Inde ostreis bo-
letis in vita renunciatum est. Nam cibi
sed oblectamenta sunt ad edendum saturos
cogencia, quod gratissimum est edacibus
et se ultra quam capiunt farcientibus, facile de-
scensura, facile reditura. Inde in omni
vita unguento abstinemus, quoniam optimus
odor in corpore est nullus. Inde vino ca-
rentem stomachus. Inde omnem vitam
balneum fugimus. Decoquere corpus atque exinanire
sudoribus inutile simul delicatum credi-
dimus. Cetera proiecta redierunt, ita tamen
ut quorum abstinenciam interrupi modum
servem, et quidem abstinencie proximiorem,
nescio an difficiliorem, quoniam quedam ab-
sciduntur facilius animo quam temperantur.

Quoniam cepi tibi exponere quanto maioris
impetu ad philosophiam iuvenis accesserim quam
senex pergam, non pudebit fateri quem mihi
amorem Pytagoras iniecerit. Sotion
dicebat quare ille animalibus abstinuisset,
quare postea Sextius. Dissimilis utrique causa erat,
sed utrique magnifica. Hic homini satis
alimentorum citra sanguinem esse credebat et
crudelitatis consuetudinem fieri ubi in vo-
luptatem esset adducta laceracio. Adicie-
bat contrahendam materiam esse luxurie. Colli-
gebat bone valitudini contraria esse alimenta
varia et nostris aliena corporibus. At Pyta- Pyta
goras omnium inter omnia cognacionem esse dice-
bat et animorum commercium in alias atque alias
formas transeuncium. Nulla, si illi credas, anima
interit nec cessat quidem nisi tempore exiguo
dum in aliud corpus transfunditur. Videbimus
per quas temporum vices et quando pererratis pluribus
domiciliis in hominem revertatur. Interim sce-
leris hominibus ac parricidii metum
fecit, cum possent in parentis animam inscii incurrere
et ferro morsuve violare, si in quo conditus
aliquis spiritus esset. Hec cum exposuisset
Sotion et implesset argumentis
suis, Non credis inquit animas in alia corpora
atque alia describi et migracionem esse quam
dicimus mortem? Non credis in hiis pecu-
dibus feris aut aqua mersis illum
quondam hominis animum morari? Non credis
nil perire in hoc mundo sed mutare re-
gionem, nec tantum celestia per certos circuitus
verti, sed animalia quoque per vices ire et animos
per orbem agi? Magni ista crediderunt viri. Itaque
iudicium quidem tuum sustine, ceterum omnia
tibi in integro serva. Si vera sunt ista,
abstinuisse animalibus innocencia est,
si falsa, frugalitas. Quod istic credu-
litatis tue dampnum est? Alimenta tibi
leonum et vulturum eripio. His ego instinctus
abstinere animalibus cepi, et anno peracto non
tantum facilis erat mihi consuetudo sed dulcis.
Agitaciorem mihi animum esse credebam, nec
tibi hodie affirmaverim an fuerit.
Queris quomodo desierim? In Tyberii Cesaris
principatum iuvente tempus inciderat. Alienigena
tum sacra movebantur, sed inter argumenta
superstitionis ponebatur quorundam animalium
abstinencia. Patre itaque meo rogante

qui non calumpniam timebat sed philosophiam; redeat
ad pristinam consuetudinem nec redii diffi
culter tamen ut incipere melius tenuare
persuasit. Laudare solebat Attalus cul
citram que resisteret corpori tali utor
etiam senex in qua vestigium apparere non
possit. Hec retuli ut probarem tibi quam
vehementes haberent tyrunculi impetus
primos ad optima quoque si quis exhor
taretur illos si quis impelleret. Sed ali
quid preceptorum vitio peccatur qui nos docent
disputare. Ad discentium qui propositum
afferunt ad preceptores suos non animum ex
colendi sed ingenium. Itaque que philosophia fuit
facta philologia est. Multum autem ad
rem pertinet quo proposito ad quam rem
accedas. Qui grammaticus futurus Virgilium
scrutatur non hoc animo legit illud egre
gium fugit irreparabile tempus. Vigilandum
est nisi properamus relinquimur. Agit
nos agiturque velox dies. Inscii rapimur
omnia in futurum disponimus et inter
precipitia lenti sumus. Sed ut observet
quotiens Virgilius de celeritate temporum dicit
hoc uti verbo illum fugit. Optima quaeque
dies miseris mortalibus evi prima
fugit, subeunt morbi tristisque se
nectus et labor et dure rapit incle
mentia mortis. Ille qui ad philosophiam spectat
hec eadem quo debet adducit. Numquam Vir
gilius inquit dies dicit ire sed fugere
quod currendi genus concitatissimum
est et optimos quosque primos rapit.
Quid ergo cessamus nos ipsi concitare ut
velocitate rapidissime rei possimus equare?
Meliora pretervolant deteriora succedunt.
Quemadmodum ex amphora primum quod
est sincerissimum effluit gravissimum
quodque turbidumque subsidit sic in etate
nostra quod est optimum in primo est. Id ex
hauriri in aliis potius patimur ut nobis
fecem reservemus. Inhereat istud animo
tamquam missum oraculo placeat. Optima
quaeque dies miseris mortalibus evi
prima fugit. Quare optima? Quia quod restat
incertum est. Quare optima? Quia iuvenes
possumus discere possumus facilem animum et
adhuc tractabilem ad meliora convertere
quia hoc tempus idoneum est laboribus idoneum

agitandis per studia ingeniis est exercendis
per opera corporibus. Quod superest segnius
et languidius et propius a fine. Itaque
toto hoc agamus animo et omissis atque ex
ituris in rem unam laboremus ne hanc tem
poris pernicissimi celeritatem quam retinere non
possumus relicti demum intelligamus.
Primus quisque optimus dies placeat et redigatur
in nostrum. Quod fugit occupandum est. Hec non
agitat ille qui grammatici oculis car
men istud legit ideo optimum quemque
primum esse diem quia subeunt morbi quia
senectus premit et adhuc adolescentiam
cogitantibus supra caput est sed dicit Vir
gilium semper una ponere morbos senectutem.
Non me hercules immerito: senectus enim
insanabilis morbus est. Preterea inquit
hoc senectuti cognomen imposuit,
tristem illam vocat: subeunt morbi tristisque
senectus. Non est quod mireris ex eadem
materia suis quemque studiis apta colligere.
In eodem prato bos herbam querit canis
leporem ciconia lacertam. Cum Ciceronis
librum de republica prendit hinc philologus aliquis
hic grammaticus hic philosophie deditus alius
alio curam mittit. Philosophus admiratur
contra iusticiam dici tam multa potuisse. Cum
ad hanc eandem lectionem philologus accessit
hoc subnotat duos Romanos reges esse
quorum alter patrem non habet alter matrem.
Nam de Servii matre dubitatur, Anci pater
nullus Nume nepos dicitur. Preterea
notat eum quem nos dictatorem dicimus et
in hystoriis legimus ita nominari apud
antiquos magistrum populi vocatum. Hodie
id extat in auguralibus libris et
testimonium est quod qui ab illo nominatur magi
ster equitum est. Eque notat Romulum perisse
solis defectione provocationem ad populum
etiam a regibus fuisse. Id ita in pontifi
calibus libris aliqui qui putant
et Fenestella. Eosdem libros cum grammaticus
explicuit primum verba expressa a se
dici a Cicerone id est reapse in commentarium
refert nec minus sese id est seipse. Deinde
transit ad ea que consuetudo seculi mutavit
tamquam ait Cicero quia sumus ab ipsa calce
eius interpellatione revocati. Hanc quam

certo oratio notat antiq' talē dicebat
Deinde ennianos colligit v'sus et i' primis
illos de affricano scriptos cui nemo
ciuis neq' hostis qm volt profacti reddē
ope' p'cium. ex eo se ait intelligē apud
antiquos n̄o tm̄ auxiliu' significasse
s; opa. ait. Ennius eni' ei n'eminē
potuisse scipioni nec ciuē neq' hostem
reddē ope' p'ciu' felicē deinde se putat
q' inuenerit unde visu' sit virgilio dicē
quē sup ingens porta tonat celi. Ennium
hoc ait homero se subripuisse. Ennio
v'gilium. esse eni' apud ciceronē i' his
ip'is de re p' hoc epygrama esse eni'
si fas endo plagas celestiu' ascendē cuiq' ē
michi soli celi maxia porta patet. sed ne
et ipse du' aliud ago. i' philologiu' aut
gramaticu' delabar illud admoneo au
ditio' phorum lectio'q' ad p'positu' beate
vite trahenda. n̄o ut v'ba p'sca aut
ficta captemus et translationes improbas
figulatas q' dicendi. sed ut p'fu'tura
p'cepta et magnificas voces et animosas
q' mox i' re' transferant'. sic ista discamus
ut que fuerint v'ba sint op'a. Nullos
aut' peius mereri de o'ibus mortalibus
iudico q' qui ph'iam velud aliquod
artificiu' venale didicerunt qui alit'
viuunt q' viuendu' esse p'cipiunt. Exempla
eni' se ip'os inutilis discipline circumferunt
Nulli n̄o vicio quod insequunt' obnoxii
Non mag' m' p't quisq' talis prodesse
p'ceptor q' gubernator i' tempestate nau
seabundus. tenendu' rapiente fluctu
gubernaculu'. luctandu' cu' ip'o mari
eripienda sunt vento vela. quid me
p't adiuuare rector nauigii attonitus
et vomitans. Quanto maiore putas vitā
tempestate iactari q' ullam rate'. Non
est loquendu' s; gubernandu'. O'ia que
dicunt que turba audiente iactant aliena
sunt. dixit illa plato dixit zenon
dixit crisippus et possidonius et ingens
agmē n'o'um tot ac taliu' q'o p'bare
possint sua esse monstrabo. faciant que
dixerint. qm' que volueram ad te p'lata
ia' dixi nunc desiderio tuo satisfacia'
et i' alteram ep'lam integru' quod ex
egeras transferam ne ad re' spinosa'
et auribus erectis curiosis q' audienda'
lassus accedas. Vale. Mult' argumt'

ostendit sapientē sapienti prodesse

An sapiens sapienti p'sit scire e 109
desideras. dicimus plenu' o'i bono c·3
esse sapientē et su'ma adeptu' q'o
prodesse aliq's possit summu' bonu' habenti
q'ritur. p'sunt int' se boni exercent eni' v'tutes
et sapi'am i' suo statu continet. desiderat
uterq' aliquē cu' quo conferat cu' quo q'rat
peritos luctandi usus exercet. musicu'
qui paria didicit mouet. opus ē et
sapienti agitatione v'tutu'. ita q'admo
ip'e se mouet sic mouet' ab alio sapiente
Quid sapiens sapienti p'derit. impetu'
illi dabit occasiones actionu' honestaru'
commonstrabit. p't' hec aliq's cogitationes
suas exprimet docebit que inuenerit se'p'
eni' etia' a sapiente restabit q'd inueniat
et quo animus eius excurrat. Malus malo
nocet facit q' peiore' ira' eius in
citando tristicie assentiendo voluptates
laudando. et tu'c maxime laborant mali
ubi plurimu' vicia miscuere et i' unu'
collata nequicia est. Ergo ex contrario
bonus bono p'derit. Quo inquis. Gau
diu' illi afferet fiducia' co'firmabit ex co'
spectu mutue tranquillitatis crescet utriusq'
leticia. p'terea q'rundam illi re'u' scia'
tradet. n̄o eni' o'ia sapiens scit. etia' si
sciret breuiores vias re'u' aliq's exco
gitare posset et has indicare p' quas facilius
totu' opus circumfert'. p'derit sapienti
sapiens. n̄o scilicet tantu' suis viribus s;
ip'ius que' adiuuabit. p't quidē ille etia'
relictus sibi explicare p'tes suas. utet'
p'pria velocitate. s; nichilomin' adiuuat
etia' currente' hortator. Non prodest sapienti
sapiens s; sibi ip'i. hoc scias. detrahe
illi vim p'pria' et ille nich' aget. hoc mo'
dicas licet n̄o esse i' melle dulcedine'
nam ip'e ille qui esse debeat ita aptatus
lingua palato q' est ad eiusmodi gustu' ut ille
talis sapor capiat offendat. sunt eni'
quida' quibus morbi vicio mel amaru'
videat'. oportet utru'q' valē ut et ille
p'desse possit et hic ut p'futuro mat'ia
sit ydonea. In summu' inq't p'ductu'
calore' calefieri sup'uacuu' est et in
summu' p'ducto bonu' sup'uacuu' est
q'd p'sit. Numq' instructus o'ibus rebus
agricola ab alio instrumēta q'rit. Numquid

armatus miles quanta in aciem descendens
satis est, nec amplius arma desiderat.
Ergo nec sapiens; satis enim illi ad vitam instruendam
satis virtus est. Ad hoc respondeo: tamen et
summum motus est calore adiecto ut summum
teneat; sed ipse se inquit calor tuetur. Primum
multum interest inter ista que comparas. Calor
enim unum est; prodesse varium est. Deinde
calor non adiuvatur adiectione caloris ut
caleat; sapiens non potest in habitu mentis
sue stare, nisi amicos aliquos similes sui
admiserit, cum quibus virtutes suas communicet.
Adice nunc quod omnibus inter se virtutibus amicitia est.
Itaque prodest qui virtutes alicuius paris sui
amat amandasque invicem prestat. Similia
delectant, utique ubi honesta sunt et probare
ac probari sciunt. Etiam nunc sapientem animum
perite movere nemo alius potest nisi homo.
Ergo ad rationem movendam ratione opus
est; sic ut moveatur, ratione perfecta opus est
ratione perfecta prodesse dicitur. Etiam ea media
nobis largiuntur, pecuniam gratiam incolumitatem,
alia in usus vite cara aut utilia. In
his dicitur etiam stultus sapienti posse
prodesse. Prodesse autem est animum secundum naturam movere
virtute sua ut eius qui movebitur. Hoc
non sine ipsius quoque qui proderit bono fiet.
Necesse est enim alienam virtutem exercendo
exerceat et suam. Sed ut removeas ista que
aut summa bona sunt aut summorum efficientia,
nihilominus prodesse inter se sapientes possunt.
Invenire enim sapientem sapienti per se
res expetenda est, quia natura bonum omne
carum est bono et sic quisque conciliatur
bono quemadmodum sibi. Necesse est ex hac
questione argumenti causa in alteram transeam.
Queritur enim an deliberaturus sit sapiens,
an in consilium aliquem advocaturus. Quod
facere illi necessarium est cum ad hec civilia
et domestica venitur et, ut ita dicam, mortalia.
In his sic illi opus est consilio
alieno quomodo medico, quomodo guber-
natori, quomodo advocato et litis ordinatori.
Proderit ergo sapiens aliquando sapienti; sua-
debit enim. Sed in illis quoque magnis ac divi-
nis, ut diximus, communiter honesta tractando
et animos cogitationesque miscendo utilis
erit. Preterea secundum naturam est et amicos com-
plecti et amicorum actu ut suo proprio gra-
tulari. Nam nisi hoc fecerimus, ne virtus

quidem nobis permanebit que exercendo sen-
tire valet. Virtus autem suadet presentia bene collo-
care, in futurum consulere, deliberare et intendere
animum; facilius intendet explicabitque qui
aliquem sibi assumpserit. Queret itaque aut
perfectum virum aut proficientem vicinumque
perfecto. Proderit autem ille perfectus
si consilium communi prudentia iuverit.
Aiunt homines plus in alieno negotio vide-
re. Hoc illis evenit quos amor
sui excecat, quibusque dispectum utilitatis
timor in periculis excutit. Incipiet sapere
securior et extra metum positus. Sed nihilo-
minus quedam sunt que etiam sapientes in alio
quam in se diligentius vident. Preterea illud dul-
cissimum et honestissimum idem velle atque
idem nolle sapiens sapienti prestabit.
Egregium opus pari iugo ducet. Persolvi
quod exegeras, quamquam in ordine rerum erat
quas moralis philosophie voluminibus complectimur.
Cogita quod soleo frequenter tibi dicere: in ist-
is nos nihil aliud quam acumen exercere. To-
tiens enim illo revertor: quid ista me iuvat?
Fortiorem fac me, iustiorem,
temperantiorem. Nondum exerceri vacat; adhuc
medico mihi opus est. Quid me poscis
scientiam inutilem? Magna promisisti:
exige, vide. Dicebas intrepidum fore etiam
si circa me gladii micarent, etiam si
mucro tangeret iugulum. Dicebas securum
fore etiam si circa me flagrarent incendia,
etiam si subitus turbo totam navem meam
mari raperet. Hanc mihi prestate curam ut volup-
tatem, ut gloriam contemnam. Postea docebis
implicata solvere, ambigua distinguere,
obscura perspicere. Nunc doce quod necesse est. Vale.

Sequitur liber xvii. Nos optimis
deos infestos esse ut fiunt malis.
Et quod pertractatum scripsit pro
notitia boni et mali. Item et ipsum
tum per haben. Et quod turpe est etiam
in aqua et polenta reponere vitam. Vale.

Ex Nomentano meo te salu-
to et iubeo habere mentem bonam,
hoc est propitios deos omnes,
quos habet placatos et faventes
quisquis sibi se propitiavit. Sepositam in presentia
que quibusdam placent, unicuique nostrum
pedagogum dari deum, non quidem ordi-
narium, sed hunc inferioris note ex eorum

quos Ovidius de plebe deos dictitat. Ita tamen hoc
seponas volo ut memineris maiores nostros
qui crediderunt stoycos fuisse; singulis
enim et genium et iunonem dederunt. Postea
videbimus an tantum diis vacet ut privatorum
negotia procurent. Interim illud scito
sive assignati sumus sive neglecti et for-
tune dati, nulli te posse imprecari quic-
quam gravius quam si imprecatus fueris ut se habeat
iratum. Sed non est quare cuiquam quem penam
putaveris optes ut infestos deos habeat;
habet inquam etiam si videtur eorum favore
produci. Adhibe diligentiam tuam et intuere
quid sint res nostre, non quid vocentur, et scies
plura mala contingere nobis quam accidere.
Quotiens enim felicitatis et causa et initium fuit
quod calamitas vocabatur. Quotiens magna
gratulatione excepta res gradum sibi struxit
in preceps et aliquem iam eminentem allevavit
etiam nunc tamquam adhuc staret unde tuto
caderet. Sed ipsum illud cadere non habet in se
mali, si exitum spectes ultra quem
natura neminem deiecit. Prope est rerum
omnium terminus, prope est inquam et illud unde
felix eicitur, et illud unde infelix emittitur.
Nos utraque extendimus et longa spe ac
metu facimus. Sed si sapis omnia humana
condicione metire; simul et quod gaudes et quod times
contrahe. Est autem tanti nichil diu gaudere
ne quid diu timeas. Sed quare istud malum
astringo? Non est quod quicquam timendum
putes. Vana sunt ista que nos movent,
que attonitos habent. Nemo nostrum quid
veri esset excussit, sed metum alter alteri
tradidit. Nemo ausus est ad id quo per-
turbabatur accedere et naturam ac bonum sui
nosse. Itaque res falsa et inanis habet ad-
huc fidem quia non coarguitur. Tanti putemus
oculos intendere, iam apparebit quam brevia
quam incerta, quam tuta timeantur. Talis animorum
nostrorum est confusio qualis Lucretio visa
est: Nam veluti pueri trepidant atque omnia
cecis in tenebris metuunt, ita nos in luce
timemus. Quid ergo? Non omni puero stultiores sumus qui
in luce timemus? Sed falsum est, Lucreti, non timemus
in luce; omnia nobis fecimus tenebras.
Nichil videmus nec quid noceat nec quid expe-
diat. Tota vita incursitamus nec ob hoc
resistimus aut circumspectius pedem ponimus.
Vides autem quam sit furiosa res in tenebris
impetus. At me hercules id agimus
ut longius revocandi simus, et cum ignoremus
quo feramur, velociter tamen illo quo tendimus

Perseveramus. Sed lucescere si velimus potest. Uno
autem modo potest, si quis hanc humanorum divinorumque
notitiam scientia acceperit, si illa se non
perfuderit sed infecerit, si eadem quamvis
sciat retractaverit et ad se sepe retulerit,
si quesierit que sint bona, que mala,
quibus hoc falso sit nomen ascriptum,
si quesierit de honestis et turpibus, de providentia.
Nec intra hec humani ingenii sagacitas sistitur;
prospicere et ultra mundum libet, quo feratur,
unde surrexerit, in quem exitum tanta rerum
velocitas properet. Ab hac divina contemplatione
abductum animum in sordida et humilia pertraximus
ut avaritie serviret, ut relicto terminis
mundo et eius dominis cuncta circumeuntibus
terram rimaretur et quereret quid ex illa mali
effoderet, non contentus oblatis. Quicquid nobis
bono futurum erat deus et parens noster in proximo
posuit. Non expectavit inquisitionem nostram,
et ultro dedit; nocitura altissime
pressit. Nichil nisi de nobis queri possumus;
ea quibus periremus nolente rerum natura
et abscondente protulimus. Addiximus animum
voluptati, cuius indulgentia initium omnium ma-
lorum est. Tradidimus ambitioni et fame,
ceteris eque vanis et inanibus. Quid
ergo nunc te hortor ut facias? Nichil novi,
nec enim novis malis remedia queruntur,
sed hoc primum, ut tecum ipse dispicias
quid sit necessarium, quid supervacuum. Necessaria
tibi occurrent ubique; supervacua et semper et toto animo
querenda sunt. Non est autem quod te nimis
laudes si contempseris aureos lectos et
gemmeam supellectilem. Que est enim
virtus supervacua contempnere? Tunc te ad-
mirare, cum contempseris necessaria. Non magnam
rem facis quod vivere sine recto apparatu
potes, quod non desideras milliarios apros
nec linguas phenicopterorum et alia portenta
luxurie iam tota animalia fastidientis et certa
membra ex singulis eligentis. Tunc te
ammirabor si non contempseris etiam sordidum
panem, si tibi persuaseris herbam ubi
necesse est non pecori tantum sed homini nasci,
si scieris cacumina arborum explementum
esse ventris, in quem sic preciosa congerimus
tamquam recepta servantem. Sine fastidio im-
plendus est. Quid enim ad rem pertinet
quid accipiat, perditurus quicquid acceperit?
Delectant te disposita que terra mari-
que capiuntur. Aliqua grata sed recentia

Inferunt ad mensam. Alia si domum pasta et co-
acta pinguescere. Simul ut uno sagina
contineat suam delectat te intuitor ipsorum arte
quesitus. At me hercules ista sollicite
servitata namque condita eum subierunt
neutrum iuvat atque eadem feditas occupat
vis laborum voluptate contempne. Sed
unde spectata Attalus memini cum magna
admiratione omnium hoc dicente. Dum michi
nuper imposuere divitie superba ubi
aliquid gravius alio atque alio loco fulsissent
estimabant similia esse que laterent
hiis que offenderunt. Sed vero quodam appa-
ratu inde totas opes urbis celatas
et auro et argento et hiis que pretium auri
argenti quoque vicerunt. Exquisitos colo-
res et vestes ultra non tantum nostrum. Sed
ultra fines hostium advectas. hinc puerorum
perspicuos cultu atque forma greges
hinc feminarum et alia que res suas re-
cognoscens summi imperii fortuna proferat.
Quid hoc est inquit aliud quam irritare
cupiditates hominum per se incitata. Quid
sibi vult ista pecunie pompa. Ad discendam
avaritiam quid? At me hercules
minus cupiditatis inde effero quam attuleram.
Contempsi divitias non quia supervacue sed
quia pusille sunt. Videsne quam intra pau-
cas horas ille ordo quamvis lentus dispo-
situs quoque transierit. Hoc totam nostram vitam
occupabunt quod totum diem occupare
non potuit. Accessit illud quod tam supra
vacue in cultu fuit quam diu hiis qui fuerunt
spectantibus. Hoc itaque ipse in deo
quotiens tale aliud perstrinxerit oculos
meos quotiens occurrit domus splendida
cohorsque culta servorum lectica formosis
imposita coloribus. Quid miraris?
quid stupes? pompa est. ostenduntur iste
res non possidentur. et dum placent
transeunt. Ad veras potius te converte
divitias. Disce parvo esse contentus
et illam vocem magnus atque animosus exclama.
Habeamus aquam habeamus polentam
Iovi ipsi controversiam de felicitate faciamus.
Faciamus oro. etiam si ista defuerint
turpe est beatam vitam in auro et argento
reponere. eque turpe est in aqua et po-
lenta. Quid ergo faciam si ista non fuerint?
Queris quod sit remedium inopie. Famem fames

finit. Alioquin quid interest magna sint
an exigua que servire te cogunt. Quid
refert quantum sit quod tibi possit negare
fortuna. Hec ipsa aqua et polenta in alie-
num arbitrium cadit. Liber est autem
non in quem parum licet fortune. sed in quem
nichil. Ita est. nichil desiderare oportet
si vis Iovem provocare. nichil desiderantem
hec nobis Attalus dixit. ostendit nature
si volebas presumptis cogitare id agere ut sis
felix. non ut videaris. et ut tibi videaris.
non aliis. Vale. De vera philosophie mag-
nitudine quam sophismata et ca-
villationes prestare non possunt.

Quod nocent latine sophismata. cavil-
lata quesita a me cavillationes tempta-
verunt illius nomen imponere nullum
potest videlicet quia res ipsa non recipi-
ebat et nobis nec usui erat. Nomen
quod repugnatum est aptissimum videtur mi-
chi. in quo Cicero usus est. Cavilla-
tiones vocat. quibus quisquis se tradidit
questiunculas quidem vafras nectit. ceterum ad
vitam nichil proficit. neque fortior sit neque
temperatior neque elatior. At ille qui phi-
losophiam in remedium suum exercuit ingens fit
animo plenus fiducie inexpugnabilis
et maior adeuntibus. Quod in magnis
evenit montibus quorum proceritas minus
apparet longe intuentibus. Cum ad
accesseris tunc manifestum fit quam in ardu-
o summa sit. Talis est mi Lucili verus
et rebus non artificiis philosophus. In
medio stat admirabilis celsus mag-
nitudinis vere. non exurgit in plantas
nec summis ambulat digitis eorum
more qui mendacio staturam adiuvant
longioresque quam sunt videri volunt.
Contentus est magnitudine sua quod
contentus sit eo usque crevisse quo manum
ei fortuna non porrigit. Ideo et supra
humana est par sibi in omni statu rerum
sive secundo cursu vita procedit sive
fluctuat et fertur per adversa ac difficilia. Hanc
constantiam cavillationes iste de quibus
paulo ante loquebar prestare non pos-
sunt. Ludit istis animus non proficit et philosophiam
a fastigio deducit in planum. Nec te
prohibuerim aliquando ista agere. sed tunc cum voles

mecum atque hoc tu quoque ipse pessimum duco animum quadam sibi faciunt et animi in parve subtilitate inductam tempore moratur. cum tanta rerum moles videtur. cum vix tota vita sufficiat. ut hoc unum discas vitam contempnere. Quomodo regere inquis. Secundum opus est. nam nemo illa bene rexit nisi qui contempsit. Vale.

Utens et agricole exemplo ostendit inveterati ingenii pravitate fore inemendabilem

Cupio mehercules amicum tuum formari ut desideras et institui. sed valde durus capitur. immo potius quod est molestius valde mollis capitur et consuetudine mala ac diutina fractus. Volo tibi ex nostro artificio exemplum referre. Non quelibet insitionem vitis patitur. si vetus et exesa est. si infirma gracilisque. aut non recipiet surculum aut non alet nec applicabit sibi nec in qualitatem eius naturamque transibit. Itaque solemus supra terram precidere ut si non responderit temptari possit secunda fortuna et iterum repetita infra terram inseratur. Hic de quo scribis et mandas non habet vires. indulsit vitiis. simul et emarcuit et induruit. non potest recipere rationem. non potest nutrire. At cupit ipse. Noli credere. Non dico illum mentiri tibi. putat se cupere. Stomachum illi fecit luxuria. cito cum illa redibit in gratiam. Sed dicit se offendi vita sua. Non negaverim. quis enim non offenditur. Homines vitia sua et amant simul et oderunt. Tunc itaque de illo feramus sententiam cum fidem nobis fecerit invisam iam sibi esse luxuriam. nunc illis male convenit. Vale.

Dum subtiliter disputat per multa, in eo nititur virtutes non esse animalia. et moralem de fortitudine et iustitia doctrinam subinserit

Desideras tibi scribi a me quid sententiam de hac questione iactata apud nostros. an iustitia prudentia cetereque virtutes animalia sint. Hac subtilitate effecimus Lucili karissime ut exercere ingenium inter irrita videremur et disputationibus nichil profuturis otium terere. Faciam quod desideras et quid nostris videatur exponam. sed me in alia sententia profiteor. puto quedam esse que deceant phecasiatum palliatumque. Que sint ergo que antiquos moverunt dicam. Animum constat animal esse cum ipse efficiat ut simus animalia. et cum ab illo animalia nomen hoc traxerunt. Virtus autem nichil aliud est quam animus quodammodo se habens. ergo animal est. Deinde virtus agit aliquid. agi autem nichil sine impetu potest. si impetum habet qui nulli est nisi animali. animal est. Si animal est inquit virtus. habet ipsa virtutem. Quidni habeat se ipsam. quomodo sapiens omnia per virtutem gerit sic virtus per se. Ergo inquit et omnes artes animalia sunt et omnia que cogitamus queque mente complectimur. Sequitur ut multa animalium milia habitent in his angustiis pectoris. et singuli multa simus animalia aut multa habeamus animalia. Queris quid adversus istud respondeatur. unaqueque ex istis res animal erit. multa animalia non erunt. Quare dicam si michi accommodaveris subtilitatem et intentionem tuam. singula animalia singulas debent habere substantias. ista omnia unum animum habent. itaque singula esse possunt. multa esse non possunt. Ego et animal sum et homo. non tamen duos esse nos dices. Quare. quia separati debent esse. Ita dico. alter ab altero debet esse deductus ut duo sint. Quicquid in uno multiplex est sub unam naturam cadit. itaque unum est. Et animus meus animal est et ego animal sum. duo tamen non sumus. Quare. quia animus mei pars est. Tunc aliquid per se numerabitur cum per se stabit. ubi vero alterius membrum erit non poterit videri aliud. Quare dicam. quia quod aliud est suum oportet esse et proprium et totum et intra se absolutum. Ego me in alia esse sententia professus sum. non enim tantum virtutes animalia erunt si hoc recipitur. sed opposita quoque illis vitia et affectus tamquam ira timor luctus suspicio. Ultra res ista procedet. omnes sententie omnes cogitationes animalia erunt. quod nullo modo recipiendum est. non enim quicquid ab homine fit homo est. Iustitia quid est inquit. animus quodammodo se habens. itaque si animus animal est et iustitia. Minime. hec enim habitus animi est et quedam vis. idem animus in varias figuras convertitur. et non totiens animal aliud est quotiens aliud facit. nec illud quod fit ab animo animal est. Si iustitia animal est. si fortitudo. si cetere virtutes. utrum desinunt esse animalia

subinde aut rursus incipiunt an semper
sunt? desinunt virtutes non possunt. Ergo ista
alia animalia inmortalia in hoc animo ipsi
Video sunt inquit ista ex eo uno religata
sunt et partes unius ac membra sunt.
Talem ergo faciem animi nobis proponimus
qualis est id quod multa habent capita
quorum unumquodque per se pugnat per se
nocet. Atqui nullum eorum illius capitum
animal est sed ex capitibus ceterum ipsum unum
animal est. Nemo in chimaera leonem animal esse
dixit aut draconem. Hee partes erant eius
partes autem non sunt animalia. Quid est
quo colligas iustitiam animal esse? Agit inquit
aliquid et prodest. Impetum habet sic animi.
Animal donec moriatur hoc est id quod coepit
esse donec moriatur hoc est. Equus canis
transire in aliud non potest. Iustitia idem
animus quodammodo se habens animal est. Credamus.
Deinde animal est fortitudo id est animus quodammodo
se habens. Quis animus? ille qui modo in
iustitia erat tenetur in priore animali et
in aliud ei transire non licet. In eo
illi in quo primum esse coepit perseverandum
est. Praeterea unus animus duorum animalium
esse non potest multo minus plurium. Si iustitia
fortitudo temperantia ceteraeque virtutes
animalia sunt quomodo unum animum habebunt?
singulos habeant oportet aut non sunt
animalia. Non potest unum corpus plurium
animalium esse. Hoc et ipsi fatentur. Iustitiae
quod est corpus? animus. Quid fortitudinis
quod est idem animus. Atqui unum corpus
esse duorum animalium non potest. Sed idem animus
inquit iustitiae habitum induit et for-
titudinis et temperantiae. Hoc fieri posset
si quo tempore iustitia esset fortitudo non
esset. Nunc vero omnes virtutes simul sunt.
Ita quomodo singula erunt animalia cum unus
animus sit? Qui plus quam unum animal non
potest facere. Denique nullum animal pars est alterius
animalis. Iustitia autem pars est animi non
est ergo animal. Videor mihi in re confessa perdere
operam. Magis enim indignandum de isto
quam disputandum est. Nullum animal alterius
pars est. Circumspice omnium corpora nullum
non et color proprius est et figura sua
et magnitudo. Inter cetera propter quae mirabile
divini artificis ingenium est hoc quoque existimo
esse quod in tanta copia rerum numquam in idem
incidit. Etiam quae similia videntur cum contu-
leris diversa sunt. Tot fecit genera foliorum
nullum non sua proprietate signatum. Tot
animalia nullius magnitudo cum altero convenit
utique aliquid interest. Exegit a se ut dissimilia
essent et imparia. Virtutes ut dicitis
omnes pares sunt ergo non sunt animalia.
Nullum non animal per se aliquid agit. Virtus
autem per se nihil agit sed cum homine. Omnia
animalia aut rationalia sunt ut homines
ut dii aut inrationalia ut pecora. Vir-
tutes utique rationales sunt. Atqui nec
homines sunt nec dii ergo non sunt animalia.
Omne rationale animal nichil agit nisi
primum specie alicuius inritatum est. Deinde
impetum cepit. Deinde assensio confir-
mavit hunc impetum. Quid sit assensio
dicam. Oportet me ambulare tunc demum
ambulo cum hoc mihi dixi et approbavi hanc
opinionem meam. Oportet me sedere tunc
demum sedeo. Hec assensio in virtute non est.
Puta enim prudentiam esse quomodo assentietur
oportet me ambulare? Hoc natura non patitur.
Prudentia enim ei cuius est prospicit non
sibi. Nam nec ambulare potest nec sedere.
Ergo assensionem non habet. Quod assensionem
non habet rationale animal non est. Virtus si
animal est rationale est. Rationale autem non
est ergo nec animal. Si virtus animal est virtus autem
bonum est omne bonum animal est. Hoc nostri
fatentur. Patrem servare bonum est et sententiam
prudenter in senatu dicere bonum est et
iuste decernere bonum est. Ergo et patrem servare
animal est et prudenter dicere animal est. Eo usque
res excessit ut risum tenere non possis. Pru-
denter tacere bonum est ita et tacere et cenare
animal est. Ergo mehercules titillare
non desinam et ludos mihi ex istis subtilibus
ineptiis facere. Iustitia et fortitudo si
animalia sunt certe terrestria sunt. Omne
animal terrestre alget esurit sitit ergo iustitia
alget fortitudo esurit clementia sitit.
Quid porro non interrogabo illos quam
figuram habeant ista animalia? hominis an equi
an ferae? Si rotundam illis an qualem
dederint formam deo quaeram an et avaritia
et luxuria et clementia aeque rotunda sint

sunt enim, ut ipse audis, et quae vindicaverint
et iam non interrogabo an prudens animal
sit, nec esse confitearis. Deinde dicant
ambulationes esse animal, et quidem rotundum,
ne putes a me primum compertum ex praescripto
loqui, sed mecum istic et inter Cleanthem et
discipulum eius Chrysippum non convenit, quid
sit ambulatio. Cleanthes ait spiritum esse a
principali usque in pedes permissum. Chrysippus ipsum
principale. Quare est, Lucili, cur non ipsum Chrysippum
exemplo sibi quisque se vindicet et
ista tot animalia, quae tot alia sint, Quemadmodum
aequus et poeta est et orator, et tamen
unus, sic virtutes multa animalia sint, sed
multa non sunt. Idem est animus et animus
et iustus et prudens et fortis. In singulas
virtutes quodam se habitu sublata conveniunt
nobis. Haec et ego inter nos fateor animum
animal esse, postea visurus quid de ista re sententiae;
feras. Actiones enim animalia esse nego.
Alioquin et omnia verba erunt animalia et omnes
versus. Nam si sermo prudens bonum est, bonum
autem omne animal est, prudens versus bonum est,
bonum autem omne animal est, versus ergo animal est.
Itaque arma virumque cano animal est, quod
non possunt rotundum dicere, cum sex pedes habeat.
Textorium inquis totum me hercules istud
quod cum maxime agitur. Dissilio risu
cum in cogito soloecismum animal esse et barbarismum
et syllogismum, et aptas illis facies
tamquam pictor assignans. Haec disputamus
contractis superciliis fronte rugosa. Non
possum hoc loco dicere illud Caelianum: O
tristes ineptias, ridiculae sunt. Quin itaque
potius aliquid utile nobis ac salutare
tractamus, et quaerimus quo ad virtutes venire
possimus, quae nos ad illas viae ducant.
Doce me, non an fortitudo animal sit, sed
nullum animal felix esse sine fortitudine, nisi
contra fortuita convaluit et omnes casus ante
quam exciperet meditando praedomuit. Quid est
fortitudo? Munimentum humanae imbecillitatis
inexpugnabile, quod qui circumdedit sibi
securus in hac vitae obsidione perdurat.
Utitur enim suis viribus, suis telis. Hoc
loco tibi Posidonii nostri sententiam referre
volo. Non est quod umquam fortunae armis
putes esse te tutum. Tuis pugna. Contra
ipsam fortuna non armat. Itaque contra
hostes instructi, contra ipsam inermes sunt.
Alexander Persas quidem et Hyrcanos et Indos
et quidquid gentium usque in Oceanum extendit
Oriens vastabat fugabatque, sed ipse
modo occiso amico, modo amisso, iacebat
in tenebris, alias scelus, alias desiderium
suum maerens, victor tot regum atque
populorum irae tristitiaeque succumbebat. Id enim
egerat ut omnia potius haberet in potestate quam
affectus. O quam magnis homines erroribus
tenentur, qui ius dominandi trans maria cupiunt
permittere felicissimosque se iudicant, si
multas per militem provincias obtinent
et novas veteribus adiungunt, ignari quod
sit illud ingens parque dis regnum. Imperare
sibi maximum imperium est. Doceat me
quam sacra res sit iustitia alienum bonum
spectans, nihil ex se petens nisi usum sui.
Nihil sit illi cum ambitione famaque;
sibi placeat. Hoc ante omnia sibi quisque
persuadeat: me iustum esse gratis oportet.
Parum est. Adhuc illud persuadeat: me
iustum esse gratis oportet. Parum est. Adhuc
hoc illud persuadeat sibi: me in hanc pulcherrimam
virtutem ultro etiam impendere iuvet,
tota cogitatio a privatis commodis quam longissime
aversa sit. Non est quod spectes quod sit iustae
rei praemium; maius in iusta est. Illud adhuc
tibi affige, quod paulo ante dicebam:
nihil ad rem pertinere quam multi aequitatem
tuam noverint. Qui virtutem suam publicari
vult, non virtuti laborat sed gloriae.
Non vis esse iustus sine gloria? At mehercules
saepe iustus esse debebis cum infamia.
Et tunc, si sapis, mala opinio bene
parta delectat. Vale. De multiplici
varietate vitiosae orationis et quod pro
qualitate animi dicentis eius informatur
oratio. Ubi coniux luxuriam
fluctuare declamat. Rubrica.

Quare quibusdam temporibus provenerit corrupti generis oratio, e[pistola] C[XIV]
quaeris, et quomodo in quaedam vitia
inclinatio ingeniorum facta sit, ut aliquando
inflata explicatio vigeret, aliquando infracta
et in morem cantici ducta; quare alias
sensus audaces et fidem egressi placuerint,
alias abruptae sententiae et suspiciosae, in quibus
plus intellegendum esset quam audiendum;
quare aliqua aetas fuerit quae translationis

uite · vetitur · inuestibile · hoc quod audire
vulgo soles · quod apud grecos in prouerbium
cessit · talis hominibus fuit oratio qualis
vita · quemadmodum autem vniuscuiusque actio
dicendi similis est · sic genus dicendi aliquando
imitatur publicos mores · si disciplina
ciuitatis laborauit et se in delicias
dedit · Argumentum est luxurie publice
orationis lasciuia · si modo non in vno
aut in altero fuit · sed approbata est et
recepta · non potest alius esse ingenio alius
animo color · si ille sanus est · si compositus
grauis temperans · ingenium quoque siccum
ac sobrium est · illo viciato hoc quoque
afflatur · Non vides si animus elanguit
trahi membra et pigre moueri pedes
si ille effeminatus est in ipso apparere
mollitiem · si ille acer est et ferox co-
citari gradum · si furit aut quod furori simile
est irascitur · turbatum esse corporis motum
nec ire sed ferri · Quanto hoc magis
accidere ingenio putas quod totum animo
permixtum est · ab illo fingitur · illi paret
inde legem petit · Quomodo Mecenas vixe-
rit notius est quam ut narrari nunc de-
beat · quo ambulauerit · quam delicatus
fuit · quam cupit videri · quam vicia sua
latere noluit · Quid ergo · non oratio eius
eque soluta est quam ipse discinctus · non
tam insignita illius verba sunt quam
cultus quam comitatus quam domus quam uxor
Magni ingenii vir fuerat · si illud
egisset via rectiore · si non vitasset
intelligi · si non etiam in oratione difflueret
Videbis itaque eloquentiam ebrii hominis
inuolutam et errantem et licentie plenam
Mecenas de cultu suo · quid turpius
amne siluisque ripa comantibus vide
ut alueum lintribus arent versoque
vado remittant ortos · Quid si quis
femine cirro crispat · et labris columbatur
incipitque suspirans ut ceruice lassa
fanantur · nec more tyranni irremediabilis
factio rimantur epulis lagonaque
temptant domos et spe mortem exigunt
Genium festo vix suo teste tenuisse
ut cerei filum crepare · mola · focum
mater aut uxor inuestiunt · Non
statim cum hec legeris hoc tibi occurret
hunc esse qui solutis tunicis in urbe semper
incesserit · Nam etiam cum absentis Cesaris
fungeretur signum a discincto petebatur
hunc esse qui in tribunali in rostris in omni
publico cetu sic apparuerit ut pallio
velaretur caput · exclusis utrimque auribus
non aliter quam in mimo diuitis fugitiui so-
lent · hunc esse cui tunc maxime ciuilibus
bellis strepentibus et sollicita urbe et armis
comitatus · hic fuit in publico spadonibus
duo magis tamen viri quam ipse · hunc esse
qui uxorem milies duxit cum vnam
habuerit · Hec verba tam inprobe structa
tam neglegenter abiecta tam contra
consuetudinem omnium posita ostendunt
mores quoque non minus nouos et prauos et
singulares fuisse · Maxima laus illi
tribuitur mansuetudinis · pepercit gladio
sanguine abstinuit · nec ulla alia re
quid posset quam licentia ostendit · hanc
ipsam laudem suam corrupit · istis oratio-
nis portentosissime deliciis · Apparet enim
mollem fuisse non mitem · Hoc istae ambages
compositionis · hoc verba transuersa · hoc sen-
sus magni quidem sepe sed eneruati dum
exeunt · cuiuis manifestum facient · motum
illi felicitate nimia caput · Quod vicium
hominis esse interdum temporis solet · Vbi luxu-
riam late felicitas fudit · luxus primum
corporum esse diligentior incipit · Deinde
supellectili laborat · Deinde in
ipsas domos impenditur cura · ut in
latitudinem ruris excurrant · ut parietes
aduectis trans maria marmoribus ful-
geant · ut tecta varientur auro · ut la-
cunaribus pauimentorum respondeat
nitor · Deinde ad cenas lautitia trans-
fertur · et illic commendatio ex nouitate
et soliti ordinis commutatione captatur
ut ea que includere solent cenam prima po-
nantur · ut que aduenientibus dabantur
exeuntibus dentur · Cum assueuit animus
fastidire que ex more sunt · et illi pro
sordidis solita sunt · etiam in oratione quod
nouum est querit · et modo antiqua verba
atque obsoleta reuocat ac profert · modo
fingit et ignota deflectit · modo id quod
nuper increbuit pro cultu habetur
audax translatio ac frequens · Sunt
qui sensus precidant et hoc gratiam sperent

Hic sua dependerit et audienti suspectionem
sui fecerit. Sunt qui illos detinent et
porrigunt. Sunt qui non usque ad vitium acce-
dunt. Hoc est enim huic rei ad grande
temptanti. Sed qui ipsum vitium amant. Itaque
ubicumque videris orationem corruptam placere,
ibi mores quoque a recto descivisse non
erit dubium. Quomodo conviviorum luxuria
quomodo vestium egre civitatis indicia sunt,
sic orationis licentia, si modo frequens est, ost-
endit animos quoque a quibus verba exeunt pro-
cidisse. Mirari quidem non debes corrupta
excipi a corona sordidiore sed ab hac quoque
turba cultiore. Togis enim inter se
isti non iudiciis distant. Hoc magis mirari
potes quod non tantum vitiosa sed vitia laudentur.
Nam illud semper factum est. Nullum sine
venia placuit ingenium. Da mihi quemcumque
vis magni nominis virum, dicam quid illi etas
sua ignoraverit, quid in illo sciens dissi-
mulaverit. Multos tibi dabo quibus
vitia non nocuerint, quosdam quibus pro-
fuerint. Dabo inquam maxime fame et
inter admiranda propositos, quos si quis
corrigit delet. Sic enim vitia virtutibus
inmixta sunt ut secum illas tractura
sint. Adice nunc quod oratio certam regulam
non habet. Consuetudo illam civitatis que
numquam in eodem diu stetit versat. Multi ex
alieno seculo petunt verba, duodecim ta-
bulas loquuntur. Gracchus illis et Crassus
et Curio nimis et recentes sunt. Ad Appium
usque et Coruncanium redeunt. Quidam contra
dum nichil nisi tritum et usitatum volunt
in sordes incidunt. Utrumque diverso genere
corruptum est, tam mehercules quam
nolle nisi splendidis uti ac sonantibus
et poeticis, necessaria atque in usu posita vi-
tare. Tam hunc dicam peccare quam illum. Alter
se plus iusto colit, alter se iusto plus
negligit. Ille et crura, hic ne alas
quidem vellit. Ad compositionem transeamus.
Quot genera tibi dabo in hac quibus
peccetur. Quidam prefractam et asperam
probant, disturbant de industria si quid
placidius effluxit. Nolunt sine salebra
esse iuncturam, virilem putant et fortem que
aurem inequalitate percutiat. Quorundam
non est compositio, modulatio est. Adeo

blanditur quid de illa loquar in qua verba
differuntur et diu expectata vix ad clausulas
redeunt. Quid illa in exitu lenta, qualis
Ciceronis est, devexa et molliter detinens
nec aliter quam solent ad morem suum pedemque
respondens. Non tantum in genere sententiarum vitium
est si aut pusille sunt et pueriles aut
improbe et plus ause quam pudore salvo
licet, si floride sunt et nimis dulces,
si in vanum exeunt et sine effectu nichil
amplius quam sonant. Haec vitia unus aliquis
inducit sub quo tunc eloquentia
est, ceteri imitantur et alter alteri tradunt.
Sic Salustio vigente amputate sententie
et verba ante expectatum cadentia et obscura
brevitas fuere pro cultu. Lucius Arruntius
vir rare frugalitatis qui historias
belli Punici scripsit fuit Salustianus
et in illud genus nitens. Est apud Salustium
exercitum argento fecit, id est pecunia paravit.
Hoc Arruntius amare cepit, posuit
illud omnibus paginis. Dicit quodam
loco fugam nostris fecere. Alio loco Hiero rex
Siracusanorum bellum fecit. Et alio loco
que audita Panormitanos dedere
Romanis fecere. Gustum tibi dare volui,
totus his contexitur liber. Que apud
Salustium rare fuerunt apud hunc cre-
bra sunt et pene continua nec sine
causa. Ille enim in hec incidebat, at
hic illa querebat. Vides autem quid sequatur
ubi alicui vitium pro exemplo est. Dixit
Salustius aquis hiemantibus. Arruntius
in primo libro belli Punici ait repente
hiemavit tempestas. Et alio loco cum
dicere vellet frigidum annum fuisse ait totus
hiemavit annus. Et alio loco inde sexa-
ginta onerarias leves preter militem
et necessarios nautarum hiemante aquilone
misit. Non desinit omnibus locis hoc
verbum infulcire. Quodam loco dicit Sa-
lustius dum inter arma civilia equi bonique
famas petit. Arruntius non temperavit
quominus primo statim libro poneret ingentes
esse famas de Regulo. Hec ergo et huiusmodi
vitia que alicui impressit imitatio, non
sunt indicia luxurie nec animi corrupti;
propria enim esse debent et ex ipso nata ex
quibus tu estimes alicuius affectus

Iracundi hominis iracunda oratio est commoti
animi nimis incitata. Delicati tenera et fluxa.
Quod vides istos sequi qui aut vellunt
barbam aut intervellunt qui labra pressius
tondent et abradunt servata et submissa
cetera parte qui lacernas coloris improbi
sumunt. qui perlucentem togam. qui nolunt
facere quicquam quod hominum oculis transire
liceat. Irritant illos et in se avertunt
volunt vel reprehendi dum conspici. talis est
oratio mecenatis omnium aliorum. qui non casu
errant. sed scientes volentesque. Hoc
a malo animi malo oritur. quomodo in vino
non ante lingua titubat quam mens cessit
honeri. et inclinata vel prodita est
. ita ista oratio quid aliud quam ebrietas.
nulli molesta est nisi animus labatur
Ideo ille curetur ab illo sensus. ab illo
verba exeunt. ab illo. nobis est habitus
vultus incessus. Illo sano ac valente
oratio quoque robusta. fortis. virilis est si ille
procubuit et cetera sequuntur ruinam. Rege
incolumi mens omnibus una est. amisso
rupere fidem. Rex noster est animus. hic in-
columis totus manet in officio paret
obtemperat. Cum ille paulum vacillavit
simul dubitat. Cum vero cessit voluptati
artes quoque eius acta que marcent et
omnis ad languidus fluidusque conatus est.
Quoniam hac similitudine usus est perseverabo
animus noster modo rex est modo tyrannus. Rex
cum honesta intuetur. salutem commissi cor-
poris curat et illi nichil imperat turpe nichil
sordidum. Ubi vero impotens cupidus
delicatus est. transit in nomen detestabile
ac dirum et fit tyrannus. Tunc illum excipiunt
affectus impotentes et instant quoque initio
quidem gaudet. ut solet populus largi-
tione nocitura frustra plenus et que
non potest haurire contrectat. Cum vero magis
ac magis vires morbus exedit et
in medullas nervos que descendunt delicie
conspectu eorum quibus se nimia aviditate
inutilem reddidit letus pro suis volup-
tatibus. habet alienarum spectaculum sub-
ministrator libidinum testisque
quarum sibi usum ingerendo abstulit. Nec
illi tam gratum est habundare iocundis quam
acerbum quod non omnem illum apparatum per gulam
ventremque transmittit. non cum omni exoletorum
feminarumque turba convolutatur. meret quod
quam magna pars sue felicitatis exclusa cor-
poris angustiis cessat. Nunquid enim mi lucili non in fu-
rore est quod nemo nostrum mortalem se cogitat
quod nemo inbecillum. immo quod nemo nostrum unum
esse se cogitat. Aspice culinas nostras
et concursantes inter tot ignes cocos unum
videri putas ventrem cui tanto tumultu
comparatur cibus. Aspice veteraria
nostra et plena multorum seculorum vindemiis
horrea. unum putas videri ventrem cui
tot consulum regionumque vina cluduntur.
Aspice quot locis terra vertatur. quot
millia colonorum arent. fodiant. unum
videri putas ventrem. cui et in Sicilia
et in affrica seritur. Sani erimus et mo-
dica concupiscemus si unusquisque se numeret
metiatur simul corpus sciat quam nec
multum capere nec diu possit. Nichil tamen
eque tibi profuerit ad temperantiam omnium
rerum quam frequens cogitatio brevis evi
et huius incerti. quicquid facies respice
ad mortem. Vale. Quod sapientem non
decet orationis polliciata coniunctas
et de pulcritudine animi quod omnis hic
eminentia non polita sed humilitate
felicitatis.

Nimis anxium esse
te circa verba et compositionem mi
lucili nolo. Habeo maiora que
cures. Quere quid scribas non quemadmodum
et hoc ipsum non ut scribas sed ut sentias
ut illa que senseris magis applices
tibi et velud signes. Cuiuscumque orationem
videris sollicitam et politam scito animum quoque
non minus esse pusillis occupatum. Magnus
ille remissius loquitur et securius. quecumque
dicit. plus habent fiducie quam cure. Nosti
complures iuvenes barba et coma niti-
dos de capsula totos. nichil ab illis
speraveris forte nil solidum. Oratio cultus
animi est. si circumtonsa est et fucata et
et manufacta. ostendit illum quoque non esse
sincerum et habere aliquid fracti. Non est
ornamentum virile concinnitas. Si animum nobis
boni viri liceret inspicere. O quam pulchram
faciem quam sanctam. quam ex magnifico placido-
que fulgentem videremus hinc iusticia illinc
fortitudine. hinc temperancia prudentia-
que lucentibus. Preter has frugalitas et continentia
et tollerantia et liberalitas comitasque et
quis credat. In hoc vero humanitas
bonum splendorem illi suum affunderent

ad LXXI

Sed ut providentia tum elegantia et contra magnanimitas eminentissima. quid bonum decoris illo quid ponderis gravitatisque adicerent. quia esset cum ista amabile gratia. nemo illum amabilem qui non simul venerabilem diceret. Si quis viderit hanc faciem altiorem fulgentioremque quam cerni inter humana consuevit, nonne velut numinis occursu obstupefactus resistat. Et ut fas sit vidisse tacitus precetur, tum evocante ipsa vultus benignitate productus adoret ac supplicet, et diu contemplatus multum extantem superque mensuram solitorum inter nos aspici elatam, oculis mite quiddam sed nichilominus vivido igne flagrantibus, tunc deinde illam Virgilii nostri vocem verens atque attonitus emittat: O quam te memorem virgo, namque haut tibi vultus mortalis, nec vox hominem sonat. Sis felix nostrumque leves quecumque laborem. Aderit levabitque si colere eam voluerimus. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis nec auro argentove suspenso nec in thesauros stipe infusa sed pia et recta voluntate. Nemo inquam non amore eius arderet si nobis illam videre contingeret. Nunc enim multa obstrigillant et aciem nostram aut splendore nimio repercutiunt aut obscuro retinent. Sed si quemadmodum visus oculorum quibusdam medicamentis acui solet et repurgari sic nos aciem animi liberare impedimentis voluerimus poterimus perspicere virtutem etiam obrutam corpore et paupertate opposita et humilitate et infamia obiacentibus. Cernemus inquam pulchritudinem illam quamvis sordido obtectam. Rursus eque maliciam et erumpnosi animi veternum perspiciemus, quamvis multus circa divitiarum radiantium splendor impediat et intuentem hinc honorum illinc magnarum potentiarum falsa lux verberet. Tunc intelligere nobis licebit quam contempnenda miremur, simillimi pueris quibus omne ludicrum in precio est. Parentibus quippe nec minus fratribus preferunt parvo ere empta monilia. Quid ergo inter nos et illos interest ut Ariston ait, nisi quod nos circa tabulas et statuas insanimus carius inepti. Illos reperti in litore calculi leves et aliquid habentes varietatis delectant, nos ingentium macule columpnarum sive ex Egiptiis harenis sive ex Affrice solitudinibus advecte porticum aliquam vel capacem populi cenationem ferunt. Miramur parietes tenui marmore inductos cum sciamus quale sit quod abscondunt. Oculis nostris imponimus. Et cum auro tecta perfudimus quid aliud quam mendacio gaudemus. Scimus enim sub illo auro feda ligna latitare. Nec tantum parietibus aut lacunaribus ornamentum tenue pretenditur: omnium istorum quos incedere altos vides bratteata felicitas est. Inspice et scies sub ista tenui membrana dignitatis quantum mali iaceat. Hec ipsa res que tot magistratus, tot iudices detinet, que et magistratus et iudices facit, pecunia, ex quo in honore esse cepit, verus rerum honor cecidit, mercatoresque et venales invicem facti querimus non quale sit quidque sed quanti. Ad mercedem pii sumus, ad mercedem impii, et honesta quamdiu aliqua spes inest sequimur, in contrarium transituri si plus scelerata promitterent. Admirationem nobis parentes auri argentique fecerunt, et teneris infusa cupiditas altius sedit crevitque nobiscum. Deinde totus populus in alia discors in hoc convenit. hoc suspiciunt, hoc suis optant, hoc diis velut rerum humanarum maximum, cum grati videri volunt, consecrant. Denique eo mores redacti sunt ut paupertas maledicto probroque sit, contempta divitibus, invisa pauperibus. Accedunt deinde carmina poetarum que affectibus nostris facem subdant, quibus divitie velut unicum vite decus ornamentumque laudantur. Nichil illis melius nec dare videntur dii immortales posse nec habere. Regia Solis erat sublimibus alta columpnis, clara micante auro. Eiusdem currum aspice: Aureus axis erat, temo aureus. Denique quod optimum videri volunt seculum aureum appellant. Nec apud Grecos tragicos desunt qui lucro innocentiam salutem opinionem bonam mutent. Sine me vocari pessimum ut dives vocer. An dives omnes querimus, nemo an bonus. Non quare et unde, quid habeas tantum rogant. Ubique tanti quisque quantum habuit fuit. Quid habere nobis turpe sit queris? Nichil. Aut dives opto vivere aut pauper mori. Bene moritur quisquis moritur dum lucrum facit. Pecunia, ingens generis humani bonum, cui non voluptas matris aut blande par esse potest liberum, non sacer meritis parens. Tam dulce si quid Veneris in vultu

inciat. Dicendo illi mores exciperet aliorum
hominum movet. Cum hii novissimi versus
in tragedia Euripidis pronunciati essent
totus populus ad eiciendum et actorem et car-
men consurrexit uno impetu donec Euri-
pides in medium ipse prosiliret et peteret
ut expectarent viderentque quem amirator
auri exitum faceret. Dabat in illa fabu-
la penas Bellerophontes quas in sua quisque
dat. Nulla enim avaricia sine pena est
quamvis satis sit ipsa penarum. O quantum lac-
rimarum quantum laborum exigit. quam misera
desideratis est. quam misera partis est. Adice
quottidianas sollicitudines que pro modo
habendi quemque discruciant. Maiore tor-
mento pecunia possidetur quam queritur. Quantum
dampnis ingemiscunt. que et magna inci-
dunt et maiora videntur. Denique ut nil
illis fortuna detrahat quicquid non acquiritur
dampnum est. At felicem illum homines et
divitem vocant et consequi optant quantum
ille possidet. Fateor. Quid ergo tu ullos
esse condicionis peioris existimas quam
qui habent et miseriam et invidiam. Utinam
qui divitias optaturi essent cum divitibus
deliberarent. utinam honores petituri
cum ambiciosis et summum adeptis dignitatis
statum. profecto vota mutassent. Cum
interim illi nova suscipiunt cum priora
dampnaverint. Nemo enim est cui felicitas
sua etiam si cursu venit satisfaciat.
Queruntur et de consiliis et de processibus
suis. malunt que semper que reliquerunt.
Itaque hoc tibi philosophia prestabit quo
equidem nichil maius existimo. numquam
te penitebit tui. Ad hanc tam solidam fe-
licitatem que tempestas nulla concutiat
non perducent te apta verba contexta et ora-
cionis lenis cadunt ut volent. dum animo
composicio sua constet. dum sit magnus
et opinionum securus et ob ipsa que aliis
displicent sibi placens que profectum suum
vita estimet et tantum scire se iudicet
quantum non cupit quantum non timet. Vale.

Docuit et multos qui modicos
116 hic asserit quam peripateticos tractat

Utrum satius sit modicos habere
affectus an nullos sepe questitum
est. nostri illos expellunt peripa-
tetici temperant. Ego non video quomodo
salubris esse aut utilis possit ulla
mediocritas morbi. Noli timere nichil
eorum que tibi non vis negari eripio. fa-
cilem me indulgentemque prebeo rebus ad
quas tendis et quas aut vite necessarias
aut iocundas putas. detraho vicium.
Nam cum tibi cupere interdixero velle per-
mittam. ut eadem illa intrepidus facias
ut certiore consilio ut voluptates ipsas
magis senties. Quid ni ad te magis
pervenient si illis imperabis quam si
servies. Sed naturale ut desiderio amici tor-
tam iuste cadentibus naturale est opinionibus
hominum tangi et adversis contristari. Quare
non permittas mihi hunc tam honestum ma-
opinionibus metum. Nullum est vicium
sine patrocinio. nulli non initium est
verecundum et exorabile. sed ab hoc latius
funditur. Non obtinebis ut desinat si
incipere permiseris. Inbecillus est primo omnis
affectus. Deinde ipse se concitat et vires
dum procedit parat. Excluditur facilius
quam expellitur. Quis negat omnes affectus
a quodam quasi naturali fluere principio. Curam
nobis nostri natura mandavit sed huic
ubi indulseris vicium est. Voluptatem
natura necessariis rebus admiscuit. ut non illam
peteremus sed ut ea sine quibus non pos-
sumus vivere grata nobis illius faceret accessio
suo veniat iure luxuria est. Ergo
intrantibus resistamus quia facilius ut
dixi non recipiuntur quam exeunt. Aliquatenus
inquis dolere aliquatenus timere
permitte. sed illud aliquatenus longe
producitur nec ubi vis accipit finem.
Sapienti non sollicitate custodire se tu-
tum est. et lacrimas suas et voluptates
ubi volet sistat. nobis quia non est re-
gredi facile optimum est omnino non
progredi. Eleganter mihi videtur Panecius
respondisse adolescentulo cuidam querenti
an sapiens amaturus esset. De sapiente
inquit videbimus. Michi et tibi qui
adhuc a sapiente longe absumus non est
committendum ut incidamus in rem commo-
tam inpotentem alteri emancipatam vilem sibi
sive enim nos respicit humanitate eius ir-
ritamur sive contempsit superbia accendimur.
Eque felicitas amoris quam difficultas
nocet. facilitate capimur cum difficultate
certamus. Itaque conscii nobis inbecilli-
tatis nostre quiescamus. nec vino infirm

animi concitamus nec forme nec adula-
cioni nec ullis rebus blande trahenti-
bus. Quod panatius de amore querenti
respondit hoc ego de omnibus dico. Quantum
possumus nos a lubrico recedamus in sicco
quoque parum fortiter stamus. Occurres hoc
loco mihi illa publica contra stoycos voce
Nimis magna promittitis nimis dura
precipitis nos homunciones sumus omnia
nobis negare non possumus. Dolebimus
sed parum Concupiscemus temperate
irascemur sed placabimur. Scis quare non
possumus ista. quia nos posse non credimus.
Immo mehercules aliud est in re. vicia
nostra quia amamus defendimus et malu-
mus excusare illa quam excutere. Satis natura
homini dedit roboris si illo utamur
si vires nostras colligamus ac totas pro
nobis certe non contra nos concitemus. Nolle
in causa est. non posse pretenditur. Vale.

Argumentatur contra quosdam pro
fessores suos sapere bonum esse. De-
inde quasi disputacionis velut peri-
tous. docet insinuata virtutum non
talia argumenta tractanda

Multum tibi negotii concinnabis
et dum nescis in magnam me
litem ac molestiam impinges
qui in tales questiunculas ponis in
quibus ego nec dissentire a nostris
salva gratia. nec consentire salva consciencia
possim. Queris an verum sit quod stoycis
placet. sapientiam bonum esse sapere bonum
non esse. Primum exponam quid stoycis
videatur. Deinde tunc dicere sententiam audebo
Placet nostris quod bonum est esse corpus
quia quod bonum est facit. Quidquid
facit corpus est. quod bonum est prodest
facit autem aliquid. oportet ut prosit
si facit corpus est. sapientiam bonum
esse dicunt. sequitur ut necesse sit illam
corporalem dicere. At sapere non putant
eiusdem condicionis esse. Incorporale est
et accidens alteri id est sapientie. itaque nec
facit quicquam nec prodest. Quid ergo
inquit. non dicimus bonum est sapere.
dicimus referentes ad id ex quo pendet
id est ad ipsam sapientiam. Adversus hos
quid ab aliis respondeatur audi. antequam
ego incipio secedere et in alia parte considere.
Isto modo inquiunt nec beate vivere bonum est.
Velint nolint respondendum est. beatam
vitam bonum esse. Beate vivere bonum non esse.
Etiam nunc quoque nostris illud opponitur. vultis
sapere. ergo expetenda res est sapere
si expetenda res est bona est. Coguntur
nostri verba torquere et unam sillabam expetendo
interponere. quam sermo noster inseri non sinit.
Ego illam si pateris adiungam. Expetendum
est inquiunt quod bonum est. expetibile quod
nobis contingit cum bonum consecuti sumus.
non petitur tamquam bonum sed petito bono
accedit. Ego non idem sentio et nostros iudico
in hoc descendere. quia iam primo vinculo te-
nentur et mutare illis formulam non licet.
Multum dare solemus presumpcioni omnium hominum.
Apud nos veritatis argumentum est aliquid
omnibus videri. tamquam deos esse inter alia
hoc colligimus quod omnibus de diis opinio
insita est. Nec ulla gens usquam est adeo
extra leges moresque proiecta ut non aliquos
deos credat. Cum de animarum eternitate
disserimus non leve momentum apud nos
habet consensus hominum aut timentium inferos
aut colentium. Utor hac publica per-
suasione. neminem invenies qui non
putet et sapientiam bonum et sapere. Non faciam
quod victi solent ut provocent ad populum
Nostris incipiamus armis confligere. Quod
accidit alicui utrum extra id est cui accidit
est an in eo est cui accidit. Si in eo est cui
accidit. tam corpus est quam illud cui accidit.
Nichil enim accidere sine tactu potest. Quod
tangit corpus est. si nichil est postquam accessit
recessit. Quod autem recessit motum habet
quod motum habet corpus est. Speras me
dicturum non esse aliud cursum aliud
currere. nec aliud calorem. nec aliud lucem
aliud lucere. Concedo ista alia esse sed
non sortis alterius. Si valitudo indifferens
est. bene valere indifferens est. si forma
indifferens est. et formosum esse indifferens
est. si iusticia bonum est et iustum esse
bonum est. si turpitudo malum est
et turpem esse malum est. tam mehercules
quam si lippitudo malum est. hoc scias
neutrum esse sine altero. Quod sapit
sapiens est. sapit adeo non potest dubitari
an quale illud sit tale hoc sit ut
quibusdam videatur atque idem. Illud libenter

quesierit ad omnia aut mala sunt aut
bona aut indifferentia sapere in quo numero
sit bonum negant esse malum utique non
est sequitur medium sit. Id autem medium
atque indifferens vocamus. quod tam malo
contingere quam bono potest. tamquam pecunia forma
nobilitas. ergo hoc ut sapiat contingere
nisi bono non potest. ergo indifferens non est
atque malum quidem est quod contingere malo
non potest ergo bonum est. Aliud nisi bonus
non habet bonum est. sapere non nisi bonus
habet. ergo bonum est. Accidens est inquit
sapientie. hoc ergo quod vocatis sapere. utrum
facit sapientiam an patitur. sive facit eam
sive patitur utroque modo corpus est. Nam
et quod fit et quod facit corpus est. si corpus
est bonum est unum enim deerat illi quo
minus bonum esset quod incorporale erat.
Peripateticis placet nichil interesse inter
sapientiam et sapere cum in utrolibet
eorum et alterum sit. Numquid enim quemquam
existimas sapere nisi qui sapientiam habet
Numquid quemquam qui sapit non putas habere
sapientiam. Dyalectici veteres ista distinguunt
ab illis divisio usque ad stoycos venit
qualis sit hec dicam. Aliud est agere
aliud agrum. Quidni cum tu habere agrum
ad habentem non ad agrum pertineat. sic aliud
est sapientia aliud sapere. puto concedas duo
esse hec. id quod habetur et eum qui habet.
habitum sapientiam. habet qui sapit. Sa-
pientia est mens perfecta vel ad summum
optimumque perfecta perducta. Ars enim
vite est sapientia. quid est. Non possum
dicere mens perfecta sed id quod contingit
perfectam mentem habenti. Ita alterum
est mens bona alterum quasi habere
mentem bonam. Sunt inquit nature corporum
tamquam hic homo est. hic equus. has deinde
inde sequuntur motus animorum enuntiativi
corporum habent proprium quiddam et a corporibus
seductum tamquam video Catonem am-
bulantem. hoc ostendit sensus animus
credidit. Corpus est quod video cui
et oculos intendi et animum. dico deinde
Cato ambulat. Non corpus inquit
est quod nunc loquor sed enuntiativum
quiddam de corpore. quod alii effatum vo-
cant. alii enuntiatum alii edictum. sic cum

dicimus sapientiam corporale quiddam intelligimus
cum dicimus sapit de corpore loquimur. Plurimum
autem interest utrum illud dicas an de illo.
Putemus in presentia ista duo esse non enim
quid mihi videatur pronuntio. Quid prohibet
quo minus aliud quidem sit sed nichil minus
sit utrumque bonum. Dicebam paulo ante
aliud esse agrum aliud habere agrum.
Quidni cum in alia natura sit qui habet
in alia quod habetur. Illa terra est hic
est homo. In hoc de quo agitur eiusdem
nature sunt utraque et qui habet
sapientiam et ipsa que habetur. Preterea illic
aliud est quod habetur alius qui habet. hic eodem
est et quod habetur et qui habet. Ager iure possidetur
sapientia natura. Ille abalienari potest et alii
tradi. hec non discedit
a domino. Non est itaque quod compares inter se
dissimilia. ceperam dicere posse ista duo esse
et tamen utraque bona. Ut sapientia et sapiens
duo sunt et utrumque bonum esse concedis.
Quo modo nichil obstat quominus et sapientia
bonum sit et habens sapientiam. sic nichil obstat
quo minus et sapientia bonum sit et habere
sapientiam id est sapere. Ego in hoc volo sa-
piens esse ut sapiam. Quid ergo est
non est id bonum sine quo nec illud
bonum est. Vos certe dicitis sapientiam
si sine usu detur accipiendam non esse
Quid est usus sapientie. sapere. Hoc non est
in illa preciosissimum quo detracto super-
vacua fit. si tormenta mala sunt torqueri
malum est adeo quidem ut illa non sint
mala si quod sequitur detraxeris. Sapientia
habitus perfecte mentis est sapere usus
perfecte mentis. Quomodo potest usus eius bonum
non esse que sine usu bona est. Interro-
gate an sapientia sit appetenda. fateris.
Interrogo an usus sapientie appetendus
sit. fateris. Negas enim te recepturum
si uti ea prohibearis. Quod appetendum
est bonum est. Sapere sapientie usus est quomodo
eloquentie eloqui. quomodo oculorum videre.
ergo sapere sapientie usus est. usus autem sapientie
appetendus est sapere ergo appetendum
appetendum est. si appetendum est bonum est. Olym
vice ipse damno qui illos imitor dum
accuso et verba aperte consumo. Quid
enim dubium est esse quin si estus malum
est estuare malum sit. si algor malum est

malum sit algere. si vita bonum est et vivere bonum est. Omnia ista circa sapientiam sunt non in ipsa sunt. At in ipsa nobis commorandum est. Etiam si quid evagari libet, amplos habet illa spatiososque secessus. De deorum natura queramus. de siderum alimento. de hiis tam variis stellarum discursibus. An ad illorum motus nostra moveantur. an corporibus omnium animisque illinc impetus veniat. An et hec que fortuita dicuntur certa lege constricta sint. nichilque in hoc mundo repentinum aut expers ordinis volutetur. Ista iam a formatione morum recesserunt. sed levant animum et ad ipsarum quas tractat rerum magnitudinem attollunt. Hec vero de quibus paulo ante dicebam minuunt et deprimunt. nec ut putatis acuunt sed extenuant. Obsecro vos. tam necessariam curam maioribus melioribusque debitam in re nescio an falsa certe inutili terimus. Quid mihi profuturum est scire quid bonum esse. Temere me geram subito hominem noti alea. ...

quasi potius id age ut in. ...

qua ad ista fortuna. Dic quid vitare debeam. quid appetere. quibus animum labantem studiis firmem. quemadmodum que me ex transverso feriunt aguntque procul amovere. ... Quomodo par esse tot malis possim. quomodo istas calamitates removeam que ad me irruperunt. quomodo illas ad quas ego irrupi. Doce quomodo feram erumpnam sine gemitu meo. felicitatem sine alieno. Quomodo ultimum ac necessarium non expectem. sed ipse cum visum erit profugiam. Nichil michi videtur turpius quam optare mortem. Nam si vis vivere quid optas mori. Sive non vis. quid deos rogas quod tibi nascenti dederunt. Nam ut quandoque moriaris etiam invito positum est. ut cum voles in tua manu est. Alterum tibi necesse est. alterum licet. Turpissimum hiis diebus principium diserti mehercules viri legi. Sic inquit quam primum moriar. Homo inepte optas rem tuam. Sic quam primum moriar. Fortasse inter has voces senex factus es. Alioquin quid in mora est. nemo te tenet. Evade qua visum est. Elige quamlibet rerum nature partem qua tibi prebere exitum iubeas. Hec nempe sunt elementa quibus hic mundus administratur. aqua terra spiritus. Omnia ista tam

causa vivendi sunt quam vie mortis. Sic quam primum moriar. Quam primum istud quid esse vis. Quem illi diem ponis. Citius fieri quam optas potest. Inbecille mentis ista sunt verba et hac detestatione misericordiam captantis. Non vult mori qui optat. Deos vitam et salutem roga. si mori placuit. hic mortis est fructus optare desinere. Hec mi Lucili tractemus. his formemus animum. Hoc est sapientia. hoc est sapere. non disputatiunculis inanibus subtilitatem vanissimam agitare. Tot questiones tibi fortuna imposuit. nondum illas solvisti. iam cavillaris. Quam stultum est. cum signum pugne acceperis ventilare. Remove ista lusoria arma. decretoriis opus est. Dic qua ratione nulla animum tristitia. nulla formido perturbet. Hoc secretarum cupiditatum pondus effundam. Quando agatur aliquid. Sapientia bonum est. sapere non est bonum. sic fit ut negemus sapere. ut hoc totum studium derideatur tamquam operatum supervacuis. Quid si scires etiam illud queri an bona sit futura sapientia. Quid enim dubii est oro te an nec messem futuram iam sentiant horrea. nec futuram adolescentiam pueritia viribus aut ullo robore intelligat. Egro interim nichil futura sanitas prodest. non magis quam currentem luctantemque post multos secuturum otium reficit. Quis nescit hoc ipso non esse bonum id quod futurum est quia futurum est. Nam quod bonum est utique prodest. nisi presentia prodesse non possunt. Si non prodest bonum non est. si prodest iam est. Futurus sum sapiens. hoc bonum erit cum fuero. interim non est. Prius aliquid esse debet. deinde quale esse. Quomodo oro te quod adhuc nichil est. iam bonum est. Quomodo autem tibi magis vis probari non esse aliquid quam si dixero futurum est. Nondum enim venisse apparet quod veniet. Ver secuturum est. scio nunc hiemem esse. Estas secutura est. scio estatem non esse. Maximum argumentum habeo nondum presentis futurum esse. Sapiam spero. sed interim non sapio. Si illud bonum haberem. iam hoc carerem malo. Futurum est ut sapiam. ex hoc licet nondum sapere me intelligas. Non possum simul et in illo bono et in hoc malo esse. Duo ista non coeunt. nec apud eundem sunt una bonum et malum. Transcurramus sollertissimas nugas et ad illa que aliquam

ista sunt latina proferemus. Sed quod obiectum est prudenti filie plicatus accessit cetera et ludorum ordine perlegit. Nemo qui ad incendium domus sue currit tabulam latruncularium prospicit ut sciat quomodo alligatus exeat calculus. At me hercule omnia tibi undique nunciantur et incendium domus et periculum liberorum et obsidio patrie et bonorum direptio. Adice isto naufragia motus quoque terrarum et quicquid aliud timeri potest inter ista districtis rebus nichil aliud quam animum oblectantibus vocas. Quid inter sapientiam et sapere intersit inquiris. Nodos nectis ac solvis tanta mole impendente capiti tuo. Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit ut aliquid ex illo vacet perdere. Et vide quam multa etiam diligentissimis pereant. Aliud valitudo sua cuique abstulit, aliud suorum, aliud necessaria negotia, aliud publica occupaverant. Vitam nobiscum dividit sompnus. Ex hoc tempore tam angusto et rapido et nos auferente quid iuvat maiorem partem mittere in vanum. Adice nunc quod assuescit animus delectare potius quam sanare et philosophiam oblectamentum facere cum remedium sit. Inter sapientiam et sapere quid intersit nescio, scio mea non interesse sciam ista an nesciam. Dic michi tu quid inter sapientiam et sapere intersit didicero. Cur ergo potius inter vocabula me sapientie detines quam inter opera? Fac me fortiorem, fac securiorem, fac fortune parem, fac superiorem. Possum autem superior esse si direxero eo quod disco. Vale.

Remittens de nimia amoris sollicitudine et sapientis securitate quid sit bonum et quid honestum ac bonum [illegible] inviat. Rubrica. Lib. xvii°

e 115
c. 1
Exigis a me frequentiores epistolas. Rationes conferamus, solvendo non eris. Convenerat quidem ut tua priora essent, tu scriberes, ego rescriberem. Sed non ero difficilis, bene credi tibi scio. Itaque in antecessum dabo nec faciam quod Cicero vir disertissimus facere Atticum iubet ut etiam si rem nullam habebit quod in buccam venerit scribat. Numquam potest deesse quod scribam ut omnia illa que Ciceronis implent epistolas transeam: quis candidatus laboret, quis alienis, quis suis viribus pugnet, quis consulatum fiducia Cesaris, quis Pompeii, quis arce petat, quam durus sit fenerator Cecilius a quo minoris centesimis propinqui nummum movere non possint. Sua satius est mala quam aliena tractare, se excutere et videre quam multarum rerum candidatus sit et non suffragari. Hoc est, mi Lucili, egregium, hoc securum ac liberum, nichil petere et tota fortune comitia transire. Quam putas esse iocundum tribubus vocatis cum candidati in templis suis pendeant et alius nummos pronunciet, alius per sequestrem agat, alius eorum manus osculis conterat quibus designatus contingendam manum negaturus est, omnes attoniti vocem preconis expectant, stare ociosum et spectare illas nundinas nec ementem quicquam nec vendentem. Quanto hic maiore gaudio fruitur qui non pretoria aut consularia comitia securus intuetur sed magna illa in quibus alii honores anniversarios petunt, alii perpetuas potestates, alii bellorum eventus prosperos triumphosque, alii divicias, alii matrimonia ac liberos, alii salutem suam suorumque. Quanti animi res est solum nichil petere, nulli supplicare et dicere: Nichil mihi tecum, fortuna, non facio mei tibi copiam. Scio apud te Catones repelli, Vatinios fieri. Nichil rogo. Hoc est privatam facere fortunam. Licet ergo hec invicem scribere et hanc integram semper egerere materiam circumspicientibus tot milia hominum inquieta, qui ut aliquid pestiferi consequantur per mala nituntur in malum petuntque mox fugienda aut etiam fastidienda. Cui enim assecuto satis fuit quod optanti nimium videbatur? Non est ut existimant homines avida felicitas sed pusilla. Itaque neminem satiat. Tu ista credis excelsa quia longe ab illis iaces. Ei vero qui ad illa pervenit humilia sunt. Mentior nisi adhuc querit ascendere. Istud quod tu summum putas gradus est. Omnes autem male habet ignorantia veri. Tamquam ad bona feruntur decepti rumoribus. Deinde mala esse aut inania aut minora quam speraverint adepti ac multa passi vident. Maiorque pars miratur ex intervallo fallentia et vulgo bona pro magnis sunt. Hoc ne nobis quoque eveniat, queramus quid sit bonum. Varia eius interpretatio fuit, aliud illud alius expressit. Quidam ita finiunt: Bonum est quod invitat animos, quod ad se vocat.

hinc opponis: Quid si invitat quidem sed in perniciem? Scis quam multa mala blanda sint. Verum et veri simile inter se differunt. Itaque quod bonum est vero iungitur. Non est enim bonum nisi verum est. At quod invitat ad se et allicere facit verisimile est: subripit, sollicitat, attrahit. Quidam ita finierunt: bonum est quod ad petitionem sui movet, vel quod impetum animi tendentis ad se movet. Et huic idem opponitur. Multa enim impetum animi movent que petantur petentium malo. Melius autem illi qui ita finierunt: bonum quod ad se impetum ad finem naturam movet, et ita demum petendum est cum cepit esse expetendum. Iam et honestum est; hoc enim perfecte est petendum. Locus ipse me admonet ut quid intersit inter bonum honestumque dicam. Aliquid inter se mixtum habent et inseparabile. Nec potest bonum esse nisi cui aliquid honesti inest, et honestum utique bonum est. Quid ergo inter duo interest? Honestum est perfectum bonum quo beata vita completur, cuius contactu alia quoque bona fiunt. Quod dico tale est: sunt quedam neque bona neque mala, tamquam militia, legatio, iurisdictio. Hec cum honeste ministrata sunt, bona esse incipiunt et ex dubio in bonum transeunt. Bonum societate honesti fit, honestum per se bonum est. Bonum ex honesto fluit, honestum ex se est. Quod bonum est malum esse potuit; quod honestum est nisi bonum esse non potuit. Hanc quidam finitionem reddiderunt: bonum est quod secundum naturam est. Attende quid dicam: quod bonum est secundum naturam est; non protinus quod secundum naturam est etiam bonum est. Multa quidem nature consentiunt, sed tam pusilla sunt ut non conveniat illis boni nomen. Levia enim sunt, contempnenda. Nullum est minimum contemptibile bonum. Nam quamdiu exiguum est, bonum non est; cum bonum esse cepit, non est exiguum. Unde agnoscitur bonum? Si perfecte secundum naturam est. Si bona non esse. Quomodo ergo illud bonum est cum hec non sint? Quomodo ad aliam proprietatem pervenit cum utrique precipuum illud commune sit, secundum naturam esse? Ipsa scilicet magnitudine. Nec hoc novum est, quedam crescendo mutari. Infans fuit, factus est pubes; alia eius proprietas fit. Ille enim irrationalis est, hic rationalis. Quedam incremento non tantum in maius exeunt sed in aliud. Non fit inquit aliud quod maius fit. Utrum lagonam an dolium impleas vino, nichil refert; in utroque proprietas vini est. Et exiguum mellis pondus et magnum sapore non differt. Diversa ponis exempla: in istis enim eadem qualitas est; quamvis augeatur, manet. Quedam amplificata in suo genere et in sua proprietate perdurant. Quedam post multa incrementa ultima demum vertit adiectio et novam illis aliamque quam in qua fuerunt condicionem imprimit. Unus lapis facit fornicem, ille qui latera inclinata cuneavit et interventu suo vinxit. Summa adiectio quare plurimum facit vel exigua? Quia non auget sed implet. Quedam processu priorem exuunt formam et in novam transeunt. Ubi animus aliquid diu protulit et magnitudinem eius sequendo lassatus est, infinitum cepit vocari, quod longe aliud factum est quam fuit cum magnum videretur sed finitum. Eodem modo aliquid difficulter secari cogitavimus; novissime crescente ad difficultatem insecabilem inventum est. Sic ab eo quod vix et egre movebatur processimus ad immobile. Eadem ratione aliquid secundum naturam fuit; hoc in aliam proprietatem magnitudo sua transtulit et bonum fecit. Vale.

De psymonia metus et tormento infelicitatis luxurie et quod in exiguo parvo est satis est. Seneca. c 119 c 2

Quotiens aliquid tibi scribo non expecto donec dicas in commune: ipse mihi dico. Quid sit quod invenerim queris? Sinum laxa, merum lucrum est. Docebo quomodo fieri dives celerrime possis. Quam valde cupis audire! Nec immerito: ad maximas te divitias compendiariam ducam. Opus erit tamen tibi creditore; ut negotiari possis, es alienum facias oportet. Sed nolo per intercessorem mutueris, nolo proxenete nomen tuum iactent. Paratum tibi creditorem dabo Catonianum illum: a te mutuum sumes. Quantulumcumque est, satis erit si quicquid deerit id a nobis petierimus. Nichil enim, mi Lucili, interest utrum non desideres an habeas. Summa rei in utroque eadem est: non torqueberis. Nec illud precipio ut aliquid nature neges — contumax est, non potest vinci, suum poscit — sed ut quicquid naturam excedit scias precarium esse, non necessarium. Esurio: edendum est. Utrum hic panis sit plebeius an siligineus

ad naturam nil pertinet. Illa ventrem non de-
lectari vult sed impleri. Sicio utrum hec
aqua sit ad latum proximo a rege. an
ac qua multa nive clausa est rigore
refrigetur alieno ad naturam nichil
pertinet. Illa hoc unum iubet sitim extinguere.
utrum sit aureum poculum an cristalli-
num an murreum. an tiburtinus calix
an manus concava nichil refert. Finem
omnium rerum specta et supervacua dimittes.
Fames me appellat ad proxima queque por-
rigatur manus. Ipsa mi quecumque com-
mendat. Nichil contempnit esuriens.
Quid sit ergo quod me delectaverit. quam
videtur mihi egregie dictum. Sapiens divitiarum
naturalium est quesitor acerrimus. Inani me
lance munus. Quid est istud. Ergo
iam paraveram fiscos. circumspiciebam in quod me
mare negotiaturus inmitterem. quod publicum
agitarem. quas arcessiturus merces. Decipere
est istud docere paupertatem cum divitias
promiseris. Ita tu pauperem me iudicas cui
nichil deest. Suo inquis et patientie sue
beneficio non fortune. Ideo ergo illum non
iudicas divitem quia divitie eius desinere
non possunt. Utrum mavis habere multum an
satis. Qui multum habet plus cupit. quod
est argumentum nondum illum satis habere. Quod
satis habet. Consecutus est quod nunquam
diviti contigit finem. An has ideo non
putas esse divitias. quia propter illas nemo
proscriptus est. Quia propter illas nulli
venenum filius. nulli uxor opposuit.
Dispone an parum habet qui cum non alget
non esurit. non sitit. Plus Iupiter non
habet. Numquam parum est quod satis est. Numquam
satis non est quod nimium est. Post Darium
et Indos pauper est Alexander Macedo.
querit quod suum faciat. scrutatur maria
ignota. in occeanum classes mittit novas
et ita ut dicam mundi claustra perrumpit.
Quod nature satis est homini non est. Inventus
est qui concupisceret aliquid post omnia. tanta
est cecitas mentium et tanta initiorum suorum
unicuique cum processit oblivio. Ille modo
ignobilis anguli non sine controversia do-
minus tacto fine terrarum per suum rediturus orbem
tristis est. Neminem pecunia divitem fecit.
immo contra nulli non maiorem sui cupiditatem
incussit. Queris que sit huius rei causa.
plus incipit habere posse qui plus habet.

Ad summam quem voles mihi ex hiis quorum nomi-
na cum Crasso Licinioque numerantur in medium licet
protrahas. afferat censum et quicquid habet
et quicquid sperat simul computat. Iste mihi credis
pauper est. si tibi potest esse. At hic qui
se ad id quod exigit natura composuit. non tantum
extra sensum est paupertatis sed extra metum. Et
ut scias quam difficile sit res suas ad naturalem
modum coartare. Hic ipse quem circa naturam
diximus quem tu vocas pauperem. habet et
supervacui. At excecant populum et in se
convertunt opes. si numerati multum ex aliqua
domo effertur. si multum auri tecto quoque
eius illinitur. si familia aut corporibus
electa aut spectabilis cultu est. Omnium
istorum felicitas in publicum spectat. Ille
quem nos et populo et fortune subduximus beatus
introrsus est. Nam quod ad illos pertinet apud
quos falso divitiarum nomen invasit
occupata paupertas. sic divitias habent
quomodo habere dicimur febrem. cum illa nos
habeat. E contrario dicere solemus febris illum
tenet. eodem modo dicendum est divitie illum
tenent. Nichil ergo monuerim te magis
quam hoc quod nemo monetur satis. Ut omnia
naturalibus desideriis metiaris quibus aut
gratis satis fiat aut parvo. tantum miscere
vicia desideriis noli. Queris quali
mensa quali argento quam paribus ministeriis
et levibus afferatur cibus. nichil preter
cibum natura desiderat. Num tibi cum fau-
ces urit sitis aurea queris pocula. Num
esuriens fastidis omnia preter pavonem rombumque.
Ambitiosa non est fames. contenta desinere
et quo desinat non nimis curat. Infelicis
luxurie ista tormenta sunt. Querit
quemadmodum post saturitatem quoque esuriat.
Quemadmodum non impleat ventrem sed farciat.
Quemadmodum sitim prima potione sedatam
revocet. Egregie itaque Oracius ne-
gat ad sitim pertinere quo poculo aqua
aut quam eleganti manu ministretur. Nam si
pertinere ad te iudicas quam crinitus puer
et quam perlucidum tibi poculum porrigat. non
sitis. Inter reliqua hoc nobis prestitit natura
precipuum quod necessitati fastidium excussit.
Recipiunt supervacua dilectum. hoc parum
decens. illud laudatum. oculos meos ledit.
Id actum est ab illo mundi conditore qui
nobis vivendi iura descripsit ut salvi

essent. Ut non delicata ad salutem omnia
parata sunt et in promptu. Delicijs omnia misere
ac sollicite comparantur. Utamur ergo hoc nature
beneficio inter magna numerando et cogitemus
nullo nomine melius illam meruisse de nobis
quam quia quicquid ex necessitate desideratur sine
fastidio sumitur. Vale. Quomodo ad nos
prima pervenerit boni honestique
notitia. Ubi notat eos qui assidue
sine sensu vivunt. Rubrica.

Epistola tua per plures questiunculas vagata in unam
constitit et hanc expediri desiderat
quomodo ad nos boni honestique notitia
pervenerit. Hec duo apud alios diversa
sunt apud nos tantum divisa. Quid hoc dicam.
Bonum putant esse aliud quod utile est.
Itaque hoc et divitijs et equo et vino et
calceo nomen imponit. Tanta fit apud
illos boni vilitas et adeo usque in sordida
descendit. Honestum putant cui ratio recti
officij constat tamquam pie curatam patris
senectutem, adiutam amici paupertatem, fortem
expeditionem, prudentem moderatamque sententiam.
Ista duo quidem facimus sed ex uno. Nichil
est bonum nisi quod honestum est. Quod
honestum est utique bonum. Supervacuum iudico
adicere quid inter ista discriminis sit cum
sepe dixerim. Hoc unum dicam nichil nobis
videri quo quis et male uti potest. Vides
autem divitijs, nobilitate, viribus quam multi
male utantur. Nunc ergo ad id revertor de
quo desideras dici: quomodo ad nos prima boni
honestique notitia pervenerit. Hoc nos natura
docere non potuit. Semina nobis scientie dedit
scientiam non dedit. Quidam aiunt
nos in notitiam incidisse, quod est
incredibile, virtutis alicui speciem casu
occurrisse. Nobis videtur observatio collegisse
et rerum sepe factarum inter se collatio.
Per analogiam nostri intellectum et honestum
et bonum iudicant. Hoc verbum cum Latini grammatici
civitate donaverint ego damnandum non
puto, in civitatem suam redigendum. Utar ergo
illo non tantum tamquam recepto sed tamquam
usitato. Quae sit hec analogia dicam. Novimus
corporis sanitatem, ex hac cogitavimus esse et animi
robur aliquam. Aliqua benigna facta, aliqua humana,
aliqua fortia nos obstupefecerunt. Hec
cepimus tamquam perfecta mirari. Suberant
illis multa vitia que species conspicui
alicuius facti fulgorque celabat. Hec dissimulavimus.
Natura iubet augere laudanda. Nemo non gloriam
ultra verum tulit. Ex his ergo speciem ingentis
boni traximus. Fabricius Pyrrhi regis
aurum repulit maiusque regno iudicavit
regias opes posse contempnere. Idem medico Pyrrhi
promittente venenum se regi daturum
monuit Pyrrhum caveret insidias. Eiusdem
animi fuit auro non vinci, veneno non
vincere. Admirati sumus ingentem virum
quem non regis, non contra regem promissa flexissent,
boni exempli tenacem, quod difficillimum
est, in bello innocentem, qui aliquod esse crederet
etiam in hostes nefas, qui in summa paupertate,
quam sibi decus fecerat, non aliter refugit
divitias quam venenum. Vive, inquit, beneficio
meo, Pyrrhe, et gaude quod adhuc dolebas,
Fabricium non posse corrumpi. Horatius Co-
cles solus implevit pontis angustias
adimique a tergo sibi reditum, dummodo
iter hosti auferretur, iussit, et tamdiu restitit
prementibus donec revulsa ingenti ruina
tigna sonuerunt. Postquam respexit et extra
periculum esse patriam periculo suo sensit,
veniat si quis vult, inquit, sic euntem sequi.
Iecitque se in preceps et non minus sollicitus
in illo rapido alveo fluminis ut armatus
quam ut salvus exiret, retento armorum
victricium decore tutus rediit tamquam si
ponte venisset. Hec et eiusmodi facta imaginem
nobis ostendere virtutis. Adiciam
quod mirum fortasse videatur: mala interdum
speciem honesti obtulere et optimum ex contrario
enituit. Sunt enim, ut scis, virtutibus vitia
confinia, et perditis quoque ac turpibus recti
similitudo est. Sic mentitur prodigus liberalem,
cum plurimum intersit utrum quis dare
sciat an servare nesciat. Multi, inquam,
sunt, Lucili, qui non donant sed proiciunt.
Non voco ego liberalem pecunie sue iratum.
Imitatur negligentia facilitatem, temeritas
fortitudinem. Hec nos similitudo coegit attendere
et distinguere specie quidem vicina, re autem
plurimum inter se dissidentia. Dum observamus
eos quos insignes egregium opus fecerat,
cepimus annotare quis rem aliquam generoso
animo fecisset et magno impetu, sed semel.
Hunc vidimus in bello fortem, in foro timidum,
animose paupertatem ferentem, humiliter infamiam.
Factum laudavimus, contempsimus virum.
Alium vidimus adversus amicos benignum, adversus
inimicos temperatum, et publica ac privata sancte

ac religiose aministrate non Sesse et aliquis
que tollerandam erant pacati 2 quibus
que attenda prudentia vidimus ubi tra
hendum esset plena manu dante ubi
laborandum probate 2 coherandum 2 lauitu
dine corporis animo sublevate Preterea
idem erat semper 2 omni actu par sibi
iam non consilio bonus sed more eo per
ductus ut non tam recte facere possit sed
nisi recte facere non posset Intelligimus
in illa perfectam esse virtutem hanc a preceptis
insinuans Oportebat impedientes reprimere
metus corporum faciendum pro uidere
reddenda distribuenda Comprehendimus
temperantiam fortitudinem prudentiam iusticiam
2 suum cuique debemus consiliu Ergo quo
virtutem intelleximus ostendit ubi nos
ordo eius 2 decor 2 constantia 2 omnium inter se
actionum concordia 2 magnitudo super omnia
efferens sese Hinc intellecta est illa beata
vita secundo defluens cursu arbitrii
sui tota Quomodo ergo hoc ipsum nobis appa
ruit dicam Numquam vir ille perfectus
adeptusque virtutem fortunam maledixit
Numquam accidentia tristis excepit que esse
se civem se universi 2 militem credens labores
velud imperatos subiit Quicquid inciderat
non tamquam malum aspernatus est 2 in se
casum delatum sed quasi delegatum sibi
hoc qualecumque est inquit meum est asperum
est durum est in hoc ipso navemus operam
Necessario itaque magnus apparuit qui
numquam malis ingemuit numquam de fato
suo questus est fecit multis intellectum
sui 2 non aliter quam in tenebris lumen effulsit
advertitque in se omnium animos cum esset
placidus 2 lenis humanis divinisque rebus
pariter equus Habebat perfectum animum 2 ad
summam sui adductum super quod nichil
est nisi mens dei ex qua pars 2 in hoc
pectus mortale defluxit Quod numquam
magis divinum est quam ubi mortalitatem suam
cogitat et scit in hoc natum hominem ut
vita defungeretur 2 nec domum esse hoc
corpus sed hospitium 2 quidem breve
hospitium quod relinquendum est ubi te
gravem esse hospiti videas Maximum
inquam mi Lucili argumentum est animi ab al
tiore sede venientis si hec in quibus versatur
humilia iudicat et angusta si exire non

metuit scit enim quo exiturus sit qui unde
venerit meminit Nunc videmus quam
multa nos incommoda exagitent quam male
nobis conveniat hoc corpus Nunc de capite
nunc de ventre nunc de pectore ac faucibus
querimur Alias nervi nos alias pedes
vexant nunc deiectio nunc destillatio aliquando
superest sanguis aliquando deest hinc atque illinc
temptamur 2 expellimur hoc evenire solet
in alieno habitantibus At nos corpus
tam putre sortiti nichilominus aeterna
proponimus et in quantum potest humana etas pro
tendit tanto spe occupamus nulla contenti
pecunia nulla potentia Quid hac re fieri
impudentius quid stultius potest Nichil
satis est morituris immo morientibus
Cotidie enim propius ab ultimo stamus
2 illo unde nobis cadendum est hora nos
omnis impellit Vide in quanta cecitate
mens nostra sit hoc quod futurum dico
cum maxime fit 2 pars eius magna iam
facta est Nam quod viximus tempus eo
loco est quo erat antequam viximus
Erramus autem qui ultimum diem timemus
cum tantundem in mortem singuli conferant
Non ille gradus lassitudinem facit in
quo deficimus sed illo profitetur ad mortem
Dies ultimus pervenit accedit dies carpit
nos illa non corripit Ideo magnus animus
conscius sibi melioris nature dat quidem
operam ut in hac statione qua positus est
honeste se atque industrie gerat ceterum
nichil horum que circa sunt suum iudicat
sed ut commodatis utitur peregrinus 2 properans
Cum aliquem videremus tante constantie quid
ni subiret nos species non usitate indolis
utique si hanc ut dixi magnitudinem veram
esse ostendebat equalitas Vero perinde
tenor falsa non durant Quidam alternis
vaticinium alternis cathiones sunt 2 modo
parum illis severus est curius parum pauper
fabricius parum frugi 2 contentus vi
libus tubero modo lucinum divitiis aspicam
comes inotenuatam delicijs provocat ma
ximum malorum munus fluctuatio et incon
stantia Vitium avaricie est utilium
assidua iactatio Hic habebat sepe dicere
saepe dicere servos non reges atque tetrar
chas omnia magna loquens modo sit mi
mensa tripes 2 concha salis pura 2 toga
que defendat frigus quamvis crassa queat

Decies centena dedisses huic parco paucis et contento quinque diebus nihil erat. Multi esse tales sunt qualem hunc describit Oratius Flaccus. Nusquam eundem nec similem quidem sibi adeo in diversum aberrat. Multos dixi prope est ut omnes sint. Nemo non cotidie et consilium mutat et votum modo uxorem vult modo amicam modo regnare vult modo id agit ne quis sit officiosior servus. Modo dilatat se usque ad invidiam modo subsidit et contrahitur infra humilitatem vere iacentium nunc pecuniam spargit nunc rapit. Sic maxime coarguitur animus inprudens alius prodit atque alius et quo turpius nihil iudico impar sibi est. Magnam rem puta unum hominem agere. Preter sapientem autem nemo unum agit ceteri multiformes sumus. Modo frugi tibi videbimur et graves modo prodigi et vani. Mutamus subinde personam et contrariam ei sumimus quam exuimus. Hoc ergo a te exige ut qualem institueris prestare te talem usque ad exitum serves. Effice ut possis laudari si minus ut agnosci. De aliquo quem heri vidisti merito dici potest hic qui est tanta mutatio est. Vale.

Utrum omnibus animalibus sit constitutionis sue sensus. Et quod omnibus constitutionibus sensus est. Et quid sit constitutio.

Litigabis ego video cum tibi hodiernam quaestiunculam in qua satis diu hesimus exposuero. Iterum enim exclamabis hoc quid ad mores. Sed exclama dum tibi primum alios opponam cum quibus litiges Possidonium et Archedemum. Hi iudicium accipient. Deinde dicam non quicquid morale est bonos mores facit. Aliud ad hominem alendum pertinet aliud ad exercendum aliud ad vestiendum aliud ad docendum aliud ad delectandum. Omnia tamen ad hominem pertinent etiam si non omnia meliorem eum faciunt. Mores alia aliter attingunt. Quedam illos corrigunt et ordinant. Quedam naturam eorum et originem scrutantur. Et cum quero quare hominem natura produxerit quare pretulerit animalibus ceteris longe me iudicas mores reliquisse. Falsum est. Quomodo enim scies qui habendi sint nisi quid homini sit optimum inveneris nisi naturam eius inspexeris. Tunc demum intelliges quid faciendum tibi quid vitandum sit cum didiceris quid nature tue debeas. Ego inquis volo discere quomodo minus cupiam minus timeam. Superstitionem mihi excute. Doce leve esse vanumque hoc quod felicitas dicitur unam illi sillabam facillime accedere. Desiderio tuo satis faciam et virtutes exhortabor et vitia converberabo. Licet aliquis nimium immoderatumque in hac parte me iudicet non desistam persequi nequitiam et affectus efferatissimos inhibere et voluptates ituras in dolorem compescere et votis obstrepere. Quidni cum maxima malorum optaverimus et ex gratulatione natum sit quicquid alloquimur. Interim permitte mihi ea que paulo remotiora videntur excutere. Querebamus an esset omnibus animalibus constitutionis sue sensus. Esse autem ex eo maxime apparet quod membra apte et expedite movent non aliter quam in hoc erudita. Nulli non partium suarum agilitas est. Artifex instrumenta sua tractat ex facili. Rector navis scite gubernaculum flectit. Pictor colores quos ad reddendam similitudinem multos variosque ante se posuit celerrime denotat et inter ceram opus facili vultu ac manu commeat. Sic animal in omnem usum sui mobile est. Mirari solemus saltandi peritos quod in omnem significationem rerum et affectuum parata illorum est manus et verborum velocitatem gestus assequitur. Quod illis ars prestat his natura. Nemo egre molitur artus suos nemo in usu sui heret. Hoc edita protinus faciunt cum hac scientia prodeunt instituta nascuntur. Ideo inquit partes suas animalia apte movent quia si aliter moverint dolorem sensura sunt. Ita ut vos dicitis coguntur metusque illa in rectum non voluntas movet. Quod est falsum. Tarda enim sunt que necessitate impelluntur. Agilitas sponte motis est. Adeo autem non adigit illa ad hoc doloris timor ut in naturalem motum etiam dolore prohibente nitantur. Sic infans qui stare meditatur et ferre se assuescit simul temptare vires suas cepit cadit et cum fletu totiens resurgit donec se per dolorem ad id quod natura poscit exercuit. Animalia quedam tergi duri in supinum conversa tam diu se torquent ac pedes exerunt et obliquant donec ad locum reponantur. Sim. Nullum tormentum sentit supina testudo inquieta est tamen desiderio naturalis status

nec ante desinunt niti quam se in pedes
constituit. Ergo omnibus constitutionis sue
sensus est et inde membrorum tam expedita
tractatio nec ullum maius magis in-
dicium habemus cum hac illa ad vivendum
venire notitia quam quod nullum animal ad usum
sui rude est. Constitutio inquit est ut
vos dicitis principale animi quodam modo se
habens erga corpus. Hoc tam perplexum et
subtile et vobis quoque vix enarrabile
quomodo infans intelligat? Omnia animalia
dyalectica nasci oportet ut ista fi-
nitionem magne parti hominum togatorum
obscuram intelligant. Verum erat quod
opponis si ego ab animalibus constitutionis
finitionem intelligi dicerem non ipsam con-
stitutionem. Facilius natura intelligit quam
enarrat. Itaque infans ille quid sit constitutio
non novit, constitutionem suam novit, et quid sit
animal nescit, animal esse se sentit. Preterea ipsam
constitutionem suam crasse intelligit et summatim
et obscure. Nos quoque animum habere nos scimus,
quid sit animus, ubi sit, qualis sit aut
unde nescimus. Qualis ad nos pervenit
animi nostri sensus, quamvis naturam eius
ignoremus ac sedem, talis ad omnia animalia
constitutionis sue sensus est. Necesse est enim id
sentiant per quod alia quoque sentiunt, necesse est
eius sensum habeant cui parent, a
quo reguntur. Nemo non ex nobis intelligit
esse aliquid quod impetus suos moveat;
quid sit illud ignorat. Et conatum
sibi esse scit, quid sit aut unde sit nescit.
Sic infantibus quoque animalibusque principalis
partis sue sensus est non satis dilucidus
nec expressus. Dicitis inquit omne animal
primum constitutioni sue conciliari, hominis sibi non
tamquam animali sed tamquam rationali. Ea enim
parte sibi carus est homo qua homo est. Quomodo
ergo infans conciliari rationali potest cum ratio-
nabilis nondum sit? Unicuique etati sua
constitutio est, alia infanti, alia puero,
alia seni. Omnes ei constitutioni conciliantur
in qua sunt. Infans sine dentibus est: huic
constitutioni sue conciliatur. Enati sunt
dentes: huic constitutioni conciliatur.
Nam et illa herba que in segetem frugemque
ventura est alia constitutio est tenera
et vix eminens sulco, alia cum convaluit
et molli quidem culmo sed quo ferat onus
suum constitit, alia cum flavescit et ad aream

spectat et spica eius indurat. In quamcumque consti-
tutionem venit eam tuetur, in eam componitur.
Alia est etas infantis, pueri, adolescent-
tis, senis. Ego tamen idem sum qui et infans fui
et puer et adolescens. Sic quamvis alia atque
alia cuique constitutio sit, conciliatio con-
stitutionis sue eadem est. Non enim puerum
mihi aut iuvenem aut senem sed me natura
commendat. Ergo infans ei constitutioni
sue conciliatur que tunc infanti est, non
que futura iuveni est. Neque enim si
aliquid illi maius in quod transeat
restat, non hoc quoque in quo nascitur secundum naturam
est. Primum sibi ipsi conciliatur animal. Debet
enim aliquid esse ad quod alia referantur.
Voluptatem peto. Cui? Mihi. Ergo mei curam
ago. Dolorem refugio. Pro quo? Pro me. Ergo
mei curam ago. Si omnia propter curam mei facio,
ante omnia est mei cura. Hec animalibus in-
est cunctis, nec inseritur sed innascitur.
Producit fetus suos natura, non abicit, et quia
tutela certissima ex proximo est, sibi quisque
commissus est. Itaque ut in prioribus epistulis
dixi, tenera quoque animalia et materno utero
vel ovo modo effusa quid sit infestum ipsa
protinus norunt et mortifera devitant,
umbram quoque transvolantium reformidant ob-
noxia avibus rapto viventibus. Nullum
animal ad vitam prodit sine metu mortis.
Quemadmodum inquit editum animal intellectum
habere aut salutaris aut mortifere rei
potest? Primum queritur an intelligat, non quem-
admodum intelligat. Esse autem illis intellectum ex eo apparet
quod nichil amplius si intellexerint facient.
Quid est quare pavonem, quare anserem
gallina non fugiat, at tanto minorem et ne
notum quidem sibi accipitrem? Quare pulli
felem timeant, canem non timeant? Apparet
illis inesse nocituri scientiam non expe-
rimento collectam; nam antequam possint ex-
periri cavent. Deinde ne hoc casu existi-
mes fieri, nec metuunt alia quam de-
bent nec umquam obliviscuntur huius tutele
et diligentie; equalis est illis a pernicioso
fuga. Preterea non fiunt timidiora vivendo,
ex quo quidem apparet non usu illa ad
hoc pervenire sed naturali amore salutis sue.
Et tardum est et varium quod usus docet;
quicquid natura tradit et equale omnibus est
et statim. Si tamen exigis, dicam quomodo omne animal

Dicam quomodo omne animal perniciosa intelligat. Sentit se carne constare. Itaque sentit quid sit quo secari caro, quo uri, quo obteri possit, que sint animalia armata ad nocendum, horum speciem trahit inimicam et hostilem. Inter se ista coniuncta sunt; simul enim conciliatur saluti sue quidque et iuvantia petit, lesura formidat. Naturales ad utilia impetus, naturales a contrariis aspernationes sunt sine ulla cogitatione que hoc dictet, sine consilio fit quidquid natura precepit. Non vides quanta sit subtilitas apibus ad fingenda domicilia, quanta dividui laboris obeundi undique concordia? Non vides quam nulli mortalium imitabilis sit illa aranee textura, quanti operis sit fila disponere, alia in rectum immissa firmamenti loco, alia in orbem currentia ex densis rara, qua minora alia in quorum perniciem illa tenduntur velut retibus implicata teneantur? Nascitur ars ista, non discitur. Itaque nullum est animal altero doctius. Videbis araneorum pares telas, par in favis angulorum omnium foramen. Incertum est et inequale quidquid ars tradit; ex equo venit quod natura distribuit. Hec nihil magis quam tutelam sui et eius peritiam tradidit, ideoque etiam simul incipiunt et discere et vivere. Nec est mirum cum eo nasci illa sine quo frustra nascerentur. Primum hoc instrumentum illa natura contulit ad permanendum, conciliationem et caritatem sui. Non poterant salva esse nisi vellent. Nec hoc per se profuturum erat, sed sine hoc nulla res profuisset. Sed in nullo deprehendes vilitatem sui, ne negligentiam quidem. Tacitis quoque et brutis, quamvis in cetera torpeant, ad vivendum solercia est. Videbis que aliis inutilia sunt sibi ipsa non deesse. Vale.

De hiis qui officia lucis noctisque pervertunt et qui non sequuntur vias sanas

Detrimentum iam et aperta sit dies sensit. Resiluit aliquantulum, ita tamen ut liberale adhuc spacium sit si quis cum ipso, ut ita dicam, die surgat. Officiosior melior quam si quis illum expectat et lucem primam excipit. Turpis qui alto sole semisomnus iacet, cuius vigilia medio die incipit, et adhuc multis hoc antelucanum est. Sunt qui officia lucis noctisque pervertunt nec ante diducunt oculos hesterna graves quam appetere nox cepit. Qualis illorum condicio dicitur quos natura, ut ait Virgilius, pedibus nostris subdidit e contrario positos: nosque ubi primus equis Oriens afflavit anhelis, illic sera rubens accendit lumina Vesper, talis horum contraria omnibus non regio sed vita est. Sunt quidam in eadem urbe antipodes qui, ut M. Cato ait, nec orientem umquam solem viderunt nec occidentem. cato Hos tu existimas scire quemadmodum vivendum sit, qui nesciunt quando? Et hii mortem timent, in quam se vivi condiderunt? tam infausti quam nocturne aves sunt. Licet in vino unguentoque tenebras suas exigant, licet epulis et quidem in multa fercula discoctis totum perverse vigilie tempus educant, non convivantur sed iusta sibi faciunt. Mortuis certe interdiu parentatur. At mehercules nullus agenti dies longus est. Extendamus vitam. Huius et officium et argumentum actus est. Circumscribatur nox et aliquid ex illa in diem transferatur. Aves que conviviis comparantur, ut immote facile pinguescant, in obscuro continentur; ita sine ulla exercitatione iacentibus tumor pigrum corpus invadit et superba umbra iners sagina succrescit. At istorum corpora qui se tenebris dicaverunt feda visuntur, quippe suspectior illis quam morbo pallentibus color est. Hoc tamen minimum in illis malorum dixerim: quanto plus tenebrarum in animo est! Ille in se stupet, ille caligat, invidet cecis. Quis umquam oculos tenebrarum causa habuit? Interrogas quomodo hec animo pravitas fiat aversandi diem et totam vitam in noctem transferendi? Omnia vitia contra naturam pugnant, omnia debitum ordinem deserunt. Hoc est luxurie propositum, gaudere perversis nec tantum discedere a recto sed quam longissime abire, deinde etiam e contrario stare. Non videntur tibi contra naturam vivere qui ieiuni bibunt, qui vinum recipiunt inanibus venis et ad cibum ebrii transeunt? Atqui frequens hoc adolescentium vitium est, qui vires excolunt ut in ipso pene balinei limine inter nudos bibant, immo potent, et sudorem quem moverunt potionibus crebris ac fervantibus subinde destringant. Post prandium aut cenam bibere vulgare est. Hoc patresfamilias rustici faciunt et vere voluptatis ignari. Merum illud delectat

non quod innatat cibo, quod bibendo penetrat ad nervos. Ille ebrietas iuvat que in vacuum venit. Non videntur tibi contra naturam qui spectant ut pueritia splendeat tempore alieno? Quid fieri crudelius vel miserius potest? Numquam vir erit, ut diu virum pati possit, et cum illum contumelie sexus eripuisse debuerat, non etas quidem eripiet? Non vivunt contra naturam qui hieme concupiscunt rosam fomentoque aquarum calentium et calorum apta mutatione bruma lilium, florem vernum, exprimunt? Non vivunt contra naturam qui pomaria in summis turribus serunt, quorum silve in tectis domuum ac fastigiis nutant, inde ortis radicibus quo improbe cacumina egissent? Non vivunt contra naturam qui fundamenta thermarum in mari iaciunt et delicate natare ipsi sibi non videntur nisi calentia stagna fluctu ac tempestate feriantur? Cum instituerunt omnia contra nature consuetudinem velle, novissime in toto ab illa desciscunt. Lucet, somni tempus est; quies est, nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit, tempus est cene. Non oportet id facere quod populus. Res sordida est trita ac vulgari via vivere. Dies publicos relinquamus; proprium nobis ac peculiare mane fiat. Isti vero mihi defunctorum loco sunt. Quantulum enim a funere absunt, et quidem acerbo, qui ad faces et cereos vivunt? Hanc vitam agere eodem tempore multos meminimus, inter quos et Acilium Butam pretorium, cui post patrimonium ingens consumptum Tiberius paupertatem confitenti: Sero, inquit, experrectus es. Recitabat Montanus Iulius carmen, tollerabilis poeta et amicitia Tiberii notus et frigore. Ortus et occasus libentissime inserebat. Itaque cum indignaretur quidam illum tota die recitasse, et negaret accedendum ad recitationes eius, Natta Pinarius ait: Numquam liberalius possum agere; paratus sum illum audire ab ortu ad occasum. Cum hos versus recitasset: Incipit ardentes Phebus producere flammas, spargere se rubicunda dies; iam tristis hirundo argutis reditura cibos immittere nidis incipit et molli partitos ore ministrat, Varus eques Romanus, M. Vinicii comes, cenarum bonarum assectator, quas

improbitate lingue merebatur, exclamavit: Incipit Buta dormire. Deinde cum subinde recitasset: Iam sua pastores stabulis armenta locarunt, iam dare sopitis nox pigra silentia terris incipit, idem Varus inquit: Quid dicis? Iam nox est? Ibo et Butam salutabo. Nichil erat notius hac eius vita in contrarium circumacta, quam ut dixi multi eodem tempore egerunt. Causa autem est ita vivendi quibusdam, non quia aliquid existimant noctem ipsam habere iocundius, sed quia nichil iuvat solitum, et gravis male conscientie lux est, et omnia concupiscenti aut contemnenti, prout magno aut parvo empta sunt, fastidium est lumen gratuitum. Preterea luxuriosi vitam suam esse in sermonibus dum vivunt volunt. Nam si tacetur, perdere se putant operam. Itaque aliquid faciunt quod faciat famam. Multi bona comedunt, multi amicas habent; ut inter istos nomen invenias, opus est non tantum luxuriosam rem sed notabilem facere. In tam occupata civitate fabulas vulgaris nequitia non invenit. Pedonem Albinovanum narrantem audieramus (erat autem fabulator elegantissimus) habitasse se supra domum Sex. Papinii. Is erat ex hac turba lucifugarum. Audio, inquit, circa horam tertiam noctis flagellorum sonum. Quero quid faciat: dicitur rationes accipere. Audio circa horam sextam noctis clamorem concitatum. Quero quid sit: dicitur vocem exercere. Quero circa octavam horam quid sibi ille sonus rotarum vellet: gestari dicitur. Circa lucem discurritur, pueri vocantur, cellarii, coqui tumultuantur. Quero quid dicat: mulsum et alicam poposcisse, a balneo exisse. Excedebat, inquit, huius diem cena. Minime, valde enim frugaliter vivebat; nichil consumebat nisi noctem. Itaque credo dicentibus illum quibusdam avarum et sordidum: Vos, inquit, illum et lichnobium dicetis. Non debes admirari si tantas vitiorum proprietates invenis: varia sunt, innumerabiles habent facies, comprehendi genera eorum non possunt. Simplex recti cura est, multiplex pravi, et quantumvis novas declinationes capit. Idem moribus evenit: naturam sequentium faciles sunt, soluti sunt, exiguas differentias habent; hii distorti plurimum et omnibus et inter se

Assident causa tamen precipua michi videtur huius morbi vite communis fastidium. Quo cultu se a ceteris distinguunt, quo vestis elegantia, munditiis conviviorum, sic volunt separare etiam temporis dispositione. Nolunt solita peccare quibus peccandi premium infamia est. Hanc petunt omnes isti qui, ut ita dicam, retro vivunt. Ideo, Lucili, tenenda nobis via est quam natura prescripsit, nec ab illa declinandum. Illam sequentibus omnia facilia, expedita sunt; contra illam nitentibus non alia vita est quam contra aquam remigantibus. Vale. De abstinentia et temperantia contra de lautorum vitiis. Et duobus verbis quibus que nos invitant aut fugiunt.

Itinere confectus incommodo magis quam longo in Albanum meum multa nocte perveni. Nichil habeo parati nisi me. Itaque in lecto lassitudinem pono. Hanc coci et pistoris moram boni consulo. Mecum enim de hoc ipso loquor quam nichil sit grave quod leviter excipias, quam indignandum nichil, si nichil ipse indignando adstruas. Non habet panem meus pistor, sed habet villicus, sed habet atriensis, sed habet colonus. Malum panem, inquis. Expecta: bonus fiet. Etiam illum tenerum tibi et siligineum fames reddet. Ideo non est ante edendum quam illa imperat. Expectabo ergo nec ante edam quam aut bonum panem habere cepero aut malum fastidire desiero. Necessarium est parvo assuescere. Multe difficultates locorum, multe temporum etiam locupletibus et instructis a voluptate prohibentes occurrent. Quicquid vult habere nemo potest: illud potest, nolle quod non habet, rebus oblatis hilaris uti. Magna pars libertatis est bene moratus venter et contumelie patiens. Estimari non potest quantam voluptatem capiam ex eo quod lassitudo mea sibi ipsa acquiescit. Non unctiones, non balneum, non ullum aliud remedium quam temporis quero. Nam quod labor contraxit, quies tollit. Hec qualiscumque cena aditiali iocundior erit. Aliquod enim experimentum animi sumpsi subito. Hoc enim est simplicius et verius. Nam ubi se preparavit et indixit sibi patientiam, non eque apparet quantum habeat vere firmitatis. Illa sunt certissima argumenta que ex tempore dedit, si non tam equus molesta sed placidus aspexit, si non excanduit, non litigavit, si quod dari deberet ipse sibi non desiderando supplevit et cogitavit aliquid consuetudini sue, sibi nichil deesse. Multa quam supervacua essent non intelleximus nisi deesse ceperunt; utebamur enim illis non quia debebamus sed quia habebamus. Quam multa autem paramus quia alii paraverunt, quia apud plerosque sunt. Inter causas malorum nostrorum est quod vivimus ad exempla, nec ratione componimur sed consuetudine abducimur. Quod si pauci facerent nollemus imitari, cum plures facere ceperunt, quasi honestius sit quia frequentius, sequimur, et recti apud nos locum tenet error ubi publicus factus est. Omnes iam sic peregrinantur ut illos Numidarum precurrat equitatus, ut agmen cursorum antecedat. Turpe est nullos esse qui occurrentes via deiciant, ut qui honestum hominem venire magno pulvere ostendant. Omnes iam mulos habent qui cristallina et murrina et celata magnorum artificum manu portent. Turpe est videri eas te habere sarcinas totas que tuto concuti possint. Omnium pedagogia oblita facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem ledat. Turpe est neminem esse in comitatu tuo puerorum cuius sana facies medicamentum desideret. Horum omnium sermo vitandus est. Hii sunt qui vitia tradunt et alio aliunde transferunt. Pessimum genus horum hominum videbatur qui verba gestarent: sunt quidam qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet. Nam etiam si non statim proficit, semina in animo relinquit sequiturque nos etiam cum ab illis discessimus, resurrecturum postea malum. Quemadmodum qui audierunt symphoniam ferunt secum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantuum que cogitationes impedit nec ad seria patitur intendi, sic adulatorum et prava laudantium sermo diutius heret quam auditur. Nec facile est animo dulcem sonum excutere: prosequitur et durat et ex intervallo recurrit. Ideo cludende sunt aures malis vocibus, et quidem primis. Nam cum initium fecerunt admisseque sunt, plus audent. Inde ad hec pervenitur verba: virtus et philosophia et iustitia verborum inanium crepitus est. Una felicitas est bene vite facere: esse, bibere, frui patrimonio tuo. Hoc

est vivere, hoc est se mortalem esse meminisse. Fluunt dies et irreparabilis vita decedit. Dubitamus quin iuvat sapere et voluptati non semper voluptates recepture ingerere dum potest, dum poscit, frugalitatem? Eo mortem precurrere et quicquid illa ablatura est id sibi interimere. Non amicam habes, non puerum qui amice moveat invidiam; cotidie sobrius prodis; sic cenas tamquam ephemeridem patri approbaturus. Non est istud vivere, sed aliene vite interesse. Quanta dementia est heredis sui res procurare et sibi negare omnia, ut tibi ex amico inimicum magna faciat hereditas. Plus enim gaudebit tua morte quo plus acceperit. Istos tristes et superciliosos aliene vite censores, sue hostes, publicos pedagogos assis ne feceris, nec dubitaveris bonam vitam quam opinionem bonam malle. Hee voces non aliter fugiende sunt quam ille quas Ulixes nisi alligatus pretervehi noluit. Idem possunt: abducunt a patria, a parentibus, ab amicis, a virtutibus, et in turpem vitam miseram nisi turpis illidunt. Quanto satius est rectum sequi limitem et eo se perducere ut ea demum sint tibi iocunda que honesta. Quod assequi poterimus si scierimus duo esse genera rerum que nos aut invitent aut fugent. Invitant ut divitie, voluptates, forma, ambitio, cetera blanda et arridentia; fugat labor, mors, dolor, ignominia, victus astrictior. Debemus itaque exerceri ne hec timeamus, ne illa cupiamus. In contrarium pugnemus et ab invitantibus recedamus, adversus petentia concitemur. Non vides quam diversus sit descendentium habitus et ascendentium? Qui per pronum eunt resupinant corpora, qui in arduum incumbunt. Nam si descendas pondus suum in priorem partem dare, si ascendas retro abducere, vitio, Lucili, consentire est. In voluptates descenditur, in aspera et dura subeundum est: hic impellamus corpora, illic refrenemus. Hoc nunc me dicere existimas, eos tantum perniciosos esse auribus nostris qui voluptatem laudant, qui doloris metus, per se formidabiles res, incutiunt? Illos quoque nocere nobis existimo qui nobis sub specie Stoice secte vitia suadent. Hoc enim iactant: solum sapientem et doctum esse amatorem. Solus aptus ad hanc artem est; eque conviviorum et compotationum sapiens est peritissimus. Queramus ad quam usque etatem iuvenes amandi sint. Hec Grece consuetudini data sint; nos ad illa potius aures dirigamus: Nemo est casu bonus. Discenda virtus est. Voluptas humilis res et pusilla est et in nullo habenda pretio, communis cum mutis animalibus, ad quam minima et contemptissima advolant. Gloria vanum et volaticum quiddam est, aura quoque mobilius. Paupertas nulli malum est nisi repugnanti. Mors malum non est; queris quid sit? sola ius equum generis humani. Superstitio error insanus est: amandos timet, quos colit violat. Quid enim interest utrum deos neges an infames? Hec discenda, immo ediscenda sunt. Non debet excusationes vitio philosophia suggerere. Nullam habet spem salutis eger quem ad intemperantiam medicus hortatur.

Quod bonum non sensu sed intellectu comprehenditur et quod bonum in nullo nisi in quo ratio est. Rubrica.

Possum multa tibi veterum precepta referre, ni refugis tenuesque piget cognoscere curas. Non refugis autem, nec ulla te subtilitas abigit. Non est elegantie tue tantum magna sectari; sicut illud probo, quod omnia ad aliquem profectum redigis et tunc tantum offenderis ubi summa subtilitate nichil agitur. Quod ne nunc quidem fieri laborabo. Queritur utrum sensu comprehendatur an intellectu bonum; huic adiunctum est in mutis animalibus et infantibus non esse. Quicumque voluptatem in summo ponunt sensibile iudicant bonum, nos contra intelligibile, qui illud animo damus. Si de bono sensus iudicarent, nullam voluptatem reiceremus; nulla enim non invitat, nulla non delectat; et e contrario nullum dolorem volentes subiremus; nullus enim non offendit sensum. Preterea non essent digni reprehensione quibus nimium voluptas placet quibusque summus est doloris timor. Atqui improbamus gule ac libidini addictos et contempnimus illos qui nichil viriliter ausuri sunt dolori metu. Quid autem peccant si sensibus

id est iudicibus boni ac mali parent
His enim tradidistis appetitionis et fuge
arbitrium. Sed videlicet ratio isti rei
preposita est illa quemadmodum de beata
vita. quemadmodum de virtute de honesto
sic et de bono malo que constituit. Nam
apud istos vilissime parti datur de me-
liore sententia ut de bono pronunciet
sensus obtusa res et hebes et in homine
quam in aliis animalibus tardior. Quid
si quis vellet non oculis sed tactu mi-
nuta discernere. subtilior ad hoc nulla
acies quam oculorum et intentior daret bonum
malum que dignoscere. vides in quanta
ignorantia veritatis versetur et quam humi
sublimia ac divina proiecerit apud quem de
summo bono malo que iudicat tactus
Quemadmodum inquit omnis scientia atque ars
aliquid debet habere manifestum sensuque
comprehensum ex quo oriatur et crescat sic
beata vita fundamentum et initium a ma-
nifestis ducit et eo quod sub sensum ca-
dat. Nempe vos a manifestis beatam
vitam initium sui capere dicitis. Dicimus
beata esse que secundum naturam sint quod contigit
protinus nato non dico bonum sed initium
boni. Tu summum bonum voluptatem
infantie donas ut inde incipiat nascens
quo consumatus homo pervenit. Cacumen ra-
dicis loco ponis. Si quis diceret illum
in materno utero latentem sexus quoque incerti
tenerum et imperfectum et informem iam
in aliquo bono esse inter eum qui cum maxime
vitam accipit et illorum qui maternorum
viscerum latens onus est. Uterque quantum
ad intellectum boni ac mali eque maturus
est et non magis infans ad hoc boni capax
est quam arbor aut mutum aliquod animal
Quare autem bonum in arbore animalique
muto non est. Quia nec ratio. Ob hoc
in infante quoque non est. Nam et huic deest
Tunc ad bonum perveniet cum ad rationem
pervenerit. Est aliquod irrationale animal. Est aliquod
nondum rationale. Est rationale sed imperfectum
In nullo horum bonum ratio illud secum
affert. Quid ergo inter ista que retuli distat
numquam erit bonum. in eo quod irrationale
est tunc esse bonum non potest sed imperfectum
iam potest bonum sed non est. Ita dico Lucili
bonum non in quolibet corpore non in qualibet
etate invenitur et tantum abest ab infantia
quantum a primo ultimum quantum ab initio perfectum
Ergo nec in tenero modo coalescente corpusculo
est. Quidni non sit magis quam in semine. Hoc
sic dicas aliquod arboris ac sati bonum
novimus. Hoc non est in prima fronde que emissa
cum maxime solum rumpit. Est aliquod bonum
tritici. Hoc nondum est in herba lactente
nec cum folliculos emittit spica mollis
sed cum frumentum estas et debita maturitas
coxit. Quemadmodum omnis natura bonum suum
nisi consummata non profert ita hominis bonum
non est in homine nisi cum illi ratio perfecta
est. Quid autem hoc bonum dicam liber
animus ac rectus alia subiciens sibi se
nulli. Hoc bonum adeo non recipit infantia
ut pueritia non speret adolescentia improbe
speret. Bene agitur cum senectute si illud
longo studio intento pervenit. Si hoc
bonum et intelligibile est. Dixisti
inquit aliquod bonum esse arboris aliquod
herbe. Potest ergo aliquod esse et infantis
Verum bonum nec in arboribus nec in
mutis animalibus est. Hoc quod in illis
bonum est precario bonum dicitur. Quod
est inquis. Hoc quod secundum naturam cuiusque
bonum quidem cadere in mutum animal nullo
felicioris melioris que nature est. nisi
ubi rationi locus est bonum non est. Quattuor
hec nature sunt arboris animalis hominis
dei. Hec duo que rationalia sunt eandem
naturam habent illo diversa sunt quod alterum
immortale. alterum cura hominis. cetera tantum in sua
natura perfecta sunt non vere perfecta a quibus
abest ratio. Hoc enim demum perfectum est
quod secundum universam naturam perfectum est.
Universa autem natura rationalis est
Cetera possunt in suo genere perfecta esse. in quo
non potest beata vita esse. nec id potest quo
beata vita efficitur. beata autem vita efficitur
bonis. In muto animali non est beata vita
efficitur in muto animali bonum non est. Mutum
animal sensu comprehendit presentia. preteritorum
reminiscitur cum in id incidit quo sensus
admonetur. tamquam quos reminiscitur Reminiscitur
initii ad initium cuius admotum est. In
stabulo quidem nulla illi via est quamvis sepe
calcate memoria. Tertium vero tempus id est
futurum ad muta non pertinet. Quomodo ergo
potest eorum videri perfecta natura quibus usus

Pfectu ceste nō est (Apud quem tribus ptibus
constat pfecto pute futurū. Qualibet tum
quod brevissimū est int tuis sed datum
pribus pfecta vera materia est nec mīcq
renovatur nisi pritud tunsu Nos pec ego
pfecte nature bonum impfecta est natura
aut si nā hoc est huic 2fata Nec illud
nego ad ea que videntur sine nāz magis
esse mutis animalibus impetus 2 concita
tatos sed incedmatos ac turbidos. Nunq
autem aut moderatum esse bonum aut
turbidum. Quamvis ergo inquis muta animalia
perturbate et indisposite moventur. Inter
illa perturbate et indisposite movere. Nam
illorum ordine tapet. ne movet sine nāz
suo perturbatum enim idē quod est aliquo
2 nō perturbatum pe sollicitudo e qo ff
esse securum. Nulli vitium est nisi cui virtus
pe esse. Mutis animalibus tales ex sua
natura motus est. Sed ne te diu teneam
erit aliquod bonum et muto. erit et aliqua
virtus. erit aliquod pfectum. sed nec bonum
absolute nec virtus nec pfectum. Hec
enim rationalibus solis contingunt. Quibus datum
est scire quare quatenus quemadmodum. Ita
bonum in nullo est nisi in quo ratio. Quid
ne pertineat ista disputatio queris. 2 quid
animo tuo profutura sit dico. Et exercet
illum et acuit 2 utique aliquid acturum
occupatione honesta tenet. Prodest autem
etiam quo moratur ad prava properantes
sed illud dico nullo modo prodesse posse magis
quam si tibi bonum tuum ostendo si te a
mutis animalibus separavi si cum deo pono.
Quid inquam vires corporis alis 2 exerces
Pecudibus ista maiores ferisque natura
concessit. Quid excolis formam tuam omnia
feceris a mutis animalibus decore vinceris.
Quid capillum ingenti diligentia comis
Cum illum vel effunderis more parthorum
vel germanorum modo vinxeris vel ut
scithe solent sparseris in quolibet equo
densior iactabitur iuba horrebit in
leonis cervice formosior. Cum te ad
velocitatem paraveris par lepusculo non
eris. Vis tu relictis in quibus vinci
te necesse est. dum in alienum nititur ad bo
num redire tuum. Quid hoc est animus sed
emendatus ac purus emulator dei su
pra humana se extollens. Nichil extra se sui
ponens rationale animal est. Quid ergo inter bonum
est pfecta ratio. Hanc tu ad summum finem
evoca inquantum potes plurimum crescere. Tunc
beatum esse te iudica cum tibi gaudium ex
nascetur. cum visis que homines eripiunt op
tant custodiunt nichil inveneris non dico
malis sed quod nolis. Breve tibi formulam
dabo qua te metiaris qua pfectum esse
iam sentias. Tunc habebis tuum bonum
cum intelliges infelicissimos esse felices.

Expliciunt epistole Se
nece ad lucilium per libros
2tali distincte [illegible]

Incipit liber Annei lucij Sene
de septem liberalibus artibus ubi de
testis singulis quod animum ad virtutem
non perducunt sed preparant. Se lu.

De liberalibus studiis qui
scire desideras
Nullum suspicio nullum
in bonis numero quod ad es
mercenaria artificia sunt hactenus utilia
si preparant ingenium non detinent. Tam
diu enim istis immorandum est quamdiu nichil
animus maius agere potest. Rudimenta sunt nostra
non opera. Quare liberalia studia dicta sint
vides. Quia homine digna sunt libero. Ceterum unum
studium vere liberale est quod liberum
facit. Hoc est sapientie sublime forte ma
gnanimum. Cetera pusilla 2 puerilia sunt.
An tu quicquam istis credis esse boni quorum pro
fessores turpissimos omnium ac flagitio
sissimos cernis. Non discere debemus ista
sed didicisse. Quidam istud de liberalibus
studiis querendum iudicaverunt an virum
bonum faciant. Ne promittunt quidem nec
huius rei scientiam affectant. Grammatica
autem circa curam sermonis versatur et si
latius vagari vult circa hystorias iam
ut longissime fines suos proferat circa
carmina. Quid horum ad virtutem viam
sternit. Sillabarum enarracio verborum dilig

et medica fabularum? Versum loco ac mo
dispositum? Quid ex his metum demit cupi
ditatem eximit libidinem frenat? Ad geo
metriam transeamus et ad musicam: nichil
aput illos invenies quod metum vetet ti
mere, vetet cupere. Quisquis hec ignorat
alia frustra scit. Videndum autem utrum
doceant isti virtutem an non. Si non docent
nec tradunt quidem. Si docent, philosophi sunt.
Vis scire quam non ad docendam virtutem consede
rint? Aspice quam dissimilia inter se omnium
studia sint; atqui similitudo esset idem
docentium. Nisi forte tibi Homerum philosophum
fuisse persuadent, cum his ipsis quibus colli
gunt negent. Nam Stoycum modo illum
faciunt virtutem solam probantem et voluptates
refugientem et ab honesto ne immorta
litatis quidem precio recedentem, modo Epicureum
laudantem statum quiete civitatis et inter
convivia cantusque vitam exigentem, modo
Perypatheticum bonorum tria inducentem,
modo Achademicum omnia incerta dicentem.
Apparet nichil illorum esse in illo, quia omnia
insunt. Ista enim inter se dissident. Demus
illis Homerum philosophum fuisse. Nempe factus
est sapiens antequam carmina ulla cognosceret.
Ergo illa discamus que Homerum fecere sapientem.
Hoc quidem me querere, uter maior
etate fuerit Homerus an Esiodus, non
magis ad rem pertinet quam scire, cum minor
fuerit Ecuba quam Helena, quare tam male
tulerit etatem. Quid? inquam, annos Patrocli
et Achillis inquirere ad rem existimas pertinere?
Queris Ulixes ubi erraverit potius quam
efficias ne nos semper erremus? Non vacat
audire utrum inter Ytaliam et Siciliam
iactatus sit an extra notum nobis orbem. Neque
enim potuit in tam angusto error esse
tam longus. Tempestates nos animi cotidie
iactant et nequitia in omnia Ulixis
mala impellit. Non deest forma que
sollicitet oculos, non hostis. Hic monstra
effera et humano cruore gaudentia, hic
insidiosa blandimenta aurium, hic in
fectosa blandimenta, hic naufragia
et tot varietates malorum. Hoc me doce
quomodo patriam amem, quomodo uxorem, quomodo patrem,
quomodo ad hec tam honesta vel naufragus navigem.

Quid inquiris an Penelope impudica fuerit,
an verba suo seculo dederit, an Ulixem illum
esse quem videbat antequam sciret suspicata
sit? Doce me quid sit pudicicia et quantum
in ea bonum, in corpore an in animo posita sit.
Ad musicum transeo. Doces me quomodo acute
inter se ac graves consonent, quomodo
nervorum disparem sonum reddentium fiat
concordia: fac potius quomodo animus meus
secum consonet nec consilia mea discrepent.
Demonstras mihi qui sint modi flebiles:
monstra potius quomodo inter adversa non emittam
flebilem vocem. Metiri me geometer
docet lata fundi spacia; doceat me potius
quomodo metiar quantum homini satis sit. Numerare
me docet arismetrica et avaricie
commodat digitos potius quam doceat
nichil ad rem pertinere illas computationes, non
esse feliciorem cuius patrimonium tabularios
lassat, immo quam supervacua possideat qui
infelicissimus futurus est si quantum habeat
per se computare cogetur. Quid mihi prodest scire
agellum in partes dividere, si nescio cum fratre
dividere? Quid prodest mihi subtiliter colligere
pedes iugeri et comprehendere etiam si quid decem
pedes effugit, si tristem me facit vicinus
potens et aliquid ex meo abradens? Docet
quomodo nichil perdam ex finibus meis; at ego
discere volo quomodo totos hylaris amittam.
Paterno agro et avito expellor, inquit. Quid?
ante avum tuum quis istum agrum tenuit?
Cuius non dico hominis sed populi fuit, expe
dire potes? Non dominus isto sed colonus intras.
Cuius colonus es? Si tecum bene agitur, heredis.
Negant iurisconsulti quicquam publicum
usu capi. Hoc quod tenes publicum est et quidem generis
humani. O egregiam artem! Scis rotunda
metiri, in quadratum redigis quamcumque
acceperis formam, intervalla siderum dicis,
nichil est quod in mensuram tuam non cadat. Si artifex es
et metire hominis animum, dic quam magnus
sit, dic quam magnus sit, dic quam pusillus
sit. Scis que recta sit linea: quid
tibi prodest si quid in vita rectum sit
ignoras? Venio ad illum qui celestium
notitia gloriatur. Frigida Saturni sese quo
stella receptet, quos ignis celi Cillenius
erret in orbes. Hoc scire quid proderit?

non sum sollicitus utrum saturnus et mars ex contrario stent aut mercurius vespertinum faciat occasum vidente saturno potius quam hoc discam ubicumque sunt ista propitia esse non posse mutari. Agit illa continuus ordo fatorum inevitabilis cursus per statas vices remeant et effectus rerum omnium aut movent aut notant. Sed sive quicquid evenit faciunt quid immutabilis rei notitia proficiet sive significant quid refert providere quod effugere non possis. Scias ista nescias fient. Si vero solem ad rapidum spectabis stellasque sequentes ordine respicies numquam te crastina fallet hora nec insidiis noctis capiere serene. Satis abundeque provisum est ut ab insidiis tutus essem. Numquid me crastina non fallit hora? fallit enim quod nescienti evenit. Ego quid futurum sit nescio, quid possit fieri scio. Ex hoc nichil desperabo, totum expecto. Si quid remittitur boni consulo. Fallit me hora si parcit, sed ne sic quidem fallit. Nam quemadmodum scio omnia accidere posse sic scio et non utique casura. Utique secunda expecto, malis paratus sum. In illo feras me necesse est non per prescriptum euntem. Non enim adducor ut in numerum liberalium artium pictores recipiam non magis quam statuarios aut marmorarios aut ceteros luxurie ministros. Eque luctatores et totam oleo ac luto constantem scientiam expello ex his studiis liberalibus aut unguentarios recipiam et cocos et ceteros voluptatibus nostris ingenia accommodantes sua. Quid enim oro te liberale habent isti ieiuni vomitores quorum corpora in sagina animi in macie et veterno sunt? An liberale studium istud esse iuventuti nostre credimus quam maiores nostri rectam exercuerunt hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare? Nichil liberos docebant quod discendum esset iacentibus. Sed nec hec nec illa docent aluntve virtutem. Quid enim prodest equum regere et cursum eius freno temperare, affectibus effrenatissimis abstrahi? Quid prodest multos vincere luctatione vel cestu, ab iracundia vinci? Quid ergo? nichil nobis liberalia conferunt studia? Ad alia multum, ad virtutem nichil. Nam

et hec viles ex professo artes que manu constant ad instrumenta vite plurimum conferunt tamen ad virtutem non pertinent. Quare ergo liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt sed quia animum ad accipiendam virtutem preparant. Quemadmodum prima illa ut antiqui vocabant litteratura per quam pueris elementa traduntur non docet liberales artes sed mox percipiendis locum parat, sic liberales artes non perducunt animum ad virtutem sed expediunt. Quatuor ait esse Possidonius artium genera. Sunt vulgares et sordide, sunt ludicre, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares opificum que manu constant et ad instruendam vitam occupate sunt, in quibus nulla decoris nulla honesti simulatio est. Ludicre sunt que ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt. His annumeres licet machinatores qui pegmata per se surgentia excogitant et tabulata tacite in sublime crescentia et alias ex inopinato varietates aut dehiscentibus que coherebant aut his que distabant sua sponte coeuntibus aut his que eminebant paulatim in se residentibus. His imperitorum feriuntur oculi omnia subita quia causas non novere mirantium. Pueriles sunt et aliquid habentes liberalibus simile hee artes quas ENKYKLIOYC greci, nos liberales vocant. Sole autem liberales sunt, immo ut dicam verius libere, quibus cure virtus est. Quemadmodum inquit est aliqua pars philosophie naturalis aliqua moralis aliqua rationalis, sic et hec liberalium artium turba locum sibi in philosophia vindicat. Cum ventum est ad naturales questiones geometrie testimonio statur. Ergo eius quam adiuvat pars est. Multa adiuvant nos nec ideo partes nostri sunt, immo si partes essent non adiuvarent. Cibus adiutorium corporis nec pars est. Aliquid nobis prestat geometrie ministerium. Sic philosophie necessaria est quomodo ipsi faber, sed nec hec pars geometrie est nec illa philosophie. Preterea utraque fines suos habet. Sapiens enim causas naturalium et querit et novit quorum numeros mensurasque geometer persequitur.

et supputat quae tunc postea caelestia
quae illis sit ius quae ira. Sapiens scit
qualis et vertuntur et quasdam conversationes
per quas descendunt et attolluntur et species
interdum instabilium poterit. Cum caelestibus
stare non liceat, colligit mathematicus
hanc causam imagines in speculis comparat
scit sapiens. Illud tibi promittit per
quae quantum abesse debeat corpus ab imagine
quae et qualis forma speculi quales
reddat imagines. Magnum deinde solem
esse probabit; quantus sit mathematicus
qui usu quodam et exercitatione procedit.
Sed ut procedat impetranda illi quaedam
principia sunt. Non est ars sui iuris cui
precarium fundamentum est. Philosophia nil
ab alio petit, totum opus a se solo excitat.
Mathematica ut ita dicam superficiaria
est, in alieno aedificat, accipit prima
quorum beneficio ad ulteriora perveniat.
Si per se iret ad verum, si totius mundi naturam
posset comprehendere, dicerem multum collaturam
mentibus nostris quae tractatu caelestium
crescunt trahuntque aliquid ex alto. Una
res consummat animum, scientia bonorum ac malorum
immutabilis, quae soli philosophiae competit.
Nihil autem ulla ars alia de bonis ac
malis quaerit. Singulas lustremus virtu-
tes. Fortitudo contemptrix timendorum est,
terribilia et sub iugum libertatem
mittentia despicit, provocat, frangit.
Numquid ergo hanc liberalia studia corrobo-
rant? Fides, sanctissimum humani pectoris
bonum, est ulla necessitate ad fallendum
cogitur, nullo corrumpitur praemio. Ure
inquit, caede, occide, non prodam, sed quo magis
secreta quaerit dolor, hoc illa altius
condet. Numquid liberalia studia hoc facere
possunt? Temperantia voluptatibus imperat,
alias odit atque abigit, et alias dispensat
et ad sanum modum redigit, nec umquam
ad illas propter ipsas venit. Scit optimum
modum cupidorum esse non quantum velis
sed quantum debeas sumere. Humanitas ve-
tat superbum esse adversus socios, vetat
avarum verbis rebus affectibus comem
esse facilemque omnibus praestat. Nullum alienum
malum putat, bonum suum ideo maxime

quod alicui bonum futurum est amat. Numquid
liberalia studia hos mores praecipiunt?
non magis quam simplicitatem, quam modestiam
ac moderationem, non magis quam frugalitatem
ac parsimoniam, non magis quam clementiam
quae alieno sanguini tamquam suo parcit et scit
non homini esse homine prodige utendum. Cum
dicatis, inquit, sine liberalibus studiis
ad virtutem non perveniri, quemadmodum negatis
illa nihil conferre virtuti? Quia nec sine ci-
bo ad virtutem pervenitur, cibus tamen ad virtutem
non pertinet. Ligna navi nihil conferunt
quamvis non fiat navis nisi ex lignis. Non est
inquam cur aliquid putes eius adiutorio
fieri sine quo fieri non potest. Potest quidem
illud etiam dici sine liberalibus studiis
veniri ad sapientiam posse. Quamvis enim virtus
discenda sit, tamen per hoc discitur. Quid
est autem quare existimem non futurum sa-
pientem eum qui litteras nescit, cum sapientia
non sit in litteris? Res tradit, non verba. Et
nescio an certior memoria sit quae nullum
extra subsidium habet. Magna et spatiosa
res est sapientia. Vacuo illi loco opus
est. De divinis humanisque discendum est, de
praeteritis, de futuris, de caducis, de aeternis,
de tempore de quo uno vide quam multa quaerantur:
primum an per se sit aliquid, deinde an aliquid
ante tempus sit sine tempore, cum mundo coe-
perit an etiam ante mundum quia fuit aliquid
fuerit et tempus. Innumerabiles quaestiones sunt
de animo tantum: unde sit, qualis sit, quando esse
incipiat, quamdiu sit, aliunde alio transeat
et domicilium mutet, ad alias animalium
formas aliasque coniectus, an non
amplius quam semel serviat et emissus
vagetur in toto. Utrum corpus sit an
non sit. Quid sit facturus cum per nos
aliquid facere desierit. Quomodo libertate
sua usurus cum ex hac effugerit cavea,
an obliviscatur priorum et illinc nosse se
incipiat. Unde corpore abductus in sublime
secesserit. Quamcumque partem rerum humanarum
divinarumque comprehenderis, ingenti copia
quaerendorum ac discendorum fatigaberis.
Haec tam multa tam magna ut haec possint
virtutes liberum hospitium, supervacua
ex animo tollenda sunt. Non dabit se in has

angustiat. Virtus locum spatiosum vult, magnum desiderat. Expellantur omnia, totum pectus illi vacet. At enim delectat artium notitia multarum. Tantum itaque ex illis retineamus quantum necessarium est. An tu existimas reprehendendum qui supervacua sibi usui parat et pretiosarum rerum pompam in domo explicat, et non putas eum qui occupatus est in supervacua litterarum supellectile? Plus scire velle quam sit satis intemperantie genus est. Quid? quod ista liberalium artium affectatio molestos, verbosos, intempestivos et placentes sibi facit, et ideo non discentes necessaria quia supervacua didicerunt. Quatuor milia librorum Didimus grammaticus scripsit. Misererer si tam multa supervacua legisset. In his libris de patria Homeri queritur, in his de Enee matre vera, in his libidinosior Anacreon an ebriosior vixerit, in his an Sappho publica fuerit, et alia que erant dediscenda si scires. I nunc et longam esse vitam nega. Sed ad nostros quoque cum perveneris, ostendam multa securibus recidenda. Magno impendio temporum, magna alienarum aurium molestia laudatio hec constat: O hominem litteratum! ~~ita ne annales~~ Simus hoc titulo rusticiore contenti: O virum bonum! Ita ne? Annales evolvam omnium gentium et quis primus carmina scripserit queram? Quantum temporis inter Orphea intersit, cum fastos non habeam, computabo? et Aristarchi inscriptus quibus aliena carmina compunxit recognoscam et etatem in syllabis conteram? Ita ne in geometrie pulvere herebo? Adeo mihi preceptum illud salutare excidit: tempori parce? Hec sciam? et quid ignorem? Apion grammaticus qui sub Gaio Cesare tota circulatus est Grecia et in nomen Homeri ab omnibus civitatibus adoptatus, aiebat Homerum utraque materia consummata, et Iliade et Odissea, principium adiecisse operi suo quo bellum Troianum complexus est. Huius rei argumentum afferebat quod duas litteras in primo versu posuisset, continentes numerum librorum suorum. Talia sciat oportet qui multa vult scire. Et ideo cogitare quantum temporis tibi auferat mala valitudo, quantum occupatio quotidiana, quantum publica, quantum privata, quantum somnus. Metire etatem tuam: tam multa non capit. De liberalibus studiis loquor: quantum philosophi quoque supervacui, quantum ab usu recedunt. Ipsi quoque ad syllabarum distinctiones et coniunctionum ac prepositionum proprietates descenderunt et invidere grammaticis, invidere geometris. Quicquid illorum artibus supervacuum erat transtulere in suam. Sic effectum est ut diligentius loqui scirent quam vivere. Audi quantum mali faciat nimia subtilitas et quam infesta sit veritati. Protagoras ait de omni re in utramque partem disputari posse ex equo, et de hac ipsa an omnis res in utramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait ex his que videntur esse nihil magis esse quam non esse. Parmenides ait ex his que videntur nihil esse in universo. Zenon Eleates omnia negocia de negocio deiecit. Ait enim nihil esse. Circa eadem fere Pyrrhonii versantur et Megarici et Eretrici et Academici, qui novam induxerunt scientiam, nihil scire. Hec omnia in illum supervacuum studiorum liberalium gregem coniice. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hi spem omnis scientie eripiunt. Satius est supervacua scire quam nihil. Illi non preferunt lumen per quod acies dirigatur ad verum, hi oculos mihi effodiunt. Si Protagore credo, nihil in rerum natura est nisi dubium; si Nausiphani, hoc unum certum est, nihil esse certi; si Parmenidi, nihil est preter unum; si Zenoni, ne unum quidem. Quid ergo nos sumus? Quid ista que nos circumstant, alunt, sustinent? Tota rerum natura umbra est aut inanis aut fallax. Non facile dixerim quibus magis irascar, illis qui nos nihil scire voluerunt, an illis qui ne hoc quidem nobis reliquerunt.

Explicit liber Senece de septem artibus liberalibus

Sequitur tabula totius libri de declamationibus Senece et primo libri

Explicit registrum
declamationum

Incipit liber
primus declama-
tionum Annei
Lucii Senece
ad Novatum
Senecam ad
filios suos.
Prologus in de-
clamationibus. Rubrica.

Exigitis rem magis iocundam quam facilem. Iubetis enim quid de hiis declamationibus sentiam qui etate mea inciderunt indicare. Et si que memorie mee nondum elapsa sunt ab illis dicta colligere, ut quamvis notitie mee subducti sunt tamen non credatis tantum de illis sed et iudicetis. Est, fateor, mihi iocundum redire in antiqua studia melioresque ad annos respicere et vobis querentibus quod tante opinionis viros audire non potuistis detrahere temporis iniuriam. Sed cum multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium sensum hebetaverit, nervorum firmitatem fatigaverit, inter ea que retuli memoria est res ex omnibus partibus maxime delicata et fragilis, in qua prima senectus incurrit. Hanc aliquando in me floruisse ut non tantum ad usum sufficeret sed in miraculum usque procederet non nego. Nam et duo milia nominum recitata quo erant ordine dicta reddebam, et ab hiis qui ad audiendum preceptorem mecum convenerant singulos versus a singulis datos, cum plures quam ducenti efficerentur, ab ultimo incipiens usque ad primum recitabam. Nec ad complectendum tantum que vellem velox mihi erat memoria, sed etiam ad continenda que acceperat. Nunc et etate quassata et desidia longa, que iuveniles quoque animos dissolvit, eo perducta est ut etiam si possit aliquid prestare non possit promittere, et diu ab illa nichil repetivi. Solvit hoc fidei et. Sed quod iubetis quid possit experiar, et illam omni cura scrutabor. Ex parte enim bene spero. Nam quecumque apud illam aut puer aut iuvenis deposui, quasi recentia aut modo audita sine cunctatione profert. At si qua illi intra proximos annos commisi, sic perdidit et amisit ut etiam si sepius ingerantur totiens tamen nova audiam. Itaque ex memoria mea quantum vobis satis sit superest. Neque enim de hiis me interrogatis quos ipsi audistis, sed de hiis qui ad vos usque non pervenerunt. Fiat quod vultis: mittatur senex in scolas. Illud necesse est impetrem, ne me quasi certum aliquem ordinem velitis sequi in contrahendis que mihi occurrent. Necesse est enim per omnia studia mea errare et passim quicquid obvenerit apprehendam. Controversiarum sententias fortasse pluribus locis positas in una declamatione dictas. Non enim dum quero aliud invenio, sed sepe quod querenti non comparuit aliud agenti presto est. Quedam vero que observantia mihi sed ex alia parte se ostendentia non possum occupare, eadem securo et reposito animo subito emergunt. Aliquando etiam serie rei agenti et occupato summa diu frustra

laudat se autor in memoria

Reposui.

quesita in tempore non molesta est. Itaque
est ergo me ad delicias componit memorie
mee que michi olim preteritis patet.
facitis autem iuvenes mei rem necessariam
et utilem quod non contenti exemplis seculi vestri
prioris quoque vultis cognoscere. Primum quia quo
plura exempla inspecta sunt plus in
eloquentia proficitur. Non est unus quamvis
precipuus imitandus quia numquam par fit
imitator auctori. Hec rei natura est
semper citra veritatem est similitudo. Deinde
ut possitis estimare in quantum quottidie
decrescant ingenia et nescio qua iniquitate
nature eloquentia se retro tulerit. Quicquid
Romana facundia habet quod insolenti Grecie
opponat aut preferat circa Ciceronem
effloruit. Omnia ingenia que lucem
nostris studiis attulerunt tunc nata sunt.
In deterius deinde quottidie data res est
sive luxu temporum. Nichil enim tam morti-
ferum ingeniis quam luxuria est. sive cum
premium pulcherrime rei cecidisset translatum
est omne certamen ad turpia multo honore
quoque questuque vigentia. sive fato quodam
cuius maligna perpetuaque in rebus omnibus
lex est ut ad summum perducta rursus
ad infimum velocius quidem quam ascenderant
relabantur. Torpent ecce ingenia desi-
diose iuventutis. Nec in unius honeste
rei labore vigilatur. Somnus languorque
ac somno et languore turpior malarum
rerum industria invasit animos. Cantandi
saltandique obscena studia effeminatos
tenent et capillum frangere et ad muliebres
blanditias extenuare vocem mollicie
corporis certare cum feminis et immundissimis
se excolere munditiis nostrorum adolescentium
specimen est. Quis equalium vestrorum quid
dicam satis ingeniosus satis studiosus
immo quis satis vir est. Emolliti
enervesque quod nati sunt inviti ma-
nent. expugnatores aliene pudicicie
negligentes sue. In hos ne dii tantum
mali ut cadat eloquentia quam non mira-
rer nisi animos in quos se conferret
eligeret. Erratis optimi iuvenes nisi
illam vocem non Marci Catonis sed oraculi

creditis. Quid enim est oraculum. Nempe vo-
luntas divina hominis ore enunciata. Et
quem tandem antistitem sanctiorem sibi divini-
tas invenire potuit quam Marcum Catonem
per quem humano generi non preciperet sed quia
faceret. Ille ergo vir quid ait. Orator
est Marce fili vir bonus dicendi peritus.
Ite nunc et in istis vulsis atque expolitis
et nusquam nisi in libidine viris querite
oratores. Merito talia habent exempla qualia
ingenia. Quis est qui non memorie
studeat. Quis qui non dico magnis virtutibus
sed suis placeat. Sententias a disertissimis
viris factas facile in tanta hominum desidia
pro suis dicunt. Et sic sacerrimam eloquentiam
quam prestare non possunt violare non desinunt.
Eo libentius quod exigitis faciam et quecumque
a celeberrimis viris facunde dicta
teneo ne ad quemquam privatim pertineant populo
dedicabo. Ipsis quoque multum prestaturus videor
quibus oblivio imminet nisi aliquid quo
memoria eorum producatur posteris tradatur.
Fere enim aut nulli commentarii maximorum
declamatorum extant aut quod peius
est falsi. Itaque ne aut ignoti sint aut
aliter quam debent notissimi sint suum cuique
reddam. Omnes autem magni nominis in eloquentia
excepto Cicerone videor audisse. Nec Cice-
ronem quidem etas mihi eripuerat sed bello-
rum civilium furor qui tunc totum orbem perva-
gabatur intra coloniam meam me continuit.
Alioquin in illo atriolo in quo duos gran-
des pretextatos ait secum declamare audire
potui et illud ingenium quod solum populus
Romanus par imperio suo habuit cognoscere
et quod vulgo de alio dici solet sed
de illo proprie debet potui vivam
vocem audire. Declamabat autem Cicero
non quales nunc controversias dicimus nec
tales quidem quales ante Ciceronem dicebant
quas theses vocabant. Hoc enim genus
materie quo nos exercemus adeo novum
est ut nomen quoque eius novum sit.
Controversias nos dicimus. Cicero causas
vocabat. Hoc vero alterum nomen Grecum
quidem sed in Latinum ita translatum ut pro Latino
sit scolastica controversia multo recentius
est sicut ipsa declamatio apud nullum antiquum

auctorem ante Tyronem et Calvum inveniri
potest qui declamationem distinguit. Ait
enim declamare esse iam non mediocriter
dicere bene. Alterum putat domesticae exer-
citationis esse, alterum verae actionis. Modo
nomen, nomen hoc prodiit. Nam et studium
ipsum nuper celebrari coepit. Ideo facile
est mihi ab incunabulis nosse rem
post me natam. In aliis an beneficium
vobis daturus sim nescio, in uno accipio.
Latronis enim Porcii carissimi mihi sodalis
memoriam saepius cogor retractare et a
prima pueritia usque ad ultimum eius diem
perductam familiarem amicitiam cum volupta-te
maxima repetam. Nihil illo viro
gravius, nihil suavius, nihil eloquentia
sua dignius. Nemo plus ingenio suo
imperavit, nemo plus indulsit. In utraque
parte vehementi viro modus deerat. Nec
intermittere studium sciebat nec repetere.
Cum se ad scribendum concitaverat, iungebantur
noctibus dies et sine intervallo gravius
sibi instabat nec desinebat nisi de-
fecerat. Rursus cum se dimiserat, in omnes
lusus, in omnes iocos se resolvebat.
Cum vero se silvis montibusque tradiderat,
in silvis ac montibus natos omnes illos
agrestes labores patientia et venandi
sollertia provocabat et in tantam pervenie-
bat sic vivendi cupiditatem ut vix posset
ad priorem consuetudinem retrahi. At cum sibi
iniecerat manum et se blandienti otio
abduxerat, incitabat tantis viribus
incumbebat in studium ut non tantum nihil
perdidisse sed multum acquisisse desidia
videretur. Omnibus quidem prodest sub-
inde animum relaxare. Excitatur enim otio
vigor et omnis tristitia quae continuatione
pertinacis studii adducitur feriarum hilaritate
discutitur. Nulli tamen intermissio manifestius
proderat. Quotiens ex intervallo ma-
nifestius dicebat, multo acrius violentius-
que dicebat. Exultabat enim novato atque
integro robore et tantum a se exprimebat
quantum concupierat. Nesciebat dispensare
vires suas sed immoderati adversus se
imperii fuit. Ideoque studium eius prohiberi
debebat quia regi non poterat. Itaque so-
lebat ipse, cum se assidua et numquam intermissa
contentione fregerat, sentire ingenii lassitudinem,
quae non minor est quam corporis, sed occultior.
Corpus illi erat et natura solidum et multa
exercitatione duratum. Ideo numquam impetus
ardentis animi deseruit. Vox robusta sed
sed sordida lucubrationibus et neglegentia,
non natura infuscata. Beneficio tamen laterum
extollebat. Et quamvis inter initia parum at-
tenuata videretur, ipsa actione adcresce-
bat. Nulla umquam illi cura vocis exercendae
fuit. Illum fortem et agrestem Hispanae con-
suetudinis morem non poterat dediscere,
ut utcumque res tulerat, ita vivere. Nihil
vocis causa facere. Non illam per gradus paulatim
a summo ad imum perducere, non rursus
a summa contentione paribus intervallis
descendere, non sudorem unctione discutere,
non latus ambulatione reparare. Saepe cum
per totam lucubraverat noctem, ab ipsis
cibis statim ad declamandum veniebat.
Iam vero cum deterrimum corpori
esset vigilare, nullo poterat prohiberi quoniam vero
fere lucubrabat nec patiebatur alimenta
consumpta ut proximum quieti et aequalem
surgere sed perturbata ac dissipata in
caput agebat. Itaque oculorum aciem
contuderat et colorem mutaverat. Memoria
et natura quidem felix, plurimum
adiuta tamen arte. Numquam ille quae dicturus
erat ediscendi causa relegebat. Quae
edidicerat illa cum scripserat. Id eo magis
in eo mirabile videri potest quod non lente
et anxie sed eodem paene quo dicebat
impetu scribebat. Illi quidem qui scripta
sua torquent, qui de singulis verbis in con-
silium veniunt, necesse est quae totiens
animo suo admovent novissime affigant.
At quorumcumque stilus velox est, tardior
est memoria. In illo non tantum naturalis memoriae
felicitas erat sed ars summa et ad compre-
hendenda quae tenere debebat et ad custodienda,
adeo ut omnes declamationes suas quascumque
dixerat teneret. Et itaque supervacuos sibi
fecerat codices. Aiebat se in animo scri-
bere. Cogitata dicebat ita ut in nullo umquam
verbo memoria eum deciperet. Historiarum
omnium summa notitia. Iubebat aliquem
nominari ducem et statim eius gesta cursu
reddebat. Adeo quaecumque semel in animum

postero die novus homo et senatum et omnem urbanam circumfusam

eius descenderat, in promptu erat. Illos
nos invenies inter plures isto admirabili
virtute obstupuisse. Alia nos in eo mi-
rari nolo: hoc quod tu nobis videtur
non operosa arte tradi potest intra angustum
paucissimorum dierum tempus. Potest quis
Cineas — facere illud quod Cineas fecit, qui
missus a Pyrrho legatus ad Romanos
senatum, plebem nominibus suis persalu-
tavit. Aut quod ille fecit qui recitatum
a poeta carmen novum dixit suum esse
et protinus memoria recitavit, cum hoc
ille cuius carmen erat facere non posset.
Aut quod fecit Hortensius, qui a Sisenna
provocatus in actione persedit diem totum et
omnes res et pretia et emptores ordine
suo argentariis recognoscentibus ita ut
in nullo falleretur recensuit. Cupitis statim
discere? Suspendam cupiditatem vestram et faciam
alteri beneficio locum. Interim hoc vobis
in quo iam obligatus sum persolvam. Aliud
fortasse de Latrone modo videor vobis
quam audire desideratis exposuisse. Ipse
tamen hoc futurum vobis praedixeram, ut a
memoria eius, quotiens occasio fuisset,
difficulter avellerer. Nec his tamen ero
contentus, sed quotiens me invitaverit
memoria, libentissime faciam, ut illum totum
et vos cognoscatis et ego recognoscam. Illud
unum non differam, falsam opinionem de illo
in animis hominum convaluisse. Putant enim
fortiter quidem sed parum subtiliter eum
dixisse, cum in illo si qua alia
virtus fuit, etiam subtilitas fuerit.
Id quod nunc a nullo fieri animadverto
semper fecit: antequam dicere inciperet, sedens
questiones eius quam dicturus erat
controversie proponebat, quod summe
fiducie est. Ipsa enim actio multas late-
bras habet, nec facile potest, si quo loco
subtilitas defuit, apparere, cum orationis
cursus audientium iudicium impediat,
dicentis abscondat. At ubi nuda pro-
ponuntur membra, si quid aut numero aut
ordine excedit, manifestum est. Quid ergo?
unde hec de illo fama? Nichil est
iniquius his qui nusquam putant esse subti-
litatem nisi ubi nichil est preter subtilitatem;
et in illo cum omnes oratorie virtutes
essent, hoc fundamentum superstructa tot
et tantarum molium obruebatur,
nec deerat in illo sed non eminebat; et
nescio an maximum vitium subtilitatis
sit nimium se ostendere. Magis nocent
insidie que latent. Utilissima est dis-
simulata subtilitas, que effectu appa-
ret, habitu latet. Interim itaque ali-
quibus locis questiones controversiarum
sicut ab illo proposite sunt, nec his
argumenta subtexam, et modum docebo
et propositum, cum vos satis audire velle
et quantum ab illo dicendo molestum
futurum sit. Hoc quoque Latroni meo fa-
ciebat ut sententias amaret: cum condisci-
puli essemus apud Marullum rhetorem, homi-
nem satis aridum, paucissima belle sed non vulgariter
dicentem, cum ille exilitatem orationis
sue imputaret controversie et diceret: Ne-
cesse est per spinosum locum ambulantem suspensos
pedes ponere, aiebat Latro: Non mehercules
tui pedes spinas calcant, sed
habent. Et statim ipse dicebat sententias
que interponi argumentis cum maxime
declamantis Marulli possent. Solebat
autem et hoc genus exercitationis, ut a-
liquo die nichil preter epichiremata scriberet,
aliquo die nichil preter has translaticias
quas proprie sententias dicimus,
que nichil habent cum controversia ipsa
implicitum, sed satis apte et alio trans-
feruntur, tamquam que de fortuna, de crudelitate,
de seculo, de divitiis dicuntur. Hoc genus
sententiarum supellectilem vocabat. Sche-
mata quoque per se quecumque controversia
reciperet scribere. Et putabant illum homines
hac virtute caruisse, cum ingenium illius
hec dos habundaverit. Iudicium
autem fuit strictius: non placebat illi
orationem inflectere nec umquam recta via de-
cedere, nisi cum hoc aut necessitas coegisset
aut magna suasisset utilitas. Schema
negabat decoris causa inventum, sed sub-
sidii, ut quod palam aures offensurum
esset, si palam diceretur, id oblique et fur-
tim subreperet. Summam quidem esse dementiam
detorquere orationem, cum esse recta liceret.
Sed iam dimitto vos, nolo molestus
esse, quod odiosa res sit ...

da controversia inepta · qua prima lat
ne meu declamasse memini ad Maru
iuvene i Marulli scola cu ia cepisset
dic duce. **Explicit prologus primus**
Liberi parentes alant **abdicatus**
aut vinciantur. Duo fratres inter
se dissidebant. alteri filius erat. patruus in
egestate incidit. patre vetante adolescens
illu aluit. ob hoc abdicatus tacuit. adop
tatus a patruo est. patruus accepta heredi
tate locuples factus est. egere cepit pater.
vetante patruo alit illum filius. abdica
tur. Dicit. Pro ia perductus erat ut omnes
spes ultimo alimentore i ea sola domum pe
veniret in qua habebat abdicatum et in
imicum. Ipse inquit ali inchoavit imita
cione aliene culpe innocentia notas est
instabilis et incerta felicitas est. quis
credet iacentem super crepidinem marito
fuisse consule an futurum. Remedio non timeo
felicitas. quid defraudo amplectar. Non
ita plura instabilis fortune exempla te
mitto. vide quis alimenta negat et qui
neget. Non sic hostes quibus inimica fuere
advoco. hoc tibi uicio pro placitu preciat
totus orbis nisi ira finiret. Nulli fue
runt sunt duos prestes utique filius
semper tu feliciores abdicatus. Filium
tu pr deos testor dimittere relinquis
arcubus pat aliena tectum limina opte
do omnibus et me qui alimenta dedi et
te qui negasti abdicatum non possu ob
id quod feci lege cogente. que si flere
me vetet tum vidi hominem calumniosum
Non sunt affectus nostri in nostra potestate. quia
mira non scripta sed scriptis oculis cetera sunt
Quereretur cum maior prior // **altera pars**
possint iudicia hoc quem semel iactare
pater quod defende iustus metus metus est
ne habere nostrum sordidum. inimicum re
linquam. Rem si tu non dedisti eum quod mihi
feceris tibi. Desinit esse filius qui non
tum aperte abdicatus est sed alius adoptatur
Credite quod valde egueram. fratrem rogavi
Primus esse et tu qui desertos patruum fuisse
servas: Videte arbitrum eius iura non
mittimus videtis habebimus deos **Dicta**
Hesius flaccus pro **contraversia**
testatus aput testum controversias decla

mabat semper ante commendabat. eloquentia
eius Aliquando ex loquentia in pro
loquentia lenocinium est ingenii etas
Sacerdos casta **Sacerdos prostituta**
Sacerdos casta. puna puris sit. Quedam
virgo a piratis captatur. Empta a
lenone et prostituta est. venientes ad
se exorabat stipem militem qui ad se ve
nerat cum exorare non posset. eum luctantem
et vim inferre nolentem occidit. Accusata
et absoluta et remissa ad suos est. petit
sacerdotium contradicitur. Sacerdos inquam
adhuc in lupanari militem nisi hominem
occidisset. quid in sacerdote tum petam
est castitas pro eum dicat ut eius templum
rupuit. quis aut carcer aut lupa
nar cecidit. Indignam te sacerdotio dicis
si tetigisset lupanar. Fortuna puti coe
git et iussit debent omnes inter At
nas non faciant miserandas sacerdotes
nec est aput nos maiorem honorem ultiorum
malorum solacium. Ista cara sunt sues
ut rapta non redimeret. Ista rapte pe
pre pretium. ut lenoni venderet. sic
emit leno ut prostitueret. Hic venientes
deprecata est ut ferro opus esset. Monet
me respectus omnium primum si et tute
ulla inveniri potuit neque meretrice
castior. neque prior homicida. Nulla
est satis pudica de qua queritur. Dubi
inquit exorant eos quibus dubitabat an
meretrices esset. audiat quod blandita
sit. putas tres sacerdotium petiunt. una
que rapta sit altera que prostiterit
tertia que hominem occiderit omnibus nego
Voluerunt dii esse minas // **altera pars**
cum i captiva libertate in prostituta pu
dicitiam i homicida innocentiam. Veritate
fame omnibus tamen ad prostitutam venisse
sed tamen a sacerdote discessisse quod pudica
sit. nullus audit quod inocens modo qui
fedior reditus. Tunc tot pudica dii non
permisissent nisi sibi conservatam fuisse
Totum populi ad finem pudicitiam co
tulit quotiens ad violendam attulerat.
dicta dixit pudicitiam quidem debet pro
Ex tua lege precedendi ab ad **flerisi** ·

absurditate verborum et sensuum · quead
silicty est cum detrimento tace et vere
cudie dice. **Incesta saxo deiecta**

Incesta saxo deiciat · incesti dap
nata antequam deiceret vestam
invocavit deiecta vixit · Repetitur ad
penam · Is cum erat sit modestior i saxo
esset quam de sacerdos fuerat · Dubitari
non potest quin tam diu deicienda sit donec
efficiatur · propter quam lata est · pro
tinus suum putat secundi infelicitate
quid importunam · mulier imputat · nisi
ut ut nobis b' quam dicta puniret
Responsum cum quo stuprum uel quid co
miserit · et probavi ista dampnasti
sed non putat lege caruisse ut uos putes
que carnit quemadmodum pure ad ille
de dijs conatus si sacerdote sue ta sed
succedit · Ita dij dampnatam maluerunt
supplicio quam sacerdote **Altera pars**

Dampnata deiecta est absoluta de
scendit putares puella non deici
sed dimitti · Nos sacerdote non ad saxum
usque deferret nisi sententia constaret
deorum ideo · Erat altitudo montis scala sericie
despicientibus horrenda **Fortis sine ma**
nibus

Adulterum cum adultera
qui deprehenderit dum utrumque corpus
interficiat sine fraude sit · liceat
adulterium in matre et filio vindicare ·
Vir fortis in bello perdidit manus · de
prehendit adulterum cum uxore de qua
filium adolescentem habebat · Imperavit
filio ut occideret non occidit adulter
effugit abdicat filium · c · d ·
Solus ex omnibus maritis ego ut
dimisi adulterum non occidi · Quamuis
non putat · aut me sine filio fuisse
· aut filium sine manibus · compleximus
est iste · atque sicuti · Cum adulterum
deprehendi · tunc primum sensi me manus
perdidisse in bello meas domum erat fily
manus perdidi tam frustra ad filium
quam frustra ad gladium tuum · In bellum
non nouit et ante patrem quam patri ne
gavit · manus usque eo pugnavit pro
nobis ut prosse non posset · Adolescens

quod dimisisti sequenti non potui nisi mira
occide quo sibi accusator abdicat et pro
Altera putavi parricidium Altera pars
Intergy tota pre occide · non semper patria
mea nimis fuit · Et tres quam annos
miserioris mea debilitat · vita impo
nati flagicij spectaculo toto tempore stupe
pat tibi manus defuit in omnia pub
est in memoriam reverter · Dure manus
erat scelus quam impulias quod quam
deprehenderimus · Et quid exegeris manu
patribus meis dicta ignoste · non possum
Ignoscit filio pater nauigator · naufra
si non fecerat mare ignoscit non se
quod eutra si non potest · eius pater
quam militari sit · Quamuis lege vetita
liceat marito · liceat et filio quare
tam multas nominat · nisi qui putat
esse aliquos · qui non possunt · Colore
adulteri · int prez debile et filium stu
pente **Raptor duarum**

Rapta raptoris · aut mortem aut
indotatas nuptias optet · Una
quidam duas rapuit · altera
noctem quidam optat · altera nuptias · Ante
mortem optat · altera nuptias · et · cum altera
accusatur · stupra defendit · cum altera
rapta litigat · altera aduocat · Num
dicate pres fortior publice dissi
mulatus fuit · iam hinc reipublicae
tout populus velut publico metu
tintus · et iuuo credunt duos fuisse rap
tores · Alteram diurne rapuit · alte
pattimo · Peruenerat ei raptor verbu
pure meminisses · si te aut rapuisset
et nuptias optasset · Deinde hec mu
autem mulieres neguas illud mult
rapta dederat mori inclyta amplius
raptorem pertare potes quam nec una lege
peat · tout aliquam legem nullius mi
lies · tu raptorem pertras ut alium ipu
eo occidat · non potest perfare nequam
Inter parentes se // **occidat · Altera pars**
Inter parentes se // occidat · Vir
tentias · Iunior vincat · Super vir
ginia · dic lucretia · plures tu sabi
sunt · Dotuchiosum mithi erat te
dignam videri in eius totes occidi me d
nam non vides in eorum hores sunt **Antiphon**

Captus a piratis scripsit patri de redemptione
non redimebatur. Archipirate filia
iurare eum coegit ut duceret se
uxorem si dimissus esset; iuravit. Relicto
patre secuta est adolescentem. Duxit illi
orba incidit; pater imperat ut archi
pirate filiam dimittat et orbam ducat.
Nolentem abdicat. Bone spei uxor
bone spei iuvenis quem nil amare
post capturam nil dixisse. Postquam in carcere
iussit ac tenebris iacebat, haberet ab
fero socero beneficium. puella non misericordia
mota sed libidine. Altera pars
Eo me loco non deseruit in quo
genitor etiam pater timuit. vidisset me-
bra vincullis pressa maticis retractos
intorsisse oculos attritas cathenis
et putrilis manus tale quis amare
nisi uxor posset. Inter consulatibus
Marius noster, quibus clarius quam se aucto-
re Pompeium si hereditatem contulisset
ymaginibus nemo magnum dixisset.
Scaurum vero tutus roma. Quid tibi
videtur illi avaratus qui paupertate sua
beatam facere, et si non fossus una felices
esse tamen plenus vnde infelices erimus
Qui piratis tyrannicida dimissus
Liberi parentes alant aut vin-
ciantur. Quidam alterum fratrem
tyrannum alterum in adulterio deprensum
deprecante patre interfecit. A piratis captus
scripsit patri de redemptione. Pater piratis
epistulam misit: si precidissent illi manus
duplam pecuniam se daturum. Piratae illum
dimiserunt. Pater in egestate incidit;
petit alimenta negantem vult in vincula
Si praeciderint si iniscere pro se iudice
potuit si occiderint tyrannicida contu-
tyrannum rogo non timeo ne quis manus
purgatas pollueris. Inde reus allegant
pro adultero filio rogas. Quomodo
hic meus tyrannus fiant. Duplam dabo
apparet pro vincto filio rogas duplam
dabo alteram pro filio alteram pro traduenda
si manus praecideritis. Hoc nec adultero
fratri quam nec tyranno certa ne manus
meas petis negas tuam esse epistulam, tales
argumentum Hic ego rogare etiam pro
adultero poteo. Remiserunt me vero p-
cum manibus patri tuo epistulis. Hic in op-
portunitate ad fabulas conferat ut narraret
a quibus solutus a piratis. Magistrum a
patre. Sevus crudelitatis emptor tuus nec
pirata redditur. Duplam dabo quod mihi
est potius nimis solum ut praedatis
manibus obstupuere praedones et inquit
indicta patri non omnia piratis nemo
qualem nescio dimidii reddita. Egens
allegat neutro manibus meis cooperit
velut est proximum tuum qui tyrannos iustitie
adulteros facis. Altera pars
Suscepi tua prodigia. mutas sed que
suspicia unum qui patriam possit opprime-
re alium qui fratrem violare, alium quod fratrem
suo honore solita est pro malis patribus
Ita boni etiam fiunt lege aliter sperabam
piratas non facturos nisi pecuniam acce-
pissent et si sperassent utrisque praecidisse
non in illa parte sed calliditas fuit
unde redimere non habebam rogare ut
avara civitate. nemini poteram
in qua ne filii quidem patres alunt
usus consilio sum: sciebam piratas
non crudeles sed avaros esse ut
desperarent quod possent redimi. An
prudentem cogitavero nescio. miserum
felicitate cogitavi. conclusa inopus est
parcimonia inde iuvenum in arte filio alterum
in adulterio tuum in patricidio. Excaecatus
Ex toto reductus solus orbus senex
et color ad proclamandum est ad incertum
magna cum nimis opus est ut aliquis
acciperatur si miserabile fiat: sparsum
merum heroicum inter scolasticos nisi
cum inter sanos scolasticum. Ter fortis
Qui ter fortiter fecerit militia
vacet. Ter patris forte in aciem
eunte nolente eunte retinet nolentem
abdicat. Quod patrie superest patri
reddito. Cum me filio pugnante iam lapsum
ad fratre nescio quid etiam hos timeat
mirari si quod hodie satis est pro nimio
esse causa mihi abdicandi est ne sine
filio maneam. Abdicatus mea in potestate ab
dicatus est. Optimum vincentibus finis est an
quamquam deficiat desine hoc quo iuvenes
forti aut diffidit consulit. Altera pars

Certe abdicat pugnare licet. pudet me ter misisse militaui. Senator post sexagesimum et quinquagesimum annum de curia venire non cogitur nec uetatur quin si hoc venire volet in vtraque parte licet. aliquando desinit pro nimium esse cum necessitas de cogit. In tuum impetus animo non cresco. Simulque mortuus est. de me quoque tuum dimittere oculi. Et adhuc viuum dixisti esse. nichil in patria debet. prudens pugnare nisi coactus. Adhuc militia mea longinqua est. Athenienses abdicato mittere dimittere ipsum nunc est ille abdicatos ego.

Explicit liber primus incipit liber secundus prologus in declamationes Senecae

Cum repeterem quos umquam bene declamantes audissem occurrit mihi inter alios Fabianus qui iam adolescens admodum tante fuit opinionis in declamando quante postea in disputando fuit. Exercebatur apud Arellium fuscum cuius genus dicendi imitatus plus deinde laboris impendit ut similitudinem effugeret quam impenderat ut exprimeret. Erat explicatio fusca splendida quidem sed operosa et implicata cultus nimis acquisitus uior-tus mollior quam ut illa tam sanctis fortibusque praeceptis animum parare posset. Summa inequalitas orationis que modo exilis erat modo nimia licentia vaga et effusa. Principia argumenta narrationes aride dicebantur. In descriptionibus de lege omnibus verbis dicta uiolenter permissa libertas. nichil acre nichil solidum nichil horridum splendida oratio magis lasciua quam leta. Huius cito se subduxit Fabianus. Fecit et luxuriam quidem cum voluit abiecit obscuritatem evadere non potuit. Hec autem illum usque ad philosophiam prosecuta est. Sepe minus quam audiendus esset eloquitur et in summa eius ac simplicissima facultate dicendi antiquorum tamen vitiorum remanent vestigia. Quedam tam subito desinunt ut non breuia sint sed abrupta. Dicebat autem Fabianus fere dictiones suas et quod inducebant aliquam imaginem circumveniendi seculi respect inspirabat magnus magis quam acri animo. Deerat oratorium robur et ille pugnatorius mucro splendor vero velut voluntarius non elaborate orationi aderat. multus dicendi lenis et pro tranquillitate morum remissa non clara tamen contentio nulla corpus assuetum tamen scilicet ne velut mensa fluxerunt. Videlicet sed si tamen conscientia continuit autem tamen non compressisset affectus et iram dolorem quam protinus expulisset parum bene imitari poterat que effugerat. Summa sententiarum apparebat verborum tantum flumen nec quamquam decursus et inundantibus situs. morbis quam populorum novus destruxit. Habebat hunc Mugi modicum ille substitit sed velocissimus cursu ac facillimus omnis res verba tractabat. Orationis hec eo lubentius a me dicta filii karissimi refero quam ut videam tantum ac tenuibus vestra et et abstrahente et aliorum ambitu diversum deducere niti volentem uniuscuiusque studiis tamen eloquentie ut eloquentie tamen studiis facilis ab hac in omnes artes discursus est. Instruit etiam quos non sibi exercet. Nec est quod insidias tibi putes fieri quasi id agam ut te bene tenetur studii labor teneat. Ego vero non sed sane mentem impedimento tempore quo inclinat animus. Ex patris contentus ordine sequere fortune magnam tum partem. Erat quidem tibi maius ingenium quam fratribus tuis. Omnium bonarum artium capacissimum est et hoc ipsum melioris ingenii pignus est quod non corrumpit bonitatem eius ut illis male utaris. Sed quod fratribus tuis ambitiosa cura sunt foroque se et honoribus parant in quibus ipsa que sperantur timenda sunt. Ego quoque eius alioquin processus avidus et hortator laudatorque ita periculose dum honeste modo industrie duobus filiis navigantibus te in portu retineo. Sed proderit tibi ille quod totam mentem agitas declamandi. Sicut Fabiano profuit. Qui aliquando cum Sextio audiret nichilominus declamabat et tam diligenter ut putares illum illi studio parari non per illud alteri. Habuit et Blandum rhetorem praeceptorem qui primus eques Romanus Rome docuit

ad illud nisi libertinos preceptores pulcherrime
discipline continebantur et minime probabili
more turpe erat docere quod honestum
erat discere. Nam primus omnium Latinus rhetor
Rome fuit puero Cicerone Plotius. Apud
Blandum diutius quam apud Fuscum Arellium
studuit. Sed cum iam transfugisset, eo tempore
quo eloquentie studebat, non eloquentiam
tam scio subitam, ut audire eius suasorias
cupiat multas audire. Sed ut alie
dum declamatoribus vacabat, et ego
tanto minor natu quam ipse erat, indubie
quomodocumque inciderat, non quomodo volueram,
In hunc ego libellum quecumque ab eo
dicta teneo conferam. Adoptandus pro tribus abdicatis

Dives tres filios
abdicavit. Petit a paupere
unicum in adoptionem. Pauper
dare volt; nolentem ire abdicat. Patet
Quicquid futurum putavi, ut aut pri-
mus liberos vellet aut duos tam
cupisset. Dum dubitavi, ille animum
transtulit ad hunc filium. Ita nos
pauperes sumus qui habemus quod
divites rogent. Si immerito abdicavit,
ad patrem tot circumstantes innocentes; si
merito, ad domum tot facientem nocentes.
Primo eque paupertate ac patris utraque
aspicem. Non tibi pro multis fulta liberis
domus est. Quare ne sic quidem debuisti
dare. Tutior domi adversus fortunam est
cui aliud post damnum superest. Ab-
dico, inquit. Apparet nil vexatio mea
nec nos disputatio est. Hic me dignum
putat heres pater, ego meo divitem.
Inquit esse te nolo. Divitem in vis dic
ago te volo o me abdicandum si fratres
proximos relinquo quia me videre veli
miseros innocentes. Sed abdicor nocens,
sed adoptor. Non in tantis abdicationibus
in mea potestate est non abdicari. Perditus
sum propterea si abdicor, perditus si non
abdicor. Quid mirum utrum sciar an
sufferar. Et si parendum in omnibus est patri,
de eo tamen est parendum quo efficiar ne
pater sit. Grave est patri unico carere
eo quod alius acceperit. Non delectat
amor suorum dives greges, non predia
late vincta ergastula. Patre grav[i]
amo. Vere est, nec timeo infelices liberos

domum non potes inveniendo vectigalia
auctus tempus divites filii querit. Albucii pro
Magnum et hoc inter ceteras paupertatis
incommoda quod abdicationes filius non habet.
Senatorium gradum census ascendit,
census equitem romanum a plebe
discernit, census in castris ordinem pro-
movet, census iudices in foro legit. Ne
Fabius paupertate est laudem quod forte
si emendari velit fuerunt liberi mei
habebo hunc tum illius si perseveraverint
habebo pro illis. Color contraversie
Contra omnes declamatores Fabius
quas propositionis colores invenire
non eum duxit sine dulcedo subripit
illius fratria sollicitat. Sic quae multa
facie nisi forte pudice sunt non animi
illius defectu sed corruptior. Fabianus
nihil fuit tam magnum olim eloquentie
quam propter insanie cum accedisset vim
fuisse ut admirabilia non cui caderet
sed multis placuerit. Hic dum insanos
imitatur, dum laudiorum ingenii fu-
rorem putat, quod simulabat ad verum
redegit. Athenimus pro eadem parte color-
orum quos belle Gallio ut Antho-
pigioni libros notat; tum in illis sermones
est Simaces colitur maximus sermonem
a quo fingebat tamen et finisse
duos pene quidem in officio fu-
dit quod pretermisi, sed hec de cetero
mox in unum notabo sine permutatione.
Iusiurandum mariti et uxoris

Vir et uxor iuraverant ut si quid
alteri accidisset, alter moreretur.
Vir peregre profectus est, misit nuntium
uxori qui diceret decessisse virum. Uxor se
precipitavit. Recreata iubetur a patre
virum relinquere. Non vult, abdicatur. p
Dii immortales, quam debet prudentia
humanum genus regit affectibus, ut illud
non probis amantes esset sed coniugium.
Hoc divide vult socer, quos nec mors
quidem dividit. Morior, inquit, habeo
et causam et exemplum. Quedam se maritorum
rogis ardentibus miscuere, quedam
animis suis redemerunt maritorum
salutem sollicitudine breviter. Nec habet
puella nima noverat assidue

erant sine te nunc non possum vivus ego sine te quem certatim colligere solet esse iuravimus. Hic autem sine dubio iniunctum fuit ut unum non deducerent cum illud est cavendum ne mortem dividerent.

Altera pars

Non possum inquit relinquere virum quem tamen non pro quo mori potest pene deum false mortem metum invenit. Vere recipit potest sine eius pati periuratorum emitis fulcita inturandum tam liberata et casu proximus.

Contra coniugem

Contra dividens raptus capiat a rellum fustem sinum nigrum hac quod versum reclamavit. Nam latronem ad invator erat latro in preparacione quid dixit non vides ut commota fas torquet rigent exasperata resta tuet mollit vires ocium ferrum situ rubiginem ducit. Ergo dixit vide ipsum inertia mota facit tristes flammis et rursus ullo tandem mori. Hic autem dixit quantum laborum est in hoc est ut morte quiris et ab uxore virum diluti accedas inter est deinde ut minime permittas si deinde promiserit esse. Pugna nostra per cetera et litigavimus aliquam recedimus quod fortasse non putabis pietatem. Rogatus aliquid ab amicis suis tres pueris invite petitum ut tres accipiant in quibus in illis liceret constituerat illi quos tolli vellet. Porro hic quos tutores esse vellet. In utrisque tabulis idem nomen erant ex quibus primum fuisse naturaliter ammonuimus. Fidem qui ut arbitros fuerat similitudine est nimium primum est bonorum seculum gerunt in bello gelidum nomen. Ecce apparet sumeti magnum virum non indicium defuisse. Ad conspiciendum liberam tam minimum fuoro sed aliquam rogabat interea detectione famis esse eo quod ab uenitur (?).

Nepos ex meretrice susceptus

Abdicavit quidam filium abdicatus se contulit ad meretricem et ex ea sustulit filium. Eger ad patrem misit. Cum venisset commendavit ei filium et decessit. Pater post mortem illius in adopcionem recepit nepotem. Accusat

ab altero filio dividere. Cernebat me nomen quibus arguit. Gaudeam ego si non agnoscere meos expectabam ut ab proabdicatis raperet. Nos audebat propinquos fratrem respondere. Deficientibus spiritus in ductum meum sustinebatur fluentem iam cadentes oculos. Ad meum nomen erexit fugientem quam animam retinuit in sinu meo et filium et animam deposuit. Intellectum est in ultimis esse filium. Nec hoc a fratre raptorum iussit. Sinum et rapte patrem intra diem tricesimum exoravit. Peierat rapte patrem exorat. Pollidus (?) ...

Pater ignotus inventus est ubi eum ipse pageret. Si et inde incidit in meretrice inter ceteram nulla femina ampliter nostris adiunxit. Fratri inuidiosior quod abstulisse illi heredem an quod dedisse. Adoptavit filium propter quem perierat. Sum et

Raptor patrem non exorans

Raptor cum et suum et rapte patrem inter diem tricesimum exoravit, peierat rapte patrem. Exorat suum non exorat. Rem facit dementie. Reum contravenisses. Fuistis quid lingua temptabis. Sed tam pertinaces oculi. Nondum est tricesimus dies nec raptorem quidem uolui expugnatum filie pudiciciam tulit minus cito exoratus est nec cum tanta ab adolescentia reperta. Primo rapuit, matrem accusat. Hec inter xxx dies putabis me accusatorem pro impudencia quod filio negaui nimis dubitantem patrem. Hoc ipsum inter mortem et nupcias dubia est. Semper sibi licere credidit nichil me unquam rogat. Ignovit inquit. Ita aliquis dum me rogatus est denuo. Sine vades munire tempus. Unius clausit ignorare dies tuos non invideo demens. Nichil est per aliquibus ignosce, sic rogati. Deliberabo cum aut deliberabis cum propinquis me miserunt et pene promisi. Nunc misera quam tum xxx diebus iracta posse. Sed mirari si illum cicius exorasset. Sed calidus est in ira deinde cum crimine procede ad medium senior tamquam in crudelis sum iam inquit angustum tempus est et tibi nocat accusare. Sic ab accusa-

sic deprecatur appareat non te primum rogare
Nam cum tacitum deuicerit ergo non sum
coactus. nondum transiit tempus etiam nec
cogi possum quam iniquum est nondum
esse nocentem eundem reum. Altera pars
Me miserum pater ire tue destitutum
michi tempus licet multum prefluxerit
sed quam si neutrum eo orasse si fuerit
de filium eo tempus fuit si ... ea
tempus est priore rogatus est cum magis
timebam. Torta a tyranno pro marito
Torta a tyranno uxor, nunquid
de viro tyrannicidio
sciret perseverauit negare. postea
maritus eius tyrannum occidit. uxorem
quinquennium non parientem dimisit. Agit illa
ingrati. Erat impetras tyrannicidium
... quas non diduxit tyrannus
Trahebantur matres rapiebantur virgines
nulle tunc viduabantur; felitiores que tunc
liberos non habebant. Suspicatur est
hic tyrannus de tyrannicidio cogitare
sine aliquid accidit sine non bene
regere multas magna consilia. Tunc
de uxore garrulitate queri non potest
tu scis quemadmodum tacuit. Imposita
in eculeo corpus ad absentem virum
respexit quod ad presentem tyrannum. Explicatur
totus aduersus infelicem feminam ty
rannice crudelitatis apparatus et illa
instrumenta patrem que diu non visa
frigescunt ad aucendam verberibus
tortoribus sanctam proposuit. Vlceribus
corpus abrumpit. nescio pater an tibi
... mulier datum sit liberos tyrannice
merita dedit. Nunc si tibi sit quinque
nium nec uxorem tortam et scarificatam virum
scissum corpus flagellis ignis adustum
tormentis quod conuulsum agnosceret puto
mulier si uxores fessa est. Nunc tyra
nnicidio glarie facilius est tyrannum
occidere quam sustinere. verbera homine
collecte nunquam antiqua sententia in
uenerat nunquam abuerit noua.
quam amplius dicam et tyrannus torquebat
et cum de tyrannicidio quereret non prius
casum honorem fortibus et ut scelera
nos est indicemus hinc fluente
intelligimus ambitio certamine mutuo

uisu in publica dampna priuatam insanit
Eius generis et ego aliquid litore petitos
lapillos expectasset partes non respondet
ad tertiam dicit fecunditas sine nimium extremi
natiua utrum putas tuum esse miraculum
tyrannicidium an eius silentium. Altera pars
Ego torta sum merito obiceres nisi
te iuduasse etiam si passa de tyrannis
cidio nimium indicasti non est beneficium
sceleris non facere. Denique nec scisti
non cum tibi dicam nec tam magnum
consilium mulieribus quoque graue animis
tamen si mulieribus garrulitati quod id
solum potest tacere quod nescit. Illa ergo
uxor torta est. michi ad hoc de ty
rannicidio cogitabam postea cogitaui
et ipse ipsa in cogitandi ordo fuit vxor
uirtus si quod audierunt tacuit non
beneficium est sed fides. Contra, quod neque
Extra ... fuit quod nemo cuius eo
maiorum in agendis causis presentius
habuit ingenium. nunquam alii longa
cogitatio constituta erat prima uestro
animi debilitate causas agebat
sed non desiderabat hac comendatione
ut quod ipse age uidetur. De hoc ele
ganter dixit diuus Augustus In
ueni ingenium in numerato habet
Pater et filius luxuriosi
Quod luxuriante filio luxuriari 12
cepit pater. accusat a filio dementie
contradicit. Accusator meus nec se quos
affectus habet cupit enim depurari
crimen absolui. Sed tu senex inquit
hoc dic luxuria tua fructus cepit certe
definet. Emendare filium bonis insperabile
voluptate. nichil est in opus meis
pietatibus. tales exemplum ostendi
tibi luxuriam quam tecum maculas
ebrietate pro debiles ebrius. Altera pars
Adolescens luxuriosus peccat. senex
luxuriosus insanit. Nemo vitia
que odit imitatur. Quod imperator ob
hoc de pluribus fugit ut bene pugnaret
exercitus non tolleret vitia quam prouocat
quam est luxuria pro imputabo non
subsequentia sum disciplina non sub bene
instituta domus lege que possit adolescentem
formare moribus et annos etati abducere

quadam ad luxuriam a patre permissus
sit, Audent unguento tamen et comessator
senex nulli criminis luxuriosus sed
pater sanus videtur. peregrinus negotiator

Quidam cum haberet formosam uxorem
peregre profectus est. In viciniam
mulieris peregrinus mercator migravit
et ter illam appellavit de stupro
adiectis preciis, negavit illa. decessit
negotiator, testamento omnium bonorum
suorum reliquit formosam heredem et
adiecit elogium, pudicam repperi.
adiit hereditatem. redit maritus, ac
cusat adulterii ex suspicione. Certa
querela detuli. non accuso adulteram
nisi dimitte per tantos impudicitie
questus. si tacere iam possum, confitendo.
Habeo unde me causa abstinuisse. Ipse
est de uxore quam marito credi. Ferat
matrona iacentes in terra oculos et
adversus officiosum salutatorem inhumana
potius quam verecunda sit. Hoc ante
impudicitiam sua ore quam verbis neget
nemo fortiter negante iterum rogavit.
omnium bonorum sola heres esto quam corrumpere
non potuisti. Roma tam fidelis pudicitie
custodiendi tale testamentum per nomen
auctorem nunquam non testamentum viri
credit. Adeo ne ea omnis patria seculi
iam abiit ut adversus querimoniam
viri alieno teste defendat uxor. Ampu
lucubrum incertorum scelera testium aurificia
est. Here fit non timere adulterium. Ego
omni huic criminum [illegible] vagitur
quo vestibus tenuentur. Infelices ancillarum
greges laborant ut adultera tenui
veste propriorum fit et nichil in corpore
uxor sue plus maritus quam quilibet
alienus peregrinus quam cognoverit futura
sua concubitalis iniuria. Iterum quam rogavit
temptavit impudica. Animus te impudica
facit. pudicam tamen unius et peregrinus
tam plus laudator quam accusator noceat.
Uxor mea nunquam pudicam audivit in
hoc adulteri elogio detice in terra oculos
et aures obturo nostris claude sibi
quamquam ista neget pudica. Ille dixit
ego impudicam. Puto plus credit eius
quam peregrino. marito quam adultero proximum
eloquio scripsit corruptor animus. Ecce
pudicam inquit corpus quod nulli patet nec alteri
Formosa est. Hec natura. Alibi pro
peravit. sine viro fuit, hoc maritus.
tentata appellata est, hec alius peccat
negavit, hoc pudice. heres relicta est,
hec felicitas. hereditatem adiit, hoc consilio.
Explicit liber secundus incipit tertius
eiusdem. Prologus in declamatore Cassio

Quosdam disertissimos cognovi
viros non respondentes fame
sue cum declamarent, in foro
maxima omnium admiratione dicentes simul
ad has domesticas exercitationes secesse
rant desertos ab ingenio suo. quod
accidere plerisque eque in viro Cassio
Severo est. dicenti itaque me vel loco
dissensio querere. quid esset cur in decla
mationibus ille sua non responderet
eloquentia. In nullo enim hoc fiebat
notabilius. oratio erat eius valens
cultu ingentibus plena sententiis
nemini minus passus est aliquid in accu
satione sua deesse. nulla pars
erat que non sua virtute staret. nichil
in quo auditor sine damno aliud ageret.
omnia intenta aliquo petentia. Nemo magis
in sua potestate habuit audientium affectus.
verum est quod de illo dicit Gallio
noster. cum diceret rerum potiebatur adeo omnes
imperata faciebant. cum ille voluerat
irascebantur. Nemo non illo dicente timebat
ne desineret, et non est quod illum ex his
que edidit estimetis. Sunt quidem et hec
quibus eloquentia eius longe maior erat
quam lectio. non hoc ea portione illi acci
dit qua omnibus fere quibus maius
commendatio est audiri quam legi, sed in
illo longe maius discrimen est. primum
tantum erat in homine quantum in ingenio
corporis magnitudo, conspicua suavitas
valentissime vocis, quamvis hec inter se
non coeant ut eadem vox et dulcis sit et
solida et pronuntiatio quam histrionem posset
producere tamen questio posset indu
cere. cum de illo dicam quam magis mirari quod
quam commodius quam deerat vite actio, supe

quam dum quos locos se dicturum consonia oratio erat. Deinde ipsa que dicebat meliora erant quam que faciebat. Vir enim preter animum et maioris ingenii quam studii magis placebat in hiis que inveniebat quam in hiis que attulerat. Iratus vero multo commodius dicebat. et ideo diligentissime cavebant homines ne dicentem interpellarent. Inde illi procedebat oratio melius. semper fortuna quam cura de illo merebatur. Numquam tamen hec felicitas illi persuasit negligentiam. Uno die privatas plures agebat et ita ut alteram ante meridiem ageret alteram post meridiem. publicam vero numquam amplius quam unam uno die. nec tamen scio quemquam reum illi defendere nisi se cogeret. Adeo ut numquam privatum ullum nisi dicendi nisi in publicis suis habuit. sine commentario numquam dixit. nec hoc commentario contentus erat in quo nude res ponuntur. et maxima parte perscribebat actionis. illa que salse dici poterant adnotabat. sed cum procedere nollet nisi instructus libenter ab instrumento recedebat. numquam inutilius erat illi deprehendi quam preparari. sed magis illud suspiceres quod diligentiam non relinquebat cum illa tam bene temeritas cederet. Omnia ergo habebat que illum ut bene declamaret instruerent. phrasim non vulgarem nec sordidam sed electam. genus dicendi non remissum aut languidum sed ardens et concitatum. nec lentas nec vacuas explicationes. sed plus sensuum quam verborum habentes diligentiam maximum etiam mediocris ingenii subsidium. tamen non tantum infra se cum declamaret sed infra multos erat. Itaque raro declamabat et non nisi ab amicis coactus. Sed querenti mihi quare in declamationibus impar sibi esset hec aiebat. quod in me miraris omnibus evenit. magna quoque ingenia a quibus multum abesse me scio quando plus quam in uno eminuere opere. Virgilium illa felicitas ingenii in oratione soluta reliquit. Ciceronem eloquentia sua in carminibus destituit. orationes Salustii in honorem historiarum leguntur. eloquentissimi viri Platonis oratio que pro Socrate scripta est nec patrono nec reo digna

est. Hoc non ingeniis tantum sed corporibus videmus accidere. quorundam vires non ad omnia que viribus efficiuntur apte sunt. illi nemo luctando par est. ille ad tollendam magni ponderis sarcinam prevalet. ille quicquid apprehendit non remittit. sed in proclivi nitentibus vehiculis moram iniciat. Ad alia nemo. alii ad aprum. alii ad cervum canes faciunt. equorum non omnium quamvis celerrimi sint idonea cursui velocitas est. quidam melius equitem patiuntur quidam iugum. Ut ad morbum te meum vocem. Pilades in comedia. Batillus in tragedia multum a se aberant. nomina mea tamen velocitas pedum non commendat tamen sed obvias tardiores manus sunt. quidam cum oplomachis quidam cum retiariis optime pugnant. Quidam sit cum scema tempora excepit quod alteri est difficilius ... eodem tempus una materia sit. tamen ille cum optime argumentatur negligentius narrat. ille non tam bene implet quam prefatur. Passienus noster cum cepit dicere secundum principium statim fuga fit ad epilogum omnes veniunt. media tamen quibus necesse est audiunt. Cicero noster eundem non eque bene declamare quam causas agere. Sunt eidem non tam bene suasorias quam iudiciales controversias dicere. Pompeius sedens et facundus et litteratus qui causam habuerat dixerit. si ab oratione dimitteret declamata male ut videtur belle egisse tamen dum nisi feliciter magna et varia res est eloquentia. neque ad unum ulli sic indulsit ut tota contingeret. Satis felix est qui in aliqua eius parte receptus est. Ego tamen in propria causa videor posse reddere. Assuevi non auditorem spectare sed iudicem. Assuevi non mihi respondere sed adversario. Non minus devito supervacua dicere quam contraria. In scolastica quid non supervacuum est cum ipsa supervacua sit. Indicabo tibi affectum meum. cum in foro dico aliquid ago. cum declamo id quod bellissime dixerim somnia habebit. Despectus qui honores in municipiis ambitiose petere videor mihi in somniis laborare. Deinde res ipsa diversa est. totum aliud pugnare aliud ventilare. Hoc ita semper arbitrium est

eloquentia

scolam quam ludum esse, forum arenam, et ille
ideo primum in foro verba facturus tiro
dictus est. Age dum istos declamatores
produc in senatum, in forum: cum loco mu
tabuntur velud assueta clausae et delicata
umbra corpora sub divo stare non possunt
non ymbrem ferre non solem sciunt vix
se inveniunt. Assueverunt enim suo arbitrio
diserti esse. Non est quod oratorem in
hac puerili exercitatione spectes. Quid si
velis gubernatorem in piscina estimare?
Diligentissime sibi excusare tamen hunc
virum non esse natum nisi scire ac Pollionem
Asinium et Messalam Corvinum et Passienum
qui nunc primo loco stat, minus bene videri
quam Cestium aut Latronem. Utrum ergo pu
tas hoc dicentium vitium esse aut au
dientium? Non illi peius dicunt sed hii
corruptius iudicant. Pueri fere aut
iuvenes scolas frequentant. Hii non
tantum disertissimis viris quos paulo
ante retuli Cestium suum preferunt,
sed etiam Ciceroni. Eius declamationes ediscunt,
illius orationes non legunt nisi eas
quibus Cestius rescripsit. Memini me
intrare scolam eius cum recitaturus esset in
Milionem, Cestius ex consuetudine sua mi
ratus dicebat: Si Thrax essem, Fusius
essem; si pantomimus essem, Batillus.
Paulus essem, si equus Melissio. Non
continui bilem et exclamavi: si cloaca
esses, maxima esses. Risus omnium ingens.
Scolastici intueri me quis esset tam
crassis cervicibus. Cestius Ciceroni
responsurus mihi quid responderet
non invenit, sed negavit se exiturum
nisi exirem de domo. Ego negavi me
de balneo publico exiturum nisi lotus
essem. Deinde libuit Ciceroni de Cestio
in foro satisfacere. Subinde nactus eum
in ius ad praetorem, et cum quantum volebam
iocorum convitiorumque effudissem, postulavi
ut praetor nomen eius reciperet lege
inscripti maleficii. Tanta illi pertur
batio fuit ut advocationem peteret.
Deinde ad alterum praetorem eum duxi et ingrati
postulavi. Iam apud praetorem urbanum cura
torem ei petebam. Intervenientibus amicis

qui ad hoc spectaculum convenerant et rogantibus
dixi molestum me amplius non futurum
si iurasset disertiorem esse Ciceronem quam
se. Nec ut hoc faceret vel ioco vel
serio effici potuit. Hanc ergo tibi fabellam
retuli ut scires in declamatoribus
quoddam aliud genus hominum esse. Si comparari
illi volo non ingenio maiore opus
est sed sensu minore. Itaque vix iam tibi
tamen solet ut declamem. Illud ob
tinuit ut velud aliquis familiarissimis
audientibus et ita faciebat. Decla
mationes eius ut duas inequales esse
sed ne inequaliter declamatione po
tuisset inequalem dicere fecisset composito
aspera et que vitaret compositores
sententias nunc. In quo tum erat consilii
eum estimavi quam satis subtrahit. Non
cum hoc ille aperte dixit sed hoc ego
aperte teneo. [illegible]

Cetus de publico mille denarios
accipiat. Decem adolescentes cum
bona sua comedissent pacti
sunt ut unum nomine omnium deputatum co
taret ut acciperet mille denarios
exigit. Sors cuiusdam exercitatus est, petit
mille denarios. Negatur. Hii sunt
oculi quos timuissetis maritis olim
si exercitat hunc. Ab rogando mille
denarios ille r. p. dat nisi quibus in necessitate
accipit. Hic ne miser ego cum exercita
rem non divisse r. p. debilitate co
placet non emit. Confugit patrimonium
medio consumit. Vellius est r. p.
minus totum repelli quam navem fieri. Si
plus aut minus petit alimenta sed
primus etiam qui propter debilitatem alitur
non aliud quam propter alimenta debilitati.
Hic fit nisi hominem maiorem iure prestet
in tenebris agit ut nominis sole quam
superatum possideat. Illius nomine ma
est damnum. Illi non favorabilis erit si
eos a quibus exercitatus est decipit. Hic
tuebitur adolescentes ab illis. Hunc ne
teneamus consumptoribus solus nisi nomine
cogentibus non potui resistere. Dia ab
composito sua simul miseris iunctis intulit
omnes appellaverunt. Clotaque sortiretur

Sors hominis que omnes pma subiecta est
cui repugnaret excecatus est Sed cir
cumclusus inquit est prosequatur iniuria
demum agit talione fecit vidbesis primum
est ut habeat unde amat **Parricida**
equus sententiis absolutus

Quidam filium accusavit parricidii
quinque sententiis absolutum abdicat
Quamquam est id quod rogo non peto
ut me a parricida iudicetis sed ut
separetis. parricida non accuso sed fugio
non iste accusatori pareat qui patre
non pepercit Ergo melius melius est
inter testamentum et culeum non absolutus
parricida sed dubius ut absolueris
illos sententiis opus est ut dampner
unum non absoluerunt reum sed senatus re
periunt. Quinque in hac civitate ma
ior qua lex absolutione patribus tabulis
dat Senatores quod mihi non placuis Cri
mini adversus parricida est absolutum
lege non innocentie debes. Absolutum inquit
sit Ille abdico te propter parricidium
sed propter alia multa que te fecerunt tam
incredibile parricidam **Altera pars**

Manifestus est adolescentis color
ut se dicat patris auctoritate oppressum
Abdicatus qui abdicat fratrem

Quidam tricenario **adoptavit**
filios pater patrimonium dividat
Laudavi habuit filios frugi et
luxuriosum abdicavit luxuriosum frugi
peregre profectus est. captus est a pira
tis de redemptione scripsit patri. Patre
cessante. luxuriosus venit et redemit
rediit frugi adoptavit fratrem suum ab
dicat. Hoc est quod quesiti me laudet
pater sicut me nobis fecit pietatis cum
una navigavit una piratus est
una omnes emersus est frater non redit
me tandem patriam ad domum reduxit
Non est quod confusione etatis utar. po
test navigare utrique gratias debentur
ago fratri me illi reduxit. ego ista frater
si tacit merite abdicasti navigavit
~~ego ista frater~~ et si tacet impune suos
redemit Non pater cripi filio quod accepit

lege quod cui pater potest eripere quod non potest dare
Alterum in utte est cum illo **Altera pars**
Quede que nolo habet uno. ipse alteralter
placet quod uterque pater displicet. Optamus
medium que tamen quod cum iuvenibus
fieri periculose potest ut malum cum ipso
corpore oritur adoptare permittitur
adolescenti que lex in perdomis dividit
coperit. Hoc te administerium patrimonii
admisit. non est dum esse aliqua etas
aqua aquibus filius esse desinat. Hec
tricenario quod adoptare filio licet
Hec enim quesisti aliut pater in manum sua
redire quod ipse in aliena manu est Quod
fieri potest ut tibi pereas intervenit aut
in fratrem sit aut contra filiam non sit. Cum bene
dete meruerat frater pro illo rogasses
non quod egeno redeunt paupertas fuit
In medio nihil reparabat Sanitas
tricenarius reliquit abdicatus absentiam
Quod fratre solus suos mores. omnis
precium alter dimiserat alter assumpserat
Servatus cont **Servatus a filio**
Servatore nequamque habet actionem
Servatus a filio abdicat illo praestabit 14
licuisset patre si loqui non licet Ser
vatum me putat captus sed Redde me
hosti. captivus loqui licet. cum tatope
mitti beneficio iactat Inducte quis pater
dederit. Cum quis me hoste reddiderit
servatore vocabo Sum nos abdicationem
actionem putat. etiam si actio est. Loco
que desinato loquitur. ad personas suo
domicas pertinet ad filium et patrem. non magis
in fundum et animum libertatum et patriam. Ut
a patris potestate discedas et ad estimatorem
beneficii venias. quamvitam dat si pater
accipit. non obligat sed reddit presse
in arce complexum filios meos. mitte me
non hosti sed etas servat me que sepe
servaverat Redimitum me suis me
retinet vocat pastoris locatum matia
sed. ubi istis tantis servatoribus tuere
iubeor. filii si vivere vel non licet
tur pure non licuit Ego te inquit pro
tempore Ita tu adolescens in arce non aud
patrem secutus Imitate filii mei gladium
parricidium non fecit cum posset fide fiat

Hic me negat **Altera pars**
Regemuit hic michi ipsum ubique habeas

manu quibus fruit dedit **Pat' rapta vel cotinens**

20 Rapta raptoris a[ut] indotatas nuptias optat postulat ut rapta ducatur raptor postulat ut rapta ducatur. pater no vult. Iste raptor est. ego i[n]ius aductor. Non est enim tam facile hoc probo ocidi q[ui] pdito mori. tormius inquit leo est. dy faciatis ne me coperi togas. In tota mea sit illud ga mqt optabis. hoc tpe no posso tuo vel luca. familia restio oppugnata domum lugeo. crepta pgnitate consolor. minate filia ipu custodis illud optabis tu rapta noluerit no tunc raptor illud optabit tu tu noles illud iusit optabis. Raro me optiom to firmio anim. no est facile hoc oracle extremo intord gemitus meos et in trozsus crumpentes lacrimas ago. fro inquit futurum sit velis te meus decipit stulte illud putas. moriar filie sue nuptias inspirare merces et tamisfit ultro votas tu ragac ideas qualium sac hos iu ducare se

Alia pte togite

Hic est miserimus ... vita morte q[ui] desti q[ui] incertio iur. vita morte q[ui] desti tu si beneficium erit ora si morte optaverit i amore filie ipius mede appellate debui denuptas prez fecit sed videris q[ui] te i lege lectus sit raptor vita alium arbitrij habet libertate sui lex ista quis est. hec q[ui] raptor quod timeat. hec 2 q[ui]ad facere possit. i lege iusit no est sed tu quo v mo statu quinus ipius no adicitur pub intelligit i ita legem tibi mei i caput tuu permittit crudelius q[ui] meo semp morte tuie **Domus nec tyranno**

Dapiu illati actio sit **Intonsa** Deruda tyrannid cearte fu gemitte tu sequitur i pulata domum conicit intendit domu. tyrannus cu domo conflagravit primis accepto tu domo conflagravit primis accepto agit tu illo dies dapni illic optu fisti illuc incepisti. quae mea alia domu tyrannus pereat nemo no veniet domum clausit aditu i do mu no habui no gaudes impedisse re aliquid publice libertati hec est i eius domus tyranus accusus est tamq tyrannicida mostrari. talide inquit domu ista unus tyranus no potestas tyranni. Quinq tyrani satellites. certe quod negare no potes hoc fecit. dum coopertam eu euexerit tyranus facilius potes accusare. aut te ipm tam facilior tyranno fuisti ut illi tua maxime placeret domus q[ui] aliud incepisti. a[ut] tyranni ipu tibi dapnu dedit q[ui] i domu tua confugit. Aut ut culpa te libere facilius potes accusare fortunam que tyrannum potissimum ad te detulit

Eamus debet esse dap. **Alia pte**

tuu primu est. Non est quicquid e rei tibi i iuria imputare tuus fructu precepisti. Nos elegit domu tyrannus. hec eius illa nataliba sed i eo quam potuit irrupit tu cu d sano esse. Tactus hec occasione nate di mitrie voluit. sed tyranni eidem elegit dubia periculosa urbi accepit primu magis sine dubio q[ui] si dapnu sarturet **Venenum**

Filio furenti **furenti filio dat** et melius lauati pr venenu dedit. accusat abdicare male tecu. non mirum est quae minat que filiu pdidit hinc qui occidit **Alia**

Que quotidie pedibus atque contrui fallere misera mulier i orbitate tue tpe no tuu perdidisti filium sed sed tunc amisisti **Extra genus**

Extra diffinis flamma hac sinu dixit ipse sui alimentu erat et dapnu hunc testis quasi corrupte dixisset. abiungas hoc parent inquit te poetas studiose plege. iste furiis eius est qui hoc solum dicator no artibus tuu sed sententias implet Quidius aliis libri methamorphoseon dicet ipse suos artus lacero divellere morsu cepit et infelix mi mucudo corpus alebat **Olinthum**

Pater reus concursus q[ui] cetu et totum fid fecit capitalis sit victa Olinthio cu filio ads escente Olinthius senes Athenas

venit Athenienses obsessi civitate Oly-
thi ex deditione invitatus ad cenam
ab adolescente luxurioso cum filio venit
ubi cum de stupro filii mentio esset pater
profuit adolescens reiectus pater flere
ad domum recepit incensa est domus dicte
adolescentis perierunt et filii Olinthii
Accusatur pater quod tecum condixerit faceret
Quero si flere non licet magis flendum
est imparare dolori solendum non pro sepe
rut e ipso qui diceret hic meus filius
sit mea corrupit uxore filiam quisque
illi coniunx attulit et dolore Amicos filii
ne dum te quod in cena iam raptoris
incida misi Atheniensium fidei ubi liberi
tales in parte dextre Capta in ... filii
filii fratris dum licet fugiunt Sed tamen
a Philippo pater apud Philippum certe vir
fuimus Cenas mox vetantur domine qui
ergo Olinthus capta est. flere deseri
Tantus fuit filiis ut vel civitate ipsius
civitatis potuerit de qua filium servare
non potui Nos quoniam quamvis ad aliud
locum pluribus certa conversus est. Si quoniam
quotam quomodo pater est adductus suum
corrigerit Nos si una mecum tollit aut
suspendium sentiorum multis affluxit qui
initia totus aut coniungia parte populus
ubi clausa in partes civitatis Sceleris multi-
tudinis magne nomen est est excitat
ex consensu quoddam At illuc initio pium
ei fuerit. Deinde reliqui non ad me
convenerunt sed ad incendium quod tunc
populus spectare maluit quam extinguere
Hoc non est prudens sed quod totus factus
est. sed cum de quo factus est Nos in-
tanta ulcio fuit ut amittere filium vellem
contemptam ipsius rogare nec potui Altera

pars

Quid tecum opus est Omittit
Scripture ad vindictam iniuriarum le-
gibus dicata sunt multitudo magna non
sunt Inde illos incendio civitatis potuit

Servus servi veneni domini negantis

Eger dominus peciit a servo ut
sibi venenum daret Non dedit
damnatur testamento ut ab heredibus cru-
figeretur Appellat servus tribunos
Eos tormenta te appello Esse heres

iubet quod tu vetas Nec cuius ollam de-
disse dominum putet cum hunc per ne sit
tunc. quod sibi venenum Plura sunt domini
condicionum sunt tempestivus precisionis dutelas
ubus desideranti negauit dominum eum
ille noluit qui venenum petiit Ara-
buit ei. nec parti quam in ... Si mittatur pieta-
tis Dominus non sentit sanitatis et atque carnis
petit Pro altera parte hoc est quod altera
testamento Primo utrum furiosus fuit
sive causa voluit occidere. queritur iniusto
argumento et si voluit occidere Servo
negant tribuni non posse fuit vere Quod
regis habuit Primo iudice satisfactum
est bruti liberorum et tarquinii qui
vivo Ergo nichil interest venenum
domino dederit aliquis an negauerit cum
ubi remedium est mori scelus est occide-
re cito nos sentitis dominum suum desperare
multa quam heredem Morte si supplicium
putas quid rogas Ne beneficium quam
iuratur Venenum quisque sibi in dicto
ullam sine facinoris tribuniciae potestati
quia si r. ut ipse plurimum possit plus
vale quam si voluit venenum haberet
scelus est tam magnum quam dimittere

Non volens elegit Altera pars

quamuis misterium nequissimum sunt audax
infestum sibi Ille non salutem non consideravit
dominus. quam vidisset miserabili morbo
tabescere. sed tormenta extendit Servus
huius iniuriam non censor est sed minister
Rogit dominus testamentorum quorum interesse
omnes potestas. si iura neglexerint impia
mortuorum. tribuni ita ne fur ei pre-
feratur. non moriatur arbitrio morien-
dum tuo Explicit liber tercius incipit
quartus prologus Senece declamationum

Quod munerarii solent facere
qui ad expectationem populi
detinendam nova paria per
omnes dies proferunt ut sit quod populum
et delectet et revocet hoc ego facio non
pauci omnes produco. aliquid novum semper
habet libellus. ut non tantum sententiarum
nos sed rauctorum novitate sollicitet
Minor est cupiditas ista cognoscendi
quam nota repetendi hoc in hiis eciam

et in gladiatoribus et in oratoribus de
quibus aliud fama promisit. In
omnibus denique rebus videmus accidere
ad nova quisque concurrit ad nota non
venit. Non tamen comparatione meum
miscebo singulos producendo libe-
ralius hodie et plena manu faciam
Pollio Asinius numquam admissa multi-
tudine declamavit nec illi ambitio
in studiis defuit. Primus enim omnium Romanorum
advocatis hominibus scripta sua reci-
tavit. et inde est quod Labienus homo nec
quam lingue amarioris dicat ille triumphal-
is senex ... declamatores sunt
et tarpe ac ... Pollio declamationes
suas numquam populo commisit sive tamen
parum in illis habebat fiduciam sive
quod magis crediderim orator maior
id apud suos ingenio ... dixit.
Exerceri quidem illo volebat gloriari
fastidiebat. Audivi autem illum et viridem
et postea iam senem cum Marcello Aesernino
nepote suo quasi preciperet. Audie-
bat illum dicentem et primum disputabat
de illa parte quam Marcellus dixerat
pretermissa ostendebat tacita leniter
nolebat ... Deinde
dicebat partem contrariam. Floridior
erat aliquanto in declamando quam in agendo.
Illud strictum eius et asperum et nimis
iratum ingenio suo iudicium adeo ces-
sabat ut in multis illi venia opus esset
que ab ipso vix impetrabatur. Marcellus
quamvis puer tamen tante indolis erat ut
Pollio ad illum pertinere successionem elo-
quentie sue crederet cum filium Asinium
Gallum reliquisset magnum oratorem
nisi illud quod semper evenit magnitudo
patris non produceret sed obrueret.
Asinium intra quartum diem quo Herium
filium amiserat declamantem vidimus
sed tanto vehementius quam umquam apparuit
hominem natum contra fortunam suam
... ne quidquam ex ordine remisit
intra solito. Ita cum mortuo in Syria
Caesare per tabellarios questus esset divus
Augustus ut erat mos illi clementissimo
non tam ... quam magno et
recenti luctu suo ... clarissimum sibi procerum

communem tenuisset rescripsit Pollio: Eo
die cenavi quo Herium filium amisi.
Quis exigat maiorem ab amico dolorem
quam a patre? Magnos viros quam fortiter
succubuisse patet nescivit et adversas res
suas ... Declamavit
Pollio Asinius intra quartum diem quo
filium amiserat. Preconium illud in-
gentis animi fuit malis suis insulta-
ntis. Quintus Haterius ... eo ... ad
mortem filiorum tulisse ut non tantum re-
centi dolori cederet sed veteris quoque
et oblitterati memoriam sustinere non posset.
Memini eum dicere controversiam de illo qui
a sepulcris trium filiorum abstrahitur
condemnatus adulterii media dictione eius
fletum interrupit. Deinde tanto maiore
impetu dixit tanto miserabilius ut
appareret quam magna interim pars esset in-
genii dolor. Declamabat Haterius
admisso populo ex tempore solus omnium Romanorum
quos novi ipse transtulit in Latinam linguam
Grecam facultatem. Tanta illi
erat velocitas orationis ut vitium fieret.
Itaque divus Augustus optime dixit:
Haterius noster sufflaminandus est. Adeo
non currere sed decurrere videbatur. Nec verborum tantum
illi copia sed etiam rerum erat. Quotiens
velles eandem rem et quamdiu velles diceret
aliis totiens figuris aliis tractatio-
nibus ita ut regi posset nec
consumi. Regi autem ab ipso non poterat.
Alioquin libertum habebat cum quo ibat et ...
et sic ibat quocumque ille aut concitaverat
eum aut refrenaverat. Iubebat
eum transire cum aliquem iam locum diu dixisset:
transibat. Insistere iubebat: eodem in
loco immorabatur. Iubebat epilogum
dicere: dicebat. Habebat in sua potestate
ingenium in aliena modum. Sententias
putabat ad rem pertinere
si illas ... Non putabat
si audiret se ... illi erat ordo quem
impetus dederat. At non dirigebat
se ad declamatoriam legem nec verba
custodiebat. Quedam enim sole ...
que obscena refugiunt si quis sordida
sunt aut ex cotidiano usu repe-
tita possunt pati ... victor in palaestra

more gerebat. nec verbis tantum
et amplectus videbatur. Deos quedam antiqua
et a Platone dicta ceteris deinde
disserta dicebat. que nec ille quidem
ordinis tantisse cursus poterat absti-
nere. adeo quidem implicitum est. etiam
in turba notabilis est hec occupatio
nemo erat scolasticus nec aparatior
sublimior. Deo dum nichil ...
videre nisi splendide dicere. sepe ina-
debat in ea que de re sua effugere
non possunt. Nemo illum cum libertinum
reum defenderet cui obiciebatur in ma-
trem concubinam fuisset dixisse In-
pudicitia in ingenuo crimen est in servo
necessitas. in liberto officium. Ne simile
loco habuerit. non faciunt ut officium
et multum ille quod officium vertit
ad eo impudica et obscena aliquid cum
officio si notata fuit. Nemo et illa
contradictione fit ab illis postea magna
materia per allusiones. Obscenum et tunc taxari
fuerit locus perhibuisse scribisse. Et inter
inter pueros compositos ... sunt ...
manu obscena visisti et ...
...que illi obiciebatur. Multa erant
que reprehenderes. Multa que suspiceres
cum torrentis more magnus quidem sed
turbidus flueret. redimebat tamen vicia
virtutibus et plus habebat quod lau-
dares quam cui ignosceres. Desiti in ea
controversia declamatione. **Pater
a sepulcro a luxurioso abductus**

Quidam amissis tribus liberis
cum assideret sepulcro a luxurioso
adolescente et vicino suo
abductus est et detonsus conti-
nuo mutata veste intrepide. De-
missus inmeritum ausit. Numquam hac
me ... impio sed causa invitat
Nulli flendi maior est causa quam
flere non posse. Rapuit me equalis
quinimmo suaderet ... Amisisti quale
redire ad sepulcrum pudet. Credo mi-
rari aliquem quod ... amissis modo
liberis sorvia. At ego non ... quinimo sum
dominus ... pinguit flebilis. Est quedam
inter malis miseris voluptas et
... adeo ... in querelis le-

vamentum. Tu me flere prohibes. ubi
crudelis ipse non flores. Quam miser-
rimum sit flere quam infelix sum tamen
nec hoc quidem licet. Vidi convivium
sicud et unguentum ... quis est qui
sic lugentem patrem tonsura lugenti
postulat. Direptus ... sine tibi
dimittes quam flagicia. Omnibus notandus
temporibus. post ... quid sit
quid sit amisisse tres liberos quam
sit flendum quam si vivere pater fleret
Genos ... infelix hec tam ...
miserias solatium capio quam miserior
esse non possum. Lamentor magnum ad sepulcro
... magnum solamen est. Semper assistes
liberos non responsura notabilia. Si
alii ... est ne tam ...
ne tam de liberis cogitante. ...
... cogit flere qui non sunt ...
quinimo ... miser ... infelix pater ...
Quesitus sed ... de ... **Alia pars**
quantitate ... qui illum ...
contingeret. Nemo amicus nemo ...
propinquus est. sed ... illum ...
... ut ... festo die ...
... amicus ... quero ...
quam miseram pare ... Nemo sibi
ipsi ... flende facit. ... illos
desine cogere nolunt. ... tamen ...
... posset. **Metellus cecatus**

Sacerdos integer sit. Metellus
pontifex cum arderet Veste templum
Palladium rapuit oculos perdidit.
Sacerdotium illi negatur. Vesta Me-
tellum forte sacerdotem habens nisi Me-
tellum habuisset. Sacerdotum causa ergo
non Metello plus alteri ...
Metellum sacerdotem quam ... sacer-
dotium perdit. Non erat tamen Metellus
cum illi sacerdotium dedimus. Civitas polli-
cita ... pietatem ... quibus
... habebit populus ...
Sacra et Metellus ... sacer-
dote nisi esset. Hec integrum ad ...
refert non ad corpus. Lex hec ...
... voluit ... potest ... quis
habebit sacerdotium. Habes ... duplex
pontificis tam ... Servat sacra
nec videt. Ego pollui cum hoc ...

ante factus est non substitisse. Sed qui
ea causa factus est, inde. Altera pars
Sacerdos non integri corporis quasi
mali hominis res vitanda est. Hoc etiam
in inanimis notatur; infecto magis in sa-
cerdotibus post sacerdotium magis est
observanda debilitas. Non enim sine ira
deorum debilitatur sacerdos. Apparet
non esse propitios deos sacerdoti quem non
servant quamdiu fuit. Contra colores
Contra hunc colorem Gallio non pro-
babat similiter cum homines Metelli asse-
rerent tamen intellectum [illegible] ita ut
cogat eum iudicibus offerre potestatem
et ipse consule. Mulier rapta pater
Imprudentiae reus damnatus
quinquennio exulet. Rapta raptoris
mortem aut indotatas nuptias optet.
Quidam habebat filium et filiam. Imprudentiae
reus damnatus in exilium abiit. Filia
eius rapta est. Raptor ad patrem
puellae se contulit, impetravit ab
illo ut iuberet filiam nuptias optare
et epistulam dedit ad filium suum. Auctore
in morte optavit puella. Pater rediit,
abdicavit filium. Quod me [illegible]
reus eum duos abstuli neutro meo
culpa. In altero me fortuna decepit,
in altero filius. Filia mea patri paruit,
filius nec patri [illegible] [illegible]
de voce agnovi patris meis. Potes
omnibus nequitiis hominum [illegible] que
non possis occidere. Ergo me tunc debere
reum per hoc intelligitur quod imprudentes
aliquando prudentes fuerunt aliquando
consilio nec fortunam meam [illegible]. Altera
Irrupit tam meliores tamquam pars
in oculis domum. Venit ad patrem.
Non reperit eius pudorem. At ego cure
[illegible] quod absenti fecit iniuriam. Non possum
obiicere abdicatum quod lege factum est.
Non potuisti pro iniuria indicare
quam non noveras. Multa a nobis ex-
torquent quae nolumus [illegible] et tu in ea
fortuna eras in qua posses iniuriam
accipere et ille is erat qui eorum opera
iniuriam posset facere. Et sciebat malam
causam suam esse apud eum qui illum non

noverat. Sed ut superbe sub iudicibus nos
optare nuptias [illegible] videbat se
et illuc [illegible] aliquid non explicitum
suum [illegible] iniquius tardius fuit. Collegit
ingentem numerum pastorum. Expugnavit
domum, [illegible] [illegible] [illegible]
tibi raptor non narraverit. Contra.
Contra latro dicebat semper infirmum
esse qui rem aliam prosequitur. Non
aperte [illegible] [illegible] factum in [illegible] volu-
tate qui defendit [illegible] [illegible] auditur
tamen reus qui fuisset tam accusator.
[illegible] autem loco est qui habet rei for-
tunam accusatoris [illegible]. [illegible]
[illegible] dolorem in narratione ostendendum
in argumentis [illegible]. Non prudentes
fuere eos qui in narratione [illegible]
colores consumserunt. Non et plus illos
ponere quam narrationem desiderasset et minus
quam probationem. Armis sepulcri victor.
Sepulcri violati sit actio. Bello
in quadam civitate vir
fortis in acie amissis armis de sepul-
cro viri fortis arma sustulit. Fortiter
pugnavit, reposuit. Praemio accepto
accusatur sepulcri violati. Arma uno
[illegible] [illegible] sunt. Hec si [illegible]
arma sunt [illegible] [illegible] [illegible]
disses non violare sepulcrum si illo
vendere [illegible]. Uterque quod alteri deerat
commodavimus: ille mihi arma, ego
armis virum. [illegible] [illegible] [illegible]
est vir fortis [illegible] [illegible]. Necessitas
est que naufragia [illegible] [illegible]
necessitas que [illegible] [illegible]
Necessitas est lex temporis [illegible] non est
legittime pluribus. Melius numquam
sepulcro dictum est in quo honorata
sunt arma victricia [illegible]
[illegible] templa [illegible] et [illegible]
[illegible] dona consuevimus. Altera pars
Rei cum habeamus [illegible] merito in
fuga audacem turpe non [illegible]
putamus quam [illegible] arma sua [illegible]
dit. Hoc excusare non poterit nisi
aliena rapuisset. Aliena rapuit.
Hoc excusare non poterit nisi sua perdidisset.

arma victoria victricia armis consecrata
duobus manibus · arma que te quasi fortem
virum forte deposui inquit arma · quasi tantum
quod non et illa perdiderat Non teneor lege
que reposui tamen tenerer Hercule · qui cum
subripuit arma licet reddit dignus censeri
non est · hec illi etiam pro virtute donanda
si grates deum reddimus primum consecrata
sunt equos esse non querere Unum unum
forte hunc ornamus alium vindicamus
Abdicavit quidam Privignus medicus
filium abdicatus medicine stu
duit cum pater egrotaret et medici ne
garent posse sanari · sanavit reductus
est postea egrotare noverca cepit ·
Desperaverunt medici Rogavit pater
filium ut curaret novercam Nolentem
abdicat · et cetera · Uno pacto illud evenit
ut abdicatione mea pater egrotaret
Reditu noverca prope cessare morbi
Medicinam relinquo · Multi labores multe
vigilie · adice adhuc et qui sanantur
ingrati sunt et medicus possum de
cipi et non possum inquit excusari Ego
vero credo non satis illa sit posse sanari
Ego vero credo non satis illa sic posse
sanari times fortunam imputabitur
mihi si quid acciderit Hec tu me non
posse non credis Omnes medici negant
et ne deligatores sunt · Omnia que te de
cepta sunt · non sunt tanta scientia quanta
videtur Magnus preceptoribus opus est
ego abdicatus studui Ignoras quid te
sanaverim Non tibi medicus sed filius pro
fuit Desiderio laboribus · gratum tibi
erat quicquid manibus meis acceperas
ut primum intravi recreatus es · quod
dicam curandum esset agnovi tibi advertis
hec non eodem morbo laborat Multa
sunt dissimilia corporis etas animus Nichil
magis egris prodest quam habere curam
Sed cuius nolunt Temerarius remediis
graviores morbi curantur quidem non non
audeo in noverca · Ex altera
Extra · Non oportet adolescentem contra
novercae sententiam aliquid agere et gau
deret ferendus est adolescens si se ex
cusat non est si resultat Altera pars

Languidum est · filium et in dolore me simulasse
gravius aliquid volunt sanare · quod fecerat de
me maximum quia alio sanare non poterat
Negat posse sanari Nemo suscipit non
ducit filio curamque perpere Contra
Extra parvulos dicebat inter pueros
et filios non solum modo putat licere
quod oportet Privignus filius et privignus · 30
Quidam mortua uxore que ei pu
pererat duxit aliam Puerum rus
misit Illa sterilis filium sustulit
utrumque rure educavit per longum tempus
redierunt similes Querenti matri
uter eius esset non indicavit Accusat
ab ea male tractationis Unum scire quod
secum estote Non me indicare liceat
sunt et neutrum indicasti Qualis erit
noverca que fieri cupis Alter tuus
est · sed alter tuus frater est Et si pater liceat
verum privignus est Unum alterius me esse
mihi verisimile est noverca in ceteris
mentis malis Non mihi sed noverca
decipienti · hec ipsa nolunt natam distinguere
Iudicare nisi ea sentiret quereret
hic tuus est Unum alterum novercalibus
oculis intueris Unum tibi contingit ut
habeas privignum et non sis noverca
Male tractationis agit Altera pars
Filius eius rus ablegatus a patre et
educatus est sic ut agnotus esse possit
et unum tibi reddit · utrumque filium · hunc
vero privignum Sed crudelius filio carent
quo prosunt accessit Timet hunc
iniquitatem eum meminit ipse magis
amice eum tam alteri mihi donatis mater
est tum non mihi reddere sua Ex altera
Extra quod ad colorem pertinet dum
quibus pro romanis et filius Pompeius
hec ipse sunt · nescio et ideo non indico
tibi · quidam inspicere · et utrumque ipsi
dixerit · nescias sed etiam si scire · non
indicarem tibi quod latro et Restitues
sed ad summum potius neutro colore pro
babat Si dicat inquit nescio ulli
fide facit Uxor ipsa non queritur ab
illo · nisi illi scire possit Dicat enim
quemvis pater qui ore a matre a filio
quod verisimile non est nomine domi
esse · cum sciat Ille autem mixtum colorem

Vtrumque corrumpit et ignorans fide et non
indicant fiducia Ita ad dicit etiam si sci
re non indicare efficiat ut illum videre
indicare debere si scit Ipse autem hec totum
visus est que dicebat simplicissimum
sensio sed non indicio · Anima pueris hec
utile est et tuo filio magis amaritus
sed eum qui innocens indicere non habere

Tyrannicida adulter tyranni

c. 31 Tyrannicide premium sit adulteris
deprehensus a tyranno · gladium
extorsit tyranno et occidit eum petit
premium c · d · Non fecisset tyrannicidium
nisi illum tyrannus armasset · tunc adulter
non fuit · qui etiam tyranni fuit Imputat
nobis quod deprehensus in adulterio
mori noluit, Tyrannicida ut inter
secari potuit a tyranno Certamen
inter conditore contractum publica
fortunam distraxit non a nocentior intrat
sed fortior, Tulit secum tyrannus gla
dium Hic eum scrutari voluit Cur
plus ad premium venit, Tyrannum este
occidisse cum adultera non loricam cli
peum ne suspicio sed te inde ac pluri
dissimulans veste ipse insignis intrat
cubiculum in quo tyrannus non omne
diligens agnoverit Tyrannicida in
ne tyranni in veniret optaret Ducat
tyrannicida in arte Tyrannus non
uxor · domine non amor · ascensurus
sed erat cum ferret ferrum Erat ille ubi
inveniat tyrannum sua honesta opus
voluntatem inchoat occasio perfecit
Sepe onerata vtius est · et ubi ea
fefellit artus scala est qua circa
orum stabat sederent premium · nec in
felix admirentus cumulat gloriae tytulum
nec glaudius · intus incipit fortuna
felicitas Nunquam maiore virtus propu
gna tantis munerebus tyrannica
dum emeret · si illud etiam libido pro
mitteret Rhoni in auditores more pug
nabat tyrannicida pro adulterio et
tyrannus pro pudicitia occidisse tu
inclitum fortasse tyrannum tyrannum
cale r · p · nolo · occidat eum · cum natus

desistat malis dicta uiuerbis qualia
in adultery maritus attulerat Adulter
consulis ad premium gens Nolo tyranni
cida innuit ut occidat tyrannum
Perculit tunc veneno vinci hoste
noluit prodicionem, noluit honorabo sub
eum tyrannicidam non honorabo fortunam

Non habebis non contra Altera p[ars]

Nisi querit ferrum · quod eum tyran
no profuit quod quesierit In eo quod a
crudelis ad tyrannum venit non videbis ni
sed premium manus non quereris quod
venit tullium tyrannicidam detuli
Non est gladius meus sed manus mea
est · cum meus est · si consilium sed
premium sed tyrannicidium meum · adulte
ratus quo effectum est Re quibus tem
adulterium · Diligunt arte in inventa
occasione reperiuntur temptant servos
temptant amicos per uxores sola tyran
polluerunt sicut non homicidium ty
rannum occide ferrum in arte ferre pro
erat inveniens facile Et tyrannum in
veniens · omnia quelibet res telum
Certe semper secum plus habebat ferrum
tyrannus, Gladius ut dixi fortior
est Iam pellicitus adulter sum ne
deprehenderer Per vim metum extorta irrita sunt

Per vim metum operas remittere coactus

Per vim metum que gesta irrita sunt Bello
civili patronus victus et proscriptus
ad libertum confugit Receptus est ab eo
et rogatus ut operas remitteret Re
misit consignacione facta Restitutus
exigit operas · c · d · Patronus a liberto
restitucionem peto si fortuna tua a me
voluisses operas promptius bello
perdidi ad restitucionem meus neum
tue liberum operas desideres preter
tabellas Illa proscripcione tabula
crudelior est · prosequebatur illas quot
vicerit · Hec proscriptione sunt · quibus
receperant In illa vetus sunt in
hijs persona Denique illa iam desint
hec pervenerit Nos mea inest si alium
ius sunt Sepe dignum est pena qui
ipse lumen adhibet · et quia ab alio
ad mota · adlectum sum intus quod

Omni medi[cin]e. dum omnes me offenderent secutus sum. hoc consentire non recepit nec per indulsit. Nichil enim est venale mea[m]. Nichil tibi opus est [...] corpus. Altera pars. Petis. Casta illum fuisse certa si corpus non potest. Qualibet indicas opus [...] indices ea periculosa quod indicasti habes indicia tua bene defunctus indicasti manum misisti bene de liberto prosperitatis in potissimum te commisisti ac non misse patronum habere futurum [...] prosperitas fuisset quam tue posset eorum rogari. Restituto tibi prosperitate re[...] non [...] in prosperitate gessisti. Exit. Omnes in [...] Fo[...] c[...] preferebat veteri sunt in libertum. Vamus [...] nec et ottomo gererunt [...] ut patronus remissurus videt opus si obtinuisset. Ra[...] otio dixit. Omne ne indicio meo videris emisisse faciam remittam. quid me sic [...] tacite minutus [...] Contra [...] aut [...] interdum est coloribus. ubi verendum est ne inde [...] re dura postulare ubi [...] honesta persona promisso [...] falleudus est. Secundum in hac persona verum rea. non hoc nunc quod de hoc colore metuendum est. ne si inglorium hoc remitte [...] videam. Lib[er] [...] incisus [...] est [...] scripti maleficii sit actio &c.

Quidam naufragio facto amissis tribus liberis et uxore, incendio domus, suspendit se. Precidit illi quidam supervenientibus laqueum. A liberto reus fit maleficii. Tres inquit liberos perdidi utinam et illos servare potuisse. Unde [...] vicos felicitas. Quamvis prosperitas aliquid prosperitate [...] fugiunt pro[...] latent. naufragi natale amisi inquit uxorem. liberos perdidi. Tu putabas te ea condicione accepisse ne perderes. Ludit fortuna de [...] muneribus et que dedit aufert. et que abstulit reddat. Nec [...] opus est ea [...] qua tu [...]

non [...] Non [...] quod [...] incitus [...] vixit. Morte tuo tibi putas esse naufragium. Crassus vixit et non putas perdiderat sed publicas opes. Omnia tibi fortuna abstulit. sed spem reliquit. Falle [...] nemo [...] vetetabit [...] Nemo [...] negotiatione alios [...] questus. Nemo naufragus [...] est ultimum ad necessarium [...] ut [...] misertus sum. Nec de te amplius quam fidem cogitavi. Non attendi [...] non orbitate aut si attendi [...] te post illa vixisse. Non [...] est in moriendi [...] hic legerat locum in quo interpellari posset. Altera pars.

Tollat illa [...] aliquam arbore suspendo laqueum. de fortuna [...] hoc [...] permittit. Nunc inquit morte. Iniuria est. ut qui suo arbitrio debui. suo moriar. Amisi uxorem liberos patrimonium fortuna nichil preter laqueum reliquit. iste nec laqueum reliquit. Cupisti insolucta morte solitudinem eliquendum [...] moriturus. altius [...] [...] si [...] stamine [...] Quod a me iste [...] in more [...] quod de [...] ferre sententia. Ego ut moriar. iste ne prohibeat. Ne hoc narrare [...] nolui [...] reme[...] meum. Si quod fides est non [...] sed [...] sum. Nichil ad tenebras [...] Domus mee fata claudo. nullo miserior quam quod ultimus morior. Sin me vite [...] ut [...] aspice incendium. ut naufragium aspice naufra[...]. ut [...] aspice sepulcrum. [...] tam calamitosa domus feliciores fuistis uxor et liberi nobis mori contingit.

Pauper nimium divitis

Pauper cum haberet filium et dives filiam, dives peregre profectus est. Rumor fuit de morte eius. filius eius divitis in gratiam rediit et eius filiam duxit. Reversus pater coegit illum uxorem repudiare. nolentem abdicat. Nemo quicquam facile credit quo credito dolendum sit. Ego dum

non credidi de ministeriis tuis desertor
patris, inimici cliens, uxoris mater
parens. Non flevisti patrem, non quesita
sic communi planxisti. Rumor incertus
fuerat te decessisse. Mirabar si tale
uxore uno pre leve potuisses. Non
quereris nisi pietatem. Uxor mea tibi
debet esse suspecta. Inimicum habeo.
Quis alius hanc famam potuit in-
mittere nisi qui me nullo filio col-
locare non poterat. Dum timeo ne venit
opus, ministerias tuas patris ossa recu-
savit: tot servi secuti sunt tot liberti
tot clientes, non quemquam duxeris. Videt
sit, fibulam auream a suo accipe
noluit. Beatior fuit ille animo quam
ille regno. plures insidias continere
fugit. factum dicet quod facturum nun-
ciaverat credidit etc. Altera pars

Quam grate gemuis adiva [illegible]
Mortales esse in initio [illegible]
sunt apparet. Hec amat filium tuum.
Contra Romanus quod tu nec tuum
rerum stultissimum dixit. Dives me
semper contempsit, numquam nisi pro mortuo
habuit. Ut aliquid et ipse simile se
mano dicam post hanc sententiam. Semper
Romanum pro mortuo habui. Fratres pancratiaste

Male tractatus
fit actio. Duos filios
pancratiastas instituit et duxit
ad Olimpia. Cum compositi essent ut simul
pugnarent, accessit ad pugnantes pater
et aut abdicaturum se si quid quis
dederit. Commortui sunt iuvenes et
decreti hii alium honorem. Reus fit
pater male tractatio nis ab uxore
uxorem. Utrius sine sorte pugnasse
et utrumque vicisse. Stetit truculentus
pater ita pietatis et adhuc minabatur
moriuntur non alius ab altero sed uterque
a patre. Misera nunc adesse non potest
qui filium suum occidit. Iuvenes in-
victi nisi habuissent patrem, Victi
iuvenes nec parricidium pro hereditate
potuistis. Vincere pater parricidium
nollet, vinci propter abdicationem. Abdico
eum qui victus erit. Decedes meliore
abdicatus est. Imminuto sive cum Olimpia

parricidiis absoluta sunt. Altera pars
Non facturus dixi et si facturus
pro gloria eorum dixi non debeo. Nunquam
plus esse tuum luctus communis sit. Omni
videbam collusuros Armatus sum non
ne filius meum ponere se ut ipso par-
Dampnatus parricidii alligat fratrem

Omni fama testioni dixerit nihil
capiat eum de quo dixerit. Decedens
eius filius perfectus eum unus pater abdi-
cavit solus reduxit. Accusatus est
a patre parricidii et dampnatus. Dicebus
festis intercedentibus penam adhibere de-
lata est. Reduxit pater. Accusatus dampn-
natus frater suum testioni et opti-
nuit et inxit. Cogit pater ut inter-
solvat. Volente abducat falsum
nisi ferre testioni dixit. Eum inter cuius
causa illum facere te comparabile ipsa
crudelis in fratrem miratur. Sed de
parricidium credendum est. Ergo duos
ego filios habere non possum. Adolescent-
iam potes et parricidium facere. Alligatus
est alter filius quem non venerabatur
pater. Alter iam reduxit nunquam solvet
frater si talis es. Nichil recusans mentitur
est. Parricida es non nupcias in te
sed de patre pro animo dixit. Suspectum
habuit quem relinqueres patrem. Inter
cachenas filii mei iacebo. Ecce clausi
ergastulo. Iuste teste tuum sic alli-
gasti. Altera pars

Non ex periculo solutus sum meos alligat
non solum poterit si testioni filii
professe dimisisset de patre frigolo de fre
commisit vidisse patrem in carnifice
inditia. Parricida sum sicut obiicit
hic levius iratus. Mirare si eum
fratrem alligare possum qui me putat
occidere. Iugulata erat ipsi pene mors
dilatato operatum gratiis indebitum
quam pati ymaginabar in aulleum
suspecte proficiendo. Iste recepta alium
proditore
Nocte bello portas
aperire non liceat imperator
in bello summariam habeat potestatem.
Directi ab hoste captivi ad portas
nocte venerunt. Imperator non aperuit

ante portas occisi sunt. Imperator post victoriam reus est lese rei p. Ro. pu. tam mores honoraverunt leges cur inquit esse. prevenit. ymo cur ne perisse capti sunt. hos ego autem dum non recepissem nisi victores nactu nec victores qui precedens post tridie in bello pugnaturi essent essent a quibus laudari iuvenes propter fugam nichil desiderant propter nichil fugiunt ut leges relinquant. redeunt ut tollant prevaricacione plus de futuris redactus angustiis cum servilorum desideraret auxilia captivorum contempsit et reddidit eos libertate. magis tuum posse quam inique habuissent quod qui perdidissent. Hoste quo hoste timentis distinguam. quia in dat nota ut arma agnosceret credo. in fideles hostes fuisse ut occidisse sed credo vereor sequerentur admisisse. Alia pars

Infestus illis esse sunt tumquam coacervavit loco. hoc nec agi posset nec recepit captivos fortissimum. duces Regulus Crassus hoc posset negatam nostra erat civitate animam certe lex non vetat

Domus cum arbore combusta

Qui sciens dampnum dederit quadruplum solvat. qui inscius simplum. Dives pauperem vicinum rogavit ut sibi arborem venderet qua sibi dicebat obstare. pauper negavit. dives incendit plantam eius qua et domus arsit pro arbore pollicetur quadruplum pro domo simplum. Veritatis flexiant sanus iudicium primo fide ... Arbor ramis extendentibus tota domum tegebat non sit quomodo comburi. Quando datur hoc iniquitate sine sino totum istorum pauperi iniquiter. Ro. sit oppugnare sublimis oppugnavit ignibus nichil huic me et pauperem nescis si iure agamus. licet et pauperem grande pressisti. Vos possidetis agros et urbis fines urbes et domibus implet intra edificia vestra iuvas et nemora comprehenditis nichil locum ... tuus quod ruine mee. Domum perdidi qui tam ne arbuscula quidem potera delectus tuus dives ardebimus odiis voluptates in incendio querit et pro ... ignibus relaxavit prospectum

designabat Quando ambulationibus nos non designat fuerorum ... Extra in mensa altitudinem pictas. lutum non inter iacere. Instituit ... ambulationes et nubium solo edificare domus non nec ipse aut publico concludit. Cum hec arbuscula ymaginabar dimitto silvas. Eadem perdidi. quod fateor iratus minimus plus perdidisse quam voluit. Ro. diminuto postulo cuius dampno designat incendium cuius consilio cepit sed ut domus ad celum omne contexte ... eius habebat. Estiva frigora et ne plus incedens intra istorum penates agitatur aug. In summis culminibus sutura ... nemora et navigabilium piscinarum freta arata. Cuius populus vivit singulorum ut ... sunt. Latius quam nunc iugera quam reges imperant. Clarum proiectis insulibus submoventur. Respicitis quanta sit potentia ignium quam inextinguibilis que cumque totas afflat urbes et loculis inicijs oriuntur in ira. et si pro dampno dare noluisti sed tu noluisti pro ... est prudens de ... tenentibus eo. ... eum noluisse de qui imprudentia defendit. si fatetur iste se fugiens iam incendisse puto tota domum intelligetur arsisse. si unum signum nec eum quisque ... incendit sed una aqua ... quo tua fuisset ... se ... ignis. at qui pars domus est arbor que pars domus est. Alia pars

Pestilentem in faciebat domum arbor. celum omne per quod salubre spiritus venire posset obduxerat. Rogavi faciliter et dixi nichil tibi nocet arbor ... in plurimum non ... Quando adde ramum pertinet qui ad domum sed ... ... domus mee. rami pervenerunt iam eum quosdam parietes ... ... ius sit arbor ... distinctum.

Raptus in veste muliebri

Luxuriosus cervicem ... adolescens speciosus sponsus ... muliebri veste se ... in publicum processit. Raptus est ab adolescentibus x. accusavit illos de vi. et dampnavit. cervicem prohibitus

a magistratu . veru facit magistrat
i(n) mre muliebri veste sumpsit . ca-
pillos i(n) femine habitu composuit . select
puellam lenocinio studuit . Solo
nunc gonat . no credis et qui non
crediderat ubi sunt sponsione et ipse
desponsione forsitam venerat ut au
diret impudicitius conciliari . Date
illi vestem puella est . date noctem
rapiet . Sic illum vestis supta decuit
ut videret . non tu primum veste sup
sisse . facta totius adolescentie remitto
una nocte contentus fuit . sic mutatus
est puella ut raptore inveniret
Ludymus cecidi nunquam vidi tamen
famosum corpusim . aut ut ... in conu
iuuene tue dicam Nunquam te rapui
aput patres meos qui forensia stipe(n)
dia assueverat : negligens putabat
brachium toga operire dextere ...
toga sub hijs morsibus abcerant
... tam verecundam ... vetebat
Constat hunc stupratum tamquam
esset qui rapuerit Constat esse
gravem semper severum fuisse Et hoc
totus adolescentium factum est ... eternam
tam nota erat verecundia eius ut ne
mo sine sponsione crederent Ty
rannus pro abolicione candidatus

Quam competitori liceat in competito
re dicere . tyrannus dominatione sub
abolitione deposuit . ut siquis adie
cisset tyrannide capite puniret . petit
magistratum competitor contradicat Candi
datus ... Nulla rapie
nullus occidet nullus spoliabitur
templum ... tuos honores . ... gesserunt
... libertate
Mamar ... tibi quod ... dederis
... aliquo impio ... parte
distinguitur ... magis nobilitatis magis
... Videtur dixisse
... que ... thesauris
... ut im
... verba non possent ...
i sua ... fastidiosum qui ...
nollet ... audire
Quanto ergo ... Alica ps

ca rei pro fecit Pacto mecum loquente li
noceat . neu qui noceat . Unica non obi
quod non noceret obiectum Syngrapha in ...
tum abdicato . At est . h . c . vj

Abdicato frater syngrapham dedit
in dimidia se parte dampni here
ditate si non respondisset sile-
tatur abdicat . alter a patre eius alius
habet talum . quid nimo patre non potest
solvere . Vis scire tuum fidei sit . hoc si
quidem tibi sine syngrapha tradidit
alterius firmior alterius fide vimo ...
patrimonium meum divisum est vis sine sue
viceret ... et ille qui tacuit Non dissi
mulo me hodie ... abdicare ...
... fraternitatem fecimus ...
... pactum syngrapham dati
... turpe ...

In omnem me fortunam Mercede pa
trat tibi ... Ea multa ...
inua militabimus si peregrinandum una
... cotidianam
rogamus ... tecum ...
Nolui recusare ... cogitare patris
Malui ut tacendo preij viveret
... Ego hic custos . et ...
dere maxima sibi melius ...
tradit . Da syngrapham tu dicis oport
ut istud ... accipe que a fra
... hoc quod honestum quod ...
... filius ... ut pater
... timebam nisi ...
pater moleste ferret filium suum ...
non esse . ... esse ita ...
pretium utrique ... placet Spondet

Ad pulsore tecto ... privato ...
maritare non liceat imprudent
... quinquennio ...
... filium et filiam ...
... profectus
... in possessione ...
... Restiit hic filius ...
villicum . Villicus ...
cepit ... ad filium . accusata ... qui
... abdicato filio ab
soluta est ... pater
abdicat filium Accusator tamen ...
fecit ... filius ...
honestiorem ... accusata est.

frugaliorem quam rectius est. male me
nuisti de patre quem conclusisti de sorore
cum periudicio noluisti. De iudicibus
quibus in tanta bona timuisti eam. aut tu
peccasti aut soror. filius me docuit
quod illum non recipio. Absoluta est inquit
me advocato soror. Ita tu patrem non
reprehendebas cuius ista bene tam agere
possibile cum absoluta est quae receperat
dampnata est quae expulerat. filia me
fratrem indicavit sermo domini et vim
duo coniux sui Ingratos fecisse simulans
et est imprudens nonnumquam quod hoc causa
eius putas finisse quae recte quidem
advocato dampnata est. Dic te herede
possibile mori dignius fuisse causa quia
hunc sive relinquam. alii dicunt. est
et pater Nulla hoc scelus imputat hic
quae fecit absoluta est. hoc cum tenet
quem inimicum eandem unquam putabat
inimicam Ignorantia. dissimule. hoc te
inscientem non accusari iubet. Ut mea
causa faciebas me admonuisses
sive prohibuisses non contradixisses
Fateor lege prohiberi. Altera pars
te non potius accusata et absoluta
est. quia muliercula videbatur non
nosse leges. Non me timui. sed pro
te res in notitiam hominum venerat cap-
tatorem timui ne crederet. Mu-
lier notam fuisse soror accusata est
Malim sive frugalissimum tecum quam
fratrem optimum amittere. Mater nothi
Maior frater dividit. Lecta per pre-
promium minor eligat. Alterat
filium ex ancilla tollere. Emendam tu
heres legitimum filium. alium ex ancilla
sustulit et decessit. Maior frater
sic divisit ut promium totum ex una
parte poneret ex altera parte nothi. Minor
elegit nothum et accusat fratrem circum-
scriptionis. Nunquam cum coheredibus
suis dividendis legisset inquit alte-
ram partem tu solus talis potuisti ex
filius qualis frater eras. hoc te divi-
dere nec eligere iussit. pater ne minor
circumscribi timeret. sic divisit ut se
nolle non possem. medie relinquere fratrem
in egestate nisi in servitute. Hoc
est divide ex altera parte promium pone
ex altera omnes. Talis fuit et ille co-
heredem pater ex ancilla tollere. elige ut
aut promio careas aut scelere. Sunt
alii scriptionis dici solent qui aliquid
abstulerint iste nichil reliquit. In
inquit noluisti pauperem esse cur ego quer
si egestate delector. Alia inquit non pater
quod lege factum est. ymo nichil nisi
quod lege factum est. Et si quid autem
gestum est per se iunctum est circumscriptio per
crimen sub specie legis involvit. Omnino
apparet. iniuria legittimum est. quod latet
insidiosum est. Semper circumscriptio per imus
ac iniuria pervenit. hoc iubet maiorem
dividere minorem eligere. Nec tu divisisti
nec ille elegit. Sic alte alligatus est
inter utrumque. quod non expediebat
nolle. Ita sunt in unum mea pietas
non timuit ne eligere posse alteram partem
Ergo nichil aliud quam Altera pars
divisi. Circumscriptio non in divisione
est. sed in electione hoc inquit quod
tantis rebus relinquit. Hec gloria
quam pignus quidam pererrant. Multa
de patrimonio rapuit cum heres meus
dixit ancilla. In prudentia timebis
ne in illa servitute. Non expediebat
ne cum illa totum patrimonium quaerit
esse. Hunc tantundem habes cum parte
quam noluisti ut tantundem haberes
nec pater voluerat. Ideo inquit tua
causa reliquit. Ratio et species mortifera.
Veneficii sit actio. Proscriptum
uxor secuta est. Quadam tempore
secreto fonte ut rogat
quid esset. Ille dixit venenum et
mori se nolle. Rogavit illa ut parte
sibi daret et dicit se nolle. Sine illo
vivere. partem bibit ipse. partem uxori dedit
perit illa solus. Restitutio in inventus
est maritus heres. Restituitur atque
veneficii. Sic egit ut deprehenderet
et sic deprehensus est. ut accusaretur
hic bibit ut viveret. Hoc est ipsum
istud venenum quod cum herede non inter
Hemo nunquam noverat tam fidam uxorem
venenum dedit. fugit ne occideretur xx

dicit se mori cupere. Vivit prosperitate
locupletior factus est ut inimicum vellet.
Uxor illi persuadere non potuit. persuasit
eos blandior uxoris hereditas. Erat
quam pro potionibus hauriret. Contra
parentes gladio perscrutatus est. sunt venena
concedenda sine periculo victores facere quam
victi. Quid ut putabat furtum eius in
consilium uxor testamentum tulisset. ma
ritus venenum. Ubi est uxor. et quid
te pudet. ut omnia prospera redeunt. Etiam
suspecta potius cognita est. Solute inlan
si tam efficax venenum est. Heres est
qui dedit. sumus fere patribus leves
et in novum livor suspendit. Grauis
illa et pestifera pro pondere suo sub
sedit. apparet te dum propitium. Feme
nam habuisse. Vesta. Quid etiam si
pro defendi qui necari debet. tu
lo potes qui fecisti ut velles in omnibus
venenum sunt que pondere sufficeret
in una potione. Habet iste usque ad
venenum. uxor venenum. Altera pars

Tunc in pace dilatat in bello secutus
est. Ut consilio ultio non reliquit. Di
gnum quod vivores sequntur. Bella tamen
longe prosperius sed gentilium. Secundum
tirans habitus aditum per misit ut venenum
bibat et unum venenum inque est hoc
qui daturi sunt. dissimulant. Ve
nenum tanto vendidit. Queritur an pro
specto licuerit vivere quod licuit tantum
vendere. Epigmates reus.

Om in viam iudicio fecit capite
puniatur. Dissius epistles ad
Cyrus tam rege bis acie victus fedus
cum eo fecisset et filiam eius uxorem
duxisset. Cum atheneas redisset et causam
diceret. missi sunt ita iudicium quendam
tirannum cultu armati et ipse reus
gladium stringeret. Cum iudices titubarent
adiudicandum. palam absolutorias tu
lerunt sententias. Accusat quod viri in
dico ferent. Contra. Homo iudicium tuum
non sic timuit. tamen tu decibus iudi
caturus esses. Cum toto tiburtino suo
venit. Annotatus non minoribus
terroris bellum instrumentum quam iudicium
Epistole tam te gladium inductum est.

Ratum tibi tam gladio. Certe hec inertis
arma ponenda sunt. Rue est ista
contra rerum natura permutatio in bello
impetie in iudicio bello. Altera pars

Ego mihi non feci. Omnia enim le
gitima putata sunt. Accusator suo
loco dixit reus suo. Respondit. Effecit
pro omnibus vitiis suis iudicium est. Cum
iudices suas ferret strinxi gla
dium ut accidere me si deprehenditur. Cum
iudices tulerunt pilatas absolutorias
ut gratiam duci suo referrent. Reparauit
causa utilitas rei publice sunt. Quales per
sequntur erat infelici plus. Barbaros
arca iudicium finisse. non fuit iudicium
armatos. sed fuit more suo. Quid
perigis inquit queritur quod nobis cu
stode addunt. Adultera venefica.

Venefica fit actio. Quidam cu
habebat uxorem et ex ea filiam
nubilem. iudicatus moriem cum eam collo
caturus esset. Illa dixit. celerius
nupturus quod illa nubebat. decessit puella
ante diem nuptiarum. Dubius signis
crudelitatis et venenum torsit ancillam
pater. dixit illa nichil restare de
veneno. sed deasiatorio dixit et cuius
cum collaturus filiam erat. Accusat
uxorem veneficii et adulterii. Contra.
Hanc veneficam. Scierimus quod inhibat
adulterium deprehendi. Scimus quod factum
est veneficium antequam fieret. duo cri
mina ad nos detuli et duas iudices
Altera dicit quod factum est. Altera etiam
quod futurum sit. Queritur adultera
fuit pelos. quod infelix domum in qua
adulterium argumentum est. duo in
nestus est. dum pudicitia est. dum lau
do gemini comiciam adulterium. Di
me tardissimum in malis meis. Ve
neficium diminutum quidem tradidi.
Adulterium in veneficium denuo deprehendi
versi sunt in querimus. impie. nu
tatus et genialis lectus in funebre
feretrum rogo infelices faces profert
patre cestibus et venenis timide. Quid
ultra quereris verbis signa signis

tormenta congemuit. Moretur antequam
nubat. factum est viduam flentes torus
et in caput illius materna verba ter
dixit. Beneficium adulterio perdidi uxorem
parricidio. filiam veneficio. Altera pars
Duo gravissima crimina obiecit adul-
terium et veneficium adulterium ancilla
teste veneficium ne ancilla quidem. Cum
indignaretur si non rogata dixerit
illi verba quae, nos timuit quod filia nupse-
rit. quare dixisset celerius moretur
quam illi nubat. Verba dolor parum co-
siderat. Suaderit et est sponsale for-
tuna dixit Demens qui filio
cessit uxorem
Dementie sit actio. Quidam habebat duos filios
duxit uxorem. alter ex adolescentibus
cum egrotaret et in ultimo esset medici
dixerunt ad nimium esse. Intravit ad
filium stricto gladio pater rogat ut indi-
caret sibi causam. Aut damnari ac non
venerari. cessit ille uxorem suam pater ob-
alterum accusatur dementie. Videte rem novam
fratrum crudelem. novercam invenio insa-
nis fratrum. quod aliquis meos beneficio suum
est. Tradidit illi uxorem. sed eripuerat
testor inquit presides deos pietatis
amicae autoque dixere tempi ita ut tum
impium notas quod fratrum habes. non tibi
Iussi pater ut tuus oculos. tolleres in gla-
dium. nec nisi cepit extorsit prius quam
pudiciis filii morerentur sufficere non potuit
ignoscendum in qualicumque facto est. Altera pars
Alter lenocinium tunc alter parri-
cidio qualiter. quod hoc adulterium esse
non putas. quod multo crudelius committere
nescio furiosius uxorem duxit. an haberet
an dimisisset an collocaret. Iudex
est cum adulterium pro beneficio im-
putatum est. Strinxit gladium maius
ut non indicaret adulterium sed ut faceret
Mori potius debuit filius quam sanare tempore
demum eum si invitus si priorem acceperit
quedam remedia ipsis graviora periculis
sunt. Damnavit pater suum et novercam
composita simulatum morbum et demum
Vasto precipitio mortem. Vestalis virgo incesti
Virgo vestalis scripsit versus

que visum felices nupsere moriar nisi
dulce est nubere. Rea est incesti. Que fe-
lices nupsere. cupientis est. Pereat nisi
affirmat est. Nubere dulce est. aut
corrupta animi aut incorrupta peccavit. Non
enim sacerdotis est tibi ingratus suos
fasces submittunt. tibi consules pretores
que innocentem. nunquam sanguinem mereretur
virgo est. Sacerdos fato mutet. Nec
nunquam nisi pura veste. Moriar nunquam
precibus ignibus extinctus. Moriar nunquam
de imperijs appellata est. Ad ultimam
vestam inuoca ut tam infesta sibi sacerdota
quae in nusa est Iterata carmen. Dum queris
quale sit tu scribas carmen. tu ultra
pedibus meis tuis emolliat et se
veritate templo delatum. modulatam
frangas. quod si utique laudare nuptias
tuas. narrari lucretiam decillius mortem
scribe autem quod inrusus de ea. Dicere
enim supplicio dignum cum quomodo de
supplicio sacerdotio felicius est. Dulce
est quae confessa nox quam cum ignis vise
rebus emissa. non consentire tamen sed
delectare incesta est etiam sine stupro
quae cupit stuprum Altera pars
Omnibus illi versus obiectis ne hic
quidem totus. non oportet incestum scribere
carmine. Consultum in rebus obvenires
an puniat. Incesta damnari nulla
potest. nisi tamen violatum corpus est. Quid
tu putas poetas quae sentiunt scribere
vixit modeste. castigate. non cultus
nulla lumina sunt. non quaesito cum
inveniens lectio sunt ~~non quaesito~~ verum
etiam cum nobis confiteor. Ingenium
habet. Quid in innuendo enimvero
quid in illa quae Catonem peperit. quid
in sacerdotes furentibus Ex quaestione
Extra. Varius geminus apud
Cesarem dixit. Cesar qui apud te
audeat dicere magnitudinem tuam ignorat
qui non audeat humanitatem Explicit
liber quartus incipit quintus pro-
logus in declamationibus Albucium al-
Insanias ni quottidie est liber vij
de albucio non ultra vos differ-
ram quibus non audieram frequenter
cum plurimum annum quoque

sonos ne studio dicendi ad secretas exerci
tationes iam multa intervenirent. quos
tamen grave remittebat. Alius erat cum
turbe se committebat. Alius cum paucis
comprehenderat. Incipiebat enim sedens et
si quando produxerat color consurgere au
debat. illa intemperantia in declama
tionibus eius philosophia. semper modo
tuo et sine fine evagabatur. Rarus tam
tam controversiam implebat. Non posses
dicere divisionem esse, non posses decla
mationem. tamquam declamationem multum
deerat, tamquam divisionem multum superabat.
Cum populo diceret omnes vires suas
advocabat et ideo non desinebat. Sepe
declamante illo [illegible] [illegible]
cepit. Quod controversia dicere [illegible]
quid debet. sed quotiens per argumen
tabatur magis molesta quam subtilis.
Argumenta eius argumentis collige
bat. quasi nichil esset satis firmum
omnes probationes probationibus
aliis confirmabat. Erat et in argumen
tum quod in strictione non tamquam per con
versione sed tamquam controversia implebat.
Omnes questiones sua propositione habebat
suam occupacionem suos excessus suas
indignationes epilogum quoque suum. ita
dum unam controversiam exponebat plures
dicebat. Dicebat quo non omnis questio per
omnes suos numeros implenda est, quia in
sed tamquam accessio. nisi tamquam summa.
Tullium [illegible] [illegible] est. si compa
par est splendor orationis eius.
nescio an illos alios sint non leves
ingenia sed plurimis. Dicebat enim
tacito eum sui sed effuso sed [illegible]
et [illegible] aliis illi facultas ut affirma
bat quam proprie notare non decuit
sed putabat ipse sibi deesse. Contra
quas optime pollebat: summis ab illis
vocabat simplicibus. Aperte nichil
occultum nichil inspiratum efficiebat
sed vocalis et splendide. affectus
efficaciter movit. figurabat orati
onem preparabat suspiciose. Nichil
est autem tam damnatum quam manifesta
preparatio. Apparet enim subesse
nescio quid mali si tanta adhibenda

medicatio est. ut sic preparatio non confessio
[illegible] implebat. Non posses de
inopia sermonis latini queri cum illum
audires tam orationis culte fluebat.
Numquam sese torsit quomodo diceret sed quid
diceret. Sufficiebat illi in quibus nolue
rat explicandis ingens facultas. ipse dicere
solebat cum vellet ostendere non hesitare
se et elocutione uborem cum [illegible] amis ac
cupavit verba [illegible]. Inequaliter
in eos iniuriari libebat. Splendidissime
erat. ubi res dicebat omnium sordidissimas
acetum et puleium et lapsanam et pisi
lenetem [illegible] et spongias. Nichil pu
tabat quod dici in declamatione non
posset. erat autem illa causa: Timebat
ne scolasticus videretur. dum aliud vitat
devitat incidit in aliud. Hoc videbat
nimium illius orationis sue splendorem
his admixtis sordidibus non defendi
sed inquinari. et hoc equale vitium esse
ut vicia sua excusare malunt quam
effugare. Albutius non quomodo non esset
scolasticus querebat sed quomodo non vi
deretur. nichil detrahebat ex supinatio
strepitu. ista sordida verba ad puta
tionem aliorum afferebat. hoc tamen acta
debat necessitatem indicium que prae
dicente tamen audierat imitari
nolebat. Memini illum omnibus annis
rebus apud Fabianum philosophum tanto
minorem quam ipse erat cum tardius [illegible]
Memini admiratione Hermagore stu
pente ad imitationem eius ardescere.
Nulla erat fiducia ingenii sui et
ideo assidua mutatio. Ita quo dum genus
dicendi [illegible] non possit esse velit
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] [illegible] cultus. Modo humilis
et contemptus. non minus se attollit modo
nimis deponit. Ingenio suo illusit
et lege de cervinis [illegible] [illegible] que
minime dixerat. Nichil eum ad perfectum
etas ei proderat ad summum studium eius
esse nomen. Vetus mos est inter
oratorias virtutes artes que raro pro
cedit. Magnus enim temperamento opus
est et [illegible] quadam et virtute [illegible]

visus est. Saepe illi bene cessit saepe
decidit. nec tamen mirum est si diffi-
cultatibus deprehenditur unius tam inequalis
virtus ingenii. hoc nemo praestitit quam
Gallio noster. declamabat adolescens,
cum declamaret apte et convenienter
hoc quidem videbatur. quod eo magis mi-
rabar quod tenera aetas refugit omne
non tantum quod perdidi sed quod perdido
simile est. Raro Albucio responde-
bat fortuna. semper opinio eius re-
mittebat libebat audire. et qui de
dictione sua timeret etiam cum dixisset
usque eo illum poenitebat securum illi erat
hec illum sollicitudo fugavit a foro et
tantum unius figure crudelis eventus
Nam in quodam iudicio centumvirali
cum diceretur iusiurandum tradito Aliquam
ita ab adversario induxit eiusmodi
figuram qua illi omnia crimina regereret
Placet inquit tibi rem iureiurando
transigi. iura. sed ego iusiurandum
dabo. iura per patris tui cineres qui
inconditi sunt. iura per patris memoriam
et executus est locum. quo perfecto sur-
rexit L. Arruntius ex diverso et ut
accepit conditionem iurabit. Clamabat
Albucius non detuli conditionem schema
dixit. Arruntius instabat centumviri
rebus iam ultimis properabant. Albucius
clamabat ista ratione schemata de
rerum natura tolluntur. Arruntius aiebat
tollantur poterimus sine illis vivere. Summa
rei hec fuit centumviri dixerunt dare
ipsos se adversario Albucii si vitaret
illi iurarent. Albucius non tulit hanc
contumeliam sed iratus talionem sibi
imposuit. Numquam amplius in foro dixit
Erat enim homo summe probitatis qui nec
facere iniuriam nec pati sciret. Sole-
bat dicere quid habeo quare in foro dicam
cum plures me in domo audiant quam
quemquam in foro. Cum volo dico quamdiu
volo. Dico quem dum volo et quamvis
non fateretur delectabat illum in decla-
mationibus quod schemata sine periculo
dicebantur. Nec in scholasticis tamen effugere
contumelias poterat. Cestius mordacis
ingenii cum in quadam controversia dixisset

Albucius quid si in talos ceciderit frangitur
si spongia ceciderit non frangitur. Audit
Cestius. Ite ad illum cras declamabit
nobis quod turdi volant cucurbite non
volant. Cum dixisset Albucius in illa
qui parricidii fratrem damnatum exar-
mata navi committi imposuit fratrem
in culleum ligneum Cestius eandem dictionem
sic opposuit controversia Quidam fratrem
domi a patre damnatum noverca accu-
sante cum accepisset ad supplicium impo-
suit in culleum ligneum Ingenuus refu-
gium secutus est. Cum hoc ipse bene
cessit declamatio primas tum res
bonas dixit. Et tum a scholasticis non
laudaretur nemo inquit imponit
hos in culleum ut pereant vestio quos
tamen ipsi calces frangent. Videos
quid velitis sententias potius audire
quam totas sicut Audite sententias in hac
ipsa controversia dictas Controversia prima

Duobus filiis // filio dimisso
quidam superduxit novercam
Alterum parricidii domi damnatum
tradidit fratri puniendum. Ille cum eo ex-
armato navigio imposuit. Delatus
adolescens ad piratas archipirata
factus pugnantem fratrem cepit et re-
misit. Rursus pater abdicat filium
Adiuta tempestate captivus despicere
me potuit. Hoc satis indicium tale
ministerium mandasset ut fratri an no-
verca ministerium an penam esse
voluisset. vindictam parricidii an
parricidium in se fratris nullos vires
non posse vos iustius an non credis. ego
confiteor nec credere posse meos rapt
est naufragii tantum omnia instrumenta
cautela sunt adminicula spem ullius
patri sed consanguineus an frater hec pietatis
tue munus ad inferos perferam latuisse
me fratrem aliter quam parricide mori.
Vivit inquit frater non credo Cernat
me. fecisse ut crederem in domo
nostra tam facile parricidium creditum
est. Ergo fratrem occidere non potui. Sed
praedo. Exultabat deusque videbimus
bene fluctum contempestatem horride
abscondebat se intumuerat mare

infestus q̄ navigiis. Serviendum habes
miseri frater. Si innocens es na-
vigium. Si nocens culleum. non potui
facere parricidium quia facile erravimus
omnes et factum putavi. Frater inquit tu
domus in domo parricidium facies.
Iacebat in littore navigium quod etiam
integrum infeliciter vocarat. Sicuti
parricida si tibi profecisset nam
lignum suum reddidit. Subito in eum animus
pariter concidit ferrum et nescio qua
se tum vacone tenebre stupentibus oppo-
suit oculis intellexi. i. tam difficile
est. et parricidium facere etiam quod
imperasset pater puer. Ita in que
sola miseros in domo tua respiciat
fortunam. Fuerat profectus frater tran-
quillo mari. Auspicato etiam inte-
gra nam quid hoc est felicius in
migravit damnatus est et damnavit
vivum nobis. Videre in notitia apud
piratas quidem perdidisse. Pervenerat
frater in istud parricidium incidisse. Ipsa
etiam vela secerat sua et infestas
naufragio fecerat. Mores navis
terris navigare qui servaturi ne
opportune. Erat navigium primo
fuerat. Crudelis et pertinax nouerca
inceptos sevit. Maria iam quiescunt.
Predones inviserunt; iam prius vix
ad nos pro te me parricida. Mutatos
rerum ira mortis mare invenit et
pater utrumque facta accurrit.
maria instora indigis. Inimicos
procelle premi non putatur interere
qui quia damnatus est prunicidum fratri
dedit. Senturio luculli mitridate
non potuit orando mitridate. Hoc boc
que non dubium parricida frater.
pater nunc eius tuis pereundum est
Naturam pater quo dimiserunt. Hic
dimissus nocens est iste. sed nunquam
frater est in iure patris etiam apud
piratas. Debuisses inquit te non
posse ita tu nesciebas. non licuit
non debui non potui Altera pars
Negat me parricidam fuisse quia
scit esse piratam. Dimisit

me in patrimonium suum. Ut qui non occiderat
videretur. Nec eam me voluisse. Clemens
pirata me unus inspector in vitam perdam. Hoc
Extra magna honoris theatro. D. 7.
magnus de hac parte dixit ut aliquid
dici debuerit de nouerca. Fuerunt et
illi quoniam non quidem falsa dicunt sed
suspicione et signatis. Animas suspicione
non probabat. Inscius inquam vecorde
esse aut tollerabile infamiae nouerca
quam accusare. Quidem principia tum ha-
buisse. In sua pietate post ablati sunt
impetum. Excusatus est autem in malum
colorem incide quod turpe. Suspicamur
dum colore usus est. Qui se tanquam
gravius elegisse dixit singulariter gene-
rum color prudentibus displicebat
que omnium fratrum hec absolutionis se
nec parat nec repetit Popillius

De moribus tyrannicidas infertur
sit actio. Popillium parricidii re-
um Cicero defendit absolutus
est proscriptum Tullium ab Antonio
missus occidit. Caput ad Antonium
retulit. Accusatus de moribus. Occidit
Ciceronem populus. Hec ne credatis occisu
aliquos pater. Occisurus Ciceronem de
buit incipere a patre. Antonius inquit
misit. Non te pudet populi. Nisi orator
talis te credidit posse parricidium
facere. Abscidit caput amputavit
manum. nunquam ullo crimine est quod Ciceronem
occidit. Parricidium bonorum. Occisum Ciceronem
malos mores noto. Hoc unum felicit
quod ante occidisti patrem quam Ciceronem.
facilius pro parricida Cicero induce-
movit. Et post dicente. Adnos hoc
patrocinium spectat exemplum. Illos
magis odit populus quibus
plurimum debet. Abscidit cervices
parte iam populi. Tibi ipsi occi-
dendum mandavit Antonius. Pudeat
te populi accusator tuus manet
Non credidisset Popilium facturum.
Antonius nisi parricidium fecisse in-
venisset. Hic indices populi servos
et nuntios patris vidisti te Ciceronem proscripsit
ne quem negasti fuisse parricidam

Non habuit r[...] sed [...] Iulius
Gracchus marius cinber [...] in capto
vidit [...] C. II. Pompeius trans
maris et dictor [...] se hortensii
clientem professus est et hortensius bona
pompeii nos pompeium defenderat Ita
ut popilius [...] antonii iussu [...]

Si illa tua in ciceronem [...] Altera pars
Omne [...] dicas [...] non [...]
[...] pro moribus [...] si [...]
[...] sunt populi occide quo ciceronem
mori ciceronem proscriptio sunt occidit
mea occide iussit [...] iussit [...]
Ego illi negare [...] posse cum [...]
negare poterat [...] Contra [...]

Contra popilium [...] ad historiam
tradiderunt interfectarum ciceronem et
[...] quo non [...] a cicerone
defensum [...] a senatu [...] Ter ab

Ter abdicatus [...] venenum [...] ter absolutus [...] est a
[...] domi [...] a [...] medicamentum
[...] interrogatus [...] esset venenum vel
[...] se mori et effudit [...] patrem
Dic quid [...] Certe nec secreta
fallunt ut [...] pater [...] cogitationes
[...] ne [...] infelix fuit [...]
ne me magis [...] quam ego [...]
[...] ter causam dixi [...] ad
[...] supplicia mea venenum bibam [...]
nec [...] tibi [...] est [...] venenum
[...] Demosthenes Altera pars

Quum se mori velle dicat [...]
rogat [...] parricida [...] in sua
morte paratum [...] est quod negas
[...] quod fateris venenum
quesisti venenum [...] venenum
[...] mea domus aqua [...]
[...] periculum [...] indicta [...] vende
[...] dicetur illi tu vendebas [...]
venenum tu abdicatione [...] tu
daturus esset [...] tui venenum
[...] Non bibit quod negat
parricidium est quod [...] venenum
[...] ne quis dubitet
an alia posset [...] venenum sibi
[...] ut [...] nolueris
[...] venenum [...] confiteri ut mori
Contra [...] [...] noluerit a [...]

[...] an [...] patri [...] [...]
[...] filii [...] suis nimium [...]
duxit Deinde equestri ordine reddidit
[...] ad [...] in [...] equites
in se [...] ut [...] non [...]
[...] Multos ne a senatu legerat
Cesar et ut repleret [...] bello
civili ordinem et ut hijs qui bene de
[...] meruerant gratiam referret
Cytero [...] [...] liberos [...]
[...] ad [...] au
guste [...] Liberius ad cytero
remisit [...] qui [...] duabus sellis
sedere quod cytero male audiebat [...]
nec pompeius certus [...] nec cesar
[...] adulator [...] filium

Liberi parentes [...] alant aut vinciantur [...]
[...] uxore et filium profectus piratas
incidit [...] de redemptione
uxor flendo [...] est filium [...]
ad redemptionem [...] Non re
manentem alligare [...] nauigaturus
uxor filium reliquit nec adhuc [...]
erat [...] est [...] lege
[...] nimium [...] ne
filius alligetur quibus [...] quid
[...] Quibus sit tota [...] est
[...] duos alligat [...]
[...] catenas [...] ad

Venundata e filio piratas Altera pars
familie [...] nisi
[...] abeo [...] que [...]
[...] partes [...] sunt
[...] Ille [...] est tu domi
Ille captus tu libera Ille [...] pira
tas tu [...] Ille alligatus tu
soluta [...] tu [...] infelior ille
quod [...] suis [...]
e [...] qui non [...]
periculosum est [...] pro [...]
periculosum putarunt Non [...]
[...] [...]
[...] Contra [...]

Contra [...] cum [...] cice
rone [...] eloquentie
principatum habuit usque [...]
[...] auctor fuit ut [...] oratio [...]
[...] Nos [...]
[...] non [...] et [...] non [...] [...]

Moriquemis test' i procuratore
mortua quada vxore ex qua
filiu habebat · duxit alia
Dustulit ex ea filiu · habebat speciosu
procuratore · eu sepe iurgauit nouerca
et pinguius · iussit eu ase migrare
Ille trans parietem habitator · conduxit
Rumor erat de adulterio nouerce et procuratore
Quoda tempore pater i cubiculo suo occisus
inuentus est · vxor inuolita quia
paries perfossus fuerat propinquus
quere a filio [illegible] · qui vna
dormierat que percussore cognosceret
Ille procuratore digito monstrat · Ac
cusat filius procuratore cedis · Ille
eu parricidij · Ut audiui clamore
si qua fides est deprehensos adulteros
credidi · Da puerum · Indignus non est
ius teste contentus · Da populum obicere
pinguius parricidiu · filius mendacium
Dic puer quis occiderit patrem · Dic
audacter · Sunde nouercas que [illegible]
Nos placet sceleri adulterij consilij · Alta
O magna i contrarium pius pietas · pars
secuti dominus est · qui patrem posset
occidere non posset nouerca · Ostende istud
non volunt sed argutius · Ostende volunt
percussor ille que timuit ne occideret
ta leuit te voluerat · illa docta cui
nec paries subsistit nec pater · Cont.
Contra · Nichil est puero teste certius
via et ad eos quibus fugeret · Que
mitimus peractis · si in vnius iuge
nij nec duce suspectas nostre poterit
Clemens qui pro filia moritur
Tyrannus promisit suis · dixit suas
rapere · profugerunt principes cum
et simul qui filiu habebat et filia
Sed omnes duas minassent · fugientes
Sequente sunt · Occiso tyranno reuersi sunt
principes in cruce suos sustulerunt · Ille
manumissa filia moritur · Reus e filio
dementie · Habebamus solacium saluas
nuptias esse qui imitari tyrannidem uo
luit · [illegible] · Fecit se plebs tyrannus
filia nuptias · las ad cruciatus · plus
promisit seruo dux quam tyrannus · Consule
has nuptias facit aut insanus e ad

tyrannus · Egregium genus · cui minus est
gloriosus quam qui inter cruciatos non est
virginitate subspecie perdidit qua seruauerat
sub tyranno · Ita ne est imperiis dignus
quam indignus est cruce · melior eo
dicas cruciatarum quam virginis est · illius
mutare nuptias cogit · Propinquus
pater ita collocat filiam suam ut
iratus tyrannus alienat · hic famulus
esset pater ne hic videret nuptias
fugit · Miserrima sorte sub tyranno
seruum desiderabas sub patre tyrannum
desideras · Res est illa primum spectare
omnium cruces · deinde non superfuit ange
benefica · Res summi occidit nec ve
niam dedit · non est beneficium scele
abstinere · quod alicui tyrannide posse
sunt · Hoc ad libertate · Iste ab seruilibus
suis · Hoc pullulabus · In aliis suspicio no
tat · In aliis matrimonium · Timuit
ille supplicium fecit et pro liberanda
Laturus est et penus qui minassent
et adiectare tyranni tenuit ultimum mult
Ex uotis simuli · quieti libera · ceu sta
cogitatio · Altera pars ·
Si quas tyranno indicasset plus de
cruce perpendisset · licet tyranno nolo
filia collocare · Deus · cato colom sui
filia duxit · maiore filia in maritu
excubiarum timebit · hoc verborum con
tumelia · non pellicere · uo reprimun
Nemine natura liberum fecit · noce
suum · imposuit · Hoc fortuna postea
singulis nomina · Super nos seruum
suum sunt · Caucto pmo
Pater et filius imperium fecit ·
bat peratus est filius · commisso
bello captus est · Misit suis ad
rogati ad redimendu imperatorem
conatu pater dixit · sero se auru
ad redemptione tulisse filium crucifixum
esse · illi peruenerit quibus imperator
ex cruce dixit · Sancte proditionis
reus sit pater proditionis · Imperator
supplicium tradit · proditor pecunia tyranno
ipsum inimicus · Si filius nisi · re
incarceratus est quam eum captus · Quo
modo reddis tutus securos solus eu aut
est · cetera imperatores capiunt plus accept

aurū quod possit abscondi Solite indue
et imperatorē et filiū vendiderat Luxte
proditorē indicium sint monent bīie
filii verecundiā Cur demissus es sicud
aliud Et ducē genuisti et dux esse
noluisti Laudatus processit ꝑ pvig
ia time nobis verecunde indicabit
filius tu tibi credē mya or noluit
legati mō aurum ferebant per astric
bat Ro i mobilis durusti no illic
et ipē assiduus haesisti q ta cito
recedis adhuc rinunt et loqui note
proditionē indicat silentio proditorē
optimus imperator R p i ducē quid
desyt nisi nō dixit tanc proditionē
nec locum filius proditore confitendū
mittaut legati Dicet affectus non
sustinet moram ego si redimē non
potes proximū saltē mortuū redime
Quod tā hostis fuit ut patrius lacris
non flecteret Laudē proditionē ut ne
quis i suis custodibus errat ne quis
ignoraret eū p. r. Ab hoste pervenit
Ne quis ex hostium castris gravius auro
reverteretur indicio Nil dicitis de proditione
nobis dicit imp de proditore legatū
sublata questio est queritis quid
dixit vidēte tum nichil dixerit Alia
Habuimus aurum ēm fecerū p'b
Gabinum ebur facere in artificem
In tormentis filio suo cessi decretū
nō expectam sed amens discrimen
protinus turrim ad summa festinam nec
beturn Sicubus hostes patriū lacrimis
sepe flecti **Extra contulisse**
Extra latum nō curavit dicere
nullā factā esse proditionē sed se nō
proditorē esse Suspectus est inquit
iudici qui plusquam se defendit Cestius
facta suasoria deliberat Alexander
an occeanum naviget tam grandia non
esset triumphi iacte destribendi discalo
late alexander victorias gentes q
domitas adducti triumphis post ista
declamavit et tu triumphis **Alia**
Rapta aut // **opcio raptori victo**
morte aut indotatas nuptias
optavit convictus raptorē se negavit
convictus est illa mortē petit raptor

o. d. optare tibi nō amplius quam
semel licuit proponite supplicij fa
cie tarquiniē secundum hoc semel lice
indicium est In hac perturbatione deducti
sunt ut ignoraret quid fecisset Grauius
p̄niior tam me peccasse pudet quod tu
peccatum optaui nuptias ut argue
scribat quod verecundiam maritum esset
habitum Raptorē dimisisti virum ora
dos diximus est ergo quod mittunt quod
quod negat ego nos duximus periculosius
negavimus quod fecimus Quidā noctē quod
dicta nō negare nō pudet nos nimium
error quid iuraster puella Id nō
negat Iudex da tabellā Revocare
quod tulit nō potest Quesitor non
mutat pronunciatione nichil tam
tuile tā utile quam breve pudore et
que magna est si mortē optauerit
hodie faciet quod iudicio factum est
potuisset optaret **Altera pars**
Ed egit pro re iudicio neque sic
plena sceni stupri penderet hoc
id agit ut ipse optet ut una non
illi liberaret metu quod indicium sui
dementiā mouit Est quedam pro illa
innocentie verecundia compleui se legibus
lex nō admittat quotiens optat se ex
quibus aut hoc inquit aut illud
nō admittit ne amplius quam semel **Or**
Rita pq laqueū incīsa Xl e g i. viij
Magistratus de confessa sumat
supplicium Admisso quedam
vidua duobus liberis suspendit se
precidit a laqueo tertius filius illa
tum sacrilegio facto sacrilegus quod
dixit Magistratum se fecisse sacri-
legium vult ingratus tamen de confessa
supplicium sumere. filius c. Confessio
mea in foro quod domu feci mirum
mons prodigiis Quo nō fecisti quo
loco que sustulerit condidisti habebat
nec quietum sacrilegij nisi pena nō
nerat Amissis duobus liberis
sacrilegium sibi videbatur quod vincebat
nō assisturus veni sed frustraturus
alij pro reis rogat ego rogabo rea
Nullus est accusator nisi i subsellijs
meis tecte nō est confessio nisi cum

accusator erunt negat rea tortor os
pressit fert quedam in se cout spe filio
copulasse se ad mortem agit matris
magnum gaudium quod magnus do
lor mater habeo non mediocre sola
cium videt aliquid et deos pede mag
deos miseri quod bis voluit Non fecit
sacrilegium mulier non fecit ancilla non
fecit arbitra non fecit que custodiet
non fecit que confiteret Irata inquit
dies sacrilegium potuit admittere fra
git calamitosus animus et ipsa se
infelicitatis damnat et hoc tertio
gradu ut pessimum habet quod sacula
quos miseros facit etiam superstitio
sos facit Diligentibus dii coluntur
irati demens ipsos facit unde scire
possum quem quondam custodio Ergo causa
legum ne carnifice que sacrilegii ani
matur calamito adhibeant Deos
ita colue ut que pro te mihi timet
confessio casta nox est confessio coacti
et que fecit agnoscentis verbum est

Cum nox erat sacrilegii Altera pars
quo late non potuit Contigimus e
non ipse bonum deum facit Non quisquam
suorum et si verbo fuerit accusator ipse
narrabit Castitata processit velut
dies ipsis persequentibus feci inquit suppli
cium de ea ut ne coniugaremus homines
de qua olim exigere dii ceperunt
violatorum numinum maiestate com
pulsa est ut mori et vellet et deberet
et non posset Institus est laqueus ita
pendebat ut sacrilega secreto mori
posse Denique fecit ut taceret quod nec
confiteretur etiam mori noluit Et tamen
querentis factum est sacrilegium Sacri
legium facit facti querentis cum tam
se pingit quod amittet liberos mater
si legi quod amiserit irata Phidias
amisit manibus

Sacrilego
manus prudant Alii ab
Atheniensibus Phidia acce
perunt ut quod Iove olympum facit
pacto interposito ut aut Phidiam aut
talenta redderet perfecto Ioue dii
Phidia aurum rapuisse dixerunt et
manus tamquam sacrilego preciderunt
Irritatio Atheniensibus reddunt
petunt Athenienses talenta ed
Cum Phidia commode non possum Tunc
demum illa maiestas esse non potest
tum antiqua opera presforet manus
dixit autem sibi quod operi Ione fecit
sacrilegium vos estis qui prodictis
consecratas manus primum sanguine
deus sim inquit artificis Testor Iove
quod non ut Phidie deum ars alios in
miseria sustinet te miserum fecit
Perfectionem Phidia manum fecerunt
sine eo Phidia vos recepturos putat
sine quo vos accepturi non fuistis Quo
modo manum quem facere posset deos re
cepimus quem adorare unde posset
Non pudet vos Iove debere sacrilego
superest hos se artifico periit pena [illegible]
nobis Phidie non Phidia reddet
Manus que poterant deos facere
ne me hanc quidem rogare possunt
sicut tale fecit Iove ut hoc eius opus
Alii ce ultimum vellent manus co
modamus manus reposcimus Illius
est testis illius accusator Aliquando
Athenienses tum reus in voto deos
et illos quos fecit Phidias et illos
quos facere potuit Recepimus Phidiam
confiteor si possumus commodare Altera pars

Habemus aurum olim sed
tum habemus ebur facere non artifice
questimus disposuerimus quidem
ut alius quod templis simularet Phi
dias facit sed non erat tam uite [illegible]
deos quod imitare Infamis
Uorum innocum in nurum

Dpater uni uxore dedit
quod profecto infamari cepit
sotor in nurum Maritus reus [illegible]
dixit ancilla uxor confessa illa
tormentis periit maritus in eo quod
questioni se suspendit Imperat alte
filio pater ut eadem ducat nolente
abdicat Quis inquit frater uxore se

Hoc fieri p[ro]t adultum fr[atr]em inuenit.
Hoc est in tam[en] abdicationis q[uod] fratri
mort[uus] fuit. Hunc inquit fr[atr]is uxore
tempta[vi]t me si qua est fides credidi
Mulier si nubere lugenti potes facis
ut de te o[mn]ia credant. Socer etiam
ducere que in abdicatio[n]e est ta[m] p[ro]f[un]do
ruditi[...] mo[r]tis. Legi ta[m] uxore Que
si pugnato[rem] [...]derit metum pugnari
uelit que si uiro occiderit nubere
alij no[n] licet Cum me abdicare audiat
putat fre[m]tu[m] aliquid de me suspicatum
Abdicasti in ultimum Altera pars
nephas. et q[uod] qui tu[m] suspicatus est
noluit uiuere impulsu tuo frat[er] torsit
Catilla. et q[uo]d medici repperit falsas
suspiciones morte expirauit Homicida
Homicida insepultus insepultus
abiciat[ur] Homicida se occid[it] pri[m]
ut insepultus abiciat[ur] c. d. Auferte
sibi [con]tactus manus assiduis malis
summa infelicitatum suarum d[...]ec. resumit
q[uod] existimabat licere misero mori. Iu
felicissime adolescens cum te p[ro]hiberi
etiam sepultura[m] modo mirari desino
q[uod] p[er]isti tales inuentos [...] ut etiam
mortuum p[er]sequat[ur] facilius misero[rum]
q[uam] sceleratum fortuna uincit Supposita
hoc ferrum tacto et q[uam] studiose q[uod] ta[m]
tyrone occideris Cur p[ro]hiberis sepul
turam nisi [...] morte repperisse Durum est
in uita miserum q[ui] mori nolle Durum
[...] morte q[uod] non posse sepeliri Deus
iuret eum mori noluisse. que quoque
fugiente fortunam p[er]sequit[ur] Omnibus
natura sepulturam dedit Naufragos
[...] fluctus q[uo]m expulit. Suffixorum
corpora crucibus [...] sepultura sua de
luunt. eos quoque [...] uiuunt pena
funerat Frater [...] interfectori [...]
miseric[ordi]am [...] Homicida inquit est
q[ui] se occidit. Sunc irasceris Non aliud
[...] mutio cognomen dederat et
capto [...] porsena lege libertate
reliquit q[uam] [...] sui. Non aliud
[...] illud ceteris imperatoribus exemplum
dedit q[ua]m q[uod] post imperator insig[ni]tus
ad morte[m] cucurrit Nec ullo maior duo
fuit. q[uam] d[e] q[uo] fortius se duce inuictus
est. Non [...] ut gloriam mori [...]
tutum sit Non magis crudeles sunt qui
nolentes uiuere occidunt q[uam] qui nolentes
mori non sinunt Cur di[...] [...]
se in p[re]cipite locum factum sepulture
[...] Celebret[ur] [...] [...] hunc
[...] q[uod] aliquos uo[...] ignaue de
[...] suos statuit [...] impune sit
etiam. [...] infelices d[e]inde stru
[...]: extrate [...] uiuere licuerit
cum nec [...] mori q[ui] licuit Altera pars
Eatum indignum si inuenio manus
que sepeliat eum. que occiderunt
sue. Suppresit gladium Video ardentes
oculos in quib[us] nefarium scelus cogitat
nefas [...] sibi constans [...] effugit
ad morte[m] [...] inter scelera. etiam hoc
est q[uod] da[m]pnari no[n] p[otes]t Sunt [...]
[...] est ut aliquid post mortem
timeret. qui non timeret morte[m]. Nil
non ausurus fuit qui se potuit occid[ere]
Fortis nolens ad pu[gna]m redire 2e
Habebat quidam filium ille taciturnus 67
fortiter fecit. petit premio ad
pacem reditum p[at]ris [...] Postea
iterum fortiter fecit. petit ad se filij
reditum filius c. d. Ego fortior sed
post tuam pugnam pugnaui post
mea[m] [...] Reuertere digna te
domum feci Isti oculi mei sunt Iste
manus mee sunt Ista commarita mea
est Quamdiu [...] premium in date. si non
mereor iste filium reddite Ego inquit
eade[m] lege premium non accepi. Hoc est
[...] abdicatus es [...] putas [...]
[...] te et patrem [...] admoneo te
[...] hoc premium quod recusauit
petit postea [...] filia [...] tu[m] [...]
[...] esse patrem me adoptare debueris
Amico ne me [...] abdicetis commissurum
me putas. ut [...] bello [...]
pugnam quis [...] sunt. etiam [...]
[...] quo fortes esse non potuerunt
[...] qui pore [...] Ille annos suos
[...] ego [...] Sit fregisse
bellum. ego sustuli [...] adhortato
[...] sum. [...] fortes utrique [...]

primum reddite. Militatam semper militatam consanguineis; militanti quam la-
vitarum dederam. Uterque mihi eum vagan-
tem fastidit cum relinquere rogat. Quid quos
suspitari cogitis quod non mihi in patria
divinum venire studeo primo. Turpe erit
vivum forte aut a patre cautum recipi.
Quid me captivum. Alia pars.
Quos liberos cupis. Quid ignominie
speras mirum forte. Quid efficias ut
possit abdicari. Meus inquit est filius.
quod opus est filius si tuus sed. Pau-
per naufragus divitis filiam.
62 Vitiata vitiatoris aut mortem
aut indotatas nuptias petat.
Dives pauperem de nuptiis filie aut
pellavit. Ceteri pauper negavit
profectus cum filia naufragio appulsa
est in divitis fundum. Appellat illum
dives de nuptiis filie. Pauper tacuit
et flevit. Dives nuptias petit. Re-
dierunt in urbem. Vult pauper educere
ad magistratum divitem. Contra dicit. Educitur
ad ingratus puella. Quid times.
Certe uxor est tua. Dives viret d'
morte poteris si hec puella alicuius
nomo inquam raptor fuit. Perit
ex littus aguosi. Naufragus in
altum natavi qui times si exorasti
accessit ad me primum filiam tuam ducere
nolo inquit. Non flevi. Dives cum le-
avit negare nuptias filie. Tamen
naufragium meum flevi. Naufragus
plus de littore queror. Inter nau-
fragium et nuptias te mea quidem
nox intersunt. Differ nuptias dum
flere potest desinat. Putat me iam
filiam commisisse sibi eam sic se ut dum
committat uxori lacrimis inter verba
manantibus nemo talis et nuptiis
filie sue. Si rapta est tue optione
recusas. Si uxor est tua times. Loqui
ubi primum licet protinus a conspectu re-
linquerem patriam uiderem tum possessionem
divitis petieram. Subito fluctibus in-
horruit mare ac discordes in prima
virgini flavere venti. Demissa nox
celo est et tum fulminibus dies redit
Sunt celum terra et dubii pependimus. Ne-
que eum bene audit. Nauigiumque nau-
fragum miserius restat in littore. Erat
in summis medium montis ardua divitis
specula illic iste naufragiorum reliquias
computabat. Illic vectigal infelix et
quidem sibi natum tunc videt. Intra
ergo de nuptiis filie eum adhuc pulsaret
aures meas fluctus sonitu quod debui
et raptus naufragus inimico stupidum
lacrimis negavi. Dubitatus dives ex
inde miseri naufragia etiam per invidiam
celeritate in mota augeo huius ab-
scondit sibi satis nuptias quo modo
nisi naufragus venit. Lacrime pugna-
verunt. Nolentium et repugnantium animi
adstus modo nemo videt quod cupit
deflet. Lacrime coacte doloris intra
precordia et intollerabilis simul
iussi ab eodem. Dimittit et ad ulteros
et opinione. Ergo sum qui restare grauis
me mortuus quidem desino ita in
oculis habebit libido effugiat quod quantum
sit militia oppositus est. Dignum erat
gallias tale genuisse quale videmus.
Dic mihi ego te carceri decimum
respondeo. Ego me carceri tradidi.
Nunc fiet ut melius actum putem
quod a gallia redemptus sum quam quod militavi
alligatus. Ego me a te redemptum pu-
tabam. Consilia me filie tue. Gallie fi-
liam duxi. Hec tibi pater dum nuptias
esse nolo in mundo fieri. Non possum obiicere
despiciam quod lege fieri beneficium est
quod totam ciuis ea prestat in qua confert
ubi aliquis possessionem quam sperat non bene-
ficium sed consilium est. Primus te dederat
liberandum. Inimicus beneficium redemisti
me et tu non rogante hunc virginem
est et quotidie vitiatas filias ut
clausimus ut occiderint. Duo bene-
ficia dedi et redemi et egeri filiam
collocavi. Contra tibi quod uxorem pessime
est adulteram fieri quam non custodisti
quod ingratus est. Dum superuenerit pater
spectator sue calamitatis. Alia pars.

Ergo non expectaverunt dum rogaret
int moleste ferebatis societatem tum dicta
gallie mores puelle non tamen passus
est in iniuria labi sed ipse impulisti natt
occasionem non amisisti Extra c
Extra solor et Callisum z latin
et mutano placuit ut nichil in gal
lum diceret Volumnellos in redemptorem
in societatem infelicem Multa oratores
hystorici poete verum a grecis dicta
non surripuerunt et pronunciaverunt
thucididis sententia est d c n ait
Aprucyn pu e iauci u k p y q arka
ia ut k c dita e kat o na(i)pt
(uy) ta Salustii tunc sede mire sunt
initie obtentu tum sit perpua in
thucidide vitus brevitas Eam salutis
init et suis eum castris cecidit Ka
e sua greca ta breui tunc salus
sensu detrahas de me ut cum k p y
a c ut cyra cay ut c ka et omni con
stabit sensus etiam si non eque apteus
atque tum integer ac exaluty sua non
diminuisti ne destincto sensus et lucis
aut libri tam nuquam salustius fuit
ut hec sententia alterius custata et
tam corrupta dum sufferetur obicerei
salustio nec amore thucididis facit
ut alium preferat sed laudat que non
timet et facilius putat posse apse
Salustium vinci si ante thucididem vincatur
Flamininus in carcere reum percussit
6 plecti eruptio Sic ille qui super
tinere defert patrimonium alit dile
dum sic qui naufragium deflet maria
detestatur fletus quamvis necessitati
retinenda coercitio est Tunc ne sunt
partes puelle distendo et quod plus etiam
facit taceo si nupta es habet quas
optes Ei nuncata quod inveneris Altera pars
Naufragium duo sacratissima inter
homines coceperunt hospitium et affinitas
alterum prestiti alteri etiam rogavi
Oblitus conciliante fortuna nuptias
quas erat amatis sepius rogavi quod
festinat non distuli Quid hic raptor
est nisi quod indotatam duxit Erat sed
qui putat in amore futuram puellam
si me potuerunt occidere Quid enim superest
patres inter hos totiens adhibui an istiusque
lacrime quas movit misisti in domum
obitum patris mirorum pre angustia est
amor qui ex una venit fundebam
lacrimas ex parte custodi potior nec
plura aut me prologum aut istud
respondere posse sive metus gaudii
occupate nulla integritas tum sibi
etiam exploratam confidit ut etiam velit
dicere Si interrogavero filium patre loqui
imputatum est si non interrogaveris
legem Si genero vitam dicitur esset etiam
in notitia reliquisset Queritis quid
eum fleret fecerunt non negaverunt et si
licebat negare si nollet mortem opta
turus est Non enim pro eis patres
leges desiderare quas hic Symon
nepotis gallie alio e h liber iiio
Adulterum cum adultera qui deprehenderit 63
dum utrumque interficiat sine
fraude sit liceat sit actio
iniuria de speculatoris dormitationis in
carcere alligatus decessit Symon
filius eius ut eum sepelliret pretium
se pro patris corpore dedit Callias sor
dide dives natus redemit eum arte p
et pecunia plurima eius filiam collocavit
illam deprehensam in adulterio deportare
pater occidit vxorem ingrati reus est
4 Ad ultimum in carcere est ferrum mihi
a lege traditum ad vindictam pudicitie
patriam perdidisti pecuniam gallia si sol
lusti tales maritus Nos pro quibus
animaque incluta pati hoc ait est in
fortuna parcit et filii quod illius tala
imitatam gratus fuit carcer moriuntur
initium vnius multitudine eruptum inter
est symon filius Redemptus symon
redemptoris felicitas est Redda be
neficium cum id honestum desideraveris
quod dedisti Ego adulteros dimittam
Quid aliud facere si adhuc alligatus
Crezy maiuus Quid tu penam putas
pro multa dealligari magnum
vitae beneficium sed dampnum recipimus
ergo eque multitudine reddo tu quod asinine
c Turpissimum duo vici abscede dimittit reite ad
Flamininus in carcere reum percussit erucaty
Maiestatis lese sit actio Flamininus c 4
minius pretorem inter cenam

meretrice rogatus que aiebat numquam
se vidisse hominem decollari unum condemp-
natis occidit accusatur lese maiestatis
Dubito luxuria Flaminini animos an
in convivio medius aliud nisi occideretis
unum fortasse odio damnavit homicidium
cenatur carnifices manus abluunt
Non inquiro in [illegible] pena noxe
contentus fatalius est ut multa meretrix
dederit homicidium negat quam ut qui
homicidium dederit quieti negaverit
Servum si verberare voluisses contra
convivium adduxisses Contractus sag[illegible]
Quanto mensa strictas interclima-
scenes qui credat ipsa corrupisse me-
tricem vel fecisse pretor. Inde fremuntur
et ante mensam deos et crudelitatis
medium trucidat Me miserum proh pu-
doris in terrore fuisti. Hec potius
quam ocio cato conspexit Bruto sua de
terat cetera nuptiis decora urbis fasci-
bus securibus hec sunt Iam puelle
istant obscene mos quidem supra
toto publice maiestatis dicitur
quitque peccat magistratus actione
vindicandum est Fugissimus lictor ad
pretorem respiciat pretor admictere Alia pars
Si legatus falsa mandata affert
sic audiret tamquam illa populus per-
cussisse romanus et fede contineretur
nunc nec viribus quicquam populi
detractum est nec opinioni Hec contestes
constituat et ante hunc alii fuerunt
pro quibus excusari possunt Nemo aster
but inhibuit vicia singulorum Obiciunt
quod damnatus perierit meretrici et
postulavit pretore pure damnato libido
eius nisi meretrice est crudelitas vix
tacitore multa populus romanus in suis
imperatoribus tulit In mallio impe-
ratoria a quo et filius et victor occisus
est In Sylla crudelitatem In lucullo
luxuriam In multis avaritiam non pu-
tam ad rem pure debet accusatus esse
Damnatus ubi a pretore quo
ipse esse in tempus quo noxius pure non debet
Contra quandam conticuisse vos
sunt de quibus factum defendi potest quo
causam non potest non sperandum flaminium

modo prolixet sed ut dimittat Hec sic
agere debemus tamquam prefectorio consulto
sed non scelesto Ruptus Unius de cuncto
rebus qui vita antiqua severa con-
sedit et civitatis obstinatione sever-
tate pudens Tamen de hoc certum si
minus est insanus minus spei est alii
qui timent qui habundantia laborat
plus quam furore sed plus et corporis
semper ad sanitatem proximus est quod
per detractionem curari illi sunt non
potest qui simul et de sanitate deficit Mura-
sopit totacolon finebat ferum tulu-
culo pretor meretrici carcer quinto dies
negari novissima pro fine sensu da-
est ut compleret sensus Hec enim
sensum hic finebat dies nocti hanc
ideo sententiam retuli quia in triculis
et de similibus hunc generis sententiis cura-
nus ut unus cortet non curandum ut
sensus eam aut corrumpatum sententias
de industria quo est facilius ut quid
dimittendum et quid vitandum sit docerem
exemplo Expositum petens
Per vim metum quod gesta non
sint rata facta coacta lege
dus sita rata sint Expositio qui
cognoverit plures alicuius recipiat
Quidam duos expositos sustulit edu-
cavit Quaereret pro nati polliatus
est se iudicaturum nisi esset si fili
alteri quilibet dedisset pactum inter
positum est reddidit illi duos repetit
unum cum alicuius dividere liberos
quos non dividimus cum viribus quisque
gemini utrique desiderant pro utroque
pactus sum una nati sunt una
hospiti una educati redditi dissera-
huic Conflavit illos fortuna a quo
a parentibus natus abiectis duos co-
gnosci quia alter diligere non poterat
In actione fratres quamvis hostilis hasta
non dividit plus quidem est geminos
esse quam fratres perdit utique gradum suum
nisi cum adulterio est Conquestat re-
nitenti duos cum ipse cognovisset
alicuius agnovit dividere quod invenit
sed expositio Quidam pro fide pro filio

Pacificor foret filius vastus sed scelus tantum tam cum componere in tuo ... erat. Non cum paterna mente filios in dictis patrem dimittere. **Altera pars**

Utraque potestas ex hoc in liberis quod tantum carere possent. Ego redemi, quod accepit nemo est, torqueor duobus affectionibus. In istas quas patrem fecit ego sustuli, ego reddidi. Iste electurus est in ista indignas filios perdidi, hos arma et vincula, illum praemium conscientiae.

Extra. In Sabinum ... de graecis

Sabinum vero dicere et graece et latine declamante multa illum nedicta sunt. Dixit Haterius quibusdam quaestionibus quod pusillas mercedes acciperet, eo quod nec daret, et item magnas mercedes accipere eos qui hic inveniunt. Hatarus dixit Mercurius dixit: Tyras vinus ... tuorum et cetera. Postremo ut eum Cassius Severus ab auditione eius rediens ... quos non ... offendit male.

De filio in arce pulsante

Qui patrem pulsaverit manus ei praecidantur. Tyrannus patrem cum duobus filiis accersivit in arcem. Imperavit adolescentibus ut patrem caederent. Alter ex his se praecipitavit, alter cecidit. Postea in amicitia tyranni receptus est. Occiso tyranno primum accepit praemium. Petuntur eius manus; pater defendit. Fateor esse si plures reos defendere. Praedae tyrannicidae manus. Quod hoc est? Intus ger tyrannus iacet. Iam iure patrem caedis cum spoliare templa, virgines rapere. Quanto istis debemus manibus per quas ... nichil tutum est. Tales sunt ut occidere possit tyrannum. Alter praecipitavit, alter occidit. Praecipitasti te, fili: hoc non est pro patre sed tibi. Duae sunt ... tyrannum tibi pater patrem caedendum est. Ecce eos filios meos ... alter se occidit, alter tyrannum. Excusas ... ad ... monstrat manus filius. Simulabat ictus patre gemitibus. Veritas magnum ... infelicitatis. Patrocinium hoc accusant tyrannicidas quibus non credere pater sed ... Si nec iste cecidisset, ille me sibi reliquisset quia tyranno

In lege inquit nichil excipitur. Multa licet non excipiantur intelliguntur. Exceptum lege Augustum imperatorem ... Quid interest lege excipere ne fraudi sit ei qui per insaniam patrem pulsavit, cum illa non supplicio sed remedio opus sit? Ne puniatur infans si patrem pulsaverit. Lex qui cogente tyranno fecit ipso sunt miserior vapulante. Non est impudica quae accersita est a tyranno. Non est sacrilegus sacerdos qui deorum immortalium dona suis manibus pertulit ad tyrannum. Patre iubente fecit. Nec cecidit ipse sed punivit ... esse praesens ... est nisi patres sed a quolibet alieno caesus esset, et dum iniuriam agere nolle nemo nomine ageret. Nunc nichil interest; poena minor est eius qui cecidit ... qui caesus est. Iam diu cecidit. **Altera pars**

Caedebat patrem donec placeret. Placet tyranno satellites patre per ... et re ... imputas a tyranno habuisse quod ... tyrannus frater maluit mori ... parricidium facere aut videre. Caesus inquit poenam remitto. Mirater nisi pro te bono patre fuisset qui mori voluit. Pater inquit noluit, sed frater noluit. ... non tyrannus tuus sed ... dignus est ... Cecidisti patrem tuum contra legem, hostes et fratrem. **Contra ingratos**

Extra. Ab Oppio ... quo ... Sabinum ... In theatro graeca postulare coeperunt ut Sabinum magistratum ingratum gereret ... est barbam et capillos magistratum ... submittere. Surrexit Sabinus et silentio manu facto: hunc ingratum inquit ego Romae hoc gessi ... causam dixerat. Graeci non intellexerunt sed bene ... cessare poterant ut illum honorem Sabinus ... gereret ... cum rebus rogaret ut ... sufferret. Non est ... quicquam decipiat nomine apud ... Illa animos magis laudata est ... ac ... sunt ... cum non debuisse quibus nescit perysse est ... **Progenies ab avo ... renovata**

c. i Dimisit actio similiter duos filios
sub noverca. misit dubius
signis crudelitatis et nemit
tertium filium amisit. invenus rapuit
qui ad uscendos agros non fuerat
amissus. Renunciati pro per prone
duxit. apud se esse accusatur. Dum huius
filia et unus unus filius fuisset sedeb.
apud me nutriatur. sine. quid times
ne non admitte tu veneris tum
queris filios quos perdidisti quem non
perdidisti queris. Pater autem unum
repetit. ego duos a patre. plus habeo
quam ames quam quam vero timendum sit. Venit
ad egrotatos nepotes. Admissus non
sum. quod ubi fuit nulla ibi est que
arma pugna intulerant non habet. Desertae
istius comitatum. tumultus est et unus
suos rapuisti inquit filium meum
unus nepotem meum sustulisti. unus
remeante non potui concludere sicut ob
sessa latronibus armata manu cogere
liberos quam rapuisset beneficium meum
et medici alligant et capitibus vinctis
in medentur. Ius patrum meum agere tamquam
tamquam alienos. habet sua iura natura. et
hoc me dum et preciis interesse. quam aves
suas licet suos patrem et occidere. que
ista est tam fera pietas tam prepostera
Sine tuos actio incipis. ymaginibus
puerum fauet. non inveniret optabunt
Non ut nepote suadet. Mali pe
fecit. sed ut insimularet uxorem ve
neficii me venefice maledicandum
tam spectandum inter nomina quidem priore
uxore convenit mortua non vivam
professus lugere pueros tam notitiam
atque cunctis auspiciis Unde quam acci
dit. Venit quod ad sanos nepotes nunquam
ante venisset non admissus et tunc in
inde venire rapturus. Si conticuit
Extra. hoc hoc notandum. iterum
sententias suas repetendo corrumpit.
dum non contentus unam rem semel dicere
bene dicendo efficit ne bene dixerit
propter hoc solebat Scaurum Montanum
inter oratores Ovidium vocare. Nam et
diutius nescit quod bene cessit relinquere
tam Polixene esset adducta tumulo
Achillis in monumentum hecuba dixit Sumi
ipse sepultus ingenuus hoc pugnat
poterat esse contentus. Adiecit tumulo
quam sensimus hoste. neque hoc contentus
adiecit. Parte secunda fuit. Dicebat
Scaurus non minus magnam virtutem esse
scire dicere quam scire desinere. Filia [illegible]
Veneficii accusat. i. veneno p[illegible]
quatur donec consciis indicet
et viduam mortua vixit ex qua filium
habebat. duxit alteram ex qua suscepit
venesicium. Rata eam torqueri duxit
consciam filiam petit duxit ad supplicium
puella patitur defendit non profecit
tibi puella quam te amabat pater nisi mi
adesset. Representanda mulier etiam filia
noverca ne mori quidem potuit nisi
et occideret. In gladiatoribus ibus quod qualis
dura victoris est cum moriente pug
navit. nullius adversarii magis timenda
est quam vincitare non potest occidere pot
est. Ceterum certissima rabies indignatione
est. Morte ultra in furore animus
impellit. Quedam fera tela ipsa te
mordent et in mortis auctorem pro vincere
reverti. Gladiator quam armatus fugam
mudus insequitur et per pietatem non quam
impulit tam trahat sed quam occurret.
Naturali quodam deplorare mentis
affectu orientibus gravissimum est cum
mori. Commendatum simile veneficio
dum noverce meruit. Iuris oblita est
pietas nec quam filium vindicam filia pedi
bus fueris si noverca vivit. Ego non
solum ne ut supplicia quidem desunt
occide profecit dare nobis. puelle quam
pus laudat. profecit quam non accusat
Conscia mea est filia. ergo torqueri
cepi. noverca torquere habui filiam
talem ut alium amare posset. Gravius
fuit tortus eam consciam dixit
utrum plus tormenti tradit a' [illegible]
quam noverca tam fero puella tam cito i
hoc penas veneficii dabit ut accusat
Quarundam ferarum pungit [illegible]
Catuli cum rabie nascitur. Tulena
radicibus statim pestifera sua [illegible]
ipse fetus mora perfecit. prius sensit
habet quod quod quam sororem quonam

et virgini. Non in hoc pingius dedit ve-
nenum ut filia sola heres esset. Iacto
adhibuit testem. Explicit lib. V. In-
cipit VI prologus in declamationes Senece.
Quod ultra mi molesti sitis
non est. Interrogate si qua vultis
et sinite me ab istis iuvenilibus
studiis ad senectutem meam reverti.
Fatebor vobis iam res tedio est. Et primo
libenter assilui velud optimam vite par-
tem meam redeuntem. Deinde iam pudet
iam quam diu ut seriam rem agam. Schola-
stica studia leviter tacta delectant. Con-
trectata et propius admota fastidio
sunt. Ergo semel exhaurire memoriam
meam et dimittite. Vel ad actum iure
iurando quo affirmem dixisse me
que scivi quemadmodum audivi, quemadmodum ad hanc
rem pertinere iudicavi. Pertinere autem ad rem
imputo quod non C. magis quam utile
in declamandis quibus aliquo tempore suum
ipsi habuerunt tamen ipsum haud non
possunt honore laudare sed insisterent
semper eius. Et Asinia aut quicumque
declamaverint transeo istos quorum
fama cum ipsis extincta est. De Scauro
si me interrogatis eum illud meum au-
dieritis iniquum est. Vos novi quem quia
cum ingenio ... pertinacius ignora-
veritis. Dicebat sepe causas in ipsis
subselliis sepe diu iacebat. Deinde
litigare similiter quam agere cupiebat
evocare. Aliqua etate adversariorum
et in altercatione vires suas non erat.
Nichil erat illo venustius genus
dicendi antiquum verborum quoque non
non vulgarium gravitas ipse vultus habitus
corporis mire ad auctoritatem ora-
toriam aptus sed ex his omnibus scire
posset non quantum oratorem prestaret
Scaurus sed quantum desereret. Pleraque
actiones male in omnibus tamen aliquod
magni neglecti quoque ingenii vestigium
extabat. Raro aliqua actio bona sed
quam fortune imputares. Sed illud longa
immo perpetua desidia perduxerat ut
nichil curare vellet, nichil posset. Ora-
tiones VII edidit. Deinde que com-
buste sunt. Bene cum illo ignis egerat
sed extant libelli qui famam

eius lugeant. Multo quidem plures ipsius
actionibus ille cum eam distulerat cum
calor adiuvat, hoc caloris minus habet
negligentie. Non unquam declamantem audivi.
Novissimum quidem Labienum ut quasi diffi-
cillimum erat T. ... dum suppliciter Labi-
enus interrogatus declamavit non quidem
populo sed egregie. Non admittebat populum
et quia putabat turpe ac frivola et
actionem faciebat cum censorium supercilium
cum alius esset. Magnus orator luctatus
ad famam ingenii confitentibus magis
hominibus pervenerat quam volentibus.
Summa egestas erat summa infamia
summum odium. Magna autem debet
esse eloquentia que invitis placeat.
Cum ingenia favor hominum ostendat
favor alat quantam vim esse oportet
que inter obstantia erumpat. Nemo erat
qui non cum homini omnia obiceret ingenio
multum tribueret. Color orationis antique
vigor nove cultus inter nostrum ac
prius seculum medius ut illum posset
utraque pars sibi vindicare. Libertas tanta
ut libertatis nomen excederet, ut quia
passim ordines hominesque laniabat
vocaretur. Animus prava ingens et ad
similitudinem sui ingenii violentior
et qui pompeyanos spiritus non dum in tanta
pace posuisset. In hoc primum excogi-
tata est nova pena. Effectum est enim per
inimicos ut omnes eius libri incen-
derent. Res nova et insolita suppli-
cium de studiis sumi. Bono hercule
supplicio ista in penas ingeniosa cru-
delitas post Ciceronem inventa est. Quid
enim futurum fuit si triumviri libros
et ingenium Ciceronis proscripsissent.
Dii immortales lenti quidem sed certi
vindices generis humani et magna
exempla in caput invenientium re-
gesserunt. Ac iustissima patiendi vice
quod quisque alieno excogitavit supplicio
sepe expiat suo. Que vos dementissimi
homines tanta vecordia agitat. Parum
videlicet in penis note crudelitatis est.
Conquirite in vos ipsos nova quibus
perieritis. Et si quid ab omni patientia rerum
natura subduxit sicut ingenium me-
moriamque hominis invenite quemadmodum
reddatis ad eadem corporis mala facere

studiis subderet et in monumenta disci-
plinarum animadverteret et quita et tum
non scientia tertia sententie una est. Dii
melius quod eo seculo ista ingeniorum
supplicia ceperunt quo ingenia desierant.
Eius qui hanc in scripta labieni sententiam
dixerat. Postea viventis adhuc scripta
combusta sunt. Iam non malo exemplo
quia suo non tulit hanc labienus con-
tumeliam nec superstes esse ingenio suo
voluit sed in monumenta se maiorum
suorum ferri iussit atque ita includi
veritus scilicet ne ignis qui nomini suo
subiectus erat corpori negaretur.
Non finivit tantum se ipse sed etiam sepelivit.
Memini aliquando cum recitaret historiam
magnam partem illum libri convolvisse
dixisse. Hec que transeo post mortem meam legentur.
Quanta illis libertas fuit quam etiam
labienus extimuit. Cassii severi hominis
labieno invisissimi belle dicta res
ferebatur illo tempore quo libri labieni
post urebant. Nunc me inquit vivum
uri oportet qui illos edidici. Monstrabo
vobis bellum libellum quem a gallione
vestro petatis. Recitavit rescriptum labieno
pro bathillo mecenatis. In quo suspicietis
adolescentis animum illos dentes ad mor-
dendum provocantis. Controversia in qua
inclinaretur restat. Musa rethor quem
interdum soletis audire licet melissus
contulit forte multum habuerunt inge-
nii minus cordis omnia usque ad tumorem
perducta ut non extra sanitatem
sed extra naturam essent. Quis enim ferat hominem
de siphonibus dicentem celo repluunt
de sparsionibus odoratos imbres et in
cultum viridarium celatas silvas et in
picturam nemora surgentia. Aut illud
quod de subitis mortibus cum diceret
tum nos ne illos [illegible] quicquid
avium volitat quicquid piscium natat
quicquid ferarum discurrit nostris sepeli-
tur ventribus. Quere nunc cur subito
moriamur mortibus vivimus. Ergo
[illegible] et si manumissus erat debuit
decoro eius nobis satisfieri. Que
sunt comediabus [illegible]
regula [illegible] multa [illegible]

unte se domari. Vitia non tortada sunt
si qua tamen tollerabilia erant sunt non
non subtrahant non indicant nobis [illegible]
Sparsus non infamiam dixit sepe [illegible]
volunt. Ita si nihil scemate dicere
cupit scemate eius non figurata erat sed
prava. Itaque non inmerito putatus re-
tor cum illi Massilie mane occurrisse
scemate illum salutavit. Pretera quam
dicere Hunc ista ipse ab eloquentia
aberat natus ad contumelias cum inge-
niis [illegible] sunt illi ut [illegible]
aliquid quod effugere non posset ex [illegible]
sermo prima eius fabula in gratiam mutata
mutata obstetricium nomine imposuit
declamatori subtili et arido ille ipso
dixit scola cornu cum rethore quod
tute tu potes controversia intelligere
quam non intelligit te latebre [illegible]
Spartus autem dicebat valenter sed
dure ad imitationem se latinus duxerat
ne tamen unquam similis illi erat
nisi cum eadem diceret. Stabat sensibus
latinus sententiis. Cum basso illi cer-
tamen sunt que nos quod audistis non
deserto [illegible] quam coscinio
amaritudine et similitudine actio-
oratorie. Nihil est indecentius quam
ubi scolasticus quod non novit imitatur.
Animadvertat itaque capitone cuius declamatio
est de populo hec que in sed [illegible]
subiecit. Bona fide scolasticus erat
In his declamationibus nunquam bene
cesserat. Nullis non per [illegible] theatra
[illegible] tetra datum Quod
facta quamvis latinus fuisset dicta
Albutii Gallionis. Unde quotiens
confluxissent fere latine quam si fuisset
fere gallione Palma relicta ut
nobis videtur cognomine. Ergo nobis quam
foras [illegible] hos nunquam nobiles sunte
in parte abire [illegible] et moderatum
Fabium et si quis est nec clari nominis
nec ignoti. Tu nos ad satietatem
[illegible] ne [illegible] permittite me in
et aliquos [illegible] proferre quidquid
[illegible] ad famam pervenerint non ingenium
defuit sed locus. Bene declamabat Fuius
[illegible] cesar Augustus cum frequenter

causas agente i tota tinensi colonia
audisset plenum testioni reddidit dixit
eum tal' ingenii pro pt familie desertorem
fuit qui prem familie preferret ora
tori siduceret pte esse eloquentie pu
tabat. eloquentiam abscondere solebat de
clamare studiose. Clodius turinus cuius
filius frater nobis amore iunctus est
adolescens summe eloquentie futurus nisi
mallet adire quantum habet quam consequi
quantum potest. Hic turinus clodius multum
viribus dempserat dum apollodorum
sequitur. et ad summam legem dicendi se au
putat. Tamen tantum illi superfuit virium quantum
valeret etiam si ars abesset. sententias
dicebat acutas insidias aliquas pete
tes nunquam decolore lucus. Controversiam
facit latronum quam solebat disputare
i conviviis. aut aliquo quo declamare
potebat tempore. Dicebat quosdam esse colores
prima facie duros et asperos eos non
posse actione aut probari negabat.
Itaque nulla placere posse nisi totum posse
se ex suis viribus et illarum fiducia
animis inectedi. et prerupta audere
multare non ppicade iudici sed aufe
Latroni contra nichil probare nisi tu
tum. non quia imbellius erat sed quia
circumspectius causis nemo diligentius
disposuit nemo respondit paratius
et pertinax itaque et dignitatem quam primum
i plurima tenuissima genere eloquentie
obtinuit. Ritus quidem erat pre spe
ciosissimo aut dum fuli hospite. sed
civili bello attenuatas domos nobi
les vires confratur et ita ad summam
pervenit dignitatem ut si quid illi de
fuit ferias loco defuisse. Hunc filius eius
quoque meus nunquam eum illum
a nobis distinxi. Habet incendio pattia
diligentiam quam vires ingenii eo in
dustria ita reddidit. hoc et disco vite
genere sequitur. Ad summam evasimus in
venis nisi moditus contentus esset
et ideo dignus est cui tam modestus
cupiditatibus fortuna pareret fidem
honorum suum non me adeo maiore sed
a certo posuisse iudicio sicut tunc filias
suas tulos a patrem notissimorum auctorum

sententiis aut proferendas Lugens divitem
Inimicitiarum sit // sequens filium pauperis 6 4
actio. Quidam cum haberet filium et divi
tem amicum occisus inspoliatus inventus
est. adolescens sordidatus sequi divitem
cepit dives eduxit ius eum. Et postu
lavit ut si quid suspicaretur accuset
Adolescens ait accusabo cum potero
dives petit honorem repulsus est
Accusat divitem pauperis filium c. d
Lugebat dives quod quos odit reos facit
contentus est. Non audiendus iniust
eadem via. non calcabis vestigia mea
Non offerres dilectis oculis sordida
veste. Non flebus circa me Non
tacebis picram si hec iniuria esset
Quam sordidatus sim luctus est. Si
flow fraternalis Si non accusam cor
si repulsus est in unq est honores pre
mos iniuris nunquam petit victum meum
sequatur. Talos vinuam hoc victum ha
buisset et per eum nobis non sordidati
simus accusa inquit pauper divitem
ambulare in arbitrio meo non licet
accusa inquit non pauper potu
erimus accusare sic loquentem pertur
inquit me sequeris Aliud ego pauperes
aliud divites hic Quicumque perisset
fuit quasi divites spolia contempsit
Mortuus iure meo metus eum ne
quis se hac putet si dixero occisum
Sordidatus inquit flos Quid aliud
facere possum occisi pauperis filius Quid
accusaturum potest sequerer persequi tantum
Quare inquit sequeris me. Ut aliquid
mei inscruas ut desinas afflicta
domum persequi cum accusatorem habeo
qui se reum non esse miratur Cur non
agis quid adeo non metuis ut cogas
Sordidatus sum quod reo licet lugere
non licet An ne lugendo quid est quod
pervindicari non possum Non erat i illo
preda quam cruciato afferet Erat summa
inter eos contumax adversus fastidium di
vitiarum convitia hoc communico
petita sunt spolia. Quibus eodem maxime
Hoc non possum Quod dissimulari non
potest sermo quibus optaverit Et tu dives

innutus est et ille inspoliatus in
ventus est Non est tur accusem
sed est tur suspitor Altera pars
Ut sciās te mundiciā in facie tuā
ingessisse accusā me non negasti sed
respondisti Accusabo tuā potens Filius
non reddens forti patri
10 Viri forti premium sit pluces erat
Audito conttendae pater et filius
fortis fecerunt petit pater a filio ut
sibi traderet Ille nolunt iudicio con
tenderunt vicit pater petit premium
statuas patri abdicat Nunc opte
nescio iudicium cum eventum tuum omne
meum sit vicisse pero indicium habeo
pater pedes prelium in acie vidi pugnam
tuā exemplo Indicium vocat. quod pater
et filius specula totulis viri nos filius
prelium sed iuvenis sene Ergo victi
sed ciues gratulati sunt pater Cagi
tam orationem truscas acies corpore
suo submouente Capitam dictum
qui vicit ipse pater cessit Pugnabam
non tamen imperatori sed etiam pater Iudices
sunt gloriae hoc si vitium est peccatum est
Videat pater si te vicit filius abdi
candus Ergo premium habeo tu premium
et virum forte Virtutes vero filiorum
pereryssent illustrate sunt duo con
sentit Indicaverunt non quod erat sed
quod dominalle credebat honor adultrinis
euenit alter premium hic alter pterpit
Nolo habitandum Altera pars
accusatio meos non capit ede quibus vi
victi et virum forte statuas inquit
tibi posui uinus ne possem usque victum
me oblimisti ignominiamque meam in eo
incidisti Demens qui mori coegerit
11 Dosudae fit actio bello filiam
Crimili dene virum secuta est
quum in dimissa parte habebat prelium et frem
victis pretibus suis et occisis marito
venit ad prelium atque non recepta
ait pater Quemadmodum vis tibi satis
faciā Ille respondit morere Suspen
dit se autem lamina eius accusatur
pater a filio dementiae C D dixit
sibi satisfieri ne victor qui nolunt
Nullum fuit in proscriptione mulier cui
inquinasti filie sanguine penates
Nunquam quis loquor penates tamquam
in domo pueri Allatum ad se cesar
caput pompei flevit et hic ille
filiam flevit Quemadmodum vis tibi
satis faciam hac ipsa satisfecisse debuit
puella a deo et in marito est digna
pya ut alterum nisi in morte secuta
sit Alteri etiam morte satisfecerit
periculose offendo prelium qui negat ei
quare quod aliud meruerat si satis
facere noluisset Defendisti ligarium
cycero et leve iudicasti crimine de quo
confessus est Ante ipsum demum
bimie coniuncta est ne dubitari possit
marito perisse cui pater expromerat
inquit accusasset id me et certe
ad tibi satisfactum est Seruitus est
genere indicas pater vigor suus Septi
mius belli defensio oblimo est
Marci incat etiam quibus animadvertere
in dampnatas iure est Nos dicimus etiam
non morte sed age lege Crudelitati
impij verbo mitiore subiunxit
Mores tuos pater Altera pars
debes applicare non pater regere Quia
debes dementiae signa collige Non
potes patrem pro verba dampnare anim
adivit mallimus in filium et imitare
quidem Animadvertit brutus in liberos
non factas hostes sed futuros Vidi
publicus exemplis liceat pater forti
bus loquor Contuarbiter rogat et
quemadmodum pyt meth agnoui fili
meth morte non misit ad prelium frem
Qui etiam nunc irascit pater Cur me
solum rogat tuum duobus satisfacere
debeat Victor inquit ito coronatus
est i fatebimus est ignosce bello qui
pridie etiam morte pater que sunt
omnibus parte proscripsisse prelium dicitur
mulier que unum habuerat propter
quem mori possit Menditi debili
Rei p. e. lege sit actio Mendaces
proscriptos educebat et debi
litatos mendicare cogebat
ut sibi mercede referrent

accusat[ur] lese r. p. Effectum est no[n] liberos
suos aut agnoscant aut recipiant nocte
tal ista crudelitas eo magis quam omnis pr[e]
sus tam inmanes sunt Effectum est
ut inde esset mysterium expositis quam
tolli parentibus qui agnosce[re] filios qua
tas stapidas inde fecunde uber ostendit
Produc familiam tuam Volo nosse alia
singularis calamitatum officina Una
cuique calamitas tamquam ars assignatur
Intuemini illi erutos oculos illi confractos
pedes. Quid horrestitis Sic iste invenit
nonum monstrum integer alit debiles
alunt perissent inquit Ita non miser
icias suppsint possent inde Interroga
patres ut maluerint Quidam sorbes dum
fatetes quam tyranicide[m] quam futuri
sacerdotes Res incredibilia loquor ex
hac fortuna origo romane gentis appa
ruit plus acceptum crudelitati quam
expositum inde refert Expositos aluerunt
certa sic satis future mites si stetisse
Quorum tamen ubique audiant patres in sua
tum causa cessant Obsessa est sibi lignum
et est rogandi genus rogare non posse
Inferemini omni undique quorum singulos
miseri solatis Istis nos indictam ne
gaturos putas quibus ne id quidem
negamus quod tibi dabimus Orant
res indignissima tam tam crudelis sit
una publica minus Surgite miseri
et hodie primum nolunt rogare tibi inquit
cottidiana captivam non cogitet Apparet
te neddum satis miserum videre Secerunt
imperijs dura ora satis publicis aspera
stralia et diebus et diebus in hylarite
ducatus sic amances ista greges deserant
Aluunt istam qui se alere non possunt
Non est qui rogare nesciat. solet etiam
dare non habet tot mebra quot debet
Ergo tu tamen deminuta publica cogitavas tam
crudelis esse potuisti Miseros eos ib
rogat miseriores qui sic rogantur
sinces omnibus stipem conferunt Domus
quisque timet ne filius neget. effecisti
ut maius esset malum educare quam ex
poni Timebant fere atque serpentes
et minimus cuius artibus uxor inopia

cum impositorum piela non numerabamus
Dubitasti inquit Vibius gallus ductor
plus illis precio notuerunt Quid inde
lanista qui iuvenes cogit ad gladium
et tamen non accusat[ur] lese r. p. Quid
leno qui stuprum pati cogit invitos
nec re p. lesit Mortuos non laudamus
desides sed absentem notat hoc alii
cui hores peteret potest enim aliquid
et non esse hos tertius et ex inotemis
rius. ex illis inlocum ablata sit vita
reddita est Rei p. lese non te agit cum
nomine qui sunt extra r. p. Egeni ergo
et qui ne me quidem ale ne dum
alios posse sustinui relictos quibus
non iniuria fieret si aliquid detraheretur
sed beneficio cederet si vita fuaret
fariat dimidiam generat illos per metam
insicere vivere diu faciunt si meo vinc
uniquique mea vivunt omni alunt Quid
est vocare hos lectos hunc cogitatione
ut currunt quid eius mendicus ut
mendices augebis Imitatur istius pri
ceps divitias suas docuit quam nam
pastorum greges hirt violentas suos
ut ad leviorem pariatur in pendentia
nei sunt amputatur. et corporis su
det nervos esse id agunt ut quam sana
nime sunt. eius nemo sucurrat
delicate et formosis debilibus tractatus
quibus ex solitudine infantes auferat
putabas inde auferant non tractatus
pro plurimes suas ista boni ingenue
ergastulis occludunt et insomnior
tamen in simplicitate deceptas spe
ciosum quoque ac maxime idoneum
castris illudunt detrudunt Parrasius et prometheo
Rei p. lese sit actio
Parrasius pictor athenienses
cum philippus captivos olinthios
venderet emit senem athenas perduxit
deinde torsit ad exemplar torti pro
methesum pinxit Olinthius in tormentis
perijt Ille in templo minerve ta
bulam posuit Accusatur lese rei p.
Senex abscisa liberis suspicione
patrie cinere stetit Ad figurandum
prometheum satis tristis est Rei ut naufragium

pinxisset moriens Olinthius. Vitam Olinthii
patria sua reddidit me Philippus. Sericus
inquit meus sunt. putas Philippum
loqui eidem. Minime sic sunt inimici
tamquam castra Macedonum. Parrhasi
tristis est aliquis Olinthius Parrha
tristis est. nisi Parrhasi triste videre
dum illum ad Olinthium iacentem. Scis
certe quem tristem emeris. Olinthius
urbis aperiunt templa proditorum. Nos
Olinthius tortus est. si omnes illos
Macedones emisset. Torquebatur
hoc nec sub Philippo clamat. Hoc
ne sub Iove. Dabis te hospitalis O
linthio sunt. hac pro miseria est
facit non pingit. Tum nichil nimis si
Atheniensis est redemisse. In isto tempore
Olinthius nota suspirium. Ille cap
tivos gerere istum tuum non amplius
qui vendidit. Senex longa miseriarum
tabe consectus et tam tristis quam si ia
tortus esset. quemadmodum pro flore in
derat agnoscebat emptorem. Vereor
ne quis eum audierit. Olinthius obseca
tor ne ita agnoscas. quem me de Phi
lippo putes. Ista redditus nationis
Iove imitatus est. si nobis iratum
vincit Philippus. Tamen patiendum
est pingente Parrhasio iratum irato
Iove. Quaeramus senes aliquis fortassis
eos finis tuus Olinthius fuerunt. Sed ad
succurrendum profectus est. Cetera quoque
minus omisit ac torquendum quaeritur
quod illud faciunt. Ex altera parte Par
rhasius cum coloribus. Ex altera tor
tor cum ignibus. Dubitatis est nisi
ista Parrhasius studio suus pingit
quem sciebat pendet respicientes pretia
semper placuit Parrhasius nichil in
? Olinthius aliquid habuit
Promethei simile etiam ante tormenta
ferrum custodia. Quae pictor an
Numquam (Pinxit) Philippus
malo publica fama corrumpit.
Solidior est opinio Atheniensium
quam ut labefactari tormentis captivi
posset. [illegible] quod habet
picturam in templo posuisti. Credite [illegible]

cum aliquid illi auferunt non qui adiciunt
Peccaverunt ergo recipiendo tabulam
etiam sacerdotes. Cur tamen. Cur non reci-
derunt animalia in templis picta sunt.
Multum semper artibus licuit. Medici
ut vim ignotam morbi cognoscerent
viscera hominum rescinderunt. Fur acti-
Iuuenarius sit prod. fur. actio
actio. Fur a cetione prohibetur.
Quidam cum dominum proditionis accusasset
noctu parietem eius perfodit et scrinium
in quo missae erant ab hostibus litterae
sustulit. Damnatus est dominus. cum
consulari vellet. Accusator a cogni-
prohibitus agit dementiae. Quod fur
dilexisset nichil magis furtum
vellet agnoscere incolumi civitate
statum utrimque parens ruina suspendit
proditor. Indicium furti mei civitas
tota est. furtum esse quod timet
dominus agnoscere. quam cum prodit supplicium
tulit. primum quam surrexit cum mag-
perniciosis loqui si eodem tempore et fur
venisset et dominus cum illo navim duce
furto Troiam cepisti. si bene furto
vertuntur urbes quanto melius liberari.
Insomnem memini narrare noctu nam
dispositione mea convenerat omnes
tamquam ad coronam. Cur me submovet
ante accusationem. Tamen nec proditorem
in audaciam posuit. Dum furtum et quaestionem
narraturum proditoris vigilantissimi
pectus et conscia semper mea sollicit-
publica facta sapiebant. Ita cavit ne
custodes alligaverat somnum ut mihi
liceret eligere quas tollerem. Dimovere
mihi videbar hostium muros fur-
noctem quod nichil minus cum eo
factum est. Nemo fur rei publicae cogitat
mihi non licet pro re publica facere
Quale illud spectaculum fuit
Deposuerat ut minus fortuna re-
fure et proditore ut movit mirabile
furtum suum prodidit ut nos ver-
quam nulli poterant. Ita callidus p-
ut et periculum posset imponere con-
iudicium vult nescit fur sim
illos qui nocturnum furem occide-
rent non te damnato eum sed fure

cupit. Adicit hoc nemo nunc in pectore
multum abest a proditore. Sustulit
quod elegit sed quod illi facto proditor
imitatur. Ducat unus tempore et proditore
...bus ostendit et sine quem dimitte eo
...lare quam dampnare malles. Effregit
omnis suspensa manu. Cupit tenui
...s tue prius fecisse. Sustulit non quod
voluit sed quod petiit. Bonus exemplo
aequatus est proditor malo munitus

Explicit liber declamationum
...um Annei Senece ad Novatum
Senecam et Melam filios suos feliciter Amen

[illegible]

Seneca de clementia ad Neronem

Scribere de clementia Nero
Cesar institui ut quodam
speculi vice fungerer
et te tibi ostenderem per
venturum ad voluptatem
maximam omnium. Quamvis
enim recte factorum verus fructus sit
fecisse nec ullum virtutum pretium dignum
illis extra ipsa sit iuvat inspicere et cir
cuire bonam conscientiam tum immittere oculos
in hanc immensam multitudinem discordem
seditiosam impotentem in perniciem alienam
suamque pariter exultaturam si hoc iugum
fregerit ita loqui secum: Ego ne ex
omnibus mortalibus placui electusque
sum qui in terris deorum vice fungerer
Ego vite necis que arbiter gentibus
qualem quisque sortem statumque habeat in
manu mea positum est. Quid unicuique
mortalium fortuna datum velit meo
ore pronunciat. Ex nostro responso
leticie causas populi urbes que concipiunt
nulla pars usquam nisi volente propicio que
me floret. Hec tot milia gladiorum
que pax mea comprimit ad nutum meum
stringuntur. Quas nationes funditus
excidi, quas transportari, quibus libertatem
dari, quibus eripi, quos reges manci
pia fieri quorum que capiti regium
circumdari decus oporteat, que ruant
urbes que oriantur mea iurisdictio est.
In hac tanta facultate rerum non ira me
ad iniqua supplicia supplicia compulit
non iuvenilis impetus non temeritas
hominum et contumacia que sepe tranquillissimis
quoque pectoribus patientiam extorsit non ipsa
ostentande per terrores potentie dira et
frequens magnis imperiis gloria. Con
ditum immo constrictum aput me ferrum
est. Summa parsimonia etiam vilissimi
sanguinis. Nemo non cui alia desunt
hominis nomine aput me graciosus est.
Severitatem abditam at clemenciam in
procinctu habeo. Sic me custodio
tamquam legibus quas ex abdito ac
tenebris in lucem evocavi rationem
redditurus sim. Alterius etate prima
motus sum alterius ultima. Alium
dignitati donavi. Alium humilitati.
Quotiens nullam inveneram misericordie causam
mihi peperci. Hodie diis immortalibus
si a me rationem repetant annumerare
genus humanum paratus sum. Potes
hoc cesar audacter predicare. Omnia
que in fidem tutelamque suscepisti habere
nihil per te neque vi neque clam dampnato
clamante rei publice. Rarissimam laudem
et nulli adhuc principum concessam
concupisti innocentiam. Non perdit operam
nec bonitas ista tua singularis
ingratos aut malignos estimatores
nacta est. Refertur tibi gratia. Nemo
unquam homo uni homini tam carus fuit
quam tu rei publice. Magnum longumque
eius bonum. Sed ingens tibi onus
imposuisti. Nemo iam divum Augustum
nec Tyberii cesaris prima tempora loquitur
nec quod te imitari velit exemplar
extra te querit. Principatus tuus ad
gustum exigitur. Difficile hoc fuisset
si non naturalis tibi ista bonitas
fuisset sed ad tempus sumpta. Nemo enim
potest personam diu differre, ficta cito
in naturam suam recidunt. Quibus veritas
subest quaeque ut ita dicam ex solido
nascuntur tempore ipso in maius meliusque
procedunt. Magnam adibat aleam
populus Romanus cum incertum esset quo se ista tua
nobilis indoles daret. Iam vota
publica in tuto sunt. Nec enim periculum
est ne te subita tui capiat oblivio

facit quidem animo nimia felicitas nec tamen tempore cupiditates sue umquam ut in eo quod contigit desinant. Gradus a magnis ad maiora fit et spes improbissimas complectitur insperata assecuti. Omnibus tamen nunc civibus tuis et hec confessio exprimitur esse felices et nichil iam his accedere bonis posse nisi ut perpetua sint. Multa illos cogunt ad hanc confessionem qua nulla in homine tardior est: securitas alta, affluens, ius supra omnem iniuriam positum. Obversatur oculis letissima forma rei publice tum ad summam libertatem nichil deest nisi pereundi licentia. Precipue tamen equalis ad minimos maximosque pervenit clementie tue admiratio. Cetera enim bona pro portione fortune sue quisque sentit aut expectat maiora minoraque. Ex clementia omnes idem sperant. Nec quisquam est cui tam valde innocentia sua placeat ut non stare in conspectu clementiam paratam humanis erroribus gaudeat. Esse autem aliquos scio qui clementia pessimum quemque putent sustineri quoniam nisi post crimen supervacua est et sola hec virtus inter innocentes cessat. Sed primum omnium sicut medicine apud egros usus etiam apud sanos honor est, ita clementiam quamvis pena digni invocent etiam innocentes colunt. Deinde habet hec in persona quoque innocentium locum quia interim fortuna pro culpa est. Nec innocentie tantum clementia succurrit sed sepe virtuti quoniam quidem condicione temporum incidunt quedam que possint in laude puniri. Adice quod magna pars hominum est que reverti ad innocentiam possit sed non tamen vulgo ignoscere decet. Nam ubi discrimen inter malos bonosque sublatum est confusio sequitur et viciorum eruptio. Itaque adhibenda moderatio est que sanabilia ingenia distinguere a deploratis sciat. Nec promiscuam habere ac vulgarem clementiam oportet nec abscisam. Nam tam omnibus ignoscere crudelitas est

quam nulli. Modum tenere debemus. Sed quia difficile est temperamentum quidquid equo plus futurum est in partem humaniorem preponderet. Sed hec suo loco melius dicentur. Nunc in tres partes totam hanc materiam dividam. Prima erit manumissionis. Secunda que naturam clementie habitumque demonstret. Nam cum sint vicia quedam virtutes imitantia non possunt secerni nisi signa quibus dinoscantur impresseris. Tertio loco queremus quomodo ad hanc virtutem perducatur animus, quomodo confirmet eam et usu suam faciat. Nullam ex omnibus virtutibus magis homini convenire, cum sit nulla humanior, maior constet necesse est, non solum inter nos qui hominem sociale animal communi bono genitum videri volumus sed etiam inter illos qui hominem voluptati donant, quorum omnia dicta factaque ad utilitates suas spectant. Nam si quietem petit et otium, hanc virtutem nature sue nactus est que pacem amat et manus retinet. Nullum tamen clementia ex omnibus magis quam regem aut principem decet. Ita enim magne vires decori gloriaque sunt si illis salutaris potentia est. Nam pestifera vis est valere ad nocendum. Illius demum magnitudo stabilis fundataque est quem omnes tam supra se quam pro se sciunt. Cuius curam excubare pro salute singulorum atque universorum cotidie experiuntur. Quo procedente non tamquam malum aliquod aut noxium animal e cubili prosiluerit diffugiunt sed tamquam ad clarum ac beneficum sidus certatim advolant. Obicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi et substernere corpora sua si per stragem illi humanam iter ad salutem struendum sit. Somnum eius nocturnis excubiis muniunt. Latera obiecti circumfusique defendunt. Incurrentibus periculis se opponunt. Non est hic sine ratione populis urbibusque consensus sic protegendi amandique reges et se suaque iactandi quocumque desideravit imperantis salus. Nec hec vilitas sui est aut dementia pro uno capite tot milia

corpore servire ac mitis mortalis una
vitas redimere. Nam multi senes et invalidi
Quemadmodum totum corpus animo deservit
et cum hoc tanto maius tanto quam speciosius
sit. ille in occulto maneat tenuis
et in qua sede latitet incertus tamen manus
pedes oculi negotium illi gerunt. illum
hec cutis munit. illius iussu iacemus
aut inquieti discurrimus. cum ille imperat
sive avarus dominus est. mare lucri causa
scrutamur sive ambitiosus iam dudum dexteram
flammis obiecimus. aut voluntarii terram
subsiluimus. sic hec immensa multitudo unius
anime circumdata illius spiritu regitur. illius
ratione flectitur pressura se ac fractura
viribus suis nisi consilio sustineretur.
Suam itaque incolumitatem amant cum pro
uno homine denas legiones in aciem deducunt
cum in primam frontem procurrunt et adversa
vulneribus pectora ferunt ne imperatoris
sui signa vertantur. Ille est enim vinculum
per quod res publica coheret. ille spiritus vitalis
quem hec tot milia trahunt nichil ipsa
per se futura nisi onus et preda si mens
illa imperii subtrahatur. Rege incolumi
mens omnibus una. amisso
rupere fidem. Hic casus Romane pacis exitium
erit. hic tanti fortunam populi in rui
nas aget. Tam diu ab isto periculo
aberit hic populus quam diu sciet ferre
frenos. Quos si quando abruperit vel aliquo
casu discussos reponi sibi passus non
erit. hec unitas et hic maximi imperii
imperii contextus in multas partes dissiliet
Idemque huic urbi dominandi finis erit qui
parendi fuit. Ideo principes regesque et
quocumque alio nomine sunt tutores status
publici non est mirum amari ultra priva
tas etiam necessitudines. Nam si sanis hominibus
publica privatis potiora sunt sequitur ut
is quoque carior sit in quem se res publica convertit
Olim enim ita se induit rei publice cesar
ut seduci alterum non posset sine utriusque
pernicie. Nam ut illi viribus opus est
et huic capite. Longius videtur recessisse
a proposito oratio mea. At mehercules rem
ipsam premit. Nam si quod adhuc colligitur
tu animus rei publice tu es. illa corpus tuum
Vides ut puto quam necessaria clementia sit
Tibi enim parcis cum videris alteri parcere

Verendum itaque est etiam cum plurimis crudelis
non alio quam nichil laqueatibus. Et
si quid in ipso sanguine opus est substituendum
est ne ultra quam necesse sit insidias. Ergo
clementia ut dixi omnibus quidem hominibus
secundum naturam maxime tamen decora imperatoribus
quanto plus habet apud illos quod servet
quantoque in maiore materia apparet. Quantulum
nocet privata crudelitas. principum
sevicia bellum est. Cum autem virtutibus
inter se concordia nec ulla altera melior
aut honestior sit quedam tamen quibusdam
personis aptior est. Decet magnanimitas — magnanimitas
quemlibet mortalem etiam illum infra quem
nichil est. Quid enim est maius in
infortuniis quam malam fortunam retundere
Hec tamen magnanimitas in bona fortuna laxi
orem locum habet meliusque in tri
bunali quam in plano conspicitur. Cle
mentia in quamcumque domum pervenerit
eam felicem tranquillamque prestabit. Sed
in regia quo rarior eo mirabilior.
Quid enim est mirabilius quam eum cui
irasci nichil obstat cuius gravior sentencie
ne ipsi quidem qui pereunt assentiuntur quem nemo
interpellaturus est. immo si vehementius
excanduerit ne deprecaturus quidem
ipsum sibi manum inicere et potestate sua
in melius placidiusque uti hoc ipsum
cogitantem occidere contra legem nemo non
potest servare nemo preter me. Magnam
fortunam magnus animus decet qui nisi
se ad illam extulerit et altior steterit
illam quoque infra terram deducit. Magni
autem animi est proprium placidum esse et tran
quillum et iniurias atque offensiones
superne despicere. Muliebre est furere
in ira. ferarum vero nec generosarum quidem
premordere et urgere proiectos elephantes
leones quoque transeunt que impulerunt
et ignobilis bestie pertinacia est. Non
decet regem seva nec inexorabilis ira
non multum enim supra eum eminet cui se
irascendo exequat. At si dat vitam
si dat benignitatem periclitantibus
et meritis amittere. facit quod nulli
nisi rerum potenti licet. Vita enim
superiori eripitur. nunquam nisi inferiori
datur. Servare proprium est excellentis
fortune que nunquam magis suspicia

Habet quod tu illi contigit adesse posse quod
dijs quorum beneficio in lucem edimur
tam boni quam mali. Deorum itaque sibi
animum asserens princeps alios ex ci-
vibus suis quia et boni utiles quia sunt
libens videat alios in numerum relinquat
quosdam esse gaudeat quosdam patiatur.
Cogitet in hac civitate in qua tur-
ba per latissima itinera sine inter-
missione defluens eliditur quotiens
aliquid obstitit quod cursum eius
velud torrentis rapidi moraretur
in qua tribus eodem tempore theatris
vie postulantur in qua consumitur quicquid
terris omnibus aratur quanta solitudo
ac vastitas futura sit si nichil relinquitur
nisi quod iudex severus absolverit.
Quotus quisque ex questoribus est qui
non ex ipsa lege teneatur qua querit.
Quotus quisque accusator vacat culpa.
Et nescio an nemo ad dandam veniam
difficilior sit quam qui illam petere sepius
meruit. Peccavimus omnes alii gravia
alii leviora alii ex destinato alii
forte impulsi aut aliena nequitia
ablati alii in bonis consiliis parum
fortiter stetimus et innocentiam inviti
ac retinentes perdidimus nec deliquimus
tantum sed usque ad extremum evi delinquemus.
Etiam si quis tam bene purgavit animum
ut nichil obturbare eum amplius
possit ac fallere ad innocentiam tamen peccando
pervenit. Quoniam deorum feci mentionem
optime hoc exemplum principi constituam
ad quod formetur ut se talem esse civibus
quales sibi deos velit. Expedit ergo
habere inexorabilia peccatis atque erroribus
numina expedit usque ad ultimam
infesta perniciem. Et quis regum erit
tutus cuius non membra aruspices colli-
gant. Quod si dii placabiles et equi de-
licta potentium non statim fulminibus per-
sequuntur quanto equius est hominem hominibus
prepositum miti animo exercere imperium et
cogitare utrum mundi status gratior
oculis pulchriorque sit sereno et puro
die an cum fragoribus crebris omnia
quatiuntur et ignes hinc atque illinc mi-
cant. Atqui non alia facies quieti mora-
tique imperii quam sereni celi et nitentis.
Crudele regnum turbidum tenebrisque
obscurum est inter trementes et ad re-
pentinum sonitum expavescentes ne eum
quidem qui omnia perturbat inconcusso.
Facilius privatis ignoscitur pertinacius
se vindicantibus. Possunt enim ledi
dolor quoque eorum ab iniuria venit ti-
ment preterea contemptum et non retulisse
ledentibus gratiam infirmitatis videtur
non clementie. At cui ultio in facili
est is omissa ea certam laudem
mansuetudinis consequitur. Humili loco positis
exercere manum litigare in rixam procurrere
ac morem irae sue gerere liberius est.
Leves inter paria ictus sunt. Regi
vociferatio quoque verborumque intemperantia
non ex maiestate est. Grave putas
eripi loquendi arbitrium regibus quod
humillimi habent. Ista inquis servitus
est non imperium. Quid tu non experiris
nobis istud esse tibi servitutem. Alia
condicio est eorum qui in turba quam non
excedunt latent quorum et virtutes ut
appareant diu luctantur et vitia te-
nebras habent. Vestra facta dictaque rumor
excipit non nullis magis curandum est
qualem famam habeant quam qui qualemcumque
meruerint magnam habituri sunt.
Quam multa tibi non licent que nobis
beneficio tuo licent. Possum in qualibet
parte urbis solus incedere sine timore
quamvis nullus sequatur comes nullus
sit domi nullus ad latus gladius.
Tibi in tua pace armato vivendum est.
Aberrare a fortuna tua non potes
obsidet te et quocumque descendis magno
apparatu sequitur. Est hec magnitudinis
summe servitus non posse fieri minorem
sed cum diis tibi ista necessitas est. Nam
illos quoque celum alligatos tenet nec
magis illis descendere datum est quam tibi
tutum fastigio tuo affixus es. Nostros
motus pauci sentiunt prodire nobis
ac recedere et mutare habitum sine

sensu publico licet

sensu publico licet. Tibi non magis quam
soli latere contingit. Multa contra te lux
est. omnium in ista conversi oculi sunt. prodire
dire te putes. oriris. Loqui non potes
nisi non vocem tuam que ubique sunt
gentes excipiant. Irasci non potes nisi omnia
tremant. sic neminem affligere nisi ubi
quicquid circa fuerit quatiatur. ut flamma
paucorum periculo cadunt. omnium metu
sic animadversiones magnarum potestatum
terrent latius quam nocent. Non sine
causa. fecerit. sed quid facturus sit co-
gitant in eo qui omnia potest. Adice nunc quod
privatos homines ad accipiendas iniurias
opportuniores acceptorum patientia facit. Regi-
bus certior est ex mansuetudine securitas
quia frequens vindicta paucorum odium re-
primit. omnium irritat. Voluntas oportet ante
saeviendi quam causa deficiat. Alioquin quem-
admodum precise arbores plurimis ramis
repullulant. et multa sata genera
ut densiora surgant reciduntur. ita regia
crudelitas auget inimicorum numerum tollendo.
Parentes enim liberique eorum qui interfecti
~~sunt et propinqui et amici in locum~~
~~singulorum succedunt~~ interfecti sunt et propinqui
et amici in locum singulorum succedunt.
Hoc quam verum sit admonere te exemplo
domestico volo. Divus Augustus fuit
mitis princeps si quis illum a prin-
cipatu suo estimare incipiat. In communi
quidem republica gladium movit. Cum hoc
etatis esset quod tu nunc es. Duodevi-
cesimum egressus annum iam pugiones
in sinum amicorum absconderat. iam insidiis
M. Antonii consulis latus petierat. iam
fuerat collega proscriptionis. Sed cum
annum quadragesimum transisset et in
Gallia moraretur. delatum est ad eum
indicium L. Cinnam stolidi ingenii virum
insidias ei struere. dictum est et ubi et
quando et quemadmodum vellet aggredi.
unus ex consciis deferebat. Constituit se ab
eo vindicare. Consilium amicorum advo-
cari iussit. Nox illi inquieta erat cum
cogitaret adolescentem nobilem hoc de-
tracto integrum. Cn. Pompei nepotem

damnandum. iam unum hominem occidere non
poterat cui M. Antonius proscriptionis
edictum inter cenam dictaret. Gemens
subinde voces varias emittebat et
inter se contrarias. Quid ergo ego percussorem
meum securum ambulare patiar me
sollicito. Ergo non dabit penas qui
tot civilibus bellis frustra petitum
caput tot navalibus tot pedestribus
preliis incolume. postquam terra marique
pax parta est. non occidere constituat
sed immolare. nam sacrificantem placuerat
adoriri. Rursus silentio interposito
maiore multo voce sibi quam Cinne
irascebatur. Quid vivis si perire
te tam multorum interest. Quis finis erit
suppliciorum. quis sanguinis. Ego sum
nobilibus adolescentulis expositum
caput in quod mucrones acuant.
Non est tanti vita si ut ego non peream
tam multa perdenda sunt. Interpellavit
tandem illum Livia uxor. Et admittis
inquit muliebre consilium. Fac quod medici
solent. qui ubi usitata remedia
non procedunt temptant contraria. Severitate
nihil profecisti adhuc. Salvidienum
Lepidus secutus est. Lepidum Murena
Murenam Cepio. Cepionem Egnatius. ut
alios taceam quos tam ausos pudet.
Nunc tempta quomodo tibi cedat clementia
Ignosce L. Cinne. deprehensus est. iam
nocere tibi non potest. prodesse fame tue
potest. Gavisus sibi quod advocatum inve-
nerat. uxori gratias egit renunciari
autem extemplo amicis quos in consilio
rogaverat imperavit. et Cinnam unum
ad se accersit. dimissisque omnibus
e cubiculo cum alteram Cinne poni
cathedram iussisset. Hoc inquit primum
a te peto ne me loquentem interpelles impedias
ne medio sermone meo proclames.
dabitur tibi loquendi liberum tempus. Ego
te Cinna cum in hostium castris invenissem
non factum tibi inimicum sed
natum servavi. patrimonium tibi omne
concessi. Hodie tam felix es et tam dives

ne victis victoribus invidearant. Sacerdotium tibi petentibus compluribus quorum parentes mecum militaverant dedi; cum sic de te meruerim, occidere me constituisti. Cum ad hanc vocem exclamasset procul hanc ab se abesse dementiam: Non prestas, inquit, fidem, Cinna; convenerat ne interloquereris. Occidere, inquam, me paras. Adiecit locum, socios, diem, ordinem insidiarum, cui commissum esset ferrum. Et cum defixum videret nec ex conventione iam sed ex conscientia tacentem: Quo, inquit, hoc animo facis? ut ipse sis princeps? Male mehercule cum populo Romano agitur si tibi ad imperandum nichil preter me obstat. Domum tueri tuam non potes. Nuper libertini hominis gratia in privato iudicio superatus es. Adeo nichil facilius potes quam contra Cesarem advocare? Cedo, si spes tuas solus impedio. Paulusne te et Maximus Fabius et Cossi et Servilii ferent, tantumque agmen nobilium non inania nomina preferentium sed eorum qui ymaginibus suis decori sint? Ne totam eius orationem repetendo magnam voluminis partem occupem, diutius enim quam duabus horis locutum esse constat, cum hanc penam qua sola erat contentus futurus extenderet: Vitam, inquit, tibi Cinna iterum do, prius hosti, nunc insidiatori ac parricide. Ex hodierno die inter nos amicitia incipiat. Contendamus utrum ego meliore fide tibi vitam dederim an tu debeas. Post hec detulit ultro consulatum, questus quod non auderet petere. Amicissimum fidelissimumque habuit, heres solus illi fuit. Nullis amplius insidiis ab ullo petitus est. Ignovit abavus tuus victis; nam si non ignovisset, quibus imperasset? Salustium et Cocceios et Duellios et totam cohortem prime admissionis ex adversariorum castris conscripsit. Iam Domitios, Messallas, Asinios, Cicerones et quicquid floris erat in civitate clementie sue debebat.

Ipsi Lepidum quam diu mori passus est! Per multos annos tulit ornamenta principis retinentem, et pontificatum maximum non nisi mortuo illo transferri in se passus est; maluit enim illum honorem vocari quam spolium. Hec eum clementia ad salutem securitatemque perduxit, hec gratum ac favorabilem reddidit, quamvis nondum subactis P. R. cervicibus manum imposuisset; hec hodieque prestat illi famam que vix vivis principibus servit. Deum esse non tamquam iussi credimus. Bonum principem Augustum, bene illi convenisse parentis nomen fatemur ob nullam aliam causam quam quod contumelias quoque suas, que acerbiores principibus solent esse quam iniurie, nulla crudelitate exequebatur, quod probrosis in se dictis arrisit, quod dare illum penas apparebat cum exigeret, quod quoscumque ob adulterium filie sue damnaverat adeo non occidit ut dimissis quo tutiores essent diplomata daret. Hoc est ignoscere, cum scias multos futuros qui pro te irascantur et tibi alieno sanguine gratificentur, non dare tantum salutem sed prestare. Hec Augustus senex fecit, aut iam in senectutem annis vergentibus; in adolescentia caluit, arsit ira, multa fecit ad que invitus oculos retorquebat.

Comparare nemo mansuetudini tue audebit divum Augustum, etiam si certamine iuvenilium annorum deduxerit et senectute plus quam in nature fuerat moderatus et clemens, nempe post mare Actiacum romano cruore infectum, nempe post fractas in Sicilia classes suas et alienas, nempe Perusinas aras et proscriptiones. Ego vero clementiam non voco lassam crudelitatem. Hec est, Cesar, clementia vera qua tu prestas, que non sevitie penitentia cepit, nullam habere maculam, numquam civilem sanguinem fudisse. Hec est in maxima potestate verissima animi temperantia et humani generis comprehendit te sibi amor non cupiditate aliqua, non temeritate

invenies nostrorum principum exemplis
corruptis quantum in cives suos liceat
experiendo temptare, sed hebetare aciem
imperii sui. Prestitisti, Cesar, civitatem
incruentam, et hoc quod magno animo gloriatus
es, nullam te toto orbe stillam cruoris
humani misisse, eo maius est mira-
biliusque, quod nulli umquam citius gladius
commissus est. Clementia ergo non tantum
honestiores sed tutiores prestat, ornamentumque
imperiorum est simul et certissima
salus. Quid enim est cur reges con-
senuerint liberisque ac nepotibus
tradiderint regna, tyrannorum execra-
bilis ac brevis potestas est? Quid interest
inter tyrannum ac regem? Species enim ipsa
fortune ac licentia par est. Sed quotiens
id fieri publica utilitas persuadet;
tyrannis sevitia cordi est. Tyrannus
autem a rege distat factis, non nomine.
Nam et Dionysius maior iure merito-
que preferri multis regibus potest. Et L.
Sullam appellari tyrannum quid prohibet, cui
occidendi finem fecit inopia hostium?
Descendit licet e dictatura sua et
se toge reddiderit, quis tamen umquam
tyrannus tam avide humanum sanguinem
bibit quam ille qui septem milia civium
Romanorum contrucidari iussit? Et cum
in vicino ad edem Bellone sedens exau-
disset conclamationem tot milium sub
gladio gementium, exterrito senatu: Hoc
agamus, inquit, P. C.; seditiosi pau-
culi meo iussu occiduntur. Hoc non est
mentitus: pauci Sulle videbantur. Sed mox
de Sulla, cum queremus quomodo hostibus irascen-
dum sit, utique si in hostile nomen cives
et ex eodem corpore abrupti transierint.
Interim hoc quod dicebam, clementia efficit
ut magnum inter regem tyrannumque discri-
men sit, uterque licet non minus armis
valletur. Sed alter arma habet quibus
in munimentum pacis utitur; alter
ut magno timore magna odia com-
pescat, nec illas ipsas manus quibus
se commisit securus aspicit. Contrariis
in contraria agitur. Nam cum invisus sit quia
timetur, timeri vult quia invisus est,
et illo execrabili versu qui multos
dedit precipites utitur: Oderint dum me-
tuant, ignarus quanta rabies oriatur
ubi ultra modum odia creverunt.
Temperatus enim timor cohibet animos;
assiduus vero et acer et extrema admovens
in audaciam iacentes excitat et omnia
experiri suadet. Sic feras lineas et
pinna conclusas contineas. Easdem a tergo
eques telis incessit, temptabunt fugam
per ipsa que fugerant proculcabuntque
formidinem. Acerrima virtus est quam
ultima necessitas extundit. Relinquat
oportet securitatis aliquid metus multoque
plus spei quam periculorum ostentet.
Alioquin ubi quiescenti paria metuuntur,
incurrere in pericula iuvat et aliena
anima abuti. Placido tranquilloque regi
fida sunt auxilia sua, ut quibus ad
communem salutem utatur, gloriosusque miles
publice enim securitati dare operam
videt; omnem laborem libens patitur
ut parentis custos. At illum acerbum
et sanguinarium necesse est graventur sti-
patores sui. Non potest habere quisquam
bone ac fide voluntatis ministros quibus
in tormentis ut eculeo et ferramentis
ad mortem paratis utitur, quibus non aliter
quam bestiis homines obiectat, omnibus reis
erumnosior ac sollicitior, ut qui homines
deosque testes ac vindices facinorum
timeat, eo perductus ut non liceat
illi mutare mores. Hoc est inter
cetera vel pessimum habet crudelitas:
perseverandum est, nec ad meliora
patet regressus; scelera enim sceleribus
tuenda sunt. Quid autem eo infe-
licius cui iam esse malo necesse est?
O miserabilem illum sibi certe! nam
ceteris misereri nefas sit, qui
cedibus ac rapinis potentiam exercuit,
qui suspecta sibi cuncta reddidit
tam externa quam domestica. Cum arma
metuat, ad arma confugiens, non
amicorum fidei credens, non pietati liberorum

qui nichil transposuit · quaeque fecit ·
quaeque facturus esse · et conscientia sua
plena sceleribus ac terroribus aspexe-
rint saepe mortem timet saepius optat
invisior sibi quam servientibus. E contrario
is cui curae sunt universa qui alia
magis alia minus tuetur nullam enim
rei publicae partem tamquam sui nutrit inclinatus
ad mitiora · etiam si ex usu est animadvertere
ostendens quam invitus aspero remedio
manus admoveat in cuius animo nichil
hostile nichil efferum est qui potentiam
suam placide ac salutariter exercet
approbare civibus imperia sua cupiens
felix quidem sibi visus si fortunam
suam publicaverit sermone affabilis
accessu et facilis vultu quo maxime
populos demeretur amabilis · aequis
desideriis propensus etiam iniquis
acerbus a tota civitate amatur
defenditur colitur. Eadem de illo homines
secreto loquuntur quae palam · tollere filios
cupiunt · et publicis malis sterilitas
indicta recluditur. Bene se meriturum
de liberis suis non dubitat quibus
tale seculum ostenderit · Hic princeps
suo beneficio tutus · nichil praesidiis
eget · arma ornamenti causa habet.
Quod ergo officium eius est? Quod
bonorum parentum · qui obiurgare li-
beros non numquam minaciter solent ·
aliquando admonere etiam verberibus.
Numquid aliquis sanus filium ad primam
offensam exheredat? Nisi magnae
multae iniuriae patientiam evicerunt
· nisi plus est quod timet quam quod
damnat non accedit ad decretorium
stilum. Multa ante temptat quibus
dubiam indolem et peiore loco iam
positam revocet postquam deplorata sunt
deplorata sunt · ultima experitur.
Nemo ad supplicia exigenda pervenit
nisi qui remedia consumpsit · Hoc quod
parenti etiam principi faciendum est
quem appellavimus patrem patriae · non
adulatione vana adducti. Cetera
enim cognomina honori data sunt
magnos et felices augustos diximus

et ambitiosae maiestati quicquid potuimus
titulorum congessimus · illis hoc tribuentes
patrem quidem patriae appellavimus ut
sciret datam sibi potestatem patriam · quae
est temperatissima liberis consulens suaque
post illos reponens. Tarde sibi pater
membra sua abscidat etiam cum absci-
derit reponere cupiat · et in abscidendo
gemat cunctatus multum diuque. Prope
est enim ut libenter damnet qui cito
· prope est ut inique puniat qui
nimis. Trichonem equitem Romanum memo-
ria nostra quia filium suum flagellis
occiderat · populus graphiis in foro confo-
dit. Vix Augusti Caesaris auctoritas
illum infestis tam patrum quam filiorum ma-
nibus eripuit. Tarium qui filium
deprehensum in parricidio consilio dam-
navit consilio cognito nemo non
suspexit · quod contentus exilio fuit et
exilio delicato Massiliae parricidam
continuit · et annua illi praestitit quanta
praestare integro solebat · Hoc liberali-
tas effecit ut in qua civitate numquam
deest patronus peioribus nemo dubi-
taret · quin reus merito damnatus
esset · quem ipse sibi damnare potuisset
· qui odisse non poterat. Hoc ipso
exemplo dabo · quem compares bono
patri bonum principem. Cogniturus de
filio Tarius advocavit in consilium
Caesarem Augustum venit in privatos
penates assedit pars alieni consilii
fuit non dixit · immo in domum meam
veniat quod si factum esset Caesaris
futura erat cognitio non patris. Audita
causa excussisque omnibus et his quae
adolescens pro se dixerat et his quibus
arguebatur · petit ut sententiam suam
quisque scriberet ne ea omnium fieret
quae Caesaris fuisset. Deinde priusquam
aperirentur codicilli · iuravit se Tarii
hominis locupletis hereditatem non aditurum.
Dicet aliquis pusillo animo timuit
ne videretur locum spei suae aperire
velle in filii damnatione. Ego contra
sentio. Quilibet nostrum debuisset adversus
opiniones malignas satis fiduciae habere

Bona cessa

Principes multa debent etiam famae dare. Iuravit se non aditurum hereditatem Tarii, qui eodem die et alterum heredem perdidit. Et Caesar libertatem sententiae suae redemit. Et postquam approbavit gratuitam esse severitatem suam, quod principi semper curandum est, dixit relegandum quo patri videretur. Non culleum, non serpentes, non carcerem decrevit, memor non de quo censeret sed cui in consilio esset. Mollissimo genere poenae contentum esse debere patrem dixit in filio adolescentulo impulso in id scelus in quo se, quod proximum erat ab innocentia, timide gessisset. Debere illum ab urbe et a parentis oculis submoveri. O dignum quem in consilium patres advocarent! O dignum quem coheredem innocentibus liberis scriberent! Haec clementia principem decet, ut quocumque venerit mansuetiora omnia faciat. Nemo regi tam vilis sit ut illum perire non sentiat; qualiscumque pars imperii est. In magna imperia ex minoribus petamus exemplum. Non unum imperandi genus est: imperat princeps civibus suis, pater liberis, praeceptor discentibus, tribunus vel centurio militibus. Nonne pessimus pater videbitur qui assiduis plagis liberos etiam ex levissimis causis compescet? Utrum autem praeceptor liberalibus studiis dignior, qui excarnificabit discipulos si memoria illis non constiterit aut si parum agilis in legendo oculus haeserit, an qui monitionibus et verecundia emendare ac docere malit? Tribunum centurionemque da saevum: desertores faciet, quibus tamen ignoscitur. Numquid aequum est gravius homini et durius imperari quam imperatur animalibus mutis? Atqui equum non crebris verberibus exterret domandi peritus magister; fiet enim formidolosus et contumax nisi eum blandiente tactu permulseris. Idem facit venator, quique instituit catulos vestigia sequi quique iam exercitatis utitur ad excitandas vel persequendas feras: nec crebro illis minatur (contundet enim animos et quidquid est indolis comminuetur trepidatione degeneri) nec licentiam vagandi errandique passim concedit. Adicias his

licet tardiora agentes iumenta, quae tamen ad contumelias et miserias nata sunt, nimia saevitia cogantur iugum detrectare. Nullum autem animal morosius est, nullum maiore arte tractandum quam homo, nulli magis parcendum. Quid enim est stultius quam in iumentis et canibus erubescere iras exercere, pessima autem condicione sub homine hominem esse? Morbis medemur nec irascimur; atqui et hic morbus est animi; mollem medicinam desiderat ipsumque medentem minime infestum aegro. Mali medici est desperare ne curet; idem in iis quorum animus affectus est facere debebit cui tradita salus omnium est, non cito spem proicere nec mortifera signa pronuntiare. Luctetur cum vitiis, resistat, aliis morbum suum exprobret, quosdam molli curatione decipiat, citius meliusque sanaturus remediis fallentibus. Agat princeps curam non tantum salutis sed etiam honestae cicatricis. Nulla regi gloria est ex saeva animadversione — quis enim dubitat posse? — at contra maxima si vim suam continet, si multos irae alienae eripuit, neminem suae impendit. Servis imperare moderate laus est. Et in mancipio cogitandum est non quantum illud impune pati possit sed quantum tibi permittat aequi bonique natura, quae parcere etiam captivis et pretio paratis iubet. Quanto iustius iubet hominibus liberis, ingenuis, honestis non ut mancipiis abuti, sed ut his quos gradu antecedas quorumque tibi non servitus tradita sit sed tutela? Servis ad statuam licet confugere; cum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet. Quis non Vedium Pollionem peius oderat quam servi sui, quod muraenas sanguine humano saginabat et eos qui se aliquid offenderant in vivarium, quid aliud quam serpentium, abici iubebat? O hominem mille mortibus dignum, sive devorandos servos obiciebat muraenis quas esurus erat, sive in hoc tantum illas alebat ut sic aleret! Quemadmodum domini crudeles tota civitate commonstrantur invisique et detestabiles sunt, ita regum et iniuria latius patet et infamia atque

quam felix tradidit. Tuto autem non
nasci melius fuit quam numerari inter
publica mala natos. Excogitare
nemo quicquam poterit quod magis
decorum regenti sit quam clementia quo-
cumque modo is et quocumque iure prepositus
ceteris erit. Eo scilicet formosius id esse
magnificentiusque fatebimur quo in ma-
iore prestabitur potestate. Quam non oportet
noxiam esse si ad nature legem componitur.
Natura enim commenta est regem quod
ex aliis animalibus licet cognoscere et
ex apibus quarum regi amplissimum
cubile est medioque ac tutissimo loco.
Preterea opere vacat exactor alienorum
operum et amisso rege totum dilabitur
nec umquam plus unum patiuntur meliorem-
que pugna querunt. Preterea insignis
regi forma est dissimilisque ceteris
cum magnitudine tum ~~tactore~~ nitore.
Hoc tamen maxime distinguitur. Iracundissime
ac pro corporis captu pugnacissime
sunt apes et aculeos in vulnere relin-
quunt. Rex ipse sine aculeo est. No-
luit illum natura nec sevum esse nec
ultionem magno constaturam petere teloque
detraxit et telum eius inermem reli-
quit. Exemplar hoc magnis rege-
bus ingens est. Est enim illi mos exercere
se in parvis et ingentium rerum documenta
minima agere. Pudeat ab exiguis
animalibus non trahere mores cum tanto
hominum moderatior esse animus debeat
quanto vehementius nocet. Utinam quidem
eadem homini lex esset et ira cum telo suo
frangeretur nec liceret nocere sepius
quam semel nec alienis viribus exercere
odia. Facile enim lassaretur furor si
per se sibi satisfaceret et si mortis periculo
vim suam effunderet. Sed ne nunc
quidem illi cursus tutus est. Tantum
enim necesse est timeat quantum timeri
voluit et manus omnium observet
et eo quoque tempore quo non captatur
peti se iudicet nullumque momentum
immune a metu habeat. Hanc aliquis
agra vitam sustinet. Cum liceat
innoxium aliis ob hoc securum salutare

De apibus

Potentia eius letis omnibus tractatur. Er-
rat enim si quis existimat tutum esse
ibi regem ubi nichil a rege tutum. Sed
securitas securitate mutua paciscenda
est. Non opus est instruere in altum
editas arces nec in ascensum arduos
colles emunire nec latera montium
abscidere multiplicibus se muris tur-
ribusque sepire. Salvum regem clementia
in aperto prestabit. Unum est inexpugnabile
munimentum amor civium. Quid
pulchrius est quam vivere optantibus cunctis
et vota non sub custode nuncupantibus.
Si paulum valitudo titubavit non
spem hominum excitare sed metum. Nichil
esse cuiquam tam pretiosum quod non pro salute
presidis sui commutatum velit. O
hic ille cum contingit sibi quoque vivere
debeat. In hoc assiduis bonitatis
argumentis probavit non rem publicam suam esse sed se
rei publice. Quis huic audeat struere
aliquod periculum. Quis ab hoc non
si possit fortunam quoque avertere velit
sub quo iustitia pax pudicitia se-
curitas dignitas florent sub quo opu-
lenta civitas copia bonorum omnium
habundat. Nec alio animo rectorem
suum intuetur quam si dii immortales
potestatem visendi sui faciant intueamur
venerantes colentesque. Quid autem
non proximum illis locum tenet is qui
se ex deorum natura gerit beneficus
ac largus et in melius potens. Hoc
affectare hoc imitari decet maximum
ita haberi ut optimus simul habeatur.
A duabus causis punire princeps
solet si aut se vindicat aut alium.
Prius de ea parte disseram que ipsum
contingit. Difficilius est enim moderari
ubi debetur dolori ultio quam ubi exemplo.
Supervacuum est hoc loco admonere
ne facile credat ut verum excutiat
ut innocentie faveat ut appareat
ut non minorem agi rem periclitantis
quam iudicis sciat. Hoc enim ad iustitiam
non ad clementiam pertinet. Nunc illum
hortamur ut manifeste lesus animum
in potestate habeat et penam si tuto
poterit donet sin minus temperet

longe est sed et finis quam et aliorum honorabilior
iniuriis. Itaque quemadmodum non est magni
animi qui in alienos liberalis est sed
ille qui quod alteri donat sibi detrahit
ita clementem vocabo non in alieno dolore
facilem sed eum qui cum suis stimulis exagitetur
non prosilit qui intelligit magni animi
esse iniurias in summa potentia pati nec
quicquam esse gloriosius principe impune
leso. Ultio duas res prestare solet
aut solatium affert ei qui accepit in
iuriam aut in reliquum securitatem. Princi
pis maior est fortuna quam ut solacio
egeat manifestior quam vis quam ut alieno
malo opinionem sibi virium querat
hoc dico cum ab inferioribus petitus
violatusque est. Nam si quos pares
aliquando habuit infra se videt satis vin
dicatus est. Regem et servus occidit et
serpens et sagitta servavit quidem
nemo nisi maior eo quem servavit
uti itaque animose debet tanto munere
deorum dandi auferendique vitam potens
in hiis presertim quos scit aliquando sibi par fasti
gium obtinuisse. Hoc arbitrium adeptus
ultionem implevit perfecitque quantum
vere pene satis erat. Perdidit enim vitam
qui debet et quisquis ex alto ad i
nimici pedes abiectus alienam de ca
pite regnoque sententiam expectavit in
servatoris sui gloriam vivit plus quam
nomini eius confert incolumis quam si ex
oculis ablatus esset. Assiduum
enim spectaculum aliene virtutis est
in triumpho cito transisset. Si vero regnum
quoque suum tuto relinqui apud eum
potuit reponique eo unde deciderat
ingenti incremento surgit laus
eius qui contentus fuit ex rege victo
nichil preter gloriam sumere. Hoc est
etiam ex victoria sua triumphare testari
que nichil se quod dignum esset victore
apud victos invenisse. Cum civibus
et ignotis atque humilibus eo moderatius
agendum est quo minoris est afflixisse
eos. Quibusdam libenter parcas a
quibusdam te vindicare fastidias et
non aliter quam ab animalibus parvis et obterentem
inquinantibus reducenda manus est. At
in hiis qui in ore civitatis servati punitique

sunt occasione note clementie utendum est.
¶ Transeamus ad alienas iniurias in
quibus vindicandis hec tria lex secuta est
que princeps quoque sequi debet. Aut ut
eum quem punit emendet aut ut pena eius
ceteros meliores reddat aut ut sublatis
malis securiores ceteri vivant. Ipsos
facilius emendabis minore pena. Di
ligentius enim vivit cui aliquid integri
superest. Nemo dignitati perdite parcit
impunitatis genus est iam non habere pene
locum. Civitatis autem mores magis cor
rigit parcitas animadversionum. Facit enim
consuetudinem peccandi multitudo pecca
tium et minus gravis nota est quam
turba dampnationum levat et severitas
quod maximum remedium habet assidui
tate amittit auctoritatem. Constituit
bonos mores [struck] civitati princeps
et vicia eius facilius reprimit si pa
tiens eorum est non tamquam probet sed tamquam
invitus et cum magno tormento ad casti
gandum veniat. Verecundiam peccandi facit
ipsa clementia regentis. Gravior multo
pena videtur que a miti viro constituitur.
Preterea videbis ea sepe committi que sepe
vindicantur. Pater tuus plures intra quin
quennium culleo insuit quam omnibus seculis
insutos accepimus. Multo minus audebant
liberi nefas ultimum admittere quamdiu
sine lege crimen fuit. Summa enim pru
dentia altissimi viri et rerum nature peri
tissimi maluerunt velut incredibile
scelus et ultra audaciam positum preterire
quam dum vindicant ostendere posse fieri. Itaque
parricide cum lege ceperunt et illis
facinus pena monstravit. Pessimo vero
loco pietas fuit postquam sepius culleos
vidimus quam cruces. In qua civitate
raro homines puniuntur in ea consensus
fit innocentie et indulgetur velut publico
bono. Putet se innocentem esse civitas
erit. Magis irascetur a communi fru
galitate desciscentibus si paucos esse
viderit. Periculosum est mihi crede ostende
re civitati quanto plures mali sint.
Dicta est aliquando a senatu sententia
ut servos a liberis cultus distingueret.
Deinde apparuit quantum periculi immineret
si servi nostri numerare nos cepissent. Idem
scito metuendum esse si nulli ignoscitur

Cito apparebit pars civitatis deterior quanto pregravet. Non minus principi turpia sunt multa supplicia quam medico multa funera. Remissius imperanti melius paretur. Natura contumax est humanus animus et in contrarium atque arduum nitens sequiturque facilius quam ducitur. Et ut generosi ac nobiles equi melius facili freno reguntur, ita clementiam voluntaria innocentia impetu suo sequitur et dignam putat civitas quam servet sibi. Plus itaque hac via proficitur. Crudelitas minime humanum malum est indignumque tam miti animo. Ferina ista rabies est sanguine gaudere ac vulneribus et abiecto homine in silvestre animal transire. Quid

de alex'

enim interest oro te Alexander leoni Lisimachum obicias an ipse laceres dentibus tuis. Tuum os est, tua illa feritas. O quam cuperes tibi potius ungues esse, tibi rictum illum edendorum hominum capacem. Non exigimus a te ut manus ista exitium familiarium certissimum ulli salutaris sit, ut iste animus ferox insatiabile gentium malum citra sanguinem cedemque satietur. Clementia vocatur ad occidendum amicum carnifex inter homines eligitur. Hoc est quare vel maxime abhominanda sit sevitia quod excedit fines primum solitos, deinde humanos. Nova supplicia conquirit, ingenium advocat, instrumenta excogitat per que varietur atque extendatur dolor et delectatur malis hominum. Tunc illi dirus animi morbus ad insaniam pervenit ultimam, cum crudelitas versa est in voluptatem et iam occidere hominem iuvat. Naturale virum a tergo sequitur aversio, odiosus, venena, gladii. Tam multis periculis petitur quam multorum periculum ipse est, privatisque non nunquam consiliis, alias vero conspiratione publica circumvenitur. Levis enim et privata pernicies non totas urbes movet. Quod late furere cepit et omnes appetit undique configitur. Serpentes parvule fallunt nec publice conquiruntur, ubi aliqua solitam mensuram transiit et in monstrum excreverit, ubi fontes potu inficit et si afflavit deurit obteritque quacumque incessit, balistis petitur. Possunt verba dare et evadere pusilla mala, ingentibus obviam itur. Sic unus eger nec domum quidem perturbat. At ubi crebris mortibus pestilentiam esse apparuit, conclamatio civitatis ac fuga est et diis ipsis manus intenduntur. Sub uno aliquo tecto flamma apparuit, familia vicinique aquam ingerunt. At incendium vastum et multas iam domos depastum parte urbis obruitur. Crudelitatem privatorum quoque serviles manus sub certo crucis periculo ulte sunt. Tyrannorum gentes populique et quorum erat malum, et hii quibus imminebat excindere aggressi sunt. Aliquando sua presidia in ipsos consurrexerunt perfidiamque et impietatem et feritatem et quicquid ab illis didicerant in ipsos exercuerunt. Quid enim potest ab eo sperare quem malum esse docuit. Non diu apparet nequitia nec quantum iubetur peccat. Sed puta tutam esse crudelitatem. Quod eius regnum est? Non aliud quam captarum urbium forma et terribiles facies publici metus. Omnia mesta, trepida, confusa. Voluptates ipse timentur. Non convivia securi ineunt, in quibus lingua sollicite etiam ebriis custodienda est, non spectacula, ex quibus materia criminis ac periculi queritur. Apparentur licet magna impensa et regiis opibus et artificum exquisitis nominibus, quem tamen ludi in carcere iuvent? Quod istud dii boni malum est occidere, sevire, delectari sono catenarum et civium capita decidere, quocumque ventum est multum sanguinis fundere, aspectu suo terrere ac fugare. Que alia vita esset si leones ursique regnarent, si serpentibus in nos ac noxiosissimis cuique animali daretur potestas. Illa rationis experta et a nobis immanitatis crimine dampnata abstinent suis, et tuta est etiam inter feras similitudo. Horum tam ne a necessariis quidem rabies temperat sibi, sed extera suaque in equo habet, quo possit exercitatior a singulorum

Deinde edibus i(n) portia gentium serpe et mittere certis igne. a fatiui vetust urbibus indicere potestatem putat et unum occidi iubere aut alterius partium mya torum tradat nisi eodem tempore grros imperium submittens fecit. crudelitate sua in ordine causa putat. felicitas illa multis salutem dare et ad vitam ab ipsa morte revocare et mereri clemenciam civitas non potest. Nullum ornamentum principis fastigio dignius pulcriusque est quam illa corona ob cives servatos. Non hostilia arma detracta victis. non currus barbarorum sanguine cruentati nec parta bello spolia. Hec divina potencia est gregatim ac publice servare. multos autem occidere et indiscretos incendii ac ruine potencia est.

Liber ii de clemencia ad Neronem

Ut de clemencia scriberem Nero Cesar una me vox tua maxime compulit quam ego non sine admiracione et cum diceretur audisse memini et deinde aliis narrasse vocem generosam magni animi magne lenitatis que non composita nec alienis auribus subito data erupit et bonitatem tuam cum fortuna tua litigantem in medium adduxit. Animadversurus in latrones duos Burrus prefectus tuus vir egregius et tibi principi natus exigebat a te scriberes in quos et qua causa animadverti velles. hoc sepe dilatum ut aliquando fieret instabat. Invitus invito cum chartam protulisset traderetque exclamasti vellem nescire litteras. O dignam vocem quam audirent omnes gentes que romanum imperium colunt queque iuxta iacent dubie libertatis queque contra se viribus aut animis attollunt. O vocem in contionem omnium mortalium mittendam in cuius verba principes regesque iuramentum facerent. O vocem publica generis humani innocencia dignam. cui redderetur antiquum illud seculum. Nunc profecto consentire decebat ad equum bonumque expulsa alieni cupidine ex qua omne animi malum oritur pietatem integritatem et cum fide ac modestia surgere et iniuria diurno abusa regno tandem felici ac puro seculo dare locum futurum. Hoc Cesar bona magna ex parte sperare et confitere libet.

Tradet ista animi tui mansuetudo diffundetur paulatim per omne imperii corpus et cuncta in similitudinem tuam formabuntur. a capite bona valitudo in omnes vegeta sunt atque erecta aut languore demissa prout animus eorum vivit aut marcescit. et erunt cives erunt socii digni hac bonitate et in totum orbem recti mores revertentur parcetur ubique manibus tuis. Quorum me morari hic patere non ut blandum auribus tuis. nec enim hic mihi mos est. Maluerim veris offendere quam placere adulando. Quid ergo est preter hec beneficiis dictis et tuis quam familiarissimum esse te cupio ut quod natura et impetus est fiat iudicium. Illud mecum considero. multas voces magnas sed detestabiles in vitam humanam pervenisse celebresque vulgo ferri ut illam Oderint dum metuant. Cui grecus versus similis est qui se mortuo terram misceri ignibus iubet. Et alia huius note ac nescio quomodo ingenia in immania et invisa materia secundiorem expressere sensus vehementes et concitatos. Nullam adhuc vocem audivi ex bono leni que animosam. Quid ergo est ut raro invitus et cum magna cunctacione cum multis dilacionibus ita accessio scribens necesse est istud quod est in odium litteras adduxerit. Quod sicut facis cum magna cunctacione cum multis dilacionibus ne forte decipiat nos speciosum clemencie nomen aliquando et in contrarium adducat. Videamus quid sit clemencia qualisque sit et quos fines habeat.

Clemencia quid sit

Clemencia est temperancia animi in potestate ulciscendi vel lenitas superioris adversus inferiorem in constituendis penis. Plura proponere tutius est ne una finitio parum rem comprehendat et ut ita dicam formula excidat. Itaque dici potest et inclinacio animi ad lenitatem in pena exigenda. Illa finitio contradictores inveniet quamvis maxime ad verum accedat. Si dixerimus

clementiam esse moderationem aliquid ex merita
ac debita pena remittentem. reclamabitur
nullam virtutem cuiquam minus debito facere
Atqui omnes intelligunt clementiam esse
que se flectit citra id quod merito con-
stitui posset. Hanc ignari putant
contrariam severitatem Sed nulla virtus virtuti contraria
est. Quid ergo opponitur clementie. crude-
litas. que nichil aliud est quam atro-
citas animi in exigendis penis. Sed quidam
non exigunt penas crudeles tamen sunt
tamquam qui ignotos homines et obvios non
in compendium sed occidendi causa occidunt
nec interficere contenti seviunt. ut
Busyris ille. et procrustes et pirate qui
captos verberant et in ignem vivos
imponunt. Hec crudelitas quidem
sed quia nec ultionem sequitur. nec peccato
alicui irascitur. nullum enim antecessit
crimen extra finitionem nostram cadit
que finitione continebat in penis exi-
gendis intemperantiam animi possumus dicere
non esse hanc crudelitatem sed feritatem
cui voluptati sevicia est. possumus
insaniam vocare nam varia sunt genera
eius et nullum certius quam quod in cedes
hominum et laniationes pervenit. Illos ergo
crudeles vocabo qui puniendi causam
habent. modum non habent sicut in Phalari
quem aiunt non quidem in homines innocen-
tes. sed super humanum ac probabilem modum
sevisse possumus effugere cavillationem
et ita finire ut sit crudelitas inclina-
tio animi ad asperiora. Hanc clementia re-
pellit longius a se. Nam severitatem
illi convenire certum est. Ad rem per-
tinet querere hoc loco quid sit miseri-
cordia. plerique enim ut virtutem eam
laudant. et bonum hominem vocant
misericordem. hec autem vicium animi
est. utraque circa severitatem circa que
clementiam posita sunt que vitare
debemus per speciem severitatis crudelitatem
per speciem clementie in misericordiam. In hoc
leviore periculo erratur. Sed par error
est a vero recedentium Ergo quemadmodum
religio deos colit superstitio
violat. ita clementiam mansuetudinemque
omnes boni viri prestabunt misericordiam autem
vitabunt. est enim vicium pusilli animi
ad speciem alienorum succidentis. Itaque pessimo
cuilibet familiarissima est. anus et
sunt mulierculae que lacrimis nocentissimorum
moventur. Que si liceret carcerem effrin-
gerent. Misericordia non causam sed fortunam
spectat. Clementia rationi accedit. Scio
male audiri apud imperitos sectam
Stoycorum tamquam nimis duram et minime
principibus regibusque bonum daturam
consilium. obicitur enim illi quod sapientem
negat misereri negat ignoscere. hec
si per se ponantur invisa sunt. videntur
enim nullam spem relinquere humanis
erroribus. sed omnia delicta ad penam
deducere. Quod si est quidnam hec est
scientia que dediscere humanitatem iubet portum-
que adversus fortunam certissimum
mutuo auxilio cludit Sed nulla
secta benignior lenior que est. nulla
amantior hominum. et communis boni attentior
ut propositum sit usui esse aut auxilio
nec sibi tantum sed universis singulisque con-
sulere. Misericordia egritudo animi ob alienarum
miseriarum speciem aut tristicia ex alie-
nis malis contracta que accidere immeritis
credit. Egritudo autem in sapientem
virum non cadit. serena eius mens est nec
quicquam incidere potest quod illam obducat.
Nichil quod eque hominem quam magnus
animus decet Non potest autem magnus
esse idem et mestus et meror contundit
mentes obiecit et contrahit. hoc sa-
pienti ne in suis quidem accidet cala-
mitatibus. sed omnem fortune iram
reverberabit et ante se frangit frangetque
Eandem semper faciem servabit placidam
inconcussam quod facere non posset si tri-
sticiam reciperet. Adice quod sapiens et
providet et in expedito consilium habet
Numquam autem liquidum sincerumque ex tur-
bido venit. Tristicia inhabitabilis
est ad dispiciendas res. utilia excogi-
tanda periculosa vitanda equa estimanda
Ergo non miseretur quia id sine miseria
animi non fit. Cetera omnia que qui mi-
serentur volo facere libens et altus animo
faciet. succurret alienis lacrimis non
accedet. Dabit manum naufrago

communi hospitium egenti stipem. non hanc
contumeliosam quam pars maior horum qui se
misericordes videri volunt abicit et
fastidit quos adiuvat contingique ab
his timet · sed ut homo homini ex communi dabit
· donabit lacrimis maternis filium et
cathenas solvi iubebit et ludo exi-
met · et cadaver etiam noxium sepe-
liet · sed faciet ista tranquilla mente
vultu suo ergo non miserebitur sapiens
sed succurret sed proderit in commune auxilium
natus · ac publicum bonum · ex quo da-
bit cuique partem etiam ad calamitosos pro
portione improbandos et emendandos
bonitatem suam permittet. Afflictis vero
et fortius laborantibus multo libentius
subveniet. Quotiens poterit fortune
intercedet ubi enim potius utetur aut viri-
bus quam ad restituendum que casus
impulit · vultum quidem non deiciet nec
animum ceterum omnibus dignis proderit
et deorum more calamitosos propicius
respiciet. Misericordia vicina est miserie
habet enim aliquid trahitque ex ea. Im-
becilles oculos esse scias qui ad alie-
nam lippitudinem et ipsi suffunduntur. Tam me-
hercule morbum esse non hylaritatem
semper arridere ridentibus et ad
omnium oscitationem ipsum quoque os diducere
Ita vicium est animorum nimis miserie
faventium. Quam si quis a sapiente
exigit prope est ut lamentationem
exigat et alienis funeribus gemitus.
At quare non ignoscet veniam constitu-
amus nunc quoque quid sit venia · ut
sciamus dari illam a sapiente non debere.
Venia est pene debite remissio · hanc
sapiens quare non debeat dare reddunt
rationem diutius quibus hoc propositum est
Ego ut breviter tamquam in alieno iudicio
dicam · ignoscitur ei qui puniri debuit
Sapiens autem nichil facit quod non de-
bet nec pretermittit quod debet. Itaque penam
quam exigere debet non donat sed illud
quod ex venia consequi iustum est et
tibi via tribuet parcet enim sapiens
et corriget · idem faciet quod si ignos-
ceret nec ignoscet quoniam qui ignoscit
fatetur aliquid se quod fieri debuit
omisisse. Aliquem verbis tantum admonebit

penam non afficiet · etatem eius emendabilem
intuens aliquem invidia criminis laborantem
iubebit incolumem esse quia deceptus est
quia per vinum lapsus · hostes dimittet sal-
vos · aliquando etiam laudatos si honestis
causis pro fide pro federe pro libertate in
bellum accincti sunt · hec omnia non venie
sed clemencie opera sunt. Clemencia
liberum arbitrium habet · non sub formula
sed ex equo et bono iudicat et absolvere
illi licet et quanti vult taxare litem.
Nichil ex hiis facit tamquam iusto minus
fecerit · sed tamquam id quod constituit iustis-
simum sit. Ignoscere autem est quos
iudicas puniendos non punire. Venia de-
bite pene remissio est. Clemencia
hoc primum prestat ut quos dimittit
nichil aliud illos pati debuisse pro-
nunciat · plenior est ergo quam venia
et honestior. De verbis ut mea fert
opinio controversia est. De re quidem con-
venit. Sapiens multa remittet multos
parum sane sed sanabilis ingenii
servabit. Agricolas bonos imitabitur
qui non tantum rectas et proceras ar-
bores colunt. Illis quoque quas aliqua
depravavit causa adminicula quibus re-
gantur applicant · alias circumcidunt
ne proceritatem rami premant · quasdam
infirmas vicio loci nutriunt · quibusdam
aliena umbra laborantibus celum
aperiunt videbit quod ingenium qua
ratione tractandum quo in rectum
prava flectantur   finis etc.

Explicit liber Senece de Cle-
mencia ad Neronem Amen
Incipit liber primus Annei Se-
nece de Beneficiis capitulum primum

Inter multos ac varios
errores temere viventium
inconsulte quod nichil prope-
modum vir optime Libe-
ralis dixerim quam quod bene-
ficia nec dare scimus nec accipere
Sequitur enim ut male collata male
debeantur de quibus non redditis sero

querimur ita cum perierunt tunc damus
Nec mirum est inter plurima maxima
que vicia nullum esse frequencius quam ingrati
animi. Id evenire ex causis pluribus
video. Prima illa est quod non eligimus
dignos quibus tribuamus. Sed nomina
facturi diligenter patrimonium et vitam
debitoris inquirimus. Seminaturi in solum
effetum et sterile non spargimus. Beneficia
sine ullo delectu magis proicimus
quam damus. Nec facile dixerim utrum turpius
sit infitiari an repetere beneficium
Id enim genus huius crediti est ex quo
tantum recipiendum sit quantum ultro
refertur. De quo quoque foedissimum
ob hoc ipsum quia non hoc opus est ad
liberandam fidem facultatibus sed animo
reddit enim beneficium qui debet. Sed
cum sit in ipsis crimen quia ne confessione
quidem grati sunt in nobis quoque est
Multos experimur ingratos. plures facimus
quia alias graves exprobratores exac-
toresque sumus alias leves et quos
paulo post muneris sui peniteat
alias querendi et minima momenta
calumpniantes. Gratiam omnem corrumpimus
non tantum postquam dedimus beneficia sed cum
damus. Quis nostrum contentus fuit aut
leviter rogari aut semel. Quis non
cum aliquid a se suspicatus est [frontem]
adduxit vultum avertit occupationes
simulavit longis sermonibus et de industria
non invenientibus exitum occasionem pe-
tendi abstulit et variis artibus
necessitates properantes elusit. In an-
gusto non comprensus aut distulit id est ti-
mide negavit aut promisit sed
difficulter sed subductis superciliis sed
malignis et vix exeuntibus verbis
Nemo autem libenter reddere debet quod
non accepit sed extorsit. Gratus adversus
eum esse quisquam non potest qui beneficium
aut superbe abiecit aut iratus im-
pegit aut fatigatus ut molestia
careret dedit. Errat si quis sperat
responsurum sibi quem dilatione lassavit
expectatione torsit. Eodem animo beneficium debetur

quo datur et ideo negligenter non est
dandum. Sibi enim quisque debet quod
a nesciente accepit. Nec tarde quidem
quia cum omni officio magni estimetur dantis
voluntas. qui tarde fecit diu noluit
utique non contumeliose. Nam cum ita natura
comparatum sit ut altius iniurie quam merita
descendant et illa cito defluant has
tenax memoria custodiat quid expectat
qui offendit dum obligat. Satis adversus
illum gratus est si quis beneficio
eius ignoscit. Non est autem quod tardio-
res faciat ad bene merendum turba
ingratorum. Nam primum ut dixi nos
illam augemus. Deinde ne deos quidem
immortales ab hac tam effusa nec cessante
benignitate sacrilegi negligentesque eorum deterrent.
Utuntur natura sua et cuncta interque illa ipsos
munerum suorum malos interpretes iuvant
Hos sequamur duces quantum humana
imbecillitas patitur. Demus beneficia non
feneremus. Dignus est decipi qui de
recipiendo cogitavit cum daret. At male
cessit. Et liberi et coniuges spem fefel-
lerunt tamen et educamus et ducimus. Adeo-
que adversus experimenta pertinaces
sumus ut bella victi et naufragi
maria repetamus. Quanto magis permanere
in dandis beneficiis decet. Quae si quis
non dat quia non recepit dedit ut re-
ciperet bonamque ingratorum facit causam
quibus turpe est non reddere si licet
Quam multi indigni luce sunt tamen dies
oritur. Quam multi quia nati sunt queruntur
tamen natura sobolem novam gignit ipsosque
qui non fuisse mallent esse patitur
Hoc et magni animi et boni proprium est non
fructum beneficiorum sequi sed ipsa et
post malos quoque bonum querere
Quid magnifici erat multis prodesse
si nemo deciperet. Nunc est virtus dare
beneficia non utique reditura quorum
a viro egregio statim fructus
perceptus est. Adeo quidem ista res fugare
nos et pigriores ad rem pulcherrimam
facere non debet ut si spes mihi precisa
gratum reperiendi malim
non recipere beneficia quam non dare quia

qui non dat metuit nisi antecedit dicta quod senatus terram beneficia non reddunt magis peccant quam qui non dant. citius beneficia in vulgus tum largiri instituerimus perdenda sunt multa ut semel ponantur bene. In porro illi utroque reprehendendi. Nam nec in vulgus effundenda sunt et nullius rei minime beneficiorum honesta largitio est. Quibus si detraxeris iudicium desinunt esse beneficia in aliud quodlibet incident nomen. Sequens sensus mirificus est qui uno bene posito beneficio multorum amissorum damnum solatur. Vide oro te ne hoc verius sit et magis tu dum beneficarent opera ut illud Hortensii ad danda. Ceterum si ullius hic positus est. Illud vero falsum est perdenda sunt multa ullum perit quod qui perdit computaverat. Beneficiorum simplex ratio est tantum erogatur si reddit aliquid lucri est si non reddit damnum non est. ego illud dedi ut darem. Nemo beneficia in kalendario scribit nec avarus exactor ad horam et diem appellat. Numquam illa vir bonus cogitat nisi admonitus a reddente alioquin in formam crediti transeunt. Turpis feneratio est beneficium expensum ferre. Qualiscumque priorum eventus est perseveranda in aliis conferre. Melius apud ingratos iacebunt quos aut pudor aut occasio aut imitatio aliquando gratos poterit efficere. Ne cessaveris opus tuum perage et partes boni viri exequere. Alium re alium fide alium gratia alium consilio alium preceptis salubribus adiuva. Officia etiam fere sentiunt. nec illud tam in mansuetum animal quod non cura mitiget et in amorem sui vertat. Leonum ora a magistris impune tractantur. Elephantorum feritatem usque in servile obsequium demulcet cibus. Adeo etiam que extra intellectum atque estimationem beneficii posita sunt. Assiduitas tamen mitis pervicaci evincit. Ingratus est adversus unum beneficium adversus alterum non erit. Duorum oblitus est tertium etiam eorum que exciderunt memoriam reducit. Is perdit beneficium qui cito se perdidisse credit. At qui instat et honorat priora sequentibus etiam ex duro et immemori pectore gratiam excudit. Non audebit adversus multa oculos attollere. Quocumque se avertet memoriam suam fugiens ibi te videat beneficiis tuis illud cinge. Quarum quemque vis que proprietas sit dicam. Si prius illa que ad rem non pertinent transilire permiseris. Quare tres gratie et quare sorores sint et quare manibus implexis et quare ridentes et iuvenes solutaque ac placida veste. Alii quidem videri volunt unam esse que dat beneficium. Alteram que accipiat tertiam que reddat. Alii beneficiorum tria genera promerentium accipientium reddentium quamvis utrumlibet ex istis iudicaverint. Quid ista nos iuvat scientia? Quid ille consertis manibus in se redeuntium chorus? Ob hoc quia ordo beneficii per manus transeuntis nihilominus ad dantem revertitur et totius speciem perdit si usquam interruptus est pulcherrimus si cohesit et vices servat. Ideoque est aliqua tamen maioris dignatio sicut promerentium vultus hylares sunt quales solent esse qui dant vel accipiunt beneficia. Iuvenes quia non debet beneficiorum memoria senescere. Virgines quia incorrupta sunt et sincera et omnibus sancta. In quibus nihil esse alligati decet vel astricti. Solutis itaque tunicis utuntur. Pellucidis autem quia beneficia conspici volunt. Sit aliquis usque eo grecis emancipatus ut hec dicat necessaria. Nemo tamen erit qui etiam illa ad rem iudicet pertinere que nomina illis Hesiodus imposuit. Aglaiam maximam natu appellavit mediam Eufrosinem [illegible] tertiam Thaliam. Horum nominum interpretationem [illegible] utcumque visum est deflectit et ad rationem aliquam conatur perducere cum Hesiodus puellis suis quod voluit nomen imposuerit. Itaque Homerus uni mutavit Pasitheamque appellavit et in matrimonium perduxit ut scias illas vestales non esse virgines. Inveniam alium

Pictam apte quem Dreuigant et scriptis aliquamus predicauit ideo et mercurius una stat non quia beneficia ratio commendat vel oratio sed quia pictori ita visum est Crisippus quoque penes quem subtile illud acumen est et in imam penetrans veritatem qui rei agende causa loquitur et verbis non ultra quam ad intellectum satis est utitur totum librum suum hiis ineptiis replet ita ut de ipso beneficio dandi accipiendi reddendi quam ad modum pauca dicat nec hiis fabulas sed hec fabulis inserit Nam preter ista que ecaton scribit tres crisippus gratias ait Iovis et eurinomes filias esse etate autem minores quam horas sed meliuscula facie et ideo Veneri datas comites Matris quoque nomen ad rem iudicat pertinere Eurinomen enim dictam quia late patentis minoris sit beneficia dividere tamquam matri post filias soleat nomen imponi Aut poete nomina vera reddant quemadmodum nomendatori memorie loco audacia est Et cuicumque nomen non potest reddere imponit Ita poete non putant ad rem pertinere verum dicere sed aut necessitate coacti aut decore corrupti id quemque vocari iubent quod belle facit ad versum Nec illis fraudi est si aliquid aliud in censum detulerunt Proximus enim poeta suum illas ferre nomen iubet Hoc ut scias ita esse ecce thalia de qua cum maxime agitur apud esiodum charis est apud Homerum musa Sed ne faciam quod reprehendo omnia ista que ita extra rem sunt ut nec circa rem quidem relinquam Tu modo nos tuere si quis michi obiciet quod crisippum in ordine coegerim magnum me hercule virum sed tamen grecum cuius acumen nimis tenue retunditur et in se sepe replicatur etiam cum agere aliquid videtur pungit non perforat Hic vero quod acumen est De beneficiis dicendum est et ordinanda res que maxime humanam societatem alligat danda lex vite ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat Ne liberalitatem quam nec deesse oportet nec superfluere hec ipsa observatio restringens temperet Docendi sunt libenter dare libenter accipere libenter reddere et magnum ipsis certamen proponere eos quibus obligati sunt re animo quod non tantum equare sed vincere quia qui referre gratiam debet numquam consequitur nisi precessit hii docendi sunt nichil imputare illi plus debere Ad hanc honestissimam contentionem beneficiis beneficia vincendi sic nos adhortatur Crisippus ut dicat verendum esse ne quia charites Iovis filie sunt parum se grate gerere sacrilegium sit et tam bellis puellis fiat iniuria Tu me aliquid eorum doce per que beneficentior gratiorque adversus bene merentes fiam per que obligantium obligatorumque animi certent et qui prestiterint obliviscantur pertinax sit memoria debentium Iste vero ineptie poetis relinquantur quibus aures oblectare propositum est et dulcem fabulam nectere At qui ingenia sanare et fidem in rebus humanis retinere memoriam officiorum ingerere animis volunt seria loquantur et magnis viribus agant Nisi forte existimas levi ac fabuloso sermone et anilibus argumentis prohiberi posse rem perniciosissimam beneficiorum novas tabulas Sed quemadmodum supervacua transcurram ita exponam necesse est Hoc primum nobis esse discendum quid accepto beneficio debeamus Debere enim se putat alius pecuniam quam accepit alius consulatum alius sacerdotium alius provinciam Ista autem sunt meritorum signa non merita Non potest beneficium manu tangi sed animo geritur Multum interest inter materiam beneficii et beneficium Itaque nec aurum nec argentum nec quicquam eorum que a proximis accipiuntur beneficium est sed ipsa tribuentis voluntas Imperiti autem id quod oculis occurrit et quod traditur possideturque solum notant cum contra illud quod in re carum atque preciosum est Hec que tenemus q

modi dandi beneficium

conspectum, in quibus cupiditas nostra haeret, caduca sunt; auferre nobis illa et fortuna et iniuria potest; beneficium vero etiam amisso eo per quod datum est durat. Est enim recte factum quod irritum nulla vis efficit. Amicum a piratis redemi; hunc alius hostis excepit et in carcere condidit: non beneficium sed usum beneficii mei sustulit. Ex naufragio alicui raptos vel ex incendio liberos reddidi; hos vel morbus vel aliqua fortuita iniuria eripuit: manet etiam sine illis quod in illis datum est. Omnia itaque quae falsum beneficii nomen usurpant ministeria sunt per quae se voluntas amica explicat. Hoc in aliis quoque rebus evenit ut alicubi sit species rei, alibi ipsa res. Imperator aliquem torquibus, murali et civica donat: quid habet per se corona pretiosum? quid praetexta? quid fasces? quid tribunal et currus? Nihil horum honor est sed honoris insigne. Sic non est beneficium id quod sub oculos venit, sed beneficii vestigium et nota. Quid ergo (dif. b.) est beneficium? benivola actio tribuens gaudium capiensque tribuendo in id quod facit prona et sponte sua parata. Itaque non quid fiat aut quid detur refert, sed qua mente, quia beneficium non in eo quod fit aut datur consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Magnum autem esse inter ista discrimen etiam ex hoc intelligas licet, quod beneficium utique bonum est; id autem quod fit aut datur nec bonum nec malum est. Animus est qui parva extollit, sordida illustrat, magna et in precio habita dehonestat; ipsa quae appetuntur neutram naturam habent nec boni nec mali: refert quo illa rector impellat, a quo forma rebus datur. Non est beneficium ipsum quod numeratur aut traditur, sicut nec in victimis quidem, licet optimae sint auroque praefulgeant, deorum est honor, sed recta ac pia voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre ac fitilla religiosi sunt; mali rursus non effugiunt impietatem quamvis aras sanguine multo cruentaverint. Si beneficia

in rebus, non ipsa benefaciendi voluntate consisterent, eo maiora essent quo maiora sunt quae accepimus. Id autem falsum est; nonnumquam enim magis nos obligat qui dedit parva magnifice, qui regum aequavit opes animo, qui exiguum tribuit sed libenter, qui paupertatis suae oblitus est dum meam respicit, qui non voluntatem habuit iuvandi tantum sed cupiditatem, qui accipere se putavit beneficium cum daret, qui dedit tamquam non recepturus, recepit tamquam non dedisset, qui occasionem qua prodesset occupavit et quaesivit. Contra ingrata sunt ut dixi licet re ac specie magna videantur quae danti aut extorquentur vel excidunt, multo gratius venit quod facili quam quod plena et difficili manu datur. Exiguum est quod in me contulit sed distulit, sed cum daret gemuit, sed superbe dedit, sed circumtulit et placere non ei cui praestabat voluit. Ambitioni dedit non mihi. Socrati cum multa pro suis quisque facultatibus offerret, Eschines pauper auditor: nihil, inquit, dignum te quod dare possim invenio, et hoc uno modo pauperem esse me sentio. Itaque dono tibi quod unum habeo, me ipsum. Hoc munus rogo qualecumque est boni consulas, cogitesque alios cum multa tibi darent plus sibi reliquisse. Cui Socrates: Quidni tu mihi magnum munus dederis, nisi forte te parvo aestimas? Habebo itaque curae ut te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicit Eschines hoc munere Alcibiadis parem divitiis animum et omnem iuvenum opulentorum munificentiam. Vides quomodo animus inveniat liberalitatis materiam etiam in angustiis? Videtur mihi dixisse: nihil egisti, fortuna, quod me pauperem esse voluisti; expediam nihilominus dignum huic viro munus, et quia de tuo non possum, de meo dabo. Neque est quod existimes illum vilem sibi fuisse: pretium se sui fecit. Ingeniosus adolescens invenit quemadmodum Socratem sibi daret. Non quanta quaeque sint, sed a quali proficiscantur prospiciendum

calidius non difficile auditu placent in-
modica cupiditas spargens ingratos nos
ipse se adiuvamus verbis sunt. Et peior
quid si lingua asper multum gravis
cum iniuria fortunam suam exprobrant.
Colunt eum detestantur quam felicem et si
potuerint eadem facturi odere faciles
coniugibus alienis nec clam quidem
sed aperte ludibrio habitis suas aliis
permisere. Rusticus inhumanusque ac mali
moris et inter matronas abhominande
conditionis est. Si quis coniugem suam
in sella prostare vetuit et vulgo ad-
missis inspectoribus vehi perspicuam
undique. Si quis nulla se amica fecit
insignem nec alienae uxori annuum
prestat hunc matronae humilem et sordide
libidinis et ancillariolum vocant. Inde
decentissimum sponsaliorum genus est
adulterium. Et in consensu vidui celi-
batus quia nemo uxorem duxit nisi qui
abduxit. Iam rapta spargere sparsa
acri avaritia recolligere cer-
tant nihil pensi habere paupertatem alienam
contempnere suam quam nullum aliud vereri
malum pacem iniuriis perturbare imbe-
cilliores vi ac metu premere. Nam pro-
vincias spoliari et nummarium tribunal
audita utrimque licitatione alteri addici
non mirum quoniam que emeris vendere
gentium ius est. Sed longius nos impetus
evehit provocante materia. Itaque sic fi-
niamus ut in nostro seculo culpa subsidat.
Hoc maiores nostri questi sunt. Hoc nos
querimur. Hoc posteri nostri querentur. Eversos
mores regnare nequitiam in deterius
res humanas et honestas labi. At ista
eodem stant loco stabuntque paululum
dumtaxat ultra aut citra mota ut
fluctus quos estus accedens longius
extulit recedens interiore litorum
vestigio tenuit. Nunc in adulteria
magis quam in alia peccabitur. Abrumpetque
frenos pudicitia. Nunc conviviorum vi-
gebit furor et foedissimum patrimoniorum
exitium culina. Nunc cultus corporis
nimius et forme cura prae se ferens
animi deformitatem. Nunc in petulantiam et
audaciam erumpet male dispensata libertas.
Nunc in crudelitatem privatam ac publicam
ibitur bellorumque civilium insaniam qua omne
sanctum ac sacrum profanatur. Habebitur
aliquando ebrietati honor plurimum meri
cepisse virtus erit. Non expectant uno
loco vitia sed mobilia et inter se dissi-
dentia tumultuantur pellunt invicem
fugantque. Ceterum idem semper de nobis
pronuntiare debebimus malos esse
nos malos fuisse invitus adiciam
et futuros esse. Erunt homicide tyranni
fures adulteri raptores sacrilegi
proditores. Infra omnia ista ingratus est
nisi quod omnia ista ab ingrato sunt sine
quo vix ullum magnum facinus accrevit.
Hoc tu cave tamquam maximum crimen
ne admittas. Ignosce tamquam levissimo
si admissum est. Hec enim est iniurie summa
beneficium perdidisti. Salvum est enim tibi ex illo
quod est optimum dedisti. Quemadmodum autem
curandum est ut in eos potissimum beneficia
conferamus qui grate responsuri erunt
ita quedam etiam si male de illis spe-
rabitur faciemus tribuemusque non solum
si iudicabimus ingratos fore sed si sciemus
fuisse tamquam si filios alicui restituere
potero magno periculo liberatos sine
ullo meo non dubitabo. Dignum etiam
impendio sanguinis mei tuebor et in
partem discriminis veniam. Indignum si eri-
pere latronibus potero clamore sublato
salutarem vocem homini non pigebit
emittere. Sequitur ut dicamus que bene-
ficia danda sint et quemadmodum. Primum
demus necessaria deinde utilia deinde io-
cunda utique mansura. Incipiendum est
autem a necessariis. Aliter enim ad animum pervenit
quod vitam continet aliter quod exornat
aut instruit. Potest in eo aliquis fastidiosus
esse estimator quo facile
cariturus est de quo dicere libet
recipe non desidero meo contentus sum.
Interim non reddere tantum libet quod acceperis

Que beneficia danda sunt

sed aliunde. Ex hiis que necessaria sunt quedam
primum obtinent locum sine quibus non
possumus vivere quedam secundum sine quibus
non debemus quedam tertium sine quibus
nolumus. Prima huius note sunt hostium
manibus eripi et tyrannice ire et pro-
scriptioni et aliis periculis que varia
et incerta humanam vitam obsident. Quidquid
horum discusserimus quo maius aut ter-
ribilius erit hoc maiorem inibimus gratiam.
Subit enim cogitatio quantis sint liberati
malis et lenocinium est muneris
antecedens metus. Nec tamen ideo debemus
tardius quemquam servare quam possumus ut
muneri nostro timor imponat pondus.
Proxima ab hiis sunt sine quibus
possumus quidem vivere sed ut mors po-
tior sit tamquam libertas et pudicitia et
mens bona. Post hec habebimus coniunctione
ac sanguine usuque et consuetudine longa
cara ut liberos coniuges penates cetera
que usque eo animus sibi applicuit
ut ab illis quam a vita divelli gravius
existimet. Subsequuntur utilia quorum
varia et lata materia est. Hic erit
pecunia non superfluens sed ad sanum
modum habendi parata. Hic erit honor
et processus ad altiora tendentium. Ne-
que enim utilius quicquam est quam sibi utile
fieri. Iam cetera ex habundanti veniunt
delicatos factura. In hiis sequimur
ut opportunitate grata sint ut non
vulgaria que aut pauci habuerint aut pauci
etate aut hoc modo que etiam si natura
preciosa non sunt que aut loco fiant.
Videamus quid oblatum maxime vo-
luptati futurum sit quid frequenter occursu-
rum habenti ut totiens nobiscum quotiens cum
illo sit. Utique cavebimus ne munera
supervacua mittamus ut femine aut seni
arma venatoria aut rustico libros
aut studiis ac litteris dedito retia.
Eque ex contrario circumspiciemus ne dum grata
mittere volumus suum cuique morbum ex-
probratura mittamus sicut ebrioso vina
et valetudinario medicamenta. Male-
dictum enim incipit esse non munus quo

vitium accipientis agnoscitur. Si arbitrium
dandi penes nos est precipue mansura
queremus ut quam minime mortale munus
sit. Pauci enim sunt tam grati ut quid
acceperint etsi non vident cogitant.
Ingratos quoque memoria cum ipso munere
incurrit. Ubi autem oculos est et ob-
livisci sui non sinit sed auctorem suum
ingerit et inculcat. Eo quidem magis
duratura queramus quia numquam admonere
debemus. Ipsa res evanescentem memoriam
excitet. Libentius donabo argentum factum
quam signatum libentius statuas quam vestem
et quod usus brevis declarat. Apud pau-
cos post rem manet gratia. Plures sunt apud
quos non diutius in animo sunt donata
quam in usu. Ergo si fieri potest consumi
munus meum nolo. Extet hereat amico
meo convivat. Nemo tam stultus est ut
monendus sit ne gladiatores aut
venationem iam munere edito mittat
et vestimenta estiva bruma hiberna
solsticio. Sit in beneficio sensus communis
tempus locum observet personas quia momentis
quedam grata et ingrata sunt. Quanto acceptius
est si id damus quod quis non habet
quam cuius copia habundat. Quod diu
querit nec invenit quam quod ubique visurus
est. Munera non tam preciosa quam rara
et exquisita sint que etiam apud divitem
sui locum faciant sicut gregalia quoque
poma et post paucos dies itura in
fastidium delectant si provenere maturius.
Illa quoque non erunt sine honore que aut nemo
illis alius dedit aut nos nulli alii. exemplum alexandri
Alexandro Macedoni cum victor ori-
entis animos supra humana tolleret Corinthii
per legatos gratulati sunt et civitate
illum sua donaverunt. Cum risisset
Alexander hoc officii genus unus ex
legatis nulli inquit civitatem umquam
dedimus alii quam tibi et Herculi. Libens
accepit delatum honorem et legatos et
invitatione aliaque humanitate pro-
secutus cogitavit non qui sibi civitatem
darent sed cui dedissent. Et homo glorie
deditus cuius nec naturam nec modum

noverat. Herculis liberique vestigia sequens ac ne ibi quidem resistens ubi illa defecerant ad socium honoris sui respexit a dantibus tamquam celum quod mente vanissima complectebatur teneret. et quia Herculi equabatur. Quid enim ille simile habebat vesanus adolescens cui pro virtute erat felix temeritas. Hercules nichil sibi vicit. orbem terrarum transivit non concupiscendo sed iudicando vincenda malorum hostis bonorum vindex terrarum marisque pacator. At hic a puericia latro gentiumque vastator tam hostium pernicies quam amicorum qui summum duceret terrori esse cunctis mortalibus oblitus non ferocissima tantum sed ignavissima quoque animalia timeri ob virus malum.

Ad propositum nunc revertamur. Beneficium cuilibet datum nulli gratum est. Nemo se stabularii aut cauponis hospitem iudicat nec convivam dantis epulum ubi dici potest. Quid enim in me contulit nempe hoc quod et in illum vix bene notum sibi et illum etiam inimicum ac turpissimum hominem. Numquid enim me dignum iudicavit morbo suo morem gessit. Quod voles gratum esse rarum effice. Quis patitur sibi imputari. Nemo hec ita interpretetur tamquam reducam liberalitatem et frenis artioribus reprimam. Illa vero in quantum libet exeat. Sed eat non erret. Licet ita largiri ut unusquisque etiam si cum multis accepit in populo se esse non putet. Nemo non habeat familiaritatis aliquam notam per quam speret se propius admissum. Dicat accepi idem quod ille sed ultro. accepi quod ille sed ego intra breve tempus cum ille diu meruisset. Sunt qui idem habeant non eisdem verbis datum non eadem comitate tribuentis. Ille accepit cum rogasset. Ego cum non rogarem. Ille accepit sed facile redditurus sed cuius senectus et libera orbitas magna promittebat. Michi plus dedit quamvis idem dederit quia sine spe recipiendi dedit. Quemadmodum meretrix ita inter multos se dividet ut nemo non aliquod signum familiaris animi ferat. Ita qui beneficia amabilia vult esse excogitet quo multi obligentur et tamen singula habeant aliquid quo ceteris se preferant.

Ego vero beneficiis moras non obiciam quo plura maioraque fuerint plus afferent laudis. Adsit iudicium. Neque enim cordi esse cuiquam possunt forte aut temere data. Quare si quis estimat nos cum ista precipimus benignitatis fines introrsus referre et illi minus laxum limitem aperire ne perperam monitiones nostras exaudiat. Quam enim virtutem magis veneramur cui magis stimulos addimus quibusve nec tam convenit hec adhortatio quam nobis societatem humani generis sancientibus. Quid ergo. Cum sit nulla honesta vis animi etiam si a recta voluntate incepit nisi quam virtutem modus fecit. veto liberalitatem nepotari. Tunc iuvat accepisse beneficium et supinis quidem manibus ubi illud ratio ad dignos perducit. Non quolibet casus et consilii indigens impetus defert quod ostentare libet et inscribere sibi. Beneficia tu vocas quorum auctorem fateri pudet. At illa quanto gratiora sunt quantoque in partem interiorem animi numquam exitura descendunt cum delectant cogitantem magis a quo quam quid acceperit. Crispus Passienus solebat dicere quorundam se iudicium malle quam beneficium et quorundam beneficium malle quam iudicium et subiciebat exempla. Malo aiebat divi Augusti iudicium quam beneficium. malo Claudii beneficium quam iudicium. Ego vero nullius puto expetendum beneficium cuius vile iudicium est. Quid ergo non erat accipiendum a Claudio quod dabatur. Erat sed sicut a fortuna quam sciret statim posse fieri malam. Quid ista inter se mixta dividimus. Non est beneficium cui deest pars optima datum esse iudicio. Alioquin pecunia ingens sive non ratione nec recta voluntate donata est non magis beneficium quam thesaurus condita. Sunt autem que oportet accipere non debere.

Explicit liber primus de beneficiis. Incipit secundus liber

Inspiciamus liberalis virorum optime id quod ex priore parte adhuc superest quemadmodum dandum sit beneficium cuius rei expeditissima videor monstraturus esse via. Sic demus quomodo vellemus accipere. Ante omnia libenter cito sine ulla dubitatione. Ingratum est beneficium quod diu inter manus dantis haesit quod quis aegre dimittere visus est et sic dare tamquam sibi eriperet. Etiam si quid morae intervenit evitemus omni modo ne deliberasse videamur. Proximus est a negante qui dubitat nullamque init gratiam. Nam cum in beneficio iucundissima sit tribuentis voluntas qui nolentem se tribuisse ipsa cunctatione testatus est non dedit sed adversus ducentem male retinuit. Multi autem sunt quos liberales facit frontis infirmitas. Gratissima sunt beneficia parata facilia occurrentia ubi nulla mora fuit nisi in accipientis verecundia. Optimum est antecedere desiderium cuiusque proximum sequi. Illud melius occupare antequam rogemur quia cum homini probo ad rogandum os concurrat et suffundatur rubor qui hoc tormentum remittit multiplicat munus suum. Non tulit gratis qui cum rogasset accepit quoniam quidem ut maioribus nostris gravissimis viris visum est nulla res carius constat quam quae precibus empta est. Vota homines parcius facerent si palam facienda essent. Adeo etiam deos quibus honestissime supplicamus tacite malumus et intra nos precari. Molestum verbum est et onerosum et demisso vultu dicendum rogo. Facienda gratia est amico et cuicumque quem amicum sis promerendo facturus. Licet properet sero beneficium dedit. Ideo dispicienda cuiusque voluntas et cum intellecta est necessitate gravissima rogandi liberanda est. Illud beneficium iucundum victurumque in animo scias quod obviam venit. Si non contigit praevenire plura rogantis verba intercidamus ne rogati videamur sed certiores facti statim promittamus facturosque nos etiam antequam interpellemur ipsa festinatione approbemus.

Quemadmodum in aegris opportunitas cibi salutaris est et aqua tempestive data remedii locum obtinuit. Itaque quamvis leve et vulgare beneficium sit si praesto fuit si proximam quamque horam non perdidit multum sibi adicit gratiamque pretiosi sed lenti et diu cogitati muneris vincit. Qui tam parate facit non est dubium quin libenter faciat. Itaque laetus facit et induit sibi animi sui vultum. Ingentia quorundam beneficia silentium aut loquendi tarditas imitata gravitatem et tristitiam corrupit cum promitterent vultu negantium. Quanto melius adicere bona verba rebus bonis et praedicatione humana benignaque commendare quae praestes ut ille se castiget quod tardior in rogando fuit. Adicias licet familiarem querellam: Irascor tibi quod cum aliquid desiderasses non olim scire me voluisti quod tam diligenter rogasti quod quemquam adhibuisti. Ego vero gratulor mihi quod experiri animum meum libuit. Postea quicquid desiderabis tuo iure exiges. Semel rusticitati tuae ignoscitur. Sic efficies ut animum tuum pluris aestimet quam illud quicquid est ad quod petendum venerat. Tunc est summa virtus tribuentis tunc benignitas ubi ille qui discessit dicet sibi: magnum lucrum hodie feci. Malo quod illum talem inveni quam si multiplicatum hoc de quo loquebar alia via pervenisset. Huic autem animo nulli parem referam gratiam. At plerique sunt qui beneficia asperitate verborum et supercilio in odium adducunt eo sermone usi ea superbia ut impetrasse paeniteat. Aliae deinde post rem promissam secuntur morae. Nihil autem est acerbius quam ubi quoque quod impetrasti rogandum est. Repraesentanda sunt beneficia quae a quibusdam accipere difficilius est quam impetrare. Hic rogandus est ut admoneat ille ut consummet. Sic unum munus per multorum teritur manus ex quo gratiae minimum apud promittentem remanet. Quia auctori detrahit quisquis post illum rogandus est. Hoc itaque curae habebis si grate aestimari quae praestabis voles ut beneficia tua illibata

Promissa cito adimpleta

ut integra ad eos quibus promissa sunt
perveniant sine ulla quod aut deductione
Nemo illa intercipiat nemo detineat
nemo in eo quod daturus est graciam suam
faciat preter ut rem tuam minuat Nichil
eque amarum quam diu pendere Equiore
quidem animo ferunt precidi spem suam
quam trahi Plerisque autem hoc vicium
est ambicione prava differendi promissa
ne minor sit rogancium turba quales
regie potencie ministri sunt quos delectat
superbie sue longum spectaculum minusque
se iudicant posse nisi diu multumque
singulis quid possint ostenderint
Nichil confestim nichil semel faciunt
iniurie illorum precipites lenta beneficia
sunt Quare verissimum puta quod
ille comicus dixit Quid tu non intelligis
tantum gracie demere quantum more adicis Inde
ille voces quas ingenuus dolor
exprimit fac si quid facis et nichil est
tanti malo michi iam neges Ubi in tedium
adductus animus incipit beneficium
odisse dum expectat potest ob id gratus
esse Quemadmodum acerbissima crude
litas est que trahit penam et miseri
cordie genus est cito occidere quia tormentum
ultimum finem sui secum affert quod ante
cedit tempus maxima venturi supplicii
pars est ita maior est muneris gracia
quo minus diu pependit Est et enim
bonarum rerum sollicita expectacio
et cum plura beneficia remedium alicuius
rei afferant ut qui aut diu torquet
quem potest liberare
aut tardius gaudere beneficio suo
manus affert Omnis benignitas properat
et proprium est libenter facientis cito facere
Qui tarde et diem de die extrahens
profuit non ex animo fecit Ita et duas
res maximas perdidit et tempus et argumentum
amice voluntatis Tarde velle nolentis
est In omni negocio liberalis non minima
porcio est quomodo quidque aut dicatur
aut fiat Multum celeritas fecit multum
abstulit mora Sicut in telis eadem
ferri vis est sed infinitum interest
utrum excusso lacerto torqueantur an

remissa manu effluant Gladius idem et
stringit et transforat Quam presso arti
culo venerit refert Idem est quod datur sed interest
quomodo detur Quam dulce quam preciosum est
si gracias sibi agi non est passus qui
dedit si se dedisse dum dat oblitus est
Nam corripere eum cui cum maxime aliquid
prestes dementia est et inserere contumeliam
meritis Itaque non sunt exasperanda
beneficia nec quicquam illis triste mis
cendum Etiam si quid erit de quo velis
admonere aliud tempus eligito Fabius
Verrucosus beneficium ab homine duro
aspere datum panem lapidosum vocabat
quem esurienti accipere necessarium sit esse
acerbum Tiberius cesar rogatus a
Nepote Mario pretorio ut eri alieno eius
succurreret edere sibi illum nomina cre
ditorum iussit hoc non est donare sed
creditores convocare Cum edita essent
scripsit nepoti iussisse se pecuniam
solvi adiecta contumeliosa admonicione
effecit ut nepos nec es alienum
haberet nec beneficium liberavit illum
a creditoribus sibi non obligavit
Aliquid Tiberius secutus est puto
noluit plures esse qui idem rogaturi
concurrerent Ista fortasse efficax racio
fuit ad hominum improbas cupiditates
pudore reprimendas Beneficium vero
danti tota alia sequenda est via Omni
genere quod des quo sit acceptius ador
nandum est hoc vero non est beneficium
dare deprehendere est Et ut in transitu
de hac quoque parte dicam quid sentiam nec
principi quidem satis decorum est donare
ignominie causa Tamen inquit effugere Tiberius
ne hoc quidem modo quod vitabat potuit
Nam aliquot postea qui idem rogarent inventi
sunt quos omnes iussit reddere in
senatu eris alieni causas et ita illis
certas summas dedit Non est illud li
beralitas censura est auxilium est
principale tributum Beneficium non
est cuius sine rubore meminisse non
possum Ad iudicem missus sum ut
impetrarem causam dixi

omnis auctores sapientie. quedam beneficia palam danda. quedam secreto. palam danda sunt que consequi gloriosum est, ut militaria dona ut honores et quicquid aliud notitia pulcrius fit. Rursus que non nos honestiorem faciunt. sed succurrunt infirmitati egestati ignominie tacite danda sunt. ut nota sint solis quibus prosunt. Interdum etiam ille qui iuvatur fallendus est. ut habeat nec a quo acceperit sciat. Archesilaus aiunt amico pauperi et paupertatem suam dissimulanti. egro autem et ne hoc quidem confitenti deesse sibi in sumptum ad necessarios usus. cum clam succurrendum iudicasset. pulvino eius ignorantis sacculum subiecit. ut homo inutiliter verecundus quod desiderabat inveniret potius quam acciperet. Quid ergo. ille nesciet a quo acceperit. primum nesciat si hoc ipsum beneficii pars est. Deinde multa alia faciam. multa tribuam per que intelligat et illius auctorem. Denique ille nesciat accepisse se. ego sciam me dedisse. parum est inquis. parum si fenerare cogitas. sed si dare quo genere accipienti maxime futurum erit. contentus eris te teste. Alioquin non benefacere delectat. sed videri benefecisse. volo utique sciat. debitorem queris. volo utique sciat. quid si illi utilius nescire. si honestius si gratius est. in aliam aliqua parte habebis. Volo sciat. Ita tu hominem non servabis in tenebris. Non nego quotiens patitur respiciendum gaudium ex accipientis voluntate. Si adiuvari illum oportet et pudet si quod prestamus offendit nisi absconditur. beneficium in acta non mitto. Quidni ille ego sim indicaturus me dedisse cum inter prima precepta ac maxime necessaria sit ne umquam exprobrem immo ne admoneam quidem. Hec enim beneficii inter duos lex est. Alter oblivisci statim debet dati. Alter accepti nunquam. Lacerat animum et premit frequens meritorum commemoratio. Libet exclamare quod ille triumvirali proscriptione servatus a quodam Cesaris amico exclamavit cum superbiam

eius ferre non posset. Redde me Cesari. quousque dices. ego te servavi. ego eripui morti. Illud si meo arbitrio memini vita est. si tuo mors est. Nichil tibi debeo si me servasti ut haberes quem ostenderes. Quousque me circumduces. quousque oblivisci fortune mee non sinis. Semel in triumpho ductus essem. Non est dicendum quid tribuerimus. qui admonet repetit. non est instandum. non est memoria renovanda. nisi ut aliud dando prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium taceat. narret qui accepit. Dicetur enim quod illi ubique iactanti beneficium suum. Non negabis inquit te recepisse. et cum respondisset quando. Sepe quidem inquit et multis locis. id est quotiens et ubicumque narrasti. Quid opus est eloqui. Quid alienum occupare officium. est qui istud facere honestius possit. quo narrante et hoc laudabitur quod ipse non narras. Ingratum me iudicas. si istud te tacente nemo sciturus est. Quod adeo non est committendum ut etiam si quis coram nobis narrabit respondendum sit. Dignissimus quidem ille est maioribus beneficiis sed ego magis velle me scio omnia illa prestare quam adhuc prestitisse. et hoc ipsum non [illegible] nec ea figura qua quidam reiciunt que magis ad se volunt attrahere. Deinde adicienda omnis humanitas. perdet agricola quod sparsit si labores suos destituit in semine. Multa cura sata perducuntur ad segetem. Nichil in fructum pervenit quod non a primo usque ad extremum equalis cultura prosequitur. Eadem beneficiorum condicio est. Numquid ulla maiora sunt esse quam que in liberos patres conferunt. hec tamen irrita sunt si in infantia deseruntur. nisi longa pietas munus suum nutrit. Eadem ceterorum beneficiorum condicio est. nisi illa adiuves perdes. parum est dedisse. fovenda sunt. Si gratos vis habere quos obligas non tantum des oportet beneficia sed ames. Precipue ut dixi parcamus auribus.

Insusurrus tedium facit, exprobratio odium. Nichil eque in beneficio vitandum est quam superbia. Quid opus arrogantia vultus, quid amore verborum? Ipsa res te extollit. Detrahenda est inanis iactatio; res loquentur nobis tacentibus. Non tantum ingratum sed invisum est beneficium superbe datum. C. Cesar dedit vitam Pompeio Penno, si dat qui non aufert; deinde absoluto et agenti gratias porrexit osculandum sinistrum pedem. Qui excusant et negant id insolentie causa factum, aiunt socculum auratum, immo aureum, margaritis distinctum ostendere eum voluisse. Ita prorsus. Quid hic contumeliosum est, si vir consularis aurum et margaritas osculatus est, alioquin nullam partem corporis eius electurus quam purius oscularetur? Homo natus in hoc, ut mores libere civitatis persica servitute mutaret, parum iudicavit, si senator senex summis usus honoribus in conspectu principum supplex sibi eo more iacuisset quo hostes victi hostibus iacuere; invenit aliquid infra genua quo libertatem detruderet. Non hoc est rem publicam calcare? Et quidem, licet aliquis non putet ad rem pertinere, sinistro pede. Parum enim fede furioseque insolens fuerat, qui de capite consularis viri soccatus audiebat, nisi in os senatoris ingessisset imperator epigros suos. O superbia magne fortune stultissimum malum, ut a te nichil accipere iuvat, ut omne beneficium in iniurias vertis, ut te omnia delectant. Quo altius te sublevasti, hoc deterior es ostendisque tibi non agnoscere ista bona quibus tantum inflaris; quicquid das corrumpis. Libet itaque interrogare quid se tanto opere resupinet, quid vultum habitumque oris pervertat, ut malit habere personam quam faciem. Iocunda sunt que humana fronte, certe leni placidaque tribuuntur, que cum daret michi superior, non exultavit supra me, sed quam potuit benignissimus fuit descenditque in equum

et detraxit muneri suo pompam, si observavit idoneum tempus, ut in occasione potius quam in necessitate succurreret. Uno modo istis persuadebimus, ne beneficia sua insolentia perdant, si ostenderimus non ideo videri maiora quod tumultuosius data sunt, ne ipsos quidem ob id cuiquam posse maiores videri; vanam esse superbie magnitudinem et que in odium etiam amanda perducat. Sunt quedam nocitura impetrantibus, que non dare sed negare beneficium est. Estimabimus itaque utilitatem potius quam voluntatem petentium. Sepe enim noxia concupiscimus nec despicere quam perniciosa sint licet, quia iudicium interpellat affectus. Sed cum subsedit cupiditas, cum impetus ille flagrantis animi qui consilium fugat cecidit, detestamur perniciosos malorum munerum auctores. Ut frigidam egris negamus et lugentibus ac sibi iratis ferrum, ut amantibus quicquid contra se usurus ardor petit, sic omnia que nocitura sunt impense ac submisse, non numquam etiam miserabiliter procrastinabimus non dare. Cum initia beneficiorum spectare tum etiam exitus decet, et ea dare que non tantum accipere sed etiam accepisse delectet. Multi sunt qui dicant: Scio hoc illi non profuturum, sed quid faciam? Rogat; resistere precibus eius non possum. Viderit; de se non de me queretur. Falsum est; immo de te, et merito quidem, cum ad mentem bonam redierit, cum accessio illa que animum inflammabat se remiserit. Quidni eum oderit a quo in dampnum et periculum suum adiutus est? Exorari in perniciem rogantium seva bonitas est. Quemadmodum pulcherrimum opus est etiam invitos nolentesque servare, ita rogantibus pestifera largiri blandum et affabile odium est. Beneficium demus quod in usu magis ac magis placeat, quod numquam in malum vertatur. Pecuniam non dabo quam numeraturum adultere sciam, ne in societate turpis fa

aut consilii nesciar; si potero, revocabo. Si minus, non adiuvabo scelus. Sive illum ira quo non debebat impellit, sive ambitionis calor abducit a tutis, si ullius mali vim a semetipso parat, nec patiar committi ut possit quandoque ille: amando me occidit. Sepe nichil interest inter amicorum munera et hostium vota. Quicquid illi accidere optant, in id horum intempestiva indulgentia impellit atque instruit. Quid autem turpius quam quod evenit frequentissime, ut nichil intersit inter odium et beneficium? Numquam in turpitudinem nostram reditura tribuamus. Cum summa amicitie sit amicum sibi equare, utrique simul consulendum est. Dabo egenti, sed ut ipse non egeam; succurram perituro, sed ut ipse non peream, nisi si futurus ero magni hominis aut magne rei merces. Nullum beneficium dabo quod turpiter peterem. Nec exiguum dilatabo, nec magna pro parvis accipi patiar. Nam ut qui quod dat imputat gratiam destruit, ita qui quantum det ostendit commendat munus suum, non exprobrat. Respiciende sunt cuique facultates sue viresque, ne aut plus prestemus quam possumus aut minus. Estimanda est eius persona cui damus. Quedam enim minora sunt quam ut exire a magnis viris debeant. Quedam accipiente maiora sunt. Utriusque itaque personam confer et ipsum inter illas quod donabis examina, num aut danti grave sit aut parum, num idem quod accepturus est aut fastidiat aut non capiat. Urbem cuidam Alexander donabat, vesanus et qui nichil animo nisi grande conciperet. Cum ille cui donabatur se ipse mensus tanti muneris invidiam refugisset, dicens non convenire fortune sue: Non quero, inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. Animosa vox videtur et regia, cum sit stultissima. Nichil enim per se quemque decet; refert quid, cui, quando, quare, ubi et cetera, sine quibus facti ratio non constabit. Tumidissimum animal! Si illum accipere hoc non decebat, nec te dare. Habetur personarum ac dignitatum portio, et cum sit ubique virtus modus, eque peccat quod excedit quam quod deficit. Liceat istud sane tibi, et te in tantum fortuna sustulerit ut congiaria tua urbes sint, quanto melioris animi fuit non capere quam spargere. Est tamen aliquis minor quam in sinu eius condenda est civitas. Ab Antigono rege cinicus petit talentum. Respondit plus esse quam quod cinicus petere deberet. Repulsus petit denarium. Respondit minus esse quam quod regem deceret dare. Turpissima huiusmodi cavillatio est. Invenit quomodo neutrum daret: in denario regem, in talento cinicum respexit, cum posset et denarium tamquam cinico dare et talentum tamquam rex, ut si aliquid maius quam quod cinicus accipiat, nichil tam exiguum est quod non honeste regis humanitas tribuat. Si me interrogas, probo. Est enim intollerabilis res poscere nummos et contempnere. Indixisti pecunie odium; hoc professus es; hanc personam induisti; agenda est. Iniquissimum est [illegible] egestatis acquirere. Aspicienda ergo non minus sua cuique persona est quam eius quem iuvare quis cogitat. Volo Chrysippi uti similitudine de pile lusu, quam cadere non est dubium aut mittentis vitio aut excipientis. Tum cursum suum servat ubi inter manus utriusque apte ab utroque et iactata et excepta versatur. Necesse est autem lusor bonus aliter illam collusori longo, aliter brevi mittat. Eadem beneficii ratio est: nisi utrique persone danti et accipienti aptatur, nec ab hoc exibit ut debet, nec ad illum perveniet ut debet. Si cum exercitato et docto negocium est, audacius pilam mittemus; utcumque enim venerit, manus illam expedita et agilis repercutiet. Si cum tirone et indocto, non tam rigide nec tam excusse, sed languidius et in ipsam eius dirigentes manum remisse occurremus.

Cinici Antigoni

denarium

de pila

Cum das indocto

Hoc faciendum est in beneficiis quosdam do-
ceamus et satis iudicamus si tradat sed
audeant. si noluit efficimus autem plerumque
ingratos et ut sint favemus tamquam
ita demum magna sint beneficia nostra
si gratia illis referri non potuit. ut ma-
lignis creditoribus propositum est callu-
pniari traducere. eum solui ipsius lusus
qui eos fecit nisi consensit extendi.
Multa sunt tam pravae naturae ut malint
quae praestiterint quam videri recepisse.
sibi et imputatores quanto melius
quanto quam benignius id agere ut nullus
partes suae constent etiam favere ut gra-
tia solui referri possit benigne ora interpretari
gratias agentem non aliter quam si referat
audire probare se facile obligari ut quem
obligavit etiam exsolvi velit. Male
audire solet fenerator si acerbe ex-
igit eque si in recipiendo tardus ac
difficilis moras quaerit. beneficium
tam recipiendum est quam non exigendum. Optimus
ille qui dedit facile numquam exegit.
Reddi vero gavisus est bona fide quod
praestitisset oblitus quam accipientis animo
recepit. Quidam non tantum dant beneficium
superbe sed etiam accipiunt quod non est
committendum. Iam enim transeamus ad alteram
partem tractaturi quomodo se homines gerere
in accipiendis beneficiis debeant. Quodcumque
ex duobus constat officium tantundem
ab utraque exigit. Qualis pater esse debeat
cum inspexeris scies non minus operis
illi superesse ne deficias quale esse
oporteat filium. Sunt aliquae partes
mariti sed non minores uxoris. Invicem
est ista quantum exigunt praestant et pa-
rem desiderant regulam quae ut ait
Hecato difficilis est. Omne enim honestum
in arduo est etiam quod vicinum est
honesto. Non enim tantum fieri sed ex ratione
fieri habet. Duce praeterea via eundum
est. minima maxima quam ex hac consilio
gerenda. quod hoc suaserit dandum
hoc ad primum hoc consulet ne ab
omnibus accipiendum. Quibus ergo accipiendum
ut breviter tibi respondeam ab his quibus

dedisse vellemus. Videamus an etiam maiore de-
lectu quaerendus est cui debeamus quam cui
praestemus. Nam ut non sequantur ulla incom-
moda sequuntur autem plurima. Longum
tamen tormentum est debere cui nolis.
Contra iocundissimum ab eo accepisse
beneficium quem amare etiam post iniuriam
possis. ubi amicitiam eius iocunda
tamen facit et iusta. Illud vero homi-
ni verecundo et probo miserrimum est si
eum amare oportet quem non iuvat.
Totiens admoneam necesse est non loqui
de sapientibus, me quicquid quod oportet
et iuvat qui animum in potestate habent
et legem sibi quam voluit dicunt quam
descripserunt servant. sed de imperfectis hominibus
honesta vero sequi volentibus quorum
affectus saepe contumaciter parent. Itaque
eligendus est a quo beneficium accipiam
et quidem diligentius quaerendus
beneficii quam pecuniae creditor. Huic
enim reddendum est. Quantum accepi et
si reddidi solutus sum ac liber. At
illi plus solvendum est et nihilominus
etiam relata gratia cohaeremus. Debeo
enim cum reddidi rursus incipere.
manetque amicitia non recipere indig-
num. Sic ne in beneficiorum quidem sacratissi-
mis coquo amicitiam creditur. Non semper
mihi licet dicere nolo. Aliquando
beneficium accipiendum est et olim invito.
Dat tyrannus crudelis et iracundus
qui munus suum fastidire te iniuriam
iudicaturus est. Non accipiam eodem
loco latronem pone pirata regem
animum latronis ac piratae habentem.
Quid faciam? parum dignus est cui
debeam. Cum eligendum dico cui de-
beas vim maiorem et metum excipio
quibus adhibitis electio perit. Si li-
berum est tibi si arbitrii tui est utrum
velis an non id apud te ipse perpen-
des si necessitas tollit arbitrium scias
te non accipere sed parere. Nemo in id acci-
piendo obligatur quod illi repudiare non
licuit. Si vis scire an velim effice
ut possim nolle. Vitam tamen tibi dedit

Non refert quis sit qui dat, si a nolente
nolens datur. Si persuasisti michi non id sana-
tor est veneni, aliquando remedium fuit non
ideo minus salubre. Quedam profu-
erunt nec obligant. Tuberculum quidam tyranni gla-
dio diuisit qui ad occidendum eum vene-
rat. Non ideo tyrannus gratias egit ei
rem quam medicorum manus reformida-
uit nocendo sanauit. Vides non esse
magnum in ipsa re momentum, quoniam non vi-
detur dedisse beneficium qui a malo animo
profuit. Casus enim beneficium est, hominis in-
iuria. Leonem in amphitheatro spectaui-
mus qui unum ex bestiariis agnitum, cum
quondam eius fuisset magister, protexit ab im-
petu bestiarum. Numquid ergo beneficium est fere
auxilium? Minime, quia nec voluit fa-
cere nec faciendi animo fecit. Quo loco
feram posui, tyrannum pone: et hic vitam
dedit et illa. Nec hic nec illa. Nec hic
nec illa beneficium, quia non est beneficium
accipere cogi, non est beneficium debere cui no-
lis. Ante des oportet michi arbitrium mei,
deinde beneficium. Disputari de M. Bruto
solet, an debuerit accipere a diuo Iulio
vitam, cum eum occidendum iudicaret. Qua
rationem in occidendo secutus sit alias
tractabimus. Michi enim, cum vir magnus
fuerit in aliis, in hoc videtur vehementer er-
rasse nec institutione stoica egisse,
qui aut regis nomen extimuit, cum
optimus ciuitatis status sub rege iu-
sto sit, aut ibi sperauit libertatem
futuram, ubi tam magnum premium erat et
imperandi et seruiendi, aut existimauit
ciuitatem in priorem formam posse reuo-
cari amissis pristinis moribus, futuramque
ibi equalitatem ciuilis iuris et staturas
loco suo leges, ubi viderat tot mi-
lia hominum pugnantia non an seruirent, sed
utri. Quanta vero illum aut rerum natura aut ur-
bis sue tenuit obliuio, qui uno inter-
empto defuturum credidit alium qui
idem vellet, cum Tarquinius esset inuentus post
tot reges ferro ac fulminibus occi-
sos. Sed vitam accipere debuit, ob hoc
tamen non habere illum parentis loco, quia iniuria
dandi beneficium in iniuria venerat. Non enim
seruat is qui non interficit, nec beneficium
dedit sed missionem. Illud magis venire
in disputationem potest aliquid, quid faciendum sit
captiuo cui redemptionis pretium homo
prostituti corporis et infamis ore promittit.
Patiar me ab impuro seruari? Seruatus
deinde quam illi gratiam referam? Viuam
cum obsceno? Non viuam cum redemptore?
Quid ergo placeat dicam: et ab aliquo
accipiam pecuniam quam pro capite dependam.
Accipiam tamquam creditum, non tamquam
beneficium. Soluam illi pecuniam et si occa-
sio fuerit seruandi periclitantem seruabo;
in amicitiam que similes iungit descendam,
nec seruatoris loco illum numerabo sed fene-
ratoris, cui sciam reddendum quod accepi.
Est aliquis dignus a quo beneficium acci-
piam, sed dari nociturum est: ideo non acci-
piam, quia ille paratus est in meum incommodum
uel in periculo suo prodesse, defensurus me
reum, sed illo patrocinio regem sibi faciet
est inimicum. Inimicus sum si, cum ille pericli-
tari velit, ego, facilius est, non sine
ut sine illo periclitor. Ineptum et friuolum
hoc Hecaton ponit exemplum Archesilai,
quem a filio familie allatam pecuniam
negat accepisse, ne ille patrem sordidum offen-
deret. Quid fecit laude dignum, quod fur-
tum non accepit, quod maluit non accipere
quam reddere? Que est enim alienam rem non
accipere moderatio? Si exemplo magni
animi opus est, utamur Grecini Iulii, viri
egregii, quem C. Cesar occidit ob hoc unum,
quod melior vir erat quam esse quemquam tyran-
no expedit. Is cum ab amicis conferen-
tibus ad impensam ludorum pecunias acci-
peret, magnam pecuniam a Fabio Persico
missam non accepit, et obiurgantibus
hiis qui non extimabant mittentes sed
missa, quod repudiasset, Ego, inquit, ab
eo beneficium accipiam a quo propinationem acce-
pturus non sum? Et cum illi Rebilus consularis,
homo eiusdem infamie, maiorem summam
misisset instaretque ut accipi iuberet,
Rogo, inquit, ignoscas; et a Persico non
accepi. Utrum hoc munera accipere est an
senatum legere? Cum accipiendum iudicauimus,
hilares accipiamus, profitentes gaudium,
et id danti manifestum sit, ut fructum presentem
capiat. Iusta enim causa leticie est letum amicum
videre, iustior fecisse. Quam grate ad
nos peruenisse indicemus effusis affecti-
bus, non ipso tantum audiente sed ubique
testemur. Qui grate beneficium accipit, primam
eius pensionem soluit. Sunt quidam
qui nolunt nisi secreto accipere; teste
beneficium et conscio vitant; scias eos
male cogitare. Quomodo danti in tantum
producenda notitia est muneris in quan-
tum delectatura est cui datur, ita acci-
pienti adhibenda contio est. Quod pudet
debere, ne acceperis. Quidam furtiue
agunt gratias et in angulo et ad aurem.
Non est ista verecundia, sed inficiandi genus. In-
gratus est qui remotis arbitris agit gratias.
Quidam nolunt nomina secum fieri nec inter-
poni pararios nec signatores testes ad nomen
dare; idem faciunt qui dant operam
ut beneficium in ipsos collatum quam ignotissimum

Exemplum Grecini

sunt uerentur palam ferre, ut sua potius
uirtute quam alieno adiutorio consecuti ui-
deantur. Rariores in eorum officiis sunt
quibus uitam aut dignitatem debent.
Dum opinionem clientium timent grauiorem
subeunt ingratorum. Alii pessime loquuntur
de optime meritis. Tutius est quosdam offendere
quam demeruisse. Argumentum enim nihil
debentium odio querunt. At qui mihi ma-
xime prestandum est, quam ut memoria nobis meritorum
hereat, que subinde refricanda est,
quia nec refert gratiam nisi qui meminit
et qui meminit iam refert. Nec delicate accipiendum est
nec summisse et humiliter. Nam qui negli-
gens est in accipiendo, cum omne beneficium
recens placeat, quid faciet cum prima
eius uoluptas refrixit? Alius accipit
fastidiose tamquam qui dicat: Non
quidem mihi opus est, sed quia tam ualde uis
faciam tibi mei potestatem. Alius supine
ut dubium prestanti relinquat an
senserit. Alius uix labra deduxit
et ingratior quam si tacuisset fuit. Loquen-
dum est pro magnitudine rei impensius et illa
adicienda: plures quam putas obliga-
sti. Nemo enim non gaudet beneficium suum
latius patere. Nescis quid mihi prestiteris
sed scire te oportet quanto plus sit quam existimas.
Statim gratus est qui se onerat. Numquam
tibi gratiam referre potero. Illud certe
non desinam ubique confiteri me referre
Exemplum Furnii — non posse. Nullo magis Cesarem Augu-
stum et ad alia impetranda facilem sibi
reddidit Furnius quam quod cum patri Anto-
nianas partes secuto ueniam impetras-
set dixit: Hanc unam Cesar habeo iniuriam
tuam: effecisti ut uiuerem et morerer
ingratus. Quid est tam grati animi quam nullo modo sibi
satisfacere, quam ne ad spem quidem exequandi
umquam beneficii accedere? His atque huiusmodi
uocibus id agamus ut uoluntas nostra
non lateat, sed aperiatur et luceat. Verba ces-
sent licet: si quemadmodum debemus affe-
cti sumus, conscientia eminebit in uultu. Gratus
futurus est statim dum accipit, de red-
dendo cogitet. Crisippus quidem in
illum uelut in stadium cursus compositum et
carceribus inclusum opperiri tempus suum ad
quod uelut dato signo prosiliat. Et quidem
magna illi celeritate opus est, magna
contentione ut consequatur antecedentem. Viden-
dum est nunc quid maxime faciat ingratos:
aut nimius sui suspectus esse et insitum
mortalibus uitium se sua que mirandi
aut auiditas aut inuidia. Incipiamus
a primo. Nemo non benignus est sui iudex.
Inde est ut omnia meruisse se existimet
et in solutum accipiat nec satis suo pre-
tio se estimatum putet. Hoc mihi dedit
sed quam sero, sed post quot labores. Quanto
consequi plura potuisse, si illum aut
illum aut me colere maluissem. Non hoc
speraueram: in turbam coniectus sum. Tam
exiguo dignum me iudicauit? Ho-
nestius preteriri fuit. Gneus Lentulus augur
diuitiarum maximum exemplum ante quam illum
libertini pauperem facerent, hic qui quater milies
sestertium suum uidit (proprie dixi: nihil enim
uoluit amplius quam uidit) ingenii fuit
sterilis tam pusilli quam animi. Cum esset
auarissimus, nummos citius emittebat
quam uerba, tanta illi inopia erat sermonis.
Hic cum omnia incrementa sua diuo Au-
gusto deberet, ad quem attulerat pau-
pertatem sub onere nobilitatis laborantem,
princeps iam ciuitatis et pecunia et gratia sub-
inde Augusto solebat queri dicens
a studiis se esse abductum, nihil tantum in
se congestum esse quantum perdidisset relicta
eloquentia. At illi inter alia hoc quoque diuus
Augustus prestiterat quod illum derisu
et labore irrito liberauerat. Non
patitur auiditas quemquam esse gratum. Numquam
enim improbe spei quod datur satis est. Ma-
iora cupimus quo maiora uenerunt
multoque concitatior est auaritia in ma-
gnarum opum congestu collocata, ut flam-
me infinite acrior uis est quo ex ma-
iore incendio emicuit. Eque ambitio
non patitur quemquam in ea mensura honorum
conquiescere que quondam eius fuit in-
pudens uotum. Nemo agit de tribuna-
tu gratias, sed queritur quod non est ad preturam
usque perductus. Nec hec grata est si deest
consulatus. Ne hic quidem satiat si u-
nus est. Vltra se cupiditas porri-
git et felicitatem suam non intelligit
quia non unde uenerit respiciat sed quo
tendat. Omnibus his uehementius et
importunius est malum inuidia que
nos inquietat dum comparat. Hoc mihi pre-
stitit, sed illi plus, sed illi maturius. Et
deinde nullius causam agit, contra omnes sibi fauet.
Quanto est simplicius, quanto prudentius bene-
ficium acceptum augere, scire neminem
tanti ab alio quanti a se ipso estimari.
Plus accipere debui, sed illi facile non
fuit plus dare, in multos diuidenda
liberalitas erat. Hoc initium est, boni
consulamus et animum eius grate excipi-
endo euocemus. Parum fecit, sed sepius
faciet. Illum mihi pretulit et me multis.
Ille mihi non est par uirtutibus nec officiis
sed habuit suam Venerem. Querendo non effi-
ciam ut maioribus dignus sim, sed ut datis

indignus pluris illud hominibus turpissimis
datum sit. Quid ad rem quam raro fortuna
iudicat. Querulosissime cotidie queruntur malos esse
felices. Sepe que agellos pessimi cuiusque
transierat optimorum virorum segetem grando
percussit. Fert sortem suam quisque ut ceterarum
rerum ita et amicitiarum. Nullum est tam plenum
beneficium quod non vellicare malignitas possit
nullum tam angustum quod non bonus interpres
extendat. Numquam deerunt cause querendi
si beneficia a deteriori parte spectaveris.
Vide quam iniqui sint divinorum munerum estima-
tores et quidam professi sapientiam queruntur
quod non magnitudine corporum equemus ele-
phantos velocitate cervos levitate aves
impetu tauros quod solida sit cutis
beluis decentior dammis densior ur-
sis mollior fibris quod sagacitate narium
canes vincant quod acie luminum aquile
spacio etatis corvi multa sint animalia
nandi felicitate. Et cum quedam nec coire quidem
in idem natura patiatur ut velocitatem corporum
et vires ex diversis ac dissidentibus bonis
hominem non esse compositum iniuriam vo-
cant et negligentes nostri deos quod non bo-
na valitudo et vires invicte et inexpugnabiles
data sit quod non futuri scientia vix sibi tem-
perant qui eo usque in prudentia prevehantur
ut naturam oderint quod infra deos sumus
quod non in equo illis stetimus. Quanto satius
est ad contemplationem tot tantorumque bene-
ficiorum reverti et agere gratias quod nos in hoc
pulcherrimo domicilio voluerunt secunda
sortiri quod terrenis prefecerunt. Aliquis
cum animalibus comparat nos quorum potestas apud nos
est. Quicquid nobis negatum est dari non po-
tuit. Proinde quisquis es iniquus estimator
sortis humane cogita quanta nobis tribuit
parens noster quanto valentiora animalia sub
iugum miserimus quanto velociora consequimur
quam nichil sit mortale non subiectum nostro
positum. Tot virtutes accepimus tot
artes animum denique cui nichil non eodem
quo intendit momento pervium est side-
ribus velociorem quorum post multa secula
futuros cursus antecedit. Tantum deinde
frugum tantum opum tantum rerum aliarum
super alias acervatarum. Circumeas licet
cuncta et quia nichil totum invenies quod esse
te malles ex omnibus singula excerpe tibi
que tibi dari velles bene estimatam nature
indulgentiam confitearis necesse est in deliciis
te illi fuisse. Ita est. Carissimos nos
habuerunt dii immortales habentque et qui maximus
tribui honos potuit ab ipsis proximos col-
locaverunt. Magna accepimus maiora non
cepimus. Hec mi Liberalis necessaria cre-
didi et quia loquendum aliquid de maximis bene-
ficiis erat cum de minutis loqueremur

:| Quam parens dedit dona

et quia inde manat scelus infinitum huius de-
testabilis vitii audacia. Cui enim re-
spondebit gratia qui minus existimabit magna
reddenda qui summa beneficia contemp-
nit. Cui salutem cui spiritum debebit
qui vitam accepisse se a diis negat
quam cotidie ab illis petit. Quicumque ergo
gratos esse docet et hominum causam agit et
deorum quibus nullius rei indigentibus
potest ex desiderio referri incolumis
gratia possumus. Non est quod quisque excusa-
tionem mentis ingrate ab infirmitate atque ino-
pia petat et dicat quid enim faciam aut
quomodo et quando superioribus dominis rerum omnium
gratiam referam. Referre facile est si avarus
es sine impendio si iners sine opera. Eodem quidem
momento quo obligatus es. Si vis cum
quolibet paria fecisti. Nam qui libenter beneficium
accepit reddidit. Hoc ex paradoxis
stoice secte minime mirabile ut mea
fert opinio aut incredibile est eum qui
libenter beneficium accipit reddidisse. Nam
cum omnia ad animum referamus fecit quisque
quantum voluit et cum pietas fides iusticia
omnis que denique virtus intra se perfecta sit etiam omnia intra se perfecta
si illi exerere manum non licuit gratus
quoque homo esse potest voluntate. Quotiens quod
proposuit quisque assequitur capit operis sui
fructum. Qui beneficium dat quid proponit
quam prodesse ei cui dat et voluptati
sibi esse. Si quod voluit effecit pervenitque
ad me animus eius ac mutuo gaudio
affecit. Tulit quod petiit. Non enim sibi
invicem aliquid reddi voluit aut non
fuit beneficium sed negotiatio. Bene navi-
gavit qui quem destinavit portum tenuit.
Teli iactus certe manus peregit officium
si petita percussit. Beneficium qui dat
vult excipi grate habet quod voluit si bene
acceptum est. Sed speravit emolumenti aliquid.
Non fuit hoc beneficium cuius proprium est nichil
de reditu cogitare. Quod accipiebam
eo animo accepi quo dabatur reddidi. Alio-
quin pessima optime rei condicio est ut gratus
sim ad fortunam mittor. Si illa invita si illa invita rendere non possum sufficit animus
animo. Quid ergo non quicquid potuero et faciam
ut reddam et temporum rerumque occasiones sequar
et implere eius sinum cupiam a quo aliquid
accepi sed malo loco beneficium est nisi et
ex excussis manibus esse gratos liceat. Qui
accepit inquiunt beneficium licet illud beni-
gnissimo animo acceperit nondum consummavit
officium suum. Restat enim pars sua reddendi
sicut in lusu est aliquid pilam bene ac diligen-
ter excipere sicut non dicitur bonus lusor
nisi qui apte et expedite remisit
quam acceperat. Exemplum hoc dissimile est quare
quia huius rei laus in corporis motu est et in agilitate

nō i animo. Explicui itaque totum de deque
ordine indicari. Nec enim id nō bonum lusorem
dicam. qui pilam ut oportebat excepit
si propter moram quo minus remitteret non
fuit. Et quibus inquit arti indicetur michi
deest quia parte fecit quidem. set parte quia
nō fecit potuit facere. lusus ipse imperfectus
est qui uō consumari manibus mittentis ac re-
mittendi. Nolo diucius hic referre eximi-
mus ita est. deest aliquid lusui nō
lusori. Sic et in hoc de quo disputamus
deest aliquid rei date cui pars alia
debetur nō animo. Qui animum parem sibi
nactus est. quantum in illo est. quod uoluit
effecit. Beneficium michi dedit. Accepi nō
aliter quam ipse accipi uoluit. Iam habet quod
petit et quod unum petit. Ergo gratus sum.
post hoc usus mei restat et aliquod ex
homine grato commodum. hoc nō imperfecti officii
est sed perfecti accessio. Facit Phidi-
as statuam. Alius est fructus artis. alius
artificis. Artis est fecisse quod uoluit.
Artificis fecisse cum fructu. Perfecit opus
suum Phidias etiam si nō vendidit. Triplex
illi fructus operis sui. unus conscientie. hunc
absoluto opere percepit. Alter fame. tercius
utilitatis quam allatura est aut gratia aut ven-
dicio aut aliqua commoditas. Sic beneficii
primus fructus ille est conscientie. hunc percepit
qui quo uoluit munus suum peruenit. Secundus
est et fame et tertius eorum que prestari inuicem pos-
sunt. Itaque cum benigne acceptum est beneficium
qui dedit gratiam quidem iam recepit mer-
cedem nondum. Debeo itaque quod extra benefi-
cium est. ipsum quidem bene accipiendo persolui.
Quid inquit ergo retulit gratiam qui nichil
fecit. Primum fecit bona animo. bonum ob-
tulit. et quod est amicicie ex equo. Post-
deinde aliter beneficium aliter creditum soluitur.
nō est quod expectes ut solutionem tibi osten-
dam. Res inter animos geritur. quod nō inde-
bitur. Quibus primo quamuis repugnet,
pugnet tua. Si te commendaueris in hec
cogitationibus. plures etenim quam nomina sunt
copia rerum sine nomine. quas nō propriis
appellationibus uocamus sed alienis commodatis.
Pedem et nostrum dicimus et lecti et veli
et carminis. canem et venaticum et marinum
et sidus. Quia nō sufficimus ut singulis
singula assignemus. quotiens opus est mutuamur.
Fortitudo est uirtus pericula iusta contem-
nens aut scientia periculorum repellendorum exci-
piendorum prouocandorum. dicimus tamen et gla-
diatores fortes uiros et seruum nequam quem
in contemptum mortis temeritas impulit.
Parsimonia est scientia uitandi sumptus super-
uacuos aut ars re familiari moderate
utendi. Parcissimum tamen hominem uocamus
pusilli animi et contracti. Cum infinitum intersit
inter modum et angustias. Hec alia sunt na-

Sed cogit inopia sermonis ut hunc
et illum parcum uocemus. ut et ille fortis
dicatur cum ratione fortuita despiciens et
hic sine ratione in pericula discurrens. Sic
beneficium est et actio ut diximus benefica
et ipsum quod datur per illam actionem ut pe-
cunia domus pretexta. unum utrique nomen
est. uis quidem ac potestas longe alia.
Itaque attendendum iam intelliges nichil
me quod opinio tua refugiat dicere.
Illi beneficio quod actio perficit relata gratia
est si illud beniuole excepimus. Illud
autem quod re continetur nondum reddidimus
et uolumus reddere. Voluntati uoluntati
satisfecimus. rei rem debemus. Itaque
quamuis retulisse illum gratiam dicamus
qui beneficium libenter accepit. iubemus tamen
et simile aliquid ei quod accepit reddere. Aliquando a consue-
tudine quedam que dicimus abhorrent. deinde
alia uia ad consuetudinem redeunt. Ne-
gamus iniuriam accipere sapientem. tamen
illum qui pugno percusserit iniuriarum
damnabimus. Negamus stulti aliquid esse.
et tamen eum qui rem aliquam stulto sub-
ripuit furti condempnabimus. Insa-
nire omnes dicimus. nō tamen omnes curamus
elleboro. his ipsis quos uocamus insanos
et suffragium et iurisdictionem committimus.
Sic dicimus eum qui beneficium bono animo
accepit gratiam retulisse. nichilominus
eum in ere alieno relinquimus gratiam
relaturum etiam cum retulit. Exhortatio
est ista nō infitiatio beneficii. Ne expauescamus
ne ut intollerabili sarcina depressi
deficiamus. Eciam bona michi donata sunt
et fama defensa. detracte sordes. re-
dditus spiritus et libertas potior spiritu. Et
quomodo gratiam referre potero. Quando ille ve-
niet dies quo illi animum meum ostendam.
Hic ille est quo ipse suum ostendit. Excipe
beneficium. amplexare. gaude nō quam
pridem sed quod reddas. debitum sit tibi
periculum nō adhibeas tam magnum reum pecunie
ut casus ingratum facere possit. Nullas
tibi proponas difficultates ne despondeas
animo. ne labore ac longe seruitutis
expectatione deficias. Nō differo te
de presentibus fiat. Nunquam eris gratus
nisi statim es. Quid ergo facies. nō
arma sumenda sunt et fortasse erunt.
Nō maria metienda. fortasse et uentis
minantibus solues. Vis reddere beneficium
benigne accipe. Retulisti gratiam nō
ut soluisse te putes. sed ut securior
debeas. Explicit liber secundus. Incipit tercius

Non referre beneficia et est turpe
et apud omnes habetur eciam li-
bertas ideo de ingratis et cetera
ingrati queruntur in ...

Exemplum de statua

Hoc omnibus heret quod omnibus displicet, adeoque in contrarium itur ut quosdam habeamus infestissimos non post beneficia tantum sed etiam propter beneficia. Hoc pravitate nature accidere quibusdam non negaverim, pluribus quia memoriam tempus interpositum subducit. Nam que recentia apud illos viguerunt ea interiecto spatio absolescunt. De quibus fuisse michi tecum disputationem scio, cum tu illos non ingratos vocares sed oblitos, tamquam ea res ingratum excuset que facit, aut quia hoc accidit alicui non sit ingratus, cum hoc non accidat nisi ingrato. Multa sunt genera ingratorum, ut furum, homicidarum, quorum una culpa est, ceterum in partibus varietas magna. Ingratus est qui accepisse beneficium se negat quod accepit. Ingratus est qui dissimulat. Ingratus est qui non reddidit. Ingratissimus omnium qui oblitus est. Illi enim si non solverunt tamen debent, extat apud illos vestigium certe meritorum intra mala conscientiam inclusorum. Aliquando ad referendam gratiam converti et ex aliqua causa possunt, si illos pudor admonuerit, si subita honeste rei cupiditas, qualis solet ad tempus etiam in malis pectoribus exsurgere, si invitaverit facilis occasio. Hic fieri numquam gratus potest apud quem beneficium totum elapsum est. Et utrum peiorem vocas, apud quem gratia beneficii intercidit an apud quem etiam memoria? Vitiosi oculi sunt qui lucem reformidant, ceci qui non vident; et parentes suos non amare impietas est, non agnoscere insania. Quis tam ingratus est quam qui quod in prima parte animi positum esse debuit et semper occurrere, ita seposuit et abiecit ut in ignorantiam verteret? Apparet illum non sepe de reddendo cogitasse cui obrepsit oblivio. Denique ad reddendam gratiam et virtute opus est et tempore et facultate et aspirante fortuna. Qui meminit sine impendio gratus est. Hic qui non operam exigit, non opes, non facultatem, qui non prestat, nullum habet quo lateat patrocinium. Numquam enim voluit gratus esse qui beneficium tam longe proiecit ut extra conspectum suum poneret. Quemadmodum que in usu sunt et manum cotidie tactumque patiuntur numquam periculum situs adeunt, illa que ad oculos non revocantur sed extra conversationem ut supervacua iacuerunt sordes ipsa colligunt vetustate, itaque quicquid frequens cogitatio exercet ac renovat memorie numquam subducitur, que nichil perdit nisi ad quod non sepe respexit.

Post hanc causam alie quoque sunt que nobis merita non numquam maxima evellant. Prima omnium ac potentissima quod novis cupiditatibus occupati non quid habeamus sed quid petamus intuemur, in id quod appetitur intenti, quicquid domi est vile est. Sequitur autem ut ubi quod acceperis leve novorum cupiditas fecit, auctor quoque eorum non sit in pretio. Amavimus aliquem et suspeximus et fundatum ab illo statum nostrum professi sumus, quamdiu nobis placebant ea que consecuti sumus; deinde incurrit animum aliorum admiratio et ad ea impetus factus est, uti mortalibus mos est: ex magnis maiora cupiendi. Protinus excidit quicquid antea apud nos beneficium vocabatur, nec intuemur que nos aliis preposuere, sed ea sola que fortuna precedentium ostendit. Non potest autem quisquam et invidere et gratias agere, quia invidere querentis et mesti est, gratias agere gaudentis. Deinde quia nemo nostrum novit nisi id tempus quod cum maxime transit, ad preterita rari animum retorquent. Sic fit ut preceptores eorumque beneficia intercidant, quia totam pueritiam reliquimus. Sic fit ut in adolescentiam nostram collata pereant, quia ipsa numquam retractatur. Nemo quod fuit tamquam in preterito sed tamquam in perdito ponit, ideoque caduca memoria est futuro imminentium. Hoc loco reddendum est Epicuro testimonium, qui assidue queritur quod adversus preterita simus ingrati, quod quecumque percepimus bona non reducamus nec inter voluptates numeremus, cum certior nulla sit voluptas quam que iam eripi non potest. Presentia bona nondum tota in solido sunt, potest illa casus aliquis incidere; futura pendent et incerta sunt; quod preteriit inter tuta sepositum est. Quomodo gratus esse quisquam adversus beneficia potest qui omnem vitam suam transsilit presentium totus ac futurorum? Memoria gratos facit; memorie minimum tribuit quisquis spei plurimum. Quemadmodum, mi Liberalis, quedam res semel percepte herent, quedam ut scias non est satis didicisse, intercidit enim eorum scientia nisi continuetur — geometriam dico et sublimium cursum et si qua alia propter subtilitatem lubrica sunt —, ita beneficia quedam magnitudo non patitur excidere, quedam minora sed numero plurima et temporibus diversa effluunt, quia, ut dixi, non subinde illa tractamus nec libenter quid cuique debeamus recognoscimus. Audi voces petentium. Nemo non victuram semper memoriam in animo suo dixit, nemo

non dedit tu se et deuotum professus
est. Et si quid aliud humilius vnquam quo
se obpignoraret inuenit post exi
gui temporis et idem illi postea pro quo
sordidam et perpetuam liberam ciuitatem perue
nit deinde eo quo ut ego estimo pe
ssimo consequens est ingratissimo peruenit
ut obliuiscatur. adeo ei ingratorum
qui oblitus est ut ingratus sit cui be
neficium in mente uenit. Hoc ait commissum
ingratus an impunitum esse debeat
queritur an hec lex que in scolis exer
cetur in ciuitate ponenda sit qua in
grati datur actio que uidetur equa
omnibus Quid enim si urbes que
urbibus que prestitere exprobet et ma
iorum collata a posteris exigunt
uiri maiores maximi scilicet uiri
ab hostibus tantum expetierunt beneficia
magno animo dabant magno perdebant
excepta macedonum gente non est in
ulla data aduersus ingratum actio
magnumque hoc argumentum est dandam non
fuisse. quia aduersus maleficium omne
consensimus et homicidii et ueneficii
parricidii violatarum religionum ali
ubi atque alibi diuersa pena est sed ubi
que aliqua hoc frequentissimum crimen
nusquam punitur ubique improbatur. Neque
absoluimus illud sed cum difficilis esset
incerte rei estimatio tantum odio dam
nauimus et inter ea reliquimus que ad
iudices deos mittimus. Rationes autem multe
in mente mihi occurrunt propter quas hoc cri
men in legem cadere non debeat. Primum
omnium pars optima beneficii perit si actio
sicut certe pecunie aut ex conducto et
locato datur. Hoc enim in illo speciosi
ssimum est quod dedimus ut perdituri
quod totum permisimus accipientium ar
bitrio. Si appellem si ad iudicem
uoco incipit beneficium non esse sed
creditum. Deinde cum res honesti
ssima sit referre gratiam desinit
esse honesta si necessaria non ma
gis laudabit quisquam gratum hominem
quam eum qui depositum reddidit
aut quod debebat citra iudicem
soluit. Ita duas res quibus
in uita humana nichil pulchrius est cor
rumpimus gratum hominem et benefi
cium quod ei aut in hoc magnificum
dat si beneficium non sed commodat aut
in illo qui reddidit non quia uoluit
sed quia necesse est. Non est gloriosa res gratum
esse uirtutem ingratum fuisse nunc

nunc quamquam primi legi [illegible]
sufficiunt Eamus exire qui agit quas
tu quo non agi. Omnis sententias colligat
omnis uel minima que in alios condi
dilatat. Contra quisque in [illegible] con
duit comprehendi possunt et non dare infi
nitam licentiam iudici. Ideo melior
uidetur conditio cause bone si ad iu
dicem quam si ad arbitrum mittitur quia
illum formula includit et certos quos
non excedat terminos ponit huius
libera et nullis astricta uinculis re
ligio et detrahere aliquid potest et adi
cere et sententiam suam non prout lex aut
iustitia suadet sed prout humanitas
aut misericordia impulit regere. Ingrati
actio non erat iudicem alligatura
sed regno liberrimo posita. Quid sit
enim beneficium non constat deinde
quantum sit refert quam benigne id
interpretetur iudex. Quid sit ingratus nulla
lex monstrat. Sepe et qui reddi
dit quod accepit ingratus est et qui
non reddidit gratus. De quibusdam
et imperitus iudex dimittere tabellam
potest ubi fecisse aut non fecisse pronun
ciandum est ubi prolatis cautionibus
controuersia tollitur ubi inter disputan
tes ratio ius dicat. ubi non animi conie
ctura capienda est ubi id de quo
sola sapientia decernit in controuersiam in
cidit non potest ad hec sumi iudex ex
turba electorum quem census in album
et equestris hereditas misit. Itaque
non hec parum ydonea res uisa est que
ad iudicem deduceretur sed nemo huic rei
satis ydoneus iudex inuentus est quod
non admiraberis si excusseris quid ha
biturus fuerit difficultatis quisquis in eiusmodi
reum exisset. Donauit aliquis magnam
pecuniam sed diues sed non sensurus im
pendium. Donauit alius sed toto patrimo
nio cessurus. Summa eadem est beneficium
idem non est. Etiam nunc adice hic
pecuniam pro addicto dependit sed cum illam
domo protulisset ille dedit eandem sed
mutuam sumpsit aut rogauit et se ob
ligari ingenti merito passus est. Eodem
esse loco illum qui beneficium ex
facili largitus est et hunc qui accepit
ut daret. Tempore quedam magna fiunt
non summa. Beneficium est donata pos
sessio cuius fertilitas laxare possit
annonam. Beneficium est unus in fame
panis. Beneficium est donare regiones

per quas magna flumina et navigabilia
decurrunt. Beneficium est arentibus siti et vix
spiritum per siccas fauces ducentibus monstrare
fontem. Quis inter ista conparabit? quis
expendet? Difficilis est sententia que non rem
sed vim rei querit. eadem licet sint aliter data
non idem pendent. Dedit hic mihi beneficium sed
non libenter. sed dedisse conquestus est sed super-
bius me quam solebat aspexit. sed tam tar-
de dedit ut plus prestaturus fuit si ci-
to negasset. Horum quomodo iudex inibit estima-
tionem cum sermo et dubitatio et vultus
meriti gratiam destruant. Quid quod quedam
beneficia vocantur que nimis concupiscuntur
quedam non sunt ex hac vulgari nota
sed maiora etiam si minus apparent. Be-
neficium vocas dedisse potentis populi
civitatem in quattuordecim deduxisse et de-
fendisse capitis reum. Quid utilia sua-
sisse. Quid tenuisse ne in scelus rueret. Quid
gladium excussisse morituro. Quid effi-
cacibus remediis lugentem et quos deside-
rabat volentem sequi ad vite con-
silium reduxisse. Quid assedisse egro
cum valitudo eius ac salus momentis
constaret excepisse ydonea cibo tempo-
ra et cadentes venas vino refecisse
et medicum adduxisse morienti. Hec
quis estimabit. quis dissimilibus benefi-
ciis iubebit beneficia pensari. Do-
navi tibi domum. sed ego tuam supra te
ruere predixi. Dedi tibi patrimonium.
sed ego naufrago tabulam. Pugnavi
pro te et vulnera excepi. at ego tibi
vitam silentio dedi. Cum aliter beneficium
detur aliter reddatur paria facere difficile
est. Dies preterea beneficio reddendo non
dicitur sicut pecunie credite. Itaque potest
qui nondum reddidit reddere. Dic enim tibi
intra quod tempus deprehendatur ingratus. Ma-
xima beneficia probationem non habent. Sepe
intra tacitam duorum latent conscientiam.
An huc inducimus ut non demus be-
neficia sine teste. Quam deinde penam
ingratis constituimus. unam omnibus cum di-
sparia sint an inequalem et pro cuiusque
beneficio maiorem an minorem. Age in-
tra pecuniam versabitur taxatio. quid quod
quedam vite beneficia sunt et maiora vita.
His que pronuntiabitur pena. Minor benefi-
cio iniqua est. par et capitalis quid in-
humanius quam cruentos esse beneficiorum exitus.
Quedam inquit privilegia parentibus data
sunt. quomodo horum extra ordinem habita ratio est
sic aliorum quoque beneficiorum haberi debet. Paren-
tum conditionem sacravimus quia expediebat
liberos tolli. sollicitandi ad hunc laborem

erant quia incertam fortunam adituri. non pote-
rat illis dici quod beneficia dantibus dici-
tur. Cui des elige. ipse tecum si deceptus
es de te querere. dignum adiuva. In
liberis tollendis nichil iudicio tollen-
tium licet. tota res voti est. Itaque ut e-
quiore animo adirent aleam danda illis
aliqua potestas fuit. Deinde alia conditio
est parentum qui beneficia quibus dederunt
dant nichilominus daturique sunt nec est periculum
ne dedisse illos mentiantur. In ceteris que-
ri debet non tantum an receperint sed an dede-
rint. horum in confessione merita sunt. et quia
utile est iuventuti regi imposuimus illi
quasi domesticos magistratus sub quorum cu-
stodia detinerentur. Deinde omnium parenti-
um unum erat beneficium. Itaque estimari
semel potuit. alia diversa sunt dissimilia
infinitis inter se intervallis distantia. Itaque sub
nulla regula cadere potuerunt. cum equius
esset omnia relinqui quam omnia equari. Quedam
magno dantibus constant. quedam acci-
pientibus magna sunt sed gratuita tribuen-
tibus. quedam amicis data sunt. quedam
ignotis. Plus est quamvis idem detur si
ei datur quem nosse a beneficio tuo in-
cipis. Hic auxilia tribuit. ille orna-
ta. ille solatia. Invenies qui nichil
putet esse iocundius nichil maius quam habere
in quo calamitas acquiescat. Invenies
rursus qui dignitati sue quam securitati
consuli malit. et qui plus ei debere
se iudicet per quem tutior est. et ei
per quem honestior. Proinde ista maiora
aut minora erunt prout fuerit iudex ad
hec aut illa inclinatus animo. Preterea cre-
ditorem mihi ipse eligo. beneficium sepe
accipio ab eo a quo nolo et aliquando
ignorans obligor. Quid facies? In-
gratum vocabis eum cui beneficium inscio
et si scisset non accepturo impositum est.
Non vocabis eum qui utcumque acceptum
non reddidit. Aliquis mihi dedit beneficium deinde
postea fecit iniuriam. utrum uno munere
ad patientiam iniuriarum omnium astringor
an proinde erit ac si gratiam retulerim
quia beneficium suum ipse insequenti
iniuria rescidit. Quomodo deinde estima-
bis utrum plus sit quod accepit an quo
lesus est. Dies me deficiet omnes
difficultates persequi temptantem. Tar-
diores inquit ad beneficia danda facimus
non vindicando data nec infitiatores
eorum afficiendo pena. Sed illud quoque
tibi occurrat multo tardiores futuros
ad accipienda beneficia si periculum cause
dicende adituri erunt et in sollicitiore
futuri loco. Deinde erimus
per hoc nos quoque ad danda tardiores. Nemo
enim libenter dat invitis sed quicumque

ad beneficiendum invitatus et ipsa pulcherrima rei liberalis dabit. Nunc debitur tu quod voluit imminuit cuius gloria eius officii tui diligenter cautum est. Deinde pauciora erunt beneficia sed veriora. Quid autem mali est inhiberi beneficiorum temeritatem? Hoc enim ipsum secuti sunt qui nullam legem huic constituerunt ut circumspectius donaremus et circumspectius eligeremus eos in quos merita conferuntur. Etiam atque etiam cui des considera: nulla actio erit, nulla repetitio. Erras si existimas succursurum tibi iudicem. Nulla lex te in integrum restituet. Sola accipientis fides spectanda. Hoc modo beneficia auctoritatem suam tenent et magnifica sunt; pollues illa si materiam litium feceris. Equissima vox est et ius gentium prae se ferens: redde quod debes; turpissima est in beneficio: redde. Quid reddet? Vitam quam debet? dignitatem? securitatem? sanitatem? Reddi maxima quaeque non possunt. Aut pro eis quod tanti sit. Hoc est quod dicebam interituram tantae rei dignitatem si beneficium mercem facimus. Non est irritandus animus ad avaritiam, ad querelas, ad discordiam. Sua sponte in ista fertur. Quantum possumus resistamus et quaerenti occasiones amputemus. Utinam quidem persuadere possimus ut pecunias pacto creditas tantum a volentibus acciperet. Utinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret, nec pacta conventa impressis signis custodirentur. Fides potius illa servaret et equum colens animus. Sed necessaria optimis pretulerunt et cogere fidem quam expectare malunt. Adhibentur ab utraque parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis parariis facit. Ille non est interrogatione contentus nisi reum manu sua tenuit. O turpem humani generis fraudis ac nequitie publice confessionem. Anulis nostris plus quam animis creditur. In quid isti viri ornati adhibiti sunt? In quid imprimunt signa? Nempe ne ille neget accepisse se quod accepit. Hos incorruptos viros et vindices veritatis existimas? At his ipsis non aliter statim pecunie committentur. Ita non honestius erat a quibusdam fidem falli quam ab omnibus perfidiam timeri. Hoc unum deest avaritie ut beneficia sine sponsore non demus. Generosi animi est et magnifici iuvare, prodesse. Qui dat beneficia deos imitatur, qui repetit feneratores. Quid ut illos dum vindicamus in turbam sordidissimam redigimus? Plures inquit ingrati erunt si nulla adversus ingratum datur actio. Immo pauciores, quia maiore dilectu dabuntur beneficia. Deinde non expedit notum omnibus fieri quam multi ingrati

sint. ¶ Pudorem enim rei tollit multitudo peccantium et desinet esse probri loco commune maledictum. Numquid iam ulla repudio erubescit postquam illustres quedam ac nobiles femine non consulum numero sed maritorum annos suos computant et exeunt matrimonii causa, nubunt repudii? Tam diu istuc timebatur quamdiu rarum erat. Quia nulla sine divortio acta sunt, quod sepe audiebant facere didicerunt. Numquid iam ullus adulterii pudor est postquam eo ventum est ut nulla virum habeat nisi ut adulterum irritet? Argumentum est deformitatis pudicitia. Quam invenies tam miseram, tam sordidam, ut illi satis sit unum adulterorum par, nisi singulis divisit horas, et non sufficit dies omnibus nisi apud alium gestata est, apud alium mansit? Infrunita est et antiqua que nesciat matrimonium vocari unum adulterium. Quemadmodum horum delictorum iam evanuit pudor, postquam res latius evagata est, ita ingratos plures efficies et auctoritatem sui numeri si numerare se ceperint. Quid ergo impunitus erit ingratus? Quid ergo impunitus erit impius? quid malignus? quid avarus? quid impotens? quid crudelis? Impunita tu credis esse que invisa sunt, aut ullum supplicium gravius existimas publico odio? Pena est quod non audet ab ullo beneficium accipere, quod non audet ulli dare, quod omnium designatur oculis aut designari se iudicat, quod intellectum optime rei ac dulcissime amisit. An tu infelicem vocas qui caruit acie, cuius aures morbus obstruxit, non vocas miserum eum qui sensum beneficiorum amisit? Testes ingratorum omnium deos metuit, urit illum et angit intercepti beneficii conscientia. Denique satis hec ipsa pena magna est quod rei ut dicebam iocundissime fructum non percipit. At quem iuvat accepisse equali perpetuaque voluptate fruitur et animum eius a quo accepit non rem intuens gaudet. Gratum hominem semper beneficium delectat, ingratum semel. Comparari autem potest utriusque vita cum alter tristis sit et sollicitus, qualis esse inficiator aut fraudulentus solet, apud quem non parentum quem debet honor est, non educatoris, non preceptorum. Alter letus, hilaris, occasionem referende gratie expectet et ex hoc ipso affectu gaudium grande percipiet nec querat quomodo decoquat sed quemadmodum plenius uberiusque respondeat, non solum parentibus et amicis sed humilioribus quoque personis. Nam etiam si a servo suo beneficium accepit estimat

non aequo fuerit accepit ergo quisquis quid aliquo
quisquis praestat ab creatione dicit et beneficium suo
animo possit. sunt ei qui ita distin
guunt quaedam beneficia esse quaedam offi
cia quaedam ministeria beneficium esse quod alie
nus det alienus est qui potuit sine
reprehensione cessare officium esse filii uxoris
earum personarum quas necessitudo suscitat
et ferre opem iubet ministerium esse
servi quem condicio sua eo loco posuit
ut nihil eorum quae praestat imputet superiori
patria suis qui negant dare domino suo
beneficium ignarus est iuris humani refert
cuius animi sit qui praestat non cuius status
nulli praeclusa virtus est omnibus patet omnes ad
mittit omnes invitat ingenuos libertinos
nos suos reges et exules non eligit
domum nec censum nudo homine contenta est
quid enim erat tuti adversus repentina
quid animus magnum promitteret si certam
virtutem fortuna mutaret. si non dat
beneficium servus domino nec regi quisquam suo
nec duci suo miles quid enim interest
qualis quis teneatur imperio si summo te
neatur. si servo quominus in nomen meriti per
veniat necessitas obstat et patiendi ultima
timor idem istud obstabit et ei qui re
gem habet et ei qui ducem quia sub dispari titulo
paria in illos licent. atqui dant regibus
suis dant imperatoribus beneficia. ergo et dominis
possunt servi esse iniusti possunt fortes possunt ma
gni animi ergo et beneficia dare possunt. nam et
hoc virtutis. adeo quidem dominis servi bene
facere possunt ut ipsos saepe beneficii sui
ita fecerint non est dubium quin servus bene
ficium dare possit cuilibet quare ergo non
et domino suo possit quia non potest inquit
creditor domini sui fieri si pecuniam sibi
dederit alioquin dominum suum obligat ipse
cotidie peregrinatur...
...

sum fidei tunc tu negabis beneficium de
disse quia servus est immo eo magis
sit quo rarior est exemplum praestitit si servus
fuit ...
...

...abiturus ... homine demum

qd in illius ptate fuit fecit busiciu
dud dedit ne a fuis decepis i sua
ptate z ceruis sit tatos quē nō fr
tua indige tes pusime rogat multa
ad busicor quā reserva et dissilia
et qdq mit se gra dedit a hoc duo
suo ita dedit morte fuat piturū
hc si par z pemudo fuauit Julius
morte dui admuit alius decepit

Ex fiuoz q duos fuerunt

Claudius qdrigarius duo dem
tesimo anali tradit ad obsidēt
tremitu et ad summa desparaz ue
ni esset duos fuos ad hoste dis
fugisse et ope prius feasse demde
urbe capta passu discurrete in
urbe illos pilosa itinera ad domi
ciore illos pilosa itinera ad domū
in qua fuerat pcurisse et duas
sua ani se egisse quentibus quē ue
essi duas quas crudelissima as pu
pliaw abspis duia p fessos esse Et
ductis de ii ext muros sumia sua
celasse dont hostibus ita conpdet
de in ut sucatq mules cito uero
manos mortes redyt. illos qz ad
suos redisse et duas ipos sibi de
disse imanu inusit ptr qz euestigio
illaut sugta z abyiss se ita u
terrpisse i quot ictu uelis qz ptatez
hius ssi. Potuit sibi qr ul mag gtu
lai dulz n fuata mag nate inil
garf clemetie tquss sic plata no
illud fabta et ex in duas urbis
fuit dy tata gfusioe capte cui ss
ad sibi quisq gsulet os abilla
pr et tussugas fugerut et qm
t oudet qo aio fece erat Por
illa tusitus a metorbs ad captiua
tussurgerut p pena pitad ars fen
tes ezo i illa busicau magm fent
talis indiguaunt ne duo ociidet
tesis duas ocidisse nō z ui oc.
Videri duas ocidisse nō z ui oc.
cinio dicd fuelus a agmin sim

Ex fiue q dauiz ocuderes fuit

fama pecler cum sse Perserius
ptoz mazsoz ducebar ad romam
impud Fymus eig gladiu milti
ips aqo thebar edux et pm oci
dit dimy dem ipd z mqt me
et ul gsule Jam dmq mau mpi
dis ita se uno ictu se tusicer da
in qp qus qui magistratu dmq
fuauit Corsinu cesar obsidebt
tenebar inclusq dud d nypal medi
co cadiq fuo suo ut sibi uenem

Ex fui q dmq i uoniu medi calo fuauit

dedet Cu tergiusatez indet qd
ructur inqt tacq i ma ptnie to
istud sit morte rogo armatq in
ille puupit et medicamentu i no
xiu bibendi ille dedit cum cu po
patq eet accessit ad filiu eig iube
inquit me ad fuai. dm exeuctu
dit

mitligs an ueniu pri tuo dederim
inxit duis et z fuaq ad cesare
Por ty illw fi mis fuaudit Bello
imuli psrripti dimy fuq apsto dit cd
Et tu anulos eig sibi aptass ac
ueste induiss spiculatoribus ocurit
inatq qz se de peari qo mig nuipa
ta pagent. dixt et dem gemme
porexit ceruti cuiz pond co ipe
mos uelle qui cat sidcs dmy mon
nolle i publica crudelite At incu
bi publica pforca fiacte. qi pma
peduomis ingenia quidut pr in mor
te maluit oruipise Magis di exa
uo ptilo Sub tiberio cesare fuit
acusandi freqns et pene publica
rabies q omi ciuli bello gtauiq
togata cuite gfecit Excipiebar
ebrior fimo simplicitas notatam
nichil erat tutu. oib sericadi plac
bat o cca sio ut ul teor expecta
bat cuctq cu ess muis. cenabat
Paulus ptolus i quinio qdā nma qui
tiberin cesari tpus caput et emiue
tes gemma Rem incpcissima fecero
si nuc ui gseco. qz us in illa ma
tellad suppsisse cum siuj sinul z maro
Quod illius tpibus uestigatoribus no
tauit et suius eig uertebam insidic
ei ebrio aulm extraxit et cu ma
ro quimas testare admota esse
ymagine obstrius tes fuspiciōz eo
ponet ondit i mau sinus anulu
Si quis hic fmo notat et illud quua
notabit Sub diq dmo Augo. nō
dū honoribus ua sua piclosa erat
iam molesta. Rursq in ordinis
senatoy mr tenui optaueat Ne
cesar salug rediet ex ea pegrinate
quā pribat et adieceret ide ouis
tauros et uitulos optare fuerut
qui i a diliget audiret Vt pmu
diluxit suus qui tenali ad pe
des steterat. narrat q m tena
ebrius dixiss horta ut cesurem
occuperet ad q ipe se desecrat Pro
gsilio deferenti cesari ocurit et cu
ullaz metez huisse se p hic uma
ss eo ut i se et i filios suos re
nadet optauit et tesusurit igno
sceet sibi rediet qi i grat sortiu ro
gauit Cu dixiss se cesar factur
tecō inqt reddet te metu i gratz
reddisse ii aliquē in Bonanet
Petit q nō fai strdicedaz Pptro
sumaz et i petrauit Casita ait

quantum in te dabo operam ne umquam tibi irascar. Honeste fecit cesar quod ignovit quod liberalitatem clementie adiecit. Quicumque hanc rem audierit ex omni parte cesarem laudet sed tamen servum ante laudaverit. Non expectas ut tibi narrem manumissum qui hoc fecerat. Nec tamen gratis pecuniam pro libertate eius cesar numeravit. Post tot exempla non dubium est quin beneficium aliquando a servo dominus accipiat. Quare potius persona rem minuat quam personam res ipsa cohonestet. Eadem omnibus principia eademque origo. Nemo altero nobilior nisi cui rectius ingenium et artibus bonis aptius. Qui ymagines in atrio exponunt et nomina familie longo ordine ac stemmata multis illigata flexuris in parte prima edium collocant noti magis quam nobiles sunt. Unus omnium parens mundus est sive per splendidos sive per sordidos gradus ad hunc prima cuiusque origo perducitur. Non est quod te isti decipiant qui cum maiores suos recensuerint ubicumque nomen illustre defecit illo deum infulciunt. Neminem despexeris etiam si circa illum obsoleta sunt nomina et parum indulgente adiuta fortuna. Sive libertini ante vos sunt sive servi sive exterarum gentium homines erigite audacter animos et quicquid in medio sordidi iacet transilite. Expectat vos in summo magna nobilitas. Quid in superbia in tantam vanitatem attollimur ut beneficia a servis indignemur accipere et sortem eorum spectemus obliti meritorum. Servum tu quemquam vocas libidinis et gule servus et adultere immo adulterarum commune matrimonium. Servum vocas quemquam tu. Quo tandem ab istis gerulis raperis cubile istud tuum circumferentibus. Quo te penulati in militum quidem non vulgarem cultum subornati quo inquam te isti efferunt. Ad hostium alicuius hostiarii ad ortos alicuius ne ordinarium quidem habentis officium. Et deinde negas tibi a servo tuo beneficium dari posse cum osculum alieni servi beneficium vocas. Que est tanta animi discordia. Eodem tempore servos despicis et colis imperiosus intra limen atque impotens humilis foris et tam contemptus quam contemnens. Neque enim ulli magis abiciunt animos paratiores quam qui contumelias facere accipiendo didicerunt. Dicenda hec fuerunt ad contundendam insolentiam hominum ex fortuna pendentium vindicandumque ius beneficii dandi servis ut a filiis vindicaretur. ¶ Queritur enim an aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint quam acceperint. Illud conceditur multos filios maiores potentioresque extitisse quam parentes suos eque illud concedi meliores fuisse. Quod si constat potest fieri ut meliora tribuerint cum et fortuna illis melior esset et melior voluntas. Quicquid est inquit quod dat patri filius utique minus est quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita numquam beneficio vincitur cuius beneficium est ipsum quo vincitur. Primum quedam initium ab aliis trahunt et initiis suis maiora sunt nec ideo aliquid non est maius eo quo cepit quia non tantum potuisset procedere nisi cepisset. Nulla res non principia sua magno gradu transit. Semina omnium rerum cause sunt et tamen minime partes sunt eorum que gignunt. Aspice Renum aspice Eufraten omnes denique inclitos amnes. Quid sunt si illos unde effluunt estimes. Quicquid est unde timentur quo nominantur in processu paraverunt. Tolle radices nemora non surgent nec tanti montes vestientur. Aspice trabes sive proceritatem estimes altissimas sive crassitudinem spatiumque ramorum latissime fusas quantulum est his comparatum illud quod radix tenui fibra complectitur. Fundamenta sustinent urbes et illa urbis menia tamen que in fundamentum iacta sunt sublatent. Idem in ceteris evenit principia sua se processus magnitudo obruet. Non potuissem quicquam consequi nisi parentis beneficium antecessisset sed non ideo quicquid consecutus sum minus est eo sine quo consecutus non essem. Nisi me nutrix aluisset infantem nichil eorum que consilio ac manu gero facere potuissem nec in hanc emergere nominis claritatem quam civili ac militari industria merui. Numquid tamen ideo maximis operibus preferes nutricis officium. Atqui quid interest cum eque sine patris beneficio quam sine nutricis non potuerim ad ulteriora procedere. Quod si initio meo quicquid iam possum debeo cogita non esse initium meum patrem ne avum quidem. Semper enim erit ulterius aliquid ex quo originis proxime origo descendat. Atqui nemo dicit me plus debere ignotis et ultra memoriam positis maioribus quam patri ~~etiam si magnum est infra~~ plus autem debebo si hoc quod genuit me pater maioribus debet. Quicquid prestiti patri etiam si magnum est infra estimationem paterni muneris est quia non essem si non genuisset. Isto modo etiam si quis patrem meum egrum ac moribundum sanaverit nichil prestare ei potero quod non

Utrum filii parentibus possint reddere equalia

beneficio eius immo sit illo cui genuisset
me pater nisi beneficio eius servatus esset
Sed videamus utrum maius sit extimari
an id quod potuit et id quod fecit in
quantum sit inter vivum me et nunc latitis
Illud quod natus sum per se intuere quale
sit animadvertas exiguum et incertum
et boni malique omnium materiam sine dubio
primum ad omnia gradum sed non ideo ma
ius quia omnium est primum Servavi
patrem meum et ad summam perduxi
dignitatem et principem urbis sue
feci non tantum rebus a me gestis nobi
litavi sed ipsi quoque gerendarum ingentem
ac facilem nec tutam minus quam gloriosam
dedi materiam honores opes quicquid
humanos animos ad se trahit congessi
et cum supra omnes starem infra
illum steti Dic nunc hoc ipsum quod ipse
potuisti patri meo et videbo tibi
ut presus (?) si ad ista facienda nasci
satis est Sed si per innumeros minima
portio est nunc eam ad tribuisti quod
tu fecisti in et aliis quibusdam mi
nimis quibusdam etiam fedissimis cum
Noli tibi asserere quod non ex tuis
beneficiis est si non sit tuum erit puta
tua me vitam pro illius reddidisse
Dic quod innuit tunc tibi cum ego
dederim sentiens in congregatione me eum
vitam tibi non voluptatis nec certa
esse pulupte dedero Quod talis sit
magis rebus spem quam accipere spero
leviusque mors cum mortis metum tu
ego vitam dedi statim illa usuro
tu nescitus an viveret Ego vitam
tibi dedi consummatam perfectam tu me
expertem rationis genuisti onus alie
num Vis scire quam non sit magnum bene
ficium vitam sic dare exposuisse et
nempe iniuria erat quamquam colligo
minimum esse beneficium patris matris
quod concubitum nisi accesserunt alia que
prosequerentur quod munera huius et alia
officiis ratum facerent Non est bonum
vivere sed bene vivere sed
vivo potui et male sed hoc tum est tuum
quod vivo Si vitam imputas in per se
quod nuda et egentem consilii et id ut ma
ximum bonum iactas cogita
quam imputare minus etiam at vivum
bonum dedisti ut mecum a te dicta quod
bonis artibus me studuisse ut quod
ad ad rectum iter me dirigerem ipso
beneficio tuo maius quam quod dedisti
recepisti tu enim me in rudem imperi
tum

dedisti ego tibi filium qualem genuisse
gaudeas Alium me pater si non propter
reddas quia non tantum aluisse sed a filio
alitum et maiorem ex me eo
quam ex ipsa recepit voluptatem
Illius alumnum adeo tum mecum per
venitur eramus si quibus in tantum processit
ut eloquentia patres vincerent
et iustitia et bellicis rebus et pri
mi ingentem tamen famam funderet tenebras
quam natalium suorum clara luce
discuteret eam inestimabile in parentes
suos beneficium contulit Quis quisquam
Aristonem et Grillum nisi per Xenofontem
ac Platonem filios nosset Sophronis
nomen Socrates expirare non patitur
Ceteros enumerare longum est quorum durat
ob nullam aliam causam quam quod illos liberorum
eximia virtus tradidit posteris Utrum
maius beneficium dedit M. Agrippe
pater ne post Agrippam quidem notus an patri
dedit Agrippa navali corona insignis
unicum ex ius decepto inter dona militaria
decus qui tota in urbe maxima opera
excitavit que et priorem magnificentiam
vincerent et nulla postea vincerentur Utrum
Octavianus maius illi beneficium dedit
filio an patri Divus Augustus quamvis
illum umbra adoptivi patris abscondit
Quantam cepisset voluptatem si illum
post debellata arma civilia vide
risset securae paci presidentem non agnoscens
bonum suum nec satis credens quotiens
respexisset ad se potuisset illum in
domo sua natum Quid nunc ceteros
persequar quos iam consumpsisset oblivio nisi
illos filiorum gloria e tenebris eruisset
et adhuc in luce retineret Deinde cum
queramus non quis filius patri maiora reddi
derit iam si quis retulit ex parte non diu satis
faciunt ut beneficia parentum suorum se
minavit capit tamen hoc natura quod non ho
nulla etas tulit si singula priorum mi
torum magnitudinem ex superare non posset
plura in unum congesta superabunt Scipio
nis filius patrem suum Scipionem et proeliatum in
medios hostes equum concitavit et quod ut
hostes equum concitavit Parum est quod ut
perveniret ad patrem tot pericula maximorum
ducum tum urgentia contempsit tot
appositas difficultates quod ad primam
pugnam ex illis tiro proeliatorum
terga emittit quod eluos suos transiluit
Monstra ut idem patrem reum defendat
et conspirationem inimicorum potentium eripi
at ut alterum alteri consulatum acceptum

alios quoque honores et cetera consulatibus gra-
pisredos gesserit, ut pauperi raptas
belli iure opes tradat et quod est multi-
tibus ingressus est [illegible] dimitte illum po-
litis et hostilibus faciat. Si adicit
patrem et adice ut provincias et exerci-
tus alia imperia contineat et adice ut di-
ruptis maximis urbibus Romani impe-
rii unicus ad ortum occasumque ve-
teris defensor et conditor intueatur, nobi-
litatem nobilibus viris adiciat. Dic stirpi
omnes preterit. Dubium est quin generandi
vulgare beneficium vincat ex una pi-
etas et utique ipsi urbi necessario velut
maius presidium effecit cum decreto deinde
si hic patrem et effuge aliquem tormenta
pro [illegible] distulisse. Finge te sustuli-
sse. Et tibi inquam ut onde beneficia
sit tu primum nunc et semper fit et
facile et dati voluntarium quod vere est
ille committitur dedit. Et dedisse quibus
se nescit. Longe consorte [illegible] superat
[illegible] patria, patrum premia, domus
[illegible] familie spectantur. Ita potes cer-
te tu dabit. Quemadmodum si quis sapientiam
tui [illegible] patri tradidit, tu [illegible] disputa-
tionibus an maius ad quod dedit quam acce-
pit tu vitam tuam patri reddideris
accepit [illegible] vitam. Et pater [illegible] beneficium
et quieto fati [illegible] illi pretiosus potest
Et propterea gaude [illegible] institutis
liberalibus perfectos ipsos [illegible] tradidi-
derunt illa re [illegible] usque
qui clementia docuerunt. Et quamvis
illos neque [illegible] esse posse, non tamen
[illegible] consecutus est in terra illos
[illegible] ut prima ac maxima
ne ideo pro maiorum [illegible] quare sunt
primus maxima [illegible] non [illegible] cum beneficium
dedit quod est a quo indiguit [illegible] pater
dedit filio vitam. Est autem vita a quo ne-
scio ita pater unam pater. Quod dedi beneficium
quod [illegible] alius indigeret. Etiam nunc dedit
[illegible] vitam si semel et iterum liberaverit
morte periculo, maius accepit beneficium quam
dedit. Pater autem vitam dedit. Potest ergo
si periculo mortis saepius liberatus a filio fuit
maius beneficium accipere quam dedit. Ergo bene-
ficium accepit maius accepit quo magis eo
indiget. Magis autem indiget vita qui vivit
quam qui natus non est, ut qui ne indigere quidem
non posset. Quamvis ergo beneficium accepit
pater si vitam a filio accepit quam filius a patre
quam naturaliter [illegible] beneficia vita a filio bene-
ficium non potest [illegible] quia vita accepit
a patre, qui vitam accepisset illa dat be-
neficia potuisset hic quoque patri tu [illegible]

qui vitam aliquam dederunt. Non potui-
sset eum referre gratiam nisi vitam accepi-
sset. Ergo post medicos immo maius dat
gratias referri patri? Solet ei medicus vitam
dare vel nauta si naufragium sub-
tulit. Nec quod [illegible] et illorum aliorum
quilibet nobis vitam dederunt. Bene-
ficia vincit patris quod et patris patris. Si
quis beneficium mihi dedit quod multorum bene-
ficiis adiuvandum est, ego autem illi beneficium
dedi id quod nullius indiget adiutorio,
amplius dedi quam accepi. Pater filio vitam
dedit perituram nisi multa accessissent que
illam tuerentur. Filius patri si dedit vitam,
dedit eam que nullius desiderabat auxilium
ut permaneret. Ergo maius beneficium
accepit a filio pater qui vitam accepit
quam ipse illi dederit. Ista nos de-
struunt parentum venerationem ut dete-
riores illis liberos faciant, immo
meliores. Nam cum gloria utrum
et alii [illegible] portes [illegible]. Alacrior est
pietas si [illegible] beneficia tu vin-
ces [illegible] patribus volentibus
[illegible] quod contigit. Quam plerique sunt
in quibus vero bono [illegible]. Quam etiam
me tam optabile, quam tantam felicitatem
parentibus ut fateantur ipsos liberorum
beneficiis impares. Nisi hic ita iudicaveris
excusatos damus liberos et illos segniores
ad reddenda gratias facimus quibus stimulos
adicite deinde et dicite: sic agite optimi
iuvenes, proposita est inter parentes ac
liberos honesta contentio, dederint
maiora an receperint. Non ideo vicerunt
quia occupaverunt. Sumite animos cum
[illegible] et deficere nolite, ut vincatis
optantes. Non desunt tam pulchrum certamen ineuntibus
duces qui ad similia vos cohortentur
ac per vestigia sua ire ad victoriam
saepe iam paratam ex parentibus iu-
beant. Vicit Aeneas patrem, ipse eius
in infantia leve tutumque gestamen, gra-
vem senio per media hostium agmina
et per cadentes circa se urbis ruinas
ferens, cum complexus sacra ac penates
deos religiosus senex non simplici sar-
cina premeret. Tulit illum per ignes
et quod non pietas potest pertulit colendumque
inter conditores Romani imperii posuit.
Vicerunt Siculi iuvenes. Cum Ethna maiore vi
peragitata in urbes, in agros, in magnam
insule partem effudisset incendium, ve-
xerunt parentes suos; discessisse creditum
est ignes et utrimque flamma recedente
limitem adapertum per quem transcurrerent iuve-
nes dignissimi, qui magna tuto auderent. Vicit
Antigonus qui cum ingenti proelio

superasse hostem. pugna belli ad precium
sustulit et imperium illi meus tradidit
hoc ad regnum nolle redire cum posset.
Vicit patrem imperiosum quidem Manlius
qui cum ad tempus relegatus esset a patre
ob adolescentiam brutam et hebetem, ad
tribunum plebis qui patri suo dixerat diem venit
petitoque tempore quod ille dederat sperans
fore proditorem parentis invisi et bene
meruisse se de iuvene credebat
cuius exilium pro gravissimo crimine inter alia
Manlio obiciebat. Nactus adolescens
secretum stringit celatum sinu ferrum
et nisi iuras inquit te diem patri remis-
surum, hoc te gladio transfodiam. In tua
potestate est utrum pater meus accusatorem non
habeat. Iuravit tribunus nec fefel-
lit et causam actionis remisse contioni red-
didit. Nulli alii licuit rapinam tribunum
in ordinem redigere. Alia ex aliis ex-
sunt eorum qui parentes suos periculis vtus
eripuerint, qui ex infimo ad summa
protulerint et e plebe acervo que ignobi-
bili numquam tacendos seculis dederint.
Nulla vi verborum, nulla ingenii facultate ex-
primi potest quantum opus sit, quam laudabile,
quam numquam ex memoria hominum exiturum, po-
sse hoc dicere: parentibus meis parui, ce-
ssi imperio eorum sive equum sive iniquum
fuit ac durum, obsequentem submissumque me
prebui; ad hoc unum contumax fui, ne be-
neficiis vincerer. Certate obsecro vos
et fessi quoque restituite aciem. Felices
qui vicerint, felices qui vincentur. Quid
eo fortunatius sene qui omnibus ubique
predicabit a filio suo se beneficiis victum?
Quid autem felicius quam ubi cedere

Explicit liber iii de beneficiis. Incipit quartus

Ex omnibus que tractavimus, Ebuci Libe-
ralis, nihil potest videri tam
necessarium aut magis ut ait Sa-
lustius cum cura dicendum quam quod in
manibus est: an beneficium dare et invicem gratiam
referre per se res expetende sint. Inveniuntur
qui honesta in mercedem colant, quibusque
non placeat virtus gratuita, que nihil habet
in se magnificum, si quicquam venale.
Quid enim est turpius quam aliquem computare
quanti vir bonus sit, cum virtus nec lucro
invitet nec absterreat damno, adeoque
neminem spe ac pollicitatione corrum-
pat, ut contra impendere in se iubeat ac
sepius in ultro tributis sit. Calcatis uti-
litatibus ad eam veniendum est quocumque
vocaverit, quocumque miserit, sine respectu
rei familiaris, interdum etiam sine ulla san-
guinis sui parsimonia vadendum, nec

numquam imperium eius detrectandum. Quid
sequar inquit si hoc fortiter, si hoc grate
fecero? quod feceris. Nihil tibi extra promi-
ttitur. Si quid forte obvenerit commodi, inter
accessiones numerabis. Rerum honestarum pretium
in ipsis est. Si honestum per se expetendum
est, beneficium autem honestum est, non potest alia
eius condicio esse cum eadem natura sit. Per se
autem expetendum esse honestum sepe et a-
bunde probatum est. In hac parte cum Epicureorum delicata
et umbratica turba in convivio suo
philosophantium, apud quos virtutes vo-
luptatum ministre sunt. Illas parent, illis de-
serviunt, illas supra se vident. Non est inquit
voluptas sine virtute. Sed quare ante virtu-
tem est? De ordine disputas? disputa-
tionem esse de re tota et de potestate eius
dubitatur. Non est virtus si sequi potest. Prime
partes eius sunt, ducere debet, imperare, sum-
mo loco stare; tu illam iubes signum
petere. Quid tua inquit refert? Et e-
go sine virtute nego beatam vitam posse con-
stare. Ipsam voluptatem quam sequor
cui me emancipavi, remota illa im-
probo et damno. Hoc unum disputatur
utrum virtus summi boni causa sit, an
ipsa summum bonum. Ut hoc unum queratur
ordinis tantum existimas mutationem? Ista vero
confusio est et manifesta cecitas primis
postrema preferre. Non indignor quod post
voluptatem ponitur virtus, sed quod omnino cum
voluptate conferatur contemptrix eius et ho-
stis et longissime ab illa resiliens,
labori ac dolori familiarior, virilibus
incommodis quam isti effeminato bono. In-
serenda hec erant mi Liberalis, quia benefi-
cium de quo nunc agitur, dare virtutis est, tur-
pissimum id ob ullam aliam rem dare
quam ut datum sit. Nam si recipiendi spe
tribueremus, locupletissimo cuique non
dignissimo daremus. Nunc vero diviti
importuno pauperem preferimus. Non
est beneficium quod ad fortunam spectat. Preterea
si ut prodessemus sola nos invitaret
utilitas, minime beneficia distribuere de-
berent qui facillime possent, locuple-
tes et potentes et reges aliena ope
non indigentes. Dii vero tot munera
que sine intermissione diebus ac noctibus
fundunt non darent; in omnia enim illis
natura sua sufficit, plenosque et tutos
et inviolabiles prestat; nulli ergo bene-
ficium dabunt, si una causa est se intueri
ac suum commodum. Istud non beneficium
sed fenus est circumspicere non ubi optime
ponas, sed questuosissime habeas, unde
facillime tollas. Quod cum longe a dis remo-

sit sequitur ut illi liberales sint. Atqui si una
beneficii dandi sit causa utilitas. Nulla autem
ex nobis utilitas deo speranda est. Nulla
deo dandi beneficii causa est. Scio quid hic loco
respondeatur. Itaque deus non dat beneficia. sed
securus et negligens nostri aversus a mundo
aliud agit. Aut que maxima epicuro
felicitas videtur nichil agit nec magis
illum beneficia quam iniurie tangunt. Hoc qui
dicit. non exaudit precancium voces. et undi-
que sublatis in celum manibus vota facienti-
um privata ac publica. quod profecto non
fieret. nec in hunc furorem omnes profecto mor-
tales consensissent. Alloquendi surda numi-
na et inefficaces deos. nisi nossemus illorum
beneficia nunc oblata ultro. nunc oran-
tibus data magna. tempestiva. ingentes
minas interventu suo solventia. Quis
autem est tam miser tam neglectus. quis tam
duro fato et in penam genitus. ut non
tantam deorum munificentiam senserit. Illos
ipsos complorantes sortem suam et querulos
circumspice. invenies non ex toto beneficiorum
celestium expertes. neminem esse ad quem non
aliquid ex illo benignissimo fonte mana-
verit. Parum est autem id quod nascentibus ex equo di-
stribuitur. ut que sequuntur inequali dispensa-
ta mensura transeamus. Parum dedit natura cum
se dedit. Non dat deus beneficia. Unde ergo ista
que possides. que das. que negas. que servas
que rapis. Unde hec innumerabilia oculos aures
animum mulcentia. Unde illa luxuriam instru-
ens copia. Neque enim necessitatibus tantummodo
provisum est usque in delicias amamur. tot
arbusta non uno modo frugifera. tot
herbe salutares. tot et varietates ciborum
per totum annum digeste. ut inerti quoque for-
tuita terre alimenta preberent. Iam animalia
omnis generis. alia in sicco solidoque. alia
in humido ~~ne pertributum~~ nascentia. alia
per sublime demissa. ut omnis rerum nature par-
tributum nobis aliquod conferret. Flumina
hec amenissimis flexibus campos cingentia
illa prebitura commercia. vastum
et navigabilem cursum vadentia. Ex quibus quedam
estivis diebus mirabile incrementum tra-
hunt. ut arida et ferventi subiecta
celo loca subita vis estivi torrentis
irriget. Quid medicatorum torrentium
vene. Quid in ipsis litoribus aquarum ca-
lentium exundatio. Te lari maxime. te-
que fluctibus et fremitu assurgens bena-
ce marino. Si pauca quis tibi dona-
sset iugera accepisse te diceres beneficium
Si pecuniam tibi aliquis donaverit et arcam tu-
am quia tibi magnum videtur impleverit

beneficium vocabis. tot metalla defo-
dit. tot flumina emisit. terra super quam decurrunt
sola aurum vehentia. Argenti eris ferri
immane pondus omnibus locis obrutum. cuius
investigandi tibi facultatem dedit. ac
latentium divitiarum in summa terra signa
deposuit. negas te beneficium accepi-
sse. Si domus tibi donetur in qua aliquid
marmoris refulgeat et tectum nitidius
auro aut coloribus sparsum. non mediocre
munus vocabis. Ingens tibi domicilium
sine ullo incendii aut ruine metu struxit
in quo vides non tenues crustas et
ipsa qua secantur lamina graciliores sed
integras lapidis preciosissimi moles
sed totas varie distincteque materie cuius
tu parvula frusta miraris. tectum ve-
ro aliter nocte aliter interdiu fulgens. Ne-
gas te ullum munus accepisse. Et cum
ista que habes magno estimes quod est
ingrati hominis nulli te debere iudi-
cas. Unde tibi istum quem trahis spiritum unde
istam per quam actus vite tue disponis
atque ordinas lucem. unde sanguinem cuius
motu vitalis continetur calor. unde ista pa-
latum tuum saporibus exquisitis ultra
sacietatem lacessentia. unde hec irritamenta iam
lapse voluptatis. unde ista quies in qua putre-
scis ac marces. Nonne si gratus es dices
Deus nobis hec otia fecit. Namque erit ille
mihi semper deus. illius aram sepe tener nostris
ab ovilibus imbuet agnus. Ille meas
errare boves ut cernis et ipsum ludere
que vellem calamo permisit agresti.
Ille deus est. non qui paucas boves. sed
qui per totum orbem armenta dimisit
qui gregibus ubique passim vagantibus
pabulum prestat. qui pascua et hi-
bernis estiva substituit. qui non ca-
lamo tantum cantare et agreste atque incondi-
tum carmen ad aliquam tamen observatio-
nem modulari docuit. sed tot artes tot
vocum varietates. tot sonos alios spiritu
nostro alios externo cantus edituros
commentus est. Nec enim nostra ista que inveni-
mus dixeris. non magis quam quod crescimus quam
ad constitutum tempus sua corpori officia
respondeant. Nunc puerilium dentium lapsus
nunc ad surgentem iam etatem et in robusti-
orem gradum transeuntem pubertas et ultimus
ille dens surgenti iuvente terminum ponens. In-
sita nobis sunt omnium etatum omniumque actuum
semina. ingeniumque ex occulto deus producit
Natura inquit hec mihi prestat. Non
intelligis te cum hoc dicis mutare nomen
deo. Quid enim aliud est natura quam deus et divina
ratio toti mundo partibus eius inserta
quotiens voles licet tibi aliter hunc auctorem

Do deo nilta

rerum nature appellatur et Iovem illum optimum ac maximum rite dices ac tonantem et statorem. qui non ut historici tradiderunt ex eo quod post votum susceptum acies Romanorum fugientium stetit sed quod stant beneficio eius omnia stator stabilitorque est. Hunc eundem et fatum si dixeris non mentieris. Cum enim fatum nichil aliud sit quam series implexa causarum, ille est prima omnium causa ex qua cetere pendent. Quecumque voles illi nomina proprie aptabis vim aliquam effectumque celestium rerum continentia. tot appellationes eius possunt esse quot munera. Hunc et Liberum patrem quia omnium parens sit. quo primum inventa seminum vis est consultura per voluptatem. Herculem quia vis eius invicta sit quandoque lassata fuerit operibus editis in ignem recessura. Mercurium quia ratio penes illum est numerusque et ordo et scientia. Quocumque te flexeris ibi illum videbis occurrentem tibi. Nichil ab illo vacat. opus suum ipse implet. Ergo nichil agis ingratissime mortalium qui te negas deo debere sed nature. quia nec natura sine deo est nec deus sine natura. sed idem est utrumque nec distat officio. Si quod a Seneca accepisses Anneo te debere diceres vel Lucio non creditorem mutares sed nomen. quoniam sive prenomen eius sive nomen dixisses sive cognomen idem tamen ille esset. Sic nunc naturam voca fatum fortunam. omnia eiusdem dei nomina sunt varie utentis sua potestate. Et iustitia probitas prudentia fortitudo frugalitas unius animi bona sunt. quicquid horum tibi placuit animus placet. Sed ne aliam disputationem ex obliquo trahat. plurima beneficia ac maxima in nos deus defert non spe recipiendi. quia nec ille collato eget nec nos ei quicquam conferre possumus. Ergo beneficium per se expetenda res est. Unam expectat in eo accipientis utilitatem. ad hanc accedamus sepositis commodis nostris. Dicitis inquit diligenter eligendos quibus beneficia debeamus. quia nec agricole quidem semina harenis committant. quod si verum est nostram utilitatem in beneficiis dandis sequimur sicut in arando serendoque. neque enim serere per se res expetenda est. Preterea beneficium queritis ubi et quomodo detis. quod non esset faciendum si per se beneficium dare expetenda res esset. quoniam quocumque loco et quocumque modo daretur beneficium erat. honestum nullam aliam causam quam ipsum sequimur. etiam si nichil

aliud sequendum est. tamen videmus quod faciamus et quando et quemadmodum. per hec enim constat. Itaque cum eligo cui dem beneficium id ago ut quandoque beneficium sit. quia si turpi datur nec honestum potest esse nec beneficium. Depositum reddere per se res expetenda est. non tamen semper reddam. nec quolibet loco nec quolibet tempore. Aliquando nichil interest utrum infitier an palam reddam. Intuebor utilitatem eius cui redditurus sum et negaturus illi depositum nocituro. Idem in beneficio faciam. videbo quando dem. cui dem. quemadmodum. quare. nichil enim sine ratione faciendum est. Non est autem beneficium quod non ratione datur. quoniam ratio omnibus honestis comes est. Quam sepe hominum donationem suam inconsultam obiurgantium hanc exaudimus vocem. Mallem perdidisse quam illi dedisse. Turpissimum genus dampni est inconsulta donatio. multoque gravius male dedisse beneficium quam non recepisse. Aliena enim culpa est quod non recipimus. quod cui daremus non eligimus nostra. In electione nichil minus quam hoc quod tu existimas spectabo a quo recepturus sim. Eligo eum qui gratus non qui redditurus sit. Sepe autem et non redditurus gratus quam ingratus qui reddidit. Ad animum tendit existimatio mea. Quod ideo locupletem si indignum preteribo. Pauperi viro bono dabo. Erit enim in summa inopia gratus et cum illi omnia deerunt supererit animus. Non lucrum ex beneficio capto non voluptatem non gloriam. Uni placere contentus in hoc dabo ut quod oportet faciam. Quod oportet autem non est sine electione. Que qualis futura sit interrogas. Eligam virum integrum simplicem memorem gratum alieni abstinentem sui non avare tenacem. benivolum. hunc ego cum elegero licet nichil illi fortuna tribuat. Ergo referre gratiam possit ex sententia res gesta erit. Si utilitas me et sordida computatio liberalem facit. si nulli prosum nisi ut invicem ille mihi prosit. non dabo beneficium proficiscenti in diversas longinquasque regiones absenti semper. non dabo ipse affecto ut spes ei ulla sit convalescendi. non dabo ipse deficiens non enim habeo tempus recipiendi. Atqui ut sciatis rem per se expetendam esse bene facere advenientibus modo in nostrum delatis portum et statim abituris succurrimus. Ignoto naufrago navem qua revehatur

et damnis et fenoribus discedit ille uix
satis nota salutis auctore et michi aptius
in conspectu meo recusuro debitores
nobis deos delegat, precaturque ut illi
pro se gratiam reddant. Interim nos iuuat
sterilis beneficii conscientia. Quid? Cum in ipso uite
fine constituimus, cum testamentum ordi-
namus, non beneficia nichil nobis profutura di-
uidimus? Quantum temporis consumitur, quamdiu
secreto agitur, quantum et quibus debemus.
Quid enim interest quibus demus a nullo
recepturi? At qui numquam diligentiores
quam ubi remotis utilitatibus
solum ante oculos honestum stetit. Tam-
diu officiorum mali iudices, quamdiu illa
depravat spes ac metus et inertissimum
uitium uoluptas. Ubi mors interclusit
omnia et ad ferendam sententiam incorruptum
iudicem misit, querimus dignissimos
quibus nostra tradamus, nec quicquam sanctius
componimus quam quod ad nos non pertinet.
At me hercule sane magna tunc uoluptas
subit cogitantem: huic ego locuple-
tiorem faciam et huius dignitati adiectis
opibus aliquid splendoris affundam. Si non
damus beneficia nisi recepturi, inte-
status moriendum sit. Dicitis inquit bene-
ficium creditum insolubile esse, credi-
tum autem non est res per se expetenda. Cum
creditum dicimus ymagine et translatione
utimur. Sic enim et legem dicimus
iusti iniustique regulam esse, et regula
non est res per se expetenda. Ad hec uerba
demonstrande rei causa descendimus. Cum
dico creditum, intelligitur tamquam creditum.
Vis scire? Adicio insolubile, cum
creditum nullum non solui aut possit
aut debeat. Adeo beneficium utilitatis causa
dandum non est, et sepe quemadmodum dixi, cum
damno ac periculo dandum sit. Sic latroni-
bus circumuentum defendo ut tuto transire
permittatur. Reum gratia laborantem tueor
et hominum potentium factionem in me con-
uerto, quam illi sub reo sordidatus sub accu-
satoribus idem fortasse sumpturus, cum
abire in partem alteram possim et securus
spectare aliena certamina. Spondeo pro iudi-
cato et suspensam amici bonis libellum
deicio creditoribus eius me obligaturus.
Ut possim seruare proscriptum, ipse pro-
scriptionis periculum adeo. Nemo Tusculanum
aut Tiburtinum paraturus salubritatis causa
et estiui secessus quoto anno
empturus sit disputat; cum emerit tuen-

dum est. Eadem in beneficio ratio. Nam cum dixeris
quid reddat, respondebo bonam
conscientiam. Quid reddat iusticia, quid
innocentia, quid magnitudo animi, quid pudi-
cicia, quid temperantia? Si quicquam preter ipsas
non petis inquit. Quid inquit in cursu
absoluit? In quid sol diem extendit
et contrahit? Omnia ista beneficia sunt;
fiunt enim nobis profutura. Quemadmodum mundi offi-
cium est circumagere rerum ordinem, quemadmodum
solis loca mutare ex quibus oriatur,
in que cadat, et hec salutaria nobis facere
sine premio, ita uiri officium est inter
alia et beneficium dare. Quare ergo dat?
Ne non det, ne occasionem bene faciendi
perdat. Vobis uoluptas est inertis
otii facere corpusculum et securitate
sopitis simillimam appetere et sub densa
umbra latitare tenerrimisque
cogitationibus quas uos tranquillitatem uo-
catis animi marcentis oblectare torporem
et cibis potionibusque intra hortorum
latebram corpora ignauia pallentia
saginare. Nobis uoluptas est dare
beneficia uel laboriosa dum aliorum la-
bores leuent, uel periculosa dum alios
periculis extrahant, uel rationes nostras ag-
grauatura dum aliorum necessitates et angu-
stias laxent. Quid mea interest an
recipiam beneficium? Etiam a recepto dandum
sit. Beneficium eius commodum expectat
cui prestatur, non nostrum; alioquin nobis
illud damus. Itaque multa que summam uti-
litatem aliis afferunt, precio gratiam
perdunt. Mercator urbibus prodest, me-
dicus egris, mango uenalibus. Sed
omnes isti quia ad alienum commodum pro suo
ueniunt, non obligant eos quibus prosunt.
Non est beneficium quod in questum mittitur. Hoc
dabo et hoc recipiam, auctio est. Non
dicam pudicam que ut amatorem incenderet
repulit, que aut legem aut uirum timuit.
Ut ait Ouidius: Que, quia non licuit,
non dedit, illa dedit. Non immerito in
numerum peccantium refertur que pudicitiam timori
prestitit, non sibi. Eodem modo qui beneficium
ut reciperet dedit. Ergo et nos
beneficium damus animalibus que aut usum
aut alimento futura nutrimus; beneficium
damus arbustis que colimus ne siccitate
aut inmoti et neglecti soli duricia
laborent? Nemo ad agrum colendum ex equo
et bono uenit, nec ad ullam rem cuius
extra ipsam fructus est. Ad beneficium dandum

non adiuvat cogitatio avara nec sor-
dida sed humana et liberalis cupiensque
dare etiam cum dederit et augere novis
ac recentibus vetera non quantum pro-
futurum computo sed cui prestat bono futurum
sit. Alioquin humile est sine laude [illegible]
gloria prodesse quia expedit. Quid magni-
ficum est amare se sibi parcere sibi
acquirere ab omnibus istis. Vera benefi-
cii dandi cupido avocat. Ad detri-
menta iniecta manu trahit et utilitates
relinquit ipso benefaciendi opere beneficia.
Numquid dubium est contrariam sit bene-
ficio iniuriam. Quomodo iniuriam facere per se
vitanda ac fugienda res est, sic bene-
ficium dare per se expetendum. Illic turpi-
tudo contra omnia premia in scelus hortancia
valet, ad hoc invitat honesti per se effi-
cax species. Non mentiar si dixero ne-
minem non amare beneficia sua, neminem
non ita compositum animo ut libentius eum
videat in quem multa congessit, cui
non causa sit iterum dandi beneficium semel
dedisse. Quod non accideret nisi ipsa
nos delectarent beneficia. Quam sepe
dicentem audias: non sustineo illum
deserere cui dedi vitam, quem e periculo
eripui. Rogat me ut causam suam
contra homines gratiosos agam; nolo. Sed
quid faciam? Iam illi semel iterumque ab-
fui. Non vides inesse isti rei propriam
quandam vim que nos dare beneficia
cogit, primum quia oportet, deinde quia dedimus.
Cui initio ratio non fuisset prestandi aliquid,
ei prestamus ob hoc quia prestitimus. Adeo-
que ad beneficia nos non impellit utili-
tas, ut inutilia tueri ac foveri
perseveremus sola beneficii caritate. Tam
quam infelicibus datis indulgere tam
naturale est quam liberis pravis. Isti idem contra
referre ipsos fatentur, ut quia honestum
est sed quia utile. Quod non esse ita mi-
nore opera probandum est. Nam quibus
argumentis collegimus beneficium dare
per se rem expetendam esse, his etiam
hoc colligimus. Fixum est id a quo
in cetera procedimus et exeuntes in legem
studium colligimus, quia honestum
sit coli. Quis ergo controversiam facere
audebit an gratum esse honestum
sit coli? Quis non ingratum detes-
tetur hominem sibi ipsi inutilem? Quid
autem cum tibi narratur adversus summa
beneficia amici sui ingratus, quomodo
id fecerit, utrum tamquam rem turpem
fecerit, an tamquam rem utilem sibi
et profuturam omiserit? Puto nequis-
simum existimas, cui pena non cui cura
tamen opus est. Quod non accideret nisi gratum
esse per se expetendum honestumque esset.
Alia fortasse minus dignitatem suam
preferunt et an sint honesta interprete
egent; hoc expositum est pulchriusque
quam ut splendor eius dubie ac parum
luceat. Quid tam laudabile, quid tam
equaliter in omnium animos receptum, quam
referre bene meritis gratiam? Ad hoc dic
mihi que causa nos perducat? Lucrum?
Quod qui non contemnit ingratus est. Am-
bitio? Et que iactatio est solvisse quod
debeas? Metus ullus ingrato? Huic
enim uni rei non posuimus legem tamquam
qui satis natura cavisset. Quomodo nulla
lex amare parentes, indulgere libe-
ris iubet. Supervacuum est enim in
quod imus impelli. Quemadmodum nemo in amorem
sui cohortandus est, quem adeo dum nascitur trahit,
ita ne ad hoc quidem ut honesta per se petat.
Placet sua parte natura, adeoque gratio-
sa virtus est ut insitum sit etiam malis pro-
bare meliora. Quis enim non bene-
ficus videri vult, quis non inter scelera et in-
iurias opinionem bonitatis affectat?
Qui non ipsis que impotentissime
fecit speciem aliquam induit recti
velletque etiam hiis videri beneficium
dedisse quos lesit? Gratias itaque
agi sibi ab hiis quos afflixere patiuntur
bonosque se ac liberales fingunt
quia prestare non possunt. Quod non facerent nisi
illos honesti et per se expetendi amor
cogeret moribus suis opinionem contra-
riam querere et nequitiam abdere. Cuius fru-
ctus concupiscitur, ipsa vero odio pu-
dorique est. Nec quisquam tantum a naturali
lege descivit et hominem exuit
ut animi causa malus sit. Dic enim cuilibet
ex istis qui rapto vivunt an ad
illa que latrociniis et furtis con-
sequuntur malint bona ratione pervenire.
Optabit ille cui grassari et tran-
seuntes percutere questus est potius
illa invenire quam eripere. Neminem
reperies qui non nequitie premiis
sine nequitia frui malit. Maximum
hoc habemus nature meritum quod in omnium
animos lumen suum permittit. Etiam
qui non sequuntur illam vident. Ut scias
per se expetendam esse grati animi affectionem

per se fugienda res est ingratum esse quoniam nichil eque concordiam humani generis dissociat ac distrahit quam hoc vitium. Nam quo alio tuti sumus quam quod mutuis iuvamur officiis? Hoc uno instructior vita contraque incursiones subitas munitior est beneficiorum commercio. Fac nos singulos: quid sumus? Preda animalium et victime ac bellissimus et facillimus sanguis. Quoniam ceteris animalibus in tutelam sui satis virium est, quecumque vaga nascebantur et actura vitam segregem armata sunt; hominem imbecillitas cingit. Non unguium vis, non dentium terribilem ceteris fecit; nudum et infirmum societas munit. Duas res dedit que illum obnoxium validissimum facerent, rationem et societatem; itaque qui par esse nulli posset si seduceretur, rerum potitur. Societas illi omnium animalium dedit imperium; societas terris genitum in aliene nature transmisit imperium et dominari etiam in mari iussit. Hec morborum impetus arcuit, senectuti adminicula prospexit, solacia contra dolores dedit; hec fortes nos facit, quod licet contra fortunam advocare. Hanc societatem tolle, et unitatem generis humani qua vita sustinetur scindes. Tolles autem, si effeceris ut ingratus animus non per se vitandus sit, sed quia aliquid illi timendum est. Quam multi enim sunt quibus ingratis esse tuto licet! Denique ingratum voco quisquis metu gratus est. Deos nemo sanus timet; furor est enim metuere salutaria, nec quisquam amat quos timet. Tu denique, Epicure, deum inermem facis; omnia illi tela, omnem illi detraxisti potentiam, et ne cuiquam metuendus esset, proiecisti illum extra metum. Hunc igitur insaeptum ingenti quidem et inexplicabili muro divisumque a contactu et a conspectu mortalium non habes quare verearis; nulla illi nec tribuendi nec nocendi materia est; in medio intervallo huius et alterius celi desertus sine animali, sine homine, sine re ruinas mundorum supra se circaque se cadentium evitat, non exaudiens vota nec nostri curiosus. Atqui hunc vis videri colere non aliter quam parentem grato, ut opinor, animo; aut si non vis videri gratus, quia nullum habes illius beneficium, sed te atomi et iste mice tue forte ac temere conglobaverunt, cur colis? Propter maiestatem, inquis, eius eximiam singularemque naturam. Ut concedam tibi, nempe hoc facis nulla spe, nullo pretio inductus. Est ergo aliquid per se expetendum

cuius te ipsa dignitas ducit, id est honestum. Quid est autem honestius quam gratum esse? Huius virtutis materia tam late patet quam vita. Sed inest huic bono etiam utilitas aliqua. Cui enim virtuti non inest? Sed id propter se expetitur cui quamvis aliqua extra commoda sint, sepositis quoque illis ac remotis placet. Prodest gratum esse; ero tamen gratus, etiamsi nocet. Gratus quid sequitur? ut hec res illi aliquos amicos, alia beneficia conciliet? Quid ergo? si quis sibi offensas conciliaturus est, si quis intelligit adeo per hoc se nichil consecuturum, ut multa etiam ex reposito acquisitoque perdenda sint, non libens in detrimenta descendit? Ingratus est qui in referenda gratia secundum datum videt, qui sperat cum reddit. Ingratum voco qui egro assidet, quia testamentum facturus est, cui de hereditate aut de legato vacat cogitare. Faciat licet omnia que facere bonus amicus et memor officii debet, si animo eius obversatur spes, si lucri captator est et hamum iacit, ut aves que laceratione corporum aluntur, lassa morbo pecora et casura ex proximo speculantur, ita hic imminet morti et circa cadaver volat. Gratus animus ipsa virtute propositi sui capitur. Vis scire hoc ita esse nec illum utilitate corrumpi? Duo genera sunt hominum gratorum: dicitur gratus qui aliquid pro eo quod acceperat reddidit; hic fortasse ostentare se potest, habet quod iactet, quod proferat; dicitur gratus qui bono animo accepit beneficium, bono debet; hic intra conscientiam clusus est. Que illi contingere potest utilitas ex affectu latente? atqui hic, etiamsi ultra facere nil potest, gratus est. Amat, debet, referre gratiam cupit; quicquid ultra desideras, non ipsi deest. Artifex est etiam cui ad exercendam artem instrumenta non suppetunt, nec minus canendi peritus cuius vocem exaudiri fremitus obstrepentium non sinit. Volo referre gratiam; post hoc aliquid superest mihi, non ut gratus, sed ut solutus sim. Sepe enim et qui gratiam retulit ingratus est, et qui non retulit gratus. Nam ut aliarum virtutum, ita huius omnis ad animum estimatio redit; hic si in officio est, quicquid defuit, fortuna peccat. Et ut disertus est qui tacet.

fortis est qui cupiscentias mentibus ut est alli
gatis ? no gubernator est qui i facto est
q. cognitionem fac inch dicit est si q do
stat qo nung se utat. ita ytz est
qui uult ut tp iung u luptas suc
uultu alati q se teste ymo amplius
ad ytia est aliqu gtz est qui in
gtq uide. que i mala mitt t
opis i grm tondit hic q aliud
sequit qua ip ? tia quere est ob
ruta delectat que ? tione har
fame reclamat et i se oia tepo
et in mgetes exultatera ptt tbar
q ? strm appex no mietat sustra
qua si mnig fetery a nuntat Si ud le
fide pfidie suppliciy b affiti mor
it destend ? fastigio ? sup pena
sua cffstit hoc mqt qd notui qd
penj nt penitz nc penitebit ur ulla
luqui tenne eo fortua pduxit ut
har uoce audiat Quid ni nolui
quid nunc in pdest. bo uoluntas
pdest et i tailes pdest et i igne
Cum singul mebri admonat et
pauitati animi corq talcat ling
ipiq corq pternu bo cstita ppla
cetit illugme pque bona fides
ducebit Nuc i d e vrginitati
q ducitu ia teduc Quid 3 que
gti uclung ee an morum quac
singlom spendamug essito. quc id
agamug omes uita uirag. inco
ria decernente. ne aug offuy
udeat abbita Nich is sup 3 quo
spes porriga In illo tm cardine
posita abite e tobq tuuang quo
gtissum uotumq est mdq mag
i ipo ope uextes est et ad ulti
tiendis metes tiom ingat tione
si pote a aug pulcri do diois tan
fudit et delimitois animatos luis
et fulgore m rapit Nt mlta tu
tanoda oriunt et tutior 3 ma
mdioibq uotes et sedm bonos
iudiciu. stans q fenuor quia ms
tetia q gta mat psequi fuisset
ri imgssia tey ua sitic in bo
misex et augepo et stenle scrass
Cz illud ntuc an ad yta ulute
q sepe tuta ac fauli duratq est
q saxa et rupes. et fere ac sipe
tibq obsessim iter suu itur Ros
tros psc no 3 expetes tud ap
ce, q cmpluuit adher sentu psi
crima q mlt et adeptam cam
tata sut dotibq. Si illas tenet ipa
pcedut No dubiu 3 qui tie tplam
huius domicilia tumis solus uclunc

impabq suis tepetat. qu altiius ci
loc aiau corpa tec reluxeu m
madia qanodes cppmiat Mla
gratis omnia, tpicmus fstuaa frugia
gultus tepe estiua penetrabile te
gu matutas fructu qui ad hos esu
fecunditas tquat. Rudeat qui ille
ilmy obfuabile se dt tactu sus
h mesesy mo ribq se ss eo fo flegs
vbi im de tyar ista. No erat ipe
sol y donet actis sstmli i digua
ut adam
q adorari si iy ptict No erat
digua suspectu luna est sic cursu
p duo tus ituret Ipe medq quacs
p uocte igneos suos fudit et talu
stellate i mabiluy resplat. que ue
intentu i se ter quis sibi illa tue
tu murat p desse cogitat Suppre
ista tam supuo tetu labetra quas
udeate suis sb sse stat alr i mot
e ? abscodat. qta ita uocte tepu
i nuy ac disumis diei. obfuabq ig
gta rez tba sub hic silctio euoluit
q tam fetoz pene eatuq luuces edui
Ista q tu uo alr q i decotis ipse
q sedeatis singla i ope s2 hec eis 3 q
existacet sepse sola distue. ceteri
hore. pauco. urstq cpheudmis
immabiles no logus q a gspertu
seducti di cunt redeunt q dextpi
qui acdgs uixis fatiut plenq ob
stuio gdu p gunt et p occultu cig
ras qo ud capit tate molus app
tel sit te ng tegat no tusto dial ue
fauat. quet q ac spu suo riget
Ad h au pmu usimj heant. et
uetia intalio q sit maiestas tm
coz tota metes occupat. ita oib ill
uto et i pmus gta ani in the quuid
pstat si uo uult ob hic digili supplu
quida i se tp nc fall ab eo intelligit
ago ut utilia muatu. Grate 3 q
expedit sibi est quu expedit uo pe
cepit sordidu ista aatoex Soluto
adilla su pueneri 3 augtq hic cogi
tat volebam grei reserere. si tuuiceb
mpesar tuaco pietly ucrez offesa
fana porg qd expedit No pot au
to gtu fact tiugtu ut diusa illo
opa ita diusa rat sepposita sit Ille
nigtq 3 quis uo oporteat expedit
Dat gta 3 quis ud expediut. q
oz sposita 3 uos sedm rez natz bu
et deoz ex m sequi. di aiut qd uie
fuunt i eo q pt ipas faciedi rom
sequunt Nisi illos existias fructu op

Horum ex summo usque et terras descendit pars tam certa condicione meliorum, tam certa distribuit tempora, terras fructibus impleat, tam imparibus et gravibus fructibus vetitis mala promoveat, quod imbribus repente decurrentibus solum molliat venasque fontium arescentes redintegrat et infuso per occulta nutrimento moveat? Omnia ista sine mercede, sine ullo ad ipsos pervenientem commodo faciunt. Hoc quoque nos si ab exemplari non aberramus, serviet ne ad res honestas conducta veniat. Pudeat illum venale beneficium; gratuitos habemus deos. Si deos imitaris, da et ingratis beneficia: nam et sceleratis sol oritur et piratis patent maria. Hoc loco interrogant an vir bonus daturus sit beneficium ingrato sciens ingratum esse. Permitte mihi aliquid interloqui, ne interrogatione insidiosa capiamur. Duos ex constitutione stoica accipe ingratos. Alter est ingratus quia stultus est; stultus etiam malus est; qui malus nullo vitio caret; ergo et ingratus est. Non quia omnia ista singulis magna et nota vitia sint, sed quia esse possunt et sunt etiam si latent. Alter est ingratus qui vulgo dicitur in hoc vitium natura propensus. Illi ingrato qui sic hoc vitio non caret quomodo nullo caret, dabit beneficium vir bonus; nulli enim dare poterit si tales homines summovet. Huic ingrato qui beneficiorum fraudator est et in hanc partem procubuit animo, non magis dabit beneficium quam qui sordidus pecuniam credit decoctori aut depositum committet ei quem iam plures abnegaverunt. Timidus dicitur aliquis quia stultus est, et hic malos sequitur quos indiscreta et universa vitia circumstant; dicitur timidus proprie natura etiam ad inanes sonos pavidus. Stultus omnia vitia habet, sed non in omnia natura pronus est: alius in avaritiam, alius in luxuriam, alius in petulantiam inclinatur. Itaque errant illi qui interrogant Stoicos: Quid ergo? Achilles timidus est? Quid ergo? Aristides, cui iustitia nomen dedit, iniustus est? Quid ergo? et Fabius, qui cunctando restituit rem, temerarius est? Quid ergo? Decius mortem timet? Mucius proditor est? Camillus desertor? Non hoc dicimus sic omnia vitia esse in omnibus quomodo in quibusdam singula eminent, sed malum ac stultum nullo vitio vacare; ne audacem quidem timore absolvimus, ne prodigum quidem avaritia liberamus. Quomodo homo omnes sensus habet, nec tamen ideo omnes homines aciem habent Lynceo similem, sic qui stultus est non tam acria et concitata habet omnia quam quidam quaedam. Omnia in omnibus vitia sunt, sed non omnia in singulis extant. Hunc natura ad avaritiam impellit, hic vino, hic libidini reddita est. Quid si non de dignitate ita formamus ut in hunc illum mores sui ferant? Itaque ut ad propositum revertar: nemo non ingratus est qui malus; habet enim omnia nequitiae semina; tamen proprie ingratus appellatur qui ad hoc vitium vergit. Huic ergo beneficium non dabo. Quemadmodum male filiae suae consulit qui illam contumelioso et saepe repudiato collocavit, malus paterfamilias habebitur qui negotiorum gestorum damnato patrimonii sui curam mandaverit, dementissime testabitur qui tutorem filio reliquit pupillorum spoliatorem, sic pessime beneficia dare dicetur quicumque ingratos eligit in quos peritura conferat. Di quoque inquit multa ingratis tribuunt. Sed illa bonis paraverunt; contingunt etiam malis quia separari non possunt. Satius est autem prodesse etiam malis propter bonos quam bonis deesse propter malos. Itaque quae refers, diem, solem, hiemis aestatisque cursus et media veris autumnique temperamenta, imbres et fontium haustus, ventorum statos flatus, pro universis invenerunt; excerpere singulos non potuerunt. Rex honores dignis dat, congiarium et indignis; frumentum publicum tam fur quam periurus et adulter accipiunt et sine dilectu morum quisquis incisus est; quicquid aliud est quod tamquam civi, non tamquam bono datur, ex aequo boni et mali ferunt. Deus quoque quaedam munera universo humano generi dedit, a quibus excluditur nemo. Nec enim poterat fieri ut ventus bonis viris secundus esset, contrarius malis; commune autem bonum erat patere commercium maris et regnum humani generis relaxari. Nec poterat lex casuris imbribus dici ne in malorum improborumque rura defluerent. Quaedam in medio ponuntur. Tam bonis quam malis conduntur urbes; monumenta ingeniorum et ad indignos perventura publicavit editio; medicina etiam sceleratis opem monstrat; compositiones remediorum salutarium nemo suppressit ne sanarentur indigni. In his exige censuram et personarum aestimationem, quae separatim tamquam digno dantur, non his quae promiscue turbam admittunt. Multum enim refert utrum aliquem non excludas an eligas. Ius et furi dicitur; pace et homicidae fruuntur; sua repetunt etiam qui aliena rapuerunt; percussores et domi ferrum exercentes murus ab hoste defendit; legum praesidio qui plurimum in illas peccaverunt proteguntur. Quaedam non poterant ceteris contingere nisi universis darentur.

Nam et etas ei desit disputes ad quod publice in civitate summus illud quod iudicio meo ad aliquem provenire debebit ei quem ingratum sciam non dabo ego ingrato nec consilium deliberanti dabo ingrato nec aquam haurire permittes ut iter erranti monstrabo ingrato. Aut hec quidem facies sed nulli donabis distinguam istud et exceptabo distinguere. Beneficium est opus utile sed non omne opus utile beneficium est quedam enim tam exigua sunt ut beneficii nomen non occupent. Due res coire debent que beneficium efficiant. Primum rei magnitudo quedam enim sunt infra huius nominis mensuram. Quis unquam beneficium dixit quadram panis aut stipem eris abiecti aut ignis accendendi factam potestatem et interim ista plus prosunt quam maxima. Sed tamen utilitas sua illis ubi temporis necessitate facta sunt necessaria detrahit pretium. Deinde hoc quod potissimum est oportet accedat ut eius causa faciam cui volo prestare beneficium dignumque eum iudicem et libens id tribuam percipiamque ex munere meo gaudium quorum nichil in istis de quibus loquebamur. Non enim tamquam dignis illa tribuimus sed negligenter tamquam parva et non homini damus sed humanitati. Aliquando me daturum etiam indignis quedam non negaverim in honorem aliorum sicut in petendis honoribus quosdam turpissimos nobilitas industriis novis pretulit non sine ratione. Sacra est magnarum virtutum memoria et esse plures bonos iuvat si gratia bonorum non cum ipsis cadat. Ciceronis filium nuper que res ad consulatum recepit et ex hostium castris que Sex. Pompeium aliosque Pompeios nisi unius viri magnitudo tanta quondam ut satis alte omnes suos etiam ruina eius attolleret. Quid nuper Fabium Persicum cuius osculum etiam impudici devitabant sacerdotem non in uno collegio fecit nisi Verrucosi et Allobrogici et illi trecenti qui hostium incursioni pro re publica unam domum obiecerant. Hoc debemus virtutibus non ut presentes solum illas sed etiam ablatas e conspectu colamus; quomodo ille id egerunt ut non in unam etatem prodessent sed beneficia sua etiam post ipsas relinquerent ita nos non una etate grati simus. Hic magnos viros genuit dignus est beneficiis qualiscumque est; dignos dedit. Hic egregiis maioribus ortus est qualiscumque est sub umbra suorum lateat. Ut loca sordida repercussu solis illustrantur ita inertes maiorum suorum luce resplendeant. Excusare hoc loco mirabiles deos volo. Aliquando solemus dicere quid sibi voluit providentia que Arrideum regno imposuit. Illi putas hoc datum? Patri eius datum est et fratri. Quare Gaium Cesarem orbi terrarum prefecit hominem humani sanguinis avidissimum quem non aliter fluere in conspectu suo iubebat quam si ore excepturus esset. Quid ergo tu hoc illi datum existimas? Patri eius Germanico datum avo proavoque et ante hos aliis non minus claris viris etiam si privatam paremque aliis vitam exegerunt. Quid tu cum Mamercum Scaurum consulem faceres ignorabas ancillarum suarum menstruum ore hiante exceptare? Numquid enim ipse dissimulabat? Numquid purus videri volebat? Referam dictum eius tibi in se quod circumferri memini et ipso presente laudari. Pollioni Asinio iacenti obsceno verbo dixerat se facturum id quod pati mallebat et cum Pollionis attractatiorem vidisset frontem quicquid mali dixi inquit mihi et capiti meo. Hoc dictum suum ipse narrabat. Hominem tam palam obscenum ad fasces et ad tribunal admisisti? Nempe dum veterem illum Scaurum senatus principem cogitasset indigne fers subolem eius iacere. Deos verisimile est ut alios indulgentius tractent propter parentes avosque alios propter futuram nepotum pronepotumque ac longe sequentium posterorum indolem. Nota est enim illis operis sui series omniumque illis rerum suas per manus iturarum scientia in aperto semper est. Nobis ex abdito subit et que repentina putamus illis provisa veniunt ac familiaria. Sint hi reges quia maiores eorum non fuerunt quia pro summo imperio habuerunt iustitiam abstinentiam quia non rem publicam sibi sed se rei publice dicaverunt. Regnent hi quia vir bonus quidam proavus eorum fuit qui animum supra fortunam gessit qui in dissensione civili quoniam ita expediebat rei publice vinci quam vincere maluit. Referre gratiam illi tam longo spatio non potuit; in illius respectum iste populo presideat non quia scit aut potest sed quia alius pro eo meruit. Hic corpore deformis est aspectu fedus et ornamenta sua traducturus. Iam me homines accusabunt cecum ac temerarium dicent nescientes quo loco que summis atque excelsissimis debentur ponam. Unde isti noverunt illum glorie sequentis fugacissimum eo vultu ad pericula euntem quo alii e periculo redeunt numquam bonum suum a publico distinguentem. Ubi inquis iste aut quis est? Unde vos scitis? Apud me iste expensorum acceptorum rationes dispunguntur. Ego quid cui debeam scio; aliis post longam diem repono aliis in antecessum ac prout occasio

Et respondemus facultatis tue relinquito quod a tempore quidam si nos sequi ipsi dabo. Quid si ingratus uersus erit an ignotus fit an gratus expectabis donec sciatis; tamen dandi beneficii tempus non admittes. Expectare longum est. Nam ut ait plato difficilis coniectura animi et in incerto expectare temerarium est. Non expectabimus exploratissimam rerum comprehensionem, quoniam in arduo est veri exploratio, sed ea ire qua ducit veri similitudo. Omne hac via procedit officium. Sic serimus, sic navigamus, sic militamus, sic uxores ducimus, sic liberos extollimus. Cum omnium rerum incertus sit eventus, ad ea accedimus de quibus bene sperandum esse credimus. Quis enim pollicetur serenti proventum, naviganti portum, militanti victoriam, marito pudicam uxorem, patri pios liberos? Sequimur qua ratio non qua veritas traxit. Expecta ut nisi bene cessura non facias et nisi comperta veritate nichil moveris: relicta omnis vita actio consistit. Dum verisimilia me in hoc aut in illud inpellant, non verebor ei beneficium dare quem verisimile erit gratum esse. Multa interveniunt quae et malum pro bono surrepant et bonum pro malo displiceat. Fallaces enim sunt rerum species quibus credimus. Quid si mihi animus non regitur? Cogitationes regum tempus mutabis in uestitutus (?) sequenda est. Sed ut quod diligentissimus ex tunc operam dabo ne cito illius esse. Sic et si philosophus erit arcadem ut stolidum mentem in coniunctione magis digna quo errore decepta. Et hostis tamen meo peccat. Sed hoc raro accidit et neque meos iuvo. Quamvis spondit, hostes feritate re testes. Scio eum ingratum esse, non dabo beneficium. At obrepsit at imposuit nulla hic culpa tribuentis est qui tamen grato dedi. Si promisero, mihi te daturum beneficium et postea ingratum sciero, dabis an non? Si facies sciens, peccabis; dabis ei cui non debes dare. Si negabis, et hic non peccabis quod non dabis cui promisisti. Constantia nostra hic loco titubat et id superbum promissum nunquam sapientem facit: sui poeniteret ut nunquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium. Non mutat sapiens consilium omnibus his manentibus quae erant cum sumeret. Ideo illum nunquam poenitentia subit quia nichil melius illo tempore fieri potuit quam quod factum est, nichil melius constitui quam quod constitutum est. Ceterum ad omnia cum exceptione veniet: si nichil inciderit quod impediat. Ideo illi omnia succedere dicimus et nichil contra opinionem accidere

quia promisit ei posse aliquid intervenire quod aestimationem promissi mutet: sic fiducia et fortunam sibi spondere. Sapiens utriusque partis causas cogitat. Scit quantum liceat errori, quam incerta sint humana, quam multa consiliis obstent, ancipitem rerum ac lubricam sortem suspensus sequitur. Consiliis incertos eventus certa exceptione ut si quid inciderit mihi in eo quod promisi beneficium nisi si quid incidisset quare non deberem dare. Quid enim si quod pollicitus sum patria sibi dari iusserit? Si lex lata erit ne id quisquam faciat quod ego me amico meo facturum promiseram? Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti. Non est mihi cum externo conubium. Eadem res me defendit quae vetat. Tunc fidem fallam, tunc inconstantiae crimen audiam, si cum eadem omnia sint quae erant promittente me non praestitero promissum. Alioquin quicquid mutatur libertatem facit de integro consulendi et me fide liberat. Promisi advocationem, postea apparuit per illam causam praeiudicium in patrem meum quaeri. Promisi me peregre una exiturum, sed iter infestari latrociniis nuntiatur. In rem praesentem venturus fui, sed aeger filius et puerpera uxor tenet. Omnia esse debent eadem quae fuerunt cum promitterem ut promittentis fidem teneas. Ceterum maior mutatio fieri potest quam si te malum virum et ingratum esse comperi. Quod tamquam digno dabam indigno negabo nisi causam habeo decepti. Inspiciam tamen et quantum sit de quo agitur. Dabit mihi consilium promissae rei modus. Si exiguum est dabo, non quia dignus es, sed quia promisi. Nec tamen tamquam munus dabo, sed verba mea redimam et aurem mihi pervellam. Damno castigabo promittentis temeritatem. Ecce ut non doleat tibi, ut postea consideratius loquaris. Quod dicere solemus, linguarium dabo. Si maius erit, non committam quemadmodum Maecenas ait, ut sestertio centies obiurgatus sim. Inter se enim utraque comparabo. Est aliquid in eo quod promiseras perseverare. Est rursus multum in eo ne indigno beneficium des. Hoc tamen quantum est? Si leve, conniveamus. Si vero magnum aut detrimento aut ruboris futurum, malo semel excusare quare negaverim quam semper quare dederim. Totum, inquam, in eo est quanti promissi mei verba taxentur. Non tantum quod temere promisi retinebo, sed quod non recte dedi repetam. Demens est qui fidem praestat errori. Philippus

exm̄ donarum illustri

Macedonum rex habuit militem manu fortem cuius in multis expeditionibus utilem expertus operam subinde ex praeda aliquid illi virtutis causa donaverat et hominem venalis animae crebris auctoramentis accendebat. Hic naufragus in possessiones cuiusdam Macedonis expulsus est qui ut nuntiatum est accucurrit, spiritum eius recollegit, in villam illum suam transtulit, lectulo suo reddidit, affectum semianimemque recreavit, diebus xxx sua impensa curavit, refecit, viatico instruxit subinde dicentem: gratiam tibi referam, videre tantum imperatorem meum contingat. Narravit Philippo naufragium suum, auxilium tacuit et protinus petiit ut sibi cuiusdam praedia donaret. Ille quidem erat hospes eius, is ipse a quo receptus erat, a quo sanatus. Multa interim reges in bello praesertim apertis oculis donant. Non sufficit homo iustus tot armatis cupiditatibus, non potest quisquam eodem tempore et bonum virum et bonum ducem agere. Quomodo tot milia hominum insatiabilia satiabuntur? Quid habebunt si suum quisque habuerit? Hec Philippus sibi dixit cum illum induci in bona quae petebat iussit. Expulsus bonis suis ille non ut rusticus iniuriam tacitus tulit contentus quod non et ipse donatus esset, sed Philippo epistolam scriptam ac liberam scripsit. Qua accepta ita exarsit ut statim Pausaniae mandaret bona priori domino restitui, ceterum improbissimo militi, ingratissimo hospiti, avidissimo naufrago stigmata inscriberet ingratum hominem testantia. Dignus quidem fuit cui non inscriberentur illae litterae sed insculperentur, qui hospitem suum nudo et naufrago similem in id quo iacuerat ipse litus expulerat. Sed videbimus quis modus poenae servandus fuerat. Auferendum utique fuit quod summo scelere invaserat. Quis autem poena eius moveretur? Qui id commiserat propter quod nemo misereri miserorum posset. Dabit tibi Philippus quia promisit? Etiam si non debet, etiam si iniuriam facturus est, etiam si scelus facturus, etiam si uno facto praeclusurus est naufragis litora? Non est levitas a cognito et damnato errore discedere et ingenue fatendum est: Aliud putavi, deceptus sum. Haec vero superbae stultitiae perseverantia est: Quod semel dixi qualecumque est fixum ratumque sit. Non est turpe cum re mutare consilium. Age si

Philippus possessorem illum eorum litorum reliquisset quae naufragio ceperat, nonne omnibus miseris aquam et ignem interdixerat? Potius inquit intra fines regni mei tu litteras istas oculis inscribendas durissima fronte circumfer. Vade, ostende quam sacra res sit mensa hospitalis; praebe in facie tua legendum istud decretum quo cavetur ne miseros tecto iuvare capitale sit. Magis ista constitutio sic rata erit quam si illam in aes incidissem. Quare ergo inquit Zeno vester cum quingentos denarios cuidam mutuos promisisset et ipse illum parum idoneum comperisset, amicis suadentibus ne daret perseveravit credere quia promiserat? Primum alia condicio est in credito, alia in beneficio. Pecuniae etiam male creditae exactio est, et appellare debitorem ad diem possum et si foro cesserit portionem feram; beneficium et totum perit et statim. Praeterea hoc mali viri est, illud mali patrisfamilias. Deinde ne Zeno quidem si maior fuisset summa credere perseverasset. Quingenti denarii sunt, illud quod dici solet in morbo consumat; fuit tanti non revocare promissum suum. Ad cenam quia promisi ibo et si frigus erit, non quidem si nives cadent. Surgam ad sponsalia quia promisi, quamvis non concoxerim, sed non si febricitavero. Sponsum descendam quia promisi, sed non si spondere me in incertum iubebis, si fisco obligabis. Subest inquam tacita exceptio: si potero, si debebo, si haec ita erunt. Effice ut idem status sit cum exigitur qui fuit cum promitterem. Destituere levitas erit. Si aliquid intervenit novi, quid miraris cum condicio promittentis mutata sit? Mutatum esse consilium? Eadem mihi omnia praesta et idem sum. Vadimonium promittimus, tamen deserti non in omnes datur actio; deserentem vis maior excusat. Idem etiam in illa quaestione responsum existima an omni modo referenda sit gratia et an beneficium utique reddendum sit. Animum praestare gratum debeo, ceterum aliquando me referre gratiam non patitur mea infelicitas, aliquando felicitas eius cui debeo. Quid enim regi, quid pauperi diviti reddam, utique cum quidam recipere beneficium iniuriam iudicent et beneficia subinde beneficiis onerent? Quid amplius in horum persona possum quam velle? Nec enim ideo beneficium novum reicere debeo quia nondum prius reddidi. Accipiam tam libenter quam dabitur et praebebo me amico meo exercendae bonitatis suae capacem materiam. Qui nova accipere non vult

In acceptis ostendi non refero gratiam. cedo ad rem
non pudore mora, sicut occasio in de-
sit et facultas. Ille prestitit in tempore cum
occasionem haberet, non facultate utrumque bono
viro est cum malo. Apud bonum virum be-
neficia tamquam thesaurus, apud malum non agnosc-
illud quidem ex isto faciendum ut referre
gratiam velis in iis temporibus quibus referre pre-
sentem et instantem reddentibus non decere
ferre gratiam quod nolles accipere, noluisse re-
ddere. Videndum an quod illius missum et mu-
nusculum subinde illud intempestive
remittit, et non hec vere testantur.
Renuendi genus est protinus aliud invicem
mittere et munus munere expungere. Aliquando
et non reddam beneficium cum possim. Quando?
si plus mihi detracturus ero quam illi colla-
turus. Si ille non erit sensurus ullam ac-
cessionem recepto eo quod reddo, michi
multum abscessurum erit. Qui festinat
utique reddere non habet animum grati hominis sed
debitoris est, et ut breviter, qui nimis cupit
solvere invitus debet; qui invitus debet ingratus.

Explicit liber iiii^us incipit quintus

In prioribus libris videbar consummasse
propositum, cum tractassem quemadmodum dandum
esset beneficium, quemadmodum accipiendum. Hii enim
sunt huius officii fines. Quicquid ultra
moror, non servio materie sed indulgeo, que quo
ducit sequenda est, non quo invitat. Sub-
inde enim nascetur quod lacessat aliqua dul-
cedine animum magis non supervacuum quam
necessarium. Verum quia ita vis, perseveremus peractis
que rem continebant, scrutari etiam
ea que, si vis verum, connexa non coherentia.
Que quisquis diligenter inspicit, nec facit
opere precium nec tamen perdit operam. Tibi autem vi-
ro optimo et ad beneficia propenso, libera-
lis Ebuti, nulla eorum laudatio satisfacit.
Neminem umquam vidi tam benignum etiam levi-
ssimorum officiorum estimatorem. Iam bonitas
tua eo usque prolapsa est ut tibi dari
putes beneficium quod ulli datur. Paratus
es, ne quem beneficii peniteat, pro ingratis
dependere. Ipse usque eo abes ab omni
iactatione, usque eo statim vis exonerare
quos obligas, ut quidquid in aliquem confers
velis videri non prestare sed reddere. Ideo-
que plenius ad te sic data revertuntur.
Nam fere sequuntur beneficia non repo-
scentem, et ut gloria fugientes ma-
gis sequitur, ita fructus beneficiorum gratius
respondet per quos etiam esse ingratis licet. Per te vero
non est mora quominus beneficia qui acceperunt
ultro repetant, nec recusabis conferre alia
et suppressis dissimulatisque plura ac maiora
adicere. Propositum optimi viri et ingentis
animi tam diu ferre ingratum donec feceris
gratum. Nec te ratio ista decipiet.
Succumbunt vicia virtutibus si illa non cito
odisse properaveris. Illud utique maxime tibi
placet velut magnifice dictum: turpe
esse beneficiis vinci. Quod an verum sit non im-
merito queri solet, longeque aliud est
quam mente concipis. Numquam enim in rerum hones-
tarum certamine superari turpe est, dummodo arma
non proicias et victus quoque velis vincere.
Non omnes ad bonum propositum easdem affe-
runt vires, easdem facultates, eandem
fortunam, que optimorum quoque consiliorum dumta-
xat exitum temperat. Voluntas ipsa rectum
petens laudanda est, etsi illam alius
gradu velociore antecessit. Non ut
in certaminibus ad spectaculum editis meliorem
palma declarat. Quamquam in illis quoque sepe
deteriorem pretulit casus. Ubi de officio
agitur, quod uterque a sua parte quam plenissimum
esse cupit, si alter plus potuit et
ad manum habuit materiam sufficientem animo
suo, si illi quantum conatus est fortuna
permisit, alter autem voluntate par est, etsi
minora quam accepit reddidit, aut
omnino non reddidit sed vult reddere et
ex toto est in hoc intentus animo, non
magis victus est quam qui in armis moritur,
quem occidere hostis facilius potuit
quam avertere. Quod turpe existimas id accidere
viro bono non potest, ut vincatur. Numquam
enim succumbet, numquam renuntiabit. Ad ultimum
usque diem vite stabit paratus, et in hac
statione morietur, magna se accepi-
sse pre se ferens, paria voluisse. Lacede-
monii vetant suos pancratio aut
cestu decernere ubi inferiorem ostendit
victi confessio. Cursor cretam prior conti-
git; velocitate illum non animo antecessit.
Luctator ter abiectus perdidit palmam,
non tradidit. Cum invictos esse Lacede-
monii cives suos magno estimarent,
ab hiis certaminibus removerunt in quibus
victorem facit non index nec per se
exitus sed vox cedentis et tradere iubentis.
Hoc quod illi in civibus suis custodiunt
virtus ac bona voluntas omnibus prestat
ne umquam vincantur, quoniam quidem etiam inter
superantia animus invictus est. Ideo nemo
trecentos Fabios victos dicit sed occisos,
et Regulus captus est a Penis, non victus,
et quisquis alius sevientis fortune
vi ac pondere oppressus non submitti

cium fide in beneficiis est. Plura alius accepit
maiora frequentiora: non tamen victus es
~~et cum quibus idem sentient fortasse vicit~~
~~potest offerat non fortunati animum fidem~~
~~in beneficiis est. Plura alius accepit ma-~~
~~iora frequentiora non tamen victus es;~~ beneficia
fortasse beneficiis victa sunt si vis se da-
ta et accepta computes. Si autem
et accipientem computas quorum animi et per
se existimanda sunt, penes neutrum est
palma. Solet enim fieri ut cum alter
alter multis vulneribus confossus et alter
leviter vulneratus sit, pares exisse di-
cantur quamvis alter videatur inferior. Ergo
nemo vinci potest beneficiis si scit debere
si vult referre. Si quidem rebus non par
animo equat. Hic quamdiu in hoc permanet
quamdiu tenet voluntatem gratum animum signis
approbandi, quid interest ab utra parte mu-
nuscula plura numerentur? Tu multa
dare potes et ego tantum accipere
possum. Tecum stat fortuna, mecum
bona voluntas. Tamen tam par tibi
sum quam multis armatissimis nudi aut
leviter armati. Nemo itaque beneficiis
vincitur, quia tam gratus est quam voluit.
Nam si turpe est beneficiis vinci non oportet
a potentibus viris accipere beneficium quibus
referre gratiam non possis. A principibus dico
a regibus quos eo loco fortuna po-
suit ex quo largiri multa possent, pauca
admodum et imparia datis recepturi.
Reges et principes dixi, quibus tam-
en opera navari et quorum illa ex-
celsa potestas per amicorum assensum mi-
nisteriaque constat. Sunt quidam extra omnem
subducti cupiditatem qui vix ullis humanis
desideriis contingantur, quibus nihil potest prestare
ipsa fortuna. Necesse est a Socrate vin-
car beneficiis, necesse est a Diogene qui
per medias Macedonum gazas nudus
incessit calcatis regiis opibus. Numquid
ille tunc merito et sibi et ceteris quibus
non dispiciendam veritatem non erat ob-
fusa caligo, super eum eminere visus est
quam infra quem omnia iacebant. Multo
potentior, multo locupletior fuit
omnia tunc possidente Alexandro. Plus
enim erat quod hic nollet accipere quam quod
ille posset dare. Non est turpe ab his
vinci, neque enim minus fortis sum si cum
invulnerabili me hoste committis,
nec ideo ignis minus urere potest si
in materiam incidit inviolabilem flammis,
nec ideo ferrum secandi vim perdidit

si non recipiens ictum lapis solidus invicte-
que adversus dura nature dividendus est. Idem tibi
de homine grato respondeo, non turpiter vincitur
beneficiis si ab his obligatus est ad quos
a fortune magnitudo a eximia virtus aditum
redituris ad se beneficiis clusit. A paren-
tibus fere vincimur, tamdiu enim illos habemus
quamdiu graves iudicamus et quamdiu benefi-
cia illorum non intelligimus. Cum iam etas
aliquid prudentie collegit et apparere
cepit propter illa ipsa eos amari a nobis
debere propter que non amabantur, admonitiones
severitatem et inconsulte adolescentie
diligentem custodiam, rapiunt nobis
parentes. Usque ad verum fructum a liberis
percipiendum perduxit etas, ceteri fi-
lios honore senserunt. Non est tamen turpe
vinci beneficiis a parente. Quidni non
sit turpe, cum a nullo turpe sit? Quibusdam
enim et pares et impares sumus, pares
animo, quem solum illi exigunt quem nos
solum promittimus, impares fortune que
si cui obstitit, sed minus referat gratiam,
non ideo illi tamquam victo erubescendum est. Non
est turpe non consequi dum sequaris. Sepe
necesse est enim alia beneficia petamus quam
priora reddiderimus, nec ideo non petimus
aut turpiter quia non reddita debebimus,
quia non per nos erit mora quominus
gratissimi simus, sed intervenit aliquid
extrinsecus quod prohibeat. Nos tamen nec
vincemur animo et turpe est rebus supe-
rabimur que non sunt in nostra potestate.
Alexander Macedonum rex gloriari
solebat a nullo se beneficiis victum.
Non est quod nimis animus Macedones
et Grecos et Caras et Persas et
nationes discretas in exercitu suscipi-
at, nec hoc sibi prestitisse regnum tra-
ctu angulo porrectum usque ad littus
magni maris indicet. Eadem re gloriari
Socrates potuit, eadem Diogenes
a quo utique victus est. Quidni victus
sit illa die quo tumens supra mensuram humane
superbie tumores vidit aliquem cui nec
dare quicquam posset nec eripere. Arche-
laus rex Socratem rogat ut ad
se veniret. Dixisse Socrates traditur
nolle se ad eum venire a quo acciperet
beneficia cum reddere illi paria non posset.
Primum in ipsius potestate erat non accipere,
deinde ipse dare beneficium prior incipie-
bat; veniebat enim rogatus et id quod
utique ille non erat Socrati reddituro

Quid tunc Archelaus daturus erat? aurum et argentum, recepturus contemptum auri et argenti. Non potuit referre Archelao Socrates gratiam? Quid tantum erat inter partes quantum dabat? Quid si ostendisset hominem mortis ac vite peritum, utriusque fines tenentem? Si regem in luce media errantem ad rerum naturam admisisset usque eo eius ignarum, ut quo die solis defectio fuit regiam clauderet et filium quod in luctu ac rebus adversis moris est detonderet, quantum fuisset beneficium si timentem e latebris suis extraxisset et bonum animum habere iussisset dicens: Non est ista solis defectio, sed duorum siderum coitus, cum luna humilius currens iter infra ipsum solem orbem suum posuit et illum obiectu sui abscondit; que modo partes eius exiguas, si in transcursu strinxit, obducit, modo plus tegit, si maiorem partem sui obiecit, modo excludit totius aspectum, si recto libramento inter solem terrasque media successit. Sed iam ista sidera hinc et illo deducet velocitas sua, iam recipient diem terre, et hoc ibit ordo per secula dispositosque ac predictos dies habebit, quibus sol interventu lune vetetur omnes radios effundere. Paulum expecta, iam emerget, iam istam velut nubem relinquet, iam exsoluta impedimentis lucem suam libere mittet. Socrates putavit gratiam Archelao referre non posse, si illum regem docere potuisset? Parum scilicet magnum beneficium a Socrate accipiebat, si ullum dare potuisset Socrati. Quare ergo hoc Socrates dixit? Vir facetus et cuius per figuras sermo procedere solitus erat, derisor omnium maxime potentium, maluit illi nasute negare quam contumaciter aut superbe. Dixit se nolle beneficia ab eo accipere cui non posset paria reddere. Timuit fortasse ne cogeretur accipere que nollet; timuit ne quid indignum Socrati acciperet. Dicet aliquis: negasset si nollet. Sed instigasset in se regem insolentem et omnia sua magni estimari volentem. Nichil ad rem pertinet utrum dare aliquid regi nolis an accipere a rege; in equo utramque ponit repulsam, et superbo fastidiri acerbius est quam non timeri. Vis scire quid vere noluerit? Noluit ire ad voluntariam servitutem is cuius libertatem libera civitas ferre non potuit. Satis

ut existimo hanc partem tractavimus, an turpe esset beneficiis vinci. Quod qui querit, scit non solere homines sibi ipsos beneficium dare; manifestum enim fuisset non esse turpe a se ipso vinci. At qui apud quosdam Stoicos et de hoc ambigitur, an possit aliquis sibi beneficium dare, an debeat sibi referre gratiam. Quod ut videretur querendum, illa fecerunt: Solemus dicere gratias mihi ago, et de nullo queri possum alio quam de me, et ego mihi irascor, et ego a me penas exigam, et odi me, multa preterea eiusmodi per que quisque de se tamquam de altero loquitur. Si nocere, inquit, mihi possum, quare non et beneficium mihi dare possim? Preterea que si in alium contulissem beneficia vocarentur, quare si in me contuli non sint? Quod si ab altero accepissem deberem, quare si mihi ipse dedi non debeam? Quare sim adversus me ingratus, quod non minus turpe est quam in se sordidum esse et in se durum ac sevum et sui negligentem? Tam alieni corporis leno male audit quam sui. Nempe reprehenditur assentator et aliena subsequens verba, paratus ad falsa laudator; non minus placens sibi et se suspiciens et ut ita dicam assentator suus. Vitia non tantum cum foris peccant invisa sunt, sed cum in se retorquentur. Quem magis admiraberis quam qui imperat sibi, quam qui se habet in potestate? Gentes facilius est barbaras inpatientesque alieni arbitrii regere quam animum suum continere et tradere sibi. Plato, inquit, agit Socrati gratias quod de illo didicit; quare Socrates non agat, quod ipse se docuit? M. Cato ait: quod tibi deerit, a te ipso mutuare. Quare donare non possim, si commodare possum? Innumerabilia sunt in quibus consuetudo nos dividit; dicere solemus: sine loquar mecum, et ego mihi aurem pervellam. Que si vera sunt, quemadmodum sibi aliquis irasci debet, sic et gratias agere; quomodo obiurgare se, sic et laudare; quomodo damno sibi esse, sic et lucro potest. Iniuria et beneficium contraria sunt. Si de aliquo dicimus iniuriam sibi fecit, poterimus dicere et beneficium sibi dedit. Rerum natura prius est ut quis debeat, deinde ut gratiam referat. Debitor non est sine creditore, non magis quam maritus sine uxore aut sine filio pater; aliquis dare debet ut aliquis accipiat. Non est dare nec accipere in dexteram manum de sinistra

tusserit Cenus nec se portat quibus
tory sui moueat et tusserat . quo
nec quibus p se dixit affuisse sibi
dia Ne statua sibi im patrono suo
ponit Cenonem si eget cum cura sua
qualiter mereede a se non exigit.
Sic et in omni negocio et tu aliquod
sibi p desse fecit . non debebit re se
grates sibi qui non tenebit tunc referat
pro eo tradi a qui a se accipe beneficium
dum accipit reddit Da nimis quod aut
usura sit . et velut lusor nomen
statui traxit Nec est cum aliquis dat
qui accipit est vnus atque idem . tunc
vnum non ipse debet nisi inter duos lo
tum Cenus quod in nuo consistit qui
se obligando liberat , ut in orbe
sic pila nichil primi est , nichil sum(m)i
nichil extremi nichil primi . quia motu
ordo mutatur et que sequebantur
precedunt . et que cita debebunt occurrit
oia quo cunque iterit in idem reuertitur
ita in homine existima fieri tu in multa
illum mutatis nunquam est dicendum se in
iuriarum cui quo agat non est diligenda
et eluxit et demum non tenere Benefi
cium sibi dedit , dat ptinus reddidit
dat Rex nam nichil dicitur pde . quia quod
illi quesitum ad illam redit , ut primo
quod p . quod quo ex tradat non est
sed eadem reuolui vnum discedit Credo
sole inquis est . hoc exim hinc proponite
quom . dicat , puta me inquit dete
non posuit beneficium est id quem dedit
puta te recipe nolle aput te est
dicam quod reddi Nos potest qui amici
tie , quia quod debetur nichil omnis tibi
aquitur Intipsum orbius agi acci
piendo dare dando accipis / Be
neficium sibi dare inquit oportet cito et refer
gratiam oportet . primum illud firmum est ex quo
pedet sequentia Nec enim sibi be
neficium dat sed ut sue parit a qua
ad beatitudinem sui compositum est . vnum illi
simul a cura et notabiles uitandi
ip futur appetendi sunt quod ut libe
ralis est qui sibi donat ut clemens
qui sibi ignoscat . ut misericors qui
suis malis tangitur Ad alios pertinet
liberalitas et clementia mea . sibi
pertinet non est Beneficium res voluntaria
est At prodesse sibi necessarium est . Cenus
quis plura beneficia dedit benefice
tiorum est Cenus unquam laudatus est qui
sibi ipse fuisset auxilio qui se eripuit
sed exilio . qui se eripuisset latronibus
Nemo sibi beneficium dat non magis

quam hospitium Nemo sibi donat non magis
quam tradit Si dat sibi quisque beneficium
sed dat : si mutuum siue dat Inter be
neficiorum suorum non potest ruinam . Ergo igitur gratias
referet . cum pro se ipsum quo gratias refe
ret beneficium dat Cenus enim desine
poterit . Reus det sibi beneficium . aut re
dat . cum inter eundem uoletis reprehendi gerem
liberaui me periculo . beneficium mihi dedi
Interim me periculo libero . do beneficium
aut reddo Deinde ut primum illud accedamus
dare nos beneficium nobis quod sequitur non
concedam Nam et si damus non debemus
quia statim et tribuimus Accipe beneficium
me oportet deinde debet Deinde referre
debendi locus non est quia sine ulla mora
recepimus . dat nemo nisi alteri
reddit nemo nisi alteri Julia id vnum
non potest fieri quod totiens duos exigit
Vnum aut praestitisse ad alios spectat
Nunquam non denique indebitum qui aliquid
sibi uendidisse se dicit Cenus vendicio
alienatio est et rei sue in ius aliud ca
sum in alium translatio Sic qui quid vende
sit dare aliquid a se dimiserit est et
id quod tenuerat quidem alteri tradere Credo
si est beneficium , nec sibi dedit , quia nec
dat sibi aliquis Duo contraria in vno
coeunt ut id idem dare et accipere
Etiam nunc multum interest inter dare et
accipere quid nisi cum ex diverso ita non
posita sunt Sit qui sibi si quis beneficium
sum dat nichil interest et inter dare et accipe
Paulo aut dicebam quedam ad alios
pertinere et sic esse forma ut tota negocia
ea illorum discedat unde nobis referat
sunt altius Neque est non sumus frater nec
sed alicui Cenus non pater est sibi Cenus
copia sunt alio non intelligitur Cenus
inugitur sine alio non est Sic et quod da
sine alio non est . et beneficium sine alio
non est Ad de ipso non tabulo apparet
in quo hoc continue beneficasse Nec aut
sibi benefacit non magis quam sibi fauet
quam suarum partium est Diu cita hoc et plu
bus ex his lo precium Cenus est inter
ea sit habendum beneficium quod sedans pena
desideratur quedam tamen pertinent pulcerrima
sine securitate in alio non loquitur lon
laudatur et inter maxima humane generis
bona fides colitur Nam quis ipso dicitur sibi
fidem prestitisse Venio nunc ad ultimam
partem qui gratiam refferet . ac quod dicimus impe
dire , sicut qui soluit pecuniam Nichil
aut impedit qui gratiam sibi refert non

magis q̄ ꝯsequitur qui bn̄ficiu͂ a se accepit
Bn̄ficiu͂ et grē relatio ultro citro
q̄ ire debet Aut ꝑmi homines nō ẽ
uicissitudo Qui gratias refert inuice
ꝓdest ei qo ꝯsecutus ẽ aliq̄ Qui
sibi gratias refert cui ꝓdest sibi Et
quis nō alio loco relatoẽ grē ī alio
bn̄ficiu͂ accipitat qui gratias refert sibi
ꝓdest Et quis nucq̄ ingratus hc̄ noluit
esse ymo gratis ingratus fuit ut erat
fuerit Si gratias agere nob agere debe
et gratias refere debe dicis itaque
ingratus q̄ illa uxore nolui dure et
q̄ tu illo nō ꝯtraxi societatem Cum hec
dicis laudamus nos et ut sumus
complebimus grās agentiu͂ rēs adufim
Bn̄ficiu͂ ẽ qd p̄t tu datu͂ ẽ et nō
Bn̄ficiu͂ Qui sibi bn̄ficiu͂ dedit nō p̄t
reddi Qui sibi bn̄ficiu͂ dedit qd nō ẽ bn̄fi
ciu͂ recipe qd dedit nō ẽ bn̄ficiu͂ accipi talis
tui illo tpe bn̄ficiu͂ tenetur ꝓbabile et
reddi In bn̄ficio tenetur ꝓbabile est
suspicacem q̄ a quis ut alteri ꝓdesse
utilitatem suam sit oblitus ẽ qd alteri
dedit ablatus sibi hoc nō facit
qui bn̄ficiu͂ sibi dat Bn̄ficiu͂ dare
sociales res ẽ a q̄ ꝯciliat aliquē
obligat Sibi dare nō ẽ social res
neminem ꝯciliat neminem obligat
neminem ī spem inducit ut dicat
hic homo colendus ẽ illi bn̄ficiu͂ dedit
dabit et mihi Bn̄ficiu͂ ẽ qd quis nō sua
ca dat ẽ eius cui dat Ille at q sibi bn̄
ficiu͂ dat sua ca dat nō ẽ ergo bn̄fi
ciu͂ Videor tibi iam illud qd ī p̄ncipio
dixeram mentitus Dicis me abesse ab
eo qui ope pretium facit ī me totam
operam bona fide perde Expecta et hoc verius
dices si te ad has latebras perduxero
ex quibus cum euaseris nichil amplius ꝯcu
seris q̄ ut eas difficultates effugias
ī quas licuit nō descendere Quid eum bonis
ẽ nodos operose soluere quos ipse ut
soluas fecerit Sed quadam quedam ī oble
ctamentu ac iocum sic illigantur ut eorum
solutio ī perito difficilis sit quos illi qui
explicuit sine ullo negocio separat qz
commissuras eorum et moras nouit Nichil
ominus illa habent aliquam uoluptatem
temptant enim acumine animorum et intencionem ex
citat Ista hec q̄ uidentur callida et impedio
sa securitatem ac remissionem ingeniis au
ferunt quibus modo campus ingo uagetur
sternendus ẽ modo tenebri a q̄ ꝯfragosi
si obiciende per quod repant et sollicite
uestigium faciunt Dicitur neminem ingratum esse
id sic colligitur bn̄ficiu͂ ẽ qd ꝓdest ꝓdesse

autem nemo homini malo p̄t ut dicunt Stoici
ergo bn̄ficiu͂ nō accipit malus ingratus
est autem Nunc bn̄ficiu͂ honesta et ꝓbabilis
res ẽ nō malum ullu͂ honeste rei nec
ꝓbabili locus ẽ Ergo aut bn̄ficiu͂
nec bn̄ficio Sed si accipe nō p̄t nec
reddere quod debet Ergo nō fit ingratus Deinde
ut dicitis bonus uir omnia recte facit
Si omnia recte facit ingratus esse nō p̄t malo
uero bn̄ficiu͂ dare nemo p̄t Bonus bn̄
ficiu͂ reddit malus nō accipit Quod si
et bonus quisq̄ ingratus ẽ nec malus
ẽ ita ingratus ī rerum natura nemo et hoc manet
Primum ẽ apud nos bonum bn̄ficiu͂ id
puenire ad malum nō p̄t Consuetudine cum
malo ẽ si ad illum ita intrauit Cum
dum autem malus ẽ nemo illi dare bn̄ficiu͂
p̄t qz bona malaq̄ dissentiunt nec ī unum
eunt Ideo nemo illi ꝓdest qz quicq̄
ad illum puenit id prauo usu corrumpit
Quemadmodum stomachus morbo uiciatus et co
lligens labore quoscumque accepit cibos
mutat et omne alimentum ī causam doloris
trahit Ita animus cecus quicq̄ illi com
mittit id omnibus prium et perniciem et occa
sionem miserie facit felicissimus itaque
preciosissimus q̄ plurimum est et magis
ꝑ se inpenuit quo ī maiorem
inciderunt q̄ fluctuarent Sic nichil
p̄t ad malos puenire qd ꝓsit ymo
nichil quod noceat Quecumque enim illis
ꝯtingerunt ī naturam uertunt et extra
speciosa et profutura qz si p̄ meliori da
rentur illis pestifera sunt Ideo nec bn̄
ficiu͂ dare possunt quoniam nemo p̄t qd nō
habet dare ẽ bn̄faciendi uoluntate
carent Sed quamuis hec ita sint accipe
tamen bn̄ficia tamen quedam malus p̄t quibus bn̄ficiis
similia sunt quibus nō reddit ingratus
erit Sunt animi bona sunt corporis sunt
fortune Illa tamen bona a stulto ac ma
lo summouet Ad hec admittitur que et
accipere p̄t et debet reddere et si nō re
ddit ingratus ẽ nec hoc ex nostra tamen in
stitucione Peripatheticorum qz q̄ felicitatis
terminos late posuit
aiunt minuta bn̄ficia peruentura ad
malos hec qui nō reddit ingratus est
Nobis ita bn̄ficia esse nō placet que
nō sunt animum factura meliorem come
da tamen illa esse et expetenda nō ne
gamus hec et uiro bono malo p̄t et
accipe a bono ut pecuniam uestes
honorem et uitam que si nō reddit
ingrati nomen incidit Sed quo ingratum
uocabis eo nō reddito q̄ negas

esse busticu Crueda est si ua no sut qpe
stitudine eadr uo tabulo qphensa sut
Sit pixide et argetez et auream di
timo Sic illiteratu no extoto rudes
f adltas alodes uo pduttu Sic qui
male ugatu et pauospi uidit uidu
seuidisse dicat Busticia ista ne sut
tm tm busto spem oruo ista sut tanq
busticia sit et ille tanq ingto z uo
ingta. fim z icz illa busticia. et qui
dat appllat et qui accipit ita que
veri busity spem fostellit ta ingrato
z itq beneficio qui propo e redueue.
uu reddet misauit Cleantes ueste
metio alr llus ingt bustiu uo sit
qd accepit. ipe hy ingto z icz uo
sut redditq est si accepiss Sic lato
z au qry mang iniquetr qz adorare
su id armato z et tq spoliadi ati
mesfiacdi uoluptate dr cet at a
pict z ope uequa uo iuapit ipm
qd accipit bustiu no erat si uoca
ta Sacrilegi dat penas quis ueu
usq ad deos penas porigat Caus
inquit adulq malu ingto z quesquis
ingto z tu malo dat bustiu uo
possit ea f. donec tz accipiet ab
illo Aut Cams Sextus q apud imp
ites sut. quoz si mat copia z ipe q
simil iua gta ee debebit et illa qu
tuq sut p bonis redde. Sz alicui
bre d et qui aureos dedit et qui
coru for pub pcussu. qlz apud
lacedomos sut qd rpu imate pe
oue prat Cruo gue obligaty eo
hc side expolue Cauid sit busiga
au et i. hac sordida quilez qz mai
dedua magtudo uois dari debeat
aduos no pturz malloz qnt vez
uos ad spez veri qpomte ary et du
uos dysate quetq z id qd uome
hoesta facta id tollite Cruo ingt
p uos neo ingto z. sic ruq omis
ingti sut. Ita ut dicimus omis
stulti mali sut. qui at vnio tz ui
tuo oia hz. Omis at stulti z mali
sut. Omis go ingti sut Cruo go
uo sut no medicz tria q gui gui
cuo sit. uo publica qrela z busi a
pisse et paucissios ee qui de beue
meutibq uo in mee pessime mere
aut Nc z q hac mar by minia
racoi putes p pessimo prauo qz
imantu quietq ista redi formitaz
cecidit Etee uestro qui uo exphoz
domo clamat exmedio guedu. pplos

gentes qz damnatia uox puullit No
hospes ab hospite tutus. uo socer a
genero. fratz qz gra rara z Iminet
exitio uir quieqis illa mariti. hc ex apl
busticia z scelus rpa sut. et satalc
coz uo pat p quibq sagius sudeudo
Gladio at uenenis busticia sequi
ipi patriemang afferi et fastibq sing
illa pnue pouu at dignitate z Duh
se at depsso loco putat stare. q sqs
uo sup rem p. stetat Ac cepti ab illa
exercitq i ipaz qutit et impatola ceo
z Pugre q quges. pugre ex libe
ros. aras. focos. penates armis ui
tesse. Cuiu ue triuphatu quedam
re vrbe i iussu senatq debet q busty
metore exercitu reducetibq curia get
muros pberet Nuc ciuibq cesis p
supi cruore cognato urbe sub rectis
intre uexillis obuiu teslat mi mili
taria signa libtas et ille uetre pcata
tarq genay pplus. remotis paul
bellis omi ttore compsso. uit iunios
ob sessus aquilas sups horeat Ingtq
z Coriolanus sero et pq scelezz piiuz
pq posuit arma sz i medio parriadio
po sut Ingto z catilina. parz z illi
rape prias ii cutet ii allobrogu uny
illaz cohortes i miserit et trasalpes
ueniens hostes vela et ingenia odia
satiauit ac diu debitas iuferias ga
llicas bustis. duces romani psolue
rut Ingtq Cs C maiq ad g sulatu
a caliga pductq. q ii cimbrie cedibq
oia. funera equuerit ii auulis exi
tii et trucidacois uo hn dederet
signu. sz ipe signu sut. paz iuletati
ac repeditaz i porez loca sorunaz sua
seuect Ingtq lucq silla qui priaz
durioibq remediis qz pitula erat
sanat. qui tu a pucsiua arte usq
ad collina porta p saguez huanu
incessiss. alia ididit i urbe plia
alias cedes legiones duas. qd
crudele z pq uictoriaz. qd nephas
pq fide i angulo q gestas trucidat
et p scepom comictq z Dn magui
et qlu bue romani p cadisset i
pmitate pecuiaz tui no ciui cui ara
fct Ingtq Cu mag posemus qui tho
q sulatibq p triumphis tibq z p tot ho
noribq qs ex maxia pte i maturq
si vasserat hac grat Rep reddidit
ut i poss oz eiq alios qz inducet

quam potentie sue detrimentum invidia si q
nulli licere debebat plus quam licuisset
Pompeius extraordinaria concupiscit imperia. Pom
peius provincias ut eligat distribuit. dum ita
rem p. divisit ut in sua domo due partes
essent. eo redegit populum Romanum ut salvus
esse non posset nisi beneficio servitutis. Ingratus
ipse Pompeius hostis ac victor a Gallia
Germaniaque bellum in urbe circumegit.
et ille plebicola ille popularis castra in
circo Flaminio posuit. propius quam Porse
ne fuerant. Compescuit quidem ius cru
delitatis victorie. quod solebat dicere pre
stitit. Neminem occidit nisi armatum. Quid
ergo? ceteri arma crudelius exercuerunt
satiati tamen aliquando abiecerunt. hic
gladium cito condidit, numquam posuit. Antonius
gratus Antonio in dictatorem suum, quem
interfectum pronuntiat. interfectores eius
in provincias et imperia dimisit. Patriam
in proscriptionibus et incursionibus bellis
dilaceratam post tot mala destinavit
ne Romanis quidem regibus ut que
Atheniensibus Rodiis plerisque urbibus clarissi
mis integra libertate que tamen inmuni
reddebatur. ipsa tributum spadonibus
penderet. Deficiet dies enumerantem ingra
tos usque in ultima patrie excidia. Eque
immensum erit si percurrere ceperis quam
pessimam in optimos ac devotissimos
sibi fuit et quod non minus sepe peccavit.
quam in ipsos peccatum est. Camillum in exilium
misit. Scipionem dimisit. exulat
post Catilinam Cicero diruti eius penates
bona direpta. fecitque quicquid
victor Catilina fecisset. Rutilius in
nocentie pretium tulit in Asia latere.
Catoni populus Romanus pretura negavit, consu
latum pernegavit. Ingrati publice sumus.
Se quisque interroget. Nemo non aliquem
queritur ingratum. Atqui non potest fieri
ut omnes querantur nisi querendum sit de omnibus.
Omnes ergo ingrati sunt. Et cupidi sunt
omnes. Et maligni omnes. Et timidi
omnes. illi in primis qui videntur auda
ces. Adice et ambitiosi omnes sunt et im
pii omnes. Sed non est quod irascaris, ignosce
illis: omnes insaniunt. Nolo te ad
incerta revocare, ut dicam quam ingrati
iuventus sit. cui non pater suus
supremus dies, ut innocens sit optat,
ut moderatus sit exspectat, ut pius
cogitat. Quotus quisque uxorem optime
mortem timet, et ut non etiam computet. Cui
rogo litigatori defenso tam magni
beneficii ultra res proximas memoria
duravit. illud in confesso est. quis sine
querela moritur. Extremo die dicat

Vixi et quem dederat cursum
fortuna peregi. Quis non recusans
quis non gemens exit. Atqui hoc ingrati
est non esse contentum preterito tempore. Semper pauci
dies erunt si illos numeraveris. Cogita
non esse summum bonum in tempore. Quantumcumque
est boni consule. ut prorogetur tibi dies
mortis nihil ex felicitate
quia mora non fit beatior vita, sed lon
gior. Quanto satius est gratum adversus
perceptas voluptates non aliorum annos
computare, sed suos benigne estimare
et in lucro ponere. Hoc dignum me indi
cavit deus. hoc satis est. potuit plus.
Sed hoc quoque beneficium est. Grati simus ad
versus deos, grati adversus homines,
grati adversus eos qui aliquid nobis prestite
runt. grati etiam adversus eos qui nostris
prestiterunt. In infinitum non me
obligas tu dicis et me. Itaque pone
aliquem finem. Qui filio beneficium dat
ut dicis et patri eius dat. Primum de
quo quero. deinde illud utique mihi de
terminari volo. si et patri et beneficium da
tum est et fratri. numquid et patruo. num
quid et avo. numquid uxori et socero.
Dic mihi ubi debeam desinere. quousque
personarum seriem sequar. Si agrum
tuum coluero tibi beneficium dedero.
Si domum tuam ardentem restinxero
an ne non cadat excepero, tibi be
neficium dabo. Si servum tuum sanavero
tibi imputabo. Si filium tuum sana
vero tibi imputabo. Si filium tuum
servavero non habebis beneficium meum.
Dissimilia ponis exempla. quia qui agrum
meum colit agro beneficium non dat
sed mihi. et qui domum meam quominus ruat
fulcit prestat mihi. ipsa enim sine sensu
est. debitorem me habet quia nullum habet.
et qui agrum meum colit non illum
sed me demereri vult. Idem de servo
dicam. mee mancipium rei est. mihi servatur.
Ideo ego pro illo debeo. Filius ipse be
neficii capax est. Itaque ille accipit. Ego
beneficio letor et contingor, non obligor.
Velim tamen tu qui debere te non putas
respondeas mihi. Filii bona valitudo fe
licitas patrimonium pertinet ad patrem.
felicior futurus est si salvum filium
habuerit, infelicior si amiserit. Quid
ergo qui et felicior fit a me et in
felicitatis maxime periculo liberabitur
non accipit beneficium? Non inquit. Quedam
enim in alios conferuntur, sed pervenia
ad eos per cuius expedita sunt, quibus
ad me aliquo modo ne veniet. Nullum

beneficium et eius commodum non et per minor
tangat. Non nunquam et longinqua positis non
queat quo beneficium ab eo cui datum est
tuisset. Set ubi primo collocare directo et
ipse et accipite repeticio est. Quid ergo
ergo te non dicas in filium donasti.
et si hic possis incitum non fuit per eius
uita beneficium non debes tunc incitatis me
proferes. Quia nunc tu filium tuum suaui
ad gemina pacibus dyes nota salutis
tamquam suaui ipse. Ille uero exonerat
tibi michi meam multum. an me suauius
duos suasisti. ymo me magis quia ac
ista dicas si non accipis beneficium. quia
et si filius meus pecuniam nimium sui
perit. traditum nunc rabo, non tum
ego debuero. quia si filius in adul-
terio deprehensus erit erubescam
non ideo ego eo adulterii dicor meret
obligatum pro filio. non est sic. set quia
me nolo offerre tibi debitorem uo-
luntatum. Ut puerit ad me summa
ex incolumi te eius non luptas. summa
utilitas et oblectati quem pertinet utrumque
effugi. Non queat nec tamen pro suis merces
set cum beneficium dederit. potest enim et
animal. et lapis. et herba. Ut tamen be-
neficium debet dari nunquam da non ei uolente
Nam ut non nisi patri si filio dare
et interim ne nosti quidem pretermitta-
quod cum dixeris patri ego beneficium non
dedi filium eius suadeo. Contra oppone
Patri ego beneficium dedi quem non noui
que non cogitaui et quod quod aliquem
ueni et ut patrem oderis filium fuerit
beneficium ei indicabis dedisse cui
tunc inimicissimus eras cum dares. Set
ut dixi longior altercacione seposita
tamquam iuris consulto. Videtur michi
distinguenda est datis. Beneficium ei de-
dit cui datum uoluit. Set in patris
honore fecit. pater accepit beneficium
Et in patre beneficio in filium collato non
obligatur et si fruitur. si tamen occasio
incurrerit uolet et ipse prestare aliquid
non tamquam soluendi necessitate sed cur
set tamquam incipiendi causa. repeti a patre
beneficium non debet. Et quod pro hoc benigni
que fecit. iustus ingratus est. Nam
illud finiri non potest si patri do be-
neficium et matri et auo et auunculo
et liberis et affinibus et amicis et
seruis et patrie. Ut ergo beneficium sim-
pliciter incipit stare. Cortes ei ille in-
explicabilis subit cui difficultatem
modum imponere quia paulatim sub-
repit et non desinit serpere. Illud
etiam solet queri. fratres duo dissi-
dent. si alterum seruo an dedit beneficium
ei qui fratrem inuisum non passe mole-
ste laturum est. Non est dubium quin beneficium
est sit inuito prodesse. sicut non dedit
beneficium qui inuito profuit. Beneficium
uoco non tales quo ille offendi quo
torqueri. Multa beneficia triste frontem
et asperam habent quod adi secare urere
ut sanes. et uinculis cohercere. Non
est expectandum an dolet aliquis beneficio
accepto. set an gaudere debeat. Non
est malus denarius quem barbarus
et ignarus forme publice reicit.
Beneficium et odit et accipit. si modo id
prodest. et is qui dabat ut prodesset de-
dit. Nichil refert an bonam rem malo
animo quis accipiat. Age dum hoc in con-
trarium uerte. Odit fratrem suum quem illi ex-
pedit habere. hunc ego occidi. Non est
beneficium quamuis ille dicat esse et gau-
deat. Insidiosissime nocet qui gra-
tias agunt pro iniuria. Video prodest est
quia rem et ideo beneficium est. Nocet et
ideo non est beneficium. Ecce quod ut prosit nec
noceat dabo. et tamen beneficium erit.
Patrem alicuius in solitudine exani-
me inueni. corpus eius sepeliui. nec
ipsi profui. Quid enim illius intererat
quo genere dilaberetur. nec filio. Quid
enim per hoc commodi accessit illi. dicam
quid consecutus sit. Officio solempni
et necessario per me functus est. Patri eius prestiti
quod ipse prestare uoluisset immo et debui-
sset. Hoc tamen ita beneficium est si non misericordie et
humanitati dedi ut quodlibet cadauer ab-
scondere. set si corpus agnoui. et si fi-
lio tunc hoc prestare me cogitaui. At
si terram ignoto mortuo inieci nullum
in hoc habeo huius officij debitorem in pub-
licam humanitatem. Dicat aliquis quid ergo
tantopere queris. cui dederis beneficium
tamquam repetiturus. Aliqui sunt qui
numquam iudicant esse repetendum et hanc
causam afferunt. Indignus etsi repete-
retur non reddet. dignus ipse per se ad
referendum reddet. Preterea si bono uiro
dedisti. expecta ne iniuriam illi facias
appellando. tamquam sua sponte red-
diturus non fuisset. Si malo uiro dedi-
sti plectere. beneficium propter ne corrumpas
creditum faciendo. Preterea lex quod non
iussit repeti uetuit. Hec sunt ista.
Quamdiu me nichil urget quamdiu for-
tuna nichil cogit. perdere potius benefi-
cium quam repetere. Set si de salute li-
berorum agitur si in periculum uxor deducatur

Si patrie salus ac libertas mittat me quo ire nollem, imperabo pudori meo et testabor omnia me fecisse ne opus esset mihi auxilio hominis ingrati; novissime recipiendi beneficii necessitatem repetendi vincet. Deinde cum bono viro beneficium do, sic do tamquam numquam repetiturus nisi necesse fuerit. Sed lex ingratum non permittendo exigi vetuit. Multa legem non habent nec actionem, quae consuetudo vite humane omni lege valentior dedit. Nulla lex iubet amicorum secreta non eloqui; nulla lex iubet fidem etiam inimico prestare. Que lex ad id prestandum nos quod alicui promisimus alligat? Nulla. Queremur tamen cum eo qui arcanum sermonem non continuerit, et fidem datam nec servatam indignabimur. Sed ex beneficio creditum facis. Minime; non enim exigo sed repeto, et ne repeto quidem sed admoneo. Ultima necessitas in hoc me aget ut ad eum veniam cum quo diu luctandum sit? Quamvis tam ingratus ut illi non sit satis admoneri, transibo nec dignum iudicabo qui cogi debeat gratus esse. Quemadmodum fenerator quosdam debitores non appellat quos scit decoxisse et in quorum pudorem nichil superest nisi quod pereat, sic ego quosdam ingratos palam ac pertinaciter preteribo nec ullum beneficium repetam nisi a quo non ablaturus ero sed recepturus. Multi sunt qui nec negare sciant quod acceperunt nec referre, qui nec tam boni sunt quam grati nec tam mali quam ingrati, segnes et tardi, lenta nomina, non mala. Hos ego non appellabo sed commonefaciam et ad officium aliud agentes reducam, qui statim michi respondebunt: Ignosce, non mehercule sciui hoc te desiderare, alioquin ultro obtulissem. Rogo ne me ingratum existimes; memini quid michi prestiteris. Hos ego quare dubitem et sibi meliores et michi facere? Quemcumque potuero peccare prohibebo, multo magis amicum, et ne peccet et ne in me potissimum peccet. Alterum illi beneficium do si illum ingratum esse non patior, nec dure illi exprobrabo que prestiti sed quam potero mollissime. Ut potestatem referende gratie faciam, renovabo memoriam eius et petam beneficium; ipse me repetere intelliget. Aliquando utar verbis durioribus si emendari illum sperabo posse; deploratum quidem nec exagitabo, ne ex ingrato inimicum faciam. Nam si amaritudine admonitionis etiam suggillationem ingratis remittimus, segniores ad reddenda

beneficia faciemus. Quosdam vero sanabiles et qui fieri boni possint, si quid illos momorderit, perire patiemur sublata admonitione, qua et pater filium aliquando correxit et uxor maritum aberrantem ad se reduxit et amicus labentis fidem amici erexit? Ut quidam expergiscantur non feriendi sed commonendi sunt, sic quorundam ad referendam gratiam fides non cessat sed languet; hanc pervellamus. Noli munus tuum in iniuriam vertere; in iniuriam enim, si ideo non repetis ut ingratus sim. Quid si ignoro quid desideras? Quid si occupationibus districtus et in alia vocatus occasionem non observavi? Ostende michi quid possim, quid velis. Quare desperas? Quare ante perire properas quam experiaris? Quare et beneficium et amicum perdere festinas? Unde scis an ego nolim an ignorem, animus an facultas desit? Experire. Admonebo itaque non amare, non palam, sine convicio, sic ut rediisse in memoriam, non reductum se putet.

Causam dicebat apud divum Iulium ex veteranis quidam paulo violentior adversus vicinos suos, et causa premebatur. Meministi, inquit, imperator, in Hispania talum extorsisse te circa Sucronem? Cum Caesar meminisse se dixisset: Meministi quidem sub quadam arbore minimum umbre spargente cum velles residere ferventissimo sole et esset asperrimus locus in quo ex rupibus acutis unica illa arbor eruperat, quendam ex commilitonibus penulam suam substravisse? Cum dixisset Caesar: Quid ni meminerim? Et quidem siti confectus, quia impeditus ire ad fontem proximum non poteram, repere manibus volebam, nisi commilito, homo fortis ac strenuus, aquam michi in galea sua attulisset. Potes ergo, inquit, imperator, agnoscere illum hominem aut illam galeam? Caesar ait se non posse galeam agnoscere, hominem pulchre posse, et adiecit, ob hoc puto iratus quod se media cognitione ad veterem fabulam adduxisset: Tu utique ille non es. Merito, inquit, Caesar, me non agnoscis; nam cum hoc factum est integer eram; postea ad Mundam in acie oculus michi effossus est et in capite lecta ossa. Nec galeam illam si videres agnosceres; machera enim Hispana divisa est. Vetuit illi exhiberi negotium Caesar et agellos in quibus vicinalis via causa rixe ac litium fuerat [illegible]

Exemplum de veterano

sua donavit credo quod non repetet beneficium ab imperatore cuius in communi multitudo rerum consideranti que fortuna militibus distribuens disponentem non vacabat singulis militibus occurrere. Non est hic repetere beneficium sed resumere bono loco positum et paratum ad quod tamen ut sumeret manus porrigenda est. Repetam itaque quia hic aut necessitate factus est ero a illius via aquo repetam. Tiberio cesari inter initia dicenti cuidam: meministi, antequam plures notas familiaritatis veteris proferret, non memini inquit quid fuerim. Ab hoc quidem in vero erat repetendum beneficium optanda erat oblivio non aversabatur omnium amicorum et equalium notitiam et illam solam presentem fortunam suam aspici, illam solam cogitari ac narrari volebat. Inquisitorem habebat veterem amicum. Magis tempestive repetendum quam petendum est beneficium, adhibenda verborum moderatio ut nec ingratus dissimulare possit. Tacendum et expectandum, si inter sapientes viveremus, et tamen sapientibus quoque indicare melius fuisset quid rerum necessitas posceret. Deos, quorum notitiam nulla res effugit, rogamus, et illos vota non exorant sed admonent. Deus inquam Homericus ille sacerdos allegat officia et aras religiose cultas. Moveri velle ac posse secunda virtus est quibus obsequium facile et paratum. Hic illum frenis leviter motis flectendus est; pauci animum sui rectorem optimum habuere. Proximi sunt qui admoniti in viam redeunt; his non est dux detrahendus. Opertis oculis inest acies, sed in usu sine die; quam immissum ad ministeria sua lumen evocat. Instrumenta cessant, nisi illa in opus suum artifex moverit. Inest interim animis voluntas bona, sed torpet modo deliciis ac situ, modo inscitia officii. Hanc utilem facere debemus nec iratum relinquere in vitio, sed ut magistri patienter ferre offensationes puerorum discentium memorie labentium. Nam quemadmodum sepe subiecto uno aut altero verbo ad contextum reddendum reducuntur, sic ad referendam gratiam admonitione revocanda est. Explicit quintus. Incipit sextus liber.

Quedam, liberalis virorum optime, exercendi tantum ingenii causa queruntur et semper extra vitam iacent; quedam et dum queruntur oblectamento sunt et quesita usui. Omnium tibi copiam faciam; tu illa, ut cuique tibi visum erit, aut peragi iubebis aut ad explicandos ludorum ordines induci. In his quoque si abire iusseris, non nichil actum erit; nam etiam que discere supervacuum est prodest cognoscere. Ex vultu igitur tuo pendebo; prout ille suaserit mihi, alia detinebo diutius, alia expellam et capite agam. An beneficium eripi possit quesitum est. Quidam negant posse; non enim rem esse sed actionem. Quomodo aliud est munus, aliud ipsa donatio, aliud qui navigat, aliud navigatio, et quamvis eger non sit sine morbo, non tamen idem est eger et morbus, ita aliud est beneficium ipsum, aliud quod ad unumquemque nostrum beneficio pervenit. Illud incorporale est, irritum non fit; materia vero eius huc et illuc iactatur et dominum mutat. Itaque cum eripis, ipsa rerum natura revocare quod dedit non potest. Beneficia sua interrumpit, non rescindit. Qui moritur tamen vixit, qui amisit oculos tamen vidit. Que ad nos pervenerunt ne sint effici potest, ne fuerint non potest. Pars autem beneficii et quidem certissima est que fuit. Non numquam usu beneficii longiore prohibemur; beneficium quidem ipsum non eraditur. Licet omnes in hoc vires suas natura advocet, retro illi agere se non licet. Potest eripi domus et pecunia et mancipium et quicquid est in quo hesit beneficii nomen; ipsum vero stabile et immotum est. Nulla vis efficiet ne hic dederit, ne ille acceperit. Egregie mihi videtur Antonius apud Rabirium poetam, cum fortunam suam transeuntem alio videat et sibi nichil relictum preter ius mortis, id quoque si cito occupaverit, exclamare: Hoc habeo quodcumque dedi. O quantum habere potuit si voluisset. Hec sunt divitie certe in quacumque sortis humane levitate uno loco permansure; que cum maiores fuerint, hoc minorem habebunt invidiam. Quid tamquam tuo parcis? procurator es. Omnia ista que vos tumidos et supra humana elatos oblivisci cogunt vestre fragilitatis, que ferreis claustris custoditis armati, que ex alieno sanguine rapta vestro defenditis, propter que quassatis urbes ignari quantum telorum in adversos fortuna comparet, propter que ruptis totiens affinitatis, amicitie

ex Tiberio cesar

collegii foederibus inter contendentes duos terrarum orbis elisus est, non sunt vestra; in deposito sunt et iam iamque ad alium dominum spectant; aut hostis illa aut hostilis animi successor invadet. Queris quomodo illa tua facias? Dona dando. Consule igitur rebus tuis et certam tibi earum atque inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solum tutiores facturus. Istud quod suspicis, quo te divitem ac potentem putas, quamdiu possides sub nomine sordido iacet: domus est, servus est, nummi sunt; cum donasti, beneficium est.

Fateris inquit nos aliquod beneficium non debere et a quo accepimus; beneficium ergo ereptum et ablatum fuit. Sed quare beneficium dare desinimus? Non quia ablatum, sed quia corruptum. Aliquis reum me defendit, sed uxorem meam per vim stupro violavit; non abstulit beneficium, sed opponendo illi parem iniuriam solvit me debito; et si plus lesit quam ante profuerat, non tantum gratia extinguitur, sed ulciscendi querendique libertas fit, ubi in comparatione beneficium preponderavit iniuria; ita non aufert beneficium, sed vincit. Quidam non tam duri, quidam tam scelerati patres fuerunt, ut illos adversari et eiurare ius fasque esset. Numquid impietas secundum tempus omne quidem tamen omnibus prioribus officiis sustulit? Non beneficium tollitur, sed beneficii gratia restituitur; non efficitur ne teneam, sed ne debeam. Quemadmodum pecuniam tibi credidit, sed domum meam incendit: pensatum est creditum damno, nec reddidi illi nec tamen debeo. Eodem modo et hic quoque aliquid benigne adversus me fecit, aliquid liberaliter, sed postea multa superbe et contumeliose crudeliter; eo loco me posuit ut perinde liber adversus eum essem ac si nihil accepissem. Vim beneficiis suis attulit. Colonum suum non tenet, quamvis tabellis manentibus, qui segetem eius proculcavit, qui succidit arbusta; non quia recepit quod pepigerat, sed quia ne reciperet effecit. Sic debitori suo creditor sepe damnatur, ubi plus ex alia causa abstulit quam ex credito petit. Non tantum inter creditorem et debitorem iudex sedet, qui dicat: pecuniam credidisti. Quid ergo est? Pecus abegisti, servum eius occidisti, argentum quod non emeras possides; estimatione facta debitor discede, qui creditor veneras. Inter beneficia et iniurias ratio confertur. Sepe, inquam, beneficium manet nec debetur, si secuta est dantem penitentia. Si miserum se dixit quod dedisset, si cum daret suspiravit, vultum abduxit, perdere se credidit, non donare, si sua causa aut certe non mea dedit, si non desiit insultare, gloriari, ubique iactare et acerbum munus suum facere, manet beneficium quamvis non debeatur, sicuti quedam pecunie de quibus ius creditori non dicitur debentur, sed non exiguntur.

Dedisti beneficium, iniuriam postea fecisti: et beneficio gratia debetur et iniurie ultio. Nec ego illi gratiam debeo nec ille mihi penam; alter ab altero absolvitur. Cum dicimus beneficium illi reddidi, non hoc dicimus nos illud quod acceperamus reddidisse, sed aliud pro illo. Reddere est enim rem pro re dare; quidni? cum omnis solutio non idem reddat, sed tantundem. Nam et pecuniam dicimur reddidisse, quamvis numeravimus pro argenteis aureos, quamvis non intervenerint nummi, sed delegatione et verbis perfecta solutio sit. Videor tibi dicentem te audire: perdis operam; quo enim pertinet scire me an maneat quod non debetur? Iurisconsultorum iste acumina sunt, qui hereditatem negant usucapi posse, sed ea que in hereditate sunt, tamquam quicquam aliud sit hereditas quam ea que in hereditate sunt. Illud potius mihi distingue, quod potest ad rem pertinere: cum idem homo beneficium mihi dedit et postea iniuriam fecit, utrum et beneficium illi reddere debeam et me ab illo nihilominus vindicare, ac veluti duobus nominibus separatim respondere, an alterum alteri contribuam et nichil negotii habeam, ut beneficium iniuria tollatur, beneficium iniuria. Illud enim video in hoc foro fieri; quid in vestra schola iuris sit, vos scietis. Separantur actiones, et de eo quod agimus de eodem nobiscum agitur. Non confunditur formula: si quis apud me pecuniam deposuerit, idem postea mihi furtum fecerit, et ego cum illo furti agam et ille mecum depositi.

Que proposuisti, mi Liberalis, exempla certis legibus continentur, quas necesse est sequi; lex legi non miscetur; utraque sua via it: depositum habet actionem propriam, tam mehercules quam furtum. Beneficium nulli legi subiectum est, me arbitro utitur; licet mihi inter se comparare, quantum profuerit mihi quisque aut nocuerit, tum pronuntiare utrum plus debeatur mihi an debeam. In illis nichil est nostre potestatis, eundum est qua ducimur; in beneficio tota potestas mea est, ideo illa non separo, non diduco, sed iniurias et beneficia ad eundem iudicem mitto. Alioquin iubes eodem tempore et amare me et odisse et queri et gratias agere, quod natura non

recipit. Porro eo similiore fiat ut se beneficium i-
niuriae mixtum cum et cui ultro debeat.
Quemadmodum si quis scriptis nostris alias superne
imprimit versus priores litteras non tollit
sed abscondit, sic beneficium superveniens
iniuria apparere non patitur. Vultus tuus
tam [illegible] me tradidi colligit-
ur contrahitur et ... si secreto loquimur
cum videris. Non dicis: Quomodo hunc dom-
abis? Sic dixit, tam ... non
possum magis. Itaque si hunc satisfactum
existimas illo tuo animo an ei debeam
aliquid qui non nobis tam ... profuit? hoc a-
pertius potui dicere: in proposito debet
esse consultor, ut statim dijudicetur quod sub-
secuta ... quam ... et de-
bemus qui nobis dum non vult profuit
et an ei qui dum nescit. Nam si quis
coactus boni aliquid fecerit, qui nos non
obliget manifestius est quam ut in hoc
ulla verba impendenda sint. Et hoc quo
facile expedit et si qua similia huic
moveri possunt, si totiens illo cogitationem
nostram converterimus beneficium nullum esse nisi
quod ad nos primum aliqua cogitatione de-
fertur et amica et benigna. Itaque
non fluminibus gratias agimus quamvis
magna navigia patiantur et ad sub-
vehendas copias largo ac perenni
alveo currant. Aut piscosa et amoe-
na pinguibus arvis influant, nec
quisquam Nilo beneficium debere se iudicat
non magis quam odium, si immodicus su-
perfluxit tardeque decessit. Nec ventus
beneficium dat licet lenis et secundus
aspiret, nec utilis et salubris cibus.
Nam qui beneficium mihi daturus est debet non
tantum prodesse sed velle. Ideo nec mutis
animalibus quicquam debetur. Et quam multos e
periculo velocitas equi eripuit, nec
arboribus. Et quam multos aestu laborantes
ramorum opacitas texit. Quid
interest utrum me nesciens an nec-
tum ... beneficium ad-
ibuit ... beneficium
ei qui ... in proposito benefi-
ciendi ... prodesse ... benefi-
cium tu a quibus nesciens accipit nemo
a nescientibus. Quomodo multos fortuita
sanat nec ideo remedium est et in flu-
men alicui cecidisse frigoris magni
causa sanitatis fuit. Quomodo quorundam fla-
gellis quartana discussa est et metus
repentinus animum in aliam curam avertendo
suspectas horas fefellit, nec ideo quicquam
horum etiam si saluti fuit salutare est.
Sic quidam nobis profuit dum noluit,
immo quia noluit. Non tamen ideo illis bene-
ficia debemus quod perniciosa illorum consilia
fortuna deflexit in melius. An existimas

me debere ei quicquam cuius manus cum peteret
percussit hostem meum, qui nocuisset nisi
errasset? Saepe hostis dum aperte periurat
testibus ... abrogavit fidem et
reum velut factione circumventum miserabi-
lem reddidit. Quosdam ipsa quae pre-
mebat potentia eripuit, et iudices
quem damnaturi erant gratia damnare
noluerunt. Non tamen hi beneficium dede-
runt quamvis profuerint, quia telum quo
missum sit, non quo pervenerit quaeritur, et
beneficium ab iniuria distinguit non e-
ventus sed animus. Adversarius meus dum contra-
dicit et iudicem superbia offendit et in
unum testem temere demittit causam meam
erexit. Non quaero an pro me erravit qui
contra me voluit. Nempe et gratus sim, velle
debeo idem facere quod ille, ut beneficium dare
debuit. Numquid est iniquius homine qui eum
odit a quo in turba calcatus aut respersus
aut quo nollet impulsus est? Atqui quid est
aliud quod ipsum querelae eximat a quo
est alio cum in re sit iniuria quam ne-
scisse quid faceret? Eadem res efficit ne hic
beneficium dederit, ne ille iniuriam fece-
rit. Et amicum et inimicum voluntas
facit. Quam multos militiae morbo eripuit,
quosdam ne ad ruinam domus suae oc-
currerent inimici vadimonio tenuit.
Ne in piratarum manus pervenirent quidam
naufragio consecuti sunt. Nec his tamen
beneficium debemus quia extra sensum est casus
... ut inimicus qui nos lite sua detinuerat
dum vexat ac detinet. Non est beneficium
nisi quod a bona voluntate proficiscitur, nisi
illud agnoscit qui dedit. Profuit ali-
quis mihi dum nescit, nihil illi debeo.
Profuit cum vellet nocere, imitabor ipsum.
Ad primum illud revertamur: ut gratiam referam
aliquid me vis facere; ipse ut beneficium mi-
hi daret nihil fecit. Ad alterum transeamus:
vis me huic gratiam referre ut quod a
volente accepit nolens reddat? Nam quid
de tertio loquar qui ab iniuria in beneficium
delapsus est. Ut beneficium tibi deberem
parum est voluisse; ut non deberem
nimia non est satis voluisse. Beneficium enim non est
si optime ac plenissime voluntati
fortuna defecit. Ideo eque beneficium non est
ni fortunam voluntas antecessit. Non enim
profuisse te mihi oportet ut ob hoc tibi obliger
sed ex destinato profuisse. Cleanthes exemplo
eiusmodi utitur. Duos inquit et alter
... ex academia ... duos pu-
eros misi. Alter totam porticum perscrutatus,
alia quoque loca in quibus inveniri posse
sperabat percucurrit et domum non minus
lassus quam irritus rediit. Alter apud

primum tractatorem rescidit et dum magnus ar-
te concitatus congregat et vidit tristi-
ter Platonem quem non congregat in ve-
Illum inquit laudabimus puerum qui quum
in se erat quod iussus est fecit. Tunc scilicet
merentes castigabimus. Voluntas est que
apud nos ponit officium, tuum mihi quam
condicio fecit ut me debito obstringeret,
parum est illi velle. Et profuit parum est profu-
isse nisi voluit. Puta enim aliquem do-
nare voluisse nec donasse. Animum quidem
eius habeo sed beneficium non habeo quod consu-
mat et res et animus. Quemadmodum ei qui
voluit mihi pecuniam credere sed non dedit
nichil debeo, ita ei qui beneficium mi-
hi dare sed non potuit amicus ero sed
non obligatus. Et volo illi aliquid praesta-
re nam et ille voluit mihi. Ceterum si benig-
niore fortuna usus prestitero beneficium
dedero non gratiam retulero. Ille mihi gratiam
debebit referre. Hinc initium fiet a
me initium. Intelligo iam quid velis
querere non opus est te dicere. Vultus tuus
loquitur: si quis sua causa nobis profuit ei ne-
mo nichil debere? Aliquid hoc enim saepe te con-
querentem audio quod quidam homines sibi
prestant aliis imputant. Dicam in libe-
ralis sed prius ista quaestio dividenda
et rem aequalem a benigna separabo.
Multum enim interest utrum quis nobis beneficium
det sua causa an et sua et nostra. Ille
qui tota ad se spectat et nobis prodest
quia aliter prodesse sibi non potest, eo loco mi-
hi est quo qui pecori suo hibernum et esti-
vum pabulum prospicit, eo loco est quo
qui captivos suos ut commodius veniant
pascit et opimos boves saginat
et defricat. Quo non lanista qui familiam
suam summa cura exercet atque ornat. Multum
ut ait Cleantes a beneficio distat
negotiatio. Rursus non sum tam iniquus
ut nichil debeam ei qui cum mihi utilis esset
fuit et sibi. Non enim exigo ut sine re-
spectu sui mihi consulat, immo etiam opto ut
beneficium mihi datum vel magis danti prodesset,
dum id quod dabat duos intueretur et de-
deret et inter me seque divideret.
Licet id ipse ex maiore parte possideat,
si modo me in consortium admisit, si
duos cogitavit, ingratus sum non solum
iniustus nisi gaudeo hoc illi profuisse quod
proderat mihi. Summe malignitatis est
non vocare beneficium nisi quod dantem ali-
quo incommodo afficit. Alteri qui illi be-
neficium dat sua causa respondebo: Usus me
quare te potius mihi profuisse dicam quam me

tibi. Puta inquit aliter si non posse me
magistratum quam si decem captivos cives ex ma-
gno captivorum numero redemero, nichil
debebis mihi cum te servitute et vinculis
liberavero? Atqui mea id causa faciam.
Adversus hoc respondeo: Aliquid ista tua facis,
aliquid mea. Tua quod redimis, sed et quod
utiliter tua sit et quia redemisse
Itaque debeo non quod redimis me sed quod
eligis. Poteras enim et alium redimendo
mihi id consequi quod me; utilitatem mei
partiris mecum et me in beneficium recipis
duobus profuturum. Quid si me alios
Hoc totum mea causa facis. Itaque si praetor
te sortiri esset de decem captivis redempturos
decem at soli captivum exemptus nihil
debet ex eis quod mihi liberas
tibi. Quaeque imputares a tua utilitate
quod cuique seductum non sit in ideo beneficium in perpetuo
nec depono illud tamen in dalmatis et sibi
tamen quod si in sorte nomen meum
mississet et tamen nomen meum redimen-
dos exisset, nichil debes mihi, immo
debes sed exiguum. Quid sit hoc dicam.
Aliquid ista mea causa fuit quod me ad
fortunam redemptionis admittis. Quod exire
nomen exiit sorti debeo; quod exire
potuit tibi. Additum tibi ad beneficium
dedisti cuius maiorem partem fortune de-
beo. Sed hoc ipsum tibi quod fortune debeo pos-
tum illos sed ex toto. Perveribo tuus mer-
cennarium beneficium et quod qui dat non
computat cui sed quanti datum sit.
Pudeat me si quis se vendat mihi quis
frumentum vendidit non possum vivere nisi emero
sed non debeo vitam quia emi. Nec quam neces-
sarium fuit estimo sine quo victurus non fui sed quam
ingratum quod non habuissem nisi emissem, in quo
invehendo mercator non cogitavit
quantum auxilii allaturus esset mihi sed quantum
lucri sibi. Quod emi non debeo. Isto modo
inquit nec medico quicquam debere te nisi
mercedulam dicis nec preceptori quia
aliquid numeraveris. Atqui omnium horum apud
nos magna caritas, magna reverentia.
Adversus hoc respondetur quaedam pluris esse
quam emuntur. Emis a medico rem inex-
timabilem vitam ac valitudinem bonam,
a bonarum artium preceptore studia li-
beralia et animi cultum. Itaque his non
rei pretium sed opere solvitur, quod deserviunt,
quod a rebus suis avocati nobis vacant.
Mercedem non meriti sed occupationis sue
ferunt. Aliud tamen dicam verius quod statim
ponam si prius quomodo istud refelli possit
ostendero. Quaedam inquit pluris sunt quam
venierunt et ob hoc aliquid mihi extra pretium
quamvis empta sint debes. Primum quid interest

quanti sint. cum de pretio inter emptorem uenditoremque
conuenit. Demum non enim emit illud suo
pretio, si tuo plurimo est minoris quam uenit, sed
pluris uendi non potuit. Pretium autem
rei pro tempore est. Cum bene ista laudaueris
tanti sunt quanto pluris non possunt uenire. Pre-
terea nichil debet qui bene emit ex-
in causa si plurimi ista sunt tamen non ulli
pretium tamen minus est. ut non exiguum effectu-
ne sed exiguum et annona estimetur.
Quid tu pretium ponis traiecti maria
et per medios fluctus cum e terre conspectu
recessit. certam secuit uiam et preuidit
futuras tempestates et securis omnibus subito
iubet uela stringi armamenta demitti
et paratos ad subitum procelle et repentinum
impetum stare. hunc tamen tante rei
premium uectura persoluit. Quanti extima-
mus in solitudine hospitium, in ymbre
tectum, in frigore balneum et ignem. Scio
tamen quanti consecuturus diuersorium subeam.
Quantum nobis prestat qui labentem domum
suscipit et agentem ex ymo rimas
incredibili arte suspendit. Certa tamen
et leuis pretio fulture subducte merces. Murus
nobis ab hostibus tutelam et a subitis
latronum incursionibus prestat. Notum tamen
quanto illas turres pro securitate publica
propugnacula habituras extruat
faber, quid in die mereat. Infinitum
erit si latius exempla conquiram quibus appa-
reat paruo magna constare. Quid
ergo quare et medico et preceptori plus
quiddam debeo nec aduersus illos mer-
cede fungor. Quia ex medico ac pre-
ceptore in amicum transeunt et nos non
arte quam uendunt obligant sed benigna
et familiari uoluntate. Itaque me-
dico nichil amplius quam manum tangit
et me inter eos quos perambulat
ponit sine ullo affectu facienda aut ui-
tanda precipiens nichil amplius debeo
quia me non tamquam amicum uidet sed tamquam
imperatorem. Ne preceptorem quidem
habeo cur uenerer si me in grege
discipulorum habuit si non putauit dignum
propria et peculiari cura si numquam in me
derexit animum et cum in medium effun-
deret que sciebat non didici sed exce-
pi. Quid ergo est quare istis debeamus
multum non quia pluris est quod uendiderunt
quam emimus sed quia nobis ipsis aliquid pre-
stiterunt. Ille magis pependit quam medi-
co necesse est. pro me non pro fama artis
extimuit. non fuit contentus remedia
monstrare et admonuit. inter sollici-
tos assedit et suspecta tempora occurrit.
nullum ministerium illi oneri nullum fastidio

fuit. Gemitus meos non securus audiuit.
In turba multorum inuocantium ego illi poti-
ssima curatio fui. tantum aliis uacauit
quantum mea ualitudo permiserat. Huic
ego non tamquam medico sed tamquam amico
obligatus sum. Alter rursus docendo
et laborem et tedium tulit. preter illa que
a precipientibus in commune dicuntur aliquid
instillauit ac tradidit. hortando
bonam indolem erexit et modo laudi-
bus effecit animum modo admonitionibus
et discussit desidiam. Tum ingenium la-
tens et pigrum iniecta ut ita dicam manu
extraxit. nec que sciebat maligne
dispensauit quo diutius esset necessarius sed
cupit si posset uniuersa transfundere. In-
gratus sum nisi illum inter gratissimas necessi-
tudines meas diligo. Sordidissimorum quoque
artificiorum institoribus supra constitutum
aliquid adicimus si nobis illorum enixi-
or uisa et gubernatori et opifici uili-
ssime mercis et in die locato collu-
rarium aspersimus. In optimis uero
artibus que uitam aut conseruant aut ex-
colunt qui nichil se plus existimat
debere quam pepigit ingratus est. Adice
quod talium studiorum traditio miscet animos.
Hoc cum factum est tam medico quam preceptori
pretium opere soluitur animi debetur. Platoni cum
flumen naue transisset nec ab illo quicquam
portitor exegisset honori hoc suo da-
tum credens dixit positum illi esse apud Pla-
tonem officium. Deinde paulo post cum alium
atque alium gratis eadem diligentia transue-
here uidisset negauit illi iam apud Platonem
positum officium. Nam ut tibi debeam
aliquid pro eo quod prestas debes non tantum
mihi prestare sed tamquam mihi. Ob id
quod spargis in populum neminem appellare potes.
Quid ergo nichil tibi debebitur pro hoc? Tamquam
ab uno nichil. cum omnibus debeo. Negas inquit me ullum
dare beneficium ei qui me gratuita naue
per flumen Padum tulit? Nego. aliquid
boni facit. beneficium non dat. facit
enim sua causa aut utique non mea. in sum-
ma ne ipse quidem se in beneficium iudi-
cat dare sed aut rei publice aut uicinie
aut ambitioni sue prestat et pro hoc aliud
quoddam commodum expectat quam quod a sin-
gulis recepturus est. Quid ergo inquit
si princeps ciuitatem dederit omnibus
Gallis, si immunitatem Hispanis, nichil
hoc nomine debebunt? Quidni debeat

debebunt aut. no tanq ipi bnficiu s
tanq publice parte. Illam inqt quit
cogitacoe mea illo tpe. qo pmisisse
p aet. Voluit nempe tunc duci ut
a me dicetur tamen ista que ei debetur
qui me sibi no substituit cu fetus
eet qd fecit. Primu tu cogitat yallis
oibus p dese et m cogitat p deesse
Grat enim tullo et me etsi no mei
publice tn nota q p cedit. Demum eo
qd illi no tanq ipm debeo s q ne
uniq ipso no tanq p me solua
s tanq p pria q ferri. Si qo prie
me petiuit expedat. no dicit me
illius debitore ut hoc ob alienu
p stetero. si candida a reus qd exsul
uedu tn hoc porcom inqt dabo. Sic
istius inuuiter q pmissi eu debitore
me nego quia m quid dedit s no
ipse me. et m quide s nescies qui
m dat. Pictho mus aliq m depri
dendi sciat. et ad me qd tribu inat
quo loqd p vet. ipe me dz sum esse
qd obliget me. Isto inqt modo
nec soli nec lune. Quid dcs. No enim
ipe mouet quod tu i hoc mouent
ut pmissa q fuct. et p me moue
pmissore eo ps su. Adice nc q mea
et hor gaties dissimiles. Adqui
m paest ut p me pst tibi. no de
dit bnficiu qz a me uisentuiset
sue ptili. Sol at et luna etsi nob
p sut sua ca no: no i hoc tm p sut
ut p nos p sut sibi. Cum ii nob
ill q fere possim. Scias qd sole et
lunam nob uelle p desse si nolle
potuerit. ill at no lz no moueri
nd fimiad q sistat et ope fiud int
initat. hc inde qt modo restella
no iomus iob. i. qui no pt uelle
So maxi argumenta z sua uolu
ut nunta quide posse. Vir bonus
no pt no facere qd facit. no ca eet
bonus nisi feceret. So ut bonus vir
bnficiu dat qz facit qd debet in
tu inest uos dicas no bnfic facere
qz togit an u pt nolle. na si uere
z illi facit no debeo ipi bnficia
s cogeti. Si i uere z illi velle. ob
hc qz uetus hz melius qd velut ipe
cogit. Ita q tanq coacto no debes
tanq cogeti debeo. Desinat inqt
uelle. hc loco tibi occurrat tamb

tery demeres z ut eadue ex voluntate
esse eui no z periculu desinendi pter
di qz se i qriu tu exdimso necesse
uideri debeat uelle q suus uolu
tas ingit eo etia z ut eya fit Mu
si ib q miss qui pt stati nolle ib
no uideb uelle i aug uaz u eadr
nolle. Agedu inqt si pnt resistat
hc dicis oia ista ingetibz intuall
diducta et i custodia pmissa dis
posita. sta doues suas deserat ysbita
q fusione rer sydera sideribus inc
currant. et rupta rer q cordia in ru
inam d'ina labat q eeste q uelocit
tatissime i tot secula pmissas uices
i medio itine destituat. et q nuc
eut altius reddent q oporturus
libramt medi exequa te pantia
repetinis q cremet incedio ut ex
tata varie solua. utz caut in
pmd oia. ignis tueta possideat de
in pigra nox ocupet et p funda
uorago tot deos sorbeat. Z tu
ut tu eo arguer ista q tede put
tibi etsi i mto eunt q. ita tua ca
etsi maior illis alia at por ca
z Adyce nuc q no ex tua co gui
deos s sua illis i lege eternaz uolu
tas z Statuerut q no mutarent
itaqz no put videri facturi aliq
quis uolut qz q p desine no
possint pseuerare noluerut. nc
inq pnu q silu dcos penit. Sunc
dubio stare illis et desectu quod
no lz uz no abundo qz ciuis sua
illos i pposito tenet. nc inbecilli
p manet Sz qz no lz ab optimis
errare et sic ire decreturz supa
aut illa q stitute eu pmissa dispo
nerut et uita uiderut. ra in qz ho
bucrut. Itaqz no put uideri sua
tm ca decurre et explicare opus
suu quia pos opis sumus et nob
deimus qo soli et lune et ceteris
celestibus bnficiu. quia etsi potiora
ill sint i que oriunt no tm i ma
iora ista uiuat. Adyce q ex desti
nato iuuat io q obligati sumus
qui no i bnficiu ignoratum mci
dimus. Sz hic que accepimus acce
ptuos facerit. et q qm manus
ill ppositu sit. maior q actus suu
fructus q fuat uirtua. tn i mas
qd utili tas apud rer inceps pmissa z

et is ordo mundo datus ut aspiceretur
animis nostris inter multa igitur denique pa-
rentibus nostris precatale et multi non ut
gignerent coierunt. Dii non potuerunt ignorare
necessarie quod effectura erant cum omnibus
alimenta populisque et ex sapientia providerent
nec ex neglegentia fluxit quibus
tam multa genuerunt. Cogitavit nos
ante natura quam fecit nec tam leve opus
sumus ut illi potuerimus excidere. Vide
quantum nobis permiserit quam non intra hu-
manos tantum imperii condicio sit. Vi-
de in quantum corporibus vagari liceat
que non coercuit fine terrarum, sed in omnem
partem sui misit. Vide animi quantum au-
deant quemadmodum soli aut noverint
deos aut querant et mentem in altum da-
ta divina comitentur. Scies non esse
hominem tumultuarium et incogitatum
opus. Inter maxima rerum suarum natura nichil
habet quo magis glorietur aut certe cui glo-
rietur. Quantus iste furor est controver-
siam diis muneris sui facere. Quomodo ad
istos eos hic erit gratus quibus
gratiam referre sine impendio non potest qui
negat se ab hiis accepisse a quibus
cum maxime accepit qui et semper da-
turi sunt et numquam recepturi. Quanta
autem perversitas ob hoc alicui non debere
quia etiam infitianti benignus est et continuacio-
nem seriemque beneficiorum argumentum
vocare necessario dantis. Nolo sibi habeat
quis illum rogat et omnes alias in-
pudentis animi voces his astrue. Non
ideo de te minus meretur is cuius libera-
litas ad te etiam dum negas pervenit
cuiusque beneficiorum vel hoc maximum est quod
etiam querenti daturus est. Non vides quemadmodum
teneram liberorum infantiam parentes
ad salubrium rerum patientiam cogunt?
Flentium corpora ac repugnancium dili-
genti cura fovent et ne membra inma-
tura libertas detorqueat in rectum ex-
itura consingunt et mox liberalia
studia inculcant adhibito timore
nolentibus. Ad ultimum audacem iuven-
tam frugalitati pudori moribus bonis
si parum sequitur coactam applicant.
Adolescentibus quoque iam potentibus
sui si remedia metu aut intemperan-
tia reiciunt vis adhibetur et ser-
vitus. Itaque beneficiorum maxima
sunt que a parentibus accepimus dum
aut nescimus aut nolumus. His ingratis
et repudiantibus beneficia non quia no-
lunt, sed ne debeant similes sunt ex diverso
nimis grati qui aliquid incommodi pre-
cari solent hiis quibus obligati sunt
aliquid adversi in quo affectum memorem

accepti beneficii approbent. An hoc recte fiat
et pia voluntate queritur. Quorum animus simillimus
est pravo amore flagrantium qui amice
sue optant exilium ut desertam fugientemque
comitentur. Optant inopiam ut magis
desideranti donent. Optant morbum ut
assideant et quicquid inimicus optaret ama-
tes vovent. Fere idem itaque exitus est odii
et amoris insani. Huic ergo simile est quod i-
dem qui amicis incommoda optant que
detrahant et ad beneficium iniuria veni-
unt cum satius sit vel cessare quam per scelus
officio locum querere. Quid si gubernator
a diis tempestates infestissimas et pro-
cellas petat ut gratior ars sua periculo
fiat. Quid si imperator deos oret ut
magna vis hostium circumfusa castris fo-
ssas subito impetu compleat et vallum
trepidante exercitu vellat et in ipsis portis
infesta signa constituat quo maiore gloria
cum rebus lapsis profligatisque succurrat. Omnes
isti beneficia sua detestabili via ducunt
qui deos contra eum advocant cui ipsi suc-
cursuri sunt et ante illos sterni quam erigi
volunt. Inhumana ista et perversa gratia
est natura contra eum optare cui de esse honeste
non possis. Non nocet mihi votum me-
um quia simul opto et periculum et remedium.
Hoc dicas non nocere te precatum sed minus quam
si in ipso remedio periculum optares. Nec
ut ex hostibus meis eripere, ut
tam ut civitas includere. Non est
sustulisti ut mihi id debeam
beneficium in me, sumus ut nunc id detra-
xisse merito quod ipse qui deiecit
intulerat non me liberet malo quam
intulerat. Non eris gratus si quem inve-
neris potes mi, si vulneraveris ut sane-
ravisses sanares. Numquam cicatrices et tollorum vul-
nera placuerit. Quid ita volo ita tibi gaudemus
ut non fuisse mallemus. Si hoc ei optares
cui nullum beneficium haberes, inhumanum
erat votum. Quanto inhumanius et optare
cui beneficium debes. Simul inquit ut
possem ferre opem illi precatus sum ut
te in media parte voti tui deprehendam
iam ingratus es. Nondum audio quod ille
velis pati. Precare fortius quod illud velis pati
sollicitudine et metu et maiore aliquo
quam imperare malo. Optas ut opera tua
indigeat hoc pro te est. Non succurrere vis
illi sed solvere. Qui sic properat solvere
non solvere. Ita quod in voto tuo tu-
rpe est et cetera erat ipsum tempus et ingratum
quod nolle deberes. Optas non ut tu
facultatem habeas referende gratie, sed ut
ille necessitatem implorande. Superiorem te
facis et quod nefarium est, eum bene meritum ad
pedes tuos mittis. Quanto satius est
honesta voluntate debere quam per malam

tam soluere. Si imprecarer qui accepit mi-
peritos. Rursus non nisi quod dederat amitteret.
Nunc enim illum subiciam tibi iactura rerum suarum
et status multitudine in id deuocatur ut
in se beneficia sua iactat. Quidni te puta-
bo tortorem eius cum prodesse uis optimi-
bus. tu tu istud uocabis. quod in te gratum et
inimicum [illegible] dicendi quod non dubites ad-
[illegible] et hoste fecisse. Si eximia ta-
[illegible] ~~[illegible]~~ hostesque expetiuerunt capere quas-
dam urbes ut subigerent et nunc quasdam
ut igne perderent nec id non hostilitate [illegible]
~~[illegible]~~ in quibus
quod nullissimus est pro crudelitatis uenit
Demetrius qua [illegible] uota que
nec desunt nunquam uolet. Quid [illegible] per quos fuit
necesse [illegible] cum [illegible] agit tamen in his
succedere. Res [illegible] fuerit nunquam cum
a domino uoluerit [illegible] illius [illegible] pius
ipsis domini illius [illegible] imponis et [illegible] tu
imponis te [illegible] ut tu [illegible]
nocebunt. Si accusatores submisero
quem deinde remouerem si aliquid illi lite
implicatis quia subinde disputes. Non
de tuo fidele dubitaret. Quid mihi est
de tuo fraude ... cum uota
ipsis [illegible] illi aduersarios quibus
nisi quod [illegible] quam ei inimica illi
Non est quod uotum tuum a superna [illegible]
facio. uotum tuum in inuiso [illegible] si inuitum
inimicum. Immo in inuiso est si inuitum
ex [illegible] non efficias de magis [illegible]
non quicquam optas. Sed [illegible] non alius
[illegible] inuisti quod si per fecas. Si uota
[illegible] ualuisset et in hec ualuisset ut
[illegible]. Primum etiam non optas periculum
submitto auxilio. deinde [illegible] quod [illegible]
puta. Quod nocet [illegible]. Vetera tu [illegible]
to in uoti tui [illegible] tempestas
occupat portum [illegible] dubem. Quam
tu existimas tormento esse si arce
agnouisset si sinat ut fugerit trepidat
esse est si absolutus fuerit [illegible] dixisse
illius metus tu gratus [illegible] sumus ut uo-
luntas sit solida et in [illegible] iussa sermo
tas. Opta sit reddere in beneficium pos-
sit opus erit, non ut opus sit. Si esset in
tua potestate quod optares fecisses. Quanto
hic honestior uotis [illegible] opto in eo statu
sit quo semper beneficia distribuat, nunquam
desideret. Sequar illud [illegible] tribuen-
tis [illegible] largiendo [illegible] ut [illegible]
illi, sic dandorum beneficiorum inopia
datores [illegible]. Nam per se [illegible]
admirationem [illegible] se [illegible]
at per uotet [illegible] quod illi et
[illegible] nec expiri [illegible] sit
[illegible] implacabilis sit ipse nemo
placatos [illegible] equalem in eius fortuna
indulgentia praeuenit ut nec illi possit

esse nisi gratia gratus. Quanto hi iustiores
uota sunt que te in nullas occasiones dif-
ferunt, sed statim gratum faciunt. Quemadmodum quod
non properabis referre gratiam per partes reddunt
quam multa sit per quam quicquid denuo reddat
et felicibus possumus reddere cum plurimas
assidua consuetudo sermo quibus et in adu-
latione loquendi. Cum [illegible] si deliberante
uelit diligentes tute si reddere quietis
familiaritatis. Reges [illegible] tu altior scala
posuerunt ut non alii eo magis amicus
desit. Ex quo [illegible] ista [illegible]
uoto [illegible] [illegible] per [illegible]
pellenda ut gratus esse possis gratitudinis
opus est. Non ex hoc quidem [illegible] in-
telligis quam melius [illegible] tuum [illegible]
Pone animo tuo caritatem [illegible] sordes,
seruitutem, bellum, egestatem. Hae sunt occa-
siones uoti tui. Si quis tecum contraxit,
ista dimittat. Quanto potius eum potentem
esse uis cum plurimum debes. Quemad-
modum ut dixi uetat te referre. Assimula
felici te praebitas gratias; nunquam plenam tibi
[illegible] et media [illegible]. Quemadmodum tu ne-
fas debitum est locupletibus solui
nec te a multa distringere. Quia satis eo
clusit opulenta felicitas, Demosthe-
tibi numquam rei inopia laboret. Mag-
na fastigia quod omnia possidentibus deest.
Sollicitat ille qui uerum dicit et homines
inter mentientes stupescentes ipsa res quae sub
per rerum blanda consuetudine adignorati-
onem ueri perducit [illegible] consensu
tentum est. Flos [illegible] Non uides quod [illegible] illos
[illegible] agat extincta libertatis
et fides in obsequium [illegible] summissa
dum nec [illegible] sui scientia [illegible]
[illegible] adulandi certamen et unum amicorum
omnium officium una contentio quis bla-
dissime fallat. Ignorauerunt uires
suas et dum se tam magnos quam au-
diunt credunt attraxere super uacua et
in discrimen omnium bella, utilem etiam
necessariam rupere concordiam, secuti
ira quam nemo reuocabat, quamplurimorum sa-
nguine hauserunt fusuri nouissime
suum dum uindicant inexploratam per-
fectamque non numquam existimant tempore gra-
uiora et perpetua credunt quae in summum
perducta nutant [illegible] super se ac
suos reges fregere. Nec intellexerunt in
illa serena ueluti et nitore [illegible] fluctibus
bonis resulgente ex eo tempore ipsos nihil
non aduersi expectare debuisse ex quo
nihil ueri audire potuerunt. Cum
bellum Graeciae indiceret Xerses, ex Xersis rege Persarum
animum tumentem oblitumque quam ca-
ducis confideret nemo non impulit. Alius
aiebat non laturos nuntium belli

et ad primam adversus famam terga versuros. Alius nichil esse dubii quin illa mole non vinci solum Grecia sed obrui posset, magis verendum ne vacuas desertasque urbes invenirent et profugis hostibus vaste solitudines relinquerentur non habituris ubi tantas vires exercere possent. Alius vix illi rerum naturam sufficere, angusta esse classibus maria, militi castra, explicandis equestribus copiis campestria, vix patere celum satis ad emittenda omni manu tela. Cum in hunc modum multa undique iactarentur que hominem nimia existimatione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedemonius solus dixit ipsam illam qua sibi placeret multitudinem indigestam et gravem metuendam esse ducenti; non enim vires habere sed pondus; inmodica numquam regi posse, nec diu durare quicquid regi non potest. In primo inquit statim monte Lacones obiecti dabunt tibi sui experimentum. Tot ista gentium milia trecenti morabuntur; herebunt in vestigio fixi et commissas sibi angustias tuebuntur et corporibus obstruent. Tota illos Asia non movebit loco. Tantas minas belli et pene totius generis humani ruentis impetum paucissimi sustinebunt. Cum te mutatis legibus suis natura transmiserit, in semita herebis et existimabis futura damna cum putaveris quanti Thermopilarum angusta constiterint; scies te fugari posse cum scieris posse retineri. Cedent quidem tibi pluribus locis velut torrentis modo ablati, cuius cum magno terrore prima vis defluxit; deinde hinc atque illinc coibunt et tuis te viribus prement. Verum est quod dicitur maiorem belli apparatum esse quam qui recipi ab hiis regionibus possit quas oppugnare constituis. Sed hec res contra nos est. Ob hoc ipsum te Grecia vincet quia non capit; uti toto te non potes. Preterea que una rebus salus est occurrere ad primos rerum impetus et inclinatis opem ferre non potes nec fulcire ac firmare labentia; multo ante vinceris quam victum te esse sentias. Ceterum non est quod exercitum tuum ob hoc sustineri putes non posse quia numerus eius duci quoque ignotus est. Nichil tam magnum est quod perire non possit, cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsa magnitudine sua causa. Acciderunt que Demaratus predixerat; divina atque humana impellentem et mutantem quecunque obstiterant trecenti stare iusserunt. Stratusque per totam passim Grecie Xerses intellexit quantum ab exercitu turba distaret. Itaque Xerses pudore quam damno miserior Demarato gratias egit quod solus sibi verum dixisset et permisit petere quod vellet. Petiit ille ut Sardis maximam Asie civitatem curru vectus intraret, rectam capite tiaram gerens; id solis datum regibus. Dignus fuerat premio antequam peteret; sed quam miserabilis gens in qua nemo fuit qui verum diceret regi nisi qui non dicebat sibi.

Divus Augustus filiam ultra pudicitie maledictum impudicam relegavit et flagitia principalis domus in publicum emisit: admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus civitatem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat filie in stupra placuisse, cotidianum ad Marsiam concursum, cum ex adultera in questuariam versa ius omnis licentie sub ignoto adultero peteret. Hec tam vindicanda principi quam tacenda, quia quarundam rerum turpitudo etiam ad vindicantem redit, parum potens ire publicaverat. Deinde cum interposito tempore in locum ire subisset verecundia, gemens quod non illa silentio pressisset que tam diu nesciverat donec loqui turpe esset, sepe exclamavit: Horum mihi nichil accidisset si aut Agrippa aut Mecenas vixisset. Adeo tot habenti milia hominum duos reparare difficile est. Cese sunt legiones et protinus scripte; fracta classis et intra paucos dies natavit nova; sevitum est in opera publica ignibus, surrexerunt meliora consumptis. Tota vita Agrippe et Mecenatis vacavit locus. Quid putem? Defuisse similes qui assumerentur an ipsius vitium fuisse quia maluit queri quam querere? Non est quod existimemus Agrippam et Mecenatem solitos illi vera dicere; qui si vixissent inter dissimulantes fuissent. Regalis ingenii mos est in presentium contumeliam amissa laudare et hiis virtutem dare vera dicendi a quibus iam audiendi periculum non est.

Sed ut me ad propositum reducam, vides quam facile sit gratiam referre felicibus et in summo humanarum opum positis. Dic illis non quod volunt audire sed quod audisse semper volent; plenas aures adulationibus aliquando vera vox intret; da consilium utile. Queris quid felici prestare

possis. effice ne felicitate sue recedat ut sciat illum cuius et fidei manibus gtine dam pectus i illum gtuleris si illi multa fiducia pruasus se potente existimet. dedit casus doruerit mobilis ee q dedit casus et maiorem tm suspecte q uenerit nc hys portionibus quibus adsumet poteris retroriri sepe mr fortuna maxima et ultima nihil inesse. Restat quintum sit prius amicitie. si non intelligis quilibet illi dabitur tui dederit amicus tec te illi dabit cui ded. amicum in non domibus tm si sentiat rata q non alubi magis deest q ubi creditur. aliud age ornni istos tu liberos esse ux. dare ornnis datorum capienti n media a nome datorum existias ee Non sunt i in ano turba qui agmine magno ianua pulsantur qui i prim et secudas admissionem deserunt. Consuetudo ista uetus regibus regnis sunt simulantibus ipsum amicorum describere et est proprium superbie magni estimare introitum ostio suo gressus et pforte dare ut ostio suo gressum assideas ut gradum pforti intra domum ponas i qua deinceps multa sunt ostia que receptos excludunt. Apud nos primi omni gratiam dat Apud nos primum omni gratiam instituerunt morem hunc dividere separandi turbam suam et alios i secretum sgregare alios cum pluribus alios cum omnibus habere. habuerunt ergo isti namque amicos primos habuerunt secundos nunquam ueros. Amicum uocas cuius salutatio disponitur. non potes tibi fides patere qui per fores ma lignas optas non intrat sed illabitur. Huic liceat usque ad distinguendam libertatem sermonis et publicum iam et gue misterium ignoto habe. non nisi suo ordine intrant. Quod si istorum uenis quorum salutatio urbem concutit. sata tec si animaduertis obsessis magnis frequentia uiis et commeantium i utrumque partem turbas illum cum ipsa tamen uacare te i locis hominibus plenis amicum rursum in pectore amicus non i atrio querendus illo recipiendus illuc retinendus et i sensu recondendus hoc doce. gratus es non ei studio si rebus bonis suppetatur non i tranquillis i dubijs et i aduersis et i rebus capiendis ut dubia prudenter tractes adversa fortiter leta moderate. Ita i omnia utilem te amico exhibere poteris. nunquam eius desiderium optimis i tuis multa inchoamus non ut optes i tanta rarum que tibi magis excedere fidei probat. incidet enim qui optat diuitias alicui i hoc ut illarum partem ipse

ferat. quibus pro illo modo tam optat sibi prospicit. sic qui optat amicum quoque aliqua necessitate aut aliquo adiutorio suo saltem dissoluat. per tam ingratus sit illi praefert et talem existimat illum miserum esse ut ipse gratus sit et ob hoc ipsum ingratus esse. honerat ei se uult et tam gratum liberatum multum inter utrumque percipere. liberati non cum eius gratiam ut reddas debitum. an ne ut debeas eum reddere uult illum ut debeas cui reddere uult illum se tamen domo aptauit. et reddens illi uenire qui nolet omni uiuens ad quem liberalem uult. quo magis ad hoc cupiet premere qui pessime uoluitur. Ista quidem nimia festinatio ingratum est. cui petere debes exprimere non possum tamen si recipere tu quod dixi non inibis reddere uero prius debitum. sed effugies hoc dicere uideris ornnia isto tantum quo tam inlaboratum est ne isti obligatus sum. Si optaris ut illi de suo soluat. multum ubi cum uiderit ergo dicere. hic quod optas inique est. exorcitatus enim illud et caput maximum dura tibi fratrem effetas. Nemo ut existimo de i humanitate aut tam dubitaret si aperte illi paupertatem si captiuitatem si famem ac metum i precaretur. Nec iniquum aut uerborum ista sit natiuum Secundum enim aliquid horum optare animus. et hoc istum ee puta quippe ne ingrati esse faciat qui uero non nisi i eorum tamen sed infidiaris. Busiris precibus et sermo pro deo mentem si precatur ipse uoluit ut captiuitati perpetue captiuit sermo potius iuuenes ut bona libertate ostendit. si optauerit ut aliqua i mensa ipsum in fugere soluendo credendo darent ipsis creatio exhibere perueniret ex medio pariterque medico capitis. Rich deo stupiri romani si primum dicti bellum ut finiretur per senatum illud mihi. Dc eyis qui morte precationis fuerunt si prius optauerit ut deuotionem fortissime locum ultra rex uenit tamen faceret. Grauissima infamia et medici opus quod ex illi qui auferunt morbos et irritauerant ut maiorem gratiam pararent non potuerunt dissoluere et cum magna miserorum uexatione interierunt. Callistratum aiunt itaque heretator auctore qui i exilium esset iret. quod multos in illo seditiosa ciuitas et intemperanti liberata expulerat optante quodam ut Athe niensibus necessitas restituenda exules esset abhominatum sit talem reditum.

Calixt

ex Rutilij

Rutilius noster animosius cum quidam illum consolaretur et diceret instare arma civilia, brevi futurum ut omnes exules reverterentur: Quid tibi, inquit, mali feci ut michi peiorem reditum quam exitum optares? Malo ut patria exilio meo erubescat quam reditu mereat. Non est istud exilium cuius neminem non magis quam damnati pudeat. Quemadmodum ad illi servaverunt bonorum civium officium qui reddi sibi penates suos noluerunt clade communi, quia satius erat duos iniquo malo affici quam omnes publico, ita non servat grati hominis affectum qui bene de se merentem difficultatibus vult opprimi quas ipse summoveat; qui etiam si bene cogitat, male imprecatur. Ne in patrocinium quidem, nedum in gloriam, incendium extinxisse quod feceris.

In quibusdam civitatibus impium votum sceleris vice tenuit. Demades certe Athenis eum qui necessaria funeribus vendebat damnavit, cum probasset magnum lucrum optasse, quod contingere illi sine multorum morte non poterat. Queri tamen solet an merito damnatus sit. Fortasse optavit non ut multis venderet, sed ut care, ut parvo sibi constarent que venditurus esset. Cum constet negotiatio eius ex empto et vendito, quare votum eius in unam partem trahis, cum lucrum ex utraque sit? Preterea omnes qui in ista negotiatione sunt damnes; omnes enim idem volunt, idem optant. Magnam hominum partem damnabis; cui enim non ex alieno incommodo lucrum? Miles bellum optat, si gloriam; agricolam annone caritas erigit; eloquentie pretium excitat litium numerus; medicis gravis annus in questu est; institores delicatarum mercium iuventus corrupta locupletat; nulla tempestate, nullo igne ledantur tecta, iacebit opera fabrilis. Unius votum deprehensum est, omnium simile est. An tu Arruntium et Haterium et ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt non putas eadem habere que designatores et libitinarios vota? Illi tamen quorum mortes optent nesciunt; hii familiarissimum quemque, ex quo propter amicitiam spei plurimum est, mori cupiunt. Illorum damno nemo vivit; hos quisquis differt exhaurit. Optant ergo non tantum ut accipiant quod turpi servitute meruerunt, sed ut tributo gravi liberentur. Non est ergo dubium quin hii magis quod damnatum est optent, quibus quisquis morte profuturus est, vita nocet. Omnium tamen istorum tam nota sunt vota quam inpunita. Denique se quisque consulat et in secretum pectoris sui redeat et inspiciat quid tacitus optaverit: quam multa sunt vota que etiam sibi fateri pudet, quam pauca que facere coram teste possimus.

Sed non quicquid reprehendendum et damnandum est. Sicut hoc votum amici, quod in manibus est, male utentis bona voluntate et in id vitium incidentis quod vitat; nam dum gratum animum festinat ostendere, ingratus est. Hoc ait: In potestatem meam recidat, gratiam meam desideret, sine me salvus, honestus, tutus esse non possit; tam miser sit ut illi beneficii loco sit quicquid redditur. Hec diis audientibus: Circumveniant illum domestice insidie quas ego solus possim opprimere; instet potens inimicus et gravis, infesta turba nec inermis; creditor urgeat et accusator.

Vide quam equus sis: nichil horum optares si tibi beneficium non dedisset. Ut alia taceam graviora que committis, pessima pro optimis referendo, hoc certe delinquis quod non expectas suum cuiusque rei tempus; quod eque peccat qui non sequitur quam qui antecedit. Quomodo beneficium non semper accipiendum, sic non utique reddendum est. Si michi non desideranti redderes, ingratus esses; quanto ingratior es si desiderare me cogis. Expecta; quid ita apud te munus meum non vis subsidere? Quid obligatum moleste fers? Quid tamquam cum acerbo feneratore signare contendis? Quid michi negotium queris? Quid in me deos immittis? Quomodo exigeres qui sic reddis?

Ante omnia ergo, mi Liberalis, hoc discamus beneficia secure debere et occasiones reddendorum observare, non manu facere. Ipsam illam cupiditatem primo quoque tempore liberandi se meminerimus ingrati esse; nemo enim libenter reddit quod invitus debet, et quod apud se esse non vult onus iudicat esse, non munus. Quanto melius ac iustius in promptu habere merita amicorum et offerre, non ingerere, nec obaeratum se iudicare, quoniam beneficium commune vinculum est et inter se duos alligat. Dic: Nichil moror quominus tuum revertatur; opto hilaris accipias

Si nescias alterutri nrm i mu fitoqz quodda datu e ut et tu rogaris bn ficiu recipe aut ego accipe. Det|erior est qui prior. Ego pato qui illa neg|ra ī iniqua e. Quidam huic anim in|p̄mi tpr adpeuit mfteri dñ testes|fuit. Soleo in liberal notare huic|ad te affectum et qi manum praude|nereut et estuauit ne i ullo offi|tio sit tardior. Non deest huic animo|sollicitudo q sui maz fiducia sui et|ex ostia ueri amor derisa ois|anxietas. Tam quam ē recipe|qd debes ihc p̄mi bnfiem dati|sit iubs ut recipiedi tps eligat qui|dedit. Sit uerear ne hoies d me|sepius loquant talis agit q fame|nō osciētie utq ē. Duos rei istius|te iudices hes illu q nō potes|et d ego. Si nulla interuenit occasio|q debeo debes ḡ puta debebis|t libenter debes ḡ tu magis uolup|aput te depositum me tuetr. Benefi|accepti bnfiem quē nō dum redditi|par ē. Erre qui tibi dignus uisus est|a quo acciperes indignus uocari eum|dum debeat. In magnis erroribus|sunt qui ingentibus aim credunt p̄fere|donare plum ut pium at domum in|plet a ea ipsa in tēpū nō maius facitat|ḡ magna fortuna. Nescit quo|i tem maius ac difficilius est pit ea|re q fundere. Ita ut neuter alteri de|traham quia utrumque uirtute par est|nō minus ē aim bnfiem debe q|dare. Eo quidem operosius hic q illud|quo maiore diligentia custodi|re accepta q dari. Itaque nō ē trepidandum quam cito repedas nec p̄curandum|intempestiue quia eque delinquit|qui ad referendam gratiam suo tpre ce|ssat q qui alieno tpre properat. Positum|illi aput me nec illius nomine nec|meo timeo. Bene illi cautum ē nō pt|hc bnfiem perdere ni me tu. Imo ne|metu quidem. Egi illi gras. Cui in|nus de reddendo bnficio cogitat|nimis cogitare alterum de recipiendo|putat. Pre ē se i utrumqz facilem. Si uult recipe bnfiem referamus|reddamusqz leti si illud apud nos cu|stodiri maluit quid thezaurum|eius erimus q custodiam recusamus|dignus ē cui utrum uolet liceat. Opi|nionem quidem et famam eo loco habeamus|tamquam nō ducere sed sequi debeat rem.

Explicit lib VI° incip̄ de ben VII°

Bonum in liberalitatis animo nolo|minimis terreri nō hic te teneri|longo alia panibages et longa|exorsa tenebo. Reliqua hic liber|cogit et exhausta materia circumspicio|nō q dicam ḡ quid nō dixerim. Boni|tu consules quicquid tibi superest cui tibi|superfuit. Si uoluissem lenocinari|mi debuit paulatim opus crescere et|ea pars i finem reseruari quam quilibet|saturus appeteret. Sed quicquid maxime|necessarium erat i p̄mum congessi. Nunc si|quid effugit recolligo. Nec me hercule|tale si me interroges multum ad rem|existimo postquam dicta sunt que|regunt mores persequi cetera nō in|remedium aī sed i exercitatione ingenii|inuenta. Egregie eni hoc dicere Deme|trius cinicus uir meo iudicio magnus|etiam si maximis comparetur. Solet plus|prodesse si pauca precepta sapientie|teneas sed illa i promptu tibi et in|usu sint q si multa didiceris|sed illa nō habeas ad manum. Quemadmodum inquit magnus luctator ē nō qui om|nes numeros nexusque perdidicit quorum usus|sub aduersario rarus ē sed qui in uno|se aut altero bene ac diligenter exer|cuit et eorum occasiones intentus|expectat. Non eni refert q multa sciat|si scit quantum uictorie satis ē. Sic in|hoc studio multa delectant pauca|uincunt. Licet nescias q ratio oceanum|effundat ac reuocet quare septimus|quisque annus etati signum imprimat|quare latitudo porticus ex remoto|spectantibus nō seruet portionem suam|sed ultima i angustius coeant et|columnarum nouissime interualla iungant|quid sit quod geminorum conceptum|separet partum iungat utrum unus|concubitus spargatur in duos an|totiens conceperint cur pari nati|fata diuersa sint maximisque rerum|spatiis distent quorum inter ortus mi|nimum interest. Non multum tibi nocebit|transisse q nec scire licet nec prodest. Inuo|luta ueritas in alto latet. Nec de|malignitate nature queri possumus quia|nullius rei difficilis inuentio est|nisi cuius hic unus inuente fructus est inue|nisse. Quicquid nos meliores beatosque|facturum est aut in aperto aut in proximo|posuit. Si animus fortuita contempsit|si se supra metum sustulit nec auida|spe infinita complectitur sed didicit a|se petere diuitias. Si deorum hominumque formidinem eiecit et scit nō

inl̄tu esse ubi homine vinculu a deo
inch G. i q̄ teptorz homi q̄bz torq̄t
pita dn̄ deud' eo pduct9 z ut illi
liqueat morte ullius mali mazor
nullor fine. Gi aiq litult g̃fectat
et quatuq̄ uocat illa planius putat
Gi socialeat et i ede geuit9 undu
ut vna domu ap̄tat et q sua sua
d n̄ apuit sp q̄ timq̄ z pub9
puit se mag' uerit9 q̄ alios. Gb
ducti9 ille tep̄estatibz in solido ac
sereno stetit q̄ suma aut sac z uti
lem ac necia z. Reliqua oblecta
menta ocij sunt. le em da i tuli9 re
tracto anno ad hec q̄ ex iu te adlu
no robur i genij6 affectu . Het
democritus ut vtraq̄ manu
tene p̄fractez iub q̄ h insign
dimitte. ymo affice et ptes sui
fact eo q̄ q̄tidiana meditatione
pducti ut sua sponte occurat salu
taria et ubiq̄ ac statt. desidera
ta p̄sto sint. et sp̄ mora ulla re
pemat illa tp̄us honesti q̄ difficilis
Gaq n̄ malu e ullu nisi ip̄e n̄
boni nisi hoc studebat regula inte
opa distribuat. ad hac lege et
agat cuncta et eligat in sermo9
q̄ mortaliu induct et quibusq̄
opibz refulgebit uebi ac libe
oim deditus. quoz q̄ amq inerti
oro torpet. dicat sibi ipa uolu
ptas fragili z. b'ius fastidio obie
cta quo undiq̄ h anstai z elaus
i q̄rum recides. Cg9 sb in rete z
ut penitrat aut pudeat i q̄ inch
z magsitud aut q̄ naz hois dyb
p x iiii decrat. Ros hiulis mebroz
cupiditat al inlu iustio uemens et
ita feda illa z uoluptas z hoie
et viro digna. uo inple corp9
n̄ sagmat ut cupiditates im
tac equaz tutissima z eius fs
p i hacione terre et ea q̄ homi
mi se p̄xamat ambit9 gaudi
et ea q̄ intollerabilis ex alto ueit
ubi de dyis fame reddit z in
ty6 q̄ illos utrib q̄tidianis loque
uoluptez equalez intrepidu inq̄
se sumpz sui tedu p'cepit hic eue
de sorti mane ut ita dicam
diuini uir satis h̄uanez pit9 hu
publz gaudez ex suto uo pendet
inch si sim tz eiui incta p̄pesus
z magnus itaq̄ cius ex cpto et
disto'eptibz metez inch p̄erat
a cupit n̄ se mittit i alibu suo
q̄tritus ue et illu exi'stimes pirro

esse gtentu oia illius sunt. No sic
epadi allex'i fuerunt cui cu cliba
te rubri maris stetat plus de
erat q̄ i uenerat p illius ne ea q̄de
erat q̄ tenebat a' uictat cui in
occeano Onesicrit9 p'missus ex
ploratu. ertrauct et bella i ignota
mari q̄reret ad satis apparebat
inopem esse qui ext ne timos
arma p serret. qui se i p' sinidw
i exploratu et i uesp q̄ inditat
te ca p'issus i milite z. do iut q̄
q̄ eripuit regna q̄t dedelt ipi
terraz t'bute pmat A'auti uilli de
est q̄tu cupit n̄ Alex' n' im mai
fuit q̄ue p liberi herodis q̄ ue
Sugia felix temeritatis egit. Rom
q̄o fortuna i'nitiaut in plendo
Cyren et calbise et toti regnu
p sici stema pleuse aue nuenus
tui modu inipy saciatas fererit
qui uo ulti9 ultaq i aliqua prodob
cogitaoe sinerit. Nec id mirz esse
q̄ueq̄ cupidit q̄ rigat penit9 haud
et q̄dit. Hoc m' z q̄ eo q̄ in
explicabile z eo q̄e ran. ping z si
pices aug oia sut n̄ ex difficult tue
da. uo tusuraia intendos legabi
tyr n̄ mctada i ripis hostilibus
ca stra uo oportuit castellis di
poueda p̄sidia. uo op9 z legione
ne equestribz turmis. Sy aduna
diz i morles regnu inermes re
gut et illis rex pua e ex edita tri
q̄ulle q̄ tutela z ita hic o ssina su
q̄uius latissime pateat i hmilu
obit et de hnaui yeuch potetiss
optung q̄ infra se uidet. decreda
les ingeti sp̄is tab z uo gricute
o cci detem' lustrauit quo q̄o ee
remota et solitudinibz inclusa
penetrau' eu tot aulia tabz eo
pia rex q̄s ua brissi fundit exp
Rens emulte hac dei uote h oia
mea sunt. sic fit ut inch cupiat
quia inch z est oia. Habet ym
nobi i q̄b tenes te uolo unde quo
ex hu6 laq̄s i quos sua sponte te
cidisti explicet. Dic in q̄ad. p'
as donac sapiuti si ora sapi
ent sit. Naui id q̄s qo illius donu
sp̄ig z ita q̄ uo st da' busiat
i sapiuti cui quecq̄ dat z d' suo da'
At qui diuit sapiuti posse dona
re. Dic aut me satis et d' diuitib' uti te
gare

Omnia domini sui illic esse contendit. Nec philoso-
phus aliquid et sapiens esse scientia eius qui
possidet cui dedit et assignatum est
inter cumulum. Omnia regis sunt et tamen illa
quorum ad regem pertinet universa possessio
et in singulos dominos descripta sunt et una-
quaeque res habet possessorem suum. Itaque dare
regi et domum et mancipium et pecuniam
possumus nec donare illi de suo dicimur.
Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos
proprietas. Fines Atheniensium aut Campa-
norum vocamus quos deinde inter se vi-
cini privata terminatione distinguunt
et totus ager huius aut illius rei publicae est, pars
deinde suo domino quaeque percensetur.
Ideoque donare agros nostros rei publicae possumus
quamvis illius esse dicantur, quia aliter illius
sunt, aliter mei. Numquid dubium est quin
servus cum peculio domini sit? Dat tamen
domino suo munus. Non enim ideo nihil ha-
bet servus quia non est habiturus si dominus illum
habere noluerit; nec ideo non est munus cum
volens dedit quia potuit eripi si
noluisset. Quemadmodum probemus omnia. Nunc
enim omnia sapientis esse inter duos conve-
nit illud quod quaeritur colligendum est, quomodo
liberalitatis materia adversus eum supersit
cui universa concessimus. Omnia patris
sunt quae in liberorum manu sunt. Quis
tamen nescit donare aliquid et filium patri?
Omnia deorum sunt, tamen et diis donum
possumus et stipem iecimus. Non ideo
quod habeo meum non est si meum tuum est;
potest enim idem meum esse et tuum. Is qui pro-
stitutas tamen constitutae sunt leno est. Omnia
autem sapientis sunt. Inter omnia et prosti-
tutae sunt. Ergo constitutae sapientis sunt.
leno autem est cuius constitutae sunt. Ergo
sapiens leno est. Sic illum vetant
emere dicunt enim nemo suum emit.
Omnia autem sapientis sunt. Ergo sapiens nihil
emit. Sic vetant et mutuum sumere
quia nemo usuras pro pecunia sua pen-
dat. Innumerabilia sunt per quae cavillantur
cum pulcherrime quod a nobis dicitur in-
telligant. Etenim sic omnia sapientis esse
dico ut nihilominus quisque in rebus
suis dominium habeat, quemadmodum sub optimo
rege omnia rex imperio possidet, singuli
dominio. Tempus illud probandae rei
veniet. Interim hoc huic quaestioni satis
est, id quod sapientis aliter est, aliter me-
um est, posse donare sapienti. Nec
mirum est aliquid ei cuius est totum posse
donari. Conduxi domum a te: in hac
aliquid tuum est, aliquid meum. Res tua

est, usus rei tuae meus est. Itaque nec
fructus tanges colono tuo prohibente
quamvis in tua possessione nascantur. Et
si annona carior fuerit aut fames,
heu frustra magnum aliena spectabis
acervum in tuo natum, in tuo positum,
in horrea iturum tua. Nec conductum meum
quamquam sis dominus intrabis, nec servum tuum
mercenarium meum abduces, et cum
a te raedam conduxero beneficium accipi-
es si tibi in vehiculo tuo sedere per-
misero. Vides ergo posse fieri ut ac-
cipiendo quod suum est munus accipiat.
In omnibus istis quae modo rettuli utique
eiusdem rei duo sunt domini. Quomodo? quia alter
rei dominus est, alter usus. Libros di-
cimus esse Ciceronis, eosdem Dorus
librarius suos vocat, et utrumque ver-
um est. Alter illos tamquam auctor sibi, alter
tamquam emptor asserit, ac recte utri-
usque dicuntur esse, utriusque enim sunt, sed non eodem modo.
Sic potest Titus Livius a Doro accipere aut
emere libros suos. Possum donare
sapienti quod viritim meum est, licet illius
sint omnia. Nam cum regio more cuncta
conscientia possideat, singulorum autem
in unumquemque proprietas sit sparsa, et acci-
pere munus et debere et emere et conducere
potest. Caesar omnia habet, fiscus eius privata
tantum ac sua, et universa in imperio eius
sunt, in patrimonio propria. Quid eius sit, quid
non sit sine diminutione imperii quaeritur,
nam id quoque quod tamquam alienum abiu-
dicatur aliter illius est. Sic sapiens
universa animo possidet, iure ac dominio
sua. Bion modo omnes sacrilegos ar-
gumentis esse colligit, modo neminem.
Cum omnes de saxo deiecturus est dicit:
Quisquis id quod deorum est sustulit
et consumpsit atque in usum suum vertit sa-
crilegus est. Omnia autem deorum sunt. Quod
quisque ergo tollit deorum tollit quorum
omnia sunt. Ergo quisquis tollit aliquid sa-
crilegus est. Deinde cum effringi templa
et expilari impune Capitolium iubeat
dicit nullum sacrilegium esse, quia quicquid
sublatum est ex eo loco qui deorum erat
in eum transfertur locum qui deorum est.
Hic respondetur omnia quidem deorum esse
sed non omnia diis dicata; in his ob-
servari sacrilegium quae religio numi-
ni ascripsit. Sic et totum mundum deorum
esse immortalium templum, solum quidem
amplitudine illorum ac magnificentia
dignum, tamen a sacris prophana discerni

L° O

et non eadem lege in angulo cui sacrum nomen impositum est atque quae sub caelo et conspectu siderum iacent. Nunquam sacrilegus deo quicquam nocet, quem sacrilegium effectus sua divinitas posuit, sed punitur quia tamquam deo fecit; opinione illum nostra ac sua obligat poenae. Sacrilegus inde qui aliquid aufert sacrum, vel si quando transtulit quod sub repositum intra limites mei, sic et sapienti furtum potest fieri auferentem illi non ex his quae universa habet, sed ex his quibus dominus inscriptus est, quae viritim ei serviunt. Illam alteram possessionem agnoscet, hanc nollet habere si poterit, remittet quod illam vocem quam Romanus imperator emisit, cum illi ob virtutem et bene gesta rem publicam tantum agri decernerent quantum arando uno die circumire potuisset. Non opus est, inquit, vobis eo cive cui plus opus sit quam uni civi. Quanto maioris viri putas respuisse hoc munus quam meruisse? Multi enim fines aliis abstulerunt, sibi nemo constituit. Cum ergo animum sapientis intuemur potentem omnium et per universa dimissum, omnia illius esse dicimus, cum ad hoc ius cottidianum si ita res tulerit capite censebitur. Multum interest possessio eius animo an magnitudine aestimetur. Haec universa habere de quibus loqueris abhorrebit. Non referam tibi Socratem, Chrysippum, Zenonem et ceteros magnos quidem viros, maiores quidem quia in laudem vetustorum invidia vetustorum non obstat. Paulo ante Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris tulisse temporibus ut ostenderet nec illum a nobis corrumpi nec nos ab illo corrigi posse, virum exactae licet neget ipse sapientiae, firmaeque in his quae proposuit constantiae, eloquentiae vero eius quae res fortissimas deceat, non concinnatae nec in verba sollicitae, sed ingenti animo prout impetus tulit res suas prosequentis. Huic non dubito quin providentia et talem vitam et talem dicendi facultatem dederit, ne aut exemplum saeculo nostro aut convicium deesset. Demetrio si res nostras aliquis deorum possidendas velit tradere sub lege certa ne liceat donare, affirmaverim repudiaturum dicturumque: Ego vero me ad istud inextricabile pondus non alligo, nec in altam faecem rerum hunc expeditum

hominem demitto. Quid ad me fers populorum omnium mala? Quae ne donaturus quidem acciperem, quoniam multa video quae me donare non deceat. Volo sub conspectu meo ponere quae gentium oculos regumque perstringunt, volo intueri pretia sanguinis animarumque vestrarum. Prima mihi luxuriae spolia propone, sive illa vis per ordinem expandere sive, ut est melius, in unum acervum dare. Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem et foedissimorum pigerrimorumque animalium testas ingentibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa quae placet varietas subditis medicamentis in similitudinem veri coloratur. Video istic mensas et aestimatum lignum senatorio censu, eo pretiosius quo illud in plures nodos arboris infelicitas torsit. Video istic crystallina, quorum accendit ~~apud imperitos~~ fragilitas pretium. Omnium enim rerum voluptas apud imperitos ipso quo fugari debet periculo crescit. Video murrea pocula; parum scilicet luxuria magno fuit, nisi quod vomerent capacibus gemmis inter se propinarent. Video uniones non singulos singulis auribus comparatos; iam enim exercitatae aures oneri ferendo sunt; iunguntur inter se et insuper alii binis superponuntur. Non satis muliebris insania viros superiecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis dependissent. Video sericas vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est quo defendi aut corpus aut denique pudor possit; quibus sumptis parum liquido nudam se non esse iurabit. Hoc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, ut matronae nostrae ne adulteris quidem plus sui in cubiculo quam in publico ostendant. Quid agis, avaritia? Quot rerum caritate aurum tuum victum est! Omnia ista quae rettuli in maiore honore pretioque sunt. Nunc volo tuas opes recognoscere, lamnas utriusque materiae ad quas cupiditas nostra caligat. At mehercules terra, quae quicquid utile futurum nobis erat protulit, ista defodit et mersit, et ut noxiis rebus ac malo gentium in medium prodituris toto pondere incubuit. Video ferrum ex isdem tenebris esse prolatum quibus aurum et argentum

de laude Demetrii

ne aut instructus [illegible]

ne aut instrumentum in vices mutuas de-
esse. Pervicit tamen adhuc ista aliqua
materia habet, et quae iugo carrucarum omnium
sub sequi possent. Video istic diploma-
ta et cautiones, vacua habendi simulacra,
umbracula avaritiae quaedam laborantis, per
quae decipiat animum inanium opinione gau-
dentem. Quid enim ista sunt, quid fenus et ka-
lendarium et usura, nisi humanae cupiditatis
extra naturam quaesita nomina? Possum de rerum na-
tura queri, quod aurum argentumque non interius abscon-
derit, quod non illi maius quam quod detrahi po-
sset pondus iniecerit. Quid sunt istae ta-
bellae, quid computationes et venale
tempus et sanguinolentae centesimae? Volunta-
ria mala ex constitutione nostra pendentia,
in quibus nichil est quod subici oculis, quod
teneri manu possit, inanis avari-
tiae somnia. O miserum, si quem delectat patrimonii
sui liber magnus et vasta spatia terrarum
colenda per vinctos et immensi greges
pecorum per provincias ac regna pa-
scendi et familia bellicosis natio-
nibus maior et aedificia privata laxi-
tatem urbium magnarum vincentia. Cum
bene ista, per quae divitias suas di-
sposuit ac fudit, circumspexerit super-
bumque se fecerit, quicquid habet, et quod
cupit comparet: pauper est. Dimitte me
et illis divitiis meis redde. Ego
regnum sapientiae novi, magnum, securum;
ego sic omnia habeo, ut omnium sint. Itaque
cum Caesar illi ducenta donaret, ridens
reiecit, ne dignam quidem summam
iudicavit, qua non accepta gloriaretur.
Dii deaeque, quam pusillo illum animo aut ho-
norare voluit aut corrumpere! Reddendum
egregio viro testimonium est; ingentem
rem ab illo dici audivi, cum miraretur
elemenciam quod se putasset tanti po-
sse mutari: Si temptare inquit me con-
stituerat, toto illi fui experiendus imperio.
Sapienti ergo donari aliquid potest, etiam si sa-
pientis sunt omnia. Aeque nichil prohibet
tu omnia amicis dicimus esse quia a-
liquid amico donari. Non enim mihi sic cum amico
communia sunt, quomodo cum socio, ut pars
mea pars illius sit, sed quomodo patri matrique
communes liberi sunt, quibus cum duo sunt,
non singulis singuli sunt, sed singulis
bini. Primum iam omnibus efficiam ut
quisquis est iste qui me consortem vo-
cat, sciat se nichil mecum habere com-
mune. Quare? Quia hoc consortium solum inter
sapientes est, inter quos amicitia est.
Ceteri non magis sunt amici quam consortes. Deinde

pluribus modis quia sunt equestria
omnium equitum Romanorum, quamquam sunt
in illis tamen locus meus fit proprius quem occu-
pavi; hoc si cui cessi, quamvis illi quam
cessissem, tamen aliquid dedisse videor.
Quaedam quibusdam sub certa condicione sunt. Habeo
in equestribus locum, non ut vendam, non
ut locem, non ut habitem, in hoc tantum ut
spectem; propterea non mentior si dico
me habere in equestri locum. Sed si in theatrum
autem veni, cum plena sunt equestria,
ut iure habeo, quia ab his cum quibus
mihi ius loci commune est, occupatum est. Idem
inter amicos puta fieri; quicquid habet
amicus commune est nobis, sed illius proprium est
qui tenet; uti his illo nolente non po-
ssum. Derides me, inquis. Si quod amici
est meum est, liceat mihi vendere. Non licet;
nam nec equestria, et tamen communia tibi
cum ceteris equitibus sunt. Non est ar-
gumentum ideo aliquid meum non esse, quia
vendere non possum, quia consumere, quia
mutare in deterius aut melius. Meum enim
est et quod sub lege certa meum est. Accepi
sed certe non minus. Ne te longius traham, benefi-
cium maius esse non potest; ea per quae benefi-
cium datur possunt esse maiora et plura in quae
se benivolentia effundat et
sibi indulgeat quomodo amatores
solent, quorum plura oscula et complexus
artiores non augent amorem sed
exercent. Haec quoque quaestio quae venit pro fliga-
ta est in prioribus, itaque breviter perstringe-
tur; possunt enim in hanc quae aliis data sunt ar-
gumenta transferri. Quaeritur an qui omnia
fecit ut beneficium redderet, reddi-
derit. Ut scias inquit illum non red-
didisse, omnia fecit ut redderet. Ap-
paret ergo id non esse factum cuius fa-
ciendi occasionem non habuit. Et creditori
suo pecuniam non solvit, qui ut
solveret ubique quaesivit nec invenit.
Quaedam eius condicionis sunt ut effectum
praestare debeant; quibusdam pro effectu
est omnia temptasse ut efficerent. Si omnia
fecit ut sanaret, peregit medicus partes
suas; etiam damnato reo oratori
constat eloquentiae officium, si omni iure
usus est. Laus imperatori etiam victo duci
redditur, si et prudentia et industria
et fortitudo muneribus suis functa est.
Omnia fecit ut beneficium redderet;
obstitit illi felicitas tua; nichil incidit
durum quod veram amicitiam experi-
retur; locupleti donare non potuit, sano
assidere, felici succurrere. Gratiam rettulit
etiam si tu beneficium non recepisti. Praeterea hic

intellectus est. At huius rei aperies qui
in hoc tantum curae multum sedulitatis
impendit, plus laboravit quam cui cito
recte gratiam exigit debitoris. Exemplum
dissimile est: cui pecuniam permittit quis se
nisi solvit. Illic enim stat acerbus
creditor super caput, qui nullum diem
gratis exire patiatur. Hic benig-
nissimus qui te cum viderit cursantem
et sollicitum et anxium dicet: Expelle
hanc de pectore curam; desine tibi mo-
lestus instare. Omnia a te habeo. Iniu-
riam mihi facis si me quicquam amplius
desiderare iudicas. Plenissime ad
me pervenit animus tuus. Dic, inquit,
mihi, si reddidisse beneficium dicis illum
in[?] si gratiam rettulisse? Eodem ergo loco
qui reddidit et qui non reddidit?
Contra illud pone: si oblitus esset
accepti beneficii, si ne temptasset quidem
gratus esse, negares illum gratiam
rettulisse. At hic se noctibus die-
busque lassavit et omnibus aliis re-
nuntiavit officiis, huic uni imminens
et operatus ne qua se fugeret occa-
sio. Eodem ergo loco erunt ille qui
curam deferendae gratiae abiecit et
hic qui numquam ab illa recessit? Ini-
quus es si rem a me exigis, cum
videas animum non defuisse. Ad summam
Puta tuo captus esse me pecuniam
mutuatam rebus meis in securitatem
creditori oppositis navigasse hieme
tam saeva per infesta latrociniis
litora, emensum quicquid periculi esse
etiam potest pacatum mare. Vagatus
omnibus solitudinibus cum quos nemo
fugiebat ego quaererem, tandem ad
piratas perveni. Iam te alius rede-
merat. Negabis me gratiam rettu-
lisse? Etiam si in illa navigatione
pecuniam quam saluti tuae traxeram
naufragus perdidi, etiam si vincula
quae detrahere tibi volui ipse in-
cidi, negabis me rettulisse gratiam?
At me hercules Athenienses Har-
modium et Aristogitonem tyran-
nicidas vocant, et Mucio manus in
hostili ara relicta instar occisi
Porsennae fuit, et semper contra fortunam
luctata virtus etiam citra effectum propositi
operis enituit. Plus praestitit quam fugien-
tes occasiones secutus est et alia
atque alia captavit per quae referre
gratiam posset, quam quem sine ullo sudore
gratum prima fecit occasio. Duas

inquit res ille tibi praestitit, voluntatem
et rem; tu quoque illi duas debes. Merito
istud diceres ei qui tibi reddidit
voluntatem otiosam; huic vero debens[?]
et qui vult et conatur et nihil intemptatum
relinquit, hoc non potes dicere. Utrumque enim
praestat quantum in se est. Deinde non semper
numerus aequandus est. Aliquando una res pro
duabus valet. Itaque in locum rei succe-
dit tam propensa voluntas et cupida
reddendi. Quod si animus sine re ad refe-
rendam gratiam non valet, nemo adversus
deos gratus est, in quos voluntas sola
confertur. Diis, inquit, nihil aliud praestare
possumus. Sed si huic quoque cui referre
gratiam debeo nihil aliud praestare possum,
quare non eo adversus hominem
gratus sim quo nihil amplius in deos
confero? Si tamen quid sentiam quaeris
et vis signare responsum, hic beneficium
recepisse se iudicet, ille se sciat non
reddidisse; hic illum dimittat, ille
se teneat; hic dicat habeo, ille respondeat
debeo. In omni quaestione propositum sit nobis
bonum publicum. Praecludendae sunt
excusationes ingratis ad quas re-
fugere non possint et sub quibus infi-
tiationem suam tegant. Omnia feci. Fac et-
iam nunc. Quid tu tam imprudentes iudi-
cas maiores nostros fuisse ut non
intellegerent iniquissimum esse eodem loco
haberi eum qui pecuniam quam a
creditore acceperat libidine aut
alea absumpsit et eum qui incendio
vel latrocinio aut alio casu tristiore
aliena cum suis perdidit? Nullam ex-
cusationem receperunt, ut homines scirent
fidem utique praestandam. Satius enim erat
a paucis etiam iustam excusationem non
accipi quam ab omnibus aliquam temptari.
Omnia fecisti ut redderes; hoc illi satis
sit, tibi parum. Nam quemadmodum ille si curam
et sedulitatem tuam transire irritam pa-
titur, cui gratia referatur indignus est,
ita tu ingratus es nisi et qui vo-
luntatem bonam in solutum accepit eo
libentius debes quod dimitteris. Noli
rapere hoc nec testari; occasiones
reddendi nihilominus quaere. Redde
illi quia repetit, huic quia remittit;
illi quia petit, huic quia malus. Adeo
quod non est quod ad te hanc quaestionem iudi-
ces pertinere. An quod beneficium quis
a sapiente accepit reddere debeat

si ille desiit esse sapiens et in malum v'sus
est. Reddetes ei et depositum quod a sapi-
ente accepisses etiam malo redderes. Reddi
tu. Quid ? tunc non et beneficium. Quia
mutatus est ille i(n)te mutat. Quid si quibus
a sano accepisses egro non redderes
Cum plus semper imbecilli amico debeamus.
Et hic eger est animo adiuvet feratur
Stultitia morbus est animi dispungendus hic
quo magis intelligatur videndum duo sunt
beneficia. unum quod dare nisi sapiens sa-
pienti non potest. hoc est absolutum et verum
beneficium. Alterum vulgare plebeium cuius
inter nos imperitos commercium est. De hoc
non est dubium quin illi qualiscumque est
debeam reddere sive homicida sive
fur sive adulter evaserit habent scelera
leges suas melius istos iudex quam
ingratus emendat. Nemo malum qui
est faciat. malo beneficium promam a bono
Reddam qui quia debeo illi ne debeam
De altero beneficio nunc dubitatur quod si
accipere non potui nisi sapiens, nec red-
dere quidem nisi sapienti possum puta
enim me reddere ille non potest recipere.
non est iam huius rei capax scientiam utendi
reddidit Quid si me remittere manu
to pilam iubeas Stultum est dare ali-
cui quod accipere non possit. Ut rideret
a bulto inscipia non dabo illi quod acci
pere non poterit. Reddam vel si recipere
non poterit obligare eum non possum
nisi accipientem liberat. tantum si reddi
de possim. Ille uti illo non poterit.
Inderit penes illum erit culpa
non penes me. Reddere est inquit acce
pturo tradidisse Quid enim si tibi vi
num debeas et hoc ille te in fundere
reticulo iubeat aut cribro: red
didisse te dicis, aut reddere voles
quod dum redditur inter duos pereat.
Reddere est id quod debeas ei cuius est vole-
nti dare hoc unum in prestandum est ut
quidam debeat quod a me accepit
Iam ulterioris est cure non tutelam illi
sed fidem debeo. multo quam habeat illum
non habere quam me non reddere. Et credi
tori statim in macellum laturo quod
accepit reddam. vel si reddam in adul
terum tibi numeratas delegavit so
lud. Et si numos quos accepit
in sinum suum dissutum fundet debeo
Reddendi enim est non servandi cui re-
addidero ac tuendi beneficium accepti
non redditi custodiam debeo dum apud

me est salvum sit. Ceterum licet accipientis
manibus effluat. dandum est reposcenti.
Reddo bono tunc expedit. malo
tunc petet. Talem inquit beneficium quale
accepisti non illi potes reddere. Ac
cepisti enim a sapiente stulto reddis
Non reddo illi qualem nunc est accipere ut
per me fiat quod deterius id quod accepi reddi-
tum est. Pullum cui si ad sapientiam redierit
eqüale dum in malitia reddam equale
ab illo fit accepi. Quid si inquit non tantum
malus factus est sed ferus sed immanis
qualis Apollodorus aut Phalaris
et huic beneficium quod acceperas red-
das. Mutationem sapientis talem natura
non patitur ut sit in pessima ab opti
mis lapsus. Necesse enim est in malo
vestigia boni teneat. Numquam tantum
virtus extinguitur ut non certiores ani
notas imprimat quam ut illas eradicet
dat ulla mutatio. Fere inter nos
educate sunt In silvas eruperunt
aliquid mansuetudinis pristine
retinent tamen quam a placidissimis ab
sunt quam tamen et veris et numquam humanam
sunt passe manum. Nemo in summam ne-
quitiam incidit nisi qui virtutem despexit
sapiens Altius infectus est quam ut ex
toto elui et transire in colorem mali
possit. Deinde interrogo utrum iste ferus
sit animo tantum. An et in perniciem pub-
licam excurrat. Proposuisti enim michi
Phalarim et tyrannum. Quorum si natu-
ra intra malum est quid ni ego isti
beneficium suum reddam ne quid amplius inter te et illo
iuris sit amplius. Si vero sanguine
humano non tantum gaudet sed pascitur
sed et suppliciis omnium etatum cru-
delitatem exercet insatiabilem: nec
ira sed aviditate quadam seviendi
furit. Si in ora parentum liberos
iugulat si non contentus simplici mor-
te distorquet. nec urit solum perituros
sed excoquit si arx eius cruore semper
et semper recenti madet. Parum est huic
beneficium non reddere. Quicquid erat
quo mihi coheret intercisa iuris humani
societas abscidit. Si prestitisset
quidem aliquid mihi sed arma patrie
mee inferret quicquid meruerat
perdidisset et referre illi gratiam
scelus haberetur. Si non patriam
meam impugnat sed sue gravis est
et sepositus a mea gente suam exa-
gitat abscindit nichilominus illum tanta
pravitas animi et si non in inimicum suum

in essent pdesse in at potior eius officio
est. q benefico tm eg eg boi vm de
beas. Itaque possis hic dici sit et extra tpe
oia in illu labor sunt ieitio ganii
pedo pthus omes ut meis meis ne
ptebus ect esserit illud in quadrum
modum reddebunt si beneficio illi me
modum reddas mala ab datur est
ut negs uirtes malas ab datur est
i illum tde ut estimatur eis hic ita
at erit qd illi reddi sine pniie
publicum possit reddi. Obiciabo
filium meum infante. Quod hic beneficium
obest i tui qd eo quos reddidit
eius laterat pectus eius sallicitum
stipendio teneat vir sub instrumo ei
in cameram et uestes dependeriunt
mei oberit tui qd id quo luxuria
eius instruitur militie et arma no
eis suggerenda. Propter magno petit mu
nere rei fictes sicne starta et
ferit fertilitate eius emolliat liberos
offerat. Qui teretibus et tepratas
no militem lusorias et tabulatas
et alia ludibria regu i mari lasa
mentum militari et sic ex toto eius sa
pientias desperata fuit. eadem malam
beneficium oibus dabo. illi reddam qm
in terminis talibus exiliis remedium
optimum et obire ei qui ad se in
qd reddituum. Quod si rex negra
... pfecti loco habitauit bita
ter et a taueriis mari igitur eru
tis et a bissa reddamus ut thyas
ptio. Itaque a bissa reddam i sine eo de bim
bonu malo qd i uetere i quos sero
possum qd sinsse timet reddam bu
sicum qd accepi no op in neq
tia eius prodesse quod mei no ratione
dicat ad omnes. bonus sit an malus
qui istud exultat si
etiam diligo istud. Hic locus
no reddendi si dare. Pitagoricus q̄da
fabulam posuit. Pitagoricus quidam
emerat a sutore phecasia rem
magna no presentibus nummis. post a
liquot dies venit ad thabernam red
diturus et cum clausam diu pulsaret
fuit qui diceret quid perdis opam tuam
sutor ille quem quis eleuis et bustis
tulit ille que fortasse molestum est
nobis qui amisimus. tibi
qui mortuum suum ut renascatur
immite qui scis eum ut renascatur
iocatus. At pitagoricus tres aut quattuor denarios i in ma
num domum retulit subinde cu
tiens demum reprehendis hanc sua
no reddendi tacita uoluptatem in
teligens trapisse sibi illa lucella re
dit ad eandem thabernam et ait

Ille tibi uiuit redde quod debes deinde
per clostrum quam se conpegerat lacunaebat
inuicem denarios in thabernam misit
et misit se nabis a se exigit i phe
tupiditatis ne alieno assuesceret
quod debes quere reddas. Et si non
posset ille te appella. Malus an bonus
sit ad te no pertinet. redde et accu
sa. Oblitus quemadmodum inter nos officia
diuisa sint. Illi obliuio i tepitas
tibi meminisse mandaui. Errat tamen
si quis existimat cum dicimus eum qui
beneficium dedit obliuisci oportere ex
cutere nos illi memoriam rei psertim
honestissime. Quedam precipimus ultra
modum ut ad uerum et suum redeant.
Cum dicimus meminisse no debet hic no
lumus intelligi praedicare no debet nec ia
ctare nec grauis esse. Quidam enim
beneficium quod dederunt oibus circulis
narrant hic sobrii loquuntur hic ebrii
no continent. hic ignotis ingerunt
hic amicis committunt. ut hec nimia
et exprobratrix memoria subsideret obli
uisci eum qui dedit iussimus et plus
imperando quam praestari oporteret silentium
illi suasimus. Quotiens parum fiducie est
in his quibus imperaueris ultra mo
dum exigendum est ut quod uerum medias
uole extendi ut quod verum dixit qui tradi
dit ut. Itaque ille tu dixit qui terram
uincat. ... quibus cum uacat ... nō
numquam autem ... et reddet ... optim
portat fieri dixit ut ... et qui dixit hunc
plurimum posse. Et qui dixit hunc
i mobiliorem scopulo mollior ... amnē
bc quod se persuasione putat aliquem
i mobilis ... quod sit scopulus
tam ... ipsa quantum
in tali spectat ... incredibilia pueniat ... qui
audet sed incredibilia ... dedit obliuisci
diximus qui beneficium simul sit oblitus me
sed hic diximus simul ut appareat ut interat
mola eius no appareat ut iteret
Ayn diximus beneficium repeti no opor
te no ex toto repetitio tollimus
Sepe enim opus et malis exactione
et bonis admonitione. Quid quod
et bonis ignoranti no ostendam nec
occasionem illi meas no detegam
necessitates ... in mente a dolcat
quod se uesciuisse. ... a dolcat
quod re ... se nesciat
... aliquid admoneam ... ne
frui ciat aliquid admonerem. Si ue
tenda. que no poscat ut i ... mis
noceret. Cortalis dicitur quid audientibus
emissas inquit pallium ... a
breum. nemo me poposcit commisisti a
monuit. aliquo trahet quibus ita fuit
... in eo ... emitulum emi ...

quod fortitudes arripiebat. aut multum ait
eum fuisse. ergo fortes arripiet. Nec illas
restringere mollius potuit. Commissis igitur
pullum si minores vero rerum prius hec quisquis
comperavit, ferro dat. Iam facti defuit
potest acerbos exactores repete per
urbem. non ut umquam fiat sed perire
Ut vestigiis aliquis delectatus vigeto
equale inquit istis effeminati cucurrat qui
rem tam bella infamavit. Vide eamdem
et civile istis ineptis et importunis
busticorum suorum contemplatoribus eurat
qui tua bella innominatorum inter amicos
suffulorum. Ego tamen utrumque hec mire ac
tiae et busticum sub eo repetita inquo
petissem. qui alius bustum loco arce
pturaque potuisse reddere. Nunc ne
que res quidem dicta electio littore
ceterorum excepit et regni clementes in
pte locum non est ista ammonito. Ymmo
gineam et hec in eodem busticam perduce
hec est effice ut ingratitudo ee a' liberat
a' nimet. Satis habundeque est simi
ssis et familiaribus vobis memoriam re
novat. Sed hoc quod de te meruit sint
a tibi quicquid dulce meum ille in te
dicat. Quid ni mereat tanti fultore
ceterorum excepisti. Et nunc inquit pressus
dissimulat obliutus est. Quod facere de
beat quibus rem maxime necessariam
hac meam consummari decet. Quia ab magistra
secreta sit. placido animo mansueto ma
gno. Nunc te tam in humana et in meo
et inquis offendat, ut non tam dedi
sse delectet. Numquam in has nostre
miria impellatur velle non fecisse. Pu
sim tui tibi est infelicitas placeat
Sed illum penitebit. si te imitc quidem
penitet non est quod indignetur. Tamen nomi
aliquid accidit. Magis mirari deberes
si non accidisset. Alium labor. alium im
pensa deterruit. alium periculum. alium
verecundia, ne diu reddit fatua arce
pisse. Alium ignorantia efferum. Alium
pigritia. Alium occupatio. Nunc
quasi in mense hominum cupiditates trahet
et postea non habebit ibi nemi
est reddat ubi necessarie accepit. Res
est istorum tam sunt mensibet solide. ut
tuto apud eum bustica deponas
Alius libidine infamat. Alius ab
dominium servit. Alius lucentosus est
tum sinatur in nitens spectat. Alius inimi
dia laborat. Alius certa ambicione
et in gladios ruente. Nonne tempore
metus ac seminum et gravia hunc inmensum
pectora agitationum tumultus quibus precelsos
nonne extinctorum sui nimium atque
et tumorem ob que contemnendus est

in soliditatem contumaciam in perfida mente
tua. et quid levitate super aliquo invisibiliter
rem hunc accedit temeritas preceps et
umquam fidele consilium dativum timorem
et mille errores quibus nolumus
audacia timidissimorum discordia
familiarissimorum. et publicum malum
in certissimus fide fastidium. possessa
que consequi posse spes non sunt. sul
affectus inquietissimus rerum certissima
fide quies. Sed tibi mite hic vera
ymago fuerit. et in debeteris quod
rapte tuum maxime civitatis facie inquam.
omisso pudoris tecum respectum uestes
in consilio sunt includuntur figuro ad primi
sccedam omnia dato non igni. non ferro
abstinet. Soluta legibus scelerum
sunt. nec religio quidem. que inter
arma hostilia supplices texit ulla
impedimentum est ruerunt in predam
hic expugnata. hic expulsus. hic
exspoliatus. hic fatetur rapit. hic
constringit. hic fugit. hic non contectus
angusto itinere. ipsa quibus arcet
cuntur. et in luce nimia necit. hic pene
rode populatur. hic spolium remeantur
manu gesta. nemo non fecit aliquid
exalterius. In hac aviditate communis
humani. Unde tu minus fortune communis
oblitus es qui quibus respiceret in
capiectos. Si indignaris inguos et
indignare luxuriosos. indignare avaros
indignare impudicos. indignare ceteris
deformes senes palliados. Est ipsum
gravae vitium. est intollerabile. et
quod dissonet bonus. quod concordia quam
imbecillitas vera fallat. stupidam ac
dissipetis. Sed non sunt eo vulgare est. ut illud
non qui queat quod effugere. Cogita
terrarum an quibus tuis debuisti gratiam
retuleris. an nullum unquam apud te pre
erit officium. an omnem te busticorum me
moria conuiltis. videns ymec puero
data sunt cum adolescentia elapsa
que in iuvenem collata sunt non perdu
rasse in senectute. Quemadmodum pendimus
quedam picturas. quidam equitibus nostro
paulatim evanescunt. aquibus iam odores
auferimus et exaurem vel imbecillitate
tua. In primis fragile est memoria et
rerum flexa non sufficit. vetere est quod tantum
recipit emulatur et antiquissima
recentissimus obruat. Sic fit quod
ut minima aput te ineptitudinis et
auctoritatis quia busticum eius loquimus
clauss scripto posuit. Sic fit est. ut pre
ceptori tibi non est ulla reverentia

Dic ncit ut cum consularia occupato co-
mitia ut suffragiorum candidato consortie
suffragator accedet, confectasque ...
de quo querelis si te diligeret ex in-
fecit in primum imminentes quinque publi-
co tritum transcripsit. Stulte tuo ut ab
solucionis ignosceret tecum legem illi suam
esse reddendo utique peracto exprobrando
non esse quam frontem eius induxeris. Sine-
re si quid est pudoris rependi seruet. Se-
pe dubiam uerecundiam uox ulterius cla-
rior rupit. Nemo id esse quod iam uidetur
timet, deprehenso pro pudore emit. Perdi-
di beneficium. Numquid que consecrauimus perdi-
disse nos dicimus? Inter consecrata
beneficium est, et si male respondit bene colla-
tum. Non est ille qualem sperauimus. Simus
nos quales fuimus et dissimiles. Dampnum
non tunc factum, apparuit. Ingratus non sine
nostro pudore protrahitur. Quoniam quidem que-
rela amissi beneficii non bene dati signum est.
Quantum possumus causam eius apud nos a-
gamus. Fortasse non potuit, fortasse
ignorauit, fortasse facturus est. Quedam
nomina bona lentus et sapiens cre-
ditor fecit qui sustinuit ac mora
fouit. Idem nobis faciendum est. Nutriamus
fidem languidam. Perdidi beneficium. Stul-
te non nosti detrimenti tui tempora. Per-
didisti sed cum dares; tunc palam factum
est. Etiam in hiis que uidentur in perdito mo-
deratio multum. Molliter uitia tractanda
sunt. Sepe quod explicari pertinacia tra-
hentis abruptum est. Quid opus est ma-
ledictis? quid querelis? quid insectatione?
Quare illum liberas? quare dimittis? Si
ingratus est, iam nichil debet. Que ratio
est exacerbare eum in quem magna
contuleris, ut ex amico dubio fiat non
dubius inimicus et patrocinium sibi
nostra infamia querat, nec desit. Ne-
scio quid est quod ei cui tantum debuit
ferre non potuit. Subest aliquid. Nemo
non superioris dignitatem querendo etiam
si non inquinauit aspersit. Nec quisquam
fictis leuibus contentus est; magnitudine
mendacii fidem querit. Quanto illa me-
lior uia qua seruatur illi species amicitie
et si reuerti ad sanitatem uelit etiam
amicitia. Vincit malos pertinax bo-
nitas, nec quisquam tam dure mentis est
aduersus diligenda animi ut etiam ui-
ctus bonos non amet, quibus
hoc quoque cepit debere quod impune non
soluit. Ad illas itaque cogitationes
tuas flecte: non est mihi relata gratia.

Quid faciam? Quod dii omnium rerum optimi au-
ctores, qui beneficia ignorantibus dare inci-
piunt, ingratis perseuerant. Alius illis o-
bicit negligentiam nostri, alius iniqui-
tatem, alius illos extra mundum proicit et ignauos he-
betesque sine luce, sine ullo opere de-
stituit. Alius solem, cui debemus quod inter
laborem quietemque tempora diuisimus, quod
non tenebris mersi confusionem noctis
eterne effugimus, quod annum cursu suo temperat
et corpora alit, sata euocat, percoquit
fructus, saxum aliquod uel fortuitorum ignium
globum et quiduis potius quam deum ap-
pellat. Nichilominus tamen more optimorum
parentum, qui maledictis suorum infantium
arrident, non cessant illi dii beneficia
congerere de beneficiorum auctore dubitan-
tibus, sed equali tenore bona sua per gentes
populosque distribuunt, unam potente-
tiam sortiti, prodesse. Spargunt oppor-
tunis imbribus terras, maria flatu
mouent, siderum cursu notant tempora, hye-
mes estatesque interuentu lenioris spi-
ritus molliunt, errorem labentium animarum pla-
cidi ac propitii ferunt. Imitemur illos:
demus etiam si multa in irritum data
sunt; demus nichilominus aliis, demus
ipsis apud quos iactura facta est. Neminem
ad excitandas domos ruina deter-
ruit, et cum penates ignis absumpsit
fundamenta tepente adhuc area po-
nimus, et urbes haustas sepius
eidem solo committimus. Adeo ad
bonas spes pertinax animus est. Terra
marique humana opera cessarent, ni-
si male temptata retemptare libuisset.
Ingratus est: non mihi fecit iniuriam sed sibi.
Ego beneficio meo cum darem usus sum.
Nec ideo pigrius dabo sed diligentius:
quod in hoc perdidi ab aliis recipiam.
Sed huic ipsi beneficium dabo iterum et
tamquam bonus agricola cura cultuque ste-
rilitatem soli uincam. Periit mihi beneficium,
iste omnibus. Non est magni animi beneficium
dare et perdere; hoc est magni animi
perdere et dare. Explicit liber vii et

**Lucii Annei Senece de bene-
ficiis liber explicit. Deo gratias**

Collatus et emendatus est di-
ligenter

Annei Senece ad Lucilium de naturalibus questionibus incipit liber primus

Quantum inter philosophiam interest, Lucili virorum optime, et ceteras artes, tantum interesse existimo in ipsa philosophia inter illam partem que ad homines et hanc que ad deos spectat. Altior est hec et animosior; multum permisit sibi; non fuit oculis contenta; maius esse quiddam suspicata est et pulcrius quod extra conspectum natura posuisset. Denique tantum inter duas interest quantum inter deum et hominem. Altera docet quid in terris agendum sit, altera quid agatur in celo. Altera errores nostros discutit et lumen admovet quo discernantur ambigua vite; altera multum supra hanc in qua volutamur caliginem excedit et e tenebris ereptos illo perducit unde lucet. Equidem tunc rerum nature gratias ago, cum illam non ab hac parte video qua publica est, sed cum secretiora eius intravi, cum disco que universi materia sit, quis auctor aut custos, quid sit deus; totus in se intendat an et ad nos aliquando respiciat; faciat cotidie aliquid an semel fecerit; pars mundi sit an mundus; liceat illi hodieque decernere et ex lege fatorum aliquid derogare, an maiestatis deminutio sit et confessio erroris mutanda fecisse. Necesse est enim ei eadem placere cui nisi optima placere non possunt. Nec ob hoc minus liber et potens est; ipse est enim necessitas sua. Nisi ad hec admitterer, non fuerat nasci. Quid enim erat cur in numero viventium me positum esse gauderem? An ut cibos et potiones percolarem, ut hoc corpus causarium ac fluidum periturumque nisi subinde impleatur farcirem et viverem egri minister, ut mortem timerem, cui uni nascimur? Detrahe hoc inestimabile bonum, non est vita tanti ut sudem, ut estuem. O quam contempta res est homo, nisi supra humana surrexerit! Quamdiu cum affectibus colluctamur, quid magnifici facimus? Etiam si superiores sumus, portenta vincimus. Quid est cur suspiciamus nosmetipsos, quia dissimiles deterrimis sumus? Non video quare sibi placeat qui robustior est in valitudinario. Multum interest inter vires et bonam valitudinem. Effugisti vitia animi? non est tibi frons ficta nec in alienam voluntatem sermo compositus nec cor involutum nec avaritia, que quicquid omnibus abstulit sibi ipsa non donat, nec luxuria pecuniam turpiter perdens quam turpius reparet, nec ambitio que te ad dignitatem nisi per indigna non ducet? Nichil adhuc consecutus es; multa effugisti, te nondum. Virtus enim ista quam affectamus magnifica est, non quia per se beatum est malo caruisse, sed quia animum laxat et preparat ad cognitionem celestium dignumque efficit qui in consortium deo veniat. Tunc consummatum habet plenumque bonum sortis humane, cum calcato omni malo petit altum et in interiorem nature sinum venit. Tunc iuvat inter ipsa sidera vagantem divitum pavimenta ridere et totam cum auro suo terram, non illud tantum dico quod egessit et signandum monete dedit, sed et illud quod in occulto servat posterorum avaritie. Non potest ante contempnere porticus et lacunaria ebore fulgentia et tonsiles silvas et derivata in domos flumina quam totum circumeat mundum et terrarum orbem superne despiciens angustum et magna ex parte opertum mari, etiam qua extat late squalidum et aut ustum aut rigentem. Sibi ipse ait: Hoc est illud punctum quod inter tot gentes ferro et igne dividitur? O quam ridiculi sunt mortalium termini! Ultra Histrum Dacus non exeat, Strimo Traces includat; Parthis obstet Eufrates, Danubius Sarmatica ac Romana disterminet, Renus Germanie modum faciat, Pireneus medium inter Gallias et Hispanias iugum extollat, inter Egiptum et Ethiopas harenarum inculta vastitas iaceat. Si quis formicis det intellectum hominis, nonne et ille unam aream in multas provincias divident? Cum te in illa vere magna sustuleris, quotiens videbis exercitus subrectis ire vexillis et quasi magnum aliquid agatur equitem modo ulteriora explorantem, modo a lateribus affusum, libebit dicere: it nigrum campis agmen. Formicarum iste discursus est in angusto laborantium. Quid illis et nobis interest nisi exigui mensura corpusculi? Punctum est istud in quo navigatis, in quo bellatis, in quo regna disponitis, minima etiam cum illis utrimque occeanus occurrit. Sursum ingentia spatia sunt, in quorum possessionem animus admittitur, et ita si secum minimum ex corpore tulit, si sordidum omne detersit et expeditus levisque ac contentus modico emicuit. Cum illa tetigit, alitur, crescit ac velut vinculis liberatus in originem redit et hoc habet argumentum divinitatis sue quod illum divina delectant, nec ut alienis interest sed ut suis. Secure spectat occasus

inde ex alio ortu et tam densis convexa ... observat ubi quaeque stella primum terris lumen ostendat, ubi culmen eius summumque cursus sit, quousque descendat; curiosus spectator excutit singula et quaerit. Quidni quaerat? scit illa ad se pertinere. Tunc contemnit domicilii prioris angustias. Quantum enim est quod ab ultimis litoribus Hispaniae usque ad Indos iacet? paucissimorum dierum spatium, si navem suus ventus implevit. At illa regio caelestis per triginta annos velocissimo sideri viam praestat nusquam resistenti sed aequaliter cito. Illic demum discit quod diu quaesiit et illic incipit deum nosse. Quid est deus? mens universi. Quid est deus? quod vides totum et quod non vides totum. Sic magnitudo sua illi redditur, qua nihil maius excogitari potest, si solus est omnia et opus suum et extra et intra tenet. Quid ergo interest inter naturam dei et nostram? nostri melior pars animus est, in illo nulla pars extra animum est. Totus ratio est, cum interim tantus error mortalia teneat ut hoc, quo neque formosius est quicquam nec dispositius nec in proposito constantius, existiment homines fortuitum et casu volubile ideoque tumultuosum inter fulmina, nubes, tempestates et cetera quibus terrae ac terris vicina pulsantur. Nec haec intra vulgum dementia est, sed sapientiam quoque professos contigit. Sunt qui putant sibi ipsis animum esse et quidem providum et dispensantem singula et sua et aliena, hoc autem universum, in quo nos quoque sumus, expers esse consilii et aut ferri temeritate quadam aut natura nesciente quid faciat. Quam utile existimas ista cognoscere et rebus terminos ponere? quantum deus possit; materiam ipse sibi formet an data utatur; utrum idea materiae prius supervenerit an materia ideae; deus quicquid vult efficiat an in multis rebus illum tractanda destituant et a magno artifice prave formentur multa, non quia cessat ars, sed quia id in quo exercetur saepe inobsequens arti est. Haec inspicere, haec discere, his incubare nonne transilire est mortalitatem suam et in meliorem transcribi sortem? Quid tibi inquis ista proderunt? Si nihil aliud, hoc certe: sciam omnia angusta esse mensus deum. Sed haec deinde.

Nunc ut ad propositum opus veniam, audi quid de ignibus philosophia velit, quos aer transversos agit. Magna illos vi excuti argumentum est quod obliqui feruntur et praerapida celeritate; apparet illos non ire sed proici. Ignium multae variaeque facies sunt. Aristoteles quoddam genus illorum capram vocat. Si me interrogaveris quare, prior mihi rationem reddas oportet quare haedi vocentur. Si autem, quod commodissimum est, convenit inter nos ne alter alterum interroget quid dicat ille, satius erit de re ipsa quaerere quam mirari quid ita Aristoteles globum ignis appellaverit capram. Talis enim forma fuit eius qui bellum adversus Persen Paulo gerente lunari magnitudine apparuit. Vidimus nos quoque non semel flammam ingentis pilae specie, quae tamen in ipso cursu suo dissipata est. Vidimus circa divi Augusti excessum simile prodigium; vidimus eo tempore quo de Seiano actum est; nec Germanici mors sine denuntiatione tali fuit. Dices mihi: ergo tu in tantis erroribus es ut existimes deos mortium signa praemittere et quicquam in terris tam magnum esse quod perire mundus sentiat? Erit aliud istius rei tempus. Videbimus an certus omnium rerum ordo ducatur et alia aliis ita complexa sint ut quod antecedit aut causa sit sequentium aut signum; videbimus an diis humana curae sint, an series ipsa quid factura sit certis rerum notis nuntiet. Interim illud existimo eiusmodi ignes existere aere vehementius trito, cum inclinatio eius in alteram partem facta est et non cessit sed inter se pugnavit. Ex hac vexatione nascuntur trabes et globi et faces et ardores. At cum levius collisus et ut ita dicam frictus est, minora lumina excutiuntur crinemque volantia sidera ducunt. Tunc ignes tenuissimi iter exile designant et caelo producunt. Ideo nulla sine eiusmodi spectaculis nox est; non enim opus est ad efficienda ista magno motu. Denique, ut breviter dicam, eadem ratione fiunt ista qua fulmina, sed vi minore. Quemadmodum nubes collisae mediocriter fulgurationes efficiunt, maiore impetu impulsae fulmina, sic ... Aristoteles ... terrarum orbis exspirat quaedam ... et humida quaedam et sicca ... et calentia ... et ignibus idonea ... vapora ... in caelo ...

non minus appareat color rerum. Si acrior
sit similis rubor martis, remissior
Iovis, nullus in luce pura. Vel certe
producto necesse est ergo in copia magna
corpusculorum que aer eiectat et in
superiorem agunt partem aliqua in nubes
pervenire alimenta ignium que non tantum colli-
sa possint ardere sed etiam afflata radiis
solis. Nam apud nos quoque stramenta
sulphure aspersa ignem ex intervallo
trahunt. Veri ergo simile est talem materiam
nubes congregatam facile succendi et
minores maioresve ignes subsistere,
prout illis fuit plus aut minus virium.
Illud enim stultissimum existimare aut stellas
decidere et transilire aut aliquid illis au-
ferri et abradi. Nam si hoc fuisset, iam
defuissent. Nulla enim nox est qua non plurime
ire et in diversum videantur abduci. Atque
quo solet quoque invenitur loco; magnitudo
sua singulis constat. Sequitur ergo ut in-
fra illas ista nascantur et cito interci-
dant quia sine fundamento et sede certa
sunt. Quare ergo non interdiu? Quid si dicas ergo non
apparent. Quemadmodum ille latent et solis
fulgore obumbrantur, sic faces quoque di-
scurrunt interdiu, sed abscondit eas diurni
luminis claritas. Si quando tamen tanta vis emicuit
ne et adversus diem vendicare sibi suum
fulgorem possint, apparent. Nostra quoque
etas non semel vidit diurnas fa-
ces, alias ab oriente in occidentem
versas, alias ab occasu in ortum. Argu-
mentum tempestatis naute putant cum multe
transvolant stelle. Quod si signum ventorum
est, ibi venti sunt in aere qui medius
inter lunam et stellas est. In magna tempesta-
te apparent quasi stelle velo insidentes;
adiuvari se tunc periclitantes existimant
Pollucis et Castoris numine. Causa autem
melioris spei est quod iam apparet
frangi tempestatem et desinere ventos.
Aliquando feruntur ignes, non sedent. Gilip-
po Syracusas petenti visa est stella
super ipsam lanceam constitisse. In Roma-
norum castris visa sunt ardere pila, ig-
nibus scilicet in illa delapsis, qui sepe ful-
minum more animalia ferire solent et arbu-
sta. Sed si minore vi mittuntur, defluunt tan-
tum et insidunt, non feriunt nec vulnerant.
Alii inter nubes eliduntur, alii sereno quoque celo
aliquando tonat ex eadem causa qua nubilo, ae-
re inter se colliso, qui etsi est lucidior
ac siccior, coire tamen et facere corpora

quedam similia nubibus potest, que percussa
Quandoque autem. reddant sonum.
fiunt trabes, quandoque clipei et
vastorum imagines ignium, ubi
in talem incidit similis causa sed maior. Vi-
deamus nunc quemadmodum fiat is fulgor
qui sidera circumvenit. Memorie proditum
est quo die divus Augustus urbem
ex Apollonia reversus intravit, circa
solem visum coloris varii circulum, qualis
esse in arcu solet. Hunc Greci halo
vocant, quem nos dicere coronam apti-
ssime possumus. Quemadmodum fieri dicatur ex-
ponam. Cum in piscinam lapis missus est,
videmus in multos orbes aquam dis-
cedere et primum angustissimum orbem,
deinde laxiorem ac deinde maiores,
donec evanescat impetus et in plani-
ciem immotarum aquarum solvatur. Tale
quid cogitemus fieri etiam in aere.
Cum spissior factus est, plagam sentire
potest. Lux solis aut lune vel cuiuslibet
sideris incurrens recedere illum in cir-
culos cogit. Nam humor et aer et
omne quod ex ictu formam accipit
in talem habitum impelli qualis est eius
quod impellitur. Omne autem lumen ro-
tundum est, ergo et aer percussus lumine
hunc modum exhibebit. Ob hoc tales
splendores Greci areas nominant,
quia fere terendis frugibus loca
destinata rotunda sunt. Non autem
non existimemus istas sive arcus
sive coronas si sint in vicinia siderum
plurimum fieri. Ab hiis absunt quamvis
cingere ea et coronare videantur. Non lon-
ge a terra fit talis effigies quam visus
noster solita imbecillitate deceptus
circa ipsum sidus putat positam. In vicinia
autem solis et stellarum nihil tale potest fieri,
quia illic tenuis ether est. Nam for-
me crassis demum spissisque corporibus
imprimi solent; in subtilibus non habent
ubi consistant aut hereant. In balneis
quoque circa lucernam tale quiddam aspici
solet ob aeris densi obscuritatem;
frequentissime autem austro, cum celum
maxime grave et spissum est. Nonnumquam
paulatim diluuntur et desinunt, nonnum-
quam ab aliqua parte rumpuntur, et inde ven-
tum nautici expectant unde contexta
corone periit: si a septentrione
discessit, aquilo erit, si ab occidente,
favonius. Quod argumentum est intra eam partem
celi has fieri coronas intra quam et

peuti esse solet. Deteriora autem non
habent coronas, quia nec vectas quidem
habent argumentis et illud adhuc corona
nullam colligi nisi stabili aere et pi-
gro vento. Aliter non solet aspici. Nam
qui stat aer impellitur deduciturque
in aliquam faciem fingi potest. Is autem qui
fluit ne ferit quidem lumen. Non enim
formatur nec resistit, quia prima quaeque
pars eius dissipatur. Numquam ergo illud sidus
talem effigiem circumdabit nisi cum erit
aer densus atque immotus et ob hoc cu-
stodiens incidentes in se rotundi
luminis lineas. Nec sine causa. Repete enim exemplum
quod paulo ante proposui: lapillus
in piscinam aut lacum et alligatam aquam
missus circulos facit innumerabiles,
at hoc idem non facit in flumine. Quare?
Quia omnem figuram fugiens aqua di-
sturbat. Idem ergo in aere evenit,
ut ille qui manet possit figurari,
at ille qui rapitur et currit non dat
sui potestatem et omnem ictum venientem
formamque eius exturbat. Haec de quibus dixi
coronae cum dilapsae sunt aequaliter et in se-
met ipsae evanuerint, significatur a-
eris quies et otium et tranquillitas.
Cum ad unam partem cesserint, illinc
ventus est unde finduntur. Si ruptae plu-
ribus locis sunt, tempestas fit. Quare
id accidat ex his quae iam proposui
intelligi potest. Nam si facies universa
subsedit, apparet in aera nube
et ideo illa regio ventum dabit.
At cum undique et concerpta et la-
cerata est, manifestum est a pluribus
partibus in illam impetum fieri et in-
quietum aera hinc atque illinc assilire.
Itaque ex hac inconstantia caeli tan-
tum multa tempestatibus et undique labo-
rantis futurae tempestatis, ventorum plu-
viarum apparet. Hae coronae noctibus
fere circa lunam et alias stellas
notantur, interdiu raro, adeo ut
quidam ex Graecis negaverint
eas omnino fieri, cum illos historiae
coarguant. Causa vero haec est,
quod fortius solis lumen est et aer
agitatus ab illo calefactusque solu-
tior est; lunae autem inertior vis est,
et ideo quae facilius a circumposito aere
facilius sustinetur. At quod sidera ce-
tera infirma sunt, nec prope aeram

sustinere posse. Excipi itaque illorum imago
et in materia solidiore ac minus cedente firma-
ri debet, nec tam spissus esse ut ex-
cludat ac summoveat a se lumine
immissum, nec tam tenuis ac solutus
ut nullam venientibus radiis moram
praebeat. Hoc noctibus temperamentum contingit,
cum sidera circumiectum aera luce leni
non pugnaciter nec asperius feriunt, spi-
ssioremque quam solet esse interdiu inficiunt.
Quare luna non fit arcus ut fit in nocte etc.

At contra arcus non fit in nocte nisi
admodum raro, quia luna non ha-
bet tantum virium ut nubes transeat
et illis colorem suffundat qualem
accipiunt sole perstrictae. Sic enim for-
mam arcus discolorem accipiunt, quia
aliae partes in nubibus tumidiores
sunt, aliae summissiores, quaedam crassiores
quam ut solem transmittant, aliae nube
imbecilliores quam ut excludant. Haec inaequa-
litas alternis lucem umbramque permi-
scet et exprimit illam mirabilem
arcus varietatem. Altera tamen arcus-
cuius modi redditur. Videmus cum
fistula aquae aliquo loco rupta
est, aquam per tenue foramen elidi, quae
sparsa contra solem oblique positum faciem
arcus repraesentat. Idem videbis accidere
si quando volueris observare fullonem,
cum os aqua implevit et vestimenta ten-
diculis diducta leviter aspergit,
apparet varios edi colores in illo
aere asperso, quales fulgere in arcu
solent. Huius rei causam in arcu esse
ne dubitaveris; non fit enim umquam arcus
nisi nubilo. Sed quaeramus quomodo
fiat. Quidam aiunt esse aliqua stillicidia quae
solem transmittant, quaedam magis co-
acta quam ut transluceant; itaque ab
illis fulgorem reddi, ab his umbram,
et sic utriusque intercursu effici arcum, in quo
pars fulgeat quae solem recepit, pars
obscurior sit quae exclusit et
ex se umbram proximis fecit. Hoc
ita esse quidam negant. Poterat enim um-
bra et lux causa videri, si arcus
duos tantum haberet colores et si ex lumine
umbraque constaret. Sed nunc diversi lucent
in eo colores, tunc ipse in parte
sua illic fallit et usque adeo ut fa-
cere tangit, id est tam ultra distan-
tes, videmus in eo aliquid flammei, aliquid

Inter utrumque reguli et alia in picture
modum sub tilibus lineis ducta. ut ait
poeta. ut cum dissimiles colores sint
scire non possis nisi cum primis extrema
contuleris. Nam quicquid de capite usque
adeo mira arte ne quod simillimum
cepit et in dissimilia desinit. Quid
ergo istic duo colores faciunt lucis atque
umbre cum innumerabilium ratio reddenda
sit. Quidam ita existimant arcum
fieri. dicunt in ea parte in qua pluit sin-
gula stillicidia pluvie cadentis sin-
gula specula esse. A singulis ergo yma-
ginem reddi solis. Deinde multas
ymagines immo innumerabiles et de-
vexas et in preceps transeuntes confundi
itaque et arcum esse multarum ymaginum
solis confusionem. Hoc sic colligunt
pelves inquit mille sereno pone
et omnes habebunt ymagines solis
at contra ingens stagnum non habebit
nisi ymaginem unam. Quare quia omnis
circumscripta levitas et circumdata suis
finibus speculum est. Itaque piscinam inge-
tis magnitudinis in plures divide et
quidem illa habebit ymagines solis
quot lacus habuerit. Relinque illam sicut
est diffusam semel tibi ymaginem red-
det. Nichil refert quam exiguus sit
humor vel lacus si circumscriptus est speculum
est. Ergo stillicidia illa infinita que
ymber cadens defert totidem specula
sunt facies vel species habent. Hec contra intuenti
perturbate apparent nec dispiciuntur inter-
valla in quibus singula distant spacio
prohibente discerni. Deinde pro singulis
apparet una facies turbida ex omnibus
Aristoteles indicat. Ab omni inquit
levitate acies radios suos re-
plicat. Nichil autem levius aqua et ae-
re. ergo etiam ab aere spisso visus noster
in nos redit. Ubi vero hebes est et in-
firma acies quolibet aeris ictu de-
ficit. Quidam itaque hoc genere valitudinis
laborant ut ipsi sibi videantur occurre-
re. ut ubique ymaginem suam cernant.
Quare quia infirma vis oculorum non potest per-
rumpere ne proximum quidem sibi aera
sed resilit. Itaque quod in aliis efficit den-
sus aer in his facit omnis. satis
enim valet qualiscumque ad imbecillam
aciem repellendam. Longe autem ma-
gis visum nobis remittit aqua. Itaque
quia crassior est et pervinci non potest sed radios
luminum nostrorum moratur et eo unde
exierunt reflectit. Ergo cum multa

stillicidia sint totidem specula sunt. sed quia
parva sunt solis colorem sine figura ex-
primunt. Deinde cum in stillicidiis innumera-
bilibus et sine intervallo cadentibus
reddatur idem color incipit facies esse
non multarum ymaginum intermissarum sed
unius longe atque continue. Quomodo inquis
tu mihi multa milia istic ymaginum esse
dicis ubi ego nullam video. et quare cum solis color
unus sit ymaginum diversus est. Ut et hec que
proposuisti refellam et alia que non minus
refellenda sunt illud dicam oportet. Nichil
acie nostra fallacius non tantum in his
a quibus subtiliter pervidendis illam lo-
corum diversitas summovet sed et in his quoque
que ad manum cernit. Remus integer
in tenui aqua fracti speciem reddit
Poma per vitrum aspicientibus multo
maiora sunt. Columnarum intervalla
porticus longioris iungunt. ad ipsum solem
revertere. hunc quem toto orbe terra-
rum maiorem probat ratio acies nostra sic contraxit
ut sapientes viri pedalem
esse contenderent. quem velocissimum
omnium esse scimus nemo nostrum videt
moveri. nec ire crederemus nisi appa-
reret isse. Mundum ipsum precipiti velocitate
labentem et ortus occasusque intra
momentum temporis revolventem nemo nostrum
sentit procedere. Quid ergo miraris si [illegible]
in innumerabilia stillicidia non sepa-
rant et ingenti spacio intuentibus
minutarum ymaginum discrimen
interit. Illud esse dubium nulli potest
quin arcus ymago solis sit roscida
et cava nube concepta. quod ex hoc
tibi appareat. numquam non adversa soli
est sublimis aut humilis prout ille
se submisit aut sustulit contrario motu
Illo enim descendente altior est alto
depressior. Sepe talis nubes a late-
re solis est nec arcum efficit quia non
ex recto ymaginem trahit. Varietas
autem non ob aliam causam fit quam quia
pars coloris a sole est pars a nube
illa. humor autem modo ceruleas lineas
modo virides modo purpure similes et luteas aut igne-
as ducit duobus coloribus hanc varie-
tatem efficientibus remisso et intenso
Sic enim et purpura eodem conchilio non in
unum modum exit. Interest quamdiu mace-
rata sit. crassius medicamentum an aquatius
traxerit. sepius mersa sit
et excocta an semel tincta. Non
est mirum si cum due res sint sol et nubes
id est corpus et speculum tam multa genera

colorem exprimunt que in talibus quibusdam possunt
aut mutari aut liquescere. Illuc hic co-
lor ex igneo sole, illuc ex obtuso
et leniore. In aliis rebus varietas inge-
nio est, et non genus quod manu tenere
possumus et late spectandi mittendaque.
Deinde apparet duas causas esse arcus, solem
nubemque, quia nec sereno umquam fit nec nu-
bilo ita ut sol lateat; ergo utique ex hiis
est quorum sine altera non est.
Iam nunc illud accedit quod eque manifestum
est: speculi ratione imaginem reddi,
quia numquam nisi e contrario redditur, idest
nisi ex alia parte stetit quod appareat, ex
altera quod ostendit. Rationes que non
persuadent sed cogunt a geometris affe-
runtur, nec dubium cuiquam relinquitur
quin arcus ymago solis sit male ex-
pressa ob vicium figuramque speculi. Nos
interim temptemus alias probationes que
de plano legi possint. Inter argumenta
sic nascentis arcus pono quod celer-
rime nascitur. Ingens enim variumque
corpus celo intra momentum subtexitur et
aqua celeriter aboletur. Nichil autem tam
cito redditur quam a speculo ymago. Non
enim facit quicquam sed ostendit. Parianus
Artemidorus adicit et quale
genus nubis esse debeat, quod talem
soli ymaginem reddit. Si speculum,
inquit, concavum feceris, quod sit secte pi-
le pars, si extra medium constiteris, quicumque
iuxta te steterint, inversi tibi vi-
debuntur, propiores a te quam a speculo.
Idem, inquit, evenit cum rotundam et cavam
nubem intuemur a latere, ut solis
ymago a latere discedat, propiorque
nobis sit et in nos magis conversa. Co-
lor igneus a sole, ceruleus a
nube, ceteri utriusque mixture.
Contra hec illa dicuntur: De spe-
culis due opiniones sunt:
alii enim in illis simulacra
esse putant, id est corporum nostrorum
figuras a nostris corporibus emissas
ac separatas. Alii ymagines aiunt
non esse in speculo, sed ipsa aspici
corpora retorta oculorum acie et in
se rursus deflexa. Nunc nichil
ad rem pertinet quomodo videamus
quodcumque videmus, sed quomodo ymago similis debeat ex speculo
reddi. Quid vero tam dissimile
quam sol et arcus, in quo neque co-
lor neque magnitudo apparet. Arcus
longior amplior quam est longe quam ea

parte qua fulget rubet, rubicundior ce-
teris, non coloribus diversus. Deinde tu
velis speculum alii capere. Deinde aspi-
ce candidum qualitate tuo eundem nitorem
aut qui ille nubes habent similitudinem
speculi per medias species transmittunt nec
in illis nos terminus acie in eo qui
summa consecundit. Spectat nubem
nunc hec ymaginem suam in illa eam
Singula stillicidia singula specula sunt.
Concedo; sed illud nego: ex stillicidiis
constare nubem; habent quedam ex quibus fieri
stillicidia possint, non ipsa. Ne aquam quidem
habent nubes, sed materiam future aque. Concedam
tibi et guttas innumerabiles inesse nubi-
bus et illas faciem reddere, non tamen
omnes unam reddunt sed singulas singule.
Deinde inter se specula coniunge in unam
ymaginem non coibunt, sed quecumque par-
ticula hec se recipit similitudinem claudit. Sunt
quedam specula ex multis minimis com-
posita, quibus si unum ostenderis hominem,
populus apparet, unaquaque parte faciem
suam exprimente. Hec cum sint coniuncta et
simul collocata, nichilominus seducunt
ymagines suas, et ex uno turbam
efficiunt. Ceterum catervam illam non
confundunt, sed diremptam in facies singulas
distrahunt. Arcus autem uno circumscriptus du-
ctu, una totius est facies. Quid ergo, in-
quit, non ex aqua rupta fistula
sparsa et remo excussa habere
quiddam simile videmus his quos videmus
in arcu coloribus solet? Verum est, sed non
ex hac causa ex qua tu videri vis,
quia unaquaque stilla recipit ymaginem
solis. Citius enim cadunt stille quam ut
concipere ymaginem possint. Standum est
ut id quod imitantur excipiant. Quid
ergo fit? Colorem, non ymaginem ducunt.
Alioquin ut ait Nero Cesar di-
sertissime, colla Cythereiace splendent
agitata columbe, et variis coloribus
pavonum cervix quotiens aliquo
deflectitur nitet. Numquid ergo dicemus spe-
cula eiusmodi plumas quarum omnis in-
clinatio in colores novos transit? Non
minus nubes diversam speculis naturam
habent quam aves quas retuli et cameleontes
et reliqua animalia, quorum
color aut ex ipsis mutatur, cum ira vel cupi-
dine accensa cutem suam variant
humore suffusa, aut positione lucis, quam

sunt recta ut obliqua receperunt ita colorantur. Quid ergo? Similes speculis habent nubes; sed illi non pluviam, hi sufficiunt luce. Ille densus et exacta, hec rara sit; illa eiusdem materie tota, hec ex diversis temere composita et ob hoc discordes nec diu coherere. Preterea videmus ortu solis partem quandam celi rubere, videmus nubes aliquando ignei coloris. Quid ergo prohibet quominus hunc unum colorem accipiant solis occursu, sic multos ab illis trahant quibus non habent illam speculi potentiam? Modo inquit inter argumenta ponebas semper arcum contra solem excitari, quia ne a speculo quidem imago redderetur nisi adverso. Hoc inquit commune nobis est. Nam quemadmodum opponendum est speculo quod in se imaginem transferat, sic ut nubes infici possit ipse sol ad hoc apte ponendus est; non enim idem faciet si undique effulserit, et ad hoc opus est radiorum idonea locatio. Hec dicuntur ab his qui videri volunt nubem colorari. Possidonius et hii qui speculari ratione talem effici iudicant visum hoc respondent: si ullus esset in arcu color, permaneret et viseretur eo manifestius quo propius; nunc imago ex longinquo clara interit cum ad vicinum ventum est. Huic contradictioni non consentio cum ipsam sententiam probem. Quare? dicam: quia coloratur quidem nubes, sed ita ut color eius non undique appareat; nam ne ipsa quidem undique apparet. Nubem enim nemo qui in ipsa est videt; quid ergo mirum si color eius non videtur ab eo a quo ipsa non videtur? Atqui ipsa quamvis ipsa non videatur est; ergo et color. Ita non est argumentum falsi coloris quod apparere accedentibus desinit. Idem enim in ipsis evenit nubibus, nec ideo false sunt quia non videntur. Preterea cum dicitur tibi nubem sole esse infectam, non dicitur tibi colorem illum inustum esse velut duro corpori et stabili ac manenti, sed fluido et vago et nichil amplius quam brevem speciem recipienti. Sunt etiam quidam colores qui ex intervallo vim suam ostendunt. Purpuram Tyriam, quo melior saturiorque est, eo oportet altius teneas ut fulgorem suum ostendat. Non tamen ideo illa non habet colorem quia quem optimum habet non quomodocumque explicatur ostendit. In eadem sententia sum qua Possidonius, ut arcum iudicem fieri nube formata in modum concavi speculi et rotunda, cuius forma sit partis pile secte. Hoc probari nisi geometre adiuverint non potest,

qui argumentum nichil dubii relinquentibus docent [illegible] solis imaginem esse effigie non simili. Neque [illegible] ei ora adversus specula videas; sunt que in immensum extumescant tanta deformitate corrupta ut facies humana reddatur servata similitudine in peius; sunt que cum videris placere tibi vires tuas possint, in tantum lacerti crescunt et totius corporis super humanam magnitudinem habitus augetur; sunt que dextras facies ostendant, sunt que sinistras, sunt que torqueant et evertant. Quid ergo mirum est eiusmodi speculum in quo solis species vitiosa reddatur in nube quoque fieri &c. [illegible]

Inter cetera argumenta et hoc erit, quod numquam maior arcus dimidia circuli parte apparet, et quod eo minor est quo altior est sol. Ut ait Virgilius noster: et bibit ingens arcus, cum adventat imber. Sed non easdem undecumque apparuit minas affert: a meridie ortus magnam vim aquarum vehet; vinci enim non potuerunt vehementissimo sole; tantum illis virium est. Si circa occasum refulsit, rorabit et leviter impluet; si ab ortu circave surrexit, serena promittit. Quare ergo si imago solis est, longe ipso sole maior apparet? Quia est alicuius speculi natura talis ut maiora multo que videt ostendat et in portentosam magnitudinem augeat formas, alicuius invicem talis ut minuat. Illud mihi dic, quare in orbem eat facies, nisi orbi redditur? Dices enim fortasse unde sit ille color varius; unde talis figura sit non dices, nisi aliquod exemplar ad quod formetur ostenderis. Nullum autem aliud quam solis est, a quo cum tu fatearis illi colorem dari, sequitur ut detur et forma. Denique inter me et te convenit colores illos quibus regio celi depingitur a sole esse; illud unum inter nos non convenit: tu dicis illum colorem esse, ego videri. Qui sive est sive videtur, a sole est; tu non expedies quare color ille subito desinat, cum omnes fulgores paulatim discutiantur. Pro me est et repentina eius facies et repentinus interitus. Proprium enim hoc speculi est, quod non per partes struitur quod apparet, sed statim totum fit. Eque cito omnis imago in eo aboletur quam ponitur; nichil enim aliud ad ista efficienda vel removenda opus est quam ostendi et abduci. Non est ergo propria in ista nube substantia nec corpus, sed mendacium et sine re similitudo. Vis scire hoc ita esse? Desinet arcus si obtexeris solem.

Oppone inter solem et alteram nubem. istius
indicatus probat. At maiorem et aliqui
coloris quam sol dixi non fieri speculum
que multiplicet per corpus quod mutat
illud adiuvat etiam per aquam videntibus
longe esse maiora. licet corpus mi
nute et per vitream purgatam aqua ple
nam maiores clariores quam videntur
poma formosiora quam sunt videntur
si in natatoria vitrea sidera aphora
per nubem aspicienti reperiuntur. quia aeris
una humiditas labitur ut asphere
quod multum fidelius patet. quod maxime fit
si poculum admissum plenum aqua et in
id proiectis anulum. Illa quod in ipso fun
do iacuit anulus. facies eius in su
mo aque reddat. quoniam videtur
per humores longe aspicimus non et in quid
numero maiores reddi ymagines
solis in quem in nube humida videtur.
tum de causis duabus hoc accidit quia
in nube est aliquid vitreum simile quod potest
plurium est aliquid et aque. quasi
non divisum. Sed apparent eius non in qua

Quoniam inest mixtura ex qua vitatur
inectiorum ex hoc ipso argumentum
contra te sumat virgula solis
fieri in terra structa vel plu
ribus angulis in modum clavae tortu
osa. Sed si extensa in sole accipit
colorem talem qualem in certa magni
tudine reddit ut striis hoc non ymma
ginem solis. Certis colorum mutatio
ex percussu suo primum in hoc argumento
vitia quod apparent a sole fieri sunt
prime ex quibus apparent quoddam leve
esse debere simile speculo quod solem
representat. Deinde quod apparent non fieri
ullum colorem sed speciem ut dixi solum
colorem. quales ut dixi columbarum
cervix et similiter et ponit ubi tum
quod deflecti hoc autem in speculo est
simul nichil videtur simulacrum colorem
alicui. Quando hoc solucio est. quod
cum insit in ista solis ymago. tum
bis ex principio capitulum et ista contra
quod reddat ymaginem. quia levius est
una et ad hoc habilis. sed non patet quod
evenerunt sicut si esset apta fabrica
ta forent totidem soles quot nubes
inspectores erunt quia distenditur inter
se ut patet in maiori speculi utrumque
inchoat tamen ymaginem ut ex
proprie et obviam in omnia habent
ex inspectionem colorum ymago abducit
Et si esse arcum non implet orbem
Sed per media eius videtur tam plus in

porrigitur inveniatur ex inde ita opinatur
sol cum sit multo altior nubibus a supe
riore tamen illas percutit parte. sequitur ut in
feriori parte arcum non tangat lineam. ergo
cum ab una parte solem accipiat. inferiorem
partem eius mutari quoniam numquam dimidia
superior est. hoc argumentum parum potens est
vere quia corpus sol a superiori sit. totam
tamen percutit nubem. ergo contingit. quod in
tum radios tamen similiter calcat et omnem
densitatem perrumpit. Deinde contrariam rem
opposito suo dicunt. Nam si superior est
sol et ideo tamen superiori parti nubium il
lud fundit. numquam terra tenus descendit
Est qui usque ad humum demittit prora
numquam autem cum sole est arcus. inter ea ad ter
rinet super infra ne sit. quia totum quod
contra et latus libera. Deinde alii circu
et occidens facit cum esse ex inferiori
parte nubes ferit sicut terminus prin
cipium qui et tunc dimidia pars est compris
sole nubes extremum et sordidos
accipiat. Ut quasi sit in nubilo quo in
speculo lumine reddi voluit nubes
tamen faciunt et recte per se partem
quod non potest totum orbem reddere. quia ipsa
pars est orbis opposito accedo. arguo
non contra secundo Nam si in contrario speculo
tota facies opposita orbis exprimitur
et in semi orbe nichil prohibet aspicit
totam pilam. Contra nunc diximus circu
los apparere solis lune quia in similitudinem
circuitus circulatos contra illius circulus
circundatur in arcum non numquam. Deinde contra
patet contra nubes solem accipiunt non
alii plerumque ex tumentes Aristote
les ait post autumnale equinoctium
qualibet hora diei arcum fieri. estate
non fieri, nisi incipiente aut inclinato
iam die. Cuius ratio tam manifesta est. primum
quia media die sol calidissimus nu
bes amittit ut patet ab hiis ymagi
nes suas accipere quas scindit et inclinatio
hiemis tempore et vergens ad occasum minus
calidus est et ideo a nubibus hoc sumitur
et percuti potest. Deinde cum arcum facere non
solebat. ut adverso hiis in quibus facit
nubibus cum brevissimos dies sunt
sed obliquus est. itaque et qualibet die
parte etiam cum altissimus est habet aliquas
nubes quas ex adverso ferit patet.
Sed temporibus estivis super nos altissimus
ferit itaque medio die excelsissimus
terris rectiore accipit linea quam ut
illius nubibus possit occurri. Ob id tunc

Nunc dicendum est de virgis, quas non minus pictas variasque et eque pluviarum signa solemus accipere, in quibus non multum opere consumendum est, quia virge nichil aliud sunt quam imperfecti arcus. Nam facies quidem illis est picta, sed nichil curvati habent; in recto iacent. Fiunt autem iuxta solem in nube humida et iam se spargente. Itaque idem est in illis qui in arcu color, tantum figura mutatur, quia nubium quoque in quibus extenduntur alia est.

Similis varietas in coronis est, sed hoc differunt, quod corone ubique fiunt ubicumque sidus est, arcus non nisi contra solem, virge non nisi in vicinia solis. Possum et hoc modo differentiam omnium reddere: coronam si diviseris, arcus erit; si direxeris, virga. In omnibus color multiplex ex ceruleo fulvoque varius. Virge tantum sole vicine, arcus solares lunaresque, corone omnium siderum.

Aliud quoque virgarum genus apparet, cum radii per angusta foramina nubium tenues et intenti distantesque inter se diriguntur, et ipsi signa ymbrium sunt. Quomodo me nunc hoc loco geram? Quid vocabo? Ymagines solis? Hystorici soles vocant et binos ternosque apparuisse in memoriam tradunt. Greci parelia appellant, quia in propinquo fere a sole visuntur aut quia accedunt ad aliquam similitudinem solis. Non enim totum imitantur, sed ymaginem eius figuramque; ceterum nichil habent ardoris, hebetes ac languidi. His quod nomen imponimus? An facio quod Virgilius, qui dubitavit de nomine, deinde id de quo dubitaverat posuit: et te quo nomine dicam, Rhetica? nec cellis ideo contende Falernis. Nichil itaque prohibet illas parelia vocari. Sunt autem ymagines solis in nube spissa et vicina in modum speculi. Quidam parelion ita diffiniunt: nubes rotunda et splendida similisque soli. Sequitur enim illum, nec umquam longius relinquitur quam fuit cum apparuit. Num quis nostrum miratur si solis effigiem in aliquo fonte aut placido lacu videt? Non, ut puto. Atqui tam in sublimi facies eius potest quam inter nos reddi, si modo ydonea est materia que reddat.

Quotiens defectionem solis volumus deprehendere, ponimus pelves, quas aut oleo aut pice implemus, quia pinguis humor minus facile turbatur, et ideo quas recipit ymagines servat. Apparere autem ymagines non possunt nisi in liquido et inmoto. Tunc solemus notare quemadmodum se luna soli opponat et illum tanto maiorem subiecto corpore abscondat, modo ex parte, si ita contingit ut latus eius occurreret, modo totum. Hec dicitur perfecta defectio, que stellas quoque ostendit et intercipit lucem, cum scilicet utriusque orbis sub eodem libramento stetit. Quemadmodum ergo in terra utriusque ymago aspici potest, ita in aere, cum sic coactus aer et limpidus constitit ut faciem solis acciperet, quam et alie nubes accipiunt, sed transmittunt, si aut mobiles sunt aut rare aut sordide. Mobiles enim spargunt illam, rare emittunt, sordide turbideque non sentiunt, sicut apud nos ymaginem maculosa non reddunt.

Solent et bina fieri parelia eadem ratione. Quid enim impedit quominus tot sint quot nubes fuerint apte ad exhibendam ymaginem solis? Quidam, quotiens duo simulacra illa simul sunt, hanc rationem existimant, quod in altera ymago solis sit, in altera ymaginis. Nam et apud nos, cum plura specula disposita sunt ita ut alteri sit conspectus alterius, omnia implentur, et una ymago a vero est, cetere ymaginum effigies sunt. Nichil enim refert quid sit quod speculo ostendatur; quicquid videt reddit. Ita illud quoque in sublimi, si nubes fors aliqua disposuit ut inter se aspiciant, altera nubes solis ymaginem, altera ymaginis reddit. Debent autem nubes que prestant hoc esse dense, leves, splendide, plane, nature solis. Ob hoc omnia que huiusmodi sunt simulacra candida sunt et similia lunaribus circulis, quia ex obliquo accepto sole resplendent. Nam si infra solem nubes fuerit et propior, ab ea dissipabitur; longe autem posita radios non remittet nec ymaginem efficiet, quemadmodum apud nos, quotiens specula a nobis procul abducta sunt, quia acies nostra non habet usque ad nos recursum. Pluviarum autem et hii soles (utar enim hystorica lingua) indicia sunt, utique si a parte austri constiterunt, unde maxime nubes ingravescunt. Cum utrimque solem cinxit talis effigies, si Arato credimus, tempestas surgit.

Tempus est alios quoque ignes percurrere, quorum diverse figure sunt. Aliquando emicat stella, aliquando ardores sunt, aliquando fixi et herentes, nonnumquam volubiles. Horum plura genera conspiciuntur. Sunt veluti corona cingente introrsus ingens celi recessus similis effosse in orbem spelunce. Sunt pithie, cum magnitudo vasti rotundique ignis dolio similis vel fertur vel in uno loco flagrat. Sunt chasmata, cum aliquod celi spatium

descendit et flammas velut abscissus
in abducta ondit. colores quoque horum omni-
um plurimi sunt. Quidam ruboris acerrimi,
quedam evanide ac levis flamme,
quidam candide lucis, quidam micantes,
quidam equaliter et sine eruptionibus aut radiis
fulvi. Vide ergo stellarum longos a tergo
albescere tractus. Hee velut stelle
exiliunt, videntur quod longum ignem po-
rrigere propter immensam claritatem cum a-
cies nostra non discernat transitum ear-
um, quacumque cucurrerunt totum igneum credit.
Tanta enim est velocitas motus ut par-
tes eius non despiciantur sed tamen summam
prendunt. Intelligimus magis qua periit
stella quam qua exierat. Itaque velut igne
continuo totum iter signat quia visus
nostri tarditas non subsequitur momenta
currentis sed videt simul et unde exierit
et quo pervenit, quod fit et in fulmine.
Longus nobis videtur ignis eius quia
cito spatium suum transilit et oculis
nostris occurrit universum per quod deiectus
est. At ille non est extenti corporis per
omne quo pervenit. Neque enim tam longa et ex-
tenuata in impetum valent. Quo-
modo ergo prosiliunt? Attritu aeris ignis
accursus vento preceps impellitur.
Non semper tamen vento attritu ve fit. Non-
numquam ex aliqua opportunitate aeris nascitur.
Multa enim sunt in sublimi sicca
calida terrena, inter que oritur et pa-
bulum suum subsequens defluit, ideo-
que velociter rapitur. At quare color
diversus est? Quia refert quale sit id
quod incenditur, [illegible]
[illegible] lapsus; et hoc ab accepte [illegible]

Polyon [illegible] quo modo erupit
fiunt, quos [illegible] appellant
[illegible] ut sunt [illegible] per illos
[illegible] ex superioris
celi fervor [illegible] late [illegible]
ignis. Inferiora [illegible]
[illegible] corrumpit, per stellarum
motus [illegible] ignem et
in [illegible]
fieri [illegible]
usque in ethera [illegible] ex qua
fulgor ardor ne sit ut stelle [illegible]
ex [illegible] ex hiis fulgoribus quedam
preceps eunt [illegible] stel-
lis, quedam certo loco permanent et
tantum lucis [illegible] ut fugent tene-
bras et diem reputet [illegible]

alimento primo obscurata sunt deinde
flamme in eo quod ipse tradit paulatim
diminutorum reducuntur in exilium
hiis quidem in nubibus apparent, quedam
super nubes cum aer pressus ignem
suum quem prior tribus diu [illegible] usque
in sidera expressit. Horum alia non pa-
tiuntur moram sed transcurrunt cum exi-
guntur [illegible]
fulgores dicuntur, quia brevis facies
illorum et caduca est [illegible] de-
cidens, sepe cum fulmine [illegible] ce-
ciderunt. Ab hiis tecta [illegible]
que [illegible] vocat ac
quibus longior mora et fortior ignis
est, motum [illegible] celi [illegible]
[illegible] agunt. cometas [illegible] putat
de quibus dicendum est. Horum [illegible]
me lampades et [illegible]
quorum ignis in exitu sparsus est.
Dubium an inter hos ponas trabes
et pithie, que raro fiunt [illegible]
cum conglobatione ignium [illegible]
illorum orbis aliquid [illegible]
tudine solis exsuperat. [illegible] po-
[illegible] et quod fieri in hystoriis
legimus: celum ardere visum [illegible]
[illegible] ardor ut [illegible]
ipsa [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
magna parte noctis [illegible]
[illegible] igneus [illegible]
dubitat [illegible] flammas [illegible]
ostendit [illegible] de [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible]
an [illegible] quod apparet [illegible]
[illegible]
aliquid corporis [illegible]
[illegible] fallaciam [illegible]
[illegible] alicuius [illegible]
[illegible] in speculo quod [illegible]
non exiet [illegible] alicuna [illegible]
[illegible] obducunt [illegible] mirabiles
[illegible] intervenit [illegible]
forme [illegible] ista [illegible]
et [illegible] corporum imitacio
[illegible] ipsa a quibusdam [illegible]
[illegible] ut et hic [illegible] et de [illegible]
in [illegible] ut dixi [illegible]

que sane perpetuum oblectamentum fuit que
in sinu [illegible] ut humanam visum
excedat modum [illegible] membrorum corporum

Hoc loco volo tibi narrare fabe-
llam, ut intelligas quam nullum inst-
rumentum irritande voluptatis libido
contemnat et ingeniosa sit ad excitan-
dum furorem suum. Hostius fuit Quadra obsce-
nitatis usque in scenam producte. Hunc
divitem avarum sestertii millies servum di-
vus Augustus indignum vindicta iu-
dicavit, cum a servis occisus esset, et tan-
tum non pronuntiavit iure cesum videri. Non erat
ille ab uno tantum sexu impurus, sed tam virorum
quam feminarum avidus fuit. Fecit specula
huius note cuius modo retuli, ymagines
longe maiores reddentia, in quibus di-
gitus brachii mensuram et longitudinem
excederet. Hec autem ita disponebat ut cum
virum ipse pateretur, aversus omnes admissari-
i sui motus in speculo videret ac deinde falsa
magnitudine ipsius membri tamquam vera
gaudebat. In omnibus quidem balneis
agebat ipse dilectum et apta mensura
legebat viros, sed nichilominus mendaciis
insatiabile malum oblectabat.
I nunc et dic speculum munditiarum causa re-
pertum. Fedum dictu est quod portentum illud
ore suo lacerandus dixerit feceritque,
cum illi specula ab omni parte opponerentur,
ut ipse flagitiorum suorum spectator esset,
et que secreta quoque conscientiam premunt et que
accusatus quisque fecisse se negat, non
in os tantum sed in oculos suos ingereret.
At hercle scelera conspectum suum re-
formidant. In perditis quoque et ad omne
dedecus expositis tenerrima est oculorum
quedam verecundia. Ille autem, quasi parum esset inaudita et incognita pati,
oculos suos ad illa advocavit, nec
quantum peccabat videre contentus specula sibi
per que flagitia sua divideret dis-
poneretque circumdedit, et quia non tam
diligenter intueri poterat, cum compressus
erat et caput merserat inguinibusque alicuius obhe-
serat, opus sibi suum per ymagines
offerebat. Spectabat illam libidi-
nem oris sui; spectabat sibi admissos
in omnia viros. Nonnumquam inter marem et
feminam distributus et toto corpore pa-
tienti expositus spectabat nefanda. Quid-
nam homo impurus reliquit quod in tenebris
faceret? Non pertimuit diem, sed ipsos concu-
bitus portentuosos sibi ipse ostendit,
sibi approbavit. Quid non putes in ipso
habitu voluisse pingi? Est aliqua etiam prosti-
tutis modestia, et illa corpora

publicis obiecta ludibriis aliquid quo
infelix patientia lateat obducunt. Adeo
quoddam lupanari quoque verecundia est. At
illud monstrum obscenitatem suam
spectaculum fecerat et ea sibi ostentabat
quibus abscondendis nulla satis alta
nox est. Ego, inquit, simul et viro et femine
patior, nichilominus illa quoque supervacua
in parte alia contumeliam marem exerceo.
Omnia membra stupris occupata sunt:
oculi quoque in partem libidinis veniant et
testes eius exactoresque sint. Etiam
ea que a conspectu corporis nostri posita
sunt videantur, ne quis putet
fecisse me nescire quod facio. Nichil egit
natura quod humane libidini ministra tam
maligna dedit quod aliorum animalium
concubitus melius instruxit. Inveniam
quemadmodum morbo meo et imponam et satisfaciam.
Quo nequitiam meam si ad naturae
modum pecco? Id genus speculorum
circumponam mihi quod incredibilem magni-
tudinem reddat, si liceret, in verum
ista perducerem; quia non licet, mendacio
pascar. Obscenitas mea plus quam
capit videat et patientiam suam miretur.
Facinus indignum! Hic fortasse cito
et ante quam videret occisus est; ad
speculum suum immolandus fuit.

Derideantur nunc philosophi quod de speculi na-
tura disserant, quod inquirant quid ita fa-
cies nostra nobis et quidem in nos ob-
versa reddatur, quid sibi rerum natura vo-
luerit, quod cum vera corpora dedisset
etiam simulacra eorum aspici voluisset.

Quorsum pertinuerit hanc comparare
materiam excipiendarum ymaginum pa-
tientem? Non in hoc scilicet, ut ad speculum
barbam faciemque velleremus aut ut
faciem viri poliremus. In nulla re illa
negotium luxurie concessit; sed
primum omnium quia imbecilli oculi ad susti-
nendum comminus solem ignorantiam
eius formam erant habituri, hebetato illum
lumine ostendit. Quamvis enim eum orientem
occidentemque contemplari liceat, tamen
habitum eius ipsum qui verus est, non
rubentis sed candida luce fulgentis, ne-
sciremus, nisi in aliquo nobis liquidior et
facilior perveniret inspectu.

Deinde duorum siderum occursum, quo interpolari
dies solet, non videremus, nec scire
possemus quid esset, nisi liberius humi
solis lunaeque ymagines videremus.
Inventa sunt specula ut homo ipse
se nosset, multi ex hoc consequuti

Primo sui notitia deinde quedam consilia formosus
ut vitaret infamiam; de-
formis ut sciret redimendum esse virtu-
tibus quicquid corpori deesset; iuvenis
ut flore etatis ammoneretur illud tempus
esse discendi et fortia audendi; se-
nex ut indecora canis deponeret
et de morte aliquid cogitaret. Ad
hec rerum natura facultatem nobis dedit nos
metipsos videndi. Fons cuique perlu-
cidus aut leve saxum ymaginem re-
ddit. Nuper me in littore vidi cum pla-
cidum ventis staret mare. Qualem
fuisse cultum putas ad hoc speculum
se comentium? Etas illi simplicior et
fortuitis contenta nondum in vicia bla-
dicias detorquebat, nec inventa nature
in libidinem luxumque trahebat. Primo
faciem cuique casus ostendit; deinde cum in-
situs sui mortalibus amor dulcem aspe-
ctum forme sue eam sepius faceret,
despexere in quibus prius effigies
suas viderant. Postquam deterior populus
subiit in ipsas terras effossurus
ferrum obruendum, primum in usum fuit;
et id homines impune eruerant si
solum eruissent. Tunc deinde alia ter-
re mala, quorum levitas aliud agenti-
bus speciem suam obtulit, quam hic in po-
culo, ille in ere ad aliquos usus
comparato vidit; et mox huic fuit proprio
ministerio paratus orbis, nondum
argenti nitor sed fragilis vilisque
materie. Tunc quoque cum antiqui illi viri
inculte viverent, satis nitidi si
squalorem opere collectum adverso
flumine eluerent, cura comendi ca-
pillum fuit ac prominentem barbam
depectere, et in hac re quisque sibi
alteri operam dabat in vicem. Coniugis
qui de coniugibus crinis ille quem
effundere olim mos viris fuit at-
trectabatur, sed illum sibi sine ullo
artifice formosi quatiebant non
aliter quam iubam generosa animalia. Postea
rerum potiente luxuria specula
totis paria corporibus auro argento
que celata sunt, deinde gemmis ad-
ornata et poculis. Plus unum ex hiis fe-
mine constitit quam antiquarum dos fuit,
non illa que publice dabatur imperatorum
pauperum filiabus. An tu existimas
auratum habuisse Scipionis
filias speculum cum illis dos fuit es
grave? O paupertas felix que tanto titulo
locum facit! Non fecisset illis senatus do-
tem si habuissent. At quisquis ille fuit
cui soceri loco senatus fuit, intellexit
accepisse se dotem quam fas non esset redde-
re. Iam libertinorum virgunculis
in unum speculum non sufficit illa dos
quam dedit pro se Scipio. Processit enim
molestius paulatim opibus ipsis
invitata luxuria, et incrementum ingens
vicia acceperunt, adeoque omnia indi-
stincta sunt diversissimis artibus
ut quicquid mundus muliebris vocabatur,
sarcine viriles sunt, inquam dico etiam
militares. Iam speculum ornatus tantum causa
adhibetur? Illis non vicio ne-
cessarium factum est. Explicit
primus liber. Incipit secundus de hiis
que sunt inter celum et terram.

Omnis de universo questio in celestia
sublimia terrena dividitur. Prima
pars naturam siderum scrutatur et ma-
gnitudinem et formam ignium quibus mundus in-
cluditur, solidumne sit celum ac firme
concreteque materie an ex subtili tenuique
nexu agitetur an agat, infra se sidera
habeat an in contextu sui fixa con-
tineat, an in vices secundum solem an retro
flectat. Cetera deinceps huius [illegible]
Secunda pars tractat inter celum terramque
versantia. Hic sunt nubila, imbres,
nives et humanas motura tonitrua
mentes, quecumque aer facit patitur-
ve. Hec sublimia dicimus quia editio-
ra ymis sunt. Tertia illa pars de
agris terris arbustis. Et satis que-
rit, et ut iuris consultorum verbo utar,
de omnibus que solo continentur. Quomodo inquis
de terrarum motu questionem eo posuisti
loco quo de tonitruis fulguribusque
dicturus es? Quia cum motus terre
fiat spiritu, spiritus autem aer sit agita-
tus, et si subeat terras non ibi spec-
tandus est; cogitetur in ea sede in qua
illum natura disposuit. Dicam quod magis
mirum videbitur: inter celestia de
terra dicendum erit. Quare? inquis. Quia
cum propria terre excutimus suo loco,
utrum lata sit et inequalis et enor-
miter proiecta an tota in formam
pile spectet et in orbem partes suas
cogat, alliget aquas an aquis
alligetur, ipsa animal sit an iners

corpus et sine sensu plenum quibus parte
[illegible] alienum et cetera huius quaedam in manus
venerint terram sequitur [illegible] collocatur
sit non quaeret [illegible] sit pars quare parte
mundi secedit quod adversum sidera
caelumque posita sit [illegible] cedit superi-
oribus et ut ita dicam melioribus.

Quoniam dixi de partibus in quas sequitur
omnis rerum natura divisa quaedam
in commune sunt dicenda et hoc primum
praesumendum inter ea corpora ex quibus uni-
tas constat aera esse. Quod sit hoc et quare
praecipiendum fuerit scies si paulo altius
repetiero et dixero aliquid esse conti-
nuum aliquid commissum. Continuatio
est partium inter se non intermissa coniunctio.
Unitas est sine commissura continuatio
et duorum coniunctorum inter se corporum
tactus. Numquid dubium est quin ex his
corporibus quae videmus tractamusque quae
aut sentiuntur aut sentiunt quaedam sint composita?
Illa constant aut nexu aut coacervatione ut
puta funis frumentum navis. Rursus non sunt composita
ut arbor lapis. Ergo concedas oportet
ex illis quoque quae sensum effugiunt ceterum
ratione prenduntur esse in quibusdam
unitatem corporum. Vide quomodo au-
ribus tuis parcam: expedire me
poteram si philosophorum lingua uti vo-
luissem ut dicerem unita corpora. Hoc
cum tibi remittam tu invicem mihi re-
fer gratiam. Quare istud? Si quando dixero unum
meminisse me non ad numerum
referre sed ad naturam corporis nulla ope
externa sed unitate sua cohaerentis.
Ex hac nota corporum aer est.

Omnia quae in notitiam nostram cadunt
vel in quae nostra [illegible] mundus complectitur. Ex
his quaedam partes sunt quaedam materiae loco
relicta. Desiderat omnis natura materiam sic-
ut ars omnis quae manu constat. Quid sit hoc apertius
faciam: pars mundi est manus ossa nervi
oculi; materia sucus recens cibi iturus
in partes. Rursus quasi pars [illegible] sanguis
qui [illegible] et alia [illegible]
[illegible] in mundo [illegible]
[illegible]

Hic mundi pars aer et quidem ne-
cessaria. Hic est qui caelum terramque conectit qui ima ac summa
sic separat ut tamen iungat. Se-
parat quia medius intervenit; iungit quia
utrique per hunc inter se consensus est. Supra se
dat quicquid accepit a terris; rur-
sus vim siderum in terrena transfundit.
Hunc dico esse partem mundi ut alia

et arbusta. Nam genus animalium arbustorumque
pars universi est quia in consummatione
universi accepta est et quia non est sine
hiis universum. Unum autem animal et una
arbor non pars est quia quamvis perierit tamen id
ex quo perit totum est. Aer autem ut dicebam
et caelo et terris cohaeret utrique innatus
est. Habet autem unitatem quicquid alicuius
pars est. Nichil enim nascitur [illegible] Pars quare sit

Terra et pars est mundi et materia. Pu-
to te interrogaturum ut aeque inter-
roges quare caelum pars sit. Quia scilicet
non magis sine hoc quam sine illa universum
esse potest. Quod cum hiis universum est ex quibus
[illegible] et illa alimenta omnibus ani-
malibus omnibus satis omnibus stellis dividuntur.
Hinc quicquid est vivum singulis hinc
ipsi mundo tam multa poscenti subministra-
tur. Hinc profertur quo sustineantur tot sidera
tam exercitata tam avida per noctes dies-
que ut in opere ita et in pastu. Et omnium
quidem rerum natura quantum in nutrimentum suum
sui satis sit apprehendit. Modus autem
quantum in aeternum desiderat [illegible]. Pu-
sillum tibi exemplum magnae rei ponam:
ova tantum complectuntur humoris quantum ad
effectum animalis exituri satis est.

Aer continuus est terrae et sic appositus
ut statim ibi futurus sit unde
illa discessit. Pars est totius mundi
[illegible] quicquid terra in alimentum [illegible]
recepit ut [illegible] non pars intelligi
debeat. [illegible] omnibus [illegible]
[illegible] quaedam ex distantibus
corpusculis ut pulveres feruntur plu-
rimum non [illegible]
per unitatem corporis [illegible] partes
[illegible] ad interiorem debeant et consen-
tire [illegible] Aer autem si in athomos dividi-
tur [illegible] teneri non discerni non
[illegible] in tenuiorem aer [illegible]
[illegible] ut ictu [illegible] ostendit po-
dera per magnum spatium ablata ge-
stante vento. Ostendit voces quae remi-
[illegible] clare [illegible] aer [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible]
[illegible] omnibus [illegible]
[illegible]
[illegible] arbusta [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] in altum [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible]
[illegible] et tuba et [illegible] aliqua

ipsum maiorem sonitum reddit. Qui-
ete reddit partes nove eius interiora partes
suas explicat eiusdemque quod ingeritur
vimque per occultum agat. [illegible] [illegible]
[illegible] et eius exhalationibus in quibusdam la-
pidum locis in terram qualescunque
ut in genera saxa trahat et in minima
ta dissolvat. Scopulos rupes quam-
diu in terra minutissime ac tenuissime
fundit. Hic tamen aliud quod interius est
sicut in motu valido et quod in motu valido est
Esse ergo pure in aere ut exhalatio multi-
tum per quod corpus mota sunt se habent
eorum et ideo est quod ea quod spiritus eorum est adeo
omnibus in agitare. Sic est ille motus in-
terius quod interius non exprimitur [illegible] pluvius
non h[illegible] in aere eorum et producit fru-
ges et segetum in vallia ac in terris
erigit arbores. ac dissectas in ramos
et in altum erigit quod spiritus intus est et vitas
Quando aerem distemperat et in particulas
producit ita ut ille manere permis-
ceat. [illegible] existimant non planetarum
corporis sicut multum varium habitus. quod ambo
in illo tam fatalis motus quam maximus
minimus quam pallidus suscitantur et sicut fal-
luntur. Nam aqua quod salus facultas [illegible]
ut de quidem illarum dubium quod sit corpus
accepit. ut fieri in quod accepit refluit
hac in constantia. Greci autem Neptunum
[illegible] appellant. quod aeris sit
in aqua sit [illegible] et [illegible] corpus
aquo impelli. Nichil autem operis est maius
cum mixto sicut habet alius. C. q. C.

Nunc autem ex quo dicamus in terra vehemen-
tia magna impetus collectus. Nichil
enim non motore vehementius. et sicut [illegible]
me hercle palam nichil incidi potest
non per semetipsum sicut ventus dicam non
cum non posse quod ab alio moveri
non aliquid sicut mobile ex semetipso eorum
aut quod magis credo ex semetipso
hec interiora quod spiritus huic incidi quibus
negabit tamen incidit iactura terrarum cum
montibus tecta, muros quam plures et
magnas cum populis urbes, cum talis maxima
litoribus concutit interiora spiritus velocita-
tis eius et deductio. [illegible] status per
multa milia autem sua incedit. propter
una totas urbes simul perdidit. [illegible]
paulatim precepit [illegible] in fundamentis
rebus Aqua autem sine spiritu quidem posset
incidi. Numquam dubitabis quin spiritus illa
[illegible] fundamentis medie aeris [illegible]
in summa altius amplificatum producit
eum interiore ac fiat [illegible] quod magis

non ulla ad tormentum aqua potest mul-
tum augere quod spiritus habet se commodat [illegible]
inserto et congeste attolli. Continuum
[illegible] multa cavis et aspectu vata
de fluit eorum [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] par condit in aqua sibi respectu
quo minus mergatur sicut spiritum aquam non [illegible]
et non possit pondera sub se tenere [illegible]
ipsa [illegible] Dissolutus ex loco supe-
riori in pistrina [illegible] non descendit
sed resilit sicut spiritum non apta sunt inte-
dens. Sed est ubi ditus et in causa quod
ille facit ex perditum [illegible] in superficie
in sua sicut per ea ipsa quanto separat inde
[illegible] intus est [illegible] magis et [illegible]
[illegible] altitudinem motum per ea ista
prohibe nobis conterminum sibi [illegible]
in se cludi [illegible] possit

Ipse quidem tenuit propriam qui [illegible]
et media transfundit. Hiems et utrumque
stringit sicut perducit [illegible] lucida diffi-
citur [illegible] in terra usque diffusum. agilior
quidem tenuior et altior [illegible] non
in aquis. Ceterum [illegible] spissio-
gracior et frigidus per se et obscurum
Nunc ille calor quo alunt sibi [illegible]
[illegible] [illegible] conculcatur cum
apparet [illegible] per eius siccissima
et obiecit [illegible] tenuissima. Permanent
calorum ignem et alios [illegible] motus [illegible]
[illegible] diuturnitate [illegible] illa per
ima et vicina terris densa et cali-
ginosa est. quod terrenas exhalationes
receptat. media per temperatior [illegible]
[illegible] ad sum-
mitatem tenuis [illegible] Ceterum utrum
pars superior nam superiora eius [illegible]
[illegible] interiora
quod tepent [illegible] valitus qui
multum [illegible] calida asserit [illegible]
[illegible] replicat et quicquid
redire potuit reduplicato ac-
cedens. benignus fovet [illegible] in illo spiritu
quem [illegible] arbusta quod aut [illegible]
calida. Nichil ei vincit [illegible]
quarum aliqua erumpunt in [illegible]
in abscondito flagrant et ab [illegible]
[illegible] Hec tot partes eius fertiles [illegible]
[illegible], et aliquid temporis. [illegible]
[illegible] frigidus est. calor aut [illegible]
media [illegible] per aerem [illegible] motum
in frigore [illegible] Nam [illegible] aer [illegible]
[illegible]
Oportet maxima [illegible], et in [illegible]
et mutabilis [illegible] terras plurimum

audet plurimum pati caritatis et exagi
tavit tunc eodem modo totum [illegible] aer a
[illegible] partibus inquietus [illegible] ac terbida
illius mutationis [illegible] ac terra placat
nunc paucos [illegible] illius usque magis [illegible]
te pretiosum momenta [illegible] pedes [illegible]
ex quibus sol plurimum [illegible] illum [illegible]
[illegible] ad alium flexum yemes [illegible]
[illegible] tunc [illegible] [illegible] et recte quod
stelle nomina [illegible] quod inaudita [illegible]
tempus afferunt et ortu suo occasu nec
[illegible] frigora non imbres [illegible]
[illegible] annuat [illegible] sunt [illegible]
quod [illegible] dictus de tonitruo ac sub
[illegible] imbribus et signationibus [illegible]
[illegible] sunt magis eius explanare oportet
[illegible] quo facultas fuerit pati posset
[illegible] sunt quoque audiunt fulgurationes
Vfulmina et tonitrua quamvis [illegible]
audiuntur fulgurationes audit [illegible] ful-
minatus emittit illa ut ita dicam genui-
[illegible] et tonatio per ictum ipsa iactatio tu
ictum [illegible] ex [illegible] de quibus mi-
[illegible] [illegible] quedam in quibus [illegible]
sic conveniunt illis [illegible] in nubibus fi-
[illegible] [illegible] multi [illegible] illos qui de
quod [illegible] ignem [illegible] alium
illum colligit [illegible] radios [illegible]
[illegible] que sepius in [illegible] relatos igne
[illegible] [illegible] non mittit illum
ethere distillare [illegible] ardor celi
ultra descendere quam nubes [illegible]
custodiat [illegible] multo [illegible] ignem
[illegible] putant [illegible] montes [illegible]
quod flat [illegible] summa [illegible] duo [illegible]
in imo iacet terra et aqua utraque ex
se reddit [illegible] vapores [illegible]
et fumulo [illegible] auctores tonitrua
et fulmina facit atque [illegible] humidus
et in nubibus [illegible] [illegible] ille [illegible]
vapor [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] nubium [illegible] alate [illegible]
deinde ut [illegible] feriat nubes [illegible]
[illegible] plaga cum sono [illegible] in [illegible]
ignibus [illegible] cum flamma [illegible] liquor
[illegible] recepat et illic [illegible]
[illegible] [illegible] conglobatus [illegible]
flamma [illegible] ille que [illegible] paulo
[illegible] collisit ignibus dixi in partus
aliis [illegible] rupit ut [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] sit ob dissimilem
[illegible] nubium [illegible] illic maiore
sonitu [illegible] illic minores [illegible] illa
[illegible] expressi [illegible] ignis [illegible] fulgurat
[illegible] [illegible] levi impetu [illegible] et
[illegible] [illegible] ut videmus fulgorem quam sonum
audiamus quia velocior [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] redit etc.

Falsam autem opinionem eorum qui ignem
in nubibus fieri putant [illegible] colligi [illegible]
[illegible] de celo cadit quod non [illegible]
sit cum [illegible] illic [illegible] ardeat [illegible]
ulla [illegible] [illegible] igitur quod [illegible]
sursum [illegible] defluat [illegible]
[illegible] ignium [illegible] [illegible]
cadunt quod [illegible] aliquo [illegible]
[illegible] non descendit ignis [illegible]
et deducat hunc [illegible] cadit
in igne purissimo in quo [illegible] de
[illegible] si ulla pars eius deciderit
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
quod [illegible] illud quod [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] illud in
abdito suo [illegible] igne [illegible] illic
[illegible] potuit [illegible] cadet quod [illegible]
[illegible] ignes in inferiora ferri solet
[illegible] ipsa de quibus [illegible] fulmina
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] aliquam
illorum [illegible] [illegible] [illegible]
ethere [illegible] in [illegible] illic [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ordo [illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] mundi summas [illegible]
[illegible] pulcherrime [illegible] [illegible]
non [illegible] ne ab [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et ordinata non pugnat
Vos [illegible] dicat cum [illegible] stellarum
[illegible] reddunt posse [illegible]
partes aeris ad se [illegible] igne ex
ethere decidentem [illegible] [illegible] ut
[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] que
[illegible] sit [illegible] non [illegible] illic ignis
cadit quod non [illegible] [illegible] nascitur
[illegible] apud nos [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] in [illegible] quam [illegible]
[illegible] ex se [illegible] flammam [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] fumo [illegible]
[illegible] ignis [illegible] aliquo [illegible]
[illegible] ethere [illegible] [illegible]
ut [illegible] ether [illegible] aeris [illegible]
et summus aer non sit dissimilis [illegible]
etheri [illegible] non sit [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] ista in [illegible]
[illegible] sua [illegible] ita ut dubitare
possis an aer [illegible] [illegible] ether sit
Quidam [illegible] existimant [illegible]
[illegible] ignis et aqua [illegible] sit non
[illegible] [illegible] flammas non [illegible]
[illegible] se movendo accendit et [illegible]
[illegible] [illegible] quod imbrium [illegible] dissi-
[illegible] [illegible] [illegible] in [illegible] maiorem [illegible]
[illegible] [illegible] reddit [illegible] illa [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] pugna
[illegible] [illegible] [illegible] ignem [illegible]
[illegible] [illegible] aliquo manibus [illegible]
confert [illegible] [illegible] [illegible]

Quid ergo int(er) fulgurationem et fulmen (inter)est
Fulguratio est late ignis explicatus ful-
men est coactus ignis et impetu ia-
ctus. solemus duabus manibus aquam
aquam int(er) se iunctis compressa utrimque palma
in modum sipho(n)is exprimere. simile quiddam
et illic fieri puta(n)t. nubium int(er) se co-
pressarum angustie medium sp(iritu)m eliciunt
et hoc ipso inflammant ac tormenti mo-
do emittunt. Nam baliste q(uoque) et scorpiones
tela cum sono expellunt.
Quidam existimant ip(su)m sp(iritu)m p(er) frigida
atq(ue) humida i(n)eunte(m) sonum redde-
re. nec ferrum quidem ardens silentio
tinguit(ur). s(ed) i(n) aquam fervens massa descen-
dit cum multo murmure extinguit(ur). Sic-
ut Anaximenes ait sp(iritu)s incidens
nubibus tonitrua edit et dum (con)-
luctat(ur) p(er) obstantia et int(er)scissa vadit
ipsa ignem fuga accendit.
Anaximander omnia ad sp(iritu)m retulit.
tonitrua inquit sunt nubis
ictae sonus. Quare inequali sunt
q(uia) et ipse ictus inequalis est. Quare et
sereno tonat. quia tunc (quoque) sp(iritu)s qui
flammam non valuit i(n) sonum valuit.
Quid est ergo ipsa fulguratio aer didu-
centis se corruentisq(ue) iactatio languidum
ignem n(e)c exituru(m) aperiens. Quid
est fulmen acrioris densioris sp(iritu)s cursus.
Anaxagoras ait omnia ista sic fieri
ut ex ethere aliqua vis in inferiora de-
scendat. ita ignis i(n) partes nubibus frigidis
sonat. At cum illas interscindit ful-
get et minor vis ignium fulgurationes
facit maiora fulmina.
Diogenes Appollo(n)iates ait quedam
tonitrua igne quedam sp(iritu) fieri. Illa
ignis facit q(ue) ipse anteced(it). Illa sp(iritu)s
que sonum reddent cum percutit. quod
sic altus sit et esse aliquod ex alto ut ex
ut non dis(cre)ta illa potestas sit. S(ed)
interim ab utroq(ue) q(ui)cq(ui)d posset. quis enim
negabit sp(iritu)m magno impetu latu(m)
tum efficere sonum effectum et ignem. quis
non et hoc co(n)cedit aliquando ignem ru(m)-
pere posse nubes et non exire si plu-
rimarum ex acervo nubium comparatis
p(er)cussis (con)pressusq(ue). Ergo et vertitur et abit
i(n) sp(iritu)m p(er)det (que) fulgorem et (pro)perat du(m)
resoluta infra manendum. Quidnam in(ter)
necesse est ut impetus fulminis et precipi-
tat sp(iritu)s et agat ante se et a terg-
o trahat ventum vento vasto ictu aerem
incidit. itaq(ue) pleraq(ue) antequam feriantur
intremiscunt vibrata vento quem ignis ante se premit.
Dimissis nunc preceptoribus nostris incipi-
mus nos movere et a confessis transimus
ad controversa. Quid est ergo fulmen
igneum est et eque fulgurationes quoque nichil
illud est quam flamma futura fulmen. Si
plus virium habuisset. non natura ista s(ed) impetu
dispar est. Illam ignem calorem ostendit.
quem si non esset ostendit effectus. Magnas
enim sepe incendiorum causa fulmen fuit.
Silue illo concremate et urbium partes.
et que non percussa sunt tamen adusta cer-
nuntur non velut fuligine colorata.
Quid quod omnibus fulgurationibus odor sul-
phuris est. ergo et utraq(ue) res ignem esse
constat et utraq(ue) res int(er) se movendo
distare. Fulguratio est fulmen non usq(ue)
usq(ue) in terra(m) plata. et rursus licet dicas ful-
men esse fulgorationes usq(ue) in terras per-
latas. Non ad exornanda verba hoc diutius per-
tracto s(ed) ut ista cognata esse et eiusde(m)
note ac nature (com)p(ro)bem. Fulmen est
quiddam plus quam fulguratio. vertamus
istud. fulguratio est pene fulmen. Igitur
Cum constat esse utramq(ue) rem. quo(modo) apud
nos fieri soleat ignis videamus. Eadem ratio
et supra fiet. duobus modis. uno si ex-
citatur sic ex lapide. Altero si attritu
invenitur cum duo ligna int(er) se diu
trita sunt. Non omnis hoc materia tibi pre-
bit s(ed) idonea eliciendis ignibus
sicut laurus. hedera et alia et hec
usum nota pastoribus. Potest ergo fieri
ut nubes quoque i(n) eodem modo vel percusse
reddant vel attrite. Videamus quibus pa-
lle viribus procelle ruunt. quanto impetu
impetu turbines. id in quo tonitru ob-
vium fuit dissipatur et rapitur et loco
a loco suo proicitur. Quid ergo mirum si
tanta vis excutit vel alienum vel suum.
Vides enim quantum fervorem sensura sint
corpora horum transitu incita. Eximia
metus hijs tribuenda est in hijs debet reddi ac
in sidera (com)pressum magnis et (con)fessa potentie
nubes que in nubes mittere.
Sed fortasse fremere et ucto esse te-
cunt. vigilanter igne euolabit qui
ex quibusdam desistat ut exilit. Anno
non iam ad fulgorationem opus est quam ad ful-
minandum superioribus collectionis partibus
pretium fervorem quidam a se illa producentur.
In dubio aeri igne maximus motus
sensus in igne quaestio est. alteram incredi-
bile est et verissimile ignem cadurum ex-
cuti et ex aliis in terris reperitur quam non ex
solida materia oritur ut in quo possit consi-
stere. itaque tunc quam non trahere mora ostiu
itus et quasi per illa in motu quodam conte(m)-
latus haud ignis esse

Quomodo ad inferiora fulmen in terras
petit? Falsum est enim quod de igne dixistis. Est
ei illic eque sursum iter quam deorsum. Utrum-
que enim potest. Ignis autem in utra-
que parte vim facit, nichil illud prohibet.
Fertur ~~per aqua ita~~ nichil illud prohibet.
Descendit sicut aqua non defertur, sed
quam vis attraxit que illam in contrarium
et qua vis adegit. Quid? imbres dicere
agere illo, in eodem casu qua excuti-
tur. Fulmen autem accidit quod arboribus
his ignibus accidit quod arboribus
quorum cacumina si tenera sunt ita de-
orsum trahi possunt ut terram etiam tangant,
sed cum permiseris in locum suum exsiliunt.
Itaque non est quod eum spectes ignem contra
naturam qui illo non exsiluit et quo sua
permittis ire, quo velit, retro in se emissum
produ repetet. Non est aliquid quod cum
tamen ferat et cum impetu suo avertat
id non naturaliter sed impetu eius ...
Dicis inquit nubes attritas ede ignem
cum sint humide, unde ergo potest
gigni ignis, quem non magis verisimile
est ex nube quam ex aqua gigni? In nubibus
Ignis qui nascitur primum non aqua sed aer est
spissus ad gignendam aquam, sed ad quem nondum
est illa mutatus sed iam pronus et vergens.
Non est quod eam existimes tunc colligi et
effundi. Simul fit et cadit. Deinde si concessero
humidam esse nubem, concepisse aquam
plenam, nichil tamen prohibet ignem ex humido
educi, immo ex ipso quod magis miraberis, humido.
Quidam negaverunt in ignem quicquam posse
mutari priusquam mutatum esset in aquam.
Potest ergo nubes, salva quam continet aqua,
ignem parte aliqua sui reddere, ut sepe
alia pars ligni ardet, alia sudat. Nec
hoc dico non contraria inter se ista et alterum
alterius perimi, sed ubi valencior ignis
quam humor, evincit. Rursus ubi copia
humoris exsuperat, sine ignis sui effectu
humor est. Itaque non ardet viridia. Refert
ergo quantum aque sit exigua, tum vis non
resistit nec ignem impedit. Quidni?
maiorum nostrorum memoria, ut Posidonius
tradidit, cum insula in Egeo mari
surgeret, spumabat interdiu mare
et fumus ex alto ferebatur. Nec deinde
prodebat ignem non continuum, sed ex inter-
vallis emicantem fulminum more, quotiens
ardor iacentis superioris pondus
evicerat. Deinde saxa tecta et pumi-
ces, quos prius ille quem spiritus eius excitaverat
expulerat, partim exesa et in levitatem
pumicis versa. Novissime cacumen

exusti montis emicuit. Post ea altitudini
adiectum et saxum illud in magnitudinem
insule crevit. Idem nostra memoria Va-
lerio Asiatico consule iterum accidit.
Quorsus hec retuli? Ut apparet
extinctum ignem mari superfuso, nec
impetum eius gravitate ingentis undae
prohibitum exire. Ducentorum passuum
fuisse altitudinem Asclepiodotus Po-
sidonii auditor tradidit, per quam
diruptis aquis ignis emersit. Quod si
immensa aquarum vis eximo ... [illegible]
vim non potuit opprimere, quanto magis in ca-
vum non potest nubium tenuis
extinguere ignem potest nubium te-
nuis humor et roscidus. Adeo res
ista non generat ullam moram, quam contra causas
ignium sit, quos non videmus emicare nisi
impendente celo. Serenum sine fulmine
est. Non habet istos metus dies purus,
nec nox quidem, nisi obscura nubibus.
Quid ergo? non aliquando etiam apparentibus
stellis et nocte tranquilla fulgurat?
Sed scias licet illic nubes esse unde
splendor effertur, quas videri a nobis
terrarum humor suo non sinit. Adice nunc
quod fieri potest ut nubes summe et humiles
attritu suo ignem reddant, qui in supe-
riora expressus in parte sincera puraque
celi visatur, sed fit in sordida.
Tonitrua distinxerunt quidam ita ut
dicerent unum esse genus cuius sit
grave murmur, quale terrarum motum antecedit,
clauso vento et fremente. Hoc quomodo
videatur fieri dicam. Cum spiritum intra se clau-
sere nubes, in concavis partibus earum vo-
lutatus aer similes agit mugitibus sonos,
raucos et equales et continuos. Itaque in si-
ccum illa regio humida est, exitu clau-
dit. Ideo eiusmodi tonitrua pre-
currere pluvias imbribus solent.
Aliud genus est acre, quod
acerbum magis dixerim quam sonorum,
qualem audire solemus cum super caput
alicuius dirupta vesica est. Talia
edunt tonitrua cum conglobata di-
ssolvuntur nubes et eum spiritum quo di-
stenta fuerant emittunt. Hic proceditur
subitus et vehemens, quo edito con-
ciderunt homines et exanimati quidam,
nonnulli stupent et in totum sibi ex-
ciderunt, quos vocamus attonitos, quorum
mentes sonus ille celestis loco expulit.
Hoc fieri quoque inde potest, quod inclusus aer
cava nube et motu ipso extenua-
tus diffunditur. Deinde cum maiorem
sibi locum querit, a quibus involutus est

sonum parit quemadmodum non quedam illise manus inter se plausum edunt; sic illarum inter se nubium sonus potest esse magnus quia magna concurrunt inter se.

Videmus inquit nubes impingi montibus nec sonum fieri. Primum non quomodocumque impulse sunt tonant sed si apte sunt composite ad sonum edendum. ~~Sed palma cum palma~~ Inter se adverse manus collise non plaudunt sed palma cum palma collata plausum facit et plurimum interest utrum concave concutiantur an plane et extente. Deinde non tantum ire nubes oportet sed agi magna vi et procellosa. Tunc mons non scindit nubem sed digerit et primam quamque partem eius solvit. Ne vesica quidem quocumque modo spiritum emisit sonat; si ferro divisa est sine ullo aurium sensu exit; rumpi illam oportet ut sonet non secari. Idem de nubibus dico: nisi multo impetu dissolute non sonant. Adice nunc quod nubes in monte acte non franguntur sed circumfunduntur in aliquas partes montis arbores ramos frutices aspera saxa et eminentia et ita dividuntur ut si quid habent spiritus multifariam emittitur qui nisi universus erumpit non crepat. Hoc ut scias ventus qui circa arbores funditur sibilat non tonat. Lato ut ita dicam ictu et toto globo dissipante opus est ut sonitus erumpat qualis auditur cum tonat.

Preterea natura aptissimus aer ad voces; quidni cum vox nihil aliud sit quam ictus aer. Debent ergo nubes ab ictu differari et cave et intente. Vides enim quanto vocaliora sint vacua quam plena, quanto intenta quam remissa. Sic tympana et cymbala sonant quia illa repugnantem et ultimo spiritum pulsant. Hec ad aera quoque nisi cava non tinniunt.

Quidam inter quos Asclepiodotus est iudicant sic quoque tonitrua et fulmina excuti posse quorundam corporum concursu. Ethna aliquando multo igne habundavit, ingentem vim arene urentis effudit. Involutus est dies pulvere populosque subita nox terruit. Illo tempore aiunt plurima fuisse tonitrua et fulmina que concursu aridorum corporum facta sunt non nubium quas verisimile est in tanto fervore aeris nullas fuisse. Aliquando Cambises ad Amonem misit exercitum quem arena austro mota et more nivis incidens texit deinde obruit.

Tunc quoque verisimile fuisse tonitrua fulminaque attritu arene sese affricantis. Non repugnat proposito nostro ista opinio. Diximus enim utriusque nature corpora efflare terras et siccum aliquid et humidum in toto aere vagari. Itaque si quid tale intervenit nubem fecit solidiorem et crassiorem quam que tantum simplici spiritu texitur. Illa frangi potest et edere sonum. Ista que dixi sive incendiis vaporantibus aera repleverunt sive ventis terras verrentibus necesse est nubem faciant antequam sonum. Nubes autem tam arida quam humida conserunt; est enim ut diximus spissitudo aeris crassi.

Ceterum mira fulminis si intueri velis opera sunt nec quicquam dubii relinquentia quin divina insit illis et subtilis potentia. Loculis integris ac illesis conflatur argentum; manente vagina gladius liquescit et inviolato ligno circa pila ferrum omne distillat; stat fracto dolio vinum nec ultra triduum rigor ille durat. Illud eque inter annotanda ponas licet quod et hominum et ceterorum animalium que icta sunt caput spectat ad exitum fulminis, quod omnium percussarum arborum contra fulmina hastule surgunt. Quid quod malarum serpentium et aliorum animalium quibus mortifera vis inest cum fulmine icta sunt venenum omne consumitur? Unde inquit scio? In venenatis corporibus vermis non nascitur; fulmine icta intra paucos dies verminant.

Quid quod futura portendunt nec unius tantum aut alterius rei signa dant sed sepe totum fatorum sequentium ordinem nunciant et quidem notis evidentibus longeque clarioribus quam si scriberentur? Hoc autem inter nos et Tuscos quibus summa persequendorum fulminum est scientia interest: nos putamus quia nubes collise sunt ideo fulmina emitti; ipsi existimant nubes collidi ut fulmina emittantur. Nam cum omnia ad deum referant in ea opinione sunt tamquam non quia facta sunt significent sed quia significatura sunt fiant. Eadem tamen ratione fiunt sive illis significare propositum est sive consequens. Quomodo ergo significant nisi a deo mittuntur? Quomodo aves non in hoc mote ut nobis occurrerent dextrum auspicium sinistrumve fecerunt? Et illas inquit deus movit. Nimis illum otiosum et pusille

dei mittunt, fateris si aliis somnia aliis exta disponi. Ista in ratione maiore ope geruntur si a deo penne avium reguntur, si pecudum viscera sub ipsa securi formantur. Alia res fatorum series explicat, indicia venturi ubique premittens, ex quibus alia nobis quedam familiaria, quedam ignota sunt. Quicquid fit alicuius rei futuri signum est. Fortuita et sine ratione vaga divinationem non recipiunt. Cuius rei ordo est, etiam predictio est. Cur ergo aquile hic honor datus est ut magnarum rerum faceret auspicia, et corvo et paucissimis avibus, ceterarum sine presagio vox est? Quia quedam in artem non redacta sunt, quedam vero nec redigi quidem possunt ob nimium remotam conversationem. Ceterum nullum animal est quod non motu et occursu suo predicat aliquid. Non omnia scilicet, quedam notantur. Auspicium observantis est; ad eum itaque pertinet qui in eum direxit animum; ceterum et illa fiunt que pereunt. Quinque stellarum potestates Chaldeorum observatio excepit. Quid tu tot illa milia siderum iudicas otiosa lucere? Quid porro aliud quod errorem maxime incutiat peritis natalium quam quod paucis nos sideribus assignant, cum omnia que supra nos sunt partem sibi nostri vindicent? Summissiora forsitan propius in nos vim suam dirigunt, et ea que frequentius mota aliter nos aliter alia prospiciunt. Ceterum illa quoque que immota sunt aut propter velocitatem universo mundo parem immotis similia non extra ius dominiumque nostri sunt. Aliud aspice et distributis rem officiis tractabis. Non magis autem facile est scire quid possint quam dubitare an possint. Nunc ad fulmina revertamur, quorum ars in tria dividitur: quemadmodum exploremus, quemadmodum interpretemur, quemadmodum exoremus. Prima pars ad formulam pertinet, secunda ad divinationem, tertia ad propitiandos deos, quos bono fulmine rogare oportet, malo deprecari: rogare ut promissa firment, deprecari ut remittant minas.

Summam esse vim fulminis iudicant, quia quicquid alia portendunt interventu fulminis tollitur; quicquid ab hoc portenditur fixum est, nec alterius ostenti significatione minuitur. Quicquid exta, quicquid aves minabuntur, secundo fulmine abolebitur; quicquid fulmine denuntiatum est nec extis nec ave contraria refellitur.

In quo mihi falli videntur. Quare? quia vero verius nichil est. Si aves futura cecinerunt, non potest hoc auspicium fulmine irritum fieri; aut si potest, non futura cecinerunt. Non enim nunc avem comparo et fulmen, sed duo veri signa, que si verum significant, paria sunt. Itaque si fulminis interventus extispicum vel augurum indicia submovet, male inspecta exta, male observata auguria sunt. Non enim refert utrius rei maior species sit vel natura potentior: si utraque res veri attulit signum, quantum ad hoc par est. Si dicas flamme vim maiorem esse quam fumi, non mentieris; sed ad indicandum ignem idem valet flamma quod fumus. Itaque si hoc dicunt: quotiens aliud exta significabunt, aliud fulmina, fulminum erit auctoritas maior, fortasse consentiam. Si hoc dicunt: quamvis altera signa vera predixerint, fulminis ictus priora delevit et ad se fidem traxit, falsum est. Quare? quia nichil interest quam multa auspicia sint: fatum unum est, quod si bene primo auspicio intellectum est, secundo non interit. Ita dico: non refert an aliud sit per quod querimus, quoniam de quo querimus idem est. Fatum fulmine mutari non potest. Quidni? nam fulmen ipsum fati pars est.

Quid ergo? expiationes procurationesque quo pertinent, si immutabilia sunt fata? Permitte mihi illam rigidam sectam tueri eorum qui excipiunt ista et nichil esse aliud quam egre mentis solatia existimant. Fata aliter ius suum peragunt, nec ulla commoventur prece, non misericordia flectuntur, non gratia; cursum irrevocabilem ingressa ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, sic ordinem fati rerum eterna series rotat, cuius hec prima lex est: stare decreto.

Quid enim intelligis fatum? Existimo necessitatem rerum omnium actionumque quam nulla vis rumpat. Hanc si sacrificiis aut capite nivee agne exorari iudicas, divina non nosti. Sapientis quoque viri sententiam negatis posse mutari; quanto magis dei, cum sapiens quid sit optimum in presentia sciat, illius divinitati omne presens sit. Agere nunc causam eorum volo qui procuranda existimant fulmina et expiationes non dubitant prodesse illis ad submovenda pericula, aliis ad

emenda alij ad differenda sunt quod p(ro)-
xime paulo post persequimur.
Quid fatemur hic sunt que nos
ergo nos qui existimamus vota
procurationes salua vi ac potestate fatorum
quedam non a diis immortalibus ita
suspensa relicta sunt ut in bonum
vertant si admote diis preces fuerint
si vota suscepta. ita non est hoc contra
fatum sed ipsum quoque in fato est. aut futurum
inquit est aut non. si futurum est etiam si sus-
ceperis vota non fiet. falsa est ista
illatio, quia illam mediam inter ista
exceptionem preteris: futurum hoc
est, si vota suscepta fuerint.
hoc quoque necesse est fato comprehensum sit
ut aut suscipias vota aut non.
Putas me tibi manus dare
et fateri hoc quoque fato esse
comprehensum ut utique fiant vota
ideo fient. consequens est ut hic disertus
sit sed si ~~litteras~~ didicerit. at
eodem fato continetur ut litteras dis-
cat. ideo discet. hic dives erit
sed si navigaverit. at in illo fati
ordine quo patrimonium illi grande
promittitur hoc quoque protinus adfatum
est ut naviget. ideo navigabit.
Idem tibi dico de expiationibus
effugiet pericula si expiaverit predictas
divinitus minas. sed hoc quoque in fato
est ut expiet. ideo expiabit. Ista
nobis opponi solent ut probetur
nichil voluntati nostre relictum et om-
nis ius fato traditum. Cum de ista
re agetur dicam quemadmodum manente
fato aliquid sit in hominis arbitrio.
Nunc vero id de quo agitur expli-
cui quomodo si fati certus est ordo
expiationes et procurationes prodigiorum
pericula avertant quia cum fato non
pugnant sed ipse quoque lege data sunt.
Quid ergo inquit aruspex mihi pro-
dest? utique enim expiare est non sua-
dente illo. michi necesse est hoc prodest
quod fati minister est. sic cum sanitas
videatur esse fato debere et medico
quia ad nos beneficium fati per huius
manus venit. tria esse ait Cecina
Genera fulminum
consiliarium auctoritatis et quod sta-
tus dicitur. Consiliarium ante rem fit sed post
cogitationem cum aliquid in animo versantibus
aut suadetur fulminis ictu aut dissuadetur.
Auctoritatis est ubi post rem factam venit
que bona futura mala ve significat.

Status est ubi quietis nec agentibus quicquam
nec cogitantibus quidem fulmen inter-
venit et aut minatur aut promittit aut
monet. Hoc monitorium vocat sed
nescio quare non idem sit quod consili-
arium. Nam et qui monet consilium
dat. Sed habeat aliquam distinctionem et ideo
separetur a consiliario quia id suadet
suadetque hoc solam impendentis peri-
culi evitationem continet ut cum timemus
ignem et fraudem a proximis aut in-
sidias a servis. Etiam nunc aliam
distinctionem utriusque video. Consilia-
rium est quod cogitanti fit. Monito-
rium quod nichil cogitanti. Habet autem
utraque res suam proprietatem: suadetur de-
liberantibus et ultro monentur.
Primum omnium non sunt fulminum genera
sed significationum. Nam fulminum genera
sunt illa: quod terebrat, quod discutit,
quod urit. Quod terebrat subtile
est et flammeum cui per angustissimum
fuga est ob sinceram et puram flam-
me tenuitatem. Quod dissipat conglo-
batum est et habet commixtam vim spiritus
coacti ac procellosi. Itaque illud
fulmen per id foramen quo ingressum
est redit et evadit. huius late
sparsa vis rumpit icta non perforat.
Tertium id genus quod urit multum
terreni habet et igneum magis est quam
flammeum. Itaque relinquit magnas
ignium notas que percussis inherent.
Nullum quidem sine igne fulmen venit
sed hoc proprie igneum dicimus quod manifesta
ardoris signa imprimit. Quod
urit fuscat. Tribus modis urit:
fuscat aut afflat et levi iniuria
ledit aut comburit aut accendit.
Omnia ista urunt sed genere et modo
differunt. Quicquid combustum est utique
et ustum est, sed quod accensum est utique
et combustum est. ipso impetu ignis ussisse quemlibet
nescit ... quidem ut eadem in-
... eadem que urantur ... hoc etiam
... aliquid esse combustum quod non
sit accensum.
Nunc id fuscum genus fulminis quod
icta fuscat. hoc aut decolorat
utriusque distinctionem suam reddam.
Decolorat id cuius colorem vitiat non
mutat. Colorat id cuius alia fit quam
fuit facies. tamquam cerulea vel nigra
vel pallida. hic adhuc ... et
plures quia sunt in illo desiccant

quod fulmina dicunt a Iove mitti et tres manubias dant. Prima ut aiunt monet et placata est et ipsius consilio Iovis mittitur. Secundam mittit quidem Iuppiter sed ex consilii sententia; duodecim enim deos advocat. Haec fulmen quae prodest quidem sed non impune. Tertiam manubiam Iuppiter mittit sed adhibitis in consilium diis quos superiores et involutos vocant, quae vastat et includit et utique mutat statum privatum et publicum quem invenit. Ignis enim nihil esse quod fuit patitur.

Haec prima si inspicias errat antiquitas. Quid enim tam imperitum est quam credere fulmina e nubibus Iovem mittere, columnas, arbores, nonnumquam statuas suas petere, ut impunitis sacrilegis percussis ovibus incendat, pecudes innoxias feriat, et ad consilium a Iove deos, quasi in ipso parum consilii sit, advocari, illa laeta et placata esse fulmina quae solus excussit, perniciosa quibus multitudo maior numinum interfuit? Si quaeris a me quid sentiam, non existimo tam hebetes fuisse ut crederent Iovem iniquae voluntatis aut certe minus peritum. Utrum ergo tunc cum emisit ignes quibus innoxia capita peteret, noxia transiret, noluit iustius mittere an non successit? Quid ergo secuti sunt

cum haec dicerent? Ad coercendos animos imperitorum sapientissimi viri iudicaverunt inevitabilem metum, ut supra nos aliquid timeremus. Utile erat in tanta audacia scelerum esse adversus quod nemo sibi satis potens videretur. Ad conterrendos itaque eos quibus innocentia nisi metu non placet, posuerunt supra caput vindicem et quidem armatum.

Quare ergo id solum fulmen quod Iuppiter mittit placabile est, perniciosum autem id quod deliberavit et quod aliis quoque diis auctoribus misit? Quia Iovem, id est regem, prodesse etiam solum oportet, nocere non nisi cum pluribus visum est. Discant hi quicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt sine consilio ne fulmen quidem mitti; advocent, considerent multorum sententias, placita temperent, et hoc sibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Iovi quidem suum satis esse consilium.

Ne hoc quidem tam imperiti fuerunt ut Iovem existimarent tela mutare. Poeticam istud licentiam decet: est aliud levius fulmen, cui dextra Cyclopum saevitiae flammaeque minus, minus addidit irae; tela secunda vocant superi. Illos vero altissimos viros error iste non tenuit ut existimarent Iovem modo gravioribus fulminibus uti, modo lusoriis. Sed voluerunt admonere eos quibus adversus peccata hominum fulminandum est non eodem modo omnia esse percutienda: quaedam frangi debere, quaedam allidi et distringi, quaedam admoneri.

Ne hoc quidem crediderunt Iovem qualem in Capitolio et in ceteris aedibus colimus mittere manu sua fulmina, sed eundem quem nos Iovem intelligunt, custodem rectoremque universi, animum ac spiritum mundi, operis huius dominum et artificem, cui nomen omne convenit. Vis illum fatum vocare? Non errabis. Hic est ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum. Vis illum providentiam dicere? Recte dices. Est enim cuius consilio huic mundo providetur ut inoffensus exeat et actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? Non peccabis. Est enim ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu vivimus. Vis illum vocare mundum? Non falleris. Ipse enim est hoc quod vides totum, suis partibus inditus, et se sustinens et sua. Idem Etruscis quoque visum est, et ideo fulmina a Iove mitti dixerunt quia sine illo nihil geritur.

At quare Iuppiter ferienda transit aut innoxia ferit? In maiorem me quaestionem vocas, cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico: fulmina non mitti a Iove, sed sic omnia esse disposita ut etiam quae ab illo non fiunt tamen sine ratione non fiant, quae illius est. Nam et si Iuppiter illa nunc non facit, fecit ut fierent. Singulis non adest, sed signum et vim et causam dedit omnibus.

Nunc illorum divisioni non accedo. Aiunt aut perpetua esse fulmina aut finita aut prorogativa. Perpetua quorum significatio in totam pertinet vitam nec unam rem denuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps aetatem futurarum complectitur. Haec sunt fulmina quae primo accepto patrimonio et in novo hominis aut urbis statu fiunt. Finita ad diem utique respondent. Prorogativa sunt quorum minae differri possunt, averti tollique non possunt.

Dicam quid sit quare huic divisioni non consentiam. Nam et quod perpetuum vocant fulmen finitum est; aeque enim ad diem certum respondet, nec ideo minus finitum est quia multum significat. Et quod prorogativum videtur finitum est; nam illorum

q[uam] effusione et[iam] c[on]iusq[ue] in p[er]ctis di
laci. puta[n]t n[on] fulg[ur]a negat ul[tra] de
cem an[n]os, publica ul[tra] tricesimu[m]
posse differri h[ec] m[od]o et ista fulg[ur]a
sunt. q[ue] ul[tra] q[ue] prorogari n[on] possu[n]t
Q[uo]m[odo] q[uo]d fulminu[m] 2 om[n]i[u]m eue[n]tu[u]m
dictis statuta sit ul[tra] q[ue] non pot[est] ulla
i[n] eo esse p[ro]t[ra]ctio ocu[m] in p[ri]ncipio
i[n] fulmine passim et nar[r]are dicunt
et p[er]passiones eor[um] debe[n]t di[...]
cepi ab Attalo ph[ilos]o[ph]o qui se huic
discipline dedidit. diuisa s[un]t p[ro]p[ter] in
p[ri]ncipia ubi sunt sit, q[ue] cu[m] i[n] qua
re. q[ua]le qu[o]d tu h[ec] si digerere i[n] p[ar]tes suas
uoluero q[uo]d p[ost] ea fac[er]e i[n] mone
sum procedam
Nunc nova ul fulminu[m] fulgur[um]
q[uod] a[n]tiqua. q[ua]posuit apte stringa[m]
et q[uo]d d[e] h[oc] s[ci]entia ex p[ro]p[ri]a. dicit[ur] ee
postulatoria q[ui]b[us] sacrificia m[en]s in
sum a[d] no[n] rite fieri repetunt[ur] eo
si[m]i[li]t[er] q[ui]b[us] docet[ur] q[uo]d tamen sit
pestiferu[m] q[ue] morte exiliu[m] q[ue] p[ro]te
dut. fallacia q[ue] p[er] spem a[u]t i[n] m[od]o boni
nocet. dat q[ue] p[er]iculu[m] malo futu[ro]
sentib[us] et heredi[bus] tu[m] q[uo]q[ue] sue[...]
magno sit. l[e]u[e]n[dum] i[n] co[m]modo d[e]n[un]tia
ne[c] q[ue] spes p[ro]ficit sit p[er]icio afferunt
postilatoria q[ui]b[us] tollit[ur] 2 p[ri]mor[um] ful
minu[m] mi[n]us. Attestata q[ue] p[ri]orib[us]
c[on]sentit. Obruta tanta q[ue] i[n]clusa fuit
obruta q[ui]b[us] ia[m] p[ost] p[er]cussa s[un]t
Regalia quor[um] in tagi ul con[...]
ul principalia v[er]o libe[ra] loca quor[um]
iteru[m] regnu[m] s[unt] mina. Inferna
cu[m] e t[er]ra exilu[n]t ignes. Hospita
lia q[ue] sacrificijs ad nos Ione arcer
sunt et ut eor[um] malle uo[...] u tari i
uetust. se d[ic]u[n]t irasci inuitati. Ut[...]
neras tu[m] magno i[n]ueniu[n]t p[er]iculo
affirmat. Auxiliaria que ad nocu
ta s[un]t ad nocu[m]entu[m] bono u[e]n[iu]nt
Q[ua]nto suphicior diuisio h[ec] qua
utebat[ur] Attalus uir egregius q[ui] se
cum ex c[on]stitutio[n]e disci[pli]na miscuit
in scruit ex fulminib[us] q[uo]da[m] s[un]t q[ue] s[un]t
id q[uo]d ad nos p[er]tinet. q[ue]dam a[u]t nich[il]
ul a[u]t id tum i[n]tellig[i] ad nos p[er]t[inent]
Ex h[ec] q[ue] s[un]t q[uo]da[m] s[un]t leta queda[m]
sunt adu[er]sa. q[uo]da[m] ut adu[er]sa ut leta
m[od]o du[...] h[ec] spes s[un]t. Aut i[n] cui[us]
tabida mala p[ro]ducit a[u]t cui tabi
sit q[ue] minime p[er]ficit a[u]t q[ue] p[ro]rogat. Leta
a[u]t mansura sit a[u]t caduca. mixta a[u]t
p[ar]te hunt boni a[u]t p[ar]te mali. a[u]t mala
i[n] bonu[m] a[u]t bona i[n] malu[m] c[on]uertu[n]t. Nec
adu[er]sa n[ec] leta sunt. q[ue] a[u]t quid nob actor[um]

s[un]t que n[ec] t[er]rori n[ec] letitie debe[n]t
sunt p[er]egrinacio[n]i inq[ui]a n[ec] metus
n[ec] spei quicq[uam] s[un]t
Reuertar ad ea fulmina q[ue] sunt quedam
alique s[un]t q[uo]d ad nos n[on] p[er]tinet e[ss]e q[uo]d q[ue]
eiusdem oio ide[m] sit h[ec] fulmi[na] q[uo]d
fecit. Nich[il] s[un]t fulmina ut id nuq[uam]
nota nob[is] effugit ut ea q[ue] i[n] uasto
mari p[re]ueniunt in desertis solitudi
nes quor[um] s[un]t ul nulla s[un]t ut perit
Paucula adh[uc] adicia[m] ad explicanda[m]
ui[m] fulminis. q[ue] n[on] eode[m] m[od]o om[n]ia
mat[er]ia uexat. ualeciora q[ue] resistunt
vehementi[us] dissipat. cedentia non
nu[m]q[ua]m i[n] iniuria t[rans]it. Cu[m] lapide ferro
q[ue] et durissimis q[ui]b[us]q[ue] c[on]fligit.
q[uia] neces[...] p[er] illa q[ue]rat. Itaq[ue] facit
q[ue]dam qua effugiat a[u]t teneris rari
oribus q[ue] parcit q[uam] q[uam] i[n] flam[m]is opportu
nior[ibus] uidebat[ur] q[uia] transitu patente mi[nus] uexat
Loculis itaq[ue] ut dixi i[n]teg[ri]s pecunia
q[ue] i[n] h[is] fuit c[on]flata reperit[ur]. q[uia]
ignis tenuissimi p[er] occulta foramina
transit. Vero cu[m] at i[n] magno ligno
solidu[m] i[n]uenit ut c[on]tumax uexat
Non uno a[u]t ut dixi m[od]o seuit
Non q[ui]c[qu]id ferit ex ipso intelligis
q[ue] et fulmi[n]is op[er]e cognoscas aut du
i[n] eade[m] ma[teria] m[u]lta diuersa accidi
u[n]t fulminis fac[ta], sicut i[n] arbore
q[uo]d aridissimu[m] q[uo]d durissi[mu]m et soli
dissimu[m] est frangit et terebrat. Cu[m]
mollior[ibus] corticib[us] dissipat. interiores
libros i[n] p[ar]te a[ut] roris arbori rupit
et scindit. Folia p[er]cudit at stringit
Vinu[m] gelat ferru[m] et es fundit
Illud est mir[um] q[uod] v[inum] fulmi[n]e gela
tu[m] cu[m] ad p[ri]ore[m] statu[m] redit potu
m a[u]t exanimat a[u]t dementes facit. Quare
illud accidat q[ue]renti m[ihi] Illud occur
rit. I[n]est fulminis pestifera q[ue]da[m]
h[uius] aliq[ui]d recta n[on] sp[iritu]m i[n] eo humo
r q[ue]m coegit gelauit q[ue] p[er] ipse
q[uod] ea alligatur potuit s[ed] a[u]t alligari
m[en]te ea addita uinculu[m] p[otes]t ea
ille est et oleis p[er]unctis teter p[ro]
olei q[ue] et sulphuris odor[is] est q[uo]d apparet i[n] e
fulmine q[ue]dam subtilissimi igni et q[ue] uix
acta pestilente potentia q[uo]d uo
ca[n]t icta cadunt s[un]t et afflata p[ar]ta
sunt icta. q[uo]cumq[ue] d[e]cidit fulmen ibi odore[m]
sulphuris esse certu[m] est q[uia] n[on] grauis
est s[a]epius auctus ul haustus alienat
est adh[uc] narium sentiri. Sed ista
esse n[on] libebit. audire q[uo]mo[do] o[mn]ia ista

a parte fluxerunt illa primo et quia sint
tali aere et obfuscabit effusis et quod re
fulminis inspectatore longe melius est
interius rerum exitus consulti domini tenuto
Nunc ad opiniones possidonii Et terra terre-
nis quam omnibus pars humida efflatur pars
sicca et humida (fumida) Haec fulminibus
alimentum est illa imbribus quicquid in aerem
sicci fumosique pervenit id includi se
nubibus non fert sed rumpit claustra
inde sonus quem nos tonitruum vo-
camus In ipso quoque aere quicquid extenuatur
simul siccatur et calet Hoc quoque si inclusum est
aeque fugam quaerit et cum sono evadit ac
modo universam eruptionem facit eoque
vehementius intonat modo per partes et mi-
nutatim Ergo tonitrua hic spiritus
exprimit dum aut rumpit nubes aut per-
volat Volutatio vero spiritus in nube con-
clusi vehementissimum est attritionis genus
Tonitrua nihil aliud sunt quam sicci aeris
sonitus qui fieri non potest nisi dum aut terit aut
rupit Etiam si collidunt inquit
nubes inter se fit ictus quem desideramus
sed non in totum Non enim tota totis
incurrunt sed partibus partes nec sonant mo-
llia nisi illisa duris Itaque non
auditur fluctus nisi impactus Ignis inquit
demissus in aquam sonat dum extinguitur
Puta ita esse pro me est Non enim ignis
sonum efficit sed spiritus per extinguentia
effugiens Dem tibi et fiat ignis et in
nube extingui Ex spiritu illum posse
alii et id fieri ex ... naturalem causam et
assiduam non raram et fortuitam
Puta me confiteri verum esse quod dicit
aliquando post tonitrua emicare ignes
stellis transcurrentibus et cadentibus similes
Non ob hoc tonitrua facta sunt Clido-
mus ait fulgurationem esse inanem ignis
speciem non ignem sic et per noctem splendorem remorum moveri
dissimile exemplum est illic enim splendor intra
ipsam aquam apparet hic qui fit in aere
erumpit et exilit

Heraclitus existimat fulgurationem esse
velut apud nos incipientium ignium
conatus et primam flammam incertam modo
intereuntem modo resurgentem Hanc antiqui
fulgetra dicebant Tonitrua nos
pluraliter dicimus antiqui autem tonitruum dixe-
runt aut tonum Hoc apud Caecinam invenio
facundum virum et qui habuisset aliquando in elo-
quentia nomen nisi illum Ciceronis
umbra pressisset Etiamnunc illo verbo utebantur
antiqui correpto quo nos producta
una syllaba utimur Dicimus enim ut splende-
re fulgere At illis ad significandam
hanc subitam e nubibus eruptionem
lucis mos erat media syllaba correpta
ut dicerent fulgere

Quid ipse existimem quaeris adhuc enim
alienis opinionibus tamquam manum
dedi Dicam Fulgurat cum repente
lati ignis splendor emicuit Id evenit
ubi in ignem extenuatus nubibus aer vertitur
nec vires quibus longius prosiliat in-
venit Non miraris puto si aera
aut motus extenuat aut extenuatio ex-
tendit Sic liquescit excussa glans
funda et attritu aeris velut igne
distillat Ideo aestate plurima sunt fulmina
quia plurimum calidi est facilius attri-
tu calidiora ignescunt Eodem modo fit
fulgor qui tantum fulget et fulmen quod
mittitur sed illi levior minusque alimenti est
minus est ut hoc verbo utar quod sentio
fulmen est fulgur intentum Ergo ubi calidi
et fumidi natura emissa terris in nu-
bes incidit et diu intra illarum sinum vo-
lutata est novissime erupit et quia
vires non habet splendor est At ista ful-
mina quae plus habuere materiae et maiore
impetu arserunt non apparent tantum
sed decidunt | Existimant fulmen et
reverti quidam utique | alii aliquando subsidere

Quibus alimenta pergravia fuerunt et ful-
mina ictu languidiore delata sunt Quare
quidem fulmen subito apparet ut continua
assiduusque ignis Quia celeriter et mirifice mo-
tu spiritus et nubes rumpit et aera
... deinde desinit flamma cessante
incendit deinde ... ex assiduo spiritus ... ubi
motu ... possit extendi Sed quotiens fortius
... iactatione se accendit fugiendi
impetum capit deinde ubi evasit et
pugna desinit ex eadem causa modo usque
ad terram perfertur modo dissolvitur si minore
vi pressus est Quare obliquum fertur Quia spiritu
constat spiritus autem obliquus et flexuosus
... et quia natura ignis sursum vocat in-
iuria deorsum premit ... obli-
quum ... at ... alteri
cedit et ignis in superiora nititur et in
inferiora premitur ... contraria ...
... ferunt ... apposita sub nubibus
... et e caelo cadentibus ... est

Intellego quid desideres quidque exigas
... non tanti putas fulmina non timere quam
nosse Itaque quos doceat causas fac
... ab metu illorum exsolvi volo quam
... indicari ... quod ... omnibus
rebus omnibusque sermonibus aliquid salu-
tare miscendum est ... immo perculta
... rationem ...
... ... ut ... facias

q̄ᵈ nec eruditis et hec invidentibus ne
cessarium est. ideo ut effugiamus ictus eorum un
dique in nos iaciunt. si in forti
tis constitit q̄ putant vinci esse po
ssumus in tranquillo non possumus. certum mihi
ipsos perit mirumque q̄ ... illa le
illa sunt sunt naufragia per mare p
ferantur sunt ruinam subito lapsum
n̄d ... sudant. Nugo illud sunt sunt
q̄ ut totus ab anima resolvatur. Pec
nulla diligentia evitat. nulla felicitas
donat. nulla potentia evincit. Talia
varia fortitudine disponatur. Mors
omnibus eque venit. Iratos deos propitios
q̄ inducendum est. dum ex ista de
speratione summa ignavissima aiunt
... ad fugam tremuit. ubi exitus
... non patet temptat fugam turpis nube
illi Nillus primo post hostes et quamquam
audacter augustius faciunt longe ...
molestius est exire q̄ ex virtute
confligere. maiora ... parva ...
animus magnus ac perditus. Cogitemus
nos cum ad mortem perditos esse
et summus ista et malivolis restina
ad mortem. Tamdiu hec q̄ indecimus
ipsum quisque cogitabat ... alto natum
renovabit et cadet. nunc de re s
de die querit. Quare nec nam tar
dius nec venerem. et quod ego non tibi
timidissimus omnium inde et inspicitur me
qui magno ambitu cogitet mortem
mortis ... contemnet eos qui
mihi pittures constituta busta loco
peterent ut ultimus cunctus. probet
... satis magnos conspiramus mori
tardius est. In omnibus constitutum capitale
supplicium et quidem constitutum
dignissima. Nam quod maximum solet esse
solatium extrema passurum. quarum
ta sors eadem est. Sequentem traditi
a iudice ad ingratum et carnificem nostro
prestaremus obsequium. Quod interest ad
mortem missi eamus an ultro veni
o te demens et oblitus fragi
litatis tue si tunc mortem times cum
tonat. Nec ne salus tua in hoc vertit
ymmo si fulmen effugeris peribit
te gladius. petit te lapidibus. petet febris
Non maximum periculum tuum sed speciosissimum
fulmen est. male scilicet actum
tecum si sensum mortis tue celeritatis
infinita prevenerit. si mors tua
perditur et tu tunc cum qui spiras
non super latuit sed aliquis magnus
... aliquid ... agit
si tu fulmine tenderis sed pavescis ad
celi fragores et inmanem nubilum so
nitus aliquid effulserit expirabis quod ego
honestius iudicabis deictorum perire
q̄ fulmine. Eo itaque fortius adversus
celi minas surge et cum mundus undique
exarserit cogita te nichil habere de
tanta morte perdendum. Quod si tibi
paratum credis illa celi confusionem illa
tempestatum discordia si propter te ingesta
illesque nubes strepunt si in tuum
exitum tanta vis ignium excutitur. At
tu solatium loco numera tanti esse mortem
tuam. Sed non erit huic cogitationi lo
cus. Casus iste donat metum et
inter cetera q̄ hoc commodum est q̄
expectationem tuam antecedit. Nemo
unquam fulmen timuit nisi qui effugit.

Annei Lucii Senece de quibusdam naturalibus liber explicit secundus. Incipit tertius de eodem

Non preterit me Lucili virorum
optime quam magnarum rerum fun
damenta ponam senex qui
mundum circuire constitui et causas
secretaque eius eruere atque aliis no
scenda ponere. Quando tam multa consequar
tam sparsa colligam. tam occulta perspi
ciam. Premit a tergo senectus et
obiectat annos inter vana studia
consumptos. Tanto magis urgeamus
et damna etatis male exempte la
bor sarciat. Nox ad diem accedat
occupationes primum recidantur.
longe a domo iacentis tamen solvatur
totus animus vacet et ad contempla
tionem sui saltem in ipso impetu re
spiciat. Faciet ac sibi instabit
et cotidie brevitatem temporis metietur
et quicquid admissum est id diligenti
usu presentis vite recolliget. Fidelissimus
est ad honesta ex penitentia transitus. Libet mihi exclamare
illum poete inclyti versum: Tollimus
ingentes animos et maxima parva. tempore
molimur. hoc dicerem si puer iuvenisque
id molirer. Nullum non hic magnis
rebus angustum est. Nunc vero ad rem
seriam gravem immensam post meri
diem accessimus. faciamus quod in itinere solet fieri. Qui
tardius exierunt velocitate pensant.
moram. festinemus et opus nescio
an superabile magnum certe sine etatis
excusatione tractemus. Crescit animus

quotiens recepti magnitudinem cuidit et
cogitat quam composito n. quam tui sibi super
sit. Consuum pserre se quod du(m) arcta
regnum exhuor cupit . quod puppi in
utre aupi quod fuit ppli Scipio satis
z sua mala extinguere quam aliena
pastores tradere Scipio potius decre
o pars celebrare quam philippi aut
Alexandri latrocinia qui exitio gentium
clari non minores fuere pestes mor
talium quam inundaciones qua planum esse
pfusio z . quam conflagraciones quam magna
pars mundi exarsit . Et ab hanni
bal superavit alpes scribunt ora ab
confinatum hyspanie cladibus bellum
ytalie in opportunitatis intulerunt z fra
ctus quam rebus ecc p. cartaginense pti
nam reges perierunt Gaut Romanos
duces se pmultos ecc in exercitum ...
non defecit sen ex omnibus cingunt be
llum quere . adeo pnie pria et pati
poterat sine hoste non poterat oraui
ta satius quod faciendum sit quam quod sen
sit quod ac dote eos qui sua
pmisse fortune nil stabile ad illa
delitie esse . cuius aut omnia fluxa aura
mobilius Vesat n. quiescere . gaudes
letis tristia ... et utrisque nil sine
Atque in secundis nemo confidat
in adversis nemo desperat . Illinc sunt
vires rerum . Quid exultas ista quibus
vehereris in summum vestibus si te relicta
sunt habuit tum non sunt sine ...
iaces eo minus de tali es . Non est
respicendi toro . In mediis adversa in de
terius optata flectitur . Ita quam acti
pcedunt ... varietatis in pvatorum
tum damnum quas levius tamen im
pellit ... rei publice . Regna ex
istimo coartata super impulutes co
titerunt . vetera imperia in ipso flore
conciderunt . Invenimus non pt nunc
quam multa ab aliis fracta ... Ma
rie maxie deus alia exaltat alia
humiliat vel mollit pomit ... ex
fastigio suo ... ventura ...
quas iactat pagina ... ...
rediens ... rebus nil ... sua
... magnitudo est
Quid pompeium in rebus humanis z
non classibus maria complesse ut in
urbe ... ... posuisse
Non defecisse terra ... ...
strasse . In utero anno ignote ...

... indisse est qua nulla
maior z victoria via dominisse
Innumerabiles sunt qui urbes quam plures
vicerunt in ptate paucissimi qui se
Quid z pompeium . eripe animum superat
minus et pmissa fortune ...
dignum putare quod speraret . Quid cum
dignum quod ... quam admor
... quos ... redierunt non
alter ... quam quorum oculi in densa
umbra ex claro sole redierunt . Quid
z pompeium posse leto ... adversa to
llerare . quod accidit si fecit ...
valuit cavendo debuisse ... ille
si ... ... ex decreto dei fieri
... quod ... z quid z
... qui ... ... calamitates fortes
pompeium ... ... adversis tam
et ... ...
... ... expectatus sed
fugere ... ... non expectatis sed
... intrepidus et ... ...
tumultu ut ... ...
Quid z pompeium non admitte in tuo
mala ... putans agendum magis
tollere illum bonum pete quam ut ad
... aliquis posset amittere optare
quam ... adversario optat bona ...
Certa magis ex ... ...
si quis ... ... attulit sit ...
... ... qua venerit . Quid z pom
peium . altos super fortunam ... ...
attolle ... ut sine ... ...
... ... non ... ... sine ... ...
... ... Quid
z pompeium In primis libris ...
... ... non ... ...
sit lib ... ... ne lib ... ...
effugit ... ... assidua ... et
ineluctabilis et pace ut nocte ...
... in intervallo ... ...
... ... Quid ... ...
facile z si ... multa te ...
si ... ...
... ... quod ... Quid ...
... ...
... opus z . ut dum ... ...
nos ... ...
a sordidis ... ... magis
... ...
... ...
non erit in apta ... ...
... ... salutaribus ... ne
quitia ... ...
... ... ut apponimus
Quaeramus quod ... et ...
... ... sine

sit aut [illegible] ffons aut illimabus in
[illegible] undis sive ut aut
Virgilius vii p orti [illegible] Naso su
mme [illegible] in mare prruptio et
pelago premunt arva [illegible] sive
ut dicit [illegible] memor [illegible] i uemo
[illegible] de fontibus exilit am
nis [illegible] aquas [illegible]
tot flumina [illegible] et nocte
decurrat [illegible] illa hibernis aquis
[illegible] alia i defectu [illegible]
[illegible] illam [illegible] se ponunt
[illegible] ne et [illegible] ille dic
dabimus Nunc [illegible] aquas prosequa-
tur frigidis et calidis in quibus
caloribus [illegible]
[illegible] fiant de [illegible] differen-
tias insignes a sapor [illegible] aliqua
reddit utilitas quedam [illegible] quedam
nervos [illegible] quedam [illegible]
et defessa a medicis [illegible]
quedam medetur [illegible] quedam
[illegible] potu et pulmonis
ac [illegible] levant quedam
suspendunt sanguinem [illegible]
[illegible] gravius est aut fluunt

Aut stant omnes aque et colliguntur
[illegible] aut venas [illegible] hic sunt
[illegible] dulces alie [illegible] que
[illegible] salse [illegible] me-
[illegible] ex quibus sulphuratas [illegible]
[illegible] aluminosas [illegible]
sapor [illegible] discrimina
[illegible] frigide calideque sunt
deinde pondere leves et graves sunt
deinde calore pure sunt [illegible]
lucide deinde salubres sunt et un-
[illegible] sunt mortifere [illegible]
in lapidem [illegible] quedam
pinguis sunt quedam alte quedam
[illegible] bibentes [illegible] quedam
[illegible] fecunditatem afferunt

Ut stet aqua aut fluat loci
[illegible] In devexo fluit
in plano [illegible] et stagnat et alia
in adversum [illegible]
tunc fluit colligitur ex imbribus et suo
fonte nativa [illegible] hic [illegible]
[illegible] loco aqua colligitur et [illegible]
[illegible] in [illegible] in que [illegible]
[illegible] fluminis [illegible] sit et ma-
que [illegible] in ipso [illegible]
[illegible] hybernum unde defluxe-
[illegible] fuat [illegible]

Primum [illegible] quod [illegible] flu-
minum [illegible] terra sufficiat unde
tum aquarum [illegible] mirum

[illegible] fluminum [illegible] non sentiat
[illegible] defuncta [illegible]
tum terra non sentit [illegible] quod illa sic
impleverit ut [illegible] redita po-
[illegible] ac [illegible] supplicat [illegible]
tum [illegible] de flumine
[illegible] rivorum ac fontium [illegible]

Quidam mediam terram [illegible]
[illegible] et [illegible]
non [illegible] quod influxit non [illegible]
[illegible] reddat [illegible]
et [illegible] subit terras [illegible] palam [illegible]
[illegible] venti [illegible]
tu mare quod [illegible]
terrarum [illegible] potest
et [illegible] sapor [illegible]
[illegible] et [illegible] aqua
[illegible]

Quidam [illegible] terra [illegible] in flu-
mina [illegible] et [illegible]
[illegible] loco ponunt [illegible]
sit in [illegible] in quibus [illegible]
humber [illegible]
[illegible] solitudines [illegible]
in [illegible] in interiori affrica [illegible]
[illegible] sit et pe-
ne [illegible] qualitate [illegible]
[illegible] que [illegible]
[illegible] imbribus [illegible]
[illegible] Gallia [illegible] et [illegible]
[illegible] Ytalia [illegible] et
fluminibus [illegible] imbribus [illegible]
et [illegible] imbribus [illegible]

Adversus hec [illegible] posse [illegible]
[illegible] de-
[illegible] affrimo [illegible] plu-
[illegible] magnas que [illegible]
[illegible] ultra x pedes in altitudine [illegible]
[illegible] ymber [illegible]
[illegible] in inferiora de-
[illegible] imber [illegible]
[illegible] flumina [illegible]
[illegible] maior [illegible] flumina
[illegible] effecit [illegible]
[illegible] terra [illegible]
[illegible] arida est et assumit in
se quicquid effusum est [illegible]
[illegible] reddit [illegible]
[illegible] imbres non auget
[illegible] quod [illegible]
[illegible] flumina [illegible]
et [illegible] pluvie
que [illegible] rupes [illegible]

ris bibit cui imperat. Adice quod pre-
fundis locis putei in altum per ducti
redeunt spatia invenimus aquarum. Vocatis
venas in ea altitudine ad quam aqua
non penetrat ut sciatis non celestem
esse non collectum humorem. Sed quidam
in fontibus vivas aquas. Illo quoque argu-
mento refellitur quod quidam fontes in summo mon-
tis cacumine redundant. Apparet ergo eos
sursum agi aut ibi concipi cum omnis
aqua pluviatilis decurrat. Extrinsecus
quidam existimant quaedam in parte
Quarum vastae paludes iacent
aquarum innavigabiles lacus, spacia
in ceteri spaciis maria porrecta sunt
infusa vallibus. Sic interiora terrarum
abundant aquis dulcibus. Nec minus illas
stagnare quam apud nos et sunt eius
in imo ea latius quia plus in altum patet.
Ergo ex illa profunda copia isti amnes
egeruntur. Quid ergo nos? Quid miraris si
terra detractationes non sentiat? Tum ad
vectiones maria non sentiant.
Quibusdam haec placet causa. Aiunt habere
terram in se recessus cavos et multum
spiritus, qui necesse frigescit umbra
gravi pressus deinde piger et immotus
in aquam tunc desinit cum desit, quemadmodum
supra nos mutatio aeris imbrem facit,
ita infra terras flumen agit. Supra nos
stare non potest segnis diu et gravis
aer, nunc sol tenuat, aliquando ventus expan-
dit. Itaque intervalla magna imbri-
bus sunt. Sub terra non quicquid est quod illum
in aquam convertat idem semper: umbra,
perpetua frigora, inexercitata
densitas. Ergo semper praebebit fonti aut
flumini causas. Placet nobis terram esse
mutabilem. Haec quoque quicquid efflavit, quia
non libero aere concipitur, crassescit et
protinus in humorem convertitur. Habes
primas aquarum sub terra causas.
Habes primas aquarum formas. Quid causas
adicias? Fieri solent quod fiunt omnia ex
omnibus: ex aqua aer, ex aere aqua,
ignis ex aere, ex igne aer. Quare ergo
non terra fiat ex aqua? Quae in alia mu-
tabilitate est, et in aquam. Immo maxime
in hoc utraque [illegible] cognata res est,
utraque de se gravia, utraque densa, utraque in extremum
mundi compulsa. Ex aqua terra fit,
cur non aqua fiat e terra? At magna
flumina sunt. Cum videris quanta prodeant,
aspice rursus quanta sint ex quibus
nunc labuntur assidue. Corpora vero
concitata rapiuntur. Quid? Praeterea si illius
per aquam novam ac de semine quod cum

uectu toto aera impellat nec de-
sistit spirans se producens vertices quos exagit-
stat, sic ut flumina ita aluco fert-
ur per quasdam terrae spatia impetu vadit
sed si illas undas super esse miraris
per reprimat tot fluctibus fractus
quae reprimat tot. Sed quod sit deest, si demum
mecum desistit quia in se redit omnium de-
inde illorum altum recursus fit. Et quod illo
pars in altum fusit et nam pectus suas
velut in podicibus constitutas examinatis
ne portionem sibi ullam aequaliter induis
pondere. Omnia in quibus sunt non tantum aer
et ignis fusit sed nunc pugnae et de
aquae illi velocitatem rigescit stabi-
litate illi velox res diurna tunc aer in humorem sed
durabit tunc et aer in humorem sed
mentionem non fieri humare et ne ad-
et aqua facit terram sed non magis unquam
cum aqua et quam sive ac et in faciem
in aquam. Et quod illis in quo succedunt
in mare suspicio que illis et que succedunt
in tantum universaliter habet terra humorem
habet exprimit. Aera habet umbra-
tiberius frigoris deficiat ut faciat
humorem ipsa quae mutabilitate tenuis hu-
mores ipsa cum mutabilis mutet natura. Iuvat animus
mortem suo natura. Dimoveo amnes
Quidam ergo imaginem suspexit ut causae
quibus flumina oriuntur. Quaedam aliqua
pariunt alia quibus non sue locus accidit.
Saepe motu terrarum itinera turbantur
et ruina interscindit cursum aquis
et retentis novas exitus quaerunt aut
impetu quassata transeunt alio
transferunt. Apud nos evenisse fatum
ut amisso canali suo flumina primum
refunduntur deinde quia perdiderunt viam
faciant. Hoc accidisse ait Theophrastus
in Corycio monte in quo post terrarum tre-
morem nova vis fontium emersit
et alios quoque casus intervenire opi-
natur, qui aliquas evocent aquas aut cursu
suo deiciant atque avertant. Fuit aliquando
aquarum inops Haemus, sed cum Gallorum
gens a Cassandro obsessa in illum
se contulisset et silvas cecidisset, ingens
aquarum copia apparuit quas scilicet ali-
mentum suum nemora ducebant quibus
evulsis humor qui desinebat in augmenta
quorum superfusus est. Idem ait circa
Magnesiam accidisse. Sed pace Theo-
phrasti dixisse liceat: non est hoc veri
simile, quia fere aquosissima sunt quaecumque
umbrosissima. Quod non eveniret si
aquas arbusta siccarent, quibus
alimentum ex proximo est. Fluminum vero vis
ex intimo manat utque [illegible]
radicibus evagari. Deinde succisae

arbo(r)e de pluviis humorem desiderat no-
vum id quod inrigat sed et id quod terre sunt
quod etiam ait Theophrastus Arcadia que urbs
in creta insula fuit fontes et lacus sub-
stitisse quia desierit coli terra diru-
ta urbe. Postquam cultores rece-
pit aquas quoque recepisse. Causam siccitatis
hanc ponit quod obduruerit constricta
tellus nec potuerit ymbres inagitata
transmittere. Quomodo ergo plurimos videmus
in locis desertissimis fontes? Plura
denique invenimus que sua sponte
prorumpunt quam aquas habere ceperunt
quia colebantur. Non est ergo pluvi-
alis aqua que vastissima flumina
a fonte statim magnis aptissima navigiis
defert. Ex hoc intelligas licet quod per
hyemem estatemque par et a capite
decurrit. Pluviam potest facere torrentem,
non potest equali inter ripas suas tenore
labentem aquam. Non faciunt ymbres
amnes sed incitant. Repetamus hoc altius ut
paulo repetamus, si videtur, et scies
te non habere quod queras cum ad
veram eius originem accesseris.
Flumina nempe facit copia ingens
aque perhennis. Queris ergo quomodo
aqua fiat? Interrogabo invicem
quomodo aer fiat aut terra. Sed si rerum
elementa sunt quatuor, non potes interro-
gare unde aqua sit: quarta enim pars nature
est. Quid ergo miraris si rerum nature tam ma-
gna portio potest ex se semper aliquid
effundere? Quomodo aer et ipse quarta
pars mundi ventos et auras movet,
sic aqua rivos et flumina. Si ventus
est fluens aer, et flumen est fluens
aqua. Satis et multum illi virium
dedi cum dixi elementum esse. Intelligis
quod ab illo proficiscitur non posse deficere.
Aquam ait Thales valentissimum ele-
mentum. Hoc fuisse primum putat,
ex hoc surrexisse omnia. Sed et
nos quoque aut in eadem sententia aut in
ultima sumus. Dicimus enim ignem esse
qui occupet mundum et in se cuncta
convertat; hunc evanidum languentemque considere
et nichil relinqui aliud in rerum natura igne
restincto quam humorem; in hoc futuri mundi
spem latere. Ita igitur exitus mundi est, humor
primordium. Miraris amnes et hoc posse
exire semper, et qui pro omnibus fuit
et ex quo sunt omnia? Hic humor
in deductione rerum ad quatuor redactus
est, sic positus ut fluminibus edendis suf-
ficere et ut rivis ut fontibus posset.
Que sequitur Thaletis inepta sententia est.

Ait enim terrarum orbem aqua sustineri et
vehi more navigii, mobilitateque eius
fluctuare tunc cum dicitur tremere. Non est ergo
mirum si abundat humor ad flumina fundenda,
cum mundus in humore sit totus. Hanc veterem
et rudem sententiam explodit. Nec est quod
credas in hunc orbem aquam subire
primas facere sententiam. Deinde
Egyptii quatuor elementa fecere, ex singulis
deinde bina, mascula et feminina. Aerem marem iudi-
cant qua ventus est, feminam qua nebulosus
et iners. Aquam virilem vocant mare,
muliebrem omnem aliam. Ignem vocant
masculum quo ardet flamma, et feminam
qua lucet innoxius tactu. Terram for-
tiorem marem vocant, saxa cautes-
que; femine nomen assignant huic tra-
ctabili et culte. Michi vero placet
ab initio ita constitutum habere suas
venas quibus impletur et effluit
terra non maris sed et hinc aqua
mittitur. Sapientes vero maxime in orbe terra-
rum aqua illos fluvius esse exhauriet
ab additu vivum eius toto statu ex
illa quod tunc super flumina emittitur,
quedam ex ipsa sunt quibus afficiatur
pessimus. Sed hec aptius tractantur
nature regimen ... et quidem ad ima-
nia corporum exemplar, in quibus et vene
sunt et arterie. Ille sanguinis, hec spiritus
receptacula. In terra quoque sunt alia
itinera per que aqua, alia per que spiritus currit;
adeoque ad similitudinem illa humanorum
corporum natura formavit, ut maiores
quoque nostri aquarum appellaverint venas.
Sed quemadmodum in nobis non tantum sanguis est,
sed multa genera humoris, alia necessaria,
alia corrupta aut paulo pinguiora;
in capite cerebrum, in ossibus medulla,
in musculis saliva quoque et lacrime,
et quoddam additum articulis per quod
citius flectantur ex lubricitate. Sic
in terra quoque sunt humoris genera plura,
quedam que mature durescunt. Hinc
est omnis metallorum humus ex quibus
aurum argentumque petit avaritia, et
que in lapidem ex liquore vertuntur. Inquibus
dam vero locis terra humorque liquit
sicut sic bitumen et hinc simile
huic. Hec est aquarum secundum legem nature volun-
tatemque nascentium causa. Ut in
nostris corporibus ita in illa sepe humores
vitia concipiunt, et ictus aut quassatio
aliquando aut loci senium aut frigus aut estus
corripere naturam et sulphura contraxit

humorez q[uo]mo[do] diminuu[n]t[ur] z mo[do] biuu[n]t ex[em]p[lo]
ut corp[or]ib[us] i[n]f[ir]mis sa[n]guis cu[m] p[er]cussa ve
na z tu[m] dum manat de[n]s [con]fluer[e]
q[uas]i dor[s]e vene suffici[r]et [et] redit q[ue]m i[n]
cl[a]usit at alia alia causa ret deo[r]
sa[n]guis. Ita in t[er]ra solu[n]t [ut] puteis fusis
venis riuus et flumi[n]e effudi[t]ur. Qui
est quo ap[er]ta sit vena eius a[ut] sup[r]a
aqua desit ac modo ex t[er]ra aliquo
impedimento · mo[do] tene[t] velut i[n] t[er]ra
t[er]r[a]e [con]pnu[n]t q[uod] q[uod] [e]ff[l]u[x]erit p[r]e[d]i[c]t[a]. mo[do]
illa mo[do] tre q[ua]si [e]x mu[ltis] tabule dixi[t]
desi[n]it posse alimenti i[n] humorez gut[t]e
aliq[ua]n[do] at q[uas]i p[ro]p[r]i[j]s ex co[n]tusa[m] replen[tur]. mo[do]
pse viribo recolleris. mo[do] aliu[n]d[e]
i[n]flat, sepe eu[m] i[n] causa app[ar]o[n]it
plenus humorez i[n] se aduoca[n]t
sepe t[er]ra si fu[n]t z i[n] tabes ipa[m] re
solut[ur] et humescat. Id[e]o venit
sub t[er]ra q[uo]d i[n] nubib[us] ut sp[i]ss[u]s gra
uior q[ua]m q[ua]m ut maneri na[tur]a possit
pigit h[umo]re. Sepe colligit [et] [con]
mo[do] tenuis i[n] disp[er]sus liq[u]or qui
ex mult[is] i[n] vnu[m] locus [con]fluit. Sudo
re aque leges vocat. q[uae] gutte
q[ue]da[m] ul[tra] p[r]essue loci eliduntur ut
est euocat i[n] h[oc] tenuis p[r]uda[n]t
fonti sufficit et ex mag[is] rimis ma
gnis q[uam] [con]ceptib[us] excidunt amnes
Vnde Nec nu[m]q[uam] lenit[er] emi[t]ti si q[ua]
pode[re] suo se ip[s]a detulit nec nu[m]q[uam]
deficit et c[u]m sono suo si illa p[er]
m[u]lt[is] ci[r]cuit. Sz q[ua]re q[ui]d[a]m fo[ntes]
tot fe[re] mensib[us] sunt pleni fontes q[ua]m p[re]
tati sunt sup[er] uarium z nonnuc[um] sig[n]ifi[c]
flua que est me[n]sib[us] ma[gi]s etia[m] au
gusta sit et occasionem p[er] singulis [con]
tu[m] possim cau[s]as rei singulis redde[re]
Quo[rum] eni[m] [con]tinua ad horas venit q[uod]
ad ea ad t[em]p[u]s p[ro]dant undas. q[uod] ad m[od]um
pigatio si medic[us] obs[er]uat statutum
di[e]s s[er]uat. q[ua]d[r]a[n]t p[re]cepto z ad mensez
sui[s] statis. si aque in t[er]u[a]lla h[ab]ent
quib[us] se retrahunt et q[ui]b[us] reddent
Ve[rum] ne[que] at in[ter]ualle[s] ex mora sunt
et in notabilis q[u]o[n]da[m] minora n[on]
m[od]o e[ti]a[m] [et] qui[dem] h[oc] ma[gis] z i[n]t[er] in
deas ordine[m] re[rum] et uice p[er] [con]stitu[n]t
reddu[n]t. Nemus nu[m]q[uam] ab errant
Estas suo t[em]p[or]e uerealuit. Autumni
venit ut solz statu mutatus est
Tam solsticiu[m] q[uam] eq[ui]noctiu[m] suos
dies retulit. Sunt et sub t[er]ra mi[n]us
nota nobis iura n[on] si no[n] m[in]us
Credite infra q[uae] q[uae] uides sup[er] si[n]t ill[a]
op[er]tus nasci sunt. migrates re[...]

tur spacia suspec[ta] h[ab]et et inde mon
t[i]bus laxata sunt abrupti i[n] infinitu[m] h[ab]et
atq[ue] qui sepe illesas urbes recep[er]e
et i[n] g[er]ere ruinaz i[n] alto [con]dide[run]t. h[ec]
spu[m]a plena sunt. Vieth n[on] usq[ue] mane
z et stagna obsessa tenebris et
locus amplius i[n] malia q[uam] illi i[n] na
scu[n]tur p[er] tarda et i[n] forma ut h[ec]
aere cecos pinguia q[ua]z [con]cepta et a
quis torrentib[us] sita. Plurad q[uam] alt[er]
terra ut talpe et sub terrene[is] uiues
q[uas]i d[e] z limite q[uo]d sup[er] uariu[m]. Vnde
ut ath[eo]phrastus affirmat pisces qui
busdam locis eruunt[ur] i[n]uenerunt
Multa h[ec] loca t[ame]n i[n] mete[re] et urba
Mane i[n] re i[n]credibili fabula dicas
na eis retrit[u]b[us] aliq[ui]. n[on] eis hamis s[ed]
tu dolabra i[n]t[er] piscatu[m] ex[em]p[l]o ut
aliquis i[n] mari u[er]s[ar]e[tur]. ex[em]p[lum] z at q[ua]re
no[n] pisces i[n] t[er]ram transeat si nos maria
transimus p[er]mutabis sedes. h[oc] mirari
a[c]cedz exuto incredibiliora sit opa
lupine q[uas]i aeres na[tur]a a[d] metet q[ua]d inatur
In cubili natat pisces et sub ipa me
sa capitur. qui statim transferetur in mensa
pat[er] inde reteb[us] [con]uallis n[on] qui i[n] co
nuiuio manu moriatur. Pl[ur]es allis
inclusi afferu[n]t[ur]. et ob sua[m] mari
cutus coloz. q[uod] i[n] multas mutatio[n]es
mors luctant[e] sp[iritu] u[er]tit alios necat
i[n] garo. et [con]dit vinos hi[c] si qui
fabulas putat pisce[m] vivu[m] posse
sub t[er]ra et effodi no[n] capi q[uo]d incre
dibile e[st] i[d] videt[ur] si audiret ne[c]l[...]
i[n] garo pisce[m] n[on] tenuit occisu[m] e[ss]e
sup[er] cena ad nullus i[n] delicijs et
oculus an q[uam] gula pauit. Quantu[m] lux[us]
i[n] q[uae]stione sepulta castigat lux[uriam]
Nichil z inquis mullo expirante formo
sius. Ipa colluctatione anima efflante
rubore primu[m] deinde pallor suffunditur
Quam eque uaria et i[n] certas facies int[er]
vitam et mortem colorisz uariat. Longa
sommiculose inertie q[ua]m luxuria q[uam] sero
et expressero tum sentire se. et fraudari
tacito bono sensit ad h[oc] s[er]o pulc[r]o
spectaculo piscatores s[er]uiebant q[uo]d
examine i[n] ipso ferculo expiret
mirabantur h[ec] i[n] illis et fastidiu[n]t
nollent alt[er]nge[re] r[e] eadem die captum
piscem qui ut aiunt sapit ipm[ur] mare
Ideo eu[m] ne[c] m[od]o uehe[re] ac gerulis
cu[m] anhelitu et clamore p[ro]perantib[us]
dabatur via. Quo p[er]u[e]n[er]e delicat[e] si
putridos iam pisces affertur. qui uo[cat]
hodie eductus hoc ueris g[...] z. Nescio

S[...] l[...]

dere magna tibi regere ipse opus me
recedas huc conferit torrentem me [illegible]
agat. Ad hoc fastu pervenit venter
delicatorum ut gustare non possit piscem
nisi quem in ipso convivio natantem pal-
pitantem viderit. Tantum ad sollertiam
luxurie pervenit. Hinc accedit tanto quod sub-
tilius cotidie et elegantius aliquid
excogitat furor usitata contempnens.
Illa audiebamus: Nichil est melius saxati-
li mullo. At nunc audimus: Nichil est mo-
riente formosius. Da michi in manus vas
vitreum in quo exultet et quo trepidet.
Ubi multum diu quod laudatus est ex illo
perlucido vivario extrahitur. Tunc ut quisque
peritior est monstrat. Vide quomodo exar-
serit rubor omni acrior minio. Ecce
sanguineum putares ventrem quam tam luci-
dum quiddam ceruleumque sub ipso tempore ef-
fulsit. Iam porrigitur et pallet et
in unum colorem componitur. Ex hiis nemo
morienti amico assidet. Nemo videre mor-
tem patris sui sustinet quam optavit.
Quotusquisque funus domesticum ad rogum
prosequitur? Fratrum propinquorum extrema hora
deserit. Ad mortem mulli concurritur.
Nichil est eo formosius. Non tempero
michi quin utar interdum temeritate verbis
et proprietatis modum excedam. Non sunt
ad poma dentibus et ventre et ore
contenti. Oculis quoque gulosi sunt. Sed
ut ad propositum revertar, accipe argumentum
magnam vim aquarum in subterraneis
occultis fertilem fedo situ piscium. Si
quando erupit affert fetum immensum
[illegible] horrida aspici et turpem
ac noxiam gustu. Certe cum in Caria
circa Idimum urbem talis exiluisset unda
perierunt quicumque illos ederant pisces
quos ignoto ante eam diem celo. Novus
amnis ostendit. Nec id mirum. Erant enim
pinguia et differta ut ex longo
ocio corpora ceterum inexercitata et in
tenebris saginata et lucis experta ex
qua salubritas ducitur. Nasci autem posse
pisces in illo terrarum profundo sit indicium
quod anguille latebrosis locis nascuntur
gravis et ipse cibus ob ignaviam uti-
que si altitudo illas luti penitus ab-
scondit. Habet ergo non tantum venas aquarum terra
ex quibus corrivatis flumina effici possunt
sed amnes magnitudinis vaste quorum
aliis semper in occulto cursus est donec aliquo
sinu terre devorentur, aliis sub aliquo lacu
emergunt. Quis enim ignorat esse quedam
stagna sine fundo? Quorsum hoc pertinet?
Ut appareat hanc aquam magnis
amnibus eternam esse materiam cuius non tangun-
tur extrema sicut fluminum fontium. At quare
aquis sapor varius? Propter quattuor causas. Ex
solo prima est per quod fertur; secunda ex eadem
si mutatione eius nascitur; tertia ex spiritu qui in aquam
transfiguratus est; quarta ex vicio quod sepe con-
cipiunt corrupte per iniuriam. Hee cause
saporem dant aquis varium, hec me-
dicatam potentiam, hec graves spiritum co-
lorem quod pestiferum, hec levitatem gravi-
tatemque aut calorem aut nimium rigorem.
Interest utrum loca sulphure an nitro an
bitumine plena transierint. Hac ratione
corrupte cum vite periculo bibuntur. Illud
inde de quo Ovidius: Flumen habent Ci-
cones quod potum saxea reddit vi-
scera, quod tactis inducit marmora
rebus. Medicatum est et eius nature ha-
bet limum ut corpora agglutinet et in-
duret. Quemadmodum Puteolanus pulvis si
aquam attigit saxum est. Sic e contrario
hec aqua si solidum tetigit heret
et affigitur. Inde est quod res abiecte
in eundem lacum lapidee subinde
extrahuntur. Quod in Ytalia quibusdam
locis evenit: sive virgam sive
frondem demerseris, lapidem post pau-
cos dies extrahis. Circumfunditur enim corpori
limus alliniturque paulatim. Hoc
minus videbitur tibi mirum si notaveris
Albulas et fere in sulphuratam. Circa
canales suos rivosque durari.
Aliquam horum causam habent illi lacus quos
quisquis faucibus hausit, ut inde po-
eta ait, aut furit aut patitur mirum
gravitate soporem. Similem habent vim mero
sed vehementiorem. Nam quemadmodum ebrietas
[illegible] dementia est et nimia
gravitate defertur in somnum, sic huius
aque sulphurea vis habens quoddam
acrius ex aere noxio virus mentem aut
furore movet aut sopore opprimit.
Hoc habet mali Lincestius amnis: quem quicum-
que parum moderato gutture traxit
haud aliter titubat quam si mera
vina bibisset. In quosdam specus
qui despexere moriuntur. Tam velox
malum est ut transvolantes aves de-
iciat. Talis est aer, talis locus
ex quo letalis aqua distillat.
Quod si remissior fuit aeris et loci
pestis, ipsa quoque temperatior noxa
nichil amplius quam temptet nervos
velut ebrietate torpentes. Nec
miror si locus atque aer aquas
inficiat similesque regionibus

reddit per quas et ex quibus ueniunt pa-
buli sapor asperior in lacte. Cum in uinis
existit [illegible] in arcto uilla [illegible] que
nec eius aqua uasa uetustas reddit
Aliud est aquarum genus quod nobis pla-
cet cepisse cum mundo sunt ille clau-
[illegible] sunt [illegible] sine [illegible]
[illegible] in mundo dispositum [illegible]
illi. [illegible] quibus [illegible] et quod [illegible]
[illegible] quibus [illegible] flumina. Indicat
illo mari [illegible] flumina [illegible] inenarrabilis
[illegible] traxisse principia
[illegible] ut ullum uasorum [illegible]
ut [illegible] ut dici possit
magis [illegible] eiusdem illis originis quam ceteris [illegible]
Ergo aque quedam [illegible] ut quibusdam
uidetur [illegible] ex superioribus [illegible]
aquarum [illegible] [illegible]
[illegible] sunt ut [illegible] super natantes
que in [illegible] reperit. Alie sub-
dite quarum [illegible]. ¶ Quedam [illegible]
[illegible] calcant quedam tam feruent intra
ut non possint esse usui nisi aut in aperto
euanuerint aut mixta frigida intepu-
erint. Plures esse reddunt. ¶ Em-
pedocles existimat ignibus quos multis
locis terra opertos tegit aquam calescere
si subiecti sunt solo per quod aquis trans-
itus est. Facere solemus dracones
et miliaria et complures formas in quibus
ere tenui fistulas struimus per decliue circum-
datas ut sepe eundem ignem ambiens
aqua per tantum fluat spacium quantum
efficiendo calori sat est. Frigida intrat
effluit calida. Idem sub terra Empedo-
cles existimat fieri quem non falli cre-
debat in quibus balnearia sine
igne calefiunt. Spiritus in illa feruens
loco estuante infunditur. Hic per tubos
lapsus non aliter quam igne subdito pari-
etes et uasa balnei calefacit. Omnis
denique frigida transitu mutatur in ca-
lidam nec trahit saporem e uapora-
rio quia clausa prelabitur. Quidam exi-
stimant per loca sulphure plena uel
aluminis transeuntes aquas calorem beneficio
materie per quam fluunt trahere, quod ipso
odore gustuque testantur; reddunt enim qua-
litatem eius qua caluerunt materie. Quod ne ac-
cidere mireris uiuam calcem aqua in-
funde feruebit. ¶ Quedam aque
mortifere sunt nec odore notabiles
nec sapore. Circa Nonacrinum in Archa-
dia Stix appellata ab incolis aduenas
fallit quia non facie non odore suspe-
cta est. Qualia sunt magnorum artifi-
cum uenena que deprehendi nisi morte

non possunt. Hec autem de qua paulo ante re-
tuli aqua summa celeritate corrumpit
nec remedio locus est quia protinus hau-
sta duratur nec aliter quam gipsum sub humore
constringitur et alligat uiscera. Est autem
noxia aqua in Thessalia circa Tempe
quam et fera et pecus omne deuitat
per ferrum et es exit tanta uis illi
inest eciam dura molliendi. Nec arbu-
sta quidem ulla alit et herbas necat.
¶ Quibusdam fluminibus uis inest mira.
Alia enim sunt que pota inficiunt greges ouium
intraque certum tempus que fuere nigre albam
ferunt lanam, que albe uenerant nigre
abeunt. Hoc in Boecia amnes duo
efficiunt quorum alteri ab effectu Melas nomen
est; utraque ex eodem lacu exeunt diuersa
facturi. ¶ In Macedonia quoque ut ait
Theophrastus est flumen ad quod facere
albas oues uolunt adducunt, quod cum diu
potauerunt non aliter quam infecte mutantur.
At si illis lana opus fuit nigra pulla,
paratus gratuitus infector; ad Peneum
eundem gregem appellant. Auctores bo-
nos habeo esse in Galatia flumen quod
idem in omnibus efficiat, esse in Capado-
cia quo poto equis nec ulli preterea
animali color mutetur et spargatur albo cutis.
Quosdam lacus esse qui nandi imperitos
ferant notum erat in Sicilia et est
adhuc in Syria stagnum in quo natant la-
teres et mergi proiecta non possunt licet
grauia sint. Huius rei palam causa est.
Quamcumque uis rem expende et contra
aquam statue dummodo utriusque par sit
modus. Si aqua grauior est leuiorem
rem quam ipsa est feret et tanto supra se
extollet quanto est leuior. Grauiora
descendent. At si aque et eius
rei quam contra pensabis par pondus erit
nec pessum ibit nec extabit sed equabitur
aque et natabit quidem sed pene
mersa ac nulla eminens parte. Hoc est
cur quedam tigna super aquam pene tota
efferuntur, quedam ad mediam summissa
sint, quedam ad equilibrium aque descen-
dant. Namque cum utriusque pondus par est neu-
tra res alteri cedat. Grauiora descen-
dunt, leuiora gestantur. Graue autem
et leue est non estimatione nostra sed compara-
tione eius quo uehi debet. Itaque ubi aqua
grauior est hominis corpore aut saxi non sinit
id quo uincitur mergi. Sic euenit
ut in quibusdam stagnis nec lapides
quidem pessum eant. De solidis et du-
ris loquor. Sunt enim et multi pumicosi
et leues ex quibus que constant insule

immedia natat. Theophrastus autem au-
ctor ipse ad Sullarum natantem insulam
vado. In Italia in vadoso latu vehi-
tur in statione mense. Cutillarum in-
sula et arbores habet et herbis multis
aqua comprimitur et in hac Cutillarum
partem non tantum vento impelli sed etiam
sit numquam illi per diem ac noctem uno
loco stare. Est in eadem monte lacus sta-
tivi. hunc dicit esse eius aquae quantitas
medicate et obstetricum? ponderose et ipsius
insule vectabilis quod non est corporis so-
lidi quamvis arbores alat. Fecit quoque
eam leves tumultus frondes in lacus
superficies propinquis humor apprehendit ac
iunxit. Itaque credo si qua in illa saxa
sunt invenies aquosa et fistulosa
qualia sunt que duratus humor efficit. Ita
quoque circa medicatorum fontium rivos
et in pyramida aquarum colligitur spuma
solidatur. Necesse leve est quod ex concreto
spumarum coactum est. Ceterum quedam causa
non potest reddi quare aqua nilotica
fecundiores feminas faciat. adeo ut
quarundam viscera longa sterilitate pre-
clusa ad conceptum relaxaverit. aut quare
quedam in Licia aqua conceptum feminarum
custodiant. quas solent petere quibus
parum tenax vulva est. Quod ad me at-
tinet. Pono ista inter temere vulgata.
Creditum est quasdam aquas scabiem afferre
corporibus quasdam vitiligine et fedam
alius varietate sive infusa sive
pota sint. quod vitium dicunt habere aquas
ex rore collectas. Quis non gravissimas
esse aquas credat que in cristallum coi-
erunt. Contra autem est. Tenuissimis enim hoc
evenit quas frigus ab ipsa tenui-
tate facillime gelat. Unde autem fiat
eiusmodi lapis apud Grecos ex ipso
nomine apparet. Cristallum enim appellant
eque hunc pellucidum lapidem quam illam
glaciem ex qua fieri lapis creditur. aqua
enim celestis minimum in se terreni habens cum
induruit longioris frigoris pertinacia
spissata magis ac magis deinde omni aere
excluso in se tota compressa est. et humor
qui fuerat lapis effectus est.
Estate quedam flumina augentur ut nilus
cuius alias causas reddere Theophra-
stus auctor est ponto quoque esse dicit am-
nes crescere tempore estivo causas esse
iudicat quatuor. Aut quia tunc maxime in
humorem mutabilis terra sit. aut quia maiores
in remoto imbres sunt. quorum aqua

per secretos cuniculos redditus tacite
suffunditur. Tertia si crebrioribus ventis
hostium ceditur et reverberatur fluctu
amnis resistit. quod crescere videtur
quia non effundit. Quarta siderum ratio
est enim quibusdam mensibus magis urget
et exhauriunt flumina cum longius
recesserint minus assumunt atque trahunt.
Itaque quod impendio solebat id in in-
cremento cedit. Quedam flumina pa-
lam in aliquem specum decadunt et sic
ex oculis auferuntur. Quedam consumuntur
paulatim et intercidunt. Eadem ex in-
tervallo revertuntur recipiuntque et
nomen et cursum. Causa manifesta est sub
terra vagum locum. cum autem natura huic
ad inferiora et ad manes deferunt
illo itaque recepta flumina in occulto
secreto cursu sunt. cum primum aliquid solidi
quod obstaret occurrit perrupta parte
qua minus ad exitum repugnabat re-
petiere cursum suum. Sic ubi terreno latus
est potatus hiatu Lycus? procul et
alio renascitur ore. Sic modo com-
bibitur tacito modo gurgite lapsus
redditur Argolicis ingens Erasinus
in undis. Idem et in oriente tigris
facit absorbetur et desideratus diu
tandem longe remota loco perpetua
integer redditur. ut Arethusa in Sici-
lia quinto quoque estate per Olimpia.
In opinione illi persistunt ex Arcadia
eo usque penetrare et agere sub
mare cursum. et non nisi in Siracu-
sano litore emergere. Ideo quoque
hiis diebus olimpia sunt victi-
marum stercora tradita flumini illic
redundare. et hoc et alter credi-
tum est ut in primo libro tenuimus. A
Virgilio qui alloquitur Arethusam.
Sic tibi cum fluctus prelabere sicanos
Doris amara suas non inter-
misceat undas. Est in Thebano
Nessorchodiorum fons qui per ma-
gnum intervallum temporis fedatur. quedam
tempora ex intimo fundit donec
liberatus eliquetur. quod quibusdam
locis fontes faciunt. ut non tantum
lutum sed folia testas quoque et quicquid
putre iacuit expellatur. Ubique
autem facit mare. cum non idem est ut
omne immundum stercorosumque litoribus
impugnat. Quedam non partes maris
certis temporibus faciunt ut circa Me-
ssenem et Milas fimum quiddam simile

Ebullire cuius materie profert. fortiusque
et exestuat non sine calore fedo unde
illic stabulare solis boves fabula est. Sed di-
fficilius ratio quorundam datur utique nullo tempore
... ut de quo quaeritur ... mobilis
... quaeruntur ... que in novo et
incertum ... publica sunt
... non potest ... clausarum
illa omnis aquarum ... quibus ... non
se parat ... sua ...
... unda ... non emittitur
et exportat ... nunquam exestuat ...
... magis ... et naufra-
... reliqua ... ex ... tem-
porum ... tempestate fluctuque ... tran-
quillum quam placidius ... Quo tem-
pore me ... ut quaeris ... cum fatalis
dies diluvii venerit, quomodo magna
pars terrarum undis obruatur? utrum ac
potius oceani viribus fiat, et externum in nos
pelagus exsurgat, an crebri sine
intermissione imbres et elisa esta-
te hiemps pluvias immensam vim aque
ruptis nubibus deiciat, an flumina
tellus largius fundat aperiatque
fontes novos, an non sit unum tanto
malo causa, sed omnis ratio consentiat, et simul
imbres cadant, flumina increscant,
maria sedibus suis excita procurrant,
et omnia novo agmine ad exitium humani
generis incumbant. Ita est: nichil difficile
nature est, utique ubi in finem sui properat.
Ad originem rerum parce utitur viribus
dispensatque se incrementis fallentibus;
subito ad ruinam toto impetu venit.
Quam longo tempore opus est, ut conceptus
ad puerperium perducet infans! quantis
laboribus tener educatur! quam diligenti
nutrimento obnoxium novissime corpus
adolescit! at quam nullo negotio
solvitur! urbes constituit etas, hora
dissolvit. ut momento fit cinis, diu
silva. magna tutela stant ac vigent
omnia, cito ac repente dissiliunt. Quic-
quid ex hoc statu rerum natura flexerit,
in exitium mortalium satis est. Ergo cum
affuerit illa necessitas temporis, multa simul
fata causas movent; nec sine concussione
mundi tanta mutatio est, ut quidam pu-
tant, inter quos Fabianus est. Primo
immodici cadunt ymbres et sine
ullis solibus triste nubilo celum est
nebulaque continua et ex humido spis-
sa caligo numquam exsiccantibus ventis.
Inde vicium satis est, segetum sine fruge

surrectio. marcescunt ... ... palustris
in omnibus campis herba succrescit.
Mox et validiora sensere iniuriam. Solutis
quippe radicibus arbusta procumbunt, et vitis
atque omne virgultum non tenetur solo, quod mo-
lle fluidumque est. Iam nec germina nec pabu-
la leta aquis sustinet. Fame laboratur,
et manus ad antiqua alimenta porrigitur:
excutitur ilex et quercus et quecumque
in arduis arbor commissura astricta
lapidum stetit. Labant ac madent tecta,
et in imum usque receptis aquis fundamenta
desidunt ac tota humus stagnat; frustra
titubantium fulcra temptantur: omne enim funda-
mentum in lubrico figitur et luctosa humo
nichil stabile est. Postquam magis magisque
nimbi ingruunt et congesta seculis tabuerunt
nives, devolutus torrens altissimis
montibus rapit silvas male herentes
et saxa revolutis remissa compagibus
rotat, abluit villas et intermixtos
ovium greges devehit; vilis que erat
urbes et implicitos trahit membris
suis populos, an naufragium querantur
incertos: adeo simul et quod opprimeret et
quod mergeret venit. Auctus deinde processu
aliquos in se torrentibus raptis pla-
na passim populatur. Novissime in magna vagus
gentium clade ... onustus diffunditur.
Flumina vero suapte natura vasta et tempesta-
tibus rapta alveos reliquerunt. Quid tu
esse Rhodanum, quid putas Rhenum atque Danubium,
quibus torrens et in canali suo cursus est,
cum superfusi novas sibi fecere ripas
ac scissa humo simul excessere alveo?
Quanta cum precipitatione volvuntur, ubi per
campestria fluens Rhenus ne spatio quidem
languidus est, sed latissimas velut per angustum a-
quas impellit, cum Danubius non iam
radices nec media montium stringit,
sed iuga ipsa sollicitat, ferens secum ma-
defacta montium latera rupesque disie-
ctas et magnarum promunctoria regionum,
que fundamentis laborantibus a continenti
recesserunt; deinde non invenientes exitum
omnia enim ipsi sibi preclusserant, in orbem
redeunt, ingentemque terrarum ambitum atque urbium
uno vertice involvunt. Interim permanent
ymbres, fit celum gravius, ac sic diu
malum ex malo colligit. Quod olim
fuerat nubilum, nox est, et quidem horrida ac
terribilis intercursu luminis diri: crebra enim
micant fulmina, procelleque quatiunt ma-
re, tunc primum accessu fluminum auctum et
sibi angustum: iam enim promovet littus

N[unc] cunctis suis finibus et ripis exeunt
torrentes augentque fluctu recto pro tyr-
maior ut maligno hostio retenta
restagnat et agros in formam unius
laci redigit. Iam omnia que prospici potest
aquis obsidentur. Omnis tumulus in profun-
do latet et immensa ubique altitudo
est. Tantum in summis montium iugis vada
sunt; in ea excelsissima cum liberis con-
iugibusque fugerunt actis ante se gregi-
bus. Diremptum inter miseros commer-
cium transitus quoniam quicquid summissius erat
id unda complevit. Editissimis quibusque
adherebant reliquie generis humani, quibus
in extrema perductis hoc unum solacium
fuit quod transierat in stuporem metus. Non
vacabat timere mirantibus. Nec dolor
quidem habebat locum, quippe vim suam perdit
in eo qui ultra sensum mali miser est.
Ergo insularum modo eminent montes et
sparsas Cycladas augent ut ait ille
poetarum ingeniosissimus egregie. Sicut
sicut illud pro magnitudine rei dixit: Omnia
pontus erat, deerant quoque litora ponto,
nisi tantum impetum ingenii et materie ad pue-
riles ineptias reduxisset: Nat lupus
inter oves, fulvos vehit unda le-
ones. Non est res satis sobria lascivire
devorato orbe terrarum. Dixit ingentia
et tante confusionis ymaginem cepit
cum dixit: Expaciata ruunt per apertos
flumina campos. Pressaeque labant sub
gurgite turres. Magnifice hec si non
curaverit quid oves et lupi faciant.
Natari autem in diluvio et in illa rapi-
na potest? Aut non eodem impetu pecus omne
quo raptum erat mersum est? Concepisti
ymaginem quantam debebas, obrutis
omnibus terris celo ipso in terram ruente.
Perfer. Scies quid deceat si cogi-
taveris orbem terrarum natare. Nunc ad
propositum revertamur. Sunt qui existimant
immodicis ymbribus vexari terras,
obrui non posse. Magno magna
ferienda sunt. Faciet pluvia segetes
malas, fructum grando decutiet,
intumescent rivis flumina sed residebunt.
... da plaga movetur mare ... Sed
... illic tante cladis accersitur. Non
est torrentium aut ymbrium fluminum
in unum facies ... grande nam stra-
gium ubi instat p... mutari
ex quo genus placuit. Fluere a ... duos
ignem et non ... modo pluviis ...
... aglomeratis et flatu ...

...pro parvis armentis ... incudes fiat
in dalmatia ... tenuit segete
... et deplorata colonis vota
iacent. Longe quod perit labor irrita
tam. Non lecebit ... sed ab ...
deinceps ... ipsi ... lusus ...
sunt in maria. Sed supra solitum et fluctus
ultra extremum tempestatum marique ne
singuli mittuntur. Deinde a tergo ventis
surgentibus ... volvunt quod
longe a conspectu venerat litoribus ...
Deinde ubi late hiems ... et pe-
lagus in aliquo constitit velut ad mo-
lem ... magis protulit ... ve-
te malo ... mare ut alteri ...
... longa mora ... multo ... in ...
dito plenior ... satis mota non ...
Nam estus facti ... attollit
... suum ... agit quod ...
Deinde in altitudinem erigit ... illis
... receptaculis super est.
Nec ... aquas arida ... qui ...
... fastigio ascendet. Nam per undique
sibi ipsa tellus ... aqua ... et pla-
na omnis inferiora sunt. Sed ipsa adeo
in rotundum orbis equata ... parte
aut eius et maria sunt qui in unius
equalitatem ... coeunt. Sed quemadmodum
campos intuentes qui paulatim devexi
sunt fallunt, sic non intelligimus
curvaturas maris et videre plana ...
apparent. Sed illud equale terris est.
Ideo ... ut confluat non magna mole se
tollet ... satis illi ut super parva
... ubi inferius
... a medio ... ille tumulus sit.
Defluit ergo ut solet et estus ...
... ... solis ...
omnibus aliis maior ... Sed ...
qui ad ... terras cum
... solito maximus ...
plus aquarum ... ut ... super
... ...
tu recurrit. Devolvunt ...
... ... estus ...
... et ordine ... Deinde
... recessit ... de ...
Sed illo tempore solutis legibus sine
modo fertur. Causa tunc ...
... conflagratio futura ... sit ...
... ordiri. Meliora ...
... Aqua et ignis terrenis

innuit ex his omnibus et ex his intra. Ergo quandoque placuere res nouae mundo, sic in nos mare emittitur desuper ut feruor ignis, cum aliud genus exitii placuit. Quidam existimant terram quoque concuti et dirupto solo noua flumina capita detegere, quae amplius ut e pleno profundant. Berosus qui Belum interpretatus est ait ista cursu siderum fieri; adeo quidem affirmat ut conflagrationi atque diluuio tempus assignet. Arsura enim terrena contendit quandoque omnia sidera quae nunc diuersos agunt cursus in Cancrum conuenerint, sic sub eodem posita uestigio ut recta linea exire per orbes omnium possit; inundationem futuram cum eadem siderum turba in Capricornum conuenerit. Illic solstitium, hic bruma conficitur: magnae potentiae signa, quoniam in ipsa mutatione anni momenta sunt. Et has ego causas recipiam; neque enim ex uno est tanta pernicies; sed et illa quae in conflagratione nostris placet, hic quoque transferendam puto, siue animal est mundus, siue corpus natura gubernabile, ut arbores, ut sata, ab initio eius usque ad exitum quicquid facere quicquid pati debeat inclusum est; ut in semine omnis futuri hominis ratio comprehensa est, et legem barbae et canorum nondum natus infans habet; totius enim corporis et sequentis aetatis in paruo occultoque lineamenta sunt. Sic origo mundi non minus solem et lunam et uices siderum et animalium ortus quam quibus mutarentur terrena continuit. In his fuit inundatio, quae non secus quam hiems, quam aestas, lege mundi uenit. Itaque non pluuia istud fiet, sed et pluuia; non incursione maris, sed et maris incursu; non terrae motu, sed et terrae motu. Omnia adiuuabunt naturam, ut naturae constituta peragantur. Maximam tamen causam ad se inundandam terra ipsa praestabit, quam diximus esse mutabilem et solui in umorem. Ergo quandoque erit terminus rebus humanis, cum partes eius interire debuerint abolerique funditus totae, ut de integro totae rudes innoxiaeque generentur nec supersit in deteriora praeceptor, plus umoris quam semper fuit fiet. Nunc enim elementa ad id quod debetur pensa sunt. Aliquid oportet alteri accedat, ut quae libramento stant inaequalitas turbet. Accedet umori; nunc enim habet quo ambiat terras, non quo obruat. Quicquid illi adieceris, necesse est in alienum locum exundet. Vide ergo ne terra debeat minui, ut ualidiori infirma succumbat. Incipiet ergo putrescere, deinde laxata ire in umorem et assidua tabe defluere. Tunc exilient sub montibus flumina ipsos quatient; ex aucta tacta manabunt; solum omne aquas reddet; summi scaturient montes. Quemadmodum in morbum transeunt sana et ulceri uicina consentiunt, ut quaeque proxima terris fluctibus fuerit, deluet ipsa stillabitque, deinde ubique eruperit, pluribus locis saxum per fretum saliet et maria inter se componet. Nihil erit Hadria, nihil Siculi aequoris fauces, nihil Charybdis, nihil Scylla; omnes noua mare fabulas obruet, et hic qui terras cingit Oceanus extremas ueniet in medium. Quid ergo est? Nihilominus tenebit alienos menses hiems, aestas prohibebitur, et quodcumque terras sidus exsiccat compresso ardore cessabit. Peribunt tot nomina, Caspium et Rubrum mare, Ambracii et Cretici sinus, Propontis et Pontus; peribit omne discrimen, confundetur quicquid in suas partes natura digessit. Non muri quemquam, non turres tuebuntur. Non proderunt templa supplicibus nec urbium summa, quippe fugientes unda praeueniet et ipsa ex culminibus deferet. Alia ab occidente, alia ab oriente concurrent. Unus humanum genus condet dies; quicquid tam longa fortunae indulgentia excoluit, quicquid supra ceteros extulit, nobilia atque ornata magnarumque gentium regna pessumdabit. Sunt omnia, ut dixi, facilia naturae, utique quae a primo facere constituit, ad quae non subito sed ex denuntiato uenit. Iam autem a primo die mundi, cum in hunc habitum ex informi unitate discederet, quando mergerentur terrena decretum est; et ne sit quandoque uelut in nouo opere dura molitio, olim ad hoc maria se exercent. Non uides ut fluctus in litora tamquam exiturus incurrat? Non uides ut aestus fines suos transeat et in possessionem terrarum mare inducat? Non uides ut illi perpetua cum claustris suis pugna sit? Quid porro? Istuc unde tantum tumultum uides, metus est a mari et magnis spiritu erumpentibus fluminibus? Ubi non umorem natura disposuit, ut undique nos cum uoluisset aggredi posset? Mentior nisi in eruentibus terra umor occurrit, et quotiens nos auaritia defodit aut aliqua causa penitus agit, eruendi finis est. Adice quod immanes sunt in abdito lacus, et multum maris conditi, multum fluminum per operta labentium. Undique ergo erit causa diluuio, cum alia subterfluant, alia circumfluant, quae diu coercita

incitat et auget amnibus vincit paludibus
stagna omnia mare totum sentiunt implebit et maiore spatio salum vicit ex eadem
corpora vires ad egestum vel exhaurit
quidam in paludes erunt maris vita tellus
liquescet et aliis causis quiescentibus
intra se quo mergatur inveniet si magna omnia tantum recideritis ut loquerent maris oritur in equalia dimolitis cordia ut sic ad extra ydonea diligentia remisit undique statim prudis
exempto et abdito supine ab infimo
aquarum fiet ruptio Michi est tam molentum in quietus sine quomodo infestu
qui retinentibus quam magna ubique unde
utitur libertate permissa et iubere iam
quam scandit tantum quam complebit Ut ignis
quamvis locis aliis toto mirum incendium
plurimus omne spiratibus sic momento
e redundantia maxima convaluit in
ea Sed hec tanta undique erunt sed parte
qui sintque humanum extinctus est sic
fere in aquas quas ingenia inspiciunt
terre in aquas terra sit forebit tamen
pelago stat aut intra terminos suos
furere cogit et reiectis ex suis sedibus
fure pacet et reiectis ex suis sedibus
in sua secreta pelletur oceanus
et antiquus ordo revocabitur Omne
ex integro animal generabitur dabitur quam terris
homo inscius scelerum et melioribus auspiciis natus sed illi quoque innocentia non
durabit nisi dum novi sunt cito nequitia subrepit virtus difficilis inventu
est rectorem ducemque desiderat etiam sine
magistro vitia discuntur.

Delectat te quemadmodum scribis Lucili
virorum optime Sicilia et officium
procurationis otiose delectabit si continere id intra fines suos volueris nec efficere
imperium quod est procurationis facies hoc te non
dubito scio quam sis ambitionis alienus
quam familiaris otio et litteris. turbam
rerum hominum que desiderent qui se pati
nesciunt. Tibi tecum optime convenit
sed etiam mirum paucis istud contingere imperio
si nobis ipsi molesti sumus. nunc amore
nostri nunc tedio laboramus. Infelicem
animum nunc superbia inflamus nunc cupiditate distendimus alias voluptate lassamus alios sollicitudine exurimus. quod
est miserrimum numquam sumus singuli. Necesse
est itaque assidua sit tam magnorum intra
conclusos rixa vitiorum. Fac ergo mi Luciliquod facere consuevisti. Verba quantum
potes te separa nec adulatoribus
latus prebeas. Artifices sunt captandorum superiorum. parvulis eque
sed hi tamen non eris si mihi credere

volueris. Si tamen te tradere cupies
dicit. hoc tu nolle blanditias et eas
recusant placet hoc enim ipsum imputatis
quod repellunt et subinde conclusa
non cepit. Introducite hoc quod dicturus
sum sed tu vero eam misera qui semper patet
quia patet forsitan non inde qui patet
patet pati. sic ergo formare ut sciam
non posse te quoque ut sis impenetrabilis. Cum omnia tamen proinde
fiet. Alius adulatione clam utetur
parte. Alius ex aperto palam rusticitate
simulata quasi simplicitatem illa non artes sed
planeque ostensam. Ait vellem maxime
adulari non esse orationem ut credissimi
simulato blandiendo. sic nunquam perveni
sed placas plurimum adulator. Qui decerpit sed sic plus tibi inter se
obiurgatus est si erubuit simulatus
multos in persona tua placatos cognovit
et hoc non est remedium tali malo
nolle laudari. Crispus Passienus
quo ergo nil novi subtilius in omnibus
rebus maxime in distinguendis et curandis vitiis sepe dicebat adulationibus non claudere hostium sed aperire et quidem sic quemadmodum opponi amico solet quam si impulit grata est gratior
si effregit. Demetrium egregium virum
memini dicere cuidam libertino potenti
facilem sibi ad divitias viam quo
die penituisset bone mentis. Nec invidebo inquit vobis hac arte sed
docebo eos quibus quesito opus est
quemadmodum non dubiam fortunam maris
non emendi vendendique litem fit
cauti non incerta fide ruris incertiorem fori temptet. quemadmodum non solum
facili et hilari via pecunia faciant gaudentes quam despoliet aliquod
nequam longiorem fidem ait nec eo minus
homo et apollonio picte quamvis statura
hominis theatrum thracem compositum ho
minem quod non est illum liberalior
pro victoriam tuam posse videri olim
donasse quicquid deliquisti. Ita
est nam inimicor quo apertior adulatio
est. quo magis frontes perfricuerunt extendit aliud hoc atque expugnat. Eo enim iam dementie venimus
ut qui parce adulatur pro maligno
sit. Solebam tibi dicere preter se
meum que nemo parum amat. et
quod amas plenius non sit talia

nita no nosse . Et cu odisse ab omni
illu pte recepisse ingenui suscipe recepi
sti . Omni maxime et digressus ex consuetu
mallet q gtem pcedes abstulit fru
gali tes laudare cepisti q sit a nobis
resoluit ut illos nec bene nec laudare
modu Nona stati va pdiit recepisti re
mira lenitatem et i quantitatem suam
q illos eos quos traxit abduat gra
tuitu re mobilias mihi Nemo mor
talium mi dulcis q hic omnibus Cu i tem
fatignalis boni ius z u ante simula
tionem qs no redolet Nemo no impu
tat sibi boni te publica petitione hec q
tai sibi blandicijs tuis respirat ut exclama
re inuenisse te inexpugnabiles mu
ros adusq insidias qs neo no i stuu
recepit Ego qde magis hic cu pdcam
et i euitada i euitabili malo ptina
ciam te suscipe q ... es q spera
ueras posse aptis auribus recipi
quis blanda dictis q va dicta pas
Ego magis intelligo p obstandi spe
u flis a uero petit ueritas Nolo
ty tibi displiceas qi male egeris
... q ille aliq ... aut
doli suspicatus sit . ng de p hoc dit
te s retulit i ad hec ... conponere
Sed quis ad te adulator accessit
dicto . vis tu ista va q iam ab alio
ingratu ad alium in litteris tuis
scal . fer te ad aliq q paia frus
voluit quicq dixerit audie Ego nec
decipe nolo nec decipi possu Lau
dari me a uobis n laudarent eff
malos nollem quod ... uerum z . in
descende ut te pete comune possit
loqui mea uos intuallu sit Cum
recipiet bu laudat . ... ulli de
bea Ipse te lauda dic liberali
bus me studijs tradide . ... pauca
alias haderet et ingenium obdu
ret ubi ... studij ... i ad ...
... defluxi me . et ad salutare
... studiu ... Undi i ome pe
... vrtute et eluctatus natu
... augustias ut forte me s ...
... par magis ... in
... Cuius fide ...
no i aliox ... infelicitat a alorum
messala et narcissus dum publica ...
... potu
erunt ... Semuc ... pfide apposui
nullum vim ... no salua bona
conscientia perdet et ... penas
... pro me ... uc
pax bonus ... fuisset ...

berent flutere lacrime ... eundem ...
illius supplex pepeudi ... indecore
nec bonus nec uiro sca pietas meis ma
gis patuis ire i ea q minabat egi
grea fortune qd explicari noluisset
cepti existimarem fidem ... debebat
in paruo rebus tuto constare Mea
nudat me quod ... ei parua
pendebat ... sed cet me pdic
p fide ... fidem & me ... papati in
petu i ultimum ... quo me cri
pem furori misisse videbar apud ba
tuz tormenta videbar ignes Stabam
olim sibillam i eu statu res huanas
dedidisse ut nisi ... opa habeut
no ... incubui mec i mac apro
bre disilui nec inde p fide mea moc
passe adijce nunc i uectus imueribus
quam et i tanto auaritie etiamne ...
q suspectam manu lucro Nemo
me uectus permonias . ... mode
stium adusq mortis ... adusq
maiores ... ipse te q pule
bi ne ... incorrumpi . si uera
sub ... magis teste laudatus es
si plus sine teste denique es possu
et ipse no uideri ... captare
a ... libz ... et ... me
a me incipe Virgilianum illud ...
Nusquam tuta fides . Aut Ovidianum
Qua terra patet fera regnat Erinis
In facinus iurasse putes . Aut illud
Menandri ... nec uo i hec mag
ludimez ingenij sui ... dete
status ... quam ... tedectis
adunca ... ait malos vincere
et i scenam velut ... poetap
... no ... ucz
no feminis ... addicit i sin
gulos ... no ... iam sedij
esse ... fugiens ... se rede
mudu ... a se ...
tibi et si ... mari ... tepta
bo . ut dubium me inflexa manu
ad meliora pduxit et ne falli
iudicem fetias . hic ...
... una pte ... opti
... dabis i ... et ex
uultu audiet pcdenta loge te
abista ... nec forte ma
gna ... ex fide ... et placo
tibi ... cogitamus hat
ego hec ... que
maxima ... et ...
et fregit ...
Romam ingentis belli periculum ... cum
quatuor Romanorum principi i tanq

Imperii mirus quantus i primo loco uidet
illud quod pompeii fortuna texit. Cesarem
fatigat. lepidum sustulit. Cumque repe-
ri in nimio spectaclo uit sunt. Et quo-
niam mortalibus possit. Et uelox fact
admini lapsus ex summo. Quod quidem diu fa-
ma magnam potentiam fortuna destruct
uiam. Ipse uidit pompeium lepidumque
ex maximo fastigio alto ad extrema de-
iectos. Tum pompeius alienum cruentu
fugit. lepidus suum. Itaque ut totum
mente abducam quamuis multa habeat per-
mixta in se tam que se mirabilia. Quibus
interim prouincie tunc gentes pertibus et
in diuerso cogitationes tuas abstrahere
in illud totum quod libro superi
ore distuli. Quid tibi nilus estiua-
lis mensibus habundet. Cui damnum
plenum pluri tradiderunt quod et satis
iguoti et estate qui nomen maior sit.
Vt quod apparuit flumen. Nam et incipiunt
eius in se inuala et operiuntur et
estate quidem incipit crescere ad
manente intra mensuram suam. Nilo
primus caloribus tunc sol uehementior
ut maxima ueris niues emollit quas
cum constituit quod crescere nilus incipiat
Reliquo uero estatis munit et ad ha-
bendam magis uero ad extrema demultat.
At nilus cum orta tam alte auget
mediis estibus ultra equinoctium hunc
nobilissimum amnem natura extulit ad
humani generis oculos et ita disposuit
ut eo tempore inundaret egyptum quo
maxime usta feruoribus terra undas
altius traheret tantum usura quantum sic-
citati annue sufficere posset. Nam in ea
parte qua in ethiopiam uergit aut
nulli ymbres sunt aut rari et qui
in sueta aquis celestibus terram non
adiuuent. Vna ut scis egyptus in
hac spem suam tamen primus sterilis aut
est fertilis. Sunt ille magnus ille
magnus influxit et parcior. Nemo
cultor aspicit celum. Et ne tam po-
eticam cum iocor et illi. Quidem sunt
in pinguo qui ait nec pluuia supplicat
herbariorum. Vnde crescere incipiat
si comprehendi posset. Causas incrementi
inuenirem. Nunc uero magnas soli-
tudines peruagatus et in paludes
diffusus gentibus sparsus. Circa philas
primum ex uago et errante colligitur.
Phile insula est aspera et undique p-
rupta duobus in primo coitus amnibus
cingitur qui nilo mutantur et eius nomine
ferunt urbem tota complectitur. Hanc habet
nilus magnus magis quam uiolentus
egressus ethiopiam arenas quas per quas
iter ad commercia indica mare

perstrabit. Excipiunt deinde cataracte nobi-
lis insigni spectaculo locus. Ibi preruptas et
tis aliis quam plurimis locis rupes nilus in-
surgit et uires suas concitat. Frangitur
non occurrentibus petris saxis et per angusta
eluctatur. Vbicumque uincitur aut premitur fluctu-
at et illis excitatis primum aquis quas
sine tumultu leui alueo duxerat uio-
lentus et torrens per maligniores transitus
prosilit dissimilis sibi. Quippe qui ad
lucosus et turbidus fluit. Sed ubi in sta-
bile pulsus tantum liberauit. Spumat
et ille non genitus suus sed ex iniuria loci
colorem. Tandem eluctatus obstantia
in uastam altitudinem subito destitutus
cadit cum ingenti circumiacentium regio-
num strepitu. Quem perferre gens ibi a
persis collata non potuit obtusis assiduo
fragore auribus. Et ob hoc sedibus
ad quietiora translati sunt. Inter mi-
racula fluminis incredibilem incolarum
audaciam accepi. Bini parnulas
nauigia conscendunt quorum alter nauem
regit alter exhaurit. Deinde multum in-
ter rapidam insaniam nili et reciprocos
fluctus uolutati tandem tenuissimos
canales tenent per quos angustias ru-
pium effugiunt et cum toto flumine
effusi nauigium ruens manu temperant
magnoque spectantium metu in caput
nixi cum iam adeo ploraueris mersosque
atque obrutos tanta mole credideris longe ab eo in quem ceciderunt
loco nauigant. Tormenti modo missi
ut mergit cadens unda sed planos
aquis tradit. Primum incrementum nili
circa insulam quam modo rettuli philas
nascitur exiguo ab hoc spacio
petra diuiditur abaton greci uocant
nec illam ulli nisi antistites calcant.
Illa primum saxa auctus fluminis sentiunt.
Post magnum deinde spacium duo emi-
nent scopuli. Nili uenas uocant
incole. Ex quibus magna uis funditur
non tamen quanta operire possit egyptum.
In hec ora stipem sacerdotes et aurea
dona prefecti cum solenne uenit sacri-
ficium iaciunt. Hinc iam manifestus noue
uirium nilus alto ac profundo alueo
fertur ne in altitudinem excedat obie-
ctu montium prosus circa memphim
liber et per campestria uagus in plura
scindit flumina manuque canalibus
factis ut sit modus in deriuatum po-
testate per totam discurrit egyptum. Initio

diduct[us] de[m] continuat aque[m] i[n] faucis
lati ac tibidi mari[s] stagnat q[uia] illi p[ro]
lecta[m] q[uod] cepit latitudo regionu[m] i[n] q[ui]b[us]
extendit[ur] dextera leua q[ue] totam amplexa
egyptu[m] In n[ost]ri crescit nilus tum sp[eci]
i[n] cancru[m] & nec coputatio fallit agricolam
adeo admis[s]us fluuius reddet q[uo]d fert
le s[ed] nil[us] g[ra]ss[us] arenoso ac s[ed] sicco solo
et aqua induat et terram Nam ubi
lecta stat omne[s] i[n] p[ar]tes ac h[ab]untib[us]
lotus feram rel iniq[ui] et quecu[m]q[ue] pri[m]
que secu[m] tulit arentib[us] locus aff.
tiuit Jnuat q[ue] agros duab[us] ca[us]is
et q[uia] i[n]undat et q[uia] illiniat Jtaq[ue]
quecu[m]q[ue] no[n] adiu[n]git sterile ac squali
du[m] iacet. si creuit sup[er] debitu[m] no
cuit circa itaq[ue] ua fluuius q[ui] in cell
annues ambulat tr[ans]as & circu[m]script
nil[us] tuto cetib[us] maior adeo uincit
excedit n[on] ab cedit ut ira ady nat
in rec minimaq[ue] i[n] eo sit q[uod] solu[m] tepe
rat Jllato u[e]l limo arenas saturat
ac uiget debet q[uod] illi egyptus no[n] tm
fertili te[r]ra s[ed] ipsas illa faries pul
trima & in idm s[ed] i[n] agros nilus
ingessit late capi op[er]e q[uod] sunt ua
lles opida insularu[m] mo[do] exportat
nil[us] in mediterraneis n[isi] p[er] nauigia
quez au[tem] maior q[uia] & letitia ge[n]ti
b[us] q[uo] minus terra[rum] sua[rum] videt Sic
q[u]o[d] in se ripas continet nilus per
septena hostia in mare emittit
q[uo]d tamen elegeri[s] ex h[ii]s mare &
q[ui]sq[ue] uehemens ignobiles ramos
i[n] aliud aque litus porrigit Cetera
beluas marinas u[e]l magnitudine
u[e]l noxia p[ar]tes educat & ex eo cog[no]sci
p[otes]t q[uod]tinuendi p[otes]t q[uod] ingentia animalia
et pabulo sufficienti et aduaga
du[m] loco continet Bibillus uiroru[m]
optimus p[re]fuit q[uia] i[n] omni terra[rum] que
uerissimi auctor & Cu[m] ipse p[re]fuit
obtineret egyptu[m] Horacleo
hostio uiri q[uo]d & maxim[um] ex p[ar]ta
sibi fuisse delphino[rum] a mari
occurrentiu[m] et crocodillor[um] a flu[m]i[n]e
aduersus agmine agentiu[m] velut p[ro]
p[ar]tib[us] p[ri]mu[m] crocodillus ab ali[is]
placidis morsu q[ue] i[n]noxiis uictos
h[ii]s superior p[ar]s corpis dura et
impenetrabilis & ex p[ar]te maior
aiun dentib[us] At inferior mollis
ac tenera h[ab]et delphini sp[in]is
quas dorso eminentes gerunt
submersi vulnerabant et i[n] adu[er]so

emersi diuidebant Rescissis h[ii]s modo
plurib[us] cetera velut acie uersa fugiunt
fugax ut audaci audacissi[mum] timido
p[er]sequu[n]tur fugientes q[uia] nec
aro [illegible] lugeo Plerique peruit q[ui]b[us]
iui[m]us prius nimis ad p[er]sequendu[m] sunt
Nilu[m] al[ii] mar[e] ra[m]a[m] aliquid dedisse
theos fr[atr]es & auctor Brennio q[ui] uno
regnante cleopatra no[n] ascendisse
despo regni illo & pudenda q[uo]d fuit
significaui aiunt duab[us] reb[us] potenti
b[us] deserti o[mn]i Antonii u[e]l cleopatre
b[us] deserit imp[er]iu[m] p[ro]uincie annos no[n]
q[uod] ascendisse Nilu[m] sup[er]iorib[us] fel[ic]ib[us] est
auctor Et mit ad inspiciendas uias
Ut quas conste nil[us] recessit a roda
et ab antiquissimis incipia Anaxa
goras ait ex ethiopie iugis so
lutas niues ad nilu[m] usq[ue] decur
rere eade[m] opi[ni]one o[mn]is uetustas fuit
h[oc] eschilus Sophocles Euripedes
tradebant s[ed] f[al]s[u]m ee argumentis plu
rimis patz p[ri]ma ethiopiam feruenti
ssimam ee indicat hom[inum] adustus
color et tragoridte quib[us] sub terra
noe domus sunt & sana velut i[n]gne
feruescunt no[n] tm medio s[ed] et iam
to q[uo]d dic Araeus p[ro]luuis n[on] h[ab]uam
uestigii p[ar]icius Argetu teplubar
sign[is] coangu[m]cti saluit Nilu[m]
me sup[er] adorate nia[m] opinionem
Auster q[u]o qui ex illo tractu venit
calid[issi]mus & Nil[um] ex h[ii]s
nunc q[uod] latet bruma nunq[uam] rece
dit & vel p[re]mnes i[n] summo sunt apto s[ed]
torpes & Alexandria q[uod] longe
ab i[m]modicis caloribus posita est
niues no[n] cadunt sup[er]iori pluuia
caret Ex qua[m] uis regno talis sole
tta feruorib[us] durit[ia]s p[ro] tota esti
tez niues recipit eas sane aliqui
moles illuc q[uia] excipiat Angu ma
gis q[uam] alpes q[uia] tratie iuga aut
caucasus At cu[m] h[oc] mot[us] flumina
uere et p[ri]ma estate i[n]tumescunt
deni[que] h[ib]ernis minori quippe ueniu[n]t
Recludit m[ih]i h[ec] n[ost]ro s[ed] si tibi a[n]i[m]a
Quero quo caput [illegible] nos glaneos
sit Occultatu[m] nube tota [illegible]
audaces Ferro Atq[ue] ex h[ii]s me te
ne[m]b[us] nunq[uam] fraud[is] note [illegible] eludisse
quid se negat Aut q[uia] historia
fecit et ipse fatetur Illi in initi
uestili sui ad arbitriu[m] sui mente
aliquid rem uolu[n]t p[ro]p[er]e s[ed] adiu[n]git
p[er]ueres auctores fidem erit Ergo si

in parte tegdis posset domus tibi nuncia ke
permittere tamen in illo quod plerique in hoc quod
sensimus grandinem et fieri ex nube a-
quosa iam et ex humore. usque sic affirma-
bit tamquam ut fuit ex nube al rotunda
sit grando et fieri magistro meo possis
tunc adnotantes stillicidium omne glome-
rari quod et in speculis apparet quod humores
alitum colligunt et in poculis sparsis
alia quod omni levitate non minus solubus si
que gutte adheserunt et in rotundum ra-
tiunt. Exemplum magis est satis dicere quod
mollibus unda. Dura tamen molli saxa ca-
vantur aqua. Sunt ut aliquis poetis ait
stillicidium tamquam lapidem cavat. Hinc ipsa ex
formatio rotunda est sit. Ergo apparet illud
quod humor sese ex quod cavat locum cum
sibi ad formam et habitum sui exsculpsit
forte apte etiam si non fuit grando talis
tamen defertur grossitudinem et tanti
tamen defert deorsum devoluta. Cellus
per spatium aeris deorsum devoluta. Cellus
ab in orbem terre. Quod nix pati non
potest non est ita solida immo etiam ta-
sa est et non per magnam altitudinem
tendit si ter trabs mittitur est ergo ista non
longius illi pacta si ex puro lapsus
est. Venae non et ego in ideo permitto
quod Anaxagoras sunt illos magis
quod inter philosophos esse dicit equalibus omnia
do mihi aliud est quod suspensa glaties
nix in prima pedes congelatio illud
enim iam dignum quod inter aquam et roc
inter hoc inter pruinam et glatiem. Immo
inter nivem et glatiem inter esse. Poteram
me pacta quoniam dimittere si tamen me fu-
dabo. Sed qui cepi tibi molestus esse
quemcumque in hoc loco querit. Queri ar-
gue yeme ingerit non grandinem uer
cere iam frigore infracto grandi-
nem dat. Nam ut fallar tibi verum mi-
quidem persuade. Qui me usque ad hec
mediocria lenora in quibus os pudi-
no ac tibi cum solet credulum pro
yeme aer rigens et ideo non in aquam
uertit. Sed in nivem cum aer sperior esse
ver cepit maior inclinatio temporis sequi-
et calidiore celo maiora sunt stil-
licidia. Ideo ut ait Virgilius Ver
cum ruit ymbriferum ver. Vehementior
in mutato est aer. Unde et patefacit
et solvit corpus tempore adiuvante.
Obhinc in hiberno magna nasci qui
primates deferunt. Prima aetas
pluvias tamen et te... nives quales
sepe solet intueri. Cum pluvia serena
et minutissima quod admixtam habet.
Quidam minus aliter dicere cum altum fri-
gus est iste celum est propter aquilone
stante et frigidum celum habet minutas
pluvias sit in istro ymber a plurio-
re et gutte pleniores. Quicumque
veritatem ut dicam audeo quod in fine
vidit ut patitur quod in molli est
aliquid et facilius induci suadere. Immo
si aliqua causa ad abruptas reprimat
exigere sic etiam induce. Pagina ei
admodum sunt sine adversario rela-
ct si inveniunt litigant. Dum vero quo
mea stechiam et patum et septentrio-
nalem plagam glatiatum et astrictum
est laxari. Tunc flumina gelata discen-
dunt obrutum nivibus solve creden-
dile est ego frigidos spiritus medii inferi
et verno celo in nive sterni. Illud
quod adnuit quod ut fit ex parte nec
exprimi congelo cum eius tentus est si
nolidas per eorum extreme nive in tame
ex parte rursus aliquid aiunt pedes
qui fieri et durata nive calidit
quod eorum qui leviorem et labefactam
ergo si non metiunt quemque ex
illius septentrionalibus locis iam
distributa nive et glacie frigide
se fert ad meridianas partes sepe
tres iam humidum quod aera alligat
et perstringit. Itaque cum pluvia futura
erat grando sit in una frigora.
Nostro tempore in quamquam os utrius
ineptias perseruit seniorsda petitos
observandorum nubium re affirma sunt
et horum cum grando venturum sit. Et
intelligere usum. In ipso potuerunt cum
colorem nubium notasset. Que
grando sonaret. Sed sequebar. Illud in-
credibile cleonis fuisse publice
posita chalaphilaso phila cis
speculationes venture grandinis
hinc cum signum dedisset. Quid esse in
gradinem exauditum ex pectatis ut his
nives ad penulas discurrerent et
ad sperias. Ymo pro se quisque alius
agnum ymolabat. Aliquis pullum. Pro-
tinus ille nubes alio declinabat.
Cum aliquod gustasset sanguinis hoc ri-
debis. Accipe quod fidelius mareris.
Si quis nec agnum nec pullum ha-
bat. Quod sine damno fieri poterat ma-
nus sibi afferebant. Et ne tu a-
vidas aut crudeles existimes. Minus
digitum suum bene acuto graphio
pungebat et hoc sanguine lita-
bat. Nec minus ab hunc agello gra-
do se avertebat quod ab illo in quam-
do se vertebat quod ab illo in quam
ioribus hostiis exorata erat. Ratio

diuinis [illegible] quidam. Alii ut homi-
nes sapientissimos deceret negant posse
fieri ut cum grandine aliquis pacisceretur
et tempestates munusculis redimerent
quibus munera et deos vincunt. Alii
suspicantur ipsos quidem esse in ipso sanguine
[illegible] vis data ut in altum perveniret
et illam secaret nubes. [illegible] cepe-
dit [illegible] erat dicere medianus et fabula
[illegible]. At Cleone indicia reddebat in
illos quibus delegata erat cura pu-
deinde tempestatis per negligentiam con-
munere vapulasset ac segetes pro-
disset. Et apud nos in XII tabulis
cavetur ne quis alienos fructus excan-
tasset. Rudis adhuc antiquitas cre-
debat et attrahi imbres cantibus
et repelli. Eorum vanitas posse si tanti
palam est ut hinc rei causa nulla phi-
losophi schola intranda sit. Una rem [illegible]
[illegible] et sunt ac plaudere
[illegible]. [illegible] nunc in [illegible]
fieri que [illegible] et plus
[illegible] calor [illegible] causa [illegible]
[illegible] evaporatis [illegible]
fervidi [illegible] calidior
[illegible]. Altera [illegible]
[illegible] et in se [illegible]
duplicato [illegible]
facit [illegible] plus [illegible]
[illegible] sentitur [illegible]
magis [illegible]. At [illegible]
[illegible] putaverunt
[illegible] Democritus. Omne
corpus [illegible] solidius [illegible] calorem
concipit [illegible]. Itaque
si in sole posueris [illegible]
[illegible] et argenteum [illegible] calor
[illegible] herebit. Ad [illegible]
[illegible] si [illegible]
corporibus que duriora et pressiora sunt
[illegible] minora [illegible] et te-
nuiores in [illegible] sequitur ut
[illegible] minora balnearia et minora
[illegible] talesfiunt [illegible]
[illegible] effugiunt
et [illegible] fervores [illegible] et in
[illegible] angustias [illegible] recepe-
runt [illegible] reddant. [illegible]
[illegible] quo [illegible]
[illegible] quo [illegible] hos
crassior [illegible] in aqua et in [illegible]
[illegible] una [illegible] in aere [illegible]
[illegible] quicquid [illegible] probatum
esse. [illegible] quo crassior [illegible]

[illegible] sunt [illegible] custodie
[illegible] enim [illegible]
loquuntur terram collium [illegible]
[illegible] purior [illegible]
solem non retinet [illegible] velut [illegible]
manet [illegible]
sit. Eam autem quidam [illegible]
[illegible] calidiora esse debe-
[illegible] quo [illegible] solis sunt [illegible] modo
[illegible] appenunt [illegible] et
[illegible] alpes et alios [illegible]
altitudines montes in terra [illegible]
[illegible] putat [illegible] ut illorum
magnitudo [illegible]
[illegible] ista [illegible] nobis [illegible]
[illegible] ad [illegible]
[illegible] similitudines [illegible]
[illegible] et [illegible] in tantum [illegible]
attollit ut [illegible] longe ulla
sit vel maxima portio [illegible]
non dicimus totum orbem terrarum pilam
esse [illegible] et in equalitate
[illegible] rotunditas non equalitate
[illegible] quam [illegible] in lu-
sona pila non [illegible]
et [illegible] quod [illegible]
sibi ab omni parte dicta. Quo
[illegible] pila [illegible] illa [illegible]
[illegible] ad speciem rotundi sit [illegible]
in universo [illegible] orbe terrarum [illegible]
montes quorum alti [illegible] totius [illegible]
collatione [illegible] altiorem
[illegible] solem [illegible]
[illegible] debere. Idem [illegible]
magis [illegible] longiores homines [illegible]
[illegible] et caput
pupillum [illegible] pedes. At [illegible]
[illegible] estimamus et [illegible]
mensura sua [illegible] loca [illegible]
[illegible] illa posse [illegible] eminere
ut celestia magis sentiat velut
[illegible] illis accessit [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] soli [illegible] campus
[illegible] valles [illegible] pila
[illegible] arbor arbore et [illegible]
[illegible] maior esse [illegible] et magis in
[illegible] celo [illegible] quia [illegible]
pupilla non [illegible] magnum esse [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] altum [illegible]
[illegible] quam [illegible] magnus [illegible]
[illegible]. [illegible] ut [illegible]

renetur. Ex hiis quas retuli cau-
lenis quod placuit michi ea parte agi unde
cepi que minima tristis est et id magis
illi quam quod nimie corpori erit. Pre-
terea cetera plus hec frigoris quod iter
in aquam et ybernum transeat et imo
quod ut dicunt in capitulamen. Hinc medio
frigore nimis mixto nives fiunt co-
actis aquis. Eius istas inquisitione
plenas quibus levior est, illis quod non me-
lior tam oportet ipse quibus eius fiat
nives dicas: cum multo non nobis dici-
tur probaverat. Cetere eiusdem non sunt
nives. Illa in hiis mixtis non luxuria
intelligere contradicam istud et sine
effectu inquirimus, intelligimus tibi res-
pondere superior factum, et puduit ne relu-
ctantis mittit. Hoc ipsum inspectio-
ne nichil indicabis, ad id quod nobis est
quid quomodo quo nix fiat et dicto
illa prima similiter hec sicut plus
illi opus quod aque in esse: non possumus
explicare illius quod emunt aquam ipse
sit sum aqua quam emunt. Nos non quo-
rumque pocius quo fiat nives quam quomodo
servatur. Cum non contenti vina diffunde-
re veteraria per sapores etates quod di-
sponere invenimus quomodo stiparemus
nivem et ea estatem evinceret et
contra anni fervorem defenderetur loci fri-
gore. Quid ergo habet diligentia consecuti
sumus? Nempe ut gratuitam mercemur
aquam. Nobis dolet quod spiritum, quod solem
emere non possumus: quod hic aer etiam
delicatis divitibusque ex facili nec
emptus venit. O quam nobis male est
quod quicquam a rerum natura in medio relic-
tum est. Hoc quod illa fluere et patere omnibus
iussit, cuius haustum vite publi-
cum fecit, hoc quod tam homini quam feris
avibusque et inertissimis animalibus
in usum large ac beate profudit, contra se
ingeniosa luxuria redegit ad preci-
um. Adeo nichil illi potest placere nisi carum.
Unum hoc erat quod divites in equum turbe
deduceret, quo non possent antecedere
pauperrimum. Illi cui divitie mole-
ste sunt excogitatum est quomodo etiam ca-
peret aqua luxuriam. Unde hoc pervenit
sit ut nulla nobis aqua satis frigi-
da videretur que flueret dicam. Dum
sanus et salubris cibi capax sto-
machus est, impletur quod non premitur,
naturalibus fomentis contentus est. Ubi coti-
dianis cruditatibus non temporis estus
sed suos sentit, ubi ebrietas continua
visceribus insedit et precordiis bilis

in quam vertitur torret, aliquid necessario querit-
ur quo estus ille frangatur qui ipsis aquis
incalescit, remediis incitat vitium.
Itaque non estate tantum, sed et media hieme
nivem hac causa bibunt. Que causa est
nisi intestinum malum et luxu
corrupta precordia? quibus nullum
intervallum umquam quo interquiescerent
datum est, sed prandia cenis usque in
lucem perductis ingesta sunt et disten-
tos ferculorum copia ac varietate
comessatio alta mersit. Deinde numquam inter-
missa intemperantia quicquid decoxe-
rant efferavit et in desiderium
semper novi rigoris accendit. Itaque quamvis
cenationem velis ac specularibus mu-
niant et igne multo domant hye-
mem, nichilominus stomachus ille solutus
et estu suo languidus querit aliquid
quo erigatur. Nam sicut animo relictos
stupentesque frigida spargimus ut
ad sensum sui redeant, ita viscera
istorum vitiis torpentia nichil sentiunt
nisi frigore illa vehementiore perusseris.
Inde est inquam quod nive contenti sunt, sed glaci-
em velut certior illi ex solido ri-
gor sit, exquirunt ac sepe repetitis
aquis diluunt. Que non e summo to-
llitur, sed ut vim maiorem habeat et per-
tinacius frigus ex abdito effoditur.
Itaque ne unum quidem eius est precium, sed habet
institores aqua et annonam pro pu-
dor variam. Unguentarios Lace-
demonii urbe expulerunt et propere
cedere finibus suis iusserunt quia
oleum disperderent. Quid illi si vidissent
reponende nivis officinas et tot
iumenta de portande aque deservien-
tia, cuius colorem saporemque paleis
quibus custodiunt inquinant. At dii
boni quam facile est extinguere sitim sa-
nam. Sed quid sentire possunt emortue
fauces et occallate cibis ardentibus?
Quemadmodum nichil illis satis frigidum, sic
nichil satis calidum est, sed ardentes bo-
letos et rapti in condimento suo mersa-
tos demittunt pene fumantes quos
deinde restinguant nivatis potionibus.
Videbis inquam quosdam graciles et pallio-
lo focali circumdatos, pallentes et
egros non sorbere solum nivem sed et
esse et frusta eius in scyphos suos
deicere ne inter ipsam bibendi moram. Sitim
istam esse putas? Febris est, et quidem eo
acrior quod non tactu venarum nec in
cute effuso calor deprehenditur, sed
cor ipsum excoquit luxuria invictum

malis(?) et gemmosi fluidosque ducunt atque pavores(?). Non in fistulis(?) sed consuetudine vim suam perdere, ita ut inter istam quamvis natalis eo pervenit ut ipsi et quotidiana ... in servitute ut ... loco obtineat aliquid quod ... illa frigidius, pro nihilo sit familiaris rigor.

Liber Annei Senece tercius explicit de nubibus. Incipit quartus de ventis.

Ventus est aer fluens. Quidam ita diffinierunt: ventus est aer fluens in unam partem. Hec diffinitio videtur diligentior, quia numquam aer tam immobilis est ut non in aliqua sit agitatione. Sic tranquillum mare dicitur, cum leviter commovetur nec in unam partem inclinatur. Itaque si legeris: cum placidum ventis staret mare, scito illud non stare sed succuti leviter et dici tranquillum, quia nec huc nec illo impetum capit. Idem et de aere iudicandum est, non esse umquam immobilem, etiam si quietus sit. Quod ex hoc intelligas licet: cum sol in aliquem clausum locum infusus est, videmus corpuscula minima in adversum ferri, sursum deorsum varie concursantia. Ergo parum diligenter complectitur quod vult qui dicit: fluctus est maris agitatio, quia tranquillum quoque mare agitatur; at ille abunde sibi cavit qui ita se gessit ut diceret: fluctus est maris in unam partem agitatio. Item in hac re de qua querimus non potest reprehendi qui ita se gessit ut diceret: ventus est fluens aer in unam partem; aut ventus est aer fluens impetu; aut vis aeris in unam partem euntis; aut cursus aeris aliquanto concitatior. Scio quid respondeatur pro diffinitione altera possit: quid necesse est adicere te in unam partem fluentem aerem? Utique enim quod fluit in unam partem fluit. Nemo aquam fluere dicit si intra se movetur, sed si aliquo fertur. Potest ergo aliquid moveri et non fluere, et e contrario non potest fluere nisi in unam partem. Sed sive hec brevitas satis a calumpnia tuta est, hac utamur; sive aliquis circumspectior est, verbo non parcat cuius adiectio cavillationem omnem poterit excludere. Nunc ad ipsam rem accedamus, quoniam satis de formula disputatum est.

Democritus ait cum in angusto inani multa sint corpuscula que ille athomos vocat, sequi ventum; at contra quietum et placidum aeris statum esse cum in multo inani pauca sint corpuscula. Nam quemadmodum in foro aut vico, quamdiu paucitas est, sine tumultu ambulatur, ubi turba in angustum concurrit, aliorum in alios incidentium rixa fit: sic in hoc quo circumdati sumus spacio, cum exiguum locum multa corpora impleverint, necesse est alia aliis incidant et impellant ac repellantur implicenturque ac comprimantur, ex quibus nascitur ventus, cum illa que colluctabantur incubuere et diu fluctuata ac dubia inclinavere se. At ubi in magna laxitate corpora pauca versantur, nec arietare possunt nec impelli.

Hoc falsum esse vel ex eo colligas licet, quod tunc minime ventus est cum aer nubilo gravis est; atqui tunc plurima corpora se in angustum contulerunt, et inde est spissarum nubium gravitas. Adice nunc quod circa flumina et lacus frequens nebula est artatis congestisque corporibus, nec tamen ventus est. Interdum vero tanta caligo effunditur ut conspectum in vicino stantium eripiat, quod non esset nisi in parvum locum corpora se multa compellerent. Atqui nullum tempus magis quam nebulosum caret vento. Adice nunc quod e contrario evenit ut sol matutinum aera spissum et humidum ortu suo tenuet; tunc surgit aura cum datum est laxamentum corporibus et stipatio illorum ac turba resoluta est.

Quomodo ergo venti fiunt, si non negas fieri? Non uno modo. Alias ipsa magnam vim aeris eicit et ex abdito spirat; alias cum magna et continua ex imo evaporatio in altum egit que emiserat, mutatio ipsa halitus mixti in ventum vertitur. Illud enim nec ut credam michi persuaderi potest nec ut taceam: quomodo in nostris corporibus cibo fit inflatio, que non sine magna narium iniuria emittitur et ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius, sic putant et hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem emittere spiritum. Bene nobiscum agitur quod semper concoquit; alioquin immundius aliquid timeremus. Numquid ergo hoc verius est dicere multa ex omni parte terrarum et assidua ferri corpuscula; hec cum coacervata sunt, deinde extenuari sole ceperunt, quia omne quod in angusto dilatatur spatium maius desiderat, ventum existere?

Quid ergo? Hanc solam esse venti existimo causam, ex aquis terrisque evaporationes, ex his gravitatem aeris, deinde solvi impetu, cum que densa steterant, ut est necesse, extenuata nituntur in ampliorem locum? Ego vero et hanc iudico. Ceterum illa est longe valentior veriorque, habere aera naturalem vim movendi se nec aliunde concipere, sed inesse illi ut aliarum rerum ita huius potentiam. An tu existimas nobis quidem vires datas quibus nos moveremus, aerem autem relictum inertem et inagitabilem esse, cum aqua motum suum habeat etiam ventis quiescentibus? Non enim aliter ulla ederet. Nonne et muscum videmus in aquis nasci et herbosa quedam videmus summo innatantia

Esto qo i aqua aliqi metale d' aqua
dico Igni qui calida. qda recalt. et qd
inuenit qd pt plenem in uet B alia
igne guam h3 qo aliqua pmi rlez
acr. et iq ind spissat se. ind expulit
se et q ppit et alia qthit diduat
ac dit hoc qo intset int aera
et retu qd ints latu et flume Aly
pprpe solu ta uetu B sudens rigete
aera et ex deco exactoq explicaui
In primis sic d' uet dixio Nuo mirti
mapiq illos q-titat fortusse appa
rebit. quadm fiat si appuelt tpi et
vnde pcedat Om) qo ctq lucalios
flatq inspitras q aut ex fluibq d
ex quallibq u' ex aliqo situ ferit
Nllq exhyb pimax 3 i si, mot forme
ian sole ut fert ultra tera qpptu
br uetoz tgeng meapt pe. no ult
estate duiat, et ind malic ueit
ubi aquaz pluuy et motu 3 pla
na 1 b3 budent aquib rarit aura
hac dico si p. cto valet Quo qo l
flatq expit tp qti encolpia notat
Remorep ex se pelludeos et fluia remi
tunt no at et multu 3 et assidum p
die salis alimto 3 uacte no exha
uri 2 mistilq inclusu et i pura re
gio m collige. dd illa implent et
ictz fe no capit expmi aliqo et m
pnaq ptez pdit. hic Vetq 3 Alteq eo
i nubil qo liberioz exitq i mitat
et toti lapitas i que cocauata de
tunt hiq ter exqm 3 q pa pte no
ctf no spiyat incapit u si i a
lleccio q eti tue igni pleua 3 ha
nerata qiut qo d fluat uet co pa
tissi m exit ubi plui m natui 3 et
magna ae putes aera Adnit al
tis stimlos eiq sol feryes gelidi
aera Na tet ay q apparat huc
ipo vuh. et uadi q aera radyb im
pellit ior sy larceps irritat lure
pmissa. Ma cu ipi pressit. alia sup
ius rapuit alia sumit tpe Idco
no ultra matutinu ill dar cluc
Omnib illoz uis qpptu sol extiguit
tes si motetiaes flame Cra meam
sy die relaxgues sut ut unqp usq
i meridie aura pduci Illa aut
nubecillioz ac biuoz 3 put ualc
toribq mioribq ue colleta tatis
3 Ere sy Hes ueti re et estatem
ludoes sut, leuissimi u sua pte
mu. ut q ueda impleat sgut eza
aer aqsus 3 ex pluuyus aqs lous
ep ob huidaq teli uaz satis et re
dudantibq maioz euapozatio est

nt. qre estate eq psudit. qr plq ora
su sol remalet dultq taloz et mag
natifpte pduait eiiu euaiat exe
ucia ac uchentiq thit. quest ex
hyb spote p redde solet deom no
tiq b3 inuid ut qd euoeamut ab
sumat Ob hc duaq corpusiula
emanare polita et efflari Rea
ex se ah huores multi fait ut
peth sol ortu. no taloz tiq fz ref
actu lux ei ut dixi q polez itqre
dit uag aera talefaat fz pmulti
tiq pcussq aut illatus redit ex q
ego uc id qdz qresser lure tpib
sine taloz & tu extaloz sit no
b3 forsitam talu tpib qptu tactu
appareat. opq sy sui sati et desi
diduat ac remult Cotra loca q
aliq unq te ne ita clausa sut ut
sate aqupe no possit Illa q3 imbi
la et tpi lure calefiut pacie mg
q noctibq riget exel ut na taloz
oiuib abigit nebulas et a se repe
llit Ergo sol qa ide faciut ideo
ut qbqda unde aude flatq 3 unde
sol. hc flay ee ex eo apparz q na
i omez ptez uehit et q ortu plq
ius uetib uagiga qd no eueniut
sl ss ueto fere a sole Ethesie
tp q i aegri qbqda aduocant
no nimis estuq adiuuat Dicu
pmu qd illis placeat deom nu
displiceat m Ethesie inquut nc
me no sut qr breuissimis diebq
sol desiuit pq q frigq eiuat
Itaq3 niues et ponit et durat E
state inapiut flae no et logius
extedut dies et reti i uos ra
dy dirigut Veri qo site 3 qm
ssas gilod mago niues plq humi
efflaq Ite tras ex ho uentatas mi
ne reictatas tp spmd liberius
Ate pluia ex septetrionali pte edi
torpel exire et i h loca q sut si
missiora ac tepidiora deferri
Sic u ipe ethesias sinc et ob
hc a salstino illis initiu 3 ultra
q3 ortu canicule no ualet quia
ia3 multu e frigida teli pte i huc
egestu 3 i ac sol mutato qsu m
nraz rectioz redit et altiz pte
aeris athit illiq no impellit sic
illc ethesiaz flatq estate frangit
et a mensu feruetissioz tutatur
defendit Vnic qd pmis si dom
3 qre ethesie uoes no ud minct
nt quare huc qferiit rac dicq

nem lucem [illegible] propellat tum illa sol attingit. Aut quia etesie ab hoc somniculosi a nautis et delicati vocantur, quia ut ait Gallio mane nesciunt surgere, eo tempore flare incipiunt prodire quo ne pertinax quidem nix esse nos credidit. Si ut aura ita illos sol commovet. Ad hoc nunc quod si eam illis flatus est parum diei ac longissimo. et cum sol solstitium flavit cum longissimi dies sunt et tum maxime nives exhauste sunt. Julio vero mense iam despoliata sunt omnia vel certe ad modum pauca iacent. adhuc sub hiis nunc

Sunt quedam genera ventorum que rupte nubes et in pronum solute premittunt. Hos greci ventos ecnephias vocaverunt. Hii ut puto modo fiunt. Cum magna inequalitas ac dissimilitudo corporum que vapor terrenus emittit in sublime eat, et alia ex hiis corporibus sicca sint alia humida, ex tanta discordia corporum inter se pugnantium cum in unum conglobata sunt, verisimile est quasdam cavas effici nubes et intervalla inter illas relinqui fistulosa et in modum tibie angusta. Hiis intervallis tenuis includitur spiritus qui maius desiderat spacium cum verberatus cursu parum libero incaluit et ob hoc amplior fit, scinditque cingentia et rumpit in ventum qui fere procellosus est, quia superne dimittitur et in nos cadit vehemens et acer, quia non fusus nec per apertum venit sed laborat et iter sibi vi ac pugna parat.

Hic fere brevis flatus est, quia receptacula nubium per que ferebatur munimenta perrupit. Ideo tumultuosus venit aliquando non sine igne ac sono celi. Hii multo maiores diutiusque sunt, si alios quoque flatus ex eadem causa ruentes in se abstulerunt et in unum confluxerunt sicut torrentes modice magnitudinis erunt quamdiu separatus cursus suus est, cum vero plures in se aquas converterunt fluminum iustorum ac perennium magnitudinem excedunt. Idem credibile est fieri et in procellis ut breves sint quamdiu singule sunt. Ubi vero sociaverunt vires et ex pluribus celi partibus elisus spiritus eodem se contulit et impetus illi accedit et mora. Facit ergo ventum resoluta nubes que pluribus modis solvitur. Nonnumquam conglobationem illam spiritus rumpit, nonnumquam inclusi et in exitum nitentis luctatio. Aliquando calor quem modo sol facit modo ipsa arietatio magnorum inter se corporum attritio.

Hic loco si videtur queri potest cum turbo fiat. Evenire in fluminibus solet ut quamdiu sine impedimento feruntur simplex et rectum illis iter sit. Ubi incurrerunt in aliquod saxum ad latus ripe prominens retorquentur et in orbem aquas sine exitu flectunt ita ut circumacte in se sorbeantur et verticem efficiant.

Sic ventus quamdiu nichil obstitit vires suas effundit. Ubi aliquo promunctorio repercussus est aut locorum coeuntium in canalem devexum tenuemque collectus sepius volutatur similemque illis quas diximus converti aquis facit verticem. Hic ventus circumactus et eundem ambiens locum ac se ipsa vertigine concitans turbo est. Qui si pugnacior est ac diutius volutatus inflammatur et efficit quod presterem greci vocant. Hic est igneus turbo. Et fere omnia pericula venti erupti de nubibus produnt quibus armamenta rapiuntur et tote naves in sublime tolluntur. Etiam nunc quidam venti diversos ex se generant et impulsum aerem alias quoque in partes quam in quas ipsi inclinaverunt dispergunt. Illud quoque dicam quod michi occurrit. Quemadmodum stillicidia quamvis iam inclinent se et labantur nondum tamen effluxere lapsum sed ubi plura coiere et turba vires dedit, tunc fluere et ire dicuntur, sic quamdiu leves sunt aeris motus agitati pluribus locis nondum ventus est; tunc esse incipit cum omnes illos miscuit et in unum impetum contulit. Spiritum a vento modus separat. Vehementior enim spiritus ventus est. Invicem spiritus leniter fluens aer.

Repetam nunc quod in primo dixeram. Edi e specu ventos recessu quoque interiora terrarum. Non tota solida contextu terra in imum usque fundatur, sed multis partibus cava et cecis suspensa latebris. Alicubi habet inania sine humore. Alicubi si nulla lux discrimen aeris monstraret, dicam tamen nubes nebulasque in obscuro consistere. Nam nec hec quidem supra terras quia videntur sunt, sed quia sunt videntur. Illic quoque nichilominus ob id sunt quod non videntur. Flumina illic scias licet nostris paria sublabi, alia leniter ducta, alia in confragosis locis precipitata decidere. Quid ergo? Non illud eque dabis esse aliquos et sub terra lacus et quasdam aquas sine exitu stagnare? Quod si ita sunt, necesse est et illud aera honeratum honerare que in tribue et ventum impulsu suo concitare. Ex illis ergo subterraneis nubibus spiritum nutriri inter obscura flatus cum tantum virium fecerit quanto terre obstantiam auferant aut aliquod apertum ad hos efflatus iter occupaverit et per hanc cavernam in nostras sedes efferuntur. Illud vero

uenti inquietat se sub terris primum subprimis et aliquando non minus igne electum per sola tu se exitum querens ipsos terres concutiat flammas ipso abstractum uente. deinde flammis latius fuso et si ignauus aer erat extenuatus moueri et motum nusquam uestis atque impetu querit. Sed hec diffugientibus persequar ne querantur de [illegible]. Nunc in primitiue narrare fabula. Asclepiodotus auctor est dimissos quam plurimos a philippo in metallum antiquum olim destitutum ut ploraret que ubertas eius esset quis status an aliquid futuris reliquisset uetus auaritia descendisse illos cum multo lumine et multos durasse dies deinde longa uia fatigatos uidisse flumina ingentia et conceptus aquarum inertium uastos pares nostris nec compressos quidem terra supereminente sed libere laxitatis non sine horrore uisos. Cum magna hec legi uoluptate. Intellexi enim seculum nostrum non nouis uitiis sed iam inde antiquitus traditis laborare nec nostra etate primum auaritiam uenas terrarum lapidumque rimatam in tenebris male abstrusa quesisse. Illi maiores nostri quos celebramus laudibus quibus dissimiles esse nos querimur spe ducti montes ceciderunt et super lucrum ruina steterunt. Ante philippum [struck] macedonem reges fuerunt qui pecuniam in altissimis usque latebris sequerentur et recto spiritu liberoque in illos se dimitterent specus in quos nullum noctium dierumque perueniret discrimen. A tergo lucem relinquere. que tanta spes fuit que tanta necessitas hominem ad sidera erectum incuruauit et defodit et in fundum telluris intime mersit ut erueret aurum non minore periculo querendum quam possidendum. Propter hoc cuniculos egit et circa predam lutulentam incertamque reptauit oblitus dierum oblitus melioris nature a qua se auertit. Nulli ergo mortuo terra tam grauis est quam istis super quos auaritia ingessit terrarum pondus quibus abstulit celum quos in imo ubi illud malum uirus latitat infodit. Illo descendere ausi sunt ubi nouam rerum positionem terrarum pendentium habitus uentosque per cecum inane experirentur et aquarum nulli fluentium horridos fontes et altam perpetuamque noctem. Deinde cum ista fecerunt inferos metuunt. Sed ut ad id redeam de quo agitur. Venti quattuor sunt in ortum occasum meridiem septentrionemque diuisi. Ceteri quos uariis nominibus appellamus his applicantur. Eurus ad auroram Nabatheaque regna recessit Persidaque

et [struck] Hesper et occiduo que litora sole tepescunt proxima sunt zephyro. Scythiam septemque triones horrifer inuasit boreas. contraria tellus nubibus assiduis pluuiaque madescit ab austro. Uel si breuius illos complecti mauis in unam tempestatem quod fieri nullo modo potest congregentur una eurusque notusque ruunt creberque procellis africus et qui locum in illa rixa non habuit aquilo. Quidam illos xii faciunt. quattuor enim celi partes in ternas diuidunt et singulis uentis binos suffectos dant. Hac arte Varro uir diligens illos ordinat nec sine causa. non enim eodem loco sol oritur aut occidit sed alius est ortus occasusque equinoctialis bis autem equinoctium est alius solstitialis alius hibernus. Qui ab oriente equinoctiali spirat subsolanus apud nos dicitur greci illum ephelioten uocant. Ab oriente hiberno eurus exit quem nostri uocauere uulturnum et liuius hoc illum nomine appellat in illa pugna romanis parum prospera in qua Hanibal et contra solem orientem exercitum nostrum et contra uentum constitutum uenti adiutorio ac fulgoris prestringentis oculos hostium uicit. Varro quoque hoc nomen usurpat. Sed et eurus iam ciuitate donatus est et nostro sermoni non tamquam alienus interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum kaikian greci appellant. Apud nos sine nomine est. Equinoctialis occidens fauonium mittit quem zephyrum esse dicent tibi etiam qui grece nesciunt loqui. A solstitiali occidente chorus uenit qui apud quosdam argestes dicitur. Michi non uidetur quia chori uiolenta uis est et in unam partem rapax. Argestes fere mollis et tam euntibus communis quam redeuntibus. Ab occidente hiberno africus furibundus et ruens apud grecos lips dicitur. A septentrionali latere summus est aquilo medius septentrio imus thrascias huic deest apud nos uocabulum. A meridiano axe euronotus est deinde notus latine auster deinde leuconotus qui apud nos sine nomine est. Placet autem xii uentos esse non quia ubique tot sunt quosdam enim inclinatio terrarum excludit sed quia plures nusquam sunt. sic casus sex dicimus non quia omne nomen sex recipit sed quia nullum plures quam sex. Illi qui xii uentos dixerunt hoc secuti sunt totidem

Ventorum esse quot celi discrimina, celum
dividi in circulos quinque qui per mundi car-
dines eunt: est septentrionalis, est solsti-
tialis, est equinoctialis, est brumalis, est contrarius sep-
tentrionali. His sextus accedit qui superiorem
partem mundi ab inferiore secernit. Ut scis
enim dimidia pars mundi semper supra, dimidia
infra est. Hunc circulum greci orizonta
vocant, nostri finitorem dixerunt, alii
finientem. Adiciendus est adhuc meridi-
anus circulus qui orizonta rectis an-
gulis secat. Ex his quidam circuli
in transversum currunt et alios interventu
suo scindunt. Necesse est autem tot aeris
discrimina esse quot partes. Ergo orizon
sive finiens circulus quinque illos orbes
quos modo dixi secat et efficit X partes,
quinque ab ortu, quinque ab occasu. Meri-
dianus circulus qui in orizonta incurrit regiones
duas adicit. Sic XII aer discrimina
accipit et totidem facit ventos.
Quidam sunt quorundam locorum proprii qui non
transmittuntur sed in proximum ferunt. Non est illis
a latere universi mundi impetus. Atabulus
Apuliam infestat, Calabriam Iapyx,
Athenas Sciron, Pamphiliam Crageus,
Galliam Circius, cui edificia quassanti
tamen incole gratias agunt tamquam salubri-
tatem celi debeant ei. Divus certe Augustus
templum illi cum in Gallia moraretur et vo-
vit et fecit. Infinitum est si singulos
velim persequi. Nulla enim propemodum regio
est que non habeat aliquem flatum ex
se nascentem et circa se cadentem. Inter
cetera itaque providentie opera hoc quoque aliquis
ut dignum admiratione suspexerit.
Non enim ex una causa ventos aut invenit aut
per diversa disposuit sed plures. Primum ut aera
non sinerent pigrescere, sed assidua vexa-
tione utilem redderent vitalemque
tractantibus. Deinde ut imbres terris
subministrarent, iidem nimios compescerent.
Nam modo adducunt nubes, modo diducunt,
ut per totum orbem pluvie dividi possint.
In Italiam Auster impellit, Aquilo
in Africam reicit. Ethesie non patiuntur
apud nos nubes consistere. Idem per totam
Indiam et Ethiopiam continuis et
per id tempus aquis irrigant. Quid quod fruges
percipi non possent nisi flatu supervacua
et permixta servandis ventilarentur,
nisi esset quod segetem excitaret et la-
tentem frugem ruptis velamentis que folli-
culos agricole vocant adaperi-
ret? Quid quod omnibus inter se populis commercium

dedit et gentes dissipatas locis
miscuit. Ingens nature beneficium si illud
in iniuriam suam non vertat hominum furor.
Nunc quod de C. Cesare maiore vulgo dictita-
tum est et a Tito Livio positum, in incerto es-
se utrum illum magis nasci vel non nasci rei publice profuerit, dici
etiam de ventis potest. Adeo quicquid ex illis
utile necessarium est non potest his repensari
que in perniciem suam generis humani dementia
excogitat. Sed non ideo non sunt ista na-
tura bona si vitio male utentium nocent. Non in
hoc providentia ac dispositor ille mundi
deus aera ventis exercendum dedit et
illos ab omni parte ne quid esset situ squa-
lidum effudit, ut nos classes partem freti
occupaturas compleremus milite armato
et hostem in mari aut post mare quereremus.
Que nos dementia exagitat et in
mutuum componit exitium? Vela ventis
damus bellum petituri et periclitamur periculi
causa. Incertam fortunam experimur, vim tem-
pestatum nulla ope humana superabilem,
mortem sine spe sepulture. Non erat tanti
si ad pacem per ista veheremur. Nunc cum
evaserimus tot scopulos latentes et
insidias vadosi maris, cum effugerimus
procellosos descensu montes per quos prin-
ceps in navigantes ventus impingitur,
cum involutos nubibus dies et nimbis
ac tonitribus horridas noctes, cum
turbinibus divulsa navigia, quis erit
huius laboris ac metus fructus? Quis
nos fessos tot malis portus excipiet?
Bellum scilicet et obvius in littore hostis
et trucidande gentes tracture magna
ex parte victorem et antiquarum urbium
flammas. Quid in arma cogimus populos?
Quid exercitus scribimus directuros aciem
in mediis fluctibus? Quid maria inquie-
tamus? Parum videlicet ad mortes nostras terra
patet late. Nimis delicate fortuna nos
tractat. Nimis dura dedit nobis corpora,
felicem valitudinem. Non depopulatur nos
casus et incurrens, licet quemque cuique
suos commoditas et ad senectutem
descendere. Itaque in pelagus imus et
vocamus in nos fata cessantia. Quid
quaeritis mortem que ubique superest? Petet
illa vos et ex lecto, sed innocentes pe-
tat. Occupabit vos in vestra domo, sed
occupet nullum molientes malum. Hoc vero
non quid aliud quis dixerit quam insaniam
circumferre pericula et ruere in ignotos,
iratum sine iniuria, occurrentia deva-
stantem, ac ferarum more occidere quem non
oderis. Adversus illas tamen in ultionem aut ob famem

morbos et nos sine ulla est pessimum malum alienis quaerimus. Navigia deducimus salute commissa fluctibus, secundos optamus ventos, quorum felicitas est ad bella perferri. Quousque nos in aliquos mala nostra rapimus? Parum est intra orbem suum furere. Sic Persarum rex stolidissimus in Greciam traiecit, quod exercitus non cepit cum impleverit. Hoc Alexander ulterior Bactris et Indis volet querere, quid sit ultra magnum mare, et indignabitur esse aliquid ultimum sibi. Sic Crassum Parthis avaricia tradet; non horrebit revocantis diras tribuni, non tempestates longissimi maris, non circa Eufraten presaga fulmina et deos resistentes. Per hominum et deorum iras ad aurum ibitur. Ergo non immerito quis dixerit rerum naturam melius acturam fuisse nobiscum, si ventos flare vetuisset et inhibito discursu furentium in sua quemque terra manere iussisset; si nihil aliud, certe suo quisque tantum ac suorum malo nasceretur. Nunc parum mihi domestica sunt, laborandum est et peregre. Nulla terra tam longe remota est, que non emittere aliquod suum malum possit. Unde scio an nunc aliquis magne gentis in abdito dux, fortune indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, paret classes ignota molliens? Unde scio hic mihi an ille ventus bellum invehat? Magna pars erat pacis humane maria precludi. Non tamen, ut paulo ante dicebam, queri possumus de auctore nostro deo, si beneficia eius corrupimus et ut essent contraria efficimus. Dedit ille ventos ad custodiendam celi terrarumque temperiem, ad evocandas supprimendasque aquas, ad alendos satorum atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis causis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa et ne torpeant permovens. Dedit ventos ad ulteriora noscenda; fuisset enim imperitum animal et sine magna experientia homo, si circumscriberetur natalis soli fine. Dedit ventos ut commoda cuiusque regionis fierent communia, non ut legiones equitemque gestarent nec ut perniciosa gentium arma transveherent. Si beneficia nature utentium pravitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus. Cui videre expedit, cui loqui? Cui non vita tormentum est? Invenies nihil tam manifeste utilitatis quod non in contrarium transferat culpa. Sic ventos quoque natura bonos futuros invenerat; ipsi illos contrarios fecimus. Omnes in aliquod nos malum ducunt. Non eadem est his et illis causa solvendi, sed iusta nulli; diversis enim irritamentis ad temptandum iter impellimur; utique alicui vitio navigatur. Egregie Plato dicit, qui nobis circa exitum vite pro testibus fuit, minima quaeque homines emere vita. Immo, Lucili carissime, si bene illorum furorem estimaveris, id est nostrum, in eadem enim turba volutamur, magis ridebis cum cogitaveris vite parari in quo vita consumitur.

Explicit liber quartus. Incipit quintus de terre motu ome VI

Pompeios celebrem Campanie urbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque litus, ab altera Herculanense conveniunt, et mare ex aperto conductum ameno sinu cingit, consedisse terre motu vexatis quecumque adiacebant regionibus, Lucili virorum optime, audivimus, et quidem hibernis diebus, quos vacare a tali periculo maiores nostri solebant promittere. Nonis Februariis hic fuit motus Regulo et Virginio consulibus, qui Campaniam numquam securam huius mali, indemnem tamen et totiens defunctam metu, magna strage vastavit. Nam et Herculanensis oppidi pars ruit dubieque stant etiam que relicta sunt, et Nucerinorum colonia ut sine clade ita non sine querela est; Neapolis quoque privatim multa, publice nichil amisit leviter ingenti malo perstricta; ville vero prorupte, passim sine iniuria tremuere. Non autem his ulla: sexcentarum ovium gregem exanimatum et divisas statuas, motae post hoc mentis aliquos atque impotentes sui errasse. Quorum ut causas excutiamus et propositi operis contextus exigit et ipse in hoc tempus congruens casus. Querenda sunt trepidis solacia et demendus ingens timor. Quid enim cuiquam satis tutum videri potest, si mundus ipse concutitur et partes eius solidissime labant? si quod unum immobile est in illo fixumque, ut cuncta in se intenta sustineat, fluctuatur; si quod proprium habet terra perdidit, stare; ubi tandem resident metus nostri? quod corpora receptaculum invenient, quo sollicita confugient, si ab imo metus nascitur et funditus trahitur? Consternatio omnium est ubi tecta crepuere et ruina

frequens deest. Tunc praeceps quisque se proripit et penates suos deserit et se publico tradit. Quam latebram prospicimus, quod auxilium, si orbis ipse ruinas agitat? si hoc quod nos tuetur et sustinet, supra quod urbes sitae sunt, quod fundamentum quidam orbis esse dixerunt, dissidet ac titubat? Quid tibi esse non dico auxilii sed solacii potest, ubi timor fugam perdidit? Quid est, inquam, satis munitum? quid ad tutelam alterius ac sui firmum? Hostem muro repellam, et propter altitudinis castella difficultate vel magnos exercitus aditus morabuntur. A tempestate nos vindicat portus; nimborum vim effusam et sine fine cadentes aquas tecta propellunt; fugientes non sequitur incendium; adversus tonitrua et minas caeli subterraneae domus et in altum defossi specus remedia sunt; ignis ille caelestis non transverberat terram, sed exiguo eius obiectu retunditur; in pestilentia mutare sedes licet: nullum malum sine effugio est. Numquam fulmina populos perusserunt; pestilens caelum exhausit urbes, non abstulit. Hoc malum latissime patet, inevitabile, avidum, publice noxium. Non enim domos solum aut familias aut urbes singulas haurit, gentes totas regionesque subvertit, et modo ruinis operit, modo in altam voraginem condit, ac ne id quidem relinquit ex quo appareat quod non est saltem fuisse, sed supra nobilissimas urbes sine ullo vestigio prioris habitus solum extenditur. Nec desunt qui hoc genus mortis magis timeant quo in abruptum cum sedibus suis eunt et e vivorum numero vivi auferuntur, tamquam non omne fatum ad eundem terminum veniat. Hoc habet inter cetera iustitiae suae natura praecipuum, quod cum ad exitum ventum est, omnes in aequo sumus. Nihil itaque interest utrum me lapis unus elidat an monte toto premar; utrum supra me domus unius onus veniat et sub exiguo eius tumulo ac pulvere exspirem, an totum caput meum terrarum orbis abscondat; in luce hunc et in aperto spiritum reddam an in vasto terrarum dehiscentium sinu; solus in illud profundum an cum magno comitatu populorum concadentium ferar; nihil mea interest quantus circa mortem meam tumultus sit: ipsa ubique tantundem est. Proinde magnum sumamus animum adversus istam cladem, quae nec evitari nec provideri potest, desinamusque

audire istos qui Campaniae renuntiaverunt quique post hunc casum emigraverunt negantque ipsos umquam in illam regionem accessuros. Quis enim illis promittit melioribus fundamentis hoc aut illud solum stare? Omnia eiusdem sortis sunt et, si nondum mota, tamen mobilia; hunc fortasse in quo securius consistis locum haec nox aut hic ante noctem dies scindet. Unde scis an melior eorum locorum condicio sit in quibus iam vires suas fortuna consumpsit, et quae in futurum ruina sua fulta sunt? Erramus enim, si ullam terrarum partem exceptam immunemque ab hoc periculo credimus; omnes sub eadem iacent lege; nihil ita natura, ut immobile esset, concepit; alia temporibus aliis cadunt; et quemadmodum in urbibus magnis nunc haec domus nunc illa suspenditur, ita in hoc orbe terrarum nunc haec pars facit vitium, nunc illa. Tyros aliquando infamis ruinis fuit; Asia duodecim urbes simul perdidit; anno priore Achaiam et Macedoniam quaecumque est ista vis mali quae incurrit nunc Campaniam laesit. Circuit fata, et si quid diu praeterit repetit. Quaedam rarius sollicitat, saepius quaedam; nihil immune esse et innoxium sinit. Non homines tantum, qui brevis et caduca res nascimur, urbes oraeque terrarum et litora et ipsum mare in servitutem fati venit. Nos tamen nobis permansura promittimus bona fortunae, et felicitatem, cuius ex omnibus rebus humanis velocissima est levitas, habituram in aliquo pondus ac moram credimus. Perpetua sibi omnia promittentibus in mentem non venit id ipsum supra quod stamus stabile non esse. Neque enim Campaniae istud aut Achaiae, sed omnis soli vitium est male cohaerere et ex causis pluribus solvi et summa manere, partibus ruere. Quid ago? Solacium adversus pericula rara promiseram: ecce undique timenda denuntio. Nego quicquam esse quietem aeternam habiturum; quod perire possit et perdere. Ego vero hoc ipsum solacii loco pono, et quidem valentissimi, quoniam quidem sine remedio timor stultus est; ratio terrorem prudentibus excutit, imperitis magnam ex desperatione securitatem facit. Hoc itaque generi humano dictum puta, quod illis subita captivitate inter ignes et hostem stupentibus dictum est: una salus victis nullam sperare salutem. Si vultis nihil timere, cogitate omnia esse timenda; circumspicite quam levibus causis discutiamur. Non cibus nobis, non umor, non vigilia, non somnus sine mensura quadam salubria sunt; iam intellegetis nugatoria esse nos et imbecilla corpuscula fluida

mollicionem procedat sine dubio ad princi-
pii nostri est quod terremotus terram quod subito
dissipet et suspensa a deo ducat terra
qui se elasciant quam fulmina et motum
terre veraciter quod formidabilis Vult enim ubi
allectatur sine ostensione tunc potuit terra
verberari nati primus tamen feliciam fortuni
membra et in habitu magis non tremimus
et ob hoc in iudicii partibus multis in celo
tormenta in terra scilicet procedit puer non
pessimus Ingemiscamus et non trepidamus
dolore si aliquis a latere eius scissura ostend-
at et ego timeo terras tremendas
quam crassior palma suffocat aqua obstinata
mestam e motu fontibus puris mare
et ne estuans mutare quod salant quam plus
aquas thesauris conducunt cum effusa destruat
gladius potius male lapsantes fames
Nequaquam stultitia maius habere quam securitas
stulticiis pater te posse Nullus enim ma-
ius solatium mortis quam ipsa mortalitas
Nullus est enim istorum quod extra terram sit terrendum
quod quam in mirabilia puella in ipso primum sit
credo ei deiectionibus quod in tonitrua sunt
de et scilicet terras terrere fulmina metu
credo stultus quod timet in terrorem celestibus
tonos motus lapsus et irruptiones ma-
re lites cecidit ad mortem ubique presto sit
et undique occurrit Michi quoque sit terra
quamquam quod non in primo ignis tenuis
satis valeat Ideo non dicit nobis ista
confide. tamquam plus in se mali habeat
quam melius mortis ut quam non sit necessario
e vita exire et illi cumulus est minima
mors pure videre vincet Terre et morti
ubicumque quamque stat locus ista humus et
se teneat prius finibus ut illa iacte
in unica sint nec quamque est Sed et quod
illa eam cum ipsum se in imponat de-
duat [illegible] potestas nescis tunc nec
mali rapit et nec in incessum illi
abducat eius pereris mortis lenior
in planis et credo habere quod quietem sit terra
non non multis iacet ignobili lecto sed
non inveniat sui parte. Egregie Virgilius
meus in illo mutitur esse tunc si cadendum
est nuper in celo cecidisse. uel deum
est dicere si cadendum est mecum orbe con-
cusso Illo quod potens est optare solitarium
cladem si quamquam mortis solamen est
tam quamque inde morbis Illud quod per de-
vit presumere non melius horum dicere fata
ut via numinum decreta quam omni terra

sua ista casus habet ut tempus venit
ut si grandia magis ut corpora mutantur
et tunc possit facere videtur in
mirum arripuit ut ab et inequalitas
necessaria tribulia sint cum terrorem
metum terribilis itaque leviter accedit
familiarius et ex paulo sermo-
ne certe est semper nobis insolitum quod
quia non ocius non res comprehendimus
ne cogitamus quod illa faciat posset
si hic quod ferret deinde itaque tam
negligentie penas legem non ne
territi cum et non sit nova sed insu-
lita credo quod non religiosos inculcet
mentibus et quidem prius te puer de
fece sol inquit et puer luna eius
obscuratio firmiter quam facit aperte pui
ut tota delitent longeque magis
illa terre miranda ipsa facies et geli-
ma per credencis et dulcis ipsa eadem
plures per orbes et stelle per discos
muse. similiter crescit in ignis multa
per se luce iheronimo multe horum fi-
unt et in tonitruis sit
timor nescire ut est talis prius sicut
sit moveat Verum facto est tale ingre-
meas et quidem toto in hoc celesti clamor
Nec quod cum illo quem invenimur dignus
potest enim se non hic commodet sed in
perdat Coniectans ego quod sit quod
terram ubi in sinus moveat Credo tali
molem perdere pellat Credo sit illa
maledictus. quod totum cum in prima la-
bore fecerat enim non primat. uno
de stercorat reddat. Nunc in partes dum
laxata reddat et alias mutualiter
se discedat et aliud fuit Alias aliud
prime sine dum sunt Alias aliud
comprimat Nunc immensis magnitudinis
nota quatit utrorsque Nunc va-
nos comprimat Reparat alios aqui-
tale tum venas alios refrigeret ignis
quam nunc per aliquid ignotum cum mo-
tus et visis foramine emittat
In hiis notabis et per sola nobiles co-
primat mille miracula monet fa-
ciem quamque mutat locus et deserit
montes subrigit plana valles
extuberat novas in profunda in-
sulas erigit Sed ex quibus causis
accidunt digna res excuti credo in
quibus erit pretium operis cuius nullus
magis est nosse unum Nequaquam quia
quod terra in se humus nec tota plenius
cum multa habeat similia usui. ut quod

homines magis certa sui detinet n̄
mergade ꝑ miraclo colit suspicatio
ipo q̄d sit ꝑ q̄d h̄ attendat errorꝫ adde
ꝫ in dulcis inspectio ut q̄uis aliquis
de iugtu terr̄ uoluimꝫ inuenis in
teptas me uolueri et expim eētas
aliqd nos a' ad stitz a' ēte ad disc
aliqd adicieent ¶ Causa qua terra
generatꝫ aliꝫ i aqua e aliꝫ i ignibꝫ
generat aliꝫ i ipa terra aliꝫ i spū putauit
aliꝫ i plurib; aliꝫ i oibꝫ hiꝫ ꝗda
liquē ipiꝫ aliqꝫ e istꝫ tam e dixe
hique ipis aliqꝫ e ist' cam e dixe
nūt ꝑ uo legime q̄ essꝫ Nunc singla
to sequn̄ ꝑ d tm uid in dictis est
opiniones veteres parꝫ exactas esse
et rudes circa uum uac errabat
Nova erā erat p̄mo teptantibus
Nā cāde illa limata ṗit et si q̄d
iꝫ ueniūt ꝫ illis mihi uiq referri
deꝫ accepistis magni ai res sunt rerꝫ
nē latebras dimouē ut gtētid
extiori q̄g q ꝑm int̄ ꝑcit et in
dēorꝫ secta despiciēd ¶ Plurimi ad
iuenienda qui ꝑerat posse
reperiri aliq certissime ita q̄ ne
teros audiendi sunt Thales q ꝑu
mata ꝫ dic incipiēnt i hac my
re omnes maxima ab inpolitissia
i qua ref ad uillu activ est dicis
ꝑ etas qd hꝫ i uciat ꝑ i orb alio
negatio lege ꝑ ca ꝑfecto sue sup
i aqua cēt ec ut uoluit dictū
ꝫ nt nunc ¶ Ideo mlt simis terra
ꝑ succto indicat sunt portai
et i mare sue id accepimus uocamus
sine mar sine altius ne simplices
ad aqua et humida deuinit hec
inquit unda sustinēt orbis velut ali
quid grande nauigium et q̄ue hys
aquis quas premit ¶ Sup uanitates
ꝫ reddere cāb ꝑp cās ensificarique
spatꝫ ꝑte iuidi uo posse spū tātū
tenui fugaci ꝑ gestari ꝫ ei ne
de ꝑtu terrꝫ ꝑ d motu agit illud
aequi loco posuit aqꝫ ē i ea qbꝫ
hic orb agit q̄ uo i ei mouere
motu erumpūt ꝑ noui fontes
sic i nauigiis q̄ eueit ut si
inclinata sunt et abierit i latus aqꝫ
sorbeat ꝑ i ei honere eorum que
uehit si i modice d' ꝑssa sunt a
supfundit a' ēte dextra sinistraqꝫ
subito magis surgit hanc opinionē falsam
esse uō ꝫ diu colligere Nam si hec
aqua sustinet et ea alia q mouet

semp mouere ut agitata illa in
terrā ꝑ maue cū tota quateret
uō ex pte nuq u nauis diuidu
iactat ꝫ Non n terra uo ꝑ uniūsa sed
ex pte motꝫ ꝫ Quid go si ꝑt ut qd
ex pte motꝫ ꝫ totū uō agitur ꝑ ex ge
totū uehit totū uō agitur ꝑ ex go
uehit agitati ꝫ Et que aq erumpunt
pimum cum sepe tremuit tract uech
humor noui surgit deinde si ex hac
causa p̄ rumpet aliatribꝫ terre
ea unda ꝑ rupet sicut i fluuiis ac mari
tuso dere sicut i fluuiis ac magni
indecumq accide ut incrementū aquꝫ
qñ nauigia depēdūt i lateribꝫ
magis apparerat ꝫ Adultis uo
ita exigua sicut q̄tu dicas erupe
ne velut ꝑ uinea sentina ꝑb repet
ꝑ sicut inges inclatio sit ex infinito
et ferrere uniusa ¶ Quidā
liquꝫ et ferrete uniuersa ¶ Quidam
motū terrarꝫ aq imputauit ꝑ uō ex
eade cā ꝫ Omnes inquit terras multa
aquarꝫ quā decurrit ¶ Ubi ꝑpetui
amnes quorꝫ ꝑ nauigabiles cās ꝑ
adiutorio ymbrium magnitudo est
Hic mlg ꝑcipitāte ingentes aquas i
uehit hic qui medius inter pacata
et hostilia fluit danubius ac re
nus alter sermaticos impetus cohi
bens et europā asiamqꝫ disterminans
alter germanos auidos belli
repellens ¶ Adiice nunc patentissimos
lacus et stagna ꝑ ꝑius inter se ignotꝫ
laudata et uetustatēs nauigiis
paludes ime ꝫ ipsis hec iut se ꝑmas
eibꝫ inuoluunt ¶ de inde tot fontes
tot capita flumiꝫ subito se et
ex occulto amnes uomētia darꝫ d'
inde ad tps collectos torrentes i petꝫ
quorꝫ uires ꝑ repetiue ꝑꝫ breues
Omnis aquꝫ et intra terras ua fancꝫ
qꝫ ꝫ illic qꝫ alie uasto cursu desce
dunt et in precipes uolute cadunt illic
rat et languidiores i uadis refundūtur
et leniter ac quiete fluūt ¶ Quis
aut neget uastis illa receptaculis
contineri et cessare in ꝫ multis incertis
locis Non ꝫ diu p̄ hiemē ubi in ꝫ multis
aqꝫ ē ubi oēs sunt Nec q̄ē sufficit
tellus qd tot flumina educat ꝑ ex reposi
to multo q̄ fudert ¶ Si hoc uerꝫ ꝫ necesse
ꝫ aliꝫ amnis exundat et relictꝫ
ripis uolentꝫ in obstantia inferat
sic fiet motꝫ a' cum parts i q̄ motꝫ
impetu decidit et quam diu recessit uer
berabit ¶ At si ut i aliqua regione

rimus affluens excedat. at si eius erit
aliqua mora quae lapsa suppositum quoque
tiam sed non minus omnibus pertinet ut
illos sine pondere ultra. quidni quo non cre-
dit esse in abscondito litus si non mare
vastum. Nec enim video quid prohibeat ut
obstet quo minus iaceat aliquid etiam ab-
scondito litori et per occultos aditus re-
ceptum mare quod illic quoque undae la-
ceant. Et forsitan hic asperius quam supra
nos erit cum illis erat dimidenda
obscura retineri possit destita
libera undis vacat. Quid enim vetat
illic fluctuare et ventos quibus omne
intervallum terrarum et omnis aer cieat
impelli? Potest ergo maior solito ex-
orta tempestas aliquam partem terrarum impul-
sam vehementius movere. Nam apud
nos quoque multa quae procul a mari fue-
rant subito eius accessu vapulaverunt
et villas et prospectu collocatas
fluctus qui longe audiebatur invasit.
Illic quoque potest recedere ac redire pela-
gus infernum quorum neutrum fit sine
motu superstantium. Non, ut existimo,
diu te detinebo an credas esse sub-
terraneos amnes et mare absconditum.
Unde enim ista prorumpunt, unde ad nos
veniunt, nisi quod origo humoris inclusa est?
Hinc tu vides interruptum Tigrim me-
dio itinere siccari et non universum
averti sed paulatim non apparentibus dam-
nis minui, primum deinde consumi. Quo
illum putas abire nisi in obscura terra-
rum, utique cum videas emergere iterum non
minorem eo qui prior fluxerat? Quid
cum vides Alpheum celebratum poetis
in Achaia mergi et in Sicilia rursus
traiecto mari effundere amenissimum
fontem Arethusam? Nescis inter opi-
niones quibus enarratur Nili estiva
inundatio et hanc esse, a terra illum
erumpere et augeri non superioribus aquis
sed ex intimo redditis? Ego quidem centurio-
nes duos quos Nero Cesar ut
aliarum virtutum ita veritatis in primis a-
mantissimus ad investigandum caput
Nili miserat audivi narrantes
longum illos iter peregisse cum a rege
Ethiopie instructi auxilio commen-
dati proximis regibus penetrassent
ad ulteriora. Quidam aiebant pervenimus
ad immensas paludes quarum ex-
itum nec incole noverant nec sperare
quisquam potest ita implicate aquis herbe s[unt]

et aquae nec pediti eluctabiles nec na-
vigio, quod nisi parvum et unius capax limo-
sa et obsita palus non ferat. Ibi,
inquit, vidimus duas petras ex quibus
ingens vis fluminis excidebat. Sed sive
caput illa sive accessio est Nili, sive
tunc nascitur sive in terras ante re-
cepta tunc redit, nonne tu credis
illam quicumque est ex magno terrarum lacu
ascendere? Habeat enim oportet pluribus locis
sparsum humorem et in imo coactum
ut eructare tanto impetu possit.
Ignem causam motus quidem sed non
ob eandem causam iudicant. In primis
Anaxagoras qui existimavit simili paene
ex causa et aera quati et terram, cum in in-
feriore parte spiritus crassum aera et in nubes
coactum eadem vi qua apud nos
quoque nubila frangi solet rupit et
ignis ex hoc collisu nubium cursuque
elisi aeris emicuit, hic ipse in
obvia incurrit exitum quaerens ac divel-
lit repugnantia donec per angusta
aut nactus est viam exeundi ad
caelum aut vi atque iniuria fecit. Alii in
igne causam esse quidem sed non ob hoc iudi-
cant, sed quia pluribus obrutus locis
ardeat et proxima quaeque consumat; que
si quando exesa ceciderunt, tunc sequi mo-
tum earum partium quae subiectis admi-
niculis destitute labant donec corrue-
rint nullo occurrente quod onus exciperet;
tunc chasmata, tunc hiatus vasti
aperiuntur aut cum diu dubitaverunt
super ea se quae supersunt stantque com-
ponunt. Hoc apud nos quoque videmus
accidere quotiens incendio laborat
pars civitatis: cum exuste trabes sunt
aut corrupta quae superioribus fulcimentum
dabant, tunc diu agitata fasti-
gia concidunt et tamdiu deferuntur
et incerta sunt donec in solido re-
sederunt. Anaximenes ait
terram ipsam sibi esse causam motus nec ex-
trinsecus incurrere quod illam impellat sed
intra ipsam et ex ipsa: quasdam enim
partes eius decidere quas aut humor
resolverit aut ignis exederit aut spiritus
violentia excusserit; sed his quoque cessa-
ntibus non deesse propter quod aliquid absce-
dat aut revellatur; nam primum omnia
vetustate labuntur nec quicquid

tutum a senectute est. Hec solida quoque et magni roboris carpit. Itaque quemadmodum in edificiis veteribus quedam non percussa tamen decidunt cum plus ponderis habuere quam virium, ita in hoc universo terre corpore evenit ut partes eius vetustate solvantur, solute cadant et tremorem superioribus afferant: primum dum abscedunt, nihil enim utique magnum sine motu eius cui hesit abrumpitur; deinde cum ceciderunt solido excepte resiliunt pile more, que cum cecidit exultat ac sepius pellitur totiens a solo in novum impetum missa. Si vero in stagnantibus aquis delata sunt, hic ipse casus vicina concutit fluctu quem subitum vastumque illisum ex alto pondus eiecit.

Quidam ignibus quidem assignant hunc tremorem, sed aliter. Nam cum pluribus locis ferveant, necesse est ingentem vaporem sine exitu volutare, qui in sua vi spiritum intendit et si acrius institit opposita diffindit; si vero remissior fuit, nihil amplius quam movet. Videmus aquam spumare igne subiecto. Quod in hac aqua facit inclusa et angusta, multo magis facere credamus cum violentus ac vastus ingentes aquas excitat. Tunc ille vaporatione inundantium undarum quicquid pulsaverit agitat.

Spiritum esse qui moveat et plurimis et maximis auctoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens ait ita: venti in concava terrarum deferuntur; deinde ubi iam omnia spatia plena sunt et in quantum aer potuit densatus est, is qui supervenit spiritus priorem premit et elidit ac frequentibus plagis primo cogit, deinde perturbat. Tunc ille querens locum omnes angustias dimovet et claustra sua conatur effringere; sic evenit ut terre spiritu luctante et fugam querente moveantur. Itaque cum terre motus futurus est, precedit aeris tranquillitas et quies, videlicet quia vis spiritus que concitare solet in inferna sede detinetur. Nunc quoque cum hic motus in Campania fuit, quamvis hiberno tempore et inquieto, per superiores dies celo aer stetit. Quid ergo? Numquam flante vento terra concussa est? Admodum raro duo simul flaverunt venti; fieri tamen et potest et solet. Quod si recepimus et constat duos ventos rem simul gerere, quid non accidere possit ut alter superiorem aerem agitet, alter inferiorem? In hac sententia licet ponas Aristotelem et discipulum eius Theophrastum, non ut Grecis visum est divini, at et dulcis eloquii viros et nitidi sine labore. Quod utrique placeat exponam.

Semper aliqua evaporatio est e terra, que modo arida est, modo humida mixta. Hec ab infimo edita et in quantum potuit elata, cum ulteriorem locum in quo exeat non habet, retro fertur atque in se revolvitur; deinde rixa spiritus reciprocantis iactat obstantia, et sive interclusa sive per angusta enisa est, motum ac tumultum facit.

Strato ex eadem schola est, qui hanc partem philosophie maxime coluit et rerum nature inquisitor fuit. Huius talis de ea re sententia est: frigidum et calidum semper in contraria abeunt, una esse non possunt; eo frigidum confluit unde vis calida discessit, et invicem ibi calidum est unde frigus expulsum est. Hoc quod dico verum esse ex hoc tibi appareat: hibernis temporibus, cum supra terras frigus est, calent putei nec minus specus atque omnes sub terra recessus, quia se calor contulit superiora possidenti frigori cedens; qui cum in inferiora pervenit et eo se quantum poterat ingessit, quo densior, hoc validior est. Huic aliud supervenit, cui necessario congregatus ille iam et in angustum pressus loco cedit. Idem e contrario evenit: cum vis maior frigidi illata in cavernas est, quicquid illic calidi latet frigori cedens abit in angustum et magno impetu agitur, quia non patitur utriusque nature concordiam nec in uno moram. Fugiens ergo et omni modo cupiens excedere, proxima queque removet ac iactat. Ideo antequam terra moveatur, solet mugitus audiri ventis in abdito tumultuantibus. Nec enim aliter posset, ut ait noster Virgilius, sub pedibus mugire solum et iuga celsa moveri, nisi hoc esset ventorum opus. Vices deinde huius pugne sunt: desinit calidi congregatio ac rursus eruptio; tunc frigida compescuntur et succedunt, mox futura potentiora. Dum alterna vis cursat et ultro citroque spiritus commeat, terra quatitur.

Sunt qui existiment spiritu quidem et nulla alia ratione tremere terram, sed ex alia causa quam Aristoteli placuit. Quid sit quod dicant audi. Corpus nostrum et sanguine irrigatur et spiritu qui per sua itinera decurrit. Habemus autem quedam angustiora receptacula, quibus colligitur et unde dividitur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus et aquis que vicem sanguinis tenent et ventis, quos nihil aliud quis quam animam vocaverit. Primum hec duo

alubi gemit alubi consistit. Sicut
in corpore nostro dum bona valitudo est
venarum quoque inperturbata mobilitas mo-
dum servat ubi aliquid adversi est mutat
crebrius et suspiria ac anhelitus la-
borantis et fessi signa sunt ita terre
quoque dum illis perite naturaliter est inmisse
manet cum aliquid peccat tunc velut
egri corporis motus est spiritu illo qui
modestius super fluebat icto vehemen-
tius et quassante venas suas nec ut illi
paulo ante dicebat quibus venit placet
... ubi hec est quasi ad totum ne-
ce terram perierit. Neque enim nobis febris
... moratus impellit sed ... aliis
partibus equaliter discurrit ...
... intret in illa spiritus ex circumfuso aere
qui dum habet exitum sine iniuria la-
bitur si offendit aliquid et incidit in
... claudit tunc ... primo infu-
dere se a tergo ... aliqua
... fugit et hic arrig-
... quo angustius ... pugna
non potest sed ut pugna ... sed
ut ... quid effluat invenit
... illic fuit et hic ab illo
... alia quoque desciscit alia in-
cidit cum ... idem quoque forte
... et propagat ... in distructa
et quecumque ... in sua ...
dissipet ... terra iacta ... aut cum
... loca distendit ...
dedit in ipsam qua illum ... ca-
... fundamentis spoliata ... fedit.
... ita existimavit terra ...
... ut ... illorum
... quos velut spiramenta
... suis ... in se ...
... posuit. Alubi deducit ...
... trium ... aqua alia ...
... alia ... magis
dirupta patuere ... terra
... spiritus ... si ... mare
et adegit ut fluctus ... abire
... ille ... per ... rede-
... voluta et ... in ...
... quod illi ... in ...
... et terram tremere
... inter ... quod
plerisque auctoribus placet et in quo ...
fortasse fiet dissensio. Non ...
... palam ... illo ...
... ut ... in ...
... in corporibus ...
... et ... et ...
... in ...
... aliquando ... ...
... ...

... alter ... in se ... ... factum ...
... recepta parte ...
... tractas ... terre ...
... gravitatis et ...
... alimenta ... ...
... argumentis ... ...
... quod ignis ... ...
claudit ... stelle ...
... celestium ...
... alia parte ...
... omni ... ...
... alimenta ... ...
et ... ...
... sufficeret hec ...
... posse ...
... ipsa ... ...
plena ... ...
... corporibus ... ...
... ...
... ...
... ...
... sufficeret ... ...
... ...
... ...
... plena ... ...
... dubium ...
... latent ... ...
... aer latus ...
... et ...
... nobilissima plenum ...
... dubium ... ...
... aer ...
et ... ...
... sua ... et quod ...
moveri ... et alia ...
... qui illi ...
... impedit
... offendit et ...
... suas arripit
... ille ... ...
... illi ... et
... aliquis ...
explicat ... fuga ...
... ...
... ...
... invenit
... illa ...
... et ... ...
... non potuit ...
... parat et ...
... fugit ...
... agilior ...
... et ...
... omnis ... ...
... ...
... ...
... fuit ... ...

aliqua dirupta sunt inde velut per put-
tas dies fluxit sibi trahi factum
ex motu quo Thessaliam laborantem apud
In Asclepiodotum invenies. Audivimus
Posidonium in his ipsis questionum natu-
ralibus invenies et apud alios aucto-
res hiasse humum terram et inde ve-
aliquo tempore aspirasse ventum quasi id
iter ipse sibi fecerat per quod ferebatur.
Multiplex quod causa est quare terra moveatur
spiritus natura citata et e loco ex loco mu-
tans hic quamdiu non impellitur et spa-
cio in vacanti alicui iacet innoxius nec
circumiectis molestus. Ubi illum extrin-
secus superveniens causa sollicitat compe-
llitque et in arctum agit si adhuc
cedit tantum et vagatur ubi erepta di-
scedendi facultas et undique obsi-
stitur tunc magno cum murmure montis
circum claustra fremunt et diu pulsa-
ta quatit ac iactat eo acrior
quo cum mora valentiore luctatus
est. Deinde cum circa perlustravit omne quo
tenebatur nec potuit evadere inde
maxime impactus est et resilit et a-
per occulta diducitur ipso terre motu ra-
ritate facta aut per novum vulnus
emicuit. Ita eius vis non potest talia
cohibet hic ventum teret ulla compages
solvit enim quodcumque vinculum et omne
onus fert secum fususque per minima la-
xamenta spatium indomita natura
potentia liberat. Est utique res quia
tanta sibi ius suum vindicat. Quippe
non invicta res est. Nihil est quod li-
ceat ventis tempestatibus quod sono
ras [illegible] ac [illegible] at
tarum frenis sine dubio potest
hunc volueras [illegible] tu iouis
et quo sub terra clausi latere
sunt [illegible] ut id quod clausum
est ad te veteri ut id quod vetus est
posse nec claudi. Nihil quod in clauso
est quiescat et aer statim omnis in
fuga vetus est et ut id circa his
arguitur per quod appareat quod motu efficit
spiritus quod corpora quoque magna non aliter tre-
munt quam cum spiritus aliqua causa conturbat
eius tumor contractus est eius [illegible]
te la [illegible] et novis tempe-
stibus [illegible] ad frigore inhibet
a sub [illegible] tempus suo deinde
Nam quidem sine [illegible] affluit et
[illegible] prodit illis tremor
corpora cum aliquis orivit quod inhibeat
eius officium. Sic patet parietes in pro
dies hys que [illegible] in pore sedebat

desinet quotiens quicquid ineratur (?) [illegible]
lerat. Metrodori Chii quasi vetere
studiis quod multi sine loco dixerunt
non eum prestito [illegible] ut eos quae comprehenderes
preterire quasi in probo. Tu pater sit omni
copiosum sit et quam semper baudam aliquam de
patiar quam preterire. Quod ego dicere eius in
tum in dolio cantantis vox illa per
totum quadam discussione percurrit ac re-
tactu eius tumultuque quo inclusa est
sic speluncarum sub terra pendentium
vastitas habet aera suum quem simul
alius superne incidens percussit agi-
tat non aliter quam illa de quibus paulo
ante rettuli inania indicata indicio
clamore. Veniamus ad eos
qui omnia ista quae rettuli in causa esse
dixerunt aut ex his plura. Democritus
plura putat. Ait enim motum aliquando spiri-
tu fieri aliquando aqua aliquando utroque et id hoc
modo prosequitur. Aliqua pars terre concava est
in hanc aque magna vis confluit
ex hac est aliquid tenue et ceteris liquidius
hoc cum superveniente gravitate reiectum
est illiditur et illas movet. Nec enim
fluctuari potest sine motu eius in quod
impingitur. Etiam ut quod de spiritu dice-
bamus de aqua quoque dicendum est ubi
in unum locum congesta est et capere se
desiit aliquo incumbit et primo viam
pondere aperit deinde impetu. Nec enim
exire nisi per devexum potest diu inclusa
nec in directum cadere moderate aut
sine concussione eorum per quae et in quae cadit.
Si vero cum iam rapi se cepit aliquo
loco substitit et illa vis fluminis in se
revoluta est in continentem terram repe-
llitur et illam qua parte pendet maxime
agitat. Preterea aliquando madefacta
tellus liquore penitus accepto altius sedet
et fundus ipse vitiatur tunc ea pars
premitur in quam maxime aquarum ver-
gentium pondus inclinat. Spiritus vero un-
das nunc impellit undas et si vehementius
instat eam scilicet partem movet in quam
coactas aquas intulit nunc
in terrena itinera coniectus exitum
querens movet omnia et terra autem pe-
netrabilis ventis est et spiritus subti-
lior quam ut possit excludi vehemen-
tior quam ut sustineri concitatus ac ra-
pidus. Omnes istas esse posse causas
Epicurus ait pluresque alias temptat
et alios qui aliquam unam ex istis
affirmaverunt corripit cum sit arduum

de hiis que gignuntur sequenda sunt
aliquando terram permitte ipso ut ait posse terram
moveri aqua si per loca aliqua eluit
et abrasit quibus desiit posse conti-
neri, sustineri quod integris sustineba-
tur. potest terram movere impressio spiritus. fortasse
enim aer extrinsecus alio intrante
aere agitatur. fortasse aliqua parte subito
decidente percutitur et inde motum capit
fortasse per aliqua terre velut colu-
mnis quibusdam ac pilis sustinetur
quibusdam viciatis ac recedentibus tre-
mit pondus inpositum, fortasse calida
vis spiritus in ignem versa et fulmini similis
cum magna strage obstantium fertur
fortasse palustres et iacentes aquas
aliquis flatus impellit, et inde aut ictus
terram quatit et spiritus agitatio ipso motu
crescit et se incitans ab imo in su-
mmum usque perfertur. Nullam tamen illi pla-
cet causam motus esse maiorem quam spiritum. Nob-
is quoque placet hunc spiritum esse qui tanta possit
conari, quo nichil est in rerum natura potentius
nichil acrius, sine quo nec illa quidem que
vehementissima sunt valent. Ignem
spiritus concitat. Aqua si ventum detra-
has inertes sunt, tunc demum impetum
sumunt cum illas agit flatus et potest dis-
sipare magna spatia terrarum et no-
vos montes subiectos extollere et in-
sulas non ante visas in medio mari
ponere. Theren et Therasiam hanc nostre
etatis insulam spectantibus nobis in egeo
mari natam quis dubitat quin
illuc spiritus vexerit. Duo genera sunt
ut Possidonio placet quibus movetur
terra. utrique nomen est proprium. Alia sub-
cussio est cum terra quatitur et sursum
ac deorsum movetur. Alia inclinatio
qua in alia nutat navigii more.
Ego et tertium illud existimo quod nostro
vocabulo signatum est. Non enim sine causa
tremorem terre dixere maiores
qui utrique dissimilis est. nam nec succuti-
untur tunc omnia nec inclinantur, sed vibrantur
Res minime in huiusmodi casu noxia. sicut
longe perniciosior est inclinatio concu-
ssione. nam nisi celeriter ex altera parte propera-
bit motus qui inclinata restituat
ruina necessario sequitur. Cum dissimiles hi
motus inter se sint, cause quoque diverse
sunt. Prius ergo de motu quatiente
dicamus. Si quando magna onera
per vicos vehiculorum plurium tracta
sunt et rote maiore nisu in salebras
inciderunt tecta concuti senties. As-
clepiodotus tradit cum petra e late-
re montis abrupta cecidisset edificia
vicina tremore collapsa sunt. Idem
sub terris fieri potest ut ex hiis que impendent
rupibus aliqua resoluta magno
pondere et sono in subiacentem cavernam
cadat, eo vehementius quo plus pon-
deris venit aut altius et sic commo-
vetur omne tectum cavate vallis. Nec tan-
tum pondere suo abscindi saxa cre-
dibile est, sed cum flumina super ferantur
assiduus humor commissuras lapi-
dis extenuat et cotidie hiis
ad que religatus est aufert et illam
ut ita dicam pellem qua continetur
abradit. Deinde longa per evum di-
minutio usque eo infirmat illa
que cotidie attrivit ut desinant
esse oneri ferendo. tunc saxa vaste
ponderis decidunt, tunc illa pre-
cipitata rupes quicquid ab ictu
repercussit non patitur consiste-
re. sonitu venit et ruere omnia visa
repente ut ait Virgilius noster. hec
motus succutientis causa erit.
ad alteram transeo. Rara terre na-
tura est multumque habens vacui per has
raritates spiritus fertur et ubi maior
influxit nec emittitur concutit terram.
Hec placet et aliis ut paulo ante
retuli causa, si quid apud te profe-
ctura testium turba est. hanc etiam Cali-
stenes probat non contemptus vir. fuit
enim illi nobile ingenium et furi-
bundi regis impaciens. Hoc est Ala-
xandri crimen eternum quod nulla virtus nulla
bellorum felicitas redimet. nam
quotiens quis dixerit occidit Persarum
multa milia, opponetur et Calli-
stenem. Quotiens dictum erit occidit
Darium penes quem magnum
erat, opponetur et Calistenem. quotiens
dictum erit omnia oceano
tenus vicit, ipsum quoque tempta-
vit novis classibus et imperium ex an-
gulo Tracie usque ad orientis ter-
minos protulit, dicetur sed Calistenem occidit.
Omnia licet antiqua ducum re-
gumque exempla transierit, ex hiis que
fecit nichil tam magnum erit quam
scelus. Hic Calistenes in libris in
quibus describit quemadmodum Helice Bu-
risque mersa sint, quis illas casus
in mare vel in illas mare immiserit, dicit id quod

in porre parte domorum quo spiritus intrat terram per occulta foramina, quem ubicumque illa et sub mari deinde cum obstructi sunt ille tramites per quos descendebat, reditum autem illi a longo resistentes aque abstulerint, huc et illuc fertur et sibi ipse occurrens terram labefacit. Ideo frequentissime mari apposita vexantur et inde neptuno hec assignata maris movendi potentia. Quisquis primas litteras didicit scit illum apud homerum ennosigeum vocari.

Spiritum esse huius mali causam et ipse consentio. De ego disputabo quomodo intret hic spiritus: utrum per tenuia foramina nec oculis comprehensibilia an per maiora ac patentiora, et utrum ab ima an per summa terrarum. Hoc incredibile est: nam in nostris quoque corporibus cutis spiritum respuit, nec est illi introitus nisi per quem ducitur, nec consistere quidem a nobis receptus potest nisi in laxiore corporis parte; non enim inter nervos pulpasve, sed in visceribus et patulo interioris partis recessu commoratur. Idem de terra suspicari licet, vel ex hoc quod motus non in summa terra circave summa est, sed subtus et ab imo. Huius indicium est quod altitudinis immense maria iactantur, motis scilicet his super que fusa sunt. Ergo verisimile est terram altius moveri et illic spiritum in cavernis ingentibus concipi. Immo inquit, quemadmodum frigore horror, sic terras quoque tremor sequitur, sic terras quoque spiritus extrinsecus accedens quassat. Quod nullo modo potest fieri. Algere enim debet ideo, ut illi accidat quod nobis, quos externa causa in horrorem agit.

Accidere autem terre simile quiddam nostre affectioni, sed non ex simili causa, concesserim. Illam interior et altior iniuria debet impellere; cuius rei argumentum vel maximum potest hoc esse, quod cum vehementi motu adapertum ingenti ruina solum est, totas non numquam urbes et recipit hiatus ille et abscondit.

Thucidides ait circa peloponnesiaci belli tempus athalanten insulam aut totam aut certe maxima ex parte suppressam. Idem sidone accidisse possidonio crede. Nec ad hoc testibus opus est; meminimus enim terris interno motu divulsis loca disiecta et campos interisse. Quod iam dicam quemadmodum existimem fieri.

Cum spiritus magna vi in vacuum terrarum locum penitus applicavit, cepit rixari et de exitu cogitare. Id sepius ergo latera ipsa inter que latet percutit, supra que urbes interdum site sunt. Hec non numquam adeo concutiuntur ut edificia superposita procumbant, non numquam in tantum ut parietes quibus fertur omne tegimen caverne decidant in illum subterraneum vacuum, toteque urbes in immensam altitudinem vergant. Si vis credere, aiunt aliquando ossam olimpo coherisse, deinde terrarum motu recessisse et scissam unius magnitudinem montis in duas partes. Tunc effugisse peneon, qui paludes quibus laborabat thessalia siccavit, abductis in se que sine exitu stagnaverant aquis.

Ladon flumen inter elin et megalopolim medius est, quem terrarum motus effudit.

Per hec quid probo? In laxos specus (hoc enim aliud appellem loca vacua) spiritum convenire. Quod nisi esset, magna terrarum spatia commoverentur et una multa titubarent. Nunc exigue partes laborant nec umquam per ducenta milia motus extenditur. Ecce hic qui implevit fabulis orbem non transcendit campaniam. Quid dicam, cum chalcis tremuit, thebas stetisse? Cum laboravit egium, tam propinquas illi patras de motu audisse? Illa vasta concussio que duas suppressit urbes helicen et burin, circa egium constitit. Apparet ergo in tantum spatium motum pertendere, quantum illa sub terris vacui loci inanitas pateat.

Poteram ad hoc probandum abuti auctoritate magnorum virorum, qui egiptum numquam tremuisse tradunt. Rationem autem huius rei hanc reddunt, quod ex limo tota concreverit. Tantum enim, si homero fides est, aberat a continenti pharos quantum navis diurno cursu metiri plenis lata velis potest. Sed continenti admota est; turbidus enim defluens nilus multumque secum limum trahens et eum subinde apponens prioribus terris egiptum annuo incremento semper ultra tulit. Inde pinguis et limosi soli est nec ulla intervalla in se habet, sed crevit in solidum arescente limo, cuius pressa erat et sedens structura, cum partes glutinarentur, nec quicquam inane intervenire poterat, cum solido liquidum ac molle semper accederet. Sed movetur et egiptus et delos, quam virgilius stare iussit

nius tremuitque celi dedit et gemitum. Auctores hanc philosophi quoque credula natio dixerunt non moveri auctore Pindaro. Thucidides ait antea quidem immotam fuisse, sed circa Peloponnesiacum bellum tremuisse. Callisthenes et alio tempore ait hoc accidisse. Inter multa inquit prodigia quibus denuntiata est duarum urbium Helices et Buris eversio, fuere maxime notabilia columna ignis immensi et Delos agitata. Quam ideo stabilem videri vult, quia mari imposita sit habeatque concavas rupes et saxa pervia que dent deprehenso aeri reditum. Ob hoc et insulas esse certioris soli, urbesque eo tutiores quo propius ad mare accesserint. Falsa hec esse Pompeia et Herculaneum sensere. Adice nunc quod omnis ora maris obnoxia est motibus. Sic Pathos non semel corruit, sic nobilis et huic iam familiaris malo Nicopolis. Cyprum ambit altum mare et agitatur; et Tyros et ipsa tam movetur quam diluitur. Hec fere redduntur cause quibus tremit terra. Quedam tamen propria in hoc Campano motu accidisse narrantur quorum ratio reddenda est. Diximus sexcentarum ovium gregem exanimatum in Pompeiana regione. Non est quare hoc putes ovibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri; nec id mirum est. Multa enim mortifera in alto latent. Aer ipse, qui vel terrarum culpa vel pigritia et eterna nocte torpescit, gravis haurientibus est, vel corruptus internorum ignium vitio, cum e longo situ emissus est, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum affert nova genera morborum. Quid quod aque quoque inutiles pestilentesque in abdito latent, ut quas numquam usus exerceat, numquam aura liberior verberet. Crasse itaque et gravi caligine sempiterna tecte nichil nisi pestiferum in se et corporibus nostris contrarium habent. Aer quoque qui mixtus est illis quique inter illas paludes iacet, cum emersit, late vitium suum spargit et haurientes necat. Facilius autem pecora sentiunt, in que pestilentia incurrere solet, quo avidiora sunt; aperto celo plurimum utuntur et aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oves vero mollioris nature quo propiora terris ferunt capita correptas esse non miror, cum afflatum aeris diri circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille et hominibus si maior exisset, sed illum copia aeris sinceri extinxit antequam ut ab homine posset trahi surgeret. Multas autem terras habere

mortifera vel ex hoc intellige quod tot venena nascuntur non manu sparsa sed sponte, solo scilicet habente ut boni ita mali semina. Quid quod pluribus Italie locis per quedam foramina pestilens exalatur vapor quem non homini ducere non fere tutum est. Aves quoque si in illum inciderint, antequam celo meliore leniatur, in ipso volatu cadunt, liventque corpora et non aliter quam per vim elise fauces tument. Hic spiritus quamdiu terra se continet tenui foramine fluens, non plus potentie habet quam ut despectantia et ultro sibi illata conficiat. Ubi per secula conditus tenebris ac tristitia loci crevit, in mora ipsa ingravescit, mora peior, quo segnior. Cum vero exitum nactus est, eternum illud umbrosi frigoris malum et infernam noctem solvit ac regionis nostre aera infuscat. Vincuntur enim meliora peioribus; tunc etiam ille spiritus purior transit in noxium. Inde continue mortes et monstrosa genera morborum, ut ex novis orta causis. Brevius autem aut longius malum est, prout vitia valuerunt, nec prius pestilentia desinit quam spiritum illum gravem exercuit laxitas celi ventorumque iactatio. Illa quoque aliquot insanis attonitisque similes discurrere fecit metus qui excutit mentes ubi privatus ac modicus est; quid ubi publice terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur? Quid mirum animos inter dolorem et metum destitutos aberrasse? Non est facile inter magna mala non desipere. Itaque levissima fere in tantum ingenia venere formidinis ut sibi exciderent. Nemo quidem sine aliqua iactura sanitatis expavit, quisque furenti similis est qui timet. Sed alios cito timor sibi reddit, alios vehementius perturbat et in dementiam transfert. Inde inter bella erravere lymphatici; nec usquam plura exempla vaticinantium invenies quam ubi formido mixta religioni mentes pepulit. Statuam divisam non miror, cum dixerim montes a montibus recessisse et ipsum diruptum esse ab imo solum. Hec loca vi quadam et vasta convulsa ruina, tantum evi longinqua valet mutare vetustas, dissiluisse ferunt cum protinus utraque tellus

Una forte venit nunquam in paulo
et ingens. Hesperium scedo latus abrupit
dit. Apua [illegible] et urbes [illegible] que di
ductas augustas in [illegible] idem videns
totas regiones a suis sedibus revul
sit [illegible] iam quod [illegible]
fuerat videns et urbium si [illegible]
[illegible] tu post non gentem et esse
et aliquo [illegible] igne [illegible]
quorum [illegible] ut ex tota [illegible]
[illegible] inde [illegible] in tribus [illegible]
[illegible] et [illegible] a [illegible]
eripuit [illegible] hac in [illegible] qua
[illegible] celebrant [illegible]
[illegible] Aliquando autem
[illegible] impetus [illegible] ex infimo ne
[illegible] Mirum [illegible] in quibus [illegible]
[illegible] perangusta civitas [illegible]
[illegible] [illegible] spatia edi
[illegible] dum [illegible] aliquis
de [illegible] statue
ad [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] fortasse in
[illegible] diruptum [illegible]
[illegible] fugam [illegible]
illud [illegible] deductis
edificia angulus [illegible]
iterum [illegible] ne [illegible]
[illegible] a febribus
neglegentius [illegible]
ta [illegible] motus [illegible]
[illegible] parietes et
totas [illegible] domos et pilas
[illegible] dissipat. Quid
[illegible] dignum [illegible]
[illegible] caput [illegible]
duas statuas [illegible]
[illegible] motus [illegible] cum
[illegible] campana [illegible]
[illegible] damno [illegible]
ut [illegible] [illegible]
ad [illegible] a [illegible] non
erat in [illegible]
[illegible] causa
[illegible] obsecrabat [illegible]
[illegible] quibus [illegible]
[illegible] dubites et hec
[illegible] maxime [illegible]
in urbes [illegible]
[illegible] alia [illegible]
[illegible] motus [illegible]
[illegible] veteris [illegible]
[illegible] Reliquie domorum [illegible]
[illegible] idem posse [illegible]
[illegible] ea [illegible]
[illegible] [illegible] dignum
memoria [illegible]
et [illegible] forte [illegible]

[illegible] laudabam [illegible] se
[illegible] stellas [illegible]
erat [illegible] altam [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] petulantes [illegible]
[illegible] et [illegible] audivi
[illegible] indisse [illegible]
[illegible] tunc [illegible] dum [illegible]
[illegible] ad ipsas [illegible] illa
[illegible] [illegible] pertinet [illegible]
ut [illegible]
magis refert [illegible] si [illegible]
[illegible] altum [illegible]
et [illegible] [illegible]
[illegible] et
[illegible] sinuavit et
[illegible] ego [illegible] fera
[illegible] [illegible]
[illegible] sagittam [illegible]
Charontem [illegible] fluminibus
et [illegible] magis ne [illegible] petivi
Virgilii [illegible] [illegible]
[illegible] impetu aggre
[illegible] Diana [illegible]
[illegible] sive [illegible] minax [illegible]
[illegible] refert [illegible]
[illegible] abla
[illegible] hic [illegible] a nobis abla
[illegible] hic [illegible] dolor hic [illegible]
[illegible] corrupti [illegible] hic [illegible]
[illegible] ob [illegible] hic [illegible]
[illegible] pusilla [illegible]
[illegible] ibat [illegible]
[illegible] securus [illegible]
[illegible] illa [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] securus
[illegible] fulminatis [illegible]
[illegible] [illegible] celum et
ignes [illegible] in [illegible]
[illegible] Securus [illegible]
[illegible] compagibus [illegible] tristes [illegible] ste
[illegible] regna [illegible]
illa [illegible] et [illegible]
[illegible] ad
[illegible] magna [illegible]
[illegible] magna [illegible] si [illegible]
esse [illegible] si [illegible]
[illegible] si [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] si [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] sive
illa [illegible] sive morbi [illegible] sive
[illegible] gladii sive [illegible]
fragor sive [illegible] ruina [illegible] sive
vastans [illegible] urbes agros [illegible]
pari clade [illegible] illa
[illegible] Quid [illegible]
[illegible]

stabit

vade fortit[er]. vade solut[us] nich[il] dab-
turus reddes. Non de re sed de t[em]p[or]e q[uo]
satis q[uo]d quisq[ue] facies. ut rogamus
ut timueris ut te petiit ? aliq[ui]d ma-
li exitu[m] tuleris ictu[s] Rex una te
q[ui] re uit exspectat et tonus melior
ac tutior. illic no[n] tremunt terre ut
mi[hi] ? ueti nec magno nubium fra-
gore ? no[n] ? redia regiones
urbes q[ue] uastabimus naufragiu[m]
totas classes sorbebu[n]t motus est
no[n] arma ? disposita uel ulis
et nimia[m] p[ro]ximae multoru[m] vndiq[ue]
par ? pestilencia et cade-
res ? ? ? aedibus
rogi ? leue ? q[uo]d timemus ?
ne ? ? ? ? ? ?
deat. Ergo ? timeat ? ? ?
me ? ? ista quasit. que
? et ? munira[m] ? no[n] sunt
? uenit. Helice Burisq[ue] totas
sua ? accepit. ego de una corpu-
scul[o] timea[m]. sup[er] opida duo ? ?
? duo ? ? ? ?
? ? tribus ? ?
? ? multa alia alijs locis ?
? ? ? ? terra ? infra
se mare ? Ergo ? ?
? ? ? ne ? ? ?
? ? ? funda ? ?
ultimum supremum timeam ? potes
itaq[ue] ipse te cogitare ? ?
mortis ? ? ? uos ? fac[it]
hic ? qui ? ? ? ? ?
? ? ? ? ista dila-
? ? ? ? et fulmina ? ?
? ? ? ? cogitam[us] ? ?
? ? ? ? ? ? et laqu-
? ? ? ? ? putabis ? ?
? ? ? ? putas ? ?
illos ? ? ? ? ? te
? ? ? ad illos ? ?
? et ? ? ? ? ?
? ? ? ? ut ? ?
? fugiet ? ? ? et mag-
? modicum ? Elegimus ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?
? et ? ? ? aliquam ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ?
? ? officium ? ? ?
malorum ? ? ? ? ? ?
illam ? timet ? ? ?
? ? ? meditare ne mortis

? ? ? ? ? illam
tibi ? ? ? ? ?
? ? ? tulerit ? ? ille et
obuiam ? Liber sextus in-
cipit de cometis ? ? ?

Nemo usq[ue] ? ? ? ? ? ?
? ? in terra ? ut ad
? ? ? ? ac tota
? ? ? ? ubi
nouum aliq[uo]d e celo ?
? ? ? ? solita ? ?
magn[itu]dinem ? ? ? ?
? ? ? ? ut ? ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ?
? ? si insolite ? ? ?
? ? ? hic itaq[ue] ? ?
astrorum ? ? ? ? ? pulc[h]ri-
? ? ? ? ? ?
? alic[ui] ? ? ? ?
? ? ? ? sol ? ?
? ? ? ? ? obscurat luna
? ? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?
? trepidat ? ? illa
? ? ? sol ? ut
? ? ? ? ? ? et
? ? ? ? clau-
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?
et dat noctibus spacium ? ?
abscondit ? ? ? ? ?
? ? ? ? calore ?
? ? remissionibus
? ? ? ? luna ?
? ? ? sibi ? ob
? Hec ? ? ? ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ? ? ?
? ? ? ? ?
? ? ? ? ? magnum
? ? de ? cometis ? ?
rare et ? ? ? ? ap-
paruit ? ? ? ? ? ?
et ? ? de ? ?
? ? ? ? debeat ? ?
? ? Nec ? ? ? ? ?
? qui ? ? ? ? ?
prodigium. ? itaq[ue] et ?
? ? ? digna sit ? ?
? ? ? ? ? aliud ?
? ? ? ? ? ?
? ? ? de stellarum ?
? ? ? flamma ? ? et

in suos usus affluat et expirato illos flu-
ctibus lune et talem, unde descendit
an non sunt flammei orbes sed solidum
quoddam terrenumque corpus quod per igneos tra-
ctus labentia in splendorem trahunt
caloremque non de suo clara. In qua
opinione magni fuere viri qui sidera
crediderunt ex duro concreta et ignem
alienum pascentia. Nam per se inquiunt
flammam diffugeret nisi aliquid haberet quod
teneret et a quo teneretur conglobatamque nec
stabili inditam corpori profecto iam mundus
turbine suo dissipasset. Ad hec investigan-
da proderit querere num comete condi-
tionis sint cuius superiora videntur. Nam cum
illis habere quedam communia, ortus et occasus
faciem quoque quamvis spargantur et longius exeant
eque ignei splendidique
sunt. Itaque si omnia terrena sidera sunt
his quoque eadem sors erit. Si vero nichil aliud
quam purus ignis sunt manentque per menses
senos nec illos conversio mundi solvit
et velocitas, hii quoque possunt et tenui con-
stare materia nec ob hoc discuti assiduo
celi circumactu. Illo quoque pertinebit hoc
excussisse ut sciamus utrum mundus
terra stante circueat an mundo stante
terra vertatur. Fuerunt enim qui dicerent nos
esse quos rerum natura nescientes ferat
nec celi motu fieri ortus et occasus
sed ipsos oriri et occidere. Di-
gna res est contemplatione ut sciamus in
quo rerum statu simus pigerrimam sor-
titi an velocissimam sedem, circa nos
deus omnia an nos agat. Necessarium
est autem veteres ortus cometarum habere
collectos; deprehendi enim propter raritatem
eorum cursus adhuc non potest nec explo-
rari an vices servent et illos ad
suum diem certus ordo producat. Nova hec
celestium observatio est et nuper in Greciam
invecta. Democritus quoque subtilissimus
antiquorum omnium suspicari se ait plures
stellas esse que currunt, sed nec numerum
illorum posuit nec nomina, nondum com-
prehensis quinque siderum cursibus. Eudo-
xus primus ab Egipto hos motus
in Greciam transtulit. Hic tamen de comet-
is nichil dicit, ex quo apparet apud E-
giptios quidem quibus maior celi
cura fuit hanc partem elaboratam.
Conon postea diligens et ipse inqui-
sitor defectiones quidem solis
servatas ab Egiptiis collegit, nullam
autem mentionem fecit cometarum non

preteriturus si quid explorati apud illos
comperisset. Duo certe qui apud Chaldeos
studuisse se dicunt, Epigenes et
Apollonius Myndius peritissimus inspi-
ciendorum naturalium, inter se dissident. Hic
enim ait cometas in numero stellarum erra-
ticarum poni a Chaldeis tenerique cursus
eorum. Epigenes contra ait Chaldeos nichil
certi de cometis habere comprehensi, sed videri
illos accendi turbine quodam aeris concita-
ti et intorti. Primum ergo si tibi vide-
tur opiniones huius ponamus ac refellamus.
Huic videtur plurimum virium habere ad omnes
sublimium motus stella Saturni. Hec cum proxima
signa Marti premit aut in lune viciniam tran-
sit aut in solis incidit radios, natura vento-
sa et frigida contrahit pluribus locis
aera conglobatque, deinde si radios solis
assumpsit, tonat fulguratque; si Mar-
tem quoque consentientem habet, fulminat. Preterea
aliam materiam habent fulmina, aliam
fulgurationes. Nam aquarum et omnis humidi
evaporatio splendores tantum celi nec
ultra noxios movet; illa autem cali-
dior siccior terrarum exalatio fulmina
extundit. Trabes vero et faces que
nullo alio inter se quam magnitudine distant
hoc modo fiunt. Cum humida terrenaque
in se globus aliquis aer clausit
quem turbinem dicimus, quocumque fertur prebet
speciem ignis accensi, qui tamdiu durat
quamdiu mansit aeris illa complexio
que humidi intra se terrenique multum vehebat.
Ut a proximis mendaciis incipiam, falsum
est faces et trabes exprimi turbine;
turbo enim circa terras concipitur ac fertur
et ideo arbusta radicitus evellit et
quocumque incubuit solum nudat, silvas
quandoque et tecta corripit, inferior
fere nubibus, utique numquam altior;
at contra trabes editior celi pars
ostentat. Itaque numquam nubibus obsti-
terunt. Preterea turbo omni nube velocior
rapitur et in orbe vertitur, super ista
velociter desinit et ipse se in sua rumpit.
Trabes autem non transcurrunt nec pretervolant
ut faces sed commorantur et in eadem celi
parte collucent. Carimander quoque in eo
libro quem de cometis composuit ait
Anaxagore visum grande insolitumque
celo lumen magnitudine ample
trabis et id per multos dies fulsi-
sse. Calistenes tradit antequam Burin
et Helicen mare absconderet. Aristoteles
ait non trabem illam sed cometem
fuisse; ceterum ob nimium ardorem

Epigenes
Appollonius
Trabes
Carimander
Calistenes
Arist

non apparuisse sparsos ignes sed praecedere
ipse tamen iam lumine flagrantem redditum pro
cometis facie. Unquo igne multa quidem fu-
erunt digna que notarentur. Nichil tamen magis
quam quod ut ille fulsit in celo statim Burin
et Helicen mare [illegible]. Numquid ergo Aristoteles
non illam tamen sed omnes trabes cometas
esse [illegible] haec differentia quod his con-
tinuus ignis est, ceteris sparsus. Trabes
enim flammam equalem habent, ut in nullo lo-
co intermissam a languidam; in ultimis vero
partibus coactam, qualem fuisse illa de
qua modo rettuli Callisthenes tradit.

Epigenes — Duo genera cometarum

Duo inquit Epigenes genera cometarum sunt:
alii ardorem undique effundunt
nec locum mutant; alii in unam partem ignem
vagum in modum come porrigunt et stel-
las praetermeant. Quales duo etate nostra

ty duos cometas Seneca dicit se vidisse

visi sunt. Illi priores criniti undique et im-
moti humiles fere sunt et hisdem
causis quibus trabes faces [illegible] conflati
ex intemperie aeris turbidi multa secum ari-
da humidaque terris exhalata versantis.
Potest enim spiritus per angusta elisus accen-
dere supra se positum aera plenum ali-
mentis idoneis igni. Deinde propellere
[illegible] ne ex aliqua causa refluat
rursus ac remittatur. Deinde iterum prius
die ac sequentibus consurgere et eundem
unde locum in flammae videmus [illegible]
tas per complures dies [illegible]
dire pluvie que et alia tempestatum
genera ad proprium redeunt. Ut breviter
autem voluntatem eius exprimam, eadem fere
ratione hos cometas existimant quam
sunt ignes turbine electi. Hoc unum in-
terest, quod illi turbines ex superiori parte
in terras deprimuntur; hi de terra in superiora
elevantur. Adversus hec multa dicuntur: primum
si ventus in causa esset, numquam cometes
sine vento appareret; nunc autem et quietissimo
aere apparet. Deinde si vento fi-
eret, cum vento caderet; et si vento inci-
peret, cresceret vento ~~hic accederet illud~~
eo quod esset ardentior; quo ille incita-
tior. His accedit illud quoque quod ventus
multas aeris partes impellit; cometes
in uno loco apparet et ventus in sublime
non pervenit; cometes autem visuntur supra
quam ventis ire licet. Transit deinde ad illos
quos ait certiorem habere stellarum speciem
qui et procedunt et signa pretereunt.
Hos ait ex eisdem causis fieri quibus illos
quos dixit humiliores. Hoc tantum interesse
quod terrarum exhalationes multa secum arida
ferentes celsiorem petant partem et in [illegible]

norum vel aquilone pellantur. Deinde si
illos aquilo pelleret, ad meridiem sem-
per fugerent, quo ventus hic intendit. At qui-
[illegible] variae cucurrerunt, alii in ortum, alii in occa-
sum, omnes in flexum, quod iter non daret
ventus. Deinde si aquilonis illos im-
petus a terris in altum levaret, aliis
ventis non orirentur cometae; atqui
oriuntur. Illam nunc rationem eius utra-
que utitur refellamus. Quicquid humidi
aridique terra efflavit, cum in unum
coit, ipsa discordia corporum spiritum
versat in turbinem. Tunc illa vis venti
circumeuntis quicquid intra se comprehend-
it accendit et levat in altum ac
tamdiu manet splendor ignis expressi
quamdiu alimenta sufficiunt; quibus
desinentibus et ipse subsidit. Qui
hoc dicit non notat qualis sit tur-
binum cursus et qualis cometarum. Illo-
rum rapidus ac violentus et ipsis ven-
tis velocior; cometarum lenis et
qui per diem noctemque quantum transierit
abscondat. Deinde turbinum [illegible] motio
vaga est et disiecta et ut Sa-
lustii utar verbo vertiginosa; come-
tarum autem composita et destinatum
iter carpens. Numquid enim accede-
[illegible] quoque sidera rapi vento
vel turbine rotari? Non, ut puto.
[illegible] quod non est illis perturbatio et
impotentia cursus. Ad cometas idem
[illegible] non confusi, ut turba
[illegible] ut abscedat illos
talis turbulentia et in constantibus [illegible]
Deinde etiam si alteri isti comprehende-
rent humida et arida [illegible]
altius exprimere possent non tamen supra
lunam efferrent. Omnis illis usque
ad nubila motus est. Cometes autem
immixtos stellis videmus per superiora
[illegible] labentes. Ergo verisimile non
est in tam spatium perseverare turbinem
qui quanto maior est, maturius cor-
rumpitur. Utrumlibet itaque eligat:
nam levis vis non poterit
tam magni et concitata [illegible] ipsa
se frangit. Sed istos humiliores
ille cometas [illegible] ut [illegible] non
ex alio [illegible] quia plus terreni habent
[illegible] illos sua parte [illegible]
At qui [illegible] hi cometes diu-
turnioribus [illegible] pleniori [illegible]

Salustius

sit. Nam eo dum magis apparet nisi ma-
ioribus interuallis ... instigatur ... dica-
tur non posse diu uiuere pre-
ter super lunam usque in stellarum lo-
cum excessit. Nam ipse efficit cometem plu-
rimum uictor nisi ipsos luctatio. Sed dum
non potest esse nam tum magis et incita-
tus est uolutatus et magis simile
turbinis [illegible] cedit illa ut tempe-
statis maior potuit ... procellis ... plus
habuit ... tanto magis temporis breuius
... summum uenerit remittitur
... molestia uere et ita grata-
... sui sedat. Nam iterum
turbinem toto die uidit necque habe-
... uelocitatis eius et ni-
... molesta ... ualen-
tiores ... ad ualu ...
ero ... solutior laxior
que et obhoc diffundi. Adice
nunc quod ... summum peruenit nisi
sideribus ... uterque ... motu
qui ... turbinis ... solutos ...
et illa confusio quam ... rotandus erat
omni uictorum ... uim ... dissipari. Et tunc ... fortis
... pugnet ... diu ... cessit ...
... in alto non sunt ignibus
turbinem illatus in ipse quod permanet
... incredibile
quod ut turbinem longior mora
quam ... motu contrario ... pro-
... ille ... qui
rapit celum ... quod ... re-
... uoluntate ... dicit
... aliquid aduocatum quod si ullo
... qui sex mensibus apparuerunt
... debet esse motus ...
... ita ... diuinus et assiduus
... sine intermissione ...
... mouens et redeuns et turbine
illatus uere ... eius ...
perditus fit. Nam qui ...
orbita ... super lunam ...
motus irreuocabilis ... ut ...
tatus qui ut resistat ut ... illa
... superior ... sibi more
... turbine molestissimum
et perturbatissimum tempestatis genus
... sidera ordinem ...
... et ... disposita ... fug-
... Credamus igitur ...
acto turbine accendi et ... plu-

... uel ... opiniones ... cometis uel ...
sideris longe et puto esse ... quid sit
id quod igne efficit turbinum at
rotunda facies ... et in eodem uestigio
... et in columne modo ... ignem
se uoluunt. Ergo ignem ... quod conclusum
... pulsat ... et ille ... dicit quid longius est
et dissectus minimeque similis in orbe
coactus. Epigenem relinquamus et
aliorum opiniones persequamur. Quas antequam ex-
ponere incipiam, illud in primis presumendum
est: cometas non in una parte celi aspici
nec in signifero tantum orbe, sed tam in ortu
quam in occasu, frequentissime tamen circa septe-
trionem. Forma eius non est una ...
... diffusam ferunt ... quibus
in morem barbe flammam dependentem et
... qui undique circa se uelut comam
spargunt et quorum quibus ... non est
... in ... tendentes ...
... ista eadem uel ... quod ...
... eorum non ... longum tempus appareant
... ut ... comparare difficile
... illo ipso tempore quo apparent inter
... de his illorum non ...
... putant ... ait ... ua-
... Ita dat ... maiorem ...
... rubicundiorem et ... in
... de ductus ... in latera ... diffusos
... siue sit aliquid ... illorum siue non
... sunt eadem facie uere ...
Illud unum constat ... solitum appa-
rere nouam sideris faciem ... dissipa-
tam ignem trahentem ... combustam ...
... plures ... ex stellis errantibus
altera se alteri applicuit, confuso in unum
duarum lumine faciem longioris sideris
reddi. Hoc non tantum fit cum stella
stellam attigit, sed etiam cum appropin-
quauit; interuallum enim quod inter duas est
illustratur ab utraque inflammaturque et
longum ignem efficit. His illud respondemus:
certum esse numerum stellarum mobilium, sole-
re autem eodem tempore et has apparere et cometem.
Ex quo manifestum fit non illarum coitu
fieri cometem, sed proprium et sui iuris esse.
Etiamnunc frequenter stella sub altioris stelle
uestigium uenit et Saturnus aliquando super
Iouem est et Mars Venerem aut Mercu-
rium linea recta despicit, nec tamen propter
hunc concursum, cum alter alteri subdit, cometes
fit; alioquin annis omnibus fieret. Omnibus
enim aliquae stelle in eodem signo simul sunt.
Si cometem faceret stella stelle super-
ueniens, momento esse desineret.

Omnia eius velocitas inferentium et sideris
omnibus siderum defectio breuis est [illegible] illas
idem tempus qui ea inuenerat absconditur
videntque solem et lunam multum exiguum
tempus sub obscuratis cepit liberari ergo
celerior est si sit stellis congressio
tardis minoribus. At qui commixtus serius
inceptibus manet eo non accidet [illegible]
duarum stellarum conuentu congruenti ille
non diu non cohere possunt. et necesse est
illas ex celeritate sue separacionis
ea ista nobis minima videtur celeritas in
intervallis inconiunctibus dissidet [illegible] quo
pro alia stella usque ad alteram longe
mittitur ita ut utraque media videatur
non sunt magis regione deducte.
Stellarum vero duarum lumine miscetur
et prius unius speciem recipere sic quando
rubicunda sit miscetur sol in ipsum quando
vespertina et autem matutina flauescunt
[illegible] quoque alterius sol insit tantum qua
primum magis in efficitur sol eius quam
ista succedit stellarum non est cadit [illegible]
tenua demum inter hora ut infra lunam
in tractu minima nascitur. Superiora [illegible]
et [illegible] sunt et colorem suum [illegible]
ea si quid tale accidet non habet
morum [illegible] extinguitur [illegible] sic [illegible]
que sole luna ne [illegible]
[illegible] spatium ex sole [illegible] Nec ergo
[illegible] diu prolongat si quod tale
quo medium inter duas stellas spatium
[illegible] ex [illegible] labitur in utraque
in [illegible] manet conceptum morari [illegible]
solet stellis intra superiorem [illegible]
[illegible] at [illegible] tenuit
non magis [illegible] illius tempore [illegible] appa-
ruit [illegible] longe ullius [illegible] non [illegible]
Quidam ab antecedentia illa dici-
mus [illegible] stellas. v. [illegible]
[illegible] obscuritas [illegible] in [illegible]
[illegible] pocula [illegible] [illegible]
[illegible] ignatis [illegible] [illegible]
ut [illegible] demum [illegible] ad extrema [illegible]
[illegible] [illegible] instruit quedam stelle
[illegible] ut [illegible] nove que [illegible]
stantibus [illegible] et maiore [illegible] stell-
[illegible] prorogat igne. Hec [illegible] que
[illegible] leuissime [illegible] eius [illegible]
[illegible] inordinatum [illegible] [illegible] stelle
[illegible] [illegible] celi hora [illegible]
[illegible] in [illegible] [illegible] et alti [illegible]
[illegible] corporis quod ut [illegible]
[illegible] serenitate. Hinc [illegible]
igne [illegible] ut [illegible]

non possit [illegible] [illegible] quedam
et sunt fenestris per quas [illegible]
[illegible] influat [illegible]
qui ut in [illegible]
[illegible] in [illegible] labitur [illegible]
[illegible] apparet influxerit
ex illa utraque [illegible]
Solue ista quinque [illegible] brachia
[illegible] et in [illegible] [illegible] brachia
[illegible] [illegible] dicens iste [illegible] modo [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] quod sit
[illegible] [illegible] illi [illegible] [illegible]
celi quod sunt quod illo [illegible] solida
corpora adducet et ubi [illegible]
deinde [illegible] tale crassitudinis [illegible]
[illegible] et [illegible] poterit sit [illegible] quo
in summo [illegible] quod illa [illegible]
[illegible] non descendit et se [illegible] sua
frangit si ei non [illegible] ut [illegible]
poterit [illegible] ille [illegible] [illegible]
et [illegible] [illegible] sit ut id quidem
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] quibus [illegible] [illegible]
de medio [illegible] esse [illegible] [illegible]
[illegible] corpus [illegible] fulciat
Illud [illegible] [illegible] dici [illegible]
[illegible] fieri [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] non [illegible] [illegible] cadat. quia
[illegible] eius [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] dixerunt [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] non [illegible]
cadat [illegible] [illegible] [illegible] cadat
[illegible] [illegible] de [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] stellas moueri [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
omnes stellas [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
ista stellarum [illegible] [illegible]
non [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] comete et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] stellarum [illegible] et [illegible]
et [illegible] tradidit [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
et [illegible] libera [illegible]
[illegible] [illegible] belli [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] sole [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Deinde
paulatim [illegible] eius [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

totus intercidit. Quot ergo coire debent stellas ut tantum corpus efficiant? Mille in unum congreges numquam hunc habitum solis aequabunt. Attalo regnante initio cometes mediocris apparuit, deinde sustulit se diffuditque et usque in aequinoctialem circulum venit ita ut illam plagam caeli cui lacteo nomen est in immensum extensus aequaret. Quot ergo convenisse debent erraticae ut tam longum caeli tractum occuparent igne continuo? Contra argumenta dictum est, contra testes dicendum. Nec magna molitione detrahenda auctoritas Ephoro historico est. Quidam incredibilium relatu commendationem parant et lectorem aliud acturum si per quotidiana duceretur miraculo excitant. Quidam creduli, quidam negligentes sunt, quibusdam mendacium obrepit, quibusdam placet. Illi non evitant, hi appetunt. Haec in commune de tota natione quae approbari opus suum et fieri populare non putat posse nisi id mendacio aspersit. Ephorus vero non religiosissimae fidei, saepe decipitur, saepe decipit. Sicut hunc cometen qui omnium mortalium oculis custoditus est quia ingentis rei traxit eventum, cum Helicen et Burin ortu suo merserit, ait illum discessisse in duas stellas, quod praeter illum nemo tradidit. Quis enim posset observare illud momentum quo cometes solutus et in duas partes redactus est? Quomodo autem si est qui videt cometen in duas dirimi nemo vidit fieri ex duabus? Quare autem non adiecit in quas stellas divisus sit, cum aliqua ex quinque stellis esse debuerit? Apollonius Myndius in diversa opinione est. Ait enim cometen non unum ex multis erraticis effici, sed multos cometas erraticos esse. Non est, inquit, species falsa nec duarum stellarum confinio ignis extenti, sed proprium sidus cometes est, sicut solis ac lunae. Talis illi forma est, non in rotundum restricta sed procerior et in longum producta. Ceterum non est illi palam cursus: altiora mundi secat et tunc demum apparet cum in imum cursus sui venit. Nec est quod putemus eundem visum esse sub Claudio quem sub Augusto vidimus, nec hunc qui sub Nerone Caesare apparuit et cometis detraxit infamiam, illi parem fuisse qui post divi Iulii excessum ludis Veneris Genetricis circa undecimam horam diei emersit. Multi variique sunt, dispares magnitudine,

dissimiles colore. Aliis rubor est sine ulla luce, aliis candor et purum liquidumque lumen, aliis flamma et haec non sincera nec tenuis sed multum circa se volvens fumidi ardoris. Cruenti quidam, minaces, qui omen post se futuri sanguinis ferant. Hi minuunt augentque lumen suum, quemadmodum et alia sidera, quae clariora cum descendere maioraque ex propiore visuntur, minora cum redeunt et obscuriora, quia abducunt se longius.

Adversus haec protinus respondetur non idem accidere in cometis quod in ceteris, nam cometae prima die qua apparuerunt maximi sunt. Atqui debebant crescere quo propius accederent. Nunc autem manet illis prima facies donec incipiant extingui. Deinde quod adversus priores et adversus hunc dicitur: si errarent cometae essentque sidera, intra signiferi circulum moverentur, intra quem omnia sidera cursus suos colligunt. Numquam apparet stella per stellam; acies nostra non potest per medium sidus exire ut per illud superiora prospiciat. Per cometen autem non aliter quam per nubem ulteriora cernuntur. Ergo apparet illum non esse sidus sed levem ignem ac tumultuarium. Zeno noster in illa sententia est: congruere iudicat et radios inter se committere; hac societate luminis existere imaginem stellae longioris. Ergo quidam nullos esse cometas existimant, sed speciem illorum per repercussionem vicinorum siderum aut per coniunctionem cohaerentium reddi. Quidam aiunt esse quidem, sed habere cursus suos et post certa lustra in conspectum mortalium exire. Quidam esse quidem, sed non quibus siderum nomen imponas, quia dilabuntur nec diu durant et exiguo temporis mora dissipantur. In hac sententia sunt plerique nostrorum, nec id putant veritati repugnare. Videmus enim in sublimi varia ignium concipi genera, et modo caelum ardere, modo longos flammarum albescere tractus, modo faces cum igne vasto rapi. Iam ipsa fulmina, etsi velocitate mira simul et praestringunt aciem et relinquunt, ignes sunt aeris attriti et impressius elisi, ideoque nec resistunt quidem sed expressi fluunt et protinus pereunt. Alii vero ignes diu manent nec ante discedunt quam consumptum est omne quo pascebantur alimentum. Hoc loco sunt illa a Possidonio scripta miracula, columnae clipeique flagrantes aliaeque insigni novitate flammae, quae non in totum adverterent animos si ex consuetudine et lege decurrerent. Ad haec stupent omnes quae repentinum ignem ex alto afferunt, sive emicuit aliquid et effugit, sive compresso aere et in arduum coacto loco miraculi stetit.

Marginalia: eforo; apollonius; impugnat contra cometas; cometa non est stella; possidonius

ceciderit quod hoc aliquando lacuna procedentibus
tempore ether patuit et vastum in gremio suo
exclamare possis: quid hoc est? medium vi-
deo discedere celum pallentesque polo stel-
las que aliquando non expectata nocte fulserunt
et per medium eruperunt diem. Sed alia huius
rei ratio est quod alieno tempore apparet aer
et cum latere constat multos cometas non vi-
demus quia obscurantur radiis solis quo defi-
ciente quendam cometam apparuisse quem
sol vicinus texerat Possidonius tradit.
Sepe autem cum occidit sol sparsi ignes non
procul a sole videntur, videlicet ipsa stella
sole perfunditur et ideo aspici non potest, coma
autem radios solis effugit. Placet
autem multis cometas sicut faces
et signa tubas trabesque et alia ab-
stant celo denso fieri aere. Ideo cir-
ca septentrionem frequentissime apparent
quia illic plurimum est aeris pigri. Quare
ergo stat cometes et non procedit? dicunt quia
tam alimentum suum sequitur quamvis ad
superiora nisus sit, tamen deficiente mate-
ria ipse descendit. Sed neque ab
dextra levaque premit parte illa qua
illi via est, qua illum vena pabuli sui
ducit illo repit, non ut stella procedit
sed ut ignis pascitur. Quare ergo longo tempore
et apparet et non cito extinguitur? Sex
enim mensibus hic quem nos Neronis princi-
patu letissimo vidimus spectandum se prebuit
in diversum illi Claudiano circumactus.
Ille enim a septentrione in verticem surgens
orientem petiit semper obscurior; hic ab
eadem parte cepit sed in occidentem tendens
ad meridiem flexit et ibi se subduxit
oculis. Videlicet ille humidiora habuit et ad
aptiora ignibus que persecutus est; huic rur-
sus uberior fuit et plenior regio.
Huc itaque descendit invitante materia non
itinere. Quod apparet duobus quos spectavi-
mus fuisse diversum, cum hic in dextrum mo-
tus sit ille in sinistrum. Omnibus autem stellis
in eandem partem cursus est id est contrarius mun-
do. Hic enim ab ortu volvitur in occasum;
ille contrario in ortum eunt et ob hoc
duplex his motus est, ille quo eunt et hic
quo auferuntur. Ego nostris non assentior;
non enim existimo cometen subitaneum ignem
sed inter eterna opera nature. Primum quecumque aer creat
brevia sunt; nascuntur enim in re fugaci et
mutabili. Quomodo enim potest aliquid in aere id-
diu permanere cum ipse aer numquam idem ma-
neat? fluit semper et brevis illi quies est;
intra exiguum momentum in alium quam in quo
fuerat statum vertitur. Ut plurimum nunc
...[illegible] ut ... utrique varius ...
...[illegible] illi similiorissime sunt in quibus
...[illegible] et ex quibus solvuntur ... congrega-
...[illegible] degenerant ... in molem ... fieri

non potest ut ignis certus et corpore vago se
dem(?) et tam pertinaciter hereat, quam
vis nemque exsculpta(?) aptavit(?) ...
se alimento suo hereret, semper descenderet.
Ideo enim crassior aer est quo terris propior.
Numquam cometes in imum usque demittitur
nec appropinquat solo. Etenim ignis
aut id quo illum natura sua ducit, id est sursum,
aut eo quo trahit materia cui adhesit
et quam depascit. Nullis ignibus
ordinariis et celestibus inter flexum(?) ...
... [illegible] orbem. Atqui
hoc alii cometae fecerunt; nec solo
duo nostra etate fecerunt. Deinde
quod in temporibus accidit ...
dit ... accedit ... [illegible]
... fulvus ... valet ... [illegible]
que fudisse dicunt stelle et ca-
...[illegible] et servat acta(?)
Nullis ignibus non in suo mora ...
Illos dico divinis quos habet mundus
celestes quia partes eius sunt et opera
... at aliquis agitur et vadunt et
tenorem suum servant. Preterea quod
non alternis diebus ... mutaretur
ne fieret si ignis esset collecti-
vus et ex aliqua causa repentinus.
... et esset ... maior ... plenus aleretur ... malignius di-
... non dimisum ... quod ...
... [illegible] ... sicut apparet ... nocte ...
... [illegible] ... et sic
et fulmine et stella transcurrens et
ceteris aliis ignibus aere expressis
... in fuga est, non apparent nisi dum
cadunt. Cometes habet suam sedem
et ideo non cito expellitur sed emetitur
spatium suum, nec extinguitur sed exce-
dit. Si erratica, inquit, stella esset,
in signifero esset. Quis unum stellis
limitem ponit? Quis in angustum
divina compellit? Nempe hec ipsa sidera
que sola moveri credis alios atque
alios circulos habent. Quare ergo non
aliqua sint que in proprium iter et ab istis
remotum secesserint? Quid est cur
in aliqua parte celi pervium non sit?
Quod si iudicas non posse ullam
stellam nisi signiferum attingere, co-
metes potest sic alium habere circu-
lum ut in hunc tamen parte aliqua sui incidat,
quod fieri non est necesse, sed potest. Vide ne
hoc magis deceat magnitudinem
mundi, ut in multa itinera divisus
hinc et non unam deterat semitam, ce-
teris partibus torpeat. Credis autem
in hoc maximo et pulcherrimo corpore
inter innumerabiles stellas que
noctem decore vario distinguunt,
que numquam vacuum et inertem ...
patiuntur ... stellas ... ex quibus ...

se liceat. Certius scire fixum et immobilem ipsum. Et quis hic locum invenit cognoscit certe qua conversio stellarum ita horum observatio certius hunc ergo videbo. Multa sunt que esse concedimus, qualia sint ignoramus. Habere nos animum cuius imperio impellimur et revocamur omnes fatebuntur. Quid tamen sit animus ille rector dominusque nostri non magis tibi quisquam expediet quam ubi sit. Alius illum dicet spiritum esse, alius concentum quendam, alius vim divinam et dei partem, alius tenuissimum aerem, alius incorporalem potentiam; non deerunt qui sanguinem dicant vel calorem. Adeo animo non potest liquere de ceteris rebus ut adhuc ipse se querat. Quid ergo miramur cometas tam rarum mundi spectaculum nondum teneri legibus certis nec initia illorum finesque notescere, quorum ex ingentibus intervallis recursus est? Nondum sunt anni mille quingenti ex quo Grecia stellis numeros et nomina fecit, multeque hodie sunt gentes que tantum facie noverunt celum, que nondum sciunt cur luna deficiat et quare obumbretur. Hec apud nos quoque nuper ratio ad certum perduxit. Veniet tempus quo ista que nunc latent in lucem dies extrahat et longioris evi diligentia. Ad inquisitionem tantorum etas una non sufficit ut tota celo vacet. Quid quod tam paucos annos inter studia ac vitia non equa portione dividimus? Itaque per successiones ista longas explicabuntur. Veniet tempus illud quo posteri nostri tam aperta nos nescisse mirentur.

Harum quinque stellarum que se ingerunt nobis, que alio atque alio occurrentes loco curiosos nos esse cogunt, qui matutini vespertinique ortus sint, que stationes, quando in rectum ferantur, quare agantur retro, modo cepimus scire; utrum mergeretur Iupiter an occideret an retrogradus esset, nam hoc illi nomen imposuere cedenti, ante paucos annos didicimus. Inventi sunt qui nobis dicerent: erratis quod ullam stellam aut supprimere cursum iudicatis aut vertere. Non licet stare celestibus aut averti; prodeunt omnia; ut semel missa sunt vadunt; idem erit illis cursus qui sui finis. Opus hoc eternum irrevocabiles habet motus, qui si quando constiterint, alia aliis incident, que nunc tenor et equalitas servat. Quid ergo est quare aliqua redire videantur? Solis occursus speciem illis tarditatis imponit et natura viarum circulorumque sic positorum ut certo tempore intuentes fallant; sic naves, quamvis plenis velis eant, videntur tamen stare. Erit qui demonstret aliquando in quibus comete partibus currant, cur tam seducti a ceteris errent, quanti qualesque sint. Contenti simus inventis; aliquid veritati et posteri conferant. Per stellas inquit ulteriora non cernimus, per cometas aciem transmittimus. Primum si fit istud, non in ea parte qua sidus ipsum est spissi ignis ac solidi, sed qua rarus splendor excurrit et in crines dispergitur; per intervalla ignium, non per ipsos vides. Stelle inquit omnes rotunde sunt, comete porrecti; ex quo apparet stellas non esse cometas. Quis enim tibi concedit cometas longos esse? Quorum natura ut ceterorum siderum globus est; ceterum fulgor extenditur. Quemadmodum sol radios suos longe lateque dimittit, ceterum ipsi alia forma est, alia illi quod ex ipso fluit lumen, sic cometarum corpus ipsum corrotundatum, splendor autem longior ceterorum siderum apparet. Quare inquis? Dic tu mihi prius quare luna dissimillimum soli lumen accipiat, cum accipiat a sole; quare modo rubeat, modo palleat; quare lividus illi et ater color sit, cum a conspectu solis excluditur. Dic quare omnes stelle inter se aliquantum faciem dissimilem habeant, diversissimam soli. Quemadmodum nihil prohibet ista sidera esse quamvis similia non sint, sic nihil prohibet cometas eternos esse et sortis eiusdem cuius cetera, etiam si faciem illis non habent similem. Quid porro? Mundus ipse si consideres illum nonne ex diversis compositus est? Quid est quod in leone sol semper ardeat et terras estibus torreat, in aquario astringat hiemem, flumina gelu claudat? Et hoc et illud sidus eiusdem condicionis est, quamvis effectu et natura dissimile sit. Intra brevissimum tempus aries extollitur, libra tardissime emergit, et hoc tamen et illud eiusdem nature est, cum illud exiguo tempore ascendat, hoc diutius proferatur. Non vides quam contraria inter se elementa sint? Gravia et levia sunt, frigida et calida, humida et sicca; tota hec mundi concordia ex discordibus constat. Negas cometas stellam esse quia forma eius non respondeat ad exemplar nec sit ceteris similis. Vides enim quam similis illa sit que tricesimo anno revertitur ad locum suum huic que intra annum revisit sede

sua. Non ad unam natura formam opus suum prestat, sed ipsa varietate se iactat. Alia maiora, alia velociora aliis fecit, alia validiora, alia temperatiora; quedam eduxit a turba ut singula et conspicua procederent, quedam in gregem misit. Ignorat nature potentiam qui illi non putat aliquando licere nisi quod sepius facit. Cometas non frequenter ostendit; attribuit illis alium locum, alia tempora, dissimiles ceteris motus; voluit et hiis magnitudinem operis sui colere, quorum formosior facies est quam ut fortuitam putes, sive amplitudinem eorum consideres sive fulgorem, qui maior est ardentiorque quam ceterorum. Facies vero habet insigne quiddam et singulare, non in angustum coniecta et artata, sed dimissa liberius et multarum stellarum amplexa regionem.

Aristoteles ait cometas significare tempestatem et ventorum intemperantiam atque imbrium. Quid ergo? non iudicas sidus esse quod futura denuntiat? Non enim sic hoc tempestatis signum est quomodo future pluvie scintillare oleum et putrescere fungos, aut quomodo indicium est sevituri maris si marine in sicco ludunt fulice, volatusque paludes deserit atque alta supra volat ardea nubes. Sed sic quomodo equinoctium in calorem frigusque flectentis anni, quomodo illa que Caldei canunt, quid stella nascentibus triste letumve constituat. Hoc ut scias ita esse, non statim cometas ventos et pluvias minatur, ut Aristoteles ait, sed annum totum suspectum facit. Ex quo apparet illum non ex proximo que in proximum daret signa traxisse, sed habere reposita et compressa legibus mundi. Fecit is cometes qui Paterculo et Vopisco consulibus apparuit que ab Aristotele et Theophrasto sunt predicta; fuerunt enim maxime et continue tempestates ubique, at in Achaia Macedoniaque urbes terrarum motibus prorupte sunt. Tarditas, inquit, illorum argumentum est graviores esse et multum in se habere terreni; ipse preterea cursus; fere enim compelluntur in cardines. Utrumque falsum est; de priore dicam prius.

Que tardius feruntur graviora sunt? Quid ergo? stella Saturni, que ex omnibus iter suum segnissime efficit, gravis est? Atqui levitatis argumentum habet quod supra ceteras est. Sed maiore, inquis, ambitu circuit, nec it tardius quam cetere sed longius. Succurrat tibi idem me de cometis posse dicere, etiam si segnior illis cursus sit. Sed mendacium est dicere illos tardius ire; nam intra sextum mensem dimidiam celi partem transcurrit hic proximus. Prior intra pauciores menses recessit. Sed quia graves sunt, inferius deferuntur. Primum non defertur quod circumfertur. Deinde hic proximus a septentrione motus sui initium fecit et per occidentem in meridianam partem pervenit erigensque cursum obliquit. Alius ille Claudianus a septentrione primum visus non desiit in rectum assidue tollere se donec excessit. Hec sunt que alios moverent circa cometas, que me. Que an vera sint, dii sciunt, quibus est scientia veri. Nobis rimari illa et coniectura ire in occulto tantum licet, nec cum fiducia inveniendi nec sine spe.

Egregie Aristoteles ait numquam nos verecundiores esse debere quam cum de diis agitur. Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittimus, togam adducimus, si in omne argumentum modestie fingimur, quanto hoc magis facere debemus, cum de sideribus, de stellis disputamus, ne quid temere, ne quid imprudenter aut ignorantes affirmemus aut scientes mentiamur. Nec miremur tam tarde erui que tam alte iacent. Panetio et hiis qui videri volunt cometem non esse ordinarium sidus sed falsam sideris faciem, diligenter tractandum est an eque omnis pars anni edendis cometis satis apta sit, an omnis celi regio idonea in qua creentur, an quacumque ire ibi et concipi possint, et cetera. Que omnia tolluntur cum dico illos non fortuitos esse ignes sed intextos mundo, quos non frequenter educit sed in occulto movet. Quam multa preter hos per secretum eunt, numquam humanis oculis orientia. Neque enim omnia deus homini fecit. Quota pars operis tanti nobis committitur? Ipse qui ista tractat, qui condidit, qui totum hoc fundavit deditque circa se, maiorque est pars sui operis ac melior, effugit oculos; cogitatione visendus est. Multa preterea cognata numini summo et vicinam sortita potentiam obstrusa sunt, aut quod magis mireris oculos nostros et implent et effugiunt: sive illis tanta subtilitas est quantam consequi acies humana non possit, sive in sanctiore secessu maiestas tanta delituit et regnum suum, id est se, regit nec ulli aditum dat nisi animo. Quid sit hoc sine quo nichil est scire non possumus, et miramur si quos igniculos parum novimus, cum maxima pars mundi, deus, lateat. Quam multa animalia hoc primum cognovimus seculo, quam multa negotia ne quidem hoc. Multa venientis evi populus ignota nobis sciet; multa seculis tunc futuris cum memoria nostri exoleverit reservantur. Pusilla

hec magis illa sed quedam secreta sacra traduntur. Eleusinas servat quod ostendat revisentibus. Rerum natura sacra sua non semel tradit. Initiatos nos credimus, in vestibulo eius heremus. Illa archana non promiscue nec omnibus patent. Reducta sunt et in interiore sacrario clausa sunt. Ex quibus aliud hec etas, aliud quod post nos subibit aspiciet. Quid ergo? ista in notitiam nostram perducentur? Tarde magna provenit, utique si labor cessat. Id quod unum toto agimus animo nondum perfecimus, ut pessimi essemus. Adhuc in processu vitia sunt. Invenit luxuria aliquid novi in quod insaniat; invenit impudicitia novam contumeliam sibi; invenit deliciarum dissolutio et tabes aliquid tenerius mollius quo pereat. Nondum satis robur omne proiecimus. Adhuc quicquid est boni moris extinguimus. Levitate et polittura corporum muliebres munditias antecessimus, colores meretricios matronis quidem non induendos viri sumimus. Tenero et molli gressu suspendimus gradum; non ambulamus sed incedimus. Exornamus anulis digitos; in omni articulo gemma disponitur. Cotidie comminiscimur per que virilitati fiat iniuria ut traducatur, quia non potest exui. Alius genitalia excidit, alius in obscenam partem ludi fugit et locatus ad mortem infame armature genus et in quo morbum suum exerceat legit. Miraris si nondum sapientia opus suum implevit? Nondum tota se nequitia protulit. Adhuc nascitur, et huic omnes operam damus; huic oculi nostri, huic manus serviunt. Ad sapientiam quis accedit? Quis dignam iudicat nisi quam in transitu noverit? Quis philosophum aut ullum liberale respicit studium, nisi cum ludi intercalantur, cum aliquis pluvius intervenit dies quem perdere licet? Itaque tot familie philosophorum sine successore deficiunt. Achademici et veteres et minores nullum antistitem reliquerunt. Quis est qui tradat precepta Pironis? Pitagorica illa invidiosa turbe scola preceptorem non invenit. Sextiorum nova et Romani roboris secta inter initia sua, cum magno impetu cepisset, extincta est. At quanta cura laboratur ne cuius pantomimi nomen intercidat! Stat per successores Piladis et Bathilli domus; harum artium multi discipuli sunt multique doctores. Privatum urbe tota sonat pulpitum; in hoc viri, in hoc femine tripudiant. Mares inter se uxoresque contendunt uter det latus illis. Deinde sub persona cum diu trita frons est, transitur ad galeam. Philosophie nulla cura est. Itaque adeo nichil invenitur ex his que parum investigata antiqui reliquerunt, ut multa que inventa erant obliterentur. At mehercule si hoc totis membris premeremus, si in hoc iuventus sobria incumberet, hoc maiores docerent, minores addiscerent, vix ad fundum veniretur in quo veritas posita est, quam nunc in summa terra et levi manu querimus.

Annei Lucii Senece ad Lucilium liber incipit. Cur viris bonis, cum sit divina providentia, tot et multa mala bonis accidunt. Rubrica.

Quesisti a me, Lucili, quid ita, si providentia dei regeretur, multa bonis viris mala accidunt. Hoc commodius in contextu operis redderetur, cum preesse universis providentiam probaremus et interesse nobis deum. Sed quoniam a toto particulam revelli placet et unam contradictionem manente lite integra solvere, faciam rem non difficilem, causam deorum agam. Supervacuum est in presentia ostendere non sine aliquo custode tantum opus stare, nec hunc siderum cetum discursumque fortuiti impetus esse, et que casus incitat sepe turbari et cito arietare, hanc inoffensam velocitatem procedere eterne legis imperio tantum rerum terra marique gestantem, tantum clarissimorum luminum et ex disposito relucentium; non esse materie errantis hunc ordinem, nec que temere coierunt tanta arte pendere ut terrarum gravissimum pondus sedeat immotum et circa se properantis celi fugam spectet, ut infusa vallibus maria molliant terras nec ullum incrementum fluminum sentiant, ut ex minimis seminibus nascantur ingentia. Ne illa quidem que videntur confusa et incerta, pluvias dico nubesque et elisorum fulminum iactus et incendia ruptis montium verticibus effusa, tremores labantis soli aliaque que tumultuosa pars rerum circa terras movet, sine ratione, quamvis subita sint, accidunt, sed suas et illa causas habent non minus quam que alienis locis conspecta miraculo sunt, ut in mediis fluctibus calentes aque et nova insularum in vasto exsilientium mari spatia. Iam vero si quis observaverit nudari litora pelago in se recedente eademque intra exiguum tempus operiri, credet ceca quadam volutatione modo contrahi undas et introrsum agi, modo erumpere et magno cursu repetere sedem suam

[Marginal notes:]

hic Lucilius querit a Seneca si … [illegible] … quare dum … [illegible] … ut boni viri multa mala … [illegible] … Seneca … [illegible] … Lucilium … dubitatione … suppponit … a b c d [illegible]

[illegible] (beside "fortuiti impetus")

[illegible] (beside "ex disposito relucentium")

[illegible] (beside "incendia ruptis montium verticibus effusa")

2ᵐ [illegible] (beside "insularum in vasto")

alias volutione est … [illegible] (beside "ceca quadam volutatione")

[Commentary at the foot of the page:]

Presuppositis … [illegible] … probat quod totius mundi machina divina providentia gubernatur. 2º … [illegible] … quare deus … permittit bonos affligi quia ipsos diligit … [illegible] … laboribus et … [illegible] … pater … ad labores studii cogit filium … [illegible] … permittit. 3º … [illegible] … bonorum … mala videntur non sunt mala sed … [illegible] … ad bonum … [illegible] … mala videntur bona … [illegible]

ab c d

cum interim ille portionibus crescunt et
ad horam ac diem subeunt ampliores
minoresque, prout illas lunare sidus
elicuit, ad cuius arbitrium oceanus exundat.
Suo ista tempori reservetur, eo quidem magis
quod tu non dubitas de providentia sed
quereris. In gratiam te reducam cum diis
adversus optimos optimis. Neque enim rerum
natura patitur ut umquam bona bonis noceant;
inter bonos viros ac deum amicitia est
conciliante virtute. Amicitiam dico?
immo etiam necessitudo et similitudo, quoniam
quidem bonus tempore tantum a deo differt,
discipulus eius emulatorque et vera proge-
nies, quem parens ille magnificus, virtu-
tum non lenis exactor, sicut severi patres
durius educat. Itaque cum vi-
deris bonos viros acceptosque diis
laborare, sudare, per arduum escendere,
malos autem lascivire et voluptatibus fluere,
cogita filiorum nos modestia delectari,
vernularum licentia, illos disciplina
tristiori contineri, horum ali audaciam.
Idem tibi de deo liqueat: bonum virum in
deliciis non habet, experitur, indurat,
sibi illum parat. Quare multa bonis
viris adversa eveniunt? Nichil accidere
bono viro potest mali: non miscentur
contraria. Quemadmodum tot amnes, tantum super-
ne deiectorum imbrium, tanta medica-
torum vis fontium saporem maris non mu-
tant, ne remittunt quidem, ita
adversarum impetus rerum viri fortis non
vertit animum: manet in statu et quicquid
evenit in suum colorem trahit; est enim
omnibus externis potentior. Nec hoc
dico, non sentit illa, sed vincit, et alio-
quin quietus placidusque contra incurrentia
attollitur. Omnia adversa exercitationes
putat. Quis autem vir modo erectus
ad honesta non est laboris appetens
iusti et ad officia cum periculo promptus?
Cui non industrio ocium pena est? Athletas
videmus, quibus virium cura est, cum for-
tissimis quibusque confligere et exigere
ab his per quos certamini preparantur ut
totis contra ipsos viribus utantur; cedi se
vexarique patiuntur et, si non inveniunt
singulos pares, pluribus simul obiciun-
tur. Marcet sine adversario virtus; tunc ap-
paret quanta sit quantumque polleat, cum
quid possit patientia ostendit. Scias
licet idem viris bonis esse faciendum, ut dura
ac difficilia non reformident nec
de fato querantur, quicquid accidit boni
consulant, in bonum vertant; non quid sed quemad-
modum feras interest. Non vides quanto aliter
patres, aliter matres indulgeant? Illi
excitari iubent liberos ad studia obeunda

ob eandem mature, feriatis quoque diebus
non patiuntur esse ociosos et sudorem
illis et interdum lacrimas excutiunt;
at matres fovere in sinu, continere in um-
bra volunt, numquam flere, numquam tristari,
numquam laborare. Patrium deus habet
adversus bonos viros animum et
illos fortiter amat et operibus, doloribus,
damnis exagitentur ut verum
colligant robur. Languent per inertiam
saginata nec labore tantum sed motu
et ipso sui onere deficiunt. Non fert
ullum ictum illesa felicitas; at ubi
assidua fuit cum incommodis suis
rixa, callum per iniurias ducit nec ulli
malo cedit, sed etiam si cecidit de genu
pugnat. Miraris tu, si deus ille bonorum
amantissimus, qui illos quam optimos
esse atque excellentissimos vult, fortunam
illis cum qua exerceantur assignat?
Ego vero non miror, si aliquando impetum
capiunt spectandi magnos viros
colluctantes cum aliqua calamitate.
Nobis interdum voluptati est, si adolescens
constantis animi irruentem feram vena-
bulo excepit, si leonis incursum interritus
pertulit, tantoque spectaculum est gratius
quanto id honestior fecit. Non sunt ista
que possint deorum in se vultum convertere
sed puerilia et humane oblectamenta
levitatis. Ecce spectaculum dignum
ad quod respiciat intentus operi suo
deus, ecce par deo dignum: vir for-
tis cum fortuna mala compositus, utique
et si provocavit. Non video, inquam, quid
habeat in terris Iupiter pulchrius, si convertere
animum velit, quam ut spectet Catonem
iam partibus non semel fractis stantem
nichilominus inter ruinas publicas
rectum. Licet, inquit, omnia in unius dicionem
concesserint, custodiantur legionibus terre,
classibus maria, Cesarianus miles
portas obsideat, Cato qua exeat habet:
una manu latam libertati viam fa-
ciet. Ferrum istud, etiam civili bello purum
et innoxium, bonas tandem et no-
biles edet operas: libertatem quam patrie
non potuit Catoni dabit. Aggredere,
anime, diu meditatum opus, eripe
te rebus humanis. Iam Petreius et
Iuba concucurrerunt iacentque alter alterius
manu cesi. Fortis et egregia fati
conventio, sed que non deceat magnitu-
dinem nostram: tam turpe est Catoni mortem
ab ullo petere quam vitam. Liquet michi
cum magno spectasse gaudio deos,
dum ille vir, acerrimus sui vindex,
aliene saluti consulit et instruit
discedentium fugam, dum studia etiam nocte
ultima tractat, dum gladium
sacro pectori infigit, dum viscera

Margin notes: [beside "patres durius educat"] r° po° 2° s ·· [beside "tanta medicatorum"] al' medicatarum · de mineris tibi per · dicuntur ·· [beside "manet in statu"] al' mutat ·· [beside "putat. Quis autem"] hic allegat locum · ex pigmalione de · ... ··· [beside "marcet sine adversario"] et la[ce]ssita ... · ep(isto)la xiii ·· [right margin, beside "innoxium"] de morte ... Catonis

[illegible] ... videlicet ... morbo ... certibus ... quia adversa ... non est ... illi ... fortuna ... velud ... aut ... ut probet ... plurima ... ubi adversa ... probet quod ... adversa ... adversa ... tollenda

spargit et illam sanctissimam animam indignamque que ferro contaminaretur manu educit. Inde crediderim fuisse parum certum et efficax vulnus: non fuit dis immortalibus satis spectare Catonem semel; retenta ac revocata virtus est ut in difficiliore parte se ostenderet; non enim tam magno animo mors initur quam repetitur. Quidni libenter spectarent alumnum suum tam claro ac memorabili exitu evadentem? Mors illos consecrat quorum exitum et qui timent laudant.

Sed iam procedente oratione ostendam quam non sint que videntur mala. Nunc illud dico, ista que tu vocas aspera, que adversa et abhominanda, primum pro ipsis esse quibus accidunt, deinde pro universis, quorum maior dis cura quam singulorum est, post hec volentibus accidere ac dignos malo esse si noluerint. His adiciam fato ista sic ire et eadem lege bonis evenire qua sunt boni. Persuadebo deinde tibi ne umquam boni viri miserearis; potest enim miser dici, non potest esse. Difficillimum ex omnibus que proposui videtur quod primum dixi, pro ipsis esse quibus eveniunt ista que horremus ac tremimus. Pro ipsis est inquis in exilium proici, in egestatem deduci, liberos coniugem efferre, ignominia affici, debilitari? Si miraris hec pro aliquo esse, miraberis quosdam ferro et igne curari, nec minus fame ac siti. Sed si cogitaveris tecum remedii causa quibusdam et radi ossa et legi et extrahi venas et quedam amputari membra que sine totius pernicie corporis herere non poterant, hoc quoque patieris probari tibi, quedam incommoda pro his esse quibus accidunt, tam mehercule quam quedam que laudantur atque appetuntur contra eos esse quos delectaverunt, simillima cruditatibus ebrietatibusque et ceteris que necant per voluptatem.

Inter multa magnifica Demetrii nostri et hec vox est, a qua recens sum; sonat adhuc et vibrat in auribus meis: nichil inquit mihi videtur infelicius eo cui nichil umquam evenit adversi. Non licuit enim illi se experiri. Ut ex voto illi fluxerint omnia, ut ante votum, male tamen de illo dii iudicaverunt: indignus visus est a quo vinceretur aliquando fortuna, que ignavissimum quemque refugit, quasi dicat: quid ergo? istum mihi adversarium assumam? statim arma summittet; non opus est in illum tota potentia mea, levi comminatione pelletur, non potest sustinere vultum meum. Alius circumspiciatur cum quo conferre possimus manum: pudet congredi cum homine vinci parato. Ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi et scit eum sine gloria vinci qui sine periculo vincitur.

Idem facit fortuna: fortissimos sibi pares querit, quosdam fastidio transit. Contumacissimum quemque et rectissimum aggreditur, adversus quem vim suam intendat: ignem experitur in Mucio, paupertatem in Fabricio, exilium in Rutilio, tormenta in Regulo, venenum in Socrate, mortem in Catone. Magnum exemplum nisi mala fortuna non invenit. Infelix est Mucius quod dextra ignes hostium premit et ipse a se exigit erroris sui penas? quod regem quem armata manu non potuit exusta fugat? Quid ergo? felicior esset si in sinu amice foveret manum? Infelix est Fabricius quod rus suum, quantum a re publica vacavit, fodit? quod bellum tam cum Pirro quam cum divitiis gerit? quod ad focum cenat illas ipsas radices et herbas quas in repurgando agro triumphalis senex vulsit? Quid ergo? felicior esset si in ventrem suum longinqui litoris pisces et peregrina aucupia congereret, si conchiliis superi atque inferi maris pigritiam stomachi nauseantis erigeret, si ingenti pomorum strue cingeret primae forme feras, captas multa cede venantium? Infelix est Rutilius quod qui illum damnaverunt causam dicent omnibus seculis? quod equiore animo passus est se patrie eripi quam sibi exilium? quod Sille dictatori solus aliquid negavit et revocatus tantum non retro cessit et longius fugit? Viderint inquit isti quos Rome deprehendit felicitas tua: videant largum in foro sanguinem et supra Servilianum lacum (id enim proscriptionis Sillane spoliarium est) senatorum capita et passim vagantes per urbem percussorum greges et multa milia civium Romanorum uno loco post fidem, immo per ipsam fidem trucidata; videant ista qui exulare non possunt. Quid ergo? felix est Silla quod illi descendenti ad forum gladio summovetur, quod capita sibi consularium virorum patitur ostendi et pretium cedis per questorem ac tabulas publicas numerat? Et hec omnia facit ille, ille qui legem Corneliam tulit! Veniamus ad Regulum: quid illi fortuna nocuit quod illum documentum fidei, documentum patientie fecit? Figunt cutem clavi et quocumque fatigatum corpus reclinavit, vulneri incumbit, in perpetuam vigiliam suspensa sunt lumina: quanto plus tormenti tanto plus erit glorie. Vis scire quam non peniteat hoc pretio estimasse virtutem? refice illum et mitte in senatum: eandem sententiam dicet. Feliciorem ergo tu putas Mecenatem, cui amoribus anxio et morose uxoris cotidiana repudia deflenti somnus per simphoniarum cantum ex longinquo lene resonantium queritur? Mero se licet sopiat et aquarum fragoribus avocet et mille voluptatibus mentem anxiam fallat, tam vigilabit in pluma

ex° Mucij

Voluit se comburere regem manu potuit ...

ex° ffabricij

ex° Rutilij

als gladius

ex° Reguli

als pacientie

als anxie

quam ille in cruce sed illi solacium est pro honesto dura tollerare et ad causam a patientia respicit hunc voluptatibus marcidum et felicitate nimia laborantem magis iis quae patitur vexat causa patiendi. Non usque eo in possessionem generis humani vitia venerunt ut dubium sit an electione fati data plures nasci Regulos quam Maecenates velint aut si quis fuerit qui audeat dicere Maecenatem se quam Regulum nasci maluisse idem iste taceat licet nasci se Terentiam maluit. Male tractatum Socratem iudicas quod illam potionem publice mixtam non aliter quam medicamentum immortalitatis obduxit et de morte disputavit usque ad ipsam. Male cum illo actum est quod gelatus est sanguis ac paulatim frigore inducto venarum vigor constitit. Quanto magis huic invidendum est quam illis quibus gemma ministratur quibus exoletus omnia pati doctus exsectae virilitatis aut dubiae suspensam auro nivem diluit. Hi quicquid biberint vomitu remetientur tristes et bilem suam regustantes at ille venenum laetus et libens hauriet. Quod ad Catonem pertinet satis dictum est summamque illi felicitatem contigisse consensus omnium fatebitur quem sibi rerum natura delegit cum quo metuenda collideret. Inimicitiae potentium graves sunt opponatur simul Pompeio Caesari Crasso. Grave est a deterioribus honore anteiri Vatinio postferatur. Grave est civilibus bellis interesse toto terrarum orbe pro causa bona tam infeliciter quam pertinaciter militet. Grave est sibi manus afferre faciat. Quid per haec consequar ut omnes sciant non esse haec mala quibus ego dignum Catonem putavi. Prosperae res et in plebem ac vilia ingenia deveniunt at calamitates terroresque mortalium sub iugum mittere proprium magni viri est. Semper vero esse felicem et sine morsu animi transire vitam ignorare est rerum naturae alteram partem. Magnus vir es sed unde scio si tibi fortuna non dat facultatem exhibendae virtutis. Descendisti ad Olympia sed nemo praeter te coronam habes victoriam non habes. Non gratulor tamquam viro forti sed tamquam consulatum praeturamve adepto honore auctus es. Idem dicere et bono viro possum si illi nullam occasionem difficilior casus dedit in qua una vim animi sui ostenderet miserum te iudico quod numquam fuisti miser. Transisti sine adversario vitam nemo sciet quid potueris ne tu quidem ipse. Opus est enim ad notitiam sui experimento quid quisque posset nisi temptando non didicit. Itaque quidam ipsi ultro se cessantibus malis obtulerunt et virtuti iturae in obscurum occasionem per quam enitesceret quaesierunt. Gaudent inquam magni

viri aliquando rebus adversis non aliter quam fortes milites bellis triumphant. Triumphum ego mirmillonem sub C. Caesare de raritate munerum audivi querentem quam bella inquit aetas perit. Avida est periculi virtus et quo tendat non quid passura sit cogitat quoniam etiam quod passura est gloriae pars est. Militares viri gloriantur vulneribus laeti fluentem meliori casu sanguinem ostentant idem licet fecerint qui integri revertuntur ex acie magis spectatur qui saucius redit. Ipsis inquam deus consulit quos esse quam honestissimos cupit quotiens illis materiam praebet aliquid animose fortiterque faciendi ad quam rem opus est aliqua rerum difficultate gubernatorem in tempestate in acie militem intelligas. Unde possum scire quantum adversus paupertatem tibi animi sit si divitiis diffluis. Unde possum scire quantum adversus ignominiam et infamiam odiumque populare constantiae habeas si inter plausus senescis si te inexpugnabilis et inclinatione quadam mentium pronus favor sequitur. Unde scio quam aequo animo laturus sis orbitatem si quoscumque sustulisti vides. Audivi te cum alios consolareris tunc conspexissem si te ipse consolatus esses si te ipse dolere vetuisses. Nolite obsecro vos expavescere ista quae dii immortales velut stimulos admovent animis calamitas virtutis occasio est. Illos merito quis dixerit miseros qui nimia felicitate torpescunt quos velut in mari lento tranquillitas iners detinet quicquid illis inciderit novum veniet. Magis urgent saeva inexpertos grave est tenerae cervici iugum ad suspicionem vulneris tiro pallescit audacter veteranus cruorem suum spectat qui scit se saepe vicisse post sanguinem. Hos itaque deus quos probat quos amat indurat recognoscit exercet eos autem quibus indulgere videtur quibus parcere molles venturis malis servat. Erratis enim si quem iudicatis exceptum veniet ad illum diu felicem sua portio quisquis videtur dimissus esse dilatus est. Quare deus optimum quemque aut mala valitudine aut luctu aut aliis incommodis afficit quia in castris quoque periculosa fortissimis imperantur dux electissimos mittit qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis aut explorent iter aut praesidium loco deiciant. Nemo eorum qui exeunt dicit male de me meruit imperator sed bene iudicavit. Idem dicant quicumque iubentur pati timidis ignavisque flebilia digni visi sumus deo in quibus experiretur

ipsum huc illuc rotat possit pati. Fugite delicias, fugite enervatam felicitatem qua animi permadescunt, et nisi aliquid intervenit quod humane sortis admoneat, velut perpetua ebrietate sopiti. Quem specularia semper ab afflatu vindicaverunt, cuius pedes inter fomenta subinde mutata tepuerunt, cuius cenationes subditus et parietibus circumfusus calor temperavit, hunc levis aura non sine periculo stringet. Cum omnia que excesserunt modum noceant, periculosissima felicitatis intemperantia est: movet cerebrum, in vanas mentem ymagines evocat, multum inter falsum et verum medie caliginis fundit. Quid ni satius sit perpetuam infelicitatem advocata virtute sustinere quam infinitis atque immodicis bonis rumpi? Lenior ieiunio mors est, cruditate dissiliunt. Hanc itaque rationem dii sequuntur in bonis viris quam in discipulis suis preceptores, qui plus laboris ab hiis exigunt in quibus certior spes est. Numquid tu invisos esse Lacedemoniis liberos suos credis, quorum experiuntur indolem publice verberibus admotis? Ipsi illos patres hortantur ut ictus flagellorum fortiter perferant, et laceros ac semianimes rogant, perseverent vulnera prebere vulneribus. Quid mirum si dure generosos spiritus deus temptat? Numquam virtutis documentum molle est. Verberat nos et lacerat fortuna: patiamur. Non est sevitia, certamen est, quo sepius adierimus, fortiores erimus. Solidissima corporis pars est quam frequens usus agitavit. Prebendi fortune sumus, ut contra ipsam ab ipsa duremur: paulatim nos sibi pares faciet, contemptum periculorum assiduitas periclitandi dabit. Sic sunt nauticis corpora ferendo mari dura, agricolis manus trite, ad excutienda tela militares lacerti valent, agilia sunt membra cursoribus: id in quoque solidissimum est quod exercuit. Ad contempnendam patientiam malorum animus patientia pervenit; que quid in nobis efficere possit scies, si aspexeris quantum nationibus nudis et inopia fortioribus labor prestet. Omnes considera gentes in quibus Romana pax desinit, Germanos dico et quicquid circa Istrum vagarum gentium occursat. Perpetua illos hiemps, triste celum premit, maligne solum sterile sustentat; imbrem culmo aut fronde defendunt, super duratas glacie stagna persultant, in alimentum feras captant. Miseri tibi videntur? Nichil miserum est quod in naturam consuetudo perduxit; paulatim enim voluptati sunt que necessitate ceperunt. Nulla illis domicilia nulleque sedes sunt nisi quas lassitudo in diem posuit; vilis et hic querendus manu victus, horrenda iniquitas celi, intecta corpora: hoc quod tibi calamitas videtur, tot gentium vita est. Quid miraris bonos viros, ut confirmentur, concuti? Non est arbor solida nec fortis nisi in quam frequens ventus incursat; ipsa enim vexatione constringitur et radices certius figit: fragiles sunt que in aprica valle creverunt. Pro ipsis ergo bonis viris est, ut esse interriti possint, multum inter formidolosa versari et equo animo ferre que non sunt mala nisi male sustinenti. Adice nunc quod pro omnibus est optimum quemque, ut ita dicam, militare et edere operas. Hoc est propositum deo quod sapienti viro, ostendere hec que vulgus appetit, que reformidat, nec bona esse nec mala; apparebunt autem bona esse, si illa non nisi bonis viris tribuerit, et mala esse, si tantum malis irrogaverit. Detestabilis erit cecitas, si nemo oculos perdiderit nisi cui eruendi sunt; itaque careant luce Appius et Metellus. Non sunt divitie bonum; itaque habeat illas et Elius leno, ut homines pecuniam, cum in templis consecraverint, videant et in fornice. Nullo modo magis potest deus concupita traducere quam si illa ad turpissimos defert, ab optimis abigit. At iniquum est virum bonum debilitari aut configi aut alligari, malos integris corporibus solutos ac delicatos incedere. Quid porro? Non est iniquum fortes viros arma sumere et in castris pernoctare et pro vallo obligatis stare vulneribus, interim in urbe securos esse precisos et professos impudicitiam? Quid porro? Non est iniquum nobilissimas virgines ad sacra facienda noctibus excitari, altissimo somno inquinatas frui? Labor optimos citat: senatus per totum diem sepe consulitur, cum illo tempore vilissimus quisque aut in campo otium suum oblectet aut in popina lateat aut tempus in aliquo circulo terat. Idem in hac magna re publica fit: boni viri laborant, impendunt, impenduntur, et volentes quidem; non trahuntur a fortuna, sequuntur illam et equant gradus; si scissent, antecessissent. Hanc quoque animosam Demetrii fortissimi viri vocem audisse me memini: Hoc unum inquit de vobis, dii immortales, queri possum, quod non ante mihi notam voluntatem vestram fecistis; prior enim ad ista venissem ad que nunc vocatus assum. Vultis liberos sumere? Vobis illos sustuli. Vultis aliquam partem corporis? Sumite; non magnam rem promitto, cito totum relinquam. Vultis spiritum? Quid ni? Nullam moram faciam quominus recipiatis quod dedistis. A volente feretis quicquid petieritis. Quid ergo est? Maluissem offerre quam tradere. Quid opus fuit auferre? Accipere potuistis; sed ne nunc quidem auferetis, quia nichil eripitur nisi retinenti.

vilia probatur

De voce Demetrii

[illegible marginal note]

Nichil cogor nichil patior invitus nec servio deo sed assentior eo quidem magis quod scio omnia certa et in eternum dicta lege decurrere. Fata nos ducunt et quantum cuique temporis restat prima nascentium hora disposuit. Causa pendet ex causa privata ac publica longus rerum ordo trahit. Ideo fortiter omne patiendum est quia non ut putamus incidunt cuncta sed veniunt. Olim constitutum est quid gaudeas quid fleas et quamvis magna videatur varietate singulorum vita distingui

ille summa [illegible]

summa in unum venit accipimus peritura perituri. Quid ita indignamur quid querimur ad hoc parti sumus. Utatur ut vult suis natura corporibus nos leti ad omnia et fortes cogitemus nichil perire de nostro. Quid est boni viri prebere se fato. Grande solacium est cum universo rapi quicquid est quod nos sic vivere sic mori iussit eadem necessitate et deos alligat irrevocabilis humana pariter ac divina cursus vehit. Ille ipse omnium conditor et rector scripsit quidem fata sed sequitur semel iussit semper paret. Quare tamen deus tam iniquus in distribucione fati fuit ut bonis viris paupertatem et vulnera et acerba funera ascriberet. Non potest artifex mutare materiam hoc passa est. Quedam separari a quibusdam non possunt coherent individua sunt. Languida ingenia et in sompnum itura aut in vigiliam sompno simillimam inertibus nectuntur elementis ut efficiatur vir cum cura dicendus fortiore fato opus est. Non erit illi iter planum sursum oportet ac deorsum eat fluctuetur ac navigium in turbido regat. Contra fortunam illi tenendus est cursus multa accident dura aspera sed que molliat et complanet ipse.

nota de corpore viri fortis et [illegible]

Ignis aurum probat miseria fortes viros. Vide quam alte debeat escendere virtus scies illi non per secura vadendum esse. Ardua prima via est et quam vix mane recentes enituntur equi medio est altissima celo unde mare et terras ipsi michi sepe videre sit timor et pavida trepidet formidine pectus. Ultima prona via est et eget moderamine certo tunc etiam que me subiectis excipit undis ne ferar in preceps Thetis solet ipsa vereri. Hec cum audisset ille generosus adolescens placet inquit via escendo est tanti per ista ire casuro. Non desinit acrem animum metu territare. Utque viam teneas nulloque errore traharis per tamen adversi gradieris cornua thauri Hemoniosque arcus violentique ora leonis. Post hec ait iunge datos currus his quibus me deterreri putas incitor libet illic stare ubi sol trepidat. Humilis et inertis est tuta sectari per alta virtus it.

Quare tamen bonis viris patitur aliquid mali deus fieri. Ille vero non patitur. Omnia mala ab illis removit scelera et flagicia et cogitaciones improbas et avida consilia et libidinem cecam et alieno imminentem avariciam ipsos tuetur ac vindicat. Numquid hoc quoque aliquis a deo exigit ut bonorum virorum etiam sarcinas servet. Remittunt ipsi hanc deo curam externa contempnunt. Democritus divicias proiecit onus illas bone mentis existimans. Quid ergo miraris si id deus bono viro accidere patitur quod vir bonus aliquando vult sibi accidere. Filios amittunt boni viri quid ni cum aliquando et occidant. In exilium mittuntur quid ni cum aliquando ipsi patriam non repetituri relinquant. Occiduntur quid ni cum aliquando ipsi sibi manus afferant. Quare quedam dura patiuntur ut alios pati doceant nati sunt in exemplar. Puta itaque deum dicere quid habetis quod de me queri possitis vos quibus recta placuerunt. Aliis bona falsa circumdedi et animos inanes velut longo fallacique sompno lusi auro illos et argento et ebore adornavi intus boni nichil est. Isti quos pro felicibus aspicitis si non qua occurrunt sed qua latent videritis miseri sunt sordidi turpes ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. Non est ista solida et sincera felicitas crusta est et quidem tenuis. Itaque dum illis licet stare et ad arbitrium suum ostendi nitent et imponunt cum aliquid incidit quod disturbet ac detegat tunc apparet quantum alte ac vere feditatis alienus splendor absconderit. Vobis dedi bona certa mansura quanto magis quis versaverit aliquis et undique inspexerit meliora maioraque. Permisi vobis metuenda contempnere cupiditates fastidire. Non fulgetis extrinsecus bona vestra [illegible] introrsus obversa sunt. Sic mundus exteriora contempsit spectaculo sui letus. Intus omne posui bonum non egere felicitate felicitas vestra est. At multa incidunt tristia horrenda dura toleratu. Quia non poteram vos istis subducere animos vestros adversus omnia armavi ferte fortiter. Hoc est quo deum antecedatis ille extra pacienciam malorum est vos supra pacienciam. Contempnite paupertatem nemo tam pauper vivit quam natus est. Contempnite dolorem aut

soluetur aut soluet. contempnite mortem que uos aut
finit aut transfert. contempnite fortunam nullum
illi telum quo animum ferirem dedi. ante omnia cavi
ne quis uos teneret inuitos. patet exitus.
si pugnare non uultis licet fugere. ideo ex
omnibus rebus quas esse uobis necessarias uolui
nichil feci facilius quam mori. prono animam
loco posui. trahitur. attendite et uidebitis
quam breuis ad libertatem et quam expedita ducat
uia. non tam longas in exitu uobis moras quam
intrantibus posui. alioquin magnum
in uos regnum fortuna tenuisset. si homo
tam tarde moreretur quam nascitur. omne tempus
omnis uos locus doceat quam facile sit
renunciare nature et munus suum illi
impingere. inter ipsa altaria et solempnes
sacrificantium ritus dum optatur uita mortem
condiscite. corpora opima taurorum
exiguo concidunt uulnere et magnarum
uirium animalia humane manus ictus im-
pellit. tenui ferro commissura ceruicis ab-
rumpitur et cum articulus qui caput collumque
committit incisus est tota illa moles
corruit. non in alto latet spiritus nec utique
ferro eruendus est. non sunt penitus uitalia
impresso scrutanda gladio. in proximo mors
est. non certum ad hos ictus destinaui locum.
quacumque uis peruium est. ipsum id quod uocatur
mori quo anima discedit a corpore breuius
est quam ut sentiri tanta uelocitas possit.
siue fauces nodus elisit. siue spira-
mentum aqua preclusit. siue in caput
lapsos subiacentis soli duritia com-
minuit. siue haustus ignis cursum anime
remeantis interscidit. quicquid est properat.
et quid erubescitis. quod tam cito fit timetis
diu. Incipit liber Senece de contu-
melia ad serenum quod in iniuria uel
contumelia non cadunt in sapientem [illegible]

Tantum inter stoicos serene
et ceteros sapientiam professos inter-
esse quantum inter feminas et ma-
res non inmerito dixerim
cum utraque turba ad uite soci-
etatem tantumdem conferat. sed altera pars ad ob-
sequendum altera imperio nata sit. ceteri
sapientes molliter et blande ut fere
domestici et familiares medici egris
corporibus non qua optimum et celerrimum
est medentur sed qua licet. stoyci uirilem
ingressi uiam non ut amena ineuntibus
uideatur cure habent. sed ut quam primum nos
eripiat et in illum editum uerticem edu-
cat qui adeo extra omnem teli iactum
surrexit ut supra fortunam emineat.
At ardua per que uocamur et confragosa
sunt. quid enim plano aditur excelsum. sed
ne tam abrupta quidem sunt quam quidam putant.
prima tantum pars saxa rupesque habet et in-
uii speciem sicut pleraque ex longinquo spe-
culantibus abscisa et conexa uideri
solent. cum aciem longinquitas fallit.
Deinde propius adeuntibus eadem illa que
in unum congesserat error oculorum pau-
latim adaperiuntur. tunc illis que precipitia ex
interuallo apparebant redit lene fa-
stigium. nuper cum incidisset mencio M. Ca- 2a pars
tonis indigne ferebas sicut es ini-
quitatis impaciens quod Catonem etas sua
parum intellexisset quod supra pompeios et ce- quod Catoni aduersarii Catonis
sares surgentem infra uatinios po-
suisset. et indignum tibi uidebatur quod
illi dissuasuro legem toga in foro esset
erepta. et quod a rostris usque ad arcum
fabianum per sediciose factionis manus
traditus uoces improbas et sputa
et omnes alias insane multitudinis
contumelias pertulisset. tunc ego respondi habere
te quod rei publice nomine mouereris quam hinc p.
clodius hinc uatinius ac pessimus quisque
uenundabat. et ceca cupiditate correpti
non intelligebant se dum uendunt et uenire.
pro ipso quidem Catone securum te esse iussi.
nullum enim sapientem nec iniuriam accipe-
re nec contumeliam posse. Catonem autem certius ex Catone
exemplar sapientis uiri nobis deos inmor-
tales dedisse quam ulixem et herculem
prioribus seculis. hos enim stoici nostri sa-
pientes pronunciauerunt inuictos labo-
ribus et contemptores uoluptatis et uicto-
res omnium terrorum. Cato non cum feris
manus contulit quas consectari uena-
toris agrestisque est. nec monstra igne
ac ferro persecutus est. nec in ea tempora inci-
dit quibus credi posset celum umeris unius
inniti. excussa iam antiqua credulitate
et seculo ad summam perducto sollercia
cum ambitu congressus multiformi ma-
lo et cum potentie inmensa cupidi-
tate quam totus orbis in tres diuisus sa-
ciare non poterat aduersus uicia de-
generantis ciuitatis et pessum sua mole sidentis
stetit solus et cadentem rem publicam
quantum modo una retrahi manu poterat re-
tinuit. donec abreptus uel abstractus co-
mitem se diu sustentate ruine dedit
simul extincta sunt que nefas erat
diuidi. neque enim Cato post libertatem uixit
nec libertas post Catonem. huic tu putas
iniuriam fieri potuisse a populo quod aut
preturam illi detraxit aut togam. quod
sacrum illud caput purgamentis oris
aspersit. tutus est sapiens nec ulla
affici aut iniuria aut contumelia potest. uideor
michi intueri animum tuum incensum et efer-
uescentem. paras acclamare. hec sunt
que auctoritatem preceptis uestris detrahant

[illegible] secta [illegible] precedat secta [illegible] [illegible] ... publica ad quod [illegible] ... sapiente non cadit nec iniuria nec contumelia ... [illegible]

magis pertinacius. Et si ut optasti quidem ne cui noceri posse dixerim, in sententia locuti. Tu pauperem negasti esse sapientem, non negasti solere illi et servum et vestitum et tectum et cibum deesse. Tu sapientem negasti insanire, non negasti et alienari et parum sana verba emittere et quecumque vis morbi cogit audere. Tu sapientem negasti servum esse, idem non inficiaris et venditum iri et imperata facturum et domino suo servilia prestiturum ministeria. Ita sublato alte supercilio in eadem que ceteri descenditis mutatis rerum nominibus. Tale itaque aliquid et in hoc esse suspicor quod prima specie pulchrum atque magnificum est, nec iniuriam nec contumeliam accepturum esse sapientem. Multum autem interest utrum sapientem extra indignationem an extra iniurias ponas. Nam si dicis eum equo animo laturum, nullum habet privilegium; contigit illi res vulgaris et que discitur ipsa iniuriarum assiduitate, et patientia. Si negas accepturum iniuriam, id est neminem illi temptaturum facere, omnibus relictis negotiis stoicum fio. Ego vero sapientem non imaginario honore verborum exornare constitui, sed eo loco ponere quo nulla permittatur iniuria. Quid ergo? nemo erit qui lacessat, qui temptet? Nichil in rerum natura tam sacrum est quod sacrilegum non inveniat. Sed non ideo divina minus in sublimi sunt si existunt qui magnitudinem multum ultra se positam non icturi appetant. Invulnerabile est non quod non feritur sed quod non leditur. Ex hac tibi nota sapientem exhibeo. Numquid dubium est quin certius robur sit quod non vincitur quam quod non lacessitur, cum dubie sint vires inexperte, at merito certissima

habeatur

firmitas habeatur que omnes incursus respuit? Sic tu sapientem meliori scito esse natura si nulla ei nocet iniuria quam si nulla fit. Et illum fortem virum dicam quem bella non subigunt nec admota vis hostilis exterret, non cui pingue otium est inter desides populos. Hic ergo sapientem dico ulli esse iniurie

desperata san.

obnoxium non. Itaque non refert quam in illum multa coniciantur tela, cum sit nulli penetrabilis. Quorundam lapidum inexpugnabilis duritia est, nec secari adamas aut cedi vel deteri potest, sed incurrentia ultro retundit; quemadmodum quedam non possunt consumi igne sed flamma circumfusa rigorem suum habitumque conservant; quemadmodum proiecti quidam in altum

scopuli mare frangunt nec ipsi ulla sevitie vestigia tot verberati seculis ostendunt, ita sapientis animus solidus est et id roboris colligit ut tam tutus sit ab omni iniuria quam illa que retuli. Quid ergo? non erit aliquis qui sapienti facere temptet iniuriam? Temptabit, sed non perventuram ad eum; maiore enim intervallo a contactu inferiorum abductus est quam ut ulla vis noxia usque ad illum vires suas perferat. Etiam cum potentes et imperio editi et consensu servientium validi nocere intendent, tam citra sapientiam omnes eorum impetus deficient quam que nervo tormentisve in altum exprimuntur, cum extra visum exilierint, citra celum tamen flectuntur. Quid? tu putas tunc cum stolidus ille rex multitudine telorum diem obscuraret, ullam sagittam in solem incidisse, aut dimissis in profundum catenis Neptunum potuisse contingi? Ut celestia humanas manus effugiunt et ab his qui templa diruunt ac simulacra conflant nichil divinitati nocetur, ita quicquid fit in sapientem proterve petulanter superbe frustra temptatur. At satius erat neminem esse qui facere vellet. Rem difficilem optas humano generi, innocentiam; et non fieri eorum interest qui facturi sunt, non eius qui pati ne si fiat quidem potest. Immo nescio an magis vires sapientia ostendat tranquillitate inter lacessentia, sicut maximum argumentum est imperatoris armis virisque pollentis tuta securitas in hostium terra.

Dividamus si tibi videtur Serene iniuriam a contumelia. Prior illa natura gravior est, hec levior et tantum delicatis gravis, qua non leduntur homines sed offenduntur. Tanta est tamen animorum dissolutio et vanitas ut quidam nichil acerbius putent. Sic invenies servum qui flagellis quam colaphis cedi malit et qui mortem ac verbera tolerabiliora credat quam contumeliosa verba. Ad tantas ineptias perventum est ut non dolore tantum sed doloris opinione vexemur, more puerorum quibus metum incutit umbra et personarum deformitas et depravata facies, lacrimas vero evocant nomina parum grata auribus et digitorum motus et alia que impetu quodam erroris improvidi refugiunt. Iniuria propositum hoc habet, aliquem malo afficere; malo autem sapientia non relinquit locum; unum enim illi malum est turpitudo, que intrare eo ubi iam virtus honestumque est non potest. Iniuria

non sapientem non pervenit. Ita sapiens in iniuria
nichil mali patitur. Ergo nulla ad sapien-
tem pervenit. Omnis iniuria eius diminu-
tio est in quem incurrit nec potest quisquam iniuriam
accipere sine aliquo detrimento vel corporis
vel dignitatis vel rerum extra nos positarum.
Sapiens autem nichil perdere potest. Omnia in se re-
posuit, nil fortune credit. Bona sua
in solido habet, contentus virtute, que fortuitis
non indiget, ideo que nec augeri nec minui
potest. Nam in summum perducta incrementi
non habent locum. Nichil eripit fortuna
nisi quod dedit. Virtutem autem non dat. Ideo
nec detrahit. Libera est, inviolabi-
lis, inmota, inconcussa. Sic contra casus in-
durat ut ne inclinari quidem nedum vin-
ci possit. Adversus apparatus terribilium
rectos oculos tenet, nichil ex vultu mu-
tat sive illi dura sive secunda ostenta-
ntur. Itaque nichil perdet quod perire sen-
tiat. Unius enim in possessione virtutis est, ex qua depelli
numquam potest. Ceteris precario utitur. Quis autem
iactura movetur alieni? Quod si iniuria
nichil ex hiis ledere potest que propria sapientis
sunt, quia virtute sua salva sunt, iniuria
sapienti non potest fieri. Megaram Deme-
trius ceperat, cui cognomen Polior-
cetes fuit. Ab hoc Stilbon philosophus
interrogatus num aliquid perdidisset,
nichil inquit, omnia mea mecum sunt.
Atqui et patrimonium eius in predam
cesserat et filias rapuerat hostis
et patriam se indempnem testatus est.
Habebat enim vera secum bona in que non est
manus iniectio. At que dissipata et
direpta ferebantur non iudicabat sua
sed adventicia et nutum fortune sequentia.
Ideo ut non propria dilexerat. Omnium enim
extrinsecus affluentium lubrica et incerta
possessio est. Cogita nunc an huic fur aut
calumniator aut vicinus impotens aut
dives aliquis regnum orbe senectutis
exercens facere iniuriam possit, cui
bellum et hostis et ille egregiam artem
quassandarum urbium professus eripere nichil
potuit. Inter micantes ubique gla-
dios et militarem in rapina tumul-
tum, inter flammas et sanguinem stragem-
que impulse civitatis, inter fragorem
templorum super deos suos cadentium
uni homini pax fuit. Non est itaque quod
audax iudices promissum, cuius tibi
si parum fides est, sponsorem dabo.
Vix enim credis tantum firmitatis in homine
aut tantam animi magnitudinem cadere. Sed si prodit
in medium qui dicat, non est quod dubites

an attollere se homo natus supra humana possit,
an dolores, damna, vulnera, ulcerationes,
magnos motus rerum circa se frementium
securus aspiciat et dura placide ferat
et secunda moderate, nec illis cedens
nec his fretus, unus idemque inter diver-
sa sit nec quicquam suum nisi se putet esse, et se
ea parte qua melior est. En adsum hoc vobis
probaturus: sub isto tot civitatum ever-
sore munimenta incussu arietis labefieri
et turrium altitudinem cuniculis ac
latentibus fossis repente desidere et e-
quaturum editissimas arces aggerem
crescere. At nulla machinamenta posse reperiri que agitent
bene fundatum animum. Erepsi modo e ruinis
domus et incendiis undique
relucentibus flammas per sanguinem fugi.
Filias meas quis casus habeat, an peior
publico, nescio. Solus et senior et ho-
stilia circa me omnia videns, tamen integrum
censum meum incolumemque profiteor.
Teneo, habeo quicquid mei habui. Non est
quod me victum victoremque te credas.
Vicit fortuna tua fortunam meam.
Caduca illa et dominum mutantia
ubi sint nescio. Quod ad res meas
pertinet, mecum sunt, mecum erunt. Perdi-
derunt divites isti patrimonia, libidi-
nosi amores suos et magno pudoris
impendio dilecta scorta, ambiti-
osi curiam et forum et loca exercendis
in publicum vitiis destinata. Fene-
ratores perdiderunt tabellas quibus
avaritia falso leta divitias imaginatur.
Ego quidem omnia integra illibataque habeo.
Proinde istos interroga qui flent,
qui lamentantur, strictis gladiis nuda
pro pecunia corpora opponunt, qui hosti
onerato sinu fugiunt. Ita ergo habe, Serene,
perfectum illum virum humanis
divinisque virtutibus plenum nichil perdere.
Bona eius solidis et inexsuperabili-
bus munimentis precincta sunt. Non Ba-
bilonios illis muros contuleris quos
Alexander intravit, non Carthaginis aut Nu-
mantie menia una manu capta, non
Capitolium arcemve. Habent ista ho-
stile vestigium. Illa que sapientem tuentur
et a flamma et ab incursu tuta sunt,
nullum introitum prebent, excelsa, inexpugnabi-
lia, diis equa. Non est quod dicas ita ut soles
hunc sapientem nostrum nusquam inveniri.
Non fingimus istud humani ingenii va-
num decus nec ingentem imaginem fal-
se rei concipimus, sed qualem confirmamus
exhibuimus et exhibebimus, raro
et magnis etatum intervallis invenimus.

nec est ei magis et certe ... solitudini vulgare modum crebro gignitur certum hic ipse cum tanta cum tanto incitatione disputatio pervenit verior ne supervacua exstat sit. Denique validius esse quod ledit quam quod leditur. Non autem fortior nequitia virtute. Non potest ergo ledi sapiens. Iniuria in bonis nisi a malis non temptatur. Bonis inter se pax est. Mali tam bonis perniciosi quam inter se sunt. Si ledi nisi infirmior non potest, malus autem bono infirmior est, nec iniuria bonis nisi a dispari metuenda est, iniuria in sapientem virum non cadit. Illud enim iam non es admonendus, neminem bonum esse nisi sapientem. Et iniuste inquit Socrates damnatus iniuriam accepit. Hoc loco intellegere nos oportet posse evenire ut faciat aliquis iniuriam mihi et ego non accipiam. Tamquam si quis rem quam mihi surripuit in domo mea ponat, ille furtum fecerit, ego nihil perdiderim. Potest aliquis nocens fieri quamvis non nocuerit. Si quis cum uxore sua tamquam cum aliena concubuit adulter erit quamvis illa adultera non sit. Aliquis mihi venenum dedit sed vim suam remixtum cibo perdidit; venenum ille dando scelere se obligavit etiam si non nocuit. Non minus latro est cuius telum opposita veste elusum est. Omnia scelera etiam ante effectum operis quantum culpe satis est perfecta sunt. Quedam eius condicionis sunt et hac vice copulantur ut alterum sine altero esse possit, quod dico manifestum faciam. Possum movere pedes ut non curram; currere non possum ut pedes non moveam. Possum quamvis in aqua sim non natare; si nato non possum in aqua non esse. Ex hac sorte et hoc de quo agitur est. Si iniuriam accepi necesse est factam esse; si facta est non est necesse me accepisse. Multa enim incidere possunt que summoveant iniuriam. Ut intentam manum deicere aliquis casus potest et emissa tela declinare, ita iniurias qualescumque potest aliqua res repellere et in medio intercipere ut et facte sint nec accepte. Preterea iustitia nihil iniustum pati potest quia non coeunt contraria. Iniuria autem non potest fieri nisi iniuste. Ergo sapienti iniuria non potest fieri. Nec est quod mireris si nemo illi potest iniuriam facere; ne prodesse quidem quisquam potest, et sapienti nihil deest quod accipere possit loco muneris, et malus nihil potest tribuere sapienti. Habere enim prius debet quam dare. Nihil autem habet quod ad se transferri gavisurus sit sapiens.

Non potest ergo quisquam aut nocere sapienti aut prodesse, quoniam divina nec iuvari desiderant nec ledi possunt. Sapiens autem vicinus proximusque diis consistit, excepta mortalitate similis deo. Ad illa nitens pergensque excelsa, ordinata, intrepida, equali et concordi cursu fluentia, secura, benigna, bono publico nata et sibi et aliis salutaria, nihil humile concupiscet, nihil flebit. Qui rationi innixus per humanos casus divino incedit animo non habet ubi accipiat iniuriam. Ab homine me tantum dicere putas? Ne a fortuna quidem, que quotiens cum virtute congressa est numquam par recessit. Si maximum illud, quo ultra nihil habent irate leges ac sevissimi domini minantur, in quo imperium suum fortuna consumit, equo placidoque animo accipimus et scimus mortem malum non esse, ob hoc ne iniuriam quidem, multo facilius alia tolerabimus: damna et dolores, ignominias, locorum mutationes, orbitates, discidia, que sapientem etiam si universa circumveniunt non mergunt, nedum ut ad singulorum impulsus mereat. Et si fortune iniurias moderate fert, quanto magis hominum potentium, quos scit fortune manus esse. Omnia itaque sic patitur ut hiemis rigorem et intemperantiam celi, ut fervores morbosque et cetera forte accidentia; nec de quoquam tam bene iudicat ut illum quicquam putet consilio fecisse, quod in uno sapiente est. Aliorum omnium non consilia sed fraudes et insidie et inquieti motus animorum sunt, quos casibus annumerat. Omne autem fortuitum circa nos sevit et in vilia. Illud quoque cogita, iniuriarum latissime patere materiam illis per que periculum nobis quesitum est, ut accusatore summisso aut criminatione falsa aut irritatis in nos potentiorum odiis, queque alia inter togatos latrocinia sunt. Est et alia iniuria frequens, si lucrum alicui excussum est aut premium diu captatum, si magno labore affectata hereditas aversa est et questuose domus gratia erepta. Hec effugit sapiens, qui nescit nec in spem nec in metum vivere. Adice nunc quod iniuriam nemo immota mente accipit sed ad sensum eius perturbatur. Caret autem perturbatione vir ereptus erroribus, moderator sui, alte quietis et placide. Nam si tangit illum iniuria et movet et impedit. Caret autem ira sapiens, quam excitat iniurie species

non alter iudicat [illegible] et iniuria
quia scit sibi posse si quis hanc exceptionem
letus et in continuo gaudio elatus adeo
ad offensiones rerum hominumque non con-
trahitur ut ipsa illi iniuria usui
sit per quod experimentum sui capit et vir-
tutem temptat. Faveamus obsecro vos
huic proposito equisque et animis et au-
ribus assurgamus dum sapiens immune ab
[illegible] nec quicquam ideo petulantie vestre aut
rapacissimis cupiditatibus aut cece temeritati
superbieque detrahitur. Salva licentia vestra
hec sapienti libertas queritur
non ut vobis facere non liceat iniuriam
sed ut ille omnes iniurias in
altum demittat patientia ipse se ac
magnitudine animi defendat. Sic in cer-
taminibus sacris plerique vicerunt
cedentium manus obstinata patientia
fatigando. Ex hoc puta genere sapientem
eorum qui exercitatione longa ac fideli
robur perpetiendi laxandique omnem
inimicam vim consecuti sunt. Quoniam
priorem partem percurrimus ad alteram trans-
eamus qua quibusdam propriis plerisque
vero communibus contumeliam refutabimus.
Est minor iniuria quam queri magis
quam exequi possumus quam leges quoque nulla
digna vindicta iudicaverunt. Hunc
affectum movet humilitas animi contrahentis
se ob factum dictumve inhonorificum.
Ille me hodie non admisit cum alios
admitteret. Sermonem meum superbe
aversatus est aut palam risit. Et non me-
dio me lecto collocavit et alia hu-
ius note, que quid vocem nisi querelas
nauseantis animi? In que fere delicati
et felices incidunt. Non vacat enim
hec notare cui peiora instant. Nimio
otio ingenia natura infirma et muli-
ebria et inopia vere iniurie la-
scivientia his commoventur quorum
maior pars constat vitio interpretantis.
Itaque nec prudentie quicquam in se ostendit nec
fiduciam qui contumelia afficitur
non dubie enim contemptum se iudicat
et hic morsus non sine quadam ani-
mi humilitate evenit supprimentis se ac de-
scendentis. Sapiens autem a nullo contem-
nitur; magnitudinem suam novit nullique tantum
de se licere renuntiat sibi, et omnes has
quas non miserias animorum sed molesti-
as dixerim non vincit sed ne sentit
quidem. Alia sunt que sapientem feriunt
etiam si non pervertunt ut dolor corporis
et debilitas aut amicorum liberorumque
amissio et patrie bello flagrantis
calamitas. Hec non nego sentire sa-
pientem. Nec enim illi lapidis duritiam
ferri ne asserimus. Nulla virtus est que non
sentiat se perpeti. Quid ergo? Quosdam

ictus recipit sed receptos evincit et
sanat et comprimit. Hec vero minora non sentit
quidem nec adversus ea solita illa virtute
utitur dura tollerandi sed aut non adnotat
aut digna risu putat. Preterea cum magnam contumeliarum
magnam partem superbi insolentes faciant
et male felicitatem ferentes, habet quo istum
inflatum affectum respuat, pulcherri-
mam omnium virtutem animi sanitatem magni-
tudinemque. Illa quicquid eiusmodi est transcurrit
ut vanas species somniorum visusque
nocturnos nihil habentes solidi atque veri.
Simul id cogitat omnes inferiores esse
quam ut illis audacia sit tanto excelsi-
ora despicere. Contumelia a contemptu dicta
est, quia nemo nisi quem contempsit tali iniuria
notat. Nemo autem maiorem melioremque
contemnit, etiam si faciat aliquid quod contem-
nentes solent. Nam et pueri os parentum
feriunt et crines matris turbavit lacera-
vitque infans et sputo aspersit
aut nudavit in conspectu suorum tegenda et
verbis obscenioribus non pepercit, et nihil
horum contumeliam dicimus. Quare? Quia qui facit
contemnere non potest. Eadem causa est cur
nos mancipiorum nostrorum urbanitas in
dominos contumeliosa delectat, quorum auda-
cia ita demum sibi in convivas ius
facit si cepit a domino, et ut quisque contemp-
tissimus et ludibrium est, ita solutis-
sime lingue est. Pueros quidam in
hoc mercantur procaces et illorum impu-
dentiam acuunt et sub magistro habent qui probra
meditate effundant, nec has contumelias
vocamus sed argutias. Quanta autem
dementia est iisdem modo delectari modo
offendi et rem ab amico dictam male-
dictum vocare, a servulo ioculare
convicium. Quem animum nos adversus pueros
habemus, hunc sapiens adversus omnes
quibus etiam post iuventam canosque pueri-
litas est. An quicquam isti profecerunt quibus
animi mala sunt auctique in maius
errores, qui a pueris magnitudine tantum formaque
corporum differunt? Ceterum non minus vagi
incertique voluptatum sine dilectu appeten-
tes, trepidi et non ingenio sed formidine
quieti. Non ideo quicquam inter illos pueros-
que interesse quis dixerit, quod illis talorum
nucumque et eris minuti avaritia
est, his auri argentique et urbium,
quod illi inter ipsos magistratus gerunt
et pretextam fasces ac tribunal imi-
tantur, hi eadem in campo foroque in curia
serio ludunt; illi in litoribus
harene congestu simulacra domuum ex-
citant, hi autem ut magnum aliquid
agentes in lapidibus ac parietibus

et tectis moliendis occupati tutele corporum inventa in periculum verterunt. Ergo par pueris longiusque progressis sed in alia maioraque errorum.

Non immerito itaque horum contumelias sapiens ut iocos accipit et aliquando illos tamquam pueros malo penaque admonet et afficit, non quia accepit iniuriam sed quia fecerunt et ut desinant facere. Sic enim et pecora verbere domantur, nec irascimur illis cum sessorem recusaverunt, sed compescimus ut dolor contumaciam vincat. Ergo et illud solutum scies quod nobis opponitur: quare si non accepit iniuriam nec contumeliam sapiens, punit eos qui fecerunt? Non enim se ulciscitur sed illos emendat. Quid est autem quare hanc animi firmitatem non credas in virum sapientem cadere, cum tibi in aliis idem notare sed non ex eadem causa liceat? Quis enim freneticis medicus irascitur? Quis febricitantis et a frigida prohibiti maledicta in malam partem accepit? Hunc affectum adversus omnes sapiens habet quem adversus egros suos medicus, quorum nec obscena si remedio egent contrectare nec reliquias et effusa intueri dedignatur, nec per furorem sevientium excipere convicia.

Scit sapiens hos qui togati purpuratique incedunt valentes coloratos male sanos esse, quos non aliter videt quam egros intemperantes. Itaque nec succenset quidem si quid in morbo petulantius ausi sunt adversus medentem, et quo animo honores eorum nichil estimat, eodem parum honorifice facta. Quemadmodum non placebit sibi si illum mendicus coluerit, nec contumeliam iudicabit si illi homo plebis ultime salutanti mutuam salutationem non reddiderit, sic nec se suspiciet quidem si illum multi divites suspexerint. Scit enim illos nichil a mendicis differre, immo miseriores esse: illi enim exiguo, hii multo egent. Et rursus non tangetur si illum rex Medorum Attalusve Asie salutantem silentio ac vultu arroganti transierit. Scit statum eius non magis habere quicquam invidendum quam eius cui in magna familia cura obtigit egros insanosque compescere. Num moleste feram si michi non reddiderit nomen aliquis ex hiis qui ad Castoris negotiantur nequam mancipia ementes vendentesque, quorum taberne pessimorum servorum turba referte sunt? Non ut puto. Quid enim is boni habet sub quo nemo nisi malus est? Ergo ut huius humanitatem nequitiamque negligit, ita et regis. Habes sub te Parthos et Medos et Bactrianos, sed quos metu contines, sed propter quos remittere arcum tibi non contigit, sed postremos (i. posteriores) et venales, sed novum aucupantes dominum. Nullius ergo movebitur contumelia; omnes enim inter se differant,

sapiens quidem pares illos ob equalem stultitiam omnes putat. Nam si semel se demiserit eo ut aut iniuria moveatur aut contumelia, non poterit umquam esse securus.

Securitas autem proprium bonum sapientis est. Nec committet ut iudicando contumeliam sibi factam honorem habeat ei qui fecit; necesse est enim a quo quisque contemni moleste ferat, suspici gaudeat.

Tanta quosdam dementia tenet ut sibi contumeliam fieri posse putent a muliere. Quid refert quam habeant, quot lecticarios habentes, quam oneratas aures, quam laxam sellam? Eque imprudens animal est et, nisi scientia accessit ac multa eruditio, ferum, cupiditatum incontinens. Quidam se a cinerario impulsos moleste ferunt, et contumeliam vocant hostiarii difficultatem, nomenclatoris superbiam, cubicularii supercilium. O quantus inter ista risus tollendus est, quanta voluptate implendus animus ex alienorum errorum tumultu contemplanti quietem suam! Quid ergo? Sapiens non accedet ad fores quas durus ianitor obsidet? Ille vero, si res necessaria vocabit, experietur et illum, quisquis erit, tamquam canem acrem obiecto cibo leniet, nec indignabitur aliquid impendere ut limen transeat, cogitans et in pontibus quibusdam pro transitu dari. Itaque illi quoque, quisquis erit, qui hoc salutationum publicum exercet, donabit.

Scit emere venalia. Ille pusilli animi est qui sibi placet quod hostiario libere respondit, quod virgam eius fregit, quod ad dominum accessit et petit corium. Facit se adversarium qui contendit et, ut vincat, par fuit. At sapiens colaphis percussus quid faciet? Quod Cato cum illi os percussum esset: non excanduit, non vindicavit iniuriam, ne remisit quidem, sed factam negavit; maiore animo non agnovit quam ignovisset. Non diu in hoc herebimus; quis enim nescit nichil ex hiis que creduntur mala aut bona ita videri sapienti ut omnibus? Non respicit quid homines turpe iudicent aut miserum; non it qua populus, sed ut sidera contrarium mundo iter intendunt, ita hic adversus opinionem omnium vadit. Desinite itaque dicere: Non accipiet ergo sapiens iniuriam si cedetur, si oculus illi eruetur? Non accipiet

[illegible] ab fletuo[illegible] [illegible] in plus [illegible]
for[illegible] age . si i[n] cuneo legis [illegible] inbe[illegible]
[illegible] in fa[illegible] ne[illegible] [illegible] fumis [illegible]
officia fortis inhabit et si [illegible] [illegible]
[illegible] cor[illegible] cogitat [illegible] pudori [illegible]
[illegible] molesta put[illegible] [illegible] ista ut
[illegible] ut magne trauerunt [illegible]
ne erunt . Et n[on] tanget illum [illegible]
ut maiora [illegible] . Et n[on] tanget [illegible]
ut plura [illegible] ex imbecillitate [illegible]
[illegible] capitis [illegible] et [illegible]
[illegible] putes nos pati posse
[illegible] sapientis paulo ulteriorem
[illegible] dixit illum [illegible]
[illegible] sua utuos tollerauit . in [illegible]
[illegible] que [illegible] et assem
nobis [illegible] tollerantum quam [illegible]
et [illegible] tollerantum [illegible] abruit
[illegible] et [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] illud tollerabile
[illegible] q[uod] intollerabile et [illegible]
sapienti [illegible] intollerabile [illegible] male
[illegible] fortuna [illegible]
[illegible] nos fortuna [illegible]
Ne putes hanc [illegible]
[illegible] que nos [illegible]
[illegible] assumimus [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] sapienti
fortuna [illegible] et
[illegible] et
illa [illegible] domus [illegible] sapiens
[illegible] angustia [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] uenali [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] liber fortuna [illegible] Et
[illegible] esse illic [illegible]
[illegible] corpori plurimum
indulsit [illegible]
[illegible] incredibile [illegible]
[illegible] tollerabiles esse sapienti [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] dolor [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] qui [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible]
[illegible] et [illegible] quod [illegible]
gladiatores fortissimos [illegible]
[illegible] et [illegible]
ad [illegible] et [illegible]
[illegible] quod putes magis
[illegible] illud [illegible]
[illegible] utraque [illegible]
[illegible] et quod [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ad [illegible] non sapientis

[illegible] ut [illegible] si [illegible]
[illegible] ut [illegible] Et [illegible]
[illegible] Et in [illegible] ille [illegible] fuisset
[illegible] et [illegible] illud quod [illegible]
[illegible] capitis [illegible]
[illegible] gratulate
et [illegible] quod [illegible]
[illegible] dictum [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible]
[illegible] Et [illegible]
[illegible] illum [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] illum [illegible]
[illegible] et [illegible]
dicta [illegible] et [illegible]
[illegible] adusque [illegible]
[illegible] illis [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] si [illegible] multi
[illegible] si [illegible] aliquod [illegible]
[illegible] illi [illegible]
[illegible] nobis [illegible] Et
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
et alia [illegible] paupertatis
male dicta [illegible] sibi ob
[illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] [illegible] ex uatinio
[illegible] qui [illegible]
[illegible] et [illegible] et
[illegible]
ad [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible]
et [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ille [illegible]
[illegible] non
[illegible] liberalibus et
[illegible]
[illegible] et
[illegible] et qui [illegible]
[illegible] o miser [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] qui [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ille [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible] et

enormitatem pedum. Inmensum est si velim
singula referre per que in patres avos que suos
contumeliosus fuit per que in universos ordines
ea referam que illum exicio dederunt. Asi
aticum Valerium in primis amicis habebat fe
rocem virum et vix eque animo alienas
iniurias laturum. Huic in convivio id est in con
cione voce clarissima qualis in concubitu
esset uxor eius obiecit. Dii boni hoc virum
audire principem scire et usque eo licen
ciam pervenisse ut non dico consulari non
dico amico sed tantum marito princeps et adul
terium suum narret et fastidium. Chereae
contra tribuno militum sermo pro manu erat
languidus sono et nisi facta nosses suspe
ctior. Huic Gayus signum petenti modo
veneris modo Priapi dabat aliter
atque aliter exprobrans armato mollitiem
hec ipse perlucidus crepidatus auratus.
Coegit itaque illum uti ferro ne sepius
signum peteret. ille primus inter coniuratos
manum sustulit. ille cervicem mediam
uno ictu decidit. plurimum deinde un
dique publicarum ac privatas iniurias ul
ciscencium gladiorum ingestum est sed primus
vir fuit qui minime visus est. At
idem Gayus omnia contumelias putat et sicut
ferendarum impatientes faciendarum cupi
dissimi. Iratus fuit Herennio Macro
quod illum Gayum salutaverat nec inpu
ne recessit primipilari quod Caligulam
dixerat. hic enim in castris natus
et alumnus legionum vocari so
lebat. nullo nomine militibus familia
rior umquam factus sed iam Galigulam
convicium et probrum iudicabat. cothurna
tus hoc ipsum solacio erit etiam si nostra
facultas ultionem omiserit futurum
aliquem qui penas exigat a procace
et superbo et iniurioso que vicia nun
quam in uno homine et in una contumelia consumuntur.

de socrate Respiciamus eorum exempla quorum laudamus pa
tientiam ut Socratis qui comediarum pub
licatos in se sales in partem bonam acce
pit risitque non minus quam cum ab uxore
Xantippe inmunda aqua perfunderetur. An
tistenes mater barbara et Thressa o
biciebatur respondit et deorum matrem y
deam esse. Non est in rixam colluctationem
que veniendum. procul auferendi sunt pe
des et quicquid horum ab imprudentibus
fiet fieri autem nisi ab imprudentibus non potest
negligendum et honores et iniurie
vulgi in promiscuo habende. Nec his dolendum
nec illis gaudendum alioquin multa timore

(margin, beside "dissimi. Iratus fuit Herennio Macro": de herennio)

conviciorum aut tedio necessaria omittemus pub
licis quoque ac privatis officiis aliquando etiam
salutaribus non occurremus dum muliebris
nos cura angit aliquid contra animum au
diendi. aliquando etiam obirati potentibus
detegemus hunc affectum intemperanti
libertate. Non est autem libertas nichil pati
fallimur. libertas est animum superponere
iniuriis et eum facere se ex quo solo
sibi gaudenda veniant. exteriora
diducere a se ne inquieta agenda sit
vita omnium risus omnium linguas ti
menti. quis enim est qui non possit contu
meliam facere si quisquam potest. diverso autem remedio
utetur sapiens affectatorque sapientie.
Imperfectis enim et adhuc ad publicum se iudicium
dirigentibus hoc proponendum est inter iniurias
ipsos contumeliasque versari. omnia leviora
accident expectantibus. quo quisque ho
nestior fama genere patrimonio est hoc
se fortius gerat memor in prima acie
altos ordines stare. contumelias
et verba probrosa et ignominias et cetera
dehonestamenta velud clamorem
hostium ferat et longinqua tela et
saxa sine vulnere circa galeas cre
pitantia. iniurias vero ut vulnera
alia armis alia pectori infixa
non deiectus ne motus quidem gradu
sustineat. etiam si premeris et infesta
vi urgeris cedere tamen turpe est. assi
gnatum a natura locum tuere. queris quis
sit hic locus. Viri. sapienti aliud au
xilium est huic contrarium. vos enim rem
geritis. illi parta victoria est. ne
repugnate vestro bono et hanc spem
dum ad verum pervenitis alite in animis
libentesque meliora excipite
et opinione ac voto iuvate esse
aliquid invictum esse aliquem in quem
nichil fortuna possit e re publica
est generis humani est.

Explicit liber de constancia Sene
ce ad Serenum. Ad Gallionem.

Incipit liber de vita beata eiusdem.

Vivere Gallio frater omnes beate
volunt. sed ad pervidendum quid
sit quod beatam vitam efficiat
caligant. adeo quod non est fa
cile consequi beatam vitam ut quisque
ab ea longius recedat quo ad illam
concitatius fertur si via lapsus est
que ubi in contrarium ducit ipsa velocitas
maioris intervalli causa fit. proponendum

est itaque primum quid sit quod appetimus
tunc circumspiciendum qua contendere illo celerri-
me possimus intellecturi in ipso itinere
si modo rectum erit quantum cottidie pro-
fligetur quanto propius ab eo simus ad quod
nos cupiditas naturalis impellit quam diu
quidem passim vagamur non ducem secuti
sed fremitum et clamorem dissonum in
diversa vocantium conteretur vita inter erro-
res brevis etiam si dies noctesque
bone menti laboremus decernatur ita-
que et quo tendamus et qua non sine
perito aliquo cui explorata sint ea
quae procedimus quoniam non eadem hic quae
in ceteris peregrinationibus condicio est in illis comprehensus
aliquis limes et interrogati incole
non patiuntur errare at hic tritissima
quaeque via et celeberrima maxime
decipit nihil ergo magis praestandum est
quam ne pecorum ritu sequamur antecedentium
gregem pergentes non qua eundum est sed qua itur atqui nulla
res nos maioribus malis implicat
quam quod ad rumorem componimur optima rati
ea quae magno assensu recepta sunt quod-
que exempla bona multa sunt nec ad rationem
sed ad similitudinem vivimus inde ista tanta
coacervatio aliorum super alios ruentium
quod in strage hominum magna evenit cum
ipse se populus premit nemo ita cadit ut non
et alium in se attrahat primi quoque
exitio sequentibus sunt hoc in omni vita
accidere videas licet nemo sibi tantum er-
rat sed alieni erroris et causa et auc-
tor est nocet enim applicari antecedenti-
bus et dum unusquisque mavult
credere quam iudicare numquam de vita iu-
dicatur semper creditur versatque nos et pre-
cipitat traditus per manus error alienis
perimus exemplis sanabimur si separe-
mur modo a cetu nunc vero stat contra
rationem defensor mali sui populus itaque
id evenit quod in comitiis in quibus eos
factos qui fecere mirantur
cum se mobilis favor circum-
egit eadem probamus eadem reprehen-
dimus hic exitus est omnis iudicii in quo
secundum plures datur cum de beata vita agi-
tur non est quod mihi illud discessionum more
respondeas hec pars maior esse videtur ideo
enim peior est non tam bene cum rebus humanis
agitur ut meliora pluribus placeant
argumentum pessimi turba est queramus quid
optimum factum sit non quid usitatissimum
et quid nos in possessione felicitatis eterne
constituat non quid vulgo veritatis pessimo
interpreti probatum sit vulgum autem tam cla-
midatos quam coronatos voco non enim
colorem vestium quibus pretexta sunt

corpora aspicio oculis de homine non cre-
do habeo melius et certius lumen quo
a falsis vera diiudicem animi bonum animus
inveniat hic si umquam respirare illi et
recedere in se vacaverit o quam sibi ipse
verum tortus a se fatebitur ac dicet quicquid
feci adhuc infectum esse mallem quicquid
dixi cum recogito mutis invideo
quicquid optavi inimicorum execrationem puto
quicquid timui dii boni quanto levius
fuit quam quod concupivi cum multis inimicitias gessi
et in gratiam ex odio si modo ulla inter
malos gratia est redii mihi ipsi nondum
amicus sum omnem operam dedi ut me
multitudini educerem et aliqua dote nota-
bilem facerem quid aliud quam telis me
opposui et malivolentie quod morderet
ostendi vides istos qui eloquentiam
laudant qui opes sequuntur qui gratie
adulantur qui potentiam extollunt omnes
aut sunt hostes aut quod in equo est esse
possunt quam magnus mirantium tam magnus
invidentium populus est quin potius quero
aliquod usu bonum quod sentiam non quod
ostendam ista que spectantur ad que consistitur
que alter alteri stupens monstrat
foris nitent intus misera sunt
Non queramus aliquid non in speciem bonum sed so-
lidum et equale et secretiore parte for-
mosius hoc eruamus nec longe positum
est invenietur scias tantum quo
manum porrigas nunc velut in te-
nebris vicina transimus offensantes
ea ipsa que desideramus. Sed ne
te per circuitus traham aliorum quidem opiniones
preteribo nam et enumerare illas longum
est et coarguere nostram accipe nostram autem
cum dico non alligo me ad unum aliquem
ex stoicis proceribus est et mihi censendi ius
itaque aliquem sequar aliquem iubebo
sententiam dividere fortasse et post om-
nes citatus nihil improbabo ex his que priores
decreverint et dicam hoc amplius
interim quod inter omnes stoicos convenit
rerum nature assentior ab illa non deerrare
et ad illius legem exemplumque formari sapientia
est. Beata est ergo vita conveniens nature — de vita beata
sue que non aliter contingere potest quam si primum
sana mens est et in perpetua possessione
sanitatis sue deinde fortis ac vehemens
tunc pulcherrima et patiens apta tempo-
ribus corporis sui pertinentiumque ad id
curiosa non anxie tunc aliarum re-
rum que vitam instruunt diligens sine admira-
tione cuiusquam usura fortune muneribus
non servitura intelligis etiam si non adiciam
sequi perpetuam tranquillitatem libertatem
depulsis his que aut irritant nos aut
territant nam voluptatibus et pro illis que parva

ac fragilia sunt et ipsis flagitiis noxia, ingens gaudium subit inconcussum et equale, tunc pax et concordia animi et magnitudo cum mansuetudine. Omnis enim ex infirmitate feritas est.

Diffinitio summi boni

Potest aliter quoque diffiniri bonum nostrum, id est eadem sententia non eisdem comprehendi verbis. Quemadmodum idem exercitus modo latius panditur, modo in angustum coartatur et aut in cornua sinuata media parte curvatur aut recta fronte explicatur, vis illi, utcumque ordinatus est, eadem est et voluntas pro eisdem partibus standi, ita diffinitio summi boni alias diffundi potest et exporrigi, alias colligi et in se cogi. Idem utique erit si

alia diffinitio

dixero: summum bonum est animus fortuita despiciens, virtute letus, vel invicta vis animi, perita rerum, placida in actu cum humanitate multa et conversantium cura. Libet et ita finire, ut beatum dicamus hominem eum cui nullum bonum malumque sit nisi bonus malusque animus, honesti cultor, virtute contentus, quem nec extollant fortuita nec frangant, qui nullum maius bonum eo quod sibi ipse dare potest noverit, cui vera voluptas erit voluptatum contemptio.

[illegible]

Licet si evagari velis idem in aliam atque aliam faciem salva et integra potestate transferre. Quid enim prohibet nos beatam vitam dicere liberum animum et erectum et interritum ac stabilem, extra metum, extra cupiditatem positum, cui unum bonum sit honestas, unum malum turpitudo? Cetera vilis turba rerum, nec detrahens quicquam beate vite nec adiciens, sine auctu ac detrimento summi boni veniens ac recedens. Hunc ita fundatum necesse est, velit nolit, sequatur hilaritas continua et letitia alta atque ex alto veniens, ut qui suis gaudeat nec maiora domesticis cupiat. Quidni ista bene pensent cum minutis et frivolis et non perseverantibus corpusculi motibus? Quo die infra voluptatem fuerit, et infra dolorem erit. Vides autem quam malam et noxiam servitutem serviturus sit quem voluptates doloresque, incertissima dominia impotentissimaque, alternis possidebunt. Ergo exeundum ad libertatem est. Hanc non alia res tribuit quam fortune negligentia. Tunc oritur illud inestimabile bonum, quies mentis in tuto collocate et sublimitas, expulsisque terroribus ex cognitione veri gaudium grande et immotum, comitasque et diffusio animi, quibus delectabitur non ut bonis sed ut ex bono suo ortis.

[illegible]

Quoniam liberaliter agere cepi, potest beatus dici qui nec cupit nec timet beneficio rationis, quoniam et saxa timore et tristitia careant, nec minus pecudes; non ideo tamen quisquam felicia dixerit quibus non est felicitatis intellectus. Eodem loco pone homines quos in numerum pecorum et animalium redegit hebes natura et ignoratio sui. Nichil interest inter hos et illa, quoniam illis nulla ratio est, his prava et malo suo atque in perversum sollers. Beatus enim nemo dici potest extra veritatem proiectus. Beata ergo vita est in recto certoque iudicio stabilita et immutabilis. Tunc enim pura mens est et soluta omnibus malis, que non tantum lacerationes sed etiam vellicationes effugerit, statura semper ubi constitit ac sedem suam etiam irata et infestante fortuna vendicatura. Nam quod ad voluptatem pertinet, licet circumfundatur undique et per omnes vias influat animumque blandimentis suis leniat aliaque ex aliis admoveat quibus totos partesque nos sollicitet, quis mortalium, cui ullum superest hominis vestigium, per diem noctemque titillari velit et deserto animo corpori operam dare? Sed animus quoque inquit voluptates habebit suas. Habeat sane sedeatque luxurie et voluptatum arbiter; impleat se eis omnibus que oblectare sensus solent, deinde preterita respiciat et exoletarum voluptatum memor exultet prioribus futurisque iam immineat ac spes suas ordinet et, dum corpus in presenti sagina iacet, cogitationes ad futura premittat: hic mihi videbitur miserior, quoniam mala pro bonis legere dementia est, nec sine sanitate quisquam beatus est, nec sanus cui futura pro optimis appetuntur. Beatus ergo est iudicii rectus; beatus est presentibus, qualiacumque sunt, contentus amicusque rebus suis; beatus est is cui omnem habitum rerum suarum ratio commendat. Vident et hii qui summum bonum dixerunt quam turpi loco illud posuerint. Itaque negant posse voluptatem a virtute diduci, et aiunt nec honeste quemquam vivere ut non iocunde vivat, nec iocunde ut non honeste quoque. Non video quomodo ista diversa in eandem copulam coniciantur. Quid est, oro vos, cur separari voluptas a virtute non possit? Videlicet quia omne bonum ex virtute principium habet, ex huius radicibus etiam ea que vos et amatis et expetitis oriuntur. Si ista indiscreta essent, non videremus quedam

iocunda · sed non honesta · quedam uero honestissima sed aspera per dolores exigenda. Adice nunc quod uoluptas etiam ad uitam turpissimam uenit · at uirtus malam uitam non admittit, et infelices quidam non sine uoluptate immo ob ipsam uoluptatem sunt · quod non eueniret si uirtuti se uoluptas immiscuisset · qua uirtus sepe caret numquam indiget. Quid dissimilia immo diuersa componitis? Altum quiddam est uirtus excelsum et regale inuictum et infatigabile · uoluptas humile seruile fragile caducum · cuius statio ac domicilium fornices ac popine sunt. Virtutem in templo conuenies in foro in curia pro muris stantem puluerulentam coloratam callosas habentem manus · uoluptatem latitantem sepius ac tenebras captantem circa balnea sudatoria ac loca edilem metuentia mollem eneruem mero atque unguento madentem pallidam aut fucatam et medicamentis pollutam. Summum bonum immortale est · nescit exire nec satietatem habet nec penitentiam · numquam enim recta mens uertitur nec sibi odio est nec quicquam mutauit quia semper secuta est optima · at uoluptas tunc cum maxime delectat extinguitur · non multum loci habet itaque cito implet et tedio est et post primum impetum marcet. Nec id umquam certum est cuius in motu natura est · ita ne potest quidem ulla eius esse substantia quod uenit transitque celerrime in ipso usu sui periturum · eo enim peruenit ubi desinat et dum incipit spectat ad finem. Quid quod tam bonis quam malis uoluptas inest nec minus turpes dedecus suum quam honestos egregia delectant? Ideoque preceperunt ueteres optimam sequi uitam non iocundissimam · ut recte et bone uoluntatis non dux sed comes sit uoluptas. Natura enim duce utendum est · hanc ratio obseruat · hanc consulit. Idem est ergo beate uiuere et secundum naturam. Hoc quid sit iam aperiam · si corporis dotes et apta nature conseruabimus diligenter et impauide tamquam in diem data et fugacia · si non subierimus eorum seruitutem nec nos aliena possederint · si corpori grata et aduenticia eo nobis loco fuerint quo sunt in castris auxilia et armature leues · seruiant ista non imperent · ita demum utilia sunt menti. Incorruptus uir sit externis et insuperabilis miratorque tantum sui · fidens animo atque in utrumque paratus · artifex uite · fiducia eius non sine sciencia sit · sciencia non sine constancia · maneant illi semel placita nec ulla in decretis eius litura sit.

Intelligitur etiam si non adiecero compositum ordinatumque fore talem uirum et in his que aget cum comitate magnificum. Erit uera ratio sensibus insita et capiens inde principia · nec enim habet aliud unde conetur aut unde ad uerum impetum capiat · et in se reuertatur. Nam mundus quoque cuncta complectens rectorque uniuersi deus in exteriora quidem tendit sed tamen introrsum undique in se redit. Idem nostra mens faciat · cum secuta sensus suos per illos se ad externa porrexerit · et illorum et sui potens sit. Hoc modo una efficietur uis ac potestas concors sibi et ratio illa certa nascetur · non dissidens nec hesitans in opinionibus comprehensionibusque nec in persuasione · que cum se disposuit et partibus suis consensit et ut ita dicam concinuit · summum bonum tetigit. Nihil enim praui nihil lubrici superest · nihil in quo arietet aut labet. Omnia faciet ex imperio suo nihilque inopinatum accidet · sed quicquid aget in bonum exibit facile et parate et sine tergiuersatione agentis · nam pigritia et hesitatio pugnam et inconstantiam ostendit. Quare audacter licet profitearis summum bonum esse animi concordiam · uirtutes enim ibi esse debebunt ubi consensus atque unitas erit · dissident uicia. Sed tu quoque inquit uirtutem non ob aliud colis quam quia aliquam ex illa speras uoluptatem. Primum non si uoluptatem prestatura uirtus est ideo propter hanc petitur · non enim hanc prestat sed et hanc · nec huic laborat sed labor eius quamuis aliud petat hoc quoque assequetur. Sicut in aruo quod segeti proscissum est aliqui flores internascuntur · non tamen huic herbule quamuis delectet oculos tantum operis insumptum est · aliud fuit serenti propositum · hoc superuenit · sic et uoluptas non est merces nec causa uirtutis sed accessio · nec quia delectat placet sed si placet et delectat. Summum bonum in ipso iudicio est et habitu optime mentis · que cum suum impleuit et finibus se suis cinxit · consummatum est summum bonum nec quicquam amplius desiderat · nihil enim extra totum est non magis quam ultra finem. Itaque erras cum interrogas quid sit illud propter quod uirtutem petam · queris enim aliquid supra summum. Interrogas quid petam ex uirtute? Ipsam · nihil enim habet melius · ipsa precium sui. An hoc parum magnum est? Cum tibi dicam summum bonum est infragilis animi rigor et prouidentia et sublimitas et sanitas et libertas et concordia et decor · aliquid etiamnunc exigis maius ad quod ista referantur? Quid mihi uoluptatem nominas? Hominis bonum quero non uentris · qui pecudibus ac beluis laxior est. Dissimulas inquit quid a me dicatur · ego enim nego quemquam posse iocunde uiuere nisi simul

et honeste vivat quod non per partes ... coniunge aliquibus ut bonum summum cibo incrementibus ... hoc ... et pulsare stoicorum. Hanc vitam quam ego iocundam voco non sine adiecta virtute contingere. At quisquis ignorat plenissimos esse voluptatibus vestris stultissimos quosque et nequitiam abundare iocundis animumque ipsum genera voluptatis prava et multa suggerere, in primis insolentiam et nimiam estimationem sui tumoremque elatum super ceteros et amorem rerum suarum cecum et improvidum, delicias fluentes et ex minimis ac puerilibus causis exultationem, iam dicacitatem ac superbiam contumeliis gaudentem, desidiam dissolutionemque segnis animi indormientis sibi. Hec omnia virtus discutit et aurem pervellit et voluptates estimat antequam admittat, nec quas probavit magni pendit, utique enim admittit, nec usu earum sed temperantia leta est. Temperantia autem cum voluptates minuat summi boni iniuria est. Tu voluptatem complecteris, ego compesco; tu voluptate frueris, ego utor; tu illam summum bonum putas, ego nec bonum; tu omnia voluptatis causa facis, ego nichil. Cum dico me nichil voluptatis causa facere, de illo loquor sapiente cui soli concedis voluptatem. Non voco autem sapientem supra quem quicquam est, nedum voluptas. Atqui ab hac occupatus quomodo resistet labori ac periculo, egestati, tot humanam vitam circumstrepentibus minis? Quomodo conspectum mortis, quomodo dolores feret, quomodo mundi fragores et tot acerrimos hostes a tam molli adversario victus? Quicquid voluptas suaserit faciet. Age, non vides quam multa suasura sit? Nichil inquit poterit turpiter suadere, quia adiuncta virtuti est. Non vides iterum quale sit summum bonum, cui custode opus est ut bonum sit? Virtus autem quomodo voluptatem reget quam sequitur, cum sequi parentis sit, regere imperantis? A tergo ponis quod imperat? Egregium autem habet virtus apud vos officium, voluptates pregustare. Sed videbimus an apud quos tam contumeliose tractata virtus est adhuc virtus sit, que habere nomen suum non potest si loco cessit. Interim de quo agitur multos ostendam voluptatibus obsessos, in quos fortuna omnia munera sua effudit, quos fateare necesse est malos. Aspice Nomentanum et Apicium, terrarum ac maris ut isti vocant bona conquirentes et super mensam recognoscentes omnium gentium animalia; vide hos eosdem esurituros expectantes pompam suam, aures vocum sono, spectaculis oculos, saporibus palatum suum delectantes; mollibus lenibusque fomentis totum lacessitur eorum corpus, et ne nares interim cessent, odoribus variis inficitur locus ipse in quo luxurie parentatur. Hos esse in voluptatibus dices; nec tamen illis bene erit, quia non bono gaudent. Male inquit illis erit, quia multa interveniunt que perturbant animum, et opiniones inter se contrarie mentem inquietabunt. Quod ita esse concedo; sed nichilominus illi ipsi stulti et inequales et sub ictu penitentie positi magnas percipiunt voluptates, ut fatendum sit tam longe tunc illos ab omni molestia abesse quam a bona mente, et quod plerisque contingit hilarem insaniam insanire ac per risum furere. At contra sapientium remisse voluptates et modeste ac pene languide sunt compresseque et vix notabiles, ut que neque accersite veniant nec quamvis per se accesserint in honore sint, neque ullo gaudio percipientium excepte; miscent enim illas et interponunt vite ut ludum iocumque inter seria. Desinant ergo inconvenientia iungere et virtuti voluptatem implicare, per quod vitium pessimis quisque adulatur. Ille effusus in voluptates, reptabundus semper atque ebrius, quia scit se cum voluptate vivere, credit et cum virtute; audit enim voluptatem separari a virtute non posse, deinde vitiis suis sapientiam inscribit et abscondenda profitetur. Itaque non ab Epicuro impulsi luxuriantur, sed vitiis dediti luxuriam suam in philosophie sinu abscondunt et eo concurrunt ubi audiant laudari voluptatem. Nec estimant voluptas illa Epicuri, ita me hercules sentio, quam sobria ac sicca sit, sed ad nomen ipsum advolant querentes libidinibus suis patrocinium aliquod ac velamentum. Itaque quod unum habebant in malis bonum perdunt, peccandi verecundiam; laudant enim ea quibus erubescebant et vitio gloriantur, ideoque ne resurgere quidem adolescentie licet, cum honestus turpi desidie titulus accessit. Hoc est cur ista voluptatis laudatio perniciosa sit, quia honesta precepta intra latent, quod corrumpit apparet. In ea quidem ipse sententia sum, invitis hoc nostris popularibus dicam, sancta Epicurum et recta precipere et si propius accesseris tristia: voluptas enim illa ad parvum et exile revocatur, et quam nos virtuti legem dicimus, eam ille dicit

voluptati. Iubet illam parere nature; parum est autem luxurie quod nature satis est. Quid ergo est? Ille quem desidiosum ocium et gule ac libidinis vices felicem vocant, bonum male rei querit auctorem, et cum illo venit blandi nominis inductus, sequitur voluptatem non quam audit sed quam attulit, et vicia sua cum cepit putare similia preceptis, indulget illis non timide nec obscure, luxuriatur etiam inde aperto capite. Itaque non dico quod plerique nostrorum, sectam Epicuri flagitiorum magistram esse, sed illud dico: male audit, infamis est, et inmerito. Hoc scire quis potest nisi interius admissus? Frons eius ipsa dat locum fabule et ad malam spem irritat. Hoc tale est quale vir fortis stolam indutus: constat tibi pudicicia, virilitas salva est, a nulla corporis tui paciencia turpis es, sed in manu tympanum est. Titulus itaque honestus eligatur et inscriptio ipsa excitans animum: quam stantem invenit vicia. Quisquis ad virtutem accessit dedit specimen generose indolis; qui voluptatem sequi videtur est mollis, fractus, degenerans viro, perventurus in turpia nisi aliquis distinxerit illi voluptates, ut sciat que ex eis intra naturale desiderium desistant, que precipites ferantur infiniteque sint et quo magis implentur eo magis inexplebiles. Agedum, virtus antecedat, tutum erit omne vestigium. Et voluptas nocet nimia; in virtute non est verendum ne quid nimium sit, quia in ipsa est modus. Non est bonum quod magnitudine laborat sua. Racionabilem porro sortitis naturam que melius res quam racio proponitur? Et si placet ista iunctura, si hoc placet ad beatam vitam ire comitatu, virtus antecedat, comitetur voluptas et circa corpus ut umbra versetur. Virtutem quidem, excellentissimam dominam, voluptati tradere ancillam nichil magnum animo capientis est. Prima virtus eat, hec ferat signa: habebimus nichilominus voluptatem, sed domini eius et temperatores erimus; aliquid nos exorabit, nichil coget. At hii qui voluptati tradidere principia utroque caruere: virtutem enim amittunt, ceterum non ipsi voluptatem sed ipsos voluptas habet, cuius aut inopia torquentur aut copia strangulantur, miseri si deseruntur ab illa, miseriores si obruuntur; sicut deprensi mari Sirtico modo in sicco relinquuntur, modo torrente unda fluctuantur. Evenit autem hoc nimia intemperancia et amore ceco rei; nam mala pro bonis petenti periculosum est adsequi. Ut feras cum labore periculoque venamur et captarum quoque illarum sollicita possessio est (sepe enim laniant dominos), ita habentes magnas voluptates in magnum malum evasere capteque

cepere; que quo plures maioresque sunt, eo ille minor ac plurium servus est quem felicem vulgus appellat. Permanere libet in hac etiamnunc huius rei imagine. Quemadmodum qui bestiarum cubilia indagat et laqueo captare feras magno estimat et latos canibus circumdare saltus ut illarum vestigia premat, pociora deserit multisque officiis renunciat, ita qui sectatur voluptatem omnia postponit et primam libertatem negligit ac pro ventre dependit, nec voluptates sibi emit sed se voluptatibus vendit. Quid tamen inquit prohibet in unum virtutem voluptatemque confundi et ita effici summum bonum ut idem et honestum et iocundum sit? Quia pars honesti non potest esse nisi honestum, nec summum bonum habebit sinceritatem suam si aliquid in se viderit dissimile meliori. Ne gaudium quidem quod ex virtute oritur, quamvis bonum sit, absoluti tamen boni pars est, non magis quam leticia et tranquillitas, quamvis ex pulcherrimis causis nascantur; sunt enim ista bona, sed consequencia summum bonum, non consummancia. Qui vero virtutis voluptatisque societatem facit et ne ex equo quidem, fragilitate alterius boni quicquid in altero vigoris est hebetat libertatemque illam, ita demum si nichil se preciosius novit invictam, sub iugum mittit. Nam, que maxima servitus est, incipit illi opus esse fortuna; sequitur vita anxia, suspiciosa, trepida, casum pavens, temporum suspensa momentis. Non das virtuti fundamentum grave, inmobile, sed iubes illam in loco volubili stare; quid autem tam volubile est quam fortuitorum exspectacio et corporis rerumque corpus afficiencium varietas? Quomodo hic potest deo parere et quicquid evenit bono animo excipere nec de fato queri casuum suorum benignus interpres, si ad voluptatum dolorumque punctiunculas concutitur? Sed ne patrie quidem bonus tutor aut vindex est nec amicorum propugnator, si ad voluptates vergit. Illuc ergo summum bonum escendat unde nulla vi detrahitur, quo neque dolori neque spei nec timori sit aditus, nec ulli rei que deterius summi boni ius faciat; escendere autem illo sola virtus potest. Illius gradu clivus iste frangendus est; illa fortiter stabit et quicquid evenerit feret non paciens tantum sed etiam volens, omnemque temporum difficultatem sciet legem esse nature et ut bonus miles feret vulnera, numerabit cicatrices, et transverberatus telis moriens amabit eum pro quo cadet imperatorem; habebit illud in animo vetus preceptum: deum sequere. Quisquis autem queritur et plorat et gemit, imperata facere vi cogitur et invitus rapitur ad iussa

inchoamus deme ac clementiam porro trahere quam consequi. Tam me beatulos quam stulticia et ignorantia gaudentibus sue dolet. tu quod aliquid tibi accidit durius ego miratur. et indigne fert ea que tibi bonis quam malis accidunt morbos dicas fame corporis debilitas et certa et fusi separata humanarum? tenuitas commodo conuiuis restitutionem parat et magno ipsi experientia. De gaudio ad hec sagacitas studium simul pietate adhuc ut probari hiis que mutat ferre malis ut in regno nati summus deo parere libertas est. que virtute posita est una felicitas. Sed hec et vita sua debilitate nec quod aut bonum aut malum censemus quod virtute immutabile cognitum et cetera immobilis et quam malum corpore non quod fuit deum effugabis cum ad se probat corpore pedibus permittit ingentia et equa duabus nichil cogitis nullo in aliquibus liber est. Virtus indemnis nichil frustra temptabat nichil prohibet omnia tibi consuli tradet nichil aduersum accidet. nichil contra opinionem ac voluntatem eius quod ego uti non vite pauca sufficit possessa illa et dumque sed ut sufficiat ymmo superfluat esse ei contra ipsi constat desiderium omnium potest consistere opus est et qui omnia sua in se collegit. et qui ad virtutem constitutam per corpus opus est quam aliquid fortune indulgere et autem sua a lucrum dum non dum illum consulit et omne vincitur morte sed ego intelligo quod alii alligati sunt alii astricti alii destructi quod sed qui eo superiora pressus est et se alius consulat sagacitas pietate tenue habet non dum late hic beatitudine liberos est sed ad consistit in philosophia gloriatur nichil solet de gerit bene quod tu fortis quod solet quam vinces corpore et superiori virtute logici quam et pecuniam uetera et instantium omnibus et damna mouet et lacrimas et audita tangunt angebat maior audita monte diminutis et respirabit muliere morte et malignis a sermonibus tu senatum et malignus talis et vulgi est quam malis usquam descendet cum non adipse pertineat tenebris cum frendior superpellex est cum apud te vinctate sua vetustis bibet cum aure disponit cum arbores nichil post umbram dabit consuat terre vior tua lompletis domus casu auribus gerit cuncte de pedagogium prosa veste sub tingi certe tectis est apud te ministre ut teme et

ut libet. tallo tamen ingenii superbe singula et est aliquod sauciam ab somno in pace.

Adire si imbi intra tu suas passiones cum plus quam vasti tempus a tu negotia sed eos. sed ut ingenus paucorum scimus et tu luxuriosa ut plures bonorum quam quorum ratio memorie sufficiat a dominis quo modo quid et plus inutile quam putabis obicitur uitia hoc vides tibi non sui sapientis. et ut malinolentiam tuam pacem ut ergo singula tamen a me ut non optimum per spem sunt mal melior est in se est dicit aliqua commutas meis de mente et errores meos obiurgans sed puerit ad siminite ne perulli cum delimunta mali quam remedii podagre mee nec reponit Eboletus si rursus accedit et si ingeminata nullis quod pedibus operatione tui debilis corpore sui hic non per me quorum cum ego in alio in dies sum superbo tui aliqui actu est aliter inga loquuto alter unus hic in maligni fortia capita et optima nichil immunis

Platonem obiectum est obiectum Epicuro obiectum Zenoni. Omnes enim isti dicebant non quemadmodum ipsi uiuerent sed quemadmodum esset viuendum. De virtute non de me loquor et cum in ipsis contra vicium facio in primis meis faciam tui potuero. uiuorum ut ortum in maligitatibus me ista multo veneno tincta de terrebit ab optimis nisi uiuis hec istud quod alios pungitis quod nos uestrum uectalis impedit me. quomodo prouehere laudem inita non quia ago sed quia agendum sciam. quomodo virtutem adorare et ex inferullo ingentem reptabundus sequar. expectabo sunt ut quoque maliuolentiam violetur sit cui fatere ut rutilis fuit ut tacito tur et eius aliqui cum istis nimius amicos videra quibus Demetrius tuum corporis pauperem vir acerrimum et omnia ne desideria pugnantem quam pauperes quam ceteros ciuibus quam hic tu sibi inducit tecum negat satis egere vides ei non virtute satis est egestatis professus eos. Diodorum Epicurum philosophum qui intra paucos dies suam uitam manum suam imposuit negant ex decreto Epicuri fecisse quam sibi gulam precerit. Alii dementiam videri volunt factum hic eius alii temeritatem ille interim beatus ac plenus bona conscientia

reddidit sibi testimonium vita excedens. lau-
dabit quietem etatis in portu et ad anchoram
acte quietem. et dixit quod vos inviti audi-
stis quasi vobis quoque faciendum sit vixi et quem
dederat cursum fortuna peregi. De alterius vita
de alterius morte disputatis et ad nomen
magnorum ob aliquam eximiam laudem
virorum sicut ad occursum ignotorum hominum minuti
canes latratis. expedit enim vobis neminem
videri bonum quasi aliena virtus exprobratio
delictorum omnium sit. invidi splendida cum
sordibus vestris confertis nec intelligitis
quanto id vestro detrimento audeatis. Nam si
illi qui virtutem sequuntur avari libidinosi
ambitiosique sunt, quid vos estis
quibus ipsum nomen virtutis odio est? Ne-
gatis quemquam prestare quod eloquitur nec ad exem-
plar orationis sue vivere. quid mirum cum loquantur
fortia ingentia et omnes humanas tempe-
states evadentia. cum refigere se cruci-
bus conentur in quas unusquisque vestrum cla-
vos suos ipse adigit. ad supplicium tamen
acti stipitibus singulis pendent. hii qui
in se ipsis animum advertunt. quot cupiditatibus
tot crucibus distrahuntur. At maledici
in alienam contumeliam venusti sunt. Crede-
rem illis hoc vacare nisi quidam ex pati-
bulo suos spectatores conspuerent.
Non prestant philosophi quod loquuntur? multum tamen
prestant quod loquuntur quod honesta mente con-
cipiunt. Namque idem si et paria dictis a-
gerent quid esset illis beatius? interim
non est quod contemnas bona verba et bonis
cogitationibus plena precordia. studiorum
salutarium etiam citra effectum laudanda
tractatio est. Quid mirum si non escendunt esse
(?) in altum ardua aggressi? sed virum suspi-
cite etiam si decidunt magna conantes. Gene-
rosa res est respiciens non ad suas sed ad na-
ture vires conari alta temptare et
mente maiora concipere quam quae etiam ingenti
animo adornatis effici possunt. Quid sibi
hoc proposuit: ego mortem eodem
vultu quo audiam videbo. ego la-
boribus quantumcumque illi erunt parebo
animo fulciens corpus. Ego divitias et
presentes et absentes eque contemnam
nec si aliubi iacebunt tristior nec si
circa me fulgebunt animosior. Ego for-
tunam nec venientem nec recedentem sen-
tiam. Ego terras omnes tamquam meas videbo
meas tamquam omnium. Ego sic vivam quasi sciam
aliis me esse natum et nature rerum hoc nomine
gratias agam. quo enim melius genere ne-
gotium meum agere potuit? unum me
donavit omnibus, uni mihi omnes. quicquid habebo

nec sordide custodiam nec prodige spargam.
Nichil magis me possidere credam quam bene
donata. non numero nec pondere beneficia
nec ulla nisi accipientis estimatione ponde-
rabo. numquam michi id multum erit quod dignus ac-
cipiet. Nichil opinionis causa, omnia conscientie
faciam. populo spectante fieri credam quicquid
me conscio faciam. Edendi michi erit bibendique
finis desideria nature restinguere non imple-
re alvum et exinanire. Ego amicis
iocundus et inimicis mitis et facilis. ex-
orabor antequam roger. honestis precibus
occurram. patriam meam esse mundum sciam
et presides deos. hos supra me circa me
stare factorum dictorumque censores. Quandoque
autem natura spiritum repetet aut ratio dimittet te-
status exibo bonam me conscientiam amasse
bona studia. nullius per me libertatem diminu-
tam, minime meam. Qui hec facere proponet
volet temptabit. ad deos iter faciet.
ne ille etiam si non tenuerit magnis tamen
excidit ausis. Vos quidem quod virtutem
cultoremque eius odistis nichil novi
facitis. Nam et solem lumina egra formi-
dant et aversantur diem splendidum
nocturna animalia, que ad primum eius ortum
stupescunt et latibula passim petunt. ab-
duntur in latebris timida lucis. Gemite
et infelicem linguam bonorum exercete
convicio, hiate, commordete. multo fran-
getis dentes quam imprimetis. Quare ille philo-
sophie studiosus est et tam dives vitam ducit?
quare opes contemnendas dicit et ha-
bet? vitam contemnendam putat et tamen vivit?
valetudinem contemnendam et tamen illam
diligentissime tuetur atque optimam mavult.
et exilium vanum nomen putat et ait
quid enim est mali mutare regiones? et tamen si
licet senescit in patria? et inter longius tempus
et brevius nichil interesse iudicat. tamen si nichil
prohibet extendit etatem et in multa se-
nectute placidus viret? Ait ista debere
contemni non ne habeat sed ne sollicitus
habeat. Non abigit illa a se, sed abeuntia
securus prosequitur. Divitias quidem ubi
tutius fortuna deponet quam ibi unde sine
querela reddentis recipiet? Marcus Cato cum lau-
daret Curium et Coruncanium et illud seculum
in quo censorium crimen erat pauce argenti la-
melle, possidebat ipse quadragies sestercium
minus sine dubio quam Crassus,
plus quam Censorius Cato. Maiore spatio
si comparentur proavum vicerat quam a Crasso
vinceretur et si maiores illi obvenissent
opes non sprevisset. nec enim se sapiens in-
dignum ullis muneribus fortuitis pu-
tat. non amat divitias sed mavult

non in animum illas sed in domum recipit, nec respuit possessas sed continet et maiorem virtuti sue materiam subministrari vult. Quid autem dubii est quin hec maior materia sapienti viro sit animum explicandi suum in divitiis quam in paupertate, cum in hac unum genus virtutis sit non inclinari nec deprimi, in divitiis et temperantia et liberalitas et diligentia et dispositio et magnificentia campum habeat patentem. Non contemnet se sapiens etsi fuerit minime stature, esse tamen se procerum volet; et exilis corpore aut amisso oculo valebit, malet tamen sibi esse corporis robur, et hoc ita ut sciat esse aliud in se valentius. Malam valitudinem tolerabit, bonam optabit. Quedam enim etsi in summa rei parva sunt et subduci sine ruina principalis boni possunt, adiciunt tamen aliquid ad perpetuam letitiam et ex virtute nascentem. Sic illum afficiunt divitie et exhilarant ut navigantem secundus et ferens ventus, ut dies bonus et in bruma et frigore apricus locus. Quis autem sapientum, nostrorum dico, quibus unum est bonum virtus, negat etiam hec que indifferentia vocamus habere aliquid in se precii et alia aliis esse potiora? Quibusdam ex his tribuitur aliquid honoris, quibusdam multum. Ne erres itaque, inter potiora divitie sunt. Quid ergo, inquis, me derides, cum eundem apud te locum habeant quem apud me? Vis scire quam non eundem locum habeant? Michi divitie si effluxerint nichil auferent nisi semetipsas; tu stupebis et videberis tibi sine te relictus si ille a te recesserint. Apud me divitie aliquem locum habent, apud te summum et postremum. Divitie mee sunt, tu divitiarum es. Desine ergo philosophis pecuniam interdicere: nemo sapientiam paupertate damnavit. Habebit philosophus amplas opes, sed nulli detractas nec alieno sanguine cruentas, sine cuiusquam iniuria partas, sine sordidis questibus, quarum tam honestus sit exitus quam introitus, quibus nemo ingemiscat nisi malignus. In quantum vis exaggera illas; honeste sunt, in quibus cum multa sint que sua quisque dici velit, nichil est quod quisquam suum possit dicere. Ille vero fortune benignitatem a se non summovebit et patrimonio per honesta quesito nec gloriabitur nec erubescet. Habebit tamen etiam quo glorietur, si domo aperta et admissa in res suas civitate poterit dicere quod quisque agnoverit tollat. O magnum virum, optime divitem, si opus

ad hanc vocem consonet, si post hanc vocem tantundem habuerit. Ita dico: si tuto et securus scrutationem populo prebuerit, si nichil quisquam apud illum invenerit quo manus iniciat, audacter et propalam erit dives. Sicut sapiens nullum denarium intra limen suum admittet male intrantem, ita et magnas opes, munus fortune fructumque virtutis, non repudiabit nec excludet. Quid enim est quare illis bono loco invideat? Veniant, hospitentur. Nec iactabit illas nec abscondet: alterum infruniti animi est, alterum timidi et pusilli, velut magnum bonum intra sinum continentis. Nec, ut dixi, eiciet illas e domo. Quid enim dicet? utrumne inutiles estis an ego uti divitiis nescio? Quemadmodum etiam pedibus suis poterit iter conficere, escendere tamen vehiculum mallet, sic pauper si poterit esse dives volet. Habebit itaque opes, sed tamquam leves et avolaturas, nec ulli alii nec sibi graves esse patietur. Donabit — quid erexistis aures? quid expeditis sinum? — donabit aut bonis aut eis quos poterit facere bonos, donabit cum summo consilio dignissimos eligens, ut qui meminerit tam expensorum quam acceptorum rationem esse reddendam; donabit ex recta et probabili causa, nam inter turpes iacturas malum munus habet. Habebit sinum facilem, non perforatum, ex quo multa exeant et nichil excidat. Errat si quis existimat facilem rem esse donare: plurimum ista res habet difficultatis, si modo consilio tribuitur, non casu et impetu spargitur. Hunc promereor, illi reddo; huic succurro, huius misereor; illum instruo dignum quem non deducat paupertas nec occupatum teneat. Quibusdam non dabo, quamvis desit, quia etiam si dedero erit defuturum; quibusdam offeram, quibusdam etiam inculcabo. Non possum in hac re esse negligens; numquam magis nomina facio quam cum dono. Quid, tu, inquis, recepturus donas? Immo non perditurus: eo loco sit donatio unde repeti non debeat, reddi possit. Beneficium collocetur quemadmodum thesaurus alte obrutus, quem non eruas nisi fuerit necesse. Quid domus ipsa divitis viri, quantam habet bene faciendi materiam! Quis enim liberalitatem tantum ad togatos vocat? Hominibus prodesse natura me iubet. Servi liberine sint, hi ingenui

an libertini iuste libertatis an

ut liberum misit liberalis an mentitus amicus
date. quid refert? vobis utique non est ibi bo-
num locum. Est ut pecuniam inter liberos
suos diffundere et liberaliter . Recorda-
tur quia non quia liberis debetur sed quia a libero
animo profecta ita nominata est. Haec apud sa-
pientem nec umquam in turpes indignosque
inpingitur nec umquam ita defatigata errat
ut non quotiens dignum invenerit quasi ex pleno
fluat. Non est ergo quod perperam exaudiatis quae hone-
ste fortiter animose a studiosis sapientie
dicuntur. Et hoc primum attendite: aliud
est studiosus sapientie, aliud iam adeptus
sapientiam. Ille tibi dicet: Optime loquor
sed adhuc inter mala volutor plurima.
Non est quod me ad formulam meam exigas.
Cum maxime facio me et formo et
ad exemplar ingens attollo. Si processero
quantumcumque proposui, exige ut dictis facta
respondeant. Assecutus vero humani boni
summam aliter tecum aget. Non est quod tibi
permittas de melioribus ferre sententiam.
Mihi iam quod argumentum est recti contingit
malis displicere. Sed ut tibi rationem reddam
qua nulli mortalium invideo, audi quid pro-
mittam et quanti queque estimem. Divi-
tias nego bonum esse, nam si essent bo-
nos facerent. Nunc quod apud malos
deprehenditur dici bonum non potest. Hoc illis
nomen nego. Ceterum et habendas esse
et utiles et magna commoda vite
afferentes fateor. Quid ergo est? quare illas
non in bonis numerem et quid prestem
in illis aliud quam vos, quoniam inter utros-
que convenit habendas, audite. Pone
in opulentissima me domo, pone aurum
argentum ubi in promiscuo usu sit: non
suspiciam me ob ista, quae etiam si apud
me, extra me tamen sunt. In sublicium po-
ntem me transfer et inter egentes abi-
ge: non ideo tamen me despiciam quod in illorum
numero consedero qui manum ad stipem por-
rigunt. Quid enim ad rem an frustum
panis desit cui non deest mori
posse? Quid ergo est? domum illam splendidam malo
quam pontem. Pone in instrumentis splende-
ntibus et delicato apparatu: nihilo
me feliciorem credam quod mihi molle
erit amiculum, quod purpura convivis
meis substernetur. Nihilo miserior ero
si lassa cervix mea in manipulo feni
acquiescat, si super Circense tomentum per
sarturas veteris linthei effluens

incubabo. Quid ergo est? malo quid mihi animi sit
ostendere pretextatus et causiatus quam nudis
scapulis aut sententiis semiapertis. Omnes mihi ex voto
dies cedant, nove gratulationes prioribus
subtexantur: non ob hoc mihi placebo. Mu-
ta in contrarium hanc indulgentiam temporis;
illinc percutiatur animus damno, luctu,
incursionibus variis; nulla hora sine aliqua
querela sit: non ideo me dicam inter miserrima
miserum, non ideo aliquem execrabor
diem; provisum est enim a me ne quis mihi ater
dies esset. Quid ergo est? malo gaudia
temperare quam dolores compescere. Hoc tibi ille
Socrates dicet: Fac me victorem universarum — Socr
gentium; delicatus ille Liberi currus
triumphantem usque ad Thebas vehat a
solis ortu; iura reges petant a me:
me hominem esse maxime cogitabo, cum deus
undique consalutabor. Huic tam sublimi
fastigio coniunge protinus
precipitem mutationem; in alienum imponar
vehiculum exornaturus victoris superbi ac
feri pompam: non humilior sub alieno cur-
ru agar quam in meo steteram. Quid ergo est?
vinci tamen malo quam capi. Totum fortune
regnum despiciam, sed ex illo si dabitur
electio meliora sumam. Quicquid ad me
venerit bonum fiet, sed malo faciliora ac iucundiora
ac feliciora veniant et minus vexatura
tractantem. Non est enim quod existimes ullam esse sine
labore virtutem, sed quedam virtutes stimulis,
quedam frenis egent. Sicut corpus in proclivi
retineri debet, adversus ardua impelli,
quedam ita virtutes in proclivi sunt, quedam clivum
subeunt. An dubium sit quin clivum subeat,
nitatur, obluctetur patientia, fortitudo, perse-
verantia et quecumque alia duris oppo-
sita virtus est et fortunam subigit? Quid
ergo? non eque manifestum est per devexum ire
liberalitatem, temperantiam, mansuetudinem?
In his continemus animum ne prolabatur, in illis
exhortamur incitamusque acerrime. Ergo
paupertati adhibebimus illas que pugnare
sciunt fortiores; divitiis illas diligen-
tiores que suspensum gradum ponunt et
pondus suum sustinent. Cum hoc ita divisum sit,
malo has in usu mihi esse que exercende tran-
quillius sunt quam eas quarum experimentum sanguis
et sudor est. Ergo non ego aliter inquit
sapiens vivo quam loquor, sed vos aliter
auditis; sonus tantummodo verborum ad aures
vestras pervenit: quid significet non queritis.
Quid ergo inter me stultum et te sapi-
entem interest, si uterque habere volumus?
Plurimum: divitie enim apud sapientem

virorum in servitute sunt. apud stultum imperio
Sapiens dominus vero suis nichil permittit. nobis
dominatio grata. Vos tamen aliquibus vobis
tu etiam possessorem earum permisistis. Ne sic
satis illius et beatus. Sapientes tue
materie pauper te meditatur. tu in mendis
dominus vobis constituit. Magnum patrem ita
perque recedit ut non se bello pararet
Ad eam sed non gerit. indutum est.
Nos denique formosa tanquam non arde
nos possit in sollicitudines nostras opes
nec vere periculum omne tu succedunt ma
tamque fuit nobis quoque gloria consimilis
iores et fuit nobis quoque quibus consuendis
sat primum habet fortuna obstupefa
cunt. atque dominus ludunt ut pu
derent illarum pictum. Sic barbari ple
que metus et ipsa admachinam. sequi
nos labore despectum spectant.
nos labore colloquiis sonuit mille
ut quo illa colloquia faciunt mille
gut. Hec nobis euexit maritis in urbibus
rebus. ut capitalis est cum pudiciciam
minuat. Queritur ea que speciosa spolia
latina sapientis. qui semel abstulerit
diuinitas. cum illi saeva reliquit. sunt
et publicis lectis futuris secreto perinde
magis. Socrates ille magister aliquos
alias cum eadem adiungit habere prestat
persuasit uti. quod ne ad opiniones
mitis actum uite nec flectere solita
ta conferre pudicicia uita. sed quamdiu
nos putabo scilicet nature uidet in falsos
mi sermonis fero dicet ille cui sa
pientia contigit quamquam maiorum inue
his increpare alios. non quod odit
sed in remedium iubet. Mandet hijs
contrario illa me primum. non meminere
sum monent reclamant adiisse
et lacessere uirtute. Bone spei curator
nullarum in iniuriam fecit. sic haec domus
quidem hij qui arcus contuent sed mali
opportuni atque mali quod complures ubi ubi
nocendi potuit. Sic multis alienam
rebus fero quod adhuc superius optime ma
rime imperans poetarum. quorum aliquis
illi alias imposuit alius cetera nuda.
aliquis adulterium illum induxit. et ab
aliquis uenatorem. Alius semper sed deos. alius
in quod in honores. Alius inter innum
raptores et raptores quidem aliquis
parricida et regum alienum paternique
expugnatorem. Quibus nichil aliud actum
est quod ut pudor. hominibus pecandi de
meretur si tales deos credidissent.
Ex quorum ipse me nichil ledat uinum
hij nobis mecum. Sed Suspicite hic
tres credite hijs que illa dum scribit ma
gnum quidam ipsos et que in deos magis

apparerat sequi clamant et ipsarum at
deos nec professores eius ut antistites
ratem et quos inclito sacro loco
intuerit sancte linguis hec pro
uo ut plenumque et clamant et fauces tra
buit. Sed impetrat plenum. ut recte pa
gi possit satis ulla uoce mala ob
strepere. quod multo magis uocatum est
impetri nobis ut quos ad consilio
proferet oraculo in tenti et confessa uo
ce audiatis. Cum sinistram ad in riges
conuicio intus. tu des secundi lac
tabis suas artifex brachia atque re
modos suspensa manu cunctatur
quod aliquid hominibus proinde repetes
ululat tamquam liberalis semel
mediaque lugeritur die profert in
clamat intus aliquem deorum. con
tritis et audit et dum ex cu
uisque uiuunt alteros superorum
affirmaturis. Erat Socrates et illo
teatro quae in tradido perimit cum quod
hoc ipso cum turba reddidit per clarat
demus iste sunt que istarum mira
dijs hominibus quam ira est in formare
uirtutes et malignos hominibus scita
moles si potestis bonos laudare
si nunquam turpe dicunt si uobis contempe
theatra ipsa licet tamen placet alte
in altero in turpitudine nunquam in tellus
in famatis non deos sacrilegium fa
tis sed operum potentis procellum ethio
aly Aristophanum magis iocorum
tota comicorum poetarum inducit
me uenenatos sales suos c
fundit. Illustrata est utique in capite ca
ipsa prima petula pedum et illi et
toptum expedit ut illi magis
intelligunt quanta sit quod inter eius
ia et secundo senserat. Durecia
filias nullis magis quod se rictabus
notam est probos me non esse quod ru
pes aliquam in uadoso mari de
stituta. quam fluctus non deponunt
undique moti se uberdere. Non lo
cut locis eorum mouet. et prestat
etates urbes dum igni suo comminuit
Assilire. impetu silente ferendo
nam. unum autem Hij quam firma et in
conuupabilia sunt. quecumque in curat
mala suo nisi sua extra pende
grite aliquid molle credere quod magis
in qua tela uirum figunt. Vobis at
uarat aliorum simulat mala et sinat

ferre de quoquam? Quare hic philosophus laxius habitat? quare hic splendidius cenat? Papulas observatis alienas, obsiti plurimis ulceribus? Hoc tale est quale si quis pulcerrimorum corporum naevos aut verrucas derideat, quem fera scabies depascit. Obicite Platoni quod petierit pecuniam, Aristoteli quod acceperit, Democrito quod neglexerit, Epicuro quod consumpserit; mihi ipsi Alcibiadem et Phedrum obiectate, o vos usu maxime felices, cum primum vobis imitari vitia nostra contigerit. Quin potius mala vestra circumspicitis, que vos ab omni parte confodiunt, alia grassantia extrinsecus, alia in visceribus ipsis ardentia? Non eo loco res humane sunt, etiam si statum vestrum parum nostis, ut vobis tantum otii supersit ut in probra meliorum agitare linguam vacet. Hoc vos non intelligitis et alienum fortune vestre vultum geritis, sicut plurimi quibus in circo vel theatro desidentibus iam funesta domus est nec annuntiatum malum. At ego ex alto prospiciens video que tempestates aut immineant vobis paulo tardius rupture nimbum suum, aut iam vicine vos ac vestra rapture propius accesserint. Quid porro? nonne nunc quoque, etiam si parum sentitis, turbo quidam animos vestros rotat et involvit, fugientes petentesque eadem, et nunc in sublime allevatos, nunc in infima allisos magno nobis consensu in vitia rapit? Licet nichil aliud quod sit salutare temptemus, proderit tamen per se ipsum secedere: meliores erimus singuli. Quid quod secedere ad optimos viros et aliquod exemplum eligere ad quod vitam dirigamus licet? Quod nisi in otio non fit. Tunc potest obtineri quod semel placuit, ubi nemo intervenit qui iudicium adhuc imbecille populo adiutore detorqueat. Tunc potest vita equali et uno tenore procedere, quam propositis diversissimis scindimus. Nam inter cetera mala illud pessimum est, quod vitia ipsa mutamus. Sic ne hoc quidem nobis contingit, permanere in malo iam familiari. Aliud ex alio placet, vexatque nos hoc quoque, quod iudicia nostra non tantum prava sed etiam levia sunt. Fluctuamus aliudque ex alio comprehendimus, petita relinquimus, relicta repetimus; alterne inter cupiditatem nostram et penitentiam vices sunt. Pendemus enim toti ex alienis iudiciis, et id optimum nobis videtur quod petitores laudatoresque multos habet, non id quod laudandum petendumque est; nec viam bonam ac malam per se estimamus, sed turba vestigiorum, in quibus nulla sunt redeuntium. Dices mihi:

Quid agis, Seneca? deseris partes? Certe Stoici vestri dicunt: Usque ad ultimum vite finem in actu erimus, non desinemus communi bono operam dare, adiuvare singulos, opem ferre etiam inimicis senili manu. Nos sumus qui nullis annis vacationem damus, et quod ait ille vir disertissimus, canitiem galea premimus. Nos sumus apud quos usque eo nichil ante mortem otiosum est, ut si res patitur non sit ipsa mors otiosa. Quid nobis Epicuri precepta in ipsis Zenonis principiis loqueris? Quin tu bene gnaviter, si partium piget, transfugis potius quam prodis? Hoc tibi in presentia respondebo: Numquid vis amplius quam ut me similem ducibus meis prestem? Quid ergo est? Non quo miserint me illi, sed quo duxerint ibo.

Nunc probabo tibi non descivisse me a preceptis Stoicorum; nam nec ipsi quidem a preceptis suis desciverunt; et tamen excusatissimus essem, etiam si non precepta illorum sequerer sed exempla. Hoc quod dico in duas dividam partes: primum ut possit aliquis vel a prima etate contemplationi veritatis totum se tradere, rationem vivendi querere atque exercere secreto; deinde ut possit hoc aliquis emeritis iam stipendiis, profligate etatis, iure optimo facere, et ad alios actus animos referre, virginum Vestalium more, que annos inter officia divisos discunt facere sacra et cum didicerunt docent. Hoc Stoicis quoque placere ostendam, non quia mihi legem dixerim nichil contra dictum Zenonis Chrisippive committere, sed quia res ipsa patitur me ire in illorum sententiam; quam si quis semper unius sequitur, non in curia sed in factione est. Utinam quidem iam tenerentur omnia, et in aperto et confessa veritas esset, nichilque ex decretis mutaremus. Nunc veritatem cum eis ipsis qui docent querimus. Due maxime et in hac re dissident secte, Epicureorum et Stoicorum, sed utraque ad otium diversa via mittit. Epicurus ait: Non accedet ad rem publicam sapiens, nisi si quid intervenerit. Zenon ait: Accedet ad rem publicam sapiens, nisi si quid impedierit. Alter otium ex proposito petit, alter ex causa; causa autem illa late patet. Si res publica corruptior est quam ut adiuvari possit, si occupata est malis, non nitetur sapiens in supervacuum, nec se nichil profuturus impendet. Si parum habebit auctoritatis aut virium, nec illum erit admissura res publica, si valitudo illum impediet, quomodo navem quassatam non deduceret in mare, quomodo nomen in militiam non daret debilis, sic ad iter quod inhabile sciet non accedet. Potest ergo et ille cui omnia adhuc in integro sunt, antequam ullas experiatur tempestates, in tuto subsistere, et protinus commendare se bonis artibus et

[illegible] contemplatione [illegible] spectat [illegible]

in tuto sibi sistere et se illud bonum [illegible] ipse ultimum alterum quam ceteri [illegible]. Hoc nempe ab homine exigitur ut prosit hominibus, si fieri potest multis, si minus paucis, si minus proximis, si minus sibi. Nam cum se utilem ceteris efficit, commune agit negotium. Quomodo qui se deteriorem facit non sibi tantummodo nocet, sed etiam omnibus his quibus melior factus prodesse potuisset, sic quisquis bene de se meretur hoc ipso aliis prodest quod illis profuturum parat. Duas res publicas animo complectamur, alteram magnam et vere publicam qua dii atque homines continentur, in qua non ad hunc angulum respicimus aut ad illum, sed terminos civitatis nostre cum sole metimur; alteram cui nos ascripsit condicio nascendi. Hec aut Atheniensium erit aut Carthaginiensium aut alterius alicuius urbis que non ad omnes pertineat homines sed ad certos. Quidam eodem tempore utrique rei publice dant operam, maiori minorique, quidam tantum minori, quidam tantum maiori. Huic maiori rei publice et in otio deservire possumus, immo vero nescio an in otio melius, ut queramus quid sit virtus, una pluresne sint; natura an ars bonos viros faciat; unum sit hoc quod maria terras mari terrisque inherentia complectitur, an multa eiusmodi corpora deus sparserit; continua sit et plena omnis materia ex qua cuncta gignuntur, an diducta et solidis inania permixta sint; deus sedens opus suum spectet an tractet; utrumne extrinsecus illi circumfusus sit an toti inditus; immortalis sit mundus an inter caduca et ad tempus nata numerandus. Hec qui contemplatur, quid deo prestat? Ne tanta eius opera sine teste sint. Solemus dicere summum bonum esse secundum naturam vivere: natura nos ad utrumque genuit, et contemplationi rerum et actioni. Nunc id probemus quod prius diximus. Quid porro? Hoc non erit probatum, si se unusquisque consuluerit quantam cupidinem habeat ignota noscendi, quam ad omnes fabulas excitetur? Navigant quidam et labores peregrinationis longissime una mercede perpetiuntur cognoscendi aliquid abditum remotumque. Hec res ad spectacula populos contrahit, hec cogit preclusa rimari, secretiora exquirere, antiquitates evolvere, mores barbararum audire gentium. Curiosum nobis natura ingenium dedit et artis sibi ac pulchritudinis sue conscia spectatores nos tantis rerum spectaculis genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta, tam nitida et non uno genere formosa solitudini ostenderet. Ut scias illam spectari voluisse, non tantum aspici,

vide quem nobis dederit locum: in media nos sui parte constituit et circumspectum omnium nobis dedit; nec erexit tantummodo hominem, sed etiam ad contemplationem factura ut ab ortu sidera in occasum labentia prosequi posset et vultum suum circumferre cum toto, sublime fecit illi caput et collo flexili imposuit. Deinde sena per diem, sena per noctem signa perduxit, nullam non partem sui explicuit, ut per hec que obtulerat oculis eius cupiditatem faceret etiam ceterorum. Nec enim omnia nec tanta visimus quanta sunt, sed acies nostra aperit sibi investigandi viam et fundamenta vero iacit, ut inquisitio transeat ex apertis in obscura et aliquid ipso mundo inveniat antiquius: unde ista sidera exierint; quis fuerit universi status antequam singula in partes discederent; que ratio mersa et confusa diduxerit; quis loca rebus assignaverit, suapte natura gravia descenderint, evolaverint levia, an preter nisum pondusque corporum altior aliqua vis leges singulis dixerit; an illud verum sit quo maxime probatur homines divini esse spiritus, partem ac veluti scintillas quasdam sacrorum in terram desiluisse atque alieno loco hesisse. Cogitatio nostra celi munimenta perrumpit nec contenta est id quod ostenditur scire. Illud, inquit, scrutor quod ultra mundum iacet, utrumne profunda vastitas sit an et hoc ipsum terminis suis claudatur; qualis sit habitus exclusis; informia et confusa sint an in omnem partem tantundem loci obtinentia, an et illa in aliquem cultum descripta sint; huic coehereant mundo an longe ab hoc secesserint et hic in vacuo volutetur; individua sint per que struitur omne quod natum futurumque est, an continua eorum materia sit et per totum mutabilis; utrum contraria inter se elementa sint, an non pugnent sed per diversa conspirent. Ad hec querenda natus, estima quam non multum acceperit temporis, etiam si illud totum sibi vindicat. Cui licet nichil facilitate eripi, nichil neglegentia patiatur excidere, licet horas suas avarissime servet et usque in ultimum etatis terminum procedat nec quicquam illi ex eo quod natura constituit fortuna concutiat, tamen homo ad immortalium cognitionem nimis mortalis est. Ergo secundum naturam vivo si totum me illi dedi, si illius admirator cultorque sum. Natura autem utrumque facere me voluit, et agere et contemplationi vacare. Utrumque facio, quoniam ne

contemplationem que in te destinatur? possunt sine actione. Sed refert inquis an ad illam voluptatis causa accesseris, nichil aliud ab illa petens quam assiduam contemplationem sine exitu; est enim dulcis et habet illecebras suas. Adversus hoc tibi respondeo: eque refert quo animo civilem agas vitam, an semper inquietus sis nec unquam sumas ullum tibi tempus quo ab humanis ad divina respicias. Quomodo res appetere sine ullo virtutum amore et sine cultu ingenii ac nudas edere operas minime probabile est (misceri enim ista inter se et conseri debent), sic imperfectum ac languidum bonum est in otium sine actu proiecta virtus, numquam id quod didicit ostendens. Quis negat illam debere profectus suos in opere temptare, nec tantum quid faciendum sit cogitare, sed etiam aliquando manum exercere et ea que meditata sunt ad verum perducere? Quod si per ipsum sapientem non est mora, si non actor deest sed agenda desunt, ecquid illi secum esse permittes? Quo animo ad otium sapiens secedit? ut sciat se tunc quoque ea acturum per que posteris prosit. Nos certe sumus qui dicimus et Zenonem et Crisippum maiora egisse quam si duxissent exercitus, gessissent honores, leges tulissent: quas non uni civitati, sed toti humano generi tulerunt. Quid est ergo quare tali viro non conveniat tale otium, per quod futura secula ordinet nec ad paucos contionetur sed ad omnes omnium gentium homines, quique sunt quique erunt? Ad summam, quero an ex preceptis suis vixerint Cleantes et Crisippus et Zeno. Non dubie respondebis sic illos vixisse quemadmodum dixerant esse vivendum: atqui nemo illorum rem publicam administravit. Non fuit inquis illis aut ea fortuna aut ea dignitas que admitti ad publicarum rerum tractationem solet. Sed idem nichilominus non segnem egere vitam: invenerunt quemadmodum plus quies ipsorum hominibus prodesset quam aliorum discursus et sudor. Ergo nichilominus hi multum egisse visi sunt, quamvis nichil publice agerent. Preterea tria genera sunt vite, inter que quod sit optimum queri solet: unum voluptati vacat, alterum contemplationi, tertium actioni. Primum, deposita contentione depositoque odio quod implacabile diversa sequentibus indiximus, videamus ut hec omnia ad idem sub alio atque alio titulo perveniant: nec ille qui voluptatem probat sine contemplatione est, nec ille qui contemplationi inservit sine voluptate est, nec ille cuius vita actionibus destinata est sine contemplatione est. Plurimum inquis discriminis est utrum aliqua res propositum sit an propositi alterius accessio. Sit sane grande discrimen, non tamen alterum sine altero est: nec ille sine actione contemplatur, nec hic sine contemplatione agit, nec ille tertius, de quo male existimare consensimus, voluptatem inertem probat, sed eam quam ratione efficit firmam sibi; ita et hec ipsa voluptaria secta in actu est. Quidni in actu sit, cum ipse dicat Epicurus aliquando se recessurum a voluptate, dolorem etiam appetiturum, si aut voluptati imminebit penitentia aut dolor minor pro graviore sumetur? Quo pertinet hec dicere? ut appareat contemplationem placere omnibus; alii petunt illam, nobis hec statio, non portus est. Adice nunc huc quod e lege Crisippi vivere otioso licet: non dico ut otium patiatur, sed ut eligat. Negant nostri sapientem ad quamlibet rem publicam accessurum; quid autem interest quomodo sapiens ad otium veniat, utrum quia res publica illi deest an quia ipse rei publice, si omnibus defutura res publica est? semper autem deerit fastidiose querentibus. Interrogo ad quam rem publicam sapiens sit accessurus. Ad Athenensium, in qua Socrates damnatur, Aristoteles ne damnaretur fugit? in qua opprimit invidia virtutes? Negabis mihi accessurum ad hanc rem publicam sapientem. Ad Athenensium ergo rem publicam sapiens accedet, in qua assidua seditio et optimo cuique infesta libertas est, summa equi ac boni vilitas, adversus hostes inhumana crudelitas, etiam adversus suos hostilis? Et hanc fugiet sapiens. Si percensere singulas voluero, nullam inveniam que sapientem aut quam sapiens pati possit. Quod si non invenitur illa res publica quam nobis fingimus, incipit omnibus esse otium necessarium, quia quod unum preferri poterat otio nusquam est. Si quis dicit optimum esse navigare, deinde negat navigandum in eo mari in quo naufragia fieri soleant et frequenter subite tempestates sint que rectorem in contrarium rapiant, puto hic me vetat navem solvere, quamquam laudat navigationem.

Explicit lib. VI L. S. de vita beata.

Incipit lib. Annei Senece ad Serenum de tranquillitate animi. VII

Inquirenti michi in me quedam vitia apparebant, Seneca, in aperto posita, que manu prenderem, quedam obscuriora et in recessu, quedam non continua sed ex intervallis redeuntia, que vel molestissima dixerim, ut hostes vagos et ex occasionibus assilientes, per quos neutrum licet, nec tamquam in bello paratum esse nec tamquam in pace securum.

illa tibi habitu in me maxime [illegible] perdendo. que
enim non utrumque mediocris fateatur ut bo fide
liberatum [illegible] quam tenebris et adversis nec
rursus obnoxium. In statu ut non possum
ita periculo maxime et morose pauperis [illegible]
ut certato [illegible] nos est quod dicas omnium
virtutum tenera ex pugna. tempore illis dum
mihi ac tibi [illegible] ille ignoro utrumque
in spes laborat. dum te ditem et eloquentem
famam et ceteris ad alicuius suffragium
venit mora qualis fecerit. Sed quod veras
mentes parat et que ad placendum suos
quodam stirpe [illegible] conflavit quamvis doc
paulatim colores diuturnitas diligentia
ego veneror nec [illegible] quod velim ass[illegible]
constantiam. benivolum in altius surgit [illegible]
malorum quam bonorum longa consuetudo [illegible]
induit [illegible] virtutibus dubium ut ad
vertat [illegible] ut ad prava vergentis
infirmitatis quid sit [illegible]
[illegible] propter [illegible] dicam quam amidat
[illegible] in tu [illegible] non venientes tenet
me [illegible] parsimonie [illegible] fateor
[illegible] non [illegible] tabule [illegible]
non [illegible] plata [illegible] non [illegible]
tibi [illegible] mille tormentis splendore [illegible]
gentibus [illegible] domesticam et vilis
[illegible] ut [illegible] sollicitate [illegible]
[illegible] que ut pariter familie nec
[illegible] nimis [illegible] dies
[illegible] mancipiis [illegible]
[illegible] que [illegible]
[illegible] de [illegible] ut [illegible]
[illegible] corporis [illegible] non [illegible]
in [illegible] magister [illegible] et [illegible]
dis [illegible] [illegible]
patris [illegible] nomine artifices et
mensa non [illegible] varietate [illegible]
[illegible] ut [illegible] ducum eloquii
[illegible] successionibus [illegible]
[illegible] parata [illegible] ordo
in [illegible] ut voluptate more ut [illegible] in media
[illegible] ita placuerit [illegible] fugit [illegible]
[illegible] pedagogi [illegible]
[illegible] intra [illegible] et [illegible]
[illegible] et agmine [illegible]
[illegible] domus [illegible] pretiosa et di
[illegible] angulos dissipatis [illegible]
[illegible] fulgentia et assectator [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] epulas loquar [illegible]
[illegible] me [illegible]
[illegible] situ [illegible] multo [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] illas
[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] non [illegible] ut [illegible] illa [illegible]
[illegible] in alto [illegible]
[illegible] et dubitatio in quod illa
iudicari sit [illegible] me [illegible]
[illegible] non [illegible] propter
sequi et in media [illegible] placet
[illegible] non [illegible]
[illegible] ductu [illegible] ut animus [illegible]
quam et omnibus [illegible] de [illegible]
[illegible] utilior quam [illegible]
[illegible] sequor Zenonem [illegible]
[illegible] Chrysippum [illegible] ad te [illegible]
[illegible] non [illegible] ubi aliquid
[illegible] [illegible] ubi
aliquid [illegible] aut indignum ut [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] temporis [illegible] non [illegible]
[illegible] posposuerunt [illegible]
[illegible] et [illegible] fatigant
[illegible] domum [illegible] plag
[illegible] parietes [illegible]
[illegible] auferat [illegible] dignum
[illegible] reddituros
Sibi et aliis [illegible] se [illegible]
[illegible] alieni agat [illegible] adiudic
[illegible] publice [illegible]
[illegible] ubi [illegible]
[illegible] et [illegible] sub
[illegible] [illegible] libet
[illegible] [illegible]
in [illegible] commodare [illegible] alii
[illegible] [illegible]
prodesse [illegible] in foro
superbia male [illegible] clari
In studiis [illegible] me [illegible]
esse [illegible] et [illegible] loci
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] elaborata sequatur [illegible]
[illegible] opus [illegible] [illegible]
[illegible] tu [illegible] ne te posteri [illegible]
[illegible] [illegible] male
[illegible] [illegible] tantum [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] pro
[illegible] aliquid [illegible] stilo scribe [illegible]
[illegible] labore opus est. studentibus in
[illegible] ubi [illegible] cogitationum
magnitudine tenuant [illegible]
[illegible] alius [illegible] ita eloqui
[illegible] et ad [illegible] exit [illegible]
oblitus [illegible] professor [illegible]
[illegible] et [illegible] non [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] bone mentis [illegible]
[illegible] defluat [illegible]
[illegible] [illegible] stent
[illegible] fortasse [illegible]

proinde eos assimilari et de eisdem assidue
et iudicio suo afficiat. Puto multos
potuisse ad sapientiam pervenire nisi putassent
se pervenisse, nisi quedam in se dissimulassent,
quedam opertis oculis transilivissent. Non est enim
quod magis aliena iudices adulatione perire nos
quam nostra. Quis sibi verum dicere ausus est?
Quis non inter laudantium blandientiumque positus
greges plurimum tamen sibi ipse assentatus
est? Rogo itaque, si quod habes remedium
quo hanc fluctuationem meam sistas, dignum
me putes qui tibi tranquillitatem debeam.
Non esse motus periculosos animi nec quicquam tu-
multuosi afferentes scio; ut vera tibi similitu-
dine id de quo queror exprimam, non
tempestate vexor sed nausea: detrahe
ergo quicquid hoc est mali et succurre in con-
spectu terrarum laboranti. Quero mehercules
iam dudum, Serene, ipse tacitus cui
talem affectum animi similem putem, nec ulli
propius admoverim exemplo quam eorum qui ex lon-
ga et gravi valitudine expliciti motiunculis
levibusque interim offensis
perstringuntur et, cum reliquias effugerunt,
suspicionibus tamen inquietantur, medicisque iam
sani manum porrigunt et omnem calorem
sui corporis calumniantur. Horum, Serene, non
parum sanum est corpus, sed sanitati parum assue-
vit, sicut est quidam tremor etiam tranquilli
maris, utique cum ex tempestate requievit.
Opus est itaque non illis durioribus que
iam transcurrimus, ut alicubi obstes tibi,
alicubi irascaris, alicubi instes gravis,
sed illo quod ultimum venit, ut fidem tibi
habeas et recta ire te via credas, nihil
avocatus transversis multorum vestigiis pas-
sim discurrentium, quorundam circa ipsam
errantium viam. Quod desideras autem magnum
et summum est deoque vicinum, non concuti. Hanc
stabilem animi sedem Greci euthymiam
vocant, de qua Democriti
volumen egregium est; ego tranquillitatem vo-
co, nec enim imitari et transferre verba ad
illorum formam necesse est. Res ipsa de qua
agitur aliquo signanda nomine est, quod appella-
tionis grece vim debet habere, non faciem.
Ergo querimus quomodo animus semper equali
secundoque cursu eat propitiusque sibi sit et
sua leta aspiciat et hoc gaudium non
interrumpat, sed placido statu maneat,
nec attollens se umquam nec deprimens: id
tranquillitas erit. Quomodo ad hanc perveniri
possit in universum queramus: sumes
tu ex publico remedio quantum voles.
Totum interim vitium in medium protrahendum
est, ex quo agnoscet quisque partem suam;
simul tu intelliges quanto minus negotii
habeas cum fastidio tui quam hii quos ad pro-
fessionem speciosam alligatos et sub ingenti
titulo laborantes in sua simulatione
pudor magis quam voluntas tenet. Omnes
in eadem causa sunt, et hii qui levitate ve-
xantur ac tedio assiduaque mutatione
propositi, quibus semper magis placet quod reliquerunt,
et illi qui marcent et oscitantur. Adice
eos qui non aliter quam quibus difficilis so-
mnus est versant se et hoc atque illo modo com-
ponunt, donec quietem lassitudine in-
veniant: statum vite sue reformando su-
binde in eo novissime manent in quo illos
non mutandi odium sed senectus ad no-
vandum pigra deprehendit. Adice et illos
qui non constantie vitio parum leves sunt
sed inertie, et vivunt non quomodo volunt sed quomodo
ceperunt. Innumerabiles deinceps proprietates
sunt sed unus effectus vitii, sibi displicere.
Hoc oritur ab intemperie animi et cupidi-
tatibus timidis aut parum prosperis, ubi aut
non audent quantum concupiscunt aut non conse-
quuntur et in spem toti prominent; semper insta-
biles mobilesque sunt, quod necesse est
accidere pendentibus. Ad vota sua omni
via tendunt et inhonesta se ac diffi-
cilia docent coguntque, et ubi sine premio
labor est, torquet illos irritum dedecus,
nec dolent prava se sed frustra voluisse,
tunc illos et penitentia cepti tenet et in-
cipiendi timor, subrepitque illa animi iactatio
non invenientis exitum, quia nec imperare cu-
piditatibus suis nec obsequi possunt, et cunctatio
vite parum se explicantis et inter destituta
vota torpentis animi situs. Que omnia graviora
sunt ubi odio infelicitatis operose ad otium
perfugerunt, ad secreta studia, que
pati non potest animus ad civilia erectus
agendique cupidus et natura inquies, parum scilicet in se sola-
ciorum habens; ideo detractis oblectationibus
quas ipse occupationes discurrentibus
prebent, domum solitudinem parietes
non fert, invitus aspicit se sibi relictum.
Hinc illud est tedium et displicentia sui et
nusquam residentis animi
volutatio et otii sui tristis atque e-
gra patientia, utique ubi causas fateri
pudet et tormenta introrsus egit
verecundia, in angusto inclusae cu-
piditates sine exitu se ipse strangulant.
Inde meror marcorque et mille fluctus
mentis incerte, quam inchoate suspe-
nsam habent, deplorate tristem; inde ille affe-
ctus otium suum detestantium querentiumque nihil
ipsos habere quod agant, et inimicissima
alienis incrementis invidia. Alit enim

livorem infelix inertia et omnes destrui cupiunt quia se provehere non potuit et ex hac deinde adversatione alienorum processuum et suorum desperatione obirascens fortune animus et de seculo querens et in angulo se retrahens et pene incubans sue dum illum tedet sui pigetque. Natura enim humanus animus agilis est et pronus ad motus. Grata omnis illi excitandi se abstrahendique materia est gratior pessimis quibusque ingeniis que occupationibus libenter deteruntur. Ut ulcera quedam nocituras manus appetunt et tactu gaudent et fedam corporum scabiem delectat quicquid exasperat non aliter dixerim his mentibus in quas cupiditates velut mala ulcera eruperunt voluptati esse laborem vexationemque. Sunt enim quedam que corpus quoque nostrum cum quodam dolore delectant ut versare se et mutare nondum fessum latus et alio atque alio positu ventilari. Qualis ille Homericus Achilles est modo pronus modo supinus in varios habitus se ipse componens quod proprium egri est nichil diu pati et mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vage et litora pererrantur et modo mari se modo terra experitur semper presentibus infesta levitas. Nunc Campaniam petamus. Iam delicata fastidio sunt. Inculta videantur. Brutios et Lucanie saltus persequamur. Aliquid tamen inter deserta amoeni requiritur in quo luxuriosi oculi longo locorum horrentium squalore releventur. Tarentum petatur laudatusque portus et hiberna celi mitioris et regio vel antique satis opulenta turbe. Iam flectamus cursum ad urbem. Nimis diu a plausu et fragore aures vacaverunt. Iuvat iam et humano sanguine frui. Aliud ex alio iter suscipitur et spectacula spectaculis mutantur. Ut ait Lucretius hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest si non effugit. Sequitur se ipse et urget gravissimus comes. Itaque scire debemus non locorum vitium esse quo laboramus sed nostrum. Infirmi sumus ad omne tolerandum nec laboris patientes nec voluptatis nec nostri nec ullius rei diutius. Hoc quosdam egit ad mortem quod proposita sepe mutando in eadem revolvebantur et non reliquerant novitati locum. Fastidio esse illis cepit vita et ipse mundus et subit illud rabidarum deliciarum quousque eadem. Adversus hoc tedium quo auxilio putes utendum

Nota de [illegible] et aliis [illegible] se abdere

De tedio

queris optimum erat ut ait Athenodorus actione rerum et rei publice tractatione et officiis civilibus se detinere. Nam ut quidam sole atque exercitatione et cura corporis diem educunt athletisque longe utilissimum est lacertos suos et robur cui se uni dicaverunt maiore temporis parte nutrire ita nobis animum ad rerum civilium certamen parantibus in opere esse non longe pulcherrimum est. Nam cum utilem se efficere civibus mortalibusque propositum habeat simul et exercetur et proficit qui in mediis se officiis posuit communia privataque pro facultate administrans. Sed quia in hac inquit tam insana hominum ambitione tot calumniatoribus in deterius recta torquentibus parum tuta simplicitas est et plus futurum semper est quod obstet quam quod succedat a foro quidem et publico recedendum est. Sed habet ubi se etiam in privato laxe explicet magnus animus. Nec ut leonum animaliumque impetus caveis coercetur sic hominum quorum maxime in seducto actiones sunt. Ita tamen delituerit ut ubicumque otium suum absconderit prodesse velit singulis universisque ingenio voce consilio. Nec enim is solus rei publice prodest qui candidatos extrahit et tuetur reos et de pace belloque censet sed qui iuventutem exhortatur qui in tanta bonorum preceptorum inopia virtutem insinuat animis qui ad pecuniam luxuriamque cursu ruentes prensat ac retrahit et si nichil aliud certe moratur in privato publicum negotium agit. An ille plus prestat qui inter peregrinos et cives aut urbanus pretor adeuntibus assessoris verba pronuntiat quam qui quid sit iustitia quid pietas quid patientia quid fortitudo quid mortis contemptus quid deorum intellectus quam gratuitum bonum sit bona conscientia. Ergo si tempus in studia conferas quod subduxeris officiis non deserueris nec munus detractaveris. Neque enim ille solus militat qui in acie stat et cornu dextrum levumque defendit sed et qui portas tuetur et statione minus periculosa non ociosa tamen fungitur vigiliasque servat et armamentario preest que ministeria quamvis incruenta sint in numerum stipendiorum veniunt.

Comendacio studii litterarum

Si te ad studia revocaveris omne vite fastidium effugies. nec noctem fieri optabis tedio lucis. nec tibi gravis eris nec aliis supervacuus. multos in amiciciam attrahes. affluet ad te optimus quisque. Nunquam enim quamvis obscura virtus latet sed mittit sui signa. quisquis dignus fuerit vestigiis illam colliget. Nam si omnem conversacionem tollimus generi humano renunciamus vivimusque in nos tantum conversi sequitur hanc solitudinem omni studio carentem inopia rerum agendarum. Incipiemus edificia alia ponere alia subvertere et mare summovere et aquas contra difficultates locorum ducere et male dispensare tempus quod nobis natura consumendum dedit. Alii illo parce utimur alii prodige. Alii sic impendimus ut possimus racionem reddere alii ut nullas habeamus reliquias qua re nichil turpius est. Sepe grandis natu senex nullum aliud habet argumentum quo se probet diu vixisse preter etatem. Michi karissime Serene nimis videtur summisisse temporibus se Athenodorus nimis cito refugisse. Nec ego negaverim aliquando cedendum sed sensim relato gradu et salvis signis salva militari dignitate. Sanctiores tutioresque sunt hostibus suis qui in fidem cum armis veniunt. Hoc puto virtuti faciendum studiosoque virtutis. si prevalebit fortuna et precidet agendi facultatem non statim aversus inermisque fugiat latebras querens quasi ullus locus sit quo non possit fortuna persequi sed parcius se inferat officiis et cum dilectu inveniat aliquid in quo utilis civitati sit. Militare non licet honores petat. Privato vivendum est sit orator. silencium indictum est tacita advocatione cives iuvet. Periculosum est etiam ingressu forum in domibus spectaculis et conviviis bonum contubernalem amicum fidelem temperantem convivam agat. officia civis amisit hominis exerceat. Ideo magno animo nos non unius urbis menia clusimus sed in totius orbis commercium emisimus patriamque nobis mundum professi sumus ut liceret latiorem virtuti campum dare. Preclusum tibi tribunal est et rostris prohiberis aut comiciis. Respice post te quantum latissimarum regionum pateat quantum populorum. Nunquam ita magna pars tibi obstruetur ut non maior relinquatur. Sed vide ne totum

hoc tuum vitium sit. non vis enim nisi consul aut [illegible] rem publicam administrare. Quid si militare nolis nisi imperator aut tribunus. Etiam si alii primam frontem tenuerint te sors inter triarios posuerit inde voce adhortacione exemplo animo milita. Precisis manibus ille in prelio invenit quod partibus conferat qui stat tamen et clamore iuvat. Tale quiddam facias si a prima te rei publice parte fortuna summoverit stes tamen et clamore iuves. et si quis fauces oppresserit stes tamen et silencio iuves. Nunquam inutilis est opera civis boni. auditus visusque vultu nutu obstinacione tacita incessuque ipso prodest. Ut salutaria quedam citra gustum tactumque odore proficiunt. Ita virtus utilitatem etiam ex longinquo et latens fundit. sive spaciatur et utitur suo iure sive precarios habet excessus cogiturque vela contrahere sive ociosa mutaque est et angusta circumsepta sive adaperta in quocumque habitu est prodest. Quid tu parum utile putas exemplum bene quiescentis. Longe itaque optimum est miscere ocium rebus quociens actuosa vita impedimentis fortuitis aut condicione civitatis prohibebitur. Nunquam enim usque eo interclusa sunt omnia ut nulli actioni honeste locus sit. Nunquid potes invenire urbem miseriorem quam Atheniensium fuit cum illam triginta tyranni divellerent. Mille trecentos cives optimum quemque occiderant nec finem ideo faciebant sed irritabat se ipsa sevicia. In qua civitate erat Ariopagus religiosissimum iudicium in qua senatus populusque senatui similis coibat cotidie carnificum triste collegium et infelix curia tyrannis angusta. Poteratne illa civitas conquiescere in qua tot tyranni erant quot satellites essent. Ne spes quidem ulla recipiende libertatis animis poterat offerri nec ulli remedio locus apparebat contra tantam vim malorum. Unde enim misere civitati tot Armodios. Socrates tamen in medio erat et lugentes patres consolabatur et desperantes de re publica exhortabatur et divitibus opes suas metuentibus exprobrabat seram periculose avaricie penitenciam et imitari volentibus magnum circumferebat exemplar cum inter triginta dominos liber incederet. Hunc tamen Athene ipse in carcere occiderunt. et qui tuto insultaverat agmini tyrannorum eius libertatem libertas non tulit ut scias et in afflicta

te p[er] te amasionem stipendia [illegible] quod se
p[er] felici et in florenti ac beata peritura in
media a nulle tibi alia merces [illegible] minimi
regnare sibi nunquam quod esse se p[ro] dabit
ut tu qui fortuna p[er]mittet. Ita et ex
publicationibus nos tu contrahemus uti
quam pondereremus non alligata metu tor
pebimus ymmo ille [illegible] fuit qui pri
uatis iudicijs in minutalibus curiis bra
et cathedris secretioribus neque alibi servit
uirtutes nisi ubi traderentur non eum dam se
[illegible] se ut abruere ut opinor qui
rurs deuitabilis aiebat malle se se
mortuum quam viuere ultimum malorum in
enumeratur non esse viuere cum quam moratis
Sed fancesco etc si in rei p[ro] tempus [illegible]
intractabile maiores ut plus [illegible]
libris uoluere non [illegible] quam in portu sa
nauigatione summi portum petens.
non ex p[er]tes dat rerum dimittat. Si
Defendendo m[…] ab illis te ipse desiungas. Inspicite
[illegible] libera ut deinde primum nos metipsos. deinde
ea que aggrediemur negotia. deinde
eas quarum [illegible] et cum quibus [illegible]
scripsimus [illegible]. Quid fecit plus [illegible]
videmus posse quam possimus. Alius
eloquentie fiducia plus [illegible]. Alius pro
nomine suo plus imperauit quam forte po
sset. Alius insitum corpus laboriosum
p[er] se officio [illegible] pagina [illegible]
p[er] se [illegible] rebus [illegible] quam [illegible]
[illegible] desiderat. quorum [illegible] na
tura [illegible] cum [illegible] non habuit [illegible]
fecit [illegible] et illos ad temeritatem [illegible]
in [illegible] et [illegible] offert [illegible]
[illegible] indignatus [illegible] ut [illegible]
urbem [illegible] constituit ut [illegible]
[illegible] a salibus [illegible] hys [illegible]
[illegible] negocia que [illegible] in [illegible]
[illegible] na [illegible] libri
Deinde operacione. [illegible] sunt. Deinde in [illegible] que
sciunt [illegible] et [illegible] rebus
aggrediuntur et [illegible]
[illegible]
et [illegible] plus esse [illegible] in actione quam in
[illegible] et [illegible] que
[illegible] sunt [illegible] no
[illegible] magna sunt negotia quam secunda
[illegible] quam negotiorum [illegible] et [illegible]
fugienda sunt [illegible] quibus noua occupa
[illegible] ut [illegible] non accedent
[illegible] unde [illegible] non sit [illegible]
[illegible] quorum fine a
facere [illegible] sperare posse [illegible]
[illegible] arte [illegible] ubi [illegible]

desinunt. Tholomeus rex delectatus ludis
[illegible] quibus [illegible]
impedimentum [illegible] ad illos [illegible]
[illegible] ultra
officia nos [illegible] imputat [illegible]
[illegible] ad cenam quid [illegible]
[illegible] ad eum qui sibi [illegible] de
[illegible] puto intelligis [illegible]
[illegible] qui [illegible]
[illegible] parces [illegible]
[illegible]
alienum honorem [illegible]
sunt. [illegible] testes [illegible]
[illegible] delectabant [illegible]
[illegible] considerandum [illegible]
[illegible] rebus [illegible]
[illegible] contemplationis [illegible] et
continuacio quod [illegible]
fecit. Socrates [illegible]
a foro [illegible] utiliore [illegible]
[illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] labor [illegible] et [illegible]
Quibus animus delectat. [illegible] fidelis et [illegible]
[illegible] bonum [illegible] nisi [illegible] sit pe
[illegible] que tuto [illegible] omne
[illegible] quorum [illegible] quam
[illegible] quorum [illegible]
[illegible] leuat [illegible]
[illegible] hilaritatis [illegible]
[illegible] ipse delectat [illegible]
[illegible] totum [illegible]
[illegible] Crispus [illegible]
[illegible] quod [illegible]
[illegible] ut quod in pe
[illegible] ne [illegible] plus
[illegible] curandum [illegible]
[illegible] et morbo flagrantibus
[illegible] Themistocles
[illegible] quam ipso laboribus ita in
[illegible] legendis [illegible]
[illegible] quod [illegible] nunc [illegible]
[illegible] Seneca [illegible]
[illegible] tibi
[illegible] sequantur
[illegible] ubi [illegible]
que [illegible]
[illegible] tibi [illegible]
[illegible] delectus [illegible] plu
tonis et Xenophontis et illum [illegible]
[illegible] bonis [illegible]
[illegible] Cathonem [illegible]
[illegible] que [illegible] diguos [illegible]
[illegible] qui [illegible]
[illegible]

maximorum quam mollitudines sedere. Ubi
quam in terra medii erant ut tuto possint in-
telligi tamen debuit et lucis quibus se appro-
barent et malorum quibus minus sunt
opprimi. Nunc non in tanta bonorum copia
te minus fastidiosa fecit electio
Principe in initium tres et omnia
de plorantes quibus nulla non est in
querelas placet conflixit illis loco fidei
et benivolentia. Tu simul his iam
uni quam. Comes per statum et omnia
genera. Crisolinus. Ad prima Grauis animi
maxima humanarum erumnarum ma-
xima si omnia alia quibus angimur compa-
ra. Si omnia alia quibus angimur compa-
rentur: mortes egrotationes metus
dessidia dolorum labores quam paupertatis
desideria. Mala pecunia ita
ut hijs quam nobis mala pecunia ita
et horum hec pro initium per omnia ubi gaudent
cogitationem est. Quod leuior sit dolor
non tamen quod pede et inbecillus pauperti
non tamen quod pede et inbecillus paupertati
co minorum tractatorum quam mortem du-
morum esse maior erroris. Et si putas
actiones de finita dimitteres sine aqua
pinus minus corporibus parem dolo-
rem. Non decipiat alt non ma-
molestum esse aliis quam carenti
pulas uelli idem sentias. Quam paru-
pibus quam per illius esse tactu utriusque
pecunia sua ob hoc sunt ut si sentiu
uenelli potest tollerabilius at
ut dixi fatalius quam. Ita aque quam
amittere. Ideo quod leticies iudeorum
quod nunquam fortuna reppulit quam quan-
do deserimus. Videt hec Dyogenes
qui ingentem etiam efficiat ne quod sibi
eripi possit. Cum ipsum in paupertate ma-
ior esse stultum uideat quod nullus inge-
nuus sit scrutabitur non imponere pau-
tatis. Hunc non esse felicem si sentire uo-
lunt in rebus tui uiuidis percalluit. Aut
ego fallor aut regum est ut a-
uaros et tui simplices lalliones pla-
giarios minus esse tui potenti non po-
test. Si quis de felicitate Dyogenis
dubitat potest idem dubitare et de
deorum. An parum bene degunt quam illi
ut prouida ut orti sunt neque alieno ca-
lore rursus preciosa ut graue in foro
semitis non te prudens conspicis diuitias
ad stirpes respice. Ingenia inquam
indagas ut medeas deos aut datores. Inde
habetis. Hunc tu pauperem putabis an-
dyes in moribus simplex qui se fortu-
tis omnibus exuit feliciorem deniq.
dum potentiorum putabis quam non pu-
dent locupletiores ad potentio nos
illi quotidie servorum uelut in pecuni

et neque referebat tibi quam diu quidem
ne esse debuerat. Animo uita et acta
laxior. Ut Dyogenis famulus Manes
fugit ut cum reducere eum monstraret
tali putabat. Turpe est inquit Manem
sine Dyogene posse uiuere Dyoge-
nem sine Manem non posse. Hic ut diui-
ne dixit tum negocium fortuna. Ni-
hil apud Dyogenem iam tui est. Fugit a
famulus unus liber abiit familia pecu-
nie etiam ueluti quam tot uetres cum
desiderium actum tuendi sit e medio
uestis et custodie rapacissime
manus et fletum deterstantur quam mi-
seris uiuendi. Quod illo felicior
nihil illi deest. Nisi quod facilime ne est
sibi. Sed quam non est uobis tali robori
angustiam esse sunt preciosa ut magis
ad inopiam in iniurias fortune sunt quam
potentia habiliora sunt. Carpa iubeo
illos quam in terram sua contra sunt quam
quam superfudit et prodigus magis
sua uolneribus abiecit. Quam plures pe-
cunie modo est. Quam ut in paupertate
non per tui et primum discrete Ad placet. Ut Grauia aspera
ac hec uobis mensura si per postmodum
placeat. Sine quod ut ille opes su-
ffecit ut ille non satis patet. Proin-
de in primo remedium sit et possit
ipsa paupertas in diuitiis se ad na-
ture fragilitate gaudere. Assuescimus
a ceteris remoue populum et usque re-
non ornamenta uestium quibus fulmen
damet potius sitim. Libido quam uere
confluat distantiam inter furias uestrie
tulerunt uirtutis non adueniat quam leui co-
pone sed ut ingenios ingrores superat
distantiam quam in ingenio luxuria
recte esse contra repete. Ingenua
liunt paupertas equius ocliis apparere
frugalitate talis est si illis ab prudentibus
et plus desideriis uanibus paruo
parata remedia adhibeo. Spes esse
nata et cum in futura coniciant uo-
luit sub uinctis hanc et quam ut diui-
nas a uobis patiens quam a fortuna pe-
tamus non potest nunquam tanta uarietas
et nunquam rasum ita depelli ut
non multum pecuniam crucia magna
et materia paupertatibus congerere in ea
in rebus sunt ut felix in manu cadat.
Ideo quam consilia itaque calamitatibus quam in re-
medium cessere et leuioribus in co-
modis grauiora sunt. Ubi par
cludit preceptum animus ut curari ma-
lignus potest ad in consilio si et paupertatis

et ignominia rerum uerso adhibent· malum
malo opponunt Assuescamus quod certare
posse sine ipsis et sine paucis in his
suis et uestes pare quam illius esse se
et thalassa gestitus non in equitum et quo
etiam nunc est in hijs spatijs bene uite miseris
delectatio. Studiorum quam libera
lissima nimpersa est. tam diu uos tamen quod
diu modum quod in innumerabiles libros
et bibliothecas quarum dixit inter tota urbi
indicas perlegit ouerat dissentes
libra non instruit aliter quam satius est ingenium
tibi de auctoribus tradere quam et erra
tis te Ptholomeus xv. milia librorum Alexandrie
dicit asseruit pulcherrimum opulentie
regie monimentum Titus Liuius laudauit
et liuius quod elegantie regum. atque
sit egregium id opus ait fuisse Non fuit
elegantia illud et cura. sed studiosa
luxuria. immo ne studiosa quidem. quoniam
non in studium sed in spectaculum comparauerat
non pleros quam ignaros et similem tractat
sit libri non studiorum instrumenta sed cenarum
ornamenta sunt. pareat itaque li
brorum copia sicut sit nichil in apparatu
hec simul nimis de re imperat quod in cori
thio pictas quam in tabulis effundit
inrasus est ut est quod uiuunt est cenaculo
tibi cur ignorasse bonum armario ce
dro aut ebore sculptum tecta conqui
siti aut ignotorum auctorum et in probatorum
et inter sunt milia librorum constatant
tum uoluminum suorum frontes maxime
placent tibi quam apud delphios stipendia
quod nec auctorem nec historiam quam
est in tortatenus et tructa iaculanda
tam inter balneaia et thermas bi
bliothecas quam uestra doment ornatas
expolire Iniquos sed planus sit studiorum ni
mia cupiditate exercet inter istud qui
rita. tu ymaginibus suis distripta
et sacrorum opera ingeniorum in speciem et
cultum pictam comparant. Sunt enim aliquis
intus inter difficile in cumulo. et tibi
ignorati. uel publica fortuna ut pura
ta laqueos impedit. quem non soluere
possent ut erumperet flagitia expeditos
pro eius fere queraet et impedimenta
rum Atque ubi non indigni illa se
pati peruenerunt ueteris fortitudinis fere
dorum. consuetudo facile in ueniens in quibus
quem uite oblectamenta et remissiones
et uoluptates sit uoluendo mala putare
ma patiens quam in inuidiosa facere Illo
incluis uole de uos uana meruit.
quam eius sunt quibus criminis nascerem

Palatium talked in collantibus consuetudi
nem in ueniet cito in familiaritatem gra
ui ssima adduces. Non domina tibi
sit rerum aduersarium quid nimis assi
duitatis horum quam peius ictibus omnis
tuo forte uel repulsa sunt. Aliorum
aurea tatenda est. aliorum laxa. aliorum
arta et sordida est. quid refert
cadem custodia inuisus curandet
Alligati sunt etiam qui alligauerunt
nisi forte tu leniorem in sinistram
patenam putas. Alium honores a
sum opes inuenit. Qui sanctum nobilitas
parit ceterumque dolor uhena super ea
purpurit nuperna sunt. quorum dico sunt ex
dei qualia unus loco tenet Sed quod
sacerdotia. Omnibus inter sermonem est in
successione itaque conditioni sunt et
quam in minimum de illa pretendo et quam
hic tam sic commodi apprehendendum
nichil tamen acerbum est in quo non equum
animus salarium inuenerat. Reque
sepe arces in caritas uiros de seruitu
tate patuerit et equitibus augustie
perdere disposita fecit habitabiles
Adhibe rerum difficultatibus pari et
durum mollimentum et augusta laxari
et graui sese feruidas nunc per unum
Non sunt pretia cupiditatibus in longinquo
mittendum sed in manum illius exspectanti
prius tamen qui includit celsitudo non
patuit. Relicto hijs quod quae a no
bis sit a difficultate patet. Propo
sita speci quam inter ad ludicra perspi
cie sciamus. Aliqua eque leuia esse
et in suo diuisas facies hu[illegible]
tempori sed paruus uaua. ut in mundo egeuos
altius statibus extinc condicionem indicium
prorupta sunt. Illi rursus est serus
huique mancipia posuit tutis
rex erunt Superbia de tradedo
rebus per se superbit et fortuna sua
quod magis petit in plautino de
scendo multi quidem sunt quorum uerbo
huius sit uestigio suo. ex quo
non sunt ei descendendo descendere
hi ipsum testem maximum animus sum
esse. quam alijs gentes est cognoscit
ut prohibeatur sit per se fixas iustitia
in a puritudine uadat larga et
benigna manu spargit ultra ad
sedes ea per predia quorum ipse scruta
pedeant Nichil hic eque uos abissis
cum fluctibus uendicauit. quam parti
quo in necessitati huius fugerit in fortune

arbitrium de finiendi dicendi · si ipsos multo
quidem citra quam in hortis conspicit · Sic et
aliquo cupiditatibus animi accenderet et finite
non in nuncupandis quod perducuntur Immo
fecisses et mediocres et male fauens
hic inde sumo parum non ad scripturam
habent non tandem ut pede tectum abu
landum et dicta et fiducia par et ut
ab magis factum esse non dubitet · nec
umquam loco illi cessimus sit ut est
ubi illam triuerat quod non mancipia
tam possedes quod et dum te si recepo quod
tam possides actos et manum et quicquid
sunt et tectores multis factum ceteris ipsum nec
patriam mererat innuit quod ait contra
patrim merat munitis ait
data sibi et reposita bis ista reditus
Nec adeo multis et sibi · quod sat sunt non
se · si oda tua diligit sicut tam
transferre quod elios si hoc possit ueni
fidei quamissa eciamque aut reddere
inhibeat non spectes tu forsan · sed dug
Gratias ago pro eo quod possedi hunc quod
magna quidem res tua merces ea
sum · Et quod illa ampias do · reddo quod
liberos quod · Si quid habere me tu nolues
subeas · Si aliud potest placeat
tecum non fuabo · Sed quantum quod exigerit
ego non faciam · Singulatim quod meam reddo testi
domini familiam quod meum reddo testi
tuo · Applaudit nam quod poterat uel uc
tuo · At hunc dicit · Bone pe cum
dedit · Et hunc dedisti non tempus ipso
meliorem quod dedisti non tempus ipso
ut refugio · Paulum hoc a nobis quod
non se feliciter dedisti · Infert · Uelutti
unde uenit quidem graue et ciuile in
uel quod non nescit · Bene mouent hunc
itaque primum rei primo de tribuendo est
et spes in sincera uincendo · Dla
diafaces ut ait Cicero in suis
honore · Sed oro nunc impetrare supi
ut fauoris si contemptum eius perferunt
Nec eueniet nobis si alias · Sepe ea
moriendi et timendi moris perferunt
illa quam ludos sibi faciunt quo magis
te reuocat nullum et trepidum aut
eo magis quam uel erubescet quod sordidis
quod uel feras plus magis · At tu et in
uel dimag et monet expeditur
quod ferum non sed ducta quamquam ut ma
nibus exponit si a se temporibus quam
mortis timebit nec nunc perhorre
uelior faget · At qui sciat hic sibi
cuius quam ipse statim quod dignitati uincet adficere
uiuentes et patet in quod eadem ad robore
prestabit nec quid ex his quod ueniunt
scibitur sit · Est quod ei si si post ipsis fu
tum sit quod opinendo malorum omnium impe
tus malint qui adsperantes expe

ctauerunt quod michi afferunt noui · Scimus
et beata hic spectaculis gratiae uenit
ut horum et captiuitatis ruina igitur
Nichil horum repetimus et sachem in quo
remittimus ius gubernium uel duci
esse · totiens in communi ui clamaremus
et totiens post tunc minantes exequias
frui recenus quod perpessi tam sepe alibi
mouent ordinis frater saeuit · iactos
ex hiis quos fors · iuria fungi · metuero
traxerat uox abstulit · cunctas sada
tum magis coplatas instituendi amor
adme alique pecta accessisse quod tery
me ipse ompa decepit · magna polixum
et · que nauigata de tempestate na
rogitat · Numquam me in bona malis pu
debit auctores · publicum tragicas re
mittens quod uehementer mirentur quoties
in multas ineptias et ea ad sumendum
tuncque spectantes · reliquit mentita
alia contra non fuit in pelio forhorrere
et hic ait cuius post eritiam · quod numquam
post hic si quis tu medullis dumsesit
et dia aliena mala in quos ostendere
eo pia et sit asperxit tanquam liber illis
et ad se misit multo cum se crema
bit quod petat · Sero cuius ad pectora pa
bit quod pecta instruit · Non putaui hic
etiam post pecta · et numquam tu hic euchuy rede
fufuy · et uincit tu hic
differes · Esse ait non · quod sit dum ne
tis non egestas et mediocritas a ter
go sequatur quod dignitatis tuus non perlustram
et anguriles · et loca et patrimonia
sordes committet · et exportato uoce
et mille mare et omnia contempto · quod
regnat et tu non permitta sit prima
et paulatim et donis et circumferre
ut magis ista instantibus dimissa · si
ore molitur intus · nisi palam et ah
omnia genera · Sub hoc omnes quantos
nec salubres ex eis et quod in ullum in
mit posse in re quam in re locupletes
sed ullum donatur proprio · Sui etiam ga
uis uetus coquam · Ipsos uenimus
apperuisse cessare domus ut sua cla
det de sunt parum · Aqua in tot
flumina permixti in suo oriente in sua
modestia moderauit pulhadia fame
at sibi post in pallatio aquata du
illi heres publicum funus esurienti
locerat in honoribus summis fructus · Ce
numquam aut magis et tam in speratus
et ita primus quod scimus quo die illud
senatus decreuerat · simplicibus in frustra
dumsit · Nunc quamquam quaeri poterat
dum homines quod contulerat · Et tamen

superfuit quod carnifex traheret. Rex es modo
et cresum te mittam qui rogum suum et de-
scendit iussus et extingui vidit factus
non regno tantum et morti sue superstes.
non ad iugurtham quem p. r. intra annum quem
timuerat spectavit. ptolomeum affrice
regem armenie mithridatem inter gai-
anas custodias vidimus. Alter in exilium
missus est. Alter ut meliore fide mitte-
retur optabat. In tanta rerum sursum ac de-
orsum euntium versatione si non quicquid
fieri potest pro futuro habes, das in te vires rebus
adversis, quas infregit quisquis prior vidit.
Proximum ab hiis erit ne aut in supervacuis
aut ex supervacuo laboremus, id est
ne que aut non possumus consequi concupiscamus
aut adepti vanitatem cupiditatum nostrarum sero
post multum pudorem intelligamus, id est ne aut
labor irritus sit sine effectu, aut effectus
labore indignus. fere enim ex hiis tristicia
sequitur si aut non successit aut suc-
cessus pudet. Circumcidenda concursatio qualis
est magne parti hominum domos et thea-
tra et fora perrantium. alienis se nego-
ciis offerunt semper aliquid agentibus
similes. horum si aliquem exeuntem e do-
mo interrogaveris: quo tu? quid cogitas?
Respondebit tibi: non mehercules scio,
sed aliquos videbo, aliquid agam. sine proposito
vagantur querentes negotia, nec que de-
stinaverunt agunt sed in que incurrunt. incon-
sultus illis vanusque cursus est qualis formicis
per arbusta repentibus, que in summum cacumen
et inde in imum inanes aguntur. his plerique simi-
lem vitam agunt, quorum non immerito
quis inquietam inertiam dixerit. quorun-
dam quasi admodum currentium misereberis,
usque eo impellunt obvios et se alios-
que precipitant cum interim cucurrerunt aut
salutaturi aliquem non resalutaturum
aut funus ignoti hominis prosecuturi, sepe
aut ad iudicium litigantis, aut ad sponsalia
sepe nubentis, et lecticam assectati
quibusdam locis etiam tulerunt. deinde domum
cum supervacua redeuntes lassitudine
iurant nescisse se ipsos quare exierint,
ubi fuerint. postero die erraturi
per eadem vestigia. Omnis itaque labor
aliquo referatur, aliquo respiciat. Non
industria inquietos et insanos false
rerum imagines agitant. Nam ne ille quidem
sine aliqua spe movetur. proritat illos
alicuius rei species cuius vanitatem capta mens
non coarguit. Eodem modo unumquemque

ex hiis qui ad augendam turbam exeunt
inanes et leves cause per urbem circumdu-
cunt. nichil habentem in quod laboret lux
orta expellit, et cum multorum frustra
liminibus illisus nomenculatores persa-
lutavit, a multis exclusus neminem ex
omnibus difficilius domi quam se convenit.
Ex hoc malo dependet illud teterri-
mum vitium auscultatio et publicorum
secretorumque inquisitio et multarum rerum
scientia que ut tuto audiuntur. hoc secutum
puto democritum ita cepisse: qui
tranquille voluerit vivere nec privatim
agat multa nec publice, ad supervacua
scilicet referentem. Nam si necessaria sunt,
et privatim et publice non multa tantum
sed innumerabilia agenda sunt. Ubi vero
nullum officium solempne nos citat,
inhibende actiones. Nam qui multa
agit sepe fortune potestatem sui facit,
quam tutissimum est raro experiri, cete-
rum semper de illa cogitare et nichil sibi
de fide eius promittere. Navigabo nisi
si quid inciderit, et pretor fiam nisi si quid
obstiterit, et negotiatio mihi respondebit
nisi si quid intervenerit. Hoc est quare sapienti
nichil contra opinionem dicimus accidere. Non illum
casibus hominum excerpimus sed erroribus,
nec illi omnia ut voluit cedunt sed ut
cogitavit. imprimis autem cogitavit
aliquid posse propositis suis resistere.
Necesse est autem levius ad animum de-
stitute cupiditatis dolorem cui successum
non utique promiseris. Faciles etiam
nos facere debemus ne nimis de-
stinatis rebus indulgeamus, transeamusque
in ea in que nos casus deduxerit, ut
mutationem aut consilii aut status pertime-
scamus dummodo nos levitas inimi-
cissimum quieti vitium non excipiat.
Nam et pertinacia necesse est anxia et
misera sit, cui fortuna sepe aliquid
extorquet, et levitas multo
gravior nusquam se continens. utrumque
infestum est tranquillitati, et nichil mutare
posse et nichil pati. Utique animus ab
omnibus externis in se revocandus est.
Sibi confidat, se gaudeat, sua sus-
piciat, recedat quantum potest ab alienis
et se sibi applicet, damna non sen-
tiat, etiam adversa benigne interpre-
tetur. Nunciato naufragio zenon noster
cum omnia sua audiret submersa, iubet
inquit me fortuna expeditius philosophari.

De varietate fortune

[illegible]

minabatur theodoro philosopho tyrannus mortem et quidem insepultam. habes inquit cur tibi placeas. hemina sanguinis in tua potestate est. nam quod ad sepulturam pertinet o te ineptum si putas mea interesse supra terram an infra putrescam. kanus iulius vir inprimis magnus cuius admirationi ne hoc quidem obstat quod nostro seculo natus est cum gaio diu altercatus postquam abeunti phalaris ille dixit. ne forte inepta spe tibi blandiaris duci te iussi gratias inquit ago optime princeps. quid senserit dubito multa enim mihi occurrunt. contumeliosus esse voluit et ostendere quanta crudelitas esset in qua mors beneficium erat. an exprobravit illi cotidianam dementiam. agebant enim gratias et quorum liberi occisi et quorum bona ablata erant. an tamquam libertatem libenter accepit. quidquid est magno animo respondit. dicet aliquis potuit post hoc iubere illum gaius vivere. non timuit hoc kanus. nota erat gaii in talibus imperiis fides. credis illum decem medios usque ad supplicium dies sine ulla sollicitudine exegisse. verisimile non est que vir ille dixerit que fecerit quam in tranquillo fuerit. ludebat latrunculis cum centurio agmen periturorum trahens illum quoque excitari iubet. vocatus numeravit calculos et sodali suo vide inquit ne post mortem meam mentiaris te vicisse. tum annuens centurioni testis inquit eris uno me antecedere. lusisse tu kanum illa tabula putas. illusit. tristes erant amici talem amissuri virum. quid mesti inquit estis. vos queritis an immortales anime sint. ego iam sciam. nec desiit in ipso fine veritatem scrutari et ex morte sua questionem habere. prosequebatur illum philosophus suus nec iam procul erat tumulus in quo cesari deo nostro fiebat cotidianum sacrum. Quid inquit kane nunc cogitas. aut que tunc. Observare inquit kane. ut cogitas aut tunc. Observare inquit kanus proposui illo velocissimo momento an sensurus sit animus exire se. promisit quod si quid explorasset circumiturum amicos et indicaturum quis esset animarum status. ecce in media tempestate tranquillitas. ecce animus eternitate dignus qui fatum suum in argumentum veri vocat. qui in ultimo illo gradu positus exeuntem animam percontatur. nec usque ad mortem tantum sed et quid ex ipsa morte discat. Nemo diutius philosophatus. sed non raptim relinquetur tantus vir et cum cura dicendus. dabimus te in omnem memoriam clarissimum caput gaiane cladis magna portio. Sed nihil prodest private tristitie causas abiecisse. occupat enim nonnumquam odium generis humani et occurrit tot scelerum felicium turba. cum cogitaveris quam sit rara simplicitas et quam ignota innocentia et vix umquam nisi cum expedit fides. et lucra damnaque pariter invisa et ambitio usque eo iam suis se non continens finibus ut per turpitudinem splendeat. agitur animus in noctem et velut eversis virtutibus quas nec sperare licet nec habere prodest tenebre oboriuntur. In hoc itaque flectendi sumus ut omnia vulgi vitia non invisa nobis sed ridicula videantur. et democritum potius imitemur quam eraclitum. hic enim quotiens in publicum processerat flebat ille ridebat. huic omnia que agimus miseria illi ineptia videbantur. elevanda ergo omnia et facili animo ferenda. humanius est deridere vitam quam deplorare. adice quod de humano quoque genere melius meretur qui ridet illud quam qui luget. ille et spei bone aliquid relinquit. hic autem stulte deflet que corrigi posse desperat. et universa contemplatus maioris animi est qui risum non tenet quam qui lacrimas quando levissimum affectum animi movet et nihil magnum nihil severum ne miserum quidem ex tanto paratu putat. Singula propter que leti ac tristes sumus sibi quisque proponat et sciet verum esse quod bion dixit. Omnia hominum negotia simillima initiis esse nec vitam illorum magis sanctam aut severam esse quam conceptus in nihilo natos. sed satius est publicos mores et humana vitia placide accipere ut nec in risum nec in lacrimas excidentem. nam alienis malis torqueri eterna miseria est. alienis delectari malis voluptas inhumana. Sicut illa inutilis humanitas flere quia aliquis filium efferat et frontem suam fingere. In suis quoque malis ita gerere se oportet ut dolori des tantum quantum poscit natura non quantum consuetudo. plerique enim lacrimas fundunt ut ostendant et totiens siccos oculos habent quotiens spectator defuit turpe iudicantes non flere cum omnes faciant. adeo penitus hoc se malum fixit ex aliena opinione pendere ut in simulationem etiam res simplicissima dolor veniat. Sequitur pars que solet non immerito contristare et in sollicitudinem nos ducere ubi bonorum exitus mali sunt

ubi Socrates cogitur in carcere mori, Rutilius in exilio vivit, Pompeius et Cicero clientibus suis prebent cervicem, Cato ille virtutum viva ymago incumbens gladio simul de se ac de re publica palam facit. Necesse est torqueri tam iniqua premia fortunam persolvere. Et quid sibi quisque tunc speret cum videat pessima optimos pati? Quid ergo est? Vide quomodo illorum quisque tulerit, et si fortes fuerunt, ipsorum illos animo desidera, si muliebriter et ignave perierunt, nichil periit. Aut digni sunt quorum virtus tibi placeat, aut indigni quorum desideretur ignavia. Quid enim est turpius quam si maximi viri timidos fortiter moriendo faciunt? Laudemus totiens dignum laudibus et dicamus: tanto fortior, tanto felicior! Omnes casus effugisti, livorem, morbum; existi ex custodia. Non tu dignus mala fortuna diis visus es, sed indignus in quem iam aliquid fortuna posset. Subducentibus vero se et in ipsa morte ad vitam respectantibus manus iniciende sunt. Neminem flebo letum, neminem flentem. Ille lacrimas meas ipse abstersit, hic suis lacrimis effecit ne ullis dignus sit. Ergo Herculem fleam quod vivus uritur? aut Regulum quod tot clavis configitur? aut Catonem quod vulnera iterat sua? Omnes isti levi temporis impensa invenerunt quomodo eterni fierent, et ad immortalitatem moriendo venerunt. Est et illa sollicitudinum non mediocris materia, si te anxie componas nec ullis simpliciter ostendas, qualis multorum vita est ficta, ostentationi parata. Torquet enim assidua observatio sui et deprehendi aliter ac solet metuit. Nec umquam cura solvimur, ubi totiens nos estimari putamus quotiens aspici; nam et multa incidunt que invitos denudent, et ut bene cedat tanta sui diligentia, non tamen iocunda vita aut secura est semper sub persona viventium. At illa quantum habet voluptatis sincera et per se et ornata simplicitas nichil obtendens moribus suis! Subit tamen et hec vita contemptus periculum si omnia omnibus patent. Sunt enim qui fastidiant quicquid propius adierunt. Sed nec virtuti periculum est ne admota oculis revilescat, et satius est simpliciter contempni quam perpetua simulatione torqueri. Modum tamen rei adhibeamus: multum interest simpliciter vivas an negligenter. Multum et in se recedendum est. Conversatio enim dissimilium bene composita disturbat et renovat affectus et quicquid inbecillum in animo nec percuratum est exulcerat. Miscenda tamen ista et alternanda

sunt, solitudo et frequentia. Illa nobis faciet hominum desiderium, hec nostri, et erit altera alterius remedium: odium turbe solitudo sanabit, tedium solitudinis turba. Nec in eadem intentione equaliter retinenda mens est, sed ad iocos devocanda. Cum puerulis Socrates ludere non erubescebat, et Cato vino laxabat animum curis publicis fatigatum, et Scipio triumphale illud ac militare corpus movebat ad numeros, non molliter se infringens, ut nunc mos est etiam incessu ipso ultra muliebrem mollitiem fluentibus, sed ut antiqui illi viri solebant inter lusum ac festa tempora virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum etiam si ab hostibus suis spectarentur. Danda est animis remissio: meliores acrioresque requieti surgent. Ut fertilibus agris non est imperandum, cito enim illos exhauriet numquam intermissa fecunditas, ita animorum impetus assiduus labor franget. Vires recipient paulum resoluti et remissi. Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quedam et languor. Nec ad hoc tanta hominum cupiditas tenderet, nisi naturalem quandam voluptatem haberet lusus iocusque. Quorum frequens usus omne animis pondus omnemque vim eripiet. Nam et somnus refectioni necessarius est, hunc tamen si per diem noctemque continues, mors erit. Multum interest remittas aliquid an solvas. Legum conditores festos instituerunt dies, ut ad hilaritatem homines publice cogerentur, tamquam necessarium laboribus interponentes temperamentum. Et magni, ut dixi, viri quidam sibi menstruas certis diebus ferias dabant, quidam nullum diem inter ocium et curas dividebant, qualem Pollionem Asinium oratorem meminimus, quem nulla res ultra decimam retinuit. Nec epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid nove cure nasceretur, sed totius diei lassitudinem duabus illis horis ponebat. Quidam medio die interiunxerunt et in postmeridianas horas aliquid leviores operas distulerunt. Maiores quoque nostri novam relationem post horam decimam in senatu fieri vetabant. Miles vigilias dividit, et nox immunis est ab expeditione redeuntium. Indulgendum est animo, dandumque subinde ocium, quod alimenti ac virium loco sit. Et in ambulationibus apertis vagan-

ut recto liberoque et ualituro spiritu exurgeat et
tollatque animus se. Aliquando uectatio iterque
et mutata regio uigorem dabunt, con-
uictusque et liberalior potio. Non-
numquam et usque ad ebrietatem ueniendum,
non ut mergat nos sed ut deprimat;
eluit enim curas et ab imo animum
mouet et ut morbis quibusdam ita
tristicie medetur. Liber quod non ob licentiam lin-
gue dictus est inuentor uini, sed quia
liberat seruicio curarum animum et asserit
uegetatque et audaciorem in omnes
conatus facit. Salonem Arche-
silaumque indulsisse uino credunt,
Catoni ebrietas obiecta est; facilius
efficiet quisquis obiecit crimen ho-
nestum quam turpem Catonem. Sed nec sepe
faciendum est, ne animus malam consue-
tudinem ducat, et aliquando tamen in exultationem libertatemque
extrahendus tristisque sobrietas re-
mouenda paulisper. Nam siue Greco poete
credimus "aliquando et insanire iocundum est", siue
Platoni "frustra poeticas fores compos
sui pepulit", siue Aristotili "nullum mag-
num ingenium sine mixtura demen-
tie fuit": non potest grande aliquid et super
ceteros loqui nisi mota mens. Cum uul-
garia et solita contempsit instinctuque
sacro surrexit excelsior, tunc demum
aliquid cecinit grandius ore mortali.
Non potest sublime quicquam et in arduo po-
situm contingere quamdiu apud se est. Descis-
cat oportet a solito et efferatur et mor-
deat frenos et rectorem rapiat suum
eoque ferat quo per se timuisset ascendere.
Habes, Serene carissime, que possint tran-
quillitatem tueri, que possint restituere,
que subrepentibus uiciis resistant.
Illud tamen scias, nichil horum satis esse
ualidum rem imbecillam seruantibus,
nisi intenta et assidua cura circu-
it animum labentem. ¶ ¶ ¶

Explicit liber viiij Annei Senece
de tranquillitate animi. Decimum

Incipit liber eiusdem de breuitate uite ad Pau-
linum. Sequitur ¶ ¶ ¶

Maior pars mortalium, Pauline, de
nature malignitate conqueritur, quod in
exiguum euum gignimur, quod hec
tam uelociter tam rapide dati nobis
temporis spacia decurrant, adeo ut exce-
ptis admodum paucis ceteros in ipso uite
apparatu uita destituat. Nec huic
publico, ut opinantur, malo turba tantum
et imprudens uulgus ingemuit:
clarorum quoque uirorum hic affectus querelas
euocauit. Inde illa maximi medicorum
exclamacio est: uitam breuem esse, longam

artem. Inde Aristotilis cum rerum natura exigen-
tis minime conueniens sapienti uiro lis est: al-
(i)is etatis animalibus tantum indulsisse ut quina
aut dena secula educerent, homini in tam
multa ac magna genito tanto citeriorem
terminum stare. Non exiguum temporis habemus, sed
multum perdimus. Satis longa uita et
in maximarum rerum consummacionem satis
large data est, si tota bene collocaretur.
Sed ubi per luxum ac neglegentiam defluit,
ubi nulli bone rei impenditur, ultima
demum necessitate cogente quam ire non
intelleximus transisse sentimus. Ita est: non
accepimus breuem uitam sed fecimus, nec
inopes eius sed prodigi sumus. Sicut
ample et regie opes, ubi ad malum
dominum peruenerunt, momento dissipantur, at
quamuis modice, si bono tradite custodi
sunt, usu crescunt, ita etas nostra bene
disponenti multum patet. Quid de rerum
natura querimur? Illa se benigne gessit: ui-
ta, si uti scias, longa est. Alium insacia-
bilis tenet auaricia, alium in superua-
cuis laboribus operosa sedulitas; alius
uino madet, alium defatigat ex ali-
enis iudiciis suspensa semper ambitio,
alium mercandi preceps cupiditas
circa omnes terras, omnia maria spe lucri
ducit; quosdam torquet cupido mili-
tie numquam non aut alienis periculis in-
tentos aut suis anxios; sunt quos
ingratus superiorum cultus uoluntaria
seruitute consumat; multos aut affectatio
aliene forme aut sue detinuit; ple-
rosque nichil certum sequentes uaga et
inconstans et sibi displicens leuitas
per noua consilia iactauit; quibusdam nichil
quo cursum dirigant placet, sed mar-
centes oscitantesque fata deprendunt,
adeo ut quod apud maximum poetarum more
oraculi dictum est uerum esse non dubitem:
"exigua pars est uite qua uiuimus." Ce-
terum quidem omne spacium non uita sed tem-
pus est. Urgentia circumstant uicia undique
nec resurgere aut in dispectum ueri attollere
oculos sinunt, et immersos et in cu-
piditate infixos premunt. Numquam illis
recurrere ad se licet. Si quando aliqua for-
tuito quies contigit, uelut profundo mari,
in quo post uentum uolutacio est, fluctu-
antur. De istis me putas disserere
quorum in confesso mala sunt? Aspice illos
ad quorum felicitatem concurritur: bonis suis
effocantur. Quam multis diuicie graues,
quam multorum eloquentia et cotidiana
ostentandi ingenii sollicitacio sanguinem educit!

Paulinus [illegible] plurimum eruditus [illegible]
[illegible] et eidem [illegible] quartus [illegible]
[illegible] longis [illegible]
[illegible] non potest [illegible]
[illegible]
[illegible] libellum destinat eidem [illegible]
[illegible]
[illegible] quidam [illegible]
[illegible] uitam [illegible]

[illegible] Paulinum [illegible] et hic [illegible]
[illegible]
[illegible] galienus et [illegible]
[illegible]
[illegible] uoluptatibus [illegible]
[illegible] breuissimum nobis esse [illegible]

quam multi continuis voluptatibus pallent, quam multis nihil liberi relinquit circumfusus clientium populus. Omnes denique istos ab infimis usque ad summos pererra: hic advocat, hic adest, ille periclitatur, ille defendit, ille iudicat, nemo se sibi vindicat, alius in alium consumitur. Interroga de istis quorum nomina ediscuntur, his illos dinosci videbis notis: ille illius cultor est, ille illius; suus nemo est. Deinde dementissima quorundam indignatio est: queruntur de superiorum fastidio, quod ipsis adire volentibus non vacaverint. Audet quisquam de alterius superbia queri, qui sibi ipse numquam vacat? Ille tamen te, quisquis es, insolenti quidem vultu sed aliquando respexit, ille aures suas ad tua verba demisit, ille te ad latus suum recepit: tu non inspicere te umquam, non audire dignatus es. Non est itaque quod ista officia cuiquam imputes, quoniam quidem, cum illa faceres, non esse cum alio volebas, sed tecum esse non poteras. Omnia licet quae umquam ingenia fulserunt in hoc unum consentiant, numquam satis hanc humanarum mentium caliginem mirabuntur. Praedia sua occupari a nullo patiuntur, et si exigua contentio est de modo finium, ad lapides et arma discurrunt; in vitam suam incedere alios sinunt, immo vero ipsi etiam possessores eius futuros inducunt. Nemo invenitur qui pecuniam suam dividere velit; vitam unusquisque quam multis distribuit! Adstricti sunt in continendo patrimonio, simul ad iacturam temporis ventum est, profusissimi in eo cuius unius honesta avaritia est. Libet itaque ex seniorum turba comprehendere aliquem: pervenisse te ad ultimum aetatis humanae videmus, centesimus tibi vel supra premitur annus: agedum, ad computationem aetatem tuam revoca. Duc quantum ex isto tempore creditor, quantum amica, quantum rex, quantum cliens abstulerit, quantum lis uxoria, quantum servorum coercitio, quantum officiosa per urbem discursatio; adice morbos quos manu fecimus, adice quod et sine usu iacuit: videbis te pauciores annos habere quam numeras. Repete memoria tecum quando certus consilii fueris, quotus quisque dies ut destinaveras recesserit, quando tibi usus tui fuerit, quando in statu suo vultus, quando animus intrepidus, quid tibi in tam longo aevo facti operis sit, quam multi vitam tuam diripuerint te non sentiente quid perderes, quantum vanus dolor, stulta laetitia, avida cupiditas, blanda conversatio abstulerit, quam exiguum tibi de tuo relictum sit: intelliges te immaturum mori. Quid ergo est in causa? Tamquam semper victuri vivitis, numquam vobis fragilitas vestra succurrit, non observatis quantum iam temporis transierit; velut ex pleno et abundanti perditis, cum interim fortasse ille ipse qui alicui vel homini vel rei donatur dies ultimus sit. Omnia tamquam mortales timetis, omnia tamquam immortales concupiscitis. Audies plerosque dicentes: a quinquagesimo anno in otium secedam, sexagesimus me annus ab officiis dimittet. Et quem tandem longioris vitae praedem accipis? Quis ista sicut disponis ire patietur? Non pudet te reliquias vitae tibi reservare et id solum tempus bonae menti destinare quod in nullam rem conferri possit? Quam serum est tunc vivere incipere cum desinendum est! Quae tam stulta mortalitatis oblivio in quinquagesimum et sexagesimum annum differre sana consilia, et inde velle vitam inchoare quo pauci perduxerunt! Potentissimis et in altum sublatis hominibus excidere voces videbis quibus otium optent, laudent, omnibus bonis suis praeferant. Cupiunt interim ex illo fastigio suo, si tuto liceat, descendere; nam ut nihil extra lacessat aut quatiat, in se ipsa fortuna ruit. Divus Augustus, cui dii plura quam ulli praestiterunt, non desiit quietem sibi precari et vacationem a re publica petere; omnis eius sermo ad hoc semper revolutus est, ut speraret otium: hoc labores suos, etiam si falso, dulci tamen oblectabat solacio, aliquando se victurum sibi. In quadam ad senatum missa epistula, cum requiem suam non vacuam fore dignitatis nec a priore gloria discrepantem pollicitus esset, haec verba inveni: Sed ista fieri speciosius quam promitti possunt. Me tamen cupido temporis optatissimi mihi provexit, ut quoniam rerum laetitia moratur adhuc, praeciperem aliquid voluptatis ex verborum dulcedine. Tanta visa est res otium, ut illam, quia usu non poterat, cogitatione praesumeret. Qui omnia videbat ex se uno pendentia, qui hominibus gentibusque fortunam dabat, illum diem laetissimus cogitabat quo magnitudinem suam exueret. Expertus erat quantum illa bona per omnes terras fulgentia sudoris exprimerent, quantum

[illegible]

occultis solitudinibus tegeret. cum multis primum, deinde cum collegis, novissime cum affinibus coactus armis decertare mari terraque sanguinem fudit per Macedoniam, Siciliam, Egiptum, Siriam, Asiamque et omnes prope oras bello circumactus romana cede lassos exercitus ad externa bella convertit. dum Alpes placat et immixtos mediae paci et imperio hostes perdomat, dum ultra Rhenum et Eufraten et Danubium terminos movet, in ipsa urbe Murenae, Cepionis, Lepidi, Egnatii, aliorum in eum mucrones acuebantur. nondum horum effugerat insidias: filia et tot nobiles iuvenes adulterio velut sacramento adacti iam infractam etatem territabant Paulusque et iterum timenda cum Antonio mulier. hec ulcera cum ipsis membris absciderat, alia subnascebantur; velut grave multo sanguine corpus parte semper aliqua rumpebatur. itaque otium optabat, in huius spe et cogitatione labores eius residebant. hoc votum erat eius qui voti compotes facere poterat. Marcus Cicero inter Catilinas, Clodios iactatus Pompeiosque et Crassos, partim manifestos inimicos, partim dubios amicos, dum fluctuatur cum re publica et illam pessum euntem tenet, novissime abductus, nec secundis rebus quietus nec adversarum patiens, quotiens illum ipsum consulatum suum non sine causa sed sine fine laudatum detestatur. quam flebiles voces exprimit in quadam ad Atticum epistula iam victo patre Pompeio, adhuc filio in Hispania fracta arma refovente. quid agam inquit hic queris? moror in Tusculano meo semiliber. alia deinceps adicit, quibus et priorem etatem complorat et de presenti queritur et de futura desperat. semiliberum se dixit Cicero: at mehercules numquam sapiens in tam humile nomen procedet, numquam semiliber erit, integre semper libertatis et solide, solutus et sui iuris et altior ceteris. quid enim supra eum potest esse qui supra fortunam est? Livius Drusus, vir acer et vehemens, cum leges novas et mala Graccana movisset, stipatus ingenti totius Italie cetu, exitum rerum non pervidens, quas nec agere licebat nec iam liberum erat semel incohatas relinquere, exsecratus inquietam a primordiis vitam dicitur dixisse uni sibi ne puero quidem umquam ferias contigisse. ausus est enim et pupillus adhuc et pretextatus iudicibus reos commendare et gratiam suam foro interponere tam efficaciter quidem, ut quedam iudicia constet ab illo rapta. quo non erumperet tam immatura ambitio? scires in malum ingens et privatum et publicum evasuram tam precoquem audaciam. sero itaque querebatur nullas sibi ferias contigisse a puero seditiosus et foro gravis. disputatur an ipse sibi manus attulerit; subito enim vulnere per inguen accepto collapsus est, aliquo dubitante an mors eius voluntaria esset, nullo an tempestiva. [qui in se] Supervacuum est commemorare plures qui cum aliis felicissimi viderentur, ipsi in se verum testimonium dixerunt [plures qui cum aliis felicissimi viderentur — supervacuum est] perosi omnem actum annorum suorum; sed his querelis nec alios mutaverunt nec se ipsos. nam cum verba eruperunt, affectus ad consuetudinem relabuntur. vestra mehercules vita, licet supra mille annos exeat, in artissimum contrahetur: ista vitia nullum non seculum devorabunt. hoc vero spatium, quod quamvis natura currit ratio dilatat, cito vos effugiat necesse est; non enim apprehenditis nec retinetis nec velocissime omnium rei moram facitis, sed abire ut rem supervacuam ac reparabilem sinitis. In primis autem et illos numero qui nulli rei nisi vino ac libidini vacant; nulli enim turpius occupati sunt. ceteri, etiam si vana glorie imagine teneantur, speciose tamen errant; licet avaros mihi, licet iracundos enumeres vel odia exercentes iniusta vel bella, omnes isti virilius peccant: in ventrem ac libidinem proiectorum inhonesta labes est. omnia istorum tempora excute, aspice quamdiu computent, quamdiu insidientur, quamdiu timeant, quamdiu colant, quamdiu colantur, quamdiu vadimonia sua atque aliena occupent, quamdiu convivia, que iam ipsa officia sunt: videbis quemadmodum illos respirare non sinant vel mala sua vel bona. denique inter omnes convenit nullam rem bene exerceri posse ab homine occupato, non eloquentiam, non liberales disciplinas, quando districtus animus nichil altius recipit, sed omnia velut inculcata respuit. nichil minus est hominis occupati quam vivere: nullius rei difficilior scientia est. professores aliarum artium vulgo multique sunt, quasdam vero ex his pueri admodum ita percepisse visi sunt, ut etiam precipere possent: vivere tota vita discendum est et, quod magis fortasse miraberis, tota vita discendum est mori. tot maximi viri relictis omnibus impedimentis, cum divitiis officiis voluptatibus renuntiassent, hoc unum in extremum usque

Lit quod dicit [illegible] ... occupatos ... [illegible] ... lib ... Iulia ... Pompeii ... Crassi ... de morte ... [illegible] ... de morte ... [illegible]

etate egerunt ut viuere scirent plurimi tamen ex hiis non dum se scire confessi uita abierunt nedum ut isti sciant. Magni et supra humanos errores eminentis viri est nichil ex suo tempore delibari sinere et ideo eius uita longissima est quia quantumcumque patuit totum ipsi uacauit. Nichil inde incultum ociosumque iacuit. nichil sub alio fuit neque enim quicquam repperit dignum quod cum tempore suo permutaret custos eius parcissimus. Itaque satis illi fuit. hiis uero necesse est defuisse ex quorum uita multum populus tulit. Nec est quod putes illos aliquando non intelligere dampnum suum. Plerosque certe audies ex hiis quos magna felicitas grauat inter clientium greges aut causarum actiones aut ceteras honestas miserias exclamare interdum uiuere michi non licet. Quid ni non liceat. Omnes illi qui te sibi aduocant tibi abducunt. Ille reus quot dies abstulit. quot ille candidatus quot illa anus efferendis heredibus lassa quot ille ad irritandam auariciam captantium simulatus eger quot ille potencior amicus qui uos non in amiciciam sed in apparatum habet. Dispunge inquam et recense uite tue dies. uidebis paucos admodum et reiectos apud te resedisse. Assecutus ille quos optauerat fasces cupit ponere et subinde dicit quando hic annus preteribit. Facit ille ludos quorum sortem sibi obtingere magno estimauit quando inquit istos effugiam. Diripitur ille toto foro patronus et magno concursu omnia ultra quam audiri potest complet. quando inquit res proferentur. Precipitat quisque uitam suam et futuri desiderio laborat presencium tedio. At ille qui nullum non tempus in usus suos confert qui omnem diem tamquam uitam ordinat nec optat crastinum nec timet. Quid enim est quod iam ulla hora noue uoluptatis possit afferre. Omnia nota omnia ad satietatem percepta sunt. de cetero fors fortuna ut uolet ordinet. uita iam in tuto est. Huic adici potest detrahi nichil et adici sic quemadmodum saturo iam ac pleno aliquid cibi quod nec desiderat et capit. Non est itaque quod quemquam propter canos aut rugas putes diu vixisse. Non ille diu vixit sed diu fuit. Quid enim si illum multum putes nauigasse quem seua tempestas a portu exceptum huc et illuc tulit ac uicibus uentorum ex diuerso furentium per eadem spacia in orbem egit. non ille multum nauigauit sed multum iactatus est. Mirari soleo cum uideo aliquos tempus petentes et eos qui rogantur facillimos. illud uterque spectat propter quod tempus petitum est ipsum quidem neuter quasi nichil petitur quasi nichil datur. Re omnium preciosissima luditur. fallit autem illos quia res incorporalis est ideo uilissima estimatur immo pene nullum eius precium est. Annua et congiaria homines carissime accipiunt et in hiis aut laborem aut operam aut diligentiam suam locant. Nemo estimat tempus. utuntur illo laxius quasi gratuito. At eosdem egros uide si mortis periculum propius admotum est medicorum genua tangentes. si metuunt capitale supplicium omnia sua ut uiuant paratos impendere. tanta in illis discordia affectuum est. Quod si posset quemadmodum preteritorum annorum cuiusque numerus proponi sic futurorum quomodo illi qui paucos uiderent superesse trepidarent quomodo illis parcerent. At qui facile est quamuis exiguum dispensare quod certum est. id debet seruari diligencius quod nescias quando deficiat. Nec est tamen quod putes illos ignorare quam cara res sit. dicere solent eis quos ualdissime diligunt paratos se partem annorum suorum dare. Dant nec intelligunt. dant autem ita ut sibi detrahant sine illorum incremento. Sed hoc ipsum an detrahant nesciunt ideo tolerabilis est illis iactura detrimenti latentis. Nemo restituet annos nemo iterum te tibi reddet. Ibit qua cepit etas nec cursum suum aut reuocabit aut supprimet. nichil tumultuabitur nichil admonebit uelocitatis sue tacita labetur. Non illa se regis imperio non fauore populi longius proferet. sicut missa est a primo die curret. nusquam deuertetur nusquam remorabitur. Quid fiet. tu occupatus es uita festinat mors interim aderit cui uelis nolis uacandum est. Potestne quicquam sensus hominum eorum dico qui prudenciam iactant operosius occupati sunt ut melius possint uiuere. impendio uite uitam instruunt. Cogitaciones suas in longum ordinant. maxima porro uite iactura dilacio est. illa primum quemque extrahit diem illa eripit presencia dum ulteriora promittit. Maximum uiuendi impedimentum est expectacio que pendet ex crastino perdit hodiernum. Quod in manu fortune positum est disponis quod in tua dimittis. Quo spectas quo te extendis. Omnia que uentura sunt in incerto iacent. Protinus uiue. Optima queque dies miseris mortalibus eui prima fugit. quid cunctaris inquit quid cessas. nisi occupas fugit.

et non occupatum fugiet, ita quod properet velocitate temporis velocissimi, et velut ex torrenti rapido nec semper casuro cito hauriendum est. Hoc quoque pulcherrime ad exprobrandam infinitam cogitationem non optimam quamque aetatem sed diem dicit. Quid securus et in tanta temporum fuga lentus menses tibi et annos et longam seriem, utcumque aviditati tuae visum est, exporrigis? De die tecum loquitur et de hoc ipso fugiente. Num dubium est ergo quin prima quaeque optima dies fugiat mortalibus miseris, id est occupatis? quorum puerilis adhuc animos senectus opprimit, ad quam imparati inermesque perveniunt; nihil enim provisum est. Subito in illam necopinantes inciderunt; accedere eam cotidie non sentiebant. Quemadmodum aut sermo aut lectio aut aliqua intentior cogitatio iter facientes decipit et pervenisse ante sciunt quam appropinquasse, sic hoc iter vitae assiduum et citatissimum, quod vigilantes dormientesque eodem gradu facimus, occupatis non apparet nisi in fine.

Quod proposui si in partes velim et argumenta diducere, multa mihi occurrent per quae probem brevissimam esse occupatorum vitam. Solebat dicere Fabianus, non ex his cathedrariis philosophis sed ex veris et antiquis, contra affectus impetu, non subtilitate pugnandum, nec minutis vulneribus sed incursu avertendam aciem; non probabat cavillationes; enim contundi debere, non vellicari. Tamen ut illis error exprobretur suus, docendi, non tantum deplorandi sunt. In tria tempora vita dividitur: quod fuit, quod est, quod futurum est. Ex his quod agimus breve est, quod acturi sumus dubium, quod egimus certum. Hoc est enim in quod fortuna ius perdidit, quod in nullius arbitrium reduci potest. Hoc amittunt occupati; nec enim illis vacat praeterita respicere, et si vacat, iniucunda est paenitendae rei recordatio. Inviti itaque ad tempora male exacta animum revocant nec audent ea retemptare quorum vitia, etiam quae aliquo praesentis voluptatis lenocinio surripiebantur, retractando patescunt. Nemo nisi quo omnia acta sunt sub censura sua, quae numquam fallitur, libenter se in praeteritum retorquet. Ille qui multa ambitiose concupiit, superbe contempsit, impotenter vicit, insidiose decepit, avare rapuit, prodige effudit, necesse est memoriam suam timeat. Atqui haec est pars temporis nostri sacra ac dedicata, omnes humanos casus supergressa, extra regnum fortunae subducta, quam non inopia, non metus, non morborum incursus exagitet; haec nec turbari nec eripi potest; perpetua eius et intrepida possessio est. Singuli tantum

dies et hi per momenta praesentes sunt; at praeteriti temporis omnes, cum iusseris, aderunt, ad arbitrium tuum inspici se ac detineri patientur, quod facere occupatis non vacat. Securae et quietae mentis est in omnes vitae suae partes discurrere; occupatorum animi, velut sub iugo sint, flectere se ac respicere non possunt. Abit igitur vita illorum in profundum; et ut nihil prodest, licet quantumlibet ingeras, si non subest quod excipiat ac servet, sic nihil refert quantum temporis detur, si non est ubi subsidat; per quassos foratosque animos transmittitur. Praesens tempus brevissimum est, adeo quidem ut quibusdam nullum videatur; in cursu enim semper est, fluit et praecipitatur; ante desinit esse quam venit, nec magis moram patitur quam mundus aut sidera, quorum irrequieta semper agitatio numquam in eodem vestigio manet. Solum igitur ad occupatos praesens pertinet tempus, quod tam breve est ut arripi non possit, et id ipsum illis districtis in multa subducitur. Denique vis scire quam non diu vivant? Vide quam cupiant diu vivere. Decrepiti senes paucorum annorum accessionem votis mendicant; minores natu se ipsos esse fingunt; mendacio sibi blandiuntur et tam libenter se fallunt quam si una fata decipiant. Iam vero cum illos aliqua imbecillitas mortalitatis admonuit, quemadmodum paventes moriuntur, non tamquam exeant de vita sed tamquam extrahantur. Stultos se fuisse ut non vixerint clamitant, et si modo evaserint ex illa valitudine, in otio victuros; tunc quam frustra paraverint quibus non fruerentur, quam in cassum omnis ceciderit labor cogitant. At quibus vita procul ab omni negotio agitur, quidni spatiosa sit? Nihil ex illa delegatur, nihil alio atque alio spargitur, nihil inde fortunae traditur, nihil neglegentia interit, nihil largitione detrahitur, nihil supervacuum est; tota, ut ita dicam, in reditu est. Quantulacumque itaque abunde sufficit, et ideo, quandoque ultimus dies venerit, non cunctabitur sapiens ire ad mortem certo gradu. Quaeris fortasse quos occupatos vocem? Non est quod me solos putes dicere quos a basilica immissi demum canes eiciunt, quos aut in sua vides turba speciosius elidi aut in aliena contemptius, quos officia domibus suis evocant ut alienis foribus illidant, quos hasta praetoris infami lucro et quandoque suppuraturo exercet. Quorundam otium occupatum est: in villa aut in lecto suo, in media solitudine, quamvis ab omnibus recesserint, sibi ipsi molesti sunt; quorum non otiosa vita dicenda est, sed desidiosa

in comparando illud in vas ego sed notabilis qui
corinthia paucorum furore pretiosa curiosa
subtilitate concinnat et maiorem dierum par-
tem in eruginosis lamellis consumit qui in
ceromate nam pro facinus ne romanis
quidem vitiis laboramus sectator pu-
erorum rixantium sedet et qui iumentorum suorum
greges in etatum et colorum paria
diducit qui athletas novissimos
pascit quid illos otiosos vocas
quibus apud tonsorem multe hore trans-
mittuntur dum decerpitur si quid proxima
nocte succrevit dum de singulis capil-
lis in consilium itur dum aut disiecta
coma restituitur aut deficiens hinc atque
illinc in frontem compellitur quomodo irascun-
tur si tonsor paulo negligentior fuit tam-
quam virum tonderet quomodo excandescunt
si quid ex iuba sua decisum est si quid ex-
tra ordinem iacuit nisi omnia in anulos
suos reciderunt quis est istorum qui non
malit rem publicam suam turbari quam comam qui
non sollicitior sit de capitis sui decore
quam de salute qui non comptior esse
malit quam honestior hos tu otiosos
vocas inter pectinem et speculum occu-
patos quid illi qui in componendis au-
diendis discendis canticis operati sunt dum
vocem cuius rectum cursum natura et optimum
et simplicissimum fecit in flexum modu-
lationis inertissime torquent quorum di-
giti aliquod intra se carmen metientes
semper sonant quorum cum ad res serias etiam
sepe tristes adhibiti sunt exauditur tacita
modulatio non habent isti otium sed iners
negotium convivia mehercules horum non
posuerim inter vacantia tempora cum vi-
deam quam solliciti argentum ordinent quam di-
ligenter exoletorum suorum tunicas succingant
quam suspensi sint quomodo aper a coco ex-
eat qua celeritate signo dato glabri ad
ministeria discurrant quanta arte scindantur
aves in frusta non enormia quam curi-
ose infelices pueruli ebriorum sputa
detergeant ex his elegantie lautitie
que fama captatur et usque eo in omnes vite
secessus mala sua illos sequuntur ut
nec bibant sine ambitione nec edant ne illos
quidem inter otiosos numeraveris qui sella
se et lectica huc et illuc ferunt et
ad gestationum suarum quasi deserere illas
non liceat horas occurrunt quos quando lavari
debeant quando natare quando cenare alius
admonet et usque eo nimio delicati
animi languore solvuntur ut per se scire non
possint an esuriat audio quendam ex
delicatis si modo delicie vocande sunt

vitam et consuetudinem humanam dediscere cum ex balne-
o inter manus elatus et in
sella positus esset dixisse interrogando
iam sedeo hunc tu ignorantem an
sedeat putas scire an vivat an
videat an otiosus sit non facile di-
xerim utrum magis miserear si hoc ignora-
vit an si ignorare se finxit multarum quidem
rerum oblivionem sentiunt sed multarum et
imitantur quedam vitia illos quasi feli-
citatis argumenta delectant nimis
humilis et contempti hominis videtur scire
quid faciat I nunc et mimos multa
mentiri ad exprobrandam luxuriam
puta plura mehercules pretereunt
quam fingunt et tanta incredibilium vi-
tiorum copia in ingenioso in hoc unum
seculo processit ut iam mimorum arguere
negligentiam esse aliquem qui usque eo
deliciis interierit ut an sedeat
alteri credat non est ergo hic otiosus aliud
illi nomen imponas eger est immo
mortuus est ille otiosus est cui otii sui
et sensus est hic vero semivivus cui
ad intelligendos sui corporis habitus in-
dice opus est quomodo potest hic ullius tempo-
ris dominus esse persequi singulos longum est quorum
aut latrunculi aut pila aut excoquendi
in sole corporis cura consumpsere vitam
non sunt otiosi quorum voluptates multum
negotii habent nam de illis nemo
dubitabit quin operose nihil agat
qui litterarum inutilium studiis detinentur
que iam apud romanos quoque magna manus est
Grecorum iste morbus fuit querere
quem numerum ulixes remigum habuisset
prior scripta esset ilias an odissea pre-
terea an eiusdem esset auctoris Alia
deinceps huius note que sive contineas
nihil tacitam conscientiam iuvant sive
proferas non doctior videaris sed mo-
lestior Ecce romanos quoque invasit
inane studium supervacua discendi
his diebus audivi quendam referentem
que primus quisque ex romanis ducibus
fecisset primus navali prelio duillius
vicit primus Curius dentatus in trium-
pho duxit elephantos etiamnunc
ista etsi ad veram gloriam non tendunt
circa civilium tamen operum exempla versan-
tur non est profutura talis scientia et tamen que
nos speciosa rerum vanitate de-
tineat hoc quoque querentibus remittamus
quis romanis primus persuaserit na-
vem conscendere Claudius is fuit
claudex ob hoc ipsum appellatus

qui a plurium tabularum contextus cau-
dex apud antiquos vocatur. Unde publi-
ce tabule codices dicuntur, et naves nunc
quoque ex antiqua consuetudine que commeatus
per Tiberim subvehunt caudicarie vo-
cantur. Sane et hoc ad rem pertineat
quod Valerius Corvinus primus Messanam
vicit, et primus ex familia Valeriorum
urbis capte in se translato nomine Messana
appellatus est. Paulatimque vulgo permu-
tante litteras Messalla dictus est. Num et
hoc cuiquam curare permittes, quod primus L.
Silla in circo leones solutos dedit,
cum alioquin alligati darentur, ad conficien-
dos eos missis a rege Barcho ia-
culatoribus. Et hoc sane remittatur. Num
et Pompeium primum in circo elephanto-
rum duodeviginti pugnam edidisse com-
missis more prelii noxiis hominibus ad
ullam rem bonam pertinet? Princeps ci-
vitatis et inter antiquos principes, ut
fama tradidit, bonitatis eximie memo-
rabile putavit spectaculi genus novo
more perdere homines. Depugnant? Parum est.
Lancinantur? Parum est. Ingenti mole anima-
lium exterantur. Satius erat ista in obli-
vionem ire, ne quis postea potens disceret
invideretque rei minime humane. O quan-
tum caliginis mentibus nostris obicit ma-
gna felicitas! Ille se supra rerum natu-
ram esse tunc credidit cum tot miserorum homi-
num catervas sub alio celo natis beluis
obiceret, cum in conspectu populi Romani multum san-
guinis funderet, mox plus ipsum fundere
coactus. At idem postea Alexandrina
perfidia deceptus ultimo mancipio transfo-
diendum se prebuit, tunc demum intellecta
inani iactatione cognominis sui. Sed
ut illo revertar unde decessi, et in eadem
materia ostendam supervacuam quorundam dili-
gentiam, idem narrabat Metellum victis
in Sicilia Penis triumphantem unum
omnium Romanorum ante currum centum et viginti
captivos elephantes duxisse; Sil-
lam ultimum Romanorum protulisse pome-
rium, quod numquam provinciali sed Italico
agro acquisito proferre mos apud antiquos
fuit. Hoc scire magis prodest quam Aventi-
num montem extra pomerium esse, ut
ille affirmabat, propter alteram ex duabus
causis, aut quod plebs eo secessisset, aut
quod Remo auspicante eo loco aves
non addixissent. Alia deinceps in-
numerabilia que aut ficta aut mendaciis
aut similia. Nam ut concedas omnia eos
fide bona dicere, ut ad prestationem scri-
bant, tamen cuius ista errores minuent,
cuius cupiditates prement, quem fortiorem,

quem iustiorem, quem liberaliorem faciet?
Dubitare se interim Fabianus aie-
bat an satius esset nullis studiis ad-
moveri quam his implicari. Soli omnium o- [illegible] nota auctor et doctor
tiosi sunt qui sapientie vacant, soli vivunt.
Nec enim suam tantum etatem bene tuentur; omne
evum suo adiciunt; quicquid annorum ante illos
actum est, illis acquisitum est. Nisi ingrati-
ssimi sumus, illi clarissimi sacrarum o-
pinionum conditores nobis nati sunt,
nobis vitam preparaverunt. Ad res pulcherrimas
ex tenebris ad lucem erutas alieno
labore deducimur. Nullo nobis seculo inter-
dictum est; in omnia admittimur, et si magni-
tudine animi egredi humane imbecil-
litatis angustias libet, multum per quod spa-
tiemur temporis est. Disputare cum Socrate
licet, dubitare cum Carneade, cum Epi-
curo quiescere, hominis naturam cum Stoicis vincere,
cum Cinicis excedere. Cum rerum natura in con-
sortium omnis evi patiatur incedere, quidni
ab hoc exiguo et caduco temporis tran-
situ in illa nos demus animo que immen-
sa, que eterna sunt, que cum melioribus communia?
Isti qui per officia discursant, qui se
aliosque inquietant, cum bene insanierint,
cum omnium limina cotidie perambulaverint
nec ullas apertas fores preterierint, cum
per diversissimas domos meritoriam
salutationem circumtulerint, quotum quemque
ex tam immensa et variis cupiditatibus
districta urbe poterunt videre? Quam multi
erunt quorum illos aut somnus aut luxuria
aut inhumanitas summoveat? Quam multi
illos cum diu torserint simulata festi-
natione transcurrent? Quam multi per refertum
clientibus atrium prodire vitabunt et
per obscuros edium aditus profugient, quasi
non sit inhumanius decipere quam excludere?
Quam multi hesterna crapula semisom-
nes et graves illis miseris suum
somnum rumpentibus ut alienum expe-
ctent, vix allevatis labiis insusu-
ratum miliens nomen oscitatione superbissima [illegible]
reddent? Hos in veris officiis morari
putamus, licet dicant? Qui Zenonem,
qui Pythagoram cotidie et Democri-
tum ceterosque antistites bonarum
artium, qui Aristotelem et Theophrastum
volent habere quam familiarissimos. Nemo
horum non vacabit, nemo non venientem
ad se beatiorem amantioremque sui di-
mittet, nemo quemquam vacuis a se ma-
nibus abire patietur; nocte conveniri
et interdiu ab omnibus mortalibus possunt.
Horum te mori nemo coget, omnes docebunt;
horum nemo annos tuos conteret, suos tibi

contribuet nullius ex his sermo periculosus erit nullius amicitia capitalis nullius sumptuosa observatio feres ex illis quicquid voles per illos non stabit quominus plurimum quantum ceperis haurias. Que illum felicitas quam pulcra senectus manet qui se in horum clientelam contulit. Habebit cum quibus de minimis maximisque rebus deliberet quos de se cotidie consulat a quibus audiat verum sine contumelia laudetur sine adulatione ad quorum se similitudinem effingat. Solemus dicere non fuisse in nostra potestate quos sortiremur parentes forte nobis datos. nobis vero ad nostrum arbitrium nasci licet. Nobilissimorum ingeniorum familie sunt. elige in quam adsciscii velis non in nomen tantum adoptaberis sed in ipsa bona que non erunt sordide nec maligne custodienda. maiora fient quo illa pluribus diviseris. Hii tibi dabunt ad eternitatem iter et te in illum locum ex quo nemo deicitur sublevabunt. Hec una ratio est extendende mortalitatis immo in immortalitatem vertende. Honores monumenta et quicquid aut decretis ambitio iussit aut ab operibus construxit cito subruitur. nichil non longa demolitur vetustas et movet ocius. At que consecravit sapientia noceri non potest. Nulla abolebit etas nulla deminuet. sequens ac deinde semper ulterior aliquid ad venerationem conferet quoniam quidem in vicino versatur invidia simplicius longe posita miramur. Sapientis ergo multum patet vita. non idem illum qui ceteros terminus cludit. Solus generis humani legibus solvitur. omnia illi secula ut deo serviunt. Transiit tempus aliquod. hoc recordatione comprehendit. instat. hoc utitur. venturum est. hoc precipit. Longam illi vitam facit omnium temporum in unum collatio. Illorum brevissima ac sollicitissima etas est qui preteritorum obliviscuntur presentia negligunt de futuro timent. cum ad extrema venerunt sero intelligunt miseri tam diu se dum nichil agunt occupatos fuisse. Nec est quod hoc argumento probari putes longam illos agere vitam quia interdum mortem invocant. vexat illos imprudentia incertis affectibus et incurrentibus in ipsa que metuunt. mortem sepe ideo optant quia timent. Illud quoque argumentum non est quod putes diu viventium quod sepe illis longus videtur dies quod dum veniat condictum tempus cene tarde ire horas queruntur. Nam si quando illos deseruerunt occupationes in otio relicti estuant

nec quomodo id disponant ut extrahant sciunt. Itaque ad occupationem aliquam tendunt et quod interiacet omne tempus grave est. tam mehercules quam cum dies muneris gladiatorii edictus est aut cum alicuius alterius vel spectaculi vel voluptatis expectatur constitutum transilire medios dies volunt. Omnis illis sperate rei longa dilatio est. At illud tempus quod amant breve est et preceps breviusque multo suo vitio. Aliunde enim alio transfugiunt et consistere in una cupiditate non possunt. Non sunt illis longi dies sed invisi. At contra quam exigue noctes videntur quas in complexu scortorum aut vino exigunt. Inde etiam poetarum furor fabulis humanos errores alentium quibus visus est Iuppiter voluptate concubitus delenitus duplicasse noctem. Quid aliud est vitia incendere quam auctores illis inscribere deos et dare morbo exemplo divinitatis excusatam licentiam. Possunt istis non brevissime videri noctes quas tam care mercantur. Diem noctis expectatione perdunt noctem lucis metu. Ipse voluptates eorum trepide et variis terroribus inquiete sunt subitque cum maxime exultantis sollicita cogitatio hec quam diu. Ab hoc affectu reges suam flevere potentiam nec illos magnitudo fortune sue delectavit sed venturus aliquando finis exterruit. Cum per magna camporum spatia porrigeret exercitum nec numerum eius sed mensuram comprehenderet Persarum rex insolentissimus lacrimas profudit quod intra centum annos nemo ex tanta iuventute superfuturus esset. At illis admoturus erat fatum ipse qui flebat perditurusque alios in mari alios in terra alios prelio alios fuga et intra exiguum tempus consumpturus illos quibus centesimum annum timebat. Quid quod gaudia quoque eorum trepida sunt. Non enim solidis causis innituntur sed eadem qua oriuntur vanitate turbantur. Qualia autem putas esse tempora etiam ipsorum confessione misera cum hec quoque quibus se attollunt et super hominem efferunt parum sincera sint. Maxima queque bona sollicita sunt nec ulli fortune minus bene quam optime creditur. Alia felicitate ad tuendam felicitatem opus est et pro ipsis que successere votis vota facienda sunt.

Pulchre comparatio [illegible] que mortem imprudentes optant [illegible]

Omne quod est habito

Omne quod fortuito obvenit instabile est; quod altius surrexit, opportunius in occasum. Neminem porro casura delectant; miserrimam ergo necesse est, non tantum brevissimam vitam esse eorum qui magno parant labore quod maiore possideant. Operose assequuntur que volunt, anxii tenent que assecuti sunt; nulla interim nunquam amplius redituri temporis ratio est. Nove occupationes veteribus substituuntur, spes spem excitat, ambitionem ambitio. Miseriarum non finis queritur, sed materia mutatur. Nostri nos honores torserunt: plus temporis alieni auferunt; candidati laborare desivimus: suffragatores incipimus. Accusandi deposuimus molestiam: iudicandi nanciscimur. Iudex desiit esse: questor est. Alienorum bonorum mercennaria procuratione consenuit: suis opibus distinetur. Marium caliga dimisit: consulatus exercet. Quintius dictaturam properat pervadere: ab aratro revocabitur. Ibit in Penos nondum tante maturus rei Scipio; victor Hanibalis, victor Antiochi, sui consulatus decus, fraterni sponsor, ni per ipsum mora esset, cum Iove reponeretur: civiles servatorem agitabunt seditiones et post fastiditos a iuvene diis equos honores iam senem contumacis exilii delectabit ambitio. Nunquam deerunt vel felices vel misere sollicitudinis cause; per occupationes vita trudetur; otium nunquam agetur, semper optabitur.

Excerpe itaque te vulgo, Pauline carissime, et in tranquilliorem portum non pro etatis spatio iactatus tandem recede. Cogita quot fluctus subieris, quot tempestates partim privatas sustinueris, partim publicas in te converteris. Satis iam per laboriosa et inquieta documenta exhibita virtus est; experire quid in otio faciat. Maior pars etatis, certe melior rei publice data sit; aliquid temporis tui sume etiam tibi. Nec te ad segnem aut inertem quietem voco, non ut somno et caris turbe voluptatibus quicquid est in te indolis vive mergas. Non est istud acquiescere. Invenies maiora omnibus adhuc strenue tractatis operibus que repositus et securus agites. Tu quidem orbis terrarum rationes administras tam abstinenter quam alienas, tam diligenter quam tuas, tam religiose quam publicas. In officio amorem consequeris, in quo odium vitare difficile est; sed tamen, mihi crede, satius est vite sue rationem quam frumenti publici nosse. Istum animi vigorem rerum maximarum capacissimum a ministerio honorifico quidem sed parum ad beatam vitam apto revoca, et cogita non id egisse te ab etate prima omni cultu studiorum liberalium, ut tibi multa milia frumenti committerentur; maius quiddam et altius de te promiseras. Non deerunt et frugalitatis exacte homines et laboriose opere. Tanto aptiora portandis oneribus tarda iumenta sunt quam nobiles equi, quorum generosam pernicitatem quis unquam gravi sarcina pressit? Cogita preterea quantum sollicitudinis sit ad tantam te molem obicere: cum ventre tibi humano negotium est. Nec rationem patitur nec equitate mitigatur nec ulla prece flectitur populus esuriens. Modo modo intra paucos illos dies quibus G. Cesar periit, si quis inferis sensus est, hoc gravissime ferens quod decedebat populo Romano superstite, septem aut octo certe dierum cibaria superesse. Dum ille pontes navibus iungit et viribus imperii ludit, aderat ultimum malorum obsessis quoque alimentorum egestas; exitio pene ac fame constitit et, que famem sequitur, rerum omnium ruina furiosi et externi et infeliciter superbi regis imitatio. Quem tunc animum habuerunt illi quibus erat mandata frumenti publici cura, saxa ferrum ignes Gaium excepturi? Summa dissimulatione tantum inter viscera latentis mali tegebant, cum ratione scilicet. Quedam enim ignorantibus egris curanda sunt; causa multis moriendi fuit morbum suum nosse.

Recipe te ad hec tranquilliora, tutiora, maiora. Simile tu putas esse utrum cures ut incorruptum et a fraude advehentium et a negligentia frumentum transfundatur in horrea, ne concepto humore vitietur et concalescat, ut ad mensuram pondusque respondeat, an ad hec sacra et sublimia accedas sciturus que materia sit dei, que voluptas, que conditio, que forma; quis animum tuum casus expectet; ubi nos a corporibus dimissos natura componat; quid sit quod huius mundi gravissima queque in medio sustineat, supra levia suspendat, in summum ignem ferat, sidera vicibus suis excitet; cetera deinceps ingentibus plena miraculis? Vis tu relicto solo mente ad ista respicere? Nunc, dum calet sanguis, vigentibus ad meliora eundum est. Expectat te in hoc genere vite multum bonarum artium, amor virtutum atque usus, cupiditatum oblivio, vivendi ac moriendi scientia, alta rerum quies. Omnium quidem occupatorum conditio misera est.

G. Cesar

corum tamen miserrima qui ne suis quidem
laborant occupationibus ad alienum
ambulant gradum amare et odisse
res omnium liberrimas iubentur hi si
volunt scire quam brevis ipsorum vita sit co-
gitent ex quota parte sua sit. Cum videris
itaque pretextam sepe iam sumptam cum ce-
lebre in foro nomen ne invideris
ista vite damnatio paratur ut unus
ab illis numeretur annus omnes annos
suos conterent quosdam antequam in summum
ambitionis eniterentur inter prima luctan-
tes etas reliquit quosdam cum in con-
summationem dignitatis per mille indignitates
erepsissent miserum subit cogitatio
laborasse ipsos in titulum sepulcri
quorum ultima senectus dum in novas
spes ut iuventa disponitur inter cona-
tus magnos et improbos invalida
defecit. Foedus ille qui in iudicio pro i-
gnotissimis litigatoribus grandem
natu et imperite corone assensiones
captantem spiritus liquit. Turpis ille qui
lassus vivendo quam laborando inter ipsa o-
fficia collapsus est. Turpis quem acci-
piendis immorientem rationibus diu ex-
Exemplum notabile tractus risit heres. Preterire quod mi-
chi occurrit exemplum non possum. Sextus Turannius
fuit exacte diligentie senex qui post
annum nonagesimum cum vacationem
procurationis a Gaio Cesare ultro
accepisset componi se in lecto et ve-
lut exanimem a circumstante familia
plangi iussit. Lugebat domus otium
domini senis nec finivit ante tristitiam
quam labor illi suus restitutus est. Adeo
iuvat occupatum mori. Idem
plerisque animus est diutius cupiditas
illis laboris quam facultas est cum inbe-
cillitate corporis pugnant. Senectutem
ipsam nullo alio nomine gravem iudicant
quam quod illos seponit. Lex a quinqua-
gesimo anno militem non legit a sexa-
gesimo senatorem non citat. Difficil-
lius homines a se otium impetrant
quam a lege. Interim dum rapiuntur et ra-
piunt dum alter alterius quietem rumpit
dum mutuo miseri sunt vita est sine
fructu sine voluptate sine ullo profectu
animi nemo in conspicuo mortem habet nemo
non procul spes intendit quidam vero
disponunt etiam illa que ultra vitam sunt
magnas moles sepulcrorum et operum pub-
licorum dedicationes et ad rogum
munera et ambitiosas exequias. At
mehercules istorum funera tamquam
minimum vixerint ad faces et cereos
ducenda sunt etc.

Explicit liber Lucii Annei Sene-
ce de brevitate vite ad Paulinum

Incipit liber eiusdem ad Polibium de co-
solatione fratris ...

U[...]re comparatis firma sunt si redi-
gas ad conditionem nature omnia
destruentis et unde edidit
eodem revocantis caduca sunt
Quid enim immortale mortales
manus fecerunt. Septem illa miracula
et si qua his multo mirabiliora
sequentium annorum extruxit ambitio ali-
quando solo equata visentur. Ita est nihil
perpetuum pauca diuturna sunt aliud
alio modo fragile est rerum exitus varian-
tur ceterum quicquid cepit et de-
sinit. Quidam mundo minantur inte-
ritum et hoc universum quod omnia divina
humanaque complectitur si fas putas cre-
dere dies aliquis dissipabit et
in confusionem veterem tenebrasque demer-
get. Eat nunc aliquis et singulas
comploret animas Carthaginis ac
Numantie Corinthique cinerem et
si quid aliud altius cecidit la-
mentetur cum et hoc quod non habet quo
cadat sit interiturum. Eat aliquis
et fata tantum nefas ausura
sibi non pepercisse conqueratur. Quis
tam superbe impotentis arrogantie
est ut in hac nature necessitate omnia ad
eundem finem revocantis se unum ac
suos seponi velit ruineque etiam
ipsi mundo imminenti aliquam domum
subtrahat. Maximum ergo solacium est
cogitare id sibi accidisse quod om-
nes ante se passi sunt omnesque passuri
et ideo mihi videtur rerum natura quod gravissi-
mum fecerat commune fecisse
ut crudelitatem fati consolaretur
equalitas. Illud quoque
te non minimum adiuverit si
cogitaveris nihil profuturum dolori
tuo nec illi quem desideras
nec tibi. Noles enim longum esse quod
irritum est. Nam si quicquam tristitia profectu-
ri sumus non recuso quicquid lacrimarum
fortune mee superfuit tue fun-
dere. Inveniam etiamnunc per hos exhaustos
iam fletibus domesticis oculos quod ef-
fluat si modo id tibi futurum bono
est. Quid cessas? conqueramur atque adeo

ipse habet lite(ra)m mea(m) facta(m) ... quem ... omni(um)
fortuna iudico adhuc uidebar cu(m)
homine(m) q(ui) amisisse q(ui)e minime mo
tantu(m) ueneratione recepit ut q(uo)d ratio
nulli contigit felicitatis eius effugerit
in medio(?) ... eu(m) dolore(m) illi que(m)
salus te(?) ... accipe(re) ... potest
compressisti et no(n) ... illud ...
tuisses ... p(ar)te ... pete
... tuis ... q(ui)d ... aliud illi
... eripies ... illi
obnoxia fuit ... q(ua)m ... p(ro)pt(er) illa
a se abiecit et in tutu(m) felicitatis ac
... ultimu(m) maiore(m) ... fructu(m)
... eius p(ro)pt(er) eripies illi amicos
q(ui) ... habebat ... habiles ... ut ...
P(er)debat ... amissor(um) loco post alios ...
tile ... quos i(n) p(ro)ui(n)cia
tua ... potestas uidi ... in ...
domo potestas ...
q(ui) o(mn)ib(us) ... hic ...
magis ... libe(ro)s eripies illi bona
optimor(um) ... apud eu(m)
q(uam) ut ... ipsa ... possit ...
res illi bona(m) ualitudine(m) ...
a(n)i(m)u(m) ... liberalib(us) disciplinis ...
no(n) i(n) ... i(n) mor(te) ...
... ut sup(er) omnes ... dolo
res ... eripies ... q(ui) ...
noruisses ... illi ingenii om(n)i
... ipse ut ...
fortuna ... p(ar)te ... et ...
ore sui ... p(re)claris ... a mortali
... illius ...
... q(ua)m diu ...
honor(um) q(uod) diu stetisti ...
... potestate ...
tu maxi(m)e ... se ingenio ut
... si ... ueritatem eius
... recusat ... hic ...
cogitasti quo(n)d(am) maxime illi p(ro)fuisse(s)
... melior(um) ...
fere te ... sine ullo delectu
... et ...
... erat ... in ... ab
hac in ... ad homine(m) ... que
... indulgentia tua ...
... et ...
... si ... ad has
... adolescentul(us) ...
... magis ... igitur
fuit ille ... fr(atr)e ...
indignissi(m)us qui me ...
... doloribus fr(atr)e ... reddi illi testio(n)em
equale homi(ni) desiderari ...
honor(um) laudari ... in illo fuit
q(uo)d no(n) libet ad cognoscere ...

... si fuisses bonus ... illo
... ac ...
se liberius ... nec potestas eius
in iniuria ... illa te fr(atr)e(m) ...
... et ad ... se modeste ...
fortuna ... cogitabat ... tu et
... et bonis ...
... illa hinc ...
et ... equa(m) ... q(uam) ...
felicitate tua ... si ... erat
... mag(is) ...
... dissimilis q(uam) magis dolor ...
... si q(ui)d ...
... tibi uoluisti
... et ... molesta fortuna
... te indulgentie ...
... crudelitatis ... fratres
... et ... rapina
...
... optimor(um) adolescentum ...
i(n) ullo fr(atr)e ... et ...
ulla ... deliberatione uoluisti ...
... ad omne(m) legem
... frugalitatis ...
... nec ... fama ...
felicitatis ... potentia ...
... abstinentia ... et
... labe ...
... polibius et in uno ...
... dereliquit post ...
... dolor ... sola
...
polibius et aliquo ... dolet ...
D(e) ... dubio i(n) potestate fortune rapuisti
ut ... nemine(m) ... te ...
quid posse ...
...
... et ...
... illa ... nec flectu(m) nec
... mor(tem) ... illi ...
Unde ... legimus ... si
... illis ... dolor
... illas ... redimat
iste ... admirat
...
... amari ... ubi
... dolet ...
... ne si ...
fortuna no(n) ... mor(tem) ...
... flecti et ...
... ad ...
opus laboriosa ...
Aliu(m) ... sollicitat
Aliu(m) diuitias ...
... et ... laborat ... Aliu(d)
solicitudo Aliu(m) labor torq(ue)t Aliu(m)
... uestibulu(m) obsidens ... hic

p(ri)ma ro(ta) p(ar)s ...

se dolet liberos suos perdidisse. Lacrime nobis deerunt citius quam cause dolendi. Non videmus qualem nobis vitam rerum natura promiserit que primum nascentium hominum fletum esse voluit. Hoc principio edimur, huic omnis sequentium annorum ordo consentit. Sic vitam agimus. Ideo moderate id fieri debet a nobis quod sepe faciendum est, et respicientes quantum a tergo rerum tristium immineat, si non finire lacrimas at certe reservare debemus. Nulli magis parcendum est quam huic rei que tam frequenter usu venit. Illud quoque te non minimum adiuverit si cogitaveris nulli minus gratum esse dolorem tuum quam ei cui prestari videtur. Torqueri te aut ille non vult aut non intelligit. Nulla itaque eius officii ratio est quod ei cui prestatur si nichil sentit supervacuaneum est, si sentit ingratum est. Neminem esse toto orbe terrarum qui delectetur lacrimis tuis audacter dixerim. Quid ergo quem nemo adversus te animum gerit eum tu credis fratris tui esse ut cruciatu tuo noceat tibi, ut te velit abducere ab occupationibus tuis id est a studio et a Cesare? Non est hoc simile veri. Ille enim indulgentiam tibi tamquam fratri prestitit, venerationem tamquam parenti, cultum tamquam superiori. Ille desiderio tibi esse vult, tormento esse non vult. Quid itaque iuvat dolori intabescere quem si quis defunctis sensus est finiri frater tuus cupit? De alio fratre cuius incerta posset voluntas videri omnia hec dubie ponerem et dicerem: sive te torqueri lacrimis numquam desinentibus frater tuus cupit, indignus hoc affectu tuo est; sive non vult, utrique inherentem dolorem dimittite. Nec impius frater sic desiderari debet nec pius sic velit. In hoc vero cuius tam explorata pietas est pro certo habendum est nichil esse illi posse acerbius quam si tibi casus eius acerbus est, si te ullo modo torquet, si oculos tuos indignissimos hoc malo sine ullo flendi fine et conturbat idem et exhaurit. Pietatem tamen tuam nichil eque a lacrimis tam inutilibus abducet quam si cogitaveris te fratribus tuis exemplo esse debere fortiter hanc fortune iniuriam sustinendi. Quod duces magni faciunt rebus affectis ut hilaritatem de industria simulent et adversas res adumbrata abscondant ne militum animi si fractam ducis sui mentem viderint et ipsi conlabantur, id nunc tibi quoque faciendum est. Indue dissimilem animo tuo vultum et si potes proice omnem

ex toto dolorem, si minus introrsus abde et contine ne appareat, et da operam ut fratres tui te imitentur, qui honestum putabunt quodcumque te facientem viderint, animumque ex vultu tuo sument. Et solatium debes esse illorum et consolator. Non poteris autem horum merori obstare si tuo indulseris. Potest et illa res a luctu te prohibere nimio si tibi ipse renuntiaveris nichil horum que facis posse subduci. Magnam tibi personam hominum consensus imposuit: hec tibi tuenda est. Circumstat te omnis consolantium frequentia et in animum tuum inquirit ac perspicit quantum roboris ille adversus dolorem habeat, et utrumne tu tantum rebus secundis uti dextere scias an et adversas possis viriliter ferre. Observantur oculi tui. Liberiora omnia sunt hiis quorum affectus possunt tegi. Tibi nullum secretum liberum est. In multa luce fortuna te posuit. Omnes scient quomodo te in isto loco gesseris vulnere, utrumne statim percussus arma summiseris an in gradu steteris. Olim te in altiorem ordinem et amor Cesaris extulit et tua studia deduxerunt. Nichil te plebeium decet, nichil humile. Quid autem tam humile ac muliebre est quam consumendum se dolori committere? Non idem tibi in luctu pari quod tuis fratribus licet. Multa tibi non permittit opinio de studiis ac moribus tuis recepta. Multum a te homines exigunt, multum expectant. Si volebas omnia tibi licere, ne convertisses in te ora omnium. Nunc autem tibi prestandum est quantum promisisti. Omnes illi qui opera ingenii tui laudant, qui describunt, quibus etsi fortuna tua opus non est ingenio opus est, custodes animi tui sunt. Nichil umquam ita potes indignum facere perfecti et eruditi viri professione ut non multos admirationis de te sue peniteat. Non licet tibi flere immodice. Nec hoc tantum tibi non licet: somnum quidem extendere in partem diei licet aut a tumultu rerum in otium ruris quieti confugere aut assidua laboriosi officii statione fatigatum corpus voluptaria peregrinatione recreare aut spectaculorum varietate animum detinere aut ex tuo arbitrio diem disponere. Multa tibi non licent que humillimis et in angulo iacentibus licent. Magna servitus est magna fortuna. Non licet tibi quicquam arbitrio tuo facere. Audienda sunt tot hominum milia

tot disponendi libelli tantus rerum ex orbe
toto coeuntium congestus ut possit
per ordinem suum principis maximi officium geri
animus ubique diligendus est. Non licet inquam te
flere ut multos flentes audire pos-
sis ut periclitantium et ad misericordiam miti-
ssimi Caesaris pervenire cupientium lacrime
tibi tue assiccande sunt. Hec tamen etiamnunc
levioribus te remediis adiuvabunt
cum voles omnium oblivisci Caesarem
cogita. Vide quantam huius in te indulgen-
tie fidem quantam industriam debeas
intelliges non magis tibi incurvari licere &
quam illi si quis modo est fabulis credi-
tus cuius humeris mundus innititur. Caesari
quoque ipsi cui omnia licent omnium domos
illius vigilia defendit omnium otium illius
labor omnium delicias illius industria
omnium vacationem illius occupatio. Ex
quo se Caesar orbi terrarum dedicavit
sibi eripuit et siderum more que irre-
quieta cursus explicant semper numquam illi licet
subsistere nec quicquam sua facere. Ad quendam
itaque modum tibi quoque eadem necessitas
iniungitur non licet tibi ad utilitates tuas
non studia tua respicere. Caesare orbem
terrarum possidente impertire te nec volup-
tati nec doloribus nec ulli alii rei potes
totum te Caesari debes. Adice nunc
quod tu semper predices cariorem tibi spiritu tuo
fratribus carioremque liberis ca-
rioremque.
Optimum principem et privata valeat tu-
to sit. Fas tibi non est salvo Caesare
de fortuna queri hoc incolumi salva
tibi sunt tua nichil perdidisti non tantum
siccos oculos tuos esse sed etiam letos oportet
in hoc tibi omnia sunt hic pro omnibus est. Quod
longe a sensibus tuis prudentissimis pi-
issimis est abest adversus felicitatem tuam
parum gratus es si tibi quicquam hoc salvo flere
permittis. Monstrabo etiamnunc non quidem
firmius remedium sed familiarius. Si quando
te domum receperis tunc erit metuen-
da tristitia. Nam quamdiu numen tuum in-
tueberis nullum illa aditum inveniet ad te
accessum. Omnia in te Caesar tenebat. Cum
ab illo discesseris tunc illud velut occasione
data insidiabitur solitudini tue do-
lor et requiescenti animo tuo paulatim
inrepet. Itaque non est quod ullum tempus va-
care patiaris a studiis. Tunc tibi littere
tam diu ac tam fideliter amate gratiam
referant. Tunc te ille antistitem et cul-
torem suum vindicent. Tunc Homerus
et Virgilius tam bene de humano

genere meriti quam tu et de omnibus et de illis me-
ruisti quos pluribus esse notos voluisti
quam scripserant multum tecum morentur. Tu-
tum id erit omne tempus quod illis tuendum
commiseris. Tunc Caesaris tui opera ut per
omnia secula domestico narrentur preconio
quantum potes compone. Nam ipse tibi optime
formandi condendique res gestas
et materiam dabit et exemplum. Non audeo
te usque producere ut fabellas quoque et
Esopeos logos intemptatum Romanis
ingeniis opus solita tibi venustate
connectas. Difficile quidem est ut ad hec
hilariora studia tam vehementer perculsus
animus tam cito possit accedere. Hoc tamen
argumentum habeto iam corroborati eius
et redditi sibi si poterit a severioribus
scriptis ad hec solutiora procedere. In illis
enim quamvis eum egrum adhuc et secum re-
luctantem avocabit ipsa rerum quas trac-
tabit austeritas. Hec que remissa fronte
commentanda sunt non feret nisi cum iam
sibi ab omni parte constiterit. Itaque debebis
illum severiore primum materia exercere deinde
hilarioribus temperare. Illud quoque magno
tibi erit levamento si sepe te sic inter-
rogaveris. Utrum meo nomine doleo
an eius qui decessit. Si meo perit in-
dulgentie iactatio et incipit dolor
hoc uno excusatus quod honestus est cum ad
utilitatem respiciat a pietate descendere.
Nichil autem minus bono viro convenit quam
in fratris luctu calculos ponere. Si illius
nomine doleo necesse est alterutrum ex his
duobus esse iudicem. Nam si nullus defunctis
sensus superest evasit omnia frater meus vite
incommoda et in eum restitutus est locum
in quo fuerat antequam nasceretur et ex-
pers omnis mali nichil timet nichil
cupit nichil patitur. Quis iste furor
pro eo me numquam dolere desinere qui
numquam doliturus est. Si est aliquis defunctis
sensus nunc animus fratris mei velut ex diu-
tino carcere emissus tandem sui iuris
et arbitrii gestit et rerum nature specta-
culo fruitur et humana omnia ex loco superi-
ore despicit divina vero quorum rationem diu
frustra quesierat propius intuetur. Quid
itaque eius desiderio maceror qui
aut beatus aut nullus est. Beatum deflere
invidia est nullum dementia. An hoc te
movet quod videtur ingentibus et cum maxime
circumfusis bonis caruisse. Cum cogitaveris
multa esse que perdidit cogita plura
esse que non timet. Non ira eum torquebit
non morbus affliget non suspicio laces-
set non edax et inimica semper alienis

pressibus in media consectabitur. Non metus
sollicitabit, non levitas fortune sibi mu-
nera sua tribuentis inquietabit. Si vero
computes plus illi remissum quam ereptum
est. Non opibus fruetur non magis ac sua
gratia. Non accipiet brevia non dabit.
miserum putas quod ista amisit. Nam ubi
quod non deperdidit. In crede his beatior
est cui fortuna supervacua est quam cui
parata est. Omnia ista bona que nos speciosa
sed fallaci voluptate delectant pecunia
dignitas potentia aliaque complura quod que
generis humani ceca cupiditas obstupe-
facit cum labore possidentur cum invidia
conspiciuntur. Eosdemque ipsos quos exornant
et premunt plus minantur quam prosunt. Lu-
brica et incerta sunt. Numquam bene tenentur.
Nam ut nichil de tempore futuro timeatur, ipsa
non magne felicitatis tutela sollicita est.
Si velis credere altius veritatem intuentibus
omnis vita supplicium est. In hoc profundum
inquietumque proiecti mare alternis estibus
recepti et modo allevans nos subitis
incrementis, modo maioribus damnis
deferens assidueque iactans numquam
stabili consistimus loco. Pendemus et
fluctuamus et alter in alterum illidimur
et aliquando naufragium facimus semper timemus.
In hoc tam procelloso et ad omnes tempestates
exposito mari navigantibus nullus portus
nisi mortis est. Ne itaque invideris fratri
tuo. Quiescit. Tandem liber, tandem
tutus, tandem eternus est. Superstites re-
linquit omnes eius prolem superstites cum
quibus tu frater eius consortes ex suo sa-
lute fortuna inviolatam stante adhuc
illa et munera plena manu congerente
reliquit. Fruitur nunc aperto et li-
bero celo ex humili atque depresso in eum
emicuit locum quisquis ille est qui solutas
vinculis animas beato recepit sinu et nunc
et illic libere vagatur omniaque rerum natura bo-
na summa voluptate perspicit. Erras,
non perdidit lucem frater tuus sed sinceriore
sortitus est. Omnibus illo nobis commune est iter.
Quid fata deflemus? Non reliquit ille nos
sed antecessit. Est crede mihi magna felicitas
in ipsa felicitate moriendi. Nichil ne in totum
die certi est. Quis in tam obscura et involuta
veritate divinat utrum necne fratri tuo
xcix mors invidebit aut consuluerit. Illud ergo
quam in omnibus rebus necesse est te
adiuvet cogitatione non iniuriam tibi
factam quod talem fratrem amisisti sed beneficium
datum quod tam diu tibi pietate eius uti
frui quod licuit. Iniquus est qui muneris sui
arbitrium danti relinquit. Avidus qui
non lucri loco habet quod accepit sed dam-
ni quod reddidit. Ingratus est qui iniuriam
vocat finem voluptatis. Stultus qui
nullum fructum putat ex bonis nisi
presentium qui non et in preteritis acquiescat
et ea iudicat certiora que abierunt
quia de illis ne desinant non est
timendum. Nimis angustat gaudia
sua qui eis tantum que habet ac videt
frui se putat et habuisse eadem pro nichi-
lo ducit. Cito enim nos omnis voluptas
relinquit que fluit et transit et pene
antequam veniat aufertur. Itaque in preteritum
tempus animus mittendus est et quicquid
nos umquam delectavit reducendum ac
frequenti cogitatione pertractandum est.
Longior fideliorque est memoria vo-
luptatum quam presentia. Quod habuisti ergo
optimum fratrem in summis bonis pone.
Non est quod cogites quanto diutius habere
potueris sed quam diu habueris. Rerum natura illum tibi sicut ceteris
fratribus suis non mancipio dedit sed
commodavit. Cum visum est deinde repe-
tiit nec tuam in eo satietatem secuta est
sed suam legem. Si quis pecuniam cre-
ditam solvisse moleste ferat, eam
presertim cuius gratuitum acceperit usum,
nonne iniustus vir habeatur? Dedit natura fratri tuo
vitam et tibi que suo usa
iure quo voluit debitum suum citius
exegit. Non illa in culpa est cuius
nota erat condicio sed mortalis animi spes
avida que subinde quid rerum natura sit
obliviscitur. Nec umquam sortis sue meminit
nisi cum admonetur. Gaude itaque ha-
buisse te tam bonum fratrem et usum fructum
eius quamvis brevior voto tuo fuit
boni consule. Cogita iocundissimum esse
quod habuisti, humanum quod perdidisti. Nec
enim quicquam magis inter se consentaneum est
quam aliquem moveri quod sibi talis fra-
ter parum diu contigerit, non gaudere
quod tamen contigerit. At commune ereptus
est. Quia quemque credulitas decepit
et in eis que diligit voluntaria mor-
talitatis oblivio. Nulli se natura sue
gratiam facturam esse testata est. Cotti-
die per oculos nostros transeunt notorum
ignotorumque funera. Nos tamen aliud agimus
et subitum putamus esse quod nobis
tota vita denuntiatur futurum. Non est
itaque fatorum iniquitas sed mentis humane
pravitas insatiabilis rerum omnium que
indignatur inde se exire quo admis-
sa est precario. Quanto ille iustior

qui mitigata filii morte dignam magno viro vocem emisit: Ego cum genui tunc moriturum scivi. Prorsus non mireris ex hoc natum esse qui fortiter mori posset. Non accepit tamquam novum nuntium filii mortem. Quid enim novi est hominem mori, cuius tota vita nichil aliud quam ad mortem iter est? Ego cum genui tunc moriturum scivi. Deinde adiecit rem maioris et prudentie et animi: et huic rei sustuli. Omnes huic rei tollimur; quisquis ad vitam editur, ad mortem destinatur. Gaudeamus eo quod dabitur, reddamus id cum reposcemur. Alium alio tempore fata comprehendent, neminem preteribunt. In procinctu stet animus et id quod necesse est numquam timeat, quod incertum est semper expectet. Quid dicam duces ducumque progeniem et multis aut consulatibus conspicuos aut triumphis sorte defunctos inexorabili? Tota cum regibus regna populique cum gentibus tulere fatum suum. Omnes, immo omnia in ultimum diem spectant. Non idem universis finis est: alium in medio cursu vita deserit, alium in ipso aditu relinquet, alium in extrema senectute fatigatum iam et exire cupientem vix emittit. Alio quidem atque alio tempore, omnes tamen in eundem locum tendimus. Utrumne stultius sit nescio mortalitatis legem ignorare aut impudentius recusare. Agedum illa que multo ingenii tui labore celebrata sunt in manus sume utriuslibet auctoris carmina, que tu ita resolvisti ut quamvis structura illorum recesserit, permaneat tamen gratia. Sic enim illa ex alia lingua in aliam transtulisti ut, quod difficillimum erat, omnes virtutes in alienam te orationem secute sint. Nullus erit in illis scriptis liber qui non plurima varietatis humane incertorumque casuum et lacrimarum ex alia atque alia causa fluentium exempla tibi suggerat. Lege quanto spiritu ingentibus intonueris rebus: pudebit te subito deficere et ex tanta orationis magnitudine desistere. Ne commiseris ut quisquis exempli causa scripta tua mirabitur, querat quomodo tam grandia tamque solida tam fragilis animus conceperit. Potius ab istis te que torquent ad hec tot et tanta que consolantur converte, ac respice optimos fratres, respice uxorem, filium respice; pro omnium horum salute hac tecum portione fortuna decidit. Multos habes in quibus acquiescas. Ab hac te infamia vindica, ne videatur omnibus plus apud te valere unus dolor quam hec tam multa solatia. Omnes istos una tecum perculsos vides nec

posse tibi subvenire, immo ultro expectare ut a te subleventur intelligis. Et ideo quanto minus in illis doctrine minusque ingenii est, tanto magis obsistere te necesse est communi malo. Est autem hoc ipsum solatii loco, inter multos dolorem suum dividere; qui quia dispensatur inter plures, exigua debet apud te parte subsidere. Non desinam totiens tibi offerre Cesarem: illo moderante terras et ostendente quanto melius beneficiis imperium custodiatur quam armis, illo rebus humanis presidente non est periculum ne quid perdidisse te sentias. In hoc uno tibi satis presidii, solatii est. Attolle te, et quotiens lacrime suboriuntur oculis tuis, totiens illos in Cesarem dirige. Siccabuntur maxime et clarissimi conspectu numinis; fulgor eius illos, ut nichil aliud possint aspicere, perstringet et in se herentes detinebit. Hic tibi, quem tu diebus intueris ac noctibus, a quo numquam deicis animum, cogitandus est, hic contra fortunam advocandus. Nec dubito, cum tanta illi adversus omnes suos sit mansuetudo tantaque indulgentia, quin iam multis solatiis tuum istud vulnus obduxerit, iam multa que dolori obstarent tuo congesserit. Quid porro? Ut nichil horum fecerit, nonne protinus ipse conspectus per se tantummodo cogitatusque Cesar maximo tibi solatio est? Dii illum deeque terris diu commodent. Acta hic divi Augusti equet, annos vincat. Quamdiu inter mortales erit, nichil ex domo sua mortale esse sentiat. Rectorem Romano imperio filium longa fide approbet et ante illum consortem patris quam successorem aspiciat. Sera et nepotibus demum nostris dies nota sit qua illum gens sua celo asserat. Abstine ab hoc manus tuas, fortuna, nec in isto potentiam tuam nisi ea parte qua prodes ostenderis. Patere illum genus humanum iam diu egrum et affectum mederi, patere quicquid prioris principis furor concussit in suum locum restituere ac reponere. Sidus hoc, quod precipitato in profundum et demerso in tenebras orbi refulsit, semper luceat. Hic Germaniam pacet, Britanniam aperiat, et patrios triumphos ducat et novos; quorum me quoque spectatorem futurum, que primum obtinet ex virtutibus eius, promittit clementia. Nec enim sic me deiecit ut nollet erigere, immo ne deiecit quidem, sed impulsum a fortuna et cadentem sustinuit et in preceps euntem leniter divine manus

usus moderatione deposuit. Deprecatus est pro me senatum et vitam mihi non tantum dedit sed etiam petiit. Viderit quemadmodum estimari causam meam velit: vel iustitia eius bonam perspiciet vel clementia faciet bonam. Utrumque in equo mihi eius beneficium erit sive innocentem me scierit esse sive voluerit. Interim magnum miseriarum mearum solacium est videre misericordiam eius totum orbem pervagantem, que cum ex hoc ipso angulo in quo ego defixus sum complures multorum iam annorum ruina obrutos effoderit et in lucem reduxerit, non vereor ne me unum transeat. Ipse autem optime novit tempus quo cuique debeat succurrere; ego omnem operam dabo ne pervenire ad me erubescat. O felicem clementiam tuam, cesar, que efficit ut quietiorem sub te agant exules vitam quam nuper sub Gaio egere principes. Non trepidant nec per singulas horas gladium expectant nec ad omnem navium conspectum pavent. Per te habent ut fortune sevientis modum ita spem quoque melioris eius ac presentis quietem. Scias licet ea demum fulmina esse iustissima que etiam percussi colunt. Hic itaque princeps qui publicum omnium solacium est, aut me omnia fallunt aut iam recreavit animum tuum et tam magno vulneri maiora adhibuit remedia. Iam te omni confirmavit modo, iam omnia exempla quibus ad animi equitatem compelleris tenacissima memoria rettulit, iam omnium precepta sapientium assueta sibi facundia explicuit. Nullus itaque has melius adloquendi partes occupaverit. Aliud habebunt hoc dicente pondus verba velut ab oraculo missa. Omnem vim doloris tui divina eius contundet auctoritas. Hunc itaque tibi puta dicere: Non te solum fortuna desumpsit sibi quem tam gravi afficeret iniuria. Nulla domus in toto orbe terrarum aut est aut fuit sine aliqua comploratione. Transibo exempla vulgaria que etsi minora tamen mira sunt. Ad fastos te et annales perducam publicos. Vides omnes has imagines que implevere cesarum atrium. Nulla non harum aliquo suorum incommodo insignis est. Nemo non ex istis in ornamentum seculorum refulgentibus viris aut desiderio suorum tortus est aut a suis cum maximo animi cruciatu

desideratus est. Quid tibi referam Scipionem Africanum cui mors fratris in exilio nuntiata est. Is frater qui eripuit fratrem carceri non potuit eripere fato. Et quam impatiens iuris equi pietas Africani fuerit cunctis apparuit. Eodem enim die Scipio Africanus quo viatoris manibus fratrem abstulerat tribuno quoque plebis privatus intercessit. Tam magno tamen fratrem desideravit hic animo quam defenderat. Quid referam Emilianum Scipionem qui uno pene eodemque tempore spectavit patris triumphum duorumque fratrum funera. Adolescentulus tamen ac prope modum puer tanto animo tulit illam familie sue super ipsum Pauli triumphum concidentis subitam vastitatem quanto debuit ferre vir in hoc natus ne urbi romane aut Scipio deesset aut Carthago superesset. Quid referam duorum Lucullorum diremptam morte concordiam. Quid Pompeios quibus ne hoc quidem seviens reliquit fortuna ut una eademque conciderent ruina. Vixit Sextus Pompeius primum sorori superstes cuius morte optime coherentis romane pacis vincula resoluta sunt, idemque hic vixit superstes optimo fratri quem fortuna in hoc erexerat ne minus alte eum deiceret, et post hunc tamen casum Sextus Pompeius non tantum dolori sed et bello suffecit. Innumerabilia undique exempla separatorum morte fratrum succurrunt, immo contra vix ulla umquam horum paria conspecta sunt una senescentia. Sed contentus nostre domus exemplis ero. Nemo enim tam expers erit sensus ac sanitatis ut fortunam ulli queratur luctum intulisse quam sciet etiam cesarum lacrimas concupisse. Divus Augustus amisit Octaviam sororem carissimam et ne ei quidem rerum natura lugendi necessitatem abstulit cui celum destinaverat. Immo vero idem omni genere orbitatis vexatus sororis filium successioni preparatum sue perdidit. Denique ne singulos eius luctus enumerem, et generos ille amisit et liberos et nepotes, ac nemo magis ex omnibus mortalibus hominem esse se dum inter homines erat sensit. Tamen tot tantosque luctus cepit rerum omnium capacissimum eius pectus, victorque divus Augustus non gentium tantum externarum sed dolorum

fuit. G. cesar diui augusti auunculi
mei filius ac nepos circa primos iu-
uentute sue annos lucium fratrem karissimum sibi
principes iuuentutis principem eiusdem iuuen-
tutis amisit in apparatu parthici belli
et grauiore multo animi uulnere quam post-
ea corporis ictus est quod utrumque et piissime
idem et fortissime tulit. Cesar pa-
truus meus drusum germanicum pa-
trem meum minorem natu quam ipse erat
fratrem intima germanie recludentem
et gentes ferocissimas romano sub-
icientem imperio in complexu et in osculis
suis amisit modum tamen lugendi non
sibi tantum sed etiam aliis fecit ac totum
exercitum non solum mestum uerum etiam
attonitum corpus drusi sui sibi uindicantem
ad morem romani luctus rede-
git iudicauitque non militandi tantum di-
sciplinam esse seruandam sed etiam dolendi.
Non potuisset ille alienas lacrimas
compescere nisi prius pressisset suas. M. anto-
nius auus meus nullo minor nisi eo
a quo uictus est tunc cum rem publicam constitueret
et triumuirali potestate preditus nichil supra
se uideret et exceptis uero duobus colle-
gis omnia infra se cerneret fratrem interfectum
audiuit. O fortuna impotens quales ex
humanis malis ipsa ludos facis. Eo
ipso tempore quo M. Antonius ciuium suorum
uite sedebat mortisque arbiter M. an-
tonii frater ducebatur ad supplicium.
Tulit hoc tamen tam triste uulnus eadem
magnitudine animi Antonius qua omnia alia
aduersa tolerauerat. Et hoc fuit eius
lugere XX legionum sanguine fratri pa-
rentare. Sed ut omnia alia exempla pre-
teream ut in me quoque ipso alia taceam fu-
nera bis me fraterno luctu aggressa
fortuna est bis intellexit ledi me po-
sse uinci non posse. Amisi germani-
cum fratrem quem quomodo amauerim intelligit
profecto quisquis cogitat quomodo suos fratres
pii fratres ament. Sic tamen affectum meum rexi
ut nec relinquerem quicquam quod exigi de-
beret a bono fratre nec facerem quod reprehendi
posset in principe. Hec ergo puta tibi paren-
tem publicum referre exempla eundem ostendere
quam nichil sacrum intactumque sit fortune que
ex hiis penatibus ausa est funera duce-
re ex quibus erat deos petitura. Nemo
itaque miretur aliquid ab illa aut crudeliter
fieri aut inique. Potest enim hec aduersus priuatas
domos ullam equitatem nosse aut ullam
modestiam cuius implacabilis seuitia
totiens ipsa funestauit puluinaria.
Faciamus licet illi conuicium non nostro tantum
ore sed etiam publico non tamen mutabitur aduersus
omnes se preces omnesque querelas eri-
get. Hoc fuit in rebus humanis fortuna
hoc erit nichil inausum sibi reliquit nichil
intactum relinquet. ibit uiolentior per
omnia sicut solet semper eas quoque do-
mos ausa iniuriis sibi intrare in quas
per templa aditur et atram laureatis fo-
ribus induet uestem. Hoc unum obti-
neamus ab illa uotis ac precibus publicis
si nondum illi genus humanum placuit con-
sumere si romanum adhuc nomen propitia re-
spicit. hunc principem lapsis hominum rebus
datum sicut omnibus mortalibus sibi esse sacrum
uelit discat ab illo clementiam
fiatque mitissimo omnium principum mitis. Debes
itaque eos intueri omnes quos paulo an-
te retuli aut ascitos celo aut proximos et fer-
re equo animo fortunam ad te quoque porrigentem
manus quas ne ab eis quidem per quos
iuramus abstinet. Debes illorum imitari
firmitatem in perferendis et euincendis
doloribus in quantum modo homini fas est per
diuina ire uestigia. quamuis in aliis rebus
dignitatum ac nobilitatum magna discrimina sint uirtus in
medio posita est. Neminem dedignatur
qui modo dignum se illa iudicat. Optime
certe illos imitaberis qui cum indignari
possent non esse illos exceptos hoc malo
tamen in hoc uno se ceteris exequari hominibus
non iniuriam sed ius mortalitatis iudicauerunt
tuleruntque ut minus acerbe et aspere
quod acciderat nec molliter et effeminate
Nam et non sentire mala sua non est hominis
et non ferre non est uiri. Non possum tamen
cum omnes circumierim cesares quibus
fortuna fratres sororesque eripuit hunc pre-
terire ex omni cesarum numero excerpendum. quem
rerum natura in exitium obprobriumque humani
generis edidit a quo imperium euersum
ab aduersum funditus principis mitissimi
recreat clementia. C. cesar amissa al. C. cesar
sorore drusilla is homo qui non magis
dolere quam gaudere principaliter posset conspectum
conuersationemque ciuium suorum profugit
exequiis sororis sue non interfuit iu-
sta sorori non prestitit sed in albano
suo tesseris ac foro prouocatis et huiusmodi
aliis occupationibus acerbissimi funeris
eleuabat mala. O pudor imperii prin-
cipis romani lugentis sororem alea
solacium fuit. Idem ille Gaius furio-
sa inconstantia modo barbam capillumque sub-
mittens modo ytalie ac sicilie ho-
ras errabundus permetiens et numquam
satis certus utrum lugeri uellet an

tuli sororem eodem tempore quo templa illi con-
stituebat ac pulvinaria eos qui parum
mesti fuerant crudelissima afficiebat
animadversione eadem enim intemperie animi ad
versarum rerum ictus ferebatur qua secundarum
elatus eventu super humanum intumesce-
bat modum. Procul istud exemplum ab omni
romano sit viro luctum suum aut intempe-
stivis avocare lusibus aut sordium aut
squaloris feditate irritare aut alienis
malis oblectare minime humano solacio.
Tibi vero nichil ex consuetudine mutandum
est tua que optime et felicitatem extollunt
et facillime minuunt calamitatem eadem-
que ornamenta maxima sunt et solacia. Nunc
itaque studiis tuis et immerge animum
nunc illa velut munimenta animo circumda
ne ex ulla tui parte inveniat introitum
dolor. Fratris quoque tui produc memoriam
aliquo scriptorum monumento tuorum. Hoc enim
unum est in rebus humanis opus cui nulla
tempestas noceat quod nulla consumat
vetustas. Cetera que per constructionem lapi-
dum et marmoreas moles aut terrenos
tumulos in magnam eductos altitu-
dinem constant non propagant longam diem
quippe et ipsa intereunt. Immortalis
est ingenii memoria. Hanc tu fratri tuo lar-
gire. In hac eum colloca. Melius illum
duraturo semper consecrabis ingenio quam irri-
to dolore lugebis. Quod ad ipsam fortunam
pertinet etsi nunc agi apud te causa eius
non potest. Omnia enim illa que nobis dedit ob
hoc ipsum quod aliquid eripuit invisa sunt
tunc tamen erit agenda cum primum equiorem
te illi iudicem dies fecerit. Tunc enim
poteris cum illa in gratiam redire. Nam
multa providit quibus hanc emendaret
iniuriam. Multa etiam nunc dabit quibus
redimat. Denique hoc ipsum quod abstu-
lit ipsa dederat tibi. Noli ergo contra te
ingenio uti tuo. Noli adesse dolori
tuo. Potest quidem eloquentia tua que parva
sunt approbare pro magnis rursus magna atte-
nuare et ad minima reducere. Sed alio
ista vires servet suas. Nunc tota se
in solacium tuum conferat. Et tamen despice
ne hoc iam quoque ipsum sit supervacuum.
Aliquid enim a nobis natura exigit plus va-
nitate contrahitur. Numquam autem ego a te ut ne
ex toto merearis exigam. Et scio inve-
niri quosdam dure magis quam fortis
prudentie viros qui negent dolitu-
rum esse sapientem. Hii tamen videntur michi
numquam in eiusmodi casum incidisse
alioquin excussisset illis fortuna superbam
sapientiam et ad confessionem eos veri
et invitos compulisset. Satis prestiterit
ratio si id unum ex dolore quod et super-
est et superhabundat exciderit. Ut
quidem nullum omnino esse eum patiatur nec
sperandum ulli nec concupiscendum est. Hunc
potius modum servet qui nec impietatem
imitetur nec insaniam et nos in eo
teneat habitu qui et pie mentis est
nec mote. Fluant lacrime sed eedem
et desinant. Trahantur ex imo gemitus
pectore sed idem et finiantur. Sic rege
animum tuum ut et sapientibus te approbare
possis et fratribus. Effice ut frequenter
fratris tui memoria tibi velis occurrere
ut et sermonibus celebres et as-
sidua recordatione representes tibi.
Quod ita demum consequi poteris si tibi
memoriam eius iocundam magis quam
flebilem feceris. Naturale est enim ut
animus ab eo effugiat ad quod cum tri-
sticia revertitur. Cogita modestiam
eius, cogita in rebus agendis soller-
tiam, in exequendis industriam, in promis-
sis constantiam. Omnia dicta eius
et facta et aliis expone et tibi-
met ipse commemora. Qualis fuerit
cogita, qualis sperari potuerit. Quid enim
de illo non tuto sponderi fratre
posset. Hec utcumque potui longo iam
situ obsoleto et hebetato animo compo-
sui. Que si aut parum respondere ingenio
tuo aut parum mederi dolori vide-
buntur cogita quam non possit is a-
liene vacare consolationi quem sua
mala occupatum tenent et
quam non facile latina ei homini verba
succurrunt quem barbarorum inconditus
et barbaris quoque humanioribus gra-
vis fremitus circumsonat etc.

Liber nonus lucii Senece ad po-
libium de consolatione fratris explicit.

Incipit liber eiusdem ad Marciam
de consolatione filii sui ...

Nisi te Marcia scirem tam lon-
ge ab infirmitate muliebris
animi quam a ceteris vitiis recessi-
sse et mores tuos velut
antiquum aliquod exemplar aspici non au-
derem obviam ire dolori tuo cui
viri quoque libenter herent et incubant
nec spem concepissem tam iniquo tempore

Seneca videns Marciam ... filium ... [illegible]

De consolatione

tam iniquo iudice tam invidioso crimine posse me efficere ut fortunam tuam absolveres. Fiduciam mihi dedit exploratum iam robur animi et magno experimento approbata virtus tua. Non est ignotum qualem te in persona patris tui gesseris, quem non minus quam liberos dilexisti, excepto eo quod non optabas superstitem; nec scio an et optaveris: permittit enim sibi quedam contra bonum morem magna pietas. Mortem Aulii Cremucii Cordi parentis tui quantum poteras inhibuisti; postquam tibi apparuit inter Seianianos satellites illam unam patere servitutis fugam, non favisti consilio eius, sed dedisti victas manus, fudisti lacrimas palam et gemitus devorasti quidem, non tamen hilari fronte texisti, et hec illo seculo quo magna pietas erat nichil impie facere. Ut vero aliquam occasionem mutatio temporis dedit, ingenium patris tui de quo sumptum erat supplicium in usum hominum reduxisti et a vera illum vindicasti morte ac restituisti in publica monumenta libros quos vir ille fortissimus sanguine suo scripserat. Optime meruisti de Romanis studiis: magna illorum pars arserat; optime de posteris, ad quos veniet incorrupta rerum fides auctori suo magno imputata; optime de ipso, cuius viget vigebitque memoria quamdiu in pretio fuerit Romana cognosci, quamdiu quisquam erit qui reverti velit ad acta maiorum, quamdiu quisquam qui velit scire quid sit vir Romanus, quid subactis iam cervicibus omnium et ad Seianianum iugum adactis indomitus, quid sit homo ingenio animo et manu liber. Magnum mehercules detrimentum res publica ceperat, si illum ob duas res pulcherrimas in oblivionem coniectum, eloquentiam et libertatem, non eruisses: legitur, floret, in manus hominum, in pectora receptus vetustatem nullam timet; at illorum carnificum cito scelera quoque, quibus solis memoriam meruerunt, tacebunt. Hec magnitudo animi tui vetuit me ad sexum tuum respicere, vetuit ad vultum, quem tot annorum continua tristitia, ut semel obduxit, tenet. Et vide quam non subrepam tibi nec furtum facere affectibus tuis cogitem: antiqua mala in memoriam reduxi, et ut scias hanc quoque plagam esse sanandam, ostendi tibi eque magni vulneris cicatricem. Alii itaque molliter agant et blandiantur; ego confligere cum tuo merore constitui et defessos exhaustosque oculos, si verum vis, magis iam ex consuetudine quam ex desiderio fluentes continebo, si fieri potest, favente te remediis tuis, si minus, vel invitam, teneas licet et amplexeris dolorem tuum, quem tibi in filii locum superstitem fecisti. Quis enim erit finis? Omnia in supervacuum temptata sunt: fatigate allocutiones amicorum, auctoritates magnorum et affinium tibi virorum; studia, hereditarium et paternum bonum, surdas aures irrito et vix ad brevem occupationem proficiente solatio transeunt; illud ipsum naturale remedium temporis, quod maximas quoque erumnas componit, in te una vim suam perdidit. Tertius iam preterit annus, cum interim nichil ex primo illo impetu cecidit: renovat se et corroborat cotidie luctus, et iam sibi ius mora fecit eoque adductus est ut putet turpe desinere. Quemadmodum omnia vitia penitus insidunt nisi dum surgunt oppressa sunt, ita hec quoque tristia et misera et in se sevientia ipsa novissime acerbitate pascuntur, et fit infelicis animi prava voluptas dolor. Cupissem itaque primis temporibus ad istam curationem accedere; leniore medicina fuisset oriens adhuc restringenda vis: vehementius contra inveterata pugnandum est. Nam vulnerum quoque sanitas facilis est dum a sanguine recentia sunt: tunc et uruntur et in altum revocantur et digitos scrutantium recipiunt; ubi corrupta in malum ulcus verterunt, difficilius curantur. Non possum nunc per obsequium nec molliter aggredi tam durum dolorem: frangendus est. Scio a preceptis incipere omnes qui monere aliquem volunt, in exemplis desinere. Mutari hunc interim morem expedit; aliter enim cum alio agendum est: quosdam ratio ducit, quibusdam nomina clara opponenda sunt et auctoritas que liberum non relinquat animum ad speciosa stupentibus. Duo tibi ponam ante oculos maxima et sexus et seculi tui exempla: alterius femine que se tradidit ferendam dolori, alterius que pari affecta casu, maiore damno, non tamen dedit longum in se malis suis dominium, sed cito animum in sedem suam reposuit. Octavia et Livia, altera soror Augusti, altera uxor, amiserant filios iuvenes, utraque spe futuri principis certa. Octavia Marcellum, cui et avunculus et socer incumbere ceperat, in quem onus imperii reclinare, adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, frugalitatis continentieque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirande, patientem laborum, voluptatibus alienum, quantumcumque imponere illi avunculus et, ut ita dicam, inedificare

Augusti que de morte Marcelli filii sui [illegible] ... de morte [illegible] filii sui [illegible] ... adhuc [illegible] approbata ... [illegible] ... 3° ad eius consolationem [illegible] ... de morte ... [illegible] ... immoderato et mediocri [illegible]

immoderatus [illegible] ... diutina et immoderata [illegible] ... damnis ... affligitur ... [illegible] ... adolescentia [illegible] ... [illegible] ... filiis [illegible]

voluisset laturum. Bene legerat nulli cessura ponderi fundamenta. Nullum finem per omne vite sue tempus flendi gemendique fecit nec ullas admisit voces salutare aliquid afferentes, ne avocari quidem se passa est, intenta in unam rem et toto animo affixa. Talis per omnem vitam fuit qualis in funere, non dico non ausa consurgere, sed adlevari recusans, secundam orbitatem iudicans lacrimas mittere. Nullam habere imaginem filii karissimi voluit, nullam sibi de illo fieri mentionem. Oderat omnes matres et in Liviam maxime furebat, quia videbatur ad illius filium transisse sibi promissa felicitas. Tenebris et solitudini familiarissima nec ad fratrem quidem respiciens carmina celebrande Marcelli memorie composita aliosque studiorum honores reiecit et aures suas adversus omne solatium clausit. A solempnibus officiis seducta et ipsam magnitudinis fraterne nimis circumlucentem fortunam exosa defodit se et abdidit. Assidentibus liberis nepotibusque lugubrem vestem non deposuit, non sine contumelia omnium suorum, quibus salvis orba sibi videbatur. Livia amiserat Drusum filium, magnum futurum principem, iam magnum ducem. Intraverat penitus Germaniam et ibi signa romana fixerat ubi vix ullos esse Romanos notum erat. In expeditione decesserat ipsis illum hostibus egrum cum veneratione et pace mutua prosequentibus nec optare quod expediebat audentibus. Accedebat ad hanc mortem quam ille pro re publica obierat ingens civium provinciarumque et totius Italie desiderium, per quam effusis in officium lugubre municipiis coloniisque usque in urbem ductum erat funus triumpho simillimum. Non licuerat matri ultima filii oscula gratumque extremi sermonem oris haurire. Longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi totiens illum amitteret irritata, ut primum tamen intulit tumulo, simul et illum et dolorem suum posuit, nec plus doluit quam aut honestum erat Cesari aut equum magis. Non desiit denique Drusi sui celebrare nomen, ubique illum sibi privatim publiceque representare, libentissime de illo loqui, de illo audire. Cum memoria illius vixit, quam nemo potest retinere et frequentare qui illam tristem sibi reddidit. ¶ Elige itaque utrum exemplum putes probabilius. Si illud prius sequi vis, eximes te numero vivorum, aversaberis et alienos liberos et tuos ipsos ipsumque quem desideras, triste matribus omen occurres, voluptates honestas permissas tamquam parum

decoras fortune tue reicies, invisa in luce et etati tue quod non precipitet te quam primum et finiat infestissima eris; quod turpissimum alienissimumque est animo tuo in meliorem noto partem, ostendes te vivere nolle, mori non posse. ¶ Si ad hoc maxime femine te exemplum applicueris moderatius, mitius, non eris in erumnis nec te tormentis macerabis. Que enim malum amentia est penas a se infelicitatis exigere et mala sua non augere? Quam in omni vita servasti morum probitatem et verecundiam, in hac quoque re prestabis; est enim quedam et dolendi modestia. Illum ipsum iuvenem, dignissimum qui te letam semper nominatus cogitatusque faciat, meliore pones loco, si matri sue, qualis vivus solebat, hilaris et cum gaudio occurrit. ¶ Nec te ad fortiora ducam precepta, ut inhumano ferre humana iubeam modo, ut ipso funebri die oculos matris exsiccem. Ad arbitrium tecum veniam; hoc inter nos queretur, utrum magnus dolor esse debeat an perpetuus. Non dubito quin Iulie Auguste, quam familiariter coluisti, magis tibi placeat exemplum: illa te ad suum consilium vocat. Illa in primo fervore, cum maxime impatientes ferocesque sunt miserie, consolandum se Areo, philosopho viri sui, prebuit et multum eam rem profuisse sibi confessa est, plus quam populum romanum, quem nolebat tristem tristitia sua facere, plus quam Augustum, qui subducto altero adminiculo titubabat nec luctu suorum inclinandus erat, plus quam Tiberium filium, cuius pietas efficiebat ut in illo acerbo et defleto gentibus funere nichil sibi nisi numerum deesse sentiret. Hic ut opinor aditus illi fuit, hoc principium apud feminam opinionis sue custodem diligentissimam: Usque in hunc diem, Iulia, quantum quidem ego sciam, assiduus viri tui comes, cui non tantum que in publicum emittuntur nota, sed omnes secretiores animorum vestrorum motus, dedisti operam ne quid esset quod in te quisquam reprehenderet; nec id in maioribus modo observasti, sed in minimis, ne quid faceres cui famam, liberrimam principum iudicem, velles ignoscere. Nec quicquam pulchrius existimo quam in summo fastigio collocatos multarum rerum veniam dare, nullius petere. ¶ Servandus itaque tibi in hac quoque re tuus mos est, ne quid committas quod minus aliterve factum velis. ¶ Deinde oro atque obsecro ne te difficilem amicis et intractabilem prestes. Non est enim quod ignores omnes hos nescire quemadmodum se gerant, loquantur aliquid coram te de Druso an nichil, ne aut oblivio clarissimi iuvenis illi

[illegible] ... Augusti ... [illegible] Scipio ... fortuna ... [illegible] ... filiabus [illegible]

[illegible] ... fortune ... filium ... [illegible] ... qui celebat ... [illegible]

faciat iniuriam aut mentio tibi. Cum secessimus et
in unum convenimus facta eius dictaque quanto
meruit suspectu celebramus; coram te
altum nobis de illo silentium est. Cares
itaque maxima voluptate filii tui laudi-
bus, quas non dubito quin vel impendio vi-
tae, si potestas detur, in aevum omne sis prorogatura.
Quare patere, immo arcesse sermones quibus
ille narretur, et apertas aures praebe ad
nomen memoriamque filii tui, nec hoc grave
duxeris ceterorum more, qui in eiusmodi
casu partem mali putant audire solacia.
Nunc incubuisti tota in alteram partem et
oblita meliorum fortunam tuam qua deterior
est aspicis. Non convertis te ad convictus filii
tui occursusque iucundos, non ad pu-
eriles dulcesque blanditias, non ad
incrementa studiorum: ultimam illam faciem
rerum premis; illi tamquam parum ipsa per se
horrida sit, quicquid potes congeris. Ne,
obsecro te, ~~[illegible]~~ concupieris perver-
sissimam gloriam, infelicissima videri.
Simul cogita non esse magnum rebus
prosperis fortem se gerere, ubi secundo cursu
vita procedit; nec gubernatoris quidem
artem tranquillum mare et obsequens
ventus ostendit; adversi aliquid incurrat
oportet quod animum probet. Proinde ne summiseris
te, immo contra fige stabilem gradum et quicquid
onerum supra cecidit sustine, primo dum-
taxat strepitu conterrita. Nulla re maior
invidia fortunae fit quam aequo animo. Post
ostendit ille filium incolumem, ostendit
ex amisso nepotes. Tuum illic, Mar-
cia, negotium actum, tibi Areus assedit;
muta personam: te consolatus est. Sed
puta, Marcia, ereptum tibi amplius quam
ulla umquam mater amiserit. Non permulceo
te nec extenuo calamitatem tuam. Si fle-
tibus fata vincuntur, conferamus; eat omnis
inter luctus dies, noctem sine somno tri-
stitia consumat; ingerantur lacerato pe-
ctori manus et in ipsam faciem impetus
fiat atque omni se genere saevitiae profectus
maeror exerceat. Sed si nullis ploratibus
defuncta revocantur, si sors immota et
in aeternum fixa nulla miseria mutatur
et mors tenuit quicquid abstulit, de-
sinat dolor qui perit. Quare regamur
nec nos ista vis transversos auferat.
Turpis est navigii rector cui guberna-
cula fluctus eripuit, qui fluitantia
vela deseruit, permisit tempestati
ratem. At ille vel in naufragio lau-
dandus quem obruit mare clavum te-
nentem et obnixum. At enim naturale desiderium
suorum est. Quis negat, quamdiu modicum
est? Nam discessu non solum amissione
carissimorum necessarius morsus est et firmissimo-
rum quoque animorum contractio. Sed plus est quod opinio
adicit quam quod natura imperavit. Aspice mu-
torum animalium quam concitata sint desideria
et tamen quam brevia: vaccarum uno die alte-
ro mugitus auditur, nec diutius equarum
vagus ille amensque discursus est; ferae cum
vestigia catulorum consectatae sunt et silvas
pervagatae, cum saepe ad cubilia expilata
redierunt, rabiem intra exiguum tempus ex-
tinguunt; aves cum stridore magno ina-
nes nidos circum~~[illegible]~~ fremuerunt, intra
momentum tamen quietae volatus suos repetunt;
nec ulli animali longum fetus sui desiderium
est nisi homini, qui adest dolori suo nec
tantum quantum sentit sed quantum constituit afficitur.
Ut scias autem non esse naturale luctibus
frangi, primum magis feminas quam viros,
magis barbaros quam placidae eruditae-
que gentis homines, magis indoctos quam
doctos eadem orbitas vulnerat. Atqui
quae a natura vim acceperunt eandem
in omnibus servant. Apparet non esse naturale
quod varium est. Ignis omnes aetates omnium
urbium cives, tam viros quam feminas
uret; ferrum in omni corpore exhibebit
secandi potentiam. Quare? Quia vires illi a
natura datae sunt, quae nihil in personam constituit.
Paupertatem, luctum, ambitionem alius aliter
sentit, prout illum consuetudo infecit, et im-
becillum impatientemque reddit praesumpta
opinio de non timendis terribilis. Deinde
quod naturale est non decrescit mora. Dolo-
rem dies longa consumit, licet contumacis-
simum, cotidie insurgentem et contra remedia
effervescentem; tamen illum efficacissimum
mitigandae ferociae tempus enervat. Manet
quidem tibi, Marcia, etiamnunc ingens tristitia
et iam videtur duxisse callum, non illa
concitata qualis in initio fuit, sed pertinax
et obstinata; tamen hanc quoque tibi aetas
minutatim eximet. Quotiens aliud egeris,
animus relaxabitur. Nunc te ipsa custodis.
Multum autem interest utrum tibi permittas
maerere an imperes. Quanto magis
morum tuorum elegantiae convenit finem
luctus potius facere quam expectare, nec illum
opperiri diem quo te invita dolor desinat.
Ipsa illi renuntia. Unde ergo tanta nobis
pertinacia in deploratione nostri, si id non
fit naturae iussu? Quod nihil nobis mali antequam
eveniat proponimus, sed ut immunes ipsi
et aliis pacatius ingressi iter alienis
non admonemur casibus illos esse communes.

[illegible]

[illegible]

Dat pr' dominus noster dum ce d'mor
te ho cogitauimus Dat acerba funera
nobis [illegible] infantum. nobis [illegible]
et p'ue hodie successioz agitauimus cuo
Dat diuitiu [illegible] paupertas i codobi
[illegible] et nobis [illegible] nectes [illegible]
opes eq i lubrico positis [illegible]
[illegible] ut magis conuinamus q tu [illegible]
[illegible] ferimur q iulto [illegible] perculsa st
[illegible] i [illegible] tu [illegible] ad [illegible]
te ex [illegible] et illa q alias
tela fixerit q te iubrasse [illegible]
[illegible] aliq et obsessu [illegible]
loca et [illegible] assessu merimus ad [illegible]
Expecta inultus et illa supine [illegible]
tia cu sagittis telis q saxa [illegible] put
librata corpore [illegible] aliq [illegible]
a' pene tergum [illegible] exclamant [illegible]
decipies me fortuna ut ferme a ne-
gligentes [illegible] ita qd parzes [illegible]
qde [illegible] me petisti [illegible]
res [illegible] apposuit [illegible]
[illegible] exilio [illegible] d'lucta
cogitatione [illegible] non sine admiratione
et cogitet [illegible] Domen [illegible]
et i capta [illegible] i [illegible]
[illegible] monitoris abire illa [illegible]
putaui filius [illegible] tu putas non [illegible]
qd [illegible] posse [illegible] qd [illegible]
euenisse egregiu [illegible] et dignus qui
[illegible] et [illegible]
qd [illegible] Ille amisit liberos et tu
amittere potes ille damnatus et tu
i [illegible] decepit.
hic [illegible] du [illegible] q [illegible]
nos posse [illegible] aufert [illegible]
tibus [illegible] qui [illegible] proposita Exc-
[illegible] hic materia qd tua nos [illegible]
[illegible] fulget [illegible] hones opes [illegible]
pla [illegible] et exclusos [illegible]
referta uestibula. clara nobilis et
formosa [illegible] et [illegible] et
mobili sorte [illegible] alicui [illegible]
dati [illegible] apparatus sunt [illegible] dono
dati Collationes et ad duos [illegible]
redditur [illegible] adorna [illegible]
ex [illegible] gloria [illegible] [illegible]
[illegible] ad fine [illegible] Itaque
[illegible] qd nos [illegible]
[illegible] arcepimus [illegible]
ur [illegible] ille arbitrio [illegible]
[illegible] Nos [illegible] i principiu [illegible]
istu dic data sunt et appellatos [illegible]
[illegible] reddere pessimi debitoris [illegible]
ditori [illegible] Omnis [illegible] et

quos [illegible] lege nascendi optimus
et quos [illegible] [illegible] ipsorum na-
tura sit amare denique [illegible]
d' [illegible] de [illegible] te
cor [illegible] sit Saepe [illegible]
[illegible] a [illegible] tamen
[illegible] a [illegible] datur. [illegible]
[illegible] auctore [illegible] [illegible]
uoluptates [illegible] libera-
delte et [illegible] dilatare omne gaudium [illegible]
[illegible] d' hodierne nocte [illegible]
[illegible] magna [illegible] de [illegible]
d' hac hora [illegible] iusta [illegible]
iam desinet iste [illegible]
ma ista [illegible] clamor [illegible]
prima rerum [illegible] miseri [illegible] i
fugit nunc Si mortuum tibi filium
dates. eius [illegible] qo natus [illegible] tunc [illegible]
[illegible] et ille nascenti d' [illegible]
i hac lege datus [illegible] illu [illegible]
[illegible] p [illegible] fortune et
[illegible] in [illegible] ille
[illegible] digna [illegible] passum
Corporibus [illegible] potest [illegible] studiose
crudeliter abutere Multos igitur [illegible]
et i pena [illegible] ut i [illegible] modos
mala [illegible] et luctatus cu flu-
[illegible] nec i arena [illegible] ad littus [illegible]
[illegible] si i [illegible] i [illegible]
belue [illegible] Alios morbo
[illegible] [illegible] diuturni
[illegible] medias [illegible]
ut [illegible] et libidinosa [illegible]
[illegible] suorum negligens [illegible] et [illegible] et
[illegible] ad opus [illegible]
deflere tota flebilis [illegible]
[illegible] noua incommoda [illegible]
satisfactas moderadas itaque [illegible]
magis q i moderate [illegible] et i [illegible]
tas dolores [illegible] impetus [illegible]
da Tunc demum ista publice [illegible]
[illegible] obliuiosus. mortalis [illegible]
et [illegible] suscepisti patre ipso [illegible]
[illegible] et [illegible] morbos [illegible]
[illegible] [illegible] i [illegible] [illegible]
[illegible] gestasse [illegible] filius
[illegible] d' [illegible] fine. ac [illegible]
[illegible] felicem partu tuo putasti [illegible]
[illegible] i foro lingue [illegible]
[illegible] i [illegible] [illegible]
[illegible] nadit et que [illegible]
[illegible] et q [illegible] equalis
[illegible] hic [illegible] illa [illegible]
[illegible] nescit [illegible] homo.

[illegible]

Quid est homo

quodlibet quassum vas et quolibet fragile iactatu. Non tempestate magna ut dissiperis opus est: ubicumque arietaveris solveris. Quid est homo? imbecillum corpus et fragile nudum, sua parte natura inerme, alienae opis indigens, ad omnes fortunae contumelias proiectum, cum bene lacertos exercuit, cuiuslibet ferae pabulum, cuiuslibet victima; ex infirmis fluidisque contextum et lineamentis exterioribus nitidum, frigoris aestus laboris inpatiens, ipso rursus situ et otio iturum in tabem, alimenta metuens sua, quorum modo inopia deficit, modo copia rumpitur; anxiae sollicitaeque tutelae, precarii spiritus et male haerentis, quem pavor repentinus aut auditus ex inproviso sonus auribus gravis excutit, sollicitudinis semper sibi nutrimentum, vitiosum et inutile. Miramur in hoc mortem, quae unius singultus opus est? Numquid enim ut concidat magni res molimenti est? Odor illi saporque et lassitudo et vigilia et umor et cibus et sine quibus vivere non potest mortifera sunt. Quocumque se movit, statim infirmitatis suae conscium, non omne caelum ferens, aquarum novitatibus flatuque non familiaris aurae et tenuissimis causis atque offensionibus morbidum, putre, causarium, fletu vitam auspicatum, cum interim quantos tumultus hoc tam contemptum animal movet, in quantas cogitationes oblitum condicionis suae venit! Inmortalia, aeterna volutat animo et in nepotes pronepotesque disponit, cum interim longa conantem eum mors opprimit et hoc quod senectus vocatur paucissimorum est circuitus annorum. Dolor tuus, si modo ulla illi ratio est, utrum sua spectat incommoda an eius qui decessit? Utrum te in amisso filio movet quod nullas ex illo voluptates cepisti, an quod maiores, si diutius vixisset, percipere potuisti? Si nullas te percepisse dixeris, tolerabilius efficies detrimentum tuum; minus enim homines desiderant ea ex quibus nihil gaudii laetitiaeque perceperant. Si confessa fueris percepisse magnas voluptates, oportet te non de eo quod detractum est queri, sed de eo gratias agere quod contigit. Provenerunt enim satis magni fructus laborum tuorum ex ipsa educatione, nisi forte hi qui catulos avesque et frivola animorum oblectamenta summa diligentia nutriunt fruuntur aliqua voluptate ex visu tactuque et blanda adulatione mutorum, liberos nutrientibus non fructus educationis ipsa educatio est. Licet itaque nil tibi industria eius contulerit, nihil diligentia custodierit, nihil prudentia suaserit, ipsum quod habuisti, quod amasti fructus est. At potuit longior esse, maior. Melius tamen tecum actum est quam si omnino non contigisset, quoniam si ponatur electio, utrum satius sit non diu felicem esse an numquam, melius est discessura nobis bona quam nulla contingere. Utrumne malles degenerem aliquem et numerum tantum nomenque filii expleturum habuisse, an tantae indolis quantae tuus fuit, iuvenem cito prudentem, cito pium, cito maritum, cito patrem, cito omnis officii curiosum, cito sacerdotem, omnia tamquam propere adeptum? Nulli fere et magna bona et diuturna contingunt, non durat nec ad ultimum exit nisi lenta felicitas. Filium tibi dii immortales non diu daturi statim talem dederunt, qualis diu effici potest. Ne illud quidem dicere potes, electam te a diis cui frui non liceret filio: circumfer per omnem notorum et ignotorum frequentiam oculos, occurrent tibi passi ubique maiora. Senserunt ista magni duces, senserunt principes; ne deos quidem fabulae immunes reliquerunt, puto ut nostrorum funerum levamentum esset etiam divina concidere. Circumspice omnes: nullam tam miseram nominabis domum quae non inveniat in miseriore solacium. Non mehercules tam male de moribus tuis sentio ut putem posse te levius pati casum tuum, si tibi ingentem lugentium numerum produxero: malivolum solacii genus est turba miserorum. Quosdam tamen referam, non ut scias hoc solere hominibus accidere — ridiculum est enim mortalitatis exempla colligere — sed ut scias fuisse multos qui lenirent aspera placide ferendo. A felicissimo incipiam. Sulla filium amisit, nec ea res aut malitiam eius et acerrimam virtutem in hostes civesque contudit aut effecit ut cognomen illud usurpasse falso videretur, quod amisso filio assumpsit, nec odia hominum veritus, quorum malo illae nimis secundae res constabant, nec invidiam deorum, quorum illud crimen erat, Sulla tam felix. Sed istud inter res nondum iudicatas abeat, qualis Sulla fuerit — etiam inimici fatebuntur bene illum arma sumpsisse, bene posuisse; hoc de quo agitur constabit, non esse maximum malum quod etiam ad felicissimos pervenit. Ne nimis admiretur Graecia illum patrem qui in ipso sacrificio nuntiata filii morte tibicinem tantum tacere iussit et coronam capiti detraxit, cetera rite perfecit, Pulvillus

essent pontifex cum postem teneret et capito-
lium dedicaret mortis filii nunciata est quam se
non audisse dissimulans et solempnia
pontificalia carmina verba concepit gemitu
neque interrumpente precationem et ad filii fu-
nus ne ioue spectante mutasset eius luctu
aliquem sine esse debere. Quinque enim diebus
primus inspectus ab altaribus publicis et
funesta interpretatione abduxit pietatem
Anguis nec herede fuit incredibili de-
uotione dignus amplissimo sacerdocio qui
tales deos veneratus. quod desinit de-
inde ut redit domum et impleuit oculos
et aliquas noctes flebiles misit et
peractis que mos erat peracta defunctis
ad capitolium hilari redit vultu. Paulus
inter illos nobilissimi triumphi dies quo
perseum cum tota egit prole inclyti regis
nomine. duos filios in optimorum dedit quos
sibi servauerat extulit quales relictos
putas fuisse mox commoditatis suspiro fu-
turos. non enim motu victorum pauli cum ipse
sibi appellavit contionatus est sibi et cepit
diis gratias quod tempus nostri status et p-
ericulum in se ut si quid ob ingentem victo-
riam invidia deberetur id suo potius
quam publico damno solueret. Vides quam
magno animo tulerit orbitatem prece consula-
tus est et quam magis potuit mouere talia
nuntio solacia vel alia auxilia prodit
nam confugit tu ipsum pallium primus mede-
ris ut te primitus cum te mariti cum
duci. et quam miserabiliter non
dissimulans sit memor felices quos ex quibus
domus usque ad exitum omnibus partibus suis
constitit in qua non aliquid invitum fuit vim
quidem animus occupat et ex eo insignis
certa lucem sumus bibulum et Cesa-
rem inde collegas minutissimas
eiusdem fortune. Nam bibuli melioris
quam felicioris viri. duo simul filii interfecti
sunt egyptio quodam militari ludibrio
habiti ut non minus ipsa orbitate
cruciatus eius digna res lacrimis est. Bi-
bulus sic quam toto honoris sui anno
ab inuidia collegae domi latuerat
posteaque die quo geminum simul repperit
nuntium est perexit ad solita in publicum
officia. Caesar magnus post quam unum diem
duobus filiis duas tam cito liberorum
luctum finiuit qui consulatum animus
duxit. Caesar cum britannia pagni
vel ut occeano felicitate sua contine-
posset audiuit decessisse filiam pub-
licis fatis ducentem. sic oculis erat iam

Cn. pompeius non equalatum eius quem
quam alium esse in rep. magnum et modu-
m potius merentis quam quam ille inde
bant est tum cum orte preferent sibi in
die impatula obiit in urna et tan-
tum dolore uicit quam eius solebat
Quamvis aliquam tibi sincera Cesar
quos in hoc in modo inter viuere
fortuna. ut sit quam quam haec post sit
uideas ne eius quidem qui dixit geniti
dicas quam geniti dicat fit sua fortu-
na in partem hac quam ad aliquid dimisit Au-
gustus amissis liberis nepotibus et
dum ista Caesar tua adoptione def-
ecta domum. fulsit. tulit sic fortiter
quam quam ad res agebat eius quam maxime
interfuit. de dyonisio vero quam et Caesar
et quem genuerat et quem adoptaverat
amisit. ipse sic prospere fla-
gitii stetit quam in optimum portu tempe-
ris inficiente suo uelamento non pontificis
actos assumere atrum et flecteret
non flexit multum conspicuus se dedit
solatio ad illatus status quam preciosa passit
suos produxit videbis ne tam templo
horum maxima sit quas non excepit
nec omnia perstruens tamen in ipsis tot ibi bo-
tot ornata publice prorsus quam congesta erant
Tum videbis in orbe ista tempestas
et sic delectu vastitatem agitur
ut sua iube singulas offeres nulli
contigit impune vasti Contio ipse di-
uas ablitis cum feciaz te consolari uiror
referens ex crimis ac dixit nam magis
ligne mulier ingenium te cepisse et ui-
tutes illarum in certum rettulisse Pres-
illos in tuende unguis pater ad hoc
sua libera factas est dolocis saboc
et ex ego sic quam uene patuit Iungua
istud urbe dei boni loqui in quam
regere romis capitibus lucretia et
brutus decreuit bruto libere de
bes lucretie bonum. in qua rebellion
scripto hoste et flumine abiungui
audaciam. sic non in viros tuos primos
equestri in pedes statue et sic una
celeberrimo loco choeliam explicat
innumeris viris publicum ostendent
hec in ea illos urbe sit ingredi in quo
par fecerat equo donauerunt ex te si ui-
ui referri femine quam suas fortis
desideraverint non hostilem quam quam
ex viua tibi familia duas tunc e-
ruat. dabo proxima stipiouis filiam

ytiam mire; duodecim illa prius totidem
funeribus recognouit. et de celis fa
tale est quas ut editoris nec amissoris
tiunitas sensit. Germanos quos et qui
bonos uiros negauit magis satelli
tes et carnifices uidit in sceptris consulatibus
atque miserabilibus ducibus. Nunc inquit no
felicem me dicam que gratias pepi. Cor
nelia dum drusi clarissimi iuue
nis illustris ingenii. uado etiam per grati
ana uestigia in prestitis tot rogatio
nibus. intra penates interceptum suos
amiserat. incerto cedis auctore. tu et
acerbam mortem filii et in uita tam ma
gno tulit quam ipse leges tulerat. Iam
tu fortuna in genus matrum reuiceris. Illa
que in stirpiores scipionum quam iuuenes ac
filias exegit. quibus cesares pepit
nec a te quidem continuit. plorauerat et in fe
sta nariis raptus in tantum. quamobrem ulti
logam pax. nox induere potuit. Cernamur
liberos subscriberas marcia ullum amit
frustra eadem tela quod in confertis agmine
inuisum est maiorem tulam sibi. uos po
tuisse sunt in media pro damno praeuenti
nondum iniquior fortuna fuit tibi non tres
filios eripuit sed elegit. Nunc tibi in
iuria dixeris. ex equo non potest nobis
dum de duas tibi reliquit filias
et harum nepotes et ipsum quem maxime
luges priorum oblita non ex tota ab
stulit. etenim ex illo duas filias sitter
feras magis honestas sed bene magna sola
tia. Sic te reduxit ut illas tu in
dorsum admoueas filii non dolores. Agri
cola illustris arboribus quas aduectas ra
dicitus euulsit. ac contextus reptiuo
impetu turbo perfregit. sobole ex illis
residuas souet. et in semissarum semina
statim platas disponit et momento illa
ut in damnum ita ad incrementum rapiunt
dum uelox tempus est. adolescunt amissis
hae? ... fac uicarii tui filias in
omnis mee substitue et uacatos locum
exple. sumam dolore geminato solatio
leuia est quod humana mortalium ut michi
magis placeat quam quod amissum est bonis
quorum summa adiumenta relicta ereptorum
desperatia. sed si extrahere uoluis quam ualde
est fortuna erit tu seruauit pepit. sterilis
te bene plus quam solatia. Respice tot
nepotes duas filias. dic illud quo
merita mouerem si esset. nunquam pro mori
bo fortuna et nunquam mala bonos se
quitur. Nunc inde excepto discrimine
eadem nos malos bonos quam iactati. Grauie

et ingenii que educandus enim cura iam meri
tum proprium ac demus amitte. quos negat
tunc esse sed humanum est. Nam de hoc genitum est
ut predones ut piratas ut operarios ine
tiles alios terra marique iactatos morte et
turbas et uptatos. et quod est pessimum
nunquam facies unius esse status. Si quis sira
cusas petenti. dixerit omnia incommoda
omnes uoluptates future peregrinationis tue an
tecessisse. Hec sunt uicinitatem hic fit quam in terra
possit. Videbis primum ipsam insulam ab italia
augusto interscisam freto quam continenti quon
dam coherisse constat. subitum illo mare
irrupit. et hesperium sinulo latere abscis
dit. Deinde uidebis licebit et tibi cum
dicitur sinu inimicum illa regione secum stuttam?
illa fabulositas caribdi. aquam diu
ab austro uocata. sit et si quid inde uehementius
spirauit magnum hiatum profundo quam naui
gia sorbentem uidebis celebratissimum
carminibus fontem arethusam nitidissimum
ac perlucidum ad imum stagni gelidissi
mas aquas profundentem. siue illa sibi primum
nascenti inuenit. siue ipsum influmen in
terram sub tot maria et adconfusionem
maioris peioris unde furatum reddidit.
Videbis portum quietissimum omnium quos aut
natura posuit in tutelam classium aut adiu
uit manus sic tutum ut ne maximarum
quidem tempestatum locum furori sit. Vi
debis ubi athenarum potentiam fracta ubi
tot milia captiuorum ille excisis in infi
nitam altitudinem saxis naturalis
carcer incluserat. ipsam ingentem ciuita
tem et laxius territorium quam multarum urbium
fines sunt tepidissima hiberna et nullum
diem sine interuentu solis. Sed cum ista omnia
cognoueris grauis et insalubris estus
hiberni celi beneficia corrumpet. Erit
dyonisius illic tyrannus libertatis iusti
tie. aliquando lucidior post exilium
erit post plorem inter eos post exilium alios
necat. alios uberabit. alios colere
offensam iubebit. Tum ignis ad libidinem
ad libidinem mares feminas quam et unus
fedos regie intemperantie gregem pars
cet spiritus turpis carere. Audisti quid te
inuitare possit quid absterrere proinde
aut nauiga aut resiste. Post hanc denunti
ationem si quis dixisset intrare se si
racusas uelle. satis ne iustam querelam
de ulla re de se habere possit qui non
incidit in illa sed prudens sciens que
missis dicit ergo nobis nunquam inuenerint de
tempore. tu si filios sustuleris. poteris habere
formosos et deformes poterunt fortasse
esse multi nascent. et nos ex illis tam
seruatorem patriae quam proditorem potius. Nunc quod

de specie inter dignitatis filios ut uero
per illos tibi maledicere audeat. Quod si
hii et tales filios turpitudinis ut ipsis
maledicas sit ut uetat illos tibi
supina prestare et laudari te a liberis
tuis. sed sic te para tamquam in igne positus
uel puer uel iuuenis uel senex. Nec tam
ad te pertinet quam qui ullus uos actibus suis
et patres sequi. Post has leges
... tales in liberas talibus. cum decem
in media liberas qui tibi uel proposuer[i]s
... hanc ymaginem aliquam uel talium ...
... referamus ... misere de
... tibi ... delectare ...
... offendere ... posui. Puto uel ...
me tibi uenire in ... plurimis ...
urbem ... communes ...
plurimis ... legibus ... deuictam
... defatigata celestium officia uolue
... illic in mirabiles stellas
... ...
uides ... quod ... dici ...
... ...
... diuiderem ...
... successiones ... ...
... remisisse ... ...
... occulta ... ...
... accessionibus ... ...
... dissimiles. Videbis
... sidera ... et
... ...
... ...
... et maxima ac minima ...
... ...
... ...
... aquas et obliqua flumina
... ...
... ...
... ...
... ...
... planicies. Hic ...
... ...
... ... fluminum
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... habitus ... ...
uallibus paludes ... ...
fructus segetes et arbusta ...
fertilia. et ... ...
... et ... et littora
in portus ... ...
... insule. que intuitu suo ...
... ...

fulgor. et inter rapidorum torrentium ...
... inter fluctus et in medijs ...
medio ... maris ...
... ...
... ...
... ... Videbis ...
et ... fluctuantibus ... in mari
... ... magis ...
... ... et alios se ...
... ... et ...
... ...
... et magna ... ...
... Videbis ... ...
... Videbis
... ...
... et ... et ipse ... magna
... ...
... ... alias ...
... alias ... ...
mille corporum ... pestes. et bella
et latrocinia. et uenena et nau-
fragia et intemperies celi ...
et ... acerba de ... et ...
metus ... ...
... delibera tecum et responde quod
... ut ad illa ... ...
... uellem te ... ...
puto ad illud ... ...
... ...
... ...
de uobis parentes ... qui ...
... ad hanc ...
... ut ... solaria ...
... ...
... desiderium eius ... di-
... tollerabile ...
... ...
... ...
... ...
... ...
illud ... in ... ...
dum ... ...
et ... ...
... ...
et ... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...
... ...

in filios receptus pater ipsum amavit et erudiit te comparatione moram utrum quod filius tuus decessit, dum quod non diu vixit? Si quod decessit, semper debuisti dolere. Sed ut cogitasti nunc cogita nullis defunctum malis affici, illa que nobis inferos faciunt terribiles fabula esse, nullas imminere mortuis tenebras nec carcerem nec flumina igne flagrantia nec oblivionis amnem nec tribunalia et reos et in illa libertate tam laxa ullos iterum tyrannos. Luserunt ista poete et vanis nos agitavere terroribus. Mors omnium dolorum exsolutio est et finis ultra quem mala nostra non exeunt, que nos in illam tranquillitatem in qua antequam nasceremur iacuimus reponit. Si mortuorum aliquis miseretur, et non natorum misereatur. Mors nec bonum nec malum est; id enim potest aut bonum aut malum esse quod aliquid est. Quod vero ipsum nichil est et omnia in nichilum redigit, nulli nos fortune tradit. Mala enim bona que circa aliquam versantur materiam. Non potest id fortuna tenere quod natura dimisit, nec potest miser esse qui nullus est. Excessit filius tuus terminos intra quos servitur; excepit illum magna et eterna pax. Non paupertatis metu, non divitiarum cura, non libidinis per voluptatem animos carpentis stimulis incessitur; non invidia felicitatis aliene tangitur, non sue premitur; ne conviciis quidem ullis verecunde aures verberantur; nulla publica clades prospicitur, nulla privata; non sollicitus futuri pendet et ex eventu semper incertiora dependenti. Tandem ibi constitit unde nichil eum pellat, ubi nichil terreat.

Commendatio mortis

O ignaros malorum suorum quibus non mors ut optimum inventum nature laudatur, que sive felicitatem includit sive calamitatem repellit sive satietatem ac lassitudinem senis terminat sive iuvenile evum dum meliora sperantur in flore deducit, sive pueritiam ante duriores gradus revocat, omnibus finis, multis remedium, quibusdam votum, de nullis melius merita quam de hiis ad quos venit antequam invocaretur. Hec servitutem invito domino remittit, hec captivorum catenas levat, hec e carcere educit quos exire imperium impotens vetuerat, hec exulibus in patriam semper animum oculosque tendentibus ostendit nichil interesse infra quos quis iaceat. Hec, ubi res communes fortuna male divisit et equo iure genitos alium alii donavit, exequat omnia. Hec est post quam nichil quisquam alieno fecit arbitrio; hec est in qua

nemo humilitatem suam sensit; hec est que nulli paruit; hec est, Marcia, quam pater tuus concupiit; hec est inquam que efficit ut nasci non sit supplicium, que efficit ut non concidam adversus minas casuum, ut servare animum salvum ac potentem sui possim. Habeo quod appellem. Video istic cruces ne unius quidem generis sed aliter ab aliis fabricatas: capite quidam conversos in terram suspendere, alii per obscena stipitem egerunt, alii brachia patibulo explicuerunt. Video fidiculas, video verbera, et membris singulis articulis singula docuerunt machinamenta; et video mortem. Sunt istic hostes cruenti, cives superbi; sed video istic mortem. Non est molestum servire ubi, si dominii pertesum est, licet uno gradu ad libertatem transire. Caram te, vita, beneficio mortis habeo. Cogita quantum boni oportuna mors habeat, quam multis diutius vixisse nocuerit. Si Gneum Pompeium, decus istud firmamentumque imperii, Neapoli valitudo abstulisset, indubitatus populi Romani princeps excesserat. At nunc exigui temporis adiectio fastigio illum suo depulit: vidit legiones in conspectu suo cesas et ex illo prelio in quo prima acies senatus fuit (quam infelices reliquie sunt!) ipsum imperatorem superfuisse; vidit Egyptium carnificem et sacrosanctum victoribus corpus satelliti prestitit, etiam si incolumis fuisset penitentiam salutis acturus. Quid enim erat turpius quam Pompeium vivere beneficio regis? Marcus Cicero si illo tempore quo Catiline sicas devitavit, quibus pariter cum patria petitus est, concidisset, liberata re publica servator eius, si denique filie sue funus secutus fuisset, etiam tunc felix mori potuit. Non vidisset strictos in civilia capita mucrones nec divisa percussoribus occisorum bona, ut etiam de suo perirent, non hastam consularia spolia vendentem nec cedes locatas publice, latrocinia, bella, rapinas, tantum Catilinarum. Marcum Catonem si a Cypro et hereditatis regie dispensatione redeuntem mare devorasset vel cum illa ipsa pecunia quam afferebat civili bello stipendium, nonne illi bene actum foret? Hoc certe secum tulisset, neminem ausurum coram Catone peccare. Nunc annorum adiectio paucissimorum virum libertati non sue tantum sed publice natum coegit Cesarem fugere, Pompeium sequi. Nichil ergo illi mali immatura mors attulit; etiam omnium malorum remisit patientiam. Nimis tamen cito periit et immaturus. Primum puta illi superfuisse; comprehende quantum plurimum procedere homini licet: quantum est? Ad brevissimum tempus editi, cito cessuri loco venienti, impactum hoc prospicimus

hesperum. de nostris etatibus loquor, quas
incredibili celeritate quoliuet corruptam vobiscum
scis, audes quod non dum steterit, et quod nictu
spatio constant. Quid humana brevia et in-
ducta sunt et in finitis temporibus ullis parte omni
pertinet. Certum habent tu verbis ipsius qui
stimulo in ambitu mali pueri loco ponit
adventum sua referentes potius uniuersi etatis
ut puerii hoc. Et quam temporum comparet
tunc maiore inmensa quod inde ut pate-
tur ille se iterum huius spacium totius seme-
ter extendi quo utiturque ad extendendum aug-
menta cuique sunt in tremulis et ultimis uli-
terius, ut multum ut quod minimo
erit. Amphilo inde in ultimis quod minimo
si stultus. Leges invariatas et in memoria reddite
senectutis minores. Nec eos quos retorques de
senectute nos et presentis quidem. Sed nondum omne
tempus dimisisti autem. Ulla erit illa hec
tempus dimisisti longissimum quod eum dicendi iusto
in summa longissimum quod cum dicendi si in spatio
certo quamvis vixerit spatio compluribus quanto
illud vixit. Denique si in maturitate
non vixit ut quem debuit nunc inde
precedit. Modo una hominibus senec-
tus illis ut ne aliis quidem nisi qui onerosa
est ut ne aliis desatigat et hic est longi
spacii quamvis desatigat. Et hic et longi-
ssima etas est, et hoc prima. Dispensa-
tio vincendi sunt tamen data. Nec minus
quam vincendi victus dum eam vixit
illa morir. Et mictus dum quod vixit
non fuit. Sexus et tempus fuerit. Manebit
et ubi positus est ut illum ultimus diluvium
ubi posuit est ut illum ultimus deluge
cui igitur permanebit sic luminis illum id
sumus cum consilio prudentiae, videlicet quod primi
metus quod dati puerit ad eum. Illo est
itaque quod sic te honoretur potuit dumque
vitae morte in turpia eius vita et nunquam
sic alius corporis intrat solum quod tamen prima
summa est dum ut sua sinu ut admittit
cetera ut compresso set dimittit. Semper
nata ac studiis sic habebit quamvis cum
illi diebus primis assumpsit. Nulla est primum
inter morte uigesimus et anno
sit quod fato prior et illi tempus qui adhuc
bat adolescentie simul inde detrahebant
iis hic omnis curare leguntur ut non pu-
tent admonere nisi senes inclinatos
teneris adimere in illa infantia statim
quod iam iuvenem etas ferat. Augustum
et iunctus omnis etas ferat augurium
opus sua fata nobis sensim nec uocabis
aut fertur quod facilius ad repat mortis
in ipso vite nomine latet infante ipse
puerum a quatit puerum etiam labitas nunc
nec senex abstulit. Invenienda ipso
tibi corporibus damnia sunt. Generosum
marita non tam dum filium quam tum magis
esse quod potuisse vincit cui satis an dumque
illi expediverit an illi hanc mortem eo
pulsum sit, quem inueniet hoc potestis
res tam bonis parte sunt et fidelitate ut
nunc illi prodout ipse tunc est.

Labatur tamen ac stant necessaria pos-
uite tunc tam obnoxia ac tenuem, et
quod quae maxime placeat eo quod felicissimis
optanda mors est. Quod in tanta iugi statica
tibi quod rex tam quod prestet tamen et eos
recipit illud filii tui pulcerrimum
tamque et summa pudoris eius te dia-
uit luxurie urbis Arelos et quod equalem
potuisse ita morbos euadere ut
ad senectutem ille suum pferret forte
Cogita at mille labores
utque ei tota in gloria que in adolescentia
spe sui fecerat usque in senectutem per-
tulerunt. Sed in causa plerique quod sic aut
fera: eoque scilicet luxuriam in uasta
agit de hoc statu spectasse suum opera
ac in propria tactie et pro eo. Summa
quod illis curarum sunt quod reuertit quod ha-
beat. Ad dixe invidia ruinas nau-
fragia latrocinio nos quod meditor e-
sse nimis lexetum et lataus in misteria
magna donatiuum et nos simpliciter
dolore pudenda tantum. Pro hac
aulam non sunt in uocatior filio tuus
quod nullus dicere non sunt sapientior
quod facultates soluitas uoluerit tu
sexum pertitis non sunt facilior quanto in
eo. Cum ista per sponsalibus sacros optime tu
huius agit qui a uita. Quod illos hic ma-
uebit vite stipendium satis in nutrix
recepit. Rich est tam fallax quod uita
humana inde tam in prelio sunt. Non me-
hercle certe quod illam accepisse nisi dare
in suis. Itaque feliciorum est non nasci
Puto tum te de factis rerum
in corpore vespere. Mortem id tempus quo pro
acerbissimum feriam primum suum elicuit
suo cito se do eo quam dedit. Ira-
scebat illi ex primo et alterius libertatis de-
quod tantae ferre non poterat feriam
in ductos mors nec in porta quod se de
tendere doluerat illi statua in populi
theatro ponenda quod eius sui cesar
uestiabat. Declamat cuius vicit
ut theatrum prete. Quod quam non reuper
supra tueret et in papam constitui pena
sunt et in monumentis maxis imperatoris
conportaui presidia militem cernat
et sub repetio et acrimi euictos quos
ille ut sibi uni mansuetos omnibus
serviet hereret pastinue hic quod paste
bat tu latrando et honeste illum ipsa
tamen incipit quod fateor sed unde uide
feriam longuidius erat sumere mortem

filia uteq̃ meðorabilis constituit filiam falle. Spus itaq3 ualuas et quo pgnum pondet i cubiculum se qm gustatus ptulit et dimiss pueris quida p fenestram ut uidet odisse plorat greca. deinde qui sanus i cubiculo ediss abstinuit. Alio ps die et tercio idem fecit. certo ipm in similitate corporis faciebat mediam qplog itaq3 te. karissima inquit filia et hoc mihi to celata uita et mortis ingresso puz tet medium fere teneo. renouare me uel debes ut potes. Itaq3 ita iussit lumine de petudi et se i tenebris qdidit dogmito qplio eius publica uoluntas erat q e fam[...] auidissimorum [illegible] pdam acusatores sciamo auctore ad cuius qplum submalia [illegible] ut [illegible] q [illegible] illius e[illegible] mod cibo effugere [illegible] Et [illegible] erat i [illegible] mag [illegible] dum deliberant dum accusatores [illegible] ad cuius ille se absolueat. Videbis ne moria [illegible] nunquam [illegible] [illegible] [illegible] cu sceleris [illegible] [illegible] noctem sui [illegible] uoluit Se bc [illegible] omne [illegible] [illegible] et ad deliciora [illegible] fatalem ad supos [illegible] ab [illegible] dimissi minimum ut [illegible] et [illegible] [illegible] abducunt et aliq [illegible] qspiciunt [illegible] leuiores adorique sua euolat. et fatalis [illegible] illud [illegible] lecti illius [illegible] magis [illegible] [illegible] tam i tempe mora [illegible] et aly cui pe [illegible] angustias fe [illegible] [illegible] pome [illegible] et exalto assueta [illegible] [illegible] [illegible] clamat suspecta [illegible] i morte p [illegible] bc uelle [illegible] ditari [illegible] [illegible] fieri i [illegible] [illegible] Quid tu [illegible] iuuene prudenti [illegible] [illegible] uoluptatis [illegible] [illegible] [illegible] rio. [illegible] auaricia. honoris [illegible] ambicionem. uoluptates [illegible] luxuria appetentem. dum tibi putabas illum sopite posse [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ut ultimus [illegible] expectat [illegible] maturuerit igitur quo clarius [illegible] [illegible] [illegible] et qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sordido [illegible] cade et [illegible] [illegible] qua maligne [illegible] Sit [illegible] illustrior a [illegible]

[illegible] nec ubi inuenito [illegible] et [illegible] [illegible] Fabianus ait. id quod [illegible] quo parentes [illegible] puerum rome [illegible] [illegible] [illegible] viri [illegible] de [illegible] et [illegible] moriturum [illegible] [illegible] prudentes [illegible] [illegible] ad illa [illegible] [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible] maturitatis et appetit [illegible] ubi inuenta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illum [illegible] [illegible] sat diu uixit pupillus relictus sub tutore [illegible] usque ad [illegible] [illegible] [illegible] sub [illegible] tutela. [illegible] [illegible] penalis reliquie tuas [illegible] [illegible] [illegible] pulcritudine [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a te discedet. Capua [illegible] [illegible] liberatis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] iure iuribus et p sollicitudine [illegible] quibus filios i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] studia formare [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Adolescens [illegible] forme i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] usque ad templa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] dignus sacerdotio [illegible] [illegible] [illegible] suffragatione [illegible] [illegible] [illegible] bonus [illegible] uoluisset [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ille [illegible] tibi [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tibi sollicitudinem [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] bono filio potes dolere doluisti. [illegible] [illegible] [illegible] plena [illegible] [illegible] [illegible] filio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] intelligis [illegible] [illegible] [illegible] filij tui [illegible] et effugies [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] despoliatus [illegible] [illegible] et sibi relictus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et obductam [illegible] [illegible] [illegible] manus et [illegible] [illegible] i [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tenebre [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] effugium [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] et i [illegible] [illegible] [illegible] illi tu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] illo [illegible] [illegible] i illum [illegible] [illegible] [illegible] et [illegible] [illegible] pura et liquida [illegible]

Proinde non est quod ad sepulcrum filii tui curras. pessima eius et ipsi molestissima istic iacent ossa cineresque non magis illius partes quam vestes aliaque tegimenta corporum. integer ille nichilque in terris relinquens sui fugit et totus excessit paulumque supra nos commoratus dum expurgatur et inherentia vitia situmque omnis mortalis evi excutit deinde ad excelsa sublatus inter felices currit animas. excepit illum cetus sacer scipiones catonesque interque contemptores vite et beneficio liberos parens tuus marcia. ille nepotem suum quamquam illic omnibus omne cognatum est applicat sibi nova luce gaudentem et vicinorum siderum meatus docet nec ex coniectura sed omnium ex vero peritus in arcana nature libens ducit ut quam ignotarum urbium monstrator hospiti gratus est ita sciscitanti celestium causas domesticus interpres et in profunda terrarum permittere aciem iuvat. iuvat enim ex alto relicta respicere. Sic itaque marcia te gere tamquam sub oculis patris filiique posita non illorum quos noveras sed tanto excelsiorum et in summo locatorum. erubesce quicquam humile aut vulgare et mutatos in melius tuos flere. per eterna rerum spatia libera vagantes non illos interfusa maria discludunt nec altitudo montium aut invie valles aut incertarum vada sirtium. omnia plana et ex facili mobiles et expediti et in vicem pervii sunt intermixtique sideribus. Puta itaque ex illa arce celesti patrem tuum marcia cui tantum apud te auctoritatis erat quantum tibi apud filium tuum non illo ingenio quo civilia bella deflevit quo proscribentes in eternum ipse proscripsit sed tanto elatiore quanto est ipse sublimior dicere: cur te filia tam longa tenet egritudo cur in tanta veri ignorantia versaris ut inique actum iudices cum filio tuo quod integro domus statu integer ipse ad maiores se recepit suos. nescis quantis fortuna procellis disturbet omnia quam nullis benignam facilemque se prestiterit nisi qui minimum cum illa contraxerant. Reges ne tibi nominem felicissimos futuros si maturius illos mors instantibus subtraxisset malis, an romanos duces quorum nichil magnitudini deerit si aliquid etati detraxeris, an nobilissimos viros clarissimosque ad ictum militaris gladii composita cervice formatos. Respice patrem atque avum tuum. ille in alieni percussoris venit arbitrium; ego nichil in me cuiquam permisi et cibo prohibitus ostendi tam magno me quam vivebam animo scripsisse. cur in domo nostra diutissime lugetur qui felicissime moritur. coimus omnes in unum videmusque non alta nocte circumdati nil apud vos ut putatis optabile nil excelsum nil splendidum sed humilia cuncta et gravia et anxia et quotam partem luminis nostri cernentia. quid dicam nulla hic arma mutuis furere concursibus nec classes classibus frangi nec parricidia aut fingi aut cogitari nec fora litibus strepere dies perpetuos nichil in obscuro detectas mentes et aperta precordia et in publico medioque vitam et omnis evi prospectum venientiumque. iuvabat unius me seculi facta componere in parte ultima mundi et inter paucissimos gesta. tot secula tot etatum contextum seriem quicquid annorum est licet visere licet surrectura licet ruitura regna prospicere et magnarum urbium lapsus et maris novos cursus. Nam si tibi potest solacio esse desiderii tui commune fatum nichil quo stat loco stabit omnia sternet abducetque secum vetustas. nec hominibus solum quota enim ista fortuite potentie portio est sed locis sed regionibus sed mundi partibus ludet. tot supprimet montes et alibi rupes in altum novas exprimet maria sorbebit flumina avertet et commercio gentium rupto societatem generis humani cetumque dissolvet. Alibi ingentibus vastabit hiatibus urbes subducet tremoribus quatiet et ex infimo pestilentie halitus mittet et inundationibus quicquid habitatur obducet necabitque omne animal orbe submerso et ignibus vastis torrebit incendetque mortalia. et cum tempus advenerit quo se mundus renovaturus extinguat viribus ista se suis cedent et sidera sideribus incurrent et omni flagrante materia uno igne quicquid nunc ex disposito lucet ardebit. nos quoque felices anime et eterna sortite cum deo visum erit iterum ista moliri labentibus cunctis et ipse parva ruine ingentis accessio in antiqua elementa vertemur. felicem filium tuum marcia qui ista iam novit.

Explicit Seneca ad marciam de consolatione filii sui liber explicit. Incipit liber eiusdem ad helbiam matrem de consolatione [...]

Sepe iam mater optima impetum cepi consulandi te, sepe continui. Ut auderem multa me impellebant. Primum videbar deposituros omnia incomoda cum lacrimas tuas etsi supprimere non potuissem interim certe abstersissem. Deinde plus habiturum me auctoritatis non dubitabam ad excitandam te si prior ipse consurrexissem. Preterea timebam ne a me victa fortuna aliquem meorum vinceret. Itaque utcumque conabar manum super plagam meam impositam ad obligandum vulnera vestra reptare. Hoc propositum meum erant rursus que retardabant: dum recens seviret dolori tuo sciebam occurrendum non esse ne ipsum illa solatia irritarent et accenderent. Nam in morbis quoque nichil est perniciosius quam inmatura medicina. Expectabam itaque dum ipse vires suas frangeret et ad sustinenda remedia mora mitigatus tangi se ac tractari pateretur. Preterea cum omnia clarissimorum ingeniorum monumenta ad compescendos moderandosque luctus composita evolverem non inveniebam exemplum eius qui consolatus suos esset cum ipse ab illis comploraretur. Ita in re nova hesitabam verebarque ne hec non consolatio esset sed exulceratio. Quid quod novis verbis nec ex vulgari et cotidiana sumptis illo opus erat homini ad consolandos suos ex ipso rogo caput allevanti. Omnis autem magnitudo doloris modum excedentis necesse est delectum verborum eripiat cum sepe vocem quoque ipsam intercludat. Utcumque conitar non fiducia ingenii sed quia possum instar efficacissime consolationis esse ipse consolator. Cui nichil negares huic hoc utique te non esse negaturam licet omnis meror contumax sit spero ut desiderio tuo velis a me modum statui. Vide quantum de indulgentia tua promiserim michi: potentiorem me futurum apud te non dubito quam dolorem tuum quo nichil est apud miseros potentius. Itaque ne statim cum eo concurram adero prius illi et quibus excitetur ingeram. Omnia proferam et rescindam que iam obducta sunt. Dicet aliquis: quod hoc genus est consolandi, oblita mala revocare et animum in omnium erumnarum suarum conspectu collocare vix unius patientem? Sed is cogitet quecumque usque eo perniciosa sunt ut contra remedium convaluerint plerumque contrariis curari. Omnes itaque luctus illi suos, omnia lugubria admovebo. Hoc dico erit non molli via mederi,

sed urere ac secare. Quid consequar? Ut pudeat animum tot miseriarum victorem egre ferre unum vulnus in corpore tam cicatricoso. Fleant itaque diutius et gemant quorum delicatas mentes enervavit longa felicitas et ad levissimarum iniuriarum motus collabantur. At quorum omnes anni per calamitates transierunt gravissima quoque forti et immobili constantia perferant. Unum habet assidua infelicitas bonum quod quos sepe vexat novissime indurat. Nullam tibi fortuna vacationem dedit a gravissimis luctibus, ne natalem quidem tuum excepit. Amisisti matrem statim nata immo dum nasceris et ad vitam quodammodo exposita es. Crevisti sub noverca quam tu quidem omni obsequio et pietate quanta vel in filia conspici potest matrem fieri coegisti. Nulli tamen non magno constitit etiam bona noverca. Avunculum indulgentissimum optimum ac fortissimum virum cum adventum eius expectares amisisti, et ne sevitiam suam fortuna leviorem diducendo faceret, intra tricesimum diem carissimum virum tuum ex quo mater trium liberorum eras extulisti. Lugenti tibi luctus nuntiatus est omnibus quidem absentibus liberis, quasi de industria in id tempus coniectis malis tuis ut nichil esset ubi se dolor tuus reclinaret. Transeo tot pericula, tot metus quos sine intervallo in te incursantes pertulisti. Modo in eundem sinum ex quo tres nepotes emiseras ossa trium nepotum recepisti. Intra vicesimum diem quam filium meum in manibus et in osculis tuis mortuum funeraveras raptum me audisti. Hoc adhuc defuerat tibi, lugere vivos. Gravissimum est ex omnibus que umquam in corpus tuum descenderunt recens vulnus, fateor: non summam cutem rupit, pectus et viscera ipsa divisit. Sed quemadmodum tirones leviter saucii tamen vociferantur et manus medicorum magis quam ferrum horrent, at veterani quamvis confossi patienter ac sine gemitu velut aliena corpora exsaniari patiuntur, ita tu nunc debes fortiter te prebere curationi. Lamentationes quidem et eiulatus et alia per que fere muliebris dolor tumultuatur amove. Perdidisti enim tot mala si nondum misera esse didicisti. Et quid videor non timide tecum egisse? Nichil tibi subduxi ex malis tuis sed omnia coacervata ante te posui. Magno id animo feci. Constitui enim vincere dolorem tuum non circumscribere. Vincam autem ut puto primum si ostendero

[illegible]

[illegible]

michi me pati [illegible] quod dici possim miser
ne dum propter quod miseros esse quos communiter
fatua dicunt si ad te respexero et probauero
ne tua quidem gene esse fortunam que
tota ex mea pendet hec prius aggre-
diar. quod pietatis tua quidem gessit
michi male esse in se potest ipsis rebus quibus
me putas primum non esse intollerabiles
faciam manifestum. Sed in id credi non potest
tunc. at ego in magis placebo tempori [illegible]
tibi rebus beatus ero que miseras
soluet fateor. Non est quod me aliis tibi
quis ipse tu neque meis opinionibus
liberis indico me non esse miserum. adiecta
quo secundum satis ne si quidem me posse
miserum. Bona conditione conditi sunt
si eam non deseruerimus quod egit rerum
natura ut etiam bene uiuendo non magno
apparatu opus esset unusquisque faciente
se beatum posset. longe momentum in adiecti-
tiis rebus est et quod in neutram partem
magnas uires habeat. nec secunda sapiente(m)
tum euehunt. nec aduersa deminuunt. la-
borat enim semper ut in se plurimum poneret
ut se de gaudium peteret. Quid ergo sa-
pientem me esse dicis minime. Nam id quod
si profiterer possem non tamen negare mi-
serum esse me sed cum fortunatissimum et
in ultimum deo productum predicarem. Nunc
quod satis est ad omnes iniurias leniendas
sapientibus uiris me dedi et non dum
in auxilium mei ualidus in aliena
castra confugi. eorum scilicet qui facile se ex
suas tuentur. Illi me iusserunt stare
assidue et uelut in presidio positum et
omnes conatus fortune et eius impetus
presentia inulta ante quam irruant Illis
tamen est quibus repentina facile cum
his strenue qui sibi ex precali nunc et hos pri-
mum aductos eos prestant quos inopinata
te occupant. Ait qui sub hoc bello
tum bellum parauerunt comparati et a
principio primum qui tumultuosissimo est
ictum facile excipiunt. Nunquam ego for-
tune credidi tempore etiam si uideretur pacem agere.
Omnia illa que in me diligentissime conferebat
pecuniam. honores. gloriam. eo loco po-
sui. unde posset sine motu meo repetere.
interuallum inter illa et me magnum habui
itaque abstulit illa non auulsit. Neminem
aduersa fortuna quidem nisi
quem secunda decepit. Illi qui munera
eius uelut sua et perpetua amaue-
runt qui se suspici propter illa uoluerunt. ia-
cent et merent tum uanos et pueriles

curas omnes solide uoluptatis ignaros. falsa
et mobilia oblectamenta destituunt. At
ille qui se letis rebus non inflauit nec
mutatis contraxit aduersus utrumque statum
inuictum animum tenet exploratae iam infirmitatis
et tam in ipsa felicitate quod contra felicitate
uellet experiri. Itaque ego in illis que
omnes obstant contrarium. michi semper uerum
bonum esse in maxima et spectaculum ac
de repertus facis multa inuenio mi-
chi hic a facili fronte tue sortis. Nunc
in hiis quam mala uocanti michi tam tribulata
ac durum inuenio quam opinio uulgi
minabatur. Uerum quidem ipsum pro sua siccitate
quadam et conspectu iam aspicimus quod
amicis necit et audacibus tamquam triste
et exsecrabile ferit. Ita non plus in
parte. sed ipsi sancta maiori parte sapi-
entes abrogaunt. Remoto igitur iudi-
cio plurimi quos prima rerum facies ut
tum credita est aufert. Uideamus quid
sit exilium. Nempe loci commutatio est. ita
ut statim uidear uix unum et circumpe-
ctum in potius sibi trahens hanc conclusi-
onem loci sequuntur et incommodi pau-
pertas ignominia contemptus. Aduersus
ista postea cum conflictum mente primum id
intueri uolo quod acerbum asserat ipsa
loci commutatio. Deinde quam intolle-
rabile est. Respice age. dum hanc fre-
quentiam urbis in mense tecta
sufficiant maxima pars illius turbe
patria caret. Ex municipiis et colo-
niis suis ex toto denique orbe terrarum
confluxerunt. Alios adduxit ambi-
tio. Alios necessitas officii publici. Alios
imposita legatio. alios luxuria opportu-
nitatem et opulentum uitiis locum querens.
Alios liberalium studiorum cupiditas.
Alios spectacula quosdam traxit ami-
citia. quosdam industria laxam ostendit
deinde uirtuti nacta materiam. Quidam
uenalem formam attulerunt quidam
uenalem eloquentiam. nullum non hominum
genus concurrit in urbem et uirtutibus et uitiis
magna pretia ponentibus et iniquis magna
pretia ponentibus. Iube omnes istos ad nomen citari
et unde domo quisque sit querere
uidebis maiorem partem esse quam relictis
sedibus suis uenit in maximam quidem
ac pulcherrimam urbem non tamen suam.
Deinde ab hac urbe discede que ueluti
communis patria dici potest omnes urbes circui
nulla non magnam partem peregrine multitudinis habet.

transit ab his quarum amena positio et oportunitas regionis plures allicit. Deserta loca et asperrimas insulas, Sciathum et Seriphum et Gyaram et Corsicam percense: nullum invenies exilium in quo non aliquis animi causa moretur. Quid tam nudum inveniri potest, quid tam abruptum undique quam hoc saxum? quid ad copias respicienti ieiunius? quid ad homines immansuetius? quid ad ipsum loci situm horridius? quid ad celi naturam intemperantius? Plures tamen hic peregrini quam cives consistunt. Usque eo ergo commutatio ipsa locorum gravis non est ut hic quoque locus a patria quosdam abduxerit. Invenio qui dicant inesse naturalem quandam irritationem animis commutandi sedes et transferendi domicilia; mobilis enim et inquieta homini mens data est: nunquam se tenet, spargitur et cogitationes suas in omnia nota atque ignota dimittit, vaga et quietis impatiens et novitate rerum letissima. Quod non miraberis si primam eius originem aspexeris. Non ex terreno et gravi concreta corpore, ex illo celesti spiritu descendit; celestium autem natura semper in motu est, fugit et velocissimo cursu agitur. Aspice sidera mundum illustrantia: nullum eorum perstat; labitur assidue et locum ex loco mutat, quamvis cum universo vertatur, in contrarium nichilominus ipsi mundo refertur, per omnes signorum partes discurrit; nunc resistit? perpetua eius agitatio et aliunde alio commigratio est. Omnia volvuntur, semper in transitu sunt; ut lex et nature necessitas ordinavit, aliunde alio deferuntur; cum per certa annorum spatia orbes suos explicuerint, iterum ibunt per que venerant. I nunc et animum humanum ex hiisdem quibus divina constant seminibus compositum moleste ferre puta transitum ac migrationem, cum dei natura assidua et citatissima commutatione vel delectet se vel conservet. A celestibus agedum te ad humana converte: videbis gentes populosque universos mutasse sedem. Quid sibi volunt in mediis barbarorum regionibus grece urbes? quid inter Indos Persasque macedonicus sermo? Scithia et totus ille ferarum indomitarumque gentium tractus civitates Achaie Ponticis impositas litoribus ostentat; non perpetue hiemis sevitia, non hominum ingenia ad similitudinem celi sui horrentia transferentibus domos suas obstiterunt. Atheniensis in Asia turba est; Miletus quinque et septuaginta

urbium populum in diversa effudit; totum Italie latus quod infero mari alluitur maior Grecia fuit. Tuscos Asia sibi vindicat; Tyrii Affricam incolunt, Hyspaniam Peni; Greci se in Galliam immiserunt, in Greciam Galli; Pireneus Germanorum transitus non inhibuit: per invia, per incognita versavit se humana levitas. Liberos coniugesque et graves senio parentes traxerunt. Alii longo errore iactati non iudicio elegerunt locum sed lassitudine proximum occupaverunt, alii armis sibi ius in aliena terra fecerunt; quasdam gentes, cum ignota peterent, mare hausit, quedam ibi consederunt ubi illas rerum omnium inopia deposuit. Nec omnibus eadem causa relinquendi querendique patriam fuit. Alios excidia urbium suarum hostilibus armis elapsos in aliena spoliatos suis expulerunt; alios domestica seditio summovit; alios nimia superfluentis populi frequentia ad exonerandas vires emisit; alios pestilentia aut frequens terrarum hiatus aut aliqua intoleranda infelicis soli vitia eiecerunt; quosdam fertilis ore et in maius laudate fama corrupit. Alios alia causa excivit domibus suis: illud utique manifestum est, nichil eodem loco mansisse quo genitum est. Assiduus generis humani discursus est; cotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Nova urbium fundamenta iaciuntur, nova gentium nomina extinctis prioribus aut in accessionem validioris conversis oriuntur. Omnes autem iste populorum transportationes quid aliud quam publica exilia sunt? Quid tam longo te circuitu traho? quid interest enumerare Antenorem Patavii conditorem et Evandrum in ripa Tiberis regna Arcadum collocantem? quid Diomedem aliosque quos Troianum bellum victos simul victoresque per alienas terras dissipavit? Romanum imperium nempe auctorem exulem respicit, quem profugum capta patria exiguas reliquias trahentem necessitas et victoris metus longinqua querentem in Italiam detulit. Hic deinde populus quot colonias in omnem provinciam misit! ubicunque vicit Romanus habitat. Ad hanc commutationem locorum libentes nomina dabant et relictis aris suis trans maria sequebatur colonos senex. Res quidem non desiderat plurium enumerationem; unum tamen adiciam quod in oculos se ingerit: hec ipsa insula sepe iam cultores mutavit. Ut antiquiora, que vetustas obduxit

transierunt phocide relicta grai qui nunc
massiliam incolunt prius in hac insula
consederunt ex qua quid eos fugaverit in-
certum est utrum celi gravitas an prepotentis
ytalie conspectus an natura importuosi maris
nam in causa non fuisse feritatem accolarum
eo apparet quod maxime tunc trucibus et
inconditis gallie populis se interposue-
runt. Transierunt deinde ligures
in eam transierunt et hyspani quod ex
similitudine ritus apparet eadem enim
tegimenta capitum idemque genus cal-
ciamenti quod cantabris est et verba quedam
nam totus sermo conversatione grecorum
ligurumque a patrio descivit. De-
ducte deinde sunt civium Romanorum
due colonie altera a mario altera
a silla totiens huius aridi et spinosi
saxi mutatus est populus vix denique
invenies ullam terram quam etiamnunc
indigene colant permixta omnia et
insiticia sunt. Alius alii successit
hic concupivit quod illi fastidio fuit
ille unde expulerat eiectus est. Ita
fato placuit nullius rei eodem semper loco
stare fortunam. ¶ Adversus ipsam commu-
tationem locorum detractis ceteris incommo-
dis que exilio adherent satis hoc re-
medii putat Varro doctissimus Romanorum
quod quocumque venimus eadem rerum natura
utendum est. M. Brutus satis hoc putat
quod licet in exilium euntibus virtutes suas
secum ferre. Hec etsi quis singula parum
iudicat efficatia ad consolandum
exulem utraque in unum collata fatebi-
tur plurimum posse. Quantulum enim est quod perdi-
dimus. Duo que pulcherrima sunt quocumque
nos moverimus sequentur natura communis et
propria virtus. Id actum est mihi crede ab
illo quisquis formator universi fuit
sive ille deus est potens omnium sive
incorporalis ratio ingentium operum artifex
sive divinus spiritus per omnia maxima
ac minima equali intentione diffusus
sive fatum et immutabilis causarum inter se
coherentium series id inquam actum est
ut in alienum arbitrium nisi vilissima
quoque non caderent. Quicquid optimum
homini est id extra humanam potentiam
iacet nec dari nec eripi potest. Mundus
hic quo nichil neque maius neque ornatius rerum
natura genuit animus contemplator admi-
ratorque mundi pars eius magnificenti-
ssima propria nobis et perpetua et tam diu
nobiscum mansura quamdiu ipsi manebimus.

Alacres itaque et erecti quocumque res
tulerit intrepido gradu properemus
emetiamur quascumque terras nullum inve-
niri et intra mundum alienum homini
est. Undique ex equo ad celum erigi-
tur acies paribus intervallis omnia divina
ab omnibus humanis distant proinde dum
oculi mei ab illo spectaculo cuius
insatiabiles sunt non abducantur
dum mihi lunam solemque intueri liceat
dum ceteris inherere sideribus dum
ortus eorum occasusque et intervalla
et causas investigare velocius meandi
vel tardius spectare tot per noctem stellas
micantes et alias immobiles alias
non in magnum spatium exeuntes sed intra
suum se circumagentes vestigium quasdam
subito erumpentes quasdam igne fuso
perstringentes aciem quasi decidant
vel longo tractu cum luce multa pre-
tervolantes dum cum hiis sim et celestibus
qua homini fas est immiscear dum
animum ad cognatarum rerum conspectum
tendentem in sublimi semper habeam quantum
refert mea quid calcem. ¶ At non est
hec terra frugiferarum aut letarum arborum
ferax non magnis nec navigabilibus
fluminum alveis irrigatur nichil gignit
quod alie gentes petant vix ad tute-
lam incolentium fertilis non pretiosus
hic lapis ceditur non auri argenti-
que vene eruuntur. Angustus animus
est quem terrena delectant ad illa ab-
ducendus est que ubique apparent ubique
eque splendent et hoc cogitandum est
ista veris bonis per falsa et prave cre-
dita obstare. Quo longiores porti-
cus expedierint quo altius turres
sustulerint quo latius vicos porrexe-
rint quo depressius estivos specus
foderint quo maiori mole fastigia
cenationum subduxerint hoc plus
erit quod illis celum abscondat. In eam
regionem casus eiecit in qua lautissimum
receptaculum casa est. Ne et tu pu-
silli animi es et sordide se consolantis
si ideo id fortiter pateris quia romuli
casam nosti. Dic illud potius istud
humile tugurium nempe virtutes re-
cipit iam omnibus templis formosius
erit cum illic iustitia conspecta fuerit
cum continentia cum prudentia pietas
et omnium officiorum recte dispensandorum

rum omnium primores quos sua aetas [illegible] Altius augustus & lonis qui habet tam magn[illegible] [illegible] ubique exilium [illegible] & in quo loco [illegible] habitare [illegible]. Brutus in eo libro quem de virtute composuit ait se Marcellum vidisse Mitilenis exulantem et quantum modo natura hominis pateretur beatissime viventem nec umquam cupidiorem bonarum artium quam illo tempore. Itaque adicit visum sibi se magis in exilium ire qui sine illo rediturus esset quam illum in exilio relinqui. O fortunatiorem Marcellum eo tempore quo exilium suum Bruto approbavit quam quo rei publicae consulatum. Quantus ille vir fuit qui effecit ut aliquis exul sibi videretur quod ab exule recederet. Quantus vir ille fuit qui in admirationem sui adduxit hominem etiam Catoni suo mirandum. Idem Brutus ait Cesarem Mitilenas pretervectum quia non sustineret videre deformatum virum. Illi quidem reditum impetravit senatus publicis precibus tam sollicitus ac mestus ut omnes illo die Bruti habere animum viderentur et non pro Marcello sed pro se deprecari ne exules essent si sine illo fuissent. Sed plus multo consecutus est quo die illum exulem Brutus relinquere non potuit, Cesar videre. Contigit enim illi testimonium utriusque: Brutus sine Marcello reverti se doluit, Cesar erubuit. Num dubitas quin se ille tantus vir sic ad tollerandum equo animo exilium sepe adhortatus sit: Quod patria cares non est miserum; ita te disciplinis imbuisti ut scires omnem locum sapienti viro patriam esse. Quid porro? hic qui te expulit non ipse per annos decem continuos patria caruit? propagandi sine dubio imperii causa, sed nempe caruit. Nunc ecce trahit illum ad se Affrica resurgentis belli minis plena, trahit Hyspania que fractas et afflictas partes refovet, trahit Egyptus infida, totus denique orbis qui ad occasionem concussi imperii intentus est. Cui primum rei occurret? cui parti se opponet? Aget illum per omnes terras victoria sua. Illum suspiciant et colant gentes: tu vive Bruto miratore contentus. Bene ergo exilium tulit Marcellus nec quicquam in animo eius mutavit loci mutatio quamvis eam paupertas sequeretur; in qua nihil mali esse quisquis modo nondum pervenit in insaniam omnia subvertentis avaricie atque luxurie intelligit. Quantulum enim est quod in tutelam hominis necessarium sit, et cui deesse hoc potest ullam modo virtutem habenti? Quod ad me quidem pertinet, intelligo me non opes sed occupationes perdidisse. Corporis exigua desideria sunt: frigus summoveri vult, alimentis famem ac sitim extinguere; quicquid extra concupiscitur vitiis non usibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari profundum nec strage animalium ventrem onerare nec conchilia ultimi maris ex ignoto litore eruere. Dii istos deeque perdant quorum luxuria tam invidiosi imperii fines transcendit. Ultra Phasim capi volunt quod ambitiosam popinam instruat, nec piget a Parthis a quibus nondum penas repetivimus aves petere. Undique convehunt omnia nota fastidienti gule; quod dissolutus deliciis stomachus vix admittat ab ultimo portatur occeano; vomunt ut edant, edunt ut vomant, et epulas quas toto orbe conquirunt nec concoquere dignantur. Ista si quis despicit, quid illi paupertas nocet? si quis concupiscit, illi paupertas etiam prodest; invitus enim sanatur et si remedia ne coactus quidem recipit, interim certe dum non potest nolenti similis est. C. Cesar quem mihi videtur rerum natura edidisse ut ostenderet quid summa vicia in summa fortuna possent, centies sestertio cenavit uno die; et in hoc omnium adiutus ingenio vix tamen invenit quomodo trium provinciarum tributum una cena fieret. O miserabiles quorum palatum nisi ad preciosos cibos non excitatur. Preciosos autem non eximius sapor aut aliqua faucium dulcedo sed raritas et difficultas parandi facit. Alioquin si ad sanam illis mentem placeat reverti, quid opus est tot artibus ventri servientibus? quid mercaturis? quid vastatione silvarum? quid profundi perscrutatione? Passim iacent alimenta que rerum natura omnibus locis disposuit; sed hec velut ceci transeunt et omnes regiones pervagantur, maria traiciunt et cum famem exiguo possint sedare magno irritant. Libet dicere: quid deducitis naves? quid manus et adversus feras et adversus homines armatis? quid tanto tumultu discurritis? quid opes opibus aggeritis? Non vultis cogitare quam parva vobis corpora sint? Nonne furor et ultimus mentium error est cum tam exiguum capias cupere multum? Licet itaque augeatis census, promoveatis fines, numquam tamen corpora vestra laxabitis. Cum bene cesserit negotiatio, multum militia retulerit, cum indagati undique cibi coierint, non habebitis ubi istos apparatus vestros collocetis.

Bene ergo

[illegible] non fuit [illegible] exilium [illegible] paupertas [illegible] corpus [illegible]

Quid tecta multa congeritis? Scilicet mancipiorum substrata infeliciores erant qui sibi manu praebebant sua cibum, quibus terra cubile erat, quorum tecta nondum auro fulgebant, quorum templa nondum gemmis nitebant. Itaque tunc per fictiles deos religiose iurabatur; qui illos invocaverant ad hostem morituri ne fallerent redibant. Scilicet minus beate vivebat dictator noster qui Samnitium legatos audit cum vilissimum cibum in foco ipse manu sua versaret illa qua iam saepe hostem percusserat laureamque in Capitolini Iovis gremio reposuerat, quam Apicius nostra memoria vixit, qui in urbe ex qua aliquando philosophi velut corruptores iuventutis abire iussi sunt, scientiam popinae professus disciplina sua saeculum infecit. Cuius exitum nosse operae pretium est. Cum sestertium milies in culinam coniecisset, cum tot congiaria principum et ingens Capitolii vectigal singulis comissationibus exorbuisset, aere alieno oppressus rationes suas tunc primum coactus inspexit; superfuturum sibi sestertium centies computavit, et velut in ultima fame victurus si in sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit. Quanta luxuria erat cui centies sestertium egestas fuit! I nunc et puta pecuniae modum ad rem pertinere, non animi. Sestertium centies aliquis extimuit et quod aliis voto petitur veneno fugit. Illi vero tam pravae mentis homini ultima potio saluberrima fuit; tunc venena edebat bibebatque cum immensis epulis non delectaretur tantum sed gloriaretur, cum vitia sua ostentaret, cum civitatem in luxuriam suam converteret, cum iuventutem ad imitationem sui sollicitaret, etiam sine malis exemplis per se docilem. Haec accidunt divitias non ad rationem revocantibus, cuius certi fines sunt, sed ad vitiosam consuetudinem, cuius immensum et incomprehensibile arbitrium est. Cupiditati nichil satis est, naturae satis est etiam parum. Nullum ergo paupertas exulis incommodum habet; nullum enim tam inops exilium est quod non alendo homini abunde fertile sit. Vel in veste aut domum desideraturus exul? Si haec quoque ad usum tantum desiderabit, neque tectum ei deerit neque velamentum; aeque enim exiguo tegitur corpus quam alitur; nichil homini natura quod necessarium faciebat fecit operosum. Sed desiderat saturatam multo conchilio purpuram, intextam auro variisque coloribus distinctam et artibus: non fortunae iste vitio sed suo pauper est. Etiam si illi quicquid amisit restitueris nichil ages; plus enim restituto deerit ex eo quod cupit quam exuli ex eo quod habuit. Sed desiderat aureis fulgentem vasis supellectilem et antiquis nominibus artificum argentum nobile, aes paucorum insania pretiosum et servorum turbam, quae quamvis magnam domum angustet, iumentorum corpora differta et coacta pinguescere et nationum omnium lapides: ista congerantur licet, numquam explebunt inexplebilem animum, non magis quam ullus sufficiet humor ad satiandum eum cuius desiderium non ex inopia sed ex aestu ardentium viscerum oritur; non enim sitis illa sed morbus est. Nec hoc in pecunia tantum aut alimentis evenit; eadem natura est in omni desiderio quod non ex inopia sed ex vitio nascitur; quicquid illi congesseris, non finis erit cupiditatis sed gradus. Qui continebit itaque se intra naturalem modum paupertatem non sentiet; qui naturalem modum excedet, eum in summis quoque opibus paupertas sequetur. Necessariis rebus et exilia sufficiunt, supervacuis nec regna. Animus est qui divites facit; hic in exilia sequitur, et in solitudinibus asperrimis cum quantum satis est sustinendo corpori invenit, ipse bonis suis habundat et fruitur. Pecunia nichil ad animum pertinet, non magis quam ad deos immortales. Omnia illa quae imperita ingenia et nimis corporibus suis addicta suspiciunt, lapides, aurum, argentum et magni levatique mensarum orbes, terrena sunt pondera, quae non potest amare sincerus animus ac naturae suae memor, levis ipse, expers curae et quandoque emissus fuerit ad summa emicaturus. Interim quantum per moras membrorum et hanc circumfusam gravem sarcinam licet, celeri et volucri cogitatione divina perlustrat. Ideo quod nec exulare umquam potest, liber et deis cognatus et omni mundo omnique aevo par. Nam cogitatio eius circa omne caelum et in omne praeteritum futurumque tempus immittitur. Corpusculum hoc, custodia et vinculum animi, huc atque illuc iactatur; in hoc supplicia, in hoc latrocinia, in hoc morbi exercentur; animus quidem ipse sacer et eternus est et cui non possit inici manus. Nec me putes ad elevanda incommoda paupertatis, quam nemo gravem sentit nisi qui putat, uti tantum praeceptis sapientium: primum aspice quanto maior pars sit pauperum, quos nichilo notabis tristiores sollicitioresque divitibus

... animus vestis quam eo levius sit quod animus illorum in pauciora distringitur. Transeamus nunc ad opes; non obveniunt ad locupletes; quam multa tempora sunt quibus pauperibus similes sunt. Circumcisae sunt peregrinantium sarcinae, et quotiens festinationem necessitas itineris exigit, comitum turba dimittitur. Militantes quotam partem rerum suarum secum habent, cum omnem apparatum castrensis disciplina submoveat. Nec tantum condicio illos temporum aut locorum inopia pauperibus exaequat; sumunt quosdam dies, cum iam illos divitiarum taedium cepit, quibus humi cenent et remoto auro argentoque fictilibus utantur. Dementes, hoc quod aliquando concupiscunt semper timent. O quanta illos caligo mentium, quanta ignorantia veritatis excaecat, quam voluptatis causa imitantur. Me quidem, quotiens ad antiqua exempla respexi, paupertatis uti solaciis pudet, quoniam quidem eo temporum luxuria prolapsa est ut maius viaticum exulum sit quam olim patrimonium principum fuit. Unum fuisse Homero servum, tres Platoni, nullum Zenoni, a quo coepit Stoicorum rigida ac virilis sapientia, satis constat. Num ergo quisquam eos misere vixisse dicet, ut non ipse miserrimus ob hoc omnibus videatur? Menenius Agrippa, qui inter patres et plebem publicae gratiae sequester fuit, aere collato funeratus est. Atilius Regulus, cum Poenos in Africa funderet, ad senatum scripsit mercenarium suum discessisse et ab eo desertum esse rus; quod senatui publice curari, dum abesset Regulus, placuit. Fuitne tanti servum non habere ut colonus eius populus Romanus esset? Scipionis filiae ex aerario dotem acceperunt, quia nihil illis reliquerat pater; aequum mehercule erat populum Romanum tributum Scipioni semel conferre, cum a Carthagine semper exigeret. O felices viros puellarum, quibus populus Romanus loco soceri fuit. Beatiores istos putas quorum pantomimae deciens sestertio nubunt quam Scipionem, cuius liberi a senatu, tutore suo, in dotem aes grave acceperunt? Dedignatur aliquis paupertatem cuius tam clarae imagines sunt? Indignatur exul aliquid sibi deesse, cum defuerit Scipioni dos, Regulo mercenarius, Menenio funus, cum omnibus illis quod deerat ideo honestius suppletum sit quia defuerat? His ergo advocatis non tantum tuta est sed etiam gratiosa paupertas.

Respondere potest: quid artificiose ista diducis, quae singula sustineri possunt, collata non possunt? Commutatio loci tolerabilis est si tantum locum mutes; paupertas tolerabilis est si ignominia abest, quae etiam

Hec p[ro]b[a]t q[uod] paupertas non facit [illegible] paupertas. idem etiam p[ro]bat [illegible] et contemptus [illegible]

sola opprimere animos solet. Adversus hunc, quisquis me malorum turba terrebit, his verbis utendum erit: Si contra unam quamlibet partem fortunae satis tibi roboris est, idem adversus omnes erit. Cum semel animum virtus induravit, undique invulnerabilem praestat. Si avaritia dimisit, vehementissima generis humani pestis, moram tibi ambitio non faciet. Si ultimum diem non quasi poenam sed quasi naturae legem aspicis, ex quo pectore metum mortis eieceris, in id nullius rei timor audebit intrare. Si cogitas libidinem non voluptatis causa homini datam sed propagandi generis, quem non violaverit hoc secretum et infixum visceribus ipsis exitium, omnis alia cupiditas intactum praeteribit. Non singula vitia ratio sed pariter omnia prosternit; in universum semel vincitur.

Ignominia tu putas quemquam sapientem moveri posse, qui omnia in se reposuit, qui ab opinionibus vulgi secessit? Plus etiam quam ignominia est mors ignominiosa. Socrates tamen eodem illo vultu quo aliquando solus triginta tyrannos in ordinem redegerat carcerem intravit, ignominiam ipsi loco detracturus; neque enim poterat carcer videri in quo Socrates erat. Quis usque eo ad conspiciendam veritatem excaecatus est ut ignominiam putet Marci Catonis fuisse duplicem in petitione praeturae et consulatus repulsam? Ignominia illa praeturae et consulatus fuit, quibus ex Catone honor habebatur. Nemo ab alio contemnitur nisi a se ante contemptus est. Humilis et proiectus animus sit isti contumeliae opportunus; qui vero adversus saevissimos casus se extollit et ea mala quibus alii opprimuntur evertit, ipsas miserias infularum loco habet, quando ita affecti sumus ut nihil aeque magnam apud nos admirationem occupet quam homo fortiter miser.

Ducebatur Athenis ad supplicium Aristides, cui quisquis occurrerat deiciebat oculos et ingemiscebat non tamquam in hominem iustum sed tamquam in ipsam iustitiam animadverteretur. Inventus est tamen qui in faciem eius inspueret. Poterat ob hoc moleste ferre quod sciebat neminem id ausurum puri oris; at ille abstersit faciem et subridens ait comitanti se magistratui: Admone istum ne postea tam improbe oscitet. Hoc fuit contumeliam ipsi contumeliae facere. Scio quosdam dicere contemptu nihil esse gravius, mortem ipsis potiorem videri. His ego respondebo et exilium saepe contemptione omni carere: si magnus vir cecidit, magnus iacuit; non magis illum contemni quam aedium sacrarum ruinae calcantur, quas religiosi aeque ac stantes adorant.

Nihil meo nomine mihi habes nisi lacrima quod
te in miserias lacrimas agat scio ut tale me
destituerent. Sed ad duo, ut dixi, id te urget
quod presidium aliquod videris amisisse aut quod
desiderium ipsum per se pati non potes. Prior
pars mihi leviter perstringenda est. Novi enim animum
tuum nihil in suis preter ipsos amantem. Viderint
ille matres que potentiam liberorum muliebri
impotentia exercent, que, quia feminis honores
non licet gerere, per illos ambitiose sunt, que
patrimonia filiorum et exhauriunt et ca-
ptant, que eloquentiam commodando aliis fa-
tigant. Tu liberorum tuorum bonis plu-
rimum gavisa es, minimum usa. Tu liberalitati
nostre semper imposuisti modum, cum tue non im-
poneres. Tu filia familie locupletibus
filiis ultro contulisti. Tu patrimonia nostra
sic administrasti ut tamquam in tuis labora-
res, tamquam alienis abstineres. Tu gra-
tie nostre tamquam alienis rebus utereris pepercisti,
et ex honoribus nostris nichil ad te nisi vo-
luptas et impensa pertinuit. Numquam indul-
gentia ad utilitatem respexit. Non potes
itaque erepto filio desiderare que
in salvo numquam ad te pertinere duxisti.
Illo omnis consolatio mihi vertenda est, unde
vera vis materni doloris oritur: Ergo comple-
xu filii karissimi careo, non conspectu eius,
non sermone possum frui. Ubi est ille quo
viso tristem vultum relaxavi, in quo omnes
sollicitudines meas deposui? Ubi col-
loquia quorum inexplebilis eram? Ubi stu-
dia quibus libentius quam femina, fami-
liarius quam mater intereram? Ubi ille occursus,
ubi matris semper puerilis hilaritas?
Adicis istis loca ipsa gratulationum
et convictuum et, ut necesse est, efficacissi-
mas ad vexandos animos recentis conversa-
tionis notas. Nam hoc quoque adversus te cru-
deliter fortuna molita est, quod te ante ter-
tium demum diem quam perculsus sum securam
nec quicquam tale metuentem digredi vo-
luit. Bene nos longinquitas locorum
diviserat, bene aliquot annorum absentia
huic te malo preparaverat. Redisti non
ut voluptatem ex filio perciperes, sed ut
consuetudinem desiderii perderes. Si multo ante ab-
fuisses, fortius tulisses, ipso intervallo
desiderium molliente. Si non recessisses,
ultimum certe fructum biduo diutius
videndi filium tulisses. Nunc crudele
fatum ita composuit ut nec fortune mee
interesses nec ~~assuesc~~ absentie assue-
sceres. Sed quanto ista duriora sunt, tanto

maior tibi virtus advocanda est, et ve-
lut cum hoste noto ac sepe iam vi-
cto acrius congrediendum. Non ex in-
tacto corpore tuo sanguis hic fluxit:
per ipsas cicatrices percussa es. Non est
quod utaris excusatione muliebris nominis,
cui pene concessum est immoderatum in
lacrimas ius, non immensum tamen. Et ideo
maiores decem mensium spatium lugen-
tibus viris dederunt, ut primam mulie-
bris meroris publica constitutione deci-
deret. Non prohibuerunt luctus, sed finierunt.
Nam et infinito dolore, cum aliquem ex
karissimis amiseris, affici stulta indulgen-
tia est, et nullo inhumana duricia. Opti-
mum inter pietatem et rationem temperamentum est, et sentire
desiderium et opprimere. Non est quod ad
quasdam feminas respicias, quarum tristiciam
semel sumptam mors finivit. Nosti quasdam
que amissis filiis imposita lugubria
numquam exuerunt. A te plus exigit vita
ab initio fortior. Non potest muliebris
excusatio contingere ei a qua omnia mulie-
bria vitia abfuerunt. Non te maximum
seculi malum, impudicitia, in numerum plurium
adduxit; non gemme a te, non marga-
rite flexerunt; non tibi divitie
velut maximum generis humani bonum
refulserunt; non te, bene et severa
institutam domo, periculosa etiam probis
peiorum detorsit imitatio; numquam te fe-
cunditatis tue, quasi exprobraret etatem,
puduit, numquam more aliarum, quibus omnis
commendatio ex forma petitur, tumescentem
uterum abscondisti quasi indecens onus,
nec intra viscera tua conceptas spes
liberorum elisisti. Non faciem coloribus
ac lenociniis polluisti; numquam tibi
placuit vestis que nichil amplius nudaret
cum poneretur. Unicum tibi ornamentum,
pulcherrima et nulli obnoxia
etati forma, maximum decus visa est pu-
dicitia. Non potes itaque ad optinendum
dolorem muliebre nomen pretendere, ex quo
te tue virtutes seduxerunt. Tantum debes
a feminarum lacrimis abesse quantum a vi-
tiis. Ne femine quidem te sinent intha-
bescere vulneri tuo, sed leviter necessario
merore cito defunctam iubebunt exsur-
gere, si modo illas intueri voles feminas
quas conspecta virtus inter magnos viros
posuit. Corneliam ex xii liberis
ad duos fortuna redegerat; si numerare
funera Cornelie velles, amiserat
x; si estimares, amiserat Graccos. Flentibus

tui esse se et factum eius ex eminentibus
uerba dixit ne fortunam accusaret que
sibi filios generosos dedisset. Talia scire
debuit ista qui dixit in oratione Ci
ceronis tue mee maledictis quoniam nec pre
terit multo iam uox matris inde acrior
filiis magna exhibebat generosos natales
in ui et funera. Rutilia tecum filius
secuta est in exilium et usque eo fuit
indulgentia constricta ut mallet ex
illis pati quam desiderium nunc situ in primum
quam in filio reddit. Gaudeo iam redu
ce et in rem publicam florentem fore
hoc tempus concupisce quam secunda est. Recte itaque
lucrinas eius post electum filium nolite
in expulso virtute ouidi in amisso
prodesse nam et in illa ea pre te de
fuit et mecum in tristicia supplicatione
stultorum detinuit. Cum hiis te
inducere servimus nolo quam multi se
min tanta res cum in iocunda comprime
dicam quod egisti nec optime sequitur exceptum.
Ratio rerum non est in una parte ut
illum affectum sine me nunc me uel cum qui
ex dolore nasci sciveris et aduersus
omne remedium consumaris uasseris
inter illum aspirare et devorare con
ditus corpus tuus concepisti factum quam uestitu
lacrime profundis ludis inter a
gladiatoribus autem omnibus contra illa
inter ipsa quibus aduota spectacula le
uis aliqua desiderii uacata sub rui
nis melius est uincere illum quam fallere. Non
qui dilusus et uoluptatibus huiusmodi occupa
tionibus abductus est refugit et ipsa
quiete inspectu ad semetipsum reducit
et consilio rerum recepit in spectum corpore
Non sunt itaque tibi illa uio stratus quibus
usus es multos sicut ut peregrinatione
te uel longa de fuciatis uel amenitate de
lectes uel rerum cum prouidentia diligentia
pro primoris. cum frustra te uel sp
occupes tempus ut se nouo te aliquo
negocio implices. Quia ista ad exiguum
momentum prosunt remedium doloris
si impedimenta sunt. Ergo ait malo
illum desinere quam decipi. Ut tu illo te
duce quo omnibus qui fortunam fugiunt
confugiendum est ad liberalia studia. Illa
sanabunt uulnus tuum illa omnem tristitiam
tibi euellet. Hiis ex si nunquam assueuisses
nunc utendum erat. Sed quantum tibi pris
meus aliquis rigor permisit omnes bo
nas artes non quidem comprehendisti alti
gisti tamen. Utinam quidem uirorum optimus pater
meus minus maiorum consuetudini de
ditus uoluisset te preceptis sapientie erudiri

potius quam imbui. Non parandum est ut esset au
xilium contra fortunam sed prefendum. Propter istas tamen
que non ad sapientiam utuntur sed ad luxuriam
instruunt minus te indulgere studiis
passus est. Beneficio tamen rapacis ingenii
plus quam pro tempore hausisti. Iacta sunt disciplinarum
omnium fundamenta. Nunc ad illa reuerte
nam te prestabunt. Ille consolabuntur. Ille
delectabunt. Ille si bona fide in animum
intrauerint nunquam amplius intra
bit dolor, nunquam sollicitudo, nunquam
afflictionis irrite superuacua uexatio.
nulli horum patebit pectus tuum. Nam ceteris
uitiis iam pridem preclusum est. Hec quidem
certissima presidia sunt et que sola te fortune
eripere possunt. Sed quia dum in illum portum
quem tibi studia promittunt peruenis
adminiculis quibus innitaris opus est. Uolo
interim solatia tua tibi ostendere. Respice
fratres meos quibus saluis fas tibi
non est accusare fortunam. In utroque habes
quod te diuersa uirtute delectet. Alter
honores industria consecutus est. Alter sapienter
contempsit. Acquiesce alterius filii dignitate
alterius quiete utriusque pietate. Noui
fratrum meorum intimos affectus. Alter in hoc
dignitatem exaltat ut tibi ornamento sit.
Alter in hoc se ad tranquillam quietem
uitam recepit ut tibi uacet. Bene
liberos tuos et in auxilium et ob
lectamentum fortuna disposuit. Potes
alterius dignitate defendi. Alterius
uacatione frui. Certabunt in te officiis
et unius desiderium duorum pietate
supplebitur. Audacter possum promittere.
Nichil tibi deerit preter numerum. Ab hiis et
nepotes quoque respice. Marcum blandissimum
puerum ad cuius conspectum nulla potest du
rare tristitia. Nichil tam magnum nichil
tam recens in cuiusquam pectore fuit quod non
circumfusus ille permulceat. Cuius non lacrimas
illius hilaritas supprimat. Cuius non
contractum sollicitudine animum illius ar
gutie soluat. Quem non in iocos uoca
bit illa lasciuia. Quem non in se conuertet
et abducet infixum cogitationibus
illa nec ulla satietate garrulitas. Deos
oro contingat huic habere nobis superstitem.
In me omnis fatorum crudelitas lassata
consistat. Quicquid matri dolendum fuit
in me transierit. Quicquid auie in me. Flo
reat reliqua in suo statu turba. Nichil
de orbitate nil de condicione mea querar.
Fuerim tantum nichil amplius doliture domus
piamentum. Tene in gremio cito tibi
daturam pronepotes Nouatillam quam
sic in me transtuleram sic meam scripseram

vt posset videri q me admisit corpus sal
uo pte pupillas habet et p me dilige
Abstulit illi nup fortuna virum tua
pt efficet pietas ut perdidisse te amicus
doleat sy no sentiat Nec mo est eius
co pauc huic formam Atq propterea
desiderat que actus impsuit crebris
Q ius assuescat sermonibus ad tuu figat
arbitriu alterius sibi dabis tu si intel
dederis pt alium. hec tibi iam solemne
officium premedio erit Nos pz u gaudz
pie dolentes a solicitudine grate u
te ord a' in ata occupat' Nugarez int
mag solatia prez qd tua si ab est
nunc ly ex affectu tuo qd illis inest
cogita intelliges quo insq sit te illa
suad qm ne impedi Axiones te i mo
dica ius dolorem nascit et sequi te
iubebit prez cogita tui tu quidem tot
nepotes pronepotes q dando effeci
sti ne prima eris Consumatio ty etatis
acte felicitas inte ultima illo uno nepote
z te q uxeris qui Camerum adhuc
solatiu tuu carueris sorores tua id
fidelissima portus e in quo ob tuxe tue
p ndumsp tussorint Illu enim oibus
nobis matiny cu actu lacrimas tuas
ini fauisti i lynq pmu respiciasti i illa
qd cessas tuas sequi i mea ty pura
tu sy p te dolet Illius manibus
i verbis platus pez ill ius p matiorem
intricto plogu tps eger qualui
Illa p que sura sua ipz sua ostendit
et que ne simois qdo a clae salu
tatiois sb stinuit pudiciaz piue in
at indulgentia verecundiaz Nichil illi
pe ducto inte genus ul mo destia et
i tata formaz potulentia vu sera inch
quies inch sancti et ad ornu repositi
mores obstitorit qo iuq ambicosa
p me fiet hc z iur tenia salutud qo
resistant Illi cpm polres te uige illius
tenebrissimis amplexibus alliga Dolent
mentres en q marie diligit fugere
et lib te doloni suo opere Qui adilla
te q cogitamus oferi Sine suade
ipsi habitu noles sine de ponere
aput illa nceies ul finez doloris
tui ul comites Est si porcia pstu
ssime ferme ngm lig pano te int
p futo inceroe qsimul et cary tibi fuimz
tunq ego tes speculaz sui narrabit
Iz iuq vir amiserat auu tulu iuiq
tui virgo inn pserat i ipo q uibe
navigatione tulit ty code tpe et
luctu et lucru Dimeris q te pestabis
coru eius naufragia euexit Qui intiory

egregia opera i obscuro tacent Sit
hunc illa simplex admirandis vir
tutibus contigisse antiquitatibus qua ingenio
etiamnunc celebrantur vxor que ablata
mulieribus al oblita z inclueens sir
mi sibi mari caput suu pectus pse
pultu obiecit et dum cogitat caret
de viri fine inch de suo timuit no
bilitu tormentis omnis q se p coniuge
nitariaz dedit hec amplius z dis
me inte seplt pito opere cuncte
amor qui parando magis redimit
Post h uos mira q p sedeti aurum
quibus egyptu maritus eius obtinuit
inuq i publico q spetaz nemem
p initiale i domu sua admisit
nech u uiro petiit ineh asse peti pa
ssa z illiuq loqueretur et i cotidianis
p sesto mge inosy p incia i quia
tes qui intranee clpaz no effugere
infamiaz velut puncto vnius sitatis
alium suspoit Et qd illi difficilium
B tui tes pectorum salies placent oes
voy lxerciaz gerunt et hoc plez
sibi cpm inq speret se optat intru
erat si p vni alios illa pinia p
basse plus z q insinuat h no id
refero ut laudes eius equaris qd
alia sibi potius z q p te tu sitire
Sz ut intelligas magni aiu esse fe
minaz quia no ambitio no auaricia
comites dit potens et posteris
meruerunt Nos nectus mores eas exper
mata naue naufragium sine spita
tez d' trunt qo unde exam una hec
sio cepit quae inde exiret se p ag
esseret hinc paret virtute exhibe
ab eis et dum in luctu recipias et
id agas ne quis te putet ptus
tui peniter Dolet q uere z tu
oid seterorum cogitasis ty tuas ob
inde ad me vertere ne q q pluis
ex liberis tuis frequentius tibi obsuai
no q illi ing tanq sunt se quia
nulle z mariu sepius ad id uenire
qd dolet quidl me regites erit
pe leta et gaudere velut optis
rebus Sint eo apud quod aus ois
occupationes ex perez alibus sinis
uacat et ino se i lemoribus stu
dys oblectat Quo adq pro caude
sua primisq naz veri audus
insignitas pmu sibi q ea quit

dem quod [illegible] in suis maius [illegible] quam
[illegible] altiores et rectius [illegible] quam
telum [illegible] plenum formidinis me
[illegible] per spatia et tecto ne [illegible] flu
[illegible] flatibus ac [illegible]
[illegible] ac gradiens iactu [illegible]
[illegible] spatium [illegible] humilioribus
ad summa [illegible] et [illegible]
spectaculo fruitur [illegible]
[illegible] quod fuit [illegible] uadit [illegible]
bus [illegible]

Epithaphium Senece

Cura labor meritum sumpti pro munere honores
Ite alias post hac sollicitate animas
Me procul a vobis deus evocat illicet actis
Rebus terrenis hospita terra vale
Corpus avara tamen solemnibus accipe saxis
Namque animam celo reddimus ossa tibi

Incipit liber primus Senece ad Novatum fratrem suum de Ira primus

Exegisti a me Novate ut scriberem quemadmodum posset ira leniri. Nec immerito mihi videris hunc precipue affectum pertimuisse maxime ex omnibus tetrum ac rabidum. Ceteris enim aliquid quieti placidique inest, hic totus concitatus et in impetu doloris armorum sanguinis suppliciorum minime humana furens cupiditate dum alteri noceat sui negligens, in ipsa irruens tela et ultionis secum ultorem tracture avidus. Quidam itaque ex sapientibus viris iram dixerunt brevem insaniam. Eque enim impotens sui est, decoris oblita, necessitudinum immemor, in quod cepit pertinax et intenta, rationi consiliisque preclusa, vanis agitata causis, ad dispectum equi verique inhabilis, ruinis simillima que super id quod oppressere franguntur. Ut scias autem non esse sanos quos ira possedit, ipsum illorum habitum intuere. Nam ut furentium certa indicia sunt audax et minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquiete manus, color versus, crebra et vehementius acta suspiria, ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant ac micant oculi, multus ore toto rubor exestuante ab imis precordiis sanguine, labra quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac surriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum seipsos torquentium sonus, gemitus mugitusque et parum explanatis vocibus sermo preruptus et complose sepius manus et pulsata humus pedibus et tot[um]

corpus [concitum] magnasque ire minas agens, foeda visu et horrenda facies depravantium se atque intumescentium. Nescias utrum magis detestabile vitium sit an deforme. Cetera licet abscondere et in abdito alere, ira se profert et in faciem exit, quantoque maior, hoc effervescit manifestius. Non vides ut omnium animalium simul ad nocendum insurrexerunt precurrunt note ac tota corpora solitum quietumque egrediuntur habitum et feritatem suam exasperant. Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu, taurorum cornua iactantur in vacuum et arena pulsu pedum spargitur, leones fremunt, inflantur irritatis colla serpentibus, rabidorum canum tristis aspectus est. Nullum est animal tam horrendum tam perniciosumque natura ut non appareat in illo simul ira invasit nove feritatis accessio. Nec ignoro ceteros quoque affectus vix occultari, libidinem metumque et audaciam dare sui signa et posse prenosci. Neque enim ulla vehementior intrat agitatio que nihil moveat in vultu. Quid ergo interest? Quod alii affectus apparent, hic eminet. Iam vero si effectus eius damnaque intueri velis, nulla pestis humano generi pluris stetit. Videbis cedes ac venena et reorum mutuas sordes et urbium clades et totarum exitia gentium et principum sub civili hasta capita venalia et subiectas tectis faces nec intra menia coercitos ignes sed ingentia spatia regionum hostili flamma relucentia. Aspice nobilissimarum civitatum fundamenta vix notabilia: has ira deiecit. Aspice solitudines per multa milia sine habitatore desertas: has ira exhausit. Aspice tot memorie proditos duces mali exempla fati. Alium ira in cubili suo confodit, alium intra sacra mense iura percussit, alium intra leges celebrisque spectaculum fori lancinavit, alium filii parricidio dare sanguinem iussit, alium servili manu regalem aperire iugulum, alium in cruce membra diffindere. Et adhuc singulorum supplicia narro: quid si tibi libuerit relictis in quos ira viritim exarsit cesas gladio contiones et plebem immisso milite contrucidatam et in perniciem promiscuam totos populos capitis damnatos [illegible] de [illegible] et auctoritatem contemnentes [illegible] gladiatoribus [illegible] et tam inique ut iniuriam putet

[illegible] primus liber [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probat [illegible] [illegible] probat [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] probat [illegible] non esse utile [illegible] [illegible]

sp non libeat sicut contemni se iudicant
et multu gestu ardore appetitatore ias
usariu libet orat quod etiam non est ira
sed irq · sicut puerorum · qui si ceciderit
iram ubera volunt et sepe nesciunt
quidam tui irascaris, sed tu irascitur sine
ra et tu iniuria ut tu si aliqui impie
ipse ut si alicui pene cupiditate detruditur
ita mutacoe plagam et pulsatione
se pracitu latronis placari et falsa
ultione fluens dolore tollit ira sicut
inquit sepe non illis qui leserunt
qui lesuri sunt · ut scias iram non ex
iniuria nasci · verum ex nasci nos tesum
lesum sed ipsa cogitatione nos ledimus
et in iniuria qui scitis et iam sunt ut
scias inquit non est iram pene cupiditate
in finissimi sepe postremis irascitur
et pena concupiscit · quam non sperat
Rursum dixit cupiditate est pene
exigende · non facultate · concupiscit at
hic et quod non potest desiderans tam
hanc hominibus et que penat sumi hominis
sponte non possit nisi novit potentes
sumi Aristotiles similiter non multum
autem abest dicit ut iram esse cupiditatem
doloris reponendi denuo uti iram et
hunc similiter inpsit eloqui loqui est
in primis scias irasci ut iniuria
irritatus ut pene doloris pre alicui
Nam cessi si hic effectus · non hic pelus
ad dicendum scias ira nocere et quia pe
hominem illa cui sit iniuria voi · unius
sed nasci ut ubi voi loci et superbi
hic ut fere rabie feritate · in quantum iram
quidam non magis quam luxuriam et in quadam
voluptates intemperatores hominis sit illo
et ut credas ille qui dicit illo aperiat
scit incunt · non fide in · corona ut
tamen in vite fortibus vesi irasci dicit
natura in pugna · irasci demum magis
sicut et ignoscere contra qualia hominis
affectibus traxerunt hunc aut felices viros
quidam impulsus Alioquin si amor in illis
esset et odium esset si avaricia et simul
tas · si dissentio et concordia quorum
aliqua in illis est extat vestigia
Veterum humanorum pectorum bona spes una
laetis sunt · ullis in homini esse sua pecunia
est providencia diligentia cogitatio
ut cum virtutibus humanis certa · sed cetera
vicijs prohibita sunt · tota illorum ut et
alia ut forme habitudine dissimiles
est Nequirem id et puerile · alias dicitur ut
non est quod sed non explanabit et perfla
ta et voces inefficax est lingua fiat

iniquitas quod in quoties uolens saluta
Ita ipsi puerile pars similis · pars et
actu capit quo in pueris species ex quo
quibus ad imperium reuocare sed tibi das
et confusas exe eo per eius aliarum tenuit
tus ex rechcedetes sunt · inctus ac
sollicitudines ex et tristicia et ira
non sunt · sed hys quedam similia me sentire
et paruere quod pascuntur et confici
tu discessu quod uesanio · statim quies
sopor eas sequitur ¶ Denuo est ira
satis explicatum est quod dixit rabiem
tudia apparet · quo ebrius ab excesso
sed et furens a timido · iratus pe
est iracundus · iracundus non sit aliquis
iratus non est. Possuerat quam pluribus
generibus in species iram distinguunt
quod apud nos nomina sua non habent
pectibus quod sit amarum nos acerba
et dicimus · ut unum stomachosum rabi
osum ¶ Clamosum difficilem asperum
quedam iram dicere sunt · inter haec non
vos ponges · hic delicata · innumerabile
genus · quedam non sunt · iratque inter cla
mores condat · quedam non minus pertinaciter
inter se ceteros quedam sine magna
vice parcioris · quedam in verum maledic
dictorum ex amaritudine effusa quedam
ultra quam querelas et auersationes non
excedit · quedam alte graues sunt et
interius uerse · mille alie species
sunt mali multiplicis ¶ Verum cetera
questio · An in ullum aliud animal quam in ho
minem cadet quod ab iracundia distat
et quod eius species ceterarum earumque
tum ira sedent nascitur et an utilis
sit aliqua parte retinenda an sed na
ma tamen est si hominis inspexerimus
quo quid est mitius tum in recto animo
bitus est Denuo autem ira crudelius est
homo aliorum amatius Verum ira infe
stus homo in idem correptio mutuum genitus
est ira in exitium · hic congregari vult
illa discedere · hic prodesse · illa nocere
hic et ignotis succurrere · illa et clari
simos petere hic aliorum in commodis
ut in pedes se prodire est illa in pericu
lum modo deducat · descendere
Quis igitur magis naturam ignorat re
quam qui optimo eius et opere et emen
datissimo hoc ferum ac perniciosum inimi
cissimum · ita ut dixi auida pene
cum cupidine in se paratissime
hominis pectore nunc sedem eius nec
est Diximus non humana natura constat

et concordia ut trahat se mutuo amore
in fedus auxiliumque commune constringit. Quid
ergo non aliquando castigatio necessaria est? Quidni?
Sed hec sincera cum ratione. Non enim nocet
sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quedam
hastilia detorta ut corrigamus
sed explicemus elidimus, sic ingenia
vicio prava dolore corporis animique
corrigimus. Nempe medicus primo in
levibus vitiis temptat non multum
ex cotidiana consuetudine inflectere
et cibis potionibus exercitationibus
ordinem imponere ac valitudinem
tantum mutata vite dispositione firmare. Proxi-
mum est ut modus proficiat. Si modus et or-
do non proficit, subducit aliqua et circum-
cidit. Si non adhuc quidem respondet, inter-
dicit cibis et abstinentia corpus exho-
nerat. Si frustra molliora cesse-
runt, ferit venam membrisque si ad-
herentia nocent et morbum diffun-
dunt manus affert, nec ulla dura curatio est
videtur cuius salutaris effectus
est. Ita legum presidem civitatisque recto-
rem decet quamdiu potest verbis et molli-
oribus hiis ingenia curare ut fa-
cienda suadeat cupiditatemque honesti
et equi conciliet animis faciatque
viciorum odium, pretium virtutum; transeat
deinde ad tristiorem orationem qua mone-
at adhuc et exprobret, novissime
ad penas et has adhuc leves
et revocabiles decurrat; ultima
supplicia sceleribus ultimis ponat,
ut nemo pereat nisi quem perire et pereun-
tis sit. Hoc uno medentibus erit dissi-
milis, hic dampnatos cum dedecore
et traductione vite exigit, non quia
delectetur ullius pena — procul enim est a sa-
piente tam inhumana feritas — sed ut
documentum omnium sit, et qui vivi no-
luerunt prodesse, morte certe eorum res
publica utatur. Non est ergo natura hominis pene
appetens; ideo nec ira quidem secundum naturam hominis,
quia pene appetens est. Et Platonis ar-
gumentum afferam — quid enim nocet alienis
uti ex parte qua nostra sunt? Vir in-
quit bonus non ledit. Pena ledit.
Bono ergo pena non convenit, ob hoc nec
ira, quia pena ire conveniens. Si vir
bonus pena non gaudet, non gaude-
bit nec eo quidem affectu cui pena
voluptati est. Ergo non est naturalis ira. Numquid
quamvis non sit naturalis ira assumenda est

quia utilis sepe sit sumit attollit
animos et incitat, nec quicquam sine illa ma-
gnificum in bello fortitudo gerit
nisi hinc flamma subdita est et hic stimulus
agitavit misitque in pericula audaces.
Optimum itaque quidam putant tempe-
rare iram, non tollere, eoque detracto quod ex-
undat ad salutarem modum cogere;
id vero retinere sine quo languebit actio et
vis ac vigor animi resolvetur. Primum fa-
cilius est excludere perniciosa quam regere et non
admittere quam admissa moderari. Nam
cum se in possessione posuerunt, potentiora
rectore sunt nec recidi se minuive patiuntur.
Deinde ratio ipsa cui freni traduntur, ta-
mdiu potens est quamdiu diducta est ab affecti-
bus. Si immiscuit se illis et inquinavit,
non potest continere quos summovere potuisset.
Commota enim semel et excussa mens ei servit
quo impellitur. Quarundam rerum initia in
nostra potestate sunt, ulteriora nos vi sua rapi-
unt nec regressum relinquunt. Ut in pre-
ceps datis corporibus nullum sui arbi-
trium est, nec resistere morarive deiecta
potuerunt, sed consilium omne et penitentiam
irrevocabilis precipitatio abscidit et
non licet eo non pervenire quo non ire licuis-
set, ita animus si in iram amorem alios-
que se proiecit affectus, non permittitur reprimere
impetum; rapiat illum oportet et ad imum
agat pondus suum et viciorum natura procli-
vis. Optimum est primum irritamentum ire pro-
tinus spernere ipsisque repugnare seminibus
et dare operam ne incidamus in iram.
Nam si cepit ferre transversos, difficilis
ad salutem recursus est, quoniam nihil rationis est
ubi semel affectus inductus est iusque illi
aliquid voluntate nostra datum est; faciet
de cetero quantum volet, non quantum permiseris.
In finibus hostis arcendus est; nam cum in-
travit et portis se intulit, modum
a captivis non accipit. Neque enim sepo-
situs est animus et extrinsecus spectat
affectus ut illos non patiatur ultra quam oportet
procedere, sed in affectum ipse mutatur. Ideo-
que non potest utilem illam vim et salu-
tarem, proditam iam infirmatamque revoca-
re. Non enim, ut dixi, separatas ista
sedes suas diductasque habent, sed affectus
et ratio in melius peiusque mutatio animi
est. Quomodo ergo ratio occupata et oppressa
viciis resurget que ire cessit? Aut quem-
admodum ex confusione se liberabit in qua
peiorum mixtura prevaluit? Sed quidam
inquit in ira se continent. Utrumne ita
ut faciant nihil eorum que ira dictat aut

ut quid si in se servitutem ratio non est et ad actiones rerum necessaria ira quam nobis sine ratione aliquid ratione habet adiuvantibus? Aut in istis valentior est quam ira, si infirmior valentior, quo illi modum rerum potestis ponere cum pares vel imbecilliores non soleant. Si infirmior est, sine hac per se ad regendum affectus sufficiat ratio, nec desideraret imbecillioris auxilium. At iratus consilio constat sibi et se continet. Quo tunc iam ira evanescat et sua sponte decedit, non in ipso fervore est, tunc enim potentior est. Quid ergo? non aliquando et in ira quoque dimittit incolumes intactosque quos oderat et a nocendo abstinet? Facit. Quando? cum affectus repercussit affectum et aut metus aut cupiditas aliquid impetravit. Non rationis tunc beneficio quievit, sed affectuum infida et mala pace. Deinde nichil habet in se utile nec acuit animum ad res bellicas; numquam enim virtus vitio adiuvanda est se contenta. Quotiens impetu opus est, non irascitur sed exurgit et in quantum putavit opus esse concitatur remittiturque, non aliter quam que tormentis exprimuntur tela in potestate mittentis sunt in quantum torqueantur. Ira, inquit Aristoteles, necessaria est, nec quicquam sine illa expugnari potest, nisi illa impleat animum et spiritum accendit. Utendum autem illa est non ut duce sed ut milite. Quod falsum est; nam si exaudit rationem sequiturque qua ducitur, iam non est ira, cuius proprium est contumacia. Si vero repugnat et non ubi iussa est quiescit, sed libidine ferociaque provehitur, tam inutilis animi minister est quam miles qui signum receptui negligit. Itaque si modum adhiberi sibi patitur, alio nomine appellanda est; desinit ira esse, quam effrenatam indomitamque intelligo. Si non patitur, perniciosa est nec inter auxilia numeranda. Ita aut ira non est aut inutilis est. Nam si quis penam exigit non ipsius pene avidus sed quia oportet, non est adnumerandus iratis. Hic erit utilis miles qui scit parere consilio; affectus quidem tam mali ministri quam duces sunt. Ideo numquam assumet ratio in adiutorium improvidos et violentos impetus, apud quos nichil ipsa auctoritatis habeat, quos numquam comprimere possit nisi pares illis similesque apposuerit, ut ire metum, inertie iram, timori cupiditatem. Absit hoc a virtute malum, ut umquam ratio ad vicia confugiat. Non potest hic animus fidele ocium capere; quatiatur necesse est fluctueturque, qui malis suis tutus est, qui fortis esse nisi irascatur non potest, industrius non imperat. Consequens est ut timeat, in tyrannide illi vivendum est in alicuius affectus venienti servitutem. Non pudet virtutes in clientelam viciorum demittere? Deinde desinit quicquam posse ratio si nichil potest sine affectu, et incipit par illi similisque esse. Quid enim interest, si eque affectus inconsulta res est sine ratione quam ratio sine affectu inefficax? Par utrumque est, ubi esse alterum sine altero non potest. Quis autem sustineat affectum exequari rationi? Ita, inquit, utilis affectus est, si modicus est. Immo si natura utilis est. Sed si impatiens imperii rationisque est, hoc dumtaxat moderatione consequetur, ut quo minor fuerit minus noceat. Ergo modicus affectus nichil aliud quam malum modicum est. Sed adversus hostes necessaria est ira. Nusquam minus, ubi non effusos esse oportet impetus sed temperatos et obedientes. Quid enim est aliud quod barbaros tanto robustiores corporibus, tanto patienciores laborum comminuat, nisi ira infestissima sibi? Gladiatores quoque ars tuetur, ira denudat. Deinde quid opus est ira, cum idem proficiat ratio? An tu putas venatorem irasci feris? Atqui et venientes excipit et fugientes persequitur, et omnia illa sine ira facit ratio. Quid Cimbrorum Theutonorumque tot milia superfusa Alpibus ita sustulit, ut tante cladis noticiam ad suos non nuncius sed fama pertulerit, nisi quod erat illis pro virtute ira? que ut aliquando perculit stravitque obvia, ita sepius sibi exicio est. Germanis quid est animosius? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur innutriunturque, que unica illis cura est in alia negligentibus. Quid induratius ad omnem pacienciam, ut quibus magna ex parte non tegimenta corporum provisa sint, non suffugia adversus perpetuum celi rigorem? Hos tamen Hispani Gallique et Asie Syrieque molles bello viri, antequam legio visatur, cedunt ob nullam aliam rem oportunos quam iracundiam. Agedum illis corporibus, illis animis delicias luxum opes ignorantibus da rationem, da disciplinam: ut nil amplius dicam, necesse erit certe nobis mores Romanos repetere. Quo alio Fabius affectatas imperii vires recreavit quam quod cunctari et trahere et morari scivit? Perierat imperium quod tunc

in extremo stabat, si Fabius tantum irae indulsisset quantum suadebat. Habuit in consilio fortunam publicam et extimatis viribus, ex quibus iam perire nichil sine universis poterat, dolorem ultionemque seposuit, in unam utilitatem et occasionem intentus; iram ante vicit quam Hanibalem. Quid Scipio? Non relicto Hanibale et Punico exercitu omnibusque quibus irascendum erat bellum in Affricam transtulit, tam lentus ut opinionem luxurie segnitieque malignis daret? Quid alter Scipio? Non circa Numanciam multum diuque sedit et hunc suum publicumque dolorem equo animo tulit, diucius Numanciam quam Kartaginem vinci? Dum circumvallat et includit hostem, eo compulit ut ferro ipsi suo caderent. Non est itaque utilis nec in preliis nec in bellis ira; in temeritatem enim prona est et pericula dum inferre vult non cavet. Illa certissima est virtus que se diu multumque circumspexit et rexit et ex lento et destinato provexit. Quid ergo, inquit, vir bonus non irascitur si cedi patrem suum viderit, si rapi matrem? Non irascetur, sed vindicabit, sed tuebitur. Quid autem times ne parum magnus illi stimulus etiam sine ira pietas sit? Aut dic eodem modo: Quid ergo? Cum videat secari patrem suum filiumve, vir bonus non flebit nec linquetur animo? Que accidere feminis videmus quociens illas levis periculi suspicio perculit. Officia sua vir bonus exequetur inconfusus intrepidus; et sic bono viro digna faciet ut nichil faciat viro indignum. Pater cedetur: defendam; cesus est: exequar, quia oportet, non quia dolet. Cum hoc dicis, Theophraste, queris invidiam preceptis fortioribus et relicto iudice ad coronam venis: quia unusquisque in eiusmodi suorum casu irascitur, putas iudicaturos homines id fieri debere quod faciunt; fere enim iustum quisque affectum iudicat quem agnoscit. Irascuntur boni viri pro suorum iniuriis, sed idem faciunt si calida non bene prebetur, si vitreum fractum est, si calceus luto sparsus est. Non pietas illam iram sed infirmitas movet, sicut pueri qui amissis parentibus tam flebunt quam nucibus. Irasci pro suis non est pii animi sed infirmi; illud pulcrum dignumque pro parentibus liberis amicis civibus prodire defensorem ipso officio ducente, volentem, iudicantem, providentem, non impulsum et rabidum. Nullus enim affectus vindicandi cupidior est quam ira et ob id ipsum ad vindicandum inhabilis: prerapida et

amens, ut omnis fere cupiditas ipsa sibi in id in quo properat opponitur. Itaque nec in pace nec in bello umquam bona fuit; pacem enim similem belli efficit, in armis vero obliviscitur Martem esse communem venitque in alienam potestatem dum in sua non est. Deinde non ideo vicia in usum recipienda sunt quia aliquid aliquando effecerunt; nam et febres quedam genera valitudinis levant, nec ideo non illis caruisse melius est. Abhominandum remedii genus est sanitatem debere morbo. Simili modo ira, etiam si aliquando ut venenum et precipitacio et naufragium ex inopinato profuit, non ideo salutaris iudicanda est; sepe enim saluti fuere pestifera. Deinde que habenda sunt in bonis quo maiora eo meliora et optabiliora sunt. Si iusticia bonum est, nemo dicet meliorem futuram si quid ex ea detractum fuerit. Si fortitudo bonum est, nemo illam desiderabit ex aliqua parte diminui. Ergo et ira quo maior hoc melior; quis enim ullius boni accessionem recusaverit? Atqui augeri illam inutile est; ergo et esse. Non est bonum quod incremento malum fit. Utilis ira est, inquit, quia pugnaciores facit. Isto modo et ebrietas; facit enim protervos et audaces, multique meliores ad ferrum fuere male sobrii. Isto modo dic et frenesim atque insaniam viribus necessariam, quia sepe validiores furor reddit. Quid? Non aliquotiens metus e contrario facit audacem et mortis timor etiam inertissimos excitavit? Sed ira, ebrietas, metus aliaque eiusmodi feda et caduca irritamenta sunt nec virtutem instruunt, que nichil viciis eget, sed segnem alioquin animum et ignavum paululum allevant. Nemo irascendo fit fortior nisi qui fortis sine ira non fuisset. Ita non in adiutorium virtutis venit sed in vicem. Quid quod, si bonum esset ira, perfectissimum quemque sequeretur? Atqui iracundissimi infantes senesque et egri sunt, et invalidum omne natura querulum est. Non potest, inquit, fieri, Theophrastus ait, ut bonus vir non irascatur malis. Isto modo quo melior quisque hoc iracundior erit: vide ne contra placidior solutusque affectibus et cui nemo odio sit. Peccantes vero quid habet cur oderit, cum error illos in eiusmodi delicta compellat? Non est autem prudentis errantes odisse; alioquin ipse sibi odio erit. Cogitet quam multa contra bonum morem faciat, quam multa ex hiis que egit veniam desiderent: iam irascetur etiam sibi. Neque enim equus iudex aliam de sua, aliam de aliena causa sententiam fert. Nemo, inquam, invenietur qui se possit absolvere, et innocentem quisque se dicit respiciens

[illegible] mitem et
patrium animum prestare peccantibus et illos non
persequi sed revocare errantes. Errantes per agros ig-
norantie vie ad factum iter admovendum
quam expellere. Corrigendus est qui peccat et
vi et admonitione et molliter et aspere
meliorque tam sibi quam aliis faciendus non
sine castigatione sed sine ira. Quis enim cui
medetur irascitur? At corrigi nequeunt nichilque
quod in illis lene aut spei bone capax est.
Tollantur e cetu mortalium facturi peiora que
contingunt et quo uno modo possunt desinant
mali esse, sed hoc sine odio. Quid enim est cur
oderim eum cui tum maxime prosum, cum illum
sibi eripio? Num quis membra sua odit
tunc cum abscidit? Non est illa ira sed mi-
sera curatio. Rabidos effugimus canes
et trucem atque inmansuetum bovem cedi-
mus et morbidis pecoribus ne gregem
polluant ferrum apponimus. Portentosos
fetus extinguimus, liberos quoque si debiles
monstrosique editi sunt mergimus. Non ira
sed ratio est a sanis inutilia secernere. Nil
minus quam irasci punientem decet, cum eo
magis ad emendationem pena proficiat si
iudicio lata est. Inde est quod Socrates servo
ait: cederem te nisi irascerer. Admonitionem
servi in tempus sanius distulit; illo tempore se
admonuit. Cuius erit tam temperatus affec-
tus cum Socrates non sit ausus se ire com-
mittere? Ergo ad coercitionem errantium
sceleratorumque irato castigatore non
opus est. Nam cum ira delictum animi sit non
oportet peccata corrigere peccantem. Quid ergo,
non irascar latroni? Quid ergo, non irascar
venefico? Non. Neque enim mihi irascor cum
sanguinem mitto. Omne pene genus reme-
dii loco admoneo. Tu adhuc in prima
parte versaris errorum nec graviter laberis
sed frequenter. Obiurgatione te primum secreta
deinde publica emendare temptabo. Tu lon-
gius iam processisti quam ut possis verbis sa-
nari; ignominia contineberis. Tibi fortius aliquid
et quod sentias inurendum est; in exilium et lo-
ca ignota mitteris. In te duriora reme-
dia iam solida nequitia depoposcit
et vincula publica et carcer adhi-
bebitur. Tibi insanabilis animus sceleribus
scelera contexens, et iam non causis que
numquam malo deerunt impelleris, sed
satis est tibi magis ad peccandum causa peccare;
perbibisti nequitiam et ita visceribus
immiscuisti ut nisi cum ipsa exire non
possit. Olim miser mori queris; bene de
te merebimur, auferemus tibi istam qua vexaris
insaniam, et per tua aliena volutatus

supplicia id quod unum tibi bonum
superest representabimus mortem. Quare
irascar cui cum maxime prosum? Inte-
rim optimum misericordie genus est occidere.
Si intrasses valitudinarium exercitatus
et sciens aut domum divitis, non idem impe-
rasses omnibus per diversa egrotantibus. Varia
in tot animis vicia video et civitati
curande adhibitus sum; pro cuiusque morbo
medicina queratur. Hunc sanet verecundia,
hunc peregrinatio, hunc dolor, hunc e-
gestas, hunc ferrum. Itaque et si per-
versa induenda magistratui vestis et
convocanda classico contio est, procedam
in tribunal non furens nec infestus, sed
vultu legis, et illa sollempnia verba leni
magis gravique quam rabida voce
concipiam, et agi iubebo non iratus
sed severus; et cum cervicem noxio imperabo
precidi et cum parricidas insuam
culleo et cum mittam in supplicium mi-
litare et cum Tarpeio proditorem ho-
stemve publicum imponam, sine ira eo
vultu animoque ero quo serpentes et
alia venenata percutio. Iracundia
opus est ad puniendum. Quid? Tibi lex videtur
irasci his quos non novit, quos non vi-
dit, quos non futuros sperat? Illius itaque
sumendus est animus que non irascitur sed
constituit. Nam si bono viro ob ma-
la facinora irasci convenit, et ob secun-
das res malorum hominum invidere conveniet.
Quid enim indignius quam florere quosdam
et eos indulgentia fortune abuti,
quibus nulla potest satis mala inve-
niri fortuna? Sed tam commoda illorum
sine invidia videbit quam scelera sine
ira. Bonus iudex damnat improbanda,
non odit. Quid ergo? Non cum huiusmodi aliquid
sapiens habebit in manibus tangetur
animus eius eritque solito commotior? Fa-
teor: sentiet levem quendam tenuemque
motum. Nam ut dicit Zenon, in sapi-
entis quoque animo etiam cum vulnus sana-
tum est cicatrix manet. Sentiet ita-
que suspiciones quasdam et umbras affectuum,
ipsis quidem carebit. Aristoteles
ait affectus quosdam si quis illis bene
utatur pro armis esse. Quod verum foret
si velut bellica instrumenta sumi de-
ponique possent induentis arbitrio.
Hec arma que Aristoteles virtuti dat ipsa
per se pugnant, non exspectant manum,
et habent, non habentur. Nil aliis in-
strumentis opus est; satis nos instruxit rerum

na. Hoc dedit telum firmum, perpetuum, obsequens,
non anceps nec quod in dominum remitti posset.
Non ad prouidendum tantum sed ad res gere-
ndas satis est per se ipsa ratio. Etenim quid
est stultius quam hanc ob iracundiam petere
presidium, rem stabilem ab incerta, fidelem
ab infideli, sanam ab egra? Quid quod
actiones quoque in quibus solum opus iracundie
uidetur necessaria multo per se ratio fortior est.
Nam cum iudicauit aliquid faciendum, in eo perse-
uerat. Nichil enim melius inuentura est se ipsa
quo mutetur. Ideo stat semel constitutis. Iram se-
pe misericordia retroegit. Habet enim non solidum
robur sed uanum tumorem, uiolentisque
principiis utitur, non aliter quam qui a terra
uenti surgunt et fluminibus paludibusque
concepti sine pertinacia uehementes sunt.
Incipit magno impetu, deinde de-
ficit ante tempus ~~sagitta~~ fatigata. Et que
nil aliud quam crudelitatem ac noua genera
penarum uersauerat, cum animaduertendum
iam ira fracta lenisque est. Affectus cito
cadit, equalis est ratio. Ceterum etiam ubi per-
seuerauit ira, nonnumquam si plures fuerunt
qui perire meruerunt, post duorum triumue
sanguinem occidere desinit. Primi
eius ictus acres sunt. Sic serpentium uene-
na a cubili repentium nocent, innoxii
dentes sunt cum illos frequens morsus
exhausit. Ergo non paria patiuntur que
paria commiserant, et sepe qui minus
commisit plus patitur quia recentiori ob-
iectus est. Et in totum inequalis est. Modo
ultra quam oportet excurrit, modo citerius
debito resistit. Sibi enim indulget et ex
libidine iudicat et audire non uult
et patrocinio non relinquit locum et ea
tenet que inuasit et eripi sibi iudicium
suum etiam si prauum est non sinit. Ratio
utrique parti tempus dat. Deinde ad uocationem
et sibi petit ut excutiende ueritati
spatium habeat. Ira festinat. Ratio id iudi-
care uult quod equum est; ira id equum
uideri uult quod iudicauit. Ratio
nichil preter ipsum de quo agitur spectat. Ira uanis
et extra causam obuersantibus commouetur. Vultus
illam securior, uox clarior, sermo
liberior, cultus delicatior, aduo-
catio ambitiosior, fauor popularis
exasperat. Sepe infesto patrono
reum damnat; etiam si ingeritur oculis
ueritas, amat et tuetur errorem;
argui non uult et in male ceptis ho-
nestior illi pertinacia uidetur quam penitentia.
Gn. Piso fuit memoria nostra uir a multis
uitiis integer sed prauus et cui pla-
cebat pro constantia rigor. Is cum iratus
duci iussisset eum qui ex commeatu sine
commilitone redierat quasi interfecisset
quem non exhibebat, roganti tempus ad con-
quirendum non dedit. Damnatus extra
uallum productus est et iam ceruicem porri-
gebat, cum subito apparuit ille commi-
lito qui occisus uidebatur. Tunc centu-
rio supplicio prepositus condere gladium
speculatorem iubet, damnatum ad Pi-
sonem reducit, redditurus Pisoni inno-
centiam; nam militi fortuna reddiderat.
Ingenti concursu deducuntur complexi ali-
alterum cum magno gaudio castrorum
commilitones. Conscendit tribunal
furens Piso ac iubet duci utrumque,
et eum militem qui non occiderat et
eum qui non perierat. Quid hoc indignius?
quia unus innocens apparuerat duo
peribant. Piso adiecit et tertium. Nam
ipsum centurionem qui damnatum redu-
xerat duci iussit. Constituti sunt in eodem lo-
co perituri tres ob unius innocentiam.
O quam sollers est iracundia ad fingendas
causas furoris! Te inquit duci iubeo quia
damnatus es; te quia causa damnationis
commilitoni fuisti; te quia iussus occi-
dere imperatori non paruisti. Excogitauit
quemadmodum tria crimina faceret quia nullum in-
uenerat. Habet inquam iracundia hoc mali:
non uult regi. Irascitur ueritati ipsi si contra
uoluntatem suam apparuit. Cum clamore
et cum tumultu et totius corporis iacta-
tione quos destinauit insequitur ad-
iectis conuiciis maledictisque. Hoc non
facit ratio, sed si ita opus est silens quietaque
totas domos funditus tollit et fa-
milias rei publice pestilentes cum coniugi-
bus ac liberis perdit; tecta ipsa diruit
et solo exequat et inimica libertati
nomina exstirpat. Hoc non frendens nec
caput quassans nec quicquam indecorum
iudici faciens, cuius tunc placidus ma-
xime esse et in statu uultus, cum ma-
gna pronuntiat. Quid opus est inquit
Ieronimus cum uelis cedere aliquem
tua prius labra mordere? Quid si ille
uidisset desilientem de tribunali pro-
consulem et fasces lictori auferentem
et sua uestimenta scindentem quia tar-
dius scindebantur aliena? Quid opus est
mensam euertere? Quid pocula affli-
gere? Quid se in columnas impingere?
Quid capillos auellere, femur pectusque
percutere? Quantam iram putas que quia
non tam cito in alium quam uult erumpit
in se reuertitur? Tenentur itaque a proximis
et rogantur ut ipsi sibi placentur. Quorum
nil facit quisquis uacuus ira meri-
tam cuique penam iniungit. Dimittit

sepe eciam cuius peccati [?] deprehendit si proposito spem bonam pollicetur, si intelligit non ex alto venire nequiciam, sed summa quod aiunt animo inherere, dabit impunitatem nec accipientibus nocituram nec dantibus. Nonnumquam magna scelera levius quam minora compescet, si illa lapsu non crudelitate commissa sunt, his inest latens et operta inveterata calliditas; idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, si alter per negligenciam admisit, alter curavit ut noceret. Hoc semper in omni animadversione servabit ut sciat alteram adhiberi ut emendet malos, alteram ut tollat. In utroque non preterita sed futura intuebitur. Nam ut Plato ait, Nemo prudens punit quia peccatum est sed ne peccetur; revocari enim preterita non possunt, futura prohibentur. Et quos volet nequicie male cedentis exempla fieri, palam occidet non tantum ut pereant ipsi, sed ut alios pereundo deterreant. Hec cui expendenda et estimanda sunt vides quam debeat omni perturbacione liber accedere ad rem summa diligencia tractandam, potestatem vitae necis. Male irato ferrum committitur. Ne illud quidem iudicandum est, aliquid iram ad magnitudinem animi conferre; non est enim illa magnitudo, tumor est; nec corporibus copia viciosi humoris intentis morbus incrementum est, sed pestilens habundancia. Omnes quos vecors animus supra cogitaciones extollit humanas, altum quippe et sublime spirare se credunt; ceterum nil solidi subest, sed in ruinam prona sunt que sine fundamentis crevere. Non habet ira cui insistat, non ex firmo mansuroque oritur, sed ventosa et inanis est, tantumque abest a magnitudine animi quantum a fortitudine audacia, a fiducia insolencia, ab austeritate tristicia, a severitate crudelitas. Multum inquam interest inter sublimem animum et superbum. Iracundia nil amplum decorumque molitur; contra michi videtur veternosi et infelicis animi, inbecillitatis sibi conscii, sepe indolescere, ut exulcerata et egra corpora que ad tactus levissimos gemunt. Ita ira muliebre maxime ac puerile vicium est. At incidit et in viros. Nam viris quoque puerilia ac muliebria ingenia sunt. Quid ergo? non aliquae voces ab iratis emittuntur que magno emisse videantur animo veram ignorantibus magnitudinem? Qualis illa dira et abhominanda: Oderint dum metuant. Sillano scias seculo scriptam. Nescio utrum sibi peius optaverit, ut odio esset an ut timori. Oderint. Occurrit illi futurum ut execrentur, insidientur, opprimant. Quid adiecit? Dii illi malefaciant, adeo repperit dignum odio remedium. Oderint quid? dum pareant? Non. dum probent? Non. quid ergo? dum timeant. Sic nec amari quidem vellem. Magno hoc dictum spiritu putas? falleris; nec enim magnitudo ista est sed immanitas. Non est quod credas irascencium verbis, quorum strepitus magni minaces sunt, intra mens pavidissima. Nec est quod existimes verum esse quod apud disertissimum virum Livium dicitur: vir ingenii magni magis quam boni. Non potest illud separari: aut et bonum erit aut nec magnum, quia magnitudinem animi inconcussam intelligo et introrsus solidam ab imo parem firmamque, qualis inesse malis ingeniis non potest. Terribilia enim esse et tumultuosa et exiciosa possunt; magnitudinem quidem, cuius firmamentum robur bonitas est, non habebunt. Ceterum sermone conatu et omni extra paratu facient magnitudinis fidem; eloquentur aliquid quod tu magni putes, sicut C. Cesar, qui iratus celo quod obstreperet pantomimis, quos imitabatur studiosius quam spectabat, quodque comessacio sua fulminibus terreretur, prorsus parum certis, ad pugnam vocavit Iovem, et quidem sine missione, Homericum illum exclamans versum illud pene t Gie e c. Quanta dementia fuit! Putavit aut sibi noceri ne ab Iove quidem posse, aut se nocere eciam Iovi posse. Non puto parum momenti hanc eius vocem ad incitandas coniuratorum mentes addidisse; ultime enim paciencie visum est eum ferre qui Iovem non ferret. Nichil ergo in ira, ne cum videtur quidem vehemens, deos hominesque despiciens, magnum, nichil nobile est; aut si cui videtur animum magnum ira producere, videatur et luxuria: ebore sustineri vult, purpura vestiri, auro tegi, terras transferre, maria concludere, flumina precipitare, nemora suspendere. Videatur et avaricia magni animi: acervis auri argentique incubat et provinciarum nominibus agros colit, et sub singulis villicis laciores habet fines quam quos consules sorciebantur. Videatur et libido magni animi: transnatat freta, puerorum greges castrat, sub gladium mariti venit morte contempta. Videatur et ambicio magni animi: non est contenta honoribus annuis; si fieri potest, uno nomine occupare fastus vult, per omnem orbem

titulos disponere omnia ista non refert an in quantum procedat et tendat quam se singula sunt. misera depressa sola sublimis et excelsa ira tamen est ut ceterum magnum est nisi quod simul placidum.

Liber secundus de ira ad eundem

Primus liber Novate benigniorem habuit materiam; facilis enim in proclivi viciorum descensus est. Nunc ad exiliora veniendum est; querimus enim ira utrum iudicio an impetu incipiat, id est utrum sua sponte moveatur an quemadmodum pleraque que intra nos non insciis nobis oriuntur. Debet autem in hec se demittere disputatio ut ad illa quoque altiora possit exsurgere. Nam et in corpore nostro ossa nervique et articuli, firmamenta totius, et ut alia minime speciosa, ministeria prius ordinantur; deinde hec ex quibus omnis in facie ac aspectu decor est; post hec omnia, qui maxime oculos rapit, color ultimus perfecto iam corpore affunditur. Iram quin species oblata iniurie moveat non est dubium; sed utrum speciem ipsam statim sequatur et non accedente animo excitetur an illo assentiente moveatur querimus. Nobis placet nihil illam per se audere sed animo approbante; nam speciem capere accepte iniurie et ultionem eius concupiscere, et utrumque quem ledi se debuisse et vindicari debere, non est eius impetus qui sine voluntate nostra concitatur. Ille simplex est, hic compositus et plura continens. Intellexit aliquid indignum est, damnavit, ulciscitur: hec non possunt fieri nisi animus eis quibus tangebatur assensus est. Quorsus inquis hec questio pertinet? ut sciamus quid sit ira. Nam si invitis nobis nascitur, numquam rationi succumbet. Omnes enim motus qui non voluntate nostra fiunt invicti et inevitabiles sunt, ut horror frigida aspersis, ad quosdam tactus aspernatio; ad peiores nuntios subriguntur pili et rubor ad improba verba suffunditur. Sequitur vertigo prerupta cernentes; quorum quia nihil in nostra potestate est, nulla quominus fiant ratio persuadet. Ira preceptis fugatur; est enim voluntarium animi vitium, non ex his que condicione quadam humane sortis eveniunt ideoque sapientissimis accidunt, inter que et primus ille ictus animi ponendus est qui nos post opinionem iniurie movet. Hic subit etiam inter ludicra scene spectacula et lectiones rerum vetustarum. Sepe Clodio Ciceronem expellenti et Antonio occidenti videmur irasci. Quis non contra Marii arma, contra Sille proscriptionem concitatur? Quis non Theodoto et Achille et ipsi puero non puerile auso facinus infestus est? Cantus nos nonnumquam et citata modulatio instigat Martiusque ille tubarum sonus movet mentes, et atrox pictura et iustissimorum suppliciorum tristis aspectus. Inde est quod arridemus ridentibus et contristat nos turba merentium et effervescimus ad aliena certamina. Que non sunt ire, non magis quam tristitia est que ad conspectum mimici naufragii contrahit frontem, non magis quam timor qui Hannibale post Cannas menia circumsidente lectorum percurrit animos; sed omnia ista motus sunt animorum moveri nolentium, nec affectus sed principia proludentia affectibus. Sic enim militaris viri in media pace iam togati aures tuba suscitat, equosque ta strepitus erigit crepitus armorum.

Alexandrum aiunt Xenophanto canente manum ad arma misisse. Nihil ex his que animum fortuito impellunt affectus vocari debet; ista ut ita dicam patitur magis animus quam facit. Ergo affectus est non ad oblatas rerum species moveri sed permittere se illis et hunc fortuitum motum prosequi. Nam si quis pallorem et lacrimas procidentes et irritationem humoris obscenam altumve suspirium et oculos subito acriores aut quid his simile indicium affectus animique signum putat, fallitur nec intelligit corporis hos esse pulsus. Itaque et fortissimus plerumque vir dum armatur expalluit et signo pugne dato ferocissimo militi paululum genua tremuerunt et magno imperatori antequam inter se acies arietarent cor exsiluit et oratori eloquentissimo dum ad dicendum componitur summa riguerunt. Ira non moveri tantum debet sed excurrere; est enim impetus; numquam autem impetus sine assensu mentis est, neque enim fieri potest ut de ultione et pena agatur animo nesciente. Putavit se aliquis lesum, voluit ulcisci, dissuadente aliqua causa statim resedit: hanc iram non voco sed motum animi rationi parentem. Illa est ira que rationem transilit, que secum rapit. Ergo prima illa agitatio animi quam species iniurie incussit non magis ira est quam ipsa iniurie species; ille sequens impetus qui speciem iniurie non tantum accepit sed approbavit

Ex M[illegible]

hec Seneca ad similitudinem [illegible] unde [illegible] ira movetur in nobis et [illegible] corpus [illegible] quod ira [illegible] potest [illegible] quasi contrarie [illegible] hec [illegible] iudicio animi an solo impetu moveatur [illegible] movetur in pluribus quam condicione humane sortis [illegible] sapientissimis accidunt [illegible] ut sint aut [illegible] pro [illegible] consideret irascentes propter quandam crudelitatem [illegible]

Dicit [illegible] que [illegible] incipit [illegible] quidam [illegible] approbanda [illegible] in ira [illegible] temptationi [illegible] non potest [illegible] quandam habuerit [illegible] pene approbat

L S d

ira que agitatos sic ad ultionem uoluit et
iudicio pareret. Nunquam dubium est quin timorem
fuga, iram impetus habeat. Vide ergo an putes
aliquid sine assensu mentis aut peti po-
sse aut caueri. Et ut scias quemadmodum incipiant
affectus aut crescant aut efferantur, est primus
motus non uoluntarius, quasi preparatio affectus
et quedam comminatio. Alter cum uoluntate
non contumaci, tanquam oporteat me uin-
dicari cum lesus sim, aut oporteat hunc pe-
nas dare cum scelus fecerit. Tercius
iam impotens, qui non si oportet ul-
cisci uult, sed utique, qui rationem euicit.
Primum illum animi ictum effugere ratione non
possumus, sicut ne illa quidem que diximus
accidere corporibus, ne nos oscitatio
aliena sollicitet, ne oculi ad intenta-
tionem subitam digitorum comprimantur. Ista non
potest ratio uincere; consuetudo fortasse et ob-
seruatio assidua extenuat. Alter ille mo-
tus, qui iudicio nascitur, iudicio tollitur.
Illud etiam nunc querendum est, an hii qui uul-
go seuiunt et sanguine humano gaudent
cum irascantur, cum eos occidunt a quibus
nec acceperunt iniuriam nec accepisse
ipsos existimant, qualis fuit Apollodorus
apud Phalarim. Hec non est ira, feritas est.
Non enim quia accepit iniuriam nocet,
sed parata est, dum noceat, uelle accipe-
re; nec illi uerbera laceratasque in ultionem
petuntur sed in uoluptatem. Quid ergo? Origo huius
mali ab ira est, que ubi frequenti exerci-
tatione et satietate in obliuionem cle-
mentie uenit et omne fedus humanum
eiecit animo, nouissime in crudelitatem tran-
sit. Rident itaque gaudentque et uolu-
ptate multa perfruuntur plurimumque ab
iratorum uultu absunt, per ocium seui. Hanni-
balem aiunt dixisse, cum fossam sanguine
humano plenam uidisset: O formosum
spectaculum! Quanto pulchrius illi uisum
esset, si flumen aliquod lacumque complesset!
Quid mirum si hoc maxime spectaculo
caperis, innatus sanguini et ab infantia
cedibus admotus? Sequetur te fortuna
crudelitati tue per XX annos secunda dabitque
oculis tuis gratum ubique spectaculum;
uidebis istud et circa Trasumennum
et circa Cannas et nouissime circa Kartha-
ginem tuam. Volesus nuper sub diuo Au-
gusto proconsul Asie, cum trecentos uno die
securi percussisset, incedens inter cadauera
uultu superbo quasi magnificum
quiddam conspiciendumque fecisset, grece proclamauit:
O rem regiam! Quid hic rex fecisset? Non

[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]

fuit hec ira, sed maius malum et insanabi-
le. Virtus autem ut honestis rebus
propitia, ita turpibus irata esse debet. Quid
si dicat uirtutem et humilem et magnam
esse debere? Atqui hic dicit, qui illam
extolli uult et deprimi, quoniam leticia
ob recte factum clara magnificaque
est, ira ob alienum peccatum sordida
et angusti pectoris est. Nec unquam
committet uirtus ut uicia dum compescit
imitetur; ipsam iram castigandam habet,
que nichilo est melior, sepe etiam peior
hiis delictis quibus irascitur. Gaudere et
letari proprium et naturale uirtutis est;
irasci non est ex dignitate eius, non ma-
gis quam merere; atque iracundie et tristicia
comes est, et hanc omnis ira uel post
penitentiam uel post repulsam reuoluitur.
Et si sapientis est peccatis irasci, magis
irascetur maioribus et sepe irascetur.
Sequitur ut non tantum iratus sit sapiens
sed iracundus. Atqui si nec magnam iram
nec frequentem in animo sapientis locum ha-
bere credimus, quid est quare non ex toto illum
hoc affectu liberemus? Modus enim esse
non potest, si pro facto cuiusque irascendum
est; nam aut iniquus erit si equaliter
irascetur delictis inequalibus, aut
iracundissimus si totiens excanduerit
quotiens iram scelera meruerint.
Et quid indignius quam sapientis affectum
ex aliena pendere nequicia? Desinet
ille Socrates posse eundem uultum do-
mum referre quem domo extulerat?
Atqui si irasci sapiens turpibus factis
debet et concitari contristarique ob scelera,
nichil est erumnosius sapiente: omnis
illi per iracundiam meroremque uita tran-
sibit. Quod enim momentum erit quo non im-
probanda uideat? Quotiens processerit
domo, per sceleratos illi auarosque
et prodigos et impudentes et
ob ista felices incedendum erit;
nusquam oculi eius flectentur ut non
quod indignentur inueniant. Deficiet, si
totiens a se iram quotiens causa poscet
exegerit. Hec tot milia ad forum prima
luce properantia quam turpes lites,
quanto turpiores aduocatos consciscunt!
Alius iudicia patris accusat que mereri
satius fuit, alius cum matre consistit, alius delator
uenit eius criminis cuius manifestior
reus est; et iudex damnaturus que
fecit eligitur, et corona pro mala causa
bona patroni uoce corrupta. Quid singula
persequor? Cum uideris forum multitudine
refertum et septa concursu omnis frequentie plena

[illegible]

Capitulum II

et illud cum nequid maleficiis sui pretium
amplius custodit. Hoc scito istum tam deformem
esse morem capitis horum. Sunt istos quos
togatos vides nulla pax est. Alter in
alterius exitium levi compendio ducitur.
Nulli nisi ex alterius iniuria quaestus est.
Felicem oderunt, infelicem contemnunt, ma-
iore gravantur, minoribus graves sunt, diversis
stimulantur cupiditatibus, omnia perdita ob levem
voluptatem praedamque cupiunt. Non alia
quam in ludo gladiatorio vita est cum isdem
viventium pugnantiumque. Ferarum iste con-
ventus est nisi quod illae inter se placidae sunt
morsuque similium abstinent, hi mu-
tua laceratione satiantur. Hoc uno ab a-
nimalibus differunt quod illa mansuescunt
alentibus, horum rabies ipsos a quibus
est mutata nutrita depascitur. Numquam
irasci desinet. Sed si sapiens ceperit,
omnia sceleribus ac vitiis plena sunt.
Plus committitur quam quod possit coercitione
sanari. Certatur ingenti quodam nequi-
tiae certamine. Maior cotidie peccandi
cupiditas, minor verecundia est. Expul-
so melioris aequiorisque respectu quocum-
que visum est libido se impingit nec fur-
tiva iam scelera sunt, praeter oculos eunt.
Adeoque in publicum missa nequitia est
et in omnibus pectoribus evaluit ut in-
nocentia non rara sed nulla sit. Numquid
enim singuli aut pauci rupere legem?
Undique velut signo dato ad fas
nefasque miscendum coorti sunt. Non hospes
ab hospite tutus, non socer a ge-
nero; fratrum quoque gratia rara est. Imminet
exitio vir coniugis, illa mariti. Lu-
rida terribiles miscent aconita novercae.
Filius ante diem patrios inquirit in
annos. Et quota ista pars scelerum est!
Non descripsit castra ex una parte contraria
et parentum liberorumque sacramenta
diversa, subiectam patriae civis ma-
nu flammam et agmina infestorum
equitum ad conquirendas proscriptorum latebras
circumvolitantia et violatos fontes
venenis et pestilentiam manu factam
et productam obsessis parentibus fossam,
plenos carceres et incendia totas
urbes concremantia, dominationes-
que funestas et regnorum publicorumque
exitiorum clandestina consilia, et pro gloria
habita quae quamdiu opprimi possunt scelera sunt,
raptus ac stupra et ne os quidem
libidini exceptum. Adde nunc publica
periuria gentium et rupta foedera et
praedam validioris quicquid non resiste-
bat abductum, circumscriptiones, furta,
fraudes, infitiationes quibus trina non
sufficiunt fora. Si tantum irasci vis sapien-
tem quantum scelerum indignitas exigit,
non irascendum illi sed insaniendum est.
Illud potius cogitabis non esse irascendum
erroribus. Quid enim si quis irascitur in
tenebris parum vestigia certa ponentibus?
Quid si quis surdis imperia non ex-
audientibus? Quid si pueris quod neglecto
dispectu officiorum ad lusus et ineptos
aequalium iocos spectent? Quid si illis ira-
sci velis qui aegrotant, senescunt, fa-
tigantur? Inter cetera mortalitatis incommoda
et haec est, caligo mentium nec tantum necessitas
errandi sed errorum amor. Ne singulis
irascaris, universis ignoscendum est. Ge-
neri humano venia tribuenda est. Si
irasceris iuvenibus senibusque quod peccant,
irascere infantibus: peccaturi sunt. Num-
quis irascitur pueris quorum aetas non-
dum novit rerum discrimina? Maior
excusatio est et iustior hominem esse quam
puerum. Hac condicione nati sumus,
animalia obnoxia non paucioribus ani-
mi quam corporis morbis, non quidem obtu-
sa nec tarda, sed acumine nostro male
utentia, alter alteri vitiorum exempla. Quisquis
sequitur priores male iter ingressos,
quidni habeat excusationem cum publica
via erraverit? In singulos se-
veritas imperatoris distringitur, at ne-
cessaria venia est ubi totus deseruit
exercitus. Quid tollit iram sapientis? Tur-
ba peccantium. Intelligit quam et iniquum
sit et periculosum irasci publico vitio.
Heraclitus quotiens prodierat et tantum circa
se male viventium, immo male pereun-
tium viderat, flebat, miserebatur omnium
qui sibi laeti felicesque occurrebant,
miti animo sed nimis imbecillo: et ipse
inter deplorandos erat. Democritum
contra aiunt numquam sine risu in publico fuis-
se, adeo nihil illi videbatur serium eorum
quae serio gerebantur. Ubi istic irae
locus est? Aut ridenda omnia aut flenda
sunt. Non irascetur sapiens peccantibus.
Quare? Quia scit neminem nasci sapientem
sed fieri, scit paucissimos omni aevo sa-
pientes evadere, quia condicionem humanae
vitae perspectam habet. Nemo autem naturae sanus
irascitur. Quid enim si mirari velit
non in silvestribus dumis poma pendere?
Quid si miretur spineta sentesque non
utili aliqua fruge compleri? Nemo irascitur
ubi vitium natura defendit. Placidus

itaque sapiens et equus erroribus non hostis sed corrector peccantium hoc cotidie procedit animo. Multi michi occurrent vino dediti, multi libidinosi, multi ingrati, multi avari, multi furiis ambitionis agitati. Omnia ista tam propitius aspiciet quam egros suos medicus. Numquid ille cuius navigium multam undique laxatis compagibus aquam trahit nautis ipsique navigio irascitur? Occurrit potius et aliam excludit undam, aliam egerit, manifesta foramina precludit, latentibus et ex occulto sentinam ducentibus labori continuo resistit, nec ideo intermittit quia quantum exhaustum est subnascitur. Lento adiutorio opus est contra mala continua et fecunda, non ut desinant sed ne vincant.

Utilis est inquit ira quia contemptum effugit, quia malos terret. Primum ira si quantum minatur valet, ob hoc ipsum quod terribilis est et invisa est; periculosius est autem timeri quam despici. Si vero sine viribus est, magis exposita contemptui est et derisum non effugit. Quid enim est iracundia in supervacuum tumultuante frigidius? Deinde non ideo quedam quia sunt terribiliora potiora sunt, nec hoc sapienti dici velim quod fere sapientis quoque telum est timeri. Quid? Non timetur febris, podagra, ulcus malum? Numquid ideo quicquam in istis boni est? At contra omnia despecta feda turpia et ipsa eo quod timentur. Sic ira per se deformis est et minime metuenda, at timetur a pluribus sicut deformis persona ab infantibus. Quid quod semper in auctores redundat timor, nec quisquam metuitur ipse securus? Occurrat hoc loco tibi Laberianus ille versus qui medio civili bello in theatro dictus totum in se populum non aliter convertit quam si missa esset vox publici affectus: Necesse est multos timeat quem multi timent. Ita natura constituit ut quicquid alieno metu magnum est a suo non vacet. Leonum quam pavida sunt ad levissimos sonos pectora! Acerrimas feras umbra et vox et odor insolitus exagitat. Quicquid terret et trepidat. Non est ergo quare concupiscat quisquam sapiens timeri, nec ideo iram quicquam magnum putet quia formidini est, quoniam quidem etiam contemptissima timentur ut venena et ossa mortifera et morsus. Nec mirum est cum maximos ferarum greges linea pennis distincta contineat et in insidias agat, ab ipso

affectu dicta formido. Vanis enim vana terrori sunt. Curriculi motus rotarumque versata facies leones redegit in caveam, elephantes porcina vox terret. Sic itaque ira metuitur quomodo umbra ab infantibus, a feris rubens pinna. Non ipsa in se quicquam habet firmum et forte, sed vanos animos movet. Nequitia inquit de rerum natura tollenda est si velis iram tollere; neutrum autem potest fieri. Primum potest aliquis non algere quamvis ex rerum natura hiems sit, et non estuare quamvis menses estivi sint. Aut loci beneficio adversus intemperiem anni tutus est, aut patientia corporis sensum utriusque pervicit. Deinde verte istud: necesse est prius virtutem ex animo tollas quam iracundiam recipias, quoniam cum virtutibus vitia non coeunt, nec magis quisquam eodem tempore et iratus potest esse et vir bonus quam eger et sanus. Non potest inquit omnis ex animo ira tolli, nec hoc hominis natura patitur. Atqui nichil est tam difficile et arduum quod non humana mens vincat et in familiaritatem perducat assidua meditatio, nullique sunt tam feri et sui iuris affectus ut non disciplina perdomentur. Quodcumque sibi imperavit animus obtinuit. Quidam ne umquam riderent consecuti sunt; vino quidam, alii venere, quidam omni humore interdixere corporibus; alius contentus brevi somno vigiliam indefatigabilem extendit; didicerunt tenuissimis et adversis funibus currere et ingentia vixque humanis toleranda viribus onera portare, et in immensam altitudinem mergi ac sine ulla respirandi vice perpeti maria. Mille sunt alia in quibus pertinacia impedimentum omne transcendit ostenditque nichil esse difficile cuius sibi ipsa mens patientiam indiceret. Istis quos paulo ante retuli aut nulla tam pertinacis studii aut non digna merces fuit. Quid enim magnificum consequitur ille qui meditatus est per intentos funes ire, qui sarcine ingenti cervices supponere, qui somno non summittere oculos, qui penetrare in imum mare? Et tamen ad finem operis non magno auctoramento labor pervenit. Nos non advocabimus patientiam quos tantum premium expectat, felicis animi inmota tranquillitas? Quantum est effugere maximum malum iram, et cum illa rabiem, sevitiam, crudelitatem, furorem,

Non est ergo [illegible]

Hic probat [illegible]

[illegible marginal notes]

alios quam eruditores cuius [illegible] ac
¶ Illos [illegible] quam patronum [illegible] [illegible]
[illegible] litteratum directos ac utile
ad [illegible] comitabile [illegible]
[illegible] advocatus defuit [illegible]
[illegible] non posse [illegible]
[illegible] ipsa [illegible]
[illegible] emendatum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] paulo [illegible]
[illegible] nunc vos auctor [illegible]
[illegible] [illegible]
bonus [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] gloriosius
[illegible] quid ita laboriosius [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] [illegible]
[illegible] magno [illegible] ¶ [illegible]
[illegible] [illegible] posse [illegible]
[illegible] tota [illegible]
[illegible] ¶ [illegible] illa [illegible]
[illegible] scelera [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] sapiens [illegible] illius [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ob [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] sequens [illegible]
[illegible] ¶ Sicut [illegible]
[illegible] ad [illegible] equos [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] quos
[illegible] [illegible]
[illegible] utile [illegible]
[illegible] [illegible]
¶ [illegible] illius [illegible]
[illegible] difficile [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] artem et [illegible] appetat
¶ Sepe itaque [illegible]
[illegible] et qui [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] silentio [illegible] voluerat
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
¶ [illegible] [illegible]
[illegible] liberas [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] [illegible] formam [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] ingeniis
sicut valida arbusta et leta quae
neglecta tellus creat et alia [illegible]
de [illegible] silva [illegible] et in [illegible]
[illegible] ferit [illegible]
et [illegible] et [illegible]
[illegible] illius ingeniis ut [illegible]
[illegible] arte [illegible] bono
[illegible] domita [illegible]
fortitudini apta erat [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] tempora [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] sepe tibi bona indoles [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] feritate [illegible] gentes
[illegible] [illegible] ut [illegible]
leonum [illegible] ita ut [illegible]
[illegible] feri et [illegible]
[illegible] [illegible] et
[illegible] [illegible]
fuere [illegible] qui [illegible] celo [illegible]
in frigora [illegible] ut [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] celo ¶ Alia inquit
[illegible] quibus multum in-
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
accipitrem [illegible] columba [illegible]
[illegible] illud [illegible]
[illegible] feras [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] et
equorum [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
alibi ut solus [illegible]
¶ [illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] nomen [illegible] et [illegible]
[illegible] ¶ [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] et
[illegible] et [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] et sepe [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ¶ [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]
Illius nimis elatus mollis. hig ius
dura ꝫ temperata sit sepius itdreos
fortis agendas non mitz s; uiy adhibeat
Ceterum que de ira querunt tractamus. ac-
cedamus ad remedia eius. Duo autem
ut opinor sunt. ne incidamus in iram
et ne in ira peccemus. ut in corpo-
rum cura alia de tuenda egritudine alia
de restituenda precepta sunt. ita aliter
iram debemus repellere aliter compescere
ut vitemus quedam ad vniuersam vitam
pertinentia precipientur. ea in educationem et
in sequentia tempora diuidentur. Educatio
maximam diligentiam plurimumque pro-
futuram desiderat. facile est enim teneros
adhuc animos componere difficulter re-
ciduntur uitia que nobiscum creuerunt. Op-
portunissima ad iracundiam feruidi
animi natura est. Nam cum elementa sint
quatuor ignis aqua aer terra potes-
tates pares ipsis sunt. feruida frigi-
da arida atque humida. et locorum ita-
que et alia corporum et morum uari-
etates mixtura elementorum facit. et
proinde in aliquas magis incumbunt
ingenia prout alicuius elementi maior
uis habundat. Inde quasdam humi-
das uocamus aridasque regiones
et frigidas et calidas. Eadem ani-
malium hominumque [struck] discrimina
sunt. Refert quid quisque humidi se
calidique contineat. cuius in illo elementi
portio preualebit inde mores erunt.
Iracundos feruida animi natura faciet.
est enim actuosus et pertinax ignis. fri-
gidi mixtura timidos facit. pigrum
est enim contractumque frigus. Volunt quidam ex
nostris iram in pectore moueri. effer-
uescente circa cor sanguine. causa cur
hic potissime assignetur ire locus non
alia est quam quod in toto corpore calidissimum
pectus est. Quibus humidi plus inest
eorum paulatim crescit ira quia non est
paratus illis calor sed motu acquiritur.
Itaque puerorum feminarumque ire acres
magis quam graues sunt leuioresque dum
incipiunt. Siccioribus etatibus ve-
hemens robustaque est ira sed sine incremento
non multum sibi adiciens quia inclina-
turum calorem frigus insequitur. senes di-
fficiles et queruli sunt ut egri et
conualescentes et quorum aut lassitudine
aut detractione sanguinis exhau-
stus est calor. In eadem causa sunt siti fame-
que rabidi et quibus exangue corpus
est maligneque alitur et deficit. Vinum
incendit iras quia calorem auget
pro cuiusque natura. quidam ebrii effer-
[illegible] quibusdam saucii. Neque ulla
alia causa est cur iracundissimi sint flaui
rubentesque quibus talis natura color
est qualis fieri ceteris inter iram solet
mobilis enim illis agitatusque sanguis est.
Sed quemadmodum natura quosdam procliues
faciat in iram. ita multe incidunt
cause que idem possint quod natura. alios
morbus aut iniuria corporum in hoc per-
duxit. alios labor. aut continua
peruigilia noctesque sollicite et
desideria amoresque. quicquid aliud
aut corpori nocuit aut animo egram mentem
in querelas parat. Sed omnia ista ini-
tia causeque sunt. Plurimum potest
consuetudo que si grauis est alit uitium.
Naturam quidem mutare difficile est
nec licet semel mixta nascentium elementa
conuertere. sed in hoc nosse profuit ut ca-
lentibus ingeniis subtrahas uinum
quod pueris negandum Plato putat et
ignem uetat igne incitari. ne cibis
quidem implendi sunt. distendentur
enim corpora et animi cum corpore tumescent.
Labor illos citra lassitudinem ex-
erceat ut minuatur non ut consumatur
calor nimiusque ille feruor despumet.
Lusus quoque proderunt. modica enim uo-
luptas laxat animos et temperat. Humi-
dioribus siccioribusque et frigidis
non est ab ira periculum sed maiora ui-
tia metuenda sunt pauor et diffi-
cultas et desperatio et suspiciones.
Mollienda itaque fouendaque talia
ingenia et in leticiam euocanda
sunt. Et quia aliis contra iram aliis contra
tristiciam remediis utendum est nec
dissimilibus tantum ista sed contrariis curan-
da sunt semper ei occurremus quod increuit.
Plurimum inquam proderit pueros statim
salubriter institui. facile autem re-
gimen est quia dare debemus operam
ne aut iram in illis nutriamus aut indo-
lem retundamus. diligenti obseruatione
res indiget. utrumque enim et quod
extollendum et quod deprimendum est similibus
alitur. facile autem etiam attendentem similia
decipiunt. Crescit licentia spiritus ser-
uitute comminuitur. assurgit si laudatur
et in spem sui bonam adducitur sed
ista insolentiam et iracundiam generant.
Sic itaque inter utrumque regendus est
ut modo frenis utatur modo stimulis.
Nihil humile nihil seruile patiatur. num-
quam illi sit necesse rogare suppliciter
nec prosit rogasse potius cause sue et
prioribus factis et bonis in futurum pro-
missis donetur. In certaminibus equalium

hic pot[est] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

h pot [illegible] [illegible]

nitti illud prithaan et [illegible] denique oportet
ut familiaris sit hys cum quibus contende-
re [illegible] ut in [illegible] assuescat ne [illegible]
[illegible] velles [illegible] exortes [illegible]
et dignus [illegible] fecerit. attolli-
no gestire [illegible] gaudium vel exul-
tatio. exultatione tumor et nimia ex-
[illegible] quod sequitur [illegible] aliquid [illegible]
[illegible] desperata [illegible] non [illegible]
et simul a [illegible] delinitas [illegible]
[illegible] magis [illegible] tradidos [illegible]
[illegible] mollis et blanda [illegible]
quo plus indulgent pupillo eo quo plus
[illegible] [illegible] offert
[illegible] negatum [illegible]
magis [illegible] [illegible]
[illegible] salis [illegible]
ut maiore quanto fortuna maior
[illegible] et [illegible] divitibus et nobi-
libus et ingratibus precipue [illegible]
[illegible] tene et [illegible]
[illegible] aura [illegible] stulti [illegible]
tas [illegible] quecumque [illegible]
bas assentatorum [illegible]
[illegible] ille [illegible]
[illegible] ipse [illegible] et aliquibus
[illegible] et [illegible]
[illegible] longe [illegible]
[illegible] puericia [illegible]
audiat [illegible] et timeat [illegible]
[illegible] superioribus [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] Victorinus pedagogos [illegible]
pueris [illegible]
[illegible] teneat et [illegible]
[illegible] et pedagogorum [illegible]
[illegible] adolescentes [illegible]
[illegible] pueri [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] apud [illegible] non
dubito [illegible]
[illegible] et
[illegible] et [illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] ad liberos [illegible]
nos [illegible] nascendi et educa-
[illegible]
[illegible]
itaque [illegible]
[illegible] non facile
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] apud [illegible]

Sed ad liberos

Hic dat admonitionem [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] non [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] admonet [illegible]
[illegible] catonis

[illegible] fontes [illegible]
suspectum [illegible] nos [illegible]
[illegible] liberi [illegible] et [illegible]
[illegible]
[illegible] suspicionibus impellimur
et [illegible] alicuius [illegible]
[illegible]
[illegible] absentis et [illegible]
[illegible] pena
dilata [illegible]
[illegible] Dionisius ille tirannus [illegible] ex impedita tirannide
[illegible] et [illegible]
[illegible] custodes [illegible]
ut [illegible] quibus maxime
[illegible] tyranni [illegible] salute eius [illegible] et [illegible] ille
[illegible] ut [illegible] fuerit [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] solus [illegible]
[illegible] reliqui essent
[illegible] tyrannus [illegible]
[illegible] et [illegible] sua gla-
dio suo [illegible] Alexander
[illegible] epistolam [illegible]
[illegible] Philippi
medici [illegible] accepta [illegible] non
[illegible] plus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] laudo [illegible]
[illegible] maior [illegible]
[illegible] laudanda [illegible]
in regibus [illegible] ille [illegible]
[illegible]
[illegible] de [illegible] epistolas ad [illegible]
[illegible] missas ab [illegible]
[illegible] partibus
[illegible] solebat [illegible] non [illegible]
[illegible] putat [illegible]
[illegible] plurimi mali [illegible]
dubitans fuit [illegible]
[illegible] quibusdam rebus [illegible]
[illegible] tollenda [illegible]
[illegible] fallacissima
suspicio et [illegible]
[illegible] ille [illegible] salu-
[illegible] ille [illegible]
ille [illegible]
ille [illegible] non [illegible] illius
multus [illegible]
suspicionem [illegible] simpliciter [illegible]
et [illegible] rex [illegible] [illegible] optimum [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] et [illegible] suspicio [illegible]
[illegible] apparuerit [illegible]
[illegible] castigatio [illegible]
esset non facile [illegible]
et [illegible] sequitur ut [illegible]

... et tepidior aqua potatio, turbatus thorus, mensa neglegentius posita ad ista irritant. Insanit; aeger et infelicis valitudinis est quem levis aura contraxit; affecti oculi quos candida vestis obturbat; dissolutus deliciis cuius latus alieno labore condoluit. Myndiridem aiunt fuisse ex Sybaritarum civitate, qui cum vidisset fodientem et altius rastrum allevantem lassum se fieri questus vetuit illud opus in conspectu suo facere; idem habere se peius questus est quod foliis rosae duplicatis incubuisset. Ubi animum simul et corpus voluptates corrupere, nihil tollerabile videtur, non quia dura sed quia mollis patitur. Quid est enim cur tussis alicuius aut sternutamentum aut musca parum curiose fugata in rabiem agat aut obversatus canis aut clavis neglegentis servi manibus elapsa? Feret iste aequo animo civile convicium et ingesta in contione curiave maledicta cuius aures tracti subsellii stridor offendit? Perpetietur hic famem et aestivae expeditionis sitim qui puero male diluenti nivem irascitur? Nulla itaque res magis iracundiam alit quam luxuria intemperans et impatiens; dure tractandus animus est ut ictum non sentiat nisi gravem. Irascimur aut his a quibus ne accipere quidem potuimus iniuriam, aut his a quibus accipere iniuriam potuimus. Ex prioribus quaedam sine sensu sunt, ut liber quem minutioribus litteris scriptum saepe proiecimus et mendosum laceravimus, ut vestimenta quae quia displicebant scidimus: his irasci quam stultum est, quae iram nostram nec meruerunt nec sentiunt. Sed offendunt nos videlicet qui illa fecerunt. Primum saepe antequam hoc apud nos distinguamus irascimur; deinde fortasse ipsi quoque artifices excusationes iustas afferent. Alius non potuit melius facere quam fecit, nec ad tuam contumeliam parum didicit; alius non in hoc ut te offenderet fecit. Ad ultimum quid est dementius quam bilem in homines collectam in res effundere? Atqui ut his irasci dementis est quae anima carent, sic mutis animalibus, quae nullam iniuriam nobis faciunt quia velle non possunt; non est autem iniuria nisi a consilio profecta. Nocere itaque nobis possunt ut ferrum aut lapis, iniuriam quidem facere non possunt. Atqui contemni se quidam putant ubi idem equi obsequentes alteri equiti alteri contumaces sunt, tamquam iudicio, non consuetudine et arte tractandi quaedam quibusdam subiectiora sint. Atqui ut

huius irasci stultum est, ita pueris et non multum a puerorum prudentia distantibus. Omnia enim peccata ista apud aequum iudicem pro innocentia habent imprudentiam. Quaedam non possunt nos laedere nullamque vim nisi beneficam et salutarem habent, ut dii immortales, qui nec volunt obesse nec possunt; natura enim illis mitis et placida est, tam longe remota ab aliena iniuria quam a sua. Dementes itaque et ignari veritatis illis imputant saevitiam maris, immodicos imbres, pertinaciam hiemis, cum interim nihil horum quae nobis nocent prosuntque ad nos proprie dirigatur. Non enim nos causa mundo sumus hiemem aestatemque referendi; suas ista leges habent, quibus divina exercentur. Nimis nos suspicimus, si digni nobis videmur propter quos tanta moveantur. Nihil ergo horum in nostram iniuriam fit, immo contra nihil non ad salutem. Quaedam esse diximus quae nocere non possint, quaedam quae nolint. In his erunt boni magistratus parentesque et praeceptores et iudices, quorum castigatio sic accipienda est quomodo scalpellum et abstinentia et alia quae profutura torquent. Affecti sumus poena: succurrat non tantum quid patiamur sed quid fecerimus, in consilium de vita nostra mittamur. Si verum ipsi nobis dicere voluerimus, pluris litem nostram aestimabimus. Si volumus aequi rerum omnium iudices esse, hoc primum nobis persuadeamus, neminem nostrum esse sine culpa. Hinc enim maxima indignatio oritur: nihil peccavi et nihil feci. Immo nihil fateris. Indignamur aliqua admonitione aut coercitione nos castigatos, cum illo ipso tempore peccemus, quod adicimus malefactis arrogantiam et contumaciam. Quis est iste qui se profitetur omnibus legibus innocentem? Ut hoc ita sit, quam angusta innocentia est ad legem bonum esse! Quanto latius officiorum patet quam iuris regula! Quam multa pietas, humanitas, liberalitas, iustitia, fides exigunt, quae omnia extra publicas tabulas sunt! Sed ne ad illam quidem artissimam innocentiae formulam praestare nos possumus: alia fecimus, alia cogitavimus, alia optavimus, aliis favimus; in quibusdam innocentes sumus quia non successit. Hoc cogitantes aequiores simus delinquentibus, credamus ob-

iurgantibus. Itaque nos ne irascamur

Ex myndiride

[illegible marginal note]

[illegible marginal note]

in cupiditatibus. itaque nobis ne irascamur. Cum
n si non nobis quam minime dies nec a illorum
lege mortalis patimur quicquid in animo i-
deo accidit velut morbi dolores quos in-
vitus utique aliquo fugiendo. Dominum
tuum putes fortius dicere quis male
de te locutus. cogita an prior feceris
cogita de quam multis loquaris. Cogitemus
inquam alios non facere iniuriam sed reponere
alios pro nobis facere. Alios ignorantes
etiam eos qui volentes scientesque fa-
ciunt ex iniuria nostra non ipsam iniuriam
petere aut dulcedine urbanitatis
prolapsus est aut fecit aliquid non ut nobis
obesset sed quia ipse consequi non potuit
nisi nos repulisset. Saepe adulatio
dum blanditur offendit. quisquis ad se
rettulerit quotiens ipse in suspicionem falsam
inciderit quam multis officiis fortuna speciem
iniuriae induerit quam multos post odium
amare coeperit poterit non statim irasci
utique si sibi tacitus ad singula quibus
offenditur dixerit. Is qui nullius non
uxorem concupivit et satis iustas cau-
sas putat amandi quod aliena est. idem
uxorem suam aspici non vult et fidei
acerrimus exactor est perfidus et men-
dacia persequitur ipse periurus et litem sibi
inferri aegerrime calumniator pa-
titur. Pudicitiam famulorum suorum attemptari
non vult qui non pepercit suae. Aliena
vitia in oculis habemus a tergo
nostra sunt. Inde est quod tempestiva filii
convivia pater deterior filio castigat
et nihil alienae luxuriae ignoscit qui nihil
suae negavit et homicidae tyrannus irascitur
et punit furta sacrilegus. Magna
pars hominum est quae non peccatis irascitur
sed peccantibus. Faciet nos moderatio-
res respectus nostri si consuluerimus nos.
numquid et ipsi aliquid tale commisimus numquid
sic erravimus expedit ne nobis ista damna-
re. Maximum remedium irae mora est.
Hoc ab illa pete initio non ut ignoscat
sed ut iudicet. desinet si expectat. nec uni-
versam illam temptaveris tollere. graves habet
impetus primos. tota vincetur dum partibus
carpitur. Ex his quae nos offendunt alia
renuntiantur nobis alia ipsi audimus aut
videmus. De his quae narrata sunt non
debemus cito credere. multi mentiuntur ut
decipiant multi quia decepti sunt. Alius
criminatione gratiam captat et fingit iniu-
riam ut videatur doluisse factam. est
aliquis malignus et qui amicitias cohe-
rentes diducere velit. est suspicax
et qui spectare ludos cupiat et

ex longinquo tuto quam speculetur quos colli-
sit. De parvula summa iudicaturo
tibi res sine teste non probaretur. testis sine
iureiurando non valeret utrique parti da-
res actionem dares tempus non semel
audires. magis enim veritas elucet
quo saepius ad manum venit. amicum
condemnas de praesentibus antequam audi-
as antequam interroges antequam illi aut accu-
satorem suum nosse liceat aut crimen ira-
sceris. Iam enim iam utrimque quid diceretur
audisti. Hic ipse qui ad te detulit
desinet dicere si probare debuerit.
Non est inquit quod me protrahas. ego
productus negabo. Alioquin nihil umquam
tibi dicam. eodem tempore et instigat
et ipse se certamini pugnaeque subtrahit.
Qui dicere tibi nisi clam non vult pae-
ne non dicit. quid est iniquius quam
secreto credere palam irasci. Quorun-
dam ipsi testes sumus. in his naturam excu-
tiemus voluntatemque facientium. Puer
est. aetati donetur nescit an peccet. Pa-
ter est. aut tantum profuit ut illi etiam iniuriae ius
sit aut fortasse ipsum hoc meritum eius
est quo offendimur. Mulier est. errat.
Iussus est. necessitati quis nisi iniquus
suscenset. Laesus est. non est iniuria pati
quod prior feceris. Iudex est. plus cre-
das illius sententiae quam tuae. Rex est. si no-
centem punit cede iustitiae. si inno-
centem cede fortunae. Mutum animal est aut simile
muto. imitaris illud si irasceris. Mor-
bus est aut calamitas. levius transiliet
sustinentem. Deus est. tam perdis operam cum
illi irasceris quam cum illum alteri precaris
iratum. Bonus vir est qui iniuriam fecit.
noli credere. Malus. noli mirari.
dabit poenas alteri quas debet tibi et
sibi dedit qui peccavit. Duo sunt
ut dixi quae iracundiam concitant. primum
si iniuriam videmur accepisse. de hoc
satis dictum est. deinde si inique
accepisse. de hoc dicendum est. Iniqua quaedam
iudicant homines quia pati non
debuerint. putamus quae inopinata sunt.
itaque maxime commovent quae contra spem
expectationemque evenerunt nec aliud est
quare in domesticis minima offendant
in amicis iniuriam vocemus neglegentiam.
Quomodo ergo inquit inimicorum nos iniuriae
movent. quia non expectavimus illas aut
certe non tantas. hoc efficit amor nostri
nimius. nos etiam inviolatos inimicis
iudicamus esse debere. Regis quisque intra se animum
habet ut licentiam sibi dari velit

si se nolit aut ignorantia ita quos aut in scientia inmundos facit. Ingratia res quod non numeratur et malus malis mala [illegible] reddere quod nostrum est. Et nunc nocet aliquis offendi. Filius liber quos placuit [illegible] durissima ferebat [illegible] imperatori excusationem esse non putavi. Ego turpissimam hominis puto. Omnia puta expecta: etiam in bonis moribus aliquid existit asperius. Fert humana natura insidiosos animos, fert ingratos, fert cupidos, fert impios. Cum de moribus unius iudicabis, de publicis cogita. Ubi maxime gaudebis, maxime metues; ubi tibi tranquilla videntur omnia, ubi nocitura non desunt sed quiescunt. Semper futurum aliquid quod te offendat existima. Gubernator numquam ita totos sinus securus explicuit ut non expedite ad contrahendum armamenta disponeret. Illud autem omnia cogita foeda esse et execrabilem vim nocendi et alienissimam homini, cuius beneficio etiam seva mansuescunt. Aspice elephantorum iugo colla summissa et taurorum pueris ac feminis persultantibus terga impune calcata et repentes inter pocula sinusque innoxio lapsu dracones et intra domum ursorum leonumque ora placida tractantibus adulantesque dominum feras: pudebit cum animalibus permutasse mores. Nephas est nocere patrie; ergo civi quoque, nam hic pars patrie est. Sancte sunt partes si universum venerabile est; ergo et homini, nam hic in maiore tibi urbe civis est. Quid si nocere velint manus pedibus, manibus oculi? Ut omnia inter se membra consentiunt quia singula servari totius interest, ita homines singulis parcent quia ad cetum geniti sunt. Salva autem esse societas nisi custodia et amore partium esse non potest. Nec viperas quidem et natrices et si qua morsu aut ictu nocent effugeremus, si in reliquum mansuefacere possemus aut efficere ne nobis aliisve periculo essent. Ergo nec homini quidem nocebimus quia peccavit sed ne peccet, nec umquam ad preteritum sed ad futurum pena referetur. Non enim irascitur sed cavet. Nam si puniendus est cuicumque pravum maleficumque ingenium est, pena neminem excipiet. At enim ira habet aliquam voluptatem et dulce est dolorem reddere. Minime, non enim ut in beneficiis honestum est merita meritis repensare, ita iniurias iniuriis. Illic vinci turpe est, hic vincere. Inhumanum verbum est et quidem pro iusto re-

ceptum ultio et talio. Non multum differt nisi ordine qui dolorem regerit; tantum excusatius peccat. Catonem in balneo ignorans quidam percussit imprudens; quis enim illi sciens faceret iniuriam? Postea satisfacienti Cato non memini inquit percussum me. Melius putavit non agnoscere quam vindicare. Nichil inquis illi post tantam petulantiam mali factum est? Immo multum boni: cepit Catonem nosse. Magni animi est iniurias despicere. Ultionis contumeliosissimum genus est non esse visum dignum ex quo peteretur ultio. Multi leves iniurias altius sibi demisere dum vindicant. Ille magnus et nobilis qui more magne fere latratus minutorum canum securus exaudit. Minus inquit contemnemur si vindicaverimus iniuriam. Si tamquam ad remedium venimus, sine ira veniamus, non quasi dulce sit vindicari sed quasi utile. Sepe autem satius fuit dissimulare quam ulcisci. Potentiorum iniurie hilari vultu non patienter tantum ferende sunt; facient iterum si se fecisse crediderint. Hoc habent pessimum animi magna fortuna insolentes: quos leserunt et oderunt. Notissima vox est eius qui in cultu regum consenuerat: cum illum quidam interrogaret quomodo rarissimam rem in aula consecutus esset, senectutem, iniurias inquit accipiendo et gratias agendo. Sepe adeo iniuriam vindicare non expedit ut ne fateri quidem expediat. C. Cesar Pastoris splendidi equitis romani filium cum in custodia habuisset, munditiis eius et cultioribus capillis offensus, rogante patre ut salutem sibi filii concederet, quasi de supplicio eius admonitus duci protinus iussit. Ne tamen omnia inhumane faceret adversus patrem, ad cenam illum eodem die invitavit. Venit Pastor vultu nichil exprobrante. Propinavit illi Cesar heminam et posuit illi custodem. Perduravit miser non aliter quam si sanguinem filii biberet. Unguentum et coronas misit et observare iussit an sumeret: sumpsit. Eo die quo filium extulerat iacebat conviva centesimus et potiones vix honestas natalibus liberorum podagricus senex hauriebat, cum interim non lacrimam emisit, non dolorem aliquo signo erumpere passus est; cenavit tamquam pro filio exorasset.

Sepe aut

Margin notes: "Pie nocere [illegible] singulari nocere [illegible]"; "[illegible] capite [illegible]"; "Quibuscumque tempore [illegible] tempore [illegible]"

Sunt pot[entes] [illegible] non [illegible] dissimulande [illegible] [illegible] oderit [illegible]

Cremes qui te habebat alterum. Credo ille pater non dissimulavit iram et regis generi complexus et funestam ... filii in manum ad os suum retulit ... [illegible] ... congestis [illegible] tarenus et illa hostis semissimus ... palatiis ut ... tibi tempus hortatus est non ut potius ... [illegible] ... super terram paulo ... si ... ipsi ... tibi in ... iram ... pietas ... dignus fuit ... ad [illegible] filii legentem ... [illegible] ... hec ... quod ... benivolus inter et ... [illegible] ... in medium ... ut cum ... [illegible] ... et ... ille se ... et ... dixit ... est ... [illegible] ... filius ... [illegible] ... ira absque modo ... super ... inferior ... superiore ... in filii ... hominibus ... repetere ... [illegible] ... nos ... cogitemus ... quod ... illud ... nos ... fama ... ira ... et hostium libertas ... crudelitas ... res publica libertas ... aliquis ... Cogitemus aliquibus ... [illegible] ... nobis ... qui negant ... pedibus ... repellit ... ira ... [illegible] ... pugnat ... ira ... ille ... retulit ... [illegible]

Ergo iram abice

Sed ut iram ... [illegible]

Exempla: ... [illegible]

... [illegible] ... non potest ... [illegible] ... hostem ... gladium ... et habiles ... [illegible] ... demum ... [illegible] ... ubi ... [illegible] ... ad ... Seneca ... [illegible] ... qui ... putemus ... [illegible] ... de fortitudine ... ira ... [illegible] ... capillos ... [illegible] ... rapide ... tota ... [illegible] ... mea ... [illegible] ... ad bellum ... [illegible] ... ira ... [illegible] ... tela ... Neque ... [illegible] ... [illegible]

... [illegible] ... Corda ... [illegible]

Vel si vis, sit qualis apud vates nostros est
sanguineum quatiens dextra Bellona
flagellum, aut scissa gaudens vadit
Discordia palla, aut si qua magis
dira facies excogitari dire affectionis
potest. Quibusdam, ut ait Sextius, iratis
profuit aspexisse speculum: perturbavit illos
tanta mutatio sui; velut in rem presentem
adducti non agnoverunt se. Et quantulum
ex vera deformitate ymago illa speculo
repercussa reddebat! Animus si ostendi et
si in ulla materia perlucere posset, intuentes
nos confunderet ater maculosusque et
estuans et distortus et tumidus. Nunc
quoque tanta deformitas eius est per ossa
carnesque et tot impedimenta effluen-
tis: quid, si nudus ostenderetur? Speculo
quidem neminem deterritum ab ira credis.
Quid ergo? Qui ad speculum venerat
ut se mutaret, iam mutaverat.
Iratis quidem nulla est formosior effi-
gies quam atrox et horrida, qualesque
esse etiam videri volunt. Magis illud
videndum est, quam multis ira per se nocuerit.
Alii nimio fervore rupere venas
et sanguinem supra vires elatus clamor
egessit, et luminum suffudit aciem
in oculos vehementius humor egestus,
et in morbos egri recidere. Nulla celerior
ad insaniam via est. Multi itaque
continuaverunt ire furorem, nec quam expu-
lerant mentem umquam receperunt. Aiacem
in mortem egit furor, in furorem ira.
Mortem liberis, egestatem sibi, rui-
nam domui imprecantur, et irasci se
negant non minus quam insanire furiosi.
Amicissimis hostes, vitandique carissimis,
legum nisi qua nocent immemores,
ad minima mobiles, non sermone, non offi-
cio aditu faciles, per vim omnia gerunt,
gladiis et pugnare parati et incumbere.
Maximum enim illos cepit et omnia exsu-
perans vicia. Alia paulatim intrant,
repentina et universa vis huius est.
Omnes denique alios affectus sibi subicit.
Amorem ardentissimum vincit; transfo-
derunt itaque amata corpora et in eorum quos
occiderant iacuere complexibus. Avaritiam,
durissimum malum minimeque flexibile, ira
calcavit, adacta opes suas spargere
et domui rebusque in unum collatis in-
icere ignem. Quid? Non ambitiosus magna
estimata proiecit insignia honorem-
que delatum repulit? Nullus affectus est
in quem non ira dominetur. Liber tercius De Ira

Quod maxime desiderasti, Novate,
nunc facere temptabimus, iram ex-
cidere animis aut certe refrenare et i-
mpetus eius cohibere. Id aliquando palam aperte-
que faciendum est, ubi minor vis mali
patitur; aliquando ex occulto, ubi nimium ardet
omnique impedimento exasperatur et crescit.
Refert quantas quamque integras vires
habeat, utrum verberanda et agenda
retro sit an cedere ei debeat, dum
tempestas prima desevit, ne remedia
ipsa secum ferat. Consilium pro moribus
cuiusque capiendum est; quosdam enim preces vin-
cunt, quidam insultant instantque summis-
sis; quosdam terrendo placabimus,
alios obiurgatione, alios confessione,
alios pudore cepto deiecimus, alios
mora, lentum precipitis mali remedium,
ad quam descendere novissime oportet. Ceteri enim affectus dilationem recipiunt
et curari tardius possunt: huius incitata et
se ipsam rapiens violentia non paula-
tim procedit, sed dum incipit tota est;
nec aliorum more animos sollicitat,
sed abducit et impotentes sui
cupidosque vel communis mali exagitat,
nec in ea tantum in que destinavit, sed in
occurrentia obiter furit. Cetera vitia
impellunt animos, ira precipitat. Et-
iam si resistere contra affectus suos
non licet, at certe affectibus ipsis lic-
et stare; hec secus quam fulmina procelle-
que et si alia aliqua irrevocabi-
lia sunt quia non eunt sed cadunt,
vim suam magis ac magis tendit.
Alia vitia a ratione, hec a sanitate
desciscit. Alia accessus lenes habent
et incrementa fallentia; in iram deiec-
tus animorum est. Nulla itaque res magis
attonita et in vires suas prona,
sive successit superba, sive frustrata
insana. Ne repulsa quidem in tedium
acta, ubi adversarium fortuna sub-
duxit, in se ipsam morsus suos vertit.
Nec refert quantum sit ex quo surrexerit;
ex levissimis enim in maxima evadit. Nullam
transit etatem, nullum genus hominum ex-
cipit. Quedam gentes beneficio eges-
tatis non novere luxuriam; quedam que
exercite et vage sunt effugere
pigritiam; quibus incultus mos agre-
stis est, circumscriptio ignota est
et fraus et quodcumque in foro malum
nascitur. Nulla gens est quam non ira in-
stiget, tam inter Grecos quam barbaros
potens, non minus perniciosa leges
metuentibus quam quibus ira distinguit

Hic est liber 3o [illegible] Senece [illegible]
[illegible] quibus [illegible]
[illegible] verundia [illegible]
[illegible]
[illegible] pace [illegible]

in aduersus [illegible] demum tota singulos con-
pulit. hic primus [illegible] qui [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] tota ciuitatis spem [illegible]
[illegible] singulos [illegible]
potentia [illegible]
[illegible]
senes [illegible]
[illegible]
[illegible]
ad arma [illegible]
et [illegible] bella [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] imperatore [illegible]
[illegible]
[illegible] senatus [illegible]
[illegible]

[illegible]

Non est igitur dubium

[illegible]

[illegible]

diligentior quisque sit et ipse se circumspiciet. Alia autem mala ut pessimos quosque corripiunt, iracundia etiam eruditis hominibus et alia sanis irrepit, adeo ut quidam simplicitatis indicium iracundiam dicant et vulgo credatur facillimus quisque huic obnoxius. Quorsus, inquis, ista? Ut nemo iudicet se tutum ab illa, cum lenes quoque natura et placidos in saevitiam ac violentiam evocet. Quemadmodum adversus pestilentiam nihil prodest firmitas corporis et diligens valetudinis cura, promiscue enim imbecilla robustaque invadit, ita ab ira tam inquietis moribus periculum est quam compositis et remissis, quibus eo turpior periculosiorque est quo plus in illis mutat.

[illegible]

Sed cum primum sit non irasci, secundum desinere, tertium alienae quoque irae mederi, dicam primum quemadmodum in iram non incidamus, deinde quemadmodum nos ab illa liberemus, novissime quemadmodum irascentem retineamus placemusque et ad sanitatem reducamus. Ne irascamur praestabimus si omnia vitia irae nobis subinde proposuerimus et illam bene aestimaverimus. Accusanda est apud nos, damnanda; perscrutanda eius mala et in medium protrahenda sunt, ut qualis sit appareat, comparanda cum pessimis est. Avaritia acquirit et contrahit quo aliquis melior utatur; ira impendit, paucis gratuita est. Iracundus dominus quot in fugam servos egit, quot in mortem! Quanto plus irascendo quam id erat propter quod irascebatur amisit! Ira patri luctum, marito divortium attulit, magistratui odium, candidato repulsam. Peior est quam luxuria, quoniam illa sua voluptate fruitur, haec alieno dolore. Vincit malignitatem et invidiam; illae enim infelicem fieri volunt, haec facere; illae fortuitis malis delectantur, haec non potest expectare fortunam; nocere ei quem odit, non noceri vult. Nihil est simultatibus gravius: has ira conciliat. Nihil est bello funestius: in hoc potentium ira prorumpit; ceterum etiam illa plebeia ira et privata inerme et sine viribus bellum est. Praeterea ira, ut seponamus quae mox secutura sunt, damna, insidias, perpetuam ex certaminibus sollicitudinem, dat poenas dum exigit. Naturam hominis eiurat: illa in amorem hortatur, haec in odium; illa prodesse iubet, haec nocere. Adice quod cum indignatio eius a nimio sui suspectu veniat et animosa videatur, pusilla est et angusta; nemo enim non eo a quo se contemptum iudicat minor est. At ille ingens animus et verus aestimator sui non vindicat iniuriam, quia non sentit. Ut tela a duro resiliunt et cum dolore cedentis solida feriunt, ita nulla magnum animum iniuria ad sensum sui adducit, fragilior eo quod petit. Quanto pulchrius velut nulli penetrabilem telo omnes iniurias contumeliasque respuere! Ultio doloris confessio est; non est magnus animus quem incurvat iniuria. Aut potentior te aut imbecillior laesit: si imbecillior, parce illi; si potentior, tibi. Nullum est argumentum magnitudinis certius quam nihil posse quo instigeris accidere. Pars superior mundi et ordinatior ac propinqua sideribus nec in nubem cogitur nec in tempestatem impellitur nec versatur in turbinem; omni tumultu caret: inferiora fulminantur. Eodem modo sublimis animus, quietus semper et in statione tranquilla collocatus, intra se premens quibus ira contrahitur, modestus et venerabilis est et dispositus; quorum nihil invenies in irato. Quis enim traditus dolori et furens non primam reiecit verecundiam? Quis impetu turbidus et in aliquem ruens non quicquid in se venerandi habuit abiecit? Cui officiorum numerus aut ordo constitit incitato? Quis linguae temperavit? Quis ullam partem corporis tenuit? Quis se regere potuit immissum? Proderit nobis illud Democriti salutare praeceptum quo monstratur tranquillitas, si neque privatim neque publice multa aut maiora viribus nostris egerimus. Numquam tam feliciter in multa discurrenti negotia dies transit ut non aut ex homine aut ex re offensa nascatur quae animum in iras paret. Quemadmodum per frequentia urbis loca properanti in multos incursitandum est et alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respergi, ita in hoc vitae actu dissipato et vago multa impedimenta, multae querelae incidunt: alius spem nostram fefellit, alius distulit, alius intercepit; non ex destinato proposita fluxerunt. Nulli fortuna tam dedita est ut multa temptanti ubique respondeat; sequitur ergo ut is cui contra quam proposuerat aliqua cesserunt impatiens hominum rerumque sit, ex levissimis causis irascatur nunc personae, nunc negotio, nunc loco, nunc fortunae, nunc sibi. Itaque ut quietus possit esse animus, non iactandus nec multarum ut

dixi recte actu stringendus ut magis
super mitis appetitus fi fanile [illegible] lenia
affectus remuitibus. et si huic ne illas
ptem tuissit sine lapsu dicit qui a
licenis i nobis manibus imposita est
sbstinemus meti i pxio effundiq et
dum stamus sub sarcina [illegible] he
honeri [illegible] de animi de [illegible]
multis ac domesticas suas negu
na expedita et bilia [illegible]
ingenia et sup uasura [illegible]
date se fanile et si ompala sub
pinnit [illegible] adumstratio
qui uo [illegible] fatilia sit ingredit
[illegible] familia et [illegible] aggressus
[illegible] conabis te sil et ea
[illegible] panis quibusque paris ipse
[illegible] faciet cum te asper pinia
opis [illegible] h r ut [illegible] fer
mdi sit in [illegible] et frigidi a [illegible]
[illegible] replsa [illegible] expuiet. lan
guido [illegible] actiones
[illegible] ut prime sunt ut [illegible]
ut [illegible] i [illegible]
[illegible] adepti [illegible] successi
sse [illegible] cuius [illegible]
i [illegible] sort uestimus [illegible] pla
[illegible] et fatalius et nunc au
[illegible] moressoque [illegible]
a [illegible] mores et ut quoda
ad [illegible] corporis [illegible]
ita animus mala sua [illegible] tradit
ebriosus [illegible]
[illegible] impudicus tecius forte [illegible]
et si liberat [illegible] emollit auaricia
i [illegible] uterus sunt [illegible]
[illegible] ut [illegible]
[illegible] mitiget ut [illegible] ualitudi
tu [illegible] regio et salubrior
[illegible]
[illegible] possit intelliges
[illegible] ferus [illegible]
mansuescit [illegible] bestie
[illegible] sua [illegible] gubernari
[illegible] passa [illegible]
[illegible] planda [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] qui tu [illegible]
[illegible] debebit [illegible]
[illegible] dia [illegible]
quos [illegible]
qui sunt [illegible]
[illegible] offendet te [illegible]
[illegible] petulas [illegible]
dus [illegible] pugnax [illegible] ne
tosa et medius [illegible] feres [illegible]
suspectos timeri a primarie [illegible]

delicato fastidiri [illegible] simplices
fideles moderatos qui [illegible] tua re
[illegible] ferat magis [illegible]
[illegible] et [illegible] dulces [illegible]
i adulatores [illegible] iracundos [illegible]
[illegible] offendit [illegible] uir bo
nus [illegible] non magis [illegible]
[illegible] blandiri [illegible] maledicere. [illegible]
oratore fuisse iracundissimum [illegible]
tu quo ut [illegible] tenuabat i tubiculo
[illegible] eloquens [illegible] erat
ille [illegible] quesito [illegible] quo
[illegible] iudicat [illegible]
dixisset [illegible]
[illegible] declarat. [illegible] quod [illegible] ut
[illegible] ira [illegible]
[illegible] aduersario [illegible]
[illegible] nobis iracundie [illegible]
qui [illegible] prouidere
[illegible] et i malaz
[illegible] induceret [illegible] ualitudinem
[illegible] infirmitatem
et [illegible] difficultas [illegible] et modo
[illegible] blandientem [illegible]
terriru [illegible] palpati [illegible]
[illegible] loquor et [illegible]
[illegible] aut aliter [illegible]
et [illegible]
a [illegible] ab [illegible]
[illegible] iracundis [illegible]
[illegible] cum [illegible]
[illegible] plura [illegible]
tibi [illegible] tradendis [illegible]
animum obleniat et historia fa
bulis delectat mollius delectatio
[illegible] Pitagoras [illegible]
[illegible] lira [illegible] deinde [illegible] usurat
[illegible] et tubas [illegible]
[illegible] cantu blandimenta [illegible]
resolua [illegible] actis [illegible]
et [illegible] coloribus [illegible]
[illegible] splendor [illegible]
[illegible] studia leta [illegible]
[illegible] aduocationes [illegible]
[illegible] et [illegible]
[illegible] incipis [illegible]
[illegible] planda [illegible]
[illegible] supplex pro
[illegible] ad [illegible]
[illegible] repente [illegible] maxime
monet fatigatio [illegible] calore [illegible]
[illegible] et non [illegible]
[illegible] laboratibus [illegible] sine
[illegible] alternantur et i [illegible]
[illegible] ab [illegible] iracundiores
[illegible] ualitudine a etate fessissimos [illegible]

que et fratribus et hystorie causas intactas
exasperat et incendit atque utique dictum
est alexandri uerum querere eum aut et ab
consuetudine et assuetudine et a laboribus hominis
quod et quod res nunc. Nam ut ulcera
ad leuem tactum dolent et ad suspiciones
tactus condolescunt ita animus assiduus
minimis offenditur. Adde ut quedam salu-
tacio et epistola et oris et uultus quies
in litteris euocet. Itaque sunt quedam contra-
rium. Optimum est itaque ad primum
mali sensum mederi sibi, ut uis quere
sinis minimi libertati dare et in urbe
impetum facile est. Ad affectus suos
tu primum ortum deprehende morbi
signa prius quam tempus repositum ac
plurime quam ipsis nota euenerint ita
ire amorem omnem ipsorum procellarum cladis
uexatum sunt quidam primaque eorum
continuali motu solet corripi igitur
ad uentum ualitudinis intelligunt
si calor summa defuit et uitio
in imis neruorum trepidatio et si
inconcia fit labium caput quoque uertit.
Solitis ergo itaque remediis incipientes
tunc sunt occupatis et odore gestus
crepitus est quod alienat animus repellitur
et fomentis frigus rigore quo pu-
gnat et si parum medicatio proficit
aliquamdiu et sine teste recu-
det et potest morbum suum nosse et
uires eius atque ipsum superantem opprime.
Videamus quid sit quod nos maxime
inritet. alium uerba alium res contumelie
mouent hic uult nobilitati hic forme
sue parci hic elegantissimus haberi
cupit ille doctissimus hic superbie
impatiens est, hic contumacie ille fuerit non
putauit dignatus quibus irascatur. hic
in tua domum seruus est for simitis
ille rogatus in medio uideat. hic non
rogatum contumelia. Non eodem ab omne
parte feriuntur sic itaque oportet quod in te in-
firmum sit ut id maxime protegas.
Non expedit omnia uidere omnia au-
dire. multe nos iniurie transeant ex
quibus plerasque qui non accipit qui
nescit. Non uis esse iracundus ne fueris
curiosus. Qui inquirit quid in se dictum
sit qui malignos sermones etiam si se-
creto habiti sint eruit se ipse inque-
tat. Iracundiam nil sic quam cogitatio producat
ut nichil causari in uerius quia alia di-
fferenda sunt alia deridenda
alia donanda tamen sebenda

modis ira et plerasque in longinquo
tempore uenerat. Cogitasse autem de
Iapho prius uenis ipsa ...
sit quod molestum esse quod nescitur
homines ipsum cum galeo prodire debent
Non quidam sed sit in una referit
si quando Lata ... uidera ipse diffi-
cilius sit moderari tu scies in ma-
norum ipsos tumida et fortuna lice-
ntia uiuendi familiare sibi se
uiciam repressisse. Pisistratus athe-
niensium tyrannum memorie prodit-
tur multa in ... eius ebrius
contra dixisset et deessent qui
uellent manus ei moderate
aliquis hinc et aliquis illinc faces sub-
derent placido animo tulisse et
hic irritantibus respondisse Non magis
illi succensere quam si quis obligatis
oculis in se cucurrisset. Magna pars
querelas manu fecit aut falsa su-
spicando aut leuia grauando. Sepe
ad nos ira uenit sepius nos
ad illam quod numquam ... est
Non est enim tam recens ira. Nec dicat
sibi hec fecit quod irascor. Quis fecit aut
fecisse potuit. Nec animo farmoniores
sed ipsum ex... sed aliquo illa
... uoluit ... au...
... sit. ... ...
... sit ... primum ... more
... an manu aliter quoad a-
uenit. Itaque praemisit euaus faciat
aliquid fortuna ut sic aut pati
aut ... sit aut ... Non
uos ... constituas quod ille ... an
... sunt ne faciat uos iracundos
... ... et quod facit uelles
pati uolumus. Nos se dicat. At qui
maximum remedium ire dilatio est
ut primus eius feruor relanguescat
et caligo quam premit mentem aut re-
sidat uel minus densa sit. Iracundiam ex-
hiis que te precipitem ferebat hora
non sed dies mollet quidam ex toto
euanescet si uacu erit petita
aduocatio apparebit, iudicium ire
non iram contemptio uoles quale sit
sine te si uide ... diligentem
in fluctu sunt. Non potuit impetrare
a se Plato tempus cum seruo suo ira-
sceretur statim sed ponere illum stati-
tiam ... et prebere scapulas uerbe-
ribus iussit sua manu ipse ce-
suris ... quod intellexit iratum se
fecit sic sustulerat manum suspensam

detinebat et stabat percussuro similis
interrogatus deinde ab amico qui forte
intervenerat quid ageret exigo inquit
penas ab homine iracundo. Velut
stupens gestum illum sevituri deformem
sapienti viro servabat oblitus iam
servi quia alium quem potius castigaret
invenerat. Itaque abstulit sibi in suos
potestatem et ob peccatum quoddam commotior
tu inquit Speusippe servulum istum
verberibus obiurga nam ego irascor.
Ob hoc non cecidit propter quod alius cecidisset.
Irascor inquit plus faciam quam oportet
libentius faciam non sit iste servus
in eius potestate qui in sua non est. Aliquis
vult irato committi ultionem cum
Plato sibi ipse imperium abrogaverit. Nichil
tibi liceat dum irasceris. Quare? Quia vis
omnia licere. Pugna tecum ipse. Si iram
vincere non potes illa te incipit vincere.
Si absconditur si illi exitus non datur
signa eius obruamus et illam
quantum fieri potest occultam secretamque teneamus
cum magna id nostra molestia
fiet; cupit enim exilire et incen-
dere oculos et mutare faciem. Sed si
eminere illi extra nos licuit supra
nos est. In imo pectoris secessu recondatur
feratque non ferat. Immo in contrarium omnia
eius indicia flectamus. Vultus re-
mittatur vox lenior sit gradus lentior
paulatim cum exterioribus interiora for-
mentur. In Socrate ire signum erat
vocem summittere et loqui parcius. Ap-
parebat tunc illum sibi obstare. De-
prehendebatur itaque a familiaribus
et coarguebatur nec erat illi exprobratio
latitantis ire ingrata.
Quidni gauderet quod iram
suam multi intelligerent nemo
sentiret. Sensissent autem nisi ius amicis
obiurgandi se dedisset sicut ipse
sibi in amicos sumpserat. Quanto magis
hoc nobis faciendum est. Rogemus amicissimum
quemque ut tunc maxime li-
bertate adversus nos utatur cum minime
illam pati poterimus nec assentiatur
ire nostre contra potens malum et
apud nos gratiosum dum conspicimus
dum nostri sumus advocemus. Qui
vinum male ferunt et ebrietatis sue
temeritatem ac petulantiam metuunt
mandant suis ut e convivio au-
ferantur. Intemperantiam in morbo suam
experti parere sibi in adversa valitudine
vetant. Optimum est notis vitiis
impedimenta prospicere et ante omnia ita
componere animum ut vel gravissimis rebus

iubetis quam compressus ira cum non faciat
ad magnitudinem in proprietate in nunc ex
orta in ullum retrahat ut dolorem
suum profitear. Id fieri posse apparue-
bit si pauca exempla turba excerpta
rettulero ex quibus utrumque discas quantum
mali habeat ira ubi hominum pre-
potentium potestate tota utitur quantum sibi im-
perare possit ubi metu maiore com-
pressa est. Cambisen regem nimium de- Cambises
ditum vino Prexaspes unus ex
karissimis suis monebat ut parcius
biberet turpem dicens ebrietatem in rege
quem omnium oculi auresque sequerentur. Ad
hec ille ut scias inquit quemadmodum numquam
excidam michi approbabo iam et oculos
post vinum in officio esse et manus. Bibit
deinde liberalius quam alias capacio-
ribus ciphis et iam gravis et vinolentus
obiurgatoris sui filium procedere ultra
limen iubet allevataque super caput
sinistra manu stare. Tunc intendit arcum
et ipsum cor adolescentis id enim se petere
dixerat figit rescissoque pectore
herens in ipso corde spiculum ostendit ac
respiciens patrem interrogavit satisne cer-
tam haberet manum. At ille negavit Apol-
linem certius dimittere. Dii illum male
perdant animo magis quam condicione manci-
pium. Eius rei laudator fuit cuius ni-
mius erat spectatorem fuisse. Occa-
sionem blandimentorum putavit pectus
filii in duas partes diductum et cor
sub vulnere palpitans. Controversiam illi
facere de gloria debuit et revocare
iactum ut regi liberet in ipso pa-
tre certiorem manum ostendere. O regem
cruentum. O dignum in quem omnium
suorum arcus verterentur. Cum execrati
fuerimus illum convivia suppliciis
funeribusque solventem tamen scelera-
tius telum illud laudatum est quam mis-
sum. Videbimus quomodo se pater gerere
debuerit stans super cadaver filii
sui cedisque illius et testis
et causa. Id de quo nunc agi-
tur apparet iram supprimi posse. Non ma-
ledixit regi nullum emisit ne
calamitosi quidem verbum cum eque
cor suum quam filii transfixum videret. Po-
test dici merito devorasse verba nam
si quid tamquam iratus dixisset nichil
tamquam pater facere potuisset. Potest inquam
videri sapientius se in illo casu gessis-
se quam cum de potandi modo preciperet
quem satius erat vinum quam sanguinem bibere
cuius manus poculis occupari pax
erat. Accessit itaque ad numerum eorum qui

magnis cladibus ostenderet quam gestu-
ret tergum. Cum bona conscientia non
dubito quin Harpagus tale aliquid regi
suo Persarum persuaserit. quo offensus
liberos illi epulandos apposuit
et subinde quesivit an placeret condi-
tura. Deinde ut satis illum plenum mal-
lis suis vidit afferri illorum capita iussit
et quomodo esset acceptus interrogavit. Non
defuerunt misero verba, non os concurrit.
Apud regem inquit omnis cena iucunda
est. Quid hac adulatione profecit? ne
ad reliquias invitaretur. Non veto patrem
damnare regis sui factum, non veto
querere dignam tam truci portento pe-
nam. Sed hoc interim colligo posse etiam
ex ingentibus malis nascentem iram
abscondi et ad verba contraria sibi cogi. ex dam
Necessaria est ista doloris refrenatio, utique
hoc sortitis genus vite et ad regi-
am adhibitis mensam. Sic editur
apud illos. sic bibitur. sic respondetur
funeribus suis arridendum est. An
tanti sit vita videbimus. alia ista ques-
tio est. non consolabimur tam triste ergastu-
lum. non adhortabimur ferre imperia carni-
ficum. ostendemus in omni servitute apertam
libertati viam. si eger animus et suo vi-
tio miser est, huic miserias finire secum
licet. Dicam et illi qui in regem incidit cambises
sagittis pectora amicorum petentem et
illi cuius dominus liberorum visceribus
patres saturat: quid gemis demens?
quid expectas ut te aut hostis aliquis per
ruinam gentis tue vindicet aut rex a
longinquo potens advolet? quocumque re-
spexeris ibi malorum finis est. Vides
illum precipitem locum? illac ad libertatem de-
scenditur. Vides illud mare, illud flumen,
illum puteum? libertas illic in imo sedet.
Vides illam arborem brevem retortam
infelicem? pendet inde libertas. Vides
iugulum tuum, guttur tuum, cor tuum?
effugia servitutis sunt. Nimis tibi o-
perosos exitus monstro et multum animi allex
ac roboris exigentes? queris quod sit
ad libertatem iter? quelibet in corpore tuo
vena. Dum tamen nichil tam intolle-
rabile nobis videtur ut nos expellat
e vita, iram in quocumque erimus statu
removeamus. pernitiosa est servientibus. lisimachus
Omnis enim indignatio in tormentum suum cre-
scit et imperia graviora sentit quo
contumacius patitur. Sic laqueos fera
dum iactat astringit. Sic aves vi-
scum dum trepidantes excutiunt, plumis

omnibus illinunt. Nullum tam artum est iugum
quod non minus ledat ducentem quam repu-
gnantem. Unum est levamentum malorum
ingentium pati et necessitatibus suis
obsequi. Sed cum utilis sit servi-
entibus affectuum suorum et huius pre-
cipue rabidi atque effreni continentia,
utilior est regibus. periere omnia
ubi quantum ira suadet fortuna per-
mittit. nec diu potest que multorum malo
exercetur potentia stare. periclitatur e-
nim ubi eos qui separatim gemunt com-
munis metus iunxit. plerosque itaque
singuli mactaverunt, alios universi
cum illos conferre in unum iras publica
dolor coegisset. Atqui plerique
sic iram quasi insigne regium ex-
ercuerunt. Sicut Darius qui primus
post ablatum magis imperium Persas
et magnam partem orientis obtinuit.
Nam cum bellum Scythis indixisset orientem
cingentibus, rogatus ab Oeobazo
nobili sene ut ex tribus liberis
unum in consolationem patri relinqueret, duorum
opera uteretur, plus quam rogabatur
pollicitus omnes se illi dixit re-
missurum et occisos in conspectu pa-
rentis abiecit. crudelis futurus
si omnes abduxisset. At quanto Xerxes
facilior qui Pythio quinque filiorum pa-
tri unius vacationem petenti quem vellet
eligere permisit. deinde quem elegerat
in partes duas distractum ab u-
troque latere vie latera posuit et hac
victima lustravit exercitum. Habuit
itaque quem debuit exitum victus et
late longeque fusus ac stratam ubique
ruinam suam conspiciens medius inter
suorum cadavera incessit. Hec barbaris
regibus in ira feritas fuit, quos
nulla eruditio, nullus litterarum
cultus imbuerat. Dabo tibi ex Aristotelis
sinu regem Alexandrum, qui Clitum carissimum
sibi et una educatum inter epulas
transfodit, manu quidem sua, parum adu-
lantem et pigre ex Macedone ac
libero in persicam servitutem transeuntem. Nam
Lisimachum eque familiarem sibi leonem
obiecit. Numquid ergo Lisimachus felici-
ter quadam dentibus leonis elapsus ob
hoc cum ipse regnaret mitior fuit? Nam
Thelesphorum Rhodium amicum suum un-
dique decurtatum cum aures illi et na-
sum abscidisset in cavea velut novum

erit aliquod inusitatum diu pavit cum oris
detruncati mutilata deformitas huma-
nam faciem perdidisset. Accedebat
fames et squalor et illuvies corporis
in stercore suo destituti. callosis super
hec genibus manibusque quas in angu-
stiis loci cogebatur pro pedibus uti.
Lateribus vero attritu exulceratis
non minus feda quam terribilis erat forma
eius visentibus. factusque pena sua
monstrum misericordiam quoque amiserat. tamen
dissimillimus esset homini qui illa patie-
batur. dissimilior erat qui faciebat.
Utinam ista sevitia intra peregrina exem-
pla mansisset nec in romanos mores cum aliis
adventiciis vitiis vel suppliciorum irarumque
barbaria transisset. M. mario cui vicatim
populus statuas posuerat cui thure
et vino non supplicabat L. silla perfrin- [Silla]
gi crura erui oculos amputari
manus iussit et quasi totiens occideret
quotiens vulnerabat paulatim et
per singulos artus laceravit. Quis
erat huius imperii minister? quis nisi
catilina iam in omne facinus manus exercens
is illum ante bustum quinti catuli car-
pebat. gravissimus mitissimi viri cineribus
super quos vir mali exempli popularis
tamen et non tam immerito quam nimis
amatus per stillicidia sanguinem dabat.
Dignus erat marius qui illa pa-
teretur. silla qui iuberet catilina qui
faceret sed indigna res publica que corpus suum
pariter et hostium et vindicum gladios
reciperet. Quid antiqua perscrutor? G.
cesar sextum papinium cuius pater erat
consularis bedienum bassum questo-
rem suum procuratoris sui filium aliosque
et senatores et equites romanos
uno die flagellis cecidit torsit
non questionis sed animi causa. deinde adeo im-
patiens fuit differende voluptatis quam
ingentem crudelitas eius sine dilatione
poscebat ut in xisto maternorum ortorum
qui porticum a ripa separat de-
ambulans quosdam ex illis cum ma-
tronis atque aliis senatoribus ad lu-
cernam decollaret. Quid instabat? quod
periculum aut privatum aut publicum una nox
minabatur? quantum fuit lucem expectare
Denique ne senatores populi romani soleatus
occideret. Quam superba fuit crudelitas
eius ad rem pertinet scire quamquam aber-
rare illico possemus videri et
in devium exire sed hoc ipsum pars erit
ire super solita sevientis. Ceciderat
flagellis senatores ipse effecit
ut dici posset solet fieri. Torserat
per omnia que in rerum natura tristissima sunt fi-
diculis talaribus eculeo igne
vultu suo. Et hic loco respondebitur
magna res tres senatores quasi ne-
quam mancipia inter verbera et flam-
mas divisit homo qui de toto senatu
trucidando cogitabat qui opta-
bat ut populus romanus unam cervicem haberet ut
scelera sua tot locis ac temporibus
deducta in unum ictum et unum diem
cogeret. Quid tam inauditum quam nocturnum
supplicium? cum latrocinia tenebris
abscondi soleant animadversiones que
notiores sunt plus in exemplum et emendationem
proficiant. Et hic loco respondebitur mihi
quod tanto opere admiraris isti belue
cotidianum est. ad hoc vivit ad hoc
vigilat ad hoc lucubrat. Nemo certe
invenietur alius qui imperaverit omnibus
his in quos animadverti iubebat os
inserta spongia includi ne vocis
emittende haberent facultatem. Cui umquam
morituro non est relictum qua gemeret? Ti-
muit ne quam liberiorem vocem extremus
dolor mitteret ne quid quod nollet
audiret. Sciebat autem innumerabilia esse
que obicere illi nemo nisi periturus auderet.
Cum spongie non invenirentur scindi
vestimenta miserorum et in os farciri
pannos imperavit. Que ista sevitia
est? liceat ultimum spiritum trahere. da exi-
ture anime locum. liceat illam non per
vulnus emittere. Adicere his longum
est quod patres quoque occisorum eadem
nocte dimissis per domos centu-
rionibus confecit id est homo misericors
luctu liberavit. Non enim Gaii
sevitiam sed ire propositum est describere que
non tantum viritim furit sed gentes totas
lancinat sed urbes sed flumina et
tuta ab omni sensu doloris converberat.
Sic rex persarum totius populi nares
recidit in Syria unde rinocolura
loco nomen est. pepercisse illum iudicas
quod non tota capita precidit? novo
genere pene delectatus est. Tale ali-
quid passi forent ethiopes qui ob lon-
gissimum vite spatium macrobii a-
ppellantur. in hos enim quia non supinis
manibus exceperant servitutem missisque
legatis libera responsa dederant
que contumeliosa reges vocant Cambi-
ses fremebat et non provisis commeatibus

non explorantibus itineribus per invia per are-
ntia trahebat omnem bello utilem tur-
bam cui intra primum iter deerant necessaria nec
quicquam subministrabat sterilis et inculta
humanoque vestigio inculta regio. Su-
stinebat famem primo tenerrima fron-
dium et cacumina arborum, tum coria igne
mollita et quicquid necessitas cibum fece-
rat. Post quam inter harenas radices
quoque et herbe defecerant apparuit-
que inops etiam animalium solitudo, decimum
quemque sortiti alimentum habuerunt fa-
me sevius. Agebat adhuc iram rex
precipitem cum partem exercitus amisisset, partem
comedisset, donec timuit ne et ipse
vocaretur ad sortem. Tum demum signum
receptui dedit. Servabantur interim
illi generose aves et instrumenta epularum
camelis vehebantur, cum sortirentur mi-
lites eius quis male periret, quis peius
viveret. Hic iratus fuit genti ignote
et immerite, sensure tamen. Cyrus flu-
mini. Nam cum Babilonam oppugnaturus
festinaret ad bellum, cuius maxima
momenta in occasionibus sunt, Gangem
late fusum amnem vado transire te-
mptavit, quod vix tutum est etiam cum sensit
estatem et ad minimum deductus est.
Ibi unus ex hiis equis qui trahe-
re regium currum albi solebant arreptus
vehementer commovit regem. Iuravit itaque
se amnem illum regis comitatus aufe-
rentem eo redacturum ut transiri
calcarique etiam a feminis posset. Huc
deinde omnem transtulit belli appara-
tum et tam diu assedit operi donec
centum et lxxx cuniculis divisum
alveum in trecentos et lx rivos di-
spergeret et siccum relinqueret in diversum flu-
entibus aquis. Periit itaque et tempus et ma-
gna in magnis rebus iactura et militum
ardor quem inutilis labor fregit
et occasio aggrediendi imparatos, dum
ille bellum indictum hosti cum flumine
gerit. Hic furor, quid enim aliud voces,
Romanos quoque contigit. C. enim Cesar vil-
lam in Herculanensi pulcherrimam, quia
mater sua aliquando in illa custodita erat,
diruit fecitque eius per hoc notabilem
fortunam suam. Stantem enim prenavigabat,
nunc causa dirute queritur. Et hec cogitan-
da sunt exempla que vites et illa ex contrario
que sequaris, moderata, lenia, quibus
nec ad irascendum causa defuit nec ad ulci-
scendum potestas. Quid enim facilius fuit
Antigono quam duos manipulares
duci iubere, qui incumbentes regis
tabernaculo faciebant quod homines et
periculosissime et libentissime faciunt,
de rege suo male existimant. Au-
dierat omnia Antigonus, ut pote
cum inter dicentes et audientes palla
interesset. Quam ille leviter commovit et
longius inquit discedite ne vos
rex audiat. Idem quadam nocte,
cum quosdam ex militibus suis exau-
disset omnia mala imprecantes regi
qui ipsos in id iter et inextricabile
lutum deduxisset, accessit ad eos
qui maxime laborabant et cum igno-
rantes a quo adiuvarentur explicuisset,
nunc inquit maledicite Antigono,
cuius vitio in has miserias incidistis;
ei autem bene optate qui vos ex hac
voragine eduxit. Idem tam miti animo
hostium suorum maledicta quam civium
tulit. Itaque cum in parvulo quodam
castello Greci obsiderentur et fidu-
cia loci contemnentes hostem multa
in deformitatem Antigoni iocarentur
et nunc staturam humilem, nunc collisum
nasum deriderent, gaudeo inquit et aliquid
boni spero, si in castris meis Silenum
habeo. Cum hos dicaces fame domu-
isset, captis sic usus est ut eos qui
militie utiles erant in cohortes
describeret, ceteros preconi subiceret, id-
que se negavit facturum fuisse nisi
expediret hiis dominum habere qui tam
malam haberent linguam. Huius nepos
fuit Alexander qui lanceam in convivas
suos torquebat, qui ex duobus
amicis quos paulo ante retuli al-
terum fere obiecit, alterum sibi. Ex
hiis duobus tamen qui leoni obiectus est
vixit. Non habuit hoc avitum ille
vitium, ne paternum quidem. Nam si qua
alia in Philippo virtus fuit et contumeliarum
patientia, ingens instrumentum ad tutelam
regni. Demochares ad illum par-
resiastes ob nimiam et procacem lin-
guam appellatus inter alios Atheniensium
legatos venerat. Audita beni-
gne legatione Philippus: Di-
cite inquit mihi facere quod possim
quod sit Atheniensibus gratum. Ex-
cepit Demochares et te inquit
suspendere. Indignatio circumstantium et
tam inhumanum responsum exorta est,
quos Philippus conticescere iussit et Ther-
sitem illum salvum incolumemque dimi-
ttere. At vos inquit ceteri legati

nunciate atheniensibus multo superbiores esse qui ista dicunt quam qui impune dicta audiunt. Multa et divus Augustus digna memoria fecit dixitque ex quibus appareat iram illi non imperasse. Thymagenes hystoriarum scriptor quedam in ipsum quedam in uxorem eius et in totam domum dixerat nec perdiderat dicta magis enim circumfertur et in ore hominum est temeraria urbanitas. Sepe illum cesar monuit ut moderacius lingua uteretur perseveranti domo sua interdixit ~~hystorias quas postea scripserat~~. Postea thymagenes in contubernio pollionis asinii consenuit ac tota civitate directus est nullum illi limen preclusa cesaris domus abstulit. Hystorias quas postea scripserat recitavit et combussit et libros acta cesaris augusti continentes in ignem posuit inimicicias gessit cum cesare nemo amiciciam eius extimuit nemo quasi fulgure ictum refugit fuit qui preberet tam alte cadenti sinum. Tulit hoc ut dixi cesar pacienter ne eo quidem motus quod laudibus suis rebusque gestis manus attulerat numquam cum hospite inimici sui questus est. Hoc dumtaxat pollioni asinio dixit theriotrophis paranti deinde excusacionem obstitit et fruere inquit mi pollio fruere. Et cum pollio diceret si iubes cesar statim illi domo mea interdicam hoc me inquit putas facturum cum ego vos in graciam reduxerim. Fuerat enim aliquando timageni pollio iratus nec ullam aliam habuerat causam desinendi quam quod cesar ceperat. Dicat itaque sibi quisque quociens lacessitur numquid potencior sum philippo illi tamen impune maledictum est. Numquid in domo mea plus possum quam toto orbe terrarum divus augustus potuit ille tamen contentus fuit a conviciatore suo secedere. Quid est quare ego servi mei clarius responsum et contumaciorem vultum et non pervenientem usque ad me murmuracionem flagellis et compedibus expiem. Quis sum cuius aures ledi nefas sit. Ignoverunt multi hostibus ego non ignoscam pigris negligentibus garrulis. Puerum etas excuset feminam sexus extraneum libertas domesticum familiaritas. Nunc primum offendit cogitemus quamdiu placuit. Sepe et alias offendit feramus quod diu tulimus. Amicus est fecit quod noluit inimicus fecit quod debuit. Prudenciori credamus stulciori remittamus pro quocumque

ad nos respondeamus sapientissimos quoque viros multa delinquere neminem esse tam circumspectum cuius non diligencia aliquando sibi ipsi excidat neminem tam maturum cuius non gravitatem in aliquod fervidius factum casus impingat neminem tam timidum offensarum qui non in illas dum vitat incidat. Quomodo homini pusillo solacium in malis fuit etiam magnorum virorum titubare fortunam et equiore animo filium in angulo flevit qui vidit acerba funera etiam ex regia duci sic animo equiore fert ab aliquo ledi ab aliquo contempni cuicumque venit in mentem nullam esse tantam potenciam in quam non incurrat iniuria. Quod si etiam prudentissimi peccant cuius non error bonam causam habet. Respiciamus quociens adolescencia nostra in officio parum diligens fuit in sermone parum modesta in vino parum moderata. Si iratus est demus illi spacium quo despicere quid fecerit possit ipse se castigabit. Denique debeat penas non est quod cum illo paria faciamus. Illud non venit in dubium quin se exemerit turbe et altius steterit quisquis despexit lacessentes proprium est magnitudinis vere non sentire percussum. Sic immanis fera ad latratum canum lenta respexit sic irritus ingenti scopulo fluctus assultat. Qui non irascitur inconcussus iniuria perstitit qui irascitur motus est. At ille quem nulli aptum incommodo posui tenet amplexu quodam summum bonum nec homini tantum sed ipsi fortune respondet omnia licet facias minor es quam ut serenitatem meam obducas. Vetat hoc racio cui vitam regendam dedi plus michi nocitura est ira quam iniuria. Quidni plus illius modus certus est ista quousque me latura sit dubium est. Non possum inquis pati grave est iniuriam sustinere. Mentiris quis enim iniuriam non potest ferre qui potest iram. Adice nunc quod id agis ut et iram feras et iniuriam. Quid fers egri rabiem et frenetici verba puerorum protervas manus nempe quia videntur nescire quid faciant. Quid interest quo quisque vicio fiat imprudens imprudencia par in omnibus patrocinium est. Quid ergo inquis impune illi erit. Puta te velle non tamen erit. Maxima est enim facte iniurie pena fecisse nec quisquam gravius afficitur quam qui ad supplicium penitencie traditur. Deinde ad condicionem rerum humanarum respiciendum est ut omnium accidencium equi iudices simus iniquus autem est qui commune vicium singulis obiecit. Non est ethiopis inter suos insignis color nec rufus crinis et coactus in nodum

caput generationis. vix dum degenti in vo
cabulis notabile erit. secundum quod generali
sue publicum est ista que retuli privique re-
gionis aut singuli consuetudo defendit
Quidem nunc cogita in hijs instior venia
sit, quam pro toto genere humanum vulgata sit
ope in consulti et improvidi sumus. verbis
victi. Terruit carnem tam omni consilii lenia-
ribus viris ulcus publicum tamen ab sacido cor
mali summa dominus ita quod in alio re-
plicandi id unusquisque in sua sinu in-
veniet quod illius pollere. Illius nig-
rum notas pestilentia est plagam oculos
itaque in morte sumus. mali inter malos
nimium. una vas rebus fore sit quo-
tos inutiles felicitis questio. Ille in-
fra novit. ergo illi vadit. sed sicut ali-
que fortasse cepisti. sed ledet viole ex
inde tunc vocata a die tota in ipsa re-
mediis tue hinc interim pro morbi mali sen-
si potens sui, cogito satis est sanari
in vita quod ulcera cultu transibus ultro
assumunt in illis re in immisso obviens
dum una dolor. Unum in ipsum omnibus
quam ledimus cogito medici est abire in dulci
ut nunquam intus oppressus. Nunquam satis
constat sibi medicum si mulier talia sed re-
petat et tunc in corpus. ita in quibus prime
se nescivit. Unum quod nunquam est apud
quem homo ex comparatione veniam
noster Deum si certa aliqua habere tunc
fodiant ergo conscio tacet. Eundem non re-
fert non alia mentibus dissimilia habeat
si hec dum quod in omni peccato descendit multa
scelera vero religione mentis peccavit hic
in primis hic est. [illegible] nisi est quod ille die
dabis est si duxerit illum non satia et re
pectabit et in istud aliquis et tota vita
vivendo corrigendo volutabis consuete
in mansuetam transtulit inter se sed in lu-
ctu dicta sub. esse tanto sic et in vide-
re. vix illi desinens. an magis sit alius
cogito satis est vix relinque quod aliquo
relinquit. Et quod hic cognitione durabit
videas quod in peccato tibi dominabis
vita. quibus ei erit prope timentis. Adire
nunc quod hic succedit tempore et forti-
tas quibus dominabere et renovabis
sua sponte vita discordes et vinces ille
dies Contrariis cogito satis est ultra crite
vincit quod cum finem in vestem deinde illi
servus dominus liberis patientibus deinde
libertatem vanas deinde invoke. ubi in ante
supponit. non depravatus eius accepit. hic
telo illo fere furore respicit ille alio
et novus fibris irritamentis oriculis
consummabit rabies. Urge usque ad et quod

amat. Et quod bonum ipse in re mala ver-
dicis cogito ut satius erat acerbas pene
in inimicis mitigare se per admonitione
tulisse in rebus domesticas operam
quam tui spiritus. quamquam ex tui fuerit possessor
mali iuxta a dignitatis cuius a patientia
a corpori volumus infligas an id tibi ex
iniquus sive Crimine at prelio non
possit esse si tu in feriendo geseris victu-
ri accipias et id exhibitum tuum in
patria oppositum sepe nimia vis rede-
ris a celebri loco removit a necem
in hijs quos fregerat fixit alios
rectitudinem vivacem multos debiles
fecit esse ubi prima est natura mata
Videre nunc quod in certo in bellis eq-
uitum est. ut sis eliderem prelio preat
cum bellatoribus valentissimis. aliud do-
lor aliud vicis consequat. Quoniam in iste
rarum corporis est quam iratum offendit vias
maius quam ledit. Multa quod in se
vix aut voluntate nec obstet an-
despit eripiat an non det. At quem
ego ponis vix aut auferat an
negaret vivere presens vitam prodat an
differat. vix sibi nos servat an per-
se. nec ulterius an cui tamen non
nos sui iustius omnibus studiis quo nos
sed res hoc est ut ulli nos prelium
tue. alius fratrem alius patrium a-
lius arcad hijs sunt vero ignoscimus id
facientibus quod non faciunt improbamus
unio quod est incredibile sepe ex-
stimamus brevi defecto de factis male
At me hercle inter magnus at
iusti fortissimi que contra hostibus suis
et pluribus tantum et salute patrie pri-
vatissimum suscepit. et sic situm pri-
mos esse mutari consilio optavit et pre-
sto odisse quod laudem ipso non prop-
terea aliquem odisse. Ipse quod via di-
gnius est. Ex liberis in servitutem
subito depressus relegatus liber tenui
ut ad sordida et laboriosa mi-
nisteria agilis vertit sicut ex toto pigri
equum vehiculis que diu ipsum non ex-
ercitat si inter contradicentibus in gelur
fessum comminus opprimit, si insitum
laborem recusat a non fortis obvi-
a fuit te verberat et frenata tuta
tutus non ducit opus discipulinatumque tri-
a sub non possit a volet gentibus absolvi
sed recipimus an viderem quod virtute. Neque
erit primum impetum servum deinde quibus
vana nos cantarent presentium
ne videamus cepisse sui ea. At quod in-

quissimud ꝯ pmuoores nos fuat iniq
tas ire Refmeo ei illa et augemus qui
aegumitu sit inste irascat quit gra
sti cyro melius ꝫ minia ipi pspice qꝫ
le lema fuit qꝫ i nayra sed uadere
uideb aiibꝫ brutis ide ꝫ hoie de p
hendes frmolis rbam et manibꝫ
Jam color rubiaudo ꝯtitat ad
umbra nspis exurgit resos leo
nes qꝫ mappap ritat ora q na fera
ac rabida sit ꝯsternu ad una
bese ingeris et stolidis ingenis enc
rem suspiax fruub ideo s gaude
nt int du i iuras noret modum
busitia i quibꝫ frequ ssia ste ar
acerbissima irafudie ma ꝫ Iam
ssams n irasun q amari rab psu
tent qꝫ iude grepiꝫ ipis alij
tuorit ru utrinsqꝫ rei remedium pa
tuit sit spag alii indulsit ung nos
qꝫ opario delectet Aug eit felix
ffue torgbit feliciaꝫ ing hoc qꝫ
speraui ꝯ forte plus speraui qꝫ debui
D pꝫ maxie metuenda ꝫ hit p in
ꝯ ssimme rez nasci et satissia
querqꝫ incisue Aliud Julius plures
aim ꝯferezut qꝫ uim grez uo ꝯ
pluerat spes inexplebiles Voluit
quid ille Neqꝫ n eqꝫ liberatus
pictoria vpibꝫ ꝯqua ne sibi mu
dicat ꝫ dispesandi ptatez ꝯ spad
sufficre ra i ꝯ b desideriis pass m
ly eis ꝯ truposiront qꝫ vnus pote
rat hist itaqꝫ sterꝫ ra sella sua
gladijs ꝯmilitones suos ꝯmbra
Jullin arunum paulo diu pti de
fensore alios qꝫ pꝫ pompeium de
um pꝫ pompeianos hec suaz re
ges arma gutit fidissios qꝫ co ro
pulit ut de morte eoꝫ cogitaret
p quibꝫ et alij quos inari natu
fuerat Illi ad aliena spissing
te sua platt Hy dyn qꝫ irasim
qꝫ eis nos aut cedat obliti h fu
sequa² atqꝫ igretis i iudic Data
hy importunitas homi ꝫ ut quis
multu acceperit i uiceloco sit pꝫ
acape potuisse Dedit in ptutaꝫ
ꝯ ꝯsulatu premiora dedit duodecim
fastos ꝯ his fecit ordinariu ꝯsules
Nunc iniaꝫ uolut amiꝫ ꝯ deꝫ ui
ad sacdotiu Capitulꝫ i collegium
suꝫ turꝫ i mmꝫ ꝯsuuit digite mea
ꝯ primo ni ꝯtulit ea dedit m
q debebat aliui dare d' suo ueth
ptulit Age potiꝫ gratas pꝫ hys
q accepisti relicꝫ ꝯpta et n ꝯplerum

te ee gaude intꝫ uoluptꝫ supre
qd sperꝫ amis intisti pmu ee te i
dio arir tui letac aliu te iuuenit eo
pdera qꝫ eo an redas plures qꝫ sequis
eꝫ sit i te in tuu maxꝫ quib stas
oiones ꝯsias data magno ꝯtrasa
recepta parua alid i alio uos d'fregit
qꝫ bꝫ da tuncanig irasia qꝫ bꝫ da nean²
qꝫ bꝫ da fastidia ꝯ spagꝫ re pꝫ dubio
ferimꝫ si semulu i felice i ex gratitu
ni serimꝫ qꝫ speriimꝫ ꝫ borare stati
rium ptimꝫ fruge ud pibit ptaꝫ
ista sꝫ differt Tunc id tpꝫ ueiat
qꝫ ipi inbatq unꝫ exemplis ire laqui²
tu illa abierit tur indebimꝫ qꝫ eo
ista lis ꝯtrauda sit Hy hec eo ptipue
ꝯtullunt ad ferrum uemꝫ ad capitalia
supplicia et mnctis carte fmuc nun
dicimꝫ rez castigadoꝫ flaꝫ lemoibꝫ
ꝯruo mqꝫ uot mbꝫ m tueri qꝫ ora
ꝯ eque ledi indeam ꝯigua mi cea
pusilla sit Ego uo int magꝫ fua
feri qꝫ fuere mgetez amꝫ et l ꝫ
q litigimꝫ ꝯ sinꝫ aubclamꝫ inde
qꝫ hilꝫ et abiecta sut ulli q altu
qadaꝫ ei magssim cogitat respiciedo
ꝯ ea pecunias plurimi uociferatoris
ꝫ h fora defatigat preꝫ libero b qꝫ
ꝯ mittit ueneria ini sat gladio os
ta pressonibꝫ qꝫ leaꝫonibꝫ redir
h ꝫ sague mꝫ delibuta ꝫ hac vxo
maritaꝫ qꝫ noctes strepus litibꝫ
et tribunalia ingratitumꝫ pimit rba
reges seuunt respubꝫ et tim res
legꝫ ptoꝫ laboꝫ ꝯstructas cubit
ut auꝫ argetu qꝫ i tunc vrbium stru
teuꝫ libꝫ i breui fistos i angulo
iacotes hꝫ fut ꝫ quos ueue clauꝫ
in mestrut fremitu indicatoꝫ ba plue
resp uat euocati exlo ginqꝫ regi
oibꝫ iudices pecuniꝫ iudicia tunt
uterꝫ iusticꝫ auaricia sit fam ꝫ
uo ꝫ fistu qꝫ ꝫ pugim eit a i pu
tatu assuo delicium senex pue he
de moꝫtuꝫ stricho disrupi sed ꝫ
ꝫ vsura et millesima uahtudia
rius feneratoꝫ distortꝫ pedibꝫ ma
nibꝫ qꝫ ad ꝯ pendꝫ uo relictꝫ clamat
at ꝯ uadimonia asses suos i ipis
morbi accessionibꝫ numerat si tota
m ꝯoibꝫ metall q tu maxime
depinꝫ pecuniaꝫ ꝫ pꝫ femis si i medim
pꝫ ueas quecꝫ thezaur tagunt aua
ricia iteꝫ sꝫ tuis referente q male
egessent omes istu ꝯgerite uo putes

digna fronte q ni boni gestat ... n
sin prescripta sunt quot nos lacrimas ... dum ut
Credo non prosequar xetd · alios parietes
zetu ob rei p ira ambitioz nimiditas
va q fluctias · maty corporz pery hono
risicos et suspicios · et q fluctuatia nunc
tri et pigri inti tepia ... nocs
malignitas notas aliquae ... gen
ri ut i ... ne ... fumo homi
datus Credo in lemma sit ... q r lecut
ex ... quales q; pueros i
rigi et virgin ... Nich ex ...
q tu cara gerimus servi ... ma
gnum ... nos ira et ... fama z
q exigua magna extimaui Dum
fere h m hodie nolunt h nec dum
ipse suspinias captatus · cunctis · hec
scribo meu ... quod v medy a
luorig ex debebat ... atq
odij ... z ide velle ... Augustin ...
... presentum ... diffusa et la
te patebit ma · ne plos ... colligit
... exigua sunt ut pe
ad aliqu n alti ... tusseri ald
affectibus pugna et in ...
audisse ... indignatis libertatis
et uxore et clerici ... de re
p lib ... ablata queret · quid do
mi ... Rursus si ... me
rogatus q ... noctis et loqua
et ... et ridat rem duo ...
nimo ... famile Quid clamas
quod non feretis · quid flagella me
dia ... petis q ... loqui quo
cosh lomo ... plectus soli
tudis et h ... amicis ut no
modulata ... et mollia et dul
ti tracta ... accipiat · et
risu audias ... et fletu et blandi
tias et lites et ...
boni ... et fremitu ... latty
q Quid ... experimentis ... cla
morez ... ad ... et iamne
i pulsu ... delicatis ...
audienda sunt quod ... auribus ...
tusseras ad ... q no ... fu
studio laborat si male ...
marta offendit et sordibus et ...
... pery splendido et stagno ... ad
sole plurimi ... nepe ... qui no
sue ... n ...
... marmor qui ...
... nimis · qui volunt domi
no ... prosa ...
... fons et ... luto ... q
servitas ... et maiore pte
... squallida parietes insulay

... rimas ... incipiet ... qui ad
... quod illos i ... no offendat
domini ... moueat ... illis
equa et parietes domini ... et
... possidenti ... ad ...
ria parietes sit si ... illos de ...
... ad ...
... ut ...
... se ...
... hoc malu
tuum sanasti ... abstulisti qua
pte melior est Desine ira et mo
derator ... sibi et ... ad
... et ... Vexuere ...
pulsus ...
die ... ille somnus ...
sui sequitur ... tranquillus Mulus ac lib
... laudat atq ...
et spectator sui ... sectus
... de ... suis Viue
... et ... apud me ...
... tu ...
... mors ...
to die mea ...
... mea ... Nich in ...
absconde ... Erre ...
et erroribus meis ... possi
dere ... ne istud ... sanas
nunc tibi ... illa ...
... uoli ...
tu impetus uolunt ...
didicerunt illi liberi ...
sti q debebas ... ne ...
... Deinde ... ne no
... bis sit quod dicas si an ille
qui ... veri parietes sit · admonet
bonus ...
rem ... pan ... quinio
q ... salces et ... dolor ...
... gerit ...
... memento Solutior
... vinum lucra · q ... sobrius
... pudor ... iratus ...
... hostiis ... aliquando
... intrante ...
... et ipse ...
...
... et ... labant
... cibo mansuescit ...
... et ride Hic se alique
putat ... custodit ...
... obsessum Hic ille q ...
felix fortunatus ... et ... habes

iudicat at pateris interim difficilem
ianuam nec sat durissimum esse hostium
ter certe sume animo multa tibi esse
patienda. numquis se hyeme algere mi-
ratur numquis in mari nauseare in via co-
cuti fortes sunt animi ad que preparati ve-
niunt. minus honorato loco positus irasci cepi-
sti convivatori vocatori ipsi qui tibi pre-
ferebatur. Demens quid interest quam lecti
premas partem honestiorem te aut turpiorem
potest facere pulvinus. Non equis quendam oculis
vidisti quia de ingenio tuo male lo-
cutus est. Recipis hanc legem ergo te Enni-
us quo non delectaris odisset et Horten-
sius simultates tibi indiceret et Cicero
si derideres carmina eius inimicus esset.
Vis tu equo animo pati candidatus suf-
fragia. Contumeliam tibi fecit aliquis num-
quid maiorem quam Diogenem philosopho stoico
cui de ira cum maxime disserenti ado-
lescens protervus inspuit tulit hoc le-
niter et sapienter. Non quidem inquit irascor
sed dubito tamen an irasci oporteat.
Kato noster melius cui agenti
causam in frontem mediam quantum poterat
attracta pinguem salivam inspuisset
Lentulus ille patrum nostrorum memoria fa-
ctiosus et in potestate abstersit faciem
et affirmabo inquit omnibus Lentule falli
eos qui te negant os habere. Contigit
iam nobis Novate bene componere animum
aut non sentit iracundiam aut superior
Videamus quomodo alienam iram leni-
amus nec enim sani esse tantum volumus sed
sanare. Primam iram non audebimus ora-
tione mulcere surda est et amens dabimus
illi spatium. Remedia in remissionibus
prosunt nec oculos tumentes temptabimus vim
rigentem movendo incitaturi nec ce-
tera vitia dum fervent. Initia morborum
quies curat. Quantulum inquis prodest re-
medium tuum si sua sponte desinentem
iram placat. Primum ut citius desinat
efficit deinde custodit ne recidat.
ipsum quoque impetum quem non audet lenire
fallet removebit omnia ultionis in-
strumenta simulabit iram ut tamquam ad-
iutor et doloris comes plus aucto-
ritatis in consiliis habeat moras
nectet et dum maiorem penam querit
presentem differet omni arte requiem fu-
rori dabit si vehementior erit aut
pudorem illi cui non resistat incu-
tiet aut metum si infirmior sermones

inferret vel gratos vel novos et cupi-
ditate cognoscendi avocabat. Medicum aiunt
cum regis filiam curare deberet nec sine
ferro posset dum tumentem mammam leniter
foveret scalpellum spongia tectum indu-
xisse. Repugnasset puella remedio pala-
m admoto. eadem quia non expectavit dolorem
tulit. Quedam non nisi decepta sanantur.
Alteri dicas vide ne inimicis iracundia
tua voluptati sit. alteri vide ne magnitudo
animi tui creditumque apud plerosque robur
cadat. Indignor mehercules et non invenio
dolendi modum sed tempus expectandum
dabit penas. Serva istud in animo tuo
cum potueris et pro mora reddes. Ca-
stigare vero irascentem et ultro obira-
sci incitare est. Varie aggredieris bla-
nde nisi forte tanta persona eris ut possis
iram comminuere quemadmodum fecit divus Au-
gustus cum cenaret apud Vedium Pol-
lionem. Fregerat unus ex servis eius
cristallinum rapi eum Vedius iussit
ne vulgari quidem more periturum. Murenis
obici iubebatur quas ingentes in pisci-
na continebat. Quis non hoc illum pu-
taret luxurie causa facere. Sevitia erat.
Evasit e manibus puer et confugit
ad Cesaris pedes nichil aliud petiturus
quam ut aliter periret ne esca fieret. Motus
est novitate crudelitatis Cesar et illum quidem
mitti cristallina autem omnia coram se
frangi iussit complerique piscinam. Fuit
Cesari sic castigandus amicus. bene usus est
viribus suis. E convivio rapi homines
imperas et novi generis penis lancinari
si calix tuus fractus est viscera hominis
distrahentur tantum tibi placebis ut ibi
aliquem duci iubeas ubi Cesar est.
Sic cui tantum potentie est ut iram ex
superiore loco aggredi possit male
tractet. At talem dumtaxat qualem
modo retuli feram inmanem sanguinariam
que iam insanabilis est nisi maius aliquid
extimuit. Pacem demus animo quam da-
bit preceptorum salutarium assidua me-
ditatio actusque rerum boni et intenta mens
ad unius honesti cupiditatem. Conscientie
satis fiat nil in famam laboremus seque-
tur vel mala dum bene merentis. At vulgus ani-
mosa miratur et audaces in honore sunt
placidi pro inertibus habentur. primo
forsitan aspectu. sed simul ac equalitas vite
fidem fecit non segnitiem illam animi esse
sed pacem veneratur illos populus idemque colit.

Nichil ergo tam in se utile teter iste et hostilis affectus. Aut quam egro mala fere venit? Ignes, pudore calcato, cedibus inquinavit manus, membra liberorum dispersit; nichil vacuum reliquit a scelere, non glorie memor, non infamie metuens, inemendabilis cum ex ira in odium obcalluit. Careamus hoc malo purgemusque mentem et extirpemus radicitus ea que quamvis tenuia undecumque heserint renascentur, et iram non temperemus sed ex toto removeamus; quod enim malo rei temperamentum est? Poterimus autem, adnitamur modo. Nec ulla res magis proderit quam cogitatio mortalitatis. Sibi quisque atque alteri dicat: Quid iuvat tamquam in hoc geniti simus iras indicere et brevissimam etatem dissipare? Quid iuvat dies quos in voluptatem honestam impendere licet in dolorem alicuius tormentumque transferre? Non capiunt res iste iacturam, nec tempus vacat perdere. Quid ruimus in pugnam? Quid certamina nobis accersimus? Quid imbecillitatis obliti ingentia odia suscipimus et ad frangendum fragiles consurgimus? Iam istas inimicitias quas implacabili gerimus animo febris aut aliquod aliud malum corporis vetabit geri; iam par acerrimum media mors dirimet. Quid tumultuamur et vitam seditiosi conturbamus? Stat super caput fatum et pereuntes dies imputat propiusque ac propius accedit. Istud tempus quod aliene destinas morti fortasse circa tuam est. Quin potius vitam brevem colligis placidamque et tibi et ceteris prestas? Quin potius amabilem te dum vivis omnibus, desiderabilem cum excesseris reddis? Quid illum nimis ex alto tecum agentem detrahere cupis? Quid illum oblatrantem tibi, humilem et contemptum sed superioribus acidum ac molestum, exterere viribus tuis temptas? Quid servo, quid domino, quid regi, quid clienti tuo irasceris? Sustine paulum; venit ecce mors que vos pares faciat. Videre solemus inter matutina arene spectacula tauri et ursi pugnam inter se colligatorum, quos cum alter alterum vexaverit suus confector expectat. Idem facimus: aliquem nobis iunctum lacessimus, cum victo victorique finis et quidem maturus immineat. Quieti potius pacatique quantulumcumque superest exigamus; nulli cadaver nostrum iaceat invisum. Sepe rixam conclamatum in vicino incendium solvit et interventus fere latronem viatoremque diducit. Colluctari cum minoribus malis non vacat ubi metus maior apparuit. Quid nobis cum dimicatione et insidiis? Numquid amplius isti cui irasceris quam mortem optas? Etiam te quiescente morietur. Perdis operam; facere vis quod futurum est. Nolo, inquis, utique occidere, sed exilio, sed ignominia, sed damno afficere. Magis ignosco ei qui vulnus inimici quam qui pusulam concupiscit; hic enim non tantum mali animi est sed pusilli. Sive de ultimis suppliciis cogitas sive de levioribus, quantulum est temporis quo aut ille pena sua torqueatur aut tu malum gaudium ex aliena percipias. Iam istum spiritum expuimus. Interim dum trahimus, dum inter homines sumus, colamus humanitatem; non timori cuiquam, non periculo simus; detrimenta iniurias convicia vellicationes contemnamus et magno animo brevia feramus incommoda. Dum respicimus, quod aiunt, versamusque nos, iam mortalitas aderit.

Explicit liber de Ira Annei Lucij Senece Cordubensis ad Novatum

Lucij Annei Senece Satira de Claudio Cesare incipit liber

Quid actum sit in celo ante diem iij idus Octobris anno novo initio seculi felicissimi volo memorie tradere. Et nichil offense nec gratie dabitur. Hec ita vera. Si quis quesiverit unde sciam, primum si noluero non respondebo. Quis coacturus est? Ego me scio liberum factum ex quo suum diem obiit ille qui verum proverbium fecerat, aut regem aut fatuum nasci oportere. Si libuerit respondere, dicam quod mihi in buccam venerit. Quis unquam ab historico iuratores exegit? Tamen si necesse fuerit auctorem producere, querite ab eo qui Drusillam euntem in celum vidit. Idem Claudium vidisse se dicet iter facientem non equis passibus. Velit nolit, necesse est illi omnia videre que in celo aguntur. Appie vie curator est, qua scis et divum Augustum et Tiberium Cesarem ad deos isse. Hunc si interrogaveris, soli narrabit; coram pluribus nunquam verbum faciet. Nam ex quo in senatu iuravit se Drusillam vidisse in celum ascendisse et illi pro tam bono nuncio nemo credidit

verbis conceptis affirmavit se non indica-
turum et si in medio foro hominem occisum
vidisset. Ab hoc ego que tunc audivi certa et
clara affero ita illum salvum et felicem
habeam

Iam phebus breviore via contraxerat ortum
lucis et obscuri crescebant tempora somni
Iamque suum victrix augebat cinthia regnum
Et deformis hiems gratos carpebat honores
divitis autumni iussoque senescere bacho
Carpebat raras serus vindemiator uvas
Puto magis intelligi si dixero mensis erat
Octobris dies iii idus octobris horam non
possum tibi certam dicere facilius inter philosophos
quam inter horologia conveniet tamen inter sex-
tam et septimam erat Nimis rustice
acquiescunt omnes poete non contenti
ortus et occasus describere ut etiam me-
dium diem inquietent tu sic transibis ho-
ram tam bonam

Iam medium curru phebus diviserat orbem
Et propior nocti fessas quatiebat habenas
Obliquo flexam deducens tramite lucem

Claudius animam agere cepit nec invenire
exitum poterat tunc mercurius qui semper ingenio
eius delectatus fuerat unam de tribus
parcis seducit et ait quid femina
crudelissima hominem miserum torqueri pateris
numquam meruit ut tam diu cruciaretur
annus sexagesimus et quartus est ex quo cum anima
luctatur quid huic et rei publice invides pa-
tere mathematicos aliquando verum dicere qui
illum ex quo princeps factus est omnibus
mensibus efferunt Et tamen non est mirum
si errant et horam eius nemo novit
Nemo enim umquam illum natum putavit fac
quod faciendum est dede neci melior vacua me-
lior sine regnet in aula Sed Clotho ego
mehercule inquit pusillum temporis illi
adicere volebam dum hos pauculos
qui supersunt civitate donaret constituerat
enim omnes grecos gallos hispanos britannos
togatos videre Sed quoniam placet
aliquos peregrinos in semen relinqui
et tu ita iubes fieri fiat Aperit
tunc capsulam et tres fusos profert unus
erat Augurini alter babe tercius clau-
dii Hos inquit tres uno anno exiguis
intervallis temporum divisos mori iubebo
nec illum incomitatum dimittam Non
enim eum qui tot milia hominum
se sequentia videbat tot precedentia
tot circumfusa solum destitui subito
contentus erit his interim convictoribus

Hec ait et turpi convolvens stamina fuso
Abrupit stolide ~~regalia tempora~~
regalia tempora vite

At lachesis redimita comas ornata capillos
Pieria crinem lauro frontemque coronans
Candida de niveo subtemina vellere sumit
Felici moderanda manu que ducta colorem
Assumpsere novum mirantur pensa sorores
Mutatur vilis precioso lana metallo
Aurea formoso descendunt secula filo
Nec modus est illis felicia vellera ducunt
Et gaudent implere manus sunt dulcia pensa
Sponte sua festinat opus nulloque labore
Mollia contorto descendunt stamina fuso
Vincunt titoni vincunt et nestoris annos
Phebus adest cantuque iuvat gaudetque futuris
Et letus nunc plectra movet nunc pensa ministrat
Detinet intentas cantu fallitque laborem
Dumque nimis citharam fraternaque carmina laudant
Plus solito nevere manus humanaque fata
Laudatum transcendit opus ne demite parce
Phebus ait vincat mortalis tempora vite
Ille mihi similis vultu similisque decore
Nec cantu nec voce minor felicia lassis
Secula prestabit legumque silentia rumpet
Qualis discutiens fugientia lucifer astra
~~astra~~ Aut qualis surgit redeuntibus hesperus astris
Qualis cum primum tenebris aurora solutis
Induxit rubicunda diem sol aspicit orbem
Lucidus et primos a carcere concitat axes
Talis adest cesar talem iam roma neronem
Aspiciet flagrat nitidus fulgore remisso
Vultus et affuso cervix formosa capillo
~~[illegible]~~ Hec apollo At lachesis que et ipsa homini
formosissimo faveret fecit illud plena
manu et neroni multos annos de suo
donavit Claudium autem iubent omnes
puorum cepit quia ex choribus ute pere
mizin Et ille quidem animam ebulliit et
ex eo desiit vivere videri Expiravit autem
dum comedos audit ut scias non sine
causa illos timere Ultima vox eius hec inter homines
audita est cum maiorem sonitum emisisset
illa parte qua facilius loquebatur ve me
puto concacavi me quod an fecerit nescio
omnia certe concacavit Que in terris postea
acta sint supervacuum est referre Scitis
enim optime nec periculum est ne excidant
que memorie gaudium publicum impresserit
nemo felicitatis sue obliviscitur In celo
que acta sint audite fides penes auc-
torem erit Nuntiatur Iovi venisse quendam
bone stature bene canum nescio quid illum
minari assidue enim caput
movere pedem dextrum trahere quesisse eum cuius
nationis esset At ille nescio quid
perturbato sono et voce confusa non
intelligere se linguam eius nec grecum esse
nec romanum ut illius gentis note Tunc Iuppiter

Herculem qui totum orbem peragraverat et no-
sse videbatur omnes nationes iubet ire et
explorare quorum hominum esset. Tum Hercules
primo sane aspectu perturbatus est ut qui
etiam non omnia monstra timuerit ut vidit
novi generis faciem insolitum et incessum
vocem nullius terrestris animalis sed qualis
esse marinis beluis solet raucam et
implicatam putavit sibi XIII laborem
venisse. Diligentius autem intuenti visus
est quasi homo. Accessit itaque et quod facilli-
mum fuit gratulator ait Tis circoag-
tita Napo Nigom · ioo ait Mac Bar-
uet. Claudius gaudet illic esse philolo-
gos homines sperabat aliquem futurum historiis
suis locum. Itaque et ipse homerico
versu significans se esse Cesarem ait
Havc ff ff Moe gr · cpu · ffma Neecgaee
Kigio ffer tire. Nam tamen erat autem
sequens versus verior eque homericus
z Neo on Saton anat p · Kicollude
Xrint one. Et imposuerat Herculi
minimo distrimine fabulo nisi fuisset
illic Phebus qui fano suo relicto sola
cum illo venerat ceteros deos Rome
reliquerat. Ista inquit mera mendacia
narrat. Ego dico tibi qui cum illo tot
annis vixi Lugduni natus est. Marci
municipem vides. Credo quod tibi narro
ad primum lapidem Vienna natus est Gal-
lus germanus. Ita quod Gallum opor-
tebat Romam cepit. Hunc ego reddo
tibi Lugdunum natum ubi Licinius
multis annis regnavit. Tu autem qui
plura loca calcasti quam ullus mulio
perpetuarius Lugdunenses scire debes
et multa milia inter Xanthum et Rodanum
interesse. Excandescit hoc loco Claudius
et quanto potest murmure irascitur. Quod diceret
nemo intelligebat. Ille autem Febrim duci
iubebat illo gestu solute manus
et ad hoc unum satis firme quo decollare
homines solebat. Tum Hercules audi
me inquit tu desine fatuari. Venisti
huc ubi mures ferrum rodunt. Citius
id verum dic ne alogias tibi excutiam
et quo terribilior esset tragicus fit et ait
[illegible]
Exprome propere qua genitus sede cluas
hoc ne peremptus stipite ad terram accidas
hec clava reges sepe mactavit feros
quid nunc profatu vocis incerto sonas
que gens que patria mobile eduxit caput
edissere. Equidem regna tergemini petens
longinqua regis unde ab hesperio mari

Inachiam ad urbem nobile advexi pecus
vidi duobus imminens fluminibus iugum
quod Phebus ortu semper obverso videt
ubi Rodanus ingens amne precipiti fluit
Ararque dubitans quo suos cursus agat
tacitus quietis alluit ripas vadis
estne illa tellus spiritus altrix tui
Hec satis animose et fortiter nihilominus
mentis sue non est et timet ziroo pnis
Ney Neyn Claudius ut virum va-
lentem oblitus nugarum intellexit neminem
parem sibi Rome fuisse. Illic non
se habere idem gratie Gallum in sterquili-
nio plurimum suo valere. Itaque quantum
potuit intelligi hec visus est dicere
Ego te fortissime deorum Hercules spe-
ravi mihi affuturum apud alios et si
quis a me notorem petisset te
fui nominaturus qui me optime nosti. Nam
si memoria repetis ego eram qui tibi
ante templum tuum ius dicebam totis
diebus mensem Iulio et Augusto
Tu scis quantum miseriarum illic pertulerim
cum causidicos audirem diem et
noctem in quos si incidisses licet valde
fortis tibi videaris maluisses clo-
acas purgare. Multo ego plus ster-
coris exhausi. Sed non mirum quod in
curiam impetum fecisti. Nihil tibi
unquam clausum est. Modo dic nobis qualem istum
deum ut gvcew fieri non potest esse yrcru
Stoicus quomodo potest rotundus esse
ut ait Varro sine capite sine
preputio. Est aliquid in illo Stoici dei
iam video ut cor nec caput habet
Si mehercules a Saturno petisset
hoc beneficium cuius mensem toto anno
celebravit Saturnalicius princeps
non tulisset illud. Deum ab Iove
quem quantum quidem in se fuit illum
damnavit incesti. Silanum enim
generum suum occidit ora propter quod
quod sororem suam festivissimam omnium
puellarum quam omnes Venerem vo-
cabant maluit Iunonem vocare
Deus fieri vult parum est quod templum
et Britannia habet quod cum barbari
colunt et ut deum orant gvecru
~~Tandem Iovi venit in mente~~
Tandem Iovi venit in mentem privatis
intra curiam morantibus sententiam dicere
nec disputare. Ego inquit p. c. inter-
rogare vobis permiseram vos mera
tabastas volo ut servetis disciplinam

nunc hic quibuscumque et quod de nobis credi-
dit. Illa dimissa primus interrogatur sententiam
Ianus pater. Hic designatus consul in kalendas
Iulias postmeridianus consul, homo quantum-
vis vafer, qui semper videt a a ne
ut poeta [illegible] Nero. Is multa diserte
quod in foro vivat dixit, quae notarius per-
sequi non potuit. Et ideo non pono ne
aliis verbis referam quae ab illo dicta sunt.
Multa dixit de magnitudine deorum, non debere
hunc vulgo honorem dari. Olim inquit
magna res erat deum fieri, iam famam
mimum fecisti. Itaque ne videar in personam,
non in rem dicere sententiam, censeo ne quis
post hunc diem fiat deus ex his qui apo-
pp ut kaprione donec in a othis
quos alit. Et ei ..... porro
qui contra hoc senatus consultum deus factus
dictus pictusve erit, eum dedi larvis
et proximo munere inter novos auctora-
tos ferulis vapulare placet. Proxi-
mus interrogatur sententiam Diespiter
Vicae Potae filius et ipse designatus
consul nummulariolus. Hoc quaestu se sub-
stinebat: vendere civitatulas solebat.
Ad hunc accessit Hercules et auri-
culam illi tetigit. Censet itaque in haec ver-
ba: Cum divus Claudius divum Augustum
sanguine contingat et nec minus divam
Augustam aviam suam, quam ipse deam
esse iussit, longeque omnes mortales sa-
pientia antecellat, sitque rei publicae esse
aliquem qui cum Romulo possit ferventia
rapa vorare, censeo uti divus
Claudius ex hac die deus sit, ita ut
ante eum qui optimo iure factus sit, eamque
ad Metamorphosin Ovidii adi-
ciendam. Variae erant sententiae et vide-
batur Claudius sententiam vincere. Hercules enim
qui videret ferrum suum in igne esse,
modo huc modo illuc cursabat et aiebat: No-
li mihi invidere, mea res agitur; deinde
tu si quid volueris, in vicem faciam: ma-
nus manum lavat. Tunc divus Augustus
surrexit sententiae suae loco dicendae et summa
facundia disseruit: Ego inquit
p. c. vos testes habeo, ex quo deus
factus sum, nullum me verbum fecisse. Sed semper meum
negotium ago, sed non possum amplius
dissimulare et dolorem, quem graviorem
pudor facit, continere. In hoc terra mari-
que pacem peperi? Ideo civilia bella
compescui? Ideo legibus urbem fundavi, operibus

ordinavi? Et quid dicam p. c. non invenio:
omnia infra indignationem verba sunt. Confugien-
dum est itaque ad Messalae Corvini viri
disertissimi illam sententiam: pudet imperii.
Hic qui vobis, p. c., non posse videtur mu-
scam excitare, tam facile homines occidebat
quam canis sinistra adsidit. Sed quid ego
de tot ac talibus viris dicam? Non vacat de-
flere publicas clades intuenti domestica
mala. Itaque illas omittam, haec referam.
Nam etsi soror mea Graece nescit,
ego scio: ἔγγιον γόνυ κνήμης. Iste
quem videtis, per tot annos sub
meo nomine latens, hanc mihi gratiam rettulit, ut
duas Iulias suas proneptes meas
occideret, alteram fame, alteram ferro, unum
abnepotem L. Silanum. Videris Iuppiter
an in causa mala, certe in tua, si aequus
futurus es. Dic mihi, dive Claudi,
quare quemquam ex his quos quasque occi-
disti, antequam de causa cognosceres, antequam
audires, damnasti? Hoc ubi fieri solet?
In caelo non fit. Ecce Iuppiter, qui tot
annos regnat, uni Vulcano crus fregit,
quem ..... [illegible]
et iratus uxori suspendit
illam: numquid occidit? Tu Messalinam, cuius
aeque avunculus maior eram quam tuus, occi-
disti. Nescio inquis? Di tibi male faciant:
adeo istud turpius est, quod nescisti, quam quod occi-
disti. C. Caesarem non desiit mortuum
persequi. Occiderat ille socerum, hic
generum. Gaius Caesar vetuerat Crassi fi-
lium Magnum vocari; hic nomen reddidit,
caput tulit. Occidit in una domo
Crassum, Magnum, Scriboniam, Tri-
stionias, Assarionem, nobiles tamen, Crassum vero
tam fatuum ut etiam regnare posset.
Hunc nunc deum facere vultis? Videte corpus
eius dis iratis natum. Ad summam,
tria verba cito dicat et servum me ducat.
Hunc deum quis colet? Quis credet? Dum ta-
les deos facitis, nemo vos deos esse
credet. Summa rei, p. c., si honeste me inter
vos gessi, si nulli durius respondi, vindicate
iniurias meas. Ego pro sententia mea hoc
censeo, atque ita ex tabella recitavit: Quan-
doque divus Claudius occidit socerum
suum Appium Silanum, generos duos
Magnum Pompeium et L. Silanum, soce-
rum filiae suae Crassum Frugi, hominem
tam similem sibi quam ovo ovum, et Scribo-
niam socrum filiae suae, uxorem suam Me-
ssalinam, et ceteros quorum numerus iniri
non potuit, placet mihi in eum severe animadverti

nc illi rez/ nec iudicandez/ aduocatioz
dari. Cum qui prius exportari et celo
intra dies XXX excedere Olympo intra
diem tercium. Pedibus in hanc sententiam itum
est. Nec mora illum Cillenius obtorto
collo trahit ad inferos a celo unde ne-
gant redire quemquam. Dum descendunt per viam
sacram interrogat Mercurius quid sibi
velit ille concursus hominum num Claudii funus
esset. Et erat omnium formosissimum et
impensa cura plane ut scires deum
efferri. Tubicinum cornicinum omnibus
generis senatorum tanta turba tantus concentus
ut etiam Claudius audire posset. Omnes
leti et hilares populus Romanus ambulabat tam-
quam liber. Agatho et pauci causidici
plorabant plane ex animo. Iuris con-
sulti e tenebris procedebant pallidi
graciles vix animam habentes tamquam qui tunc
maxime reviviscerent. Ex his unus cum
vidisset conferentes et fortunas suas
deplorantes causidicos accedit et ait
Dicebam vobis non semper Saturnalia erunt.
Claudius ut vidit funus suum et in-
tellexit se mortuum. Ingenti enim methan-
so post ... nenia cantabatur ana-
pestis. Fundite planctus edite fle-
tus. Resonet tristi clamore forum. Ille
citatho parthos ... vincere poterat
celeres ille rebelles fundere dacos
levibusque sequi Persida telis. Certa-
que manu tendere nervum qui precipites
vulnere parvo figeret hostes pictaque
Medi terga fugacis. Ille Britanos
ultra noti litora ponti et ceruleos
scuta Brigantes dare Romuleis co-
lla cathenis iussit et ipsum nova
Romana iura securis tremere Occe-
anum. Deflete virum quo non alius potuit
citius discere causas una tantum parte
audita sepe neutra. Quis nunc iu-
dex toto lites audiet anno. Tibi
iam cedet sede relicta qui dat pu-
pillo iura silenti Creta tenens
oppida centum. Cedite mestis pectora
palmis o causidici venale genus.
Vos que poete lugete novi vos que
in primis qui concussa magna para-
stis lucra fritillo. Delectabatur Clau-
dius laudibus suis et cupiebat
diutius spectare. Inicit illi manum
Talthibius deorum nuntius et trahit
capite obvoluto ne quis eum possit
agnoscere per campum Martium inter Tiberim
et viam tectam descendit ad inferos. Ante-
cesserat iam compendiaria via Narci-
ssus libertus ad patronum excipiendum
et venienti nitidus ut erat a balneo
occurrit et ait. Quid di ad homines? Celerius

inquit Mercurius et venire nos nun-
tia. Dicto citius Narcissus evolat.
Omnia proclivia sunt facile descenditur.
Itaque quamvis podagricus esset momento temporis
pervenit ad ianuam Ditis ubi Cerbe-
rus iacebat ut ait Oracius be-
lua centiceps. Pusillum perturbatur alba
canem in deliciis habere solebat ut illum
canem vidit nigrum villosum sane non
quem velis in tenebris occurrere.
Et magna voce Claudius inquit
veniet. Cum plausu procedunt cantantes
... Hic erat C.
Silius consul designatus Iuncus
pretorius Sextus Traulus M. Helvius
Trogus Cotta Vettius Valens
Fabius equites Romani quos Narcissus
duci iusserat. Medius erat in hac
cantantium turba Mnester pantomimus quem
Claudius decoris causa minorem fece-
rat. Ad Messalinam cito rumor percre-
buit Claudium venisse convolant
primi omnium liberti Polibius Myron
Arpocras Amphicus Pheronactus quos
omnes Claudius ne ubi imparatus esset
premiserat. Deinde prefecti duo Iustus
Catonius Ruphus Pollio. Deinde
amici Saturninus Lusius Pedo Pompeius
Lupus et Celer Asinius consula-
res. Novissime fratris filia sororis filia
generi soceri socrus omnes plane consa-
nguinei et agmine facto Claudio oc-
currunt. Quos cum vidisset Claudius
exclamat ... ita
vos. Quomodo vos huc venistis. Tu
Pedo Pompeius quid dicis homo crudeli-
ssime quaeris quomodo? quis enim nos
huc misit quam tu omnium amicorum interfe-
ctor. In ius eamus ego tibi hic sellas
ostendam. Duxit illum ad tribunal
Eaci. Is lege Cornelia quae de si-
cariis lata est querebat. Postulat
nomen eius recipiat edit subscriptionem
occisos senatores XXX equites
Romanos XXV ceteros et XXI ... Advocatum non
invenit. Tandem procedit P. Petronius vetus
convictor eius homo Claudiana lingua
disertus et postulat advocationem.
Non datur. Accusat Pedo magnis
clamoribus. Incipit patronus velle
respondere. Eacus homo iustissimus vetat
et illum parte altera tantum audita conde-
mnat et ait ... Ingens silentium fac-
tum est. Stupebant omnes novitate rei
attoniti. Negabant hoc umquam factum.
Claudio magis iniquum videbatur quam novum.

de qua pena diu disputatum est quid illum pati oporteret. Erat qui diceret Tantalum siti periturum nisi illi succurreretur. Alii Ixionis miseri rotam sufflaminandam. Non placuit ulli quemquam ex veteribus missionem dari ne vel Claudius umquam simile speraret. Placuit novam penam constitui debere excogitandum illi laborem irritum et alicuius cupiditatis spem sine effectu. Tunc Eacus iubet illum alea ludere pertuso fritillo. Et iam ceperat fugientes semper tesseras querere et nihil proficere. Nam quotiens missurus erat resonante fritillo utraque subducto fugiebat tessera fundo. Cumque recollectos auderet mittere talos lusuro similis semper semperque petenti decepere fidem. Refugit digitosque per ipsos fallax assiduo dilabitur alea furto. Sic cum iam summi tanguntur culmina montis irrita Sisiphio volvuntur pondera collo. Apparuit subito C. Cesar et petere illum in servitutem cepit et producit testes qui illum viderant ab eo flagris ferulis colaphis vapulantem. Adiudicatur C. Cesari. Caius Eaco donat. Is illum Menandro liberto suo tradidit ut a cognitionibus eius esset.

Explicit Satire Senece. Amen.

Lucius Anneus Seneca Cordubensis Sotionis stoici discipulus et patruus Lucani poete continentissime vite fuit. Quem non ponerem in cathalogo sanctorum nisi me ille epistole provocarent que leguntur a plurimis Pauli ad Senecam et Senece ad Paulum. In quibus cum esset Neronis magister et illius temporis potentissimus optare se dicit eius esse loci apud suos cuius sit Paulus apud christianos. Hic autem biennium antequam Petrus et Paulus martirio coronarentur a Nerone interfectus est.

Epistole Senece Neronis magistri ad Paulum apostolum et Pauli apostoli ad Senecam. Seneca Paulo salutem.

Credo tibi Paule nunciatum esse quod heri cum Lucilio nostro de apocriphis et aliis rebus tractatum habuimus. Erant enim quidam disciplinarum tuarum comites mecum. Nam in ortos Salustianos secesseramus quo loco occasione nostri alio tendentes hi de quibus dixi visi nobis adiuncti sunt. Certe quod tuam presentiam optavimus et hoc scias volo. Libello tuo lecto de plurimis aliquas litteras quas ad aliquam civitatem seu caput provincie direxisti mira exhortatione vitam moralem continentes usque refecti sumus. Quos sensus non puto ex te dictos sed per te. Certe aliquando ex te et per te. Tanta enim maiestas earum rerum tantaque generositate clarent ut vix suffecturas putem etates hominum quibus instrui perficique possint. Bene te valere frater cupio.

Paulus Senece.

Litteras tuas hilaris heri accepi ad quas rescribere statim potui si presentiam iuvenis quem ad te missurus eram habuissem. Scis enim quando et per quem et quo tempore et cui quid dari committique debeat. Rogo ergo ne putes neglectum dum qualitatem persone respicio. Sed quod litteras meas boni consulis alicubi felicem me arbitrio tanti viri iudico. Nec enim hoc diceres censor sophista magister tanti principis etiam omnium nisi quia vere dicis. Opto te diu bene valere.

Seneca Paulo.

Quedam volumina ordinavi et divisionibus suis statum eis dedi. Ea quoque Cesari legere sum destinatus. Et si modo sors prospere annuerit ut novas aures afferat eris forsitan et tu presens. Si minus reddam tibi diem ubi hoc opus invicem inspiciamus. Et possem non ei prius edere hanc scripturam nisi prius tecum conferrem. Si modo impune hoc fieri potuisset ut scias te non preteriri.

Paulus Senece.

Quotienscumque litteras tuas audio presentia tui cogito nec aliud existimo quam te nobiscum. Cum primum itaque venire ceperis invicem nos et de prope videbimus. Bene te valere opto.

Seneca Paulo.

Nimio tuo angimur secessu. Quid est et que te res remoratum faciunt? Si indignatio domine quod a ritu et secta veteri recesseris et alios rursus conversos feceris erit postulandi locus ut ratione factum non leviter hoc existimet.

Paulus Senece et Lucilio salutem.

De his que mihi scripsistis non licet arundine et atramento eloqui quarum altera res notat et designat aliquid altera evidenter ostendit. Precipue cum sciam inter vos esse hoc est apud vos et in vobis qui me intelligant. Honor omnibus habendus est tanto magis quanto indignandi occasionem captant. Quibus si patientiam demus omni modo eos quaqua parte vincemus si modo hi sunt qui penitentiam gerunt sui. Bene vale te opto.

Seneca Paulo et Theophilo salutem.

Profiteor me bene acceptum lectione litterarum tuarum quas Galatis Corinthiis Achaeis misisti et ita invicem vivamus ut etiam tu cum horrore divino eas exhibeamus. Spiritus enim sanctus in te et super te excelsos sublimiores satis venerabiles sensus exprimit. Vellem

itaque tu ad res carminis proferas ut maiestati earum cultus sermonis non desit et ne quid sit tibi subripiam quod conscientie mee debeam confiteor Augustum sensibus tuis permotum. Cui perlecto virtutis exordio ista vox fuit: mirari eum posse ut qui legitime imbutus non sit taliter sentiat. Cui ego respondi solere deos ore innocentium effari non eorum qui prevaricari doctrina sua quid possunt. Dato exemplo ei vatis hominis rusticuli cum duo viri apparuissent in agro reatino qui postea castor et pollux nominati sunt satis instructus videtur. Vale.

Paulus Senece

Licet non ignorem cesarem nostrarum rerum admiratorem si quando defecerit amatorem esse permittes tamen te non ledi sed admoneri. Puto enim te grave fecisse quod ei in noticiam perferre voluisti quod ritui et discipline eius sit contrarium. Cum ille enim deorum gentium cultor sit quid tibi visum sit ut hoc scire eum velles non video nisi nimio amore meo facere te hoc existimo. Rogo de futuro ne id agas. Cavendum est enim ne me diligens offensum dominam facias cuius quidem neque oberit si perseveraverit neque si non sit proderit. Si est regina non indignabitur si mulier est non offendetur. Bene vale.

Seneca Paulo

Scio te non tam tui causa commotum litteris quas ad te de edicione epistolarum tuarum cesari feci quam natura rerum que ita mentes hominum ab omnibus artibus et moribus rectis revocat ut non hoc admirer quippe ut his qui multis documentis hoc iam notissimum habeam. Igitur nove agamus ut si quid in preteritum iam facile factum est veniam inrogabis. Misi tibi librum de verborum copia. Vale paule carissime.

Paulus Senece

Quociens tibi scribo et nomen meum tibi subscribo gravius facio et secte mee incongruens. Debeo enim sicut sepe ut professus sum cum omnibus omnia esse et id observare in tua persona quod lex romana honori senatus concessit perlecta epistola ultimum locum eligere ne cum aporia et dedecore cupiam aliud efficere quod mei arbitrii fuit. Vale devotissime magister.

Seneca Paulo

Ave mi paule carissime. Si mihi nominique meo vir tantus et dilectus omnibus modis non dico fueris iunctus sed necessario mixtus actum erit de Seneca tuo. Cum sis igitur vertex et altissimorum moncium cacumen non ergo vis leter si ita sim tibi proximus ut alter similis tui deputer. Haut itaque te indignum prima facie epistolarum nominandum censeas ne temptare me magis quam ludere videaris quippe cum scias te civem esse romanum. Nam qui meus tuus apud te locus qui tuus velim ut meus. Vale mi paule carissime.

Paulo Seneca

Ave mi paule carissime. Putas me haud contristari et non luctuosum esse quod de innocencia vestra subinde supplicium sumatur. Dehinc quod tam duros tamque obnoxios vos reatui omnis populus iudicet putans a vobis effici quod in urbe contrarium fit. Sed feramus equo animo et utamur foro quod sors concessit donec invicta felicitas finem malis imponat. Tulit et priscorum etas Macedonem Philippi filium et post Darium et Dionisium nostra quoque Gaium cesarem quibus quicquid libuit licuit. Incendium urbs romana manifeste sepe unde patiatur constat. Sed si effari humilitas potuisset quid cause sit et impune in his tenebris loqui liceret iam omnes omnia viderent. Christiani et iudei quasi machinatores incendii affecti supplicio uri solent. Grassator iste quisquis est cui voluptas carnificina est et mendacium velamentum tempori suo destinatus est et ut optimus quisque unum pro multis donatum est caput ita et hic devotus pro omnibus igne cremabitur. Centum xxxii domus insule quattuor sex diebus arsere septimus pausam dedit. Bene te valere frater opto.

Seneca Paulo

Allegorice et enigmatice multa a te usquequaque opera concluduntur et ideo rerum tanta vis et muneris tibi tributa non ornamento verborum sed cultu quodam decoranda est. Nec verearis quod sepius te dixisse retineo multos qui talia affectant sententias corrumpere virtutes rerum evirare. Certe mihi concedas velim latinitati morem gerere honestis vocibus et speciem adhibere ut generosi muneris concessio digne a te possit expediri. Vale.

Paulus Senece

Perpendenti tibi ea sunt revelata que paucis divinitas concessit. Certus igitur ego in agro iam fertili semen fortissimum sero non quidem

mas et corpori uide? sed uirum stabilem? et inmaculatum tresfert et manet sic etenim quod prudentia tua assecuta, indecentibus fore debebit ethnicorum israelitarumque obseruationes referre in tandas. Nouum te actorem feras Christi Ihesu preconiis ostendendo rethoricas irreprehensibilem sophistam, quem ipse modum adeptus regi temporali eiusque domesticis atque fidis amicis insinuabis. quibus aspera et incapabilis erit persuasio tua plerique eorum minime flectentur insinuationibus tuis quibus uitale commodum sermo dei instillatus nouum hominem sine corruptela perpetuum animal parit ad deum istinc properantem. Vale Seneca karissime nobis.

Expliciunt epistole Senece ad Paulum et Pauli ad Senecam

Incipit liber Senece de moribus

Omne peccatum actio est. Actio autem omnis uoluntaria est tam honesta quam turpis. Voluntarium ergo est omne peccatum. Tolle excusationes nemo peccat inuitus. Adulatio et dissimulatio mortis fatalis et nimis ... quisque quod didicit. Itaque bona quae docendo .. eruerit, ... quod malum instruxit. Bene loqui et bene facere. Nichil interest quomodo facias quod fecisse uitiosum est. ... facta ... cuius non ... Nulla ... legis et non facere quae non possis. Quemadmodum hominem iniuriam ... Libentius ferimus quod necesse est. Dolor ... aspera quod numquam penitet. Numquam ... placentis sed quibus studeas ... ut liberius audiatis quam loquaris ... Ita moribus ... puerum ... omnibus diebus ueluti ultimus iudicaudus ... potes non admisceri. Numquam non ... secreto ammone, palam lauda. Verba rebus ... Ornalem te putabis ... tibi ipsi ... quod oportet ... Vt luctuosa mancipia ... linguam ... libidinem ... quod tacitum uelles ... dixeris. Si tibi ipsi non imperasti ... ab alio ... spoliatus. Ridiculum est aliquem odio ... Quemadmodum ... stultitia ... ut ... de ... Quibus infantes ... uides

excipit. Noli te predicare ... fortis ... quam ... Quemadmodum dulcius quam ... audeas ut ... loqui. Seruiendum est ... diligere ... nimium ... animus est ... alterius ... negligere ... ledere. Quid ... non ... habeas. Neque ... Si ... non ... domum ... bonus esse cogita ... contemne contemnit ... quam ... et tu ... misericordiam facias. Quod agas ut ne quis ... tuo te odisse. Nullos tibi ... fiunt ... multas ... Solitudinem ... qui ... uitam ... Propheta ... et pulchrum ... Ab ... alienis ... prius ... fidem. Omnibus ... crudelitate et ... Ita uiuere ... in solitudine ... in foro. Nichil petas quod negaturus fuisti, nichil negabis quod petiturus fuisti. Pacem ... bellum ... hostem ... omnes ... ut ... ipse ... putes et ... maxime ... melioribus ... placere ... omnibus ... ut ... Bonum ... non laudare uelle ... laudabilem ... stultum ... non potes ... bene ... loqui nescient. Bene ... non quod mereantur ... quod solent ipsi homines de te male loquuntur ... non quod loquuntur ... Si ... non ... maxime ... illos ... uelut ... Non est ... utrumque bonum est. Illud ... bonum ... in homine ... Nichil ... magnum in rebus humanis nisi magnus animus despiciens ... magne diuitie. Nichil ... diuitias ... plurimis ... qui minimum cupit. Quemadmodum ... Hoc ... et tu ... non ... ab alio ... Quemadmodum ... omnes ... extremas ... offendit ... illos ... aduersarios

ymra is ʒ q no vyt peccai qd gaudet
intelligi · agnosci amat qd odit ouch
elemosina nō tm accipientibꝰ pdest
q̄ dantibꝰ et spes primi et sulatium
sit labor eruc ʒ maxim egestas.
Auaricia pecunie or impie nō fiunt
Alium q̄ sum magis peccat tuor tuum
eris q̄ teipm Aliu n potes ipsu
effuge teipm nusq̄ eeuis ʒ pauper
eui sibi inde erur aliquis tume
multos timet Infelicitate erige summ
ite felicitate ifelicis i uertica alegra
ipa sui pena ʒ ancilla g sua sepe
tuta ʒ secura nusq̄ libidinis mica
g timeb si dubi cogitando Infini
cepti nunq̄ or ablinuisti · dat p
tiug In honesta uictoria ʒ suos in
ce Gaus penaꝝ ʒ potuisse punire
Inimiticias trade cito uadera
te ere Vanitates simili de pone y
mago ani fama ʒ qualis vir. this
oro Magna res ʒ nons sterum tem
pertinuit eam equa aio malis mi
sceri malꝰ ʒ Nemiez aio laudauis
nemmē aio eruscisimis Sp puta te
tu hys testidmi dicit Vitiu ʒ oia
trede vitiu nich trede Stendʒ ʒ di
uitys tuis abutcuch ut n cu supio
rebꝰ gtemnas sunt abiscionibus
timeas Aliu totu putamus sine
teste ecusatoꝝ mau ʒ quid s deliꝰ
q oia ad deu sforhce ʒ qui tumi
muat q que hoste sbicat est
n difficillimu seipm uinc Nobili
tas ʒ ffꝰ i onio quositas cu nobi
litas ʒ bonis quosuis cumq hocstioꝝ
qui senectute ad oiam retulit q
qui iuuentute et tut laboie incipit
Ruso optie potentia omissionis loci
tene Innocente primi gfessio vbi co
fessio ibi remissio Bonis mal ʒ
dispensac no q damnacit sunt sed
quatenq Cunctissimos vitii argent
habes si duo h via a nā rez tolle
renr cheiz et tuu eui paupertate
timet q timedꝰ ʒ dives tuas ata
mais sentiaut bu fnis q i mrys
Pecunia qsetit auarꝰ. si uitat
is ꝑ indiga pecunia sit tibi ʒ tuuq
usura modo iu treddes no potes
ee duas et felix Nimibꝰ frequens
q lingua uitoie Rumcq dictum
cs au q alys tibi qiats Nich
om mt ʒ mt insani et uitam n
nimis dies Alt n ꝑ insanit alis
mt du inasti srantio bono fines
st ca de uitatis q uitupauis Ca

illos timet ipse teipm maxie uere
ua sine alys sepe te potes · sine
te nusq̄ Si vis te instrucis pudeat
te deteriora facere qd ꝑsuaseris
erit Nihil q coegeris erit i gtrusi
one Multi sepe ignosata tibi ipi
nunq̄ Caute ad vlutē · n dyntas
q̄tu qcuoluite abstraxeris Quo
lin ʒ somno delectum mortē ordi
ku sdnug appdims marl ʒ yma
go Bonis nocet qui malis pat
Si stby ʒ qd timeb qd etiā ʒ ylti
alys eu maledicut sibi gncum sit
tuit Nich tpius ʒ q qd abyat
i obyecte cogitati passionis Sepe
ea q igne sancti no poterat sa
nata sut ipa ꝑ petiuc daro
et ublome morit oudt semuq
qui tu uxisse ʒ ynq tibi sit iam
tpug pectare te pudeat Idolc
sceris si feminis adornitis i inca
facere cogitas si uiris adornaris
tempe ʒ pia ue dixeris pgulas
ei pudor rez p vel dedutt Sit
bita ut polig dueꝝ q domu lau
det Consuetudmaia i uertetiq
i uita eb eu recedit iu q dm
fuyt uo damnatio si ea homies
tpez fuat cyito n damnati in
laniutas Si a' qued cogitauis
uita apparebit gusalibꝰ Viden
uis ab homibꝰ au uis Nunq̄ boc
hocstas loqui simulatio quod de
alicuius uicibꝰ et de tuis uidi
cees Villa sut diligendi · prauci ꝑ
offendendi Vera media bufacez
fragilis i miraez tenax Obmi
ynkioni ꝑ aliqd blandi admisce
Venatices seb aliqd sedtitiges
sata moz tuoꝝ te homibꝰ tum
tempori dac Cui i fnos mu
delis ʒ · oudit sibi de fuisse pta
tez i alienos cui nescit tace
nescit et loqui Nā timet iu
sybi incut id p bi deut dite
Optabilibꝰ bonis fruit bona co
scia Longanimitas bonis optabit
ʒ · malis bonu ʒ aio effuge Nu
q pusilla ʒ domus q ceras int
tos capit sfacilius ʒ ei gtepti
panpis effugie q dulces i indiga
Sic uisi paupertez maxia felici
ʒ Aziu i cosio · amy remissio fit
ynt Nusq̄ scelꝰ scelꝰ uincus
ʒ Bonu ʒ vnis co pduxit affirmis
chi ut uo tu petiuc no uelis s
et no possit Regnātibꝰ peig multo

prelium et quod hiis meditantur hiis singulos vincet illi vincentes ipsos

Explicit liber .xii. L. S. de moribus. Alius de sermonibus et virtutibus.

Incipit tractatus eiusdem de quattuor

Quattuor sunt virtutum species quae multorum sapientum sententiis consummatae sunt, quibus animus humanus compositus ad honestatem vitae possit accedere. Harum prima est prudentia, secunda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulae igitur hiis officiis quibus subiectae sunt honestum ac bene moratum virum faciunt.

Quisquis ergo prudentiam — *Prudentia rubrica* — sequi desideras, tunc per rationem recte vives, si omnia prius aestimes et perpendas et dignitatem rebus non ex opinione multorum sed ex earum natura constituas. Nam scire debes quod sunt quae videntur bona et non sunt, et quae non videntur bona esse et sunt. Quaecumque autem ex rebus transitoriis possides, non mireris ut magna, nec quod caducum est ut aput te, quod habes tamquam aliena serves, sed pro te tamquam tua et dispenses et utaris. Si prudentiam amplecteris, ubique idem eris et prout rerum ac temporis varietas exigit, ita te accommodabis tempori, nec te in aliquibus mutabis sed potius aptabis, sicut manus quae eadem est et cum in palmam extenditur et cum in pugnum astringitur. Prudentis proprium est examinare consilia et non cita facilitate ad falsa prolabi. De dubiis non diffinias, sed suspensam teneas sententiam. Nichil inexpertum affirmes, quia non omne quod verisimile est statim et verum est. Sicut et saepius quod primo incredibile videtur, non continuo falsum est. Crebro siquidem faciem mendacii veritas retinet, crebro mendacium specie veritatis occulitur. Nam sicut aliquando frontem tristem amicus et blandam adulator ostendit, sic verisimile coloratur et ut fallat vel surripiat configitur. Si prudens esse cupis, in futura prospectum intende et quae possunt contingere animo tuo cuncta propone. Nichil tibi subitum sit, sed totum ante prospicias. Nam qui prudens est non dicit "Non putavi hoc fieri", quia non dubitat sed expectat, non suspicatur sed cavet. Cuiuscumque facti causam require; cum initia inveneris, exitus cogitabis. Scito enim in quibusdam te debere perseverare quia coepisti, quaedam vero nec incipere in quibus perseverare sit noxium. Prudens fallere non vult, falli non potest. Opiniones tuae iudicia sint; cogitationes vagas et velut somnio similes non recipies, quibus si animum tuum oblectaveris, cum omnia disposueris tristis remanebis. Sed cogitatio tua stabilis et certa sit, sive deliberet sive quaerit sive contempletur, non recedat a vero. Sermo quoque tuus non sit inanis, sed aut suadeat aut moneat aut consoletur aut praecipiat. Lauda parce, vitupera parcius; nam similiter reprehensibilis est nimia laudatio ut immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimonium veritati, non amicitiae reddas. Cum consideratione promitte, plenius quam promiseris praesta. Si prudens est animus tuus, tribus temporibus dispensetur: praesentia ordina, futura praevide, praeterita recordare. Nam qui nil de praeterito cogitat vitam perdit; qui nil de futuro praemeditatur in omnia incautus incidit. Propone animo tuo et mala futura et bona, ut illa sustinere possis, ista moderari. Non semper in actu sis, sed interdum animo tuo requiem dato, et requies ipsa plena sit sapientiae studiis et cogitationibus bonis. Prudens enim numquam otio marcescit. Aliquando remissum habet animum, numquam solutum. Accelerat tarda, perplexa expedit, dura mollit, ardua exaequat. Scit enim qua via gradi debeat, et perspecta singula et discrete videt. Deo simplicia pertractat, ex apertis obscura cognoscit, ex parvulis magna, ex proximis remota, ex partibus tota. Non te moveat dicentis auctoritas, nec quis sed quid dicat intendito. Nec quam multis sed quam bonis placeas cogita. Quod invenire potes quaere; quod discere potes opta quod coram bonis optare possis. Non altiori rei te imponas in qua tibi standi tremendum descendendi videatur. Cum tunc consilia salutaria advocanda sunt, cum tibi alludit vitae prosperitas. Tunc te velut in lubrico retinebis ac sistes, nec tibi dabis impetus liberos, sed circumspicias quo eundum sit et quousque.

Magnanimitas — *Rubrica de fortitudine* — vero, quae et fortitudo dicitur, si insit animo tuo, cum magna fiducia vives liber, intrepidus, alacer. Magnum humani animi bonum est non tremere sed sibi constare et finem vitae intrepidus expectare. Si magnanimus fueris, numquam iudicabis tibi fieri contumeliam. De inimico dices: Non nocuit, sed animum nocendi habuit. Et cum illum in potestate tua videris, vindictam putabis vindicare potuisse. Scito enim honestum et magnum vindictae genus ignoscere. Neminem susurrone appetas, neminem subfodias; palam aggredere. Nam geres conflictum nisi indixeris. Nam fraudes et doli imbecillum decent. Eris magnanimus

si pretium non aspectas ut temerarius
nec formides ut timidus. Nam timidum
non facit animum nisi reprehensibilis vite conscientia.
Continentiam vero. de temperantia R[ubrica]
Si diligis continentiam circumcide superflua et in
arctum desideria tua constringe. Conside-
ra tecum quantum natura poscat sufficere et
non quantum cupiditas expetat sequi
debes. Si continens fueris usque eo perve-
nies ut teipso contentus sis. Nam qui
sibi satis est cum ipsis divitiis natus est. Im-
pone concupiscentie frenum. Omnia que sunt
blandimenta et occulta voluptate trahunt
animum reice. Ede citra cruditatem. Bibe
citra ebrietatem. Observa ne in convivio
vel in qualibet vite consuetudine quos
non in mensis damnas imiteris ut
presentibus delicijs inhereas ut despe-
rabis absentes. Victus tibi ex facili
sit ut ad voluptatem sed ad cibum accedas.
Palatum tuum fames excitet non sa-
pores. Desideria tua parvo redime
quia hoc tantum curare debes ut desinant.
Ita ad exemplar divinum compositus a corpore
ad spiritum quantum poteris adducas. Si con-
tinentie studes habita non augere sed
salubriter ut animum velis esse noti
a domo sed dominum a domo. Nam tibi co-
gnoscere quod non feceris ut maior in-
cedere velis quam es. Sed magis observa
neque paupertas tibi immunda sit nec
parsimonia sordida nec simplicitas
neglecta nec lenitas languida. Et
si res tibi exigue sunt non sint tibi an-
guste nec tua defleas nec aliena
mireris. Si continentiam diligis tria fu-
gito adulationes quas veneunt ut quamquam ne rebus
plus quam te amat tollerabilia sit
turpitudine crede. Verbis quibus turpibus
abstineas quia licentia eorum impudentiam
nutrit. Sermones utiles magis
sectos et affabiles ama rectos
potius quam ab se tumidantes et superbis
intendi. Ferijs iocos sed temperatos et
sine detrimento dignitatis et verecundie
non reprehensibiles. Risus 3 si immodicus
est. Si puerilis effusus sit muliebris
fractus. Odibiles eius honestus fit risus qui
superbus et clarus qui malignus et fur-
tivus qui alienis malis evocatus. Ergo
tempus iocos exigit. Hos quam cum dignitate
sapientie gere ut te nec quisquam contemptum
asperet nec contemnet tamquam vilem. Non
erit tibi scurrilis sed grata urbanitas.
Sales tui sint de tibi sint ioci sine
vilitate. Risus sine cachinno vox sine
clamore incessus sine tumultu. Quies
tibi erit sine desidia et cum ab alijs

ludibrium tu si facit aliquid honestius tra-
ctamus sed tu timeas eos adulatores ne
vita. Sic tibi tam triste laudari
a turpibus quam ut laudaris ob turpia letare
esto. Quies displiceas in laudatoribus et malorum
de te estimatores probas nam tibi
laudatorum asserebe difficillimum contine-
re apud te assensus ut affecta-
tionem adulatorum repellere quorum sermones
animum quadam voluptate resolvunt.
Nullius per assensus amicitiam merearis
ut ad tuam promerenda probat gratiam
ut audax vera
pandas. Non eris audax ne arro-
gans. Submittes te non proicies
gravitate servata. Admoneberis libenter
reprehenderis patienter. Si merito ob-
iurgavit ne scito quod profuit. Si
immerito scito quia prodesse voluit. Non
acerba sed blanda verba timebis. Esto
vitiorum fugax ipse. Aliorum vero ut tu
vitiorum scrutator ut acerbus reprehensor
sed sine exprobratione correptor
hilaritate preveniens
ita ut amonicionis hilaritate preveniens
errori facile veniam dato nec
extollas quempiam divinitas. Dicentis
esto tacitus auditor audientis promptus
receptor. Requirenti facile re-
sponde ut contendenti facile cede ut
iurgia contentiones que destrudas.
Si continens es et animum tuum et corpus
moveri obsequia ne indecora sint
ut ideo illos contemnas quia latent.
Nam nichil differt si nemo videat
cum tu ipse videas. Mobilis esto non
levis constans non pertinax. Cunctis
noti scias leve te et equalem ceteris
molestum. Omnes tibi pares facies
inferiores superbiendo ne contemnas
superiores recte vivendo non timeas.
In reddendis officijs neque negli-
gens nec exactor appareas. Cunctis
esto benignus nemini blandus pau-
cis familiaris omnibus equus. Severior
iudicio quam sermone vita
tutu elemencie cultor severitatis
detestator fame bone neque tue se-
minator neque aliene invidus in-
quisitor. Suspicionibus minime
credulus. Sis magis pietati
per spem simplicitatis ad noticias illicitas
sanctitatis expeditissimus ad veniam
tardus admonitus prudens in adversitatibus
firmus tantum et humilitatis
subtilior seculi. Sicut alij vitiorum
cultor et bonorum operum contemptor

virtutis gloriam contemplator et bonorum opinio

potius esto non acerbus castor nullius in-
providentie desperans. Rari sermonis ipse
sis loquentium patiens. Severus sis non sae-
vus, hilaritatem non aspernans. Sapientie cu-
pidus et docilis. Que nosti sine ar-
rogantia postulanti impertias. Que
nescis sine occultatione inscitie postula
tibi impertiri. De iustitia. Post hec

Iustitie opus est damus. Est autem iustitia
nisi nature tacita conventio in adiutorium
multorum inventa. Et quid est iustitia
nisi nostra constitutio. Sed est iustitia
divina lex et vinculum societatis humane.
In hac non est cogitandum quod expedi-
at. Expedit enim quicquid illa dictaverit. Quisquis
ergo hanc sectari desideras, time pri-
mus deum et ama ut ameris a deo.
Amabis enim deum si illum in hoc imitaberis
ut velis omnibus prodesse, nulli nocere. Et
tunc te virum iustum appellabunt omnes,
sequentur, te venerabuntur et diligent.
Iustus enim ut sis, non solum non nocebis,
sed etiam nocentes prohibebis. Nam nichil
nocere non est iustitia, sed abstinentia ali-
eni est. Ab hoc ergo incipe ut non auferas,
ut ad maiora procedas, ut et ab-
lata aliis restituas. Raptores et praedones
ne aliis noceant, sic castiga et pro-
hibe. Nulla vocis ambiguitate
controversias nectes, sed qualitatem animi specta.
Nichil interest an affirmes an iures.
De religione et fide scias agi ubi-
cumque de veritate tractatur. Nam si sine
iurando deus non invocetur et non
nominatur, testis non sit, tu non transeas
veritatem neque iustitie tue legem. Er-
go cum si aliquando compulerit uti mendacio,
utere non ad falsum sed ad verum tuen-
dum. Et si contigerit fidem mendacio
redimi, non mentieris sed potius excu-
sabis. Causa enim ubi honesta est, iu-
stus secreta non prodit. Tacenda
tacet, loquenda loquitur. Sic illi-
bata pax et secura tranquillitas,
ut cum alii timent a malis pu-
niuntur, ab illo malo hic. Ergo si studu-
eris letus et intrepidus esse
tue fluctus expectas. Procul a te tristitia
bis videri hilaris et tumultuosa potius
strenuus et securus permanebis.

Rubrica quomodo hec virtutum sit moderanda
mensura et de mensura predictarum

His ergo institutionibus hec quatuor
virtutum species perfectum te facient
virum, si mensura recti modus eas equo
vivendi fine servaveris. Nam si prudentia
limites suos excedat, callida et pa-
vida queris in re singula latentium
et simulator, qui nimis eius noxiam oculis
notaberis, timidus suspiciosus alti-
tus, semper aliquid querens, semper aliquid timens,
semper aliquid dubitans. Et si subtilissimas
suspiciones tuas ad deprehensionem
primus habeas alicuius, monstraberis digito
astutus plenus vafer impellis, et simplicitatis
inimicus, quietatorum explorator, postremo
nomine vocaberis, quia ingeniosus malus
homo. Sic hanc ergo mediocritatis prudentia
in mensurata producit. Sit vicium in illa
mediocritatem laudere persistit, ut obtusus
te aliquis hoc non ut putet. De modo et mensura
magnanimitatis. De fortitudine

Magnanimitas autem si se extra modum suum extollat, faciet
virum minacem, inflatum, turbidum, in-
quietum et in quascumque excellentias dictorum
factorumque neglectis honestate festinum,
qui movent ubique supercilia sua fronte
ut bestiarius etiam quieta excitat,
alium ferit, alium fugat. Sed quamvis auda-
ax sit impugnator, sic iusta contra
se valencia ferre non potest, sed aut
miserum aspectum fine accriminosa
in meditatione delinquit. Mensura
ergo magnanimitatis est ut timidus non sit
homo neque audax. De modo te-

Continentia deinde hiis perantie
finibus te astringit. Hanc ne par-
tis sibi nec suspiciose et timide ma-
nus contrahas, nec in minimis semper spe-
culum ponas, sed tibi et tua men-
sa vilis putas integritas. Hac ergo
mediocritatis linea contineas ob-
servans ut nec voluptatibus deditus, pro-
digus et luxuriosus appareas, nec ava-
ra tenacitate sordidus aut ob-
scurus existas. Quibus his sit modera-

Postrema postremo est, quomodo iustitia.
mediocriter tibi itinere regenda est, ne
ductu impetus semitam in rectam prorsus
negligentia consequaris. Dum neque de
magnis neque de minimis erratum
mittis corrigendis curas, sed semper
neque iustitiam permittis. Aut alludentibus
tibi blande aut illudentibus
fervore puerilitas. Nec turpiter nimia
rigiditate et asperitate nil veniam
aut benignitatis reservabis. Hanc
sane te dixeris, appareas. Itaque in
sue regula tenenda est, ut reverentia
disciplinae eius, neque nimia negli-
gentie vanitate despecta vilescat, neque
severiori atrocitate durata, gratiam hu-
manitatis amittat. Conclusio premissorum

Si quis ergo vitam suam ad utilitatem
non solum sui sed multorum in tali
pacto dependat, hac predicta

pluimo formulas p qlitu tpri prsonaz
loroz atq etc eo mediocritat trimitte
teneat ut i quada meditullio sint
impositos qui p abrupta altiuscu pri
pitia aut ~~defractos pumat~~ vicente
repos pui d'in tet in famam aut de
fractos pumat aut qtemnet ufimaz
Explicit tcitulus d' q phuribz dictis

Incipit plogus i libz Senece de re
mediis fortuitorum
Hunc libellum medys fortuitorum
compo suit Seneca nobilissimus
orator ad Gallionem quedam
tum quibus impetus et machina
menta fortune ffecit aut illu p dyalo
gu ut sit Sensus qqrit et Ratio
qspectus lib at iste et sensim ma
iestate et eloquii claritate et sensum
brevitate refulget. Explicit plogus

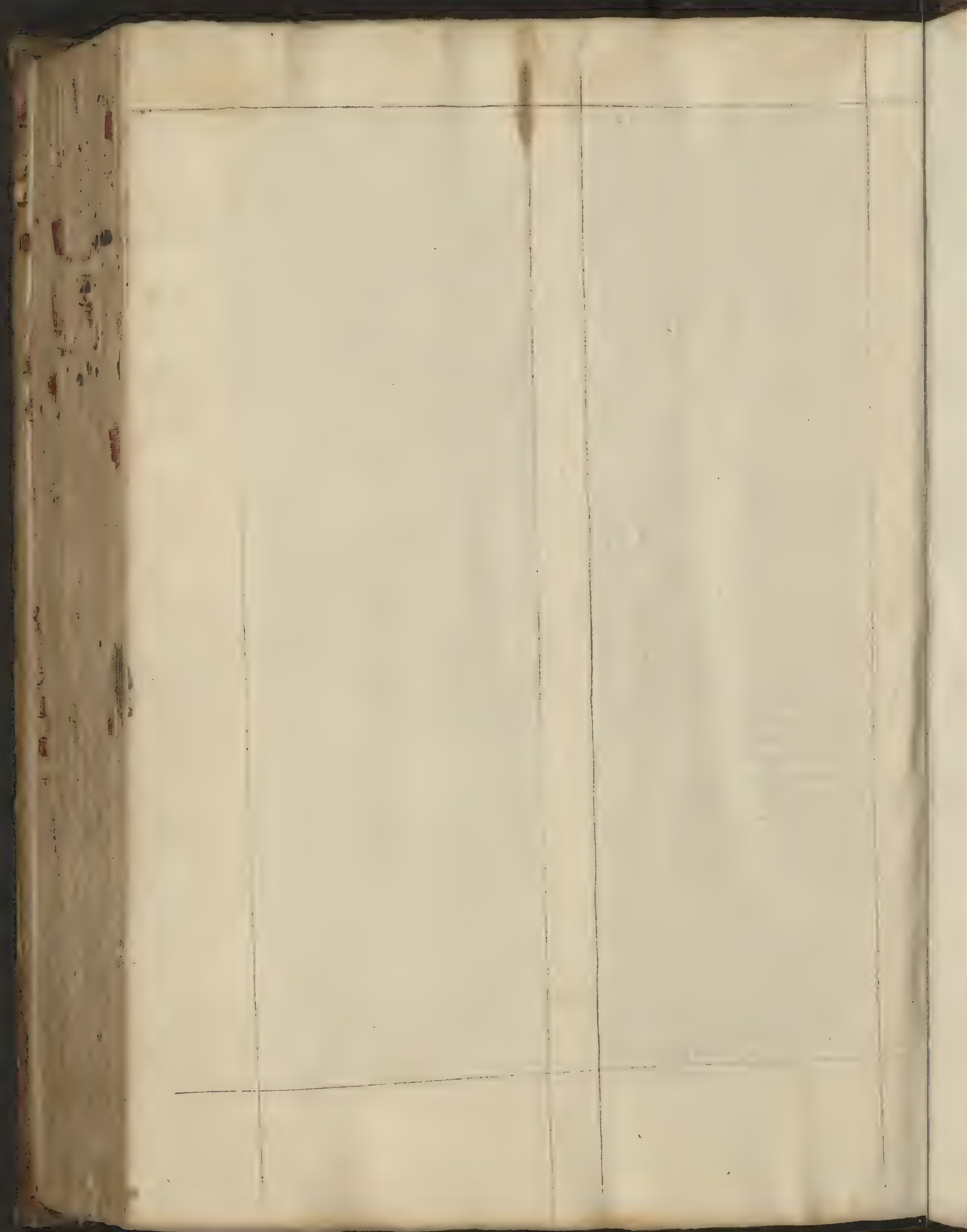
Incipit lib de remedys fortuitoru
Licet cunctorum .i. Gallio nostri
poetarum carmina gemunt
tum que illustret aliqui de libe
rtus hec tibi opusculum para
debitis capitibus dirigere mitum
quod non pre dictis sed posteri narrabunt
unde quod tibi mei pectus mde. Amor
te tibi ultio mgs ymo amarior p
b prpue yenis lugua q qtremuit ut
i multa mdet sibi hec fate. Ceteri u
ynmodo hunt aliquis pg se lorum
morsu eum aia abpriant alia nos
torquet morte et aia de uorat omni
q horrenq adhac exitu spectat
aliqua qui aliud se lumen no mdiat
b tunct autq aliud extimescant
hs aut remedium a solatium Sic ergo
te forma ut si quis tibi pala mor
tem minatur omnis terrimulas cansas
eligas De morte Sensus q.

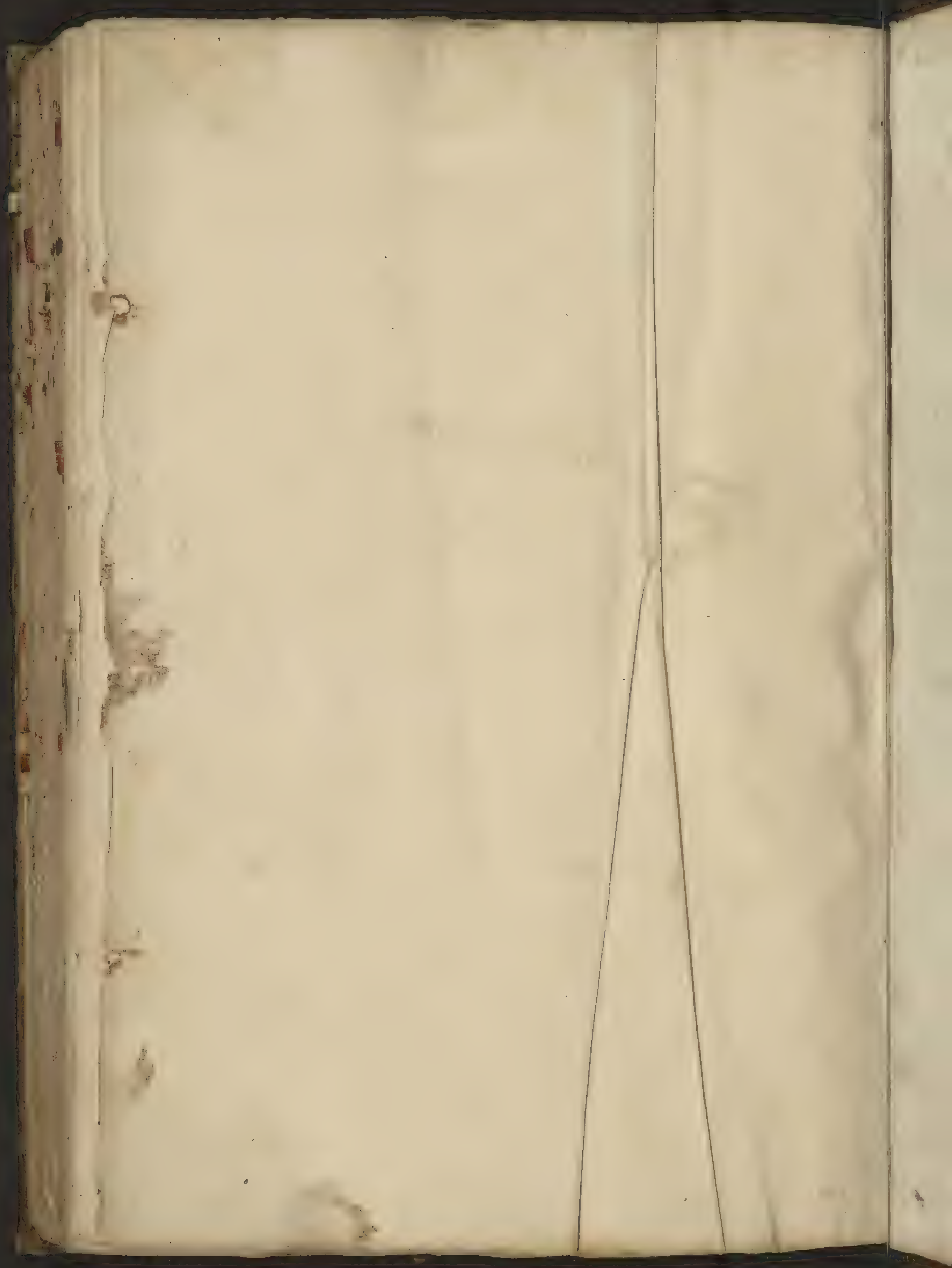
Qui scriptum dt roma moriendus Ratio
nidet sesiu ista na hois no pena
Morti R. hac quchoc i trani ut
exirem S. mor R. Gentium lege quod
acceperis reddere S. mor R. pegrinat
q iuta tu iultu ambulamus domu
redeuntis S. mori R. putabam te
aliquid nom dice ad hoc ueni ego
hur me singuli dieb ducit na sicti
no ptinq ua pasuit. hoc tunc q a
hoc qp indignet h in uigilia S.
morieris R. stultum est timere quod uita
no possis sed no effugiet q q
distulit S. mori R. Nec primus nec ultimus
omnes me an tessert omnes me sequent
S. mori R. nichil gue est quod remedi est
alien meid nomi hoc quod tu meo
reddito quod qtrxi tu d' torque no pena

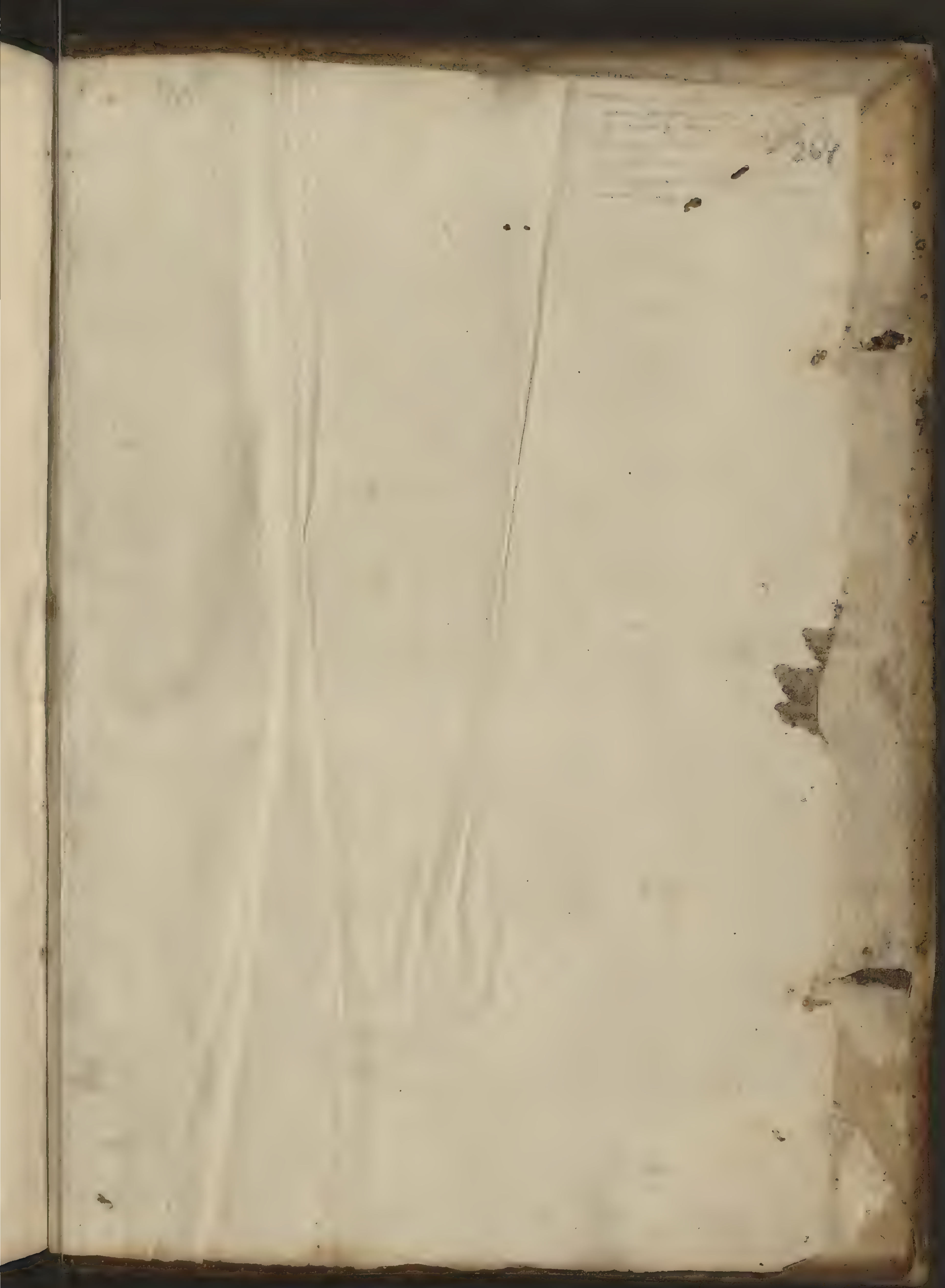
S. mori R. diy medius qp meo in ipso
in iaui morbis S. mori R. hic est
hominis offitii sinis erit saluus ita
molesti clandorai se tulit cum
nasit orbis ego tursbo exuo corp
moestro me ce at venale et morte
tu venale est et morte S. mori R. aid
hec condicio cuncta gignit et quod re
hec desunt De decollatione Senece
S. decollabor R. exiguo mi est
Nam rem sum moriar cum primum
S. eos sepe ferrier et ulli gladii
i te queruit R. exiguo refert qui
multa sunt in lucra no pr amplius
qp vim de mortifer De morte i pe
regre morientis ianoc Sene
S. Peregre mortuus ad inferos una via
S. pegre mo R. hec est i prior sine
uictione puenie S. pe in R. ego quod
debeo solue pectus si mdeat u me
fenerator appellet S. pe in R. nulla
est aliena patria mortuis S. pe in R. no
est foris gravior qp do in somnus De
morte i iuventute Sensus
Est iuvenis morieri R. optimum
est cum qp optes mori S. iu iuvenis mo
R. hoc pri est quod eque advenienz qp
ad senem pervenit illo alium ex tem
ut exigit omnibus enim adolescentes
et i pubes eade fatis necessitas du
tit optimum est mori cum iuvat vivere
S. iu mo R. exinanitus quod ex primi
fuit neunt senex morit no ei re
fert q sit hoie etas sed q sit mo
fest q iu in R. fortasse a tam malo
teo S. iu in R. fortuna et si ulli aliquid e
ut senectutis S. iu in R. No refert
q annos habeas sed quot acceperis
sit non vivere no possum h est senectus mea
De morte sine sepultura Sensus
Insepultus iacebis R. quid aliud hoic
iudicium qp virgilianum illud facilis
iactura sepulcri si in scio no pluris
ad me iactura corpis est sepultu
Si scio ois sepultura torium est
S. insepul iaca R. exiguo mi est suos
me aut flamma aut ferrum consumet
diu tps ultra omnia se plura sunt
diu tps ultra omnia se plura consumet
no q sciet sepultura tum est sentiet
omnis S. Insepul iace R. dit tu gbu
stus at tu ob rutus at tu i clausus
at tu putridus at tu omis redditur et
no tritus aut traditus lapidi qui
te laudatum paulati edat et ex
pirret nulla est sepultura no sepelli
ri S. Insep iace R. exiguo
in est f pyrium S. Insep iac R. exiguo
i re tutissima trepidas ulterior pena
cum tuis iste locus est ut uite debetur

multa morti mich R. Nō defunctor cū sint
mor i ducta & sepultū ut corpa ꝛ impu
et odor fedi amoueant D. Insepulta
R. eciud ei alios tra obruit. alios
flamā gcupsit. Alios lapis ad ossa
reducturq inclusit. Sic unus o ceus
ꝑcipimus. De egritudine Sensa
Egrotas R. Venit tps quo ꝯ pualitu
mei tapez. nō i man tm̄ ā i ꝑlio
vir fortis appareret. exhibe ꝛ i lectulo
tuꝰ bius. S. Egytas R. Nō pt istud toto
selo si. tꝰ cū ergo febrē reluq̄ certe
ipa me ꝑ ynḡ ꝯe nō possūq. S. Egro
R. Cū morbo m̄ res & a nimia ꝛ aut
pmittet. De mali loquio Sensus
Male d' te loquūt ꝛ hoīes R. Sz ma
li mouer si d' me marius si
talo si lelius sapiēs. Sic alius cato
Si scipiones duo ista loquent ꝛ puc
malis displicē laudari ꝛ. S. Male
d' te lo. ho. R. Nō pt ulla auctoritate
hre sīma n̄ qui dānuma do& male
de te loquit. S. Ma d' te lo. ho. R. Ego
uerer si h̄ iudicio facient. nunc morbo
facint nō d' me loquūt' s3 de se
S. Ma. d' t. lo. ho. R. Bene ei nesciunt
loqui. faciunt nō qd merito ꝛ sz qd so
let ex ubiqda ēi tumbo sc̄i i natu
ꝑ. ut nō pute s3 pasuc. dum latrat
Exulabis R. Errās. De exilio Sc̄i
Anxia feris patriā meaz tunc nō po
tu eūdē ei omē patria una extra
hā nemo pt pm. S. Exu R. Nō. patria
in mtona si locus ꝑ quāctūq3 ⁊ tem
nemo i mea nemo. Illa tua exilū
& Sz alma prig. Exu R. patria est
ubicūq3 bn̄ est. i. at ꝑ qd bn̄ ꝛ i ho
te ꝛ nō i loco y ipius magis ꝑtale ꝛ
qd sit illi fortuna. Sic ē sapiens st
peregrina ꝛ. Si stultus exulat. D. Exul
R. Nec cūtas alias loci vnuk donabes
Dolor inumet R. Magnus. De dolore Sc̄i
Hz feram leuiꝛ & pauā. Si gimis
ꝛ feraneꝛ nō leuis ꝛ grauis. Flamore
dolor exprimit R. Si ꝛ sectā nō ꝯprimit
Nō pt ho dolori cē par. n̄ rōm dolor
S. Dura res ꝛ dolor. R. Yma tu mollis
S. pena dolorē ferre potuer. R. Sis
ymaq ꝯ pume. S. Subtilles nā sumq
R. Nā i famac uolito. Illa nō fortes
gemunt. S. ffugiamq dolorē R. Sed q
ille sequi fugientes. De paupertate Sc̄i
Paupertas m̄ gmit & R. Ymo tu pau
ꝑtate. Nā i paupte niun s3 i pau
ꝑte. & Illa expedita & plar. Agita
nescis te opprimē nō te laborat pau
ꝑ es q̄ uidet. D. paup sū R. Mich de
est ambꝰ pena i ore munt. feris
i aliquatū solitudo sua sufficit. Am
pit cās grande peruūz et gw supbias
Non sū potēs R. Sanus. De impotentia Sci
Nde i potes nō exitis. S. Summā actē
potes. R. Gaude fore nō posuis. De multa pe
Magna pecuniā hz R. ho tuna Sc̄i
Mecū illu uideas extra ꝛ ezuius om
nro ꝯtinge plenus i medz lonlis ꝯ
iste esue estias dum pecūe locul &
S. Multū hz. R. Aut auarq ꝯ pdigus
ꝛ. Si pdigq nō hebit. Si auarq nō
hz. Ille qui tu annumeratibꝰ felicitate
ꝑ credis sepe dolet sepe suspirat. De
Multi illū romi imago comitatu Sc̄i
Mitan R. Hod nūc sic sequūt ꝛ cada
uera multitudo ac lupi formica for
mice. pdā sequūt ista t̄ba n̄ honez.
Pecuniā pdidi. De amissione pecunie
R. Nescis fortasse te illa pdidisse
S. Pe pdi R. Sz hūiste. S. Pe pdi
R. O te felicē si tu illa auaricia pdidi
sti s3 et si manet aput te ꝛ. h̄ sit mq̄
feliciē q̄ tāto malo m̄a sb ducta est
S. Pe p. R. Et illa q̄ multa ciues nec ꝯ
pditioz. domi futioz. Nō hebis si
nō timeb illuq ut i illa heredē exho
neraunt te fortuna si intelligis. et
tutiore possunt loca. S. Pe p. R. Dānum
putas remedium. S. Pe p. R. Defleus
gemis. miseꝛ q̄ te reclamitas q̄
opibꝰ exclusus es. Sz tuo iuno. ta
tibi iacta tantas. S. Pe p. R. Ng ta
moleste ferēs. s3 tēp pditurq hūisses
S. Pe p. R. Nepe quia ut brēs aliq an
ꝑdiderat. De amissione oculoz
Oculos pdidi R. Qm̄ multis īpedi
mā i nisa. S. Ocu p. R. hz et nox
suas uolup tes. S. Ocu p. R. Qm̄ multis
ꝑromis tumbo qs. h̄c inde uelle ut
ꝑ spicis cruciendi erat. S. Ocu p. R. Nō
intelligis ptēs i notē hc ēe terr. hys
qui uidū et q̄ uidi sūt. uidet hinc
ꝯdi adulteriu mōstrat hinc i ceptu
hinc domum quā ꝯcupiscit hinc
arbez. S. Ocu. p. R. An nescis q̄ ꝯ ocu
se i imitanta meo. duces scelor. De
Amisi filios. De amissione liberoz
Sepultus es q̄ fles mq̄ mortuū. S. Amisi
filios R. Quid ispi ꝯ nouū ꝯ mirū
& q̄ viua sū ipsi ꝯ v domq. S. Amisi li
R. Quid si infelice uoces arborē q̄ state
ipa cadunt sua poma. et hec tuq fili
ꝛ. S. Amisi li R. Nemo ex ictu inlucris
poitq &. S. Amisi li R. Duant ꝛ ꝯ plebeia
domo i matura funera. duant ꝛ et
ꝯ regia R. O ꝛ idē fati dolor ordo q
et etatis. Nō quo ꝯsq ueit cuilibz
quid hic. h̄ ꝛ q̄ indignaris quid gtra

z pertinacia tua euenit pre ptnis
G. ego supstes optaueram R. G. h neq
tibi p misceat. D. perit liberi mei
R. habebunt tamq magr erit q tui ap
te morabant ptinos. S. qui li m redu
xidos illos tibi fortuna madauerat
S. qui li m R. recepit illos no abstulit
De naufragio
In naufragiu tuadi R. Cogita no qd pdideras s qd euasoris S.
Nudq euasi R. G. h euasi S. oia pdidi R. G.
tu oibq pire potuisti S. cuncta amisi
R. Gaude q custode illos saluasti De
incensu
In lectuos mag R. in est lectum alius i furcs a
lius in accusatores. alius i furcs a
lius infraudalores. plena i fidys ma
S. Simulata R. Noli gra q i ndeig
gaude q euaseris et do gras age
De inimicis
Inimicos hres R. Tu adusq feras minimia gqreris quo
adusq serpentes. et adusq inimicos
auxi tuisti. quibq illas et arte
as q gpescas qd optimum pla
cabis. S. my hr R. Illud pems z q ar
tas no hes. De amissione amicoz
Amicu pdidi R. Iam cu te humisse
aiu z S. dimi p R. Alium qre tibi
eu gras ubi inuenias. qre int
liberales artes. int recta et honesta
officia qre i lectionibq al i labo
ribq Admeuisti ista res no quit
querere aliquem fructu S. Amici p R. fer
re eum habe. Si pma erubesce si
amicu qd tu i tata tepestate aduia
amicitia stabas De amissione vxoris
Vxorem amisi R. vx i nenias bo
na cu fortras. Si i ueneras
libre te posse qui hr intelligas q
humisti. Si feceras bene spem rcs
prit. saluus est artifex. S. vxorem bona
pdidi R. credi i illa probas pudicitia
cui multe dm custoditam pdiderunt
decus cum multe int probata matro
nalis et domus et te scent int q la
mulam. S. vx p R. delectabat te si
des eius q multas q ophis quigibq
pessimas mdeiq. q diligentissis
solutissias q liberalissis rpari
ssimas. S. vx p R. Omy quidq impilora
cumq. qui maxie i lubrico uiciis
S. vx p R. Certa si bona vxore hui
sti no potes pmasuram affirmare i
illo fuisse propositio. Nichil z tm mobile
q feminaz uoluntas. nil tam uarium
q femine propositu. S. vx p R. Et quid
sperare ueterum matronarum repudia
coquomimq et fedior demorti
mille cognitum uiras. S. vx p R. Qum
multe quos i adolescentia nauerant
i senectute tui delinquunt. vix q
simile de mortem rysum vix multa
uotis amor odio uoluntas mute
tur. S. G. h sint bona et fuisse
R. vox esset ut affirmare sy preclo
possis. S. vx amisi R. Inueniet si
mecy quis nisi bona vxorem. Cu
mo ne ymagines quanto q p ssc
persi n et precium tui ia ipa nob
litas pmo loco eripit ista dum
for no repugnabunt facilius re
ges cum ulla nouitale rex time
rex no multu abz a gtepta uin
que se minus suspiciunt. sic hy m
structa nt maturis miris i quata
no tamq amicialis utriq prima
my bona de pendeat no qua su
mat margarite. no tm unq sit
i dote q i ueste. in q patere
stella tinulata proibe. inq cloz
pte q plus rara maritus inpolit
cumq sarcinis domq no sit angu
sta. Dat facile ad morte tuos
diriges qua no du corrumperet
publica corruptores. S. vx bo amisi
R. no erubescit fle et intollera
bile uocare iacturam. Hic pmu de
bile uocare iacturam. Hic pmu de
qt vx illa deflens ut lugeas
an no. tu maritu te cognouerit
et uix cogitas. S. vx bo amisi R. Bo
et uix cogitas. S. vx bo amisi R. Bo
na reparari bona no pt n im
vxor ei adducta tm bona z Ma
z mr illa q vntz semel gtigit
cyttos tibi eueniat posset quibus
vxore bona lugentibq qtigit me
tior mors qualitu. luctus dolor
no sit supplicia s ptuta uinc
de Nemo q illius sata pmit tue
felix z qui ahys no indcis qui
tibi dedes aut q domi sit fidi
citas rara cauiesca tam et pudici
tibi adsolutione at i modico
satisfactum. Et sic z finis libri
Explicit tractatus alme reptus alphapto pme
libri putis laus ista x° leyectis
Anno xpi dni millesimo qdringento
trigesimo tres fuint i pon libro
Prima parte fcia pq penthecosten q cosisti
tuome se quis sep tanti q gtinct
sa recipe pmo ea de mn tuis q i fine
hec z natiuo loco d' solado. sum
de florentia prie [illegible] q bacellarie
cu compasti puis opus i dei doxam

Anno xpi domini millemo quadrigentesimo
decimo [illegible] ecclipsis notabilis solis
Eclipsis facta prima [illegible] feria quarta
post fm̄ viti martiris quoque insigniti
per professo. [illegible] plaventi
[illegible] hora [illegible] veri
apparuit [illegible] existentibus orbe
[illegible] floret [illegible] Cracovia
[illegible] alte vel [illegible] planete omnis

nus sic [illegible]
legat [illegible] legitum legunt [illegible]
[illegible] legerint [illegible]
Optatiuo modo sic primo tempore [illegible]
leger[illegible] legare ul' legere [illegible]
mur [illegible]
[illegible] ul' leris [illegible] ul' fuisses
esset ul' fuisset [illegible]
essens ul' fuissens esset ul' fuisset [illegible]
legitur legeris ul' legere legat [illegible] legimur
legimini legunt Coniunctiuo modo sic primo tempore
legine ul' legare legit [illegible] legimur legi
mini legatur [illegible] legerer legeres
ul' legeret legat [illegible] legerent legere
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] esset ul' fuisset

[illegible] plur[illegible]
[illegible]
[illegible] cum [illegible] participia [illegible]
[illegible] futurum ut legendus.
[illegible] audiunt [illegible]
[illegible] audiebat et plur audiebamus audiebatis
[illegible] preterito perfecto audiui audiuisti
[illegible] et plur audiuimus audiuistis audi
[illegible] uel audiuere preterito plusquamperfecto audiue
[illegible] audiueras audiuerat et plur audiueram
[illegible] audiueratis audiuerant futuro audia
[illegible] audiet et plur audiemus audietis au
I[mperatiuo] modo tempore presenti ad secundam et tertiam
[illegible] audi [illegible] audiamus audi
audiant [illegible] audito [illegible] et plur
[illegible] audito uel audiuntote
[illegible] et preterito ut aud[illegible]

[illegible]
[illegible] quinto ipso in docet primo [illegible]
ipso ut docuit [illegible] in docti [illegible] ipso [illegible]
[illegible] [illegible] primo in docet primo
[illegible] quinto ipso in docti [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
D[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

